

Karaçay-Malkar
Türkçesinden
Türkiye Türkçesine
Açıklamalı
Büyük Sözlük

Hazırlayan: Yılmaz Nevruz

ı

1991

Eseri Takdim

Kafkasya konusuyla ilgilenmeye başladığımdan beri zaman zaman Karaçay-Malkar Türkçesinden Türkiye Türkçesine ihatalı bir sözlük hazırlamayı tasarlamıştım. Ama çeşitli sebeplerle bu arzumu 1980-li yıllara kadar bilfiil gerçekleştiremedim. 1981 yılında ki o sırada Almanya'da bulunuyordum, birden bire içimde bir heves ve çalışma azmi uyandı ve Karaçay-Malkarca kelimeleri büyük boyutlu bir deftere "kaba alfabetik sırayla" kaydetmeye başladım. Umduğumdan daha kısa bir zamanda binlerce kelime topladım. Çocukluğum ve gençlik yıllarım mütecanis bir Karaçay köyünde geçtiği ve o yıllarda Kafkasya'dan gelen büyüklerimizin pek çoğu hayatta olduğu için anadilimi hakkıyla öğrendiğimi söyleyebilirim. Bu birikimim işimi çok kolaylaştırmıştı. Aile büyüklerimin ve köyümüzde yaşayan birçok yaşlı insanların o su katılmak saf karaçayca konuşmaları halâ kulaklarımda çınlamaktadır. Onların selamlaşmaları, hal hatır sormaları, sohbetleri, tartışmaları, çalışmaları ve diğer faaliyetleri sırasında kullandıkları sözler hafızama iyice yerleşmiş bulunmaktadır. Zaten Türkiye Türkçesini ilk okula başladıktan sonra mektepte öğrenmiştim.

Bu arada az da olsa yazılı kaynaklardan da yararlanma fırsatı buldum. Zaman zaman yazılarımda sözünü ettiğim ve Türk Kültürü dergisinde tanıtımını yaptığım halkın "Hak Ta'la" olarak isimlendirdiği, karaçayca dinî manzumeleri bir araya getiren ve Arab harfleriyle kaleme alınmış "elyazma" almanaktan ziyadesiyle yararlandım. Aynı şekilde, babamın biricik kızkardeşi Zalihat Halam'ın eşi alim, fazıl ve gayretli bir insan olan Şuayip Esen Efendi'nin (Semenlanı Ahiyanı Caşı Şoğayıp Efendi) o güzel hatıyla kaleme aldığı kendi telifi "Karaçay Til Bıla Kur'an Kerim Tecvid" eseri ile halkın hafızasında yaşayan "Karaçay Movlud"u (Karaçayca Mevlid'i) bilenlerden derleyerek yazıya geçirdiği elyazma metinden de temel kaynaklar olarak faydalandım. Her iki eser de Arab harfleriyle yazılmış olup elyazması idiler [1]. Yine merhum Şuayip Efendi, hatırladıkça kayda geçirdiği arkaik karaçayca kelimeleri, keza karaçay-malkarca yıl, ay ve gün adlarını, kumaç isimlerini, hastalık isimlerini, çok eski atasözleri ve deyimleri ihtiva

eden bir defterini yararlanmam için bana vermişti. Bunların tamamından yararlandım.

1990 yılından önce elde edebildiğim karaçay-malkarca yazılıp basılmış mahdut sayıdaki kitaplardan da yararlandığımı belirtmeliyim: Kara Kübür (Appalanı Hasan), Karaçay Poezyanı Antologiyası, Karaçay Halk Cırla. Bütün bunlardan sonra en önemli sayılabilecek bir kaynağa 1990 yılında ulaştım: "Karaçay-Malkar-Orus Sözlük" (Karaçay-Malkar-Rus Sözlük). Büyük boy 630 sahifeden oluşan bu kapsamlı sözlüğü baştan aşağı tetkik ettim. Rusça karşılıklarını Rusça-Türkçe sözlükten faydalanarak inceledim ve kendi bildiklerimle karşılaştırdım. Birçok kelimeye yanlış anlam verildiği dikkat çekiyor. Ama genelde faydalı bir çalışma olarak kabul edebiliriz. Ben de sözü geçen sözlükten geniş ölçüde yararlandım. Bu çalışma, en azından benim bildiğim kelime anlamlarını sözlükte verilen anlamlarla karşılaştırıp doğruyu bulmama yardımcı oldu.

Aslında sözlük hazırlama çalışmamı 1980-li yılların ilk yarısında tamamlamıştım. Sıra "alfabetik sıraya koyma" işine gelince çok zorlandım. Sadece A ve B harfiyle başlayan kelimeleri sıraya koymak bile uzun zamanımı aldı. Sözlük işi daha başka çalışmalarımı, özellikle de "Umumî Kafkas Tarihine Giriş" isimli temel çalışmamı aksatacağı için, hazırladığım metni daktilo edip alfabetik sıraya konulmamış bir halde beklemeye aldım ve ağırlığı anılan çalışmamı verdim. Bu arada bilgisayar kullanmayı öğrendim (1999-2000). Bilgisayarın akıl almaz marifetlerine güvenerek sözlük işimi tekrar canlandırdım. Daha önce daktilo ile yazılmış olan kelimeleri ve türkçe anlamlarını ve açıklamaları bilgisayara yükledim. Sonra da birkaç dakika içerisinde karaçay-malkarca kelimeleri alfabetik sıraya koydum. Böylece burada görmekte olduğunuz metin ortaya çıktı.

Sözlük hazırlama işi aslında lengvistlerin işidir. Ben bir lengvist değilim ve sözlük yazma kurallarına hafiyen uyarak bu sözlüğü hazırladığımı söylemem de mümkün değildir. Esasen yayımlamayı da düşünmüyordum. Amacım kelimeleri toplayıp türkçe karşılıklarını vermektir, ben de onu yaptım. Diasporada bu işi yapacak bilgiye sahip ve yeterince Karaçay-Balkarca ile Türkiye türkçesini iyi bilen kişiler varsa da benim onlarla şimdiye kadar bir temasım olmadı, bu konuda herhangi bir çalışmaları olup olmadığını da bilmiyorum. Ancak benim bu sözlüğü hazırlamamdan yıllar sonra değerli bilimadam Dr.

Ufuk Tavkul "Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü" isimli çalışmasını TDK aracılığıyla yayımlattı (2000). Sözlük yararlı bir çalışma olmakla beraber kelimelerin cümlelerde kullanılması oldukça kısa tutulmuş. Onun bu eksiğini bizim çalışmamız tamamlayacaktır. Öteyandan, kelimelere anlam verme yönünden aramızdaki farklılıklar okuyucuların ve araştırmacıların dikkatini çekecektir. Ama bunun bir sakıncası yoktur. Böylece mukayese yoluyla doğru manâya ulaşma imkânı doğacaktır.

Yukarıda da ifade ettiğim gibi hazırladığım sözlüğü kitap halinde yayımlamayı düşünmediğim için tek nüsha halinde arşivime koymuştum. Günün birinde web-sitesi tesis edince, çalışmamın hiç olmazsa on-line ortamda bilinmesini arzu ettim ve şahsî web siteme koydum. İlgilenenlerin faydalanacağını umuyorum. Belki de ileride (sözlük hazırlama tekniği ve metodu yönünden) gözden geçirilerek kitap halinde yayımlanması da mümkün olabilir. Bu çalışmaya 1981 yılında başlamıştım, 1991 yılında yazım işlemini tamamladım.

Yılmaz Nevruz

A

A 1. Harf, sesli harf. 2. İse. *men keleme, sen a ketese:* ben geliyorum, sen ise gidiyorsun, *biz unadık ol a unamadı:* biz kabul ettik, o ise kabul etmedi. 3. hitap şekli. *a kız:* a kız, *a marca:* ha gayret, *a kün!* sen nek küçlüse: ey güneş! sen neden güçlüsün. *a çaş:* ey oğul. 4. nida, hayret anlamına. *a anıladım:* ay anladım, *a senmise?* ay sen misin? *a alay desene!* ay öyle desene! *a keldiymi?* ay, geldin mi? 5. şartlı emri pekiştirmek için. *okusana!* okusana! *berseña!* Versene! *çabsaña!* koşsana.

Aba 1. Dairevi, kavisli (ender kullanılır). *~ sakal:* çevre sakallı. 2. Kürk üzerine kaplanan kalın kumaş. *~ ton:* aba kürklü, *~ çepken:* aba cepkenli, *~la cabhan ala kiyiz:* abalarla örtülmüş ala keçe, (bilmece) *bulutlar, gök ve yıldızlar.*

Abacırık örtüsü açılmış, biçilmiş, çıplak. *~ cer:* çıplak yer.

Abacırıklık çıplaklık, örtüsüzlük.

Abacı öcü, gulyabani.

Abadan büyük, iri, yüksek. *~ çaş:* büyük oğul, *~ sabiyle:* büyük çocuklar, *~ terek:* iri ağaç, *~ bolmak:* büyük olmak, *sabiyle ~ bolğunçu:* çocuklar büyüyünceye kadar, *~ ayt:* yüksek sesle söyle, *~ tavuş:* yüksek ses.

Abadan-abadan büyük büyük, iri iri. *~ ~ tuvra:* büyük büyük kes, *kozuları ~ ~ın sayladı:* kuzuların büyük büyüklerini seçti.

Abadanırak büyükçe, irice, yüksekçe. *~ söleş:* yüksek sesle konuş, *~ın ber:* iricesini ver, *meni çaşım anıkından ~dı:* benim oğlum onunkinden büyükçedir.

Abadanlık büyüklük, irilik, yükseklik. *~ırçı körgüzt:* büyüklüğünü göster.

Abaza Abaza. *~ça:* abazaca, *~ til:* abaza dili, *~lı:* Abaza.

Abazakoyan (bot) kuzukulağı.

Abdez abdest. *~ almak:* abdest almak, *~ buzmak:* abdest bozmak, *~ suv:* abdest suyu.

Abdezli abdestli.

Abdezli-namazlı abdestli namazlı.

Abdezsiz abdestsiz.

Abezek kol kol üstüne konularak grup halinde oynanan bir Karaç-Malk. halk oyunu. *~ge bardırmak:* abezek oynatmak; fir döndürmek (mec.).

Abhaz abaza. *~lı:* abaza, *~ça:* abazaca.

Abhazia Abaza ülkesi, Abhazya.

Abıçar subay, zabıt; Rus subayı.

Abıçarlık subaylık. *~ğa okuydu:* subay olmak için okuyor.

Abına-sürüne sürçe-sürüne. *~ ~ barabız:* sürçe-sürüne gidiyoruz.

Abınçak sürçücü, tökezleyici, beceriksiz. *~ at:* sürçüp duran at.

Abındırır sürçdürme, tökezletme.

Abındırmak sürçdürmek, tökezletmek.

Abınışa turmak sürçüşüp durmak, tökezleyip durmak, toparlanamamak.

Abınışiv sürçüşme.

Abınışmak sürçüşmek.

Abınıv sürçme, tökezleme.
Abınıvçu bk. abınıvuk.
Abınıvuk sürçücü, ayağı sürçen, tökezleyici, paçalı tavuk.
Abınmak sürçmek, tökezlemek.
Abıray otorite, hükmetme.
Abızırağan yorulan, takatten düşen.
Abızıramak yorulmak, takatsız kalmak, diz bağları çözülmek.
Abızırap kalmak bitap düşmek, bitip tükenmek, yorgun düşmek.
Abızıratıv yorma, bitap düşürme.
Abızıratıvçu yorucu, bitap düşürücü.
Abızıratmak yormak, takatten düşürmek.
Abızırav yorulma, bitkin düşme.
Abil 1'den 10'a kadar saymayı öğretmek için düzenlenen halk tekerlemesinde geçen pek anlamı olmayan kelime. *birden bilev, ekiden ekev, üçden üçkül, törtten töneq, beşden beşik, altıdan aşık, cetiden kaşık, segizden senek, toğuzdan tokmak, ondan oymak, ~ bilim, çıksın tiliq:* birden bileği, ikiden ikili, üçden üçgen, dörtten kütük (gövde), beşden beşik, altıdan aşık, yediden kaşık, sekizden senek (dirgen), dokuzdan tokmak (balyoz), ondan oymak, abil bilim, çıksın dilin.
Abrek 1. Sömürgeci düşmanla savaşmak için dağa çıkan yiğit, mücahit. 2. Evini memleketini terkeden kişi. 3. Serüven arayan, maceraperest. ~ *bolmak:* evinden, yurdundan ayrılmak. ~ *iyemek:* evi terkettirmek, ~ *ketmek:* evini terk etmek, ~ *ulanla:* mücahit gençler.

Abreklik mücahitlik, maceracılık.
Acal ecel. ~ *ı cetmak:* eceli gelmek, eceli yetmek, *kayrı ~ğa barasa?* hangi belaya gidiyorsun? *terk ~:* ani gelen ecel, *ilinmek ~:* tabii ecel, ~ *bıla cazıvğa amal çokdu:* ecel ile yazgıya çare yok, ~ *ı cetse bolcal çok:* ecel gelse mühlet yok (d), ~ *ı cetse cağızsa deb koymaz:* ecel gelse yalnızsın diye bırakmaz (d), ~ *ı sorub kelmez:* ecel sorup gelmez (d).
Acallı eceli, ölümüne giden, bastığı yeri görmeyen. ~ *börü:* (d) eceline koşan kurt, dikkatsiz hareket eden, dikkatsizce kendini tehlikeye atan.
Acallık eceline susamış. *kayrı barasa ~!* nereye gidiyorsun eceline susamış (adam)!
Acallılık ecellilik, fânilik.
Acalsız ecelsiz. ~ *ölüm:* ecelsiz ölüm, *oyumsuz cürügen ~ ölür:* dikkatsiz yürüyen ecelsiz ölür (a.s.).
Acalsızlık ecelsizlik, ebedilik.
Acar Batum civarında yaşayan bir müslüman Gürcü kabilesinin adı, Acar.
Acarça acarca.
Acarlı acar halkına mensup, acaralı.
Acaşdırğan kaybeden.
Acaşdırıv kaybetme, gözden kaçırma.
Acaşdırmak kaybetmek, gözden kaçırmak.
Acaşğan kaybolan, yolunu şaşırın.
Acaşıv kaybolma, yolunu şaşırma.
Acaşıvçu kaybolucu, şaşkın.
Acaşmak kaybolmak, yolunu şaşırarak, yolunu kaybetmek. *Tubanda ~:* siste yolunu kaybetmek, *cegetde ~:* ormanda

kaybolmak, *acaşıp ketmek*: kaybolup gitmek, *acaşıp aylanmak*: yolunu şaşırıp dolanmak.
Acayıb acayıp, ilginç.
Acayıklık acayıplık, ilginçlik. *Bu zatını ~ın köremise?* Bu şeyin acayıplığını görüyor musun?
Acayıv ümidini kesme, üzgün olma, yurt hasreti çekme.
Acaymak ümidini yitirmek, üzgün olmak, yurt hasreti çekmek.
Acıramak boşanmak, ayrılmak, kopmak.
Acırav boşanma, ayrılma, kopma.
Acir aygır, erkek at. ~ *biçmek*: aygırı idiş etmek, ~ *biçgen*: atı idiş etme, kastrasyon, ~ *ülüş*: aygır hissesi, aslan payı, ~ *katın*: aygır kadın, erkek gibi kadın, ~ *it*: erkek it, ~ *ge aylanmış baytal*: aygıra gelen kısırak, çiftleşmeye kızısan kısırak, ~ *kibik*: aygır gibi, ~ *ça*: aygırca, aygır gibi.
Acirlik aygırlık.
Acivaz (bot.) yaban sarmısağı.
Aç aç , eşikni ~: *kapıyı aç*, karnı aç, doymamış. *Ala ~dan öle turadıla*: onlar açtan ölmektedirler, ~ *dan incilmek*: açdan incinmek, açdan zarar görmek, ~ *dan kırılmak*: açlıktan ölmek, açlıktan kırılmak, ~ *adam*: aç insan, ~ *cil*: aç yıl, kıtlık yılı, ~ *misa?*: aç mısın?, ~ *canlı*: aç gözlü, gözü doymayan, ~ *bolmak*: acıkmak, ~ *karınğa*: aç karnına, ~ *karañı*: aç karnına, ~ *karañılay*: aç karnına, aç olduğu halde (üçü de aynı anlama kullanılır), ~ *kalmak*: aç kalmak, ~ *börü*: aç kurt, ~ *adamğa aşını kallayı da tatlı*: aç adama aşın her

türlüsü lezzetli (a.s.), ~ *aş ayırmaydı*: aç insan yemek seçmez (a.s.), ~ *nı ~lığın ~ bilir*: açın açlığını aç bilir (a.s.), ~ *aşar*, *açıvlu canşar*: aç yer, öfkeli konuşur (a.s.), ~ *börüğe mekâm çok*: aç kurda mekân yok (d), ~ *da bol*, *tok da bol*, *namısına bek bol*: aç da ol, tok da ol, namusuna sahip ol (a.s.), ~ *kelgenni toydur*, *tok kelgenni kondur*: aç geleni doyur, tok geleni konaklat (as), ~ *nı közü aşda*: açın gözü aşda (d), ~ *kalğandan keç kalğan kolay*: aç kalmaktan geç kalmak hallice (a.s.), ~ *karını tok bilmez*: karnı aç tok bilmez (a.s.), ~ *karnım*, *tinç kulağım*: aç karnım, rahat kulağım (tuzsuz aşım, kaygusuz başım) (a.s.), ~ *konaknı hapar bila sıylama*: aç misafiri lafla doyurma (a.s.), ~ *otunçunu açıvu burnunda*: aç oduncunun öfkesi burnunda (d),
Açakku (mevhum bir şahıs ismi). ~ *nu artık çüyüça*: Açakku'nun artık (fazla) çivisi gibi (deyim/aksi bir durumu ifade için kullanılır).
Açala (mevhum bir şahıs ismi). ~ *kızı burmaçaç*: Açala kızı ondüle saçlı (bilmece / *ocaktan çıkan duman*).
Açan (ender kullanılır) o zaman, o an. *Kaçan kelse*, ~: ne zaman gelirse, o zaman.
Açayıv acıkma.
Açaymak acıkmak. Sabiyle açayıp keldile: çocuklar acıkıp geldiler.
Açaytiv acıktırma.
Açaytmak acıktırmak.
Aç-calanñaç karnı aç-üstü yalın (aç-sefil).

Açdırıv açtırma.

Açdırmak açtırmak.

Açha akçe, para. *Altın ~*: altın akçe, *kağıt ~*: banknot, *~ hurcun*: para kesesi, *~ bölmek*: para bozmak, *bölüngeçen ~*: bozuk para, *col ~*: yol parası, *önküç ~*: ödünç para, *uvak ~*: ufak para, *~ beriv*: para verme, *tıyılğan ~*: kesilen para, *boluşluk ~*: yardım parası, *~ avuşduruv*: para değiştirme, *~ğa boçha azmıdı?*: akçeye bohça (kese) az mıdır?

Açha-boçha akçe-bohça. *Açhası-boçhası igidi*: akçesi-bohçası çok.

Açhaçık akçecik, paracık, azıcık akçe.

Açhalay para olarak, akçe olarak.

Açhalı paralı. *~nı kolu oynar, ~sızını közü oynar*: paralının eli oynar, züğürtün gözü oynar (a.s.).

Açhalılık paralılık.

Açha-maçha para-mara.

Açhasız parasız, züğürt.

Açhasızlık parasızlık, züğürtlük.

Açhiç anahtar. *~ orun*: anahtarlık, anahtar deliği, *~ıñı birgeçe al*: anahtarını yanına al, *kiritni ~ı kaydadı?*: kilidin anahtarı nerede?

Açhıl (malk.) ekşi. *~ suv*: maden suyu.

Açhillik ekşilik.

Açı acı, ekşi, hüznün, acı, keskin, şiddetli, sert. *~ şibiji*: acı biber, *~ tatıv*: acı tat, *süt ~dı*: süt ekşidi, *~ cılamuk*: acı gözyaşı, *~ iyis*: ekşi koku, *~ cel*: keskin rüzgar, *~ avruv*: şiddetli hastalık, *~ cuvab*: sert cevap, *~ tilli*: keskin dilli, *~ kıynlık*: şiddetli felaket, *~ duşman (tuşman)*: hiddetli düşman, *~ kazavat*: şiddetli savaş, *~ küreş*:

sert mücadele, *~ boyav*: keskin renk, *~ kızıl*: açık kırmızı, *~ kızıl terk oñar*: açık kırmızı çabuk solar (a.s.), *şibijini ~sı*: biberin acısı, *~ bolsa da açık söz aşhı*: acı olsa da açık söz yahşi (a.s.), *açı kızıl terk oñar*, *bek süygen terk dönger*: açık kırmızı çabuk solar, çok seven çabuk usanır (a.s.), *туру söz ~*: doğru söz acı (gelir) (d.).

Açığan 1. acımış, acılaştan, ekşiyen.

~ süt: ekşiyen (kesilmiş) süt, *~ tılı*: ekşimış hamur, *~ bışlak*: ekşiyen peynir. 2. acıyan, üzülen, üzüntü. *~ın belgili etmedi*: üzüntüsünü belli etmedi, *canı ~*: canı acıyan, *ölgençe ~*: ölene üzülen.

Açığavuz (açık avuz) ağzı açık, şaşkın.

Açık 1. Açık, vazıh. *Eşik ~dı*: kapı açık, *~ eşik*: açık kapı, *~ ayıv*: açık söyleme, *~ cağa*: açık yaka, *~ cara*: açık yara, *~ köllü*: açık kalpli, misafirperver, cömert, *~ köllü konakbay*: misafirperver konakbay, *~ çöb atıv*: açık kura çekme, *~ söz*: açık söz, anlaşılır söz, *~ etmek*: açıklamak, *~ bolmak*: ayan beyan olmak, meydana çıkmak, *süymekliğin ~ etmek*: ilan-ı aşk etmek, sevgisini açıklamak, *kimge da ~ zat*: her kime belli olan şey, herkesçe bilinen, *~ köten*: götü açık, aşırı cömert (mec.), çıplak, züğürt, *~ körünmek*: belli olmak, açık görünmek, *~ carağa tuz sebgença*: açık yaraya tuz serpmiş gibi. 2. Vokal, sesli harf. *~tavuşla*: sesli harfler, *tar ~*: dar sesli, *keñ ~*: geniş sesli, *cumuşak ~*: yumuşak sesli, *~ bölüm*: açık hece,

sesli harfle biten hece, *katı* ~: sert sesli.

Açıkçürek açık kalpli, iyi kalpli. ~ *adam*: iyi kalpli adam.

Açıktan vazih olarak, açıkça. *Barmazlığın* ~ *aytdı*: gitmeyeceğini açıkça söyledi.

Açıklağan açıklayan, beyan eden.

Açıklamak açıklamak, izah etmek, ortaya koymak, meydana çıkarmak. *kemlikleni* ~: kötülükleri ortaya çıkarmak, *işni bolumun* ~: işin durumunu izah etmek, *bir zatnı* ~: bir şeyi açıklamak, *mağanasın* ~: manasını açıklamak.

Açıklanıv açıklanma, izah edilme.

Açıklanmak açıklanmak, izah edilmek.

Açıklatıv açıklatma, izah ettirme.

Açıklatmak açıklatmak, izah ettirmek.

Açıklav açıklama, izah. *İşni bolumun* ~: işin vaziyetini izah, *muratın* ~: gayesini açıklama.

Açıklavçu açıklayıcı, niteleyici, belirleyici. ~ *boysunğan aytım*: belirleyici yan cümlecik, belirleyici bağımlı cümle.

Açıklık açıklık, berraklık, netlik. *İşni* ~: işin açıklığı, *suratnı* ~: resmin netliği, *künnü* ~: günün berraklığı, *söznü* ~: sözün açıklığı, *cürekni* ~: kalbin açıklığı, candanlık, içtenlik.

Açılğan açılan, açık. ~ *eşik*: açılan kapı, açık kapı, *eki* ~ *eşik*: iki tarafa açılan kapı, *mektapnı* ~ *künü*: okulun açıldığı gün, ~ *kolayaz kuru cabılmaz*: açılan el boş kalmaz, dilenen el boş çevrilmez (a.s.).

Açılık acılık, şiddetlilik, sertlik. *Şibijini* ~: biberin acılığı, *kazavatnı* ~: savaşın sertliği.

Açılıv açılma, görünme.

Açılıvçu açılıcı, açılan, açılabilen. *Tartılıb* ~: çekilerek açılabilen.

Açılmak açılmak, iyileşmek. *Eşik açıldı*: kapı açıldı, *kirit açılmaydı*: kilit açılmıyor, *açılıb turmak*: açılıp durmak, *keşine* ~: ardına kadar açılmak, sonuna kadar açılmak, *közü* ~: gözü açılmak, gözü görmeye başlamak, *kazavat açılğandı*: savaş açıldı, *avruvdan* ~: hastalıktan kurtulmak, *Teyri eşik açıldı*: Tanrı'nın nuru göründü, ilahi ışık tecelli etti.

Açılmazça açılmayacak şekilde. *Terezeni* ~ *begitmek*: pencereyi açılmayacak şekilde sıkı kapatmak.

Açıma ekşi, te Hammür etmiş. ~ *süt*: ekşi süt.

Açımağan acımayan, ekşimeyen, mayalanmayan. ~ *gırcın*: mayasız ekmek, ~ *tılı*: mayalanmayan hamur, ~ *boza*: te Hammür etmeyen boza.

Açımak 1. acımak, acı duymak, üzülmek. *Kolum açıydı*: elim acıyor, *cüregi* ~: kalbi acı duymak, *açımay*: acımadan, acımaksızın, *açır közüvü bolur edi*: üzüleceği varmış, acı çekme sırası varmış, *adam açımasın ansı!*: insan üzülmeye görsün yoksa! *Açırknı kuvutdan tişi tüşer*: acı çekecek (olanın) kavut (yerken) dişi düşer (a.s.). 2. Acımak, ekşimek, mayalanmak, te Hammür etmek. *Süt açılğandı*: süt ekşimiş, *tılı açılğınçı sabır bol*: hamur mayalanana kadar sabret.

Açınıv samimi ilgi gösterme.
Açınmak sempati duymak, içten ilgilenmek, kalpten alaka duymak, samimiyetle ilgi göstermek.
Açıthı maya, hamur mayası.
Açıthıç bk. açıthı.
Açıtılıv acıtılma, mayalanmaya bırakılma.
Açıtılmak ekşimeye bırakılmak, acıtılmak; yoğrulmak.
Mayalanmaya bırakılmak. *Tili açıtılığandı:* hamur mayalanmaya bırakıldı (hamur yoğuruldu anlamına da gelir ki, en çok da bu anlamda kullanılır).
Açıtıv acıtma, üzme, ekşitme.
Açıtmak 1. acıtmak, canını yakmak. *Açıtib turmak:* acıtıp durmak, canını yakıp durmak, *açıtırça:* acıtacak şekilde, canını yakacak kadar, *açıtmazça:* acıtmayacak kadar, *ana kolu açıtmaz:* ananın eli acıtmaz. 2. mayalandırmak, tahammür ettirmek, ekşitmek. *Tili ~:* hamuru mayalandırmak (daha ziyade hamur yoğurmak anlamına kullanılır), *sütnü ~:* sütü ekşitmek.
Açıv 1. Açma. *Tükenni ~:* dükkanı açma, *col ~:* yol açma, *köz ~:* göz açma, gözü açma. 2. Acı, üzüntü, keder, acıma, üzülmek. *~ sinamak:* acı sinamak, acı çekmek, *~ körme!:* Acı görme, hüzünlenme!, *~ cılamuk:* acı gözyaşı, *cüregine ~ tüşmek:* kalbine acı girmek. 3. Öfke, sinir, kızgınlık. *~ bolmak:* sinir bozmak, *~ etmek:* sinirlendirmek, canını sıkmak, *~u üsünde:* öfkesi üstünde, *~una ketmek:* canı sıkılmak, *~un almak:* öfkesini gidermek, kızgınlığını çikarmak, *~uru tıy:* asabına hakim

ol, öfkeni tut, *~u burnunu uçundadı:* öfkesi burnunun ucunda, *~ eter için:* sinirlendirmek için, çatlatmak için, *senje ~ğa:* sana inadına, seni kızdırmak için, *~ğa etgença:* kızdırmaya yapmışçasına, inadına yapmış gibi, *~u sınığandan sora:* öfkesi geçtikten sonra, *~ tiymek:* acı girmek, acı düşmek, *cüregine ~ tiygendi:* kalbine acı düştü, *~ söz:* kızdırıcı söz, *~dan carılmak:* öfkeden çatlamak, *~u burnuna çabdı:* öfkesi burnuna vurdu, *~ etgen:* sinirlendiren, *~ duşman, akıl tos:* öfke düşman, akıl dost (a.s.), *~ birni horlar, akıl miğni horlar:* öfke biri yener, akıl bini yener (a.s.), *~ ne ulla bolsa da tavnu buzamaz:* öfke ne kadar büyük olsa da dağı yıkamaz (a.s.).
Açıvçu 1. Acıyıcı. *~ ayağım:* acıyıcı (her zaman acıyan) ayağım. 2. Açıcı, açmaya yarayan. *Kitab ~:* kitap açıcı.
Açıvlançak çabuk sinirlenen, tez öfkelenen.
Açıvlandırırça sinirlendirecek gibi, kızdıracak gibi.
Açıvlandırıv sinirlendirme, kızdırma, öfkelenendirme.
Açıvlandırmak öfkelenlendirmek, sinirlendirmek, kızdırmak. *Bek ~:* çok kızdırmak, *atasın açıvlandırğandı:* babasını sinirlendirmiş, *küçüknü açıvlandırma!:* eniği kızdırma!
Açıvlanışıv (birbirine) kızışma, öfkelenişme.
Açıvlanıv öfkelenme, kızma, sinirlenme.
Açıvlanıvçu bk. açıvlanıvuk.

Açıvılanıvuk kızmaya hazır,
sinirlenmeye hazır, çabuk kızan.
Sen bir ~sa: sen öfkelenmeye
hazır birisin.

Açıvılanmak kızmak, öfkelenmek,
sinirlenmek. *Açıvılanıb karamak:*
sinirlenerek bakmak, *bek ~:* çok
kızmak, *açıvılanıb turmak:* sinirlenip
durmak.

Açıvılanğan öfkelenen, sinirli, kızan,
köpüren. *~ közüvümde:* kızdığım
sırada, *meni ~ım seni üçündü:*
benim kızgınlığım senin yüzünden,
asırı ~dan ne eterin bilme edi: aşırı
sinirlenmekten ne yapacağını
bilmiyordu, *~rı tili burnuna ceter:*
öfkelenenin dili burnuna erişir
(a.s.).

Açıvılu öfkeli, kızgın, sinirli, acılı,
kederli. *~nu allına turma:* öfkelinin
önüne çıkmak (d), *~ başda akıl çok:*
kızgın başda akıl yok (d), *ne ese
da ~ kanıñ bardı:* nedir bilmiyorum
ama, kederli yüzün var, *ala ataları
ölgen sebebli ~ bolub turadıla:*
onlar babalarının ölümü sebebiyle
acı içinde bulunuyorlar.

Açıvılu acı verecek,
kederlendirecek. *~ ne bardı?:*
kederlendirecek ne var?, *~ bir zat
bolmağa edi:* acı verecek bir şey
olmasaydı.

Açıvılu kızgınlık, sinirlilik,
öfkeli, kederlilik, üzümlülük.

Açıvsamak acımak, üzülmek.

Açıvsav acıma, üzüme.

Açıvsunmak sinirine dokunmak,
biraz kızmak; tasalanmak.

Açıvsunğan üzülen, tasalanan,. *~
adam:* üzülen adam, *açıvsunub
aytmak:* üzülerek söylemek.

Açıvsuz üzüntüsüz, kedersiz,
dertsiz, zararsız, tasasız.. *~
bolmak:* üzüntüsüz olmak, *~ cıl:*
kedersiz (dertsiz) yıl, *~ boluğuz:*
tasasız olunuz.

Açıvsuzluk acısızlık, kedersizlik.

Açıvtaş şap.

Açköz aç gözlü, doymak bilmeyen.

Açközlük aç gözlülük.

Açlay aç olarak, aç halde. *Sabiyle ~
cathandıla:* çocuklar aç halde
yattılar, *~ ölgün!:* aç olarak
ölesice!

Açlık açlık. *~ı belgilidi:* açlığı belli
oluyor, *~ sinamak:* açlığı sinamak,
açlığı tecrübe etmek, *~
calanñaçlık, işsizlik:* açlık, sefalet,
işsizlik, *~ cetgen zamanda:* açlık
eriştiği zaman, *Allah ~ sinatmasın:*
Allah açlık sinatmasın, Allah açlıkla
terbiye etmesin.

Açmak açmak. *Eşikni ~:* kapıyı
açmak, *kiritni ~:* kilidi açmak, *col
~:* yol açmak, *kıyırın ~:* kenarını
açmak, *kazavat ~:* savaş açmak,
etin ~: çıplak yerini açmak, *betin
~:* yüzünü açmak, *keñine ~:*
ardına kadar açmak, oraza *~:* oruç
açmak, oruç bozmak, *avuz ~:* oruç
açmak, ağız açmak, *karab közüñ
kormeydi, eşik açarğa erinmeydi:*
bakıp gözün onu görmez, o kapı
açmaya üşenmez(bilmece: *rüzgar*),
için ~: içini açmak, içini dökmek,
avuzun açıb karaydı: ağızını açıp
bakıyor, *orunuñu aç da cat:*
yatağını aç da yat, *üsünü aç:*
üstünü aç, *ötürügün ~:* yalanını
ortaya çıkarmak.

Açteper haris, aç gözlü, hırslı.

Açteperlik harislik, aç gözlülük,
hırslılık.

Aç-tok aç-tok.
Açutaş bk. açvtaş.
Adabiyat edebiyat, literatür.
Adaka (malk.) horoz.
Adalat adalet.
Adalatlı adaletli.
Adalatlık âdillik.
Adalatlılık adaletlilik.
Adalatsız adaletsiz.
Adam adam, insan. *işekli ~*: şüpheli adam, *bir kavum ~*: bir kısım insan, *bir-bir ~la*: bazı insanlar, *~ bolmak*: insan olmak, *kucur ~*: acayip adam, *~ başına*: adam başına, *~ söz*: insan sözü, *~ hak*: kişi hakkı, insan hakkı, *~ kıyın*: insan emeği, *~ladan ayrılmak*: insanlardan ayrılmak, *~ karamazlık*: insan yüzüne bakılmayacak derecede, *~ katında ösmegen*: insan yanında büyümeyen, *~ ortası*: insan ortası, *~ ulu*: insan oğlu, *Teyri ~ı*: (vallani, billahi der gibi bir yemin şekli), *bir ~ keledi*: bir adam geliyor, *demejili ~*: sağlam adam, güvenilir adam, *~ canından ülüş eterça*: insan canını verircesine, *~nı adamlığı kıyınlık cetgen kün belgili bolur*: insanın insanlığı felaket gününde belli olur (a.s.), *~nı adamlığı nögerinden tanılır*: insanın insanlığı arkadaşından anlaşılır (a.s.), *~ adargı bolsa da amallıdı*: cirmi ufak da olsa çare bulan adam, *~lanı akılları bir bolsa, bazar bolmaz edi*: adamların akılları aynı olsa, pazar kurulmazdı (a.s.), *~nı amanı ~nı beti bile oynar*: adamın kötüsü insanın onuruyla oynar (a.s.), *~nı bağasın ~ bilir*: insanın kıymetini insan bilir

(a.s.), *~ı bolğan mal eter, çibini bolğan bal eter*: adamı olan mal üretir, arısı olan bal üretir (a.s.), *~ bolluk sıfatından belli*: adam olacak yüzünden belli (d), *~nı canı topurak, terekni canı capırak*: adamın canı toprak, ağacın canı yaprak (d), *~ körürün körmey körüne kirmez*: insan göreceğini görmeden mezara girmez (d), *~ karğasa bir palah, el karğasa min palah*: tek insan beddua ederse bir felaket, halk beddua ederse bin felaket (d), *~ tabmasan börk ağaç bıla keşeş*: adam bulamazsan şapka kalibiyle danış (müzakere et) (a.s.), *~ turğan cerine, it toyğan cerine*: insan doğduğu yere, it doyduğu yere (d).

Adamça adam gibi, insanca.

Adamçık adamcık, insancık.

Adamlı adamlı.

Adamlık insanlık. *~ı bolğan*: insanlığı olan.

Adamlıklı insanıyetli.

Adamlıksız insanıyetsiz.

Adamsız adamsız.

Adargı küçük, çelimsiz, az. *~ hak*: cüz'i ücret, *~ zat*: küçük şey, *~ zatnı berdi*: az şey verdi, *~ adamçık*: çelimsiz adamcık.

Adargılı çaresiz. *~ bolup aytama*: çaresizlikten söylüyorum.

Adargılık azlık, çelimsizlik, çaresizlik, cürmü küçük olmaklık.

Aday güttü (bot.) ebeğümeci.

Adeb terbiye, saygı, nezaket, edep, ahlâk, haya. *~i bolmağan*: terbiyesi olmayan, *~ etgen*: sayan, hürmet eden, *~ etmek*: saymak, *~ni tuthan*: nezaket gösteren, nazik, *~ üretmek*: terbiye etmek,

- ~ *üretiv*: terbiye etme, eğitme, ~*ni asırı bek tutthan*: saygıda aşırı giden, çok saygı gösteren, ~*ge kelışmegen*: ahlâka uymayan, edebe sığmayan, ~*ni adebsizden üren*: hayayı hayasızdan öğren (a.s.), ~ *cokda namıs cok*: edebi olmayanda namus olmaz (d), ~ *etmegen* ~ *körmez*: saygı göstermeyen saygı görmez (a.s).
- Adebdeça** usulü dairesinde, nezaket ölçüsü içinde, âdâba uygun.
- Adebiça** âdâbına göre, nazik bir şekilde, edep ölçülerine göre.
- Adeblev** saygı gösterme, haya etme.
- Adebli** terbiyeli, saygılı, ahlâklı, nazik, edepli.
- Adebililik** terbiyelilik, ahlâklılık, edeplilik.
- Adeb-namıs** edep-namus, ar-haya.
- Adebsiz** terbiyesiz, ahlâksız, saygısız, edepsiz.
- Adebsizça** terbiyesizce, saygısızca, edepsizce.
- Adebsizleniv** terbiyesizlenme, edepsizlenme.
- Adebsizlenmek** edepsizlenmek, huysuzlanmak, terbiyesizlenmek.
- Adebsizlik** terbiyesizlik, hayasızlık, ahlâksızlık, saygısızlık.
- Adej** arkaya alma, arkası sıra götürme, arkasına atma. ~ *at*: yedekte götürülen at, *atnı* ~*ge tartmak*: atı yedekte götürmek, *cavluknu* ~ *atmak*: şalı arkasına atmak, başörtüsünü omuzlarından arkaya atmak, *tonnu* ~ *kaplamak*: kürkü omuzuna atmak.
- Adejlemek** peşi sıra götürmek, refakatine almak.
- Adejlev** peşine alma, arkasına takma. *atnı* ~: atı yedeğe alma.
- Adet** adet, töre, örf, usül, alışkanlık, teamül, gelenek. ~ *bolup kelgen*: teamül haline gelen, alışkanlık, ~*de corukdaça*: yolu yordamınca, adeti usulünce, alışıldığı şekilde, örf-adette olduğu gibi, ~ *deça*: adetincede, usulüne uygun, örfte olduğu gibi, teamülünce, ~*de bolmağan*: adette olmayan, örfte olmayan, ~*i alaydı*: usulü öyle, ~*inde*: sınırında, usulünde, ölçüsünde, ~*ni buzmak*: adeti bozmak, töreyi bozmak, teamülü bozmak, *aman* ~: kötü adet, *carağan* ~: faydalı adet, *Karaçay* ~: Karaçay töresi, Karaçay örfü, *burunju* ~: çok eski adet, eskiden kalan adet, *har elni* ~*i başha*: her yerin adeti başka (d), *igi* ~*ge üretiv*: iyi alışkanlık öğretme, *toy* ~: düğün örfü, *üyleniv* ~: evlenme geleneği, ~*ni buzamaz için*: adeti bozmamak için, ~ *alaydı*: usül öyle, ~*den çıkmazğa kerekdi*: töreden ayrılmamak gerek, usulden dışarı çıkmamak lâzım.
- Adetiça** usulünce, teamüle göre, örfte uygun.
- Adetlemek** örnek olmak, adete uymak. *Igini körsen adetle*: iyiyi görürsen örnek al.
- Adetlev** örnek alma, adete uyma.
- Adetli** adetli, gelenekli, örfli.
- Adetlilik** adetlilik, alışıklık, usullülük, örfülük, geleneklilik.
- Adetsiz** adetsiz, örfsiz, geleneksiz.
- Adetsizlik** adetsizlik, örfszüzlük, teamülsüzlük.

Adige Adige, Batı Kafkasya'da yaşayan Çerkes kabilelerinin genel adı. ~ *til*: Adige dili, adigece.

Adigeya adigece, adige lisanı.

Adigeyli Adige, Adige halkına mensup.

Adıklı bk. Adige.

Adırgı bk. adargı.

Adil âdil, hakkaniyetli.

Adilli adaletli, hakka saygılı.

Adillik (az kullanılır) adaletlilik, doğruluk. ~ *i bolmağan*: adaletliliği olmayan, haksız.

Adilsiz (az kullanılır) adaletsiz, haksız.

Adilsizlik adaletsizlik, haksızlık.

Adres adres.

Adurhay Karaçay-Malkarların cet atalarından birinin adı.

Afendi din adamı, hoca, efendi. *Elni* ~ *si*: köyün hocası, *anı* ~ *ge* *sorayık*: onu hocaya soralım, *rais* ~: reis efendi, *Kadı Cağafar* ~: Kadı Cafer Efendi.

Afendilik din adamlığı, hocalık, efendilik. ~ *etmek*: hocalık yapmak.

Aferim aferin, bravo.

Afgan afgan.

Afgança afganca, Afgan dili.

Afganlı bk. Afgan.

Agurça salatalık, hıyar.

Ağaç ağaç. ~ *kabuk*: ağaç kabuğu, ~ *carğan*: ağaç dilen, ağaç yaran, ~ *carmak*: ağaç yarmak, ~ *carıvçu*: ağaç yarıcı, ~ *bit*: ağaç biti, ~ *at*: tahta at, ~ *cıkkır*: tahta fıçı, ~ *çavul*: ağaç yığını, ~ *çelek*: ağaç kova, ~ *işlemek*: ağaç işlemek, ~ *kakkıç*: su değirmeni taşının üzerinde konulan ve tak tak sesi çıkaran tahtacık, ~ *kalak*:

tahta kürek, ~ *kaşık*: tahta kaşık, ~ *kesivçü*: ağaç kesici, ~ *kesmek*: ağaç kesmek, ~ *kıyır*: tahta kenar, tahta köşe, ~ *kotur*: ağaç yumrusu, ağaç uru, ~ *koyan*: sincap (zoo.), ~ *kulak*: ağaçlıklı vadi, ormanla kaplı vadi, ~ *kömür*: ağaç kömürü, ~ *kurt*: ağaç kurdu, ~ *senek*: ağaç dirgen, annat ~ *tavuk*: ağaç kakan (zoo.), ~ *tokmak*: ağaç tokmak, tahta çekic, ~ *tük*: yosun, ~ *usta*: dülger, marangoz, *köçer* ~: eksen, dingil, *çepken* ~: dokuma tezgahı, *sal* ~: tabut, *suv* ~: kovayla su taşımak için boyuna asılan iki ucu çengelli ağaç, *asmak* ~: darağacı, *köt* ~: dipçik, ~ *atha minmek*: omuz atına binmek, tabuta konulmak, ~ *kişi*: yalnız yaşayan vahşi adam, ~ *ha baltasız barma*: ormana baltasız gitme (d), ~ *nı başın kesenj tübü kalır*: ağacın başını kesersen dibi kalır (d), ~ *cerni cırayı*, *kiyim erni cırayı*: ağaç yerin güzelliği, giyim erkeğin güzelliği (d), ~ *ha örten tüşse kurğağı, çiyi da canar*: ormana ateş düşse kurusu, yaşı da yanar (a.s.), ~ *nı uzun arkav bolur*, *adamnı uzun calkav bolur*: ağacın uzununu kirş olur, adamın uzununu gevşek olur (a.s.), ~ *halkğa altındı*, *issilikge salkındı*: ağaç halka altındır, sıcaklığa gölgedir (a.s.) ~ *çirise özeginden çiriydi*: ağaç çürürse özünden çürür (a.s.).

Ağaçlı ağaçlı, ormanlık.

Ağaçlık ağaçlık, ormanla kaplı.

Ağaçsız ağaçsız, ormanlık olmayan.

Ağaçsızlık ağaçsızlık, ormansızlık.

Ağarğan ağaran, beyazlaşan. ~
çaç: ağaran saç, *çaçı ~:* saç
ağaran.

Ağarğınçı ağarıncaaya kadar. ~
cuvmak: ağarıncaaya kadar
yıkamak.

Ağariv ağarma, beyazlaşma.

Ağarmak ağarmak, beyazlaşmak.

Ağartiv ağartma, beyazlatma.

Ağartıvçu beyazlatıcı.

Ağartıvçuluk beyazlatıcılık.

Ağartmak ağartmak, beyazlatmak.

Ağaçı ağaçı, ağaçla uğraşan,
oduncu. ~*nı üyü ağaçdan:*
oduncunun evi ağaçtan, ~*nı üyü*
otunsuz kalır: oduncunun evi
odunsuz kalır.

Ağaz (zoo.) gelincik. ~ *cürügen*
cerde çıhanğa orun kalmaz:
gelincik yürüyen yerde fareye yer
kalmaz (a.s.), ~*nı öltürgen sav*
kalmaz: gelinciği öldüren sağ
kalmaz (d). [karaçay-balkarlılarda
gelinciği öldürmek uğursuzluk
sayılır].

Ağım akış. *Zamanı ~ı:* zamanın
akışı.

Ağışmak akışmak.

Ağiv akma, damlama, dökülme,
boşalma.

Ağıziv akıtma, boşaltmak,
düşürme.

Ağızmak akıtmak, boşaltmak,
düşürmek, dökmek. *terekle*
capıprakların ağızdıla: ağaçlar
yapraklarını döktüler, *cerge suv*
ağızma: yere su dökme, *maravçula*
eki cavnu urub ağızdılar: nişancılar
iki düşmanı vurup yere serdiler,
budaynı colga ağızıp kelgendi:
buğdayı yola döküp gelmiş, *içine*
ağızdi: içine akıttı, *cuvurtnu suvun*

kisege salıb ağızdi: yoğurdun
suyunu keseye koyup akıttı.

Ah! Ah!, oh!. ~ *anasına va!:* ah
anasını sattığım!, ~ *igi sağın!:* ah
keşke!, ~*oh ete baradı:* of-pof
ede ede gidiyor, ~ *demegen oh*
demez: ah demeyen oh demez (d),
~ *degenlikge dükküç artık*
carılmaz: ah demekle kütük fazla
yarılmaz (d).

Aha! Aha!, şimdi, oho!, işte. ~
tutdum: işte tuttum, ~, ~ *hoş*
keldigiz: oho, oho hoş geldiniz
(amiyane ifade tarzı), ~ *neçikse!?:*
şimdi (görelim) nasılsın?

Ahdüger örtü, mahfaza, çul,
barınak.

Ahır ahir, son, nihayet. ~ *sünnet:*
son sünnet, ~ *cokdu:* sonu yok,
boluş ~!: yardımcı ol artık!, ~
sözleri: son sözleri, ~*aval:* ahir-
evvel (evvel-ahir), ~*da da:* en
nihayet, oldu olacak, ~*ına cetmek:*
sonuna erişmek, gücünü tüketmek
(mec.), tüfeği çama dayamak,
canım ~ıma cetgendi: canım
burnuma geldi, canım çıkmak
üzere.

Ahırat ahiret, öte dünya. ~ *azab:*
ahiret azabı, ~*ına col işlemek:* öte
dünyasına yol yapma, ~ *azabdan*
dünya namıs küçlü: ahiret
azabından dünya namusu güçlü
(a.s.), ~ *honşu:* ahiret komşusu.

Ahıratlık ahiretlik, öte dünyalık. ~
neç bardı?: öte dünyalık neyin var?

Ahıratsız ahiretsiz, öte dünyası
karanlık olan, günahkâr.

Ahıratsızlık günahkârlık,
ahiretsizlik.

Ahırda sonda, ahirde. ~ *da:*
öyleyse, oldu olacak.

Ahırđı ahirki, sonki, son. ~ *söz*: sonki söz, son söz, ~ *haparla*: sonki haberler, son haberler.

Ahırı sonu, ahiri. ~*na deri*: sonuna kadar, *söznü ~*: sözün sonu, ~*na cetginçi*: sonuna kadar, sonu gelinceye kadar, *tözümnü ~*: tahammülün sonu, sabrın sonu, ~*na çıkmak*: bitirmek, tüketmek, sonuna çıkmak, *açhabızını ~na çıkdık*: paramızı tükettik, *çaşavnu ~*: hayatın sonu, ~*si*: sonu, ~*si kışhası*: eninde sonunda, önünde sonunda, kısacası, kestirmesi, açıkçası, ~*si kışhası men keteme*: açıkçası ben gidiyorum, ~*si kışhası ne eterge bilmeyme*: sözün kısası ne yapacağımı bilmiyorum.

Ahırında sonunda, ahirinde.

Ahırındağı ahirindeki, sonundaki.

Ahırlık sonluk, ahirlik.

Ahırsız sonsuz, ahirsiz.

Ahırsızlık sonsuzluk, ebedi, ahirsizlik.

Ahırzaman ahir zaman. *Aldanmağız ~ dünyağa*: aldanmayın ahir zaman dünyaya.

Ahlav ruh hali, huy, maneviyat. ~*u tüşüb turadı*: hayal kırıklığına uğramış, ruhen çökmüş.

Ahlı (ahlu) akraba, yakın, mensup, ehl. *Payđambarnı ~ları*: Peygamberin ehl-i beyti, *din ~*: din mensubu, ~*ların cıyib aythandı*: yakınlarını toplayıp söyledi, ~*suna aman, kimge da aman*: akrabasına kötü, herkime de kötüdür (a.s.).

Ahlılık (ahluluk) yakınlık, aidiyet, mensubiyet. ~*urđu tanıt*: yakınlığını tanıt.

Ahlısız (ahlusuz) yakını olmayan, kimsesiz.

Ahlısızlık (ahlusuzluk) kimsesizlik.

Ahmadiy ahmak, aptal.

Ahmak ahmak, zırzop.

Ahmaklık ahmaklık.

Ahsak bk. ashak.

Ahsaklık bk. ashaklık.

Ahsamak bk. ashamak.

Ahsativ bk. ashativ.

Ahsatmak bk. ashatmak.

Ahsav bk. ashav.

Ahsıv iç çekme, oflama, puflama, inler gibi derin nefes alma.

Ahsıv-tıksıv oflama-puflama.

Ahsınmak iç çekmek, ahsınmak, of çekmek. *Teren ~*: derin iç çekmek, *nek ahsınasa?*: niçin iç çekiyorsun?, *ahsıv turma!?*: oflayıp durma!, *erinmegen ahsınmaz*: üşenmeyen oflamaz (a.s.).

Ahtınmak (malk.) bk. ahsınmak.

Ahtiyar (az kullanılır) keçe, aba.

Ahuyul akıntıyla gelen buz, kayan buz, hareket eden buz.

Ahval (ahuval) durum, vaziyet, hal. ~*ıñ kalaydı?*: durumun nasıl?

Ajdağan dev, iri yapılı, bahadır, yiğit. ~ *kibik*: dev gibi, iri-yarı, *ol kaynaydı*, ~*la kibik üç çaşı*: onun nesi var, dev gibi üç oğlu.

Ajdağanlık yiğitlik, bahadırılık.

Ajım etmek şüphelenmek, ihmal etmek, nedamet duymak, ihmaline üzölmek, kaygılanmak, endişe etmek. *Caşçıknı kesi canız ketgenine ~ etib turama*: oğlancağızın yalnız başına gittiğine endişelenip duruyorum.

Ajım şüphe, ihmal, kaygı.

Ajımçı şüpheci, vesveseci.

Ajımçılık şüphencilik.

Ajımlı şüpheli, ihmali, ihmal edilmiş, endişeli. ~ *etmek*: ihmal etmek, kuşku durumunda bırakmak, kaygılanmak, üzüntü duymak, *koylarını suvukdan kırılğanına ~ etdik deb kıynaladıla*: koyunlarının soğuktan telef olmasına, ihmal ettik diye üzüyorlar, ~ *bolmak*: ihmale uğramak, *tüzün aytsak atasını bağılğanı ~ bolğandı*: doğrusunu söylemek gerekirse babasının tedavisi ihmale gelmiş, ~ *ölmek*: şüpheli ölmek, ihmalden ölmek, ~ *ölgen eki ölür*: ihmalden ölen iki kere ölür (d).

Ajımlılık şüphelilik, ihmallilik.

Ajımsız şüphesiz, kat'i, kesin. ~ *ma*: şüphem yok, *buyruknu ~ toltur*: verilen emri eksiksiz yerine getir, ~ *kellikdi*: muhakkak gelecek, *cumuşunu ~ tındır*: görevini eksiksiz yap.

Ajımsızlık kesinlik, kat'ilik, şüphesizlik.

Ak 1. Ak, beyaz. ~ *boyav*: beyaz renk, ~ *cuva*: ak mantar, ~ *şinli*: beyaz benizli, ~ *boyalğan*: beyaza boyanmış, ~ *kala*: ak kale, ~ *kalada sarı biyçe*: ak kalede sarı prenses (bilmece/yumurtanın sarısı), *sirt üstünde ~ biyçe*: tepe üstünde beyaz prenses (bilmece/baca), *sırtı kazandan kara, tübü kardan ~*: sırtı kazandan kara, altı kardan beyaz (bilmece/kırlangıç), *beti ~ uçhun bolmak*: yüzü solmak, rengi gitmek, ~ *sakal*: ak sakallı, ~ *çaç*: ak saçlı, *közüne ~ tüşgen*: gözüne ak düşen, ~ *baş*: ak başlı, ~ *bet*: ak yüzlü. 2. (mec.) süt. ~ *ciyiv*: süt mamülleri üretme, ~ *bolmağan*

kara şay içer: sütü olmayan çay içer (d), ~ *ı bar üyde bereket da bar*: sütü olan evde bereket olur (a.s.).

Akbar ekber, büyük. *Allah ~*: Allah-ü ekber.

Akbet beyaz yüzlü (insan).

Akbörk beyaz takkeli, ak börklü.

Akcal (akçal) beyaz, kır (at rengi).

Akçık sevimli ak, küçük ak. ~ *ım*: benim küçük ak benizli bebeğim.

Akğan akan, damlayan. *Tenizğe ~*: denize akan, ~ *çelek*: akan kova, ~ *çayır*: damla sakızı, ~ *çalkı*: (mec.) keskin tırpan.

Akıl akıl, fikir, niyet. ~ *bolmağan*:

aklı olmayan, ~ *ı cartı*: yarım akıllı,

~ *ı cetmegen*: akli yetişmeyen, ~ *ı türlene turğan*: akli gidip gelen

(deliliğin eşğinde olan), *kel-ket*

~ *ı*: akli gidip gelen, ~ *töbe*:

akıldânâ, akıl dolu, ~ *ciydirmek*:

aklına başına toplatmak, ~ *ına*

ciymak: aklına sokmak, kafasına

sokmak, *alay bolur deb ~ ına*

kelgen edi: öyle olur diye aklıma

gelmişti, ~ *dan taymak*: aklını

oynatmak, *tavuş etmey söleşgen-*

halkğa ~ üretgen: bağırmeden

konuşan, halka akıl öğreten

(bilmece/kitap), ~ *ıñ kalaydı?*: fikrin

nasıl?, ~ *ğa tüzetgen*: akıl veren,

fikir veren, *boş ~*: boş akıl, *meni*

bir ~ ım bardı: benim bir fikrim var,

ters ~: yanlış fikir, ~ *tabmak*: akıl

öğrenmek, akıl danışmak, *alğın*

~ *ım alay edi*: eskiden fikrim

öyleydi, *keter ~ ğa kirğendi*:

gitmeye niyet etmiş, *keter ~ ı*

cokdu: gitmeye niyeti yok, *kimni*

~ *ına kellik edi?*: kimin aklına

gelirdi?, *okur ~ ım bardı*: okumaya

niyetim var, ~ *bölmek*: kendini (bir şeye) vermek, akli yatmak, ~ *ıñdan keter*: aklından çıkart, ~ *ğa keltirmek*: akla getirmek, ~ *baylık*: akıl zenginliği, ~ *ğa kelmezlik söz*: akla gelmeyecek söz, ~ *ğa sıyınmağan*: akla sığmayan, akilla bağdaşmayan, akıl almayan, ~ *ıñ başına cıy*: aklını başına topla, *ceti cuklab ~ımda da çok edi*: yedi kere uyusam aklıma gelmezdi d), ~ *ıñ sohan tuvrayım*: aklına soğan doğrayım (d), ~ *bıla adeb teñ*: akıl ile terbiye aynı (d), ~ *bolmağanña sakalı boluşmaydı*: akli olmayana sakalı yardım etmez (a.s.).

Akıl-balık akli baliğ olan, erişkin, sinni rüşet olan, buluğa eren. ~ - ~ *bolmak*: buluğa ermek, akli baliğ olmak, ~ - ~ *bolğunçu*: buluğa erinceye kadar, ~ - ~ *bolmağan*: buluğa ermeyen.

Akıl-balıklık buluğa ermişlik, erişkinlik.

Akıllandıriv akıllandırma.

Akıllandırmak akıllandırmak.

Akıllanıv akıllanma.

Akıllanmak akıllanmak.

Akıllaşiv akıl alışverişinde bulunma, danışma, karşılıklı akıl verme, istişare etme.

Akıllaşmak birbirinden akıl almak, fikir alışverişinde bulunmak, danışmak. *Bizdegi üybiyçe bıla da bir akıllaşayık*: eşime bir danışayım, eşimle tartışmalıyım.

Akıllı akıllı. *Kesin ~ğa sanağan*: kendini akıllı sanan, *keter ~*: gitmeye niyetli, *bir ~*: aynı fikirde, *durus ~*: doğru fikir, dürüst fikir, *citi ~*: sivri akıl, *teren ~*: derin akıl, akli çok olan, çok akıllı, *eter ~*:

yapmaya niyetli, ~ *nı allı bıla oz*, *akılsızın artı bıla oz*: akıllının önü sıra geç, akılsızın ardı sıra geç (a.s.), ~ *ğa bir ayt, telige miñ ayt*: akıllıya bir söyle, deliye bin söyle (d), ~ *nı çarılganı telini ozar*: akıllının yanlığı deliden beter (a.s.), ~ *seni da aldamaz, kesin da aldatmaz*: akıllı seni de kandırmaz, kendini de kandırmaz (a.s.), ~ *erkışı atın mahtar, teli erkışı katının mahtar*: akıllı erkek atını över, deli erkek karısını över (a.s.).

Akıllık akıllık. *Kışa ~*: kısa akıllık, *say ~*: sathi akıllık.

Akıllılık akıllılık. ~ *etmek*: akıllılık etmek, *teren ~*: derin akıllılık, *bir ~*: benzer fikirlilik.

Akıllıman (malk.) akla uygun, mâkul, mantıklı.

Akıllımanlık (malk.) mantıklılık, mâkullük.

Akılsız akılsız. *Akıllıla har bir zatdan es tabar*, ~ *ğa ikab azab ne hapar*: akıllılar herbir şeyden akıl alır, akılsıza ikab, azab bir şey ifade etmez (M. Varaği' den bir beyit), ~ *akılı bıla mahtanır*: akılsız akılı ile övünür (d).

Akılsızlık akılsızlık. ~ *etme*: akılsızlık etme, delilik yapma, *bu etgeniñ ~dı*: bu yaptığın akılsızlıktır.

Akırın bk. akırtın yavaş, aheste, durgun. ~ *barıv*: yavaş gitme, ~ *boluv*: yavaş olma, ~ *bolmak*: yavaş olmak, yavaşlamak, ~ *aytmak*: yavaş söylemek, ~ *etmek*: yavaş davranmak, ağır hareket etmek, ~ *ayak tab basar*, *cerjil ayak bok basar*: yavaş yürüyen yere basar, hızlı yürüyen boka

basar (a.s.), *~nı aşıkğan cetmez:*
aheste gidene acele giden
yetişemez (a.s.), *~ barğan uzak
barır, cenil barğan colda kalır:*
aheste giden uzun yol alır, çabuk
giden yolda kalır.
Akırın-akırın yavaş yavaş,
yavaşca.
Akırınçık yavaşçacık.
Akırınlamak yavaşlamak.
Akırınlaşiv yavaşlaşma,
durgunlaşma.
Akırınlaşmak yavaşlaşmak,
durgunlaşmak.
Akırınlativ yavaşlatma.
Akırınlatmak yavaşlatmak.
Akırınlav yavaşlama.
Akırınlık yavaşlık.
Akırtın yavaş, aheste, durgun.
Akırtın-akırtın yavaş yavaş.
Akırtınçık yavaşçacık. *~ bar:*
yavaşçacık (dikkatlice) git.
Akırtınlamak yavaşlamak.
Akırtınlaşma yavaşlaşma,
durgunlaşma.
Akırtınlaşmak yavaşlaşmak,
durgunlaşmak.
Akırtınlativ yavaşlatma.
Akırtınlatmak yavaşlatmak.
Akırtınlav yavaşlama.
Akırtınlık yavaşlık, durgunluk.
Akka dede, büyükbabanın babası.
Mukkur ~la olturadıla: beli
bükülmüş dedeler oturuyorlar, *ol
sabiş barı tohtağan ~dı:* o çocuk
tam bir dededir (kart sözlü).
Akka-amma dede-nine.
Akkalaniv dedeleşme, kart sözlü
olma.
Akkalanmak dedelenmek,
yaşından büyük laf etmek, kart
sözlü olmak.

Akkalay alüminyum.
Akkalık dedelik. *~ğa çaşa:* dede
oluncaya kadar yaşa.
Akkıl şüphe, tereddüt, kararsız. *~
bolmak:* şüpheyeye düşmek,
tereddüte düşmek.
Akkılça şüphelice, tereddütlüce. *~
körünedi:* şüphelice görünüyor.
Akkılandıriv şüphelendirme,
tereddüte düşürme.
Akkılandırmak şüphelendirmek,
tereddüte düşürmek.
Akkıllaniv şüphelenme, tereddüte
düşme.
Akkıllanmak şüphelenmek,
tereddüte düşmek.
Akkıllı şüpheli, müteredit, kararsız.
~ adam: müteredit adam, *~ iş:*
şüpheli iş, *~ bolmak:* tereddüte
düşmek, *~ bolmay:* tereddüde
düşmeden.
Akkıllık kararsızlık, mütereditlik.
Akkıllılık şüphelilik, tereddütlülük.
Akkıllı-tekkilli şüpheli-müphemeli,
kararsız-mararsız.
Akkılsınv şüphelenme,
tereddütlenme.
Akkılsınmak şüphelenmek,
tereddütlenmek.
Akkılsız şüphesiz, tereddütsüz,
kesin.
Akkılsızlık şüphesizlik,
tereddütsüzlük.
Akkıl-tekkil müteredit, kararsız. *~
- ~ bolop turama:* müteredit olup
duruyorum, tereddüt edip
duruyorum.
Akköz ak gözlü.
Aklamak 1. Aklamak, temize
çıkarmak, ibra etmek, temizlemek.
2. Beyaz badana yapmak,

kireçlemek. *Üynü aklarğa kerekdi:* eve beyaz badana yapmak lazım.

Aklanıv 1. Temize çıkma, aklanma.
2. Badanalama, kireçlenme.

Aklanmak 1. Temizlenmek, aklanmak. *Kesin akladı:* kendini temize çıkardı. 2. Kireçlenmek, badanalama. *Üy aklanıb boşaldı:* ev badanalayıp bitirildi.

Aklav 1. Aklama, temize çıkarma. 2. Badanalama, badana yapma, kireçleme.

Aklık aklık, beyazlık. *Tavnu többesindegi ~ kar cavğanına işandı:* dağın tepesindeki beyazlık, kar yağdığına delildir, *tişiriv betine ~ cakğandı:* kadın yüzüne aklık sürmüş.

Aklı-köklü aklı-mavili. *Süygenibiz süyünsün, ~ - ~ kiyinsin:* sevdiğimiz sevinisin, aklı-göklü giyinsin (folk.).

Akmak 1. Akmak, damlamak, dökülmek, boşalmak. *Üynü başı ağadı:* evin çatısı akıyor, *közlerinden cılamukla ağadıla:* gözlerinden yaşlar damlıyor, *çelekden ayran ağıb boşalğandı:* kovadan ayran damlayarak tükenmiş, *terekden almala akğandıla:* ağaçtan elmalar dökülmüş, *çaçım ağıb baradı:* saçım dökülüp gidiyor, *Koban Azav Tenizge ağadı:* Koban Nehri Azak Denizi' ne dökülüyor, *köb künle akdıla birbirin kuvuşub:* çok günler geçti birbirini takip ederek. 2. Ahmak, kafasız, divane, aksi. ~ *akıl etginçi, akıllı işin bitdirir:* ahmak akıl erdirene kadar, akıllı işini bitirir (a.s.), ~, *tuvğan cerin unuttur:* ahmak, doğduğu yeri unuttur (a.s.).

Akmakbaş kaz kafalı, taşkafa.

Akmakça ahmakça, divanece.

Akmaklanıv ahmaklanma, delilenme, aksilenme.

Akmaklanmak ahmaklık etmek, delilik etmek, aksilenmek.

Akmaklık ahmaklık, delilik, aksilik.

Akmıyık ak bıyıklı.

Akrab akrep. ~ *kabhan sav bolmaz:* akrep ısırın iyileşmez, ~*la kemirlik etirji:* akrepler kemiresice etini.

Aksak (malk.) bk. ashak.

Aksakal 1. Ak sakallı. 2. Tırpanla ot biçen işçilere yorgunluklarını unutturmak için çeşitli kılıklara girerek nükteli oyunlar çıkaran adam, maskara. ~*nı kiyiz kamçisi:* aksakalın keçe kırbacı (d), ~*nı kaç kapçığı:* aksakalın güz dağarcığı, ~*nı atlısı:* aksakalın atlısı, aksakalın habercisi.

Aksakallık aksakallık görevi.

Aksakla-buksakla aksaklar-buksaklar.

Aksaklık (malk.) bk. ashaklık.

Aksamak bk. ashamak.

Aksativ bk. ashativ.

Aksatmak bk. ashatmak.

Aksav bk. ashav.

Aksılbaş ak başlı ak saçlı, açık saçlı. ~ *ögüz boynun burmay suv içmez:* ak başlı öküz boynunu bükmeden su içmez (gösterişli öküz boynunu kıvırmadan su içmez) (a.s.).

Aksıl bavur beyaz karınlı, beyazımsı karınlı.

Aksıl beyazımsı, akımsı, akca, açık renkli.

Aksıl boz açık boz.

Aksıl kök açık mavi.

Aksıldım beyazımtırak, beyaza çalan, açık (renkli). ~ *korur*: açık kahverengi.

Aksıldım kök açık mavi.

Aksıldımlık açıklık, beyazımsılık.

Aksillik açık renklilik, beyazımsılık.

Aksıl-sarı açık sarı.

Aksılsıman açık benizli.

Aksıman soluk, açık benizli.

Aksınmak çok açık renkli saymak.

Bu paltonnu aksınıb almadı: bu paltoyu çok beyaz diye almadı (az kullanılır).

Aksız sütü olmayan, sütsüz. ~

bolduk: sütsüz kaldık, sütümüz kalmadı.

Aksızlık sütsüzlük. *Bıyıl ~ canıbizğa*

cetdi: sütsüzlük (sağılacak hayvan olmayışı) bu yıl canımıza yetti.

Aksüyek asil, soylu, aristokrat. ~

tukum: asil sülale, ~ *kavum*: soylular sınıfı, ~ *le*: soylular.

Aktamak ak gerdanlı, ak boyunlu. edebiyatta selvi boylu güzel kadını ifade etmek için kullanılır,

aktamağım kelyedi: ak gerdanlım geliyor. 2. Sansar (zoo). ~ *ton*: sansar kürk.

Akterek (malk.) kavak ağacı.

Aktöş ak döşlü. ~ *küçük*: ak döşlü enik.

Aktuyak ak toynaklı. ~ *at*: ak toynaklı at, sekili at.

Aktuyaklık aktoynaklık, sekililik.

Al ön, cephe, ilk, yüz. ~ *ayak*: ön ayak, ~ *canı*: ön tarafı, ön cephesi, ~ *burun* (*alğı burun*): ilk önce, evvela, ~ *közüvde*: başlangıçta, ilk önce, ilk anda, ilk sırada, ~ *dan artha deri*: başlangıçtan sona kadar, *cılnı ~ ayları*: yılın ilk ayları, *sürüvnü ~lı köründü*: sürünün önü

göründü, ~ *söz*: önsöz, ~ *lı*

aylanğan: iyiliği tutan, iyi ilişki

kurmaya hazır görünen, ~ *lı*

aylanğan cerge ketgen: yüzünün

döndüğü yere giden, düşünmeden

hareket eden, ~ *lın almak*: önünü

almak, önüne durmak, ~

bermezge deb küreşedile: fırsat

vermemek için uğraşıyorlar, ~

bermek: fırsat vermek, imkân

vermek, *birbirlerine ~ berlik*

tüdüle: birbirlerine üstünlük

vermeyecekler, ~ *lı aylanmak*:

gönüllenenmek, iyiliği tutmak, iyi

davranmaya istekli olmak,

ıştahnlanmak. *atamı at alırğa ~lı*

aylanğandı: babam at almaya

ıştahnlanmış, ~ *lın aylandırmak*:

önünü dönmek, yüzünü

döndürmek, önünü çevirmek, ~ *lın*

burmak: yönünü dönmek, ~ *kün*:

bir önceki gün, arefe günü, ~

tabhanı: ilk doğurduğu, ~ *tişle*: ön

dişler, ~ *kabınığ tatlı bolur*: ilk

lokma lezzetli olur (d).

Ala 1. Onlar. ~ *kayğılı bolma*: onları

dert etme, ~ *amaltın*: onlar için,

onların yüzünden, *meni eki zatım*

bardı da, ~ *cetmegen cer çokdu*:

benim iki şeyim var ki, onların

yetişmediği yer yok

(bilmece/**gözler**), ~ *ketedile*: onlar

gidiyorlar. 2. Ala (renk). ~ *tavuk*:

ala tavuk, ~ *it*: ala köpek, ~ *kiyiz*:

ala keçe, *üy başında ~ küyüz*: dam

başında ala halı (bilmece/**gökyüzü**

ve yıldızlar), ~ *közle*: ala gözler,

~ *kolan*: ala benekli, ~ *kıtay*:

basma (kumaş), ~ *kök*: ala gök. 3.

–a doğru. *İñir ~*: akşama doğru,

çaz ~: yaza doğru, *tağ ~sında*: tan

ağarmasına yakın, *bir ~*: bazı,

bazen, arada bir, *bir ~ iyi bir ~ aman körünedi*: bazen iyi bazen kötü görünüyor, *bir ~da bir*: arada sırada bir, kırkta yılda bir, *ol bir ~da bir keledi*: o kırkta yılda bir geliyor.

Alabaş ala başlı, kır saçlı.

Ala-çola ala-mala, alaca-belece, şöyle böyle, yarım yanlış. ~ *eşitgenme*: yarım yanlış duydum.

Aladan onlardan. ~ hapar barmıdı: onlardan haber varmı?

Alagoca eski-püskü, kaba, hantal.

Alağa onlara. ~ keliribizni ayt: onlara geleceğimizi söyle.

Alahotalanmak nazetmek, kırılmak. *Alahotalı*: nazlı, işveli.

Alaköz alagözlü, alagözlü olan, çakır.

Ala-kula ala-kula, karışık ala renk. ~ *kumaç*: karışık ala kumaş.

Alalık alalık.

Alam âlem, kâinat, evren. *Onsegiz miş ~*: onsekiz bin alem.

Alaman 1. Alacağım deyip durma. *Anı katın ~ı tohtamaydı*: onun evleneceğim deyip durması bitmiyor. 2. Alman.

Alamañça almanca.

Alamañcı almanyalı, Alman.

Alamanlı almanyalı, Alman.

Alamat üstün, mükemmel, enteresan, ilginç, şahane, takdire şayan. *Ol ~ adamdı*: o mükemmel adamdır, *asdofirilla*, ~ *adamsa!*: hayret doğrusu, enteresan adamsın!, *kalay ~dı*: nasıl da mükemmel, ~ *üy*: şahane ev, ~ *cer*: güzel yer, ~ *hapar*: ilginç haber, *asırı ~*: çok mükemmel, *kesin cürüte bilgeni ~dı*: kendini taşıması takdire şayandır, ~

pahmu: mükemmel zekâ, çok güzel anlayış gücü, mükemmel feraset, *közüme bek ~ körünğendi*: gözüme çok güzel göründü, ~ *zat*: alâmet şey, *başbız salamat, işibiz ~*: başımız da işimiz de mükemmel.

Alamati en iyisi, en güzeli, en ilginç. *Em ~ı*: en güzeli, *kızlardan em ~ın sayladım*: kızlardan en güzelini seçtim, ~ *nedi desen?*: ilgi çeken yanı nedir desen?.

Alamatlık alâmetlik, iyilik, mükemmellik, ilginçlik, şahanelik.

Alan 1. Alan. Eski bir kavim. ~ *la*: alanlar, ~ *la Şimal Kafkaz'da çaşağandıla*: Alanlar Kuzey Kafkasya' da yaşamışlar, ~ *til*: Alan dili, ~ *ça*: alanca. 2. Hey (sen)!, dost, arkadaş. *Oy ~, ketme!*: hey arkadaş, gitme!, ~ *Soltan, kayrı barasa?*: hey Soltan, nereye gidiyorsun?, ~ *la!*: hey ağalar!, hey dostlar!.

Alanı onları.

Alanı onları. ~ *kayrı iyese?*: onları nereye gönderiyorsun?, *Sıyına bıla Sozarık, kimdi ~ ötürükge ozarık?*: Sıyına ile Sozarık, kimdir onları yalan söylemede geçecek? (deyim), *kalav-kalav töşekle*, ~ *bilmegen eşekle*: yığın yığın dөşekler, onları bilmeyen eşekler (bilmece/**kitaplar**).

Alanıkı onlarınki. *Bu iyneklede ~la cokdula*: bu ineklerin içinde onlarınki yok.

Alar bk. ala. (eskiden kullanılırdı)

Al-art ön-arka. ~ - ~ *deb karamay*: ön-arka diye bakmaksızın.

Alas-bulas alaca bulaca. *Közlerim*

~ - ~ *köredi*: gözlerim alaca bulaca görüyor.

Alası-karası alası-karası. *Toñuznu*

~ *cokdu*: domuzun alası-karası olmaz (a.s.).

Alaşa 1. İdiş edilmiş at. *Arba* ~:

koşum atı, *cük* ~: yük atı, *kotur* ~: uyuz at, *minnen* ~: binek atı, *tuban túbünde corğa* ~: sis içinde yorğa (rahvan) at (bilmece/**kurt**), *~sin kızdırıb keledi*: atını çatlatırcasına sürüp geliyor, atını kızıştırıp geliyor. 2. Alçak, kısa, bodur. ~ *adam*: kısa adam, ~ *boylu*: kısa boylu, ~ *hunağa kim da miner*: alçak duvara herkes çıkar (a.s.).

Alaşalık kısıklık, bodurluk.

Alaşatın alçaktan. ~ *uçadı*:

alçaktan uçuyor.

Alav efsanevi bir yiğit, dev, gulyabani.

Alavğan Kafkas Nart efsanelerinde sık sık adı geçen kahramanlardan birinin adı.

Alay öyle, o kadar, böyle. ~ *alaysız*

da: öyle de öylesiz de, ~ *aytma*: öyle deme, ~ *aman tülkü*: o kadar kötü değil, ~ *bıla*: öylece, ~ *mıdı?*: öyle mi?, ~ *köreme!*: öyleymiş!, ~ *oğunadı*: öylesidir, tam öyledir, ~ *ese*: öyleyse, *ol* ~ *akıllı tülkü*: o, o kadar akıllı değil, ~ *cigit eser*: öyle yiğitsen, ~ *a*: öyle de, öyle olsa da, fakat, ama. İzledim, ~ *a tabmadım*: aradım, ama bulamadım, ~ *bolsada*: öyle olsa da, öyle olmasına rağmen, öyle olmakla beraber, ama, lâkin, fakat, ~ *bolğanlıkğa*: öyle olmasına rağmen, buna rağmen, böyle

olmasına mukabil, ama, fakat, lâkin, *kün suvukdu*, ~ *bolsa da colğa çıkarıkbız*: gün soğuk, buna rağmen yola çıkacağız, ~ *demeklik*: yani, *alğın oylab*, ~ *söleş*: önce düşün, sonra konuş (a.s.), ~ *degen nedi?*: o da ne demek?, öyle şey olur mu?, ~ *tukum*: esaslı şekilde.

Alay-alay öyle öyle, böyle böyle. ~

- ~ *aytığız*: öyle öyle söyleyiniz.

Alay-bılay öyle böyle, şöyle böyle.

~ - ~ *demey*: şöyle böyle demeden.

Alayda orada.

Alaydan oradan.

Alaydı öyledir, öyle. *Kerti* ~:

gerçekten öyle, *adet* ~: adet öyle, *bizni akılıbız* ~: bizim fikrimiz öyle, *ma* ~: işte öyle.

Alayğa oraya.

Alayı orası. ~ *suvğa cuvukdu*: orası suya yakın, ~ *menikidi*, *bılayı senikidi*: orası benimkidir, burası seninkidir.

Alayıça orası gibi. ~ *cer körmedim*: orası gibi yer görmedim.

Alayına 1. Bedava, meçcane, karşılıksız. ~ *tabılğan zat*: bedelsiz bulunan şey, ~ *berdim*: bedava verdim. 2. Öyle derken, öylesine. ~ *bir boran keldi!*: öyle derken bir fırtına çıktı!. 3. Orasına. *Arbanı* ~ *sal*: arabanın orasına koy.

Alayla oralar. ~ *rı bizni tülkü*:

oraları bizim değil, *mal küterge* ~ *rı caramaydı*: hayvan gütmeye oraları elverişli değil.

Alaylada oralarda. ~ *hava kalaydı?*: oralarda hava nasıl?

Alaylay öylece, meçcane, bedava, olduğu gibi, karşılıksız. *İşni* ~

koyduk: işi olduğu gibi bıraktık, ~
oğuna bereyim: meççane bile
veririm, *cuk almadı*, ~ *berdi*: bir
şey almadı, karşılıksız verdi.
Alaylayına bk. alaylay.
Alaylık öylelik, böylelik. ~*ına ajim
cokdu*: öyle olduğuna şüphe yok,
~ *bıla*: böylele, ~ *bıla ızıbizğa*
kaytdık: böylece geri döndük.
Alaysız öyle olmadan, böyle
olmadan, öylesiz, böylesiz. ~
tabarık tülse: öyle olmadan
bulamıyacaksın, ~*da*: öyle
olmadan da, ~*da sözümü etib
turadıla*: öyle olmadan da
dedikodumu yapıp duruyorlar.
Alaytın oradan. *Tavğa ~ çığığız*:
dağa oradan çıkınız, *biz da ~
keldik*: biz de oradan geldik.
Alban Güney Dağstan'ın eski
ahalisi.
Albança Alban dili.
Albanlı Alban, Albanyalı.
Albermez kimseyi öne geçirmeyen,
(mec.) inatçı, boyun eğmeyen,
nezaketsiz.
Albota (malk.) önlük.
Albuğartışiv (malk.) birbirinden
çekinme.
Albuğartiv çekinme, sakınma.
İşden ~: iş yapmaktan sakınma.
Albuğartmak çekinmek, sakınmak.
Alcamak şaşmak, yanılmak, kafası
karışmak, şaşkına dönmek.
Tanıyma deb alcadım: tanıyorum
diye yanıldım, *ne eterin bilmey
alcaşib turadı*: ne yapacağını
bilemeden şaşırıp duruyor, *alcağan
türsün*: şaşkın çehre, *coldan
alcağan*: yolu şaşırın, *akılından
alcağandı*: aklını kaybetmiş.
Alcağan bk. Alcaşğan.

Alcaşdırıv kaybetme, şaşirtma,
yanıltma.
Alcaşdırmak kaybetmek,
şaşırtmak, telaşlandırmak,
yanıltmak.
Alcaşğan şaşkın, şaşırın, şaşkına
dönen.
Alcaşiv şaşırma, kendini kaybetme,
şaşkına dönme, aklını kaybetme.
Alcaşmak şaşırma, kendini
kaybetmek, şaşkına dönmek, aklını
oynatmak, kaybolmak, yanılmak.
korkub alcaşğandı: korkup şaşkına
dönmüş, *ol alcaşib turadı*: o
şaşkına dönüp duruyor, o şaşırıp
duruyor.
Alcativ şaşirtma, (aklını)
oynattırma, yanıltma, aklını
karıştırma, şaşkına döndürme.
Alcatmak şaşirtmak, yanıltmak,
aklını karıştırmak, şaşkına
döndürmek. *Carlı sabiyne tüye tüye
akılından alcatğandı*: zavallı çocuğu
döve döve şaşkına çevirmiş (aklını
oynatmış), *cavnu ~*: düşmanı
şaşırtmak, *coldan ~*: yoldan
çıkartmak (yolunu kaybettirmek).
Alcav şaşırma, şaşma, yanıltma,
karmakarışık olma, şaşkına
dönme, aklını yitirme.
Alcavlu telaşlı, şaşkın, ihtiyarı
elinden gitmiş, çaresiz.
Alcavluk şaşkınlık, çaresizlik, aklını
yitirmişlik. ~ *bolğun!*: çaresizlik
içinde kıvrın!, şaşkınlık içinde kal!
Alcavsuz şaşırmaksızın, telaşsız,
yanılgısız, kafası karışmadan. *Kart
adam ~ üyün tabdı*: yaşlı adam
şaşırmaksızın evini buldu.
Alcavsuzluk telaşsızlık, iradesine
hakim olmaklık, soğukkanlılık.
Alçayiv ölme, birbirinden ayırma.

Alçaymak ölmek. *Ok tiygenley börü alçayıb cıǵıldı:* kurşun değince kurt ölerek yere yığıldı.

Alçaytım öldürme, birbirinden ayırma.

Alçaytmak (malk.) öldürmek, birbirinden ayırmak, vurup öldürmek. *Atıb duşmannı alçaytdı:* atıp düşmanı öldürdü, *butların alçaytdı:* bacaklarını (birbirinden) ayırdı.

Alçı öncü, yol gösterici. *Bizni ~larıbız:* bizim öncülerimiz, *~ adam:* yol gösterici adam, *aman işde ~ bolma:* kötü işde öncü olma (a.s.).

Alçı! alsana! (emir).

Alçılık öncülük. *~ etmek:* öncülük etmek, *~nı almak:* öncülüğü almak, *elge ~ eterge bilimli bir adam kerekdi:* halka öncülük yapacak bilimli bir adam gerek.

Alçü eğri, inatçı. *~ öǵüz:* inatçı öküz.

Alçü-gülçü eğri-büğrü, tepetakla. *~ aylanıb ketdi:* tepetakla yuvarlanıp gitti.

Alda önde, ileride, âtide, istikbalde. *~ kelgen:* önde gelen, ilk gelen, *~ barmak:* önde gitmek, *~ bolmak:* önde olmak, *~ barǵan adam:* önde giden adam, *ol senden ~ kelgendi:* o senden önce geldi, *mindan ~:* bundan önce.

Alda-artda önde arkada, önde sonda. *~ - ~ deb karamay:* önde sonda diye bakmadan, *~ - ~ da işni boluru oldu:* önünde sonunda da işin olacağı o..

Aldaǵı öndeki, gelecekteki, istikbaldeki. *~ at:* öndeki at, *~ çaşav:* istikbaldeki hayat, *~na*

karab pikir et, artdaǵına karab şukur et: istikbaldekine bakıp fikret, mazidekine bakıp şükret (a.s.).

Aldam yalan.

Aldamak yalan söylemek, hile yapmak, kandırmak. *Aldab almak:* yalan söyleyip almak, *aldab iymek:* yalan söyleyivermek, savurmak, *aldarǵa ürenmek:* yalan söylemeye alışmak, *kuru da ~:* daima yalan söylemek, *kesi kesin ~:* kendi kendini yalancı çıkarmak, kendini kandırmak, *kızını ~:* kızı kandırmak, *sabiyni ~:* çocuǵu kandırmak, *aldaysa!:* yalan söylüyorsun!, *aldab tuzakǵa cıymak:* hile ile tuzaǵa düşürmek.

Aldamay yalan söylemeden. *~ ayt:* yalan söylemeden konuş.

Aldan-alǵa gittikçe, önden öne. *~ - ~ baradı:* önden öne gidiyor.

Aldanırcı inanılacak gibi, kanılacak gibi. *~ bir tuzak:* inanılacak gibi bir tuzak.

Aldanmak tuzaǵa düşmek, kanmak, kapılmak. *Ariv sözǵe ~:* güzel söze kanmak, *dünyalıkǵa ~:* dünyevi hayata kapılmak, *sözüne aldandım:* sözüne kandım.

Aldası ilki, önde olanı, öndekisi. *~ bılay ese, artdası kalaydı?:* öndekisi böyleyse, sondakisi nasıldır?

Aldatım inandırma, kandırma.

Aldatmak inandırmak, kandırmak. *Kesi kesin ~:* kendi kendini kandırmak, *kuka sözǵe kesin ~:* güzel söze kendini kandırmak (tatlı söze kanmak), *kesin ibilisge aldatıb aylanadı:* kendini şeytana kandırıp dolaşiyor, *meni aldatırǵa küreşme:* beni inandırmaya çalışma.

Aldav yalan, kandırma. ~ *sözle*: yalan sözler, *baş ~*: kendini kandırma, *köz ~*: göz boyama, sihir, göz kandırma, illüzyon.

Aldavçu yalancı, hilekâr, göz boyayıcı.

Aldavçuluk yalancılık, hilebazlık.

Aldavlu yalandan, yalancıktan, yalan olan, kandırmalı. ~ *baylık*: yalandan zenginlik, ~ *sözle*: kandırmaca sözler.

Aldavluk yalan, kandırıcı, aldatıcı. ~ *bıla*: yalan ile, ~ *adeb*: kandırıcı terbiye, aldatmaca edep, mürâi terbiyelilik gösterme, ~ *zat*: kandırıcı şey.

Aldavluksuz yalansız, dürüst, kandırmacasız. ~ *işlegen sıy tabar*: dürüst çalışan itibar kazanır (a.s.).

Aldavluluk kandırmacılık, hilebazlık, aldatıcılık. *Adamnı kuka sözlerini ~u belgilidi*: adamın güzel sözlerinin kandırmacılığı bellidir.

Aldavsuz yalansız, aldatmamacasız. *Bazar ~ bolmaz*: pazar aldatmacasız olmaz (d), ~ *işlesen ne bollukdu?*: yalansız (hilesiz) çalışsan ne olur?.

Aldavsuzluk yalansızlık, aldatmamacasızlık.

Aldavuk yalancı, kandırıcı, aldatıcı, hilekâr. *Bu ~du*: bu yalandır, ~ *kün*: aldatıcı güneş, ~ *haparla*: aldatıcı haberler, yalan haberler.

Aldavukçu yalancı, aldatıcı, kandırıcı, hilebaz. ~ *nu işi küçü aldavuk*: yalancının işi gücü yalan, ~ *adam*: yalancı adam, *ol ~nu biridi*: o yalancının tekidir.

Aldavukçuluk yalancılık, kandırmacılık.

Aldavukluk yalancılık, kandırmacılık.

Aldır yüze gülen, mürâi, dalkavuk, dalkavuk. ~ *sözle*: mürâi sözler, ~ *adam*: dalkavuk adam, ~ *karam*: dalkavuk görünüm.

Aldırğıç yüze gülücü, dalkavuk, yağcı, mürâi.

Aldıriv aldırma, kabul ettirme. *İç ~*: çocuk aldırma, kürtaj.

Aldırlaniv mürâilenme, yüze gülme, dalkavuklanma.

Aldırlanivçu yüze gülücü, dalkavukluk edici, mürâi, pohpohçu.

Aldırlanmak yüze gülmek, dalkavuklanmak, mürâilenmek, tabasbus etmek, pohpohlamak.

Aldırlı komplimanlı, pohpohlu, hoş.

Aldırmak aldırma, kabul ettirmek. *Önjelegen iynekge buzovun ~*: buzağısını reddeden ineğe buzağısını yeniden kabullendirmek, *birevge bazardan aşarık ~*: birisine pazardan yiyecek aldırma, *iç ~*: kürtaj yaptırmak, çocuk aldırma.

Aldıv-gıldıv eski-püskü, yırtık-pırtık.

Alese (alay ese) öyleyse, öyle ise.

Algıbit göbeği öne çıkmış, göbekli, şiş karınlı, şişko.

Algüzür kocaman, iri yarı, hantal, çam yarması.

Algüzürlük kocamanlık, hantallık, iri yarılık.

Alğa öne, ön tarafa, ileriye, ilk, erken. ~ *da barma, artha da kalma*: ileri de gitme, geri de kalma, ~ *çıkma*: öne çıkmak, ~ *barmak*: öne gitmek, *sağatım ~ baradı*: saatim öne gidiyor, ~ *kelgen*: ilk gelen, *bolcaldan ~*:

- gününden önce, vadesinden önce, *senden ~ öleyim!:* senden önce öleyim! (çocukları severken söylenir), *neden da ~:* her şeyden önce, *andan köb ~:* ondan çok önce, *~ kelgen alma alır:* erken gelen elma alır (a.s.), *~ kelgen atnı başı artık:* önde gelen atın başı öndedir, *~ salmak:* öne koymak, *~ turmak:* öne durmak, *~ süyelmek:* öne dikilmek.
- Alğa-artha** öne arkaya, öne sona.
- Alğadan** önceden. *~ belgili edi:* önceden belli idi.
- Alğalık** öncelik, imtiyaz, erken oluş. *Caznı zamanından ~ı igi tuldü:* yazın vaktinden önce gelişi iyi değil, *anı senden ~ı çokdu:* onun senden önceliği yok, *~lı kavum:* imtiyazlı sınıf.
- Alğan** alan. *Cüregimi korkuv ~dı:* yüreğimi korku aldı, *aythanı ~ı edi:* dediğini almış idi, *bazardan ~ım budu:* pazardan aldığım budur, *medal ~:* madalya alan.
- Alğarak** biraz önce, biraz ileri, biraz önde, biraz öne. *~ çık:* biraz öne çık, *~ kelğendi:* biraz önce geldi, *~ atla:* biraz öne adım at.
- Alğarakda** biraz ileride, biraz önde, biraz önce. *Bu andan ~ bolğandı:* bu ondan biraz önce olmuş, *~ da tur:* biraz ileride tur.
- Alğarakdan** biraz önceden, erkence.
- Alğaraktın** biraz önceden, erkence. *~ kayğısın körügüz:* erkence çaresine bakınız.
- Alğasab kalmak** şaşırıp kalmak, paniğe kapılmak, ürkmek, telaşlanıp kalmak.
- Alğasağan** gevşeyen, tavsayan, (mec.) şaşkın, telaşlı, paniğe kapılmış, ürkek. *~ koy:* ürkek koyun.
- Alğasamak** gevşemek, tavsama, (mec.) şaşırarak, telaşlanmak, paniğe kapılmak.
- Alğasav** gevşeme, tavsama, (mec.) şaşırma, teşevvüş, telaş, panik.
- Alğatın** önceden, evvelden.
- Alğı** önceki, evvelki, ilk. *~ burun:* ilk önce, *~ colda:* önceki kez, *~ğa ber:* öncekine ver, *~ sabiyi:* ilk çocuğu, *~ kün:* önceki gün, evvelki gün.
- Alğıç** alıcı. *Köl ~:* gönül alıcı.
- Alğın** önce, evvela, eskiden, önceleri, eski (kadîm). *~ oylab,* *alay söleş:* önce düşünüp öyle konuş, *~ alay tül edi:* eskiden öyle değildi, *~ barğan edim:* eskiden gitmiştim, *~ zamanda:* eski zamanda, *em ~:* en önce, *~lada:* çok eski zamanlarda.
- Alğınça** eskisi gibi. *~ çaşayık:* eskisi gibi yaşayalım, *~ eteyik:* eskisi gibi yapalım.
- Alğında** eski zamanda, çok eskilerde.
- Alğından** önceden, eskiden. *~ kelgen aded:* eskiden gelen adet.
- Alğınlada** çok eskiden, geçmişte, geçmiş zamanda.
- Alğınlada-ertdede:** evvel zaman içinde, çok eski zamanlarda.
- Alğınrı** eski, önceki, sabık. *~ tirligim kalmağandı:* eski diriliğim kalmadı, *~ direktor:* sabık direktör, önceki direktör.
- Alğıntın** evvela, önce. *~ munu eteyik:* önce bunu yapalım.

Alğış alkış, dua, iyi dilek, iyi temenni, tebrik, kutlama. ~ *etmek*: iyi dilekte bulunmak, duada bulunmak, kutlamak, ~*ğa barmak*: kutlamaya gitmek, ~ *ayak*: dua çanağı, dilek çanağı, ~ *ayak, bal ayak-kolubuzğa alayık-calınayık, calbarayık-sıylı Allah' dan kelir kıyınlıktan-keñde kalayık ...*: dilek çanağı, bal çanağı-elimize alalım-yalvaralım, yakaralım-Yüce Allah' tan gelecek felaketlerden-uzak kalalım ... (gelin eve girerken usta bir dilekçi tarafından irat edilen uzun bir duanın başlangıç kısmı), ~*ı da karğışı da kerek tuldü*: duası da bedduası da lazım değil, ~ *kabil bolsun*: dilek kabul olsun, *bu üyden ~ ketmesin*: bu evden dua gitmesin, ~*dan ayrılmamız*: duadan ayrılmayınız.

Alğışçı duacı, dilekçi, kutsayıcı, kutlayıcı, duahan. ~*la alğış etsinle*: kutsayıcılar kutsasınlar (duahanlar dua etsinler), ~ *turuş*: (gram.) dilek kipi.

Alğışlağan dua eden, iyi dilek dileyen, duada bulunan, alkışlayan, kutlayan.

Alğışlamak alkışlamak, dilekte bulunmak, duada bulunmak, kutlamak. *Bayramını cüregim bıla alğışlayma*: bayramını yürekte kutluyorum, *anı horlamın alğışladım*: onun başarısını tebrik ettim, *tamadanı söleşgenlerin barı da alğışladıla*: liderin konuştuğunu hepsi de alkışladılar.

Alğışlanıv alkışlanma, kutlanma.

Alğışlanmak alkışlanmak, kutlanmak.

Alğışlav alkışlama, kutlama.

Alğışlı dualı, kutsanmış. ~ *bol*: dualı ol, kutsan.

Alğışlık alkışlık, kutlanmışlık, kutlamaya değer, duaya lâyık. *Allı ~, artı karğışlık*: önu alkışlık, sonu beddualık, ~ *bol*: dualı ol, *tolu üy bolsun*, ~ *bolsun*: dolu ev olsun (mükemmel aile yuvası olsun), dualı olsun (kutsanmış olsun), ~ *bir iş etgendi*: kutlamaya değer bir iş yapmış.

Alham elham. ~*nı okuy bilmegen*: elhamı okumasını bilmeyen.

Alhamdulillah elhamdülillah.

Alıka bk. alkın.

Alım düğünlerde delikanlıların topladığı bahşiş. ~ *açha*: bahşiş akçası, ~ *cıyıvçu*: bahşiş toplayıcı genç.

Alım-berim alma-verme.

Alımçı alım toplayan, bahşiş toplayan.

Alımçılık bahşiş toplayıcılığı. *Alımçı ~ın etedi*: bahşiş toplayıcı bahşişçiliğini yerine getiriyor (bahşişçi bahşişçilik işini yapıyor).

Alındırıv delirtme, kudurtma, öfkelenendirme, sinirlendirme, cinnet getirtme.

Alındırmak delirtmek, kudurtmak, sinirlendirmek, öfkelenendirmek. *Bu kucur tavuşla meni alındırlıklıla*: bu acaip sesler beni delirtecekler, *siz akıllını da alındırırsız*: siz akıllıyı da delirtirsiniz, *haribni alındırğınçı koymadığız*: zavallıyı delirtinceye kadar bırakmadınız.

Alınıb tebiremek öfkelenmeye başlamak. *Kartnı alındıra tebiregensiz*: ihtiyarı kudurtmaya başladınız.

Alındıv cinnetli, sinirli, parlamaya hazır.

Alınıb turmak sinirlenip durmak.

Alıniv 1. Alınma. 2. Delirme, cinnet getirme, öfkelenme, sinirlenme, kudurma.

Alınıvçu 1. Alınabilen, seyyar. ~ *tışle*: alınıp-takılan (takma) dişler. 2. Sinirlenmeye hazır, öfkelenmeye eğilimli, sinirli, öfkeli. *Seni ataŋ ~ bir adamdı*: senin baban sinirli bir adamdır.

Alınmak 1. Alınmak. *Soslan işge alınŋandı*: Soslan işe alınmış, *cülküçüm alınŋanıça canŋılay turadı*: çakı bıçağım alındığı gibi yeni duruyor, *anı sözü kulakğa alınmadı*: onun sözü dikkate alınmadı, *başha tilleden alınŋan sözle*: başka dillerden alınan sözler, *bıtır alınŋan kitabla*: geçen sene alınan kitaplar. 2. Delirmek, cinnet geçirmek, öfkelenmek, sinirlenmek. *Ol korkğandan alınŋandı*: o korkudan cinnet geçirmiş, *erkinlikk almay ketgense deb ataŋ alınadı*: izin almadan gittin diye, baban çok sinirleniyor, *endi va nek alınib turasa?*: şimdi de niye öfkelenip duruyorsun?, *alınıb-kuturub eter zatıŋ çokdu*: öfkelenip-kudurup yapacağın birşey yok.

Alınŋan 1. Deliren, delirmiş, kuduran, öfkelenen, sinirlenen, cinnet getiren. *Bu ~nı tıyalmaybız*: bu delirmiş zapt edemiyoruz. 2. Alınan, zaptedilen. ~ *tış*: alınan diş, ~ *şahar*: zaptedilen şehir, *uçuz ~ habçük*: ucuz alınan ev eşyası.

Alınŋan-salınŋan alınan-takılan. ~ *tışle*: alınan-takılan dişler.

Alısın olmamış, ham, genç, taze, körpe. ~ *kırdık*: taze ot, ~ *kab*: ham kabak, *sabiyle alkın ~dıla*: çocuklar henüz körpedirler, ~ *harbız*: olmamış karpuz, ~ *mursaça küydüredi*: taze ısırğan otu gibi yakıyor.

Alış alış. *Ayak ~*: ayak alış.

Alış-beriş alışveriş.

Alışberişçi alışverişçi, alışveriş yapan.

Alışberişçilik alışverişçilik.

Alışçı-berişçi satıcı. *Uvak ~ - ~*: çerçi, küçük kapasiteli satıcı.

Alışiv alma yarışı yapma, almaya çalışma.

Alışmak alma yarışı yapmak, bir şeyi almaya çalışmak (Türkiye türkçesindeki *itiyat haline getirmek* anlamında pek kullanılmaz); *suv ~ oynav*: birbirine su sıçratarak oynama oyunu.

Alıv alma. *Cazıb ~*: yazıp alma, *buyruk ~*: emir alma.

Alıvçu alıcı. *At ~*: at alıcı, canbaz, *tuvar ~*: celeb, *can ~ mölek*: can alıcı melek, Azrail.

Alıvçuluk alıcılık.

Alıv-satıv alma satma, alım satım, alışveriş.

Alibek (özel isim). ~ *bıla tekeley*: Alibek ile teke hikayesinde olduğu gibi (halk deyimi).

Alif (elif) elif (arap alfabesinin ilk harfi).

Alifba elifba, alfabe.

Alim alim, ilim sahibi kimse, bilgili. *Ullu ~le*: büyük alimler, ~ *bilimden toymaydı*: alim ilime doymaz (a.s.), ~ *bolsaŋ alam seniki*: alim olursan alem (herşey) senin, *alimden hat kalır, temirden tot kalır*: alimden

hat (yazılı eser) kalır, demirden pas kalır (a.s.).

Alimlik alimlik.

Alka, alkan bk. alkın.

Alkın daha, henüz. ~ *ertdedi*: henüz erken, *sen ~ çaşsa*: sen daha çocuksun (gençsin), ~ *sen kara iynekni boğun basmağansa*: henüz sen kara ineğin pisliğine basmadın, henüz sen dünyayı tanımıyorsun (d), *karnaşımı kaytırına ~ köb bardı*: kardeşimin dönmesine henüz çok var.

Allah Allah, tanrı, ilah. ~ *ğa* *inyanmağın*: Allah'a inanmayan, ~ *aytmasın!*: Allah söylemesin (Allah göstermesin)!, ~ *aytsa*: inşaallah, Allah izin verirse, ~ *ım ayıb etmesin!*: Tanrı'ya güç gitmesin!, ~ *ğa amanat bol*: Allah'a emanet ol, ~ *bergença*: Allah vermiş gibi, ~ *bersin*: Allah versin, ~ *bıla tilemek*: can-ı gönülden dilemek, Allah için yalvarmak, ~ *nı buyruğu*: Allah'ın emri, ~ *buyurğanni körlükbüz*: Allah'ın takdir ettiğini göreceğiz, ~ *nı cazıvu*: Allah'ın takdiri, alın yazısı, ~ *cazıksınsın*: Allah acısın, ~ *carathan*: Allah'ın yarattığı, ~ *col açıklığı bersin*: Allah yol açıklığı versin, ~ *coluna allanığız*: Allah yoluna yöneliniz, ~ *nı cükge ber*: Allah ile teminat ver, ~ *nı igiliginden*: Allah'ın yardımıyla, Allah'ın iyiliğinden, ~ *dan kelgen*: Allah'tan gelen, ~ *köredi*: Allah görüyor, ~ *nı künü sayın*: her Allah'ın günü, ~ *dan kaytsın*: karşılığını Allah versin, ~ *karğaağın*: Allah'ın bedduasına uğrayan, ~ *urğan*: Allah vurmuş, Allah kahretmiş, ~ *nı küçü bıla*:

Allah'ın gücüyle (Allah'ın yardımıyla), ~ *nı kulu*: Allah'ın kulu, ~ *onartsın*: Allah kutsasın, Allah takdis etsin, ~ *saklasın!*: Allah korusun!, ~ *ğa sözüm ulla barmasın*: Allah'a büyük söylemeyim, ~ *ğa turumak*: Allah'a yönelmek, *sözüm ~ğa turudu*: sözüm Allah'a açık, ~ *hakına*: Tanrı hakkı için, ~ *nı çamlandırma*: Allah'ı gazaba getirme, ~ *şağatımdı*: Allah şahidimdir, *amin ~*: amin Allah'ım, *bir ~!*: Allah bir!, ~ *~!*: Allah Allah! (şaşkınlık ifadesi), *ay medet ~!*: ey Tanrım medet!, *ya ~!*: ey Allah'ım!, *sıylı ~*: Hazreti Allah, mukaddes Tanrı, *yarabbin ~!*: yaradan Allah'ım!, ~ *bıla, adam bıla da tiledim*: Allah'ı da, insanları da araya koyarak yalvardım, ~ *sen süy deb bir cut etmegendi*: Allah sen sev diye bir şey yapmadı (Allah razı olsun diyecek bir şey yapmadı), *ya meni carathan ~!*: Ey beni yaradan Allah'ım!, ~ *ğa işanmak*: Allah'a güvenmek, ~ *sız*: Allahsız, ateist, Allahsızlık, ateizm, ~ *bergen da eter, alğan da eter*: Allah verir de, alır da (a.s.).

Allandırır yönlendirme, ikna etme, kandırma, yöneltme.

Allandırmak yönlendirmek, cesaretlendirmek, iştahlandırmak, ikna etmek, kandırmak, yöneltmek. *Kesin işlerge allandırğandı*: kendini çalışmaya yöneltti, *calınıb kelirge allandırdık*: yalvararak gelmeye ikna ettik, *nögerleri anı amanlıkğa allandırğandıla*: arkadaşları onu kötü yola yönlendirmişler.

Allanıv yönelme, iştahlanma, karar verme, kafasına koyma.

Allanıvçu çabuk karar veren, aceleci.

Allanmak yönelmek, iştahlanmak, niyet etmek, karar vermek, kafasına koymak. *Üy alırğa allanğandı:* ev almaya karar vermiş, *işge allanğandı:* çalışmaya iştahlanmış, *caz soluvda tenñiz cağağa barırğa allanğandı:* yaz tatilinde deniz kenarına gitmeyi kafasına koymuş, *Tavkan üyünden çığıb sizge tuvra allandı:* Tavkan evinden çıkarak size doğru yöneldi.

Allay öylesi, öyle, onun gibi, o kabilden, ona benzer, öyle, öyle şey, aynı, benzer. *~la:* öyleleri, *andan başhası ~la aytsa kişi da tın~ılamaz edi:* ondan başkası o kabilden sözler söylese kimse dinlemezdi, *Soslan ~la aythanlıkğa iş başhadı:* Soslan öyle şeyler söylese de iş başka, *~ zatla:* öyle şeyler, o kabilden şeyler, *~ı barmıdı?:* ona benzeyeni var mı?, *kallay ese, ~:* nasılsa, öyle, *~ bir:* o kadar bir, *~ bir zamannı kayda ediñ?:* O kadar zamandır neredeydin?, *~ birni kim da tabar:* onun gibi birisini herkes bulur, *~ birge:* onun gibi birisine, *tuvra ~nı kim körgendi!:* doğrusu onun gibisini kim görmüştür (hayret ifadesi)!, *Kelse ~ğa kelsin:* gelirse öylesine gelsin, *~ ariv kız kayda?:* Öyle güzel kız nerede?, *~ kıynınlıkanı köb sınağanbız:* onun gibi felaketleri çok sınıdık, *~ bir zat aythan edi:* ona benzer bir şey demişti.

Allay-billay öyle-böyle, onun gibi-bunun gibi, şöyle-böyle, öylesi-

böylesi. *~ - ~ deb turma:* öylesi-böylesi deyip durma.

Allayın onun gibi, onun (dediği) gibi, onun (yaptığı) gibi, tam onun gibi. *Seni cavurñ da ~ bolsun:* senin düşmanın da onun gibi olsun (düşmanının başına da onun başına gelen gelsin), *Soslan üy işley kelib cartı koyğan edi, men da ~ boldum:* Soslan ev inşa etmeye çalışarak yarıda bırakmıştı, ben de tam onun gibi oldum (onun durumuna düştüm).

Allaylık onun gibi, ona mümasil, aynısı, aynı durum, aynı hal. *Biz da ~ bolğanbız:* biz de onun gibi olduk (bizim başımıza da aynı hal geldi).

Allı önü, başlangıcı, cephesi, ön yüzü, ön tarafı, başı. *Künnü ~:* günün önü, günün başlangıç bölümü, *üy ~:* evin önü (bahçesi anlamına da gelir), *eşik ~:* eşik önü, evin bahçesi, *~ aylanğan:* yüzü yönelen, bir şeyi yapmaya iştahlanan (mec.), *kışnı ~ cumuşak bolsa, artı zıbir boladı:* kışın başı yumuşak olursa, arkası sert olur (halk deyimi), *bayramnı ~:* arefe günü, bayramdan önceki gün, bayramın başlangıcı, *~ bila:* önü ile, *üynü ~ bila ozdula:* evin önü sıra geçtiler, *~nda:* başında, iptidasında, ön kısmında, başlangıç kısmında, *kazavatnı ~nda:* savaşın başında (iptidasında), *~ndan artına deri:* başından sonuna kadar, *amma ~ında gıkka oynar:* nine önünde bebek oynar (bilmece/iğ), *kıynı ~ndadı:* zoru önündedir, *bütev baylığım ~ğızdadı:* bütün servetim (zenginliğim)

önünüzdedir, ~ *alğişlik, artı*
karğişlik: önü dualık, arkası
beddualık (a.s.), ~ *barını artı bar*:
başı olanın sonu da vardır (a.s.), ~
alınırğa kerekdi: önü alınması
lazım, ~ *artına aylannık!*: önü
arkasına dönesice! (kızgınlık
ifadesi, küfürle karışık), ~ *na*
tübegenşe aytadı: önüne gelene
söylüyor, ~ *nda ayılğarıça*:
başlangıçta söylendiği gibi.

Allı-artı önü arkası, başı sonu, önü
sonu. ~ - ~ *da birdi*: başı sonu da
bir, ~ - ~ *bolmağan iş*: önü
sonuolmayan iş.

Allıbizdağı önümüzdeki, , gelecek,
gelecekteki. ~ *kün*: önümüzdeki
gün, gelecek gün, ~ *colnu*
ahırında: önümüzdeki yolun
sonunda, ~ *lanı boşayık*:
önümüzdekileri bitirelim.

Allı-güllü çeşit çeşit, farklı farklı.

Allık 1. Alacak, alacak olan. ~ *adam*
oldu: alacak adam odur, *kızını ~*
caş keledi: kızı alacak olan delikanlı
geliyor. 2. Alacak. ~ *ı*: alacağı,
andan ~ım bardı: ondan alacağım
var, ~ *ım beş somdu*: alacağım beş
kaimedir, *bizni birbirimizge ~ıbiz*
berligibiz çokdu: bizim birbirimize
alacağımız, vereceğimiz
(borcumuz) yoktur.

Allına başına, önüne, öne doğru,
karşılama. *Konaklanı ~ çığığız*:
misafirleri karşılamaya çıkınız,
sabiyni ~ barığız: çocuğun önüne
gidiniz, *bar, ~ kara*: git, önüne
bak, *iş ~ baradı*: iş öne doğru
gidiyor (iş karlı gidiyor, gelişiyor),
tirmeni ~ aylanadı: değirmeni öne
doğru dönüyor (d), *kesi ~*: kendi
başına, kendi kendine, *kesi ~*

küledi: kendi kendine gülüyor, ~
süyelmek: önüne dikilmek, *carlıni*
aşı ~ kelse burnu kanar: fakirin aşu
önüne gelse burnu kanar (a.s.), ~
barmak: öne gitmek, ilerlemek,
gelişmek, *kızıkını ~ barğan*
zamandı: kızcağızın büyüyüp
gelişme zamanıdır, *ov seni anan ~*
alsın!: hey seni anan önüne alsın!
(beddua/ölünü önüne uzatsın
anlamında).

Allın-artın önünü arkasını, başını
sonunu. ~ *eslemey cürügen*:
önünü arkasını dikkate almadan
hareket eden (düşüncesizce
hareket eden).

Allında baş tarafta, başında,
başlangıcında, önünde. *İşi ~ aman*
edi, artda igi boldu: çalışması
başlangıçta fena idi, sonunda iyi
oldu, ~ *ayılğarıça*: başında
söylendiği gibi, *üynü ~*: evin
önünde, *mejgitni ~ tabışayık*:
mescidin önünde buluşalım.

Allındağı önündeki, başındaki. ~
arba: önündeki araba, *martını ~*
ay: martın önündeki ay, şubat,
kazavatını ~ künlede: savaşın
başındaki günlerde, ~ *adamını*
eslemedi: önündeki adamı
farketmedi.

Allından önünden, önceden. *Üynü*
~ *karab kördüm*: evin önünden
bakıp gördüm, *anı ~ aytırğa*
keregen: onu önceden söylemen
gerekirdi, ~ *men anı bilmey edim*:
önceden ben onu bilmiyordum.

Allıntın önünden, önü sıra. *Tiziv*
terekleni ~ ozduk: dizi ağaçların
önünden geçtik.

Alma elma. ~ *terek*: elma ağacı,
sokur ~: bozuk elma (üzerinde kör

çukurlar olan kalitesiz elma), *sokur* ~ *kibik*: kör çukurlu elma gibi, ~ *tereginden kerî ketmez*: elma ağacından uzağa gitmez (a.s.), *köz* ~: göz yuvarlağı.

Almak almak, çıkarmak, zaptetmek. *Askerge* ~: askere almak, *allın* ~: önünü almak, *atnı avuzluğun* ~: atın gemini almak, *bir canına* ~: bir tarafa almak, *atnı cerin* ~: atın eğerini almak, *örge* ~: yukarı almak, *kolğa* ~: ele almak, *koyunğa* ~: koynuna almak, *kan* ~: kan almak, *ortağa* ~: ortaya almak, *hıysabha* ~: hesaba almak, hesaba katmak, dikkate almak, *esge* ~: akla almak, kafaya sokmak, *erinçekni er almaz*: tembeli er almaz (erkek tembel kadınla evlenmez), *calğa* ~: ücret vererek almak, ücretle adam kiralamak, *önküç* ~: ödünç almak, *hauñ* ~: kullanmak için almak, *kaymağın* ~: kaymağını almak, *bağa* ~: pahalıya almak, *alim at* ~: alim ünvanını almak, *ustalık* ~: ustalık icazeti almak, *şaharnı* ~: şehri zaptetmek, *soluv* ~: nefes almak, solumak, *ayıb* ~: ayıplanmak, lekelenmek, *ülgü* ~: örnek almak, *davlab* ~: hak iddia ederek almak, *sıyırıp* ~: geri almak, *saylab* ~: seçip almak, *satıp* ~: satın almak, *sermep* ~: kapıp almak, *sıdırıp* ~: kazıyıp almak, *alib boşamak*: alıp bitirmek, *alib bermek*: alıp vermek, *alib salmak*: alıp koymak, *alib çıkmak*: alıp çıkmak, *alib cetmek*: alıp yetişmek, *alib koymak*: alivermek, *asiv* ~: asiğ almak, faydalanmak, *avrivun* ~: hastalığını almak, *açıvun* ~:

acısını çıkartmak, hincını almak, *örlük* ~: üstünlük almak, muzaffer olmak, *kef* ~: keyif almak, *karıv* ~: güç almak, *horlam* ~: başarı kazanmak, zafer kazanmak, *söz* ~: söz almak, *alib karamak*: alıp bakmak, *alsañ al, almasañ alma*: alırsan al, almazsan alma, *ondan beşni alsañ, beş kaladı*: ondan beşi çıkarırsan, beş kalır, *ala-bere bilmegen, berse közüne cuku kirmegen*: almasını vermesini bilmeyen, verse de gözüne uyku girmeyen (a.s.), *alırın bilgen, beririn da bilir*: almasını bilen, vermesini de bilir (a.s.), *almay sokurañğandan ese, alib sokuran*: almadan pişman olmaksızın, alarak pişman ol (a.s.), *cürüse can sala, tohtasa can ala*: hareket ederse can verir, durursa can alır (bilmece/**kan dolaşımı**),.

Alma-kertme elma-armut.

Almalık elmalık, elma bahçesi.

Alma-malma elme-melma.

Almastı (ya da alması) yaşlı kadına benzeyen karışık uzun saçlı efsanevi bir mahluk (masallarda geçer, çocukları korkutmak için söylenir) (mec.), uzun saçlı. *Kart* ~: yaşlı cadı.

Almastılık bakımsız uzun saçlılık.

Almaş 1. Değişik, çeşitli, münavebeli. *Soslan bila Tavkan ~ işleydi*: Soslan ile Tavkan münavebeli çalışıyorlar. 2. (Gr.) zamir, pronom. *Betlevçü* ~: şahıs zamiri, *körgüzüvçü* ~: işaret zamiri, *soruvçu* ~: soru zamiri, *baylavçu* ~: bağlayıcı zamir, *begitivçü* ~: güçlendirme zamiri, *oğaylavçu* ~: olumsuzlaştırıcı

- zamid, *belgilevçü ~*: belirleyici zamir, *belgisiz ~*: belirsiz zamir.
- Almaşdırmak** değiştirmek, münavebe yaptırmak. *Saklavulları ~*: nöbetçileri değiştirmek, *kiyim ~*: elbise değiştirmek, *açhanı ~*: para değiştirmek.
- Almaşınmağan** değişmeyen, sabit, şaşmayan, tam tamına, tıpatıp. *~ kesii*: tıpatıp kendisi.
- Almaşınmak** değişmek, değişime uğramak. *Keçe bıla kün cerni aylanęanı üçün almaşınadıla*: gece ile gündüz yerin dönmesinden dolayı değişiyorlar.
- Almaşınmay** değişmeksizin, sabit şekilde, mütemadi surette, tıpkısı. *~ atası*: tıpkı babası.
- Almaşiv** değişme, münavebe.
- Almaşmak** değişmek, münavebe yapmak. *Ekibiz almaşiv işleybiz*: ikimiz münavebe ile çalışıyoruz.
- Almayır** ağır kanlı adam, hantal adam.
- Almayırlık** ağır kanlılık, hantallık.
- Almaz** bk. nalmaz.
- Almazlık** almıyacak, alınmıyacak. *Munu ~ nesi bardı?*: bunun alınmıyacak nesi var?
- Alsız-artsız** önsüz arkasız, dalı kolu olmayan, kimsiz-kimsesiz. *~ adam*: kimi-kimsesi olmayan adam.
- Altağaç** bir oyunun adı.
- Altatar** bk. altayak.
- Altav** altı kişi, altılı. *~ ayrı bolsa, aradağın aldırır, ekev bir bolsa töppedeğin endirir*: altı kişi ayrı olsa aradakini aldırır (kaptırır), iki kişi bir olsa tepedekini indirir (a.s.).
- Altav-altav** altışar-altışar.
- Altavlan** altı kişi, altı adam, altı arkadaş.
- Altay** 1. Altay. *~ til*: Altay dili, *~ılı*: altaylı, Altay'dan gelen, *~çı*: altaylı, Altay halkından olan. 2. Altı ay. *~lık*: altı aylık.
- Altayak** 1. Hareketli, daldan dala atlayan, kurnaz, becerikli, açığız. 2. Altı ayaklı.
- Altı** altı. *~dan biri*: altıda bir, *~ kat*: altıya katlanmış, *~ kere ~*: altı kere altı, *~ canlı*: altıgen, *~ künlük col*: altı günlük yol, *sağat ~da*: saat altıda, *~ kabsa er toyar, altmış tartsa at toyar*: altı kere ısırsa yiğit doyar, altmış kere çekse at doyar (a.s.), *~ koş bıla saban sürgen aç kalmaz*: altı at koşarak tarla süren aç kalmaz (a.s.), *~ tırnaklı it börü tutar*: altı tırnaklı köpek kurt yakalar (a.s.), *~ eçki da toğuz sürüvçü*: altı keçiye dokuz çoban (d).
- Altı-altı** altı-altı.
- Altıbarmak** altıparmaklı, altıparmak.
- Altıcüz** altıyüz.
- Altıcüzünçü** altıyüzüncü.
- Altıgran** altı köşeli (bk. altımüyüş).
- Altıhır** bk. altayak.
- Altılı** altılı, altı yaşında.
- Altılık** altılık, altı yaşındalık.
- Altımüyüş** altı köşeli.
- Altın** altın. *Sırma ~*: sırma altın, *suv ~*: altın suyuna batırılmış altın, altın kaplanmış, *kaşıkla suv ~dıla*: kaşıklar altınla kaplanmışlar, *~ cüzük*: altın yüzük, *~ betli*: altın renkli, *~ suv içirmek*: altınla kaplamak, *~ hazırla*: altın fişenklikler, *künnü ~ tayaklıkları*: güneşin altın renkli hüzmeleri, *~*

tüken: sarraf, kuyumcu ~ *berib alğan şohuñ kıyınlı kününge başıñı keser*: altın verip aldıñın dostun, zor gününde başını keser (a.s.), ~ *eteğiñe başım kordu*: altın eteğine başım kurban olsun (deyim/kadınlara söylenen bir kompliman), *ak* ~: beyaz altın, *doppak* ~: bronz, ~ *alma, alğış al*: altın alma, dua al (a.s.), ~ *nı alma da akılnı al*: altını alma da akıllı al (a.s.), ~ *dan artık, adeb*: edeb, altından kıymetlidir, ~ *açığız temir kalanı açar*: altın anahtar demir kaleyi açar (a.s.), ~ *buruvğa salsañ da bulbul tal terekni unutmaz*: altın kafese koysan da bülbül söğüt ağacını unutmaz (a.s.), ~ *da cerinde sıylı*: altın da yerinde değerlidir, ~ *nı taba bilgen, asray da bilir*: altını bulmasını bilen, saklamasını da bilir (a.s.).

Altınçaç altın saçlı, sırma saçlı.

Altınçı 1. Altıncı. 2. Altınla uğraşan, altın ustası, kuyumcu.

Altınkulak altın kulaklı.

Altınlamak altın sırlamak, altına batırmak, altın kaplamak.

Altınlanıv altınlanma.

Altınlanmak altınlanmak, altın suyuna batırılmak.

Altınlanğan altınlanan, altına batırılan.

Altınlav altın sırlama, altın kaplama.

Altınlı 1. Altını olan. 2. (mec.) Değerli silah. ~ *sın tutub bırğadı*: silahını tutup yere çaldı (folklor).

Altınlık altından oluşmuşluk, altından yapılmışlık.

Altıyıklık altı haftalık.

Altmış altmış.

Altmışınçı altmışıncı.

Amal usül, metot, kaide, ustalık, çare, sporda oyun, imkân, beceri. ~ *tabmak*: imkân bulmak, *küreşivde* ~ *etmek*: müsabakada oyun yapmak, *art* ~ *ın köreyik*: son çaresini görelim, *oyunnu* ~ *ları*: oyunun usülleri, *hıyyla* ~ *bıla*: hile usülü ile, ~ *nedi?*: çare nedir?, ~ *bolmağança*: çaresi yokmuş gibi, ~ *ına köre*: usülüne göre, ~ *ıñ bar ese ceñil kel*: imkânın varsa çabuk gel, *ol anı bilmey* ~ *cokdu*: onun onu bilmemesine imkân yok, ~ *ğa takal*: çareye çare (deyim), ~ *nı takalğa calğasañ, iş biter*: çareyi çareye eklersen, iş biter (a.s.).

Amalçak becerikli, ustalıklı, çare bulucu, sorun çözücü. *Tayançakğa* ~ (d): ustaya ustalık öğretmeye kalkan.

Amalçı becerili, usta, eli yakışan, yoktan çare bulan. ~ *adam*: becerili adam.

Amalçılık çare buluculuk, imkâncılık.

Amalçı-takalçı çareyi çareye ekleyici, imkânları birleştirici.

Amalıça metodunca, usülünce, imkân dahilinde, çaresine göre.

Amallı çareli, imkânlı, usüllü, metotlu, oyunlu, kaideli. *Adam adargı bolsa da* ~ *dı*: adam ufak tefek olsa da ustalıklıdır (beceriklidir).

Amallılık imkânlılık, metotluluk, ustalılık, beceriklilik.

Amallı-takallı çareli-imkânlı, dar imkânlı.

Amalsız çaresiz, imkânsız, becerisiz, tekniksiz, metotsuz, darda kalan. ~ *işarıv*: çaresizlikten

gülümseme, ~ *bolub etgenme*: çaresizlikten yaptım, ~*ğa kezlik bıçak savutluk eter*: çaresize (darda kalana) çakı bıçağı silahlık eder, ~*nı künü karañı*: çaresizin günü karanlık (deyim), ~*ğa tıymak*: dara sokmak, çaresiz duruma düşürmek.

Amalsızdan çaresizlikten, imkânsızlıktan. *Men ~ ho dedim*: ben çaresizlikten evet dedim.

Amalsızlık çaresizlik, imkânsızlık. ~*dan aytama*: çaresizlikten söylüyorum.

Amal-takal çare-imkân, cılız imkân, dar imkânlı, mahdut imkânlı. ~ *ete barabız*: cılız imkânlarla yuvarlanıp gidiyoruz.

Amaltın için, yüzünden, sebebi. *Seni ~*: senin için, *malla ~ cazlıkğa çığabız*: hayvanların yüzünden yazlığa çıkıyoruz, *Karañı keçe kara cılan bıla kalay catayım, Seni ~ başımı suvğa kalay atayım?:* Karanlık gece kara yılan ile nasıl yatayım, Senin için başımı suya nasıl atayım? (anonim halk türküsü), *sabiyleni okuvları ~ şaharğa köçtük*: çocukların okumaları sebebiyle şehire göç ettik.

Aman-katın 1. Erkeğin eşine hitap biçimi. Bizni ~ ~ : bizim hatun, bizim hanım anlamına kullanılan bir tabir, tevazu göstermek için erkekler, hanımlarından "aman katın" diye bahsederler. ~ ~ *menden esli köre edim*: bizim hatun benden dikkatli imiş, *oy ~ ~ kaydasa?:* ey hatun neredesin. 2. Kötü kadın. ~ ~ *çlamuğu bıla korkutur*: kötü kadın gözyaşı ile

korkutur (d), ~ ~ *artı bıla korkutur*: kötü kadın kıcıyla korkutur (d), ~ ~ *tiyresi bıla cav bolur*: kötü kadın mahallesi ile dargın olur.

Aman kötü, fena, çirkin, zararlı, yaman, pek, dehşetli. ~ *adam*: kötü adam, ~ *col*: kötü yol, ~ *cora*: fena yorum, kötü tefsir, ~ *innet*: kötü niyet, kötü düşünce, kötü işaret. ~ *iyis*: fena koku, ~ *işanlı*: kötü nişaneli, *meni hatım ~dı*: benim el yazım çirkin, *savlukğa ~*: sağlığa zararlı, *erine ~ katın*: kocasına kötü (davranan) kadın, *kün ~ boldu*: güneş bozdu, ~ *bolmak*: kötü davranmak, ~ *etmek*: kötü (harekette) bulunmak, *oy ~ caşla*: hey yaman gençler, *ey ~ sen, kesiji ozdurma*: hey yaman sen, kendini geçirtme (yendirme), *bek ~*: çok kötü, *em ~ı*: en fenası, ~*dan igiden da cuk aytmadı*: olumlu, olumsuz bir şey söylemedi, *arı artı ~ga keterge tebreğendi*: onun sonu kötüleşmeye başlamış, ~ *bıla sağınmağız!*: kötü ile anmayınız, ~*ña ürenmek*: kötüye alışmak, *ol ~ küçlüdü*: o çok güçlüdür (onun dehşetli gözü var), ~ *korktum*: pek korktum, *atası caşına bir ~ urdu*: babası oğluna çok fena vurdu, ~ *aytmak*: kötü söylemek (küfür etmek), ~ *akıllı*: kötü fikirli, ~ *akıl almak*: kötü fikir almak, ~*dan ~ña barmak*: kötüden kötüye gitmek, ~ *atha kalmak*: kötü nâma kalmak (adı kötüye çıkmak), ~ *avruv*: kötü hastalık, ~ *avuz*: pis ağızlı (küfürlü söz söyleyen), *ömürün ~ bıla iydi*: ömrünü sıkıntı içinde geçirdi, *işni ~*

canı: işin fena ciheti, *~na cetmek:* fena duruma düşmek, çaresizliğe düşmek, *~nna coralağan:* kötü yorum yapan, kötüye yoran, *~ cürügen:* kötü (yolda) yürüyen, *ne ~nı da bir igisi boladı:* en kötünün bile bir iyi tarafı olur, *~nı igini ayırmağan:* kötüyü iyiyi ayırt etmeyen, *~na iymek:* kötüleşmeye bırakmak, *~na ketmek:* fenalaşmak, *~ köz:* kötü bakışlı, uğursuz, *~ közden karamak:* kötü gözle bakmak, *~ körmek:* kötü görmek, *~ körünnen:* fena görünen, *~ kün:* kötü gün, *~ kün canıña!:* günün kötü olsun! (beddua, kargış), *~ kün kellik!:* kötü günlere erişesice! (kargış), *~ künlü bolğanbız:* çok sıkıntıya düştük, günümüz karardı, *~ tiş:* yırtıcı diş, *~ı tutmak:* kötülüğü debreşmek, inadı tutmak, *anña bardıñ ese ~ tüş mü körgense?:* onunla evlendiysen korkulu rüya mı gördün?, *~ hansça cayılmak:* zararlı ot gibi yayılmak (d), *~nı kuymak:* azarlamak, ağır söz söylemek, *kün ~:* bozuk gün, uygunsuz hava, *kalay ~boldu!:* ne kadar kötü oldu!, *~ adamğa igilik etsen, itge çabır etgen kibikdi:* kötü adama iyilik etmek, köpeğe patik giydirmek gibidir (a.s.), *~na igilik etsen üyünge sav barmazsa:* kötüye iyilik edersen, evine sağ-esen erişmezsin (a.s.), *~ adam etegini tutsa, kes da kaç:* kötü adam eteğinden tutarsa, kes de kaç (a.s.), *~ aylanğan ~ ölür:* kötü yolda gezen kötü halde ölür, su testisi su yolunda kırılır (a.s.), *~ arba col buzar, ~ adam el buzar:*

kötü araba yolu bozar, kötü adam ili bozar (a.s.), *~nı at artıña mindirsen köpçeğini tiler, köpçeğine mindirsen kızın tiler:* kötü adamı atının terkesine alırsan eyerinin yastığını ister, yastığa oturtursan kızını ister (a.s.), *~ atha tin kirse, sırtına cer (torsuk) saldırmaz:* soysuz ata can girerse, sırtına eyer kurdurmaz (a.s.), *~ bıla kelgen ~ bıla keter:* haydan gelen huya gider (kötü yoldan gelen kötü yola gider), *~ toklunu asırasañ erniñi burnuñu may eter, ~ adamnı asırasañ (aynıtsañ) erniñi burnuñu kan eter:* kötü (zayıf) tokluyu beslersen ağzını burnunu yağlandırır, kötü adamı beslersen ağzını burnunu kanlandırır, *~nı eki bitli tonu bolur, birin kesi kiyer, birin da saña kiydirir:* kötünün iki bitli kürkü olur, birini kendi giyer birini de sana giydirir (a.s.).

Amanat emanet, tembih, sipariş. *~ etilgen:* emanet edilen, *üyübüzge karay tur deb ~ etib ketgendi:* evimize bakarak ol diye tembih edip gitti, *~ıñı tolturdum:* emanetini yerine getirdim, *Allah'ğa ~ bol:* Allah'a emanet ol, *bazarğa barama, ~ıñ barmıdı?:* pazara gidiyorum, siparişin var mı?.

Amanatçı emanetçi.

Amanatlamak emanet etmek. *Anı maña amanatlağandı:* onu bana emanet etti.

Amanatlav emanet etme, sipariş etme, ismarlama.

Amanatlık emanetlik, siparişlik.

Amanavuz pis ağız, küfürbaz, edepsiz söz söyleyen..

Amanbet solgun yüzlü, fersiz, takatsiz.

Aman-çuman kötü-mötü.

Aman-igi iyi kötü. ~ - ~ *da bolsa:* iyi kötü de olsa, ~ - ~ *da bolsa karnaşırdr:* kötü de olsa iyi de olsa kardeşindir.

Amanka kötücük, fenacık, ufak tefek yaramaz, küçük bela.

Aman kay bk. amanka.

Amanlamak kötülemek, zemmetmek. *Birevnü ~:* başkasını kötülemek.

Amanlatıv kötületme, zayıflatma.

Amanlatmak kötületmek, zayıflatmak.

Amanlav kötüleme, zayıflama.

Amanlavçu kötüleyici, zemmedici.

Amanlığı-igiliği kötülüğü-iyiliği.

Amanlık kötülük, fenalık, zayıflık. *Üsünü-başını ~ı kimge da tuvra:* üstünün başının kötülüğü herkesin gözü önünde, *~ı cukğan:* fenalığı bulaşan, *~dan ozmağan:* kötülükten geri durmayan, *~ etmek:* kötülük etmek, *~ izlegen:* kötülük (ayıp) arayan, *Allah igilikni beri etsin, ~nı kerı etsin:* Allah iyiliği beri etsin, kötülüğü geri etsin (dua), *etgen ~ı başına cetgendi:* yaptığı kötülük kendine döndü, *~ izlegen ~ğa tüber:* kötülük arayan kötülükle karşılaşır.

Amanlıkçı kötülükçü, hırsız, eşkiya, haydut. *~ nögerle:* haydut arkadaşlar, *~ kavum:* eşkiya güruhu, *~ adam:* fenalık yapan adam, *~nı tilin ~ bilir:* kötülükçünün dilinden kötülükçü anlar (a.s.), *~nı şağatı ant bolur:* kötülükçünün şahidi yemindir (a.s.).

Amanlıkçılık hırsızlık, haramilik, kötülükçülük. eşkiyalık.

Amansımak kötümsemek, beğenmemek, kâfi görmemek.

Amansınıv kötümsemme.

Amansınmak kötümsemek.

Amansıv kötümseme, beğenmeme.

Amantiy pis herif, işe yaramaz.

Ambal yük taşıyıcı, hamal.

Ambar ambar, tahıl konulan yer.

Amerikalı bk. Amerikançı.

Amerikan Amerikan, bk.

Amerikançı

Amerikança amerikanca.

Amerikançı amerikan, amerikalı.

Amerikanlı bk. amerikançı.

Amır istek, arzu. *~ım tartmaydı:*

canım istemiyor, *~ım tutmaydı:*

canım çekmiyor, *barrğa ~ı tartıb*

turadı: gitmeye canı çekip duruyor,

~ıı tartsa eterse: canın istese yaparsın.

Amin amin. *~ demek:* amin demek,

~ Allah!: Amin Allah'ım, *Oy ~*

degen desin!, *~ degen tilegin*

körsün!, *~ demegen terk ölsün!:*

hey amin deyen desin!, amin

deyen dileğin görsün!, amin

demeyen çabuk ölsün! (düğünlerde

irad edilen uzun bir duanın

gırızgâhı/anonim).

Amma 1. Ama, lâkin, fakat. *Aytır*

edim, ~ bilmeyme: söyledim, ama

bilmiyorum. 2. Ebe, yaşlı büyük

anne, büyük annenin annesi, nine.

Cuv cuv cuvala, Eki çıçhan suv ala,

~ boza bişire, Akka açha tüşüre:

cuv cuv cuvala, iki fare su taşıyor,

Nine boza pişiriyor, Dede akça

getiriyor (kazanıyor) (çocuk

tekerlemesi).

Ammacukka tek ayak üzerinde sekerek yürüme, sekme. ~ *ete keledi*: seke seke geliyor, ~ *oyun*: tek ayak üzerinde sekerek oynanan bir oyun.

Ana ana, anne. *Tabhan* ~: doğuran anne (öz anne), *öge* ~: üvey anne, *kart* ~: büyük anne, *kayın* ~: kaynana, *emçek* ~: süt anne, ~*si!*: annesi! (erkek, karısının adını söylemeden çocuklarının yanında çağırmak isterse böyle seslenir), ~*biz*: anamız (gelin kaynanasından bahsederken böyle der), ~*kay*: anacığım, ~*çığım*: anneciğim, ~*kaz*: anaç kaz, ~*ları öle tura*, *balaları koba tura*: anaları ölmek üzere, yavruları doğmak üzere (bilmece/**patates**), ~*ları türte bara*, *balaları ürke bara*: anaları iterek gidiyor, yavruları ürkererek gidiyor (bilmece/**arabanın dingili ile tekerlekleri**), ~*cürek tınışızdı*: ana kalbi endişeli (d), ~*bavur*: ana kucağı, ~*karnaş*: dayı, ~*mi egeçi*: teyze, ~*ları başha karnaşla*: anneleri ayrı kardeşler, ~*til*: ana dili, ~*sını zırnayın tarthan*: anasının türküsünü söyleyen, anam anam diye ağlayan (çocuklar için kullanılır), ~*ı bergenni tögerik!*: annenin verdiği dökesice! (annesinden emdiği burnundan gelesice), ~*sından canı tuvğança*: anasından yeni doğmuşçasına, ~*sından cigit tuvğan*: anasından yiğit doğan, ~*ıdan içgen sütüñ bila tileyme!*: anandan emdiğin süt hakkı için yalvarıyorum!, ~*mdan tuvğanlı*: anamdan doğduğumdan beri, *ay ~sını va!*: ah anasını be!, ~*ı*

sütünden halaldı: ananın sütünden helaldir, ~*m harib*: garip anam, rahmetle anam, *sen ~ı kabhın!*: annenin ölüsünü öp!, annenin ölüsünü gör!, *suv ~sı*: su perisi, su cadısı (efsanevi bir varlık), *suv ~sı ölüknü sızığı tavuşsuz berlik tuldü*: su perisi ölüyü kaval sesi duymadan vermeyecek (şamanist inanca göre suda boğulan insanı bulmak için kaval çalınmış; bu inançtan arta kalan bir deyim), ~*balanı candeti*: ana yavrunun cennetidir, ~*balanı köz cariğidi*: ana çocuğun göz aydınlığıdır, ~*kölü balada*, *bala kölü tavda*, *taşta*: ana kalbi yavruda, yavru kalbi dağda, taşta, ~*kölü beşikde*, *bala kölü eşikte*: ana kalbi beşikde, çocuk kalbi eşikte (d), ~*kuçağı*, *balağa beşik*: ana kucağı çocuğa beşik (a.s.), ~*til ~nı avazı*: ana dili ananın sesidir, ~*sı kabarık!*: anası ölüsünü göresice!.(beddua).

Ana-bala anne-çocuk. ~ *bolub çaşaybiz*: ana-evlat olup yaşıyoruz.

Anaça ana gibi, anaca.

Anacı ~ *katın*: ebe, doğum yaptıran kadın.

Anaçılık ebelik, ebelik mesleği.

Anaka bk. anakay.

Anakay anacığım, sevgili anacığım.

Analı analı, anası sağ olan. ~ *balanı cüregi tok*: anası sağ olan çocuğun kalbi tok olur.

Analı-atalı analı-babalı. ~ - ~ *sabiy*: analı-babalı çocuk.

Analık analık, annelik, anne olmaklık. *Ol bizge ~ etedi*: o bize analık ediyor, ~ *borç*: analık borcu.

Analık-atalık analık-babalık.

Anar (malk.)bk. anğa.

Anas yirmi kuruşa tekabül eden para, mecdiye. *Eki ~*: iki mecdiye, *üç ~*: üç mecdiye, üç yirmilik.

Anası (malk.) bk. anas.

Anasılık (malk.) bk. anasılık.

Anasız anasız, anası olmayan. *~* kozu: anasız kuzu, *~ bala kün körmez*: anasız çocuk gün görmez (a.s.).

Anasızlık anasızlık.

Anasılık yirmilik para, mecdiyelik.

Anay ana, anne. *Oy ~ ~!*: ey anacığım, anacığım!

Analık o kadarlık, oncalık. *Ol üç somluk ese, bu da ~di*: o üç kaimelik ise, bu da o kadarlıktır.

Ança onca, o kadar, o denli, her.

Kayda aylanasa ~ zamannı?: nerede dolaşıyorsun onca zamandır?, *~ sayın*: her defa, *~ malnı, mülknü kalay tavusdu?:* o kadar malı, mülkü nasıl bitirdin?

Ança-mınça onca-bunca, o kadar-bu kadar. *~ - ~ deb sanayalmadım, alay'a köb edile*: o kadar, bu kadar diye sayamadım ancak, çoktular, *~ - ~ deb turma da una*: o kadar, bu kadar deyip durma da kabul et.

Ançañcı o kadarıncı. *Ol nençañcı bolsa, bu da ~ bollukdu*: o kaçınıcı olursa, bu da o kadarıncı olacak.

Ançañcı-mınçañcı o kadarıncı-bu kadarıncı, kaçınıcı-maçınıcı. *~ - ~ deb bilmeyme, tizginde süyelib turadı*: kaçınıcı-maçınıcı (o kadarıncı-bu kadarıncı) diye bilmiyorum, sırada dikilip duruyorlar.

Ançaşar onçaşar, o kadarışar. *Kesigizge nençaşar cetgen ese, bizge da ~ berigiz*: kendinize

kaçışar yetiştii ise, bize de o kadarışar veriniz.

Ançaşar-mınçaşar o kadarışar-bu kadarışar, o kadar bu kadar. *~ - ~ deb bilmeyme, alay a bir kavumun eltgendile*: o kadar, bu kadar diye bilmiyorum, ama bir kısmını götürmüşler.

Ançav onca (kişi), o kadar (adam). *Siz nençav esegiz, biz da ~biz*: siz ne kadar kişi iseniz, biz de o kadar kişiyiz.

Ançavlan onca kişi, o kadar adam. *Bizge kelgenle nençavlan bolsala, alağa barğanla da ~ bollukdula*: bize gelenler ne kadar kişi olurlarsa, onlara gidenlerde o kadar kişi olacaktır.

Ançavlan-mınçavlan o kadar kişi-bu kadar kişi, onca adam-bunca adam. *~ - ~ deb sanların bilmeyme*: şu kadar, bu kadar kişi diye sayılarını bilmiyorum.

Ançav-mınçav bk. ançavlan-mınçavlan. *~ deb aytallık tüyülme*: o kadar, bu kadar diye söyleyemeyeceğim.

Anda 1. Orda, orada. *~ kişi çokdu*: orada kimse yok, *bir ~, bir mında*: bir orada, bir burada, *bir ayağı ~, bir ayağı mında*: bir ayağı orda, bir ayağı burda. 2. Onda. *~ açha bardı*: onda para var, *~ hata çokdu*: onda kusur yoktur, *iş ~ tülkü*: iş onda değil (mesele o değil), *seni ~ işin çokdu*: senin onda (onunla) işin yok, *~ bir ariv göroh kördüm*: onda güzel bir tabanca gördüm.

Andağı 1. Oradaki. *~ kellikdi*: oradaki gelecek, *~ kız*: oradaki kız, *~, mındağından ullurakdı*: oradaki

buradakinden büyükçedir, *~la da, mındağıla da cıyıldıla*: oradakiler de buradakiler de toplandılar. 2. Ondaki. *~ kızıldı*: ondaki kırmızıdır, *~ açha mendeginden köbdü*: ondaki para bendekinden çok, *~ adamlık*: ondaki insanlık.

Andağılı bunca zaman, onca zaman, bu kadar zaman. *~ beri*: o kadar zamandan beri, bunca zamandır. *~ beri saklayma*: bunca zamandan beri bekliyorum, *~ beri kaydasa?*: bunca zamandır neredesin?, *~ beri senden hapar saklaybiz*: onca zamandır senden haber bekliyoruz.

Anda-mında orada burada, şurada burada, orda burda, şurda burda, kırk yılın başı bir (mec.), kırk yılda bir (mec.). *~ - ~ uşkok tavuşla çığadı*: şurda burda silah sesleri çıkıyor, *~ aylana turadı*: şurda burda dolaşip duruyor, *colovçuluk künlerimizde ~ - ~ bir elge tūbedik*: yolculuk günlerimizde şurda burda bir köye rastladık.

Andan ondan, oradan, o sebepten. *Birbirlerin anılamadıla, davur ~ çıkdı*: birbirlerini anlamadılar, gürültü ondan çıktı, *tūnene ~ mektub kelgendi*: dün ondan mektup geldi, *~ başımı küçden kuthardım*: ondan başımı zor kurtardım, *~ ne hayır*: ondan ne fayda, *men ~ küçlüme*: ben ondan güçlüyüm, *~ beri*: onca zamandan beri, *~ alğa*: ondan önce, *~ sora*: ondan sonra, *~ ozub*: ondan geç, onun dışında, *~ da*: ondan da, *~ da akırın*: ondan da yavaş, *~ da kızıv*: ondan da acele, *~ ese*: ondansa, ondan ise, *~ ese bu*

igidi: ondansa bu iyi, *ölgeyem ~ ese*: ondansa ölseydim (böyle olmasaydı da keşke ölseydim), *~ arıdı*: ondan ötedir, *~ arı*: ondan öteye, *~ ulla savğa kerek tūldü*: ondan büyük hediyeye gerek yok.

Andan-mından ordan burdan, şurdan burdan, ondan bundan, şundan bundan. *~ _ s~ cıydık*: ondan bundan topladık, *~ - ~ söleşedile*: şundan bundan konuşuyorlar, *~ - ~ karaşib tura edile*: şurdan burdan bakışip duruyorlardı.

Anda-sanda nadiren, kırk yılda bir. *Soslan bizge ~ - ~ bir keledi*: Soslan bize kırk yılda bir gelir, *Mirji Tavnu töppesine ~ - ~ bir örleybiz*: Bengü (Elbruz) Dağının tepesine nadiren tırmanıyoruz.

Andız (bot.). Bir şifalı bitki. *~ koturrnu darmanıdı*: andız iltihaplı yaranın ilacıdır.

Andi 1. Pürüzlü, sert, sert tüylü. *Camçını ~si*: yamçının sert tüylüsü, *~ camçı kibik nek cubusa*: tüylü yamçı gibi neden öyle sertsin (malk. deyim). 2. Andi. *~ til*: Andi dili.

Andıça andice, Andi dili.

Andili Andi halkından olan, andili.

Anı onun. *~ kitabı*: onun kitabı, *~ kim bolğanın tanımayma*: onun kim olduğunu tanımıyorum, *~ bıla*: onunla, *~ kibikle*: onun gibiler, *~ katında*: onun yanında, *~ ornuna*: onun yerine, *~ ızından barığız*: onun peşinden gidiniz, *~ cüregi teşilmeydi*: onun kalbi çözülüyor (yumuşamıyor), *~ üsüne da munu alıb kelgendi*: onun üstüne bunu da alıp gelmiştir, *~ üçün*: onun

- için, ~ *üsünden*: onun hakkında, ~ *madarı çokdu*: onun imkânı yok.
- Anıça** onun gibi, onun gibisi. *Tuvra* ~ *körmedim*: doğrusu onun gibisini görmedim, ~ *adam azdı*: onun gibi adam azdır.
- Anıki** onunki. ~ *arivdu, meniki erşidi*: onunki güzel, benimki çirkin, *kitab ~dı*: kitap onunkidir.
- Anı-munu** onun-bunun. ~ *malından bizge ne hayır*: onun bunun malından bize ne fayda.
- Annâ** anne, annecik. ~ *aç boldum*: anne, acıktım, ~ *ölmesin!*: anneciğim ölmesin!
- Anğa** ona. ~ *karağız*: ona bakınız, *men ~ barlıkma*: ben ona varacağım, ~ *köre*: ona göre.
- Ansi** yoksa, yeterli, keşke. *Çasır, ~ körlüktüle*: sakla, yoksa görecekler, *çab, ~ keçge kallıksa*: koş, yoksa geç kalacaksın, *avrub kalmasın, ~ kelliği*: hastalanıp kalmasın (hastalanmasın), yoksa gelecek, *üygge bir kel ~, körürse kününü*: eve bir gel yeterli, görürsün gününü, *unağa edi ~*: kabul etseydi keşke.
- Ansin** bk. ansı. *Ansin a va!*: yok canım!, yok be!, öylemi! gayet tabii. - *eki sağatğa ceterme / - cetalmazsa / - atım bolsa ceterme / - ansin a va!*: - iki saate yetişirim / - yetişemezsin / - atım olursa yetişirim / - yok canım (gayet tabii)! (tekerleme).
- Ansız** onsuz, o olmadan. ~ *barlık tülme*: onsuz (o olmadan) gitmeyeceğim.
- Ansızlık** onsuzluk.
- Ant** yemin, and, beddua. ~ *ım bardı*: yeminim var, ~ *ın buzğan*: yeminini bozan, ~ *ıma ölmezme*: yeminime ölmem (yeminimi bozmam), ~ *urğan*: yemini çarpan, ~ *etmek*: yemin etmek, ~ *etib söleşmek*: yemin ederek konuşmak, ~ *etdirmek*: yemin ettirmek, ~ *etdir*: (mec.) az kalsın, ~ *etdir kırılıp kete edi*: az kalsın kırılıp gidiyordu, ~ *ceterik!*: yemin çarpasınca!, *Ay üyüne ~ ceterik!*: Ey evine yemin çarpasınca!, *ay üyüne ~ kırık!*: hey evine yemin (beddua) giresince!, *halal işge ~ çok*: helal işe yemin gerekmez, ~ *bıla hantın ter aşagan*: yemeği ile yeminini birlikte yiyen (deyim), ~ *cetmezlik*: beddua yetişmeyesice, yemin çarpmayasica.
- Antavluk** 1. Destelik, öbeklik. *Bir ~ biçen*: bir öbek (deste) ot. 2. Kayışlık malzeme, meşin. ~ *kayışle*: meşin kayışlar, meşin bağlar.
- Antçı** yeminci, yemin eden. *Ötürükçü ~ bolur*: yalancı yeminci olur.
- Ant-karğış** yemin-şart, kase, yemin, and, yemin-kase. ~ - ~ *etib söleşdi*: yemin-kase ederek konuştu, ~ - ~ *etmek*: yemin-kase etmek.
- Ant-kıral** bk. ant-karğış.
- Antlı** yeminli, kase. ~ *antın buzmaz*: yeminli yeminini bozamaz, ~ *karnaş*: yeminli kardeş, ~ *egeç-karnaş*: yeminli bacı-kardeş.
- Antlilik** yeminlilik, kase. ~ **Antsız** (Bu kelime eskiden çok kullanılırdı, şimdiki kuşak unutmuş durumda, pek kullanmıyor) 1. Yeminsiz, kasesiz, sözünde durmayan, (mec.) yalancı, Allahsız,

inançsız, dinsiz. *Ay ~la va, kozlanı alıb ketgendile:* vay imansızlar, cevizleri alıp gitmişler, *~ adam:* inançsız adam. 2. Sert, haşin, merhametsiz, gazaplı, gaddar, zalim, kalpsiz, namert. *~ adam:* haşin adam, *bek ~ katındı:* çok sert kadın, *~ ma anı tabmasam!:* namerdim onu bulmazsam!, *~nı kıralısız ceçer:* imansız dinsiz yener (d).

Antsızlık yeminsizlik, kasemsizlik, yalancılık, inançsızlık, dinsizlik, imansızlık, namertlik, gazaplılık, haşinlik, vicdansızlık.

Ant-toba yemin-tövbe, kasem, bir daha yapmamak üzere tövbe etme. *~ etmek:* tövbe istiğfar etmek.

Añ kavrayış, fehim, anlayış, feraset. *~ı bolmağan adam:* kavrayışı olmayan adam, *akılı barnı ~ı bar:* akılı olanın kavrayışı da olur (d).

Añarılıv hareketlenme, meyillenme, yönelme.

Añarılmak hareketlenmek, meyillenmek, yönelmek. *Añarılıb kaldı:* hareketlenip kaldı, *men aythanğa bir añarılsanğa:* benim dediğime bir meyletsene.

Angort angora, beyaz tiftik kumaşı.

Añı anlayış, idrak, şuur, kavrayış, dünya görüşü, temyiz kabiliyeti, feraset; bk. *añ. Caş tölünü ~sın ösdürürge kerekdi:* genç neslin şuurunu geliştirmek gerek, *millet ~ ösmeyin, tutmaklıktan erkinlikge col tabıllık tüyüldü:* milli şuur gelişmeden tutsaklıktan hürriyete yol bulunamaz, *~sı bolğan adam:* idrakı olan adam, *~sı cetmeydi:*

kavrayışı kâfi gelmiyor, *meni ~ma köre:* benim anlayışına göre.

Añılağan anlayan, kavrayan, müdrik. *Kıynalıb ~:* zorlanarak kavrayan, *kim da ~ kitab:* kerkesin anladığı kitap, *~ cıyın:* müdrik topluluk.

Añılağanlık anlama, kavrama, idrak etme, anlayışlılık, idraklılık. *Anı ~ğa munu añılayalmayma:* onu anlamama rağmen bunu anlayamıyorum, *~ı allay birdi:* anlayışlılığı o kadardır.

Añılamak anlamak, kavramak, idrak etmek, bellemek.

Añılaymısa?: anlıyor musun?, *Men erlay añılab koydum:* ben derhal anlayıverdim, *añılay bilmegen:* anlayamıyan, *men añılağanğa köre:* benim anladığıma göre, *etalmazlığın añıladım:*

yapamayacağını anladım, *añılarğa koldan kellik tüldü:* anlamak elden gelmeyecek, *mağanasın ~:*

manasını anlamak, *innetin ~:* niyetini anlamak, *ol mindan cuk añılamaydı:* o bundan bir şey anlamıyor, *kalay kıyın añılaysa:*

nasıl da güç anlıyorsun, *tersliğin ~:* yanlışlığını anlamak, *añılab etmek:* anlıyarak yapmak, *bolumnu ~:*

durumu kavramak, *ters ~:* ters anlamak, *bir biri tilin ~:* bir birinin dilini anlamak, *ne söleşgeniñi añıla:* ne konuştuğunu anla, *añılab söleşgen ayıb almaz:* anlayarak konuşan ayıp almaz (mahçup olmaz) (a.s.).

Añılamaklık anlamaklık, kavramaklık, müdriklik. *Munu ~ı kıyındı:* bunu anlamak zor.

Añılamazça anlamayacak şekilde, muğlak, kavramıyacak biçimde.
Başhala ~ caz: başkaları anlamıyacak şekilde yaz, ~ söyley: anlayacak gibi konuş.

Añılemsız anlaşılmayan, anlamsız, muğlak.

Añılemsızlık anlamsızlık, muğlaklık.

Añılarça anlayacak şekilde, kavrayacak şekilde.

Añılaşhan açık, anlaşılan, vazih, anlaşılır. ~ *söz:* açık söz, ~ *cuvab:* anlaşılır cevap.

Añılaşınırça anlaşılacak gibi, kavranacak gibi. ~ *cazılğandı:* anlaşılacak şekilde yazılmış.

Añılaşıniv anlaşılma, kavranma.

Añılaşınmağan anlaşılmayan, karışık, muğlak. ~ *söz:* anlaşılmayan söz, ~ *coruk:* karışık metot (usül), ~ *hapar:* karışık haber.

Añılaşınmağanlık anlaşılmayanlık, muğlaklık, karışıklık.

Añılaşınmak anlaşınmak, kavranmak, aydınlanmak. *Barı añılaşındı:* hepsi anlaşıldı, *işlerge süymegeni añılaşınadı:* çalışmak istemediği anlaşılıyor.

Añılaşınğan anlaşılan, aydınlanan, kavranılan, vuzuha kavuşan. *Kıyın ~:* zor anlaşılan.

Añılaşiv birbiriyle anlaşma, bir birini anlama.

Añılaşmak anlaşmak, karşılıklı anlaşmak, bir birini anlamak. *Endi añılaşdık:* şimdi birbirimizle anlaştık, *bir biribiz bıla añılaşmazça arada cuk çokdu:* bir birimizle anlaşmayacak derecede aramızda bir şey yok.

Añılatihan anlatan, açıklayan, tenvir eden, aydınlatan. ~ *sözlük:* açıklayıcı sözlük, *anı ~ına köre:* onun anlattığına göre.

Añılatıv açıklayarak, izah ederek. ~ *söleş:* izah ederek konuş.

Añılatılmak anlatılmak, izah edilmek. *Ne eterikleri alağa añılatılğandı:* ne yapacakları onlara izah edildi.

Añılatıv anlatma, izah etme, açıklama, aydınlatma.

Añılatıvçu anlatıcı, izah edici, aydınlatıcı, açıklayıcı.

Añılatmak anlatmak, izah etmek, açıklamak, aydınlatmak. *Ne eteriği añılat:* ne yapacağını açıkla, *söznü mağanasın ~:* sözün manasını açıklamak, *añılatırğa kerekllisi çokdu:* izah etmeye gereği yok, *aytıv ~:* söyleyerek izah etmek, *cazıv ~:* yazarak anlatmak, *adamlığa ~:* insanlara izah etmek, *aytıv añılatalmazça:* konuşup izah edilemeyecek şekilde, *bolumun ~:* durumunu izah etmek, *innetin ~:* fikrini açıklamak, *añılatırğa madar tabmayma:* anlatmaya imkân bulamıyorum.

Añılav anlama, kavrama, idrak etme, feraset. *Meni ~uma köre:* benim anlamama göre, *tınc ~:* kolay kavrama, *bir birin ~:* bir birini anlama, *iyis ~:* kokuyu anlama (koku alma).

Añılavçu kavrayıcı, anlayıcı, fehmedici.

Añılavlu (malk.) kavrayışlı olan, ferasetli olan. ~ *erniği kımıldatsañ da añılar:* kavrayışlı olan dudağını kımıldatsan bile anlar.

Anılvavluk anlayışlılık, ferasetlilik, kavrayışlılık, fehimlik.

Anılvavsuz anlayışsız, kavrayışsız, fehimsiz. *~ğa ayılğan söz eşekni kulağına kobuz sokğan kibikdi:* anlayışsıza söylenen söz, eşeğin kulağına saz çalmaya benzer.

Anılayalmağan anlayamıyan, kavrayamıyan.

Anılı zeki, kavrayışlı, fehimli, anlayışlı. *~ sabiy:* zeki çocuk, *~ adam:* kavrayışlı adam.

Anılılık zekilik, kavrayışlılık, fehimlilik, anlayışlılık.

Anırçak 1. At eyerinin tahtadan yapılan kısmı. *~ uvatmak:* sinirlenerek eyer tahtasını kırmak.

Anısız kavrayışsız, kalın kafalı, fehimsiz, anlayışsız, zekasız. *~ sabiy:* zekasız çocuk, *~ adam:* kavrayışsız adam, *~ bolmak:* kalın kafalı olmak, zekasız olmak, *~ğa aşılatıp turğandan ne hayır:* anlayışsıza anlatıp durmaktan ne fayda.

Anısızlık kavrayışsızlık, zekasızlık, kafasızlık, anlayışsızlık, fehimsizlik. *~ etmek:* anlayışsızlık etmek, *bu anı ~ın körgüzedi:* bu onun kavrayışsızlığını gösteriyor.

Anılı bk. anılı.

Anılılık bk. anılılık.

Anısız bk. anısız.

Anısızlık bk. anısızlık.

Apçımak yıkılmak, sarsılmak, kuvvetten düşmek, perişan olmak, (iş) ters gitmek, zarar görmek. *Bıyıl, buz urğan sebebi elçile apçığandıla:* bu sene, dolu vurması sebebiyle köylüler zarar gördüler, *atası ölgenli Soslan apçığandı:* babası öleli beri Soslan sarsıldı,

Kasbot avrup, orunğa tüşüb, apçib turadı: Kasbot hastalanıp, yatağa düşerek güçsüz hale geldi, *cılnı aman ketgeni barıbizni da apçitti:* yılın kötü (kurak) gidişi hepimizi de sarstı.

Apçıtıv sarsma, perişan etme, güçten düşürme, zarar verme.

Apçıtmak yıkmak, sarsmak, perişan etmek, zarar vermek.

Apçıv yıkılma, sarsılma, perişan olma, zarar görme, güçten düşme.

Apçıvçu bk. apçıvuk.

Apçıvluluk sarsılmışlık, tökezlemişlik. **Apçıvlu** kötü giden, yıkımlı, ziyanlı, zararlı, felaketli, perişan. *~ iş:* kötü giden iş, *~ cı:* felaketli yıl, kötü giden yıl.

Apçıvluk felaket, zarar, yıkım, perişanlık. *~ bolğun!:* perişan ol!

Apçıvsuz yıkımsız, zararsız, sarsımsız. *~ kaytdık:* zararsız döndük.

Apçıvuk sarsılmaya meyilli, zarar görücü, işi ters gidici, sarsılmaya müsait, seken, sendeleyeni, sarsılan, yıkıma uğrayıcı, dayanıksız.

Apıv af, bağışlama. *~ etmek:* affetmek, *~ tilemek:* özür dilemek, af dilemek.

Apıvluk aflık, affedilebilir.

Appa büyük baba, dede. *~nı ala abası:* dedenin ala kaftanı (abası).

Appa-acayıp çok acayıp.

Appa-aç apaç, çok aç.

Appa-açı apacı, çok acı.

Appa-açık apaçık, tamamen açık, çok açık.

Appa-adarğı pek küçük, çok ufak, çok cürümsüz, çok kifayetsiz.

Appa-ak bembeyaz, çok beyaz.

Appa-ayaz çok ayaz.
Appa-aybat güpgüzel, çok güzel.
Appa-aygır köpkötü, çok şirret.
Appa-az çok az.
Appa-azgın çok azgın.
Appaçā tahnid edilmiş hayvan,
bostan korkuluğu, karaltı.
Appaçı bk. appa-açı.
Appaçık bk. appa-açık.
Appak bk. appa-ak.
Appayaz bk. appa-ayaz.
Apsatı Karaçaylıların putperest
zamanlarında av tanrılarına
verdikleri isim, av tanrısı. *Uvçu*,
~ğa calınçak: avcı, Apsatı'ya
yalvarıcı (yakarıcı), *~nı cırı*:
Apsatı'nın türküsü.
Apsın elti, kardeş eşlerinden biri. *~*
degen arpakılçık: elti dediğin arpa
kılıcı (deyim).
Apsınlık eltilik.
Aptiyek Kur'an'ı Kerim' in son dört
cüzü ile yasin suresini ihtiva eden
ve Kur'an talebeleri için hazırlanan
kitap.
Aptüş hapdüş (aksırık sesi). *~ deb*
atasını burnundan tüşgendi:
hapdüş (şıp) diye babasının
burnundan düşmüş.
Ara ara, arayer, orta. *Colubuznu*
~sına cetdik: yolumuzun ortasına
(yarısına) yetiştik, *~ğa almak*:
ortaya almak, araya almak, *~*
şahar: başşehir, payitaht, *köpürnü*
~ becenı: köprü'nün orta direği
(yük çekicisi), *~ belgi*: ara işareti,
eki elni ~sı: iki köyün arası, *eki*
~da keleş: iki arada elçi, *eki suv*
~: iki suyun arası, *alanı ~ları bila*
kıl ötmeydi: onların aralarından kıl
geçmiyor (onların aralarından su
sızıyor) (deyim), *kıralla ~sı*

kenreş: devletlerarası müzakere,
milletle ~sındağı: milletler
arasındaki, *şaharla ~sı telefon*:
şehirlerarası telefon, *~ mülk*: orta
mal, *~ğa salmak*: ortaya koymak,
~ begitiv: arayı kuvvetlendirme,
~ğa suğulmak: araya sokulmak,
bir ~da: arada bir (bazen), bir
arada, *keçe ~sında*: gece arasında
(gecenin bir vakti), *~ ayrı bolsa*,
~dağı alınır: ara bozuk olursa,
aradaki elden gider, *~ bağana*:
orta direk, *eki ~da bara bila kele*
başım aylandı: iki arada gide gele
başım döndü.

Arab Arap. *~ til*: arap dili.

Arabça arapça.

Arabi bk. arabin.

Arabin acep, acaba. *~ alay nek*
aytdı?: acaba niye öyle söyledi?, *~*
tüzmüdü?: acaba doğru mu?, *~*
cavum cavarıkmıdı?: acaba yağmur
yağacak mı?

Arabiy bk. arabin.

Arablı arap, arap milletinden olan.

Araçı aracı, ara bulucu, dönürlük
edici.

Araçılık aracılık, arabuluculuk.

Arada arada, ortada.

Aradağı aradaki.

Arak kuru ot yığını, çeş, tahıl yığını.

Arakı rakı. *~ içivçü*: rakı içici, *~*
böçke: rakı fıçısı.

Arakıcı rakıcı. *~ üynü konağı*
kurumaz: rakıcı evin misafiri
eksilmez.

Aralamak araya almak, kuşatmak,
etrafını almak. *Konaknı aralab*
söleşedile: misafiri araya alıp
konuşuyorlar.

Aralaş sırayla, münavebe ile. *~ sal*:
sırayla koy, sırayla yerleştir.

Aralaştırıv değiştirme, münavebe ettirme.

Aralaşdırmak değiştirmek, münavebe ettirmek, sırayla yaptırmak. *Mallağa biçen bıla mirzevni aralaşdırb salığız:* hayvanlara ot ile yemi (tahılı) sırayla veriniz, *ęalkıęılanı eki kavumun da aralaşdıırığa kerekdi:* orakęıların iki ekibini de değiştirmek gerek, *saklavulla birbirlerin aralaşdıralla:* nöbetęiler birbirlerini değiştiriyorlar.

Aralaşıv değişme, münavebe.

Aralaşmak değişmek, münavebe etmek, sırayla yapmak. *Birbirleri bıla aralaşadıla:* birbirleri ile münavebe ediyorlar.

Aralatıv kuşattırma, çevirtme, araya aldırma.

Aralatmak çevirtmek, kuşattırmak, araya aldırma.

Aralav araya alma, kuşatma.

Aralık 1. aralık, iki nokta arasındaki mesafe. *Eki zamannı ~ı:* iki zamanın arası. 2. araya konulan, iki duvar arasına uzatılan hatıl, ağağ bağlantı. *Üynü ~ı:* evin hatılı.

Aralıklık hatıl yapılacak kereste. *Bu ağağ ~ eterikdi:* bu ağağ hatıl yapmaya yarayacak.

Aralışıv dik dik bakışma, karşılıklı bakışlarını sabitleştirme.

Aralışmak karşılıklı gözlerini birbirine dikmek, dik dik bakışmak.

Aralıv dikilme, dalgın bakma.

Aralmak dikilmek, baygın bakmak, dalgın bakmak. *Aralęan közle:* baygın bakışlı gözler, *közleri menęe araldıla:* gözleri bana dikildi, *közleri kökge aralęandıla:* gözleri havaya dikilmiş.

Araltıv gözlerini dikme.

Araltmak gözlerini dikmek, baygın bakmak (sadece göz hareketi için kullanılır). *Közlerin ~:* gözlerini dikmek, *közlerin araltıb catadı:* gözlerini (sabit bir noktaya) dikip yatıyor.

Aram delil, şahit, tanık. *Ortabızda emen terek ~dı:* aramızda meşe ağacı tanıktır (folklorik paręa).

Aram-karam ~ - ~ *etmey:* perva etmeden, gözünü kırpmadan, ~ - ~ *etmegen cigit:* gözünü kırpmayan yiğit.

Aran vadi, çukurluk.

Arappin yarabbim. ~ *Allah!:*

Allahım yarabbim!, yarabbim Allah!

Arasında arasında, ortasında. *Eki ömürnü ~:* iki asrın arasında, *eski tenjleni ~:* eski akranların arasında, *süygenni, süymegenni ~:* sevenin, sevmeyenin arasında, *harkimni ~:* herkesin arasında, *eki elni ~ dav cürütürge caramaz:* iki köyün arasında niza çıkarmak doğru değil.

Araş karışık, halita, dolaşık, teşevvüş halinde. *Ala barı da ~dıla:* onların hepsi karışık.

Aravan 1. (malk.) bk. aravun. 2. *Kalacükünü ~ı:* karasapanın toprağı deviren kazıcısı (sokusu).

Aravun eğri saplı düz kürek, pulluk demiri, soku.

Arba araba. *Kol ~:* el arabası, *Karaçay ~:* Karaçay arabası, *Karaçay ~ça cızıldaydı:* Karaçay arabası gibi cızılıyor, *tob ~:* top arabası, *ağağ ~:* kağını, *ögüz ~:* öküz arabası, *at ~:* at arabası, ~ *col:* araba yolu, *biçen ~:* ot yüklü araba, ~ *cav:* araba yağı, ~ *nı al*

çarhı ötgen cerden art çarhı da öter: arabanın ön tekerinin geçtiği yerden arka tekeri de geçer (a.s.), *~nı allı kalay barsa artı da alay barır:* arabanın önü nasıl giderse arkası da öyle gider (a.s.), *~ avnağandan sora col körgüzüvçü köb bolur:* araba devrildikten sonra yol gösteren çok olur (a.s.), *~ cüksüz kalmaz:* araba yüksüz kalmaz (d).

Arbaç arabacı, araba sürücüsü.

Arbaçık arabacık. *Sabiy ~:* çocuk arabası.

Arbaçılık arabacılık, araba taşıyıcılığı.

Arbazcı hizmetkâr, bekâr.

Arğı öteki, öte. *~ bergiden ulludu:* öteki berikiden büyüktür, *koyla ~ betdedile:* koyunlar öteki tepenin yamacındalar, *~ dünya:* öteki dünya, *mından ~sı:* bundan ötesi, *kitabını mindan ~sı kolay tuldü:* kitabın bundan ötesi pek de iyi değil, *~ sırt:* öteki tepe, *~ - bergi da:* öteki beriki de.

Arğısı ötekisi. *Atlani ~n caratdım:* atların ötekisini beğendim.

Arı öte, öteye, o zamana. *Andan ~ bar:* oradan öteye git, *bılaydan ~:* buradan öteye, *mından ~:* bundan sonra, bundan öteye, *ne ~, ne beri:* ne öteye, ne beriye, *~ deri:* o zamana kadar, *~dan ~:* öteden öteye, *alay ~:* o tarafa, *~ canı:* öte yanı, *suvnu ~ canı:* suyun öte yanı, *~ kara:* öteye bak, öbür yana bak, *~ tur:* öte dur, öteye çekil, *avruğan ~ ketib beri kayıtdı:* hasta öteye gidip geri geldi.

Arı-beri öteye-beriyeye, şuraya buraya; öteberi. *~ cürümek:*

öteye-beriyeye yürümek, *~ - ~ ava bara edi:* öteye-beriyeye sallanarak gidiyordu, *~ bolmay:* öteye-beriyeye çekmeden, *~ burmay:* öteye-beriyeye çevirmeden, doğrudan doğruya; *colğa çığa turub ~ - ~leribizni alırğa unutm:* yola çıkarken öte-berilerimizi almaya unutm, *~ - ~ cıylğan cer:* öteberilerin toplandığı yer.

Arığan yorulan, tâkatten düşen, yorgun. *~ adam:* yorgun adam, *~ at:* yorgun at, *~dan öleme:* yorgunluktan ölüyorum, *~ üy:* geçim zorluğu çeken aile (ev), *~ cer:* yorgun toprak, *~ atha çuh deme, sığın otha uf deme:* yorgun ata deh deme, tezek ateşine üf deme (üfleme), *~ ölgençe mine edi:* yorulan ölene binermiş (a.s.), *~ turnaça boynu sozula:* yorgun turna gibi boynu uzayarak (d), *~ çanka colda tabılır:* güçsüz prens yolda bulunur (a.s.).

Arığan yorulan.

Arık 1. zayıf, arık, çelimsiz. *Bek ~:* çok zayıf, *~ adam:* zayıf adam, *~ bolmak:* zayıflamak, *~ cer:* zayıf toprak, *aycarık, koyan ~, bödene buçhak, ayü çıçhak:* ay aydınlık, tavşan arık, çekirge paça, ayı altını doldurmuş (tekerleme/çocuklar oynarken birbirlerine bu tekerlemeyi söyleyerek ayının yerine en çelimsiz çocuğun adını koyarak alay ederler), *~ atha aylanç kol:* arık ata dolambaçlı yol (deyim), *~ atnı kuvalasañ tuv bolur, semiz atnı kuvalasañ suv bolur:* arık atı koşturursan tığ gibi olur, semiz atı koşturursan sınılsıklam olur (a.s.), *~ atha tin*

kirse, beline artmak saldirmaz: arık ata güç gelirse, beline heybe koydurmaz, ~ *toklunu aynıtısağ ernişi-burnu may eter, aman adamnı aynıtısağ ernişi-burnuğu kan eter:* arık tokluğu beslersen ağzını burnunu yağ eder, kötü adamı beslersen ağzını burnunu kan eder (a.s.). 2. Dere, küçük akarsu. ~nı üsünden ötdüle: derenin üzerinden geçtiler.

Arıkbet zayıf yüzlü.

Arıklığı-semizliği zayıflığı-semizliği. *Koynu ~ kalaydı?:* koyunun zayıflığı-semizliği nasıl?

Arıklık arıklık, zayıflık. *Malnı ~ı:* hayvanın zayıflığı.

Arıksıv zayıf görme, zayıf sayma. *Arıksınjanım amaltın buğaçarnı almadım:* zayıf gördüğüm için tosunluğu almadım.

Arıksınmak (az kullanılır) zayıfsınmak, zayıf görmek.

Arım yorgunluk, bitkinlik.

Arımağan yorulmayan.

Arımağan-talmağan yorulmayan-durmayan.

Arımak yorulmak, bitkin düşmek. *Arıb tohdamak:* yorulup tükenmek, *arıb ölmek:* yorulup bitmek, *arıb-tozub:* yorgun-argın, *arıb-cunçub:* yorulup bunalıp, yorulup darda kalarak, *arıb-talıb:* yorgun-bitkin halde.

Arımay-talmay bıkmadan usanmadan yorulmadan-tükenmeden, yorgun-argın düşmeden, yorulmadan bıkmadan. ~ - ~ *işleydi:* yorulmadan bıkmadan çalışıyor, ~ - ~ *küreşedi:* bıkmadan usanmadan uğraşıyor.

Arımazlık yorulmıyacak.

Arımsız yorgunluksuz, diri, canlı.

Arımsızlık dirilik, canlılık, yorulmamazlık.

Arısı ötesi. *Mından ~ belgilidi:* bundan ötesi biliniyor.

Arısı-berisi ötesi-berisi, öteberisi.

Arısız-berisiz ötesiz-berisiz; öteberisiz,, şüphesiz, kayıtsız şartsız. ~ - ~ *adam:* öteberisiz adam, ~ - ~ *sabiyni atasıdı:* şüphesiz çocuğun babasıdır.

Arış ok. *Arba ~:* araba oku, ~ *çomaça:* ok demiri (çivisi).

Arılmak 1. Yorulmak. 2. Soyulmak, temizlenmek. *Gakkını kabuğun arıtıgız:* yumurtanın kabuğunu soyunuz, *tal terekni kabuğun arıthan tınçdı:* kavak ağacının kabuğunu soymak kolaydır, *baçhanı hansların arıtıgız:* bahçenin otlarını temizleyiniz.

Arıtıv 1. Aorma. 2. Soyma, temizleme.

Arıtmak 1. Yormak. 2. Soymak, temizlemek. *Terekni kabuğun ~:* ağacın kabuğunu soymak, *colnu taşların ~:* yolun taşlarını temizlemek, *nartüh ~:* mısır soymak,.

Arıv yorulma.

Arıv-talıv yorulma-bitme. ~ *bilmey:* yorulmak bitmek bilmeden.

Arıy-tala yorulma usanma, yorulma tâkatten düşme. ~ - ~ *bilmegen:* yorulma bıkmama bilmeyen.

Arıv güzel, iyi, münasip, uygun, temiz. ~ *aytmak:* güzel söylemek, güzellekle söylemek, ~ *hat:* güzel yazı, ~ *körgüzmek:* güzel göstermek, ~ *kız:* güzel kız, ~ *bolmak:* güzel olmak, *oram ~*

bolğandı: sokak güzel (temiz) olmuş, *anı ~ kılığı bardı:* onun güzel ahlakı var, *~ tilli:* tatlı dilli, *~ közlü:* güzel gözlü, *kereklişiça ~ et:* gerektiği gibi iyi yap, *sen aythan, meşe da ~ körünedi:* senin söylediğin, bana da uygun görünüyor, *~nu avruvu köb:* güzelin hastalığı çok (d), *~ bolsa, kararğa aşhı, iyi bolsa çaşarğa aşhı:* güzel olursa bakmak için yahşi, iyi olursa yaşamak için yahşi (a.s.), *~ közge, akıl cürekege:* güzel göze, akıl kalbe (d).

Arivçuk minik güzel.

Arivlağan temizleyen, temize çıkaran. *~ kağıt:* temiz kağıdı, bonservis.

Arivlamak temizlemek, temize çıkarmak. *Arbaznı ceşil arivlağız:* avluyu çabuk temizleyiniz, *çabaknı ~:* balığı temizlemek, *tamağın ~:* boğazını temizlemek, *malnı için ~:* hayvanın içini (barsaklarını, işkembesini, vs.) temizlemek, *kesin ~:* kendisini temize çıkarmak, *colnu karın ~:* yolun karını temizlemek.

Arivlanıv temizlenme, temize çıkma.

Arivlanmak temizlenmek, temize çıkmak. *Suv arivlandı:* su temizlendi, *borçlarımdan arivlandım:* borçlarımdan temize çıktım, *arbaz arivlanğandı:* avlu temizlenmiştir, *anı töre arivlağandı:* onu töre temize çıkarttı.

Arivlanğan temizlenen, temize çıkan. *Ayıbdan ~:* ayıptan temizlenen, kusurdan temizlenen, *avruvdan ~:* hastalıktan iyileşen.

Arivlatıv temizletme, temize çıkartma.

Arivlatmak temizletmek, temize çıkartmak.

Arivlav temizleme, temize çıkarma.

Arivlavçu temizleyici.

Arivluk güzellik, iyilik. *Muratnı ~u:* maksadın iyiliği, *tişirıvnu ~u:* kadının güzelliği, *adebni ~u:* terbiyenin güzelliği, *~nu süygen:* güzelliği seven, *~ bıla:* güzellikle, *~ bıla aytmak:* güzellikle söylemek, *~un etmek:* kusursuzluğunu söylemek, kusursuz göstermek, *~ gırcınğa katık bolmaz:* güzellik ekmeğe katkı sağlamaz (d), *~ toyda kerek, akıllılık har künde kerek:* güzellik toyda (düğünde) gerekir, akıllılık her gün gerekir.

Arivsıman güzel simalı, güzelce.

Arivsunmak güzelsinmek, güzel saymak, güzel görmek.

Arivsunuv güzelsinme, güzel görme.

Arivum güzelim.

Arka 1. Sırt, arka. *~ cük:* sırt yükü, *~ süyek:* sırt kemiği (omurga), *~ cik:* omur, omurga, *~ ciklerim kaltıradı:* omurga kemiklerim titredi, *~sına almak:* sırtına almak, *kün ~mı kızdırdı:* güneş arkamı (sırtımı) kızdırdı. 2. Himaye, yardım, koruma, (mec.). *~ğa almak:* korumak, himaye etmek, *~sı:* himayecisi, koruyucusu, *~ çıkmak:* korumak, himaye etmek, *~sı karıvlu:* arkası kuvvetli, himayesi güçlü, *cılay-cılay cüklüçük, ~çığı tüklüçük:* ağılya ağılya yüklüçük, arkacığı tüylüçük (bilmece/ip, **iğ, ip eğirme iği**).

Arkalamak 1. Arkasına almak, sırtlamak. 2. Arkaya almak, korumak.

Arkalaşiv birbirini koruma.

Arkalaşmak birbirine arka çıkmak, birbirini himaye etmek.

Arkalatıv sırtlatma, arkasına yükletme.

Arkalatmak sırtlatmak, sırtına aldirmek, arkasına yükletmek.

Arkalav 1. Sırtına alma. 2. Himaye, koruma, destek verme.

Arkali arkası güçlü, koruyuculu, himayeli. ~ *adam*: himayeli adam, arkası güçlü adam.

Arkan 1. Urgan, uzun kalın sicim. 2. Kement. *Atnı ~*: atın urganı, atı bir yere bağlamaya yarayan uzun kalın sicim, ~ *şa salmak*: urgana vurmak, urgan ile sıkıca bağlamak; ~ *atmak*: urgan atıp yakalamak, kement atmak, *Boynuna ~ salınan*: boynuna kement vurulan.

Arkançı 1. Kement atıcı, urgan vurucu, 2. Kement atmada usta olan. ~ *at*: urgançı at, urgan atıcının bindiği at.

Arkanlamak urgana vurmak, ipe sıkıca bağlamak. *Atnı ~*: atı urgan ile bir yere bağlamak.

Arkanlanıv urganla bağlanma.

Arkanlanmak urgana vurulmak, sıkıca bağlanmak.

Arkanlav urgana vurma.

Arkanlavçu bk. arkançı.

Arkanlık urganlık, urgan yapmaya elverişli sicim, urgan yapılacak malzeme.

Arkav 1. Kiriş, mertek, 2. Kumaşın uzamına konulan iplikleri. *Üynü ~u*: evin kirişi, *köpürnü ~u*: köprünün kirişi, *köpürnü ~ları*

çıkırdaydıla: köprünün kirişleri çatırıyor, *kumaçnı ~u*: kumaşın uzunlamasına konulan ipliklerinin oluşturduğu kısım. ~ *suz üy bolmaz*: kirişsiz ev olmaz (as).

Arkavluk kirişlik (ağaç).

Arlak biraz öte, az öteye, az öte.

~ *ğa bar*: biraz öteye git, ~ *oltur*: biraz öteye otur, ~ *ket*: biraz öte git.

Arlakda ötede, biraz ötede, biraz uzakta, biraz ileride. ~ *kus-muş etedile*: biraz ötede fis-kos ediyorlar, ~ *turmak*: biraz ötede durmak, *bizni elibiz Teberdi'den eki kıçırım ~dı*: bizim köyümüz Teberdi'den iki km ötededir.

Arlakdağı ötedeki, biraz ötedeki, biraz ilerideki, biraz uzaktaki.

Arlakdan biraz öteden. *Tavuşu ~ keledi*: sesi biraz öteden geliyor.

Arlakla biraz uzak olanlar, biraz öte olanlar.

Arlaktın biraz öteden, biraz uzaktan. *Col amandı, tuvra kelmegiz*, ~ *aylanıgız*: yol kötüdür, dosdoğru gelmeyin, biraz öteden dolaşın.

Arlı-berli iki yüzlü, kaypak. ~ - ~ *adam*: iki yüzlü adam, ~ - ~ *sözle*: kaypak sözler, ~ - ~ *cuvab*: kaypak cevap.

Arman alaya alma, incitme, serzeniş.

Armanlı alaylı, incitici, serzenişli.

Armav kararsız, şaşkın, mütereddit, apışmış. ~ *adam*: kararsız adam, ~ *bolmak*: tereddüt etmek, şaşırarak, ~ *bolub turmak*: apışıp durmak.

Armav-karmav karma-karışık halde, mütereddit durumda. ~ - ~

bolup turabız: karma-karışık haldeyiz, müteredit durumdayız
Armavlandırılmak apıştırmak, tereddüt ettirmek.
Armavlanılmak apışmak, tereddüt etmek, karar verememek.
Armavlı kararsız, tereddütlü, şaşkın.
Armavlılık şaşkınlık, kararsızlık.
Armavsuz kararlı, tereddütsüz.
Armavsuzluk tereddütsüzlük, kararlılık.
Arpa arpa. ~ *baş*: arpa başağı, *küzlük* ~: güzlük arpa, ~ *gırcın*: arpa ekmeğı, ~ *ötmek*: arpa somunnu, ~ *uşkok*: (mec.) osuruk, yellenme, ~ *buday aşdı*, *altın-kümüş taşdı*: arpa buğday aştır, altın gümüş taştır (deyim).
Arsar şüphe, tereddüt, kararsızlık. ~ *bolmak*: şüpheye düşmek, şüphelenmek, ~ *bolub turmak*: şüphelenip durmak, tereddüt edip durmak.
Arsarlandırmak şüphelendirmek, tereddüte düşürmek.
Arsarlanılmak tereddüte düşme, kararsız olma, şüphelenme.
Arsarlanılmak şüphelenmek, tereddüte düşmek, kararsız olmak.
Arsarlı şüpheli, kararsız, müteredit.
Arsarlılık kararsızlık, mütereditlik.
Arsarsız kararlı, şüphesiz.
Arsarsızlık kararlılık, şüphesizlik, tereddütsüzlük.
Arslan (malk.) bk. aslan.
Arşın arşın (ölçü birimi).
Arşınlamak arşınlamak.
Arşınlav arşınlama.
Art arka, ard, arka taraf, kış, son, geri. *Üynü* ~ı: evin arkası, *kulak* ~ı: kulak arkası, *Tav* ~ı:

Transkafkas, dağ ardı, ~ın *burmak*: arkasını dönmek, dostluğunu kesmek, kışını dönmek, ~ı *taba*: arkasına doğru, *işni* ~ı: işin sonu, ~ına *deri*: ardına kadar, *küz* ~ı: güzün sonu, *em* ~ı: en sonu, en arkası, *em* ~ında: en sonunda, ~ı *bolluk!*: sonu gelesice!, kökü kesilesice!, *alanı* ~ları *bolub kalğandı*: onların sonları gelmiş, onların hepsi ölmüş, ~ha *kalmak*: sona kalmak, geri kalmak, ~ın *etmek*: bitirmek, tüketmek, öldürüp (kırıp) bitirmek, ~ına *çıkılmak*: iflahını kesmek, dumanını çıkarmak, *sabiyle* ~ıma *çıkıldı*: çocuklar iflahımı kestiler, ~ *canı*: arka yanı, arka tarafı, ~ *bolcal*: son mühlet, ~ *közüvde*: son zamanda, son sırada, son deminde, ~ *söz*: sön söz, ~ *ağaç*: dipçik, silahın ağaç kısmı, ~ *aylandırmak*: arkasını döndürmek, münasebeti kesmek, selamı kesmek, ~ı *allına aylanmak*: arkası önüne dönmek, ~ı *ıj allıya aylansın!*: Arkan önüne dönsün! (küfür), ~ına *avmak*: arkasına yıkılmak, *külüb* ~ına *avnadı*: gülerek arkasına yıkıldı, *eşitsele* ~larına *avarıkıla*: işitseler (üzüntüden) arkalarına yığılıp kalacaklar, ~ına *barmak*: geriye gitmek, gerilemek, ~ha *barmak*: geriye gitmek, gerilemek, *işi* ~ına *baradı*: işi geriliyor, ~ha *kalmak*: sona kalmak, geri kalmak, ~ı *kalın*: arkası kalın (hamisi güçlü olan), maddi durumu iyi olan, ~ına *tartmak*: geriye doğru çekmek, ayak diremek, nazlanmak, ~ha *turluk tuldü*: geri durmayacak, geri

çekilmeyecek, ~ *eşik*: arka kapı, ~ *onov*: son karar, *celni ~ı cavum bolur*: yelin arkası yağış olur (a.s.).

Artda arkada, sonda, sonra. ~ *aytırma*: sonra söylerim, *em ~*: en arkada, en sonda, ~ *kalmak*: arkada kalmak.

Artda-alda arkada-önde, önünde sonunda.

Artda-artda çok sonra, daha sonraları.

Artdağı arkadaki, sondaki, sonraki. ~ *közüvde*: sonraki dönemde, ~ *orunla*: arkadaki yerler.

Artdalık sonralık.

Artdan sonradan, arkadan. *Men anı ~ bilgenme*: ben onu sonradan bildim (öğrendim), ~ *süzüv*: arkadan süzme, arkadan gözetleme.

Artdarak biraz sonra, biraz arkada, daha sonra, bir müddet sonra, bir müddet geçtikten sonra. ~ *keldi*: biraz sonra geldi, ~ *tur*: biraz arkada dur.

Artdarakda bk. artdarak.

Artdası sonu, arkası, sonrası, akıbeti. ~ *kalay bolur?*: akıbeti nasıl olur?

Artdasına sonuna, son günlerine, sonrasına. ~ *azık cıyadi*: sonrasına azık topluyor.

Artdıriv arttırma, çoğaltma.

Artdırmak arttırmak, çoğaltmak. *Savun ~*: sayısını çoğaltmak.

Artha arkaya, sona, geriye, geri. ~ *turmak*: geri durmak, ~ *kalmak*: arkaya kalmak, sona kalmak, ~ *kalğan*: sona kalan, arkaya kalan, *korkub ~ turmak*: korkup arkaya çekilmek, ~ *koymak*: sona bırakmak, ~ *almak*: veresiye

almak, ~ *sozmak*: arkaya çekmek, geride kalmak, gerilemek, *artdan ~*: geriden geriye, *eki aynı ~*: iki ay veresiye, ~ *salmay*: geriye bırakmadan, ~ *turmak*: geri durmak, arkada durmak, geri kalmak, *ol ne amanlıktan da ~ turmaydı*: o hiçbir fenalıktan da geri durmuyor, ~ *tartmak*: arkaya çekmek, ~ *asırağan, köz çığarmaz*: sona saklanan (şey) göz çıkarmaz (a.s.).

Artha-alğa arkaya-öne. ~ *salmay*: arkaya-öne çekmeden, tereddütsüz, şartsız.

Artha-burtha sona-mona. ~ - ~ *turmay*: sona mona durmaksızın, tereddüt etmeden.

Artharak biraz sonra, biraz arkada.

Artharakda biraz arkada, az arkada.

Arthı sonki, arkadaki, gerideki. ~ *vagon*: gerideki vagon.

Artı-alı arkası-önü, eni-konu, hepsi. ~ - ~ *barmıdı?*: arkası-önü var mı?, eni-konu nedir?, ~ - ~ *da*: arkası-önü de, önü sonu da, ~ - ~ *bıla maña berdi*: hepsini bana verdi.

Artı-allına arkası-önüne. ~ - ~ *aylannık!*: Arkası önüne dönesice!

Artığı artığı, fazlası. *Menden ~ı nedı?*: benden fazlalığın ne?, ~ *bıla*: fazlasıyla.

Artığı-kemi artığı-eksiği, artığı-kusuru. ~ - ~ *bıla*: fazlası-eksiği ile, ~ - ~ *bolmağan*: fazlası-eksiği olmayan, tam.

Artığırak fazlaca, çokça. ~ *ber*: çokca ver.

Artık artık, fazla, yedek. ~ *söz*: artık söz, hakaretimiz söz, ~

bermek: fazla vermek, *~ işlev*: fazla çalışma, *~ kalğan*: arta kalan, geride kalan, fazlalık, *~ kıynalıv*: çok zahmet çekme, *andan ~*: ondan fazla, *~da alamat*: çok mükemmel, çok harika, *~da igi*: daha da iyi, çok iyi, *~da bek*: daha da çok, özellikle, bilhassa, *~da bek caş kavum işleydi*: özellikle genç kesim çalışıyor, *~ kulak kakğan*: fazladan tekbir alma (vitir namazının 3. rekâtında fazladan alınan tekbir), *~ aythandan ese*, *~ atla*: çok konuşmaktansa, çok yürü (a.s.), *~ mal köz çığarmaz*: fazla mal göz çıkarmaz (a.s.), *~ ullu kabma, karılırsa*: çok büyük ısırma, tikanırsın (büyük lokma alırsan boğazında kalır) (d).

Artık-burtuk kalan-bulan.

Artıklık 1. Fazlalık. *Menden ~ıñ nedî?*: benden fazlalığın ne? 2.

Hakaret, zulüm, zorluk, zorbalık, güçyetenlik. *~ etmek*: zorbalık etmek, zulüm etmek, *~ körmek*: zorbalığa maruz kalmak, *~ cetgen*: zulüm gören, hakarete uğrayan, *~dan toymağan*: zulüm etmekten doymayan.

Artıklıkçı zorba, zulümkâr, güçyeten.

Artıksız da özellikle, bilhassa. *Kögetle, ~ almala bila kertmele...:* meyveler, özellikle elmalar ile armutlar.... *~ ser*: bilhassa sen.

Artıksız tam tamına. *Açhabız ~ cetedî*: akçemiz tam tamına yetişiyor.

Artıksız-kemsiz tam ve eksiksiz, tam ve kusursuz.

Artıktırnak artık tırnaklı. *~ it*: artık tırnaklı köpek.

Artına 1. Geriye. *~ tur!*: geriye çekil!, *Sağatnı ~ köçürmek*: saati geri almak, *~ aylanmak*: geriye dönmek, kötüye doğru gitmek, *~ ketgen*: kötüleşen, geri giden, *mülkü ~ ketib baradı*: mülkü azalıyor, mülkü geriye doğru gidiyor. 2. Gerisine, arkasına, geriye, arkaya. *Üy ~*: evin arkasına, *~ atılğan uşkokça*: geriye tepen silah gibi (d), *eşikni ~ sal*: kapının arkasına koy.

Artına-allına önüne arkasına. *~ karamay*: önüne arkasına bakmadan.

Artınarak az arkaya doğru.

Artında arkasında, gerisinde. *Üy ~*: evin arkasında, *çir ~*: en arkasında.

Artındağı ardındaki, gerisindeki, arkasındaki.

Artından ardından, arkasından, gerisinden, geriden. *Anı ~*: onun arkasından, *tavnu ~*: dağın ardından, *~ tüşmek*: arkasına düşmek, peşini takip etmek, gerisinden gitmek, *iş ~ artına baradı*: iş kötüden kötüye gidiyor, *~ söleşmek*: arkasından konuşmak.

Artından-allından arkasından önünden. *~ - ~ kirmek*: arkasından önünden girmek, *~ - ~ karasak da birdî*: önünden arkasından baksak da aynı.

Artırağı arkasına doğru, az arka tarafı. *Dorbunnu ~ cıldı*: mağaranın arka tarafı sıcaktır.

Artırağına arka tarafına doğru.

Artırağında az arka tarafında.

Artırak az arkası.

Artmağatar dilenci, heybe taşıyıcı.

Artmak heybe. ~ *bolmak*: (sırtına) yük almak. *Aşarıkları ~ğa salıgız*. yiyecekleri heybeye koyuruz.

Artmaklamak omuzuna almak, boynuna asmak.

Artmaklav omuzuna alma, boynuna asma.

Artmaklık heybelik (malzeme).

Artmaktağar bk. artmağatar.

Artsız-alsız sonsuz-önsüz, önü sonu olmayan.

Asaba varis, mirasçı.

Asabalık varislik, mirasçılık.

Asarlı güçlü, kuvvetli, hakim.

Asarlılık güçlülük, kuvvetlilik.

As-bus ~ *adam iyis*: of-pof adam kokusu (masallarda devlerin söylediği söz).

Asda! a!, ah!, ha!. ~ *alaymıdı?*: a, öyle mi?, ~, *bılay nek etedi?*: a, niye böyle yapıyor?

Asdırıv astırma.

Asdırmak astırmak. *Asmakğa ~*: darağacında sallandırmak, *kazan ~*: kazanı (ocak çengeline) astırmak.

Ashağan aksayan, topallayan. ~ *at*: aksayan at, ~ *tişiriv*: topallayan kadın.

Ashak aksak, topal. ~ *at*: aksak at, ~ *eçki tekege tınç*: topal keçi tekeye kolay (d).

Ashak Temir Aksak Timur.

Ashaklık aksaklık, topallık.

Ashak-sokur kör-topal.

Ashamak aksamak, topallamak. *At avur ashaydı*: at ağır topallıyor, *ashab cürümek*: topallayarak yürümek, *ashab başlamak*: aksayıp başlamak, *sabiyni okuvun ashatmağız*: çocuğunu okumasını aksatmayınız.

Ashatıv aksatma, topallatma.

Ashatmak aksatmak, topallatmak.

Ashav aksama, topallama.

Ashavçu aksayıcı, topallayıcı.

Ashavuk bk. ashavçu.

Ashay-ashay aksaya-aksaya.

Asıl soylu, asil, temiz, gerçek, değerli, kibar. ~ *tukumlu at*: asil cinsli at, ~ *adam*: soylu adam, ~ *tukum*: asil sülale, ~ *azmaz, gemha at tozmaz*: soylu azmaz, cins at geri kalmaz (a.s.), ~ *taş*: değerli taş, mücevher.

Asılğan asılan. ~ *adam*: asılan adam.

Asılıv asılma.

Asıllı soylu, asaletli, kibar.

Asıllık soyluluk, asaletlilik, kibarlık. *Taşnı ~ı*: taşın değerliliği, *malnı ~ı*: hayvanın soyluluğu, *tukumnu ~ı*: sülalenin asıllığı.

Asıllılık bk. asıllık.

Asılmak (yukarı) asılmak, asılmak. *Çoyun otha asılıb turadı*: dökme kazan ocağa asılıp duruyor.

Asılsız soysuz, asaletsiz. ~ *atha minse, atasın tanımaz*: soysuz ata binse, babasını tanımamış (a.s.).

Asılsızlık soysuzluk, asaletsizlik.

Asıra! Sakla!, Besle!, Geçindir!, Bak!. (emir olarak kullanılır).

Asıra: esre, arab yazısında i sesi veren hareke. ~ *sı üstünü*: esresi üstünü.

Asırağan besleyen, iâşe eden, geçindiren; saklayan, muhafaza eden. *Üydegi ~*: aile geçindiren, ~ *ata*: besleyen baba, ~ *ana*: besleyen ana, ~ *kızı*: besleme kızı, ~ *çaşı*: besleme oğlu, ~ *asıv alır*: saklayan asiğ alır (fayda görür) (d).

Asıralğan beslenen, besili, bakılan.

~ *koy*: besili koyun.

Asıralğan saklanan, muhafaza edilen. ~ *kitap*: muhafaza edilen kitap, ~ *kama*: saklanan kama, *köbden beri* ~ *hapçük*: çoktan beri saklanan eşya.

Asıralıv beslenme, saklanma, bakılma.

Asıralmak saklanmak, bakılmak, beslenmek, iâşe edilmek. *Bu koy, cılığa cuvuk asıralğandı*: bu koyun, bir yıl kadar beslendi, *allay zat demençili cerde asıraladı*: öyle şey sağlam yerde saklanır.

Asıramak beslemek, bakmak; saklamak, muhafaza etmek. *Üydegi* ~: aile beslemek (geçindirmek), *emçek bıla* ~: meme ile beslemek, *mal* ~: hayvan beslemek, *sabiyleni asırab ulla etti*: çocuklara bakıp büyüttü, *üç sabiy asırayma*: üç çocuğa bakıyorum, *keçemi kün etib asırağanma üydegimi*: gecemi gündüz ederek geçindirdim ailemi, *üydegisin on barmağını kıyını bıla asıraydı*: ailesini on parmağının emeği ile geçindiriyor; *koynunda* ~: koynunda saklamak, *artha* ~: sona saklamak, *kışha* ~: kışa saklamak, *süymekliğin cüreginde asırab turadı*: sevgisini kalbinde saklayıp duruyor, *ölgenni* ~: ölüyü gömmek, *ol atasın asırağanlı cıl boladı*: o babasını saklıyalı (mezara gömeli) bir yıl oluyor.

Asırası-üstünü esresi-üstünü, teferruatı. ~ - ~ *bıla aytayım*: esiresi üstünü ile söyleyim, teferruatı ile söyleyim.

Asıratıv saklatma; besletme, baktırma.

Asıratmak saklatmak, besletmek, baktırmak.

Asırav saklama, mezara gömme; besleme, bakma, (mec.).

Asıravçu saklayıcı, koruyucu; bakıcı, besleyici.

Asıravlu (malk.) saklamaya değer, ekonomik.

Asıravluluk ekonomiklik.

Asıravsız (malk.) ekonomik olmayan.

Asıravsızlık ekonomik olmayışlık.

Asırı pek, çok, aşırı. ~ *az*: pek az, ~ *köb*: pek çok, *ol* ~ *akıllı tıldü*: o pek akıllı değil, ~ *açıvdan ernimi kabdım*: çok kızgınlıktan dudağımı ısırđım, ~ *küçlü*: çok güçlü, çok acı, *ol* ~ *kartdı*: o çok yaşlı, ~ *terençe kirib küreşme*: çok derine girip uğraşma (fazla ileri gitme), *cüregi* ~ *urğandan söleşalmay bir kesekni turdu*: kalbinin çok çarpması yüzünden bir süre konuşamadan bekledi, *şorpa* ~ *tuzludu*: çorba çok tuzludur, ~ *kızıl terk oñar*: aşırı kızmızı çabuk solar.

Asıv 1. Asığ, fayda, yarar, değer, kıymet. *Andan ne ~?:* ondan ne fayda?, ~ *almak*: faydalanmak, yarar sağlamak, gıdalanmak, doymak, *koyla kırdıkdan* ~ *aldıla*: koyunlar çimenden doydular, *canıma* ~ *boladı*, *avzuğu ışarğanı*: ruhuma gıda oluyor, ağzının tebessümü (folklor). 2. Asma, (yukarı) asma (az kullanılır).

Asıvçu cellat, asıcı.

Asıvlu faydalı, değerli, asıglı, doyumlu, kıymetli. ~ *adam*: değerli

adam, ~ *zat*: değerli şey, ~ *mal*: kıymetli mal.
Asıvluk değerlilik, kıymetlilik, faydalılık.
Asıvluluk bk. asıvluk.
Asıvsuz değersiz, faydasız, fena.
Asıvsuzluk değersizlik, yararsızlık.
Asker asker, nefer, er, ordu, silahlı kuvvet. ~ *tamada (başçı)*: asker başı, komutan, *atlı* ~: atlı asker, süvari, *cayav* ~: piyade, yaya asker, *zıtçiv* ~: redif eri, ihtiyat askeri, *hazır* ~: hazır asker, ~*ge almak*: askere almak, ~*den boşlanmak*: askerlikten terhis edilmek, ~*den kaytmak*: askerlik hizmetinden geri dönmek, ~*den boş etiv*: teskere verme, ~ *kerek*: askeri teçhizat, ~ *kulluk*: askerlik hizmeti, ~ *kullukçu*: askeri hizmet gören.
Askerçi er, nefer, rütbesiz asker. *Kazavatha sürülgen* ~*le*: savaşa sürülen erler.
Askerçilik erlik, neferlik.
Asker-hava küçle hava kuvvetleri.
Askerlik askerlik.
Asker-tenhiz küçle deniz gücü, deniz kuvvetleri, bahriye.
Aslam fazla, ziyade, çok. *Cartısından* ~: yarısından fazla, *cartıdan* ~: yarıdan fazla, ~*dan* ~: fazladan fazla, ~ *kesegi*: fazla bölümü, ekseriyeti, çoğunluğu, ~ *ülüş*: çok hisse, ~ *bolmak*: fazla olmak, ~ *etmek*: çok yapmak, ~ *bıla berdi*: ziyadesiyle verdi.
Aslam-aslam çok-çok, fazla-fazla.
Aslamı çoğu, ekserisi, ekseriyeti,
Aslamına çoğuna, ekserisine, ekseriyetine.
Aslamırak çokça, fazlaca.

Aslamısı bk. aslamı.
Aslamısına bk. aslamına.
Aslamışar çok-çok, fazla-fazla. *Kitablanı* ~ *berigiz*: kitapları çok çok veriniz.
Aslamlık fazlalık, çokluk, ziyadelik.
Aslan aslan. *Tişi* ~: dişi aslan, ~ *calka*: aslan yelesi, ~ *köllü*: aslan yürekli, ~ *cürekli*: aslan yürekli, ~*dan* ~ *tuvar*: aslandan aslan doğar (a.s.), ~*nı küçü boynunda*: aslanın gücü boynunda (d), ~*nı karnı aç da, kölü tok*: aslanın karnı aç, kalbi tok (d).
Aslı bk. asıl.
Aslılık bk. asıllık.
Asma kızıl hastalığı, skarlatina. ~ *tiyerik!*: kızıl hastalığı bulaşasica!
Asmak I asmak, sarkıtmak. *Kazannı otha* ~: kazanı ocaktaki kancaya asmak.
Asmak II idam etmek, asmak. ~ *ağaç*: darağacı, ~*ga asmak*: darağacına asmak, ~*ga asiv*: darağacına asma, idam etme, ipte sallandırma.
Asmalık bk. asma.
Assalam(un) aleykum essalam-ün aleyküm.
Assı asi, baş kaldıran, itaatsiz. *Allahğa* ~ *bolma!*: Allah'a asi olma!, *Allahnı* ~ *kulu*: Allah'ın asi kulu, *atağa-anağa* ~ *bolğan*: babaya anaya karşı gelen, ~ *sabiy*: asi çocuk, ~*dan tuvğan* ~: asiden doğan asi.
Assılanıv asilenme, karşı gelme.
Assılanmak asilenmek, karşı gelmek.
Assılık asilik, itaatsizlik.
Astapirilla(h) bk. astopirilla(h).

Astma astım (hastalığı). *Cürek ~:* kalp astımı.

Astopirilla(h) hayret, şaşılacak şey, tevbeler tevbesi, Allah-Allah!. *~*, *kimdi bu ariv?:* şaşılacak şey, kim bu güzel?, Allah-Allah, kim bu güzel?

Aş yemek, taam, yem. *Ertiden ~:* sabah yemeği, *~ üy:* mutfak, yemek yapılan ev (oda), *~ ayırğan:* yemek seçen, *~ bermek:* yemek vermek, *~dan tıyılmak:* iştahı kesilmek, iştahı kaçmak, *~dan toymağan:* yemekten doymayan, obur, *~ eritiv:* yemeği hazmetme, *~ katında bet tabmağan:* yemeğe arsızca (yüzsüzce) saldıran, aç gözlü, açgözlülüğü yüzünden mahcup olan (d), *mal ~:* hayvan yemi, *tuzak ~:* av hayvanını yakalamak için kapana koyulan yem, *karmak ~:* oltaya takılan yem, *tavuk ~:* tavuk yemi, *~ salmak:* yemek koymak, yem vermek, *çabaklağa ~ bolğandı:* balıklara yem oldu (d), *kayğı ~:* ölü evine götürülen yemek, taziyeye giderken götürülen yemek, *kazan ~:* kazan dolusu yemek, *~ orun:* mide, yemek konulan yer, *~ bermesen iynek süt bermez:* yem vermezsen inek süt vermez, *~da börü, işde ölü:* aşda kurt, işde ölü (d) *~ keter da bet kalır:* aş unutulur ama, yüz unutulmaz (a.s.), *~ına köre tabağı, balına köre kalağı:* aşına göre tabağı, balına göre kaşığı (d).

Aşağan yiyen. *~ıyı kaytar:* yediğini helal et, yediğinin hakkını ver, *~ımı burnumdan çıkarırdın:* yediğimi burnumdan getirdin, *aldamasa ~ı*

içine cukmaydı: yalan söylemezse yediği yaramıyor (deyim), *~ıya aş, aşamağanıya taş:* yiyene aş, yemeyene taş (d), *~ cerin mal da bile di:* karnının doyduğu yeri hayvan da bilir (a.s.).

Aşalğan yenen, yenilen.

Aşaliv yenilme, aşınma.

Aşalivçu yenilen, yenilici, aşınıcı.

Aşalmak 1. yenilmek. *Aş aşaldı:* yemek yenildi, *kögetle aşalıb boşaldıla:* meyveler yenilip bitirildi. 2. Aşınmak, sürtünmek. *Çuruknu tübü aşalğandı:* ayakkabının tabanı aşınmış, *cerjimi uçları aşalğandı:* yenimin uçları aşınmış, *aşalıb inriçgergendi:* aşınıp incelmış, *aşalıp boşalğandı:* yenilip bitirilmiş.

Aşam iştah. *~ı çokdu:* iştahı yok, *~ı kalaydı?:* iştahı nasıl?

Aşamak yemek yemek, karnını doyurmak, yemek. *Et ~:* et yemek, *aşarça bolmak:* yemek yiyecek kadar acıkmak, *çaşırtın ~:* saklıca yemek, *aşay turğanlay:* yemek yerken, yemek sırasında, *aşab boşamak:* yiyip bitirmek, *aşab koymak:* yiyivermek, *aşarğa caravlu:* yiyecek gibi (görünüyor), *aşarğa caravsuz:* yemeye elverişsiz (uygun olmayan), *aşarğa-içerge:* yemeye içmeye, *aşab-içib boşagandan sora:* yiyip içip bitirdikten sonra, *etin ~:* etini yemek (çok zahmet vermek, eziyet etmek), *zınthı aşagan at:* yulaf yiyen at, *meni aşamaydıla, mensiz da aşamaydıla:* beni yemiyorlar, bensiz de yaşamıyorlar (bilmece/**tuz**), *çöplev ~:* ayçiçeği yemek, *atnı boynun hamut aşagandı:* atın boynunu hamut

aşındırmış, *ayağımı çuruk*
aşağandı: ayağımı ayakkabı
vurmuş, *terekni kurt aşğandı*:
ağacı kurt kemirmiş, *küye ~*: güve
yemek, *paltonnu küye aşğandı*:
paltou güve yemiş, *birevni kıyının*
~: başkasının emeğini yemek, *ol*
kaznanı açhasın aşğandı: o
hazinenin parasını yedi, *tişlik etib*
~: kebab yapıp
yemek, *colnu kıyırın suv aşğandı*:
yolun kenarını su aşındırmış,
toprak aşasın seni!: toprak yutsun
seni!, *aşarnı allı bıla*: yemekten
önce, *aşasa aşamasa da bürünü*
avzu kan: yese yemese de kurdun
ağız kanlı (a.s.), *aşamazdan*
tanabaşını aşğan: yemem diye
diye dananın başını yiyip bitiren
(d).

Aşamav yememe.

Aşamlı iştahlı. *~ adam*: iştahlı
adam, *~ sabiy*: iştahlı çocuk.

Aşamlılık iştahlılık.

Aşamsız iştahsız.

Aşamsızlık iştahsızlık.

Aşarı-ıçeri yiyeceği-içeceği.

Aşarık yiyecek, gıda, yemek. *Et ~*:
etli yiyecek, *issî ~*: sıcak yemek, *~*
etiv: yemek yapma, *~ kayğılı*
tülbüz: yemekle ilgilenmiyoruz,
yemekle ilgilenecek durumumuz
yok, *~ tüken*: gıda satılan dükkan
(bakkal), *~la*: yiyecekler,
yemekler, *künorta ~*: öğle yemeği,
hazır ~: hazır yemek, *suvuk ~la*:
soğuk yiyecekler, *~da saylağanna*
çiy gircin: yemek seçene pişmemiş
ekmek (deyim), *ıjir ~*: akşam
yemeği.

Aşarık-içerik yiyecek-içecek.

Aşathan yediren, ikramda bulunan,
yemek yediren.

Aşativ yedirme, aşındırma.

Aşatmak yedirmek, yemek
yedirmek; aşındırmak. *Sabiyge*
anası aşatadı: çocuğa annesi
yediyor, *aşatıb toydurmak*:
yedirip doyurmak, *biçenni aşatıb*
boşadı: otu yedirip bitirdi,
aşatmay-içirmey konakğa hapar
sormaydıla: yedirmeden içirmeden
misafire haber (havadis) sorulmaz
(d), *börüğe ~*: kurda yedirmek,
kıyınımı aşatırık tülme: emeğimi
yedirmeyeceğim, *malğa ~*:
hayvana yedirmek, *sabanları*
mallağa aşathandıla tarlaları
hayvanlara yedirmişler; *ayağımı*
çurukğa aşathanma: ayağımı
ayakkabıya aşındırtım
(vurdurdum).

Aşav yeme, fayda, yemek, yem.

~uğuz kalaydı?: yemeğiniz nasıl?,
Gıda durumunuz nasıl? *~u*
bolmağan cer: verimi (faydası)
olmayan yer, *birevnü kıyının ~*:
başkasının emeğini yeme, *köget ~*:
meyve yeme, *~ eşik*: yemek
(ekmek) kapısı.

Aşav-caşav yeme-içme. *~ - ~*
kalaydı?: yeme-içme durumu nasıl?

Aşavçu yiyici, obur, rüşvetçi,
avantacı; ağız. *~ stol*: yemek
masası, *ol ~nu biridi*: o rüşvetçinin
(yiyicinin) biridir. *~nu cab!*: Ağızını
kapat!,

Aşav-içiv yeme-içme.

Aşçı aş pişiren, yemek pişiren
kimse.

Aşçik sandık, kutu. *Kağıt ~*: karton
kutusu, *kanna ~*: tahta sandık.

Aşhamda akşamleyin.

Aşamdağı akşamdaki.

Aşamgı akşamki.

Aşam akşam. ~ *karanjı*: akşam karanlığı, *alaca karanlık*, ~ *boladı*: akşam oluyor, *ekinci bıla* ~ *arasında*: ikinci ile akşam arasında, ~ *ğa deri*: akşama kadar, ~ *azan*: akşam ezanı, ~ *namaz*: akşam namazı, ~ *uşhuvur*: akşam yemeği.

Aşhı yahşi, iyi, güzel, pekala, çok doğru, peki. *Bek* ~: çok yahşi, çok güzel, ~ *adam*: iyi adam, yahşi adam, *ertden* ~ *bolsun*: güzel sabahlar olsun, günaydın, ~ *colğa!*: iyi yolculuklar!, ~ *keçeli boluğuz*: geceniz yahşi olsun, geceniz hayırlı olsun, ~ *ulan*: yahşi delikanlı, yiğit genç, *em* ~ *si*: en iyisi, en güzeli, *barı* ~, *alamat*: hepsi iyi, mükemmel, ~ *söz canğa azık*, *aman söz başha kazık*: iyi söz cana azık, kötü söz başa kazık (a.s.), ~ *teş colğa tartar*, *aman teş cardan atar*: iyi arkadaş yola çeker, kötü arkadaş yardan atar (a.s.), *işirge deri* ~ *işledik*: akşama kadar çok çalıştık, ~ *hapar ayt*: iyi haber söyle, *[etgen işir tamam bolub etdirmez- cıyğan malıñ özü bilan eltdirmez, ~ aman muratıña cetdirmez, aldanmağız ahır zaman dünyağa*: yaptığın işi tamtamına yaptırmaz, topladığın malı özü ile götürmez, iyi-kötü muradına yettirmez, aldanmayın ahır zaman dünyaya (kita/Muhammed El-Verakiy).

Aşhı-aman iyi-kötü.

Aşhılık yahşilik, iyilik, güzellik.

Başbızğa ~ *nı sizden umut etebiz*: başımıza iyiliği sizden ümit

ediyoruz, *a üyünge* ~ *kirlik*: a evine iyilik giresice, *oy üyünge* ~ *cavarık*: ey evine yahşilik yağasica, ~ *etmek*: iyilik etmek, ~ *izlemek*: iyilik aramak.

Aşhılıkçı yahşilikçi, iyilikçi.

Aşhın mide. ~ *ım igi eritmeydi*: midem iyi hazmetmiyor, ~ *avruv*: mide hastalığı, ~ *nı suvu*: mide sıvısı, ~ *kıyma*: mide sucuğu (mideye baharatlı et doldurularak yapılan sucuk), ~ *sohta*: mide bumbarı (karaciğer ezilerek baharat karıştırılır ve midyeye doldurularak uçları kapatılır ve pişirilir ki, bu bumbar çeşidine bu ad verilir).

Aşığıb aceleyle, acele olarak.

Aşığış hemen, derhal, çok acele, tez, miatlı, acil. ~ *işim bardı*: acele işim var, ~ *telegram*: acil telgraf, ~ *ketdi*: hemen gitti, *asırı* ~: çok acele, çok ivedi, ~ *etmek*: acele etmek, *işime* ~ *ma*: işime aceleyim, ~ *nı işi da* ~: acelecinin işi de acele (deyim).

Aşığışda acelede.

Aşığışlı acilen, hemen, acele.

Aşığışlık acelelik, aciliyet, acillik. ~ *bıla*: acillik ile, acelelikle, aceleyle, ~ *dan ne eterimi da unuttum*: acelelikten ne yapacağımı da unuttum.

Aşığışmak acele edişmek. *Aşığışb baradıla*: acele edişip gidiyorlar.

Aşığışsız acele etmeden, sükûnetle.

Aşığıv acele etme, acele, aciliyet.

Ne ~ *bardı?*: ne acelesi var?, *Bu işge* ~ *cokdu*: bu işin acelesi yok.

Aşığıvçu aceleci.

Aşığıvlu acil, acele, tez.

Aşığıvluk acele edecek. ~ *cuk çokdu*: acele edecek birşey yok.

Aşığıvsuz acelesi olmayan, acil olmayan, sakin, rahat, acelesiz.

Aşık 1. Aşık. ~ *oyun*: aşık oyunu, ~ *oynamak*: aşık oynamak, ~ *ilik*: baldır kemiği (aşık kemiği), tibia kemiği, *taş üstünde kızıl ~*: taş üstünde kırmızı aşık (bilmece/**karganın ayağı**). 2. Aşık, seven kimse (ender kullanılır).

Aşık-buşuk acele, telaş. ~ - ~ *etmek*: acele etmek, ~ - ~ *etib aytırğa unuttuk*: telaştan söylemeye unuttuk.

Aşıkdırıv acele ettirme.

Aşıkdırmak acele ettirmek.

Aşıkğandan aceleden, telaştan.

Aşıkma! Acele etme!

Aşıkmaq acele etmek. *Aşıksaŋ aşıkmasaŋ da barır ceriŋ üyüŋdü*: acele etsen etmesen de gideceğin yer evindir, *aşıksaŋ izlegeniŋ da tabılmaydı*: acele edersen aradığın da bulunmuyor, *aşığıb başlamak*: acele edip başlamak, *keterge aşığayık*: gitmeye acele edelim, *bosağağa cuvuk orun bolsa, aşığıb törge ozma*: kapıya yakın yer varsa, acele edip başköşeye geçme (a.s.), *aşıqmağan artda kalır*: acele etmeyen arda kalır (a.s.), *aşıqgan suv tenizge cetmez*: acele akan su denize ulaşmaz (a.s.).

Aşıkmaqçı aceleci olmayan, sakin, rahat, ağır.

Aşıkmaq acele etmeden, telaşlanmadan, sükûnetle.

Aşırğan uğurlayan, refakat eden, teşyi eden, gönderen.

Aşırılıv uğurlanma, gönderilme, geçirilme.

Aşırılmak uğurlanmak, gönderilmek, geçirilmek,

Aşırıv uğurlama, gönderme, defetme, geçirme.

Aşırıvçu uğurlayıcı, gönderici, geçirci.

Aşırmaq uğurlamak, göndermek, geçirmek, savmak, defetmek. *Konaklanı ~*: misafirleri uğurlamak, *aşırıb iymek*: uğurlayıp göndermek, *o dünyağa ~*: öte dünyaya uğurlamak, *kün ~*: günü geçirmek (vakti geçirmek), *zaman ~*: vakti geçirmek, *bayramını ~*: bayramı geçirmek, *işge ~*: işe göndermek, *üyge ~*: eve göndermek, *sürgünge ~*: sürgüne göndermek.

Aş-ışat ıskat yemeği (ölünün arkasından verilen yemek).

Aşlandırmak haşlamak, azdırmak, tahriş etmek. *Aşlanğan cara*: haşlanmış yara, tahriş edilmiş yara.

Aşlanıv haşlanma. ~*çu cara*: azıcı yara.

Aşlanmak haşlanmak, tahriş edilmek. *Carası aşlanğandı*: yarası tahriş edilmiş (yarası azmış), *suvda aşlanğandı*: suda haşlanmış.

Aşlav tepsi.

Aşlık zahire, tahıl, hububat, ekin. ~ *üy*: zahire ambarı, ~ *gürbe*: hububat konulan büyük sandık, *bazarğa ~ eltiv*: pazara zahire götürme, ~ bazar: zahire pazarı, ~ *baş*: başak, ~ *bürtükden, cün tükden*: zahire taneden, yün tüyden (d), *Cögün ~ sata, üydegisi açdan kata*: Cögün ekin satıyor, çoluk çocuğu aç yatıyor (d).

Aşsız yemeksiz, aşsız.

Aşsızlık yemeksizlik, aşsızlık, açlık.

Aşsız-susuz yemeksiz-susuz. ~ - ~
~ *koydula*: yemeksiz-susuz bıraktılar (aşsız-susuz bıraktılar).

Aş-suv yiyecek-içecek. ~ - ~
berilemidi?: yiyecek-içecek veriliyor mu?, ~ - ~ *etgen kaygı*: yiyecek-içecek hazırlama telaşı.

Aşteper obur, pisboğaz.

Aşteperlik oburluk, pisboğazlık.

Aştırhan (malk.) obur, pisboğaz.
~nı *buvazlığın burnundan aldıla*: pisboğazın gebeliğini (karın şişliğini) burnundan aldılar (getirdiler) (deyim).

Aşura aşure. ~ *cırna*: aşure göllesi (çeşitli taneliler ve kuru yemişlerin birlikte kaynatılmasıyla hazırlanan aşure yemeği).

Aşügü gölle, haşlanmış hubububat, aşûre. ~ *cırna*: aşûre göllesi, aşûre , ~ *ceter zamanna*: aşûre ayı gelecek zamanda , ~ *tuluk kibik* (d): gölle doldurulmuş tulum gibi, çiy bulgur doldurulmuş tulum gibi.

At 1. At. *Ak* ~: beyaz at, *biçilgen* ~: idiş at, *cegilgen* ~: koşulan at, *mingen* ~: binek atı, *mjik* ~: midilli at, *çabıvçu* ~: koşu atı, *emilik* ~: acemi at, hergele at, *erkek* ~: erkek at, aygır, *ürengen* ~: (binilmeye) eğitilmiş at, ~ *usta*: at eğiticisi, ~ *urlavçu*: at hırsız, ~nı *kara kösev etib sürmek*: atı çatlatırcasına sürmek, ~ *belinde*: at belinde, ~ *oynatmak*: at gösterisi yapmak, ~ *dan tüşüb eşekge mingença*: attan inip eşeğe binmiş gibi, ~ *çabdırmak*: at koşturmak, ~ *çabdırvçu*: jokey, at koşturucu, ~ *aş*: at yemi, ~ *ayak*:

at ayağı, ~ *bok*: at dışkısı, ~ *cer*: at eyeri, ~ *ilkiç*: at bağlanan direk, ~ *kerek*: atla ilgili malzemeler, at takımı, *kümüş* ~ *kerek*: gümüş at takımı, ~ *küç*: beygir gücü, ~ *kıl*: at kılı, ~ *kırğıç*: kaşağı, *bir* ~ *cegilgen arba*: tek at koşulan araba, ~ *sirke*: (bot.) liken, *hora* ~: iyi cins at, hara at, *kula* ~: kula at, ~ *bav*: at ahır, [*bela-bela-bela* ~, *beli inççe kolan* ~, *tavğa minse talmaz* ~, *tavdan ketse ölmez* ~: bela-bela-bela at, beli ince kestane donlu at, dağa tırmansa yorulmaz at, dağdan yuvarlansa ölmez at (bilmece/**karınca**), ~ *abınmay col tanımaz*, *er abınmay el tanımaz*: at sürçmeden yol tanımaz, er sürçmeden il tanımaz (a.s.), ~ *belden*, *cigit kölden*: at belinden, yiğit gönlünden (d), ~ *ğa minmegen* ~ *ha minse çaba çaba bitdirir*, *ton kiymegen ton kiye kağa kağa bitdirir*: ata binmeyen ata binse koştura koştura bitirir, kürk giymeyen kürk giyse silke silke bitirir (a.s.), 2. İsim, ad. *Çam* ~: lakab, ~ *ıñ nedi?*: adın nedir?, ~ *caşıriv*: isim saklama, ~ *ı bar da kesi çok*: adı var da kendi yok (d), ~ *ı ayılğan adam*: adı anılan adam, *aman* ~ *ha kalğan*: adı kötüye çıkan, *tukum* ~: soyadı, *ençi* ~: özel isim, ~ *ı bir*: adaş, aynı adlı, ~ *atav*: ad takma, ~ *ın aytdırmak*: isminden bahsettirmek, ~ *atamak*: isim koymak.

Ata baba, ata. *Tuvğan* ~: öz baba, *öge* ~: üvey baba, *bir* ~ *dan tuvğan*: bir babadan olan, *boluş* ~: sağdıçlık babası, *kayın* ~: kayınbaba, *emçek* ~: süt baba,

üydegini ~sı: ailenin babası, *kart ~:* büyük baba, *ullu ~:* dede, *~ karnaş:* emmi, amca, *~ egeç:* hala, *sabiyleni ~sı:* çocukların babası, *~bız:* babamız, *~ sözü:* atasözü, *~ üy:* baba evi, *~ cürek:* baba kalbi, *~ curt:* atayurdu, anavatan, *~rı aman közüne!:* babanın kem gözüne! (d), *~rı atı nedî?:* babanın adı nedir?(d), *~rı baş!:* Babanın başı! (d), *~rı canı için!:* babanın canı için! (d), *~rı canına bar:* babanın yanına git (babası ölen için kızgınlıkla söylenen söz), *~m carlı:* zavallı babam, garip babam (ölen baba için söylenen üzüntü ifadesi), *~m harib:* bk. atam carlı, *~ladan kalğan:* atalardan kalan, *~rı körümü bardî?:* babanın körü mü var?, ölünün körü mü var?, *~la söz:* atalar sözü, *ceti ~dan beri:* yedi atadan beri, *ceti ~ğa deri:* yedi ataya kadar, *~ baba:* cet, soy baba, *~sın anasın toydurğan:* babasına anasına küfür ettiren, *~rı aman bolsa da sırtına költür:* baban kötü de olsa sırtında taşı (a.s.), *~sı barnı cılı kelse da kesi caş:* babası olanın yaşı gelse de kendisi genç (a.s.), *~ bilek-ana cürek:* baba bilek, ana yürek (d), *~sı birni malı bir, anası birni canı bir:* babası birin malı bir, anası birin canı bir (a.s.),
Ata-ana ana-baba. *Asırağan ~ - ~:* besleyen ana-baba, *~ - ~ razılık:* ana-baba rızası, *ataña-anaña kalay bolsañ, balalarıñdan anı körürse:* anana babana nasıl davranırsan, çocuklarından aynısını görürsün (a.s.), *atadan-anadan kelgen:* anadan babadan tevarüs eden, *bir*

atadan-anadan tuvğanla: aynı ana-babadan doğanlar, *ataña-anaña etgeniñ başıña ceter:* anana-babana ettiklerin kendi başına da gelir (a.s.), *atanı-ananı kaçı ulludu:* ananın-babanın hürmeti büyüktür.

Ata-baba cet, büyük baba.

Ataç baba gibi, babaca.

Atakay bk. atay.

Atalğan atanan, vadedilen, adı konulmuş, belirlenmiş, aidiyeti belirlenmiş, kararlaştırılmış.

Tamada caşğa ~ cer: büyük oğlana (verilmesi) kararlaştırılan yer, *kızçıkğa ~ buzov:* kızcağıza vadedilen buzağı, *~ orun:* belirlenen yer, *~ sağat:* kararlaştırılan zaman, *çaçarğa ~ mal:* dağıtmak için ayrılan mal.

Atalğı nacak, ağız kavisli küçük balta.

Atalı babalı, babası sağ olan.

Atalık 1. Babalık, babalık vazifesi.

Atabız ölgeninde ullu karnaşım bizni ~ etib ösdürgendi: babamız öldüğünde büyük ağabeyim babalık yaparak bizi büyüttü, *ol bizge ~ etgendi:* o bize babalık yapmıştır. 2. Atabeklik.

Atalık-analık analık-babalık.

Atalıv adı konulma, vadedilme, belirlenme, kararlaştırılma.

Atalmak adı konulmak, vadedilmek, belirlenmek.

Atamak ad vermek, isim vermek, isim koymak; adamak, vadetmek, vermek, ayırmak, ithaf etmek. *At ~:* isim koymak, *bu kitabımı atama atayma:* bu kitabımı babama ithaf ediyorum, *cıyılıvubuz Karçağa atalğandı:* toplantımız Karçaya ithaf edildi.

Atanıkı babaninki, babaya ait.

Atar atacak kadar, atımlık. *Bir ~ uşkok ot:* bir atımlık barut.

Atası-anası anası-babası. ~ - ~ *bolmağan:* anası-babası olmayan, *açhabızını ~ - ~ beş somdu:* paramızın anası-babası beş liradır/paramızın tamamı beş liradır.

Atasız babasız.

Atasız-anasız anasız-babasız.

Atasızlık babasızlık.

Atasızlık-anasızlık anasızlık-babasızlık.

Atativ bk. atatdıriv.

Atatmak bk. atatdırmak.

Atav 1. Yiğın, deste, öbek. ~ *geben:* ot yiğını. 2. Kayış, şerit, kemer, kayış bağı. ~*nu uzununu aşhı, söznü kışhası aşhı:* kayışın uzununu iyi, sözün kısası iyi (a.s.).

Atav vadetme, ithaf etme, ayırma, adını koyma. *At-bet ~:* kötü sıfatla anma, kusur söyleme, *at ~:* ad takma, *cuk ~:* bir şey vadetme, bir şey (vermeye) söz verme.

Atavçu ad verici, isimlendirici. ~ *boluş:* (gr.) nominativ.

Atavul baba tarafından akraba, babaya ait, baba tarafından, baba soyundan olan. *Uzak ~:* baba tarafından uzak akraba, ~ *karnaşla:* baba tarafından kardeş olanlar, *Dommayçıları, Silpağarları ~larıldıla:* Dommayçılar, Silpağarların soyundandırlar.

Atavulluk babaya mensubiyet, baba soyundan olma.

Atay babacığım.

Ataypıs arkadan, arkasından. ~*nı kuyamak:* arkasından atıp tutmak, arkasından doldurmak.

Ataytmaz hayali bir varlık ki ona dokunmak tabudur (mecazi anlamda kullanılır), mevhum bir varlık. ~ *bügeçe kelgendi:* ataytmaz bu gece geldi, ~ *koynu aşab ketgendi:* ataytmaz koyunu yiyip gitmiş.

At-bet kötü sıfat, yüz kızartıcı nitelik. ~ - ~ *atamak:* kötü sıfat takmak, ~ - ~ *almak:* yüz kızartıcı nitelik kazanmak, *atı-beti bolmağan:* kötü hali olmayan.

Atçı atçı, attan anlayan, at yetiştiren kimse.

Atçılık atçılık, at yetiştiriciliği.

Atdaş adaş, aynı isimli.

Atdıriv attırma.

Atdırivçu attırıcı, caydırıcı.

Atdırmak attırmak, bıraktırmak.

Uşkok ~: silah attırmak, *taş ~:* taş attırmak, *köpürnü ~:* köprüyü uçurmak, *cerge ~:* yere bıraktırmak.

Athaminer ata binen, ata binici.

Athaminmez ata binmeyen, ata binmesini beceremeyen.

Athıç atıcı alet. *Taş ~:* taş atıcı, sapan.

Atı-başı adı-sanı. ~ - ~ *da kerek tülkü:* adı-sanı da gerekmez.

Atılğan bırakılan, atılan, terkedilen, (üzerine) atılan, patlayan, fırlayan.

~ *mekâm:* terkedilmiş mekân, *itge ~ çabır kibik:* ite atılan deri (kösele) gibi, ~ *sabiy:* (sokağa) atılan çocuk, ~ *savut:* patlayan silah, ~ *gaz:* patlayıcı gaz, *bombanı ~ı:* bombanın patlaması, *alğa ~:* öne fırlayan, *urluk ~dı:* tohum ekilmiştir.

Atılv atılma, fırlama, hücum etme.
Cavğa ~: düşmana saldırma, *alğa ~*: öne atılma, öne fırlama.

Atılvçu atılıcı, saldırgan, patlayıcı.
~ zatla: patlayıcı şeyler.

Atıllık atılacak, fırlatılacak.

Atılmak atılmak, hücum etmek, fırlamak, fırlatılmak, saldırmak.
Katışıklık çığarğanla tışına atıldıla: karışıklık çıkaranlar dışarı atıldılar, *uşkok atıldı*: silah patladı, silah atıldı, *tırs deb atıldı*: tırs diye çatladı, *cavğa ~*: düşmana atılmak, *ızından ~*: peşinden atılmak (peşinden hücum etmek), *üyden atılıb çıkdım*: evden fırlayıp çıktım, *üsüne ~*: üzerine hücum etmek, *işden ~*: işten atılmak, *uzak bolcalğa ~*: uzak vadeye bırakılmak, *atıla satıla aylanadı*: atılıp satılıp geziyor, *tob bolubmu atıllıkdı?*: top olup mu atılacak?(de), *ne atılıb kalsa da*: ne kadar önemsiz olsa da (d), en kötü ihtimalle.

Atılthan fırlatan, patlatan. *Taşnı ~ küç*: taşı fırlatan güç.

Atıltiv fırlatma, patlatma.

Atıltivçu fırlatıcı, patlatıcı.

Atıltivçu patlatıcı. *~ hans*: patlatıcı ot, *bombanı ~su*: bombanın patlatıcısı.

Atılmak fırlatmak, patlatmak.

Uşkoknu ~: silahı patlatmak, *tayaknı ~*: sopayı fırlatmak.

Atım atacak, atım. *Bir ~ uşkok ot*: bir atım barut, *bir ~ şay*: bir atım çay.

Atımlık atımlık, atılacak kadar.

Atışdırmak karşılıklı yarıştırmak (az kullanılır).

Atışiv atışma, yarışma.

Atışmak atışmak, müsabaka yapmak, fırlatışmak. *Koltaş ~*: el taşı atışmak (gülle atışmak), *uşkok ~*: silah atışmak.

Atıv atma, fırlatma, patlatmak.

Atıvçu atıcı, patlatıcı, fırlatıcı.

Atlağan adım atan, adımlayan, yürüyen. *Har ~ı*: her adımı, *alğa atla*: öne adım at (yürü), *~ı sayın*: adım attıkça, her adımında, *~da alda bol*, *tebinğende tiri bol*: adım atmada önde ol, tepinmede diri ol.

Atlağısız adım atamıyacak derecede, mecalsiz, takatsiz. *Tayakdan ~ boldum*: sopanın üstünden geçemeyecek derecede takatsizim, *ol haribni cibden ~ etgendile*: o garibi ipten atlayamıyacak derecede mecalsiz bıraktılar.

Atlağısızlık takatsizlik, bitkinlik, mecalsizlik.

Atlam adım. *Al ~*: ilk adım, *ters ~*: yanlış adım, *katından bir ~ ketmey sakladım*: yanından bir adım uzaklaşmadan bekledim.

Atlama arkın üzerine konan yürüme tahtası, basıp geçme tahtası, atlama tahtası.

Atlamak geçmek, atlamak, atlayıp geçmek, adımlamak, adım atmak, yürümek, hareket etmek, aşmak. *Korkmay ~*: korkmadan yürümek, *cenjil ~*: çabuk yürümek, adımını çabuk atmak, *uvak ~*: ufak adım atmak, *suvdan ~*: sudan atlayıp geçmek, *küçden ~*: zorlukla adımını atmak, zor yürümek, *üsü bila ~*: üstünden geçmek, üzerinden atlamak, *arлак ~*: biraz öteye gitmek, *anı üçün ayak uzunlu atlamazma*: onun için bir ayak

mesafesi bile yürümem, *malını sanı cüzden atlağandı*: hayvanların sayısı yüzü geçti, *tıyınslısıça ~*: gerektiği gibi hareket etmek, *kalay atlarğa bilalmaydı*: nasıl adım atacağını bilemiyor, *kölün degin ayt, aña köre atlarbiz*: kalbindekini söyle, ona göre adımımızı atarız, *birinden birine ~*: birinden birine geçmek, *atlay bilmegen taşha abınır*: adım atmasını bilmeyen ayağını taşa sürçer (a.s.).

Atamlık adımlık.

Atlandırır ata bindirme, atlandırma.

Atlandırmak ata bindirmek, atlandırmak. *Colğa ~*: ata bindirip yola çıkarmak.

Atlanır ata binme, atlanma.

Atlanmak ata binmek, atlanmak, ata binip yola koyulmak, hareket etmek (mec.). *Atlanayık uzak colğa keterge*: atlanalım uzak yola gitmeye.

Atlanğan ata binen, atlanan. *~da atıj esnese coluñ boladı*: atlandığında atın esnerse yol görünür (batıl inanç), *~ atıj pırh-çırh etse, coluñ bolmaydı*: ata bindiğinde atın pırh-pırh ederse yol görünmez (batıl inanç).

Atlas bir çeşit kumaş, atlas.

Atlatır adımlatma, geçirme, yürütme, hareket ettirme.

Atlatmak adımlatmak, adım attırmak, geçirmek, yürütmek. *Suvdan ~*: sudan geçirmek, *çekden ~*: sınırdan geçirmek, *bılaydan arı-beri atlamay tur*: buradan öteye-beriyeye adım atmadan bekle.

Atlav atlama, adımlama, yürüme.

Öhtem ~: dik yürüme, kasılarak yürüme.

Atlavçu adımlayıcı.

Atlavuç basamak.

Atlavuçlu basamaklı.

Atlavuş bk. atlavuç.

Atles saten kumaş. *Cibek ~*: ipek saten.

Atlı 1. Süvari, ata binmiş kişi, atlı. *~ bıla cayav*: atlı ile yaya, *~ asker*: atlı asker, *~ askerçi*: süvari, *~ cayavğa cöñer bolmaz*: atlı yayaya arkadaş olmaz (a.s.). 2. İsimli, adlı. *Bir ~*: bir isimli, aynı adlı, *aman ~*: kötü adı olan, namı kötü olan, *Uçkulan ~ el*: Uçkulan isimli köy.

Atlı-betli kötü namı, ünvanı fena olan. *~ bolmak*: namı kötü olmak, adı kötüye çıkmak.

Atlık 1. İsimlik. *Munu ~ı kolay tuldü*: bunun isimliği pek iyi değil (bu ad olarak iyi sayılmaz). 2. At olacak tay. *Atam meñe ~ berdi*: babam bana tay verdi.

Atmak atmak. *Taş ~*: taş atmak, *kol taş ~*: gülle atmak, *uşhuvurğa tuz ~*: yemeğe tuz atmak, *arkan ~*: ip atmak, kement atmak, *karmak ~*: zıpkın atmak, *av ~*: örtü atmak, örtmek, *can ~*: can atmak, tırmalanmak, *milligin ~*: kendini atmak, bütün gücüyle (üstüne) atlamak, saldırmak, *uzak bolcalğa ~*: uzun vadeye bırakmak, *atıb cibermek*: atıp koyuvermek, *atıb koymak*: atıp bırakıvermek, *atıb ketmek*: atıp gitmek, *atıb boşamak*: atıp bitirmek, *atıb urmak*: atıp vurmak, *ışanña salıb ~*: nişan alıp atmak, *urluk ~*: tohum ekmek, *göroh ~*: tabanca

- atmak, *kesib* ~: kesip atmak, *kobarib* ~: kopartıp atmak.
- Atsız** 1. İsimsiz. ~ *zat*: isimsiz şey. 2. Atı olmayan, biniti olmayan.
- Atsız-çuksuz** isimsiz-ünvansız.
- Atsızlık** 1. İsimsizlik. 2. Atsızlık (binitsizlik).
- Attâ** babacığım.
- Attahiyat** tahiyyat, ettahiyat.
- Attiy (Atiy)** babacığım.
- At-tukum** isim-soy, soyadı.
- At-tuvar** at-inek.
- Av** 1. Örtü, paravan. ~ *cavluk*: gelinin başına örtülen yağlık, başörtüsü, *kelin* ~: gelinin yüzünü örtmek için başına atılan büyük başörtüsü, ~ *tübünde*: örtü altında, ~ *almak*: düğünün bitimine doğru merasimle gelinin başındaki örtüyü kaldırmak (halk adedi), ~ *atmak*: örtü örtmek, ~ *atılğan*: başı örtüyle kapatılan (kimse), *bet* ~: yüz örtüsü, peçe. 2. Perde, beyazlık. *Közüne* ~ *tüşgen*: gözüne perde gelen, *közlerine* ~ *çaphan*: gözlerine perde inen (katarakt olan). 3. Ağ. ~ *gibi*: örümcek, *gibi* ~: örümcek ağı, *çibin* ~: sinek ağı, sinekleri yakalayan örümcek ağı.
- Aval** evvel, önce, ilk. ~ *endi bir hikâyat eteyim*: evvela bir hikâye söyleyim.
- Aval-ahır** eni-sonu, evveli-ahiri, eninde sonunda. ~ - ~ *munu eterikbiz*: eninde sonunda bunu yapacağız, *çaşavnu* ~ - ~: hayatın başlangıcı ve sonu.
- Avana** karaltı, gölge, silüet, hayalet. *Karanıda* ~*la köründüle*: karanlıkta silüetler görüldü, *tavnu* ~*si*: dağın silüeti, dağın gölgesi, *allıma ak* ~*la*
- çıkıla*: önüme beyaz hayaletler çıktı.
- Avanaça** hayalet gibi, gölge gibi.
- Avanğı** bk. avana. ~*si Teyri carığında köründü*: hayaleti Tanrı ışığında görüldü, *itle* ~*ğa üredile*: köpekler karaltıya (doğru) ürüyorlar.
- Avanğıça** hayalet gibi. *Allımda* ~ *süyelib turma*: önümde hayalet gibi dikilip durma.
- Avanğılık** korkuluk (bahçeleri kuşlardan korumak için yapılan insan şekilli korkuluk).
- Avar** Avar, Avar boyuna mensup.
- Avara** zayıf, güçsüz, muhtaç, sarsılmış. ~ *bolub turabız*: muhtaç durumdayız.
- Avaralı** güçsüz düşmüş, muhtaç durumda, sarsılmış vaziyette.
- Avaralık** zayıflık, düşkünlük, güçsüzlük.
- Avarça** devrilecek gibi, yıkılacak gibi. *Huna* ~ *körünedi*: duvar göçecek gibi görünüyor.
- Avarça** avarca, Avar dili.
- Avarğa** bk. avmak. *Üy* ~ *cetgendi*: ev devrilmek üzere.
- Avarlı** Avar.
- Ava-sava** yıkıla-kalka. ~ *baradı*: yıkıla-kalka gidiyor.
- Avaz** 1. Avaz, ses, makam, beste. *Ariv* ~*lı*: güzel sesli, ~ *bıla okuv*: sesli okuma, *bir* ~*dan*: aynı sestem, hem ahenk, ~*ı aman*: sesi kötü, *anı* ~*ı igidi*: onun sesi iyidir, *cırnı* ~*ı*: şarkının makamı (bestesi), *sabiy* ~: çocuk sesi, *inçiçe* ~: ince ses, *kalın* ~: kalın ses, *bazık* ~: kalın ses, ~*ından tanımak*: sesinden tanımak. 2. Vaaz, nasihat. ~ *bermek*: vaaz etmek.

Avazçı vaaz veren, vaiz.
Avazlı güzel sesli.
Avazlılık güzel seslilik.
Avazsız güzel sesi olmayan.
Avazsızlık güzel sesi olmamaklık.
Avdurmak devirmek, yıkmak, geçirmek, aşımak. *Arı ~:* öteye devirmek, *tavdan ~:* dağdan aşımak.
Avdurtmak devirtmek, aşımak, yıktırmak.
Avdurtuv devirtme, aşımak, yıktırma.
Avduruv devirme, yıkmak, aşımak, geçirme.
Avköz gözü perdeli, gözüne perde inmiş.
Avlağan kaymağını alan. *Başın ~:* kaymağını alan, sütnü başın avla: sütnü kaymağını al.
Avlak kır, saha, meydan, alan, düzlük.
Avlamak 1. Kaymağını almak, cürufunu toplamak. 2. Kuş bakışı bakmak, gözetlemek, seyretmek.
Avlanıv kaymağı alınma.
Avlanmak kaymağı alınmak.
Avlanğan 1. Kaymağı alınan. *~ süt:* kaymağı alınmış süt. 2. Gözetlenen. *~ cer:* gözetlenen yer.
Avlav 1. Kaymağını alma. 2. Kuş bakışı bakma, gözetleme, seyretme.
Avma (malk.) gölge, serin yer, kuytu. *Kartla ~da oturadıla:* yaşlılar gölgede oturuyorlar.
Avmak devrilmek, geçmek, yuvarlanmak, yıkılmak. *Arı ~:* öteye devrilmek, *beri ~:* beriye devrilmek, *geben avğandı:* ot yığını devrilmiş.
Avmalamak (malk.) gözetlemek.

Avmalatıv gözetletme.
Avmalatmak (malk.) gözetletmek
Avmalav gözetleme.
Avnamak devrilmek, yuvarlanmak.
At avnab kobdu: at yuvarlanıp kalktı, *kumğa ~:* kuma yuvarlanmak, *arba avnadı:* araba devrildi, *orundukğa ~:* yatağa düşmek, *avnay-avnay baradı:* yuvarlana yuvarlana gidiyor, *eki canına avnay:* iki yanına yuvarlanarak.
Avnaşıv yuvarlanışma.
Avnaşmak yuvarlanışmak, devrilmiş. *Külge ~:* küle yuvarlanışmak.
Avnatmak devirmek, yuvarlatmak, yuvarlamak.
Avnav yuvarlanma, düşme, devrilme.
Avruğan ağrıyan, hastalanan, hasta. *~ adam:* hasta adam, *kati ~:* çok hastalanan, ağır hasta, *öpke avruvdan ~:* akciğer hastalığına yakalanan, akciğer hastası, *~ımda körürge kelgen edi:* hastalandığımda görmeye gelmişti, *~ımı bardı?:* hastalığı mı var?, *~in tıymak:* hastalığını durdurmak, hastalığını iyi etmek, *it avruvdan ~:* kuduz hastalığına yakalanmış, kuduzlu, *~ kağıt:* rapor, hastalık kağıdı, *~nı castığında sav ölür:* hastanın yastığında sağlam ölür (a.s.), *~ çaşavdan umutçu:* hasta yaşamdan ümitli (d), *~ cerden kol taymaz, cürek süygenden köz toymaz:* ağrıyan yerden el kalkmaz, gönlün sevdiğinden göz doymaz (a.s.), *~ na kiyik savluk, cetgen kızğa çille cavluk:* hastaya

geyik sağlığı, yetişkin kıza ipek yağlığı (d).

Avruğanlık bk. hastalık. *~dan kelalmadım:* hastalıktan geledim.

Avruhsunmak bk. *avruksunmak*.

Avruhsunuv bk. *avruksunuv*.

Avruksunmak (kendini) kötü hissetmek, hastalanmak, hasta olmak.

Avruksunuv hastalanma.

Avruksunuvçu hastalıklı, sık sık hasta olan, marazlı.

Avrumağan hasta olmayan, hastalanmayan, ağrımayan. *~ başha cavluk kışan:* ağrımayan başa örtü örten (deyim).

Avrumak hastalanmak, ağrımak, hasta olmak. *Kömeden ~:* kızamığa yakalanmak, kızamık hastalığına yakalanmak, *üç künnü avrudu:* üç gün hastalandı, *çeçekden ~:* çiçek hastalığına yakalanmak, *anı halı avruğanı uşaydı:* onun hali hastaya benziyor, *cürek tamırlarım avruydula:* kalp damarlarım hasta, *kiçivden ~:* uyuza yakalanmak, uyuzdan rahatsız olmak, *başı ~:* başı ağrımak, *karnı ~:* karnı ağrımak, *tişi ~:* dişi ağrımak, *avrub başlamak:* ağrıyıp başlamak, *sen avruğanlı:* sen hastalandıktan beri, *avrub catmak:* hastalanıp yatmak, *avruğanı tatıdı:* hastalığı dokundu, hastalığı güçsüz düşürdü, *avruğanımı unutturdu:* hastalığımı unutturdu.

Avrumay hastalanmadan, hasta olmaksızın, ağrımadan. *Butuñ ~ turamıdı:* Bacağın ağrımadan duruyor mu?

Avruthan ağrıtan, hasta eden.

Avrutmak hastalandırmak, hasta etmek, ağrıtmak. *Can ~:* can ağrıtmak, candan ilgilenmek, *ol kolun avruthandı:* o kolunu ağrıttı, *sabiycikni avruthansız:* çocukcağızı hasta etmişsiniz, *humelek salınğan boza baş avrutur:* şerbetçi otu katılan boza baş ağrıtır (a.s.).

Avrutuv hasta etme, hastalandırma.

Avrutuvçu ağrıtırıcı, hasta edici.

Avruv hastalık, ağrı, maraz. *~ tiyiv:* hastalık geçme, hastalık bulaşma, *öpke ~:* akciğer hastalığı, *köz ~:* göz hastalığı, *cel ~:* yel hastalığı, miyalji, *cürek ~:* kalp ağrısı, kalp hastalığı, *karın ~:* karın ağrısı, *baş ~:* baş ağrısı, *talav ~:* şarbon, kara kabarcık, *kuruşhan ~:* tetanos hastalığı, *teli ~:* tifo hastalığı, *aman ~:* cüzzam hastalığı, lepra, kötü hastalık, iyileşmeyen hastalık, *cukğan ~:* bulaşıcı hastalık, *koyan ~:* sara hastalığı, epilepsi, *kemirgen ~:* vücudun her tarafını lime lime ağrıtan hastalık (grip hastalığı), *kızıl ~:* kızıl hastalığı, *köme ~:* kızamık hastalığı, *can saklağan ~:* can alıcı hastalık, öldürücü hastalık, *kıyın ~:* ağır hastalık, *sarı suv ~:* su toplama hastalığı, istiska, asit toplanmasına sebep olan hastalık, *çakğan ~:* sıracı hastalığı, lupus, deri tüberkülozu, *issi ~:* ateşli hastalık, *kelepen ~:* lepra, *sağak ~:* difteri, kuş palazı hastalığı, *emina ~:* veba hastalığı (öldürücü yaygın salgın anlamına da kullanılmıştır), *anı karın ~u işden callağandı:* onun karın ağrısı işten kaytarmaktır, *~u*

tutdu: hastalığı tuttu, *kabırğa ~:* zatürre, pnömoni, *tişiriv ~la:* kadın hastalıkları, *~dan arivlanmak:* hastalıktan kurtulmak, *iç ~la:* iç hastalıkları, *~nu tohtathan:* hastalığı durduran, *~nu sındırğan:* hastalığı kıran, hastalığın hızını kesen, *~mavruv:* hastalık-mastalık, *men ~mavruv bilmeyme:* ben hastalık-mastalık bilmem, *sözün tohtağınçı avruvu tohtasin:* sözün bitinceye kadar hastalığın bitsin (deyim), *~uñu alayım:* hastalığını alayım, senin hastalığın bana geçsin, senin yerine ben hasta olayım (deyim), *at ~:* mankafa hastalığı, *ürennen ~:* alışılmış hastalık, adet haline gelen hastalık; alışmanlık (mec.), *süymeklik ~:* aşk hastalığı, kara sevda.

Avruvçu bk. avcruvçu. Hastalıklı, nazik, çabuk hastalanan.

Avruvçuluk hastalanıcılık, sık sık hasta olma.

Avruvlu hastalıklı, marazlı. *Aman ~:* kötü hastalığı olan, *~bolmak:* hastalıklı olmak, *~etmek:* hastalandırmak.

Avruvluluk hastalıklılık, marazlılık.

Avruvsuz hastaliksız, sağlam, ağrısız.

Avruvsuzluk hastaliksızlık, hasta olmamaklık.

Avruv-talav! Şarbon hastalığına yakalanınca, kötü hastalığa tutulasıca (beddua için kullanılır, özellikle kadınlar kullanır).

Avruvtas (avruvuñ tas) hastalığı yok olasıca, canım ciğerim. *Oğay demeyme ~:* hayır demiyorum hastalığı yok olasıca.

Avruvuk hastalığa yakalanmaya istidatlı olan, sık sık hasta olan.

Avsul bk. avusul.

Avuk zaman, vakit, aralık. *Keçeni bir ~unda:* gecenin bir aralığında, *bir ~ga deri çıdadı:* bir vakte kadar sabretti.

Avul köy.

Avur ağır, basımlı, sıkletli. *Asırı ~ cüklegensiz:* çok ağır yüklemiştir, *~adam:* ağır (yavaş) adam, *~söz:* ağır söz, *~kübür:* ağır sandık, *temir tuldü bülenmeydi, ~tuldü cüklenmeydi:* demir değil bilenmiyor, ağır değil yüklenmiyor (bilmece/yol), *bek ~:* çok ağır, *~iş:* ağır iş, *~cumuş:* ağır hizmet, *~hava:* ağır hava, *~cara:* ağır yara, *~tiymek:* dokunmak, ağır gelmek, *aythan sözü ~tiydi köreyem:* söylediği söz ağır geldi zannedersem, *~sağış:* derin (ağır) düşünce, *~ayak tab basar:* cenjil ayak bok basar: yavaş ayak sağlam basar, acele ayak bok basar (a.s.).

Avurlanıv mide fesadına uğrama, ağırlık çökme.

Avurlanmak ağırlık çökmek, aşırı doymak, mide fesadına uğramak.

Etden ~: etten aşırı doymak,

cukudan ~: uykudan ağırlık

çökmek, *at avurlanğandı:* at

arpalanmış (fazla yem yiyerek

fenalaşmış).

Avurlaşıv ağırlaşma.

Avurlaşmak ağırlaşmak. *İş*

avurlaşhandı: iş ağırlaştı.

Avurluk ağırlık, yük, güçlük. *Meni*

~um: benim ağırlığım, *~un bilmek:*

ağırlığını bilmek, *üsümnden bir ullu*

~tüşgença boldum: üstümden

büyük bir ağırlık kalkmış gibi oldum, *boynumu ~u*: boynumun yükü, *işni ~u*: işin güçlüğü, *~nu túbünde*: yükün altında, *~un cetdirmek*: yük olmak, ağırlık vermek, zahmet vermek, *keçeni ~u ketgenden sora*: gecenin ağırlığı geçtikten sonra, *~u bolğan tişiriv*: ağırlığı (saygınlığı) olan kadın, *~nu cer költürür, kıynlıkni el költürür*: ağırlığı yer kaldırır, zorluğu el kaldırır (a.s.).

Avurluksuz yüksüz, ağırlıksız.

Avursunmak yüksünmek, ağırsınmak, ağır görmek. *İşni ~*: işi yüksünmek.

Avursunuv ağırsınma, ağır görme, yüksünme.

Avusul iskorpit hastalığı, gingivit.

Avuş geçit, dağ geçidi.

Avuşdurmak değiştirmek, değiş-tokuş etmek. *Açha ~*: para değiştirmek, *nartühnü gardoşha ~*: mısırı patatesle değiş-tokuş etmek, *kıyimin ~*: elbisesini değiştirmek, *kim kimge başın avuşduradı?*: kim kime başını değiştiriyor?, *tük ~*: tüy değiştirmek (kuşlar için), *avuşdurub almak*: değiştirip almak.

Avuşduruv değiştirme, değiş-tokuş. *Açha ~*: para değiştirme, *saklavulları ~*: nöbetçileri değiştirme.

Avuşmak değişmek, münavebe etmek; dünyasını değiştirmek, ölmek, vefat etmek. *Kün avuşa tebreğendi*: gün değişmeye başladı, *martda cavğan bıla çuvak kün avuşhança*: mart yağmuruyla berrak güneşin değişmesi gibi (deyim); *anı atası avuşhandı*: onun babası vefat etmiştir (faziletli,

saygıdeğer kişilerin ölümü "ölmek" fiili ile söylenmez; saygı ifadesi olarak "avuşmak" fiili kullanılır), *Payğambar avuşhanlı 1360 cıl ozğandı*: Peygamber dünyasını değiştireli 1360 yıl geçti.

Avuşuv değişme; ölme, dünyasını değiştirme.

Avuv (avmak'dan) devrilme, yıkılma.

Avuz ağız. *~uñu aç*: ağızını aç, *~ içi*: ağız içi, *özen ~*: (bir) vadinin giriş yeri, vadinin dar girişi, *~ bav*: ağız bağı, çuvalın ağızını bağlamaya yarayan kısa ip, *şışanı ~u*: şişenin ağızı, *bıçakni ~u*: bıçağın ağızı, *~dan*: ağızdan, *~ kobuz*: ağız mızıkası, *senek ~ biçen*: dirgenle bir defada kaldırılan ot yığını, ot destesi, *~uñu alısın mursa kozlasın!*: ağızında ısırğan otu bitsin (d), *~uñu tıy!*: ağızını tut!, *anı ~undan tüşürmeydi*: onu ağızından düşürmüyor, *~una urğança etdi*: ağızına vurmuş gibi yaptı, *~una çabmak*: ağızına atılmak, lafa atılmak, *anı ~unda çibin kozlab turadı*: onun ağızına sinek yumurtlamış (deyim), *~ çaykamak*: ağızını çalkalamak, *~ çaykamdı*: ağız çalkalayacak kadar, ağız çalkaladıktan sonra dışarı atılan su, *~uñdan çığarma!*: Ağızından çıkarma! Sakın kimseye söyleme!, *Sabiyleni ~undan üzmezge kerekdi*: çocukların boğazından kesmemek gerek, *bir ~dan*: bir ağızdan, *kökürek ~u*: göğsün boğaza yakın yeri, imik, *sözün ~una aşagan*: lafını geveleyen, *sözünü ağızında geveleyip duran, ~dan ~ğa*: ağızdan ağıza, ~

açmak: oruç açmak, iftar yapmak, *~un açmak*: ağzını açmak, *~ açar zaman*: iftar vakti, *igi ~ açmak*: iyi söz söylemek, *~unu açma közüñü aç*: ağzını açma gözünü aç, *~ açdırmak*: iftar yaptırmak, *~umu da açtırmadı*: ağzımı bile açtırmadı, *~ celin cetdirmek*: ağız yelini yetiştirmek, kötü laf söylemek (mec.), *~ cetdirmek*: laf atmak, *~una cılan kozlasın!*: ağzına yılan yumurtlasın! (deyim), *~una aşarça*: ağzına sokarcasına, ağzına lokma edecek gibi (deyim), *~unda it öledi*: ağzında köpek ölüyor (deyim), *~uma kelmeydi*: ağzıma gelmiyor, *~kara*: darılarak konuşmama, *~ kara tuthan*: konuşmadan kin tutan, *~una karatmak*: ağzına baktırmak, *~una kurman bolayım*: ağzına kurban olayım, *~un kurusun!*: ağzın kurusun!, *~u kurğaksımak*: ağzı kurumak, *~u kurğaksiğan*: ağzı kuruyan, *~unda kılıcı bardı*: ağzında kılıcı var, ağzı kılıç gibi keskin (deyim), *~ mardası*: ağız ölçüsü, ağız teklifi, ağız fiyatı (ilk fiyatı), *~un ozdurmak*: sözü fazla kaçırmak, ağzını fazla açmak, *~u ot çağadı*: ağzı ateş püskürüyor, *~una salmak*: ağzına koymak, *~ suv*: ağız suyu, salya, *~ suvu keledi*: ağzının suyu akıyor, *~una suv salmağandı*: ağzına su (bile) koymadı, *~undan süt töğüle turadı*: ağzı henüz süt kokuyor, *etden ~una bir tigim sal*: etten ağzına bir lokma koy, *~un tolturub söleşedi*: ağzı dolu iken konuşuyor, *~un tutmak*: ağzını tutmak, *~un tıymak*: ağzını toplamak, ağzını

tutmak, *~ kandan tolsa da kanlığa bildirme*: ağzın kandan dolsa da düşmanına bildirme (a.s.), *~ kapçık tüldü, başın kısalmasa*: ağız dağarçık değil, başını bağlayasın (d).

Avuzaçık (avzu açık) mahçup, ağzı açık, sırtkan, derdini anlatamayan.

Avuzaçıklık mahçubiyet, ağzı açıklık, derdini anlatamamalık.

Avuzlandırır yemek yedirme.

Avuzlandırmak 1. Yemek, yemek yedirmek. *Ertiden bıladan beri avuzlanmay turabız*: sabahtan beri yemeden duruyoruz. 2. Söz verdirmek, vadettirmek. *Ne eterik esen da et, anı bir avuzlandır*: ne yapacaksan yap, ona bir söz verdir (ondan bir söz al).

Avuzlanmak 1. yemek yemek, karnını doyurmak. *Bir cuk avuzlan*: bir şeyler ye, *avuzlanır zaman keledi*: yemek zamanı geliyor. 2. Söz vermek, ağzına almak, kabullenmek. *Berirge avuzlanğandı*: vermeyi kabullendi, *anña boluşurun avuzlana tebreğendi*: ona yardımcı olacağını ağzına almaya başladı.

Avuzlu çenebaz, konuşkan, konuşucu, ağızlı, keskin. *~ adam*: çenebaz adam, *~ pıçak*: keskin bıçak.

Avuzluk ağızlık, gem. *Atğa ~ sal*: ata gem vur, *atnı ~un al*: atın gemini çıkar, *~ üzme*: gemini koparmak.

Avuzluklu ağızlıklı, gem vurulmuş.

Avuzluksuz gemsiz, gemi olmayan.

Avuzluluk çenesi kuvvetlilik, çenebazlık, konuşkanlık.

Avuzsuz ağzı dili olmayan, derdini anlatamayan, mahçup. ~ *adam*: mahçup adam, konuşamayan adam.

Avuzsuzluk konuşarak derdini anlatamamaklık, çekingenlik, mahçubiyet.

Avuzu-burnu ağzı-burnu. *Avuzuna-burnuna sukmak*: ağzına burnuna sokmak, ilgide aşırı gitmek.

Avzu-tili ağzı-dili. ~ - ~ *caraşhan adam*: ağzı dili yakışan adam, hoş sözlü adam.

Ay 1. Yılın onikide biri, ay. 2. Ay, kamer. 3. Ay! Ey! Hey! Ah!. ~ *anasını va!*: Vay anasını be!, ~ *carlı!*: Ey garip!, ~ *harib!*: Ey kimsesiz!, ey garip!, ~ *medet!*: Ey medet!, ~ *medet Allah!*: Medet ya Allah!, ~ *medet carathan Allah!*: Ey yaradan Allah yardım!, ~ *igi sağın!*: Ah keşke!, ~ ~ ~: Ah ah ah!, ~ *aman çaşla!*: Ha gayret gençler!, ~ *üyügüzge igilik!*: Hey evinize iyilikler dolsun!, ~ *kelgençe da igilik!*: Hey gelene de iyilikler olsun, *carım* ~: yarım ay, *bayrım* ~: Şubat ayı (eski Karaçay-Malkar takvimine göre), *tolğan* ~: dolunay, *carı* ~: yeni ay, ~ *carık*: ay ışığı, ~ *tutuluv*: ay tutulması, ~ *tiygen*: ayın doğması, ~ *tamğa*: ayın lekesi (aydaki leke), *caz* ~*la*: yaz ayları, *mart* ~: mart ayı, ~ *cal*: aylık ücret, *küznü al* ~: güzün ilk ayı (eylül), *küznü art* ~: güzün son ayı (kasım), ~ *carık keçe*: aydınlık gece, ~ *misa*, *künmüse?*: Ay mısın, güneş misin?, *toturnu al* ~: mart, *toturnu ekinçi* ~: nisan, *hıçaman* (*hıçavman*) ~: mayıs, *caynı al* ~*I* (*eliya* ~): haziran,

lukkul (*lukkur*) ~: temmuz, *caynı art* ~*ı* (*kırkar* ~): ağustos, *kırkavuz* ~: eylül, *et ıyık* ~: ekim, *kaç* ~ (*abistol* ~): kasım, *abistolnu art* ~*ı*: aralık, *başil* ~: ocak, *bayrım* ~: şubat, ~ *kurğak bolluk bolsa*, *carı ~nı karnı örge aylanır*: ay kurak gidecek olursa, yeni ayın karnı yukarı dönermiş (a.s.), ~*da bayram bet körgüztür*, *künde bayram köt körgüztür*: ayda bayram yüz gösterir, günneşde bayram kış açar (a.s.), ~*dan kelgençe ayak*, *künden kelgençe tayak*: ayda (bir) gelene çanak, her gün gelene dayak (a.s.), ~*nı kol ayaz bila cabalmazsa*: ayı el ayası ile örtemezsin (a.s.), *tögeregi sarı* ~, *harkim anja karay*: çevresi sarı ay, her kes ona bakar (bilmece-**lamba**), *ay carık*, *koyan arık*, *bödene buçhak*, *Gunay çıçhak*: ay yaruk (parlak), tavşan arık, çekirge paçalı, Gunay pasaklı (tekerleme).

Aya yok canım, öylemi, hiç sanmam. *Anja otuz cıl bolğan bolur*. / *Aya! canñıla bolurmusa*: ona otuz yıl olmuştur./ yok canım! yanılıyor sundur.

Ayağı ayağı, sonu, nihyeti, ağızlaştığı (yer), birleştiği (yer), devamı. ~ *kellikdi*: sonu gelecek, ~*nda*: nihayetinde, devamında, *Cögetey* ~: Cögetey ırmağının Kuban Nehri'ne döküldüğü yer.

Ayağı-başı sonu-başlangıcı, ayağı-başı. *Ayağına-başına karamak*: ayağına-başına bakmak.

Ayağı-kolu ayağı-eli. ~ *kımıldamaydı*: ayağı-eli kıpırdamıyor.

Ayak 1. Ayak, son, nihayet, uç, alt.
Orj ~: sağ ayak, *balaksız ~:*
taraksız ayak, *~ balak:* ayak tarağı,
calan ~: yalın ayak, *~ bükme:*
ayak ucunda (parmakları üzerinde)
dikilmek, *~ kıyım:* ayakkabı, *~ların*
küçden aladı: ayaklarını zor atıyor,
~ kakmak: ayak vurmak,
tepinmek, *~ meşina:* ayak
makinesi (ayakla çalıştırılan dikiş
makinesi), *orunduk ~:* karyola
ayağı, *~ tavuş:* ayak sesi, *~*
uzatmak: ayak uzatmak, *~ uzun:*
ayak boyu (foot), *~ iz:* ayak izi, *~*
üsünde: ayak üzeri, *~ üsüne*
salmak: bacak bacak üstüne
atmak, *~ üsünde avruğan:* ayakta
hasta olan, ayakta hasta, *~*
taymak: ayağı kaymak; *~ına*
cetmek: sonuna gelmek,
nihayetine erişmek, *başından ~ına*
deri: başından sonuna kadar, *cılını*
~ında: senenin nihayetinde, *söznü*
~ı ne boldu?: sözün sonu ne oldu?,
suvnu ~ canı: suyun alt tarafı, *~ı*
ayrımı bollukdu?: ayakların
(bacakların) mı ayrılacak?, *~ alış:*
ayak alış, *~ı bashannı közü*
körmegen: ayağının bastığı yeri
görmeyen (d), *~ına baş urmak:*
ayağına baş koymak, hâk-i pâyi
olmak, *~ı begigendi:* ayağı sıkılaştı,
durumu sağlam, *~ından cel*
çıkğan: ayağından yel çıkan, çok
hızlı yürüyen (deyim), *~ı cerge*
cetmeydi: ayağı yere basmıyor (d),
~ col: ayak yolu, hela, *~ köpür:*
yayaların geçtiği köprü, *~*
költürmek: hareket etmek, ayak
kaldırmak, *~ kıyın:* ayak emeği, *~*
orunlu bolmak: sağlam yere
basmak, yerini sağlamlaştırmak, *~*

orunsuz etmek: yerinden atmak,
kovmak, *~ tiymegen çeget:* ayak
basmayan orman, balta girmemiş
orman, *~ tiremek:* dayanmak,
direnmek, karşı koymak, *~ tireb*
kördü: direnerek denedi, *~ tübge*
tüşmek: ayak altında kalmak, ayak
altına düşmek, *~ını tübünde çöb*
sınmaydı: ayağının altında çöp
kırılmıyor (sevinçten ayakları yere
değmiyor) (deyim), *adam ~ı*
tınğandan sora: insan ayağı
dindikten sonra, *bir ~ı törde, bir ~ı*
körde: bir ayağı yüksekte, bir ayağı
çukurda (deyim), *kişi ~ salmaydı:*
kimse adım atmıyor, *kişini ~ı*
tiymeydi: kimsenin ayağı
değmiyor, *oğarı ~:* yukarı kolu
(akarsunun yukarıdan gelen kolu),
töben ~: aşağı kolu (akarsunun
aşağıdan gelen kolu), *oğur ~ bıla:*
uğurlu ayakla, *~ı bıla ketgen kelir,*
sırtı bıla ketgen kelmez: ayağı ile
giden döner, sırtı ile giden dönmez
(a.s.), *~larını calğamı alğansa?:*
ayaklarını ücretle mi aldın (tembel
için söylenen deyim)?, *~ını taşha*
ursan, süysey süymesey da
asharsa: ayağını taşa vurursan,
istesen istemesen de aksarsın
(a.s.), *caşını ~ı başına cav:* gencin
ayağı başına düşman (genç
adamın her tarafa koşmasını
tavsiye eden bir atasözü), *~ basıv:*
ayak basma, *~ı sınğan:* ayağı
kırılan. 2. Çanak (kapkacak), ayaklı
çanak. *Ağaç ~:* ağaç (tahta)
çanak, *kancal ~:* çinko çanak, *çın*
~: porselen çanak, *bitir ~:* iri
çanak, *boza ~:* boza çanağı, *alğış*
~: dua çanağı. *Alğış ~, bal ~!,*
kolubuzğa alayık, tilibizğe salayık:

(*İşte*) dua çanağı, bal çanağı!,
(onu) elimize alalım, dilimizle
tadalım (Gelin getirme
merasiminde irat edilen dua
konuşması sırasında söylenen uzun
bir duanın başlangıç kısmıdır).

Ayakçı hiyerarşide en aşağıda olan,
ayak işleriyle uğraşan. *Başçı*
başçılık etmese, ~ başçılık eter:
Başçı (lider) başçılık yapmazsa,
ayakçı başçılık yapar (a.s.).

Ayakçılık ayak işleriyle uğraşma.

Ayakçılık ayakçılık.

Ayak-kaşık çanak-kaşık.

Ayak-kaşık çanak-kaşık.

Ayaklamak sona erdirmek,
nihayetlendirmek, sonlamak.

Söznü ~: sözü bitirmek (sözü
nihayete erdirmek).

Ayaklandırır ayağa kaldırma,
doğrultma, diriltme, iyileştirme,
büyütme, hareketlendirme.

Ayaklandırmak ayağa kaldırmak,
doğrultmak, ayaklandırmak,
harekete geçirmek, ayak üzerinde
tutmak, iyileştirmek, büyütme.

Malları ayaklandıra tebregiz:
hayvanları ayağa kaldırmaya
başlayınız, *ol sabiylerin*
ayaklandırğandı: o çocukları
büyüttü, *Avruğanni ~:* hastayı
iyileştirmek (ayağa kaldırmak),
üydegini ~: çoluk çocuğu
büyütmek (kendi kendini idare
edecek duruma getirmek),
buzovnu ~: buzağıyı ayağa
kaldırmak, *koylanı ~:* koyunları
ayağa kaldırmak (harekete
geçirmek).

Ayaklanıv ayağa kalkma, dirilme,
doğrulma, gelişme.

Ayaklanıv ayakta durma,
hareketlenme, büyüme, ayağa
kalkma.

Ayaklanmak ayağa kalkmak,
büyümek, gelişmek. *Tört ~:* dört
ayağı üzerinde yürümek,
emeklemek, *avrub ~:* hastalanıp
ayağa kalkmak, *sabiyle*
ayaklanğandıla: çocuklar büyüdüler
(geliştiler), *ayaklanmağan sabiy:*
henüz yürüyemiyen çocuk.

Ayaklaşdırıv tamamlama, bitirme.

Ayaklaşdırmak tamamlamak,
bitirmek, sona erdirmek.

Ayaklaşıv ayak ayağa verme.

Ayaklaşma tamamlama, bitme.

Ayaklaşmak 1. Ayaklaşmak, ayak
ayağa vermek, birbirine ayaklarını
çevirmek. *Ayaklaşıb catmak:* ayak
ayağa vererek yatmak. 2. Sona
ermek, bitmek, tamamlanmak.

Ayaklatıv sona erdirtme.

Ayaklatmak sona erdirtmek.

Ayaklav sona erdirme,

nihayetlendirme, son, nihayet.

Ayaklı ayaklı, ayakları olan, tetik.

Ağaç ~: ağaç ayaklı, *ullu ~:* iri
ayaklı, *ceñil ~ adam:* tetik adam,
uvak ~ mal: küçük ayaklı hayvan
(küçükbaş hayvan), *tört ~:* dört
ayaklı, *üç ~ şindik:* üç ayaklı
tabure.

Ayaklık sehpa, ayak basılacak yer,
ayaklık (az kullanılır), ayak
uzunluğunda.

Ayaklılık ayaklılık. *Tört ~:* dört
ayaklılık.

Ayaksımak ayağını sürümek, geri
kalmak, başarısız olmak, ayağı geri
çekmek, aksamak. *İş ayaksığandı:*
iş aksadı, *sabiy ayaksığan etgendi:*
çocuk geri kaldı (başarısız oldu).

Ayaksıtma geriletme, aksatma.

Ayaksıv aksama, sürçme, kötüleşme.

Ayaksız ayaksız, ayağı olmayan, kısa. ~*at*: kısa ayaklı at (kısa bacaklı at).

Ayaksız-kolsuz ayaksız-elsiz.

Ayaksızlık ayaksızlık.

Ayalğan esirgenen, saklanan, korunan, iyi kullanılmış, ihtimam görmüş. ~ *kâmar*: ihtimamlı kullanılmış kemer, *artha* ~ *açha*: sona saklanan para, *ayalıb kiyilgen kiyim*: ihtimamla kullanılan elbise.

Ayalıv ihtimam gösterilme, korunma, gözetilme, esirgenme, korunma, esirgenme, kollanma, saklanma.

Ayalmak ihtimam gösterilmek, korunmak, esirgenmek, sakınılmak, korunmak, kollanmak, saklanmak.

Ayam bk. ayav. İhtimam, özen, koruma.

Ayamak korumak, esirgemek, itina etmek, sakınmak, muhafaza etmek, ihtimam göstermek, kollamak, idareli kullanmak, saklamak. *Sözün ayamağan*: sözünü esirgemeyen, *küçün ayağan*: gücünü saklayan, *ayab kiygen*: elbisesini itinalı giyen, *kesin ayamay küreşdi*: kendisini kollamadan uğraştı, *küçün artha ayab turadı*: gücünü sonraya saklayıp duruyor, *sen meni çırt ayamaysa*: sen beni hiç kollamıyorsun, *arbasın ayavlu cürütedi*: arabasını itinalı kullanıyor, *cuğun ayamağan*: birşeyini esirgemeyen, *küçün ayamağan adam*: gücünü sakınmayan adam, *ariv söznü*

ayamazğa kerekdi: güzel sözü esirgememek gerekir, *sen meni çırt ayamaysa*: sen beni hiç kollamıyorsun, *kesin ~*: kendini kollamak, *çurukların ayab kıymek*: ayakkabılarını ihtimamla kullanmak, *can-kan ayamay*: kanını-canını esirgemededen, *zamanın ayamak*: vaktini boşa geçirmemek, vaktini özenli kullanmak, *açhasın artha ayab turadı*: parasını sona saklayıp duruyor, *malın ayab coymak*: malını ihtimamla sarfetmek.

Ayamavçu merhametsiz, gaddar.

Ayamlı idareli, tebiyeli, nazik. ~ *söleşdi*: terbiyeli konuştu, *açhasın ~ cürütedi*: parasını idareli kullanıyor.

Ayamlı ihtimamlı, korunmuş, özenli.

Ayamsız ihtimamsız, korunmamış, özen gösterilmemiş.

Ayav koruma, esirgeme, itinalı kullanma, kollama, saklama.

Ayavçu itina edici, koruyucu, esirgeyici, kollayıcı, merhametli.

Ayavlamak sakınarak kullanmak, muhafazalı tutmak, kollayarak kullanmak, gözetleyerek kullanmak.

Ayavlav sakınarak kullanma, muhafazalı tutma, gözetleyerek kullanma.

Ayavlu ihtimamlı, hesaplı, iyi korunmuş, iyi saklanmış, güzel kullanılmış. *Açhanı ~ coymak*: parayı hesaplı şekilde harcamak, *arbanı ~ cürütüv*: arabayı ihtimamla kullanma.

Ayavlu itinalı, idareli, ekonomik, değerli. *Habcükleni ~ğa*

ayrılğanların içgeri alğız: eşyaların değerli olanlarını içeri alınız, anı ~ğa sanab bergenbiz: onu değerli görerek verdik.

Ayavluluk itinalılık, özenlilik, idarelilik, muhafazalılık.

Ayavsuz özensiz, itinasız, esirgemedi, kollamadan, gözünün yaşına bakmadan, rasgele, gündelik, ölçüsüz, acımadan, değersiz. *~ğa kiyilgen kiyim: işte güçte giyilen elbise, anı ~ğa ayırğanbiz: onun değeri kalmadı, kesinji ~ cürütseñ kıynalırsa: Kendini sakınmadan hareket edersen zorlanırsın, ~ küreşmek: (kendini) sakınmadan uğraşmak (mücadele etmek), ~ toymak: ölçüsüz derecede doymak, tıka basa doymak, ~ ceterikdi: bol bol yetişecek, açhanı ~ etmek: parayı hesapsızca (savurarak) harcamak.*

Ayavsuzlamak hor kullanmak, ihtimam etmemek, korumamak, esirgememek, kollamamak. *Kiyimlerin ayavsuzlab kiyedi: elbiselerini kollamadan kullanıyor.*

Ayavsuzlav hor kullanma, esirgememe, korumama, ihtimam göstermeme.

Ayavsuzluk acımasızlık, itinasızlık, değersizlik, ihtimamsızlık, korunmamışlık, esirgenmemişlik.

Ayaz 1. Aya, el ayası. *Kol ~ çaklı: el ayası kadar, kolunu ~ında tutadı: el ayasında (avucunda) tutuyor, ~ım kiçiydi: elim (el ayam) gidişiyor.* 2. Ayaz, soğuk yel. *~ kağadı: ayaz vuruyor, salkın ~: serin ayaz, başıma ~ ötgendi: başıma ayaz geçti, bılayı ~dı:*

burası ayazlıdır, ertden ~: sabah ayazı, ~ kaktırmak: ayaz vurdurmak, kün ~dı: gün ayazlıdır, ~da küymek: ayazda yanmak, ~ mlı kebdirir, col elge cetdirir: ayaz nemi kurutur, yol köye ulaştırır (a.s.).

Ayaziğan kendine gelen, aklını toplayan, toparlanan, açılan.

Ayazımak aymak, ayılmak, açılmak, kendine gelmek, aklı başına gelmek, toparlanmak. *Esirgeni ayaziğandı: sarhoşluğu açıldı, tuban ayazıb baradı: sis açılmaya başladı, esin cıyğanlıkğa alkın ayazıb boşamağandı: ayılmasına rağmen henüz aklı başına gelmiş değil, ol cuklab ayaziğandı: o uyuyup kendine geldi, ol ceñil ayazıdı: o çabuk toparlandı, cañı ayaziğandı: aklı başına yeni geldi, avruvdan ~: hastalıktan açılmak, es taşlab ~: şuurunu kaybedip kendine gelmek.*

Ayazıtıv açma, kendine getirme, aklını başına getirme, ayıltma.

Ayazıtmak açmak, kendine getirmek, aklını başına getirmek, ayıltmak, uyandırmak. *Kün tubannı ayazıtdı: güneş sisi açtı (dağıttı), men anı ceñil ayazıtdım: ben onu çabuk kendine getirdim, iyne çaşçıknı ayazıtdı: iğne çocuğu kendine getirdi, kün tubannı ayazıtdı: güneş sisi açtı.*

Ayazıv ayılma, açılma, kendine gelme, toparlanma, aklını başına toplama.

Ayazlı ayazlı, rüzgarlı. *~ cer: ayazlı yer.*

Ayazlılık ayazlılık (nadiren kullanılır).

Ayazsız ayazsız, rüzgarsız.

Aybat güzel, sempatik, ay yüzlü, hoş, süslü. ~ *tişiriv*: sempatik kadın, ~ *kız*: güzel kız, ~ *söz*: güzel söz, ~ ~ *kızla*: güzel güzel kızlar.

Aybatlamak tezyin etmek, bezemek, süslemek.

Aybatlatmak süsletmek, bezetmek, güzelleştirmek.

Aybatlav süsleme, bezeme, tezyin etme, güzelleştirme.

Aybatlık güzellik, hoşluk, sevimlilik.

Aybatsız hoş olmayan, çirkin, antipatik. *Karagan közge ~di*: bakan göze çirkin görünüyor.

Aybatsızlık çirkinlik, nahoşluk.

Aycayak ay yüzlü. *Ayünü balası ayüğe ~ görünür*: ayının yavrusu aya ay yüzlü görünür (deyim).

Ayda (arapçadaki Zeyd gibi muhal bir özel isim.). ~ *nu otluk taşları* *çay, ne eteme billay birni?*: Ayda' nun çakmak taşları gibi, ne yapacağım bu kadarını (d)?

Aydamak kovalamak, işini görmek, haylamak, becermek, bir işi yapmak.

Aydatıv kovalatma, işini gördürtme, becirtme.

Aydatmak kovalatmak, işini gördürtmek, yaptırtmak. *Ol çaş kesin tüzetmey ese anasın aydatırğa tebreğendi*: o delikanlı kendisini düzeltmediği takdirde başına dert açtıracak.

Aydav bk. aydamaklık.

Aydes 1. Ay şeklinde, hilali. 2. İnatçı, ters.

Aydesli bk. aydes. ~ *adam*: inatçı adam.

Aydeslik inatçılık. *Atnı ~i tuthandı*: atın inatçılığı tuttu.

Aydeş (malk.) bk. aydes.

Ayğak açık, belli.

Ayğaklamak açıklamak, tarif etmek, nitelemek, evsafını belirtmek, belirtmek.

Ayğaklanıv belirlenme, nitelenme, açıklanma.

Ayğaklanmak belirlenmek, nitelenmek, açıklanmak.

Ayğaklav belirleme, tarif etme, niteleme, açıklama.

Ayğaklavçu 1. (gram.) niteleyici. 2. Açıklayıcı, belirleyici, niteleyici.

Ayğaklık açıklık, belirlilik.

Ayğır aygır, zalim, fena, öfkeli, hiddetli, şirret. *Toru ~*: doru aygır, *Cetegeyli ceti culduz*, *Temirkazak canız culduz*, *Sarı ayğır*, *Toru ayğır*: Yedikardeşler yedi yıldız, Demirkazık yalnız yıldız, Sarı aygır (Büyük ayı), Doru aygır (Küçük ayı) (folklor).

Ayğırlandırıv hiddetlendirtme, öfkeliendirtme, kabartma.

Ayğırlandırmak öfkeliendirmek, hiddetlendirmek, kabartmak.

Ayğırlandıv sinirlenme, hiddetlenme, kabarma.

Ayğırlandıv sinirlenmek, öfkelenmek, kabarmak, hiddetlenmek.

Ayğırılık aygırlık, zalimlik, fenalık, öfkeliilik, şirretlik. *Anda bir ~ bardı*: onda bir öfkeliilik var ki sorma.

Ayğırısız öfkesiz, sakin, uysal.

Ayhay çok iyi, peki, pekâla, tabi, kim istemez, peki ama, fevkalade. *Caz soluvda işlesem kalay bolur?/ Ayhay, kim oğay deydi?/ Yaz tatilinde çalışsam nasıl olur?/ Çok*

iyi, (buna) kim hayır diyecek?, *Ata curtnu körürge izleymise?/ Ayhay da izleme.*: Atayurdunu görmek istermisin?/ Tabii ki isterim., *Kelinçik, toyğa sen da kel./ Ayhay, sabıyçıkge kim karar?:* Gelin hanım, düğüne sen de gel./ Peki ama, çocuğa kim bakacak?, *Atam iñirge kelib kalırmı deyse?/ Ayhay!:* Babam akşama geliverir mi dersin?/ Kim istemez!.

Ayhaylık peki demeklik, evetçilik. ~ *bıla iş bitmeydi:* peki demeklikle iş bitmez, evetçilikle iş bitmez.

Ayhoj (malk.) bk. ayhay.

Ayıp 1. Ayıp, kusur, utanç verici; gizli. ~ *iş etmek:* utanılacak iş yapmak, ~ *etmek:* terbiyesizlik etmek, kabalık etmek; ~ *ı açılmak:* avret yeri görünmek, gizlisi ortaya çıkmak, ~ *keltirmek:* kötü iş yapmak, kendini mahcup etmek, ~ *salmak:* kusur bulmak, tenkit etmek, ~ *ına tübetmek:* kazdığı çukura düşürmek, ayıbını kendine göstermek, ~ *ın cabmak:* kusurunu örtmek, ~ *nı birevge salmak:* ayıbı başkasının üzerine atmak, ~ *etmegiz:* bağışlayınız, ~ *etmegiz alay aythanıma:* öyle dediğim için bağışlayınız, *Allah ~ etmesin ansı ...:* Allah'ın huzurunda ayıplı olmayalım, yoksa ..., Allah utandırmasın, yoksa ... ~ *dan arıvlav:* kusurdan arıtma, ~ *konmağan:* kusursuz, ayıpsız,

2. Sorumluluk, mesuliyet. ~ *ın almazğa:* sorumluluğunu almamaya, ~ *nı suv bıla cuvalmazsa:* ayıbı su ile yıkayamazsın (d).

Ayıbın almak sorumluluğu üstlenmek, sorumluluğu üstüne almak. *Anı ayıbın alğanma:* onun sorumluluğunu üstlendim.

Ayıblağan ayıplayan, muaheze eden, lekeleyen, kusurlu gören.

Ayıblamak ayıplamak, itham etmek, kınamak, lekelemek, muaheze etmek, kusurlu görmek.

Ayıblanmak ayıplanmak, kusurlanmak, suçlanmak.

Ayıblanğan ayıplı olan, kusurlu olan, kınanan.

Ayıblatıv ayıplatma, lekeletme.

Ayıblatmak ayıplatmak, lekeletmek.

Ayıblav ayıplama, muaheze etme, kınama.

Ayıblı ayıplı, kusurlu, nakıs. ~ *adam:* kusurlu adam, ~ *iş:* çirkin iş, ~ *bolmak:* mahcup olmak, müşkül durumda kalmak, ayıp almak.

Ayıblık ayıp edilecek, ayıplık, ayıp sayılacak. ~ *iş:* ayıp sayılacak iş.

Ayıblılık ayıplılık, kusurluluk, eksiklik.

Ayıbsınıv ayıpsama, suçlama. *Aña ~ çokdu:* onun için ayıplanacak (bir şey) yok.

Ayıbsınmak ayıpsamak.

Ayıbsız ayıpsız, kusursuz, eksiksiz.

~ *ğa sanav:* kusursuz sayma, eksiksiz görme, ~ *bolmak:* kusursuz olmak, tenkide yer kalmamak, ~ *etmek:* kusursuz yapmak, eksiklik bırakmamak, ~ *teñ izlegen, teñsiz kalır:* ayıpsız (kusursuz) arkadaş arayan, arkadaşsız kalır (a.s.).

Ayıbsızlamak kusursuz hale getirmek, aklamak.

Ayıbsızlanıv kusursuz hale gelme, aklanma.

Ayıbsızlanmak kusursuzlanmak, ayıpsız hale gelmek, kusursuz duruma gelmek, aklanmak.

Ayıbsızlaşma kusursuzlaşma.

Ayıbsızlaşmak kusursuzlaşmak.

Ayıbsızlav kusursuz hale getirme, aklama.

Ayıbsızlık ayıpsızlık, kusursuzluk.

Ayıkdırmak ayıltmak, kendine getirmek, iyileştirmek, düzeltmek.

Ayıkmak ayılmak, gözünü açmak, kendine gelmek, iyileşmek. *Es taşlab turğan sabiy ayıkdı:* şuurunu kaybedip duran çocuk ayıldı (kendine geldi), *ayığırğa başladı:* ayılmaya başladı, *eminadan kırılıb maf bolğan el ayığa başlağandı:* vebadan kırılıp mahvolan köy kendine gelmeye başladı, *kart adam avruvdan ayığa tebreğendi:* yaşlı adam hastalıktan düzelmeye başladı.

Ayıl toka, kemer tokası. *Belibavnu ~ı:* bel kayışının tokası, eyerin karın kayışının tokası, *~ların boşlamak:* tokalarını gevşetmek, *özeñi ~:* üzenği tokası, *arış ~:* ok tokası (at arabası okuna hamuttan gelen kayışın takıldığı toka), *~ tartılğannı at bilir:* kayışı sıkmanın ne olduğunu at bilir (a.s.).

Ayılıv ayılma, kendine gelme, iyileşme, düzelme, açılma.

Ayılık tokalık, toka yapılacak malzeme. *Munu ~ı bek kolay tıldü:* bunun tokalığı (tokasının sağlamlığı) pek sağlam değil.

Ayırgan ayıran, seçen, tecrit eden. *~ belgi:* ayıran işaret, *adam ~*

sabiy: insan seçen çocuk, *amannı igiden ~:* kötüyü iyiden ayıran.

Ayırganlık ayırıcılık. *Sabiy adam ~ etedi:* çocuk insan ayırıyor.

Ayırıp 1. Bilhassa, özellikle, belirgin şekilde. *Bıyıl kögetle ~ igi bitgendile:* bu yıl meyveler belirgin şekilde iyi oldular, *ol bizni ~ bek süyedi:* o bizi özellikle çok seviyor, *~ sormak:* hasseten sormak. 2. Ayırıp, seçip, ayırarak, seçerek. *~ bermek:* seçip vermek, *~ bir carı salmak:* ayırıp bir kenara koymak, *~ küreşmek:* seçmeye çalışmak, *aşlıknı habcügün ~ küreşedi:* zahirenin çöplerini ayırmaya çalışıyor, *~ kısdamak:* ayırarak kovmak, *~ iyemek:* ayırıp göndermek.

Ayırıp-ayırıp seçip-seçip. *~ sal:* seçip-seçip koy.

Ayırılğan seçilen, ayrılan, boşanan. *~ gardoş:* seçilen patates, *katınından ~:* karısından boşanmış (boşanan), *kartha ~ koyla:* kevreğe ayrılan koyunlar, *~ azar, koşulğan ozar:* ayrılan zayıflar, birleşen güçlenir (a.s.).

Ayırılğanlık ayrılmışlık, ayrılmaklık. *Curtdan ~:* vatandan ayrılmışlık.

Ayırılıb ayrılmış halde, özellikle, hasseten ayrılarak, bilhassa. *~ çaşaydıla:* ayrılarak yaşıyorlar, *tünene halk ~ köb edi:* dün halk (kalabalık) özellikle çoktu, *almala bıla kertmele ~ igi bitgendile:* elmalarla armutlar bilhassa iyi mahsül verdiler, *~ ullu mağanası bardı:* özellikle büyük manası var, *~ çıkmak:* seçilerek çıkmak, gönüllü olarak öne çıkmak.

Ayrılış ayrılışma, kopuşma, boşanma.

Ayrılışmak ayrılışmak, birbirinden kopmak, birbirinden ayrılmak. *Ala birbirlerinden küçden ayrılışdıla:* onlar birbirlerinden güçlükle ayrıldılar, *er bila katın ayrılışa tebreğendile:* erkek ile kadın ayrılmaya (birbirlerinden kopmaya) başladılar.

Ayrılıv ayrılma, kopma, seçme, boşanma. *Üyden ~:* evden ayrılma, *katınından ~:* karısından boşanma, *salamlaşib ~:* vedalaşarak ayrılmak.

Ayrılıvçu ayrılabilen, birbirinden ayrılabilen, tefrikacı, ikilikçi, ayrılıcı. *~ köpür:* ayrılabilen köprü.

Ayrılmak ayrılmak, kopmak, seçilmek. *Urlukluk arpa ayrılgandı:* tohumluk arpa ayrıldı, *ayırılıb çıkmak:* seçilip çıkmak, gönüllü öne çıkmak, *adamlardan ayrıılıb bizni taba keledi:* insanlardan ayrılarak bizim tarafa doğru geliyor, *sürüvden ~:* sürüden ayrılmak (kopmak), *bu işde ulla gitçe ayrılmaydı:* bu işte büyük küçük ayırımı yok, *alayda col orja ayrıladı:* orada yol sağa ayrılıyor, *col ekige ayrılgan cerde:* yolun ikiye ayrıldığı yerde, *kol tutuşub ayrıldıla:* el sıkışıp ayrıldılar, *alay bila ayrıldık:* böylece ayrıldık, *üyünden ayrıılırğa unamaydı:* evinden ayrılmak istemiyor, *ala birbirlerinden ayrıılmay çaşaydıla:* onlar birbirlerinden ayrılmaksızın yaşıyorlar, *üyümden kalay ayrılayım?:* evimden nasıl ayrılayım?, *arabız ayrılgandı:* aramız ayrıldı (açıldı), *ögüz öldü,*

ortaklıktan ayrııldı: öküz öldü, ortaklıktan ayrıldı (öküz öldü ortaklık bozuldu) (a.s.).

Ayrılmazça ayrılmayacak şekilde, ayrılmıyacak gibi. *~ şohluk:* ayrılmıyacak şekilde (ebedi) dostluk.

Ayrılmazlık ayrılmıyacak biçimde, hiç ayrılmıyacak. *~ teñle:* hiç ayrılmıyacak arkadaşlar.

Ayırırça ayıracak gibi, ayıracak derecede, anlayacak biçimde. *~ ayt:* anlayacak biçimde söyle.

Ayırırıl ayıracak derecede. *İşden ~ ne hata etgendi?:* işten ayıracak derecede ne kusuru vardı?

Ayırır ayırma, seçme. *Çaşnı ~:* oğlanı başına boş etme (ayırma), *macalın ~:* iyisini seçme, *kart malları ~:* yaşlı hayvanları ayırma, *urluk ~:* tohumluk ayırma.

Ayırma 1. Seçme, üstün, başarılı, fevkalade, seçkin. *~ sohtala:* seçkin talebeler, *~ işlegen işçileni calların köbürek etigiz:* başarılı işçilerin ücretlerini biraz fazlalaştırınız. 2. (gram.) Çatı. *Araş ~:* içteşlik, *zorlavçu ~:* edilgenlik, *kaytıvçu ~:* dönüşlülük, *katlanıvçu ~:* ettirgenlik, *tüz ~:* etkenlik.

Ayırmaçı seçkinci, üstünlükçü, mükemmelci.

Ayırmağan ayırmayan, seçmeyen. *Cuk ~:* bir şey ayırmayan, *aşarık ~:* yemek seçmeyen.

Ayrırmak ayırmak, seçmek, koparmak, bir kenara koymak. *Üyden ~:* evden ayırmak, *tüyüşgenleni ~:* kavga edenleri ayırmak, *biribirinden ~:* birbirinden ayırmak, *emçekden ~:* memeden ayırmak, *kozulanı ~:*

kuzuları ayırmak, *kirin ~*: kirini ayırmak, *adam ~*: adam seçmek, *kol ~*: el çekmek (ayırmak), *bu işden kol ayırsak iyi edi*: bu işten el çeksek iyi olacaktı, *tüznü ötürükden ~*: doğruyu yalandan ayırmak, *hatnı ~*: yazıyı seçmek, yazıyı tanımak, *tersni tüznü ~*: eğriyi doğruyu ayırmak, *col ~*: yolu ayırmak, *orun ~*: yatak seçmek.

Ayrımalı ayrılmış olan, seçilmiş olan, seçkin, farklılığı olan.

Ayrımalık seçkin olmaya namzet, seçilmeye namzet. *~ sohtala cıyılğandıla*: başarılı olmaya aday (seçilmiş) talebeler toplandılar, *~ bolğan diplom*: farklılığı olan diploma.

Ayırmay ara vermeden, durmadan, ayırmaksızın, seçmeksizin. *Ullu gitçe ~*: küçük büyük ayırmaksızın (yaşlı genç ayırt etmeksizin), *~ söleşgen köb söleşir*: durmadan konuşan çok konuşur.

Ayırtıb ayırtıp, ayırtarak; izah ederek, açıklayarak. *Ceribizni ~ tur*: yerimizi ayırtıp bekle, *~ ayt*: izah ederek söyle.

Ayırtıv ayırtma; izah etme, ayırt etme, anlatma, açıklama.

Ayırtlağan seçen, ayıran, ayırt eden.

Ayırtlağanlık (malk.) seçmeklik, ayırt etme hali.

Ayırtlamak (malk.) seçmek, ayırdetmek. *Cukusu kelgen töşek ayırtlamaz*: uykusu gelen döşek seçmez.

Ayırtlav seçme, ayırt etme.

Ayırtmak ayırtmak, tahsis ettirmek; izah etmek, açıklamak, ayırt etmek, anlatmak. *Ana ayırtallık*

tülse: ona anlatamazsın (izah edemezsin), *boluvnu ayırtlarğa kerekdi*: durumu izah etmek gerek.

Ayıv (malk.) bk. ayü.

Aylancak dolaşıcı, gezici, evde durmayan.

Aylancük dolaşıcı, dönüşücü, saat, topaç. *~ kibik*: topaç gibi, *ol ~nü biridi*: o dolaşıcının (boş gezenin) biri, *~ürge bir kara*: saatine bir bak..

Aylanç dolanbaçlı. *~ col*: dolanbaçlı yol, *~ bolsa da colnu bar, kart bolsa da kızını al* (as.): dolanbaçlı olsa da yoldan git, yaşlı olsa da kızı al .

Aylançak bk. aylancak.

Aylanç-buyanç dolanbaçlı-dönemeçli, eğri-büyrü.

Aylançlı dolanbaçlı, dönemeçli.

Aylandırğan döndüren, gezdiren, ters dolaştıran, çeviren. *~ küç*: ters çeviren güç, *~ çınlı*: tersine katlanmış tozluklu, *sabiyleni ~*: çocukları gezdiren (dolaştıran), *~ çarh*: çeviren çark.

Aylandırıv gezdirme, döndürme, çevirme, dolaştırma.

Aylandırmak çevirmek, döndürmek, dolaştırmak, gezdirmek. *Izına ~*: tersine döndürmek, *başın tübüne ~*: altını üstüne çevirmek, *için tışına ~*: içini dışına çevirmek, *biçen ~*: otu ters çevirmek, *mindirib ~*: bindirip gezdirmek, *gılca-mılca ~*: çepçevre döndürmek, eğri büğrü çevirmek, *kesine ~*: kendine çevirmek, *tögereginde ~*: çevresinde döndürmek, *hoynuh ~*: topaç çevirmek, *tirmen ~*: değirmen döndürmek, *suvnu ızına ~*: suyu

tersine çevirmek, *sabiyleni kayık bıla ~*: çocukları kayıkla gezdirmek.
Aylandırtıv gezdirtme, dolaştırtma, çevirtme, döndürtme.
Aylanıv gezme, dolaşma, dönme, çevrilme.
Aylanıvçu gezici, dolaşıcı, aylak.
Aylanıvçuluk gezicilik, dolaşıcılık, aylaklık.
Aylanıvuk gezici, dolaşıcı, aylak.
Aylanma girdap, anafor, fasit daire; dönemeç, viraj. *Tuvar ~ğa tüşgendi da çığalmay küreşedi*: sığır anafora kapılmış, çıkmaya çalışıyor; *colnu ~sı*: yolun virajı, *~ col*: dönemeçli yol.
Aylanmak gezmek, dolaşmak, dönmek, dolaşmak, çevrilme.
Minib ~: binip gezmek, *at bıla ~*: at ile dolaşmak, *uvğa ~*: ava dolaşmak, avlanmak, *calda ~*: ırgatlıkta gezmek, *calan ayak ~*: yalın ayak dolaşmak, *tögerek ~*: çepeçevre dolaşmak, kendi eksenini etrafında dönmek, *birgesine ~*: beraberinde dolaşmak, *konaklıkda ~*: misafirlikte gezmek, *alıp ~*: alıp dolaşmak, *ızından ~*: peşinden dolaşmak, *üynü tögeresinde ~*: evin çevresinde dolaşmak, *köz açā ~*: gözünü açmaya başlamak, *biraz ~*: biraz dolaşmak, *köçüb ~*: göçerlikte dolaşmak, *boş ~*: boş gezmek, *havle ~*: hayta hayta dolaşmak, *atıla-satıla ~*: atılıp-satılıp dolaşmak, *arı-beri ~*: öteye beriye dolanmak, *urçukça ~*: iğ gibi dönmek, *birevge ~*: başkası için çalışmak, *bir canına ~*: bir tarafına dönmek, hallolmak (mec.) *ızına ~*: geri dönmek, *çüyresine ~*: tersine çevrilmek, *müyüşden ~*:

köşeden dönmek, *acirge ~*: aygıra gelmek (kısraklar için), *buğāğa ~*: boğaya gelmek (inekler için), *alalmay ~*: alamadan dolaşmak, *karağanlay ~*: bakarak gezmek, *keterge ~*: gitmeye hazırlanmak, *amanlık etib ~*: kötülükte dolaşmak, *calınçak bolub ~*: yalvarıp gezmek, *izleb ~*: arayıp gezmek, *içib ~*: sarhoş gezmek, *kaçıb ~*: kaçıp doluşmak, *tonavul etib ~*: soygunculuk yapıp dolaşmak, *allı ~*: iyiliği tutmak, dostluğu tutmak, *artı ~*: küsmek, münasebetini kesmek, arkasını döndürmek, *haman aytıb ~*: her yerde söyleyip gezmek, *köbgeni ızına aylanğandı*: şişliği geri dönmüş (inmiş), *anı bıla meni tirmenibiz bir canına aylanadı*: onunla benim değirmenimiz aynı yönde dönüyor, *üynü terezeleri colğa aylanıbdıla*: evin pencereleri yola bakıyor, *cetmegen cerleri kalmay aylanadıla*: gitmedik yer bırakmadan dolaşıyorlar, *üy işlerge allı aylanğandı*: ev yapmaya çok heveslenmiş, ev yapmaya çok kararlı, *sabiy kömeden beri aylanğandı*: çocuk kızamıktan geri dönmüş, *bu sağatda anı çarhı allına aylanğan zamandı*: şimdi onun çarkının öne döndüğü zamandır (deyim), *aylanğan it ne süyek tabar, ne tayak tabar*: dolaşan it ya kemik bulur, ya dayak bulur (a.s.) **Aylanmalı** dönemeçli. *~ col*: dönemeçli yol.
Aylanmalık bk. aylanma. *Colnu ~ı köbdü*: yolun dönemeci çoktur.
Aylanğan dönen, dolaşan, çevrilen, gezen. *Koyçulukda ~ adam*:

çobanlıkta gezen adam, *oramlanı*
~ *sabiyle*: sokakları dolaşan
çocuklar, ~ *it*:: boş gezen köpek,
çarhını ~i: çarkın dönmesi.

Aylık aylık. ~ *cal*: aylık ücret.

Aymısa ziyarı yok, öyle olsun.

Kelsin ~: gelsin ziyarı yok.

Aymoğur uğursuz ve mevhum bir
masal yaratığı. ~ *kibik*: Aymoğur
gibi, ~ *kibik karab turadı*: Aymoğur
gibi bakıp duruyor (baykuş gibi
bakıp duruyor).

Aymoğurça Aymoğur gibi.

Aymölek ay yüzlü melek (özel isim
olarak kullanılır). ~! Kim gerek!
Soslan gerek!: Aymölek! Kim
gerek! Tavkan gerek! (çocuklar iki
takım halinde oynayacakları zaman
iki başçı karşılıklı olarak bu
tekerlemeyi tekrarlıyarak
takımlarına alacakları arkadaşlarını
isim isim seçerler.)

Aymuş (koyunculukla ilgili bir masal
kahramanının adı).

Aynan inan. *Allah ~*: Allah' a inan,
Allah ~ çaşçık seni tüyerme: Allah'
a inan, çocuk seni döverim (yaşlılar
küçükleri korkutmak için söylerler).

Aynığiv bk. aynıv.

Aynıkmak bk. aynımak.

Aynımak neşvü nema bulmak,
gelişmek, iyileşmek, ıslah olmak,
büyümek. Kozula aynıb
başlağandıla: kuzular gelişmeye
başladılar, terekle suvsuzluktan
aynıyalmaydıla: ağaçlar
susuzluktan gelişemiyorlar, çaşçık
uvak uvak aynıb baradı: çocuk
yavaş yavaş geliyor.

Aynırılay gelişecek gibi, büyüyecek
gibi, neşvü nema bulur gibi, büyür
gibi.

Aynıtıv büyütme, geliştirme,
iyileştirme.

Aynıtmak büyütme, geliştirme,
iyileştirme.

Aynıv neşvü nema bulma, iyileşme,
gelişme, büyüme.

Ayran yoğurt, ayran. Çakğan ~:

çırpılmış ayran, kaynağan ~:

ekşiyen yoğurt, gibit ~: tulum

yoğurdu, ~ gibit: yoğurt tulumu.

Ayrançı ayranacı.

Ayranıçer bk. ayrankarın.

Ayrankarın midesini ayranla
dolduran, ayran içici, ayran
tiryakisi.

Ayranlık yoğurtluk, ayranlık. ~ *süt*:
yoğurtluk süt.

Ayrerin (ayrı erin) ayrı dudaklı,
tavşan dudaklı.

Ayrı çatal şeklinde, çatallı,
çatallanmış, ikiye ayrılmış, iki dala
ayrılmış. ~ *ağaç*: iki dala ayrılmış
ağaç, ucu ayrık ağaç, ~ *karmak*:
çatal şeklinde zıpkın, ~ ketmek:
ayrı gitmek, ~ bolmak: ayrı olmak,
~ *sirt (dukuş) tüye*: çift hörgüçlü
deve, ~ *çabak*: yengeç.

Ayrıçı tefrikacı, ayırıcı, ayrılıkçı.

Ayrıçılık tefrikacılık, ayrılıkçılık.

Ayrıkulak (zool.) bir çeşit böcek
(stafili).

Ayrıkuyruk (zool.) kulağa kaçan
sinek.

Ayrılık ayrılık, tefrika, ayırıcılık. ~
salğan: ayırıcılık yapan, tefrika
yapan, ~ *salğan polatika*: tefrika
yaratan politika, *arada ~ bardı*:
arada tefrika var, eki halkı arasında
~ *salırğa küreşedile*: iki halkın
arasına tefrika sokmaya
çalışıyorlar.

Ayrim bölüm, ayrı, yalnız, kendi başına. ~ *terek*: yalnız ağaç, ~ *turğan adam*: yalnız yaşayan adam.

Ayrimkan ada. *Carım* ~: yarımada, *adam çaşamağan* ~: insan yaşamayan ada, ıssız ada.

Ayrış ikilik, nifak. *Karnaşları araları* ~*di*: kardeşler arasında ikilik var.

Aytdıçı dedikoducu.

Aytdıriv söylettirme, tekrarlatma, söyletme.

Aytdırmak söylettirmek, anlattırmak, dedirtmek, söz verdirtmek; tekrar ettirmek, haber salmak, söyletmek, dedirtmek, bahsettirmek. *Bir söz bir söznü aytdırır*: söz sözü söyletir (d), *aytdıra aytdıra til cavumu kuruttur*: söylete söylete dilimi kuruttun, *sabiyni dersin bir eki aytdır*: çocuğun dersini bir iki kez tekrarlat, *salam* ~: selam söyletmek, *birevden* ~: birisiyle haber salmak, *atın* ~: adından bahsettirmek, *ħauħnu aytdırmay ber*: ödünç aldığın şeyi söyletmeden ver, *aytdırmay koymaysa*: söylettirmeden bırakmıyorsun.

Aytilğan söylenen. ~ ~ *cerde kalırğa kerekdi*: söylenen şey söylendiği yerde kalmalı, ~ *söz*: söylenen söz.

Aytilib söylenip, söylenerek. ~ *kelgen*: söylenip gelen. ~ *turğan*: söylenip duran, devamlı hatırlanan, ~ *turluk*: ebedi söylenecek, devamlı hatırlanacak, söylenip durulacak, ~ *eştilmegen*: söylenip duyulmayan, hiç duyulmamış.

Aytılırça (mec.) dillere destan olacak şekilde, unutulmayacak, dillerden düşmeyecek. *Anı başına* ~ *bir kıyınlık kelgendi*: onun başına unutulmayacak bir felaket gelmiştir, ~ *etilırça*: söylenecek yapılacak şekilde.

Aytım (gr.) cümle, ifade, söz. ~*lanı türlüleri*: sözlerin çeşitleri, *atalğan* ~: açık söz, belirli ifade, *baylamlı koş* ~: bağlaçlı birleşik ifade, *baş* ~: temel ifade, *başçılı* ~: faili belli ifade, *başçısız* ~: faili belli olmayan ifade (impersonel), *belgisiz başçılı* ~: faili belli olmayan ifade, *bir kuramlı* ~: tek organizasyonlu ifade, *boysunğan* ~: bağlı cümle, yan cümlecik, *boysunğan başçı* ~: bağlı temel cümle, *boysunğan belgilevçi* ~: bağlı belirleyici cümle, *boysunğan bolumçu* ~: bağlı zarfa ait cümle, *boysunğan zamancı* ~: bağlı zaman gösteren cümle, *boysunğan koş* ~: bağlı birleşik cümle, *boysunğan muratçı* ~: bağlı maksatlı cümle, *boysunğan orunçu* ~: bağlı yer bildiren cümle, *boysunğan siltavçu* ~: bağlı mazeret bildiren cümle, *boysunğan tolturuvçu* ~: bağlı tamamlayıcı cümle, *boysunğan turaklavçu* ~: bağlı yavaşlatıcı cümle, *boysunğan halçı* ~: bağlı durum (hal) cümlesi, *boysunğan haparçı* ~: bağlı haberci cümle, *boysunğan şart* ~: bağlı şart cümlesi, *boş* ~: yalın cümle, yan cümle, *buyrukçu* ~: emredici cümle, *cayılğan* ~: kapsamlı cümle, *cayılmağan* ~: vus'atsiz (dar)cümle, *cıyıdırılğan başçılı* ~: çok failli cümli, *költürtüvçü* ~: mübalağalı ifade,

kiriş ~: güçlendirici ifade, *koş ~*: mürekkepcümle, birleşik ifade, *soruvçu ~*: soru ifadesi, *teş caraşan koş ~*: uyumlu birleşik cümle, *tolğan ~*: dolu ifade, *tolmağan ~*: eksik ifade, *haparlavçu ~*: haberci ifade, *eki kuramlı ~*: iki organizasyonlu ifade, *suratlağan ~*: resimleyen (tarifleyen) ifade, *uzun ~*: uzun ifade.

Aytır-aytmaz der demez, söyler söylemez.

Aytırça övgüyle söylenecek gibi, gıpta ile anlatılacak gibi. *Adam ~*: insan gıpta ile anlatacak gibi.

Aytış bk. aytiv.

Aytışiv söyleşme, mülakat.

Aytışmak söyleşmek, karşılıklı konuşmak, mülakat yapmak.

Aytiv 1. Söyleme, anlatma, ifade etme. 2. Deyim, ifade, nesilden nesile intikal eden ifadeler, tevatür, meşhur söz, söylenti, rivayet. *Burundan kelgen ~*: çok eskilerden gelen rivayet, *~ğa köre*: rivayete göre, tevatüre göre, *~ bardı*: söylendi var, *halkda allay ~ bardı*: halkta öyle bir tevatür var, *~dan ol tanbıla kellikdi*: rivayate göre o yarın gelecek, *sen ~dan*: senin ifadene göre, *ne ~u bardı?*: söylenecek nesi varki?

Aytivçu anlatıcı, söyleyici, ifade edici. *Tavruh ~*: masal anlatıcı, *halknı akılın ~ adam*: halkın fikrini ifade edici (dile getiren) adam, halkın fikriyatına tercüman olan kimse.

Aytıvdan söylendiğine göre, ifadesine göre, dediğine göre. *Ol ~dan işleri eki künne deri etilikdi*:

onun dediğine göre işleri iki güne kadar yapılacak, *kese ~*: kendi ifadesine göre, *men ~*: benim dediğime göre.

Aytıvdan-etivden söylemekten yapmaktan. *~ - ~ başha cuk söyleşilmeydi, alay a etilgen zat körülmeydi*: söylemekten yapmaktan başka bir şey konuşulmuyor, ama yapılan bir şey de görülmüyor.

Aytıvlu tanınmış, övülmeye değer, çok iyi, mükemmel, harika. *~ğa aytırla, külkülükge küdürle*: iyiye söz söylerler, gülünç olana da gülerler.

Aytıvluk 1. Mükemmel, harikulade. *Ol ~ bir iş işlegendi*: o mükemmel bir iş yaptı. 2. Hatırlanacak, anlatılacak, dilden düşmeyecek, *~ bolmak*: dile düşmek, rezil olmak, *o kızını üsünden ~ bolğandı*: o kızı yüzünden dile düştü.

Aytmak söylemek, demek, anlatmak, söz vermek. *Salam ~*: selam söylemek, *atın ~*: adını söylemek, *aytının ~*: söyleyeceğini söylemek, *artha aytının alğa aytadı*: sonra söyleyeceğini önce söylüyor, *boş ~*: boş söylemek, *balta bıla üzgença ~*: baltayla koparır gibi söylemek, *burdurub ~*: değiştirip söylemek, *ötürük ~*: yalan söylemek, *katı ~*: sıkı söylemek, *türkça ~*: türkçe söylemek, *kertisin ~*: gerçeği söylemek, *cır ~*: şarkı söylemek, *tavruh ~*: hikâye anlatmak, *hapar ~*: haber söylemek, *elber comak ~*: bilmece sormak, *comak ~*: masal anlatmak, *kışhası bıla ~*: kestirmeden söylemek, *nazmuda*

~: manzumedede anlatmak,
mağanasın ~: manasını söylemek,
aldab ~: yalan söylemek, *ariv ~*:
güzel söylemek, *birin koyub birin*
~: birini bırakıp birini söylemek,
boluşlusun ~: olduğu gibi
anlatmak, *izlegenin ~*: istediğini
söylemek, *keleşilik ~*: dünürlük
yapmak, *kaytarıb ~*: döndürüp
söylemek, tekrar söylemek,
kuvanıb ~: sevinerek söylemek,
mahtab ~: överek anlatmak,
sögüb ~: kötüleyerek anlatmak,
sınab körgeenin ~: görüp sınıdığını
söylemek, *tab ~*: uygun söylemek,
münasib söylemek, *çöbnü terek*
etib ~: çöpü mertek yapıp
söylemek, *ışanıb ~*: güvenerek
söylemek, *ülgüğe ~*: misal olarak
söylemek, *aytib boşamağa koy*:
söyleyip bitirmeye müsaade et,
aytmay koyarğa tebreğendi:
söylemeden bırakmaya başladı
(galiba söylemeyecek), *sözümü*
artha salmay aytayım: sözümü
saklamadan söyleyim, *aytırığı*
bileme: söyleyeceğini biliyorum,
cuk aytırğa kerekdi: bir şey
söylemek lazım, *men da anı*
aytama: ben de aynı şeyi (onu)
söylüyorum, *anı berirge aythandı*:
onu vermeye söz verdi, *tölerge*
aytadı: ödemeye söz veriyor, *anı*
işin eteriği aythansa: onun işini
yapacağına söz vermişsin,
aytmağanı kalmadı: demediği
kalmadı, *aythan a tınçdı*: söylemesi
kolay, *aytib aytalmazça bir iş*
bolğandı: sözle anlatılamıyacak bir
hadise olmuş, *aytib anılatırğa*
kerekdi: söyleyip anlatmak lazım,
aytib eşitilmegen: söylenip

ışitilmeyen, *Allah aytsa*: inşallah,
söz aytır madarıñ çokdu: söz
söyliyecek imkânın yok, *men*
aythan esiñde bolsun: benim
söylediğim aklında olsun, *menden*
alağa salam aytırırsa: benden onlara
selam söylersin, *saña aytama!*:
sana söylüyorum!, *ol aythanğa*
karama: onun dediğine bakma,
toba, aytdım ese kaytdım: tövbe,
dedimse sözümü geri aldım, *aytma*
cuvuğuna, aytır cuvuğuna:
söyleme akrabana, söyler
akrabasına=söyleme dostuna,
söyler dostuna (a.s.), *aytırğa*
uyalmağan, eterge da uyalmaz:
söylemeye utanmayan, yapmaya
da utanmaz (a.s.), *aytırın*
bilmegen, anasına aman aytdırır:
söyleyeceğini bilmeyen anasına
kötü söz söyletir (a.s.).

Ayü ayı. ~ *bala*: ayı yavrusu, *ak ~*:
beyaz ayı (kutup ayısı), *~ça*: ayıca,
ayı gibi, *at aşığan ~ça*: at yiyen
ayı gibi, ~ *kış tabanın calağança*:
ayı kışın tabanını yaladığı gibi (d),
~ *ız*: ayı izi, *ayü bala*: ayı yavrusu,
~ *terekge minnença*: ayının ağaca
çıkması gibi (d), ~ *duğumanı*
süymey edi, ol da barıb anı
teşigine bite edi: ayı naneyi
sevmiyordu, o da gidip onun ininde
çıkıyordu (d), ~ *nü kesin*
öltürgünçü terisine bağa biçme:
ayıyı öldürünceye kadar derisine
kıymet biçme (a.s.), ~ *den kaçsañ,*
köndelen kaç: ayıdan kaçarsan yan
yan kaç (d).

Ayükay ayıcık. *Bizni ~*: bizim ayıcık.
Ayüğe (ay üyüğe) aşkolsun, Allah
iyiliğini versin, ey evine iyilik
giresice, evine iyilik, ocağına

sağlık, hey ocağı sönmüyesice. ~ *anı kalay bilmeyse?:* aşkolsun, onu nasıl bilmiyorsun?, ~ *alay kalay etdi?:* hey evine iyilik giresice, onu nasıl yaptın?

Ayütaban ayı tabanlı, düztaban.

Ayütük ayı gibi kıllı.

Ayva (bot.) ayva.

Az az, yetersiz, cüz'î, kâfi olmayan. ~ *adam:* az insan, *aşarıkını ~ etib işlegenleni aç koymağız:* yemeği az yapıp çalışanları aç bırakmayınız, ~ *bolmak:* az olmak, ~ *etmek:* az etmek, az yapmak, *suvu ~:* suyu az, *em ~:* en az, *bek ~:* çok az, ~ *mı tilegemme:* az mı yalvardım, *ol bizge ~ keledi:* o bize az geliyor, *ne ~ da* hiç bir surette, *ne ~ da unama:* hiç bir şekilde kabul etme, *ne ~ bolsa da:* ne kadar az olsada, ~ *dan ~:* azdan az, ~ *aşım, avrumağan başım:* az aşım kaygısız başım (a.s.), ~ *bergen candan, köb bergen maldan:* az veren candan, çok veren maldan (a.s.), ~ *ar ~ar:* azar azar, az az.

Azab azab. ~ *çekmek:* azab çekmek, ~ *bermek:* azab vermek, ~ *salmak:* azab vermek, ~ *ha tüşmek:* azaba düşmek, ~ *ha kalmak:* azaba düşer olmak, *ahırat ~:* ahiret azabı, *kabır ~:* kabir azabı, *kara ~:* tahammül edilmez azab. ~ *lı kabır:* azap çeken kabir (d).

Azablamak azab vermek.

Azablanıv azablanma.

Azablanmak kendi kendine azab etmek.

Azablanğan azaba düşer olan, azablanan.

Azablav azablama, azab verme.

Azablı azab çeken. ~ *kabır:* azab çeken kabir.

Azablık zorluk, sıkıntı vericilik.

Bolumnu ~ı: durumun zorluğu, vaziyetin vahameti.

Azaplılık bk. azaplık.

Azan ezan. *Künorta ~:* öğle ezanı,

~ *kıçırğan:* ezan okuyan, ~

kıçırmak: ezan okumak.

Azançı ezan okuyan, müezzin.

Azançılık müezzinlik.

Azarbaycan Azerbaycan.

Azarbaycanlı Azerbaycanlı, Azeri.

Azarlamak azarlamak, takdir etmek (pek kullanılmaz).

Azarlanıv azarlanma.

Azarlanmak azarlanmak.

Azarlav azarlama.

Az-art az arka. ~ *da:* az arkada.

Azat azat, hür, bağımsız. ~ *halk:* hür toplum, ~ *bolmak:* hür olmak, ~ *etmek:* serbest bırakmak, azat etmek, ~ *kağıt:* azatlık belgesi, ~ *etivçü:* azat edici, ~ *etiv:* azat etme.

Azatlağan azatlayan, serbest bırakan.

Azatlamak azat etmek.

Azatlav azat etme.

Azatlavçu azat edici.

Azatlık hürriyet, serbestlik,

kurutuluş. ~ *üçün küreş:* hürriyet için mücadele, ~ *beriv:* hürriyetini

verme, serbestlik verme, ~

tabmak: hürriyete ulaşmak,

serbestliğe kavuşmak, ~ *ğa*

termilğen: hürriyete susamış,

kurtuluşa erişmeye can atan..

Azatlıkçı hürriyetçi, azatlık

taftarı..

Azav yırtıcı diş, ısırıcı diş, sivri diş.

toņuz ~ça: domuz dişi gibi.

Azavlu bk. azavtiş.
Azavtiş uzun dişli, domuz dişli.
Azayıv azalma.
Azaymaklık azalma hali, azalmaklık.
Azaymaz azalmaz.
Azaytırmak azalttırmak.
Azayıv azaltma .
Azbar ezber. ~ *bilmek*: ezbere bilmek, ~ *etmek*: ezberlemek, ~ *aytmak*: ezbere söylemek, ~ *ayıv*: irticalen söyleme, ezbere söyleme, *suv* ~: su gibi ezber.
Azbarlamak ezberlemek.
Azbarlanıv ezberlenme.
Azbarlanmak ezberlenmek.
Azbarlatıv ezberletme.
Azbarlatmak ezberletmek.
Azbarlav ezberleme.
Az-buz az-buz, az-çok. ~ - ~ *tüldü*: az-buz değil, ~ - ~ *esimdedi*: az-çok aklımdadır, ~ - ~ *bilinjen adam* : az-çok bilinen adam.
Azcık azıcık, çok az. *İşni boşalırına* ~ *kalğandı*: işin bitmesine çok az kaldı.
Azdağılı beri ne zamandır, bunca zamandır, onca zamandan beri. *Ol ~ kaydadı?:* O bunca zamandır nerede?, ~ *beri kaydasa?:* bunca zamandır neredesin? ~ *çaşaydı*: bunca zamandır yaşıyor.
Azdan azdan, ramak. *Çığırğa ~ kaldı*: düşmeye ramak kaldı, *kıçırıp iyerge ~ kaldı*: çığlık atmaya ramak kaldı.
Azdan-buzdan azıcık-buzucuk.
Azdırıv 1. Zayıflatma. 2. Şımartma.
Azdırmak 1. Zayıflatmak. 2. Azdırmak, şımartmak.
Azerça azerice.

Azgek güçten düşmüş, bitkin, çelimsiz.
Azğan 1. Zayıflayan, kilo kaybeden, incelen. 2. Azmış, kudurmuş, şıarmış.
Azğanlık 1. Zayıflık, incelmışlik. 2. Azgınlık, kudurmuşluk.
Azğıç şımarık, haddini bilmez.
Azgın 1. Zayıf, ince, güçten düşmüş. 2. Azgın, şımarık. ~ *adam*: azgın adam, ~ *közle*: azgın (bakan) gözler.
Azğınlamak zayıflamak, güçten düşmek. *Bir kesek azğınlarğa kerekdi*: biraz zayıflamak gerek.
Azğınlaşıv zayıflaşma.
Azğınlaşmak zayıflaşmak.
Azğınlatıv zayıflatma.
Azğınlatmak zayıflatmak.
Azğınlav zayıflama.
Azğınlı zayıf, bitkin.
Azğınlık zayıflık, güçsüzlük.
Azıb-tozub azarak-tozarak, azıp şımarıp.
Azık azık. *Ertiden ~*: sabah azığı, kahvaltı, *col ~*: yol azığı, *koş ~*: işçi azığı, hayvancılık yapan işçilerin (çobanların) azığı, *cel ~* *bolluk*: yel azığı olasıca, rüzgâra kapılıp gidesice (beddua), *ot ~* *bolluk*: ateş azığı olasıca (ateşe düşesice), *suv ~* *bolluk*: su azığı olasıca (sel alıp götürsice), ~ *az alğa kabar*, *atı aman alğa çabar*: azığı az önce yer, atı zayıf önce koşar, ~ *az bolsa nöger hını bolur*: azık azalırsa arkadaşlar asabi olurlar.
Azı-köbü azı-çoğu.
Azırey patavatsız, münasebetsiz.
Azıreyleniv münasebetsizlik etme.

Azireylenmek

münasebetsizleşmek, uygunsuz davranmak, patavatsızlık etmek, patavatsızlanmak. *Ol azireylenedi:* o münasebetsizleşiyor.

Azireyli münasebetsiz, patavatsız.

~ *adam:* münasebetsiz adam.

Azireylilik münasebetsizlik,

patavatsızlık. *Ol ~ge bir kara:* o münasebetsizliğe bir bak.

Azısı azı. *Köbü ketdi ~ kaldı:* çoğu gitti azı kaldı.**Aziv** 1. Zayıflama, Azma.**Aziv** 2 .Azgınlaşma, şımarma.**Azim** azim, büyük.**Azimçi** imamın yardımcısı, yardımcı din görevlisi, cami hizmetkârı.**Azimçilik** yardımcı hizmetkârlık.**Azim-Kerim** azim-kerim. *Teyri ~ -*

~: vallahi azim, ~ - ~ *billahiy:* billahi azim.

Aziya asya.**Aziyaçı** asyalı.**Aziyalı** asyalı.**Aziyat** eziyet.**Aziyatlı** eziyetli.**Azlamak** azaltmak.**Azlanıv** azalma, azal(ın)ma.**Azlanıvçu** azalıcı.**Azlanmak** azalmak .**Azlav** azalma.**Azlavçu** azalıcı.**Azlık** azlık.**Azmaq** 1. Zayıflamak, incelmek.

Körüsmegenli bek azğansa: görüşmiyeli çok zayıflamışsın, *közlerim azğandıla:* gözlerim zayıfladı, *esi ~:* bayılmak, kendini kaybetmek, *esi azıb cerge tüşdü:* bayılıp yere düştü. 2. Azmaq, haddi aşmak, şımarmak. *Sen a bek azğan köreme:* bakıyorum sen çok

azmışsın, *azğan azğanına tüber:* azan azgınlığının cezasını çeker (a.s.).

Azman çok iri, azman.**Az-maz** az-buz.**Azmazlık** 1. Zayıflamıyacak, incelmiyecek. 2. Azmayacak, şımarıyacak.**Azmiç** bilmiş, çok bilmiş (çocuklar için), şımarık, yaşından büyük laf söyleyen çocuk. ~ *sabiy:* bilmiş çocuk, şımarık çocuk.**Azmiçlanıv** bilmişlenme, şımarma.**Azmiçlanmak** bilgiçlenmek, şımarmak.**Azmiçlanğan** bilmişlenen, şımaran.**Azmiçlik** bilmişlik, şımarıklık. *Ol sabiyde bir ~ bardı:* o çocukta bir şımarıklık var ki ...**Azrail** Ezrail, can alıcı melek. *Azrail alır süygen canıñı, tar kabırğa salır nazik sanıñı:* Ezrail alır tatlı canını, dar kabire koyar nazik tenini (beyit-Muhammed-ül Varağî).**B**

Ba! Bir çeşit ünlem. Tuh tuh tuh, vah vah vah. *Ba! Ba! Ba! Alay bolupmu kaldı:* tuh, tuh, tuh, öyle mi oluverdi! ~! ~! ~! *Ne aman boldu:* vah vah vah ne kötü oldu.

Ba: ~ *etmek:* öpmek (çocuk dilinde), bus etmek. *sabiyçikni cayakçığın ~et:* bebeğin minik yanağını bus et.

Bab başha bam başka.

Baba cet, büyük dede, soy atası, ata. *billay zatnı bizni ~larıbız da körmegendi:* böyle şeyi bizim dedelerimiz de görmemiştir, *ata ~:* cet, soy atası, ecdat, *ata ~larıbız:* ecdadımız, atalarımız.

Babas papaz, *kart ~*: kart papaz, tecrübeli adam (mec.).
Babay babacığım.
Babuş ördek. *üy ~*: evcil ördek, *~ça çaykala*: ördek gibi sallanarak.
Baca (baça) bacanak, bk. *paçana*.
Bacarğan beceren, başaran. *İş ~*: iş beceren, iş yapan.
Bacarıv yapma, becerme, ifa etme. donatma.
Bacarıvlu becerikli, yapıcı. *~ adam*: becerikli
Bacarmak yapmak, becermek, başarmak, ifa etmek, yerine getirmek. *Bacarıp boşamak*: yapıp bitirmek, *camağatnı kereklesin igi ~*: halkın ihtiyacını iyi biçimde yerine getirmek.
Bacoş boş, önemsiz, faydasız, kötü, paçoş. *Savru meni almaydı, ~ha men barmayma* (d): iyi beni almıyor, kötüye ben gitmiyorum.
Baçama (malk.) başkan, reis, amir, başçı.
Baçamalık (malk.) başkanlık, reislik, liderlik, başçılık. *~ orun*: riyaset makamı.
Baçha bahçe. *Terek ~*: ağaç bahçesi, *köget ~*: meyve bahçesi, *~ ginci*: bahçe korkuluğu, *tütün ~*: tütün bahçesi.
Baçhaçı bahçecilikle uğraşan, bahçeci, bahçıvan.
Baçhaçılık bahçecilik, bahçe ziraati.
Baçhalık bahçelik, bahçelik yer.
Baçhiç merdiven, basamak, baskıç. *burulup çıkğan ~*: döner merdiven, *~ salmak*: merdiven koymak, *~ bıla örlemek*: merdiven ile çıkmak, *ağaç ~la*: tahta

basamaklar, *~ boluv*: destek olma, *taş ~la*: taş basamaklar.
Badıramak (hayvanlarda) doğum belirtisi göstermek. *İyneke badırağandı*: inek bızağılamak üzere.
Badırav doğum belirtisi gösterme, doğumun yaklaşması hali.
Badrajan domates.
Baga çakal (zoo.), *~ça kıcıрма!* Çakal gibi bağırma! *~ tavuş*: çakal sesi.
Baguş çöplük, süpürüntü, gübre yığını. *~ töbe*: çöp yığını, *~ tökgen cer*: çöp dökülen yer, çöplük, *~ kazğan tavuk*: çöplük karıştıran tavuk, çöplük eşeleyen tavuk, *tavukla ~ha ketdile*: tavuklar çöplüğe gittiler.
Baguşlu çöplü, kirli. *~ arbaz*: çöplü avlu.
Bağa paha, kıymet, değer, fiyat. *Bek ~dı*: çok pahalı, *kıral ~sı*: çok pahalı, fahiş fiyatlı, *barıp tohtağan ~sı*: en son fiyatı, *kesi ~*: kendi değeri, *kan ~sı*: kan pahası, çok panalı, *asırı ~*: aşırı pahalı, *~sı költürülgen*: fiyatı artan, *~ nedi*: fiyatı kaça, *üç milyon ~sı bardı*: üç milyon değeri var, *~sı tüşmek*: değer kaybetmek, fiyatı düşmek, *barısını ~sı*: hepsine değer, hepsinin değerine eşit, *~ bergen adam*: değer veren adam, *el ~sı adam*: çok değerli adam, ile bedel adam, *~ kumaç*: pahalı kumaç, *~// karnaşım*: değerli kardeşim.
Bağaçı pahalı satan, kazıklayıcı, fahiş mal satan.
Bağalandırıv değerlendirmeye, kıymete bindirme, ululatma, değer verme.

Bağalandırmak onudlandırmak; değerlendirmek, kıymetlendirmek, kıymete bindirmek, ululatmak, fiyatını artırmak. *Atasın anasın ~:* babasını anasını onurlandırmak, babasına anasına değer vermek, *kesin ~:* kendini kıymete bindirmek, kendini ağıra satmak, *Ol bizni bek bağalandırdı:* o bize çok değer verdi, *ol cuğun bek bağalandıradı:* o eşyasına çok değer veriyor.

Bağalanıv kıymetlenme, pahalılaşma, kıymete binme, nazlanma, fiyatlanma.

Bağalanmak kıymetlenmek, pahalılaşmak, kıymete binmek, nazlanmak, fiyatı yükselmek. *Ol bek bağalanıandı:* o çok kıymete bindi, *bağalansa da kişi anı san etmeydi:* nazlansa da kimse farkında değil, *kögetle bek bağalanıandıla:* meyveler çok pahalılaşmış.

Bağalatıv yüceltme, itibar etme, değer verme, fiyatını artırma.

Bağalatmak yüceltmek, fazla değer vermek, kıymet vermek, fiyatını artırmak. *Bağalatıp söyleşmek:* değer vererek konuşmak, *anı bek bağalandırmaydıla:* ona pek değer vermiyorlar, *biri birin ~:* bir birine değer vermek, *bek bağalatıp tutmak:* çok kıymet vererek taşımak, *men anı bek bağalatama:* ben ona çok değer veriyorum, *asırı bek ~:* gereğinden fazla değer vermek, aşırı yüceltmek, *kesin ~:* kendini yüceltmek, kendini ağıra satmak, *unamasa bağalatıp küreşmegiz:* kabul etmezse fazla

itibar etmeyiniz, üzerine fazla düşmeyiniz.

Bağalı pahalı, değerli, kıymetli, saygı değer, muhterem, hatırlı. *~ savğala:* pahalı hediyeler, *~ taş:* değerli taş, *~ adam:* değerli adam, *~ ustazım:* muhterem hocam, *~ cerle:* kıymetli araziler, *~ kabır:* yatır, saygı gösterilen mezar, *~ kıtay:* pahalı Çin kumaşı, bulunmaz Hind kumaşı (mec.).

Bağalık pahalılık, kıymetlilik, değerlilik. *Bazarda bir ~ bardı:* pazarda bir pahalılık var ki sorma, *bu ~ kayrı deri barlıkdı:* bu pahalılık nereye kadar gidecek?

Bağalılık bk. *bağalık*.

Bağana direk, sütun, dayanak, orta direk. *Ana, üynü ~sıdı:* anne evin direğidir, *ağaç ~:* ağaç sütun, *Appaça ~ğa cabışhança (d):* Appaça'nın sütuna sarıldığı gibi (bir şeye çok sıkı sarılan kimseyi ifade için). *Bağana~:* direklik, sütunluk, *~lık ağaç:* sütunluk ağaç.

Bağasınıv pahalı görme.

Bağasınmak pahalı görmek, pahasınmak. *Kiyimni bağasınıp almadım:* elbiseyi pahalı görerek almadım, *bek bağasındım:* çok pahalı gördüm.

Bağasız değersiz, kıymetsiz, ucuz, bedava. *~ bermek:* ücretsiz vermek, bedava vermek, *~ savğa:* değersiz armağan, *~ mal:* ucuz mal.

Bağılğan bakılan, beslenen, besili, tedavi edilen. *~ cara:* tedavi edilen yara, *~ koy:* beslenen koyun, *~ kıştık çıçhan tutmaz (as.):* besili kedi fare tutmaz.

Bağılıv bakılma, beslenme, tedavi edilme.

Bağılmak bakılmak, beslenmek, tedavi edilmek, ihtimam gösterilmek.

Bağım bakım, tedavi, ihtimam, besleme. ~ *etmek*: tedavi etmek.

Bağımçak ilaç, tedavi edici madde. ~ *etiv*: ilaç yapma.

Bağınıv güvenme, boyun eğme.

Bağınmak güvenmek, bel bağlamak; boyun eğmek, itaat etmek. *Men sağa bağınıp kelgenme*: ben sana güvenerek geldim, *unuthannı sağıınma, cekirgençe bağınma* (d): unutanı hatırlama, horozlanana boyun eğme.

Bağır bakır. ~ *savut*: bakır kap, ~ *betli*: bakır renkli, ~ *bet*: tunç yüzü, ~ *taz*: bakır leğen.

Bağırbaş bakır renginde başı olan. ~ *çibin*: güvem, baharda ortaya çıkan ve sıcak kanlı hayvanların derilerini delerek kanlarını içen kısa ömürlü bir sinek, ~ *cılan*: engerek yılanı.

Bağırçı bakır ustası, bakırcı.

Bağırçılık bakırcılık, bakır işlemeciliği.

Bağışlama (çok az kullanılır) hediye etme, ithaf etme.

Bağışlamak hediye etmek, ithaf etmek, (Türkiye türkçesindeki *bağışlamak* anlamında pek kullanılmaz). *Kitabımı atama bağışlayma*: kitabımı babama ithaf ediyorum.

Bağıv bakım, besleme, tedavi etme.

Bağıvçu bakıcı, besleyici, tedavi edici.

Bahça (malk.) bk. *baçha*.

Bahsa (malk.) bk. *basha*.

Bakdırıv baktırma, tedavi ettirme, ihtimam göstertme.

Bakdırmak tedavi ettirmek, ihtimam göstertmek, baktırmak.

Doktorğa kesin ~: doktora kendisini tedavi ettirmek, *avruvnu zamanında bakdırmasañ azar*: hastalığı vaktinde tedavi ettirmezsen azar.

Bakğan bakan, ihtimam eden, tedavi eden. ~ *hans*: şifalı ot, tedavi edici ot, *avruğanña ~*: hastaya bakan.

Baklacañ patlıcan.

Bakmak bakmak, beslemek, tedavi etmek, ihtimam göstermek. *Bağıp sav etmek*: tedavi edip iyileştirmek, *avruğanña ~*: hastayı tedavi etmek, *carağa ~*: yarayı iyileştirmek, *bağıp semirtmek*: besleyip semirtmek, *kesine ~*: kendine ihtimam göstermek.

Bal bal. *Çibin ~*: arı balı, *tarak ~*: petek balı, ~ *batman*: arı kovanı, ~ *çeten*: arı kovanı, ~ *çibin*: bal arısı, ~ *ayak*: bal çanağı, *ayağın ~ğa sukmağ(d)*: ayağın bala sokmak, ~ *betli*: bal rengi, ~ *cağılmak(d)*: bal gibi sürülmek, hoş gelmek, *sözleri cüregime ~ça cağıldı*: sözleri kalbime bal gibi sürüldü, ~ *tatıtıp aşamak*: ballandıra ballandıra yemek, ~ *tatıtıp söyleşmek*: ballandıra ballandıra konuşmak, ~ *tuz* (malk): şeker, *avzundan ~ akğan(d)*: ağızından bal dökülen. *Bal aşarğa süye esen bal çibin urğanña töz* (as.): ~ yemek istiyorsan arının sokmasına dayan, ~ *çibinni*

urğanı aç, balı tatlı: bal arısının sokması acı, balı tatlı (a.s.).
Bala çocuk, evlat, bala, yavru. *Canız ~*: tek çocuk, *hayırlı ~*: hayırlı evlat, *~lı tişiriv*: çocuklu kadın, "Meni ~m tenlerinden miyikdi – Meni ~m tavda aylanğan kiyikdi (folk. d): benim yavrumun boyu yüksektir – benim yavrum dağda dolanan geyiktir, *ayü ~*: ayı yavrusu, *kıştik ~*: kedi yavrusu, *kuş ~*: kuş yavrusu, "Berî aylanıp karay bar bala" (mısra): Berî dönüp bak da git çocuk, *~ tapmak*: çocuk doğurmak, *~dan tuvğan baldan tatlı* (d): torun baldan tatlı.
Balağan kulübe, sığınak.
Balah 1. Bela, felaket, dert; cüretkâr, atak, atılğan; ilginç, cüretkâr. *~ğa kalğan*: felakete uğrayan, *başbız ~ğa kalğandı*: başımız belada; *ne ~ adamsa sen*: ne cüretkâr adamsın sen, *~ adam*: ilginç adam; *ne ~işlegense*: ne halt karıştırdın.
Balahlı belalı, dertli; ilginç. *~ adam*: belalı adam.
Balahlık cüretkârlık, atılğanlık; felaket, dert tasa. *Anı ol ~ın kördünmü*: onun cüretkârlığını gördün mü? *Ant etdir bir ~ğa kala tebregeñbiz*: şart olsun bir felakete uğramak üzereyiz.
Balahlılık bk. *balahlık*.
Balak ayak tarağı, ayağın enine büyüklüğü (ölçü birimi olarak kullanılır). *~larım kenji da çuruk taphan kıyındı*: ayak taramlarım çok geniş olduğu için ayakkabı bulmam zor oluyor, *kenligi eki ~dı*: genişliği iki ayak tarağıdır.

Balaka falaka (araba için).
Balalanıv çocuk sahibi olma, çocuklanma, gebe kalma.
Balalanmak çocuk sahibi olmak, çocuğa kalmak (kadın için), gebe kalmak.
Balalı çocuklu, yavrulu. *~ gaci*: enikli dişi köpek, *~ üydegi*: çocuklu aile, *~ karğa bok ceymez* (d): yavrulu karga pislik yemez.
Balalık evlatlık, *ol anı ~dı*: o onun evlatlığıdır.
Balanbarmak (malk.) işaret parmağı.
Balapan bk. *palapan*.
Balas gokka kozalak.
Balata tabak, tabaklama. *~ aşatmak*: tabaklamak.
Balatalık tabaklık madde.
Balavuz balmumu. *~ çırak*: mum, *~ betli*: balmumu renginde, *~ içirilgen*: balmumu emdirilmiş.
Bal-cav bal-yağ. *Ala busağatda ~ - ~dula*: onlar şimdi bal-yağ gibiler.
Balçı balcı, bal üreticisi.
Balçık balçık, çamur. *~ğa batmak*: çamura gömülmek, *~ çağılğan*: çamur bulaşmış, *~ suv*: bulanık su, balçık suyu.
Balçıklık çamurluk, balçık arazi.
Balçılık balcılık, bal üreticiliği.
Baldıracüz belder'acüz, kocakarı soğuğu (martın 3. haftasına rastlayan soğuk günler). *Anda bol da mında bol – baldıracüzde üyde bol* (d): orada ol burada ol, belderacüzde evde ol.
Baldırğan anason bitkisi, anason.
Baldız baldız (unutulmuş bir kelime, bunun yerine "kayın kız" kelimesi kullanılıyor).

Balham merhem, pomad, balzam.

Kükürtlü ~: kükürtlü merhem, *~ cakmak:* merhem sürmek.

Balhaniy ballıbaba (bot.).

Balık balık, iri balık. *~ terenni süyer, çabak sayını süyer (as):* büyük balık derini sever, küçük balık sığı sever.

Baliy vişne. *Sant ~:* kuş kirazı, *~ betli:* vişneçürüğü renginde, *~ terek:* vişne ağacı.

Balkavuz bk. *balavuz.*

Ballı ballı, balla dolu, bal tadında, tatlı. *~ hans:* ballı bitki, ballıbaba. *Istavatla mallı bolsun – batmanla ballı bolsun (d):* çiftlikler mallı olsun – kovanlar ballı olsun.

Ballık bal konulan yer, ballık.

Ballı (malk.) bk. *balıy.*

Balsıtıv ballandırma, abartma.

Balsıtmak bal tadı vermek, ballandırmak, abartmak. *Balsıtıp aşamak:* ballandırıp yemek, *balsıtıp hapar aytmak:* ballandırarak hikâye anlatmak.

Balta palta, nacak. *~ sap:* palta sapı, *~ tıp:* palta artığı, kıymık, *~sı suvğa ketgen sabın da ızından atar (as.):* baltası suya düşen sapını peşinden atarmış, *~sı taşa tiygendi (d):* baltası taşa deymiş.

Baltır baldır. *~larım avruydu:* baldırlarım ağrıyor.

Bappahan kara hindiba (bot.), babatça.

Bappak bk. *babuş.*

Bappu (çocuk dilinde) ekmek, somun. *Annâ ~ ber:* anneciğim ekmek ver, "... *Taraknı ammağa berdim – Amma maña ~ berdi - ~nu itge berdim – İt maña küçük berdi...*"(tekerleme): Tarağı

nineye verdim – Nine bana ekmek verdi – Ekmeği köpeğe verdim – Köpek bana enik verdi.

Bappubet somunyüzlü.

Bappuş bk. *babuş.*

Bar var, mevcut, var olan. *Kim ~dı üyde:* kim var evde, *nüzürüm ~dı:* adağım var, nezirim var, ...*dep söz ~dı:* diye söz var, *açhañ ~mıdı:* paran var mı, "*Birev ~ edi – Temir tirev ~ edi – Kart anasın çaş etip- Erge bergen ~ edi* (tekerleme): Bir adam varmış – Demir destek varmış – Yaşlı anasını genç yapıp – Kocaya veren varmış", *nasıbiñ ~ese:* kısmetin varsa, *~ zatnı kim kızğannıdı:* olan şeyi kim kıskanacak, *~ küçün salıp küreşdi:* var gücünü ortaya koyarak uğraştı, *~dan çok adam:* varlık içinde darlık çeken adam, *ne akılıñ ~dı:* fikrin ne? Ne düşünüyorsun?

Baramta engel, ayakbağı, haile, zorluk, güçlük. *~ bolmak:* engel olmak, *~ etmek:* zorluk çıkarmak, *baramtalap turğan:* haile içinde olan, engelle karşılaşmış duran.

Baramtalamak engellemek, oyalamak, zorluk çıkarmak.

Baramtalanğan engellenen, engelle karşılaşan.

Baras (baraz) *baraz kün:* Çarşamba günü.

Baraza pulluk izi, sapan izi. *~ tartmak:* pullukla iz çekmek, *~nı terenirek tart:* pulluk izini derince çek.

Barçı-kelçi angarya. *Anı ~~i canımdan toydurdu:* onun angaryası canımdan bezdirdi.

Bardırğan yapan, sürdüren, devam ettiren.

Bardıriv devam ettirme,
sürdürme, götürme.

Bardırivçu yaptırıcı, götürücü,
sürdürücü.

Bardırmak devam ettirmek,
sürdürmek, götürmek, yapmak.
Cıyılıvnu ~: toplantıyı devam
ettirmek, *çaşavnu ~:* hayatı
sürdürmek, *uruşnu ~:* savaşı
sürdürmek, *kazavatnı ~:* savaşı
sürdürmek, *işni ~:* işi devam
ettirmek, *işni alğa ~:* işi öne
götürmek, *küreşni ~:* mücadeleyi
sürdürmek.

Bardırtmak devam ettirmek,
sürdürmek, yaptırmak.

Barduh (malk.) bk. *burduh*.

Barğan 1. Giden, gidişat, seyir,
akış. *suvnu ~:* suyun akışı,
cıyılıvnu ~: toplantının gidişatı, *işni
~:* işin gidişatı, 2. Varan, ulaşan,
giden, akan. *Alayğa ~na soruğuz:*
oraya gidene sorunuz, *~ı bila
kaythanı tej boldu:* gitmesiyle
dönmesi bir oldu, *~ suv:* akarsu.

Bârı tümü, hepsi, miktarı, tamamı,
bütünü. *~bız:* hepimiz, *~ birge:*
hepsi beraber, *bütev ~:* bütün
hepsi, *açhanı ~n bilirge kerekdi:*
paranın miktarını bilmek lazım, *~
bir itni boğu* (d): hepsi bir köpeğin
boku.

Barı varı, varlığı, mevcudu, varlığı,
mevcudiyeti. *anı ~ bila coğun
bilmeybiz:* onun varlığı ile
yokluğun bilmiyoruz, *~ coğu:* varı
– yoğu, varlığı-yokluğu.

Barısı bk. *barı*.

Bariv varma, erişme, yetişme,
gitme, gidiş. *Bu ~dan barsa:* bu
gidişten gidersen, bu hızla
gidersen.

Barlak geleme (dinlenmeye
bırakılan tarlada biten yabani
otların genel adı).

Barlı bolluk, varlıklı, zengin. *~ cıl:*
bolluk yıl, *kışı karlı bolsa cayı ~
bolur* (d): kışı karlı olursa, yazı
bolluk olur.

Barlık varlık, mevcudiyet,
zenginlik, var olan. *~da tarlık
bolmaz:* varlıkta darlık olmaz
(a.s.), *~ çaşav:* zengin hayatı, *anı
~ı cokuğu da birdi:* onun varlığı
yokluğu da bir.

Barmak (f) varmak, gitmek,
erişmek, yetişmek. *Konakğa ~:*
misafiriğe gitmek, *irirde üyge
bardık:* akşamleyin eve eriştik,
alğa ~: öne gitmek, *katına ~:*
yanına varmak, *erge ~:* kocaya
varmak, *ayta bar:* söyleyerek git,
ala bar: alarak git, *ötüp ~:* geçip
gitmek, *izley ~:* arayarak varmak,
ketip ~: uzaklaşıp gitmek,
avruğannı körürge barayık:
hastayı görmeye gidelim, *uçup ~:*
uçup gitmek, *iş uzayıp baradı:* iş
uzayıp gidiyor, *elge baramısa:*
köye gidiyor musun, *kayrı
cahanımge barasa:* hangi
cehenneme gidiyorsun, *bu
barıvdan barsa:* bu gidişten
giderse, *endi bara barayık:* artık
gitsek iyi olur, *bara barğan
zamanda:* ileriki bir zamanda,
günün birinde, *barıp tohtağan:*
sonuna erişmiş, kemale ermiş,
mükemmel, *barıp tohtağan usta:*
mükemmel usta, *barama barama
balta uzununu baralmayma* (bil.):
gidiyorum gidiyorum palta uzununu
gidemiyorum (bilmece-*değirmen*).

Barmak (i) parmak. *Baş ~*: baş parmak, *başala ~*: işaret parmağı, *sansız ~*: yüzük parmağı, *ayak~*: ayak parmağı, *~ basar cer çok edi* (d): parmak basacak yer yoktu, *~lanı beşi de teñ tüldü* (a.s.): parmakların beşi de denk değil, *~ suksaň balğa suk* (d): parmak sokacaksan bala sok, *~ költürmek*: parmak kaldırmak, gitçe *~* da asıvdu: küçük parmak bile fayda (d).

Barmaklık 1. Parmaklık. *Balkon ~*: balkon parmaklığı, 2. Parmağa geçirilen kılıf, 3.Varmaklık,erişmeklik, gitmeklik.

Barmaksız parmaksız.

Bars pars, panter.

Basda lapa şeklinde bir yemek. *Basdaň bolmağan cerge kalağırjı urma* (as.): bastan olmayan yere kaşığını sokma, seni ilgilendirmeyen şeye burnunu sokma.

Basdalık lupalık madde.

Basdırğıç yamalık, bez yama.

Basdırık kâbus.

Basdırıklanıv kâbus görme, korkulu rüya görme.

Basdırıklanmak kâbus görmek, korkulu rüya görmek.

Basdırılıv gömülme.

Basdırılmak gömülmek. *Ölük basdırıldı*: ölü gömüldü, *cuvurğannı tübüne basdırılıp catadı*: yorganın altına gömülüp yatıyor.

Basdırıv gömme, örtme, saklama, gizleme.

Basdırıvlu tutumlu, idareli, cimri. *~ adam*: tutumlu adam.

Basdırmak gömmek, çiğnetmek, bastırmak, örtmek, saklamak. *Cerge ~*: toprağa gömmek, *boran basdırdı*: fırtına bastırdı, *hansla bıla üsün basdırıgız*: otlarla üzerini örtünüz, *ayü millikni basdırğança* (d): ayının leşi saklaması gibi, *avruğannı üsün katı basdırıgız*: hastanın üzerini sıkı örtünüz.

Basha tırmık. *~ tartmak*: tırmık çekmek, *~ tiş*: tırmık dişi, *ağaç ~*: ağaç tırmık..

Bashiç bk. *baçhiç*.

Basımsızlanıv olgunluk gösterememe, metin olamama, metanet gösterememe.

Basılıv baskın, basılma, çiğnenme.

Basılmak baskına uğramak, basılmak, çiğnenmek. *Ebzeler elibizni basdıla*: Ebzeler köyümüzü bastılar, *basılğan biçen*: çiğnenmiş ot, *basıllık koşnu kulağı sañırav* (d): baskına uğrayacak çiftliğin kulağı sağır olurmuş.

Basım 1. Kendine hakim olma, vekar, olgunluk, metanet, sabır, ağırbaşlı. *~ bolğan adam*: vakur adam, ağırbaşlı adam, *~ bolmağan tişiriv*: vekarsız kadın, sabırsız kadın, *anı ~ına ullu büsürev etdik*: onun metanetini çok takdir ettik. 2. Tazyik, basınç. *Kanı ~ı*: kanın basıncı, *havanı ~ı*: hava basıncı.

Basımlı 1. Vakur, olgun, sabırlı, metin, kendine hakim. *~ tişiriv*: vakur kadın, *~ bolmak*: olgun olmak, sabırlı olmak. 2. Basınçlı, tazyikli. *~ suv*: tazyikli su, *~ bölüm*: basınçlı bölme.

Basımlılık vekarlılık, olgunluk, sabırlılık, metanetlilik.

Basımsız 1.Sabırsız, hafif, çiy. ~ *adam*: hafif adam, çiy adam. 2. Basınçsız, tazyiksiz. ~ *açık harif* (gr): vurgusuz sesli harf, ~ *suv*: tazyiksiz su.

Basımsızlanmak olgunluk göstermemek, metin olamamak, metanet gösterememek.

Basımsızlık Vekarsızlık, sabırsızlık, hamlık, çiylik. ~ *etme*: hamlık etme, *anı ~ın kördüğümü*: onun çiyliğini gördün mü?

Basındıriv kalabalığı toplama, kümelenendirme, üstüste yığma.

Basınçak başkalarıyla alay etmeyi huy edinen kimse.

Basınçaklamak alay etmek, eğlenmek.

Basındırmak yığmak, üstüste toplamak, kümelenendirmek, toplamak, kalabalık toplamak. *Satıvçu sabıyme degenni üsüne basındırğandı*: satıcı bir sürü çocuğu üstüne toplamış.

Basıv kümelenme, yığılma, toplanma, toplama.

Basınmak üşüşmek, kümelenmek, toplanmak, kalabalıklaşmak, toplaşmak. *başıma basınıp turmağız*: başıma üşüşüp durmayınız, *közbavçunu tögereğine basındıla*: sihirbazın çevresine topladılar, *bula nek basınığandıla*: bunlar neye toplanmışlar, *eşikni allına basınmağız*: kapının önüne yığılmayınız, *çibinle balğa basınğança* (d): sinekler bala üşüşmüş gibi, *koyla tegege basındıla*: koyunlar yalağa üşüştüler.

Basınğan kümelenen, yığılan, kalabalıklaşan. ~ *halk*: kümelenen kalabalık, *bulutla ~dıla*: bulutlar yığıldılar.

Basıv basma, tazyik etme.

Basma 1. Basım, baskı. ~*ğa hazırlav*: basıma hasırlama, ~ *halat*: baskı hatası, ~*iş*: basım işi. 2.Basma, emprime.

Basmaçı matbaacı.

Basmahana basımevi, matbaa.

Basmak baskı yapmak, basmak, çiğnemek; kaplamak, örtmek, sarmak. *Ayağın cerge basdı*: ayağını yere bastı, *ayağın tersine ~*: ayağını burkmak, *basıp ezmek*: çiğneyip ezmek, *tüpge ~*: alta almak, *cüregın korkuv ~*: kabini korku sarmak, *sabannı hans bashandı*: tarlayı ot sarmış, *tavlanı tuban bashandı*: dağları sis kaplamış, *kölün ~*: rahatlamak, tatmin olmak, *çepken ~*: dokunmuş elbiselik kumaşı çiğneyerek yumuşatmak, *tılı ~*: hamur yoğurmak, *ındır ~*: harman sürmek, ekini çiğnemek, *kürt ~*: çiğ basmak, *kar üsübüznü bashandı*: kar üstümüzü kapladı, *ayağı bashannı közü körmegen* (d): ayağının bastığı yeri gözü görmeyen.

Basmalamak basmak, tabetmek.

Basmalap boşadık: basıp bitirdik, *kitapnı basmalay turabız*: kitabı basmaktayız, *derginı basmaladıla*: dergiyi bastılar.

Basmalanıv basılma, tabedilme.

Basmalanmak basılmak, tabedilmek.

Basmalanğan basılmış, basılan, ~ *çığarma*: basılmış eser.

Basmalav basma, tab. *cazilğaniça*
~: tıpkı basım.
Baş baş, kafa; tepe, zirve; menşe,
kaynak. ~ *avruv*: baş ağrısı, ~
cartı: başın yarısı (genellikle
hayvanlar için kullanılır), ~ *süyek*:
kafa kemiği, ~ *aylanğan*: baş
dönmesi, ~ *bulğamak*: kafa
sallamak, ~ *cuvmak*: baş yıkamak,
~ *cülüvçü*: başı tıraş eden, berber,
~ *cülüv*: saç kesme, başı tıraş
etme, ~ *költürüv*: baş kaldırma,
isyan, ~ *költürmey*: kafasını
kaldırmadan, ~ *silkmek*: kafa
silkelemek, baş sallamak, ~ *ın*
silamak: kafasını okşamak, *başım*
çaçılıp baradı: kafam patlayıp
gidiyor, ~ *ha cıymak*: kafaya
koymak, kafasına yerleştirmek,
başımı katıştırdıñ: kafamı
karıştırdın, ~ *da tutmak*: kafasında
tutmak, akılda tutmak, ~ *ında suvu*
bolmağan (d): kafasında beyini
olmayan, akılsız, *suvnu ~ı*: suyun
kaynağı, *sütbaşı*: sütün kaymağı,
~ *açık*: başı açık, *tavnu ~ı*: dağın
tepesi, *üynü ~ı*: evin başı, dam,
lampa ~: lamba şişesi, ~ *ın açmak*:
ayakğa deri başın açmak, ~ *ın*
capmak: başın örtmek, *adam*
~ *ına*: kişi başına, *on ~lı üydegi*:
on nüfuslu aile, ~ *dan ayakğa deri*:
baştan sona kadar, *buday ~*:
buğday başağı, ~ *kusmak*: başak
vermek (ekinler için), ~ *borç*: ilk
görev, ilk vazife, ~ *daracalı*: birinci
derecede, ~ *savğa*: en önemli
armağan, ~ *borçum*: ilk vazifem,
~ *çurum*: baş sebep, esas sebep,
~ *ın aldamak*: kendi kendini
aldatmak, ~ *ha bardırmak*:
keskinleştirmek, akıcı hale

getirmek, ~ *ha barğan bıçak*:
ustura gibi keskin bıçak, tıraş
edecek derecede keskin bıçak, ~
begitmek: aklını başına toplamak,
olgunlaşmak, ~ *ına bek adam*:
kendine hakim adam, aklına sahip
insan, ~ *bıla*: tamamen, hepsi, ~
bıla berdi: tamamını verdi, *katın ~ı*
bıla: kadın haliyle, ~ *ı bıla*
bardırmak: çok iyi yapmak,
mükemmel yapmak, iyi becermek,
~ *ı bıla bardırmasam da eterge*
küreşirme: mükemmel
yapamasam da yapmaya
çalışacağıım, ~ *cükge salmak*:
kendini rehin vermek, kefil olmak,
kendini teminat olarak ortaya
koymak, ~ *ına boş etmek*: serbest
bırakmak, hürriyetini vermek, ~ *ın*
carışdırmak: kendisine çeki düzen
vermek, ~ *ın cürütmek*: kendi
kendini idare etmek, kendini
geçindirmek, ~ *ın kişiğe ter*
etmegen: kendini kimseye denk
kabul etmeyen, kendini her kesten
üstün gören, ~ *kün bıla boş kün*
(d): baş gün ile boş gün, hafta
sekiz Pazar dokuz, sık sık, ~
kakmak: uyuklamak, ~ *ında kazan*
kaynaydı: kafasında kazan
kaynıyor, *anı ~ı palahğa kalğandı*:
onun başı belaya girdi, ~ *ın kaşırğa*
zamanı cokdu: başını kaşımaya
vakti yok, ~ *ın koruvlamak*: kendini
korumak, kendini savunmak, ~ *ımı*
kırdışın kobardı (d): başımın saçını
yoldu, iki ayağımı bir pabuça soktu
(d), bıktırdı, ~ *ın saklamak*: başını
beklemek, yanında nöbet tutmak,
~ *ın suvğa atmak*: kendini suya
atmak, *anı ~ı savdu*: o henüz
hayatta, ~ *ından suvuk suv*

kuyğança (d): tepesinden soğuk su dökülmüşçesine (d), ~ *turğuzmak*: baş kaldırmak, isyan etmek, ~ *tuthan adam*: kendi kendini geçindiren adam, geçimini sağlayan adam, ~ *ına hayırı bolmağan*: kendine hayrı olmayan, *başına çığırmı kerekdi* (d): başının kel olmasını mı istiyorsun, daha ne istiyorsun, fazlası can sağlığı, ~ *ına erkin*: özgür, hür, bağımsız, ~ *ırja urma*: kafana vurma, *ne atarjı başı bardı* (d): ne ölünün körü var, *halallığım ~ıma cav bolğandı*: iyi albililiğim başıma dert açtı, ~ *ırj kirmezlik cerge ayağırı sukma* (as.): başın girmeyecek yere ayağını sokma, ~ *ırj suvuk bolsa da ayağırı cılı tut* (as.): başın üşüse de ayağını sıcak tut, ~ *ın silağannı it da bileği* (d): başını okşayanı köpek de bilir, ~ *ı ezilmegen cılan ölmez* (d): başı ezilmeyen yılan ölmez.

Başala. ~ *barmak*: işaret parmağı.

Baş-ayak baş-ayak (sakatat için), ~ - ~ *şorpa*: paça çorbası, baş ayak çorbası, ~ - ~ *üyütgen*: baş ve ayakları ateşte tüylerinden temizleme, tüylerini yakıp temizleme.

Başcı önder, lider, yönetici, reis, başkan; özne (gr.). *Asker ~*: komutan, *kıralnı ~sı*: devlet reisi, *col ~*: önder, yol gösteren, ~ *bolmak*: önder olmak, *işni ~sı kimdi*: işin yöneticisi kim, *elni ~sı*: köyün idarecisi, muhtar.

Başçısız lidersiz, öndersiz, başçısız; öznesiz (gr.). ~ *aytım*: öznesiz cümle.

Başçılık önderlik, başçılık, idarecilik, riyaset. ~ *etgen*: idarecilik yapan, ~ *ğa saylanıv*: başkanlığa seçilme, ~ *sıra kimdedi*: riyaset sırası kimde.

Başdan ayak(ğa) baştan sona, tamamı, hepsi. ~ *deri karağız*: baştan sona kadar bakınız.

Başha başka, farklı, diğer, ayrı, öbür. ~ *zat*: başka şey, ~ *çurum*: başka bahane, ~ *zamanda*: başka zamanda, ~ *madar*: başka imkân, ~ *analadan tuvğanla*: farklı analardan doğanlar, *ne ~sı bardı*: ne farkı var, *anı ~ carı sal*: onu ayrı yere koy, *üydegisinden ~ çaşaydı*: ailesinden ayrı yaşıyor, *tilleri ~dı*: dilleri farklıdır, *karnaşımdan ~ körmeyme*: kardeşimden farklı görmüyorum, ~ *bolmay*: tıpa tıp aynı, tereddüt etmeden, sakınmadan, çekinmeden, ~ *bolmay itni biridi*: tıpa tıp itin biridir, ~ *bolmay urup seni cerge kaplarma*: sakınmadan vurup seni yere uzatırım, ~ *nı koy*: başkasını bırak, ~ *nı koy anja salam berirge de caramaydı*: başka şeyi bırakın ona selam vermeye bile değmez.

Başha-başha başka başka, ayrı ayrı, farklı farklı.

Başhaça başkaca, değişik şekilde, başka türlü, farklı. ~ *aytsak*: başka şekilde söylersek, ~ *körmek*: farklı görmek.

Başhalık ayrılık, farklılık, değişiklik. *Ekisini arasında ullu ~ bardı*: ikisinin arasında büyük farklılık var, *oyumlanı ~ları nedı*: yöntemlerin farklılıkları nedir.

Başharıv değişme, başkalaşma.

Başharmak değişmek, başkalaşmak. *Caşav başharęandı:* yaşam değişmiş, *ol endi başharęandı:* o şimdi başkalaşmış.

Başhartiv değiştirme; kışkırtma.

Başhartmak başkalaştırmak, değiştirmek; tahriketmek, kışkırtmak. *İşimi başhartıręa küreşeme:* işimi değiştirmeye çalışıyorum; *başhartıp turma:* kışkırtıp durma, *kavęanı kim başhartdı:* kavgayı kim kışkırttı.

Başı başı, kafası, akli. *Anı ~ biraz uçaradı:* onun kafası biraz zayıftır, *anı akılı ~ da tursun:* onun akli da kafası da kendine kalsın, *közü ~:* gözü başı, *üsü ~:* üstü başı, *~ ayağı:* başı ayağı, *sözü ~:* sözü başı.

Başılı bk. *başala*.

Başına başına, tepesine, kafasına, üstüne. *Tavnu ~ örlev:* dağın tepesine tırmanma, *aythanlarımı başına ige sal:* dediklerimi kafana iyi yerleştire, *~ ak tüşgendi:* başına ak düşmüş, saçı ağarmaya başlamış.

Başında başında, tepesinde, üzerinde, üstünde. *Cerni ~:* yeryüzünde, *dunianı ~:* dünyanın üzerinde, *kaphak ~ olturabız:* tepenin üzerinde oturuyoruz, *kitapnı başında ayılęanıça:* kitabın başında söylendiği gibi.

Başından başından, üzerinden, tepesinden, kafasından.

Başı-tübüne üstü altına, altı üstüne. *~~ bolęandı:* altı üstüne gelmiş, karışmış.

Başil ay Ocak ayı.

Başkes (malk.) bk. *başkeser*.

Başkeser ip kaçkını, eşkıya, katil ruhlu.

Başlam ilk, siftah, başlangıç, iptida, başlama. *Al ~:* ilk başlangıç, *~iğiz oğurlu bolsun:* siftahınız uğurlu olsun, *igi ~:* iyi başlangıç.

Başlamak başlamak, siftahetmek. *Canrıdan ~:* yeniden başlamak, *sözge ~:* söze başlamak, *işge ~:* işe başlamak, *aytıp ~:* söyleyip başlamak, *okup ~:* okuyup başlamak, *kobuz soğup başladı:* kopuz çalmaya başladı, *ete başlağandı:* yapmaya başlamış, *sabiyle kozęala başladıla:* çocuklar kıpırdamaya başladılar, *esin cıya başladı:* aklını toplamaya başladı, *şuurunu toplamaya başladı,* *haparnı allından başlap ahırına deri:* hikâyenin başından başlayıp sonuna kadar, *ertdenden başlap inirge deri cavdu:* sabahtan başlayıp akşama kadar yağdı.

Başlamçı tahrikçi, müşevvik, kışkırtıcı; müteşebbis, atılımcı.

Başlamçılık müteşebbislik, atılımcılık; teşvikçilik, tahrikçilik. *~ körgüzmek:* müteşebbis olmak, *kesi ~ı bıla:* kendi atılımcılığı ile, *ol ~ bir adamdı:* o müteşebbis bir adamdır.

Başlanıv başlanma, iptida.

Başlanmak başlanmak, siftah edilmek, kaynaklanmak, menşe almak. *İşge başlandı:* işe başlandı, *bu akęansuv kölden başlanadı:* bu akarsu gölden menşe alıyor, *söz uvçuluknu üsünden başlandı:* söze avcılıktan başlandı.

Başlanęan başlanan. *~ iş:*

başlanan iş, *~ ceri:* başlanan yeri, *~ iş bişer, kımıldağan tiş tüşer*

(as): başlayan iş pişer, kıpırdayan diş düşer.

Başları başlıkları, serlevhaları.

Başlav başlama, siftah etme, iptida.

Başlavçu başlalıcı, yapıcı. *Tüyüş ~:* kavgaya tutuşucu, kavgaya başlayıcı, *~ boluş (gr.):* ismin den hali.

Başlı 1. Kapaklı, kafalı. *Eki ~:* iki başlı, *ak ~ adam:* ak başlı adam, *segiz ~lı üydegi:* sekiz başlı aile. 2. İki kulplu ve kapaklı tencereye benzer çinko kap.

Başlık başlık, serpuş. *Başına ~ın baylarğa küreşedi:* başına başlığını sarmaya çalışıyor, *cün ~:* yün başlık, *ak ~:* beyaz başlık.

Başlı-tüplü üstlü altlı, altlı üstlü. *Ala ~~ olturadıla:* onlar altlı üstlü oturuyorlar, *~~ bolmak:* altı üstüne gelmek, alt üst olmak.

Başmak ayakkabı.

Başmakçı ayakkabıcı.

Başsız başsız, kafasız, kapaksız;belirsiz, anlaşılmaz; öndersiz, lidersiz, kocasız (kadın için), sahihsiz. *~ adam:* kafasız insan, *~ kazan:* kapaksız kazan, *~ tönjek:* kafasız ceset; *~ söleşgen:* belirsiz konuşan, anlaşılmaz söz söyleyen, *~ cuvap:* mübhem cevap; *~ tışiriv:* kocasız kadın, *~ cıyın:* lidersiz topluluk, *~ sürüv:* sahihsiz sürü.

Başsız-tüpsüz üstsüz altsiz, belirsiz, mübhem, kaçamaklı, başsız sonsuz, başı sonu olmayan. *~~ etmek:* belirsiz hale getirmek, *~~ hapar:* başı sonu belli olmayan hikâye, mübhem haber.

Baştöben yerebakan, kafasını eğen. *Ol ~ni biridi:* o yerebakanın biridir. *~den kork:* yerebakandan kork (d).

Baş-tüp üst alt, karma karışık; malumat, bilgi. *Ala ~~ boluş aylanadıla:* onlar karma karışık haldeler, *~~ alırğa küreşigiz:* malumat almaya çalışınız.

Batağa köy toplantısı (eski kelime).

Bataka bk. *batağa*.

Batan (malk.) zahire yığını, saman yığını.

Bathak (malk) bk. *batmak*.

Batık çökük, göçük, batık. *~ burun:* çökük burunlu, semer burunlu, *~ cer:* çökük yer.

Batır korkusuz, batur, yiğit, kahraman, cesur. *~ adam:* yiğit adam, *~ asker:* kahraman asker, *~dan uşkok da korkadı (d):* cesurdan silah bile korkar, *~ bir ölür, korkak miñ ölür (as.):* yiğit bir ölür, korkak bin ölür.

Batırlaniv cesurlaşma, şecaat gösterme.

Batırlanmak cesaret göstermek, şecaat arzetmek, cesurlaşmak. *Korka turğanlay batırlanıv küreşedi:* korkmasına rağmen cesaret göstermeye çalışıyor.

Batırlık yiğitlik, kahramanlık, cesurluk, şecaat, bahadırılık. *Ol ullu ~körgüzdü:* o büyük kahramanlık gösterdi, *anı ~ı bugün da ayıladı:* onun yiğitliği bugün de söyleniyor, *~ otluk taşça, korkaklık çöge ağaçça (d):* yiğitlik çakmak taşı gibi, korkaklık kof ağaç gibi.

Bativ batma, batış, çukur, göçme, göçük. ~ *cer*: çökük arazi, çukur arazi.

Batmak 1. Balçık, çamur. ~*ğa* *kirmek*: balçığa girmek, ~*ğa* *batmak*: balçığa batmak, *ol ~nı cırıp bara edi*: o çamuru yarararak gidiyordu, ~ *bıla bağım*: çamur tedavisi. 2. Batmak, gömülmek, çökmek. *Azdahalı batmakğa batark ediñ*: az kalsın çamura batacaktın, *suvğa ~*: suya batmak, *kün batdı*: güneş battı, *bathan taz*: batık leğen, *bathan közle*: yumuk gözler, çökük gözler, *işge ~*: işe gömülmek, *sağışha ~*: düşünceye dalmak, *borçha ~*: borca batmak, *kün batdı gâvur canından catdı* (d): gün battı gâvur yanından yattı, *atar tarñı da bolur* (d): batan güneşin sökecek şafağı da vardır.

Batman kovan. *Bal ~*: bal kovanı, ~ *tavuk*: et tavuğu, iri tavuk.

Bav 1. Bağ. *Avuz ~*: ağız bağı, *kancığa ~*: eyer kayışı, *sağat ~*: saat kösteği, *çabır ~*: ayakkabı bağcığı, ~*un teşmek*: bağıni çözmek, ~*un kısmak*: bağıni bağlamak, *nohta ~*: hediye, muştuluk, mükâfat (mec.), *bel~*: belbağı, kemer. 2. Ahır. *Koy~*: ağıl, *at~*: at ahır, tavlâ, *kuvuk~*: samanlık, ~ *küremek*: ahır küürmek, ahır temizlemek.

Bavğakirmez ahıra girmeyen, yedi yaşında koyun (mec).

Bavlu bağlı, bağı olan, bağ bağlanmış. ~ *iynek*: ipe bağlı inek, *başbavlu*: başgöz edilmiş, başı bağlı, evli.

Bavur karaciğer, bağı, göğüs. ~*u* *bıla sürkelmek*: bağı ile sürünmek, yere sürünerek hareket etmek, *cerge ~un berip catmak*: yere bağıni koyup yatmak, *çeget ~*: ormanın yoğun yeri, ormanın şimale bakan tarafı, *koynu ~u*: koyunun karaciğeri, ~ *töben*: yüzü koyun.

Bavurlanıv yüzükoyun yatma, bağı üzerine uzanma, uzanıp yatma.

Bavurlanmak bağı üzerine yatmak, uzanıp yatmak, *Bavurlanıv catadı*: bağı üzerine uzanıp yatıyor, *bavurlanıv kitap okuydu*: yüzükoyun kitap okuyor.

Bavursak yüzükoyun, bağı üzerinde. ~ *catıp cuklaydı*: yüzükoyun yatıp uyuyor, ~*kaplanıp okuydu*: yere kapaklanıp okuyor, bağı üzerine uzanıp okuyor, ~ *sürkelip baradı*: bağı üzerinde sürünerek gidiyor.

Bay zengin, varlıklı. ~ *adam*: zengin adam, ~ *bolmak*: zengin olmak, ~ *çaşav*: varlıklı hayat, ~ *boluğuz*: ziyade olsun, bereketiniz artsın (bir ikrama karşı teşekkür ifadesi), ~*nı kölü açılğınçığa deri carlını canı çığar* (as): zengin keyfi gelene kadar fakirin canı çıkar, ~*nı ocağı kınır bolsa da tütünü tüz çığar* (as.): zengin bacası eğri de olsa dumanı doğru çıkar, ~*nı siydigi tirmen aylandırır* (d): zengin sidiği değirmen döndürür.

Bayam (bayam) açık, belli, beyan; baya. ~ *boldu*: belli oldu, ~ *etmek*: belli etmek, ~ *bolsa ahırzaman alamat*: ahırzaman

alametleri belli olursa, ~ *belgili boldu*: baya belli oldu.

Bayamlamak belirlemek (nadir kullanılır).

Bayça (malk.) bk. *bayçı*.

Baycı kuş şeklinde tasvir edilen efsanevi bir varlık. Baycının sesinin uğursuzluk getirdiğine inanılır (paganlıktan kalma inanç). ~ *kıçırıp eşitdim*: baycının sisini duydum. ~ *tavuş*: baycı sesi.

Bayçomart efsanelerde adı geçen cömert, yiğit ve cesur kişi.

Bayğuş evden dışarı çıkmayan, kül kedisi.

Bayıgıv zenginleşme, zengin olma.

Bayıkmak zenginlemek, zenginleşmek, zengin olmak.

Soslan tarj kesek bayıkğandı: Soslan oldukça zenginleşti, *bazarı cuvuk bayıkmaz* (as.): pazarı yakın olan zengin olmaz.

Bayınv zenginleme, zengin olma.

Bayınmak zengin olmak, zenginlemek, zenginleşmek. *bergen üy bayınr* (as.): veren ev zenginler, *carlılığın çaşırğan bayınmaz* (as.): fakirliğini gizleyen zengin olmaz.

Baykuş bk. *Bayğuş*.

Baylam deste, demet, bağlam, bağ, ilişki, bağlaç (gr.). *Hapçük ~*: denk, *sohan ~*: soğan demeti, *çiçek ~*: çiçek demeti, *şohluk ~*: dostluk bağı, *anı bıla meni ~ım cokdu*: benim onunla bağım yok, ~ *salmak*: ilişki kurmak, *boysunduruvçu ~*: bağımlı bağlaç, *calğavçu ~*: birleştirici bağlaç, *karşılavçu ~*: zıtlaştırıcı bağlaç, *tenj caraşdırıvçu ~*: koordine edici bağlaç.

Baylamak bağlamak, sarmak, dolamak. *Hapçükünü ~*: eşyayı bağlamak, *caranı ~*: yarayı sarmak, *cıçım bıla ~*: ip ile bağlamak, *başına başlık ~*: başına başlık sarmak, *beline kursak ~*: beline kuşak dolamak, *avzun ~*: ağzını bağlamak, sesini kesmek, *anı közlerin baylağız*: onun gözlerini bağlayınız.

Baylamlı ilişkili, bağlamlı, bağlantılı, münasebetli. *Caşav bıla ~*: hayat ile bağlantılı, *okuv bıla ~*: tahsil ile ilişkili, ~ *boysunğan koş aytım (gr)*: bağlaçlı bileşik cümle.

Baylamlılık bağlamlılık, ilişkililik, aidiyet, münasebetlilik.

Baylamsız bağlantısız, bağlantısı olmayan, ilişkisiz, bağısız, bağlaçsız. ~ *koş aytım* (gr): bağlaçsız bileşik cümle, *bizni bıla ~ haparla*: bizimle ilişkisi olmayan haberler.

Baylamsızlık bağlamsızlık, ilişkisizlik, irtibatsızlık, tarafsızlık. *Caşav bıla ~*: hayatla ilgisizlik, yaşama ilgiyi kesme, *elleni arasında ~ işge çırmav boladı*: köyler arasındaki irtibatsızlık işe sekte veriyor.

Baylanıv bağlanma, sarılma, bitişme, münasebet.

Baylanmak bağlanmak, sarılmak, bitişmek. *Bir birine ~*: bir birine bağlanmak, *başına cavluk baylanıp turadı*: başına örtü sarılıp duruyor, *dariyge ~*: ipeğe sarılmak, *içegisi aña baylanıpdı (d)*: barsağı onunla bitişik, *caranı baylanğanın doktor kördümü*: yaranın sarıldığını doktor gördü mü?

Baylanğan bağlanan, bağlı, sarılı, sarılan. *Ayağı-kolu ~*: eli kolu

bağlı, *barmağı* ~ *sabiy*: parmağı sarılı çocuk, *hızenni başı* *baylanğandı*: torbanın başı bağlanmış.

Baylaşdırıv bağlaştırma, birleştirme, takıp takıştırma, bitişirme.

Baylaşdırmak bitişirmek, birleştirmek, bağlaştırmak, takıp takıştırmak. *Bir birine* ~: bir birine bitişirmek, *barın baylaşdırsağız bir cukğa carar*: hepsini birleştirirseniz bir şeye yarar.

Baylatıv bağlatma, sardırma.

Baylatmak bağlatmak, sardırmak.

Baylav bağ, sargı. ~ *salmaq*: sargı sarmak, *çuruknu ~u teşilgendi*: ayakkabının bağı çözülmüş.

Baylık zenginlik, varlık, servet, mülk. *Meni ne ~ım da eki atımdı*: benim tüm varlığım iki atımdır, *cer* ~: toprak zenginliği, ~ *kelger da eter, ketgen da eter, adamğa adamlık kerek* (as.): servet gelir de gider de, kişiye insanlık lazım.

Baymak ayağını eğri basan, paytak ayaklı, düztaban, yamuk ayaklı. *Soslan ~ına atlay keledi*: Soslan paytak paytak geliyor, *çuruğun ~ına bashan*: ayakkabısını yamuk basan, ~ *sabiy*: düztaban çocuk.

Bayrak bayrak. ~ *cürütüvçü*: bayraktar, bayrak taşıyıcı, ~ *tartmak*: bayrak çekmek, *erkinlikni ~ı*: özgürlük bayrağı.

Bayram bayram. *oraza* ~: ramazan bayramı, *kurman* ~: kurban bayramı, ~ *kün*: bayram günü, ~ *alğış*: bayram tebriki.

Bayramçak hüt hüt kuşu, çavuş kuşu.

Bayramlamak kutlamak, tes'idetmek. *Tuvğan künnü* ~: doğum gününü kutlamak.

Bayramlav kutlama.

Bayramlı kutlanmış, sevinçli. ~ *halda*: sevinçli durumda, kutalmış halde.

Bayramlık bayramlık, bayram için olan şey.

Bayrım Cuma. ~ *kün*: Cuma günü, ~ *keçe*: Cuma gecesi, ~ *sadaka*: Cuma' dan önceki akşam verilen sadaka, perşembelik.

Baysa asalak, parazit (ender kullanılıyor).

Baytal kısarak, dişi at. *üçlü* ~: üç yaşındaki kısarak, *kart* ~: yaşlı kısarak, ~ *süt*: kısarak sütü, *buvaz* ~: gebe kısarak, ~ *kozladı*: kısarak tayladı, doğurdu.

Baytamal sahipsiz, perişan, berbat. ~ *kallık!* sahipsiz kalasica! ~ *iş*: berbat iş, *anı atları ~kaldıla*: onun atları sahipsiz kaldılar.

Baz yün, tüy. *Bara bara ~tapdım, ~nı içinde kaz tapdım* (tekerlemeden iki dizgin): gide gide tüy buldum, tüyün içinde kaz buldum.

Bazama (malk.) sürgün sığınağı, melce, sığınak, menfa.

Bazar Pazar, çarşı, alışveriş yapılan yer. ~ *kün*: pazar kurulan gün, ~, *hurcunurju kazar*: (d): Pazar, cebini kazır, ~ *hant*: lokanta yemeği, *kızıñı el üyünde catdırma, çasıña ~ hantnı tatdırma* (as.): kızını el evinde yatırma, oğluna pazar aşısı tattırma.

Bazık kalın, semiz. ~ *adam*: şişman adam, ~ *bel*: kalın belli, ~ *buvun*:

- kalın bilekli, ~ *avaz*: kalın sesli, ~*but*: uyluk.
- Bazıklık** kalınlık, şişmanlık. *Ağaçnı ~ı*: ağacın kalınlığı, *anı ~ına karama*: onun şişmanlığına bakma.
- Bazım** güven, emniyet, itimat, ümit. *Anı ~cokdu*: ona güven yok, *sarı kalay ~eteyik*: sana nasıl itimat edelim.
- Bazımlı** güvenli, mutemet, ümitli. *Men ol işge ~ma*: ben o işten ümitliyim, ~ *olmak*: güvenmek.
- Bazımlılık** güvenirlilik, itimatlılık, ümitlilik. *Anı ~ına şek çokdu*: onun güvenirliliğine şüphe yok.
- Bazımsız** güvenilir olmayan, itimat edilmeyen. *Ol ~nı biridi*: o itimat edilmeyenin biri. ~ *adam*: güvenilir olmayan adam.
- Bazındırır** güvendirme, güvence verme, itimat ettirme.
- Bazındırmak** güvendirmek, itimat ettirmek. *Sen bazındırmasın men ol işge başlamaz edim*: sen güvendirmeseydin ben o işe başlamazdım, *bizni kim bazındırıldı*: bize kim güvence verecek.
- Bazıv** güvenme, itimat etme, bel bağlama. *Çırayına ~*: güzelliğine güvenme.
- Bazınmak** güvenmek, itimat etmek, bel bağlamak, inanmak. *Nögerlerime bazınama*: arkadaşlarıma güveniyorum, *karıvuna bazınan adam*: gücüne güvenen adam, *ol keltirlik ağhağa bazınıp turama*: onun getireceği paraya bel bağlayıp duruyorum, *kesiye bazınan etmezligin çokdu*: kendine güvenirsen yapamayacağın şey yoktur.
- Bazıv** güvenme, itimat, ümit. *İş iyi bolur dep ~*: iş iyi olur diye ümit etme, *kesine ~*: kendine güvenme, *küçüne ~*: gücüne güvenme.
- Bazmağanlık** güvenmemeklik, itimatsızlık.
- Bazmak** kendine güvenmek, cesaret etmek. *Kesiye bazamısa*: kendine güveniyor musun, *ol işni eterge bazamısa*: o işi yapmaya cesaret ediliyor musun, *birevge ~*: başkasına güvenmek, *karıvuna ~*: gücüne güvenmek, *bazın kaban sırtha çığıp karay edi (d)*: kendine güvenen erkek domuz tepeye çıkıp bakarmış.
- Bazman** tartı, terazi, bazman. ~ *taş*: ağırlık, ~*ı salmak*: tartmak, ~ *kaysı canına ceşse maymul da ol canına mine edi (d)*: terazi hangi tarafa basarsa maymun da o tarafa biniyormuş, *Allah suvap ~ına cazsın (d)*: Allah sevap defterine yazsın.
- Bazmançı** terazi ustası.
- Bazmav** güvenmeme, itimat etmeme. *Kesine ~*: kendine güvenmeme.
- Bazuk** ön kol dış kemiği, radius kemiği. ~*baş*: ön kol kemiğinin başı, ~*ları aş*: kol etlerini ye!
- Becen** iri kazık, köprü ayağı. *Köpürnü ara ~ı*: köprünün orta ayağı, *köpürge ~ işleydile*: köprüye ayak yapıyorlar.
- Beçel** küt, kötürüm, mefluç, sakat; beceriksiz, atıl, hareket edemeyen. *Anı sol butu ~ bolup kalğandı*: onun sol bacağı felç olmuş, *eki cıldan beri ~me*: iki yıldan beri kötürümüm, ~ *kart*: kötürüm ihtiyar; *anı ol ~liğin köremise*:

onun o beceriksizliğini görüyor musun.

Beçellik kütlük, kötürümlük, felçlilik; atıllık, beceriksizlik.

Beçev ~ etmek: ağır yük taşımak, ağır bir işe koşmak.

Bedek (malk.) yama. *Könçekge* ~ *saliv*: pantolona yama koyma, ~ *kiyim*: yamalı elbise.

Bedekli yamalı. ~ *könçek*: yamalı pantolon, ~ *savut*: yamalı kap.

Beder utanmaz, yırtık, hayasız, edepsiz, küstah, haya perdesi yırtılmış. ~ *tişiriv*: hayasız kadın, *beti* ~den *uyat saklama* (as.): yüzü yırtıktan edep bekleme.

Bederbet yüz­süz, yırtık, arsız, utanmaz. ~*ge uyat çok* (d): ar perdesi yırtılmıştan edep bekleme, ~den *uzak tur*: yüz­süzden uzak dur.

Bederbetleniv hayasızlaşma, yüz­süzleşme, arsızlaşma.

Bederbetlenmek hayasızlaşmak, yüz­süzleşmek, arsızlaşmak. *Bederbetlenme da coluğa bar*: yüz­süzleşme de yoluna git.

Bederbetlik yüz­süzlük, utanmazlık, hayasızlık, arsızlık.

Bederlik bk. *bederbetlik*.

Bedev şişman, semiz, yağküpü, yağtulumu. ~ *kibik semirgendi*: yağtulumu gibi semirmiş, ~ *boluv*: şişmanlama, aşırı semirme, ~ *sanla*: tumbul azalar, ~*sirt*: sırtı dümdüz (hayvanların semizliğini ifade için kullanılır), ~*sırtlı toru atım*: sırtı dümdüz doru atım, semiz doru atım.

Bedevlük şişmanlık, aşırı semizlik, tombulluk.

Bediş utanç verici, ayıp, kötü nam, aşağılama. ~ *etip söleşdi*: aşağılayarak konuştu, ~ *aytmak*: ayıbını söylemek, ~ *zat*: ayıp şey, *anı ne ~i bardı*: onun ne ayıbı var, ~*i bolmağan adam*: ayıbı olmayan adam

Bedişci kirli çamaşır karıştırıcı, zemmedici, kötülük arayıcı.

Bedişlemek ayıpların saymak, kirli çamaşırlarını ortaya dökmek, ayıplamak, kötü hallerini söylemek, küçültmek, aşağılamak. *Ol anı bedişlep söleşdi*: o onu aşağılayarak konuştu, *karağan halk anı bek bedişledi*: gören halk onu çok ayıpladı, *sen birevni bedişleme da kesine kara*: sen başkasını kötüleme de kendine bak, *ol har kimni da bedişlerge bek öçdü*: o herkesin kirli çamaşırlarını ortaya dökmeyi çok seviyor.

Bedişlev ayıpların sayma, kirli çamaşırlarını ortaya dökmek, kötüleme, aşağılama.

Bedişli ayıplı, zaafli, utandırıcı, yüz kızartıcı. ~ *iş*: yüz kızartıcı hareket, ~ *bolmak*: ayıplı olmak, zaafli olmak, utanç verici duruma düşmek olmak, ~ *etmek*: ayıplı duruma düşürmek, utandırmak, aşağılayıcı duruma sokmak.

Bedişlik utanç verici, aşağılatıcı, yüz kızartıcı, rezil, kepaze. ~ *iş*: utanç verici hareket, ~ *bolmak*: aşağılatıcı duruma düşmek, *bizni ~ etdiğ*: bizi utandırıcı duruma düşürdün, *elge ~ bolduk*: el aleme rezil olduk, *ol ~ni biridi*: o keppazenin biridir.

Bediş-söğüş bk. *bediş*.

Begecin (begecen) dişi domuz, ana domuz.

Begend kira, icar. *~ge cer beriv:* icara arazi verme, *~ge aliv:* kiralama. icara tutma, *~ cerle:* icara verilecek topraklar.

Begene malt, ekşimiş hamur, maya. *Bozanı ~si hazırdı:* bozanın malt hulasası hazır.

Begenelik maya üretilecek madde. *~ zınthi:* maltlık yulaf.

Begevül nöbet, tetikte durma. *~ asker:* nöbet tutan asker.

Begeyiv pekişme, güçlenme, kuvvetlenme.

Begeymegen gevşek, pekişmeyen, kof.

Begeymek pekişmek, güçlenmek, kuvvetlenmek.

Begigen sıkılaştıran, pekleşen, pekişen, oturmuş, yerleşmiş. *Süyegi ~:* kemiği pekişen, *~ adet:* yerleşmiş adet, *~ coruk:* oturmuş yöntem, *~ hır:* sıkışan somun.

Begim karar, hüküm, belirleme. *~ etmek:* kararlaştırmak, *~ge kol salmak:* kararı imzalamak, *cıyılıvnu ahır ~i:* toplantının nihai kararı, *mahkeme ~:* mahkeme kararı, *~ge köre:* hükme göre.

Begimegen takarrur etmeyen, oturmayan, yerleşmeyen, istikrarsız. *~ iş:* istikrar kazanmayan iş, *~ adam:* kaypak adam, istikrarsız adam, *~ camağat:* oturmayan topluluk.

Begimek sıkışmak, pekişmek, kuvvetlenmek, kavileşmek, güçlenmek. *Cerge ~:* yere sıkışmak, *kayda begip turasa:* nerede sıkışıp duruyorsun, *iş begidi:* iş sağlaştı.

Begimli sağlam, mutemed, oturmuş, mustakar, emniyetli. *Tolu ~:* tam itimatlı, fevkalade güven verici, *~ hapar:* güvenilir haber.

Begimlik bk. *begimlilik.*

Begimlilik güvenilirlik, sağlamlık, itimatlılık, istikrarlılık.

Begimsiz bk. *begimegen.*

Begimsizlik güvensizlik, itimatsızlık, çürüklük, zaafiyet, istikrarsızlık.

Begindiriv sıkıştırma, tıkama, içine sıkıca sokma.

Begindirmek tıkamak, sıkıştırmak, sıkı şekilde içine sokmak.

Barmağın teşikge begindirgendi: parmağını deliğe sıkıştırmış.

Beginiv sıkışma, takılıp kalma, sıkışıp kalma.

Beginmek sıkışmak, sıkıca yerleşmek, takılıp kalmak, sıkışıp kalmak. *Kayda beginip kaldı:* nereye takılıp kaldın, *açhiç eşikni kurçoguna beginğendi:* anahtar kapının anahtar deliğine sıkışmış.

Begitiv tıkama, kilitleme, sağlama alma, güçlendirme, berkitme.

Begitmek tıkamak, raptetmek, kilitlemek, kuvvetlendirmek, sağlamaştırmak, berkitmek. *Arbaz buruvnu begitebiz:* avlu duvarını sağlamaştırıyoruz, *mizamni ~:* mizanı kesinleştirmek, *söznü iş bıla begitirge kerekdi:* sözü icraat ile sağlamaştırmak lazım, *ara baylamni ~:* ara ilişkiyi güçlendirmek, *eşikni içinden ~:* kapıyı arkadan sıkıca kilitlemek, *şişanı avzun ~:* şişenin ağzını tıkamak, *başın ~:* aklını başına almak, kendi kendi kendini idare

etmek, *şohluknu ~*: dostluğu güçlendirmek.

Begiv sıkışma, güçlenme, kuvvetlenme, sağlama.

Begivlü sağlam, kati, sıkı, kuvvetli, muhafazalı.

Begivlülük sağlamlık, katiyet, sıkılık, güçlülük.

Begivsüz çürük, gevşek, korumasız, zayıf. *~ onov*: zayıf karar, zayıf fikir, *ara baylam ~ge baradı*: ara ilişki zayıflamaya doğru gidiyor, *~ iş carsır (as)*: çürük işden hayır gelmez.

Begivsüzlük zayıflık, güçsüzlük, gevşeklik, korumasızlık.

Bek 1. Beğ, bey. *Soslan bek*: Soslan beğ; 2. Sıkı, sağlam, pek, çok. *~ alamat*: çok şahane, *~ aman etgense*: çok kötü yapmışın, *~ arıdım*: çok yoruldu, *~ igi*: çok iyi, *ölgençe ~ kıynaldım*: ölene çok üzüldüm, *~ süygen*: çok seven, *~ gerekli zat*: çok lüzumlu şey, *~ tansık boldum*: pek özledim, *asırı ~ ulla*: aşırı derecede iri, *~ kulağına kirmede*: pek kulağına girmede, pek önemsemedi, *ol anı ~da eter*: o onu hiç de yapmaz (bazan burada olduğu gibi olumsuzluk ifade ediyor), *~ da kulağındadı seni altğanı*: hiç de kulağına girmede senin dediğin, *~ sav bol*: çok sağol, *artıksız da ~*: özellikle de fazla, *alay ~ tül*: o kadar çok değil, *kalay ~ kuvandım*: nasıl da çok sevindim, *kulağı ~*: kulağı tetikte, kulağı sağlam, *~ anası cılamaz (as.)*: temkinlinin anası ağlamaz, *üy da ~ men da ~*: ev de sağlam, ben de sağlam.

Bekisay-cıkkır tahta fıçı, varil.

Bekkahın (malk.) kürek, bel.

Bekkol eli sıkı, cimri.

Bekkollaniv cimrileşme.

Bekkollanmak cimrileşmek.

Bekkolluk eli sıkılık, cimrilik.

Beklemek pekleme, güçlendirmek, tıkamak, emniyete almak; tıkmak, atıştırmak.

Terezeni eşikni beklep catıgız: kapıyı pencereyi emniyete alıp yatınız, *ocaknı kurum beklelendi*: bacayı kurum tıkamış; *bekegeni ceter*: tıkindığın yeter, *kozu etni aşhı bekleedik*: kuzu etini iyice tıkindık.

Bekleniv saplanma, tıkanma, sıkışma; güçlenme, kuvvetlenme.

Beklenmek tıkanmak, saplanmak, tıklamak, sıkışmak; kuvvetlenmek, güçlenmek. *Kabınım tamağıma beklendi*: lokmam boğazıma tılandı, *kama anı karnına beklenip tura edi*: kama onun karnına saplanıp duruyordu, *kayrı beklenip kaldı*: nereye çakılıp kaldı, *col beklelendi*: yol tıkanmış, *suv birği beklelendi*: su borusu tıkanmış, *barıgız birge eşikge beklenmegiz*: hepiniz birlikte kapıya sıkışmayınız; *çaşla cetgeninde iş küçübüz beklelendi*: oğlanlar yetişince iş gücümüz kuvvetlendi.

Beklenen saplanan, sıkışan, tıkanan; güçlenen. *~ teşik*: tıkanan delik, *colnu ~i aman boldu*: yolun tıkanması kötü oldu.

Beklev güçleme, tıkama, emniyete alma; tıkmak.

Beklik sağlamlık, kavilik, peklik.

Beksay bk. *bekisay*.

Bel 1. Bel, yarı, yarısı. *~i inçge*: beli ince, *~ omurav*: bel omuru, *~i talğan*: beli tutulan, beli yorulan, *~bav*: belbağı, kemer, *çelekni* *~inden bir süt*: kovanın yarı beli kadar süt, yarım kova süt, *~ine deri batmakğa bathandı*: beline kadar çamura batmış, *~ avruv*: bel ağrısı. 2. (malk.) kürek, bel küreği.

Belev bk. *belevüt*.

Belevlü çürük, derme çatma, sakat, özürlü.

Belevüt çürük, dayanıksız, özürlü, sakat, derme çatma, baştan savma. *~ işlenen köpür*: derme çatma yapılmış köprü, *~ çalman*: derme çatma çit, *~ kabırğa*: çürük duvar, *üynü ~ işleneni belgilidi*: evin baştan savma yapıldığı belli.

Belevüt-horata çürük çarık, derme çatma.

Belevütlük çürüklük, dayanıksızlık, derme çatmalık.

Belgi işaret, damga, amblem, simge, belge. *~ saliv*: işaret koyma, *koşhan ~*: toplama işareti, *alğan ~*: çıkarma işareti, *köçürgen ~*: kesme işareti, *soruv ~*: soru işareti, *tyğıç ~le*: noktalama işaretleri, *tenlik ~*: eşitlik (=), *ençi ~*: özel işaret, *tañ ~ beredi*: tan yeri ağarıyor, şafak söküyor, *~ bermek*: belge vermek, her hangi bir şeyi ispat için vermek, *kız kaçarğa dep caşha ~ bergendi*: kız kaçmak için delikanlıya belge vermiş, *~ at (belgige berilgen at)*: erkek tarafının kız tarafına başlık parasına ilaveten verdiği at, *dernekni ~si*: derneğin amblemi.

Belgilegen işaretleyen, damgalayan, belirgin, mümeyyiz. *Çomartlık anı ~ işanıdı*: cömertlik onun belirgin özelliğidir, *mallanı ~ kayğıbiz bardı*: hayvanları damgalama telaşımız var.

Belgilemek işaretlemek, damgalamak, tespit etmek, belirlemek, kararlaştırmak. *Eki üy orunnu arasın belgilegiz*: iki arsanın arasını işaretleyiniz, *satılık koylanı belgileyik*: satılacak koyunları tespit edelim, *bolcalnı ~*: mühleti belirlemek, *haritada akğansuvlanı cerlerin belgilegiz*: haritada akarsuların yerlerini işaretleyiniz.

Belgileniv belirlenme, işaretlenme, damgalanma.

Belgilenmek belirlenmek, işaretlenmek, damgalanmak, belli olmak.

Belgilenen belirlenen, tespit edilen, işaretlenen. *~ ırcı*: belirlenen an (ar-iki tarla arasındaki sınır), *~ sızdan arı ötmegiz*: işaretlenen çizgiden öteye geçmeyiniz, *~ coruk*: belirlenen yöntem, *~ planğa köre*: tespit edilen plana göre.

Belgilev işaretleme, damgalama, belirleme, tespit etme.

Belgili belirli, belli, işaretli, damgalı, meşhur, namlı, tanınmış. *~ sız*: işaretlenmiş çizgi, *~ cer*: belli yer, *~ adam*: tanınmış adam, *sav duniyağa ~*: dünyaca tanınmış, *kimge da ~*: herkesçe bilinen, *~ etiv*: belirleme, işaretleme, *bağası ~ tülkü*: fiyatı belli değil, *~ bir közünde*: belirli bir zamanda.

Belgililik belirlilik, tanınmışlık, bilinmişlik.

Belgisiz belirsiz, işaretsiz, damgasız. ~ *san*: belirsiz sayı, *etimni ~ forması (gr.)*: fiilin belirsiz formu.

Belhum (malk.) bk. *melhum*.

Belibav belbağı, bel kemeri, palaska, kemer. *Kümüş ~*: gümüş kemer, *~un tartdırıp kısıdı*: kemerini sıkıca bağladı, *~nu ayılı*: kemerin tokası. *~lu*: kemerli, *~suz*: kemersiz.

Belkav beli bükülmüş, gevşek, kof, hantal, beli bükük (genellikle hayvanlar ve kadınlar için kullanılır). ~ *tişiruv*: gevşek kadın, hantal kadın, ~ *at*: gevşek at, beli bükülmüş at, ~ *eşek*: işe yaramayan merkep, beli çökmüş eşek.

Belkavluk gevşeklik, işe yaramazlık, kofluk, hantallık, cılızlık.

Bellav 1. Ninni, beşik (çocuk dilinde). ~ *aytayım*: ninni söyleyim, ~ *eteyim ~ eteyim-balaçıkni ullu bolup köreyim* (ninniden): beşiğe yatırırım beşiğe yatırırım-yavrucuğun büyüdüğünü göreyim, ~ ~ *beşikge-çıçan kirdi teşikge* (tekerleme): ninni ninni beşiğe-fare girdi deliğe. ~ *etmek*: beşiğe yatırmak. 2. Alacalı, karışık renkli. ~ *iynek*: ala inek.

Belsendiriv şımartma, nazlandırma.

Belsendirmek şımartmak, nazlı büyütme, okşanmaya alıştırmak. *Sabiyçikni köp belsendiresiz*:

çocuğu çok şımartıyorsunuz, *belsendirip turma*: şımartıp durma.

Belseniv nazlanma, şımartma.

Belsenmek nazlanmak, şımartmak.

Belsenen nazlanan, şımaran.

Beltarthan perde.

Berç nasır. ~ *tuthan kolla*: nasır bağlamış eller, *çuruğum urup tobuğumu ~ etgendi*: ayakkabım vurarak tabanımı nasır yaptı.

Berçi ver deyici, dilenci, isteyici, dilenci. ~ *belin sındırır, alçı tilegin tındırır* (as.): isteyici eğilerek belini kırar, öncü işini yapar.

Berçli nasırlı. ~ *kolla*: nasırlı eller.

Berecek verecek (nadir kullanılır).

Kesi ölecek kimge ne berecek (d): kendine hayrı yokki başkasına olsun, kendi ölecek kime ne verecek.

Bereket bereket, bolluk. ~ *konjan üy*: bereket konan ev, *Allah ~ bersin* (d): Allah bereket versin, ~ *den toluğuz*: bereketle dolunuz, ~ *kuruğan üy*: bereketi kuruyan ev, *bıyıl ~ igidi*: bu yıl bolluk iyi.

Bereketli bereketli, bolluk, verimli, münbit. ~ *üydegi*: bereketli aile, ~ *cıl*: bolluk sene, ~ *bolsun*: bereketli bolsun.

Bereketlilik bereketlilik, verimlilik.

Bereketsiz bereketsiz, verimsiz, doyurmayan. ~ *ni aşı bermegenley tavusulur* (d): bereketsizin aşı vermeden tükenir.

Bereketsizlik bereketsizlik, verimsizlik.

Beremeni vereceğimi, vereceğim demesi. ~ *kurumaydı* (d): vereceğim demesi bitmiyor.

Bergen veren, verdiğin. ~ *kolğa Allah da beredi*: veren ele Allah da

verir, *~nni süymegen*: vermeyi sevmeyen, *~ zatıñ entda saklayma*: verdiğın şeyi hala saklıyorum.

Bergi berideki, beriki, beri taraftaki. *Dupburnu ~ betinde*: tepenin beri yüzünde, *~ coltun barıǵız*: beriki yoldan gidiniz, *~ge soruǵuz*: beri taraftakine sorunuz.

Beri 1. Beri, buraya, beriye. *~ canı*: beri tarafı, bu yanı, *~ aylan*: beriye dön, buraya dön, *~ kel*: buraya gel, *~ ber*: buraya ver, *~ kara*: buraya bak, *~ çap*: buraya koş. 2. ...den beri, ...bu yana. *Andan ~ kaydasa*: o zamandan beri nerdesin, *bügünlü ~ seni saklaybız*: bugünden beri seni bekliyoruz, gün boyu seni bekliyoruz, *kelgenli ~*: geldiğimden beri, *köpden ~*: çoktan beri, *tañ kesekden ~*: hayli zamandan beri, *ertdeden ~*: eskiden beri.

Berigen verici, ikram edici. *~ üy bolsun* (dua): verici ev olsun.

Berilgen verilen. *Açha ~ kün*: para verilen gün, *bolcal ~ zamanda*: mühlet verildiği zaman.

Berilgenlik verilmişlik. *İşge ~*: işe verilmişlik, *savǵaǵa ~*: hediyeeye verilmişlik.

Beriliv verilme, dağıtılma.

Berilmek verilmek, dağıtılmak. *Bügün açha beriledi*: bugün para dağıtılıyor, *cerle elçilege beriledi*: topraklar köylülere dağıtılıyor, *cuvap berildimi*: cevap verildi mi, *üy uçuz berilgendi*: ev ucuz verilmiş.

Beriş veriş. *Alış-beriş*: alım satım, alışveriş.

Beriv verme, dağıtma.

Berivçü verici, dağıtıcı, ihstanda bulunucu. *~ boluş* (gr.): (e) hali, ismin (e) hali.

Berlaǵırak biraz beriye, biraz beride, biraz beriden. *~ keligiz*: biraz beriye geliniz, *~ barıǵız*: biraz beriden gidiniz, *~ tohtaǵız*: biraz beride durunuz.

Berlak biraz beri, az bu tarafa. *~ keligiz*: az bu tarafa geliniz, *~ǵa oltur*: az bu tarafa otur.

Berlaktın biraz beriden. *~ cürüǵız*: biraz beriden yürüyünüz.

Berlik borç, verecek. *Az ~im bar edi*: az borcum vardı, *~im allıǵım cokdu*: borcum alacağım yok.

Bermek vermek, dağıtmak. *Berip iymek*: verip göndermek, verivermek, *anı seǵe bereyim*: onu sana vereyim, *erge ~*: kocaya vermek, *küçün işge ~*: gücünü işe vermek, *borçuñu ber*: borcunu ver, *bermesen de bolur*: vermesen de olur, *at ~*: isim vermek, *buyruk ~*: emir vermek, *cal ~*: ücret vermek, *cuvap berme*: cevap verme, *çirt cuk koymay ber*: hiçbir şey bırakmadan ver, *hauh ~*: ödünç vermek, kullanmaya vermek, *kol ~*: el uzatmak, *erkinlik ber*: izin ver, yetki ver, *erkinlik ~*: özgürlük vermek, hürriyet vermek, *avuz mardasın berdim*: ilk söylediğini verdim, ağzından ilk çıkan (fiyatı) verdim, *bersen alırsa, sürsen orursa* (as.): verirsen alırsın, sürersen biçersin.

Berne dürü, düğünde tarafların bir birlerine gönderdikleri kumaş cinsi hediyeler. *~ beriv*: dürü verme, *berne salǵan*: dürü gönderme, ~

kölekni ne uzununu ne kışhas(d):
dürü gömleğin ne uzununu ne kısası.
Bernesiz dürüsüz. ~ *toy:* dürüsüz
düğün.
Beş beş. ~ *ge deri sana:* beşe kadar
say, *altığa ~ni Sal:* altıya beşi
ekle, *altıdan ~ni al:* altıdan beşi
çıkart, ~ *cüz:* beşyüz, ~ *aylık:* beş
aylık, ~ *cıllık:* beş yıllık, ~ *birge:*
beşi birlikte.
Beşbaş beş başlı. ~ *emegen:* beş
başlı dev.
Beşçillik beş yıllık, beş yaşında. ~
at: beş yaşında at.
Beşev beş kişi, beşer, beşerli. ~ ~
keligiz: beşer beşer geliniz, ~ *ge*
birev netsin: beş kişiye bir kişi ne
yapsın.
Beşevlen bk. *beşev.*
Beşik beşik, bebek yatağı. *Sadraç*
~: oyma beşik, ~ *bav:* beşik bağı,
~ *bushul:* beşik bezi, ~ *cır:* ninni,
beşikge bölev: beşiğe koyma, ~
tebretiv: beşik sallama.
Beşikçi beşikçi, beşik yapan usta.
Beşinçi beşinci.
Beşişer beşer, beşer adet.
Beşli beşli, beş yaşında. ~ *cuğutur:*
beş yaşında dağ keçisi, ~ *acir:* beş
yaşında aygır.
Beşmüyüş beşgen(mat.), beş
köşeli.
Beştaş beştaş. ~ *oyun:* beştaş
oyunu.
Beştav Kafkasya'da büyük bir dağ,
Beştav dağı cihetinden esen
rüzgâr.
Bet Yüz, çehre, sima. *Ak ~ tişiriv:*
beyaz yüzlü kadın, ~ *çırayı*
kalaydı: yüz güzelliği nasıl, *anı ~i*
cardı: onun yüzü güldü, onun
yüzü aydınlandı, ~ *ine karap*

söleşdim: yüzüne bakarak
konuştum, ~ *kızartırça söleşme:*
yüz kızartacak gibi konuşma, *anı*
~ *i türlendi:* onun yüzü değişti, ~ *i*
bolmağan ~siz: yüzü olmayan
yüzsüz, ~ *inji beri bir körgüzt:*
yüzünü bu tarafa bir göster,
~ *igizni cerge cerge karatmam:*
yüzünüzü yere eğdirmem, ~ *in*
kişige körgüzalmaydı: yüzünü
kimseye gösteremiyor, ~ *ibizni*
tulukğa sukduñ (d): yüzümüzü
tuluma soktun, bizi mahçup etti,
birevnü ~i bila oynama:
başkasının onuru ile oynama, *anı*
~ *i ırızı kalmağandı:* onun hayası
namusu kalmamış; ~ ~ *ge karasa*
~ *cerge karar (as.):* yüz yüze
bakarsa yüz yere bakar, ~ *i*
bederden uyat saklama (as.):
utanmayan yüzlüden haya
bekleme, ~ *inji satma da malıñı sat*
(as.): yüzünü satma da malını sat.
2. Renk, görünüş, görünüm.
Avruğan aman ~ alğandı: hastanın
rengi fenalaşmış, ~ *i ak uçun*
kibik bolğandı: rengi beyaz soluk
bir hal almış, *kumaçñı ~in*
caratmayma: kumaşın rengini
beğenmiyorum. 3. Sahife, yaprak.
Nença ~ okuduñ: kaç sahife
okudun, *cüz ~li defder:* yüz
sayfalık defter. 4. Şahıs (gr.).
Etimni ~lede türleñivü: fiilin
şahıslara göre değişmesi, *birinçi*
köplük ~: birinci çoğul şahıs.
Betalmış dalkavuk, riyakâr, yaltak,
yağcı, mutabasbıs. ~ *söz:*
dalkavuk söz, ~ *adam:* riyakâr
adam.
Betcan siper, kalkan, istihkâm.
~ *lanı begitiv:* siperleri pekiştirme,

atın ~ salıp atadı: atını siper yapıp silah atıyordu.

Betcuvmaz yüzünü yıkamayan, pis herif, pasaklı, kirli. *Sen ol ~nı sözüne karama:* sen o pis herifin sözüne bakma.

Bet-ırız haya namus, şeref haysiyet. *Adamğa neden de alğa ~ ~ kerekdi:* insana herşeyden önce şeref haysiyet lazım, ~~I bolmağandan kork: hayası namusu olmayandan sakın.

Beti-kutu rengi, surati, yüzü gözü. ~ ~ *ketgendi:* surati solmuş, ~ ~ *igidi:* yüzü gözü iyi görünüyor.

Bet-kol el yüz. ~ ~ *cuvmak:* el yüz yıkamak, ~i~u şimir bolup turadı: eli yüzü pislik bağlamış.

Betlemek bk. *betlendirmek.*

Betlendiriv çekme, tasrifetme.

Betlendirmek çekmek, tasrifetmek. *Etimleni betlendiriv:* filleri çekme.

Betleniv tasrifedilme, çekilme.

Betlenmek tasrifedilmek, çekilmek.

Betlenen çekilmiş, çekimli.

Betleşdiriv yüzleştirme, yüzyüze getirme.

Betleşdirmek yüzleştirmek, yüzyüze getirmek, *betleşdirip söleşdirigiz:* yüzleştirerek konuşturunuz.

Betleşiv yüzleşme, yüzyüze gelme.

Betleşmek yüzleşmek, yüzyüze gelmek. *betleşip söleşmek:* yüzyüze konuşmak, *betleşirge tartınıp turadı:* yüzleşmeye çekinip duruyor.

Betlevçü ferdi, kişisel, şahsi. ~ *koşakla:* şahıs ekleri, ~ *almaşla:* şahıs zamirleri.

Betli renkli, yüzlü, rengi. *Bal ~:* bal rengi, *bir ~:* benzer yüzlü, benzer renkli, *eki ~:* iki yüzlü, *cer ~:* haki renkli, toprak rengi, *kırdık ~:* çimen rengi.

Betsinmek çekinmek, yüzü tutmamak.

Betsiz yüzsüz, hayasız, utanmaz, edepsiz, kötü. ~ *adam:* utanmaz adam, ~ *tişiruv sarıvbekni teşiginden çıkarır* (d): kötü kadın ejderhayı ininden çıkarır.

Betsizleniv yüzsüzlenme, hayasızlaşma.

Betsizlenmek yüzsüzlenmek, hayasızlaşmak.

Betsizlik yüzsüzlük, hayasızlık, utanmazlık.

Beyt beyit.

Bez bez, beze, gland. *Saçak bez:* çene altı bezi, *cılamuk ~le:* gözyaşı bezleri, *sabiyçikni boyun ~leri turğandı:* çocuğun boyun bezeleri büyümüş, ~i *turmak:* bezesi büyümek, *emina ~leni turğuzğan avruvdu:* veba bezeleri şişiren hastalıktır.

Bezdirgen bezdiren, bıktıran, usandıran, sıkıcı, gına getirici. ~ *avaz:* sıkıcı ses, ~ *avruv:* bıktıran hastalık, ~ *iş:* sıkıcı iş, ~ *adam:* bıktıran adam.

Bezdirgiç sıkıcı, bıktırıcı, usanç verici. ~ *adam:* bıktırıcı adam, ~ *entda söleşirge başladı:* bıktırıcı (herif) yine konuşmaya başladı, *biyağı ~ keledi:* her zamanki usanç verici (adam) geliyor.

Bezdiriv bezdirme, usandırma, bıktırma.

Bezdirmek bezdirmek, bıktırmak, usandırmak. *Başığzını bezdirdim*

keçigiz: sizi bıktırdım bağışlayınız, başımı bezdirme: canımı sıkma, bezdirip boşadın: canıma tak ettin, söleşe söleşe bezdirip koydu: konuşa konuşa bezdirdi, söz bıla kayğı bıla bezdirdin: laf ile dedikodu ile usandırdın, çaşavdan bezdirgendile: yaşamdan usandırdılar.

Bezgek sıtma. ~ *tuthança kaltıraydı: sıtma nöbeti geçiriyormuş gibi titriyor, sabiyçikni ~ tutup sandırak etedi: çocuğun sıtma nöbeti tutup sayıklıyor, ~ urğuy: sıtma bulaştırıran sivrisinek, anofel cinsi sivrisinek, ~ ot: kedi otu, valerian, ~ tiymek: sıtma bulaşmak, mursa ~: ürtiker, ısırğan otu allerjisi.*

Bezgi menteşe. *Terezeni ~leri cezden etilgendi: pencerenin menteşeleri pirinçten yapılmış.*

Bezım oyalanma, sallanma, eylene.

Bezimek oyalanmak, eylene, sallanmak. *Sen bılayda bir kesek bezirge küreş: sen burada biraz oyalanmaya çalış, bezirgemi kelgense: oyalanmaya mı geldin, bezime da işle: sallanma da çalış.*

Bezimsiz oyalanmadan, sallanmadan, eylene.

Beziv bıkmak, usanma, sıkılma, bezme.

Bezme bezmek, bıkmak, usanmak, sıkılmak. *Senden bezgenme: senden bıktım, ayta ayta bezdim: söyleye söyleye usandım, bezip boşamak: bıkip usanmak, bara kele bezdik: gide gele usandık, duniadan bezgenme: dünyadan usandım,*

üyde saklap turğandan bezgenme: evde bekleyip durmaktan sıkıldım.

Bıçak bıçak. *Kezlik ~: çakı bıçağı, ~ cara: bıçak yarası, duppuk ~: küt bıçak, citi ~: keskin bıçak.*

Bıçakçı bıçak ustası, bıçakçı.

Bıçaklamak bıçaklamak, bıçakla kesmek, bıçakla doğramak.

Bıçaklav bıçakla doğrama, bıçaklama.

Bıçhı (malk.) bk. *Mıçhı.*

Bıdır karın, göbek, işkembe. ~ *sarka keledi: göbeği sarkarak geliyor, cav ~: şişko, göbeği yağlı, bok ~: bok karınlı, işkembesi büyük.*

Bığın (anat.) böğür, alt kaburga ile leğen kemiği arasındaki kemiksiz bölge.

Bıhı havuç. ~ *nı artıp aşa: havucu soyup ye.*

Bıj-bıj vıcık vıcık. *Cuvurt ~ ~ etip kaynağandı: yoğurt vıcık vıcık ekşimiş.*

Bıjıldağan ekşiyen, tehammür eden, vıcık vıcık olan.

Bıjıldamak tehammür etmek, ekşimek, vıcık vıcık kabarmak. *Boza bıjıldap başlağandı: boza ekşimeye başlamış.*

Bıjıldav tehammür etme, vıjıldama, vıcık vıcık olma.

Bıjıldavuk ekşiyici, tehammür etmeye meyyal.

Bıjma bk. *Bujma.*

Bıkı yan dalları basamak olacak şekilde kesilmiş uzun ağaç, basit baskıç, iptidai seyyar merdiven.

Bıla (bla) ile, le, beraber, birlikte; dolu, dolusu. *Bıçak ~ kes: bıçakla kes, közümü kıyırı ~ karadım: gözümün ucuyla*

baktım, *atır igilik ~ aytılsın* (alğış): adın iyilikle anılsın, *bir canı ~ karasañ*: bir yönüyle bakarsan, *ne ~ barlıkbız*: ne ile gideceğiz, *bosağadan çıkğarı ~ birge*: eşikten çıkmasıyla birlikte, *munu ~ sözüüm bitdi*: bununla sözüüm sona erdi, *buyruk ~ etilgen iş*: emirle yapılan iş, *kuvanç ~ körüşeyik*: mutlulukla görüşelim, *arı ~ beri*: öteye beriye, o yana bu yana, *Leyla ~ Mecnun*: Leyla ile Mecnun; *üynü içi ~ bir adam*: evin içi dolusu bir insan, *keme ~ bir adam*: gemi dolusu bir insan.

Bıla 1. İle, le, la. Birlikte. *Canbek ~ Kanbek keldile*: Canbek ile Kanbek geldiler, *koyla ~ eçkile*: koyunlarla keçiler; 2. **Bıla-bıla**. Bunlarla, şunlarla. ~ - ~ *kayrı barasız*: bunlarla nereye gidiyorsunuz, ~ - ~ *birgeley işni ozdurdula*: bunlarla birlikte işi azıttılar.

Bılada (bulada) bunlarda, şunlarda. ~ *adet bılaydı*: bunlarda adet böyle.

Bılağa (bulağa) bunlara, şunlara. ~ *bir kara*: şunlara bir bak, ~ *bir cuk ayt*: bunlara bir şey söyle.

Bılanıkı (ulanıkı) bunlarınki, şunlarınki. *Ol baçha ~dı*: o bahçe bunlarınkidir.

Bılay böyle, şöyle. *Ma ~ eteyik*: işte böyle yapalım, ~ *bıla ahırına keldik*: böylece sonuna geldik, ~ *aytırğa caramaz*: böyle söylemek yakışmaz, *munu ~ tut*: bunu şöyle tut, *tıyınçlısı ~dı*: münasibi

böyledir, ~ *karağanlay tanıdım*: şöyle bakar bakmaz tanıdım, ~ *kel*: şöyle gel, ~ *arı*: şu tarafa, ~ *beri*: bu tarafa, beri tarafa, ~ *bir tohta*: şöyle bir dur, ~ *derça*: şöyle deyecek kadar, *bir alay bir ~*: bir şöyle, bir böyle, *alay ~*: şöyle böyle, ~ *barama da arbam avadı*, *alay barama da ögüzüm öled(d)*: böyle gidersem arabam devriliyor, şöyle gidersem öküzüm ölüyor (yukarı baksam bıyık, aşağı baksam sakal).

Bılayçıkda buracıkta, hemen şurada. *Meni üyüm ~dı*: benim evim şuracıkta.

Bılayda burada, şurada.

Bılaydağı buradaki, şuradaki.

Bılaydan buradan, şuradan.

Bılayğa buraya, şuraya. ~ *Sal*: şuraya koy, ~ *kel*: buraya gel, ~ *deri*: buraya kadar, *bılaydan ~ deri*: buradan şuraya kadar, ~ *basma*: buraya basma.

Bılayı burası, şurası.

Bılayıça burası gibi, şurası gibi. ~ *cer körmegenme*: burası gibi yer görmedim.

Bılaylada buralarda, şuralarda.

Anı üyü ~ bolluk edi: onun evi buralarda olacaktı.

Bılaylay böyle olduğu gibi, bu haliyle, bu durumda. ~ *oğuna da bek avurdu*: bu haliyle de çok ağır, ~ *koysak igi bolur*: bu durumda bıraksak iyi olur, ~ *kalay koyayım*: bu durumda nasıl bırakayım.

Bılaytın buradan, şuradan, bu taraftan, şu taraftan. ~ *bar*: şuradan git, bu taraftan git, *ol ~*

ozdu: o şu taraftan geçti, o buradan geçti.

Bilkılay bilk bilk ederek, çalkalanarak. *Oy dolay dolay bilkılay-İynekle kelelle Çerkes cilkılay* (teker.): Oy dolay dolay bilk ederek-İnekler geliyor Çerkes yilkısı gibi (tulomla kaymağı çalkalayarak yağ elde edilirken söylenen tekerleme tarzı türküden bir beyit).

Bilkıldamak bilk bilk etmek, bingil bingil ses çıkarmak, bingıldamak, çalkalamak. *İynekle celinlerin bilkıldıta keledile:* inekler memelerini çalkalayarak geliyorlar.

Bilkıldav bingıldama, bingil bingil etme.

Bıllay böyle, böylesi, bunun gibi, bu derece, bu kadar. *~ bir zat eşitgenmise:* böyle bir şey duydun mu? *~ bir nek kıynaldı:* bu kadar niçin zahmet ettin, *~ ariv kim körgendi:* bu derece güzeli kim görmüş?

Bıllaylık böylelik, şöylelik.

Bıltır bildir, geçen sene, geçen yıl. *~dan kalğan:* geçen yıldan kalan, *üynü ~ işletgen edim:* evi geçen yıl yaptırmıştım.

Bıltırğı geçen seneki, geçen yılki. *~ kozu:* geçen seneki kuzu.

Bırğamak fırlatmak, fırlatıp atmak, tutup yere çalmak, yere vurmak. *Soslan karşı göcepni belinden tutup bırğadı:* Soslan rakip pehlivanı belinden kavrayıp yere çaldı, "Bıynöger kopdu can kirdi-Altınlısın tutup bırğadı" (Bıynöger kalktı canlandı-Silahını

tutup yere fırlattı-*halk şarkısından*).

Bırğav fırlatma, yere çalma.

Bırğı boru, beşik lazımlığı. *Suv ~su borusu, peç ~:* soba borusu, *beşik ~:* beşik lazımlığı.

Bırnak yaban, yabani, yabancı. *~ boluv:* yabancılama, yaban durmak, *~ etmek:* yabancılaştırmak, sürüden uzaklaştırmak, tecridetmek, *~ kozu:* yabancı kuzu, *çaş koçarnı kalğanla ~ etgendile:* genç koçu diğerleri tecridetmişler, yabancılaştırmışlar.

Bırnaklamak yabancılama, alışamamak. *Kozuçük sürüvünü bırnaklap aylanadı:* kuzucağız sürüyü yabancılayıp dolaşiyor, *cerimi bırnaklağanma:* yerime alışamadım.

Bırnaklav yabancılaştırma, alışamama.

Bırnaklık yabancılık, yabanilik, yabanlık.

Bıstır 1. Bez (malk.) çamaşır. *~ cuvğan:* çamaşır yıkama, *Satanay ~lanı cuvadı:* Satanay çamaşırını yıkıyor. 2. Bez, kumaş parçası, çabut, paçavra. *Kart katın ~ cıyıp turadı:* yaşlı kadın çabut toplayıp duruyor, *caravsuz ~lanı at da barma koy:* işe yaramayan bezleri at gitsin.

Bıstırğıç tıknıcı, atıştırıcı, obur.

Bıstırık tıpa, tıpaç. *Şişanı ~ın başına sal:* şişenin tıpasını başına koy.

Bıstırılıv sokulma, araya girme, tıklıma.

Bıstırılmak sokulmak, aradan dalmak, aradan süzülmek. *Har*

cerge bistirilip aylanadı: her yere sokulup geziyor, *anı köremise bistirilip kelgenin:* görüyor musun onun aradan süzülüp geldiğini.

Bıstırmak tıkmak, atıştırmak, obur obur yekem, sokuşturmak, içine koymak, içine sokmak. *Taymazdan bıstıradı:* durmadan tıkınıyor, *taphanın huna teşiklege bıstıradı:* bulduğu her şeyi duvarın deliklerine sokuyor, *meni kölegimi kayrı bıstırğansa:* benim gömleğimi nereye soktun.

Bışlak peynir. *Koy ~:* koyun peyniri, *~ cıkkır:* peynir fıçısı, *kaçdan sora ~ tapha(d):* güzden sonra peynir tezgâhı (zamanı geçtikten sonra işe başlamanın faydasızlığını ifade için kullanılır).

Bit inek sağmak isteyen kişinin hayvanın uygun pozisyon alması için eliyle iteliyerek söylediği söz, hayvana verilen komut. *Çuh dep atha minmegen-Bit dep iynek savmağan (d):* Deh deyip ata binmeyen-Bit diye inek sağmayan.

Bitbildik (zool.) bildircin.

Bitbit tepmez, tembel, atıl, yavaş hareket eden, eli ağır, ağır canlı. *~ et de tur:* tembel tembel bekle, *ol ~nı biridi:* o tepmezin biridir.

Bitbitlik tembellik, yavaşlık, yavaş hareketlilik.

Bittır berbat, fena, beter. *Biri ~ biri guttur (d):* biri berbat, öbürü ondan da berbat.

Biyıl bu yıl, bu sene. *~ğa deri:* bu seneye kadar, *~ kış suvuk boldu:* bu yıl kış soğuk oldu.

Biyılğı bu yılki, bu seneki. *~ kozu:* bu yılki kuzu.

Bızañ (malk.) bk. *Mızañ.*

Bızıladağan vızıldayan.

Bızıldamak vızıldamak. *Sadak bızıldap kulağımı túbünden ötdü:* ok vızıldayıp kulağımın altından geçti, *balçibin bızıldap gokka hansğa konu:* balarısı vızıldayıp çiçeğe konu.

Bızıldav vızıldama, vızıltı.

Bızırık ishal, sürgün. *Koyla ~ bolğandıla:* koyunlar ishal olmuşlar.

Biçak (malk.) bk. *biçak.*

Biçdiriv biçirme, kestirme.

Biçdirmek biçdirmek, kestirmek, iğdiş ettirmek. *Kiyim biçdirebiz:* elbise kestiriyoruz, *kesi kebinin kesi biçirdi:* kendi kefenini kendisi biçirdi, *acırne biçirdiğizmi:* aygırı iğdiş ettirdiniz mi.

Biçen ot. *~ bav:* ot hangarı, *~ külte:* ot demeti, *~ tiş:* ot yığını, *~ cıyiv:* ot toplama, *~ çaliv:* ot biçme, *~ taşiv:* ot çekme.

Biçenli otlu, ot bağlamış.

Biçenlik otluk yer, ot biten yer, ot yetişen yer, çayır. *Tav ~ le:* dağ otlukları, *bıyıl ~ le aynımadıla:* bu sene otluk yerler gelişmediler.

Biçilgen kesilen, biçilen; iğdiş edilen; kararlaştırılan.

Biçim biçim, kesme, biçme, kesim; şekil, görünüş, biçim. *Çepkenni ~in caratdıymı:* entarinin kesimini beğendin mi; *bek capısız ~i bardı:* pek gösterişsiz biçimi var, *~i kururuk:* görünüşü batasınca.

Biçimli uygun, münasip, biçimli. ~ *onov*: uygun akıl, uygun karar, ~*siça söleş*: münasibi gibi konuş, ~*si kalaydı*: münasibi nasıl.

Biçimlilik uygunluk, münasiplilik, biçimlilik.

Biçimsiz şekli bozuk, uygun olmayan, biçimsiz.

Biçimsizlik uygunsuzluk, biçimsizlik, yakışmamışlık.

Biçiv biçme, kesme; iğdiş etme.

Biçivçü biçici, kesici; iğdiş edici usta.

Biçiv-tigiv biçme dikme.

Biçmek kesmek, biçmek; vermek; iğdiş etmek. *Çepken biçbiz*: entari biçiyoruz, *ton biçerge çemer tişiriv*: kürk biçmeye usta kadın; *bağa biçdiğizmi*: fiyat verdiniz mi, *akıl biçerge bek süyedi*: akıl vermeyi çok seviyor; *ekicaşar erkek taylanı barın biçdik*: iki yaşındaki erkek tayların hepsini iğdiş ettik.

Bilaça tekerlemede geçen anlamsız bir söz. *Bildim bildim ~ , ~ğa çomaça*(tekerleme): bildim bildim bilaça, bilaçaya çomaça (kazık).

Bilâk aksi, inatçı, kafasız, anlayamayan, kafası çalışmayan.

Bilâmuk un çorbası, bulamaç. *İssi ~dan bir urtla*: sıcak çorbadan biraz iç, ~*ğa çöp tüşdü* (d): çorbaya çöp düştü (işe leke düştü).

Bildiriv bildirme, öğretme, haber verme.

Bildirivçü haberci, mübelliğ, bildirici. ~ *bolş* gr.): ismin i hali.

Bildirmegenley bildirmeden, haber vermeden. *Kişige ~*: kimseye haber vermeden, ~ *ketiv*: haber vermeden gitme.

Bildirmek bildirmek, öğretmek, haber vermek. *alğarak bildirse edij*: biraz önce bildirseydin, *barına bildirigiz*: hepsine haber veriniz, *muratımı bildirdim*: amacımı bildirdim, *anam razılığın bildirdi*: annem rızasını bildirdi, *Bildirige payğambarla könderdi* (mısra): öğretmek için peygamberler gönderdi.

Bildirmey bk. *bildirmegenley*.

Bildirmezge bildirmemeye, haber vermemeye. ~ *madar çok edi*: haber vermemeye imkân yoktu, ~ *küreşedi*: bildirmemeye çalışıyor.

Bile-bile bile bile, bilerek.

Bilek kol, kol-kanat, destek. *Seni cavuğu da ~inden tutar adamı bolmasın*: düşmanımın da elinden kolundan tutacak adamı olmasın, ~ *koş*: omuz, omuz köprüsü, *oŋ ~*: sağ kol, *bir birine ~ boluv*: bir birine kol kanat germe, bir birine yardımcı olma, *karnaş egeç adamğa ~di*: kardeş baci insana kol kanattır, ~ *ağaç*: avlu kapısını örten ağaç, dokuma tezgâhının yükünü taşıyan ağaç, ~*inji silkgenlikge kolunu kayrı atarıkça*(d):

kolunu silkelesen de elini
nereye atacaksın,
Bileklemek dürmek,
yuvarlamak, rule yapmak.
Kiyizni bileklep bir carı sal:
keçeyi dürüp bir kenara koy,
camçını bileklep cerine sal:
yamçıyı dürüp yerine koy.
Bileklev dürme, rule yapma.
Bilekli destekli, arkalı, kuvvetli.
Caklı-~: hamili-destekli.
Bileklik tozluk, kolluk.
Bilemek bilemek,
keskinleştirmek. *Bıçaknı*
biledim: bıçağı biledim, *tiş ~:*
diş bilemek, öfke saçmak.
Bilenen bilenmiş, bilenen,
keskin. *~ kıptı:* bilenmiş
makas, *~ bıçak:* keskin pıçak.
Bilenenlik bilenmişlik,
bilenmiş hal.
Bilev 1. Bileme, bile taşı. *~*
meşina: bile makinası, bileme
cihazı, *bıçaknı ~ge tut:* pıçağı
bile taşına sür, *~ cılan:*
zehirsiz yılan, kara yılan; 2.
Plak. *Altın ~:* altın plak, *taş ~:*
taş plak.
Bilevçü bileyici, bileci.
Bilezik 1. Sargı, yumak. *Cün*
~: yün yumağı, sarılmış yün
yumağı, 2. Bilezik, bileği
geçirilen.
Bilgen bilen. *Teren ~:*
derinden bilen, *igi ~:* iyi bilen,
kesiñ bilgeniñça et: kendi
bildiğin gibi yap.
Bilgiç kâhin, gelecekten haber
veren, kam, şaman. *~*
aythanna köre: kâhinin
dediğine göre, *~ etgen*
darman: kamın yaptığı ilaç.

Bilgiçlik kâhinlik, şamanlık,
kamlık, bilgelik.
Bilim bilim, ilim, bilgi. *~*
daraca: ilmi derece, *~ine*
köre: ilmine göre, *~i teren*
adam: derin bilimli adam, *~in*
ösdürüv: ilmini artırma, *~*
aliv: bilim öğrenme, *~ beriv:*
ilim öğretme, *~i bolğan:* ilmi
olan, *~i aznı avzunda kirit*
(d): bilimi azın ağzında kilit
(d), *~ni tübü cok:* ilmin dibi
yok.
Bilimli bilgili, bilimli, ilimli. *~ni*
duniyası carık (as.): bilimlinin
dünyası aydınlık.
Bilimlilik bilgililik, ilimlilik.
Bilimsiz bilgisiz, bilimsiz. *~ge*
col tar (d): bilimsizce yol dar.
Bilimsizlik bilgisizlik, ilimsizlik,
bilimsizlik.
Biliv bilme.
Billahiy billahi. *~ tallahiy:*
billahi tallahi. *~ azim:* billahi
azim.
Bilmegen bilmeyen, bilmemiş.
~ne körme: bilmediğimi
sanma, *bilgenle ~lege*
üretsinle: bilenler
bilmeyenlere öğretsinler, *~in*
bilgen: bilmediğini bilen, *~i*
cokdu: bilmediği yok.
Bilmegença bilmeyormuş gibi,
bilmezmiş gibi.
Bilmegenley bilmeden,
tanımadan. *Biz ~ kelip kaldıla:*
biz bilmeden geliverdiler,
ömürüñ ~ ozdu: ömrün
bilmeden geçti.
Bilmegenlik bilmeyenlik,
bilmemeklik, bilmemezlik. *Anı*
bolumu ~ine şağatdı: onun

durumu bilmeyenliğine kanıttır, *~den alay etgendi:* bilmemezlikten öyle yapmış.

Bilmek bilmek, tanımak. *Neni da bilirge süyedi:* her şeyi bilmek istiyor, *men anı azbarğa bileme:* ben onu ezbere biliyorum, *ana tilin bilirge keredi:* ana dilin bilmek lazım, *colnu coruknu bilemisiz:* yolu yordamı biliyor musunuz, *haparnı kişi bilmeydi:* haberi kimse bilmiyor, *seni keliriği bilge edim:* senin geleceğini bilseydim, *aytırığı kaydan billikme:* söyleyeceğini nereden bileceğim, *sormağanlay bildi:* sormadan bildi, *cüze bilemise:* yüzmesini biliyor musun, *köre ~:* görebilmek, *bara-kele ~:* gitmesini gelmesini bilmek, *adetni ~:* adeti bilmek, *kesin ~:* haddini bilmek, kendini bilmek, *men ne aytırğa bilmey kaldım:* ben ne söyleyeceğimi bilemeden kaldım, *Aladan kimni bilese:* onlardan kimi biliyorsun, *el bilgen adam:* herkesçe bilinen adam, *bilmegença körünedi:* bilmemiş gibi görünüyor, *igilikni bilgen adam:* iyiliği bilen adam, *nesin da bilmey catadı:* hiçbir şeyden haberi olmadan yatıyor.

Bilmey bilmeden, anlamadan. *~ etdim:* bilmeden yaptım, *~ turganlay:* bilmeden dururken, *~ söleşe:* bilmeden konuşuyorsun, *işin igi ~di:*

işini iyi bilmiyor, *işley ~di:* çalışmasını bilmiyor.

Bir bir, tek; her hangi bir, aynı.

~ canız: bir tek, *~ közüvde:* bazı bazı, bir vakitte, *~ miş toğuzcüz onbir:* bindokuzyüz onbir, *~ ananı miş balas(bilm.):* bir ananın bin yavrusu (ay ve yıldızlar), *~ ögüzünü boynu bıla miş ögüz suv içer(as.):* bir öküzünboynu ile bin öküz su içer, *~ colda:* bir sefer, bir kez, *~de:* bazen, bazı bazı, *barın ~ ızğa:* hepsini peşpeşe, *barın ~ ızğa okup boşadım:* hepsini peşpeşe okuyup bitirdim, *dağıda ~ adam:* yine bir adam, *~ keçe tüşümde:* bir gece rüyamda, *~ talay:* birkaç, birkaç kere, *ay çaklı ~ozdu:* ay kadar bir zaman geçti, *Hurzukçulabız dep ~le keldile:* hurzuklularız diye birileri geldiler, *~ alamat zat:* bir alamet şey, *~ da bek:* pek çok, *~ da:* pek, çok, *~ da igi adamdı:* çok iyi insan, *~ igi cukladım:* çok iyi uyudum, *~ mazallı adam:* çok iri bir adam, *~ suvuk kün:* çok soğuk bir gün, *anda ~ kutsuzluk bardı:* onda bir meymenetsizlik var, *kitabını ~ ber:* kitabı bir versene, *~ tınçayığız:* bir dinleniniz, *arı ~ kara:* oraya bir bak, *beri ~ tırıla:* buraya bir kulak ver, *bizge ~ onov et:* bize bir akıl ver, *~i ~i ızından:* peşpeşe, *~ alada:* bir vakitte, *~ carı Sal:* bir tarafa koy, *nezat ese da*

~: ne ise de bir, ~ *nasıplı adam*: bir talihli adam, *allay sabıy bir nasıplığa tuvar*: öyle bir çocuk bir talihliye doğar, ~ *tavuş keldi*: bir ses geldi, ~ *çurum izleydi*: bir bahane arıyor, ~ *oyumğa keliv*: aynı fikirde birleşme, *_barı ~*: hepsi aynı, ~ *közden karağan*: aynı gözle bakan, *işibiz ~di*: işimiz bir, ~ *innetli adamlar*: aynı niyetli insanlar, ~ *cerge cıyıldılar*: aynı yere toplandılar, ~ *atadan ~ anadan tuvğandıla*: aynı babadan, aynı anadan doğmuşlar, ~ *içegiden üzülgenle (d)*: aynı barsaktan kopanlar, aynı batından gelenler, *tilin ~ etmek*: bir dilli olmak, söz birliği yapmak, ~ *avuz sözüm bardı*: bir çift lafım var, ağız dolusu bir sözüm var, ~ *i ~ine kelışmegen*: bir birine uymayan, ~ *canı bila*: bir taraftan, ~ *da kurusa*: hiç olmazsa, ~ *canına etmek*: bertaraf etmek, halletmek, ~ *işeksiz*: hiç şüphesiz, ~ *keseğe deri*: bir süreye kadar, bir müddet, ~ *koldan çıkğan iş*: tek elden çıkan iş, *nellay ~*: ne kadar, *anda ~ tukum ~ arıvluk bardı*: onda bir tür bir güzellik var, onda acayip bir güzellik var, ~ *abınğan miñ sürünür (as.)*: bir sürçen bin sürünür, ~ *ayağı törde ~ ayağı körde(d)*: bir ayağı dünyada bir ayağı mezarda, ~ *künçe bara esenç ~ ıyıkğa azık al(as.)*: bir gün

için yola çıkıyorsan bir haftalık azık al, ~ *kotur koy bütev sürüvnü gevüz eter(as.)*: bir uyuz koyun bütün sürüyü uyuz eder, ~ *i ~in süymegen ~in Allah süymegen(as.)*: biri birini sevmeyen birini Allah sevmeyen.

Bir birde zaman zaman, bazan, bazı bazı.

Biraz biraz, az miktarda.

Birazdan birazdan.

Birça benzer, aynı, bir gibi. ~ *kiyim kiygendile*: benzer elbise giymişler, *alanı neleri de ~di*: onların her şeyleri aynıdır.

Birçalay olduğu gibi, aynısı, aynı şekilde. *Avruğan ~ turadı*: hasta aynı şekilde duruyor.

Birçalık benzerlik, aynılık.

Türsünlerini ~ına es böldüğümü: yüzlerinin benzerliğine dikkat ettin mi, *işlerini ~i közge körünedi*: işlerinin aynılığı göze batıyor.

Birçik bir defacık, bir kerecik, bir kez olsun, bir tanecik.

Kuru ~ köreyim: sadece bir kerecik göreyim; ~ *ber*: bir tanecik ver.

Birden birden, bit taneden; beraber, birlikte, birden. ~ *köp bermem*: birden fazla vermeme, ~ *oña deri sana*: birden ona kadar say; *barı ~ söleşedi*: hepsi beraber konuşuyor, hep birden konuşuyorlar, *barı ~ kozgaldıla*: hepse birden

hareketlendiler, ~ *cırlarla*:

birlikte şarkı söylediler.

Birden birge aniden, birden bire. ~ ~ *allıma çıkdı*: aniden önüme çıktı, ~ ~ *örge kopdu*: birden bire ayağa kalktı.

Bir-eki bir iki.

Birem birem birer birer, sırayla, parça parça. ~ ~ *tizildile*: birer birer dizildiler, ~ ~ *içkeri kirigiz*: sırayla içeri giriniz. *Biz biz biz edik- birer ariv kız edik-~ ~ üzüldük- kün turuşha tizildik*(ekin) biçimini anlatan tekerleme): biz biz biz idik-birer güzel kız idik-birer birer biçildik-güneş altına dizildik.

Bireleme adetlendirme, paylaşma.

Birelemek parçalara ayırmak, adetlendirmek, paylaşmak.

Birer birer, birer adet. *Har üyden ~ adam koşulsun*: her evden birer insan katılsın, ~ *kere*: birer kere, ~ *i*: her biri, ~ *j ~ söz aytdı*: her biri birer söz söyledi.

Birev biri, birisi, kimisi, bir başkası; bir kişi, bir adam. ~ *bir hapar aytdı*: birisi bir haber söyledi, ~ *seni sora edi*: biri seni soruyordu, ~ *nü otuna ~ canar* (d): birinin narına bir başkası yanar, ~ *nü aythanına karasañ katınıñdan ayrılırsa* (as.): başkasının sözüne bakarsan karından boşanırsın, ~ *aşap kutulur*, ~ *calap tutulur* (as.): biri yiyerek kurtulur, biri başkası

yalayarak tutulur, ~ *bilgenni ~ de bilir* (as): birinin bildiğini bir başkası da bilir; *ol ~nü eter işi tüldü*: o bir kişinin yapacağı iş değil, *bizni üyden ~ işleydi*: bizim evden bir kişi çalışıyor.

Birevlen bir kişi, tek bir. ~ *ni ekeven horlarına ne söz bardı*: bir kişiyi iki kişinin yenmesi tabiidi.

Birevnükü birisinin, başkasının.

Birge beraber, birlikte. ~ *barayık*: beraber gidelim, ~ *ge elt*: beraberinde götür, *arı bıla ~*: onunla birlikte, *barı ~*: hepsi beraber.

Birgeley birlikte, beraber, beraberce.

Biri biri, bir tanesi, herhangi biri. ~ *ov ~ kara şav* (d): biri beter biri ondan beter.

Birigiv birikme, toplama, bir araya gelme, kenetlenme.

Birikdiriv birleştirme, biriktirme, toplatırma, bir araya getirme.

Birikdirmek birleştirmek, sıklaştırmak, bir araya getirmek, bir araya toplamak. *Üydegini birikdirgen anadı*: aileyi bir araya toplayan anadır, *başçı, halknı birikdirirge oru bolğan adamdı*: lider, halkı birleştirmeye gücü yeten adamdır, *küçügüznü birikdirsegiz bacarırsız*: gücünüzü birleştirirseniz becerirsiniz.

Birikgen biriken, toplaşan, bir araya gelen, birleşen. ~ *üydegi*: birlik oluşturan aile, ~ *halk*: biriken halk, birleşen halk, *Birikgen Milletleri Kuruluşu*: Birleşmiş Milletler Teşkilatı.

Birikgenlik birikmişlik, toplanmışlık, yığılmışlık.

Birikme toplanma, birleşme, birikme.

Birikmek birikmek, toplaşmak, yığılmak, bir araya gelmek, kenetlenme, kalabalıklaşmak. *Halk nege ese da birekgendi*: halk bir şeye toplaşmış, *Kuvaçda da kıyınlıkda da birigirge kerekdi*: sevinçte de üzüntü de bir araya gelmek lazım.

Birinçi birinci, ilk. ~ *kere*: birinci defa, ilk kez, ~ *Duniya Uruş*: Birinci Dünya Savaşı, ~ *ay*: ilk ay.

Birinçilik birincilik. ~ *alğan at*: birincilik alan at.

Birinçisi birincisi; ilk olarak, birinci olarak. *Mektapni ~*: okulun birincisi; ~, *tamada katında köp söleşme, ekinçisi, adamni avzuna çapma*: ilk olarak, büyüğün yanında çok konuşma, ikinci olarak, insanın sözünü kesme.

Birisi birisi, biri. *Ol ~*: öbürsü, ötekisi.

Birişer bk. *birem birem*.

Birleşgen birleşik, birleşen. *Amerikanı ~ Devletleri*: Amerika Birleşik Devletler.

Birleşgenlik birleşmişlik, birleşiklik.

Birleşiv birleşme, birlik olma, ittifak etme.

Birleşme birlik, beraberlik, ittifak.

Birleşmegenlik ayrılık, birleşmeyenlik, dağınıklık.

Birleşmek birleşmek, birlik olmak, bir araya gelmek, ittifak etmek.

Birlik birlik, beraberlik. *Türk halkları ~i*: Türk halklarının birliği, ~ *san*(gr.): tekil, müfret.

Birsi öbürü, öbürsü, diğeri. *Bu da ~ da birdi*: bu da öbürü de bir, ~ *kün keligiz*: öbürsü gün geliniz.

Birsikün öbürsü gün, önceki gün. *Ala ~ bılayda edile*: onlar evvelki gün buradaydılar.

Bismilla(h) Bismillah. *İşge ~ bıla başla*: işe Bismillah ile başla, ~ *bisir-kayın anaş kısır* (tekerleme): Bismilla bisir-kaynayan kısır.

Biş çocukları ateşten korkutmak için kullanılan bir sözcük. ~ *bolluksa*: yanacaksın, ~ *otha tiyme*: sakın ateşe dokunma.

Bişgeklendiriv haşlama, börtürme.

Bişgeklendirmek haşlamak, börtürmek, yarı pişmiş hale getirmek. *Kobusta capıprakları kaynar suvda bişgeklendirip al*: lahana yapraklarını kaynar suda haşlayıp çıkar.

Bişgeklengen haşlanan, haşlanmış, börtlen, yarı pişmiş. ~ *kudoru*: haşlanan birleşiklik.

fasülye, ~ *pirinç*: haşlanmış pirinç.
Bişgen pişen, pişmiş, olmuş, olgun, olgunlaşmış, pişkin. *cavda ~ hıçın*: yağda pişen hıçın, *cavda ~ et*: yağda pişen et, *otda ~ gardoş*: közde pişen patates, ~ *alma*: pişkin elma, ~ *harbiz*: olgun karpuz.
Bişiriv pişirme.
Bişirivçü pişirici, pişirme işini yapan.
Bişirmek pişirmek.
Bişiv pişme, olgunlaşma.
Bişlak (malk.) bk. *bışlak*.
Bişli çiyli-~: yarı pişmiş.
Bişmegen pişmeyen, olgunlaşmayan, pişmemiş, olgunlaşmamış.
Bişmegenlik pişmemişlik, olgunlaşmamışlık.
Bişmek pişmek, olgunlaşmak. *Gardoşla bişdilemi*: patatesler pişti mi, *et çiyli-bişli bişgendi*: et yarım yanlı pişmiş, et yarı çığ yarı pişmiş halde, *gardoşla bişip eziregendile*: patatesler pişip ezilmişler, *kertmele bişgendile*: armutlar olgunlaşmışlar, *küreş otda bişgen adam*: mücadele ateşinde pişen adam, *issiden bişip kalabız*: sıcaktan yanmak pişmek üzereyiz.
Bit bit. *Baş ~*: baş biti, *Üs ~*: vücut biti, *tavuk ~*: tavuk biti.
Bitcağa yakası bitli. *Siz ol ~nı sözüne karamağız*: siz o yakası bitlinin sözüne bakmayınız.
Bitdiriv bitirme, tüketme; yetiştirme, bitdirme.

Bitdirmek 1. Bitirmek, tüketmek, sona erdirmek; 2. Yetiştirmek, üretmek, bittirmek. *İşni bitdirip keldile*: işi bitirip geldiler, *bu kıyın iş sanlarımı bitdirdi*: bu zor iş azalarımı tüketti; *cıl sayın gardoş bitdirebiz*: her yıl patates yetiştiriyoruz.
Bitelgen kapanan tıkanan, tıkanmış. ~ *cara*: kapanmış yara, ~ *teşik*: tıkanmış delik, ~ *cerin açığız*: tıkanan yerini açınız.
Biteliv tıkanma, kapanma.
Bitelmek tıkanmak, kapanmak. *Anı ayağındağı cara bitelgendi*: onun ayağındaki yara kapanmış, *kayrı bitelip kaldın*: nereye tıkanıp kaldın, *şişanı avzu igi biteldimi*: şişenin ağzı iyi kapandı mı.
Bitemek tıkamak, kapamak. *Teşigin bitegiz*: deliğini tıkayınız, *çıçhan teşikleni bitedik*: fare deliklerini tıkadık, *avzuju bite*: ağzını kapa.
Bitev 1. Kapama, tıkama; 2. Tıkaç, tıpa; 3. bk. *bütev*.
Bitevduniya bütün dünya.
Bitevley bütün olarak, tamamen, hepsi.
Bitgen 1. Biten, sona eren; 2. Verimli, münbit, bitek; 3. Biten, fışkıran; 4. Cüsseli, iriyarı; 5. Sivilce. ~ *iş*: sona eren iş; ~ *cerle*: verimli topraklar; *sabanla igi ~dile*: ekinler iyi bitmiş, *kayadan ~ terek*: kayadan fışkıran ağaç; *sav ~ adam*: iri cüsseli adam,

~ *caş*: cüsseli delikanlı;
bolğanı ~den tolğandı: her tarafı sivilce ile dolmuş, *beti ~leden körünmeydi*: yüzü sivilcelerden görünmüyor.
Bitim verim, bitim; görünüş, yapı, cüsse, yaradılış. *Sabannı ~i igidi*: tarlanın verimi iyidir, *bu çüyündürnü ~i aman tuldü*: bu pancarın bitimi fena değil; *adamnı bitimi bek ılıhtıdı*: adamın yapısı çok iri, *kızın bet ~i arıvdu*: kızın yüz görünüşü güzel.
Bitimli verimli, bitimli, münbit; gösterişli, cüsseli. *Alamat ~ bir cıl kördük*: fevkalade verimli bir yıl gördük, *karlı kışnı cazı ~ bolur (d)*: karlı kışın yazı bitimli olur.
Bitimlilik verimlilik, biteklik, münbitlik; cüsselilik, sağlam yapılılık.
Bitimsiz verimsiz, bitek olmayan. ~ *cıl*: verimsiz yıl, ~ *baça*: bitek olmayan bahçe.
Bitimsizlik verimsizlik.
Bitir (fitir) fitre, fitre sadakası. ~ *sadaka orazada beriledi*: fitre sadakası ramazanda verilir.
Bitirlik (fitirlik) fitrelik. ~ *buday*: fitrelik buğday.
Bitiv bitme, tamamlanma; çıkma, fışkıрма, bitme, gelişme. *İşni ~üne köre kelirbiz*: işin sona ermesine göre geliriz; *nartükhnü ~ü kalaydı*: mısırın bitmesi (gelişmesi) nasıl.
Bitivlü bk. *bitimli*.
Bitivsüz bk. *bitimsiz*.

Bitleniv bitlenme.
Bitlenmek bitlenmek.
Bitli bitli.
Bitlilik bitlilik.
Bitmegen bitmeyen, tamamlanmayan; verimsiz, bitmeyen, mahsül vermeyen. *Ne ~ iş edi*: ne bitmeyen işmiş, *kiyimiñ tigilip ~di*: elbisen dikilip bitmemiş; *igi ~ urluk*: iyi verim vermeyen tohum, ~ *cerle*: verimsiz topraklar.
Bitmegenlik bitmemişlik, tükenmemişlik; verimsizlik, bitmeyenlik.
Bitmek bitmek, tamamlanmak, hazır olmak; tükenmek, yorulmak, yorgun düşmek; (yerden) bitmek, çıkmak, yetişmek; takılıp kalmak, uğraşmak, titreyip durmak. *Kiyimiñ tigilip bitgendi*: elbisen dikilip bitmiş, *işibiz alkın bitmegendi*: işimiz henüz tamamlanmadı; *seni izley bitip boşadım*: seni arayarak bitip tükendim, *endi arığanma, bitgenme*: artık yoruldu, tükendim; *athan urluğubuz ariv bitgendi*: attığımız tohum iyi bitmiş, *cerden bitip kelgença*: topraktan çıkıp gelmiş gibi, *baçhabızda bitgendi*: bahçemizde yetişti; *ol sabiyge nek bitip turasa*: o çocukla niçin uğraşıp duruyorsun, *avruğannı üsüne bitip turadı*: hastanın üzerine titreyip duruyor, *közü suratğa bitdi da kaldı*: gözü resme takıldı da kaldı.

Bittir (zoo.) yarasası.

Biy bey, beğ, bek. *Tav ~le:* dağlı beyler (Malkar beyleri), *~ cerle:* beylerin arazileri, *~ adam:* bey insan, efendi insan.

Biyağı dekinki, herzamanki, mutad, aynı. *~ caş keldi:* aynı genç geldi, *~ adamnı kördünmü:* herzamanki adamı gördün mü, *~ sen çap:* herzamanki sen koş.

Biyağında demin, az önce, biraz önce, henüz. *~ aythanımça et:* demin dediğim gibi yap, *ala ~ keldile:* onlar az önce geldiler, *~ bılayda edi:* biraz önce burada idi.

Biyağınlay herzamanki gibi, alışıldığı gibi, az önceki gibi. *~ avrup turadı:* her zamanki gibi hastalanıp duruyor, *~ eterse:* herzamanki gibi yaparsın, *~ aytsam:* herzamanki gibi söylesem.

Biyça beyce, bey gibi. *Kesin ~ köredi:* kendini bey gibi görüyor.

Biyçe soylu kadın, biyke, prenses. *Satanay ~:* Satanay prenses, *~ tükürük:* sıraca hastalığı, *üybiyçe:* evin hanımı, düğünlerde yemek işlerini yöneten kadın.

Biy kısırak. *İşni allı ~ bolsa artı ayğır bolur(as):* işin önü kısırak olursa sonu aygır olur.

Biyik (malk.) bk. *miyik.*

Biylemek ele geçirmek, zaptetmek, beylemek.

Biylev beyleme, ele geçirme.

Biylik beylik. *~ etiv:* beylik etme, yönetme, *~ etgen kıyındı:* beylik yapmak zordur, *~ cer:* kamu arazisi, *~ özdenlik:* beylik özdenlik.

Biz 1. Biz. *~ bilgençe köre:* bizim bildiğimize göre, *~ ekibiz:* biz ikimiz, *~ niça:* bizim gibi, *~ siz barığız:* bizsiz gidiniz, *~ ley bolsun:* bizim gibi olsun. *~ caşağan elde:* bizim yaşadığımız köyde, 2. Biz, tığ.

Bizde bizde.

Bizdegi bizdeki.

Bizden bizden.

Bizge bize.

Bizley bizim gibi.

Bizni bizi.

Bizniça bizim gibi.

Bizniki bizimki.

Boça bohça, kese, para kesesi. *Hurcunundan ~sin çığardı:* cebinden kesesini çıkardı, barısın *~ğa salığız:* hepsini bohçaya koyunuz.

Boçhaçık kadın el çantası, çantacık.

Bodurku (malk.) bostan korkuluğu, doldurulmuş hayvan postu.

Boğak sakak, boyun derisi. *~ı salınıp turadı:* sakağı sarkıp duruyor.

Boğaklı sakaklı, boynu sarkık. *~ tavuk:* sakaklı tavuk.

Boğurdak ana nefes borusu, trakea.

Boğursamak tasavvur etmek, hayal etmek, farzetmek.

Boğursatıv hayale kaptırma.

Boğursatmak hayale kaptırmak. *Kesi kesinji*

boğursatıp turma: kendi kendini hayale kaptırıp durma.
Boğursav tasavvur etme, hayal kurma.
Boğutalkı düzensizlik, nizamsızlık, karışıklık.
Bolğannı ~ etdiñ: her şeyi karıştırdın, ~ *etmek*: karıştırmak, bozmak.
Bok bok, pislik, çöp, süprüntü, kir. *Kulak ~*: kulak kiri, *üyboğu*: süpürüntü, *avboğu*: çerçöp (hububatın savrulması sırasında alttarafa ayrılan çerçöp), kesmük, kes, *koy ~*: koyun gübresi, *ol işni artı ~du*: o işin sonu bombok, ~ *işkil*: beceriksiz, hantal, işkembesi büyük, *~una kavra çançılığın* (d): bokuna kamış dikilen (işi bitik).
Bokbidır işkembesi büyük, şişko, hantal, şişgöbek.
Bokburun sümüklü, sünepe, burnu bokdan kurtulmayan.
Bokka takke, bere.
Boklamak bulandırmak, kirletmek, karıştırmak, pisletmek. *Suvnu boklamağız*: suyu kirletmeyiniz, *sabiyle halı saylamlanı bokladıla*: çocuklar iplik demetlerini karıştırdılar, *tınç turuğuz işni boklamağız*: doğru durunuz işi karıştırmayınız.
Boklanğan bulanık, kirlenen, bulanık, karışmış, karışık. ~ *suvda çabak tuthan* (d): bulanık suda balık avlayan, ~ *suv teren körünür* (as.): bulanık su derin görünür, *cavumdan köl ~dı*: yağıştan

göl bulanmış, *halı ~dı*: iplik karışmış.
Boklav bulandırma, karıştırma, kirletme.
Boklavuç küfe, çöp sepeti, çöp kutusu.
Boklu kirli, pis, boklu.
Boksuramak bulanmak, midesi bulanmak, tiksirmek.
Boksurav fosurdama, buram buram tütme.
Boksurav midesi bulanma, tiksirme.
Bolat pulat, çelik. ~ *kama*: çelik kama.
Bolcal mühlet, vade. *Uzak ~*: uzak vade, *~ından alğa*: vadesinden önce, *~ğa salınğan açha*: vadeli yatırılmış para.
Bolcallı vadeli, mühletli.
Bolcalsız vadesiz, mühletsiz.
Bolcar başağı alınmış ekin sapı, sap, toman. ~ *töşek*: sap doldurulmuş döşek.
Boldurmak öldürmek, ortaya koydurmak, yaptırmak, gerçekleştirmek. *Plandağı işleni barın boldurduk*: plandaki işlerin tamamını gerçekleştirdik, *aman işni boldurmazğa kerekdi*: kötü işi yaptırmamak gerek.
Bolduruv öldürme, yaptıрма, gerçekleştirme.
Bolğan olan, mevcut, var olan, geçmiş, cerayan etmiş, olmuş. *~nı barın alıp ketgendile*: olan herşeyi alıp gitmişler, ~ *karıvun salıp küreşdi*: var olan gücünü ortaya koyup uğraştı,

~ iş: cereyan etmiş olay, olan iş.

Bolluğu-kallığı olacağı kalacağı.

Bolluk olacak, husule gelecek, yazgı, başa gelecek, gelecek.

~ iş: olacak iş, ~ zaman (gr.): gelecek zaman, ~ *bıla öllüknü tıyarğa madar çok* (as.): olacakla öleceği durdurmak mümkün değil, ~ *boldu*: başa gelecek geldi.

Bolluk-kallık olacak kalacak.

Bolmağan olmayan, na mevcut, olmamış, yok, görülmemiş. *Men ~ közüvde*: benim olmadığım sırada, *çirt ~ zat*: hiç görülmemiş şey, *~nı boldurğan kıyındı*: olmayanı oldurmak zordur.

Bolmak olmak, meydana gelmek, husule gelmek.

Tanbıla cıyılıv bollukdu: yarın toplantı olacak, *alay bolurğa madarı çokdu*: öyle olması mümkün değil, *bir cuk da bolmaz*: bir şey de olmaz, *ne bolğandı*: ne oldu, *bola turğan zat*: ola gelen şey, *bolup a ne bollukdu*: olsa da ne olacaktı, *teñleriñe ülgü bol*: emsallerine örnek ol, *ol seni neñ boladı*: o senin neyin oluyor, *bolsa berir edim*: olsaydı verirdim, *sabıyçık ullu bolup baradı*: çocuk büyüyüp gidiyor, *aç ~*: acıkmak, *belgili bolmak*: belli olmak, *mıdah ~*: üzüntülü olmak, *bolduñ endi*: yettin artık, *bolluk iş tuldü*: olacak iş değil, *tansık ~*: özlemek, *bir da bolmasa*: hiç

olmazsa, *bolsa*: olsa, *bolmaz kalmaz bolsa Soslanni*

saylarıkma: başka seçenek yoksa Soslan'ı tercih edeceğim, *kayda bolsa da*: nerede olsa da, *cılay cılay sokur boldu*: ağlaya ağlaya kör oldu, *nasıplını balası bara bara baş bolur-nasıpsızını balası da bara bara çaş bolur*(as): talihlinin çocuğu gidi gide baş olur-talihsizin çocuğu da gide gide çocuklaşır.

Bolmazlık olmayacak, görülmemiş. ~ iş: olmayacak iş, ~ *zatnı aytma*: olmayacak şeyi söyleme, ~ *erinçek*: görülmemiş derecede tembel.

Bolsun olsun, evet, tamam. ~ *men aytırma*: evet ben söylerim, ~ *men kelirme*: tamam ben geleceğim, *alay ~*: öyle olsun, *sen aythan ~*: senin dediğin olsun, *bolsa ~*: olursa olsun, *~de*: olsun de, evet de.

Bolum 1.Durum, vaziyet, hal, şartlar, keyfiyet, koşullar. *Caşav ~ kalaydı*: hayat şartları nasıl, *iş ~uğuz kalaydı*: iş durumunuz nasıl, *~ğa köre*: vaziyete göre, *tap ~*: münasip vaziyet, *hava ~*: hava durumu, *endigi ~*: şimdiki durum, *~nu bilemisiz*: şartları biliyor musunuz, ~ *türlennendi*: şartlar değişmiş, *har ne türlü ~da*: her türlü ahval ve şartlarda; 2. İstidat, kabiliyet, yetenek, beceri. ~ *u bolğan adam*: yeteneği olan

adam, *eterge ~u cetmedi:* yapmaya becerisi kâfi gelmedi, *anı başçılık eter ~u cokdu:* onun liderlik yapacak kabiliyeti yok, *~u kuruğan ~suz:* kabiliyeti olmayan kabiliyetsiz (azar).

Bolumçu (gr.) şarta bağlı, duruma bağlı. *Boysunğan ~ aytım:* şarta bağlı yan cümlecik.

Bolumlu kabiliyetli, yetenekli, istidatlı, becerikli. *~ adam:* kabiliyetli adam, *~nu nesi de ~:* kabiliyetlinin her şeyi mükemmel.

Bolumluluk kabiliyetlilik, beceriklilik, yeteneklilik.

Bolumluşça uygun görüldüğü şekilde, münasibi gibi.

Bolumsuz kabiliyetsiz, beceriksiz, istidatsız, yeteneksiz. *Anı ~un kim de biledi:* onun kabiliyetsizliğini her kes biliyor, *~dan tuvğan ~:* beceriksizden doğmuş beceriksiz.

Bolumsuzluk kabiliyetsizlik, beceriksizlik, yeteneksizlik.

Bolur olur, olması mümkün, mümkün, olabilir, münasip. *alay ~:* öyledir, öyle olması mümkündür, *~ğa ~:* olması mümkün, *kelgen ~:* gelmiş olabilir, *alay ~mu:* öyle olabilir mi.

Boluş 1. oluş, durum, sonuç. *Haparnı ~un aytayım:* hikâyenin oluş (şeklini) anlatayım, *işni ahır ~u kalaydı:* işin son durumu nasıl,

işni ~una göre: işin sonucuna göre; 2. Hal (gr.). *Baş ~:* yalın hal, *iyelik ~:* (in) hali, *tamamlavçu ~:* (i) hali, *orunlavçu ~:* (de) hali, *başlavçu ~:* (den) hali, *betlevçü ~:* konjüğe/çekilmiş hali, *~lada türlendiriv:* hallerde değiştirme, hallere göre değiştirme, *~ calğavla:* hal ekleri; 3. Kafkas kabilelerinin ekserisinde uygulanan adete göre, düğün esnasında damat ortalıkta görülmez, genellikle anne akrabalarından birinin evine misafir olur ki bu eyleme *boluşğa barğan* denir. Aynı sözcükten çeşitli kavramlar oluşturulmuştur: **Boluş üy:** damadın misafir olduğu ev, **boluş ata:** boluş evinin babası, **boluş ana:** boluş evinin anası, **boluş caş:** damat, **boluşha kirgen:** boluş evine gitme eylemi, **boluştan çığarğan:** düğün bittikten sonra damadın boluş evinden çıkarılıp kendi evine götürülmesi.

Boluşçu muavin, yardımcı.

Boluşluk yardım, imdat. *Atamı ~u bila okudum:* babamın yardımıyla okudum, *kalay ~ eteyim:* nasıl yardım edeyim, *~ izlev:* yardım isteme, *açha ~:* para yardımı, *~ etiv:* yardım etme.

Boluşlukçu 1. Yardımcı, yardım edici. *~ işçi:* yardımcı işçi; 2. (Gr.) *~ söz:* yardımcı kelime, *~ etim:* yardımcı fiil.

Boluşlusu doğrusu, olanı, mevcut hali, oluşu. ~ *bılaydı*: mevcut durumu böyle, ~ *sun ayt*: doğrusunu söyle, gerçek durumunu anlat.

Boluşlusuça olduğu gibi, gerçek haliyle, münasip olduğu gibi. ~ *ça et*: münasip olduğu gibi yap, ~ *aytığız*: olduğu gibi söyleyiniz.

Boluşmak yardım etmek, imdadına koşmak, yardımcı olmak. *Tögeregine boluşurğa küreşgen bir adamdı*: çevresine yardımcı olmaya çalışan bir adamdır, *aça bıla boluş*: para yardımında bulun, *karıvsuzlağa boluşurğa kerekdi*: güçsüzlere yardım etmek lazım, *Allah boluşsun*: Allah yardım etsin, *ey Hızır İlyas sen boluş*: ey Hızır İlyas sen yardımcı ol.

Boluşuv yardımcı olma, imdada koşma, yardım etme.

Boluşuvçu yardımcı, yardım edici.

Boluv olma, meydana gelme, husule gelme.

Bop, boppa sıfatların anlamını pekiştiren ek. *Bop boş*: bomboş, *boppa boş*: bomboş, tamamen boş.

Borak (burak) Mi'raç'da sözü geçen binit.

Boran fırtına, bora. ~ *kün colğa çıkmağız*: fırtınalı gün yola çıkmayınız, *kar ~*: kar fırtınası.

Boranbilgiç fırtına kuşu, albatros.

Borangeldi bir çocuk oyunu.

Borangılan göz açtırmayan fırtına, tipi, hiddetlenip köpürme. ~ *etedi*: göz açtırmayan fırtına var, *Soslannı atası ~ ete söleşedi*: Soslan'ın babası hiddetlenerek konuşuyor.

Boranlamak fırtına yapmak, fırtına kopmak. *Hava boranlaydı*: hava fırtınalı, *boranlarğa caravlu körünedi*: fırtına çıkacak gibi görünüyor.

Boranlav fırtına kopması, fırtına çıkması.

Boranlı fırtınalı, tipili.

Borbay güç, enerji, takat, beden gücü. ~ *ım çokçadı*: takatim yok gibi, *açlıktan ~larım kıyılğandı*: açlıktan içim kıyıldı, açlıktan takatim kesildi, ~ *ı ketgen adam*: enerjisi tükenmiş adam, ~ *larım tavusulup baradı*: beden gücüm tükenip gidiyor.

Borbaylı güçlü, kuvetli, sıhhatli. ~ *caş*: sağlıklı genç, ~ *üy*: zengin aile, *gücü yerinde aile*.

Borbaysız güçsüz, sağlıksız, cılız.

Borç borç, veresiye; görev. *Arbanı ~ha algğanma*: arabayı veresiye aldım, ~ *ha kiriv*: borca girme, ~ *ha batıv*: borca batma, ~ *tölev*: borç ödeme, ~ *salıv*: teahhüt ettirme, ~ *kuva barır da cılay kelir* (as.): borç kovarak gider de ağlayarak döner; *Curtnu saklav em sıyılı ~du*: vatani koruma en kutsal görevdir,

ata-anağa karağan
boynubuznu ~udu: babaya
anaya bakmak boynumuzun
borcudur.

Borça tezek.

Borcha borca, veresiyeye. ~
beriv: veresiyeye verme, *anı*
~ *aldım:* onu borca aldım.

Borç-karç borç harç.

Borçlanıv borçlanma, söz
verme teahhüt etme.

Borçlanmak borçlanmak,
vadetmek, sözvermek.
Honşusuna borçlanıandı:
komşusuna borçlanmış, *caz*
soluvda sabiyleni
aylandırırğa borçlanıanma:
yaz tatilinde çocukları
gezdirmeye söz verdim.

Borçlu borçlu.

Bork fokur, suyun kaynarken
çıkardığı sesi ifade eden
sözcük. *Suv ~ ~ ete kaynaydı:*
su fokur fokur kaynıyor.

Borksuramak buram buram
tütme, fosurdamak,
dumanlamak. *Anı*
muşdugundan borksurağan
tütün uzakdan körünedi: onun
piposundan fosurdayan
duman uzaktan görünüyor.

Borkuldamak fokurdamak,
fokur fokur kaynamak,
fişkirmek. *Suv borkuldap*
kaynaydı: su fokurdayarak
kaynıyor, *karasuv borkuldap*
çığadı: kaynak suyu fişkırarak
çıkıyor, *sabanladan baylık*
borkuldaydı: tarlalardan
zenginlik fişkırıyor.

Borkuldav fokurdama, fokur
fokur kaynama, fişkırma.

Borkuldavuk fokurdayıcı,
fıkırdayan, fişkırın;
mübalağacı, atıcı, abartıcı. *Ol*
~nu biridi: o abartıcının
biridir.

Borsuk porsuk. ~ *teri:* porsuk
derisi.

Bosağa kapı eşiği, kapı
girişinin zemini, kapı önündeki
seki. *Eşikni ~sına olturma:*
kapı eşiğine oturma, ~*ğa*
süyelip turadı: kapı girişinde
dikilip duruyor, *bosağadan*
atlağısız (d): eşik tahtasından
atlayamıyacak kadar takatsiz.

Boş boş, olmayan, gereksiz. ~
zamanım çokdu: boş vaktim
yok, ~*ha küreşme:* boşuna
uğraşma, *başına ~ etiv:*
serbest bırakma, ~ *sandırak*
etgen: boş hayale kapılan, ~
guruşka: boş serzeniş, ~
kallık: kuruyasica, tükenesice,
boş kalasica, *hucu kallık,* ~
kallık: geride atılıp kalasica,
boş kalasica, ~ *böçke bek*
diğirdar (d): boş fiçi çok ses
çıkırır.

Boşalğan boşalan, tükenen,
bitmiş, tükenmiş, kurumuş. *İçi*
~ *çelek:* içi boşalmış kova, ~
iş: biten iş, ~ *ı sayın toltur:*
boşaldıkça doldur, ~ *tişiriv:*
boşalmış kadın.

Boşalıv bitme, tükenme,
boşalma.

Boşalmak bitmek, tükenmek,
boş olmak, boşalmak. *Açham*
boşaldı: param bitti, *böçkeni*
suvu tama tama boşaldı:
fiçinin suyu damlaya damlaya
tükendi, *asırı kıynalğandan*

boşalıp baradı: aşırı
üzüntüden tükenip gidiyor, *üy*
boşaldı: ev boşaldı.

Boşamak bitirmek, tüketmek,
sona erdirmek; vakit bulmak;
boşamak. *Sözün boşadı:* lafını
bitirdi, *aşap boşadı:* yiyip
bitirdi, *açhanı coyup boşadım:*
parayı sarfedip bitirdim; *işden*
boşasam kelirme: işten vakit
bulursam gelirim; *Soslan*
üybişçesin boşagandı: Soslan
hanımını boşamış.

Boşav bitirme, tüketme; vakit
bulma; boşama.

Boşavuz zevzek, geveze.

Boşavuzluk zevzeklik,
gevezelik.

Boşbel tembel, gevşek, işten
kaçan.

Boşboyun boşboydak, işten
kaçan, tembel.

Boşboyunluk boşboydaklık,
tembellik.

Boşemçek gevşek memeli,
sütünü göğsünde tutamayan,
sütü akan.

Boşlamak gevşetmek,
bırakmak, serbest bırakmak,
çözmek. *Soslannı tutmakdan*
boşlağandıla: Soslan'ı
hapisten bırakmışlar, *bek*
toyğan eserj belbavunju boşla:
çok doydusın bel kemerini
gevşet, *baylavnu boşla:* bağı
çöz, *atnı kişenin boşlay ket:*
atın kösteğini çözerek git.

Boşlanıv serbest bırakılma,
azat edilme, bırakılma,
salıverilme, gevşeme,
çözülme.

Boşlanmak serbest
bırakılmak, gevşetilmek, azat
edilmek, salıverilmek,
çözülme. *Soslan tutmakdan*
boşlanğandı: Soslan hapisten
salıverilmiş, *işçile işden*
boşlandıla: işçiler işten
bırakıldılar, *Belbavum*
boşlanğan köreme: kemerim
gevşemiş, *tüyümçek boşlandı:*
düşüm çözüldü.

Boşlav gevşetme, bırakma,
serbest bırakma, çözme.

Boşlay, boşlayına eli boş, boş
yere, boşuna, boş
olarak, karşılıksız, meccane. ~
ciberme: boş olarak
gönderme, ~ *keldi* ~ *ketdi:* eli
boş geldi, eli boş gitti.

Boşluk serbestlik, hürlük,
özgürlük;
boşluk, oyuk, açıklık. ~ *ğa*
termile ketdi: serbes olmaya
hasret olarak gitti, *baş ~:*
kendi başına hür, *baş ~u*
bolğan adam: kendi kararını
kendi veren adam, *kelirge baş*
~ *tapmayma:* gelmeye yetkim
yok, gelmeye serbestliğim
yok; *tişni ~u:* dışın oyuğu, *bu*
~ *nu köremise:* bu boşluğu
görüyor musun, ~ *nu toltur:*
boşluğu doldur.

Boşnağa-boşnakğa
(boşunağa-boşunakğa) boş
yere, beyhude, boşuna,
faydasız yere. *Zamanım ~*
ketdi: zamanım boş yere
geçti, ~ *söleşe:* boşuna
konuşuyorsun.

Bota (malk.) bk. *Hota*.

Boy boy, kıyı; boyun eğme. ~
u kışa adam: boyu kısa
adam, ~*ğa karap ton biç* (d):
boyuna bakarak kürk biç;
küyüznü keçi~u: halının eni
boyu, *kumaçnı ~u*: kumaşın
boyu; *suv ~u*: su boyu, su
kıyısı, *col ~u*: yol boyu; ~
saliv: itaat etme, boyun eğme
(mutlaka bir yardımcı fiil ile
kullanılır veya bu kökten fiil
üretilebilir), ~ *bermezge*
küreşedi: boyun eğmemeye
çalışıyor.

Boyağan boyamış, boyayan.,
altını kirleten (bebek için).

Boyalğan boyanmış, boyanan.
~ *çaç*: boyanan saç.

Boyalıv boyanma, bulaşma.

Boyalmak boyanmak,
renklenmek, bulaşmak.
Terezele boyaldılamı:
pencereler boyandı mı,
batmakğa boyaldık: çamura
bulaştık, *kiyimlerimiz unğa*
boyaldı: elbiselerimiz una
bulaştı.

Boyamak boyamak, boya
sürmek, bulaştırmak; altını
kirletmek (bebekler için).
Eşikni akğa boyadım: kapıyı
beyaza boyadım, *Kabırğanı*
cañdan boyadık: duvarı
yeniden boyadık, *kolların*
kanğa boyañandı: ellerini
kana bulaştırdı, *bolğanni barın*
kirge boyadıñ: her şeyi kire
bulaştırdın, *sabiyçik*
boyağandı: bebek altını
kirletmiş.

Boyav boyama, boya, renk.
Çarık ~: ayakkabı boyası, *kök*

~ *cak*: mavi boya sür, ~
içirmek: boya sindirmek, boya
ekdirmek, *erin ~*: dudak
boyası, ~ *cağiv*: boya sürme.

Boyavbet yüzü boyalı,
makyajlı, süslü.

Boyavçu boyacı.

Boyavçuluk boyacılık.

Boyavlu boyalı, boya
sürülmüş.

Boylamak boyunca gitmek,
boyu sıra gitmek. *Kobanni*
boylap kelebiz: Kuban'ı
boylayıp geliyoruz, Kuban
boyunca geliyoruz, *anacolnu*
boylap cürüdük: anayolu
takibederek yürüdük.

Boylav boya sıra gitme,
takibetme.

Boylu boylu. *Uzun ~*: uzun
boylu, ~ *adam*: boylu poslu
adam, *kışa ~ çaşçık*: kısa
boylu oğlan.

Boynumadı sorumluluğu bana
ait, benim boynuma, boynuna
borç. *Sağa cuk bolsa ~dı*: sana
bir şey olursa sorumlu benim,
anamı bağımı meni ~dı:
anamın bakımı benim
boynuma borçtur, *anı kıyını*
suvabı da meni ~dı: onun
hatası da sevabı da bana ait.

Boysundurğan hükmeden,
boyun eğdiren, egemen olan,
etkileyen, tabi kılan.

> *Barıbnı kesine ~dı*:
hepimizi kendisine tabi
kılmıştır.

Boysundurmak boyun
eğdirmek, bağımlı kılmak,
etkilemek, tabi kılmak, itaat
altına almak, kendine

bağlamak. *Orus kiral Kafkas halkları kesine boysundurup tutadı:* Rus devleti Kafkas halklarını kendisine boyun eğdirerek tutuyor, *cavnu boysundurduk:* düşmana boyun eğdirdik.

Boysunduruv boyun eğdirme, kendine bağlama, itaat altına alma.

Boysunduruvçu boyun eğdirici, hükmedici, etkileyici.

Boysunmağan boyun eğmeyen, itaat etmeyen, tabi olmayan, baş eğmeyen.

Corukğa ~: prensibe uymayan, *ata-anağa ~:* babaya anaya itaat etmeyen, *buyrukğa ~:* emre itaat etmeyen, *kişige ~:* kimseye boyun eğmeyen.

Boysunmak boyun eğmek, bağımlı olmak, itaat etmek, tabi olmak, baş eğmek. *Kıralanı köbü Amerikağa boysunup çaşaydıla:* diğer devletlerin çoğu Amerika'ya boyun eğip yaşıyorlar, *birevge boysunmazğa kerekdi:* başkasına mahkum olmamak lazım, *corukğa boysunup cürügen:* prensibe uygun hareket eden.

Boysunğan itaat eden, uyan, tabi olan, boyun eğen. *Atağa-anağa ~ sabiy:* babaya anaya itaat eden çocuk, *~ kiral:* bağımlı devlet, boyun eğen devlet, *küçge ~:* kuvvete boyun eğen.

Boysunuv boyun eğme, uyma, itaat etme, tabi olma.

Boysuz boyu kısa, boysuz.

Boyun boyun. *~ omurav:* boyun omuru, *~ cik:* boyun eklemi, *~ bükgen:* boyun büken, *men ol işni ~uma alama:* o işi ben üzerime alıyorum, *bir da boynumadı* (d): hiç sanmıyorum, *etse bir da boynumadı:* yapacağını hiç sanmıyorum, *~ bazık bolsun ansı boyunsha tabılır(as.):* boyun kalın ise boyunduruk bulunur.

Boyunçak boncuk, boyuna takılan ziynet.

Boyunluk boyunbağı, boyunluk. *Çille ~:* ipek boyunbağı, *~urju bayla:* boyunbağını bağla.

Boyunsa (malk.) bk.

Boyunsha.

Boyunsha boyunduruk. *~ğa cegilgen ögüz:* boyunduruğa vurulan öküz, *ömürü ~ tübünde ozdu:* ömrü boyunduruk altında geçti, *~ saliv:* boyunduruk vurma.

Boyunshala Zodiyak takım yıldızları.

Boyunsuz kısa boyunlu, boyunsuz.

Boz boz, boz renkli. *~ koy:* boz koyun, *~ duppurla:* boz tepeler.

Boza boza (Kafkaz bozası, hububattan yapılan ve fermate olmuş bir içecektir, az da olsa alkol ihtiva eder). *~ ayak:* boza çanağı, *cıl ~:* yıllanmış boza, eski boza, *~ kalak:* boza fıçısını karıştırmak için kullanılan tahta kürek, *~*

içerge bek öçdü: boza içmeye çok alışıktır.

Bozarmak bozlaşmak.

Boza-sıra boza şırası, arpa suyu.

Böçenñi kamburca, hafif beli bükük.

Böçke fiçı, varil.

Bödene (zoo.) kırlarda veya ekili tarlalarda yaşayan hâki renkli partlayığa benzer bir kuş, bildircin.

Bögek gururlu, kibirli, çalımlı, mağrur. ~ *adam:* mağrur adam, ~ *kılığını koy:* çalımını bırak.

Bögekleniv gururlanma, böbürlenme, çalım satma, kibirlenme.

Bögeklenmek gururlanmak, böbürlenmek, kibirlenmek, burnu havada gezmek, çalım satmak. *Ne zatırğa bögeklenese:* neyine böbürleniyorsun, *bögeklenñenni koy da adam bolurğa küreş:* çalım satmayı bırak da insan olmaya çalış.

Bögeklik kibirlilik, gururluluk, çalımlılık.

Böldürgü (gr.) fasıllı, kesik kesik.

Böldürmek böldürmek, ayırmak, parçalamak. *Aman innetlile halknı ekige böldürdüle:* kötü niyetliler halkı ikiye böldürdüler, *Satanay soydurğan koyun sanlarına böldürürge küreşedi:* Satanay yüzdürdüğü koyunu parçalara böldürmeye çalışıyor.

Böldürüv böldürme, ayırma.

Bölek parça, kesek, bölük, bölüm, kısım, grup. *Asker ~:* asker bölüğü, ~ *atlı:* atlı grubu, grup atlı, ~ *lege bölüv:* parçalara

ayıрма, bölümlere ayırma, *koylanı bir ~in bazarğa sürügüz:*

koyunların bir kısmını pazara sürünüz, *bir ~ sabiy oramda baradı:* bir grup çocuk sokakta gidiyor. ~ ~ *ala turma da savlay al:* parça parça alıp durma da tamamını al, ~ ~ *bolduk da kaldık:* parça parça oluverdik.

Bölemek sarmak, sarmalamak, kundaklamak, kundağa koymak. *Sabiyni beşikge bölegiz:* çocuğu beşiğe kundaklayıp yatırınız, *dariyge bölev:* ipeğe sarma.

Böleniv sarılma, kundaklanma, sarmalanma.

Bölenmek sarılmak, sarmalanmak, bölenmek, bir şeye sarılmak, kundağa sarılmak. *Bölenip beşikge salınğan sabiy:* kundaklanıp beşiğe konan çocuk, *Soslan cuvurğanğa bölenip catadı:* Soslan yorgana sarılıp yatıyor, *lampala cuklanıp şahar karanığa bölendi:* lambalar sönererek şehir karanlığa gömüldü (sarıldı).

Bölev sarma, sarmalama, kundaklama.

Bölgüç bölücü, ayırıcı, virgül (gr.). ~ *adam:* bölücü adam; *nohtalı ~:* noktalı virgül.

Bölme bölme, bölüm. *Et satılğan ~:* et satılan bölüm, *arbazdağı ~ni canında:* avludaki bölmenin yanında.

Bölmek bölmek, ayırmak, parçalamak. *Es ~:* aklını bir şeye teksif etmek, *adamnı sözün bölme:* insanın lafını bölme, *elni ekige bölmegiz:* köyü ikiye bölmeyiniz.

Bölmey bölmeden, fasılasız, aralıksız, ara vermeden. ~
okumak: fasılasız okumak, *kün uzununu* ~ *işledi*: gün boyunca aralıksız çalıştı, *andağılı beri sözün* ~ *söleşedi*: o zamandan beri sözünü kesmeden konuşuyor, ~ *ber*: kesmeden ver, bölmeden ver.

Bölük bölük, parça.

Bölüm bölüm, kısım, hece (gr.).
Açık ~: açık hece, *cabık* ~: kapalı hece, *sözle ~lege bölünedile*: kelimeler hecelere ayrılırlar.

Bölünmegen bölünmeyen, parçalanmayan. *Üçge* ~ *san*: üçe bölünmeyen sayı, ~ *halk*: bölünmeyen halk, ~ *üydegi*: bölünmeyen aile.

Bölünmek bölünmek, parçalanmak, ayrılmak. *Ekige bölüngebiz*: ikiye bölündük, *esim başha zatha bölünge di*: aklım başka şeye bölündü, *sürüvden bölünge koyla*: sürüden ayrılan koyunlar, *bölünsek bölünmesek de eteribiz budu*: bölünsek de bölünmesek de yapacağımız budur.

Bölünmey bölünmeden, parçalanmadan. *Halkıbiz* ~ *caşarğa kerekdi*: halkımızın bölünmeden yaşaması lazım.

Bölünge bölünen, parçalananan. ~ *üy*: parçalananan aile, ~ *ni börü eşar* (as): bölüneni börü yer.

Bölünge bölünmüşlük, dağılımlılık, parçalanmışlık. *Kafkas halkları* ~ *tutsaklıkğa tüşürdü*: Kafkas halklarını bölünmüşlük esarete düşürdü.

Bölünüv bölünme, ayrılma, parçalanma.

Bölüv bölme, ayırma, parçalama.

Börek börek.

Börk börk, serpuş, şapka, külah, takka. *Kiyiz* ~: keçe börk, siperli keçe şapka, *oka* ~: sırmalı külah, *temir* ~: miğfer, *çırpa* ~: papakh, *zibil* ~: şapka, **koz** ~: cevizlerle bezenmiş börk (düğünlerde veya büyük şölenlerde üç ayaklı yüksek bir sehpa (tıpkı darağacı gibi) kurulur, bunun tepesine cevizlerle bezenmiş iri bir börk yerleştirilir, tepede direklerin çaprazlaştığı yere sağlam ve yağlı bir kayış raptedilerek aşağıya sarkıtılır, kendine güvenen gençler bu yağlı kayışa tutunarak "**koz börk**"e ulaşmaya çalışır, oldukça zor bir eylem olan bu müsabakayı kazanan genç tepeye yerleştirilmiş bulunan **kozbörkü** yerinden alarak aşağıya atar, toplanan kalabalık çevreye dağılan cevizleri (kozları) kapışrlar, böylece çok heyecanlı ve neşeli bir gösteri sergilenir), ~ *ağaç*: şapka kalıbı, *adam tabmasarj börk ağaç bila kerşeş* (as.): adam bulamazsan şapka kalıbının karşına geçip onunla istişare et, *meni ~ümü tübünde menden orlu çokdu*(d): benim şapkamın altında benden büyük yok.

Börkçü börk yapımcısı, börk ustası.

Börklük börklük malzeme.

Börkmek kaynamak, haşlanmak, fokur fokur kaynamak, fişkırp dökülmek. *Gardoşları ulla kazanda börkdür:* patatesleri iri kazanda haşla. *Börkgen gardoş aşasın:* haşlanmış patates yesin.

Börküv kaynama, haşlanma.

Börtmek bk. *börkmek*.

Börü kurt, börü. *Kançık ~:* diş kurt, *kart ~:* yaşlı kurt, *~ küçük:* kurt eniği, *~ iz:* kurt izi, *~ avuz:* kurt ağzı, *~ avuz baylamak:* kurdun ağzını bağlamak (*bir hayvan veya sürü kaybolup gece dışarıda kalırsa, kurt yemesin diye islami motifler de karışmış bir mecusi dua yapılır: bir makas alınır, " Elem-Neşrahleke" suresi okunarak, her ayetin bitiminde bir kere üflenir ve sonunda bir iple makasın ağzı sıkıca bağlanır. Rivayete göre kurt hayvana rastlasa bile ağzı kilitlenir ve yiyemezmiş), ~ oyun:* kurt oyunu (çocuklar tarafından oynanır. Çocuk grubunun en güçlü kuvvetli olanı kurt, en büyüğü çoban, birkaç tanesi köpek, kalanları da sürüyü teşkil eden koyun rolü üstlenirler. Kurt zekice manevralarla sürüye yaklaşır koyunlardan birini kaçırmaya çalışır, köpekler ile çoban da ona karşı koyarlar. Genellikle gece oynanan çok zevkli ve

heyecanlı bir oyundur), ~ ot: kurt zehiri, *~ ton:* kurt kürkü, *~nü bir közü aç bir közü tok(d):* kurdun bir gözü aç bir gözü tok, *~ boranlı keçe çabar (as.):* kurt fırtınalı gece saldırır, *~da honşu koşa çapmaydı (as.):* kurt komşu sürüye saldırmaz, *~ kesi azığın kesi tabar (as):* kurt kendi azığını kendi bulur, *~ koyunu ala tebrebe tamğasına karamaydı(as.):* kurt koyunu kapmaya başlarsa damgasına bakmaz, *~ge koyunları amanat etgença (d):* kurda koyunları emanet etmiş gibi, *~den korkğan mal ösdürmez (as.):* kurdan korkan hayvan üretmez, *~ tügün taşlasa da kılığın taşlamaz(as):* kurt tüyünü atsa da huyunu atmaz, *aşasa aşamasa da ~nü avzu kan(as.):* yese yemese de kurdun ağzı kan.

Bu bu. *~ col:* bu kere, *~ nedi:* bu nedir, *~ bolumğa köre:* bu duruma göre.

Bucoh direk, kazık.

Buçhak 1. Paça, pantolon paçası. *Könçekni ~ları tar bolğandı:* pantolonun paçaları dar olmuş. 2. Tulum yüzülmüş derinin bacaklara isabet eden bölümü. *Gıbtını ~ından ayrıan ağız:* tulumun paçasından ayrılan ağız.

Budian (Budyen) efsaneye göre karaçaylıların cetlerinden biri, erkek ismi.

Buduman (malk.) çevik, hareketli, tetik. *~ sabiy:* hareketli çocuk.

Budumanlık çeviklik, hareketlilik, tetiklik.
Buğa 1. Boğa. *Biçilgen ~:* idiş edilmiş boğa, *~ koşuv:* boğa katma, sığır sürüsüne damızlık boğayı salma, *iyneğibiz ~ğa turğandı:* ineğimiz boğaya geldi, *~ğa turu:* düve, olgunluk çağına gelmiş dişi dana, 2. Lokomotif. *Trenni ~sı uzaktan köründü:* trenin lokomotifini uzaktan göründü.
Buğaçar erginlik çağına yeni gelmiş erkek dana, genç boğa, boğacık.
Buğalık boğa olması için seçilen erkek dana.
Buğov bukağı, kelepçe. *Kollarına ~ salındı:* ellerine kelepçe vuruldu.
Buğovlamak kelepçelemek, bukağı vurmak. *Tutmakları buğovlap eltdile:* mahkûmları kelepçeleyip götürdüler.
Buğovlav kelepçeleme, bukağı vurma.
Buğovlu kelepçeli, bukağı vurulmuş.
Buğoy yarık, çatlak. *Mijitavnu ~ buzları:* Elburus'un yarılmış buzları.
Buğuluç (malk.) bk. *Buğunçak.*
Buğumçu (malk.) bk. *Buğunçak.*
Buğunçak saklanbaç, *~ oyun:* saklanbaç oyunu, *~ oynayık:* saklanbaç oynayalım.
Buğundurmak saklamak, gizlemek. *Kaçanğa deri kesiji bğundurluksa:* ne zamana kadar kendini gizleyeceksin,

hapçüklerigizni igi buğunduruğuz: eşyalarınızı iyi saklayınız, *malıñı cavuñdan buğundurup tururğa kerekse:* malını dümanından saklayıp durmalısın.

Buğunduruv saklama, gizleme.

Buğunmak saklanmak, gizlenmek. *Terekni artına buğunğandı:* ağacın arkasına saklanmış, *buğunup turma da ortağa çık:* gizlenip durma da ortaya çık.

Buğunuv saklanma, gizlenme.

Buhar astrağan (deri). *~ börk:* astragan kalpak.

Buhçak (malk.) bk. *Buçhak.*

Bujma sümük. *~burun:* sümük burunlu, *~rı sürt:* sümüğünü sil, *~rı tar da tur:* sümüğünü çük dur.

Bujuk çocuk dilinde sümük, sümükçük.

Bujuklu sümüklü.

Bukdurmak bir şeyi gizlemek, bir şeyi saklamak. *Bukdurmay tüzün ayt:* gizlemeden doğrusunu söyle.

Bukduruv bir şeyi gizleme, saklama.

Bukkuç (malk.) bk. *Buğunçak.*

Bukkur (malk.) bk. *Mukkur.*

Buklesin (zoo) şerit, tenya. *Çiy et aşağannı ~ küçler:* çiy et yiyeni şerit sarar.

Bukmak saklanmak, gizlenmek. *Kayrı bukğansa:* nereye saklandın, *buğup kalay kutulluksa:* gizlenip nasıl kurtulacaksın.

Buku toz. *Bolğanni ~dan aldırđı:* her tarafı tozuttun, *üynü içi ~dan toldu:* evin içi tozdan doldu, *~sun kakmak:* tozunu silkelemek, azarlamak, haddini bildirmek. *Bukusun kaktırmay tohtamadı:* kendini azarlatmadan durmadı.

Bukulamak tozlamak, toz çıkarmak.

Bukulativ tozutma, toz kaldırma, işkembeden atma.

Bukulatmak 1. Toz çıkarmak, tozutmak, tozdan aldırma. *Üynü bukulatma:* evi tozutma, *atlıla colnu bukulatıp keledile:* atlılar yolu tozutup geliyorlar. 2. Yalan söylemek, işkembeden atmak, tozutmak. *Ol bukulatırğa bir da öçdü:* o yalan söylemeyi çok alışık.

Bukulav tozuma, toz çıkarma; yalan söyleme.

Bukulu tozlu.

Bukusuramak tozlanmak.

Bukusurativ tozutma.

Bukusuratmak tozutmak.

Bukusurav tozlanma.

Bul (malk.) bk. *Bulçuk.*

Bulak kaynak, menba, pınar.

Bulas *alas ~:* alaca karanlık, karma karışık, alacalı. *Celkeñe kaksam alas bulas körürse:* ensene vurursam karma karışık görürsün, ensene çakarsam gözlerin kararır.

Bulbul bülbül. *~ tavuş:* bülbül sesi.

Bulcumak meşgul olmak, eylemek, vakit geçirmek, oyalanmak. *Ne bila bulcurukbuz:* ne ile oyalanacağız, *bulcup turma da kel:* oyalanıp durma da gel, *sen*

munu bila bulcurğa küreş: sen bununla vakit geçirmeye çalış.

Bulcutmak oyalamak, eylemek, meşgul etmek. *Konaknı bulcuturğa küreş:* misafiri oyalamaya çalış, *sen meni boşuna bulcutasa:* sen beni boşuna oyalıyorsun.

Bulcutuv oyalama, meşgul etme.

Bulcuv oyalanma, eyleme, meşgale.

Bulcuv oyalanma, meşgul olma.

Bulçuk filiz, otların ekinlerin kurumuş yaprakçıkları, kurumuş yaprak, çöp, kuru dalcık. *Terekleni tübü ~dan tolğandı:* ağaçların altı kurumuş yapraklarla dolmuş, *gül terek bulçuklanğandı:* gül ağacı filizlenmiş, *arpa sapnı bulçuğun mal bek süyüp aşaydı:* arpa sapının kurumuş yaprakçıklarını hayvanlar çok severek yerler.

Bulçuklu filizli, kurumuş dalcıklı, çöplü.

Bulduk (malk.) güdük, kuyruğu kesik, kalıntı, artık, kesik.

Bulğam (malk.) atış, atım, fırlatma.

Bulğama yal, bulamaç. *Bu ~nı kalay aşarıkdı:* bu bulamacı nasıl yiyecek.

Bulğamak karıştırmak, bulamak, bulandırmak, sallamak. *Bilamuknu bulğa:* bulamacı karıştır, *bozanı bulğarğa kerekdi:* bozayı karıştırmak gerekir, *kölümü bulğadı:* içimi bulandırdın, *it kuyruğun bulğaydı:* köpek kuyruğunu sallıyor, *uzakdan kol bulğadı:* uzaktan el salladı.

Bulğan *kalğan ~:* kalan bulan, arta kalan.

Bulğanıv bulanma, karışma.

Bulğanmak bulanmak, karışmak.
Kölüm bek bulğanadı: içim çok bulanıyor, *unña bulğanñanbız:* una bulandık, *toprakğa bukuğa bulğandık:* toza toprağa bulandık.
Bulğanğan bulanmış, karıştırılmış.
Kölümü ~ı kıynap turadı: içimin bulanması sıkıntı verip duruyor, *kölü ~:* içi bulanana, midesi bulanana.
Bulğav karıştırma, bulama.
Bulğavuk karıştırıcı, bulayıcı, bulandırıcı. ~ *adam:* karıştırıcı adam.
Bulut bulut. *Ertdeñji ~ kızarsa iñirgisi canur bolur, iñirgi ~ kızarsa ertdeñjisi ariv bolur(d):* sabahki bulut kızarsa akşamı yağışlı olur, akşamki bulut kızarsa sabahı güzel olur.
Bulutlanıv bulutlanma.
Bulutlanmak bulutlanmak, bulutla kaplanmak. *Hava bulutlandı:* hava bulutlandı.
Bulutlu bulutlu.
Burç (malk.) bk. *Purç.*
Burçak küçük taneli dolu; burçak (bot.). ~ *cavadı:* dolu yağıyor; ~ *saban:* burçak tarlası.
Burdum (malk.) kar fırtınası, tipi.
Burdurmak saptırmak, çevirtmek, bir tarafa çektirmek, değiştirmek, büktürmek. *İlipinni oñ canına burdururğa küreşedi:* su kanalcığını sağa çevirtmeye çalışıyor, *söznü arı beri burdurur turma:* lafı öteye beriye saptırıp durma, *koçarçıklanı burdurturğa elteme:* genç koçları büktürmeye (idiş ettirmeye) götürüyorum.
Burdurmay saptırmadan, değiştirmeden, evirip çevirmeden,

bir tarafa çekmeden. ~ *ayt:* evirip çevirmeden söyle.

Burduruv saptırma, çevirtme, değiştirme, büktürme.

Burğuç torna vida.

Burhu minnacık, ufacık, küçücük, parça, dilim, nebze, az, azıcık, kıt. *Gircin ~:* ekmek parçası, *kolunđağından bi ~ ber:* elindekinden birazcık ver, ~ *mal:* az mal, ~ *aşlık:* azıcık ekin, ~ *sabıyçıkğemi küçün cetedi:*

küçücük çocuğu mı gücün yetiyor.

Burhuluk bölünemeyecek kadar , hesaba alınamıyacak kadar.

Burma dalgalı, ondüle, kıvırcık, burulmuş. ~ *çaç kız:* kıvırcık saçlı kız, ~ *baş:* dalgalı saçlı, ondüle saçlı.

Burmaçaç bk. *Burmabaş.*

Burmak burmak, çevirmek, bükme, dürmek, döndürmek. *Çarhını ~:* çarkı çevirmek, *arı beri burur turma:* öteye beriye çevirip durma, *katı burur begit:* sıkı çevirerek pekit, *betiñi maña bur:* yüzünü bana çevir, *söznü nakırdağa burur koydu:* lafı şakaya çeviriverdi, *bizge art burğandı:* bize arkasını döndürmüş, *es ~:* dikkatini teksif etmek, *karnı ~:* karnı bulanmak, buruntu yapmak, karnı ağrımak, canı istemek (mec.), *karnı bursa eterikdi:* canı isterse yapacak.

Buruşu buruşuk, buruşmuş. ~ *kurşu:* buruş-kırış, *könçegim ~ boldu:* pantolonum buruştu, *erşi ~:* çirkin ve buruşuk.

Burşulanıv buruşma, kırışma.

Burşulanmak buruşmak, kırışmak.

Burul kula (at rengi). ~ *at:* kula at.

Burulğan çevrilmiş, saptırılmış, bükülmüş, iğdiş edilmiş, dönen, kıvrılan, dürülen, dürülmüş. ~ *küyüz*: dürülmüş halı, ~ *başhiç*: dönen merdiven, ~ *teke*: bükülmüş teke.

Burulmak çevrilmek, dönmek, sapmak, bükülmek, kıvrılmak. *Oñ canına burul*: sağ tarağa dön, *ızına burulup karadı*: arkasına dönüp baktı, *cılan burulup teşikden çıkdı*: yılan kıvrılıp delikten çıktı, *burulup çikğan baçhiç*: dönerek yükselen merdiven.

Buruluv çevrilme, kıvrılma, dönme, sapma.

Burun 1. Burun, uç. *Batık* ~: semer burunlu, ~ *kemirçek*: burun kıkırdağı, ~ *bok*: katı sümük, ~ *unju tartıp turma*: burnunu çekip durma, *burnuñu sür*: burnunu sil, ~ *u süyünmek*(d): burnu sevinmek (hafif sızlama veya çekilme tarzında bir duygu olup böyle olduğu zaman iyi bir haber alınacağı yorumu yapılır), *kemeni* ~ *u*: geminin burnu, geminin sivri ucu, *mizni* ~ *u citimidi*: tiğın ucu sivri mi, ~ *unğa ötmek* (d): üzmek, kırmak, incitmek, *aythanı* ~ *uma ötgendi*: söylediği beni üzdü, ~ *ununa ötdürmezça söleş*: kırmayacak şekilde konuş, ~ *un turğuzmak*(d): burnunu dik tutmak, boyun eğmemek, dikelmek, *köremise anı burunun turğuzup turğanın*: görüyor musun onun dikelip durduğunu, ~ *salındırmak*: burnun sarkıtmak, müteessir olmak, *nesi bar ese da* ~ *u bek sarkğandı*: nesi var bilmem ama burnu pek sarkık, ~ *undan*

tüşgença(d): burnundan düşmüş gibi, tıpatıp, ~ *urup körmek*: denemek, sınamak, yapmaya teşebbüs etmek, ~ *urup kördü*, *alay a küçü cetmedi*: yapmayı denedi, ama gücü yetmedi; 2. (birinci hece vurgulu telafuz edilir) geçmiş, kadimş eski, çok eski, eskiden. ~ *kibik esimdedi*: eskiden olduğu gibi hatıramdadır, ~ *zamanda etilgen işle*: geçmiş zamanda yapılan işler, *alğı* ~: ilk önce, evvela.

Burunça eskiden olduğu gibi, kadim zamanlardaki gibi. ~ *çaşav*: eskiden olduğu gibi yaşama, *uşkogum* ~ *atmaydı*: tüfeğim eskisi gibi atmıyor.

Burundan eskiden, kadim zamandan, geçmiş zamandan. ~ *beri*: eskiden beri, ~ *kalğan*: eski zamandan kalan.

Burunduk burunluk, at geminin bir parçası.

Burunju 1. Önceki, evvelki. ~ *al*: önceki sene; 2. Eski, kadim, antik. ~ *adette*: kadim adetler, ~ *tille*: antik diller, eski diller, ~ *çaşav*: eski yaşam.

Burunğula eskiler, eski insanlar. ~ *aythanlay*: eskilerin söylediği gibi.

Buruş eğri, eğri büğrü, uyumsuz, aksi, inat, inatçı. ~ *ösgen terek*: eğri büğrü büyüyen ağaç, ~ *adam*: aksi adam, ~ *kılık*: inatçı karakter.

Buruşakıl ters tarafa çeken, akli hep tersine işleyen, inatçı, uyumsuz.

Buruşuna inadına, tersine, zıtdına, aksi tarafa. ~ *tarthanı bek süyedi*: ters tarafa çekmeyi çok seviyor, ~ *barğan*: zıttına giden.

Buruv 1. Burma, çevirme, bükme, dürme; 2. Matkap, burgu. ~ *bıla teşgenme*: burgu ile deldim; 3. İhata, ihata duvarı, çit, etrafını koruyan engel. *Temir ~*: demirle yapılan ihata, *ağaç ~*: ağaçla yapılan ihata, *üynü tögeregine ~ etigiz*: evin çevresine ihata duvarı yapınız.

Busağat hemen, derhal, şu an, bu saat, şimdiki zaman. ~ *nı çaşavu*: şimdinin yaşamı, şimdiki yaşam, ~ *zaman*(gr.): şimdiki zaman, ~ *kaytırıkma*: hemen döneceğim, *ma ~dan kellikdi*: işte şimdi gelecek, ~ *ızına ber*: derhal geri ver.

Busağatda şu anda, şimdi, hemen şimdi. *Ol ~ keldi*: o hemen şimdi geldi, *atañ ~ kaydadı*: baban şimdi nerede, ~ *bolmazlık iş*: şu anda olmayacak iş.

Busağatdağı şimdiki, şu andaki, şu saatteki. ~ *çaş tölü*: şimdiki genç kuşak, ~ *tamadabız*: şu andaki liderimiz.

Busağatdan derhal, hemen, acele. ~ *tap*: acele bul, *kayit ~*: dön hemen.

Busağatlay bk. Busağat.

Busak kavak. ~ *terek*: kavak ağacı, *subay ~*: narin kavak, ~ *kaña*: kavak tahtası.

Busda *esde ~*: akılda fikirde, *esde ~ bolmağan zat*: akılda fikirde olmayan şey.

Busgaklamak parçalamak, paralamak, lime lime etmek. *Börüle koynu busgaklağandıla*: kurtlar koyunu parçalamışlar.

Busgaklanıv parçalanma, lime lime olma.

Busgaklanmak paralanmak, parçalanmak, lime lime olmak, ufalanmak. *Tonum busgaklanğandı*: kürküm lime lime oldu, *mal baylığı bugaklandı*: mal varlığı parçalandı.

Busgaklav parçalama, paralama, ufalama.

Busgaklı parçalı, lime lime olmuş.

Bushul bez, paçavra, bez parçası. *Beşik ~*: beşik bezi, ~ *teke*: tüyleri yüzünü paçalarını örtmüş teke, bostan korkuluğu, eski püskü giyinmiş insan (mec.), ~ *baş*: kadın, başına bez sarmış insan, kadın kılıklı adam, başı sarıklı ne idüğü belirsiz adam.

Buskak-busgak parça, kesek, zerre, lime. *Kölegim busgak-busgak bolğandı*: gömleğim lime lime olmuş, *anı ~ı da kalmağandı*: onun zerresi bile kalmadı, *gitçe ~ın maña koy*: küçük parçasını bana bırak.

Busliman bk. *Musliman*.

Busurman bk. *Musliman*.

Buşman pişman, nâdim. *Barğanıma ~ boldum*: gittiğime pişman oldum.

Buşmanlık pişmanlık.

Buştuk 1. Tıpa, tıkaç. *Şişanı ~un sal*: şişenin tıpasını koy, *çıçan teşikge ~ etigiz*: fare deliğine tıkaç yapınız. 2. Bulaşık bezi, temizlik bezi. *Savut cuvğan ~ kaydadı*: bulaşık yıkayan bez nerede, *üy sürtgen ~*: badana bezi.

Buştuklamak 1. Tıpalamak, tıkaç yapmak; 2. Peşpeşe atıştırmak, tıkıştırmak.

Buştuklav tıkaç yapma; tıkıştıрма.

Buşuk aşık ~: alel acele, çok acele, baştan savma. *Aşık ~ etdik da nebizni da unuttuk*: çok acele ettiğimiz için her şeyimizi unuttuk, *işni aşık ~ etip kaytma*: işi baştan savma yapıp dönme.

Buşuv üzüntü, keder, acı, elem. *Caşına bek ~ etedi*: oğluna çok üzülüyor, *~dan küydük*: üzüntüden yanıp tutuştuk, *~ etmek*: üzülmek, kederlenmek, *~ ~nu unutturur(d)*: acı acıyı unutturur.

Buşuvlanmak üzülmek, acı duymak, kederlenmek.

Buşuvlanuv üzülme, acı duyma.

Buşuvlu acılı, üzüntülü, kederli.

But bacak, but. *Bazık ~*: uyluk, *~ları kaltırağan*: bacakları titreyen, takatsiz, *~u uyuğan*: bacağı uyuşan.

Butak budak, dal. *Terekni ~ları*: ağacın dalları, *bizni tukumnu bir ~idi*: bizim sülalenin bir dalıdır, *alma terekni kuruğan butakların kesigiz*: elma ağacının kuru budaklarını kesiniz. *Bir terekde oneki ~/Har ~da otuz capırak*(bilm.): Bir ağçta oniki budak/Her ~ta otuz yaprak-yıl, 12 ay, yılın günleri.

Butaklanıv budaklanma, dallanma.

Butaklanmak budaklanmak, dallanmak.

Butaklı budaklı, dallı.

Butalıv budanma, doğranma.

Butalmak budanmak, doğranmak. *Terekle butalğandı*: ağçlar budanmış.

Butamak budamak, kesmek, doğramak. *Cav askerni kılıç bila*

tuvradık: düşman askerini kılıçla doğradık.

Butav budama, doğrama, kesme.

Butsuz bacağı kesik, bacaksız. *~ kolsuz*: bacaksız kolsuz.

Buv geyik, çatalboynuzlu geyik. *~ sürüv*: geyik sürüsü, *~ silegey uçhan zaman* (d): geyik salyasının uçtuğu zaman, (ilkbaharın başı, erken bahar), *~ ökürgen zaman* (d): geyik böğüren zaman, (erken güz, güzün ilk günleri).

Buvadak mengene, sıkıcı alet, çamaşır mandalı.

Buvak (malk.) kırağı.

Buvala difteri, kuşpalazı. *~ tiymek*: difteriye yakalanmak, *~ buvarık*: difteri boğasıca!

Buvaz gebe, hamile. *~ katın*: gebe kadın, *baytal ~di*: kısarak gebe.

Buvazlık gebelik.

Buvçar geyik avcısı.

Buvçu geyik bakıcısı.

Buvçuluk geyik yetiştiriciliği, geyik bakıcılığı.

Buvmak boğmak, sıkmak, sıkıştırmak. *Cağam boynumu buvadı*: yakam boynumu sıkıyor, *buvup öltürgendile*: boğarak öldürmüşler, *boynun buvarğa çapdı*: boynunu boğmak için atıldı, *Ağaçdan ağaç tuvğan/Ağaç bila belin buvğan* (bilm.): Ağaçtan ağaç doğan/Ağaç ile belini bığan-ağaç fıçı.

Buvulmak boğulmak, sıkılmak.

Havasızlıktan buvulduk: havasızlıktan boğulduk.

Buvuluv boğulma.

Buvun bilek. *~ sağat*: kol saati, *~undan katı tut*: bileğinden sıkı tut, *~um avruydu*: bileğim ağrıyor.

Buvunluk bilezik, bilekçe.
Buvurul (malk.) demir kır donlu (at içinN).
Buvuşdurmak boğuşturmak.
Sabiyleni birbiri bila buvuşdurma: çocukları bir biri ile boğuşturma.
Buvuşuv boğuşma.
Buvuv boğma, sıkma.
Buylanç *aylanç ~:* dolanbaçlı, virajlı.
Buyruk buyruk, emir, müsaade, izin. *~ ber da eteyim:* emir ver de yapayım, *Allah'ın ~ bila:* Allah'ın buyruğu ile, *söleşirge ~ ber:* konuşmaya izin ver.
Buyrukçu amir, emredici, buyurucu. *~ buyruk berir:* amir emir verir, *~ turuş (gr.):* emir kipi, *~ etim:* emir tümleci, *~ aytım:* emir cümlesi.
Buyuğuv uyuşma, büzülme, sinme, sıkılma.
Buyukdurmak uyuşturmamak, büzmek, çekindirmek.
Buyukduruv uyuşturma, büzme, çekindirme.
Buyukğan uyuşan, büzülmüş, çekinen, sıkılan.
Buyukmak uyuşmak, sinmek, büzülmek, sıkılmak. *Kollarım suvukdan buyukdu:* ellerim soğuktan uyustu, *~ ~ içkeri kirdi:* çekine çekine içeri girdi, *ayağım buyukdu:* ayağım uyustu, *korkup bir canına buyukğandı:* korkup bir kenara sinmiş, *suvukdan buyuğup turadı:* soğuktan büzülüp duruyor.
Buyukmay sıkılmadan, çekinmeden, büzülmeden.

Buyurğan buyruk veren, emreden, emir veren. *~ avaz bila aytdı:* buyruk veren ses tonuyla söyledi, *tamada ~ ne ese anı eterikbiz:* lider neyi emretmişse onu yapacağız.
Buyurmak emretmek, buyruk vermek, emir vermek; ikram etmek, buyur etmek. *Tamada neni buyursa anı etebiz:* lider ne emir verirse onu yaparız, *aşar cuk buyurdulamı:* yiyecek bir şey ikram ettiler mi?
Buyurulğan emredilen, buyruk verilen; buyrulan, ikram edilen; yazıda olan, Allah'ın takdiri. *Sarğa ~nı et:* sana emredileni yap; *~nı köre köre barlıkbiz:* yazıda olanı göre göre gideceğiz.
Buyurulmağan emredilmeyen, takdim edilmeyen, ikram edilmeyen. *Uyalmağan ~nı aşar (as.):* utanmayan ikram edilmeyeni yermiş.
Buyuruv buyruk verme, emretme; ikram etme.
Buz buz. *Gıyı ~:* kalın buz, *miyala ~:* cam gibi buz, *~ sümmek:* saçak buz, buz saçağı, *~taş boluv (d):* buz gibi soğuma, *cüregim ~taş bolğandı:* kalbim buz gibi soğudu, *~ tarthan:* donmaya başlamış, *buz cavğan:* buz yağması, dolu yağma, *sabanlanı ~ urdu:* ekinleri dolu vurdu; *az ~:* az buz, az filan, *az ~ tuldü:* az buz değil, öyle az filan değil.
Buzcürek donuk, kederli, kalbi buz gibi olan; *~ koy:* hastalıklı

koyun (soğuşa bağlı hastalık kapmış koyun).
Buzdurmak bozdurmak, parçalamak. *Açha buzduradı:* para bozduruyor.
Buzduruv Kbozdurma.
Buzkavdan (malk.)
bk. *buzlavuk*.
Buzlağan buz tutmuş, donmuş. ~ *su:* buz tutmuş su, ~ *et:* donmuş et.
Buzlama
Buzlamak buz tutmak, donmak. *Suvukdan buzladık:* soğuktan donduk.
Buzlav buz tutma, donma, don, aşırı soğuk. *Bu ~da kayrı barasız:* bu soğukta nereye gidiyorsunuz.
Buzlavuk buz tutmaya hazır, donucu, çabuk üşüyen, donucu. ~ *col:* buz tutucu yol.
Buzmağan bozmayan, kusursuz, şaşmayan, tıpatıp, tıhkısı. ~ *atası:* tıpatıp babası, ~ *arivluk:* kusursuz güzellik.
Buzmak bozmak. *Kiritni buzdur:* kilidi bozdun, *ortanı buzmağız:* arayı bozmayınız, *coruknu buzmazğa keredi:* prensibi bozmamak lâzım.
Buzmay bozmadan, değiştirmeden; aynen, tıpkı, tıpatıp. *Haparnı ~ aytdı:* haberi değiştirmeden söyledi, *atasına ~ uşağan sabiy:* tıpkı babasına benzeyen çocuk.
Buzov buzağı, buza. *Marka ~:* süt buzası, ~ *orun:* ineğin rahimi, inek uterusu, ~ *bolmak:* süklüm püklüm olmak, ~ *asırmağan ögüz*

cekmez (as.): buzağı beslemeyen öküz koşmaz.
Buzovçu buzağı çobanı.
Buzuk bozuk, arızalı. ~ *u bolğan:* arızalı, arızası olan, ~ *sağat:* bozuk saat.
Buzuklu arızalı, kusurlu. ~ *meşina:* arızalı makine, ~ *ğu bolğan adam:* kusuru olan adam, kusurlu adam.
Buzukluk bozukluk, anlaşmazlık. *Mında bir ~ bardı:* bunda bir bozukluk var, *ekisini arasında ~ çıkğandı:* ikisi arasında anlaşmazlık çıkmış.
Buzulğan bozulmuş, bozulan.
Buzulmak bozulmak, arızalanmak. *Sağat buzulup turadı:* saat bozulup duruyor, *işi buzulğandı:* işi bozulmuş: işi bozulmuş, *kün buzulğandı:* hava bozulmuş.
Buzulmazlık bozulmayacak derecede, çok sağlam, sarsılmaz, bozulmaz, arıza yapmaz, ~ *birlik:* sarsılmaz birlik, ~ *tostluk:* sağlam dostluk, *savutnu ~ı belgilidi:* aletin sağlamlığı belli.
Buzuluv bozulma, arızalanma.
Buzuv bozma, arızalanma.
Buzuv bozma.
Bübürevlü takdir edilecek, şükran duyulacak, takdire şayan. ~ *iş etgendile:* takdire şayan iş yapmışlar.
Bügeçe bu gece. ~ *ge deri kayda edij:* bu geceye kadar nerde idin, ~ *oğuna keteyik:* hemen bu gece gidelim.
Bügeçegi bu geceki.

Bügeçeli bütün gece, gece boyunca. ~ *seni izleybiz*: bütün gece seni aradık, ~ *beri cuklaysa*: gece boyunca uyudun.

Bügülgen bükülmüş eğilmiş, bükülen, eğilen.

Bügülmek bükülmek, eğilmek, kanmak, ikna olmak. *Çelek içine bügülgendi*: kova içe doğru bükülmüş, *birev aythanğa bügülp kalma*: birinin dediğine hemen kanma.

Bügün bugün. ~ *ne deri*: bugüne kadar, ~ *inirde*: bugün akşam, ~ *ça*: bugün gibi, ~ *den arı etmezge söz ber*: bugünden sonra yapmayacağına söz ver, ~ *caşav*: şimdiki yaşam, ~ *bolum*: şimdiki durum.

Bügün-bügeçe bugün bu gece.

Bügünlü gün boyu, bütün gün. ~ *beri coksı*: bütün gün yoksun.

Bügünlük şimdilik, şu anda, halihazırda. ~ *hatabız cıkdı*: şimdilik kötü bir durumumuz yok, ~ *igi haparı bardı*: halihazırda iyi olduğu söyleniyor.

Bügünlükde bk. *Bügünlük*.

Bügünñü bugünkü. ~ *adamnı kördünmü*: bugünkü adamı gördün mü, ~ *hapar*: bugünkü havadis.

Bügün-tambıla bugün yarın.

Bügüv bükme, eğme, çevirme, ikna etme.

Büklemek katlamak, bükmek. *Kitap formalanı bükleyik*: kitap formalarını katlayalım.

Bükleniv katlanma, büküm olma.

Büklenmek katlanmak, büküm olmak. *Tört büklenip işleydi*:

dörde katlanıp çalışıyor, *kağıtları büklegiz*: kâğıtları katlayınız.

Büklesin (malk.) bk. *Buklesin*.

Büklev katlama, bükme.

Bükmek bükmek, eğmek, bir tarafa çekmek, çevirmek, ikna etmek. *Temir çıbıknı uçun bük*: telin ucunu bük, *belin bügüp işleydi*: belini eğip çalışıyor, *alanı biz canına bügügüz*: onları bizim tarafa çeviriniz.

Büldürgü düzensiz, dolaşık, sürçük. *Tili ~ etgen*: dili dolaşan, dili sürçen. *Tili ~ eterik*: dili dolasıca, dili tutulasıca!

Bürçe pire. ~ *kapğan*: pire ısırığı, ~ *ça sekiredi*: pire gibi sıçırıyor.

Bürçük parça, pare.

Bürek böbrek. ~ *avruv*: böbrek hastalığı, ~ *başla*: böbrek üstü bezleri, sürrenaller, *eteklerin ~ başına bükgen*: eteklerini böbrek hizasında kuşağına ilıştırme (iş yaparken kadınlar böyle yaparlar).

Bürev bk. *Birev*.

Bürkgüç bahçe kovası, süzgeçli kap.

Bürkmek serpmek. *Colğa suv bürkedile*: yola su serpiyorlar, *sabiyle suv bürküp oynaydıla*: çocuklar su serpip oynuyorlar, *kollarına duh bürk*: ellerine esans serp.

Bürküv serpme.

Bürsükün bk. *Birsikün*.

Bürtük tane, tohum, çekirdek, husye. *Arpa ~*: arpa tanesi, *aşlık sabanla ~ ete tebregendile*: ekinler tane yapmaya başlamışlar, *közüne arpa ~ çıkğandı*: gözüne arpacık çıkmış,

ırışlı ~: uğur tanesi, bereket çekirdeği, *çaşıkını bir ~ü orununa tüşmegendi*: erkek çocuğunun bir husyesi yerine inmemiş, *erkek ulakını ~lerin bükdük*: erkek oğlağın husyelerini büktük.

Bürtüklü *taneli*, çekirdekli, husyeli.

Büsüremegen minnet etmeyen, eyvallah etmeyen.

Büsürev takdir, tahsin, şükür. *Aña bek ~ eteme*: onu çok takdir ediyorum, *~ etmek*: takdir etmek, şükretmek, *ne ~*: ne büyük bir takdir, *~ etmeyme*: minnet etmiyorum, *azğa ~ etmegen köpge da ~ etmez* (d): aza şükretmeyen çoğa da şükretmez.

Büsürev-sıpas takdir-tahsin, *kesiğe ne zat ~ izleyse*: kendine ne takdir-tahsin istiyorsun.

Büsürevsüz eyvallahsız, minnetsiz, takdire şayan olmayan.

Büsürevsüzlük minnetsizlik, hiçe saymaklık, takdirsizlik.

Bütev bütün, tam, tüm, hepsi, tamamı, genel, umumî. *~ duniya*: tüm dünya, *~ barı*: hepsi birden, *~ cıylıv*: genel toplantı, *~ Karaçay-Malkar*: teknil Karaçay-Malkar.

Bütevley tamamen, hepsi birden, tümü, tamamı. *Mallanı ~ berigiz*: hayvanların tamamını veriniz, *aşlıkını ~ alırğa izleye*: ekinin tümünü almak istiyorlar.

Bütevünley bk. *Bütevley*.

Bütün hepsi, tamamı, bütün. *~ da*: bilhassa, özellikle. *Alay etse ~da alamat*: öyle yaparsa daha da iyi, *anı eşitgeninde ~ da açıvlandı*: onu duyunca bilhassa sinirlendi.

Büyre boynuz, kazık. *~ge olturğança*: kazığa oturmuş gibi.

Büyrek bk. *Bürek*.

C

Cabağı yapağı, koyun yünü.

~ arıtmak: yapağı temizlemek, *~*

töşek: yapağı döşeği.

Cabağılı tüylü, tüyleri uzamış (hayvanlar için kullanılır), yapağılı. *~ tay da cazğa çıkrsa at bolur* (as.): yapağılı tay bile yaza çıkarsa at olur .

Cabakku özel isim, *~ cav aşamaydı* (d): Cabakku yağ yemezmiş .

Cabalak kar lâpası, yıldız şeklinde kar tanesi, kelebek (orak makinesi için), kuşbaşı. *~ kar cavadı*: kuşbaşı kar yağıyor, *orak meşinanı cabalağı sırandı*: orak makinesinin kelebeği kırılmış.

Cabek bk. Cebek.

Cabhıç kapak. *Köz ~*: göz kapağı, *huncunnu ~*: cep kapağı.

Cabık örtük, kapalı. *~ üy*: örtük ev, metrûk ev.

Cabiliv örtülme, kapanma.

Cabilık örtülecek, kapanacak; batasica, ocağı sönesice (mec.), mahvolasica (mec.), mel'un (mec.). *Bugün üynü başı ~dı*: Bugün evin çatısı örtülecek, *kaydasa ~!*: neredesin mel'un!

Cabılmak örtülme, kapanma, kapatılmak. *Kamiş bila cabılğan üy*: kamaşla örtülen ev, *sabiyni*

cukudan kirpikleri cabılıb baradı:
Çocuğun uykudan kirpikleri
kapanıp gidiyor, *anı carası*
cabılğandı: onun yarası kapanmış,
eşigibiz cabıldı (d): kapımız
örtüldü, ocağımız söndü, *cabılğan*
avuzğa çibin konmaz (as.): kapalı
ağıza sinek konmaz, *terezeni*
cabıvu cabılğandı: pencerenin
perdesi örtülmüş.

Cabişiv yapışma.

Cabişivçu yapışkan.

Cabişmak 1. (bot.) yabaneriği,
akdiken. ~ *tayak:* akdiken sopası
(ateşte ısıtılarak sertleştirilen ve
zımparalanıp pırl pırl cilalanan bir
sopadır). 2. Yapışmak. *Kagıtla*
birbirlerine cabışhandıla: kağıtlar
birbirlerine yapışmışlar, *cabışib*
kalmak: yapışıp kalmak, *çaçına ~:*
saçına yapışmak.

Cabiv örtü, perde. ~ *iymek:* perde
çekmek, *tereze ~:* pencere
perdesi, *dariy ~:* ipek örtü, *üç ~lu*
piyes: üç perdeli piyes.

Cabrail Cebrail.

Cabreyli tiksintili, iğrenç, pis.

Cada (malk.) iyi kalpli, iyi huylu,
merhametli. ~ *çaş:* iyi kalpli genç.

Cadalık (malk.) iyi kalplilik,
merhametlilik.

Cadav tezcanlı, tetik. ~ *adam:*
tezcanlı adam, ~ *at:* tetik at.

Cağa 1. Yaka, sahil, kıyı, kenar, yalı
boyu. *Teniz cağa:* deniz yakası, ~
oram: sahil sokağı, *Koban*
~:Kuban'ın kıyısı. 2. Yaka. *Kölek*
~: gömlek yakası, *öre ~:*kalkık
yaka, *kablannan ~:* katlanan yaka,
teren oyulğan ~: derin oyulmuş
yaka.

Cağalamak (malk.) üstüne
çullanmak, yakasına yapışmak,
yakalamak.

Cağalaşiv boğuşma.

Cağalaşivçu boğuşucu, boğuşkan.

Cağalaşmak boğuşmak, birbirini
yakasından çekmek. *İtle birbirleri*
bıla cağalaşadıla: köpekler
birbirleriyle boğuşuyorlar, *sabiyle*
cağalaşib oynaydıla: çocuklar
boğuşarak oynuyorlar.

Cağalık yakalık. ~ *kumaş adargıdı:*
yakalık kumaş zar zor yetişecek.

Cağılıv sürülme.

Cağılmak sürülmek, sevmek
(mec.), hoşlanmak (mec.). *Üsüme*
boyav cağılğandı: üstüme boya
sürülmüş, *kabırğağa kazan karanı*
kim cakğandı?: duvara isi kim
sürdü?, *cüregine ~:* hoşuna gitmek
(mec.), *söleşgeni cüregime çağıldı:*
söylediği hoşuma gitti.

Cağım sürüm, alım.

Cağımlı hoş, hoş giden.

Cağımlık (bir) sürümlük. *Bir ~*
boyavum kalğandı: bir sürümlük
boyam kaldı.

Cağımsız alımsız, sıkıcı. ~ *adam:*
alımsız adam, ~ *makam:* sıkıcı
makam.

Cağın savunma, müdafa.

Cağınçı çaba, gayret.

Cağınçsız ihmalkâr, savsakçı. *İşde*
bir da ~dı: işte çok ihmalkârdır.

Cağınlamak savunmak, müdafa
etmek, korumak.

Cağınlav savunma, müdafa,
koruma.

Cağınlı 1. Alımlı, çekici. 2. (malk.)
kapisli, huysuz. ~ *at kamçiden*
toymaz (as.): huysuz at kurbaca
doymaz. 3. Savunmalı, korumalı.

Cağinsız korumasız, emniyetsiz.

Cağiv sürme, yakı. *Boyav ~:* boya sürme, *gakki ~:* yumurta yakısı.

Cahalez telaş, tedirginlik, huzursuzluk. *Nemçalağa ~ kirgenli igi kesek boladı:* almanlara (nemçelere) tedirginlik geleli bir hayli oluyor.

Cahanim cehennem. *~ otdan tolğun!:* cehennem ateşiyle dol! (beddua), *kayrı ~ge barasa?:* hangi cehenneme gidiyorsun?, *~ge atıllık!:* cehenneme atılacak!, *kara ~:* kara cehennem, felaket, *süyreb barıb ~ge atarla:* sürükleyip götürüp cehenneme atarlar.

Cahanimli cehennem ehli, cehennemli, *~bolğun!:* cehennemli olasın (emi)!

Cahanimlik cehennemlik.

Cahil cahil, bilgisiz. *~ halk:* cahil halk, *~ molla din buzar:* cahil molla din bozar (deyim), *kara ~:* kara cahil, *~ adam:* cahil adam.

Cahillik cehalet, bilgisizlik. *~ aman zatdı:* cehalet kötü şey, *~ koyamıdı?:* cehalet bırakır mı?

Cahinid putperestlik, putperestlik devri.

Cahşi iyi, güzel, âla, üstün, yahşi. *~ atağa çaman ulan tuvsa, malın kasıklağa sanatır:* yahşi (iyi) babaya yaman (kötü) oğlan doğarsa, malını serserilere (sürtüklere) saydırır (a.s.).

Cahtana hela, ayakyolu, tuvalet. *~ğa begidi da kaldı:* helaya tikanıp kaldı, *~ kaydadı?:* tuvalet nerede?

Cak 1. taraf, yan, çevre. *Bu ~lada dommay çokdu:* bu taraflarda manda yok. 2. saygınlık, yardım, himaye, akraba, destek, arka. *Anı*

~ı ulludu: onun saygınlığı büyük, *~ı bolmağan kelin:* akrabası olmayan gelin, *~ı barda mükül çok, ~ı çokda ökül çok (as.):* desteği olana vekil gerekmez, desteği olmayanda (avukat) gerekmez.

Cak cak ~ ~ *katın:* cak-cak kadın, *geveze kadın, ~ ~ ete turma!:* cak-cak edip durma!.

Cak-cuk cak-cuk. ~ ~ *ete aylanadı:* cak-cuk edip geziyor.

Cakçı bk.caklavçu.

Cakçılık taraftarlık, savunuculuk.

Cakdırıv yaktırma, sürdürme.

Cakdırmak yaktırma, sürdürmek. *Karnı amanğa kazan takdırma, kolu amanğa ot cakdırma:* aç gözlüye kazan astırma, beceriksizce ateş yaktırma (a.s.).

Caklamak taraf tutmak, yan basmak, savunmak, korumak, saymak, saygı göstermek. *Bek ~:* çok taraf tutmak, *birevnü ~:* başkasını savunmak, *kesin ~:* kendini savunmak.

Caklav taraf tutma, yan basma, savunma, koruma.

Caklavçu taraftar, savunucu, müdafî.

Caklı arkalı, savunmalı.

Cakmak 1. sürmek. *Gircinğa cav ~:* ekmeğe yağ sürmek, *boyav ~:* boya sürmek. 2. yakmak, tutuşturmak. *Ot ~:* ateş yakmak.

Caksız arkasız, müdafasız.

Caksızlık arkasızlık, savunmasızlık.

Cal 1. bk. calka. 2. ücret, kira. *~ğa kirmek:* ücretle işe girmek, *~ğa beriv:* ücretle işe yerleştirme, *koy ~:* koyun güttürme ücreti, *üynü ~ğa tuthan:* evi kirayla tutan.

Calamak yalamak. *Barmakların ~:* parmaklarını yalamak, *iynek buzovun calaydı:* inek buzağısını yalıyor, *balasını başın-közün caladı:* çocuğunun başını gözünü yaladı.

Calamış cimri, pinti.

Calamişlik cimrilik.

Calan 1. Çıplak, soyulmuş, tek, yalın. *~ kabırğa:* çıplak duvar, *~ kımija:* çırılçıplak, *~ ayak:* yalınayak, *~ baş:* başı açık, *~ kölek:* tek gömlek, *~ caş:* çıplak delikanlı. 2. (malk.) ancak, sadece, yalnız, tek, salt.

Calanayak yalınayak.

Calanbıdır çıplak karınlı.

Calanlamak çıplaklaşmak, soyunmak. *Calanlab eşikge çıkma!:* soyunuk halde (yalınkat elbiseli) dışarı çıkma!, *çegetle calanlaydıla:* ormanlar çıplaklaşıyor.

Calanlav çıplaklaşma, soyunma, ince giysili olma, yalınkat giyinme.

Calanlay çıplak olarak, üstü başı açık şekilde, ince elbiseli olarak.

Calanñaç sefil, çıplak ve aç, aç ve çıplak. *~ carlı esirik (d) :* karnı aç, sırtı çıplak, ama esrik.

Calanñaçlık sefillik, sefalet.

Calav yalama, avanta. *~ bolğan cerden kalmaydı:* avanta olan yerden kalmıyor.

Calavçu yiyici, rüşvetçi, avantacı.

Calbarıv yalvarma.

Calbarmak yalvarmak, yakarmak. *Calınayık, calbarayık:* dilenelim, yalvaralım.

Calcıtıv temin etme, sağlama, donatma.

Calçı ücretli, yanaşma, bekâr, ırgat. *Çalkı ~:* orak ırgatı, *~ bolmak:* yanaşmak, ırgat olmak, *men seni*

~ırımamı?: ben senin ırgatın mıyım?, *~nı bolcalı cetse, suv çelekni eşikden uzatır:* bekârın günü gelirse, su kovasını kapıdan uzatır (a.s.), *~nı calın ber da canın al (as.):* ırgatın ücretini ver de canını al.

Calçılık ırgatlık, bekârlık, yanaşmalık. *~ etgen da carlı, açlık cetgen da carlı:* ırgatlık eden de fakir, açlık çeken de fakir (deyim).

Calçıtmaq (malk.) temin etmek, sağlamak, donatmak, teçhiz etmek.

Caldan bozanın ikinci kere süzölmüş suyu.

Caldat cellat.

Caldatlık cellatlık.

Calğam bk. calğav.

Calğamak eklemek, ilave etmek.

Cıcımlanı birbirine calğadık: ipleri (sicimleri) birbirine ekledik.

Calğan yalan, yalancı, yanlış, çıplak.

~ tayak: şaka dayağı, *~ but:* çıplak bacaklı, *~ hapar:* yalan haber, *~ dünya:* yalan dünya, *~ açha:*

kalpakçe, *~ colnu cürügen candan keter:* yanlış yolda giden (yürüyen) yandan gider (uçar) (a.s.).

Calğanıv eklenme, ilave edilme.

Calğanıvçu eklenici, ilave edilici.

Calğanmak eklenmek, ilave edilmek, birleştirilmek.

Calğanmavçu (gram.) eklenilmeyen.

Calğanıv eklenen, katılan, ilave edilen.

Calğışdırmak birleştirmek, bağlamak. *Tişirivğa ~:* evlendirmek.

Calğışıv birleşme, bağlanma.

Calğışmak birleşmek, bağlanmak.

Tişirivğa ~:evlenmek.

Calğav ekleme, ek, ilave.

Calğavçu ekleyici, ulayıcı. ~
baylam: (gram.) bağlaç, bağ.

Calğavlu ekli, ilaveli.

Calğavuç tava, yağ tavası.

Calımak yalvarmak, dilenmek, yakarmak, minnet etmek. *Calınıb almak*: yalvarıp almak, *çirt kişiğe calınmay aşın taşdan çığarıb üydegisin keçindiredi*: hiç kimseye minnet etmeden, aşını taştan çıkararak ailesini geçindiriyor, *calınıb turmak*: yalvarıp durmak, *calınıb cavdan kalmazsa*: yalvararak düşmandan kurtulamazsın (a.s.)

Calın is. ~ *etmek*: is yapmak, ~ *bolmak*: ise bulanmak, islenmek, ~*dan almak*: ise boğmak, ~*dan çığıb otha kirgença*: isten çıkıp ateşe girmişçesine (deyim).

Calınçak bk. calınçıç.

Calınçaklık boynu büküklük, bağımlılık, ricacılık, müdaralık.

Calınçaksız ricasız, müdarasız, minnetsiz.

Calındıriv yalvartma, yakartma.

Calındırmak yalvartmak, yakartmak.

Calınırğa- calbarırğa yalvarmaya yakarmaya, rica- minnet etmeye.

Calınıv yalvarma, niyaz, rica.

Calınlamak tütme, is çıkarmak.

Calınlav tütme, is çıkarma.

Calınmak-calbarmak yalvarmak, yakarmak. *Calınıb-calbarıb etdirmek*: yalvarıp yakarıp yaptırmak.

Calınçıç ricacı, yalvarıcı, boyun bükken, bağımlı. ~ *konak*: boynu

bükük misafir atıştırıcı (olur) (deyim).

Calınçıçlık ricacılık, yalvarıcılık, boynu büküklük, bağımlılık, müdaralık.

Calka yele, ense. *Atını ~sı*: atın yelesi, ~*sın kayırğan at*: yelesini kabartan at.

Calkav tembel, uyuşuk, gevşek, ağırkanlı. ~ *tişiriv*: gevşek kadın, ~ *işden korkar*: tembel işden korkar (deyim), ~*ğa söz, tönjekge tayak ötgençadı*: tembele (söylenen) söz, kütüğe sopa değmiş gibidir (deyim).

Calkavlanıv tembellenme, gevşekleşme.

Calkavlanmak gevşeklik etmek, tembellik etmek, tembellenmek.

Calkavlık tembellik, gevşeklik.

Calkımak (malk.) yorulmak. *Carav bolmasa bek calkıysa*: karnın doymazsa çok yorulursun.

Calkıv (malk.) yorulma.

Callı bk. canlı (2.).

Calna maaş, aylık, ücret.

Calpak yayla, yayla otağı, yaylak.

Cam çul, kıldan yapılan hayvan örtüsü.

Camadiluhra cemaziyel ahir.

Camadilula cemaziyel evvel.

Camağat camaat, camia, topluluk, toplum, cemiyet, ahali. ~ *allına çığıv*: toplum önüne çıkma, ~ *ne aytadı?*: topluluk ne diyor?, *camağat!*: ey ahali!, *elde camağatda ne hapar bardı?*: köyde cematte ne haber var?, ~*nı izlemi*: cemaatin arzusu, ~*nı koluna beriv*: toplumun yedine verme, ~, *bir kesek sabır boluğuz!*: ey ahali, biraz sabırlı (sakin) olunuz!

Camağatlık cemiyetlik, cemiyete ait, cemaate ait. ~ *işle*: cemiyete ait işler.

Camaliv yamanma, ilişme.

Camalmak yamanmak, ilişmek.

Camamak yamamak, tamir etmek, başgöz etmek (mec.). *cırtılğanın ~*: yırtığını yamamak, *çuruklarını camadım*: ayakkabılarını yamadım, *Kazbek'ni camay aylanabız*: Kazbek'i başgöz etmek üzereyiz, *karnaşımı caşın camadık*: kardeşimin oğlunu başgöz ettik.

Caman kötü, fena, iğrenç, pis, felaket, korkunç. ~ *adam*: kötü adam, ~ *zat*: fena şey, *ket sen ~!*: defol sen pis herif!, *meşina ~ kıziv baradı*: araba korkunç hızlı gidiyor, *bek ~ iş bolğandı*: çok korkunç bir olay olmuş, ~ *türlü adamsa*: felaket değişik adamsın.

Camanka yaramaz, haylaz.

Camanlamak yermek, kötülemek, *camanlab söyleşdi*: kötüleyerek konuştu.

Camanlav kötüleme, yermek.

Camanlık fenalık, kötülük, pislik. *Kişige ~ etme!*: kimseye kötülük yapma!

Camav 1. yamama, tamir. 2. yamalık, yama. *Könçekni tobuklarına ~ sal*: pantolonun dizlerine yama koy.

Camavluk yamalık, yama.

Cambaş bk. canbaş.

Camçı yamçı. ~ *tarak*: yamçı tarağı, ~ *kulak eşek*: koca kulaklı eşek, ~ *sın kepleb baradı*: yamçısını (sırtına) atıp gidiyor, ~ *kiysen kelir, kebin kiygen kelmez*: Yamçı giyen döner. Kefen giyen dönmez (deyim).

Camçıçı yamçı ustası.

Camız (anat.) kasık. ~ *larım avruydu*: kasıklarım ağrıyor.

Campağına yampirisine, eğrisine, tersine (mec.).

Campak eğik, yampiri, yan yan giden, meyilli, yan yatmış.

Campayiv devrilme, yan yatma, yan gelme, eğilme, meyil verme.

Campaymak devrilmek, eğilmek, meyletmek, yan yatmak, boynunu bükmek. *Biçen arba campaya campaya baradı*: ot arabası bir yana yatarak gidiyor, *arba canpayıp baradı*: araban devrilmek üzere, *allımda canpayıb turma!*: önümde boynunu büküp durma!, *tal terek canpayıb turadı*: söğüt ağacı meyledip duruyor, *canpayıb catmak*: yan gelip yatmak.

Campegeyine yanlamasına, eğrisine, yampirisine.

Campigine bk. campegeyine.

Campik bk. campak.

Campiklik eğrilik, yampirilik, yan yatmaklık.

Can 1. can, ruh, hayat, insan. ~ *avara*: agoni, can verme hali, ~ *avarağa kirgendi*: agoniye girmiş, ~ *kazavat*: can derdi, can çekişme, ~ *kazavat etmek*: canla başla uğraşmak, ~ *kazavatha tüşmek*: can derdine düşmek, hayat mücadelesine girmek, ~ *korkuv*: hayat tehlikesi, can korkusu, ölüm tehlikesi, ~ *savlay*: canı sağ iken, ~ *ı bek*: canı sağlam, dayanıklı, ~ *ın almak*: canını almak, ~ *bermek*: ruhunu teslim etmek, ~ *salmak*: canlandırmak, ~ *tartmak*: can çekişmek, ~ *bıla tönekça*: can ile beden gibi, *günahsız ~*: günahsız

insan, ~dan cansız tuvar,
caşsızdan can tuvar: candan cansız
doğar, cansızdan can doğar
(bilmece: yumurta ile tavuk), ~
başına: adam başına, bu üyde beş
~ bardı: bu evde beş insan var, ~
avrutmak: can ağrıtmak, ~ balam!:
canım yavrum!, içimde ~ım çoktu:
içimde canım yok, ölü gibiyim, ~
kirmek: can girmek, canlanmak, igi
~ım kibik: tatlım, hayatım,
kalbimin kıymetlisi, caşçık, igi
canım kibik cumuşumu tındırıp kel:
evlat, canımın içi hizmetimi
(söylediğimi) yap da gel, ol ~ı
kaygılık bolğandı: o başının derdine
düşmüş, ~ın koluna alğança:
canını eline almış gibi, çok acele
(mec.), ~ına tiymek: ağırına
gitmek, dokunmak, ~ soluv etmek:
hızlı hızlı nefes almak, soluk soluğa
kalmak, ~ım kurman bolsun ~ına!:
canım kurban olsun senin canına
(dua)!, ~ımdan süygen teğim:
canımdan çok sevdiğim akranım
(arkadaşım), ~ı tamağına tıgılıb
söleşdi: canı boğazına gelerek
konuştu, ~ından toydurmak:
canından bezdirmek, çırk deb ~ı
çıkı: tık diye canı çıktı, korkğandan
~ı çıkadı: korkudan ödü patlıyor,
~ından ülüş etmek: canından pay
vermek, atanı ~ı için!: babanın
başı için (yalvarma)!, babanın kel
başına! (kızgınlık ifadesi), carlı ~lı:
zavallı adam, ~ını berse? de
tübünü berme: canını versen de
sırrını verme (a.s.), ~ caşavdan
toymaz: insan yaşamaya doymaz
(a.s.), ~rıa cetse, salıra küç kelir:
canına tak dese, uzuvlarına güç
gelir (a.s.). 2. yan, cihet, taraf. ~

basmak: yan basmak, taraf
tutmak, ~ ~ın aşamak: iki tarafına
saldırmak, yan yanını yemek, üy ~ı
ışık boladı: evin yanı aydınlık
oluyor, arı ~ı: öte yanı, orj ~ı: sağ
tarafı, tört ~ına karadı: dört yanına
baktı, ~ hurcun: yan cebi, bir
~ından bir ~ına: bir tarafından bir
tarafına, bir ~ına etmek: bertaraf
etmek, kırk kişi bir ~ına, kıyık kişi
bir ~ına: kırk kişi bir yana, aksi kişi
bir yana (a.s.), ~ süyek: yan
kemiği (kalça kemiği), ~ tamır: şah
damarı, yan damar, oğarı ~: üst
taraf, tayyörün üst bölümü, töben
~: tayyörün alt (etek) bölümü, ~
cavluk: havlu, peşkir.

Canalğı acele, telaş (mec.), canalğı.
~sı tuthandı: acelesi tutmuş.

Canapet (canabet) cenabet,
cünub.

Canafa yanı başında, yakınında,
yanaşık, yanyana, çok yakınında,
yanında. Ol arıa ~dı: o onun
yanıbaşındadır, biz ~ caşaybiz: biz
yanyana yaşıyoruz, ala ~ turadıla:
onlar (birbirinin) yakınında
oturuyorlar.

Canafıv yanaşma, yaklaşma.

Canafmak yakınlaşmak, yanaşmak,
yaklaşmak.

Canaval sekevatı mevt, can verme,
agoni. Avruğan ~ğa kirgendi:
hasta sekevatı mevte girmiş.

Canazı cenaze. ~ namazı: cenaze
namazı, üyünden ~ çıkğança:
evinden cenaze çıkmışçasına.

Canbaş eğik, başı eğik, meyilli, yan.
~ etmek: meyilli yapmak, ~
bolmak: eğik olmak, borkün ~
kiyedi: şapkasını yan giyiyor.

Canbaşına eğrisine, aksine. ~
*tartıb turğan bolmasa cuk da
etmeydi:* tersine çekip durmaktan
başka bir şey yaptığı yok.

Cançal öteberi, ufak tefek.

Can-canı iki yanı, iki tarafı. ~-~n
aşaydı: iki yanını yiyor (iki yana
saldırıyor, her tarafa saldırıyor).

Can-canıvar bütün canlılar. *Seni
ölgeniçe ~-~ barı cıladı:* senin
ölümüne bütün canlılar ağladı.

Cancürek canı gönül, içtenlik,
samimiyet, bütün kalp. *Cancüregim
bıla aytama:* bütün kalbimle
söylüyorum.

Cançığım cancağızım, canım,
gözüm, ciğerim.

Candavur yardım, imdat, destek.

Candavurluk yardımcılık,
destekçilik.

Candet cennet. *Ataŋ ~li bolsun:*
baban cennetli olsun (dilek), *anamı
~de köreyim:* annemi cennette
göreyim (dilek), *dunya ~:* dünya
cenneti (yer), ~ *çıpçık:* (zool.)
ebabil kuşu, cennet kuşu.

Candıra faltaşı gibi, ışıl ışıl yanan. ~
közle: ışıl ışıl yanan gözler, faltaşı
gibi açık gözler.

Candıraköz patlak gözlü, ışıldak
gözlü.

Candıratmak faltaşı gibi açmak.
Közlerin ~: gözlerini faltaşı gibi
açmak, gözlerini dikmek.

Candırğış lamba dili, bet, brülör.

Candırıv yakma, ateşleme.

Candırıvçu yakıcı.

Candırma bk. candıra.

Candırmaq yakmak, ateşlemek,
parlatmak, alevlendirmek. *Çırak ~:*
çıra yakmak, *közlerin ~:* gözlerini

parlatmak, gözlerini çok açmak
(mec.).

Candıv bk. **açıvlançak** çabuk
sinirlenen, tez öfkelenen; küsücü,
yelbaş.

Canı-kanı canı kanı. ~ - ~ *bıla
küreşdi:* canı kanı ile mücadele
etti.

Canım canım. ~*karnaşım:* canım
kardeşim, ~ *kurman bolsun saŋa:*
canım kurban olsun sana.

Canımak samimi davranmak,
sürtmek, bilemek, hoşnut etmek.
Bıçaknı taşa ~: bıçağı biley taşına
sürtmek, *ol seŋe nek canıdı?:* o
sana niçin samimi davrandı?

Canım-közüm canım gözüm. *Seni
~-~ kibik körürme:* sana canım
gözüm gibi değer veririm.

Canına yanına.

Canında yanında.

Canından yanından, yönünden,
tarafından, cihetinden. *Dağistan ~
keleme:* Dağistan tarafından
geliyorum, *karnaşımı ~ keleme:*
kardeşimin yanından geliyorum,
din ~ karasak bolluk iş tüldü: din
yönünden bakarsak, olacak iş
değil.

Canıtın yanından, cihetinden. *Köl ~
keldile:* göl cihetinden geldiler.

Canı-tini canı ciğeri, akli fikri,
bütün samimiyeti, bütün içtenliği.
~-~ *sendedi:* akli fikri sendedir,
işge canın-tinin bergen adam: işe
bütün içtenliği ile sarılan adam,
netsin harib, ~-~ canız balasıdı: ne
yapsın garip, canı ciğeri tek
çocuğudur, *canım- tinim
Karaçayşaharım:* canım ciğerim
Karaçayşaharım.

Canıv 1. (canımak'dan) bileme, sürme, eğeleme. *Çalkısına ~ etedi:* Orağına biley sürüyor (kaynaklıyor). 2. (canmak'dan) yanma, tutuşma. 3. kol, yan. ~ *suv:* yan su, kol, katılan su, *Kobanni ~ suvları:* Kuban'ın yan kolları.

Canıv yanma, keskinleştirme. ~ *etmek:* keskinleştirmek, bilemek.

Canıvar hayvan, vahşi hayvan, canavar, yaratık. *Cırthıç ~la:* yırtıcı hayvanlar, ~ *sıfatlı:* canavar yüzlü, *can ~la:* yaratıklar, ~ *nı canı kesine bağalı:* canavarın canı kendisine tatlı (a.s.), ~ *kuvulsa cardan sekirir:* vahşi hayvan kovalanırsa yardan atlar (a.s.), *har ~ kesini teşigin korulaydı:* her vahşi hayvan kendi inini savunur (a.s.).

Canıvarça canavarca, vahşice.

Canıvarlanıv canavarlanma, canavarlaşma, vahşileşme.

Canıvarlanmak canavarlaşmak, canavarlanmak, vahşilenmek, yabanilenmek, vahşileşmek, yabanileşmek.

Canıvarlay canavarca, vahşi halde, canavar halde.

Canıvarlık vahşet, vahşilik, canıvarlık.

Canıvlamak bilemek, bile taşına sürmek, taşta tutmak, kışkırtmak, fitlemek, tahrik etmek. *Ol adamnı adamğa canıvlarğa bek süyedi:* o adamı adama (insanı insana) fitlemeyi çok seviyor, *çalkını ~:* tırpanı taşta tutma, *ol canıvlavun koyark tülkü:* o tahrikini bırakmayacak.

Canıvlanıv bilenme, fitlenme, tahrik edilme.

Canıvlanmak bilenmek, taşta sürülmek, tahrik olmak, fitlenmek, kışkırtılmak.

Canıvuk yanıcı, tutuşucu, parlayıcı. *Ol ~nu biridi:* o parlayanın biridir.

Canıvul telaş, koşuşma, velvele, alarm. ~ *etmek:* telaş etmek, *elni ~ğa buvdula:* köyü velveleye boğdular.

Canıklıç alaimi sema, ebemkuşağı, gökkuşağı.

Cankoz (bot.) kardelen.

Canlamak (callamak) çekilmek, kırmak, yan kırmak, sıvışmak, dikkat etmek (mec.), sakınmak.

Bılaydan canla!: buradan sıvış!, *allındağılanı canlab oz:*

önündekileri sakınarak geç, *işden ~:* işden kırmak, *üyge ~:* eve

sıvışmak, *bizden canlab aylanadı:* bizden sakınıp geziyor.

Canlanıv canlanma, dirilme.

Canlanmak canlanmak, dirilmek.

Canlav sıvışma, sakınma, kırma.

Canlavsuz sebatkârca, sürekli, aralıksız. *Elni cügün ~ költürüv:*

köyün yükünü sürekli taşıma, *avruğanğa ~ karav:* hastaya aralıksız ihtimam (bakma).

Canlı 1. canlı, yanlı, taraftar, taraf, taraflı. ~ *bolmak:* taraf olmak, yan

tutmak, *karnaşı ~ bolmak:* kardeşi taraflı olmak, *müslimanla ~*

bolmak: müslümanların tarafını tutmak, *toğuz ~ dev:* dokuz canlı

dev, *eki ~:* iki yanlı, iki yüzlü. 2. (callı) kurt (mec.). *Kançık ~:* dişi

kurt, *kazak ~:* kazak kurt, yalnız gezen (erkek) kurt, *cıyın ~:* kurt

sürüsü, *aç ~:* aç kurt, *aç ~ça cumuldu:* aç kurt gibi yumuldu.

Canmak yanmak, ateşlenmek. *Tank candı:* tank ateşlendi, *lampa canadı:* lamba yanıyor, *canıb cuklanmak:* yanıp sönmek, *nur ~:* ışık saçmak, aydınlanmak, *duv deb ~:* güf diye yanmak, *içim duv dep candı:* içim güf diye yandı, içim kan ağladı (mec.), *atam üsüme candı (mec.):* babam (beni) azarladı, babam çok azarladı, *birevnü otuna ~:* başkasının nârına yanmak, başkasının zahmetini çekmek (mec.).

Cannet bk. candet.

Canjan yanan, tutuşan, parlayan. *~ ot:* yanan ateş, *tar kabırır ~ otdan tolğanda:* dar kabirin yanan ateşten dolanda (mısra), *~ kamıjak:* ateş böceği, *ol ~ otdan ülüş alğan bir çaşdı:* o yanan ateşten hissesini alan bir delikanlıdır.

Canpegey yan, eğik. *Börkün ~ kiyib baradı:* şapkasını yan giyerek gidiyor.

Cansız cansız, takatsiz, güçsüz.

Cansızlık cansızlık, takatsizlik.

Canşak geveze, çenebaz, çok konuşan, dırdırcı. *Erkişini canşağı, tişirivni aşıağı:* erkeğin çenebazı, kadının aksağı (deyim).

Canşaklık gevezelik, lafazanlık, çenebazlık, dırdırlık.

Canşamak gevezelik etmek, çok laf söylemek. *Tarşa deri canşab turdula:* sabaha kadar gevezelik edip durdular.

Canşav gevezelik etme, boşboğazlık, çene çalma, çok konuşma.

Cantağay eğik, yan yatmış, eğri. *~ geben:* yan yatmış ot yığını.

Cantağayına eğrisine, aksine, yampirisine.

Cantak bk. cantağay.

Cantav kayış, bel kemeri. *~nu uzunu aşşı, söznü kışhası aşşı:* kemerin uzununu iyi, sözün kısası iyi (a.s.), *~un beline kışdı:* kemerini beline bağladı.

Cantayıv yan yatma, yan gelme, eğilme, bükülme.

Cantayıvçu yan gelip yatıcı, tembel.

Cantaymak yan yatmak, eğrilmek, meyillenmek, yan gelip yatmak. *Nek cantayasa?:* niye yan gelip yattıyorsun?, *sıntaş cantayıp tura edi:* mezartaşı eğilip duruyordu.

Cañı yeni. *~ zat:* yeni şey, *~ üylenen:* yeni evlenen, *~ ay:* yeni ay, *~ tuvğança boldu:* yeni doğmuş gibi oldu, *~ cuvukla:* dünür akrabaları, *~ ay bıla körün:* yeni ayda görün (çok az ziyarete gelen kimseye söylenir) (deyim), *~ karda alğa barma, uvak çırpıda artha kalma:* yeni yağın karda önde gitme, çırpılıkta geride kalma (a.s.), *~ sibirtki aruv sibirir:* yeni süpürge güzel süpürür (deyim), *~ üy maka kaklar:* yeni ev kurbağa eti kurutur (a.s.).

Cañıça yeni gibi, yenice.

Cañıçı yenici, yeniye taraftar.

Cañıçılık yenicilik, yenilikçilik.

Cañıdan yeniden.

Cañılıç yanlış. *~ etmek:* yanlış yapmak, *~ aytmak:* yanlış söylemek, *~ cazmak:* yanlış yazmak.

Cañılıçlık yanlışlık.

Cañılıcsız yanlışsız.

Cañılık yenilik.

Cañılık yenilik.

Cañılıv yanılma, yanılığ.

Cañılmak yanılmak. *Cañılmağan cayak bolmaz, abınmazlık ayak bolmaz*: yanılmayan yanak olmaz, tökezemeyen ayak olmaz (a.s.), *akıllını cañılğanı telini ozar*: akıllının yanılması deliyi geçer (a.s.).

Cañılthıç yanıltıcı. ~ *söz*: yanıltıcı söz.

Cañıltıv yanıltma.

Cañıltmak yanıltmak.

Cañıriv nüksetme, yeniden ortaya çıkma.

Cañırivçu nüksedici, tekrarlayıcı. ~ *avruv*: nüksedici hastalık.

Cañırmak yeniden ortaya çıkmak, depresmek, nüksetmek. *Avruvu cañırğandı*: hastalığı nüksetmiş, *biyağı cöteli cañırdı*: her zamanki öksürüğü depreşti.

Cañırtılıv yenilenme.

Cañırtılmak yenilenmek.

Cañırtından (malk.) bk. cañırtın.

Cañırtıv yenileme.

Cañırtmak yenilemek. *Caz kele ese üybüzünü cañırtırıkız*: bahar gelince evimizi yenileyeceğiz, *kıyımelerin ~*: elbiselerini yenilemek.

Cañız 1. yalnız, tek, bir kez, biricik.

Sabıy ~ kalğandı: çocuk yalnız kaldı, ~ *adam*: yalnız adam, *anı ~da körmege*: onu bir kez bile görmedim, ~ *kesi*: yalnız kendisi, tek başına, ~ *balamı koynuma kıstım*: biricik yavrumu kucağıma kıstım, *tavladan miyik tav bolmaz*, ~ *terek bav bolmaz*: dağlardan yüksek dağ olmaz, yalnız ağaç bağ olmaz (a.s.), ~ *taşdan kala bolmaz*: yalnız taşdan kale olmaz (a.s.), ~ *çibin bal etmez*: tek arı

bal yapmaz (a.s.). 2. bir halk oyunu, çok seri ve sıçrayarak oynanan tek kişilik bir oyun, lezginka, ~*ğa barmak*: lezginka oynamak.

Cañızışar birer, teker, birişer.

Cañızkol tek kollu.

Cañızköz tek gözlü.

Cañızlık yalnızlık, kimsesizlik, teklik. ~ *san*: (gram.) tekil, ~ *koymadı*: yalnızlık bırakmıyor, ~ *cavdan kıyın*: yalnızlık düşmandan kötüdür (deyim), ~ *çaşav*, *amalsız çaşav*: yalnızlık hayatı, çaresiz hayatı (deyim).

Cañızsınıv yalnız hissetme, yalnız görme.

Cañızsınmak yalnız hissetmek, kimsesiz görmek. *Atacurtdan uzakda kesimi cañızsınıb cıladım*: babayurdundan uzakta kendimi yalnız hissederek ağladım, *çaşını cañızsınıb kızların bermedile*: oğlanı kimsesiz görerek kızlarını vermediler.

Cañur yağmur. *Tayak ~*: sağanak yağmur, *sañırav ~*: ahmak ıslatan, *maral kozlağan ~*: maral yavrulayan yağmur, yaz yağmuru, güneş yağmur, ~ *suv*: yağmur suyu.

Cañurçuk çilenti, serpinti.

Cap-calan çırıl çıplak.

Cap-cañı yepyeni.

Cap-cañız yapa yalnız.

Cap-caşil yemyeşil.

Caphak (anat.) kürek kemiği.

Caphaksız (mec.) çelimsiz (adam), biçimsiz (adam), zavallı. *Bu ~ betine iñillik çağadı*: bu zavallı yüzüne kızılık sürmüş.

Caphıç kapak. *Köz ~*: göz kapağı.

Capı biçim, şekil, hal, görünüş, surat, kılık, üstbaş, kalıp. *Nedi bu ~ı?:* nedir bu halin?, *~lı adam:* görünüşlü (gösterişli) adam, *keçe kalır ~sı bardı:* gece kalacak gibi bir hali var, *ariv ~lı:* güzel görünüşlü, *üynü ~sı kalaydı?:* evin şekli nasıl?

Capısız biçimsiz, şekilsiz, suratsız, kılıksız, gösterişsiz.

Caplanıv yaslanma.

Caplanmak yaslanmak. *Eşikge ~:* kapıya yaslanmak, *bavurundan ~:* yüzü koyun uzanmak, *maña caplanma da başırjı madarını kör:* bana yaslanma da başının çaresine bak.

Capma bk. catma.

Capmak örtmek, kapamak, kapatmak. *Başın ~:* başını örtmek, *üsün ~:* üstünü örtmek, *colnu kar cabhandı:* yolu kar kapatmış, *cıylıvnu ~:* toplantıyı kapamak, *eşigin ~ (d):* kapisını örtmek (ocağını söndürmek), *carlıni eşigin caphandıla:* garibin ocağını söndürmüşler.

Capsarıv (malk.) yatıştırma, teskin etme.

Capsarmak (malk.) teskin etmek, yatıştırmak.

Car yar, uçurum. *~ğa sekirmek:* uçuruma atlamak, *~oyulğança:* yar yıkılmış gibi, gür, *tübü körünmegen ~:* dibi görünmeyen yar, *~kıyırında cav mandalak-el bergen comak-(kuyruk uçu):* yar kıyısında yağ mandalak-bilmece-(kuyruk ucu).

Cara yara. *Avur ~:* ağır yara, *aşlanjan ~:* haşlanan yara, *ok ~:* ok yarası, *kılıç ~:* kılıç yarası, ~

salmak: yaralamak, *cürek ~:* kalp yarası, *bıçak ~ bitelir, avuz ~ bitelmez:* bıçak yarası kapanır, dil yarası kapanmaz (a.s.).

Caraghan yarayan, yarayışlı, faydalı, yararlı. *~adam:* yararlı adam, *~darman:* faydalı ilaç.

Carak nazik, cılız, kibar. *~salam:* nazik selam, *nartüh ~bolub baradı:* mısırlar cılızlaşıp gidiyor.

Caraklı lâtif bir şekilde örtülmüş, *~tav:* lâtif bir örtü ile kaplı dağ, yeşille örtülmüş dağ.

Caralamak yaralamak.

Caralanıv yaralanma.

Caralanmak yaralanmak. *Eki kolum caralanıb uşkok tutmaydı:* iki elim yaralanarak silah tutmuyor, *atdan tüşüb caralanıandı:* attan düşerek yaralanmış.

Caralav yaralama.

Caralı yaralı. *~bolmak:* yaralı olmak, yaralanmak, *~nı castığında sav ölür:* yaralının yastığında sağlam ölür (a.s.).

Caramağan yaramayan, yaramaz, fena, kötü, faydasız. *~söz:* fena söz, *cukğa ~:* bir şeye yaramayan, *~kılık:* kötü karakter.

Caramak yaramak, yarar sağlamak, fayda sağlamak. *Bu, cukğa cararıkdı:* bu bir şeye yarayacak, *cüregine ~:* uygun gelmek, aklına yatmak, hoşuna gitmek, *anı aythanı cüregime caradı:* onun dediği hoşuma gitti, *meni neme cararıkdı?:* benim neyime yarayacak?, *darman caramadı:* ilaç fayda sağlamadı.

Caramaz yakışmaz, doğru olmaz, uygun değil. *Kimge da aldarğa ~:* kimseye yalan söylemek

yakışmaz, *an'a amandı derge ~:* ona kötüdür demek doğru olmaz.
Caramazlık yaramazlık, nahoşluk, (işe) yaramayacak. *Anı caramazlığı belgilidi:* onun (işe) yaramayacağı bellidir.
Caraşdırıv düzeltme, barıştırmak, yerleştirme. *~ ornuna talaşdırıv:* barıştırmak yerine dalaştırma (deyim).
Caraşdırmak ayarlamak, düzeltmek, barıştırmak, düzene koymak, yerleştirmek. *İşge ~:* işe yerleştirmek, *üsün-başın ~:* üstünü başını düzeltmek, *bir biri bıla ~:* bir biri ile barıştırmak, *baş ~:* işini düzene koymak.
Caraşiv 1. güzel, uyumlu, kibar, hoş, geçimli. *~ adam:* uyumlu adam, *~ adamnı nesi da ~:* hoş adamın nesi de hoş (deyim), *~ üy:* uyumlu aile, *~ kız:* güzel kız. 2. uyma, uyum, anlaşma, alışma. *Bavğa ~:* ahıra alışma, *~ çaşamak:* anlaşarak (barış içinde) yaşamak, *bağasına ~:* fiyatında anlaşma, *terj ~:* (gram.) uyum, âhenk, *~uç'a bolsun:* gerektiği (yakışığı) gibi olsun.
Caraşivlik iyilik, güzellik, yakışıklık. *~ bıla neni da etdirallıksız:* güzellikle her şeyi yaptırabilirsiniz, *~ğa aytadı:* iyilik için söylüyor, *anı ~u kayrı keterikdi?:* Onun yakışıklılığı nereye gidecekti?
Caraşivlu gösterişli, yakışıklı, güzel, uygun. *~ politika:* uygun politika, *~ adam:* yakışıklı adam, *~ kıyım:* gösterişli elbise.
Caraşivsuz nahoş, uygunsuz, yakışmıyacak biçimde, uyumsuz, biçimsiz, çirkin, geçimsiz. *Bu ~du:*

Bu uygun değil, *~ adam:* uyumsuz adam, geçimsiz adam, *kertisin aytırık esek, etgenigiz bek ~ bolğandı:* gerçeği söyleyeceksek, yaptığınız çok çirkin (nahoş) olmuş.
Caraşivsuzluk geçimsizlik, yakışsızlık, uyumsuzluk. *~nu kuru da ol çığaradı:* geçimsizliği (uyumsuzluğu) her zaman o çıkarıyor.
Caraşmak barışmak, uymak, düzelmek, kendini kaptırmak, uygun gelmek, iyi gelmek, yakışmak, anlaşmak, uyuşmak, intibak etmek. *Tatlı zat meñe caraşmaydı:* tatlı şeyler bana iyi gelmiyor, *caraşib çaşaydıla:* anlaşarak yaşıyorlar, *kışı bıla caraşmağan:* kimseyle uyuşmayan, *kölek meñe caraşmaydı:* gömlek bana yakışmıyor (iyi gelmiyor), *mızan kozuçuk sürüvge caraşdı:* (geç doğan) kuzu sürüye intibak etti, *tili caraşhan adam:* dili düzgün adam, *uşakğa caraşdı:* sohbele kendini verdi, *kereksiz guruşhaçı büsürövsüz caraşır:* gereksiz serzenişte bulunan kendi kendine barışır (a.s.).
Caraşmazlık düzelmeyecek, barışmıyacak. *~ karşçılık:* düzelmeyecek düşmanlık.
Caratıv 1. beğenme, faydalanma. 2. yaratma, halletme.
Caratıvçu yaratıcı, yaradan. *~nu kesine çamlandırma!:* Yaradanı kendine gazaplandırma!, *neni da ~ carathandı:* herşeyi Yaradan yaratmış.
Caratmak 1. beğenmek, (işe) yaratmak, (bir işte) kullanmak. *Men anı caratama:* ben onu

beğeniyorum, *sabiy bir cukğa carasın*: çocuk bir işe yarasın, *caş kızını caratadı*: oğlan kızı beğeniyor, *bu kaşalanı bir cukğa caratayım*: bu tahtaları bir şeye kullanayım. 2. yaratmak, halk etmek. *Carathan Allah*: yaradan Allah, *caşlığınan beri bizni etibizden toymadıñ, biz haribleni tavda caşarğa koymadıñ, endi bizni koysañ, Carathan Allah koymasın!*: gençliğinden beri bizim etimizden doymadın, biz garipleri dağda yaşamaya komadın, şimdi bizi bırakırsan, Yaradan Allah (seni) komasın! (Biynöger Destanından), *koynu Allah caratdı, ečki coldan koşuldu*: koyunu Allah yarattı, keçi yoldan katıldı (deyim).

Carav 1. fayda, yarama, yarar, kâm, kâm alma. *Kozuçuk sütten ~ etgendi*: kuzucuk süttten kâm aldı, *~ etmek*: kâm almak, faydalanmak, doymak. 2. ihtiyaç, iş. *Kesi ~una aylanadı*: kendi ihtiyacı için dolaşüyor, *kesi ~una karaydı*: kendi işine bakıyor.

Caravlanıv yararlanma.

Caravlanmak yararlanmak, faydalanmak,

Caravlu 1. yararlı, faydalı. *~ adam*: faydalı insan, *~ bolmak*: yararlı olmak, *~ darman*: faydalı ilaç. 2. işe yarar, çok iyi, mükemmel. *Atam meñe ~ bir at berdi*: babam bana çok iyi bir at verdi, *habçükleni ~sun caravsuzun ayırığız*: eşyaların işe yarayanını ve işe yaramayanını ayırınız.

Caravluk işe yararlık, faydalılık.

Caravluluk yararlılık, faydalılık.

Caravsuz yararsız, işe yaramaz, faydasız, yarayışsız, geçersiz. ~

ağaçnı çığanası ulla bolur: yararsız ağacın dikenini büyük olur (a.s.).

Caravsuzluk yarayışsızlık, faydasızlık, geçersizlik.

Carçık çatlak. *Süyegi ~ sınğandı*: kemiği çatlak tarzında kırılmış, *~ sındırmak*: çatlatmak, *~ sınmak*: çatlak, *süyegi ~ sınğandı*: kemiği çatlakmış.

Cardam yardım, muavenet.

Cardamçı yardımcı.

Cardamçılık yardımcılık.

Cardamlık bk. cardam.

Cargam yar, uçurum.

Carğak partal, koyun postu parçası.

Carğıç yarıcı, bozucu, sıkıcı. *Cürek ~*: can sıkıcı, asap bozucu.

Carı 1. tüyleri kazınmış deri, tabaklanmamış tüysüz deri. *~ kapçık*: tüysüz tuluk, tuluk, *~ elek*: deri elek. 2. yana, tarafa, tarafına, doğru. *Bir ~*: bir yana, bir tarafa, *turnalaça kış bir ~ köçe, caz bir ~ köçe aylanabız*: turnalar gibi kışın bir tarafa, yazın bir tarafa göç ederek dolaşıyoruz, *Teberdi ~ barabız*: Teberdi tarafına gidiyoruz, *söznü cüz ~ sürürge boladı*: lafı yüz tarafa çevirmek mümkün, *uzak ~ keterikbiz*: uzaklara doğru gideceğiz.

Carıçayak meşin yüzlü (adam). *Kim edi ol ~?*: Kimdi o meşin suratlı?

Carık aydın, aydınlık, açık, parlak, ışık, nur, güleç, neşeli (mec.), güleç yüzlü (mec.). *Lampa ~*: lamba ışığı, *köz ~ım*: göz nurum, *ertden ~*: sabah aydınlığı, *Teyri ~*: ilahi ışık, ilahi nur (inanışa göre, ermiş kimseye gecenin bir vaktinde ortalığı pırıl pırıl aydınlatan ilahi bir ışık inermiş, buna *Teyri carık* adı

verilir. Kanaatimizce bu inançta şamani inançlarla islami inançlar birbirine girmiştir.), ~ *caşil*: açık yeşil, ~ *üy*: aydınlık ev, ~ *dünyam karanlı boldu*: aydınlık dünyam karanlık oldu, ~ *culduz*: parlak yıldız, ~ *boluv*: aydınlanma, gülyüz gösterme (mec). ~ *adam*: gülyüzlü adam, *konakğa ~*: misafire gülyüzlü, *ana, üynü kün ~*: ana evin gün ışığı (a.s.).

Carıkarın pisboğaz, obur, işkembesi büyük.

Carıkcürek iyi kalpli, açık kalpli. ~ *adam*: açık kalpli adam.

Carıklamak aydınlatmak, bilgi sahibi yapmak, ışıklandırmak. *Har zatnı üsünden halknı carıkatırğa kerekdi*: her şey hakkında halkı aydınlatmak gerek. *Caşavnı ~*: hayatı aydınlatmak.

Carıklanıv aydınlanma, bilgi sahibi olma, ışıklanma.

Carıklanmak aydınlanmak, bilgilenmek (mec.), ışıklanmak, bilgi sahibi olmak. *Caşla, okub carıklanığız, sizni cariğiz bıla curt carıklansın*: gençler okuyup bilgi sahibi olunuz, sizin aydınlığınızla yurt aydınlansın.

Carıklav aydınlatma, ışıklandırma, bilgilendirme, bilgi sahibi yapma.

Carıklı açık, aydınlanmış, ışıklı, temiz. *Bet ~ bolmak*: yüzü ak çıkmak, alnı ak olmak, yüzü aydınlanmış olmak, *bet ~ etmek*: yüz ağartmak, *ol elibizni bet ~ etdi*: o köyümüzün yüzünü ağarttı, *bet ~ bolurça*: yüz ağartacak şekilde, yüzümüzü ağartacak gibi, *Allah atağıznı bet ~ etsin!*: Allah

babanızın yüzünü ak etsin! (taziye sırasında söylenen dilek).

Carıklık aydınlık, ışıklık, bilgi, bilgiyle ilgili, kültürle ilgili, gülyüzlülük, yakınlık. ~ *işle*: kültürle ilgili işler, *konakğa ~ körgüztüv*: misafire yakınlık (yakın ilgi) gösterme.

Carılğan yarık, yarılmış, yarılan, çatlak, çatlayan, kahırlanan (mec.). *Cerni ~ı*: yerin çatlağı, yerin yarığı, ~ *kölüm keşdi*: kahırlanan gönlüm ferahladı (kahırlanan kalbim oh çektii).

Carılıv yarıma, çatlama, sinirlenme (mec.), kahırlanma (mec.).

Carılmak yarılmak, çatlama, kahırlanmak (mec.), sinirlenmek (mec.). *kış tüşgünçü otunla carılırğa kerekdile*: kış düşünceye kadar odunların yarıması gerekir, *cer, kurğak kışhandan carılıb turadı*: yer, kuraklığın sıkmasından çatlayıp duruyor, *kaya carılıb tüşe tebreğendi*: kaya çatlıyarak düşmek üzere, *anı aldağanına carılama*: onun yalan söylemesine sinirleniyorum, *cılab ~*: ağlayıp çatlamak, *carıl da öl!*: çatla da öl!, *carıla eser buzul!*: çatlıyorsan patla!, *içi carıllık*: karnı yarılasıca!

Carım yarım. *Som ~*: yarım som (somun yarısı), *cüz ~*: elli, yüzün yarısı, *cüz bıla ~*: yüzelli, yüz ile yarısı, *bir bıla carım*: bir ile yarısı, bir buçuk, *tüz ~*: tam yarısı, ~ *kaşemer*: yarı kaşmir, ~ *cıl*: yarım yıl, ~ *ayırımkan*: yarımada, ~ *colda calkav tohtar*: yarı yolda gevşek (adam) durur (a.s).

Carımak aydınlanmak, ışımak, ışıdamak, tenvir edilmek, açılmak,

ağarmak. *Ertdeji tuban carıdı:* sabah sisi aydınlandı (açıldı), *kün carıdı:* güneş açıldı, *tañ carıdı:* tan yeri ağardı, *culduzla carıydıla:* yıldızlar ışıldıyorlar, *közü-başı carıdı:* yüzü gözü açıldı (aydınlandı), *carığan adam:* aydın adam, münevver adam, *carımağan adam:* aydınlanmamış (bilgisiz) adam.

Carımazlık gelişmiyecek, ilerlemeyecek. *~ iş:* ilerlemeyecek iş, *~ mal:* gelişmiyecek hayvan.

Carıv 1. aydınlanma, ışıklanma, bilgilenme. 2. (carmak'dan) yarma, çatlatma, sinirlendirme, kahırlandırma.

Carıvçu yarıcı. *Buz ~:* buz kıracağı.

Carka yarma, iri ağaç parçası, iri, iri parça odun, parça, iri kıyım. *Otun ~ları ocağa sal:* iri odun parçalarını ocağa koy.

Carka küçükbaş hayvanlarda bir eneme şekli (kulak arkasının orta yerinde derince kesilerek yapılan en). *~ kulak koy:* kulağı **carka** şeklinde enenmiş koyun (carka kesisi yüzünden hayvanın kulağının uç tarafı aşağıya sarkar).

Carkalamak yarmak, parçalamak. *Otun ~:* odun yarmak.

Carkalav yarma, parçalama.

Carkma iri parça, iri kıyım.

Carkmalamak bk. carkalamak.

Carkmalav bk. carkalav.

Carkoy fırında pişirilmiş etli patates yemeği, carko.

Carlı fakir, düşkün, zavallı, garip, merhum, çaresiz. *~ boluv:* fakir olma, *~ çasav:* fakir hayatı, *~ halk:* fakir halk, *~ can:* zavallı can (zavallı adam), *menden ~ kim*

bolur?: benden zavallı kim olur?, *anam ~:* merhum annem (garip annem), *koy ~, koy!:* bırak zavallı, bırak!, *ov men ~!:* ah ben garip! (eyvah!), *~ azığin alğa kabar:* fakir azığını önce yer (a.s.), *~ amalli:* zayıf imkânlı, *~ atha minse, kaydan aldın deydile, bay atha minse oğurlu bolsun deydile:* fakir ata binerse, nerden aldın derler, zengin ata binerse, kademli olsun derler, *~ğa bergen can uçün, bayğa bergen mal uçün:* fakire veren canı için, zengine veren malı için (a.s.), *~ borçdan kutulmaz:* fakir borçtan kurtulmaz (a.s.), *~nı cağı çok:* fakirin müdafii yok (a.s.), *~ğa car avar:* fakirin (üzerine) yar yıkılır (a.s.), *~ kölü carık:* fakirin kalbi zengin (a.s.), *~ kindigin kesi keser:* fakir göbeğini kendi keser (a.s.), *~ koysa bay alır, sokur koysa sav alır:* fakir bırakırsa zengin alır, kör bırakırsa sağlam alır (a.s.), *~ sav elni kayğısın eter:* fakir bütün ilin telaşını üstlenir (a.s.), *~ tüyege minse da it kabar:* fakir deveye binse de it ısırır (a.s.), *~nı ihtırması bayğa kala körünür:* fakirin kümesi zengine saray görünür (a.s.), *~nı eki cuvığu bir kün kelir:* fakirin iki akrabası aynı gün gelir (a.s.), *~nı eşiğin mahtağan cabar:* fakirin ocağını övgü söndürür (a.s.), *~nı aşı allına kelse burnu kanar:* fakirin kısmeti önüne gelse burnu kanar (a.s.).

Carlı-cazık fakir-garip, fakir-yazık.

Carlılanıv kendini fakir gösterme.

Carlılanmak kendini fakir göstermek.

Carlılık fakirlik, naçarlık, yokluk, maişet, ihtiyaç. ~ *anı burjalthandı:* fakirlik onu bunaltmış, ~ *kışandı:* fakirlik sıkılmış, ~ *ın caşırğan bayınmaz:* fakirliğini saklayan zenginleşmez (a.s.), ~ *ın tındırmak:* maişeti sağlamak, *kese ~ına karaydı:* kendi ihtiyacına bakıyor, *üy ~:* ev ihtiyacı, *halknı ~ı:* halkın ihtiyacı.

Carlısınıv fakirsinme, fakire sayma.

Carlısınmak fakir saymak, fakir görmek, fakirsinmek, fakire saymak. *Caşnı carlısındıla kızların bermedile:* delikanlıyı fakir görüp kızlarını vermediler.

Carma yarma, kırık, ufalanmış, parçalanmış. *Nartüh ~:* mısır yarması, *arpa ~:* arpa yarması, ~ *tirmen:* yarma yapan değirmen.

Carmaak yarmak, kızdırmak, çatlatmak, kahırlandırmak. *Otun ~:* odun yarmak, *keme suvnu eki carıb baradı:* gemi suyu ikiye yarararak gidiyor, *başın ~:* kafasını yarmak, *kabırın carma!:* kabrini çatlatma, *cürek ~:* kahırlandırmak, sinirlendirmek, kalbini çatlatmak.

Carmaalamak ufalamak, parçalamak, yarım yanlış yapmak, yarım yanlış söylemek (konuşmak) (mec.). *ol neleni carmalaydı?:* o ne hakkında yarım yanlış konuşuyor?

Carmaanma ufalanma, parçalanma, yarma haline gelme.

Carmaanmak yarmalanmak, yarma haline gelmek, ufalanmak, parçalanmak.

Carmaalav ufalama, yarmalama, yarım yanlış yapma, yarım yanlış konuşma.

Carmaalık hayvan pazarı, hayvan fuarı; yarma yapılacak hububat.

Carsımak kaygı duymak, yarsımak, ihtimam göstermek, canı yanmak, üzülmek, can ağrıtmak, aksamak, zarar görmek, sıkıntı çekmek. *İşge ~:* işe ihtimam göstermek, *avruğanı sebebli işi carsıdı:* hastalığı yüzünden işi aksadı, *ataları ölgenli carsıb turadıla:* babaları öldüğünden beri sıkıntı çekip duruyorlar, *carsığanına canlı çabar:* ihtimam gösterdiğine kurt saldırır (a.s.), *oyunğa barama deb dersinji carsıtma:* oyuna gidiyorum deyip dersini aksatma, *caşlarını gecikgenine carsıb turadıla:* oğullarının gecikmesinden dolayı kaygılanıp duruyorlar.

Carsıtmak aksatmak, zarar vermek, engellemek, üzme, sıkma. *Canıñı boş carsıtma:* canını boş yere sıkma, *işinji carsıtma:* işini aksatma.

Carsıv kaygılanma, üzüme, can ağrıtmak, ihtimam, özen, özenme, aksama, zarar görme, engel. *~la köb boldula da işni bitdıralmadık:* engeller çok oldu da işi bitiremedik, *atabızın keçikgenine ~ etib turabız:* babamızın gecikmesinden dolayı kaygılanıp duruyoruz, *işinje ~ et:* işine özen göster.

Carsıvlu üzüntülü, kaygılı, sekteli, engellemeli, kuşkulu, şüpheli, endişeli. *Malnı ~ etmegiz:* sürüyü kaygılı (durumda) bırakmayınız, *cüregim üyge ~du:* kalbim eve endişelidir, *ol iş bek ~ boldu:* o iş çok üzüntü verici oldu, ~ *bolub turabız:* kaygılanıp duruyoruz.

Carsıvlu aksaklık, üzüntülük, endişelik, sektelik, kaygılanacak. *İşde ~ çokdu:* işte aksaklık yok, *~ğa kaldık:* kaygılanacak (duruma) düştük, *~ bir iş etese deb içimde canım çokdu:* üzüntüye sebep olacak bir iş yapacaksın diye çok korkuyorum.

Carsıvsuz aksaksız, üzüntüsüz, endişesiz, kaygılanmıyacak, sağlam. *~ çaşav:* kaygısız (rahat) hayat, *iş ~ baradı:* iş sektesiz ilerliyor, *işni ~ etigiz:* işi sağlam yapınız.

Cartı yarım, noksan (mec.), yetersiz, kafadan noksan (mec). *Eki etib ~sı:* ikiye bölüp yarısı, *baş ~:* başın yarısı (hayvanlar için), *tüz ~sı:* tam yarısı, *~ colda koydula:* yarı yolda bıraktılar, *~ kalğan iş:* yarım kalan iş, *~ adam:* noksan adam, kafadan noksan adam, *~ okuğan:* yetersiz tahsil gören, *akılı ~:* yarımakıllı, *~ aynı cariği da ~:* yarım ayın aydınlığı da yarım (deyim), *akılı ~dan sanı ~aşlı:* aklı eksik olandan, uzvu eksik olan yeğdir (a.s.), *başı ~ neden da ~:* kafası noksan olanın herşeyi de noksandır (a.s.).

Cartıakıl yarım akıllı, noksan akıllı.

Cartı-kurtu yarım-yanlış, şöyle-böyle, baştan sonuna. *~~ okudum:* şöyle-böyle okudum, *haparnı ~~ eşitgenme:* haberi yarım-yanlış işittim, *ol işni ~~ eterge öçdü:* o işi baştan sonuna yapmaya alıştı.

Cartılık yarımılık, eksiklik, akıldan noksanlık (mec).

Cartma bk. carka.

Cartma-kurtma parça-kesek, bölük-pörçük, baştan savma. *Hunanı ~~~ işleb ketdile:* duvarı baştan savma örüp gittiler.

Cartmalamak parça-kurça etmek, paralamak, bölük pörçük yapmak. *Otunnu ~:* odunu parçalamak, *işni ~:* işi bölük-pörçük yapmak, *haparnı ~:* haberi parça-kurça anlatmak, *sözünjü cartmalab turmada tabııla ayt:* sözünü bölük-pörçük edip durmada münasip şekilde söyle.

Cartmalav bölük-pörçük etme, parça-kurça etme, parçalama.

Casak vergi. *Mal ~:* hayvan vergisi, *~ cıyiv:* vergi toplama, *~ salmak:* vergi koymak, haraca kesmek.

Casakçı tahsildar.

Casaklık vergiye ait, vergiyle ilgili.

Casalğan süslenen, bezenen, tezyin edilen, süslü, bezeli. *Altın bıla ~:* altınla süslenen, *~ oram:* bezenmiş sokak.

Casalıv tezyin edilme, donatılma, süslenme.

Casalma süs, motif, desen.

Casalmak tezyin edilmek, süslenilmek, süslenmek. *Bayramnı allı bıla elni üyleri casalıbdıla:* bayram öncesi köyün evleri süslenmiş.

Casamak süslemek, bezemek, donatmak, yapmak (yasamak). *Üy ~:* evi süslemek, *gülleden ~:* çiçeklerle donatmak, *üyleni bayramğa ~:* evleri bayrama süslemek, *çepkenni inci bıla ~:* cepkeni inci ile süslemek, *sabiylege çana ~:* çocuklara kızak yapmak, *karab karağınçı casab atdı:* göz açıp kapayıncaya kadar yapıverdi.

Casaniv bezenme, süslenme, donanma.

Casanma süslü, süslenmiş. ~ *kız*: süslenmiş kız, ~ *oram*: süslenmiş sokak, ~ *boluv*: süslü olma, süslenme, ~ *etmek*: süslemek, *kızın kuru da ~ etib turadı*: kızını her zaman süsleyip duruyor.

Casanmak süslenmek, bezenmek, donanmak, giyinip kuşanmak, süslenip püslenmek. *Terekle caprakdan casandıla*: ağaçlar yapraklarla donandılar.

Casanmalık süslülük.

Casanjan süslenmiş, süslenen. *Tişirivni artık ~i süyümsüz boladı*: kadının fazla süsleneni sevimsiz oluyor.

Casav süsleme, bezeme, süs, dekor. ~ *cabiv*: süs örtüsü.

Casavay nöbetçi.

Casavaylık nöbetçilik.

Casavçuk biblo, taş bebek.

Cassı 1. yassı. ~ *taş*: yassı taş, ~ *bolmak*: yassılaştırmak, ~ *etmek*: yassılamak. 2. yatsı, yatsı namazı vakti. ~ *namaz*: yatsı namazı (*catsı namaz* şeklinde de kullanılır).

Cassibet yassı yüzlü, ablak yüzlü.

Castık yastık. *Kuş ~*: kuş tüyü yastık, ~ *tübünde*: yastığın altında, *tüb ~*: minder, *baş ~*: baş yastığı.

Castıklı kâhin. ~ *katın*: kâhin kadın, falcı kadın.

Casus casus, ispiyoncu.

Caş 1.oğlan, oğul, delikanlı, genç. *Hanña ~ tuvğandı*: hanın oğlu olmuş, *teñimi ~i*: arkadaşımın oğlu, *emçek ~*: süt oğul, *ay igi ~!*: hey iyi oğlan!, ~ *üy*: oğlan evi, ~ *bıla kız*: oğlan ile kız, *teñ ~la*: akran oğlanlar, *süygen ~i*:sevdiği

oğlan, *azat köllü ~!*: serbest gönüllü delikanlı, hür düşünceli delikanlı, *teli ~*: deli oğlan, ~*nı adamlığı sorulur*, *kızını arivluğu sorulur*: oğlanın insanlığı sorulur, kızın güzelliği sorulur (a.s.), ~*ğa aytsaň çabar*, *itge aytsaň kabar*: delikanlıya söylersen koşar, köpeğe söylersen ısırır (a.s.), ~ *asırağan kuvanır*, *kart asırağan uyalır*: genç (hayvan) besleyen kivanır, kart (hayvan) besleyen utanır (a.s.), ~*ıña bazar hantnı tatdırma*, *kızın el üyünde catdırma*: oğluna pazar yemeğini tattırma, kızını el evinde yatırma (a.s.), ~*nı canşağı*, *kızını ashağı*: oğlanın zevzeği, kızın aksağı (göze çirkin görünür) (a.s.), ~*nı cigitliği sorulur*, *kızını ciğerliği sorulur*: delikanlının yiğitliği sorulur, kızın hamaratlığı sorulur (a.s.), ~*nı igisi koyda*, *amanı toyda*: delikanlının iyisi koyun sürüsünde, kötüsü düğünde (a.s.), ~*nı erkesi börü bolur*, *kızını erkesi teli bolur*: oğlanın şımarığı kurt olur, kızın şımarığı deli olur (a.s.). 2. genç, taze. ~ *adam*: genç adam, ~ *terek*: genç ağaç, ~ *bolmak*: gençleşmek, ~ *tölü*: genç nesil, ~ *kırdık*: taze ot, *sen alkın ~sa*: sen henüz gençsin, *menden ~ bol da bir suv keltir*: benden genç ol da bir su getir, ~*ha aytsaň taşha cazğança*, *kartha aytsaň karğa cazğança*: gence söylediğin taşa yazılmış gibi, yaşlıya söylediğin kara yazılmış gibi (a.s.), ~*nı ayağı başına cav*: gencin ayağı başına düşmandır (a.s.), ~ *kelse işge*, *kart kelse aşha*: genç gelirse işe, yaşlı gelirse aş (a.s.), ~

*körge*nin unutmaz: genç gördüğünü unutmaz (a.s.), ~ *karında taş erir*: genç midede taş erir (a.s.), ~ *karıv bıla küçlü*, *kart akıl bıla küçlü*: genç kuvvetiyle güçlü, yaşlı aklıyla güçlü (a.s.), ~*nı çabhanın körse*, *kartnı ayağı avrur*: gencin koştüğünü görürse, yaşlının ayağına ağrı girer (a.s.). 3. yaş. *Can avrusa sokur közden ~ çıkar*: can ağrırsa kör gözden yaş çıkar (a.s.), *köz ~*: göz yaşı.

Caşağan yaşayan, yaşamış. *Adam ~ cer*: insan yaşayan yer, *bılayda bizden alğa ~dıla*: burada bizden önce yaşamışlar.

Caşamak yaşamak, oturmak, ikamet etmek. *Ala şaharda caşaydıla*: onlar şehirde yaşıyorlar, *kartlıkğa ~*: çok yaşamak, ihtiyarlayınca kadar yaşamak, *caşarğa erkinlik*: ikamete izin, *birge ~*: birlikte yaşamak, *bu kölde çabak caşamaydı*: bu gölde balık yaşamıyor, *caşamağanlay kart bolduk*: yaşamadan yaşlandık, *caşağan ömürümde*: yaşadığım ömrümde, *sen köb caşağın!*: sen çok yaşa!

Caşamazlık yaşamıyacak.

Caşarık yaşıyacak.

Caşasın yaşasın!

Caşav hayat, yaşam, yaşama. *Sensiz meşe ne ~!*: sensiz bana ne hayat!, *zavuk ~*: mutlu hayat, ~*dan ketmek*: hayattan göçmek, ~*nu bilmegen*: hayatı bilmeyen, ~ *sınam*: hayat tecrübesi, ~ *degeniñ tüş kibikdi*: hayat dediğin rüya gibidir, *aşavuşuz ~uşuz kalaydı?*: aşınız, yaşamınız nasıldır?, ~-

turmuş: hayat-maişet, hayat-seçim.

Caşavçu yaşayan, yaşayıcı. *Suda ~*: suda yaşayan.

Caşavlu ömürlü. ~ *bol!*: ömürlü ol!

Caşavluk hayatla ilgili, yaşamlık.

Caşçık oğlancık, oğulcuk.

Caşındıriv saklama, gizleme.

Caşındırmak saklamak, gizlemek.

Caşıniv saklanma, gizlenme.

Caşınmak saklanmak, gizlenmek. *Caşınğan beri çıksın*: saklanan öne çıksın, *caşınıb küreşşe da ceñil tabıldı*: gizlenmeye çalışsa da çabuk bulundu.

Caşırılıv saklanma, gizlenme.

Caşırılmak saklanmak, gizlenmek.

Caşırım gizli, esrarlı, saklı.

Caşırın gizli, saklı.

Caşırınlay gizlice, saklıca.

Caşıriv gizleme, saklama, gizli. *Kemlikni ~*: fenalığı gizleme, *anı ne ~u bardı?*: onun ne gizlisi var?

Caşırivsuz saklısız, gizlisiz.

Caşırmak saklamak, gizlemek. *Kölündegin ~*: kalbindekini saklamak, *adam bilgenin caşırmazğa keredi*: insan bildiğini saklamamalı, *caşırmay ayt!*: gizlemeden söyle!, *sokur caşırğannı sav tabmaz*: körün sakladığını sağlam bulamaz (a.s.).

Caşirtin saklı, gizli, gizlice, saklıca. *Adamladan ~*: insanlardan gizli, ~ *kabhan it*: gizli ısırın köpek, *seşe ~ sözüm bardı*: sana gizli sözüm var.

Caşirtinlik saklılık, gizlilik.

Caşil yeşil. *Karavuz-~*: koyu yeşil, ~ *kırdık*: yeşil ot.

Caşildim yeşilimsi.

Caşilleniv yeşerme.

Caşillenmek yeşillenmek, yeşermek.
Caşillik yeşillik.
Caşılıman bk. caşildim.
Caşkay genç, delikanlı.
Caşko bk. caşkay.
Caş-kuş genç grup, gençler. ~~/~la
cıyılıb harh etedile: gençler toplanıp eğleniyorlar.
Caşlanıv gençleşme.
Caşlanmak gençleşmek.
Caşlay gençken, çok genç. *Ol ~ ölgen edi:* o gençken ölmüştü, *anı erge ~ berdile:* onu kocaya çok genç verdiler.
Caşlayın bk. caşlay.
Caşlık gençlik. *~ında caşılğannı kim da keçer:* gençliğinde yanılanı (hata işleyeni) herkes de affeder, *sen ~ıñdan beri bizni etibizden toymadıñ:* sen gençliğinden beri bizim etimizden doymadın (halk masalından), *ol endi ~dan çıķğandı:* o artık gençlikten çıktı (olgunlaştı), *~ında ~ etmegen, kartlığında kartlık etmez:* gençliğinde gençlik yapmayan, yaşlılığında yaşlılık yapamaz (a.s.), *~da işlegen kartlıkda aşar:* gençlikte çalışan, yaşlılıkta yer.
Caşnamak çakmak, ışıldamak, parlamak, şimşek çakmak, gelişmek, büyümek. *Kök caşnaydı:* şimşek çakıyor, *culduzla caşnaydıla:* yıldızlar ışıldıyorlar, *sabanla caşnaydıla:* tarlalar gelişip dalgalanıyorlar, *kızını caşnağın közüvü:* kızın gelişme (serpilme) çağı, *kulturabız caşnaydı, ösedı:* kültürümüz gelişiyor, büyüyor (yükseliyor).

Caşnav parlama, ışıldama, gelişme, büyüyüp serpilme.
Caştıv oğlan, kızan, uşak. *Ol bizni ~ladandı:* o bizim uşaklardandır.
Catacak bk. catağay. *~ğa cuk berse, Allah bizge da berir edi:* yatıcıya (miskine) bir şey verirse, Allah bize de verir (deyim).
Catağay uykucu, miskin, yatıcı.
Catağaylık uykuculuk, tembellik, miskinlik.
Cathan yatan. *~ ceri keñ bolsun:* yattığı yer geniş olsun (toprağı bol olsun), *~ börü tok bolmaz:* yatan kurt tok olmaz(a.s.), *~ ögüzge arbanı arışı tiyer:* yatan öküze arabanın oku çarpar (a.s.), *~ iynekni başına kobhan buzov çıkar:* yatan ineğin başına, kalkan buzağı sıçar (a.s.), *~ nıkın turğın aşar:* yatanını kalkan yer (a.s.), *~dan bir toymadıñ:* yatmaya bir doymadın.
Cathana yatma evi, hastane.
Catışıv yatışma, birlikte yatma, cinsi münasebette bulunma (mec).
Catışmak yatışmak, birlikte yatmak, cinsi münasebette bulunmak (mec.).
Catıv yatma.
Catıvuk yatıcı, tembel, yatmaya alışkın.
Catlama hafif meyilli, yumuşak meyilli. *Üynü başı ~dı:* evin çatısı az meyillidir.
Catlav yamaç, yatık. *~ talacık:* yatık orman açıklığı, yamaçta (bulunan) orman açıklığı.
Catma örtülü yer, sundurma.
Catmak yatmak. *Biz keçe onbir sağatda catabız:* biz gece saat onbirde yatıyoruz, *keçe catmay*

işleydi: gece yatmadan çalışıyor, *üç aynı avrub catdım:* üç ay hasta yattım, *şındık bolub catadıla:* serilip yatıyorlar, kırılıp yatıyorlar, *köb cat da bek çab:* çok yat da çok koş (a.s.).

Cav 1. yağ. ~ *çaykamak:* kaymağı çalkalayarak yağ haline getirmek, *iç ~:* iç yağı, *çabak ~:* balık yağı, *sarı ~:* tuzlu tereyağ, ~ *çırak:* mum, ~ *cakmak:* yağ sürmek, ~ *tamğa:* yağ lekesi, *karay-karay köz ~um kurudu:* baka baka göz yağı (göz yaşım) kurudu. 2. yağı, düşman. ~*ğa karşı çıkmak:* düşmana karşı çıkmak, düşmana mukabele etmek, ~ *bolmak:* düşman olmak, ~ *asker:* düşman askeri, ~*um da menley bolsun!:* düşmanım da benim halime düşsün!, *kanlı ~:* kanlı düşman, ~*un körse cılan da cıyrladı:* düşmanını görürse yılan da toparlanır (deyim), ~*ğa satılma, tilge katılma:* düşmana satılma, dile üsteleme (a.s.), ~*uma da sen söleşgin!:* düşmanıma da sen (büyük) konuş!

Cavab (malk.) bk. cuvab.

Cavbıdır göbekli, yağ karınlı.

Cav-bışlak yağ-peynir.

Cavbödek kanarya. ~ *kavum:* zengin kısım, zengin takımı, mutlu azınlık (mec.).

Cavcilik iliği yağlı, güçlü kuvvetli, semiz.

Cavcürek kalbi yağ bağlamış, obes, şişman.

Cavhar mücevher, cevher, değerli.

Cavkarın yağ karınlı, şişman, obes.

Cavlamak 1. yağlamak, yağ sürmek. 2. serzenişte bulunmak,

küsmek, havadan nem kapmak. *Ol bek cavlab söleşdi:* o çok serzenişli konuştu, *ol meni cavlab turadı:* o bana (biraz) küs duruyor.

Cavlav serzeniş, küsme.

Cavlavçu küsücü, serzenişçi, havadan nem kapan.

Cavlu yağlı. ~ *içegile:* yağlı bağırsaklar (ileum), ~ *hansla:* yağlı bitkiler.

Cavluk 1. yağ konulan yer, yağ ayrılmış. 2. düşmanlık, yağlılık. ~ *cürütüv:* düşmanlık yürütme, ~ *igi zat tıldü:* düşmanlık iyi şey değil. 3. başörtüsü, yağlık, atkı. *Palton ~:* yün atkı, yün başörtüsü, *cibek ~:* ipek başörtüsü, *küpes ~:* ipek başörtüsü, *kol ~:* mendil, *can ~:* peşkir, *iç ~:* yemeni, iç başörtüsü, ~ *kısmak:* başörtüsünü başa örtmek, *avruğanğa kiyik savluk, cetgen kızğa çille ~:* hastaya geyik (gibi) sağlık, yetişkin kıza ipek yağlık (deyim).

Cavluluk yağlılık.

Cavmak yağmak. *Cañur cavadı:* yağmur yağıyor, *cavarğa aylanadı:* yağacağa benziyor, *ne kan cavdı?:* ne kan yağdı? (nedir bu felaketli durum?), *kar ~:* kar yağmak, *buz ~:* dolu yağmak, kan cavarğa tebregendi!: felaket yağmak üzere (mec.).

Cavrun (cavurun) (anat.) kürek kemiği, skapula. ~ *süyek:* kürek kemiği, skapula kemiği, ~ *kalak:* kürek kemiği.

Cavum yağış, yağmur, yağışlı.

Tuban ~: sis yağmuru, ~ *kün:* yağışlı gün, *bıyıl ~ azdı:* bu yıl yağmur az.

Cavumçuk hafif yağmur, çilenti.

Cavumlu yağmurlu, yağışlı. ~ *cıl*: yağışlı yıl, ~ *kün*: yağmurlu gün.

Cavumsuramak sebelemek, serpinti yapmak. *Cañur cavumsurab tebreğendi*: yağmur sebeleyip başladı.

Cavumsurav sebeleme, serpinti.

Cavumsuzluk yağışsızlık, yağmursuzluk.

Cavun (malk.) bk. cavum.

Cavur yara-bere, iz, bası izi, bası yarası. *Atnı sırtı ~ bolğandı*: atın sırtı berelenmiş, *cersiz atha mine çatım ~ boldu*: eyersiz ata bine bine apış aram yara-bere oldu.

Cavurluk teğelti, eyer altına konan keçe, sırtlık.

Cavurunlu geniş omuzlu.

Cavuv yağma. *Cañur ne ~ etdi?*: yağmur ne yağdı (ama)?

Cavuz kat kat, çok daha. *Ol andan ~du*: o ondan çok daha büyük.

Cay yaz, yaz mevsimi. ~ *nı ortasında*: yazın ortasında, ~ *carlını anası*: yaz mevsimi fakirin anasıdır(a.s.), ~ *cırlağan kış cılar*: yazın türkü söyleyen, kışın göz yaşı döker (a.s.), ~ işlegen kış tişler: yazın çalışan kışın yer (a.s.).

Caya yay. *Soltan ~*: sultan yayı, *cün ~*: hallaç yayı, ~ *bav*: yay kirişi, ~ *kobuz*: yaylı çalgı.

Cayaçı okçu, ok atıcı. *Eki çıpçık cirtışsa, cayaçığa tük tüşer*: iki serçe dövüşürse, okçuya tüy düşer (a.s.).

Cayaçık 1. kort, tel, kiriş. *Tavuş ~la*: ses telleri, ses kortları. 2. küçük yay, yaycık.

Cayak yanak, çene. ~ *süyek*: (anat.) çene kemiği, yanak kemiği, ~ *tiş*: azı dişi, *baş ~*: (anat.) üst

çene, *oñ ~*: sağ yanak, ~ *et*: yanak eti, mimik adelesi, *tüb ~*: alt çene, ~ *cabmay*: çene kapatmadan, ~ *tavuş*: çene sesi.

Cayaklağan ayıran, tecrit eden, soyutlayan.

Cayaklamak ayrılmak, çekilmek, kendini tecrit etmek, tecrit olunmak. *Bir canına ~*: bir tarafa çekilmek, *cayaklab turğan üy*: ayrı duran ev, *coldan cayaklab*: yoldan bir yana çekilerek, *adamladan cayaklab kaçanğa deri turluksa?*: insanlardan ayrılarak ne zamana kadar duracaksın?

Cayaklaşmak yana çekilmek, savulmak, ayrılmak. *Sabiyle bir caña cayaklaşsınla*: çocuklar bir kenara çekilsinler, *cayaklaşib catığız*: bir kenara çekilip yatınız.

Cayaklav çekime, ayrılma, tecrit olunma.

Cayaklı yanaklı. *Kızıl ~*: kırmızı yanaklı.

Cayaklık atın çene kayışı, gemin çene altından geçen kayışı.

Cayalamak hallaçlamak, kabartmak. *Cün ~*: yün çırpma, yün atmak.

Cayav yaya. ~ *cürüb keldim*: yaya yürüyerek geldim, ~ *asker*: piyade, ~ *col*: patika, *atlı ~ğa nöger töldü*: atlı yayaya arkadaş olmaz (a.s.), *atha karay bilmegen ~ cürür*: at bakmasını bilmeyen yaya yürür (a.s.).

Cayavlamak yayalamak, yaya gitmek.

Cayavlav yaya, yayalama.

Cayavlay yayan, yaya olarak.

Cayavluk yayalık.

Caydak çıplak. ~at: çıplak at, eyersiz at, *atha* ~ *minib baradı*: ata eyersiz binip gidiyor.

Caydırıv yaydırma, serdirme.

Caydırmak serdirmek.

Caygılıkda yazın, yaz mevsimi.

Cayğı yaz. ~ *kün*: yaz günü, ~ *cannur*: yaz yağmuru.

Cayğıv savrulma, yayılma, saçılma, genişleme.

Cayık yayvan, yayılmış, taşkın, iki yana sarkmış, yaygın. ~ *cüklenge* *biçen arba*: iki yana taşırılarak yüklenmiş ot arabası, ~ *suv*: taşkın su.

Cayıkdırmak savurmak, yaymak, iyileştirmek, açmak. *Darman avruğanni cayıkdırdı*: ilaç hastayı iyileştirdi, *cel künnü cayıktırdı*: rüzgar güneşi açtı (bulutları dağıtarak).

Cayıkmak savrulmak, yayılmak, serpilmek, genişlemek.

Cayılğan yaygın, yayılmış, yayılan. ~ *aytım*: (gram.) yaygın ifade, ~ *söz*: (her tarafa) yayılmış söz.

Cayılıv serilme, yayılma, otlama, genişleme.

Cayılma geniş, yaygın, sarmaşık, yayılmış, yassılaştırmış. ~ *geben*: geniş ot yığını, yassılaştırmış ot yığını, ~ *hans*: sarmaşık ot, (çevreyi) sarmış ot.

Cayılmağan yaygın olmayan. ~ *aytım*: (gram.) yaygın olmayan ifade.

Cayılmak yayılmak, genişlemek, otlamak, serilmek. *Eskile küñge cayılğandıla*: çamaşırlar güneşe serilmişler, *anı kelgen haparı cayıldı*: onun geliş haberi yayıldı, *malla tüzde cayıldıla*: hayvanlar

ovada otluyorlar, *cayılıp olturmak*: yayılıp oturmak, *üñü tübüne küyüz cayılğandı*: evin tabanına halı serilmiş.

Cayıltıv yayma, genişletme.

Cayıltmak 1. yayılmış, yalpalamış, iki yana yayılmış, yalpa vuran. ~ *katın*: yalpalayan kadın. 2.

yaymak, genişletmek. *İgi urluknu cayıltırğa kerekdi*: iyi tohumu (her tarafa) yaymak gerek.

Cayıv yayma, serme.

Caylamak yaylamak, yaylaya çıkmak.

Caylav yaylama, yaylaya çıkma.

Caylavçu ~ *cer*: yayla, yazlığa gidilen yer, yaz geçirilen yer.

Caylık yazlık, yayla, yaylak. *Tav ~la*: dağ yaylaları, ~*ğa çığıv*: yaylaya çıkma.

Caymak sermek, yaymak, otlatmak. *Küyüz ~*: halı sermek, *hapar ~*: haber yaymak, *butların cayıb olturmak*: bacaklarını yayarak oturmak, *kozulanı ~*: kuzuları otlatmak (yaymak), *kuş kanatların caydı*: kuş kanatlarını yaydı, *kün tayakların cayadı*: güneş ışığını (ışınlarını) yayıyor, *esgi ~*: çamaşır sermek, *cabıv ~*: örtü sermek.

Caypak hafif meyilli, yumuşak meyilli. ~ *tik*: yumuşak meyilli yokuş.

Cayrak paytak, yalpa yapan, yalpalayan. ~ *katın*: yalpalayan kadın.

Cayraklık paytaklık, yalpalılık, yalpaklık.

Cayralıv yalpalama.

Cayralmak yalpalamak.

Caz ilkbahar, bahar. ~*ğa çıkmak*: bahara erişmek, ~*nı burnu*

karağanlay: baharın ucu görünür görünmez. *~ başı cılay kelir da nür töger:* baharın başı ağlayarak gelir de nur saçar (d), *~ bir künnü catsaŋ, kış talay künnü abınırsa:* baharda bir gün yatarsan kışın bir çok gün sendelersin (a.s.), *~ına göre kışı, tününe köre tüşü:* yazına göre kışı, gecesine göre düşü (d), *~ mıyısı kaynağannı kış kazanı kaynar:* yazın beyni kaynayanın, kışın kazanı kaynar (a.s.), **~kiştik** vahşi kedi. **~tavuk:** keklik, *~ tavuk cazğı süyümçü:* keklik yazın müjdecisi (d).

Caza ceza. *~sın bermek:* cezasını vermek.

Cazda yazın.

Cazğı yaz, yazın. *~ künça:* yaz günü gibi.

Cazğıç oklava. *~ bıla çukama cazadı:* oklava ile yufka açıyor.

Cazğıda yazın, yaz mevsiminde.

Cazğılık yaz.

Cazğılıkda yazın.

Cazık zavallı, düşkün, yazık, garip. *~ adam:* zavallı adam, *ah men ~!:* ah zavallı başım!, *harib ~ bolub aylanadı:* zavallı garip olup geziyor, *anam ~:* garip anam.

Cazıklık zavallılık, gariplik, düşkünlük. *~ hanğa da, biyge da keledi:* gariplik hana da beye de gelir (a.s).

Cazıksınıv esirgeme, üzülmek, merhamet etme, acınma.

Cazıksınmak yazıksınmak, acımak, üzülmek, acı duymak, esirgemek, merhamet etmek. *Ana soslan taşdan cüregi bolğan da cazıksınır:* ona, granit taşından kalbi olan da

merhamet eder, *anı adam cazıksındırır sıfatı bardı:* onun, insana acıma hissi veren görünüşü var, *cazıksınıb karamak:* esirgeyerek bakmak, merhametle bakmak, *anğa cazıksınğandan cuklamay taŋa çıkdım:* ona üzülmekten sabaha kadar uyumadım.

Cazılğan yazılan, yazılmış. *Atı üsüne ~dı:* adı üzerine yazılmış.

Cazıv yazı yazma, alın yazısı, yazgı. *~u alay bolur edi haribni:* yazgısı öyle imiş garibin.

Cazıvçu yazıcı.

Cazıvçuluk yazıcılık.

Cazıvlu yazılı.

Cazlık yazlık. *Caz ~ın eter:* yaz yazlığını gösterir, *~ buday:* yazlık buğday.

Cazma yazma, el yazması, yazılı. *Kol ~ :* el yazması, *~lanı tintib küreşedi:* el yazmalarını inceleyip uğraşiyor.

Cazmak 1. Yazmak, kaydetmek. *Cazıv ~:* yazı yazmak. 2. Hamur açmak. *Hıçın ~:* hıçın (patates böreği) açmak, *tılı ~ :* hamur açmak.

Cazmasız yazısız.

Cazmayda baharın başında.

Cebek *~ine cetmek:* ağrına gitmek, içine işlemek, *meni aythanım anı ~ine cetib kaldı:* benim dediğim onun içine işleyiverdi, *~ine ötdürmek:* incitmek, kalbini kırmak, gücendirmek, *sözleriŋ bıla anı ~ine ötdürdüŋ:* sözlerinle onun kalbini kırdın.

Cegen hasır. *~ soğuv:* hasır örme, *üynü tübüne ~ cayılıb tura edi:* evin altına (tabanına) hasır serilip

duruyordu, ~ *caymak*: hasır sermek, *kesine ~ etalmağan*, *birevge becen ete edi*: kendisine hasır yapamıyan, başkasına ot destesi yapıyordu (deyim).

Cegenlik hasırlık (kamış), hasırlık (mısır yaprağı).

Cegilgen koşulan. *Eki at ~ arba*: iki at koşulan araba.

Cegiliv koşulma, çalıştırılma, kullanılma, kullanış. *Etimni ~*: (gram.) fiilin çekilmesi.

Cegiv 1. koşma, kullanma, çalıştırma. *Adam ~*: adam kullanma, *at ~*: at koşma. 2. çeki. *Bir ~ otun*: bir çeki otun.

Cegivçü kullanıcı, koşucu. *Adam ~*: adam kullanıcı.

Cegivlük çekilik. *Bir ~ otun*: bir çekilik odun.

Cek "sınır" anlamına gelen "çek" kelimesinin aşağıdaki ifadede "cek" şeklini aldığı kanaatindeyim. Sadece bu deyimde kullanılır. *Cekden cuvuk etmedi* veya *cekden cuvuk koymadı*: sınırdan içeri bırakmadı, peşinen reddetti, kayıtsız şartsız reddetti, asla yanına yaklaşmadı.

Cekiriv kafa tutma, çıkışma, diklenme, bağırıp çağırma, tehdit.

Cekirmek kafa tutmak, çıkışmak, diklenmek, bağırıp çağırma. *Sen meñe çekirme*: sen bana diklenme, *cekirib söleşgenni koy da adamça söleş*: diklenip konuşmayı bırak da insan gibi konuş, *kimge çekiredi ol?*: kime bağırıp çağırıyor o?

Cekmek koşmak, kullanmak, çalıştırmak. *Atları arbağa cek!*: atları arabaya koş!, *işge ~*: işe koşmak, *calçı ~*: bekâr çalıştırmak.

Cel yel, rüzgar. ~ *uradı*: yel esiyor, yel çarpıyor, *şaytan ~*: kasırğa, ~ *kağadı*: rüzgar esiyor, *cuvaş ~çik*: yumuşak rüzgarcık, ~ *kün*: rüzgarlı gün, ~ *etdirmek*: rüzgar vurdurmak, ~ *tirmen*: yel değirmeni, ~ *avruv*: yel hastalığı, miyalji, ~ *eltmezça*: rüzgar uçurmıyacak kadar, *avuz ~*: laf, söz (mec), *kişini avzundan ~ çıkmaydı*: kimsenin ağzından laf çıkmıyor, ~ *urgança kelib ketdi*: yel gibi gelip gitti, *aralarına suvuk ~ kirgendi*: aralarına soğuk yel girmiş (mec), aralarından kara kedi geçmiş, *kulağına ~ urğan çaklı birge sanamaydı*: kulağına yel vurmuş kadar bile kale almıyor, hiç değer vermiyor, ~ *çakırtıvçu*: yelpaze, ~ *tarthıç*: rüzgar çekici, havalandırıcı, havadanlık, ~ *ni arti çanur bolur*: yelin arkasından yağmur olur (deyim), ~ *bolmasa caprak da kimildamaydı*: yel olmazsa yaprak bile kıpırdamaz (deyim), ~ *tavnu tebdirir*: rüzgar dağı hareket ettirir (deyim), *carlıni bir künü bolur, ol da çanur bila ~ bolur*: fakirin bir günü olur, o da yağmur ile yel olur (a.s.).

Celbaş çabuk kızan, kızmaya hazır (adam), parlamaya hazır (adam).

Celbaşlık çabuk kızıcılık, parlayıcılık, yelbaş.

Cel-boran rüzgar-fırtına.

Celça yel gibi, rüzgar gibi.

Celim tutkal, zambak, yapıştırıcı madde, ~ *bıla cabışdıriv*: tutkal ile yapıştırma.

Celimlemek tutkallamak.

Celimlev tutkallama.

Celimsiz tez canlı, sabırsız, kurtlu, yerinde durmayan, canı tez. ~ *adam*: tez canlı adam.

Celimsizlik tez canlılık, sabırsızlık.

Celin (hayvanlarda) süt veren organın tamamı, meme. *İyne* ~ *etedi*: ineğin memeleri büyüyor (yavrulamayı takiben hayvanın memelerinin büyümeye başladığını ifade eder), ~ *etmek*: memeleri dolgunlaşmak.

Celinlemek bk. celin etmek.

Celke ense. ~ *çuñur*: ense çukuru, ~ *sin kaşımak*: ensesini kaşımak, ~ *sine urmak*: ensesine vurmak.

Celkuş ~ *ağaç*: öküzün sırtına ot sarmak için yerleştirilen ağaç sepet.

Celkuz ~ *ete turadı*: (karnı) zil çalıp duruyor, ~ *etmek*: (karnı) zil çalmak.

Celli rüzgarlı.

Celmavuz ejderha, canavar. *Ay tutulsa* ~ *tutadı*: ay tutulsa ejderha tutuyor (batıl inanç).

Celpegeyine eğik, yan. *Börkün* ~ *kiyedi*: şapkasını yan giyiyor.

Celpek yelken.

Celpekli yelkenli. ~ *keme*: yelkenli gemi.

Cem yem, hayvan yiyeceği. *İgi alaşa kart bolsa, karğalağa* ~ *bolur*; *igi kişi kart bolsa katınlağa terj bolur*: iyi at yaşlanırsa kargalara yem olur; iyi erkek yaşlanırsa kadınlara denk olur (a.s.).

Cemcegun bir kuş ismi.

Cemiş yemiş.

Cemlemek yemlemek, yem vermek.

Cemlev yem verme.

Cen et-~: hısım, akraba, kan akrabası, yakın akraba.

Cenub güney, cenup.

Ceñ yen. *Çeketni ~in kışartıv*: ceketin yenini kısaltmak.

Ceñdirmek yendirmek, sarkıtmak, eğmek, indirmek. *Bazmanı ~*: teraziyi bir tarafa indirmek, teraziyi bir tarafa ağır bastırmak, *söz bila kesin ceñdirdi*: lafla kendini yendirdi, *üretgen amalı bila kesi göcebine karşı göcebni ceñdirdi*: öğrettiği oyunla kendi pehlivanına, rakip pehlivanı yendirdi, *almala terekni butakların ceñdirgendile*: elmalar ağacın dallarını sarkıtmışlar.

Ceñil çabuk, acele, tez, hemen, hafif. ~ *cürüv*: çabuk yürüme, ~ *oğuna*: hemencecik, derhal, çabucak, ~ *bol!*: çabuk ol!, ~ *kaytırıkma*: acele döneceğim, ~ *ayaklı*: ayağı tetik, ~ *adam*: yelbaş, çabuk kızan, ~ *cet!*: çabuk yetiş!, *arbanı cügü ~di*: arabanın yükü hafiftir, *men andan* ~ *keleme*: ben ondan hafif geliyorum, ~ ~ *aşab ketdi*: çabuk çabuk yiyip gitti, *akırtın bashan bek basar, ceñil bashan bok basar*: ayağını yavaş basan sağlam basar, çabuk (acele) basan bok basar (a.s.), ~ *öpkelegen* ~ *carası*: çabuk küsen çabuk barışır (a.s.), ~ *kızğan* ~ *suvur*: çabuk ısınan çabuk soğur (a.s.).

Ceñil-ceñil acele acele, çabuk çabuk.

Ceñilde tez zamanda, kısa zamanda, az sonra, çok geçmeden, yakında. *Ol ~ kaytırık tüldü*: o kısa zamanda dönmeyecek.

Cejiliv yenilme.

Cejillemek acele etmek, tez davranmak, çabuk hareket etmek, hafiflemek. *Colğa cejilleydi:* yola acele ediyor, *biraz cejille!:* biraz acele ol! *Kayrı cejilleyse?:* nereye acele ediyorsun? *Cügüm cejilledi:* yüküm hafifledi.

Cejillendirmek hafifletmek. *Cüknü cejillendirdi:* yükü hafifletti, *işni cejillendirgend:* işi hafifletmiş.

Cejilleniv hafifleme, kolaylama, sinirlenme.

Cejillenmek hafiflenmek, kolaylanmak, sinirlenmek (mec.). *Cumuşumdan cejillendim:* işimden kolaylandım (işim hafifledi), *iş cejillendi:* iş hafiflendi (iş kolayladı), *cejillenib aytasa:* sinirlenerek söylüyorsun.

Cejillettiv hafifletme, acele ettirme.

Cejillettirmek acele ettirmek, hafifletmek. *Colğa çığarğa cejillettirdedi:* yola çıkmak için acele ettiriyor, *ala işni cejillettiledi:* onlar işi hafiflettiler (kolaylattılar), *ol meni cügümü cejillettidi:* o benim yükümü hafifletti.

Cejillev acele etme, hafifleme.

Cejillik hafiflik, çabukluk, tezlik, tetiklik, sinirlilik. *~ uyatha koyar:* sinirlilik (insanı) utandırır (deyim), *caşni ~i igidi:* oğlanın tetikliği iyidir.

Cejilmek yenilmek, alt olmak.

Cejiv yenme, alt etme, sarkma, çekme.

Cejmek yenmek, sarmak, aşağı çekmek. *Terekni butakları cejendile:* ağacın dalları sarmış.

Cejsiz yensiz, kolsuz. *Canıñ teñin birbirinden keçgende, acal içkilerni*

suvmay işkende, ~ hal'atların seni biçgende, aldanmağız ahır zaman dünyağa: canın tenin birbirinden geçende, ecel içkilerini soğumadan içende, yensiz hil'atların senin biçende, aldanmayın ahır zaman dünyaya (Muhammed El Varakî 'den).

Ceppe-cejil çok hafif.

Ceppe-ceşil yem yeşil.

Cer 1. yer, toprak, arazi, dünya, mevki, yerleşim, derece. *~ cüzü:* yeryüzü, *çek katı ~:* hudut yakınında arazi, sınıra yakın arazi, *bay ~le:* zengin topraklar, *barlak ~:* nadasa bırakılmış yer, *kırdış ~:* çimenlik arazi, *~ iyesi:* toprak sahibi, *~ işlev:* toprağı işleme, *~ usta:* araziyi bilen, araziyi tanıyan (kimse), *~i az:* toprağı az, *~ oyulğan:* toprak göçmesi, *~ uçan:* toprak kayması, *~ batıv:* çukur arazi, *tav ~:* dağlık arazi, *tunakı ~:* kapalı yer, ücra yer, sapa yer, *caşar ~:* yaşanacak yer, *kışlav ~:* kışlama yeri, *çıkğan ~i:* çıktığı yer, *~ baylık:* toprak mülk, *~ dav:* arazi davası, *~ üy:* tek katlı ev, yer evi, *~ bavur:* bağır yer, yerin bağı, *~ni tübünde:* yerin altında, *uçara ~:* zayıf toprak, *kıral ~:* hazine arazisi, *~ cuthança:* yer yutmuş gibi, *seni ~ kabsın!:* seni yer alsın!, *~ge kirlik boldum:* yere girecek gibi oldum (utancımın yerin dibine girdim), *~ kabayım, kerti aytmay esem!:* yere gireyim, doğru söylemiyorsam!, *~ kanı bolluk!:* kanı yere akasica!, *~ge karamak:* yere bakmak (utancından yere bakmak), *~ kucaklab catarık!:* toprağı kucaklayıp yatasica!,

çançhıdan ~ni kırdısını kobaradı: sancıdan yerin çimenlerini yoluyor, *~ maka:* kara kurbağası, *~ mandalak:* yaban patatesi, domalan, *~ tırnamak:* yeri yolmak, kök sökmek, *~ni etegi:* dünyanın ucu, *ayağı ~ tutmaydı:* ayağı yere basmıyor, *barmak basar ~ kalmağandı:* parmak basacak yer kalmadı, *kölü ~ bıla terj boldu:* gönlü yer kadar oldu (kalbi çok hoşnut oldu), *kara ~ge kirlık!:* kara yere giresice!, *taş tüşse ~ge tiymez:* taş düşerse yere değmez (derin uçurum ifade edilen bir deyim), *sözü ~ge tüşmegen adam:* sözü ayağa düşmeyen adam (sözü geçen adam), *süyekni sırgan ~i:* kemiğin kırık yeri, *ciğışivda birinçi ~ni alğandı:* güreşte birinci sırayı aldı, *olturğan ~i:* oturduğu yer, *işlegen ~i:* çalıştığı yer, *tavnu em miyik ~i:* dağın en yüksek yeri, *elden çıkğan ~de:* köyden çıkılan yerde, *tyınşlı ~:* uygun yer, *bir ~ge:* aynı yere, *bir eki ~de:* bir iki yerde, *biyağı ~de:* her zamanki yerde, *boş ~ge:* boş yere, *cathan ~i keş bolsun:* yattığı yer geniş olsun (toprağı bol olsun), *köz cetgen ~:* gözün ulaştığı yer (göz önünde), *kerek ~de:* lüzumlu yerde, *avriv çıkğan ~:* hastalık çıkan yer, hastalığın çıktığı yer, *~ beşik:* yer beşik, *~ carmak:* yere göğe sığmamak, hava atmak, *omaklığı bıla ~ caradı:* şıklığı ile yere göğe sığmıyor, *konak üyde ~ cokdu:* otelde yer yok, *buğar ~:* saklanacak yer, *tartınır ~iñ tüldü:* çekinecek yer değil, *çirt bir ~de:* hiç bir yerde, *tabışiv ~:* buluşma

yeri. *~ni aldağan kesin aldar:* toprağı aldatan, kendini aldatır (a.s.), *~ bukusu kökge konmaz:* yerin tozu göğe konmaz (a.s.), *~ kutlu bolsa, mal sütlü bolur:* yer kutlu olursa, hayvan sütlü olur (a.s.), *~ suvdan toymaz:* toprak suya doymaz (a.s.), *~ sürmegen bayınmaz:* toprak sürmeyen zengin olmaz (a.s.), *~ taşsız bolmaz, el başsız bolmaz:* yer taşsız olmaz, ülke başsız olmaz (a.s.), *~ toymay mal toymaz:* yer doymadan hayvan doymaz (a.s.), *~ge urunğan aç kalmaz:* toprağı emek veren aç kalmaz (a.s.), *~ni etegi cok:* yerin ucu yok, dünyanın ucu yok (a.s.). 2. eyer. *At ~:* at eyeri, *~ bashannı at bileği, at bashannı ~ bileği:* eyerin ağırlığını at bilir, atın ağırlığını yer bilir (a.s.).

Cerbaş başı yere yakın, başı yer hizasında. *~ üy:* başı yer hizasında olan ev.

Cer-cer yer yer. *~ ~ge:* yer yere, *~ ~de:* yer yerde, *~ ~den:* yer yerden.

Cer-curt yer-yurt.

Cerçi yerle uğraşan, çiftçi.

Cerçilik çiftçilik, ziraatçılık.

Cerdeş (malk.) hemşehri, aynı yerden olan kimse.

Cerdeşlik hemşehrilik.

Cerge yere. *~ iyilmek:* yere eğilmek.

Cerine yerine. *Anı ~:* onun yerine.

Cerişdiriv yerleştirme.

Cerişdirmek yerleştirmek. *Har zatnı ornuna cerişdirigiz:* her şeyi yerine yerleştiriniz.

Cerişiv yerleşme.

Cerişlemek yerleşmek. *Koşha ~:*

çiflik evine yerleşmek.

Cerişlev yerleşme.

Cerişmek yerleşmek.

Cerk (bot.) kızılağaç. *~boyav:*

kızılağaç boyası, *~suv içirmek:*

kızılağaç suyu emdirmek

(sindirmek), *cer carıldı ~ çıkdı:* yer

yarıldı kızılağaç çıktı (umulmadık

bir sürprizle karşılaşmayı ifade

eden deyim).

Cerkanat (malk.) (zool.) yarası.

Cer-kök yer gök.

Cerlemek eyerlemek.

Cerleniv eyerlenme.

Cerlenmek eyerlenmek, eyer

vurulmak. *At cerlennendi:* at

eyerlendi, *uşkok cerlennendi:* silah

eyere yerleştirildi.

Cerleşdirmek yerleştirmek.

Köçkünçüleni ellege ~: göçmenleri

köylere yerleştirmek.

Cerleşiv yerleşme.

Cerleşmek yerleşmek.

Cerlev eyerleme. *Atnı ~:* ata eyer

vurma.

Cerli yerli, yerleşik.

Cersiniv (yerini) beğenme, (yerini)

benimseme.

Cersinmek (yerini) beğenmek,

(yerini) benimsemek. *Bılayın*

cersinjenme: bu (yeri)

benimsedim.

Cersizlik yersizlik, yurtsuzluk.

Cer-suv yer-su. *~~köre aylanabız:*

yer-su görerek geziyoruz.

Certin yerden, yere yakın.

Cesir esir, tutsak. *~ etmek:* esir

etmek, *~ almak:* esir almak.

Cesirlemek esir almak.

Cesirleniv esir düşme.

Cesirlenmek esir düşmek.

Cesirlev esir alma.

Cesirlik tutsaklık, esaret.

Cetdiriv yetiştirme, ulaştırma,

vurma, misilleme, iade etme.

Cetdirmek yetiştirmek, ulaştırmak,

eriştirmek, erdirmek, (hafifçe)

vurmak, iade etmek, misillemek.

Barına da cetişirikdi: hepsine de

yetişecek, *işni ayağına ~:* işi

sonuna eriştirmek, *haparnı ana da*

cetdirgendile: haberi ona da

ulaştırmışlar, *anası sabiyini*

kuyruğuna cetdirdi: annesi

çocuğunun poposuna hafifçe

vurdu, *canağına ~:* yanağına

hafifçe vurmak, *kamçini ~:* kırbaçı

hafifçe vurmak, *dırını cıyıp*

cetdiralmadık: biçilmiş otu toplayıp

yetiştiremedik, *atıb ~:* atarak

yetiştirmek, *kol ~:* el sürmek,

ırzına geçmek (mec.), *bu açhağa*

kol cetdirmegiz: bu paraya el

sürmeyiniz, *meşe etgenişi kesişe*

cetdirmey koyarık tülme: bana

yaptığını kendine misillemeden

bırakmayacağım, *tözgenin cetdirdi:*

sabretmesinin karşılığını aldı.

Cetegeyle (astrol.) yedi kardeşler.

~ ceti culduz, Temirkazak çarız

culduz, ~ ceti aylanmay, kim aytsa

da taş atmaz: yedi kardeşler yedi

yıldız, Demirkazık yalnız yıldız, yedi

kardeşler yedi kez dönmeden, kim

derse desin tan yeri ağarmaz

(folklor).

Cetek filiz, sürgün, kol, dal. *Terekni*

~leri: ağacın filizleri, *tukumnu*

~leri: sülalenin kolları, *Koban'ını*

~leri: Kuban'ın (yan) kolları,

Kuban'a dökülen akarsular, *~ suv:*

nehre (kavuşan) su, *~ üy:* ilave ev,

barğan suvğa ~ suv: akarsuya kavuşan su (deyim).
Cetekleniv filizlenme, dallanma.
Ceteklenmek filizlenmek, dallanmak.
Ceter-ketmez yetişir yetişmez.
Cetev yedi kişi. *~ birevni saklamaydı:* yedi kişi bir kişiyi beklemez.
Cetevlen yedi kişi. *~ bolub kelgendile:* yedi kişi olup gelmişler.
Cetgen 1. olgun, ergin, yetişmiş, yetişkin. *~ harbız:* olgun karpuz, *tamam ~ zamanında:* tam olgunlaştığı sırada, *cılı ~:* yaşı olgunlaşan, *~ kız:* yetişkin kız, *~ kızı bolğan üynü çırağı carık canar:* yetişkin kızı olan evin ışığı parlak yanar (a.s.), *~ kız cerli eşekni tanımaz:* yetişkin kız eyerli eşeği tanımaz (a.s.). 2. yetişen, gelen, rastgelen, isabet eden, gereken. *Har ~içe aytıb aylanma:* her yetiştiğine söyleyip gezme, her rastladığına söyleyip gezme, *men har ~ne cabışama, ala da aladıla da atadıla-degendi mant başı:* ben her gelene yapıyorum, onlar da alıp atıyorlar-diyormuş dulkarıotu (deyim), *~ cerde canımı da berirme:* gereken yerde canımı bile veririm, *~i çaklı bir ber:* yetiştiği kadar ver, *~i allay birdi:* isabet edeni (hissesine düşeni) o kadardır.
Cetgenley yetişince, yetişir yetişmez. *Bılay ~:* tam yetişir yetişmez.
Cetgiziv yetiştirme, ulaştırma.
Cetgizmek yetiştirmek, götürmek. *Ceñil cetgizirge küreşigiz:* çabuk yetiştirmeye çalışın.

Ceti yedi. *~ kere ~:* yedi kere yedi, *~ col ayrılğan cer:* yedi yol ayrımı, *~ atağa deri:* yedi cetde kadar, *~ atağa nalat!:* yedi ceddine lanet!, *~ cuklab akılımda da çokdu:* yedi kere uyusam aklıma gelmezdi (deyim), *cerni ~ katı:* yerin yedi katı, *~ cahanim senden tolsun!:* yedi cehennem seninle dolsun!
Cetibaş yedi başlı. *~ emegen:* yedi başlı dev.
Ceticegen bk.cetegeyle. *~ ceter cerine cetmey kaytmaz:* yedi kardeşler erişecekleri yere erişmeden dönmezler (deyim).
Ceticillik yediyıllık.
Cetili yedi yaşında, yedili.
Cetilik yedi yıllık, yedi yaşında.
Cetimüyüz yedi köşeli.
Cetinçi yedinci.
Cetişdiriv yetiştirme, eriştirme, kifayet ettirme.
Cetişdirmek yetiştirmek, eriştirmek, kifayet ettirmek. *Barına da ~:* hepsine de yetiştirmek, *biçenni cıyıp cetişdirdik:* otu toplayıp yetiştirdik, *bu amanatları Soslanğa cetişdirigiz:* bu emanetleri Soslan'a eriştiriniz.
Cetişer yedişer.
Cetişgen yetişen, gereken, gerekli, yetişkin. *~ üydegi:* yetişkin aile, *~ künde:* gerekli günde.
Cetişim yetişkin, reşit, bol, mebzul, kalabalık, yeterli. *~ üydegi:* yetişkin aile, *~ koş:* kalabalık topluluk, *aşarık-içerik ~di:* yiyecek içecek yeterlidir.
Cetişimli yeterli, bol, refahlı. *~ caşav:* refahlı hayat, *azık ~ bolsun:* azık bol olsun.

Cetişimlik bolluk, yeterlilik. *Har zatnı ~i igidi:* her Şeyin bolluğu (çokluğu) iyidir.

Cetişimlilik imkânlılık, kifayetlilik, yetişkinlik, beceriklilik, dirayet. *Keliniği ~i kalaydı?:* gelininin becerikliliği nasıl?

Cetişiv yetişme, erişme, gelişme.

Cetişmegen kâfi gelmeyen, yetişmeyen. *~ ceri nedi?:* kâfi gelmeyen yeri nedir?

Cetişmek yetişmek, imdada koşmak, erişmek, kifayet etmek, ermek, gelişmek. *Yâ Hızır-İlyas sen cetiş!:* ey Hızır-İlyas sen imdada koş!, *bilayđa ceril cetiş!:* buraya çabuk yetiş!, *nebiz da cetişedi:* her Őeyimiz yetişecek (kifayet edecek), *zamanına ~:* vaktine erişmek, *muratına ~:* muradına erişmek (ermek), *teğ ~:* müsavi gelişmek.

Cetiv 1. yetişme, erişme. 2. kâfi, yeterli.

Cetmegen yetmeyen, eksik, kifayetsiz, olgunlaşmayan. *Aziğımız cetmegença körünedi:* azeitimiz yetmiyecek gibi görünüyor, *anı cılı alkın ~di:* onun yaşı henüz olgunlaşmadı.

Cetmegenlik kifayetsizlik, yetersizlik, imkânsızlık. *Ol ~den alay etedi:* o imkânsızlıktan öyle yapıyor, *~ni üyü kurusun:* imkânsızlığın ocağı sönsün, *anı ~i nedi?:* onun yetersizliği nedir?

Cetmek yetmek, yetişmek, erişmek, ulaşmak, kâfi gelmek, kifayet etmek, az kalmak, ramak kalmak, (hissesine) düşmek, isabet etmek, olmak, olgun hale gelmek, dokunmak. *Üyge küçden cettim:* eve zor yetiştim, *uzalıb ~:* uzanıp

yetişmek, *çabıb ~:* koşup yetişmek, *adam cetalışça tüyüldü:* insan yetişecek gibi değil, *acalı ~:* eceli erişmek, eceli yetmek, *bolcalı ~:* mühleti yetişmek, vadesi yetişmek, *kolum cetalmaydı:* elim erişemiyor, *kolu ~:* eli erişmek, namusuna el sürmek (mec.), *tiřirivđa anı kolu cetgendi:* kadına el sürmüş, *sanı cüzge cetgendi:* miktarı yüze ulaşmış, *cerge ~:* yere ulaşmak, yere dokunmak, *alınırđa ~:* delirmeye az kalmak, *tavusulurđa cetgendi:* tükenmeye az kalmış, *barına da ceterikdi:* hepsine kifayet edecek, *atamı meresinden meçe eki saban cetdi:* babamın mirasından bana iki tarla isabet etti, *akılı ~:* akılı kâfi gelmek, akılı yetişmek, *kış cetdi:* kış erişti, *etgeniç cetdi:* yaptığın yetişir, *kögetle ceter zaman boladı:* meyvelerin olgunlaşma zamanı oluyor, *çilekle cetgendile:* çilekler oldular (olgunlaştılar), *sabiilerin cetgendi:* çocukların yetişmişler (ergin hale gelmişler), *cuvuk ~:* akraba olmak, yakın olmak, *sabiyge kesekle cetgendi:* çocuğa nezle dokunmuş, çocuğa nezle bulaşmış, *cetgen cerde:* gereken yerde, icabeden yerde, *cetmegen cerim kalmadı:* gitmedik (erişmedik) yerim kalmadı, *şıb deb~:* şıp diye yetişmek, şıp diye damlamak, *anı hatası cetedi:* onun hatası (zararı) dokunuyor, *atağa etgeniç başına ceter:* babana yaptığın kendi başına gelir.

Cetmiş yetmiş. *Anı ~ cılı tolđandı:* onun yetmiş yılı doldu.

Cetmişcillik yetmişlik, yetmiş yıllık.

Cetmişinci yetmişinci.

Ceymek yemek, yapmak (mec.).

Balalı tavuk kurt ceymez: civcivli tavuk kurt yemez (a.s), *makırsañ da çakırsañ da ceyerikme:* bağırsan da, çağırsan da yiyeceğim (eski bir masaldan), *ceyelmezliğini bile turğanlay bu işge nek başladıñ?:* yapamıyacağını bildiğin halde bu işe niçin başladın?

Ceymiş yiyecek, yemek (az kullanılır), yem. *Semiz ögüz kart bolsa, karğalağa ~ bolur; igi kişi kart bolsa, katınlağa bediş bolur:* semiz öküz yaşlansa kargalara yem olur; iyi kişi yaşlanırsa kadınlara rezil olur (a.s.).

Cez pirinç. ~ *taz:* pirinç leğen, ~ *kumğan:* pirinç ibrik.

Cezama o ~, ~, ~ *da uzama:* (anlamı bilinmeyen tekerleme).

Cezbet pirinç renkli.

Cezgora öfkeli, hiddetli.

Cezik (malk.) bir çeşit içecek, taze meşrubat.

Cezoka raks, dans. *Katını igi ~ğa bara edi:* karısı iyi dans ediyordu.

Cicim sicim, ip.

Cicimçik ince sicim, kınnap.

Cıgal-cugul çakır-çukur, şakır-şukur. ~-~etmek: çakır-çukur etmek.

Cıgıra 1. (bot.) anason. *Arakını tartıb ~ iyisden aldirğandıla:* rakı içerek (ortalığı) anason kokusundan aldırılmışlar. 2. ahbap, dost, samimi. *Ala birbirleri bıla ~ dila:* onlar birbirleriyle samimidirler.

Cıgıralık dostluk, ahbaplık.

Cıgıran dostum.

Cıgıray tepe, doruk, kafa. ~ırjı *sındirtma:* kafanı kırdırma, *tavnu*

~ına örledik: dağın doruğuna tırmandık.

Cıgırık 1. tekerlek, teker, çark, kasnak, volan. *Arba ~:* arba tekerleği, *saban ~:* pulluk tekerleği, *suv ~:* su çarkı, *tirmen ~:* değirmen çarkı. 2. güçlü, sağlam, kuvvetli. ~ *çaş:* kuvvetli delikanlı, *malnı ~ı:* hayvanın güçlüsü, *çaşlanı ~ ~ı cıyılğandıla:* delikanlıların en güçlüleri toplanmışlar.

Cıgırıkbaş çember kafalı, yuvarlak başlı, değirmen kafalı.

Cıgıla-koba yıkıla kalka, düşe kalka.

Cıgıliv yıkılma, yenilme, düşme. *Atdan ~:* attan düşme.

Cıgılmak yıkılmak, yenilmek, düşmek. *Atdan ~:* attan düşmek, *tutuşda ~:* güreşte yenilmek (yıkılmak), *cığılğannı sırtı cerden toymaz:* yıkılanın (yenilenin) sırtı yerden doymaz.

Cıgıltıv düşürme.

Cıgıltmak düşürmek.

Cıgıra (bot.) anason.

Cıgış güreş.

Cıgışdırıv güreştirme.

Cıgışdırmak güreştirmek, yıktırmak. *Göcebleni ~:* pehlivanları güreştirmek.

Cıgışıv güreşme.

Cıgışıvçu güreşçi, güreşçi.

Cıgışmak güreşmek, yıkmak. *Kel bir cıgışayık:* gel bir güreşelim, *göcebleni cıgışhanına karayık:* pehlivanların güreşine (güreşmesine) bakalım, *bügün çegetde ayü bıla cıgışdım!* → Bugün ormanda ayıyla güreştim!

Cıgıv yıkma, yenme, altetme.

Cıkkır fıçı. *Ayran ~:* ayran fıçısı, *tuzluk ~:* konserve yoğurt fıçısı, *bişlak ~:* peynir fıçısı, *çardağında kağıt çok, ~ında ağıt çok:* tavanında kurumuş etin yok, fıçında beyazın (süt mamülü) yok, *~ kurşovsuz bolmaz:* fıçı çembersiz olmaz.

Cıkmak yıkmak, devirmek, yenmek, altetmek. *Urub ~:* vurup devirmek, *men anı cıkdım:* ben onu yıktım, (altettim), *tutuşub ~:* güreşip yıkmak (yenmek).

Cıl yıl, sene, yaş. *Bir ~ bolğan:* bir yaşında, *~ cılğıla:* aynı yıllıklar, *~ carım (carım ~):* yarım yıl, yıl yarısı, *~ sayın:* her yıl, *~dan bir keledi:* kırkda yılda bir geliyor, *~dan amaña baradı:* seneden seneye kötüleşiyor, *caşlık ~larım:* gençlik yıllarım, *~ı cetgen:* yaşı gelen, *~ı ozmak:* yılı geçmek, yaşlanmak, *~ mardası:* bir yıllık mühlet, *~ tergev:* yaş hesaplama, *~ közüvü:* yıl mühleti, bir yıllık mühletin sonu, *çıçan ~:* fare yılı, *iynek ~:* inek yılı, *kablan ~:* kaplan yılı, *koyan ~:* tavşan yılı, *çabak ~:* balık yılı, *cılan ~:* yılan yılı, *at ~:* at yılı, *koy ~:* koyun yılı, *maymul ~:* maymun yılı, *kuş ~:* kuş yılı, *it ~:* köpek yılı, *toñuz ~:* domuz yılı, *~ avuşdu, ögüzge iş tüşdü:* yıl geçti, öküze iş çıktı (deyim), *~ına köre cılanı:* yılına göre yılanı (deyim), *nasıblını balası ~dan ~ğa baş bolur, nasıbsızını balası bara bara caş bolur:* talihlinin evladı yıldan yıla baş olur, talihsizin evladı gide gide çocuklaşır (a.s.).

Cılamak ağlamak, gözyaşı dökmek, yağlamak. *Cıları keledi:* ağlayası

geliyor, *cıları tığılmak:* gözyaşı boğazına tıkanmak, *cılarğa koy:* bırak ağlasın, ağlamaya bırak, *zukkuçuk etib ~:* içini çekerek ağlamak, hıçkırarak ağlamak, *kıçırıp ~:* hıçkırıp ağlamak, *cılab eki közünü birin aladı:* ağlıyarak iki gözünün birini alıyor (çıkarıyor), *cılab koymak:* ağlayıvermek, *cılab turmak:* ağlayıp durmak, *cılay-cılay köz cavun tavusmak:* ağlaya ağlaya gözyaşlarını tüketmek, *sarın salıb ~:* yas tutup ağlamak, *anam sen cılama, sürt cılamuklarıñı, din kazavatha barama, izleme kabırımı:* anam sen ağlama, sil gözyaşlarını, din gazasına gidiyorum, arama mezarımı (savaş türküsü), *cılay-cılay:* ağlaya ağlaya, *kel Karaçaç Kara Taşha barayık, cılay-cılay kara taşını carayık:* gel Karasaç Kara Taş'a gidelim, ağlaya ağlaya kara taşı yaralım (Goşayah Biyçe Türküsü'nden), *cılar ornuna küledi:* ağlayacağı yerde gülüyor, *cılamağan sabiyge anası emçek salmaz:* ağlamayan çocuğa anası meme vermez (a.s.), *cılar sabiy anasını boğacağı bila oynar:* ağlayacak çocuk anasının boğazı ile oynar (a.s.).

Cılamıramak ağlamaklı olmak, ağlamsamak. *Caşı askerden kaytıb kuvançdan cılamıradı:* oğlunun askerden dönmesine sevinerek ağlamaklı oldu, *cılamırab turadı:* ağlamaklı olup duruyor.

Cılamısrav ağlamaklı olma.

Cılamuk göz yaşı, yaş. *~ tökmek:* gözyaşı dökmek, *~ bezle:* (anat.) gözyaşı bezleri, *közleri cılamukdan toldu:* gözleri yaşdan doldu,

közlerine ~ urdu: gözlerine yaş vurdu, cürekleni ullu Allahğa açayık, közübüzden kan ~ çaçayık: yürekleri ulu Tanrı'ya açalım, gözümüzden kanlı yaşlar saçalım (beyit).

Cılan yılan. *Bağırbaş ~: bakırbaşı yılan, şugut ~: ev yılanı, suv ~: su yılanı, içegi ~: tenya, şerit, talğır ~: boz yılan, ala yılan, uv ~: zehirli yılan, anı ~ urğandı: onu yılan sokmuş, ~ ot: yılan zehiri, ~ cırmaz hans: yılan yaramayacak derecede gür ot, ~ köñçek: kabuk, salyangoz kabuğu, (yılankavi kabuk anlamında), ~ kabından ciyirgenneça: yılanın (eski) kabuğundan iğrenmesi gibi (deyim), ~ña uv bergen keselekke: yılanı zehirleyen kertenkele (yeşilistan), ~nı başı kalayğa barsa, kuyruğu da alayğa barır: yılanın başı nereye giderse, kuyruğu da oraya gider (a.s.), ~dan korkğan cıımdan ürker: yilandan korkan sicimden ürker (a.s.), ~nı terisi türlense da tili türlenmez: yılanın derisi değişse de dili değişmez (a.s.), ~nı teşigine kolunu salma: yılanın deliğine elini sokma (a.s.), ~nı başın ezgença: yılanın başını ezmiş gibi (deyim), ~ları çıkmak: (mec.) acele etmek, sabrı tükenmek, ~ içgen cılan: (mec.) hunhar, kan dökücü, gaddar.*

Cilankönçek: salyangoza benzeyen koni biçimli ve yılankavi kıvrımlı bir kabuklu böcek.

Cılanlı yılanlı, yılanın çok olduğu yer. ~ cer: yılanı bol yer.

Cilatıv ağlatma.

Cılatmak ağlatmak. *Cılatan gaz: gözyaşartan gaz, gözyaşartıcı gaz, sabiyni cılatma: çocuğu ağlatma.*

Cılav ağlama, yas tutma. ~un etmek: yasını tutmak, ~un etilsin!: yasin tutulsun!, ~ allı bolmak: yasa boğulmak, ağlanacak duruma düşmek, üyüne ~ kirsin: evine yas girsin, evine gözyaşı girsin (beddua), *Allah saklasın ~dan: ağlanacak halden Allah korusun, ~ bıla külkü karnaş: ağlamayla gülme kardeştir (a.s.).*

Cılavluk ağlanacak durum, acıklı hal, yaşlılık. ~ bolmak: acıklı duruma düşmek, yasa boğulmak.

Cılav-sarın ağlama-yas.

Cılav-sarnav ağlama-inleme.

Cılavuk ağlayıcı, sulugöz.

Cılgı yıla ait, yılki, akran. *Bir ~ kozula: aynı yılki kuzular, bir ~ sabiyle: akran çocuklar.*

Cılı ılık, sıcak. ~ suv: ılık su, *kün ~ğa aylandı: gün ısındı, gün sığağa döndü, ~ bolmak: ısınmak, ~ etmek: ısıtmak, ~ cer: sıcak yer, ~ söz: sıcak söz, ~ karav: sıcak bakma, ~ uşak: samimi (sıcak) sohbet, ~ ışariv: sıcak tebessüm, tübüne ~ suv iymek: altına ılık su göndermek, ikna etmek, ~ğa cılan ileşir: sıcak muameleden yılan bile hoşlaşır (a.s.).*

Cılılık ılıklık, sıcaklık, hararet. *Bugün havanı ~ı cıyırma daracadı: bugün havanın sıcaklığı yirmi derecedir.*

Cılımdık biraz ılık, ılımdık, ılımış. ~ suv: ılımış su, *sabiyni tübün ~ suv bıla cuvuguz: çocuğun altını ılınmış su ile yıkayınız.*

Cılı-mılı ılık-ıslak.

Cılınarak ılıkça, sıcakça.

Cılınıv ısınma, sıcaklaşma.
Cürekden ~: yürekten sıcaklaşma,
suvnu ~u köb uzaydı: suyun ısınması çok uzadı.

Cılınmak ısınmak. *Künde ~:*
güneşte ısınmak, *kün cılınğandı:*
güneş ısındı, *suv cılınğandı:* su ısınmış.

Cılınğan ısınan, ılık, ılıklık. *~ suv:*
ılık su, *suvnu ~ı ceterikdi:* suyun ılıklığı yeterlidir, suyun ısınması yeterlidir.

Cılısıman sığışımı, ılığımı.

Cılıthıç ısıtıcı.

Cılıtv ısıtma.

Cılıtvıçu bk. cılıthıç.

Cılıtmak ısıtmak. *Şorpanı cılıtdı:*
çorbayı ısıttı, *peç üynü cılıtadı:*
soba evi ısıtıyor, *cılıtmağan ton:*
ısıtmayan kürk, *aşarıknı cılıtv sal:*
yemeği ısıtıp koy.

Cılıv ısınma, ısı, sıcaklık. *~*
aylannandı: ısınmaya başlamış,
sıcaklık dönmüş, *~u ötdü:* sıcaklığı geçti, *~uma kısıl:* sıcaklığımı yaklaştı, *adamnı et ~u:* insanın beden sıcaklığı, *betinde ~u bolmağan:* yüzünde sıcaklığı olmayan.

Cılık yıldı, at sürüsü. *Hora ~:* cins atların sürüsü, hâra atlarının yıldı, *~ anası:* yıldı anası, *~ baylık:* at zenginliği, yıldıyla zenginlik, *~ gözet:* (geceleyin) yıldı gözetleme, yıldı muhafazası, *~ koş:* at çiftliği, *~ aydamak:* yıldı kaçırmak, yıldı çalmak, at çalmak, *~ aydar keçe:* yıldı çalınacak gece, *~ calğa kirmek:* yıldı çobanlığına girmek, *~ kulak:* (bot.) labada, *~ birden suv içse, tirmenni suvu azayır:* yıldı birden su içerse, değirmenin suyu

azalır (a.s.), *~nı gujdarı:* yıldıının aygırı.

Cılıkıcı yıldı çobanı. *~ kuruk:* yıldı çobanının sırığı, *~nı kuruğu tiyse, ölgen sav boladı:* yıldııcının sırığı dokununca, ölü dirilirmiş (deyim).

Cılıkıcılık at çobanlığı, yıldı besleme.

Cılılık yıllık, senelik. *Eki ~ sabiy:* iki yıllık çocuk, *~ jurnal:* yıllık dergi.

Cılıtıramak parlamak, parıldamak, ışıldamak. *Közleri cılıtıraydıla:* gözleri parlıyor, *cañurdan sonra kün cılıtıradı:* yağmurdan sonra güneş parladı, *köküreginde medalları cılıtıray keledi:* göğsünde madalyaları parlayarak geliyor, *cılduzla cılıtıraydıla:* yıldızlar parlıyorlar, *cılıtıraydı-canadı bizni elni çaskası:* parlıyor ışılıyor bizim köyün arazisi (tarlaları).

Cılıtırav parlama, parıldama, ışıldama.

Cılıtıravuk parlak, parıldayıcı, parlayıcı, ışık saçıcı. *~ kağıt:* parlak kağıt, kuşe, *~ kamıjak:* ışık böceği, *~ metalla:* parıldayıcı metaller, yüksek metaller.

Cılıtırmak yırtılmak. *Könçeği cılıtırğandı:* pantolonu yırtılmış.

Cım-cım pırl-pırl. *~ ~ cılıtıraydı:* pırl-pırl parlıyor.

Cımıl (malk.) olmamış tane. *Nartühnü ~ları:* mısırın olgunlaşmamış taneleri.

Cıp-cılı sıp-sıcak.

Cır yır, türkü, şiir. *Süymeklik ~la:* aşk türküleri, *batırlık ~:* yiğitlik türküleri, *~ başçı:* türkü söyleyen topluluğun şefi, müzik topluluğu şefi, *~ bıla ejiv karnaşdıla:* türkü ile tempo kardeştir, *~ cırlamak:* türkü söylemek, *tariğiv ~:* üzücü bir olayı

- anlatan türkü, ~ *Karaçayda etilir, Bahsanda ayılır, Malkarda eşitilir:* türkü Karaçay'da düzülür, Bahsan'da söylenir, Malkar'da duyulur (deyim).
- Cır-cır** car-cur, gacur-gucur. ~-~
çurukla: gacur-gucur eden iskarpinler.
- Cırcır** gösterişli, şık. ~ *kiyimli caş:* şık elbiseli genç.
- Cırçı** türkücü, türkü söyleyici, ozan (türkü yapan). ~ *ölse cırı kalır:* türkücü ölürse türküsü kalır (deyim).
- Cırdırır** yardıma, kestirme.
- Cırdırmak** yardımcı, çizdirmek, kestirmek. *Malları kulakların uzununa cırdırır en saldırdı:* hayvanların kulaklarını uzunlamasına yardımcı olarak en koyduruyor.
- Cırğa** işaret, nişan, marka.
- Cırğak** yarıcı, kesici (alet).
- Cırık** yarık, kesik. ~ *cara:* yarık yarası, ~ *kulak:* yarılmış kulak (hayvanlarda), ~ *erin:* tavşan dudaklı.
- Cırıklık** yarıklık, uzunlamasına kesilmişlik.
- Cırıldamak** cır-cır etmek, cır-cır ötmek, gıcırdamak, gacırdamak, gacırcı-gucur etmek. *Orunduk cırıldaydı:* karyola gacırdıyor, *cırıldoğan tavuş:* gacırdayan ses, *çurukları cırıldaydı:* iskarpinleri gacırdıyor, *kaskala cırıldaydıla:* çekirgeler cır cır ötüyorlar, böcekler cır cır ötüyorlar.
- Cırıldav** cır cır ötme, gıcırdama, gacırcı-gucur etme.
- Cırılğan** yarılan, ikiye ayrılan.
- Cırılıv** yarıma, ikiye ayrılma.
- Cırılmak** yarılmak, ikiye ayrılmak. *Eki ~:* ikiye yarılmak, *uzununa ~:* uzunlamasına ikiye ayrılma.
- Cırıv** yarma, ikiye ayırma.
- Cırlamak** türkü söylemek. *Cırlab başlamak:* türkü söylemeye başlamak, *borçundan cırlabımı kutulluksa?:* borcundan türkü söyleyerek mi kurtulacaksınız?, *men cırlayalmayma:* ben türkü söyleyemiyorum, *cırlarğa usta adam:* türkü söylemeye usta adam, *cırlağanı tanıyımisa?:* türkü söyleyeni tanıyor musun?, *Cırlağan cuvadak sav kalmaz:* öten toy sağ kalmaz (a.s.).
- Cırlav** türkü söyleme.
- Cırlavçu** ötücü, türkü söyleyici. ~ *kuş:* ötücü kuş.
- Cırlavuk** ötücü, türkü söyleyici, türkü söylemeyi seven.
- Cırmaç** yırtmaç. ~ *ılı çepken:* yırtmaçlı elbise.
- Cırmak** ikiye ayırmak, yarmak. *Kozuları kulakların cırır en saladıla:* kuzuların kulaklarını yarararak en koyuyorlar, *keme tenizni cırır keledi:* gemi denizi yarararak geliyor, *ıynekle hansları cırır baradıla:* inekler otları yarararak gidiyorlar, *sabanla cılan cırmazça bitgendile:* tarlalar yılan yaramıyacak şekilde (çok sık) bitmişler.
- Cırmı** 1. kayış, kemer. 2. çalı-çırpı.
- Cırmıç** bk. cırmaç.
- Cırmık** kıymık, kesik parça.
- Cırmılandırır** kızartma.
- Cırmılandırmak** kızartmak.
- Cırmılanır** kızarma.
- Cırmılanmak** kızarmak. *Et cırmılandı:* et kızardı.

Cırmılık kızartmalık (et).
Cırna gölle, haşlanmış tahıl, bulgur yapmak için haşlanmış buğday, *aşıra ~*: aşure, aşure göllesi.
Cırthıç yırtıcı. *~ canıvarla*: yırtıcı hayvanlar, *~ kuşla*: yırtıcı kuşlar.
Cırthıçlık yırtıcılık.
Cırtık yırtık. *~ kônçek*: yırtık pantolon.
Cırtıklık yırtıklık.
Cırtılıv yırtılma, koparılma, yolunma.
Cırtılıvçu yırtılıcı, koparıcı.
Cırtılmak yırtılmak, yolunmak, koparılmak. *Almala cırtılğandıla*: elmalar koparılmışlar, *hanslanı cırtılğanı ceterikdi*: otların yolunması yeterlidir, *tavuknu tükleri cırtılğandı*: tavuğun tüyleri yolunmuş, *kumaçnı cırtılğanı*: kumaşın yırtığı, *paltonnu ceri cırtıla tebreğendi*: paltonun yeni yırtılmaya başlamış.
Cırtılmış kopuk, yırtık. *~ bolmak*: yırtılmak, kopmak, *kölek ~ bolğandı*: gömlek yırtılmış.
Cırtıv yırtma, koparma, yolma.
Cırtıv yırtma, yolma, koparma.
Cırtmak yırtmak, yolmak, koparmak. *Cırtıb atmak*: yırtıp atmak, *çaçın-başın ~*: saçını başını yolmak, *hans ~*: ot yolmak, *könçegimi cırtıdım*: pantolonumu yırttım, *alma ~*: elma koparmak, *cırtıb boşamak*: yolup bitirmek, yırtıp bitirmek.
Cıyak (malk.) bk. cayak.
Cıydırıv toplatma, yığdırma.
Cıydırmak toplatmak, yığdırmak. *Mallanı bir cerge cıydırğız*: hayvanları bir yere toplatınız, *men seni kabına cıydırma*: ben seni

kılıfına toplatırım (ben sana haddini bildirtirim, anlamına deyim).
Cıyğıç istifçi, toplayıcı, tutumlu, muktesit.
Cıyğıçlı tutumlu, idareli. *~ adam*: idareli adam.
Cıyğıçsız müsrif, savurgan.
Cıyı (malk.) koku, ıtır. *Et ~*: et kokusu, *~sın seziv*: kokusunu alma.
Cıyılmak koklamak, koku almak.
Cıyılav (malk.) koklama, koku alma.
Cıyılğan toplanmış, toplanan, yığılan, yığılmış, toplantı. *Ala toyğã ~ladıla*: onlar düğüne toplananlardır, *el ~*: köy toplantısı, *~ halk*: toplanan halk, *bir cerge ~ buday*: bir yere yığılmış buğday, *arbazğã ~ malla*: avluya toplanan hayvanlar.
Cıyılıv toplantı, toplanma. *El ~*: köy toplantısı, *ullu ~*: büyük toplantı, *kurultay*, *~nu cabılğanın aytmak*: toplantının başladığını ilan etmek (duyurmak).
Cıyılıvçu toplanıcı, katlanıcı, toplanabilen, katlanabilen. *~ orun*: toplanabilen (katlanabilen) yatak, *~ cer*: toplantı yeri.
Cıyılma toplama kitap, alıntılardan oluşan kitap.
Cıyılmak toplanmak, yığılmak, erişmek, kavuşmak, girmek. *Halk cıyılğandı*: halk toplanmış, *bir cerge ~*: bir yere yığılmak, *köb adam cıyıldı*: çok insan toplandı, *kerekli açha cıyılğandı*: gerekli para toplanmış, *üyge küçden cıyıldık*: eve zor eriştik, *har kim mekânına cıyılğan zamanda*: her kesin evine toplandığı zamanda, *iñirge ~*: akşama erişmek, *ol türmege*

- cıylğandı*: o zindana kapatılmış, *üyge cıylmay aylanadı*: eve girmeden geziyor, *bir akılğa ~*: aynı kanaate varmak, bir akılda birleşmek, *cıyıla-cıyıla el bolur, tama-tama köl bolur*: toplana toplana köy olur, damlaya damlaya göl olur (a.s.).
- Cıyım** dergi, mecmua, almanak.
- Cıyımçı** biriktirici, toplayıcı, cimri, pinti.
- Cıyımdı** toplanmış, derlenmiş, derleme. *Tavruh ~*: hikaye derlemesi.
- Cıyımdık** kozmopolit, karışık. *~ el*: kozmopolit yer, karışık köy, *~ kavum*: kozmopolit zümre.
- Cıyımlı** muktesit, tutumlu. *~ adam*: tutumlu adam.
- Cıyımsız** müsrif, savurgan.
- Cıyın** topluluk, cemiyet, kalabalık, küme, sürü, düğün cemiyeti. *Çalkıcı ~*: orakçı topluluğu, *sabiy ~*: çocuk topluluğu, çocuk kümesi, *~ callı*: kurt sürüsü, *~ıgız oğurlu bolsun*: düğün cemiyetiniz uğurlu olsun, *~ iyiv*: topluluk gönderme (Karaçay düğünlerinin son gününde, kız tarafı akrabaları topluca erkek tarafına hediyelerle gelirler ki, buna *cıyın iyiv* denir.), *başçı osal bolsa, ~ dırının çiritir*: işçi başı kötü olursa, (ırgat) topluluğu otu çürütür (a.s.), *~ birevnü saklamaz*: topluluk bir kişiyi beklemez (deyim).
- Cıyınçı** (bir) topluluğa mensup, (bir) gruba mensup. *~ladan ekisi görünmeydi*: topluluktan ikisi görünmüyor, *~lanı aşarığın-içerigin tındırığız*: topluluk mensuplarının yiyecek içecek ihtiyaçlarını görünüz.
- Cıyınlaşv** toplanma, yığılma, kümelenme.
- Cıyınlaşmak** toplanmak, yığılmak, kümelenmek.
- Cıyınlı** derli toplu, muntazam.
- Cıyırılıv** buruşma, büzülme, kısalma, kırışma.
- Cıyırılmak** buruşmak, kırışmak, büzülmek, kısılmak. *Könçek cuvulğanlay cıyırılıkdı*: pantolon yıkanınca kısılacak, *onşunmay betin cıyıradı*: hoşlaşmayıp yüzünü buruşturuyor, *mağlayın cıyırdı*: alnını kırıştırdı.
- Cıyıriv** buruşturma, kırıştırma, büzme, kısaltma. *Könçekni buçhakların ~*: pantolonun paçalarını kısaltma.
- Cıyırma** yirmi (sayı). *~ bila on*: otuz, *eki ~*: kırk, *üç ~ bila on cıl bolğandı*: yetmiş yıl olmuş, *~ cillik*: yirmi yıllık.
- Cıyırmak** kırıştırmak, buruşturmak.
- Cıyırmançı** yirminci.
- Cıyırtıv** buruşturma, büzme, kırıştırma.
- Cıyırtmak** 1. kıvrım, pili, potur. *~ könçek*: potur şalvar, *~ çepken*: pilili entari. 2. büzme, kırıştırmak, buruşturmak, ekşitme. *Betin cıyırtıb söleşdi*: yüzünü ekşiterek (buruşturarak) konuştu, *kiyimni issi suv bila cuvub cıyırtmağız*: elbiseyi sıcak su ile yıkayarak buruşturmayınız.
- Cıyışdırıv** derleyip toplama, hazır hale getirme, monte etme, hazırlama. *Azık ~*: azık hazırlama.
- Cıyışdırıv** monte etmek, hazırlamak, derleyip toplamak.

- Meşinanı ~*: makineyi monte etmek, *çalkıçlanı kereklerin cıyıdırıb hazır etigiz*: orakçılardan malzemelerini derleyip toplayınız.
- Cıyiv** toplama, yığma.
- Cıyiv** toplama, yığma. *Bir cerge ~*: bir yere yığma, *atları bavğa ~*: atları ahıra toplama, *gardoş ~*: patates toplama, *biçen ~*: ot toplama, *aşlık ~*: zahire yığma.
- Cıyivçu** toplayıcı, yığıcı, istifçi, stokçu.
- Cıyma** kitap, almanak, (alıntı) kitabı.
- Cıymak** istif etmek, yığmak, toplamak, koymak (birşeyin içine). *Gokka hansla ~*: çiçek toplamak, *malları bir cerge ~*: hayvanları bir yere toplamak, *aşarıkları gözennje ~*: yiyecekleri kilere istif etmek, *bir kolğa ~*: bir elde toplamak, *casak ~*: vergi toplamak, *savutları ~*: kapları toplamak, *üy ~*: evi toplamak, *malları bavğa cıyıgız*: hayvanları ahıra toplayınız, *amanlıkçını türmege ~*: suçluyu zindana koymak, *kışha katık ~*: kışa katık toplamak, *dırın ~*: biçilmiş otu toplamak, *boran karnı tav betlege cıyğandı*: fırtına karı dağ yamaçlarına yığmış, *halknı mejgit allına cıyıgız*: ahaliyi cami önüne toplayınız, *gürbelege kışlık aşlıknı cıydık*: sandıklara kışlık zahireyi istif ettik.
- Cıynı** (malk.) embriyon, rüşeym, cenin, dölüt. *Çabak ~*: balık yumurtası.
- Cıyrık** 1. buruş, kırış, kıvrım, pili, buruşuk, kırışık. *Çepkenni ~ları*: entarinin pilileri, *kartnı beti ~ ~ bolğandı*: ihtiyarın yüzü buruş kırış olmuş, *~ betli adam*: kırışık yüzlü adam. 2. (malk.) elbise, giysi. *Kız ~*: kız giysisi.
- Cıyrıklı** kıvrımlı, pilili.
- Cız** cız. *Cüregim ~ etdi*: kalbim cız etti.
- Cızıldamak** sızlamak, gacırtı çıkarmak, gıcırdamak, vızıldamak. *Eşik cızıldaydı*: kapı gıcırıyor, *çibinle cızıldaydıla*: sinekler vızıldıyorlar, *tişlerim cızıldaydıla*: dişlerim sızlıyor, *suvukdan butlarım-kollarım cızıldaydıla*: soğuktan bacaklarım kollarım sızlıyor.
- Cızıldeşmek** vızıldeşmek. *Bal çibinle cızıldeşadıla*: bal arıları vızıldeşiyorlar.
- Cızıldav** gıcırdama, sızlama, vızıldama.
- Cızıldavuk** vızıldayıcı, gacırtıdayıcı. *~ şindik*: gacırtıdayıcı iskemle.
- Cızıt** cız, cızıt. *~ etmek*: cızıt diye ses çıkarmak, (çocuk dilinde) yellenmek.
- Cızıtdıv** geveze, çenebaz, zırt demeye hazır.
- Cıbek** ipek, ibrişim. *Çiy ~*: has ipek, *~ katapa*: ipekli kadife, *~ cavluk*: ipek başörtüsü, *~ çaç*: ipek saç, *nartüh ~*: mısır püskülü.
- Cıberiv** gönderme, yollama, salma, bırakma.
- Cıbermek** göndermek, yollamak, sevk etmek, salmak, salıvermek, bırakmak, vermek. *Tükenne ~*: dükkana yollamak, *meşe kartıñı ciber*: bana kartını gönder, *işge ~*: işe göndermek, *köz ~*: göz atmak, *tutmakdan ~*: zindandan salmak, *itni ~*: köpeği salıvermek, *kolundan ~*: elinden bırakmak, *sakal ~*:

sakal bırakmak, *atıb ~*: atıvermek, *cutub ~*: yutuvermek, *berib ~*: verip göndirmek.

Cibertişiv yarıştırmak.

Cibertişmek yarıştırmak. *Atlanı ~*: atları yarıştırmak.

Cibidik ıslak, sırlıklam, ıslanmış.

Cibigen ıslanan, ıslanmış. *~*, *cañurdan korkmaz*: ıslanan, yağmurdan korkmaz (a.s.).

Cibik bk. cibidik.

Cibimek ıslanmak, nemlenmek.

Cibib cumuşamak: ıslanarak yumuşamak, *ala cañurdan cibigendile*: onlar yağmurdan ıslanmışlar.

Cibitiv ıslatma.

Cibitmek ıslatmak, nemlendirmek.

Cañur cerni cibitdi: yağmur yeri ıslattı, *eskileni ~*: çamaşırları ıslatmak.

Cibiv ıslanma.

Ciblik iplik malzeme, organlık malzeme.

Cicinav minik, ufak, küçük.

Cicivay bk. cicinav.

Ciger çalışkan, hamarat, becerikli, cesur, yiğit, kabiliyetli. *~ adam*: çalışkan adam, *~ kadın*: hamarat kadın, *tav ~le*: dağlı yiğitler, *~ malçıla*: kabiliyetli (usta) hayvancılar, *~ işni tüşünde körür*: çalışkan (adam) işi rüyasında görür (a.s.), *~ni tañı alğa atar*: çalışkan (insanın) şafağı erken söker (a.s.), *~ alpinistle*: cesur dağcılar.

Cigerlik çalışkanlık, hamaratlık, cesurluk, yiğitlik, ustalık.

Cigersiz tembel, korkak, beceriksiz.

Cigey keçinin kuyruğu.

Cigit yiğit, kahraman, cesur. *~ atlı*: yiğit atlı, *~ asker*: cesur asker, *~*

caş: yiğit delikanlı, *kıralnı ~i*: milli kahraman, *~ bol!*: yiğit ol!, *~ bolmağan cerde horlam bolmaz*: yiğit olmayan yerde galebe olmaz (a.s.), *~ ölse da cigitlik çaşaydı*: yiğit ölse de yiğitlik yaşar (a.s.), *~ aytmaz, aytsa da kaytmaz*: yiğit söylemez, söylese de dönmez (a.s.), *~ kala buzar, korkak müyüşde buğar*: yiğit kale yıkar, korkak köşede pısar (a.s.), *~ elni kuramaydı, el ~ni kuraydı*: yiğit eli yetiştirmez, el yiğiti yetiştirir (yiğit toplumu doğurmaz, toplum yiğidi doğurur) (a.s.), *at belden, ~ kölden*: at belinden, yiğit gönlünden (a.s.).

Cigitça yiğitçe.

Cigitleniv yiğitlenme.

Cigitlenmek yiğitlenmek.

Cigitlik yiğitlik. *~ni eki ülüşü hıyla*: yiğitliğin iki hissesi hiledir (a.s.), *~ körgüstmek*: yiğitlik göstermek.

Cik 1. mafsalsal, oynak, eklem, boğum, ayrıntı. *Barmaknı ~leri*: parmağın eklemleri, *boyun ~*: kafa kaidesi ile omurga arasındaki eklem (atlas ve eksen kemikleri arasındaki eklem), *nartüh sabnı ~leri*: mısır sapının boğumları, *kamışni ~leri*: kamışın boğumları, *~ine deri*: ayrıntısına kadar, *~ine deri tintmek*: ayrıntısına kadar araştırmak, *~inden türtmek*: mafsalına dürtmek (nasırına basmak anlamında deyim). 2. *~ derikleri kalmağandı*: "cik" diyecek kimseleri kalmamıştır, *~ deriklerin koymağız*: "cik" diyecek kimselerini bırakmayınız.

Cilek çilek. *Tav ~*: dağ çileği, *baçha ~*: bahçe çileği.

Cilik ilik. *Omurav ~:* omurilik, *süyekni ~i kan eterge igi keledi:* kemik iliği kan yapmak için iyi geliyor. *~in üzme:* iliğini koparmak.

Ciltin kıvılcım, ışıltı. *~ köz:* gözleri kıvılcım saçan, kıvılcım gözlü, *~ etmek:* kıvılcımlanmak, kıvılcım saçmak, *közlerim ~ etdile:* gözlerim kıvılcımlandı, gözlerimde şimşek çaktı, *~den şinkart canar:* kıvılcımdan alev çıkar (deyim), *~ cetmey ot tüşmez:* kıvılcım değmeden yangın çıkmaz (a.s.), *otnu ışırsa~ ~ çığar:* ateşi üflersen kıvılcım çıkar, *umut ~i~ cuklanmasın:* umut kıvılcımın (ışığın) sönmese.

Ciltinlemek kıvılcımlamak, kıvılcım saçmak.

Ciltinleniv kıvılcımlanma.

Ciltinlenmek kıvılcımlanmak, kıvılcım saçılmak.

Ciltinlev kıvılcımlama, kıvılcım saçma.

Cim bk. cım.

Cin cin, peri. *Ak ~:* beyaz cin, *kara ~:* siyah cin, *~ ursun seni!:* cin çarpsın seni!, *~leri kozğalmak:* cinleri ayağa kalkmak, cinleri depreşmek, *~ le bila söleşgen:* cinlerle konuşan.

Cinli cinli, çabuk kızıcı, ifrit.

Cinlileniv cinleri ayağa kalkma, ifrit olma, kudurma.

Cinlilenmek cinleri ayağa kalkmak, ifrit olmak, kudurmak, cinleri başına toplanmak.

Cinil parlak, keskin, şiddetli. *~ kızıl terk orar:* keskin kırmızı çabuk solar (a.s.).

Cinirik (malk.) (anat.) dirsek. *~ni cabmağan ce~ cılıtmaz:* dirseği örtmeyen yen ısıtmaz.

Cip İp, organ, sicim. *Mans ~:* kayıştan yapılan organ, kayış, *antav ~:* hamal ipi, sırtta ot taşımak için kullanılan ip, *arka ~:* arka kolon, atın arkasından geçirilen eyer kolonu, *cav ~ge örlev:* yağlı kayışa tırmanma (dügünlerde darağacı gibi yüksek bir ağaç çatı kurulur. Bunun en yukarisına yağlı bir kayış bağlanarak yere sarkıtılır. Ağaç çatının üzerine kempek bork(çeker borkü) adı verilen, şekerlerin dizildiği bir taç yerleştirilir.Gençler bu ipe tırmanarak yukarıya çıkmaya ve şeker borkünü almaya çalışırlar. Bunda ilk muvaffak olan müsabık büyük ödüle hak kazanır). *Cañur ~ine deri ötdü:* yağmur tenine kadar geçti (deyim), *~i bir kat cetmeyedi da, eki kat tarta edi:* ipi tek kat iken yetmiyor, (o ise) iki kat yapıp çekmeye çalışıyor (deyim), *~ tartmak:* ip çekmek.

Cipçil bk. cipkil.

Cipi (malk.) bataklık, batac. *~ cerle:* bataklık araziler.

Cipkil nemli, ıslak. *~ tartmak:* nemlenmek, nem çekmek.

Cipkilleniv nemlenme.

Cipkillenmek nemlenmek.

Cipkillik nemlilik, ıslaklık.

Cisim cisim, gövde, beden (nadir kullanılır).

Citça et (çocuk dilinde). *Kozu ~:* kuzu eti.

Citçaerin etli dudaklı, kalın dudaklı.

Citçaköz gözü et bağlamış, gözünü et bürümüş (kimse).

Citi keskin, sivri, tesirli, becerikli, gözüaçık. ~ *pıçak*: keskin bıçak, ~ *bilemek*: keskin bilemek, keskinleştirmek, *uçu* ~: ucu sivri, ~ *karav*: dik bakma, ~ *akıl*: sivri akıllı, ~ *köz*: keskin gözlü, ~ *söleşmek*: keskin konuşmak, tesirli konuşmak, ~ *caş*: becerikli delikanlı, gözüaçık delikanlı, *tav* ~*le*: dağ sivripleri, ~ *pıçak kınğa öç*, *calğan söz canğa öç*: sivri bıçak kına düşman, yalan söz cana düşman(a.s).

Citiburun sivri burun.

Citiköz keskin gözlü, uyanık.

Citiközlük uyanıklık.

Citilemek sivriltmek, bilemek.

Citilik keskinlik, sivrilik, uyanıklık (mec.), beceriklilik.

Citimüyüş sivri köşeli.

Ciyek işleme, kenar işleme. *Oka* ~: sırma işleme.

Ciyirgenç tiksinen, öğrenen, öğrenici, tiksiniçi.

Ciyirgençlik tiksinicilik.

Ciyirgeniv tikslenme, öğrenme.

Ciyirgenmek tiksilmek, öğrenmek. *İyisden* ~: kokudan tiksilmek, *ol cukdan ciyirgenmeydi*: o birşeyden tiksiniyor, *ciyirgenib karadı*: öğrenerek baktı.

Ciyirgenşli öğrenç, pis, tiksinti verici, çirkef, tiksiniç. ~ *zat*: öğrenç şey, ~ *sıfat*: tiksinti veren yüz.

Ciyirgenşlilik öğrençlilik, tiksiniçlik, çirkeflik, pislik.

Cizgi titiz, kılıyar, kaprisli, nahoş tat, müşkülpesent. ~ *adam*: titiz adam, ~ *sözle*: kaprisli sözler, ~ *ayran*: nahoş tadı olan ayran, şeker tadı veren ayran.

Cizgileniv titizlenme, kaprislenme, kılıyarlanma.

Cizgilenmek titizlenmek, kaprislenmek, kılıyarlık etmek.

Ciz-miz mız-mız, huysuz. ~-~ *adam*: mız-mız adam.

Coğaliv yokolma, tükenme.

Coğalmak yokolmak, tükenmek, mahvolmak.

Coğaltiv yoketme, mahvetme.

Coğaltmak yoketmek, kırmak, öldürmek, mahvetmek. *Dünyadan* ~: dünyadan yoketmek, *nasibın* ~: nasibini yoketmek.

Coğu-barı yoğu-varı (varı-yoğu). ~-~ *belgisizdi*: varı-yoğu belirsizdir.

Cohar (bot.) çoban püskülü, akçaağaç püskülü, yumuşak, ipek gibi, ipek lifli (mec.). ~ *cal*: yumuşak yeveli, uzun yumuşak (saç), ~ *çaç*: çoban püskülü saç, uzun yumuşak saç, ~ *çabırla*: yumuşak çarıklar, yumuşak deriden yapılmış çarıklar, ~ *sahtiyan*: yumuşak güderi, yumuşak gön.

Cok yok, mevcut olmayan, olmayan. *Dunyada* ~ *zat*: dünyada olmayan şey, *Allahın barı-coğu bir kavumlanı kulağına kirmeydi*: Allah'ın varı-yoğu (varlığı-yokluğu) bazılarının kulağına (bile) girmiyor, ~ *bolmak*: yok olmak, tükenmek, ~ *etmek*: yok etmek, tüketmek, *haparı* ~ *köreme!*: haberi yokmuş demek!, ~ *ğa madar* ~!: yoka çare yok (a.s.).

Cokdu yoktur. *Keregi* ~: gereği yoktur, *esimde da* ~: hatırımda bile yok, *madar* ~: imkan yoktur, *hata* ~: ziyarı yok, *oğayı* ~: hayır'ı yok, reddetmiyor, *işek* ~: şüphe

yoktur, *anı keliri ~*: onun geleceği yoktur, *ol işni ahırı ~*: o işin sonu yoktur.

Cokku (malk.) bk. coppu.

Coklamak yoklamak, kontrol etmek, aramak, arayıp sormak.

Mallanı ~: hayvanları kontrol etmek, *kesi ketgenni coklama*: kendi gideni arama, *birbirigizni kuru da cokağiz*: birbirinizi her zaman arayıp sorunuz, *gara suvnu boklama*, *tayar tavnu coklama*: kaynak suyunu kirletme, kayacak dağı arayıp sorma (a.s.).

Coklanıv yoklanma, kontrol edilme, aranma.

Coklanmak yoklanmak, kontrol edilmek, aranmak.

Coklav yoklama, kontrol etme, arayıp sorma, arama.

Cokluk yokluk, fakirlik, çaresizlik.

Zaman ~dan kelalmedim: zaman yokluğundan geledim, *~ adamnı kolun baylar*: yokluk insanın elini kolunu bağlar, *~ talaşdırır, barlık cavaşdırır*: yokluk dalaştırır, varlık barıştırır (a.s.), *~ çomartnı da kızganç eter*: fakirlik cömerti de cimri yapar (a.s.), *~nu üyü kuruga edi*: yokluğun ocağı sönseydi (deyim), *~ adamnı cunçutadı*: fakirlik insanı bunaltıyor.

Col 1. yol. *Arba ~*: araba yolu, *kara~*: karayolu, *taş töşelgen ~*: taş döşenmiş yol, kaldırım, *çayır ~*: asfalt yol, *~ azık*: yol azığı, *~ ayrılğan*: yol ayrımı, *~ kağıtı*: yol kağıdı, pasaport, *~ nöger*: refik, yol arkadaşı, *~ uzunu*: yol boyunca, *~ üsünde cavlu kayış*: yol üstünde yağlı kayış (bilmece/yılan),

dinni ~u: dinin tariki, dinin yolu, *Allah ~una*: Allah yoluna, *igi ~ğa barığiz*: iyi yola gidiniz, yolunuz açık olsun, *ayak ~*: ayak yolu, tuvalet, *koy ~*: (astr.) samanyolu, *ters ~*: yanlış yol, *tüz ~*: doğru yol, *~ğa salmak*: yola getirmek, yola koymak, *~ bolsun!*: iyi yolculuklar!, *~ kesmek*: yol kesmek, *~ salmak*: 1. yol etmek, sık sık gelmek, 2. yol yapmak, yol inşa etmek, *~ bıla söznü kıyısı çok*: yol ile sözün sonu yok (deyim), *~da cathan cılanrı başı ezilir*: yolda yatan yılanın başı ezilir (a.s.), *~ğa cayav çıksar, atlı bıla nöger bolma*: yola yaya çıkarsan, atlı ile arkadaş olma, *~da koşulğan, coldaş bolmaz*: yolda katılan, yoldaş olmaz (a.s.), *koynu Allah caratdı, ecki ~dan koşuldu*: koyunu Allah yarattı, keçi yoldan katıldı (deyim), *~ sormay ~ğa çıkma*: yolu soruşturmadan yola çıkma (a.s.), *~ tabhınçı coldaş tab*: yolu bulmadan önce yoldaş bul (a.s.). 2. istikamet, gaye, yol, kez, defa. *Ekibiz da bir ~ğa barabız*: ikimiz de aynı istikamete gidiyoruz, *~ubuz birdi*: gayemiz aynıdır, *bu ~ koy*: bu kez bırak, *nença ~da aytdım saña!*: kaç defa söyledim sana!, *har ~da*: her defasında, *eki ~ğa barğanma*: iki kez gittim, *bir ~da*: bir defasında.

Colçu 1. yol işçisi. 2. bk.colovçu.

Colçuk dar yol, patika, pist. *Bu ~ suvğa baradı*: bu patika su kıyısına gidiyor, *çabışuvçu ~*: koşu pisti.

Coldaş yoldaş, yol arkadaşı.

Colğu defaki, seferki, yolki. *Bu ~ igi tül edi*: bu defaki iyi değildi, *iynekleni bir ~ sütü eki çelek çaklı*

- boladı:* ineklerin bir seferki sütü iki kova kadar oluyor.
- Collu** yollu. *İgi ~:* iki yollu, *ariv ~ şahar:* güzel yolları olan şehir.
- Colluk** 1. yolun kalitesi. *Munu ~u aman tülkü:* bunun yol kalitesi fena değil. 2. yol parası, yolluk.
- Colovçu** yolcu, yola giden. *Uzak ~:* seyyah, uzun yola çıkmış kimse, *~ nöger:* yol arkadaşı, *~ bolmak:* yolcu olmak, yola çıkmak, *~ğa col sorma, aş ber:* yolcuya yol sorma, yemek ver (a.s.), *~ keçikse kuvanma, uvçu keçikse kuvan:* yolcu gecikirse sevinme, avcı gecikirse sevin (a.s.), *~ colda kalmaz:* yolcu yolda kalmaz (deyim).
- Colovçuluk** yolculuk, seyahat, gezi. *~da aylanmak:* yolculukta dolaşmak, *~da aylanı sabanı karan kalır:* yolculukta dolaşanın tarlası ekin vermez (a.s.).
- Colsuz** yersiz, patavatsız, yakışıksız, uygunsuz. *~ söz:* yakışıksız söz, *~ adam:* patavatsız adam.
- Coluğuv** rastlama, karşılaşma, buluşma, görüşme. *Teñleni ~ları:* akranların buluşmaları.
- Colukdurmak** buluşturmak, karşılaştırmak, görüştürmek. *Kozula bıla koylanı colukduruğuz:* kuzularla koyunları buluşturunuz, *buzovnu anasına colukdur:* buzağıyı anasına kat (buluştur).
- Colukduruv** karşılaştırma, buluşturma, görüştürme.
- Colukmak** rastlamak, karşılaşmak, buluşmak, görüşmek. *Coluğub kalmak:* karşılaşıvermek, *amanlıkni izlegen amanlıkğa coluğur:* kötülüğü arayan kötülüğe rastlar (a.s.), *ala birbirleri bıla colukdula:* onlar bir birleri ile karşılaştılar.
- Comak** masal. *Karaçay ~la:* Karaçay masalları, *başım ~ğa kaldı:* adım masala konu oldu (zavallı) başıma neler geldi (deyim), *~ matalli:* masala benzer, masal şeklinde, *el bergen ~:* bilmece, *comak aytmak:* masal anlatmak.
- Comakçı** masalçı, masal anlatıcı.
- Comaklamak** hikaye etmek, anlatmak, (abartarak) anlatmak.
- Comaklatıv** masallaştırma, hikayeleştirme.
- Comaklatmak** masallaştırmak, hikayeleştirmek.
- Comaklav** hikaye etme, (abartarak) anlatma.
- Comaklık** masal konusu olmaklık, alay konusu olmaklık. *~ bolmak:* masal konusu olmak, alay konusu olmak, *kerti da ~ bolduk:* gerçekten alay konusu olduk.
- Conmak** yontmak, soymak. *Ağaçrı kabuğun ~:* ağacın kabuğunu soymak, *gardoş ~:* patates soymak, *ağaç ~:* ağaç yontmak, *nalmaz ~:* elmas yontmak.
- Conulmak** yontulmak, soyulmak. *Conulğan ıstakan:* yontulmuş bardak, yontulmuş kristal bardak.
- Conuluv** yontulma, soyulma.
- Conuv** yontma, soyma.
- Conurçha** yonga, kıymık. Ağaç usta, tükenin ~dan aldirğandı: marangoz dükkanını yongayla doldurmuş, *ol sürmeni urğanı sayın, ~la sekirib cerge tüşe edile:* o rendeyi sürdürükçe yongalar sıçırarak yere düşüyorlardı.

Coğurçhalamak yongalamak, yonga haline getirmek.

Coğurçhalav yonga haline getirme, yongalama.

Coppu yumak, yığın, buket, küme. *Biçen ~:* ot yığını, *cüzüm ~:* üzüm salkımı, *kar ~:* kar yığını, *cün ~:* yün yumağı, *~ cıymak:* bir araya yığmak, *~ cıyılmak:* bir araya toplanmak, *~ bolmak:* kümelenmek, *gül ~:* çiçek demeti.

Coppulamak toplamak, yığmak, kümelemek.

Coppulaşmak toplaşmak, kümelenmek. *Koyla coppulaşib catadıla:* koyunlar kümelenip yatıyorlar.

Coppulav toplama, yığma, kümeleme.

Coppuluk yumaklık, kümelik.

Cor put (kadim tâbir), haç, istavroz.

Cora yorum, yorma, tasavvur, işaret, alâmet, belirti. *İgi ~:* iyi alamet (iyiye yorma), *aman ~:* kötü işaret (kötüye yorma), *igi ~ etib saklaybız:* iyiye yorarak bekliyoruz, *igi ~ et:* iyiye yor.

Coralamak yormak, yorumlamak, farzetmek, niyet etmek, saymak, temenni etmek. *Amanña ~:* kötüye yormak, *igige ~:* iyiye yormak, *kesin küyevge ~:* kendini damat saymak, *kesin ovoçuğa coralab turadı:* kendini yönetici farzedip duruyor, *kesine amanlık coralağan, amanlıkğa tüber:* kendisine kötülük dileyen, kötülükle karşılaşır, *tüş ~:* rüya yorumlamak.

Coralav yorumlama, yorma, farzetme, niyet etme, sayma, temenni etme. *İgige ~:* iyiye yorma, iyiye sayma, *igini*

coralavçu: iyiyi dileyici, *tüş coralav:* rüya yorumlama, *Soslanni түş ~un igige sanaydila:* Soslan'ın rüya yorumlamasını iyiye sayıyorlar.

Corğa yorga, rahvan. *Kırğız ~:* yorga atı, *~ tüyeça:* rahvan deve gibi, *~atha el miner:* rahvan ata herkes biner (a.s.), kendini kullandırtanı herkes kullanır anlamında, *~ atlığa tınç atha kıyın:* rahvan, atlıya kolay ata zor (a.s.), *~ kızla:* rahvan kızlar (azgın kızlar anlamında deyim).

Corğalamak rahvanlamak, rahvan gitmek. *At corğalaydı:* at rahvanlıyor, at rahvan gidiyor.

Corğalatıv rahvanlatma, yorgalatma.

Corğalatmak rahvanlatmak, yorgalatmak. *Atın corğalatıb keledi:* atını rahvanlatıp geliyor.

Corğalav rahvanlama, yorgalama.

Corğalavçu bk. corğalavuk.

Corğalavuk rahvanlayıcı, rahvan gidici (at).

Cortdurmak koşturmak, tırısa kaldırmak, bir karar koşturmak, zula etmek (mec.), fazla kaçırarak (mec.). *Atın arı bıla beri cortduradı:* atını öteye beriye koşturuyor, *şorpağa tuznu cortdurğansa:* çorbaya tuzu zula etmişsin.

Cortduruv koşturma, tırısa kaldırma.

Cortmak (at) tırıs gitmek, tırısa kalmak, hafif koşmak, atın dörtnala kalkmadan önceki koşma tarzı, koşmak (insan için). *Atın cortdurup keledi:* atını tırısa kaldırıp geliyor, *kayrı cortasa?:* nereye koşuyorsun?, *tañ athanlı cortama,*

alaşamı tabalmadım: tan yeri ağaralı beri koşuyorum, atımı bulamadım.

Cortmuş telaş, koşuşma, acele.
Honşularımız bugün ~dadıla: komşularımız bugün telaştalar, *atla canlı körgença ~ğa kirgendile:* atlar kurt görmüş gibi telaştalar (telaşa girmişler).

Cortum tırıs, tırıs gitme, koşu.

Cortumluk tırıslık, koşuluk. *Bir ~luk col:* (atla) bir tırıslık yol.

Cortuv koşma, tırıs gitme.

Cortuvçu bk. cortuvuk.

Cortuvuk tırıs gidici, bir karar koşucu (at), tırıs gitmeye alışık. *~ at:* tırıs gidici at, *~nu başı colda kalır:* tırıs gidici atın başı yolda kalır (a.s.) (su testisi yolda kırılır anlamında).

Cortuvul akın, baskın. *Cigitle ~ğa ketgendile:* yiğitler akına gittiler.

Coruk kaide, tarif, tanım, prensip, ilke, adab-ı muâşeret, muamele, işlem. *Aytımnı ~u :* (gram.) ifadenin (cümle kurmanın) kaidesi, *kesin cürütüvünü ~ları:* kendi kendini taşımanın prensipleri, *üyleniv ~:* evlenme muamelesi, *~nu saklağan kız:* prensip sahibi kız, *~nu bilmegen:* muâşeret bilmeyen, densiz, *tüz şöleşivnü ~ları:* doğru konuşmanın kaideleri, *kıral ~la:* devletin ilkeleri, *~ğa salıv:* prensibe sokma, *~nu bozuv:* prensibi bozma, *~cokluk:* kaidesizlik, kaide yokluğu, *~ğa sıyınmak:* prensibe sığmak, kaideden dışarı çıkmamak, *~daça:* kaidede olduğu gibi.

Coruk-col usul-kaide. *Bir zatnı ~u-~u bila eterge kerekdi:* bir şeyi usulü-kaidesi ile yapmak lazım.

Coruklu prensipli, kaideli, edebe uygun. *~caş:* prensipli delikanlı.

Corukluluk prensiplilik, kaidelilik.

Coruksuz prensipsiz, kaidesiz, muâşeretsiz, densiz, dağınık, başı bozuk. *~iş:* başı bozuk iş, dağınık iş, *~adam:* prensipsiz adam, *~cürügen:* prensipsiz hareket eden.

Coruksuz-colsuz usulsüz-kaidesiz. *~--~ etilgen iş:* usulsüz-kaidesiz yapılan iş.

Coruksuzluk prensipsizlik, kaidesizlik, başı bozukluk.

Coydurmak harcatmak, sarfettirmek, yoketmek, öldürtmek, temizletmek. *Stalin köb Karaçaylını coydurthandı:* Stalin çok Karaçaylı'yı öldürmüştür, *kıyillını kolundağın coydurdula:* zavallının elindekini harcattılar.

Coyduruv sarfettirme, harcatma, öldürtme, temizletme.

Coykullanıv nazlanma, cilvelenme.

Coykullanmak (malk.) nazlanmak, sallanmak, cilvelenmek.

Coymak harcamak, sarfetmek, kaybetmek, tüketmek, yitirmek, baştan çıkarmak, yok etmek.

Açhanı ~: parayı harcamak, *zıraf ~:* müsrif harcamak, *coyub*

boşamak: harcıyı bitirmek, *atımı coydum:* atımı yitirdim (burada ölmek anlamına geliyor), *kazavatda üydegisin coyğandı:* savaşta ailesini kaybetmiş, *namısıñı coyma!:* edebini yitirme!, *erkelete erkelete sabıynı coyarğa* *tebregensiz:* şımarta şımarta çocuğu baştan çıkarmak üzeresiniz,

anı kanunsuz coydula: onu kanunsuz yok ettiler (öldürdüler), cerni başından ~: yer yüzünden kaldırmak, yer yüzünden yok etmek.

Coyulmak sarfedilmek, harcanmak, kaybedilmek, baştan çıkmak, yitirmek. *Coyulğan adam: baştan çıkan adam, coyulub baradı: baştan çıkıp gidiyor, coyulub boşağan: baştan çıkıp bitmiş, tamamen baştan çıkmış, zıvanadan çıkmış, bazarda cüz som coydum: pazarda yüz kaime harcadım, biz bıyıl köb coyulduk: biz bu yıl çok zarara uğradık, biz bu yıl çok kaybettik.*

Coyuluv baştan çıkma, harcanma, sarfedilme, kaybedilme.

Coyum masraf, gider, sarfiyat, tüketim, kayıp. *Bıyıl ~ubuz bek köbdü: bu yıl masrafımız pek çoktur.*

Coyuv sarf, harcama, kayıp. *Zıraf ~: müsrif harcama, açha boğanrı ~ etdik: bütün parayı harcadık, açha ~: para harcama.*

Cöbelemek (salınarak) yürümek, ufak ufak yürümeye çalışmak, (zor) yürümek, aksamak, paytak paytak yürümek. *Sabiy avruvdan igi bolub uvak uvak cöbelerge başlağandı: çocuk hastalıktan iyileşerek ufak ufak paytaklamaya başladı, canı tuvğan buzovçuk örge kobub cöbelerge küreşedi: yeni doğan buzağı ayağa kalkarak (zorlukla) yürümeye çalışıyor.*

Cöbelev paytak paytak yürüme, düşe kalka yürüme, ufak ufak adım atma (genellikle yeni yürüyen çocuklar, hayvan yavruları ve uzun

süre hareketsiz kalan kimseleri yürümeye başladıkları zamanki emniyetsiz yürüyüşlerini ifade etmek için kullanılır).

Cöge (bot.) ihlamur. ~ *caprak: ihlamur yaprağı, ~ çiçek: ihlamur çiçeği.*

Cömcögül (zool.) bir kuş ismi.

Cön zar. ~ *et: zar şeklinde et, diyafram adelesi, diafragma, karın duvarını örten ince adele.*

Cönemek (iş) rast gitmek, ilerlemek, iyi gitmek, yürümek, gelişmek. *Nasibi ~: nasibi açılmak (şansı iyi gitmek), cönemey kallık!: işi ters gidesice!, gelişmiyesice!, ol üynü alğan esen cöneb da kalğansa!: o evi aldıysan şansın yaver gitmiş!, ol kız seşe kelirge unağan ese cönegense: o kız sana gelmeyi kabul ettiyse, turnayı gözünden vurmuşsun.*

Cönev rast gitme, iyi gitme, gelişme, büyüme.

Cöner arkadaş, refik. ~ *ni taşlağan colda kalır: arkadaşını kaybeden yolda kalır, ~lerim bıla oynarıkma: arkadaşlarımla oynıyacağım.*

Cönerlik arkadaşlık.

Cönersiniv arkadaşsınma, arkadaş edinme.

Cönersinmek arkadaşsınmak, arkadaş (olarak) görmek, arkadaşlığa uygun görmek, arkadaş edinmek. *Men anı kesime cönersinme: ben onu kendime arkadaşlığa uygun gördüm.*

Cörme işkembeden yapılan bir çeşit yemek (işkembe parçasının üzerine yağlı ince bağırsaklar aynı boyda kesilerek dizilir, sonra dürülür ve ipe sarılarak bağlanır (tıpkı yufka

dürümü gibi), haşlanarak pişirildikten sonra fırında kızartılır.).

Cörmelemek baştan savma (yapmak), yarım yanlış (yapmak), parçalamak. *Ol Kur'annı cörmelerge küreşedi:* o Kur'anı yarım yanlış okumaya çalışıyor, *ingilizçe cörmeleydi:* ingilizce parçalıyor, *orak meşina bila sabannı cörmeleb ketdile:* orak makinesi ile tarlayı (ekini) baştan savma biçip gittiler .

Cörmelev baştan savma (yapma), yarım yanlış (yapma).

Cörmelik cörme yapılacak malzeme (işkembe, ince bağırsak).

Cötөл öksürük. *Kök ~:* mavi öksürük (boğmaca), *koy ~:* koyun öksürüğü, *kuru ~:* kuru öksürük, *bolmak:* öksürük olmak, *~i tutuv:* öksürüğü tutma.

Cötgeriv (malk.) bk. cötgüröv.

Cötgermek (malk.) bk. cötgürmek.

Cötgürmek öksürmek. *Caşçık üç künden beri cötgüredi:* oğlanlık üç gündən beri öksürüyor.

Cötgüröv öksürük.

Cubanç sevinç, haz, zevk, teselli, avunç. *~ıbiz ol sabıydı:* tesellimiz o çocuktur, cüregimi kuvançı, *caşavumu ~ı:* kalbimin sevinci, hayatımın hazzı (zevk vereni).

Cubançlı zevkli, hazlı, eğlenceli. *~ iş:* zevkli iş.

Cubandıriv hafiften yedirme, eğlendirme, oyalama, geveletme.

Cubandırmak hafiften yedirmek, oyalamak, eğlencelik (birşey) yedirmek, geveletmek. *Sen sabıyleni bir cubandır:* sen çocuklara birşeyler yedir, *Soslan bir zat cubana keledi:* Soslan bir

şeyi geveliyerek (çiğneyerek) geliyor, *konaklanı kobuz bila cubandıra turuğuz:* misafirleri akordiyonla oyalaya durunuz, *caşla, konaklanı uşhuvurğa deri bir cubandırığız:* gençler, misafirleri yemeğe kadar oyalayın (eğlendirin).

Cubaniv geveleme, eğlenme, oyalanma, vakit geçirme.

Cubanmak hafiften yemek, gevelemek, oyalanmak, eğlenmek, vakit geçirmek. *Sabiylege kurmaç ber da, anıbila cubana tursunla:* çocuklara patlamış mısır (gavurğa) ver de, onunla oyalana dursunlar, *kobuz bila bir kesek cubanığız:* akordiyon ile biraz vakit geçiriniz, *ne eteyim, urçuk bila cubanığğa küreşeme:* ne yapıyım, iş ile oyalanmaya çalışıyorum.

Cubu (malk.) tüylü, gür tüylü, kıllı. *~ it:* gür tüylü köpek.

Cuburan (zool.) tarla faresi. *~ içhinsa buday sabannı talk eter:* tarla faresi yellense tarlayı mahveder (a.s.).

Cudu aç, açgözlü, gözü aç. *~ adam:* aç gözlü adam.

Cudulaniv açgözlenme, açgözlülük yapma.

Cudulanmak açgözlülük yapmak, açgözlenmek. *Ol nege da cudulanadı:* o herşeye aç gözlülük yapıyor.

Cudulavçu açgözlü.

Cuduluk açgözlülük.

Cugoj vesveseli, işkilli. *Cürek ~ bolsa, tınçlık kalmaydı:* kalp vesveseli olunca, huzur kalmıyor.

Cugoru bk. cuguru.

Cugu *el guvurt-cugu bolub aylanadı:* ahali kaygı-telaş içinde geziniyor (*guvurt-cugu* sözleri bir araya gelince "kaygı-telaş" anlamına geliyor).

Cuguru mısır (ender kullanılır).

Canım-tinim, tirmende cılı ~ degendi bir kız : aklım fikrim değirmendeki sıcak mısır (unu), demiş bir kızcağız (deyim).

Cuğar (malk.) kürek, bel.

Cuğar bereketi bulaşan, bereketli, çoğalan, doğarak çoğalan (sadace hayvanlar için kullanılır; bazen inek ismi olarak da kullanılır).

Cuğu bulaşmış, bulaşık. *Kolum cav ~du:* elime yağ bulaştı, elim yağlıdır, *beti kan ~du:* yüzüne kan bulaşmış (yüzü kanlıdır), *imbaşınj un ~sun kak:* omuzunun un bulaşığını silkele, *betim toprak ~ bolğandı:* yüzüm toz toprak oldu, yüzüm toprak bulaşığı oldu, *süt ~:* süt bulaşmış, *süt töğülse ~su kalır, suv töğülse nesi kalır?:* süt dökülürse bulaşığı kalır, su dökülürse nesi kalır (deyim)?

Cuğur alaca, karışık, alacalı. *~ sepkil:* çil, alaca ben.

Cuğuşlu bereketli, çoğalan, çoğalıcı. *~ mal:* bereketli hayvan, *~ iynekle:* çoğalıcı inekler.

Cuğutur (zool.) dağ keçisi. *~ teke:* erkek dağ keçisi, *~ ečki:* dişi dağ keçisi, *~nu kulağına cel kakğança:* dağ keçisinin kulağına rüzgar vurmuşçasına (deyim), *beşli ~:* beş yaşına girmiş dağ keçisi.

Cuğuvçu bulaşıcı, sirayet edici. *~ avruv:* bulaşıcı hastalık.

Cuh (malk.) 1.burun (hayvan için). *Atnı ~u:* atın burnu. 2. (malk.)

(sarp) kaya. *Miyik ~:* yüksek kaya, sarp kaya.

Cuk şey, eşya, bir şey, hiç bir şey.

~ aytmağanlay ketdi: bir şey söylemeden gitti, *~dan artha turmağan:* hiç bir şeyden geri durmayan, hiç bir şeyden çekinmeyen, *~un bilmegen:* bir şeyini bilmeyen (ne yaptığını bilmeyen), *~ bitmegen:* hiç bir şey bitmeyen, *~ cokdu:* bir şey yok, *bu ~ğa kelışmeydi:* bu bir şeye uymuyor, *~ koymay aşadık:* bir şey bırakmadan yedik, *~ğa sanamağan:* hiç bir şeye yaramayan, *butum ~ sezmeydi:* bacağıma bir şey hissetmiyor, *bir ~ avuzlan:* bir şey atıştır, *~ğa da caramadı:* bir şeye de yaramadı, *ağa bir ~ ayt:* ona bir şey söyle.

Cuka ince, zayıf, hafif, seyrek, yufka (mec.). *~ kağa:* ince tahta, *~ adam:* ince (yapılı) adam, *~ kiyim:* ince elbise, *~ şorpa:* sulu (cıvık) çorba, *~ süt:* yağsız süt, *~ sakal:* seyrek sakal, *~ terekle:* seyrek ağaçlar, *kolu ~:* eli zayıf (eli parasız), *~ cürekli:* yufka yürekli.

Cukalık incelik, naziklik, seyreklik, yufkalık (mec.).

Cukama yufka.

Cukariv incelme, zayıflama, seyrelme.

Cukarmak incelmek, seyrelmek. *Hurcunum cukarğandı:* cebim inceldi (hafifledi), *çalkıçıla cukarğandıla:* orakçılar incelmışler (zayıflamışlar), *men körmegenli igi kesek cukarğansa:* ben görmeyeli oldukça zayıflamışsın, *ayranni cukartıb ber:* yoğurdu incelterek

(sulandırarak) ver, *çaçım cukarib baradı*: saçım seyrelip gidiyor.
Cukartılıv inceltirme, seyreltilme.
Cukartılmak inceltirmek, seyreltilmek, zayıflatılmak.
Cukartıv inceltme, seyreltme.
Cukartmak inceltmek, seyreltmek.
Kanjanı ~: tahtayı inceltmek, *avur iş anı cukarhandı*: ağır iş onu inceltmiş, *sütçüle sütlerin cukartıb satadıla*: sütçüler sütlerini seyrelterek (sulandırarak) satıyorlar.
Cukbilmez bir şey bilmeyen, bir şey den anlamayan.
Cukdurmak bulaştırmak, sirayet ettirmek, ... verdirmek. *Keseklerin ~*: nezlesini bulaştırmak, *bir kotur koy koturun bütev sürüvge cukdurur*: bir uyuz koyun uyuzunu bütün sürüye bulaştırır (a.s.), *hayır ~*: fayda verdirmek, *zaran ~*: zarar verdirmek.
Cukduruv bulaştırma, ... verdirme.
Cukğan bulaşıcı, bulaşan. *~ avruvla*: bulaşıcı hastalıklar.
Cukka meme, göğüs. *~ içgen sabiy*: meme emen çocuk, *~ saliv*: meme verme, *sabiyge ~ sal*: çocuğa meme ver.
Cuklamak uyumak. *Ol bek katı cuklaydı*: o çok ağır uyuyor, *ol cuklamazğa kerekdi*: onun uyumaması lazım, *ceti cuklab esimde cok edi*: yedi kez uyusam aklıma gelmezdi (deyim), *cuklab kalmak*: uyuya kalmak, *cuklab turmak*: uyuyup durmak, *keçe taşa deri cuklayalmadım*: gece sabaha kadar uyuyamadım, *uyanmazdan ~*: uyanmaksızın uyumak (deliksiz uyumak), *cuklağan ayünü uyatma*:

uyuyan ayıyı uyandırma (deyim), *börü bir közü bila cuklar*: kurt tek gözü ile uyur (a.s.).

Cuklanıv sönme.

Cuklanmak sönmek. *Ot cuklandı*: ateş söndü, *cana cuklana turğan culduzla*: parlama söne duran yıldızlar, *anı namusu cuklanıb baradı*: onun namusu sönüp gidiyor (onun namusu yok olup gidiyor).

Cuklanmazlık hiç sönmiyecek.

Cuklatıv uyutma, söndürme.

Cuklatmak uyutmak, söndürmek. *Sabiyne cuklatdım*: çocuğu uyuttum, *otnu cuklatdım*: ateşi söndürdüm.

Cuklav uyku, uyuma.

Cukmak fayda vermek, yaramak, bulaşmak, sirayet etmek, bereketi bulaşmak, tatmin etmek. *Sabiyge kesekle cukğandı*: çocuğa nezle bulaşmış, *ağa mal cukmaydı*: ona hayvanın bereketi bulaşmıyor, *aşağanım içime cukmaydı*: yediğim içime (bedenime) yaramıyor, *bergenim içime cukmadı*: yediğim içimi tatmin etmedi.

Cuktiyemez çitkırıldım, şakaya gelmeyen.

Cuku uyku. *Teren ~*: derin uyku, *ölü ~*: ölü uykusu, *sabiyne ~su bölünğendi*: çocuğun uykusu bölündü, *~dan ayazımak*: uykudan kendine gelmek, uykudan açılmak, *~nu boynun burmak*: uykuyu kökleme, doyasıya uyumak, *~su kelmek*: uykusu gelmek, *~ basmak*: uyku basmak, *közüne ~ kirmeydi*: gözüne uyku girmiyor, *~sun kaldırmak*: uykusuz kalmak, *talay künnü ~sun kaldırğandı*: bir

- kaç gün uykusuz kaldı, *~su bölünmek*: uykusu bölünmek, *~calkavnu işidi*: uyku tembelin işidir (deyim), *~karın toydurmaz*: uyku karın doyurmaz (a.s.).
- Cukuçu** uykucu.
- Cukusuramak** uyuklamak.
Cukusurağan halde: uyuklayan halde, *cukusurab turğanlay*: uyuklayıp dururken.
- Cukusurav** uyuklama.
- Cukusuz** uykusuz.
- Cukusuzluk** uykusuzluk.
- Cula** (yara) fitili, dren. *~saluv*: drene etme, fitil koyma.
- Culdurmak** telafi ettirmek, ödetmek, düzelttirmek. *Men serje ayıbnı culdururma*: ben sana ayıbını düzelttiririm, *tersligin ~*: tamir ettirmek, hatasını (yanlışını) düzelttirmek.
- Culduz** yıldız. *Kuyruklu ~*: kuyruklu yıldız, *çıyın ~*: yıldız kümesi, *çolpan ~*: sabah yıldızı, çolpan, *sürüvçü ~*: çoban yıldızı, *~uı* *cuklanmasın!*: yıldızın sönmemesi!
- Culduzça** yıldız gibi.
- Culduzlu** yıldızlı. *~keçe*: yıldızlı gece, *~çığana*: yıldızlı diken (çakır diken).
- Culkmak** yolmak. *Kırdık ~*: ot yolmak, *çaçın başın ~*: saçını başını yolmak.
- Culkuç** yağmacı, yolucu, soyucu.
- Culkuçluk** yağmacılık, yoluculuk.
- Culkundur** yoluk, yolunmuş, tüy atmış. *~tavuk*: tüy atmış tavuk.
- Culkunğan** yolunmuş, yolunan.
- Culkuv** yolma.
- Culumak (Cülümek)** 1. Tıraş etmek. *Başın ~*: başını tıraş etmek. 2. Fidyeye ödemek.
- Culuv** 1. Tıraş etme. 2. Fidyeye. *~bermek*: fidye vermek, *anı cesirden ~berib alğandıla*: onu esaretten fidye ödeyerek kurtarmışlar.
- Cuma** cuma (günü). *~namaz*: cuma namazı.
- Cumarık** keklik. *~tavuk*: boz-ala (keklik rengi) tavuk, *kökde barğan ~*, *kalay ariv en çılarık*: gökte uçan keklik, ne kadar güzelsin ağlayasica (beyit).
- Cumduruk** yumruk. *Kolun ~etib urdu*: elini yumruk yapıp vurdu, *~tüyüş*: yumruk dövüşü (boks).
- Cumlay** cümle, cümleten, hepsi, tamamen. *~muslimanla cıyılıgız*: cümle müslümanlar toplanınız.
- Cummak** 1. Yummak, kapamak. *Köz ~*: göz yummak, *közün cumub açınçı*: gözünü yumup açınca kadar, *kolun ~*: elini kapamak, elini yummak, *kulak ~*: kulağını yummak, *at kulakların cumdu*: at kulaklarını yumdu. 2. Yumak, top. *Süyüm ~*: sevimli yumak, sevimli tombalak (d), *Kar ~*: kar yumağı, *~bolmak*: yumak haline gelmek, *cün ~*: yün yumağı, *avzun da kuvut ~ıı mı bardı?*: ağzında kavut yumağın mı var (deyim)?, *tılı ~*: hamur yumağı, *~çığana*: (bot.) deve elması.
- Cumoru** iyi, güzel. *Ne alamat cerdi alayı, suvu içinde, kırdığı ~*, *kesi salkın*: ne harika yer orası, suyu içinde, otu güzel (yeşilliği bol), kendisi serin.
- Cumuk** örtük, kapalı, yumuk. *~közle*: yumuk gözler, *~eşik*: örtük kapı, *~kol*: yumuk el.
- Cumukköz** yumuk gözlü (adam).

Cumukkulak yumuk kulaklı. ~ *at*: yumuk kulaklı at.

Cumukul (bot.) mersin ağacı. *Kızıl* ~: kızıl mersin ağacı, *kara* ~: yaban mersini (keçi yemişi), *kaya* ~: yaban yemişi.

Cumulmak hücum etmek, yumulmak, kapanmak. *Közleri cumulğandı*: gözleri yumulmuş, *kolları cumulmaydı*: elleri yumulmuyor (kapanmıyor), *aşarıkğa cumuladıla*: yemeğe saldırıyorlar.

Cumuluv yumulma, saldırma.

Cumurtha bk. gakkı.

Cumuş hizmet, vazife, servis, iş, görev. *Asker* ~: askerlik görevi, *üy* ~: ev hizmeti, *kesi* ~ *una karamak*: kendi işine bakmak, *kıral* ~: devlet hizmeti, ~ *aytmak*: görev vermek (söylemek), ~ *nu tındırmak*: vazifeyi yerine getirmek, ~ *ha iymek*: göreve göndermek, ~ *etmek*: hizmet etmek, ~ *ha karamak*: hizmet etmek, göreve bakmak.

Cumuşak yumuşak, yufka (mec.). ~ *orun*: yumuşak yatak, ~ *cürekli*: yumuşak kalpli, ~ *köllü*: yufka yürekli, ~ *söleşiv*: yumuşak konuşma, ~ *halı*: yumuşak huy, ~ *adam*: yumuşak adam, ~ *tüklü koy*: yumuşak tüylü koyun, ~ *söz, katı tayaknı sındırır*: yumuşak söz, sert sopayı kırar (iyi söz yılanı deliğinden çıkarır anlamında atasözü), ~ *terekni kurt aşar*: yumuşak ağacı kurt kemirir (a.s.)

Cumuşakköl yumuşak kalpli.

Cumuşamağan yumuşamayan, sert.

Cumuşamak yumuşamak, gevşemek. *Toprak cumuşağandı*: toprak yumuşamış, *anı eşitgeninde cumuşadı*: onu duyunca yumuşadı, *ariv sözge* ~: güzel söze yumuşamak, *cüregi cumuşadı*: kalbi yumuşadı.

Cumuşav yumuşama. *Cerjil* ~ *çu*: çabuk yumuşayan.

Cumuşçu hizmetçi, hizmetli, hademe, görevli. *Üy* ~: ev hizmetçisi, ~ *asker*: görevli asker, *kıral* ~: devlet hizmetlisi, ~ *tişiriv*: hizmetçi kadın.

Cumuşçuluk hizmetçilik.

Cumuv yumma, kapatma. *Közlerin* ~: gözlerini yumma.

Cunçumak utanmak, bunalmak, müşkül duruma düşmek, sıkışmak, şaşırarak, mahcup olmak, çekinmek. *Bek cunçudum*: çok bunaldım, *biznikile kazavatda cavnu cunçuthandıla*: bizimkiler savaşta düşmanı bunaltmışlar, *cunçuğandan ne eterin bilalmay tört canına karaydı*: mahcubiyetten ne yapacağını bilemeden dört yanına bakıyor, *cunçub ne aytırğa bilmey enişge karadı*: mahcubiyetten ne diyeceğini bilemeden yere baktı, *çalkıçıla aşarıkğa cunçumasınla*: orakçılar yiyecek konusunda müşkül duruma düşmesinler, *ol tişirivlanı canında bek cunçudu*: o kadınların yanında çok çekindi, *cunçumay söleş*: sıkılmadan konuş, *tamadalanı canında bek cunçuydu*: büyüklerin yanında çok mahcup oluyor, *ol cunçub içgeri kiralmay turadı*: o utanarak içeri giremeden duruyor.

Cunçuv utanma, sıklıma, çekinme, mahcup olma, müşkül, sıkıntı. *Caşavda ~la köb boladıla:* hayatta sıkıntılar çok olur, *bu işde ~ köbdü:* bu işte müşkilat çoktur, *~dan enişge karab turadı:* utancından yere bakıp duruyor, *~ğa kerek çokdu:* sıklımaya gerek yok.

Cunçuvlu sıkıntılı, müşkülâtlı, bunalımlı. *~ bolmak:* sıkıntılı olmak, bunalıma düşmek, *~ iş:* müşkülâtlı iş.

Cunçuvluk sıkıntılık, müşkilat, zorluk. *~ bolğun!:* Zorluğa düş!, *~ bolğandıla:* müşkülata uğramışlar.

Cunçuvuk utangaç, sıklıgan, mahcup.

Cunçuvul sıkıntı, müşkilat, mahcubiyet. *Ol ~ğa kirgendi:* o sıkıntıya girmiş.

Cunduruk bk. cumduruk.

Cuppa-cuvaş yap yumuşak, yumuşacık.

Cur dağ keçisi, karaca, vahşi, yaban, cahil. *~ adetle:* cehalet (devri) adetleri, vahşi alışkanlıklar.

Curka yerelması.

Curt yurt, vatan, memleket, yer, mekân. *Ata ~:* ata yurdu, anavatan. *Bu ~lada caşağanla:* bu illerde yaşayanlar, men aylanğan *~lada:* benim gezdiğim (ulaştığım) memleketlerde, *tardı ansı aman ~ tıldü:* dar olmasa fena yer değil, *Stalin 1943-çü cıl bütev Karaçay-Malkar Halkını ata ~larından kobarıb athan edi:* Stalin 1943 yılında tüm Karaçay-Malkar Halkını anavatanlarından koparıp atmıştı, *~undan ayrılğan ceti cıl cılar:* yurdundan ayrılan yedi yıl ağlar

(a.s.), *~ koruğan ozar:* yurduyu koruyan kazanır (deyim), *~un sathan, betin satar:* yurduyu satan, namusunu (iffetini) satar (a.s.), *~undan çıkğannı börü aşar :* yurdundan ayrılanı kurt yer (sürüden ayrılanı kurt kapar anlamında atasözü), *~un tas etgen adam:* yurduyu kaybeden adam.

Curtsuz yersiz, yurtsuz, vatansız.

Curun parça, paçavra, bez parçası. *Dariy ~:* ipek bez parçası. *Altınnı ~u kibik bir adamdı:* altın cevheri gibi bir adam (som altın gibi adam) (d).

Curunlamak (kumaşı) parçalamak, parça haline getirmek, paçavrasını çıkarmak.

Curunlav (kumaşı) parçalama, parçasını çıkarma.

Curunluk paçavralık.

Cut açgözlü, doymaz, doymak bilmeyen, aç, açgöz, pis boğaz. *~ közle:* açgözler, *~adam:* açgözlü adam, *suvukda mal ~ boladı:* soğukta hayvan doymaz olur, *~nu karnı toysada közü toymaz:* açın karnı doysada gözü doymaz (a.s.), *~nu karnı tınçaytmaz:* pisboğaza karnı rahat vermez (deyim).

Cutköz açgöz, pis boğaz.

Cutlama bk. cutköz.

Cutluk açgözlülük, kanmazlık, pisboğazlık, doymazlık.

Cutmak yutmak, emmek. *Cutub iymek:* yutuvermek, *tılık deb cutdu:* lık diye yuttu, *kayış cavnu cutdu:* kayış yağı emdi, *cer caşurnu cutdu:* toprak yağmuru yuttu (emdi), *birevni kıyının ~:* başkasının emeğini (malını) yutmak (yemek), *cer cutmağan ese*

kaydadı?: Yer yutmadıysa nerededir?, *allına salınğını erlay cutdu:* önüne konulani hemen yuttu.

Cuttakay obur, mal canlısı, gözü doymaz, yiyici, doymak bilmeyen, tamahkâr.

Cuttakaylık oburluk, gözü doymazlık, pis boğazlık, tamahkârlık.

Cuttay (malk.)bk. cuttakay.

Cutum yutum, yudum. *Bir ~:* bir yudum.

Cutuv yutma, emme.

Cuv! Cıv!. *Ok ~ deb ozdu:* kurşun cıv diye geçti, *~ ~ ala, eki çıçhan suv ala, amma boza bişire, akka açha tüşüre, Kaz Kumukdan keleme, it kabhand da öleme, tayıb tüşdüm buzlağa, kızlanı birin körmedim, Kâba eşigi açıldı, cim-cim suvla çaçıldı:* cıv-cıv cıv alıyor, iki sıçan su alıyor, ebe (büyükanne) boza pişirir, dede akçe kazanır, Gazi Kumuk'dan geliyorum, it ısırdı ölüyorum, kayıp düştüm buzlara, kızların hiçbirini görmedim, Kâbe kapısı açıldı, zem zem suyu saçıldı (çocuk tekerlemesi).

Cuva (bot.) mantar. *Eşek ~:* eşek mantarı, yabancı mantar.

Cuvab cevap. *Cürek cılıthan ~:* kalbi rahatlatan cevap, *dürgen ~:* aksi cevap, *gırhı ~:* sert cevap, *~ kaytarmak:* cevap vermek, *~ tabmay kalğandı:* cevap bulamadan kalmış, *~ha tartmak:* sorguya çekmek, *~ ornuna suvab:* cevap yerine sevap (deyim).

Cuvabçı edepsiz, laf çevirici, karşı çıkıcı, muarız.

Cuvablaşiv tartışma, çekişme, ağız dalaşı yapma.

Cuvablaşmak tartışmak, çekişmek, ağız kavgası yapmak, karşı gelmek. *Ol çirt cuvablaşmaydı:* o hiç tartışmıyor, *kesinden tamada bıla cuvablaşan ayıbdı:* kendinden büyüklerle tartışmak ayıptır.

Cuvablı sorumlu. *İşge ~:* işe sorumlu, *~ima:* sorumluyum.

Cuvablılık sorumluluk.

Cuvabsız sorumsuz. *~ adam:* sorumsuz adam, *işge ~ karama:* işe sorumsuzca bakma, işe sorumsuzlukla sarılma.

Cuvabsızlık sorumsuzluk.

Cuvak hayvan tırnağı, toynak. *Atnı ~ı cara bolğandı:* atın toynağı yaralanmış.

Cuvaş yumuşak, mülayim, uysal, hali-selim, durgun, *~ adam:* mülayim adam, *~ hava:* durgun hava.

Cuvaşlık yumuşaklık, mülayimlik, halimlik.

Cuvaşma yatışma, yumuşama.

Cuvaşmak yatışmak, yumuşamak. *Savrusun sılasaş emlik da cuvaşadı:* sağrısını sıvazlarsan vahşi at da yatışır.

Cuvğuç yıkayıcı (alet).

Cuvmak yıkamak, yuvmak. *Arpalanğan atnı cuvadıla:* arpalanan atı yıkıyorlar, *eskileni ~:* çamaşırları yıkamak, *bet-kol ~:* el yüz yıkamak, *ölükünü ~:* ölüyü yıkamak, *cuvarğa bermek:* yıkamaya vermek, *kirin cuvub ketermek:* kirini yıkayarak gidermek, *üsün ~:* üstünü yıkamak, *başın ~:* başını yıkamak.

Cuvuk yakın, hısım, akraba. *Et ~:* kan akrabası, *cağı ~la:* dünür akrabalar (yeni akrabakar), ~ cetgen adam: akrabalığı olan adam, ~ köllü: akraba canlısı, *ma aleydi ~um!:* işte öyle hısımım!, ~ *sanamak:* akraba saymak, *atamı ~u:* babamın akrabası, *ata ~:* baba tarafı akrabası, *ana ~:* anne tarafı akrabası, ~-*suvuk bilmegen adam:* hısım akraba saymayan adam, *Karaçay'da ~dan kız alğan ulla ayıbdı:* Karaçay'da akrabadan kız almak büyük ayıptır (yasaktır), *üyge ~ bol!:* eve buyur, evimize teşrif edin, *~u coknu sıyı çok:* akrabası olmayanın saygınlığı olmaz (a.s.), *kızı köbnü ~u köb:* kızı çok olanın akrabası çok olur (a.s.), *nasıblını eki ~u birge kelir:* nasiplinin iki akrabası (misafirliğe) birlikte gelir (deyim), ~ *kel:* yakın gel, hoşgeldin, ~ *du:* yakındır, *terekle ~ ornatılğandıla:* ağaçlar yakın dikilmişler, ~ *zamanda:* yakın zamanda, *töründen körü ~du:* başından altı daha yakın (iyiliğinden kötülüğü daha fazla anlamına deyim), *cüzge ~ malı bardı:* yüze yakın hayvanı var, ~ *ga keligiz:* yakına geliniz, *bizni elibiz bılayğa ~du:* bizim köyümüz buraya yakındır.

Cuvukçuk yakıncacık.

Cuvukda yakında.

Cuvukdağı yakındaki.

Cuvukdan yakından.

Cuvuklaşiv yaklaşma, yakınlaşma.

Cuvuklaşmak yakınlaşmak, yaklaşmak. *Sürüv koşha cuvuklaşib keledi:* sürü hayvan çiftliğine

yaklaşıyor, *kış cuvuklaşdı:* kış yaklaştı.

Cuvukluk akrabalık, yakınlık. *Süt*

~: süt akrabalığı, ~ *cürütmek:* akrabalık etmek, akrabalık yürütmek, *şaharnı bılayğa ~u nellay birdi?:* şehrin buraya yakınlığı ne kadardır?

Cuvuksuz akrabasız. ~ *adam tamırsız terekçadı:* akrabasız adam köksüz ağaç gibidir (a.s.).

Cuvuk-teñ akraba-dost, akraba-akran.

Cuvuldamak cıvıldamak, vızıldamak, *kuşla cuvuldaydıla:* kuşlar cıvıdıyorlar, *okla cuvuldab ozadıla:* oklar vızıldayıp geçiyorlar.

Cuvuldaşiv cıvıldaşma, vızıldeşma.

Cuvuldaşmak cıvıldaşmak, vızıldeşmak. *Kuşla tereklege konub cuvuldaşadıla:* kuşlar ağaca konup cıvıldaşıyorlar, *eki canından atılğan okla arı bıla beri cuvuldaşadıla:* iki tarafından atılan oklar o yana bu yana vızıldeşiyorlar.

Cuvuldav cıvıldama, vızıldama.

Cuvuldavuk cıvıldayıcı, vızıldayıcı.

Cuvulğan yıkanmış, yıkanan.

Cuvulmak yıkanmak. *Ölük cuvulurğa kerekdi:* ölünün yıkanması lazım, *bu kumaç tıñ cuvuladı:* bu kumaş kolay yıkanıyor.

Cuvuluv yıkanma.

Cuvumçu yıkayıcı. *Ölükünü ~ su:* ölü yıkayıcısı.

Cuvumçuluk yıkayıcılık ücreti. ~

kölek: yıkayıcıya ücret karşılığı verilen gömlek (ölü yıkayana para yerine gömlek, havlu gibi eşya vermek Karaçay'da adettir).

Cuvumdu artık, artık su, yıkama işleminden sonra oluşan kirli su. ~ *suv*: artık su, kirli su.

Cuvundurmak yıkamak, yuyundurmak, banyo ettirmek. *Sabiyni* ~: çocuğu yıkamak.

Cuvunduruv yıkama, yuyundurma.

Cuvunmak yuyunmak, yıkanmak, banyo etmek. *Kölde cuvunmak*: gölde yıkanmak, *hamamda* ~: hamamda yıkanmak.

Cuvunuv yıkanma, banyo etme.

Cuvunuvçu yikanıcı. ~ *cer*: yikanıcı yer, yıkanma mahalli.

Cuvurğan yorgan. ~ *iç*: yorgan içi, ~ *iyne*: yorgan iğnesi, ~ *tış*: yorgan kılıfı, ~ *ıña köre ayağırı uzat*: yorganına göre ayağını uzat (a.s.).

Cuvurğan-castık yorgan-yastık.

Cuvurğan-töşek yorgan-döşek.

Cuvurt yoğurt. *İynek* ~: inek yoğurdu.

Cuzappa o ~~, ~ *da kızappa*: (manası bilinmeyen çocuk tekerlemesi; genellikle kız kılıklı erkek çocuklarını kızdırmak için söylenir).

Cücek civciv. *Tavuk* ~: tavuk civcivi, *babuşnu ~leri*: ördeğin civcivleri.

Cücü (Kurt sineklerinin leşlerin üzerine veya hayvan yaralarının üzerine bıraktıkları yumurtacılar, ki bunlardan kurtcuklar oluşur). *Et* ~ *bolğandı*: et kurtcuklanmış.

Cügen dizgin, gem (at için). *Arba* ~: araba dizgini, koşum dizgini, ~ *salmak*: gem kurmak, *atnı ~in tart*: atın dizginini çek.

Cügeniv bk. cügünüv.

Cügenlemek dizginlemek, dizgin vurmak, gem vurmak.

Cügenlev dizginleme, gem vurma. *Atlanı* ~: atları dizginleme.

Cügenmek bk. cügünmek.

Cügeri bk. nartüh.

Cügünmek yalvarmak, dilemek, rica etmek, nezretmek, adamak. *Hanğa* ~: hana yalvarmak, *ala cuk cügünürge kelgendile*: onlar birşey rica etmeye gelmişler, *mal keserge* ~: hayvan kesmeye adak yapmak, *kurman eterge* ~: kurban kesmeyi adamak.

Cügünüv yalvarma, dileme, rica etme, nezretme, adama.

Cük yük, ağırlık. *Arka* ~: sırt yükü, ~ *költürgen*: yük kaldıran, *bir artmaklık* ~: bir heybelik yük, ~ *taşiv*: yük taşıma, ~ *salmak*: yük vermek, yüklemek, vazife yüklemek (mec.), ~ *ge salmak*: rehine koymak, ~ *ge berilgen adam*: rehine olarak verilen adam, ~ *ü avur bolsa eşek corğa bolur*: yükü ağır olursa eşek rahvan gider (a.s.).

Cüklemek yüklemek, sarmak. *Arbağa aşlık* ~: arabaya zahire yüklemek, *kamyonğa cabağı cüklegendi*: kamyonu yapıp sarmış, *eşekge* ~: eşeğe yüklemek, *cükleb boşadı*: yükleyip bitirdi.

Cükleniv yüklenme, söz verme, ahdetme, vadetme.

Cüklenmek yüklenmek, vadetmek, ahdetmek. *Arbağa biçen cüklenendi*: arabaya ot yüklenmiş, *keme cüklene turadı*: gemi yüklenmektedir, *buday cüklenen kamyon*: buğday

yüklenen kamyon, *Caşım askerden kelse kurmanlık eterge*
cüklenenme: oğlum askerden döndüğünde kurbanlık kesmeyi ahdettim.

Cüklev yüklemek.

Cüklü yüklü. ~ *arba*: yüklü araba.
Cılay-cılay ~çük, arkaçığı tükücüçük: ağlıya ağlıya yüklücük, arkacığı (sırtçığı) tüylücük (bilmece-**ip eğirme işi**).

Cülgüç 1. Çakı, cep bıçağı, bıçak.
Caprak ~: jilet, (yaprak çakısı). 2. Tıraş edici, ustura. *Sakal ~*: sakal usturası, ~ *bıla sakalın cülüydü*: ustura ile sakalını traş ediyor.

Cülümek traş etmek. *Ol sakalın cülüydü*: o sakalını traş ediyor, *atası çaşçığını başın cülüy turadı*: babası oğlunun başını traş ediyor.

Cülünmek traş edilmek, tüyleri kesilmek. *Caşçıknı başı ariv cülünğendi*: çocuğun başı güzel traş edilmiş, *cülünğen baş*: traş edilmiş kafa, *cülünmegen sakal*: traş edilmemiş sakal.

Cülünüv traş edilme.

Cülüv traş etme.

Cümel erken doğan kuzu. *Bıyıl ~ kozula köbdüle*: bu sene erken doğan kuzular çok.

Cün yün. ~ *coppu*: yün yumağı, ~ *halı*: yün iplik, ~ *titmek*: yün ditmek, yün atmak, ~ *töşek*: yün yatak, ~ *ne tüşgen tavukça*: yüne bulanmış tavuk gibi, ~ *kumaç*: yün kumaş, ~ *iyirmek*: yün eğirmek, ~ *tarak*: yün tarağı.

Cünlü yünlü.

Cür! hadi!, gel!, yürü!. ~ *üyge keteyik!*: hadi eve gidelim!, *Cür koşha barayık!*: gel çiftliğe

gidelim!, ~*ügüz* cırlayık!: *hadi türkü söyleyelim!*, ~*ügüz* aylanayık!: *yürüyün gezelim*, hadi gezelim!.

Cürek yürek, kalp, gönül. ~ *avuz*: (anat.) kalbin üzeri, göğüs, ~ *kulakla*: (anat.) kalp kulakçıkları, ~ *tebiv*: kalp tepmesi, kalp atması, ~ *ni kerilgeni*: kalbin kasılması, ~ *tuthandı*: kalbi tutmuş, ~ *im aman etedi*: kalbim fena oluyor, *halal ~*: iyi kalpli, ~ *cara*: kalp yarası, ~ *tinçlik*: kalp rahatlığı, ~ *im tinçlik tabmaydı*: kalbim huzur bulmuyor, *anı ~i taşdandı*: onun kalbi taşandır, ~ *ge asıv*: kalbe kuvvet, kalbe güç, ~ *ge avur tiymek*: kalbe ağır gelmek, kalbine dokunmak, ~ *in açmak*: kalbini açmak, ~ *biliv*: kalp okuma, içindekini bilme, ~ *ij biçgença*: kalbinin istediği şekilde, canının istediği gibi, ~ *i gıp-gıp etmek*: yüreği tıp-tıp etmek, ~ *ge çağılmak*: kalbe hoş gelmek, ~ *inde cazıksınmaklığı bolmağan*: kalbinde acıma hissi olmayan, ~ *carmak*: sinirlendirmek, canını sıkmak, ~ *carğıç*: asap bozucu, can sıkıcı, ~ *im cer bıla teğ boldu*: kalbim dünyalar kadar oldu (deyim), ~ *cumuşak*: kalbi yumuşak, ~ *in cumuşatmak*: kalbini yumuşatmak, ~ *imi incisi!*: kalbimin incisi!, ~ *im ileşmeydi*: kalbim hoşlanmıyor, yüreğim yakınlık duymuyor, *cüregi işekli bolmak*: kalbi şüpheye düşmek, ~ *i költürülöv*: heyecanlanmak, heyecan, kalbi (korkuyla) çarpma, ~ *kozğamak* (~ *i kozğalmak*): heyecanlanmak, kalbi debreşmek, yüreği gümbürdemek, ~ *i kuvanmak*: kalbi

sevinmek, *~i kıynalmak*: üzüntü duymak, esef etmek, kalbi incinmek, *~ine ot salmak*: kalbine ateş düşürmek, *~in basmak*: kalbi rahatlamak, tatmin olmak, *anı ~i rahat tülkü*: onun kalbi rahat değil (huzuru yok), *~i sağışha ketmek*: kalbi düşünceye dalmak, *~ge salmak*: kalbine yerleştirmek, *~i çançmak*: kalbi sancımak, kalbi ağrıtmak, *~in suvutmak*: hıncını almak, öfkesini almak, *~i suvumak*: kalbi soğumak, *~in sındırmak*: kalbini kırmak, *~ süygen*: kalbin sevdiği, *~ süygenni kol da tanıydı*: kalbin sevdiğini el de tanıır (a.s.), *~i takır bolmak*: rikkat hissi duymak, garipsemek, yalnız hissetmek, *bayramda üyübüzge baralmağanımda ~im takır boldu*: bayramda evimize gidemeyince (kendimi) garip hissettim, *~ talpiv*: kalbin arzusu, kalbi arzu etme, canı isteme, *caşçknı üniversitetge keterine ~im talpydı*: çocuğun üniversiteye gitmesini kalbim arzu ediyor, *~i tartmak*: canı çekmek, kalbi istemek, *barırğa ~im tartmaydı*: gitmeye canım çekmiyor, *~i taramak*: kalbi arzu etmek, midesi kazınmak, acıkmak (mec.), *seje ~im tarab turadı*: seni kalbim arzu edip duruyor, *meni ~im taraydı, bir cuk aşayık*: benim midem kazınıyor, birşey yiyelim, *~i tarthança*: canı istediği gibi, *~i tavkel*: kalbi kararlı, kalbi cesur, *Türkiyağa barırğa ~im tavkeldi*: Türkiye'ye gitmeye kalbim karardır (arzuludur), *~in tökmek*: kalbini açmak, içini dökmek, *~i*

tişlemek: kalbi arzu etmek, canı istemek, *~ge tuz sebmek*: yüreğine tuz eklemek, *~i tırs deb carılmak*: kalbi tırs diye yarılmak, kahrından çatlamak, *~ge tüyülgen*: kalbe takılan, aklından çıkmayan, kalbe dert olan, *anı aythanı ~ime tüyülgen di*: onun dediği kalbime dert oldu, onun dediği aklımdan çıkmıyor, *~im uçunadı*: kalbim hafifliyor, kalbim kuş gibi oluyor; kalbim seviniyor; *~i şoş bolmak*: kalbi sakinlemek, kalbi sakinleşmek, *~ine kırmek*: kendini kaybetmek, bayılmak (mec.), *~i çıdamak*: kalbi tahammül etmek, *cüregi çıkmak*: ödü kopmak, çok korkmak, *~ şavşalmak*: kalbi sakinleşmek, *ana ~*: ana kalbi, *taza ~den*: samimiyetle, iyi kalplilikle, içinden gelerek, *~imi cavun eritdiñ*: kalbimin yağını erittin, *ov ~im!*: umuruma gelmez, sanki umurumdaydı!, vay kalbim!, *~ ~ni açığı*: kalp kalbin anahtarıdır, *~den ~ge col bardı*: kalpten kalbe yol vardır (deyim), *~ közden alğa körür*: kalp gözden önce görür, *~i kızbay, kolu batur*: kalbi korkak, eli cesur (deyim), *~ oynamasa san oynamaz*: kalp oynamazsa uzuv oynamaz (a.s.).
Cürekli yürekli, cesur, gözüpek.
Taza ~: samimi yürekli, içten, *taş ~*: taş yürekli, acımasız, *cumuşak ~*: yumuşak kalpli, *~ adam*: cesur adam.
Cüreksiniv yüreksinme, hırslanma.
Cüreksinmek yüreksinmek, ağrına gitmek, hırslanmak. *Cüreksinib cılaydı*: yüreksinerek ağlıyor, hırsından ağlıyor.

Cürük yürük, yürüyen. ~ *at cügen bıla uruşur*: yürük at gem ile çekişir (a.s.), ~*nü tav tıymaz*: yürük (atı) dağ durdurmaz (a.s.).

Cürümek yürümek, gitmek, dolaşmak, yürürlükte olmak. *Ceril ~*: çabuk yürümek, *işge ~*: işe gitmek, *cürüyalmağan kart*: yürüyemeyen ihtiyar, *at bıla ~*: atla gitmek, *sağat tüz cürüydü*: saat doğru gidiyor, *sürüvnü ızından ~*: sürünün peşinden gitmek, *söz cürüydü*: söz dolaşıyor, *bu adet entda cürüydü*: bu adet yine yürürlüktedir, *cürümegen abınmaz*: yürümeyen sürçmez (a.s.), *cürügen col koratır*: yürüyen yol kateder (a.s.), *ala birbirleri bıla cürüydüle*: onlar bir birleri ile flört ediyorlar (mec.).

Cürüş yürüyüş. *Ariv ~*: güzel yürüyüş, ~*ü onlunu ülüşü da onlu*: yürüyüşü üstün olanın payı (hissesi) da üstün.

Cürütmek yürütmek, taşımak, idare etmek. *Ol bütev işleni kesi cürütedi*: o bütün işleri kendisi yürütüyor, *mülk ~*: mülk taşımak, *birgesine açha ~*: beraberinde para taşımak, *sabiyni ~*: çocuğu yürütmek, *mal ~*: hayvan taşımak, *sürüvnü ~*: sürüyü idare etmek (gütmek), *cuvukluk ~*: akrabalık yürütmek, akrabalık tutmak, *kesi kesin ~*: kendi kendini idare etmek.

Cürütöv yürütme, taşıma, yönetme.

Cüröv yürüme, gitme, dolaşma, geçerli (olma), çalışma, yürüyüş. *Sağatnı ~ü*: saatin çalışması, *sabiyni ~ü kalaydı?*: çocuğun

yürüyüşü nasıl?, *kannı ~ü*: kanın dolaşması, ~*ü arıvdu*: yürüyüşü güzeldir, *işge ~*: işe gitme, *bu ~den eki sağatda barallıkbız*: bu yürüyüşle, (ancak) iki saatte gidebileceğiz.

Cütü (malk.) bk. citi.

Cüvüldemek cıvıldamak. *Kuşla cüvüldeydile*: kuşlar cıvıdıyorlar.

Cüvüldev cıvıldama.

Cüvüldevük cıvıldayıcı, cıvıldayan. ~ *cıpçıkla*: cıvıldayan serçeler, ~ *sabiyle*: cıvıldayan çocuklar.

Cüyruk (malk.) bk.cürük.

Cüyüşhan efendi, beyefendi, saygıdeğer zat.

Cüz 1. yüz. ~ *kere*: yüz kere, ~ *miş*: yüzbin, ~ *türlü*: yüz türlü, ~ *kere ölçele da bir kere kes*: yüz kere ölç de bir kere kes (a.s.), *savğan iynegi ~ bolsun, kırkğan koyu miş bolsun*: sağdığı inek yüz olsun, kırptığı koyun bin olsun (folklorik güzel temenni). 2.yüz, çehre, yüzey, üst. *Cer ~ü*: yeryüzü, *anı bir ciyirgenşli ~ü bardı*: onun iğrenç bir yüzü (çehresi) var, *cer ~ünde bolğan zatla*: yeryüzünde olan şeyler.

Cüzayak yüzayak, yüzayaklı (kırkayakgillerden bir çıyan).

Cüzçillik asırlık, yüzyıllık. ~ *terek*: asırlık ağaç.

Cüzdürmek yüzdürmek. *Sabiyni cüzdürürge üretigiz*: çocuğa yüzmeyi öğretiniz, *malnı ~*: hayvanı yüzdürmek.

Cüzdüröv yüzdürme.

Cüzgüç yüzgeç. *Çabaknı ~leri*: balığın yüzgeçleri.

Cüzlü yüzlü, *eki ~*: iki yüzlü.

Cüzlük yüzlük. ~ *som*: yüzlük kaime.
Cüzmek yüzmek, dalmak. *Tevizde* ~: denizde yüzmek, *cüzüp çıkmak*: yüzüp çıkmak, *gözençe* ~: kilere dalmak, *suv katında turğan cüzerge usta bolur*: su yanında oturan yüzmeye usta olur.
Cüzük yüzük. *Altın* ~: altın yüzük, *barmağına* ~ *salğandı*: parmağına yüzük takmış.
Cüzüm üzüm. ~ *cobbu*: üzüm salkımı, ~ *terek*: üzüm asmaları, ~ *bav*: üzüm bağı.
Cüzüncü yüzüncü.
Cüzüşmek yüzme yarışı yapmak.
Cüzüşüv yüzme yarışı yapma.
Cüzüv yüzme.
Cüzüvçü yüzücü.
Cüzüvük yüzmeyi seven.

Ç

Çabak balık. *Teviz* ~: deniz balığı, ~ *av*: balık ağı, ~ *ırhız*: balık yumurtası. ~ *tutarğa barabız*: balık tutmaya gidiyoruz, *ala* ~: alabalık, *kümüş* ~: gümüş balığı, *mıyıklı* ~: yayın balığı, ~ *başından çiriydi* (d): balık baştan kokar, ~ *suvda ölmez* (d): balık suda ölmez.
Çabakçı balıkçı. ~ *kerekle*: balıkçı malzemeleri.
Çabakçık balıkçık, küçük balık.
Çabakçılık balıkçılık.
Çaban bk. *Sürüvçü*.
Çabır çarık. *At teriden etilgen* ~*la*: at derisinden yapılan çarıklar, ~ *bav*: çarık bağcığı, ~ *ı aman kündüz cılar*, *katını aman keçe cılar* (as.): çarığı kötü gündüz ağlar, karısı kötü gece ağlar.

Çabırlık çarıklık (malzeme). *Savru* ~: sırt derisinden çarıklık deri, *beti* ~ *kibikdi* (d): yüzü çarıklık gön gibi.

Çabışdırıv koşuşturma, yarıştırmak.
Çabışıv yarışma, koşuşma, koşu yapma.

Çabışıvçu koşucu, atlet.

Çabışmak yarışmak, koşuşmak, koşu yapmak. *Alan kel çabışayık*: hey arkadaş, gel koşu yapalım, *biri biri ızından çabıştıla*: bir biri peşinden koşuştular, *çabışıvçula çabışırğa başlaydıla*: koşucular yarışmaya başlıyorlar.

Çabıştırmak koşuşturmak, birbiriyle koşu yaptırmak, yarıştırmak. *Çaşla atların çabıştıradıla*: gençler atlarını yarıştıyorlar.

Çabıv koşma, atılma, saldırma.

Çabıv koşma, saldırma, atılma.

Çabıvçu koşucu, hücum edici. ~ *çaşla çabışadıla*: koşucu gençler koşuyorlar.

Çabıvçuluk koşuculuk.

Çabıvuk koşucu, koşmaya alışık. ~ *at*: koşucu at, koşmaya alışık at.

Çabıvul Akın, saldırı, baskın.

Ertde bıla ertde ~ğa keterikbiz: sabah erkenden baskına gideceğiz.

Çabuk *atta kele* ~ ~ *et*: baba geliyor, ellerini çırp (çocuk severken söylenen tekerleme), *çabuk*, *burada el çırpma anlamına geliyor*.

Çaç 1. Saç. *Burma* ~: kıvrıkcık saç, ~ *ı tabanına cetedi*: saçı topuğuna iniyor, ~ *tarayma*: saç tarıyorum, ~ *bav*: saç bağı, ~ *tıyğış*: toka, ~ *ın-başın cırtıp*

cılaydı: saçını başını yolarak ağlıyor; 2. Ot, çimen. *Bıyıl cerge* ~ *bitmey kaldı*: bu sene toprağa ot çıkmadan kaldı.

Çaçak saçak. *~lı cavluk*: saçaklı başörtüsü, ~ ~ *boluv*: saçak saçak olma.

Çaçaklanıv saçaklanma, saçaklı hale gelme, lime lime olma.

Çaçaklanmak saçaklanmak.

Çaçaklı saçaklı.

Çaçaksız saçaksız.,

Çaçayıv boğazına durma, soluğu tıkanma, boğulur gibi olma.

Çaçaymak nefes alamamak, boğazına bir şey kaçıp boğulur gibi olmak, boğazına durmak, nefesi tutulmak. *Küle küle çaçaydı*: güle güle nefesi tutuldu, *gırcın umurdan çaydım*: ekmek kırıntısı boğazımı durdu.

Çaçdırıv dağıttırma, tevzi ettirme, saçtırma.

Çaçdırmak dağıttırmak, tevzi ettirmek, saçtırmak.

Çaçıgıv bk. *çaçayıv*.

Çaçıkmak (malk.) bk. *çaçaymak*.

Çaçılğan saçılmış, dağıtılmış, saçılan, dağıtılan, tevzi edilen.

Çaçılışıv beraber dağılma.

Çaçılışmak hep birden dağılmak, beraber dağılmak.

Çaçılıv dağılma, saçılma, tevzi edilme.

Çaçılmak dağılmak, saçılmak, tevzi edilmek.

Çaçıramak sıçramak, çatlama. *Közüme suv çaçıradı*: gözüme su sıçradı, *gardoşla bişip çaçıradıla*: patatesler pişip çatladılar, *arлак tur, üsüne cav çaçırarıkdı*: biraz

ötede dur, üstüne yağ sıçrayacak.

Çaçıratıv sıçratma, çatlama.

Çaçıratmak sıçratmak, çatlama. *Suvuk ernimi çaçıratdı*: soğuk dudağımı çatlattı, *otnu ciltinlerin tögerekge çaçıratmağız*: atşin kıvılcımlarını etrafa sıçratmayınız.

Çaçırav sıçrama, çatlama.

Çaçıravuk sivilce, kabarcık, küçük çıban, piodermit. *Betine ~ çıkğandı*: yüzüne sivilce çıkmış, *kün urup sırtında suv çaçıravukla çıkğandıla*: güneş çarpmasına bağlı sırtında su kabarcıkları oluşmuş.

Çaçıv dağıtma, sıçratma, saçma.

Çaçıv dağıtma, tevziat, saçma.

Çaçıvçu dağıtıcı, saçıcı, tevzi edici.

Çaçıv-kuçuv darma dağan, dağınık. *Bolğanni barın ~ ~ etgendi*: her şeyi darma dağan etmiş.

Çaçlı saçlı. *Burma ~ kara kaşlı*: kıvrık saçlı, kara kaşlı.

Çaçmak dağıtmak, tevzi etmek, sıçratmak, saçmak. *İşçileni hakın çaçama*: işçilerin ücretini dağıtıyorum, *suvnu boğanğa çaçdıñ*: suyu her tarafa sıçrattın, *sabanna urluk çaçabız*: tarlaya tohum saçıyoruz, *urup başıñız çaçarma*: vurup kafanı dağıttım.

Çaçsız saçsız.

Çaça çapa. *~ etiv*: çapa yapma, *~ğa barabız*: çapaya gidiyoruz.

Çaçaçı çapaçı, çapa vurucu.

Çaçaçılık çapacılık.

Çagalamak çapalamak, çapa vurma. *Çüyündür çagalarıkbız*: pancar çapalayacağız.

Çagalav çapa vurma, çapalama.

Çağar toprak kölesi, ırgat.
Çağıdiy zayıf, cılız, kaşektik. ~
baytal: cılız kısırak, ~ *sabiy*: zayıf çocuk.
Çağım seyrek. ~ *çeget*: seyrek orman, *elle* ~ ~ *ornalıpdıla*: köyler seyrek seyrek kondurulmuşlar. 2. Sürgün, filizlenme, tomurçuklanma, bitme, çiçeklenme. *Urluknu* ~ *kalaydı*: tohumun bitmesi nasıl, *bıyl gül terekleni çağımı igidi*: bu sene gül ağaçlarının çiçeklenmesi güzel.
Çağımlamak azalmak, seyrelmek (az kullanılır).
Çağımlav azalma, seyrelme.
Çağımlı iyi filiz veren, bitimli, gelişen. ~ *urluk*: bitimli tohum, ~ *üydegi*: gelişen aile.
Çağımlılık bitimlilik, verimlilik.
Çağımsız bitimsiz, verimsiz. ~ *urluk*: bitimsiz tohum, iyi yeşermeyen tohum.
Çağında vaktinde, çağında, zamanında.
Çağır 1.Şarap. *Cüzüm* ~: üzüm şarabı, ~ *cikkır*: şarap fıçısı; 2. Benekli, lekeli. ~ *iynek*: benekli inek.
Çağırçı şarap üreticisi, şarapçı.
Çağırçılık şarapçılık, şarap üreticiliği.
Çağırköz çakırgözlü, alagözlü.
Çağıv açma, çimlenme, uçuklama, çakma, çırpma.
Çahtana (ayakcol) ayakyolu, tuvalet.
Çak zaman, vakit, çağ, mevsim.
Çaka (merekep) mürekkep.
Çakağan bk. *çakğan*.
Çakan çakal.

Çakdırıv çaktırma, ateş çıkarma, şaklatma.
Çakdırmak 1.Çaktırmak, ateş çıkarmak, şaklatmak. *Çakkıçın çakdırıp tütünün kabındırdı*: Çakmağını çaktırıp tütününü tutuşturdu.
Çakğan 1. Yeşeren, filizlenen, tomurçuklanan. *Terekle ~dıla*: ağaçlar tomurçuklanmışlar; 2. Sivilce, ergenlik sivilcesi. *Çaşrı beti ~dan toğandı*: gencin yüzü sivilceyle dolmuş.
Çakğıç (Çakkıç) çakmak. ~sız *kav kabınmaz*, *mucuralı kişi abınmaz* (as.): çakmaksız fitil tutuşmaz, bastonlu adam sürçmez.
Çakıddiy bk. *çağıdiy*.
Çakınçik saksığan. ~ *uya*: saksığan yuvası.
Çakırılğan çağrılan, çağrılmış, çağrılı, davetli, davet edilmiş, davet edilen. ~*la keldile*: davetliler geldiler, *cıylıvğa kimle ~dı*: toplantıya kimler davetli, ~ *alimle*: davet edilmiş alimler.
Çakırılıv çağırılma, davet edilme.
Çakırılmak çağrılmak, davet edilmek. *İşiğe çakırılmay bara tur*: işine çağrılmadan gitmeye alış, *çakırılmağan konak cer tapmaz* (as): davet edilmeyen misafir yer bulamaz.
Çakırım seslenim. Sesin en son duyulduğu mesafe.
Çakırımlik bir seslenimlik mesafe. *Üç ~ col*: üç seslenimlik yol.
Çakırıv davet, çağrı, çağırma.
Çakırmak davet etmek, çağırmak. *İnjirge konak çakırılıkbiz*: akşama misafir çağıracağız, *üyge çakır*: eve çağır, *karnaşını çakırıp kel*:

kardeşini çağır da gel, *anı askerge çakırdıla*: onu askere çağırdılar, *közü kaşı bıla meni çakıradı*: gözü kaşı ile beni çağırıyor.

Çaklı kadar, miktarda. *Eki ülüş ~*: iki hisse kadar, *meni ~ işleserj ceter*: benim kadar çalışırsan yeter, *süygeniñ ~cukla*: istediğin kadar uyu.

Çakmak(fiil) 1. Açmak, çimlenmek, yeşermek, filizlenmek. *Terekle çağıp tebreğendile*: ağaçlar filizlenmeye başladılar, *aşlık sabanla çakğandıla*: ekinler yeşerdiler, *gokka hansla kıpkızıl çakğandıla*: çiçekler kıp kırmızı açmışlar; 2. Uçuklamak. *Sabiyni erni burnu çakğandı*: çocuğun ağzı burnu uçuklamış; 3. Çakmak, ateş püskürmek. *Anı avzu ot çağadı*: onun ağzı ateş püskürüyor, *anı çakkıçı çakğınçı men tavdan avarma*: onun çakmağı çakıncaya kadar ben dağı aşarım; 4.Çırpamak. *Anna ayran çağadı*: anne ayran çırıyor; 5. Atmak, çırpamak. *Cünnü çağıp bilezik etdim*: yünü atıp yumak yaptım, yünü çırıp yumak yaptım.

Çakmak(isim) çakıldak. *Koynu ~ların arıvla*: koyunun çakıldaklarını temizle, *başım kirden ~ bolğandı*: başım kirden çakıldak oldu, *~baş*: çakıldak başlı, *~çaç*: çakıldak saçlı, *iynekni ~ları salınadı*: ineğin çakıldakları sallanıyor

Çaksız zamansız, vakitsiz, mevsimsiz. *~ acal*: vakitsiz ecel,

~ kelgen kartlık : vakitsiz gelen yaşlılık.

Çal kır, kırılmış, boz, bozlaşmış. *~ duppur*: boz tepe, *~baş*: kırbaş, *anı honçalarına ~urğandı*: onun şakakları kırılmış, *~ sakallı*: kır sakallı.

Çalbaş kırbaş, ak saçlı, beyaz saçlı, kır saçlı.

Çaldıriv biçirme, (dilin) çaldırma.

Çaldırmak 1. Biçirmek. *Bügünlü biçen çaldırabız*: bütün gün ot biçtiriyoruz, *saban çaldırlıkbız*: tarla biçtireceğiz; 2. (Dilin) çaldırmak. *Oruşçağa çaldırıp alay söleşedi*: rusçaya çaldırıp öyle konuşuyor,

Çaldış kare, dötköşeli; kuşgözü, dokurcun, çaprazlamış, örülmüş, örgü, süve, kafes. *Şahmat ~la*: satranç kareleri, *~ kumaç*: kareli kumaş, *tereze ~*: pencere süvesi, *~ buruv*: örülmüş çit, *~ğa tıyiv*: köşeye sıkıştırma, *~ğa cıyiv*: kafese koyma, *kaşalanı çaldış etip kala*: tahtaları çaprazlıyarak yığ, *~ elek*: kalbur.

Çaldış (malk.) bk. *çaldış*.

Çaldiy yamuk, eğri, yampiri, yandan çarklı. *Soslan çaldiyine bara keledi*: Soslan yampiri yampiri geliyor.

Çalğı (malk.) bk. *çalkı*.

Çalığiv huysuzluk etme, kaçma, uzaklaşma, kırma.

Çalık kapris, naz. *Sabiychik ~ etedi*: çocuk kapris yapıyor.

Çalıkçı bk. *çalıklı*.

Çalıklamak bk. *çalıkmak*.

Çalıklav bk. *çalığiv*.

Çalıklı kaprisli, huysuz. *~ at*: huysuz at.

Çalıkmak kapris yapmak, huysuzluk yapmak, nazlanmak; uzaklaşmak, kırmak, bir tarafa çekilmek. *Sabiyni çalıkğanı eriktirip koydu:* çocuğun kaprisi bizi usandırdı, *işden çalıkğan:* işten kıran, işten kaçan, *Soslan üyünden çaliğip aylanadı:* Soslan evinden uzaklaşıp dolaşıyor.

Çalıksız kaprisi olmayan, uyumlu.

Çalıniv biçilme.

Çalınmak biçilmek.

Çalınğan biçilmiş, biçilen. ~ *saban:* biçilmiş tarla, ~ *biçen:* biçilen ot.

Çalışdıriv örme, çaprazlatma, kavuşturma.

Çalışdırmak örmek, iç içe geçirmek, çaprazlatmak, kavuşturmak, evlendirmek. *Halıdan tartma çalıştırırğa küreşebiz:* iplikten uçkur örmeye çalışıyoruz, *barmaklarını bir birine çalışdır:* parmaklarını bir birine geçir, *kollarını koynunğa çalışdır:* ellerini koynunda kavuştur, *ayaklarını çalışdırıp oltur:* ayaklarını kavuşturarak otur, *baytalnı acir bıla çalışdır:* kısrağı aygırla çaprazlat.

Çalışıv karışma, dolaşma, çaprazlaşma, örülme, karşılaşma.

Çalışmak karışmak, dolaşmak, bir birine geçmek, çaprazlaşmak, örülmek, dokunmak, bir birine kavuşmak (birleşmek anlamında), karşılaşmak. *Halı bir birine çalışhandı:* iplik bir birine geçmiş, *collarımız em ahırında çalışdı:* yollarımız en nihayet keşişti, *birev bıla çalışıv:* biriyle karşılaşma.

Çalıv biçme,;(dili) çalma, sürçme.

Çalkı bıla biçen ~: tırpan ile ot biçme; *til ~ adamğa bek kıyın keledi:* dil sürçmesi insana çok sıkıntı veriyor.

Çalkı tırpan. *Duppuk ~:* küt tırpan, ~ *çalğan:* ot biçme, tırpanla ot biçen, ~ *tablağan:* tırpan çekiçleme, ~ *nı zamanı:* ot biçme zamanı, ~ *ız:* tırpan izi, ~ *tuthan çaş:* tırpan tutan genç. *Akğan ~ (d):* keskin tırpan.

Çalkıçı tırpanla ot biçen, ot biçici.

Tolu ~: yetişkin ot biçici, *carım ~:* yarım ot biçici, yetişkin olmayan biçici, ~ *cıyın:* ot biciciler topluluğu.

Çalkıçılık tırpan işçiliği, ot biçicilik.

Çallık biçilecek yer, biçilecek otluk.

Çalma bk. **Sarh.** Sarık. ~ *baylağan:* sarık saran, sarık sarma işi.

Çalmak biçmek, (dili) çalmak. *Bıyıl köp biçen çaldık:* bu yıl çok ot biçtik, *sabannı çalıp boşadık:* tarlayı biçip bitirdik; *tilim çaldı:* dilim kaydı, dilim çaldı.

Çalmalık sarıklık kumaş.

Çalman çit. ~ *eşiv:* çit örme, *mallanı ~ıra cıy:* hayvanları çite topla, ~ *nı kıyır kaziğın alsarı sedirep keter(as.):* çitin kenar kaziğini sökersen toptan göçer.

Çalpımak sıçramak, çıpal çupul etmek. *Suv çalıp üstümü cibitdi:* su sıçrayarak üstümü ıslattı, *arba çaykalğan sayın böçgeni suvu da çalıpydı:* araba sallandıkça fiçidaki su da çıpal çupul ediyor.

Çalpıtv sıçratma.

Çalpitmak sıçratmak. *Çemekni suvun çalpitıp tókme:* kovanın sulunu sıçratıp boşaltma.

Çalpıv sıçrama.

Çaluv bir nevi örme işi. *Şaytan ~:* el parmaklarının her birine bir iplik ilmiği geçirip, bunları birbirinin içinden geçirmek suretiyle güzel şekilli uçkur veya şerit yapma işi.

Çam mizah, şaka, lâtife. *Tabalağan ~:* alaylı mizah, *~ğa buruv:* şakaya çevirme, *~ etip aytdı:* şakaya getirip söyledi, *~ at:* lâkap, *~ halda cazılğan:* mizah tarzında yazılan, *~ hapar:* mizahî hikâye, *~ hapar cazıvçu:* mizahî hikâye yazarı, *~söz:* mizahî söz.

Çamçı mizahçı, şakacı.

Çamçılık mizahçılık, şakacılık.

Çamlandırıv öfkelenendirme, sinirlendirme, kızdırma, gazaba getirme.

Çamlandırmaq öfkelenendirmek, kızdırmak, gazaba getirmek, sinirlendirmek. *Atarı çamlandırma:* babanı kızdırma, *koy Allahnı çamlandırılıksa:* bırak. Allah'ı gazaba getireceksin, *meni çamlandırma:* beni sinirlendirme, *itni çamlandırıldıñ:* köpeği öfkelenlendirdin.

Çamlanışıv bir birine sinirlenme, birbirine kızışma.

Çamlanışmaq bir birine sinirlenmek, birbiriyle kızışmak.

Çamlanıv öfkelenme, sinirlenme, kızma, gazaplanma.

Çamlanıvçu öfkeli, sinirli, gazaplı, her şeye kızan.

Çamlanmaq öfkelenmek, kızmak, sinirlenmek, gazaba gelmek, gazaplanmak.

Çamlannık öfkelenecek, kızacak, sinirlenecek, gazaplanacak.

Mında ~ ne bardı: bunda sinirlenecek ne var.

Çam-nakırda mizah, karamizah, şaka-mizah. *Çamı-nakırdası da caraşhan adam:* şakası da mizahı da yakışan adam.

Çana kızak. *Atğa cegilgen ~:* at koşulan kızak, *~ col:* kızak yolu, *sabıy ~:* çocuk kızıağı.

Çanalatıv sürüklenme, sürüme.

Çanalatmaq sürüklemek, sürümek, sürükleyip götürmek. *Çanalatıp üyge kirgizdile:* sürükleyip eve soktular.

Çançaklamak delik deşik etmek, kazımak, eşelemek, yarım yanlış bilmek. *Bir aman cülgüñnü tutdum da betimi çançakladım:* kötü bir ustura kullandım da yüzümü delik deşik ettim, *baçarı çağa bıla çançaklap küreşedi:* bahçeyi çapa ile eşeleyip duruyor, *orusça çançakarğa bek öçdü:* yarım yanlış rusça konuşmayı çok seviyor.

Çançaklanıv delik deşik edilme, eşelenme.

Çançaklanmaq delik deşik edilmek, kazınmak, eşelenmek, yarım yanlış yapılmak.

Çançaklav delik deşik etme, eşeleme, kazıma, yarım yanlış yapma.

Çançhan saplayan, geçiren, doğrayan, sancıyan, ağrıyan.

Çançhı 1. Sancı, ağrı, şiddetli ağrı.
~dan turalmayma: sancıdan duramıyorum, belime ~ kirgendi: belime sancı girdi; 2. Çatal.
Supurağa kümüş ~lanı sal: sofraya gümüüş çatalları koy.

Çançılğan saplanan, dikilen, sokulan, doğranan. *Gırcır ~ ayran:* ekmek doğranmış ayran; *köküregine bıçak ~dı:* göğsüne pıçak saplanmış.

Çançılıv saplanma, dikilme, doğranma.

Çançılmak saplanmak, sokulmak, dikilmek, geçirilmek, doğranmak.

Çançımak bk. *çançmak*.

Çançıv saplama, sokma, dikme, doğrama, sancıma, ağrıma, sancı.

Çançmak 1. Saplamak, sokmak, geçirmek, dikmek; 2. Doğramak; 3. Sancımak, sançmak, ağrımak. *Bıçak ~:* pıçak saplamak, *etni tişge ~:* eti şişe geçirmek, *sününü karnına çançdı:* süngüyü karnına soktu, *bayraknı miyikge çançayık:* bayrağı yükseğe dikelim; *şorpağa gırcın çançama:* çorbaya ekmek doğruyorum, *ayranğa gırcın çançıp aşayma:* ayrana ekmek doğrayıp yiyiyorum; *cüregim bir bek çançadı:* kalbim çok ağrıyor, *karnım çançadı:* karnım sancıyor.

Çanka annesi karabudundan olan beyzade.

Çankalanıv yapmacık nezaket gösterme.

Çankalanmak yapmacık kibarlık göstermek, yapmacık nezaket göstermek.

Çankalık yapmacık nezaket, yapmacık saygı.

Çapabet somun yüzlü, tombul yüzlü. ~ *caş:* somun yüzlü oğlan.

Çapçak 1. Fıçı, varil; 2. Şişkin, kabarık, semiz, doygun. *İynekle ~ boldula:* inekler doydular.

Çapçaklık şişkinlik, semizlik, doyunluk.

Çapçı angaryaya koşucu, ayak işlerine koşucu, ayakçı. *Ol carlını ~ğa cürütedile:* o garibi ayak işlerine kullanıyorlar.

Çapçılık ayakçılık, ayak işlerine koşuculuk.

Çaphan koşan, atılan, saldıran. ~ *at:* koşan at, *cav ~kün:* düşmanın saldırdığı gün. ~ *atnı cerin alğan, sav katınnı erin alğan* (as.): koşan atın eyerini almak evli kadının kocasını almak gibidir.

Çaphıç koşmaya alışık. ~ *corğa:* yorga koşmaya alışık (at), ~ *corğa col buzar* (d): yorga koşan at yol bozar (yolda giden atlı kafilenin yürüyüşünü bozar, anlamında).

Çaphın 1. Soğuk algınlığı, 2. Yılancık hastalığı.

Çaphınlı soğuk algınlığı olan, yılancığa yakalanan.

Çapırak (capırak) yaprak. ~ *akğan zaman:* yaprak dökümü zamanı, *terekle ~ kiyedile:* ağaçlar yaprak açıyorlar, ~ *la sarğaldıla:* yapraklar sarardılar, *tütün ~:* tütün yaprağı, *sözü ~dan ötmeydi* (d9: sözü yapraktan geçmiyor).

Çapıraklanıv yapraklanma, yaprak açma.

Çapıpraklanmak yapraklanmak, yaprak açmak.
Çapıpraklı yapraklı. ~ *terekle*: yapraklı ağaçlar, *zıgıt* ~ *terekle*: iğne yapraklı ağaçlar.
Çapırğan sivilcelenen, iltihaplanan, kabaran, dökülen.
Çapıriv kabarma, dökme, sivilcelenme.
Çapırmak kabarmak, sivilceyle dolmak, dökmek. *Caşçıkını üsü başı çapırğandı*: çocuğun üstü başı kabarmış, *kızçık köme çığarğandı*: kızcağız kızamık çıkarmış, *avruğannı beti çirçik çirçik çapırıp turadı*: hastanın yüzü kabarcıklarla dolmuş.
Çapildiv cılız, çelimsiz, zayıf, anık. ~ *sabiçik*: cılız çocuk.
Çaplek pide, çörek (az kullanılır).
Çapmak koşmak, atılmak, saldırmak *Haman alğa çap*: hemen öne koş, *örge enişge çabadı*: yukarı aşağı koşuyor, *çabar at*: koşu atı, *caşçık çabıp baradı*: çocuk koşup gidiyor, *çabıp keledi*: koşup geliyor, *çaba çaba arıdım*: koşu koşu yoruldu; *cavğa çabarğa dep cıyladıla*: düşmana saldırmak için toplanıyorlar, *itle çapdıla*: köpekler atıldılar, köpekler saldırdılar, *tüyüşürge çapmağız*: döğüşmeye atılmayınız, *adamnı avzuna çaba turma*: insanın ağızına atılmayı bırak, *közüne kan çaphandı*: gözüne kan oturmuş, *suvnu suvuğu tişime çaptı*: suyun soğuğu dişimi sızlattı, *çabar at calkasından belgili* (d): koşacak at yelesinden bellidir.

Çappa ayakkabı (çocuk dilinde). ~*ları* *kiy bala*: ayakkabılarını giy çocuğum.
Çaptıriv koşturma, saldırtma.
Çaptırivçu koşturuçu, binici, at koşturucusu, cokey. *At ~ cer*: at koşturucu yer, hipodrom.
Çaptırmak koşturmak, saldırtmak. *Sabiyni cumuşha çaptır*: çocuğu hizmete koştur, *atnı arı beri çaptırma*: atı oraya buraya koşturuyorum, *darmannı çaptırıp elt*: ilacı koştura koştura götür.
Çara leğen, iri kap. ~ *tabak*: büyük tabak, iri tabak.
Çarçayiv yorulma, yorgun düşme.
Çarçaymak yorulmak, yorgun düşmek. *Köp cürügenikde bek çarçaydık*: çok yürüyünce çok yorulduk.
Çarçaytiv yorma.
Çarçaytmak yormak, yorgun düşürmek. *İşçileni katı işletip çarçaytdık*: işçileri sıkı çalıştırıp yorduk.
Çardak çatı arası, tavan, dört kazık üzerine ağaçlar çatılarak yapılan ve zemini yerden yüksek olan bekçi barınağı. ~ *üy*: çatı katı, *kak et ~da asıraladı*: kurutulmuş et tavan arasında muhafaza edilir.
Çarh 1. çark, tekerlek, teker; *arbanı ~ları*: arabanın tekerleri, *meşinanı ~ı*: makinanın çarkı, ~ *halı*: makara ipliği, ~ *allına baradı* (d): çarkı öne dönüyor. 2. Çerh, beden, nefis; *adamnı ~ kart bola tebrese*: insanın bedeni yaşlanmaya başlarsa, ~ *aythan*: nefsin dediği, " ~ *aythanğa taza*

kulluk etgenle –mısra” nefsin dediğine severek hizmet edenler.

Çarhlı tekerli, çarklı.

Çarık ayakkabı. *Gön ~la:* gön ayakkabılar, *ayavsuzğa kiyilgen ~la:* gündeliğe giyilen ayakkabılar.

Çarıkçı ayakkabıcı, kunduracı.

Çariş (malk.) müsabaka, yarış. *~ at:* yarış atı, *bayramda sport ~le etillikdi:* bayramda spor müsabakaları yapılacak.

Çarlağan 1. Tutukluk yapan. *~ uşkok tüz atar(d):* tutukluk yapan tüfek oğru atar; 2. Reddeden, kendine yakıştırmayan.

Çarlamak 1. Tutukluk yapmak. *Uşkogum çarladi:* tüfeğim tutukluk yaptı; 2. İtiraz etmek, reddetmek, karşı beyanda bulunmak, kabul etmemek, uygun görmemek, kendine . *Soslan üyü saylağan kızğa çarlap turadi:* Soslan ailesinin seçtiği kıza itiraz edip duruyor, *allay bir nek çarladiñ:* o kadar neden karşı koydun, *bek çarlap küreşse da kolundan cuk kelmedi:* çok itiraz ettiyse de elinden bir şey gelmedi, *anı kesine teşsinmey çarlap koydu:* onu kendine denk görmüyerek reddediverdi, *sen çarlasañ da ol iş bollukdu:* sen uygun görmesen de o iş olacak, *çarlasa da kertidi:* kendine yakıştırmasa da gerçek.

Çarlatıv itiraz, reddetme, kabul etmeme.

Çarlatmak itiraz ettirmek, reddettirmek, kabul ettirmemek.

Çarlav itiraz, reddetme, karşı koyma, kabul etmeme.

Çarpığan işi ters giden, zarara uğrayan, sıkıntıya düşen, sarsılan. *~ üydegi:* sıkıntıya düşen aile.

Çarpımak işi ters gitmek, zarara uğramak, zarar görmek, sıkıntıya düşmek, sarsılmak. *Biz bıyıl bek çarpıdık:* biz bu sene çok sıkıntıya düştük, *suv kophandan tañ kesek mal çarpığandı:* selden oldukça çok hayvan zarar görmüş (telef olmuş), *işibiz çarpıdı ese de işlerikbiz:* işimiz ter gitti ise de çalışacağız.

Çarpıv işi ters gitme, zarara uğrama, sarsılma, sıntı.

Çarpıvlu zararlı, kayıplı, sıkıntılı, ters.

Çarpıvsuz zararsız, kayıpsız, zarar görmeden.

Çars 1. at yarışı, at koşusu, cirit, at koşturarak yapılan grup oyunu; 2. duman, toz duman, toz bulutu. *~ha barıv:* atlı sporcuların yarışa girişmesi, *~ha barmak:* yarışa başlamak, yarışmak, tozu dumana katarak yarışmak, *men seni ~ha bardırırma (d) :* ben senin tozunu silkelerim, *~da alçını el köredi (d):* yarışta önde geleni halk görür; *ocaknı tütünü arbaznı çarsdan aldirdı:* ocağın dumanı avluyu dumana boğdu, *cel boğannı ~dan aldirdı:* rüzgâr her tarafı toz duman içinde bıraktı, *tögeregim tuban boldu, ~boldu:* etrafım duman oldu, toz oldu.

Çarsçı yarışçı, müsabık, atlı müsabık.

Çart-gurt yarım yanlış. *Haparnı ~ ~ aytadı:* haberi yarım yanlış söylüyor, *işni ~ ~ etedi:* işi baştansavma yapıyor.

Çartlağan sıçrayan, çatlayan, dökülen, patlayan.

Çartlamak sıçramak, fırlamak, dökülmek, çatlamak, patlamak. *Üsüme otnu ciltini çartladı:* üzerime ateşin kıvılcımı sıçradı, *kancal çelekni boyavu çartlağandı:* çinko kovanın boyası dökülmüş, *nartüh çartlatayık:* mısır patlatalım, *çartlap çıktı allıma:* fırlayıp çıktı önüme, *çoñurçhala çartlap çartlap tüşedile:* yongalar sıçrayıp sıçrayıp düşüyorlar, *kök çartladı, şıbıla tüşdü:* gök çatladı, yıldırım düştü, *çartlap tebreme:* patlamaya başlama.

Çartlav sıçrama, fırlama, çatlama, patlama.

Çartlavuk patlayıcı. *~ nartüh:* patlayıcı mısır.

Çaska arazi, toprak, saha, alan, bölge, teritorium. *Soslannı ~sı:* Soslan'ın arazisi, *~ cer:* bölge arazisi.

Çastka bk. *çaska*.

Çat 1. İki yamacın birleştiği yer, vadi çukurluğu, kavşak, kavşak yeri. *Çeget ~:* ormanlık iki dağ yamacının vadide birleştiği yer; 2. Apış arası, perineum, leğen kemiklerinin altta birleştiği yer. *Butlarıñı bek cayma, ~iñ ayrıladi:* bacaklarını çok yayma apışın ayrılacak (bacakların ikiye ayrılacak).

Çatır (malk.) çadır.

Çavka karga, alakarga.

Çavul taşlı, çakıllı. *~ cer:* çakıl arazi, taşlık yer.

Çay (şay). *Kalmuk ~:* Kalmuk çayı (çeşitli bitki yapraklarını kaynatarak tuz, biber ve süt ilave edilerek yapılan özel çay), *~ kaşık:* çay kaşığı, *~ şeker:* çay şekeri, kara~: siyah çay.

Çayçı çaycı, çay yetiştiricisi.

Çayhana çayevi, çayhâne.

Çayır sakız.

Çayka kara karga, ekin kargası.

Kara çavkala sabanğa basındıla: kara kargalar tarlaya toplastılar, *~ balasına çımmağım dey edi (d):* karga yavrusuna bembeyazım dermiş.

Çaykağan çalkalayan, çırpan, sallayan, yalpalayan.

Çaykalğan çalkalanmış, çırpılan, sallanan, yalpalanan, dalgalanan. *~ ayran:* çalkalanan ayran, yayık ayranı, *~ gakkı:* çırpılan yumurta.

Çaykalıv çalkalanma, sallanma, yalpalanma, dalgalanma, kaynaşma.

Çaykalmak çalkalanmak, sallanmak, dalgalanmak, yalpalanmak, kaynaşmak. *Oramda çaykalıp baradı:* sokakta sallanarak gidiyor, *eskile çaykalırğa kerekdi:* çamaşırların çalkalanması lâzım, *bayrakla çaykaladıla:* bayraklar dalgalanıyor, *tenjiz bugünlü çaykaladı:* deniz gün boyu çalkalanıyor, adamla bazarda çaykaladıla: *insanlar pazarda kaynaşıyorlar, celden terekle*

çaykaladıla: rüzgârdan ağaçlar sallanıyor, akılım çaykala turadı: aklım yalpalayıp duruyor.

Çaykamak çalkalamak, çırpamak, sallamak, . *Başımı çaykadıñ: kafamı salladın, sanların çaykap cürüydü: azalarını sallayıp yürüyor, cav çaykaybiz: yağ çalkalıyoruz, yayıkta yağ yapıyoruz, ayrannı sıydam çayka: ayranı pütürsüz çırp, cel terekni çaykaydı: rüzgâr ağacı sallıyor, boran tenizni çaykaydı: fırtına denizi dalgalandırıyor, eskileni çaykap alayım: çamaşırları çalkalayıp alayım, kirin çayka: kirini çalkala, çelekni için çayka: kovanın içini çalkala.*

Çaykamdı çalkantı. *Boza ~:boza çalkantısı, boza bulaşığını az su ile çalkalayarak elde edilen sulu boza, ~ ayran: çalkanmış ayran.*

Çaykav çalkalama, çırpma, sallama, dalgalandırma.

Çaynalğan çiğnenmiş, çiğnemen. ~ *çayır: çiğnenmiş sakız, köp çaynalğan söz: ağızda çok dolaşan söz, pelesenk olmuş söz.*

Çaynam çiğnem, bir defada çiğnenecek büyüklükte. *Bir ~ çayır: bir çiğnem sakız.*

Çaynamak çiğnemek. *İgi çaynap cut: iyi çiğneyerek yut, akırın çaynap aşa: yavaş çiğneyerek ye, sabiyini çaynap aşatırğa üretmegiz: çocuğu çiğneyip yedirmeye alıştırmayınız, mıçhı keser orununa çaynaydı: testere keseceği yerde çiğniyor, çaynap turma da söleş: çiğneyip durma da konuş, duniyani bütev*

açivların çaynağanma: dünyanın tüm acılarını çiğnedim.

Çaynativ çiğnetme.

Çaynatmak çiğnetmek. *"Ahşı aman etgenleriñi çaynatır-çiñdegi içegileriñi kaynatır (beyit): iyi ve kötü yaptıklarını çiğnetir-İçindeki barsaklarını kaynatır".*

Çaynav çiğneme.

Çaypamak sallamak, sallayıp dökmek, çalkalamak.

Çaypav sallama, çalkalama.

Çeçek çiçek nastalığı. ~ *tap: çiçek nedbesi, çopur, suv ~: suçiçeği.*

Çeçen Çeçen halkına mensup.

Çeçen=çemer usta, mahir, uzelli, eli yatkın.

Çeçença çeçence, Çeçen dili.

Çeçenli Çeçen, Çeçen halkına mensup.

Çeçme saçma, misket. ~ *bürtük: saçma tanesi, korğaşın ~: kurşun misket. ~ uşkok: saçma atan tüfek, çifte.*

Çegem Malkar'da bir yöre.

Çegemçi bk. *çegemli.*

Çegemli Çegem topluluğuna mensup.

Çeget 1.Orman, ağaçlık. *Kayın ~: kayın ormanı, kalın ~: gümrah orman, ~ tala: orman arası boşluğu, bugün çegetde ayü bıla cığışdım! Bugün ormanda ayıyla güreştim (avcı palavrası!). ~ bolmay çaşamaz, tark demey aşamaz : orman olmadan yaşamaz, tak tak demeden yemez (bilmece: ağaçkakan), ~ bürüsüz bolmaz (d): orman kurtsuz olmaz; 2. Şimal, kuzey. ~ bavur: ormanın kuzeye bakan*

ciheti, ~ *canı*: şimal yanı, kuzey tarafı.
Çegetçi ormancı, orman korucusu.
Çegetçilik orman bekçiliği, ormancılık.
Çegi (malk.) barsak. *Kalın ~*: kalın barsak, *cavlu ~*: yağlı barsak, ileum, *inçge ~*: ince barsak, jejunum, *anı bila ~n birmidi* (d): onunla barsağın bitişik mi?
Çegim sıklet, tartı, çekim, ağırlık, çeki. *Bir ~ gardoş*: bir çeki patates, *~i nençadı*: ağırlığı ne kadar?
Çegiv çekme, dayanma, katlanma; tartma, çekme.
Çegivçü kantarcı, çekici.
Çek sınır, hudut. *Kıral ~*: devlet sınırı, *~den ötüv*: sınırdan geçme, *~den ozğan* (d): haddi aşan, sınırı aşan, *~salıv*: sınır çizme, sınır koyma, *~bağana*: sınır kazığı.
Çekçi sınır görevlisi, sınır muhafızı.
Çekdiriv zahmet verme, çektirme.
Çekdirmek zahmet vermek, çektirmek.
Çekmek tartmak, çekmek; (acı) çekmek, katlanmak. *Bazmanda kallay bir çegese*: kantarda ne kadar çekiyorsun, *gardoşlanı çegip ber*: patatesleri tartıp ver; *azap çegiv*: azap çekme, *men çekmegen ne kaldı*: benim katlanmadığım ne kaldı, *köp kıyınlık çekgenme*: çok zahmet çektim.
Çeksiz sınırsız, hudutsuz, ölçüsüz.
Çelek kova. *Ağaç ~*: ağaç kova, *~den kuyğança cavadı* (d): kovadan boşalıncasına yağıyor (bardaktan boşanıncasına

yağıyor), *suv ~ni tübü suvda kalır*(as.): su kovasının dibi suda kalır (su testisi su yolunda kırılır).

Çemer usta, uzelli, eli herşeye yakışan, hünerli, çilingir. *Sözge ~ adam*: söze usta adam, *~kollu*: uz elli, usta elli, *~ni kolu ağaçdan tüyme tüyer*(as.): uzellinin eli ağaçtan düğme yapar, *~ni on barmağı on kişi* (d): hünerlinin on parmağı on kişi.

Çemerlemek ustalaştırmak, yetenekli hale getirmek.

Çemerleniv ustalaşma, yeteneğini geliştirme.

Çemerlenmek ustalaşmak, yeteneğini geliştirme.

Çemerlev ustalaştırma, yeteneğini geliştirme.

Çemerlik ustalık, uzellilik, hünerlilik.

Çemiç çepiş, bir yaşını doldurmuş keçi. *~kozlağan eçgi*: çepiş yaşta doğuran keçi, *~erkeç*: genç erkeç, genç idiş teke.

Çepken çepken, elbise. *~tikmek*: elbise dikmek, *tikgen ~*: hazır elbise, *~ağaç*: dokuma tezgâhı, *~tarak*: kirkit, dokuma tezgâhı tarağı, *~sokmak*: elbise dokumak, *Karaçay ~*: Kafkas ulusal giysisi, çerkeska.

Çepkenlik elbiselik, elbiselik kumaş.

Çerek (malk.) akarsu, ırmak. *~ge su kuyğança* (d): akarsuya su dökmüş gibi.

Çeren (senek avuz) deste, öbek, biçilmiş ekin destesi. *~etiv*:

- deste yapma, *~i bolmağannı antavu bolmaz* Nas.): destesi olmayanın namlısı olmaz.
- Çeriv** asker, askeri birlik.
- Çerkes** Çerkes, Çerkes kabilesine mensup.
- Çerkesça** çerkesçe, Çerkes dili
- Çerkesli** bk. *Çerkes*.
- Çertiv** vurgulama, altını çizme, hatırlatma, belirtme.
- Çertmek** vurgulamak, altını çizerek söylemek, üzerine basa basa söylemek, belirtmek, hatırlatmak, dikkati çekmek. *Çertip aytama*: altını çizerek söylüyorum, *bılayda bir zatnı çerterge izleyme*: burada bir şeyi hatırlatmak istiyorum, *işni tap bolmazlığın çerterge kerekdi*: işin uygun olmayacağını belirtmek gerekir.
- Çeten** sepet, küfe, kovan. *Kögetleni ~ne cıyayık*: meyveleri sepete toplayalım, *bal~*: bal kovanı, *~ eşiv*: sepet örme, *arbanı ~i*: ağaç çubuklarının örülmesiyle yapılan araba kasası, *~baş*: sepet kafalı, koca kafalı.
- Çıbık** 1. Dal, dalcık, ince dal, çubuk. *Terekni butalğan ~ları*: ağacın budanmış ince dalları, *ol kolun dağı ~ nedi*: o elindeki çubuk nedir? *~ kibik*: dal gibi. 2. Tel, demir çubuk. *Kıl kobuznu ~ları*: telli sazın telleri, *baçhağa ~ buruv eteyik*: bahçeye tel ihata yapalım, *bağır ~*: bakır tel.
- Çıbıklık** dal halinde, çubukluk. *~da bügülmegen kazıklıkda bügülmez* (as.): yaş çubuk iken bükülmeyen kuru kazık olduktan sonra da bükülmez.
- Çıçhak** amel olmuş, altına yapan, amel, ishal. *Sabiçik ~ bolğandı*: çocuk ishal olmuş, *hansnı köp aşap ~ boldum*: sebze yi çok yedim de amel oldum, *~ sabiy*: amel olan çocuk.
- Çıçhaklamak** altını doldurmak, ishal olmak, amel olmak. *Anı körse çıçhaklaydı*: onu görünce altını dolduruyor, *iynekle çıçhaklağandıla*: inekler ishal olmuşlar.
- Çıçhaklatıv** altını doldurma, ishal olma.
- Çıçhaklatmat** altını doldurtmak, çok korkutmak, *ishal etmek, amel etmek*.
- Çıçhaklav** altını doldurtma, çok korma, ishal olma, amel olma.
- Çıçhaklık** amellik, ishal hali.
- Çıçhan** 1. Sıçan, altına yapan. 2. Fare, sıçan. *Saban ~*: tarla faresi, *gılıv ~*: iri lağım faresi, *~ teşik*: fare deliği, *~ kirirge teşik tapmay edi da birgesine takmak tağa edi* (as): fare kendi girecek delik bulamıyordu da yanına başkasını çağırıyordu.
- Çıçhansırt** kır, kır düşmüş.
- Çıdam** sabır, tehammül. *~ bolmağan adam*: sabrı olmayan adam, *~ salmak*: sabırlı olmak, sabratmak, *~ salırğa kerekdi*: sabırlı olmak gerek.
- Çıdamak** sabretmek, dayanmak, tehammül etmek, katlanmak.
- Çıdamlı** sabırlı, dayanıklı, tehammüllü. *~ kumaç*:

dayanıklı kumaş, ~ *tışıriv*:
sabırlı kadın.
Çıdamlılık sabırlılık,
tehammüllülük, dayanıklılık.
Çıdamsız sabırsız, dayanıksız,
tehammülsüz.
Çıdamsızlık sabırsızlık,
tehammülsüzlük, dayanıksızlık.
Çıdam-tözüm sabır-tehammül. ~
~ *salırğa kerekdi*: sabır-
tehammül göstermek lazım.
Çıdav sabretme, tehammül
gösterme, dayanma.
Çıdayalmay tehammül
göstermeden, sabredemeden,
dayanamadan, sabredemeyip,
dayanamayıp. *İssige ~ ketip
kaldım*: sıcağa dayanamayıp
gidiverdim, *suvukğa ~ üyge
kirdim*: soğuğa dayanamayıp
eve girdim.
Çıgança çingenece.
Çıganlı çingene.
Çıgır kel, dazlak kafalı. dazlak. ~
avruv: kel hastalığı, *çaçlarım
tögülüp ahırında ~ boldum*:
saçlarım dökülerek sonunda kel
oldum, ~ *adam*: dazlak kafalı
adam.
Çıgırbaş dazlak kafalı.
Çıgırlık kellik, dazlaklık.
Çığana diken. *Ayağıma ~ kirgendi*:
ayağıma diken battı, *ilinmek ~*:
dulavrat otu, *sarı ~*: çakır
diken, *sütlü ~*: kenger, *tüye ~*:
deve dikenini, yandak, *w katında
gokka da biter (as)*: dikenin
yanında çiçek de büyür.
Çıganak bk. *çığana*.
Çığariv çıkarma.
Çığarivçu çıkarıcı, buluş yapan,
keşfeden. *Anı tışına ~ senmise*:

onu dışarı çıkarıcı sen misin, *ol
cañı zat ~*: yeni şey keşfedici,
yeni şey ortaya koyucu.
Çığarma *eser, yapıt; çıkarma*
(mat.). *Sürgünnü üsünden
Bayramukları Halimatını ~sı*:
sürgün hakkında Halimat
Bayramuk'un eseri, *suratlav ~*:
sanat eseri.
Çığarmaçılık (sanatta) yaratıcılık,
ortaya koyma işi.
Çığarmak çıkarmak. *İşden ~*: işten
çıkarmak, *hospitaldan ~*:
hastaneden çıkarmak,
hurcunundan çığardı: cebinden
çıkardı, *çığarıp cerge saldı*:
çıkartıp yere koydu, *tartıp ~*:
çekip çıkarmak, *kitab ~*: kitap
çıkarmak, *terezeden başın
çığardı*: pencereden kafasını
çıkardı, *söz-kayğı çığarğandıla*:
dedikodu çıkarmışlar, *tavuş ~*:
ses çıkarmak, *davur ~*: gürültü
çıkarmak.
Çığım verim, bereket, çıkım.
Budayını ~ı igidi: buğdayın verimi
iyidir, ~ı *az urluk*: verimi az
tohum.
Çığımlı verimli, bereketli.
Çığımsız verimsiz, bereketsiz.
Çığındıriv bk. *ıçındıriv*.
Çığındırmak bk. *ıçındırmak*.
Çığıniv bk. *ıçıniv*.
Çığınmak bk. *ıçınmak*.
Çığiv çıkma.
Çığiv çıkma.
Çık = Çıq çığ, iba. *Ertdeñji çık*:
sabahki çığ, ~ *tüşe tebreğendi*:
çığ düşmeye başlamış.
Çık (yumuşak -k- ile) 1.İlmik. ~
ayırğan: ilmik seçme, ~ *ları
sediredi*: ilmikleri söküldü, bir

~ından bir ~ına: bir ilmikten bir ilmiğe; 2. Halka. *Sıncırını ~ları:* zincirin halkaları; 3. Çukurcuk, aşık kemiğinin çukur tarafı. *Pukmu ~mı:* aşık kemiğinin bombe tarafı mı çukur tarafı mı (*yazı mı tura mı* der gibi bir kura çekme yöntemi).

Çıkar-çukur çatır-çutur. *Eşik kaşa ~ ~ dep sindi:* kapı tahtası çatır-çutur diye kırıldı.

Çıkğan çıkan, çıkış, çıkmış.

Mağadan ~ cer: maden çıkan yer, *~ barmağımı cerine saldı:* çıkmış parmağımı yerine koydu, *halkını içinden ~:* halkın içinden çıkan, *buday urluknu ~ı kalaydı:* buğday tohumunun çıkışı nasıl, *çotdan ~:* zivanadan çıkan.

Çıkğınçı çıkıncaya dek, çıkana kadar. *Kün ~ colğa çığayık :* güneş çıkıncaya kadar yola çikalım.

Çıkınçik (malk.) bk. *çakınçik*.

Çıkır-çıkır çitir-çitir, çatır-çutur.

Çıkırdağan çitirdayan. *~ tavuş:* çitirdayan ses, *eşikni ~ı sayın uyandım:* kapının her çitirdayışında uyandım.

Çıkırdamak çitirdamak, gacırdamak. *Otunla çitirdap canadıla:* odunlar çitirdayıp yanıyorlar, *köpür kaşala çıkırdaydı:* köprünün tahtaları gacırdıyor.

Çıkırdatıv çitirdatma.

Çıkırdatmak çitirdatmak.

Çıkırdav çitirdama.

Çıkırdavuk çitirdayıcı.

Çıkırt 1. Çitçit (düğme), bir ünlem ifadesi. *Kölekni ~ların tigigiz:* gömleğin çitçitlerini dikiş; ~

dep eşikni açdı: çitirt diye kapıyı açtı.

Çıkırtlı çitçitli. *~ kölek:* çitçitli gömlek.

Çikkır bk. *cikkır*.

Çıkmak çıkmak. *Malları arbazdan çığar:* hayvanları avludan çıkar, *arı çık:* öte tarafa çık, *beri çık:* bu tarafa çık, *künne çık:* güneşe çık, *endi sabiylikden çıkğansa:* artık çucukluktan çıktın, *tışına çığama:* dışarı çıkıyorum, *kız erge çığadı:* kız kocaya gidiyor, *üyge kirip çığayım:* eve girip çıkayım, *sabiy çartlap allıma çıkdı:* çocuk fırlayıp önüme çıktı, *endi çığa başlarmek:* artık çıkmaya başlarsak iyi olur, *işden çıktı da kaldı:* işten çıkiverdi, *colğa çığiv:* yola çıkma, *uvğa çığiv:* ava çıkma, *kavğa çıkmasın:* kavga çıkmasın, *Soslan dep bir çıkğandı:* Soslan diye biri çıkmış, *kaydan çıkırdı:* nerden çıktın, *bu suv tavdan çığadı,* *barlıkla alğa çıksın:* gidecekler öne çıksın, *kün çıkğınçı keteyik:* güneş doğuncaya kadar gidelim, *çığıp kelgen künnü hakına:* doğup gelen güneş hakkı için, *örge çığayık:* yukarı çikalım, *betimde çaçıravuk çıkğandı:* yüzümde sivilce çıktı, *taşa ~:* sabaha çıkmak, *cazğa ~:* bahara çıkmak, *sen kabdan çıkğansa:* sen baştan çıkmışsın, sen yoldan çıkmışsın, *atanı aythanından çıkma:* babanın dediğinden çıkma, *çöplevden cav çığarabız:* ayçiçeğinden yağ çıkarıyoruz, *barmağım çıkdı:*

parmağım çıktı, *barın okup
çıkdim:* hepsini okuyup
bitirdim, *çıkmağan can:*
çıkmayan can.

Çıkmazlık çıkmayacak. ~ *canda
umut bardı* (d): çıkmayacak
canda ümit vardır.

Çıltır çikik, sarkık. *Kozlavdan sora
karnı ~ boldu da kaldı:*
doğumdan sonra karnı sarkık
kaldı, *bir canına ~ı çıkğandı:* bir
tarafına çıkıntı yapmış.

Çımiltır fitik, herni. *Kindiğinden ~ı
sarka aylanadı:* göbeğinden fitiği
sarkarak dolaşiyor.

Çımırta çırpı, çalı-çırpı, kesilmiş
ince ağaç dalı. *Butalğan terekleni
~ların cıyığiz:* budanmış
ağaçların çırpılarını toplayınız,
cüzüm terekni ~ları: asmanın
kesilmiş dalları..

Çımmak bembeyaz, apak.
Miñitavnu töppesi ~ ağaradı:
Miñitav'un tepesi bembeyaz
ağarıyor.

Çımmaklık bembeyazlık, apaklık.

Çımpı (malk.) avuç.

Çın 1. Rütbe, unvan, apolet. *Asker
~: askeri rütbe, ~ıñmı tüşerikdi:*
rütben mi inecek? 2. Porselen. ~
tabakla: porselen tabaklar, ~
savutla: porselen kapkacaklar. 3.
~ *tavuk:* bildircin.

Çına dirsek. ~ *süyek:* dirsek
kemiği, ~*sına tayanıp catadı:*
dirseğine yaslanıp yatıyor.

Çınaçık dirsek (genel anlamda).
Sabiyni ~ı sıdırılğandı: çocuğun
dirseği soyulmuş, *peçni ~ın
canğırtığiz:* sobanın dirseğini
yenileyiniz.

Çınakay (malk.) küçük parmak,
serçe parmağı.

Çınar çınar, çınar ağacı.

Çınay ~ *eçki:* bir yaşında
yavrulayan genç keçi, yavrulayan
çepiç.

Çınday çorap, örme. *Cün ~la:* yün
çoraplar, ~ *çepken:* örgü entari,
~ *kölek:* örgü gömlek, fanila.

Çındı urgan, kalın sicim, halat. ~*nı
da karıvsuz ceri üzüledı* (as):
organın da zayıf yeri kopar, *tarta
ketsen ~da sozuladı* (as):
çekmeye devam edersen halat
da uzar.

Çınığiv sağlamaşma, çelikleşme,
tavlanıp katılaşma.

Çınıkdırv sağlamaştırma,
çelikleştirme, tavlama.

Çınıkdırmak sağlamaştırmak,
çelikleştirmek, kavileştirmek,
tavlatmak, çakı gibi yapmak.

Çınıkğan sağlamaşan, çelikleşen,
çakı gibi olan, tavlanmış.

Çınıkmağan gevşek, zayıf, güçsüz,
dayanıksız.

Çınıkmak pekişmek,
sağlamaşmak, çelikleşmek,
pişmek, çakı gibi olmak,
kavileşmek, katılaşmak. *Adam
caşlıktan işlep çınığırğa kerekdi:*
insan gençlikte çalışarak
pişmelidir, *spor bila sanlanı
çınıkdırv:* sporla azaları
kavileştirme, *küreşe küreşe kesi
kesine çınıkdı:* uğraşa uğraşa
kendi kendine çakı gibi oldu.

Çınıkil bk. *çırkıl*.

Çınıkilbaş

Çınıkilbaş boş kafalı, et kafalı,
kafası tıntın.

Çınlı apoletli, rütbeli. *Minbaşu ~:*
binbaşu rütbeli.

Çıntı aklınca, kendine göre; en. ~
igilik ete turadı: aklınca iyilik
yapmaktadır, ~ *alamatın endi*
aytdır: en ilgi çekici olanını şimdi
söyledin, ~ *igisin aldık dep*
turabız: aklımızca iyisini
aldığımızı sanıyoruz.

Çıñ en (sıfatların başına gelerek
anlama güç verir). ~ *alğa ol*
keldi: en önce o geldi, ~ *artında*
aytdı: en sonunda söyledi.

Çınamak atlamak, zıplamak,
sıçramak, seyirmek. *Miyiklikge*
~: yüksek atlamak, *uzunlukğa*
~: uzun atlamak, *örge ~:*
havaya zıplamak, *üsüne ~:*
üstüne atlamak, *közüm çıñaydı:*
gözüm seyiriyor, *çıñap arbağa*
mindı: sıçrayıp arabaya bindi,
çıñap atdan tüşdü: atlayıp attan
indi, *sabiçik çıñay çıñay baradı:*
çocuk zıplaya zıplaya gidiyor,
seke seke gidiyor, *paraşüt bila*
çıñadı: paraşütle atladı.

Çıñaşiv atlaşma, sıçraşma.

Çıñaşmak atlama yarışı yapmak,
sıçraşmak, zıplaşmak.

Çıñativ atlatma, sıçratma,
zıplatma.

Çıñatmak atlatmak, zıplatmak,
sıçratmak, seyirtmek.

Çıñav atlama, zıplama, seyirme,
sıçrama.

Çıñavuk atlayıcı, yüksek atlayıcı,
sıçrayıcı.

Çıñıl uçurum, dik, sarp. *Tüpsüz ~:*
dipsiz uçurum, ~ *kaya:* sarp
kaya, ~ *col:* dik yol.

Çıñkıl boş, içi boş, dar, dar kafalı,
et kafalı, tintin.

Çıñkıldamak çalkalanmak,
cılklaşmak. *Böçke kımıldağanı*
sayın suvu çıñkıldaydı: fıçı
sallandıkça, içindeki suyu
çalkalanıyor, *gakkı çıñkıladağanı:*
yumurta cılklaşmış.

Çıñkıldav çalkalanma, çalkanma,
cılklaşma.

Çıpal-çupul çapıl-çupul. ~ ~ *etdire*
balçıkdan ozdu: çapıl-çupul
ettirerek çamurdan çıktı.

Çıpçık serçe. *Candet ~:* sarıasma
kuşu, *mırdı ~:* bataklık çulluğu,
saban ~: siğircik, çekirge kuşu,
şorbat ~: ev serçesi, evin saçak
arasında yaşayan serçe, *sarı ~:*
iskete kuşu, *çokaybaş ~:* çayır
kuşu, *çongar, ~ ayağı da*
boklaydı suvnu (d): serçe ayağı
da kirletir suyu.

Çıpçıköz börkenek.

Çıpıldamak çıpıl çıpıl ses
çıkarmak, çıpıldamak. *Teniz*
çıpıldaydı: deniz çıpıldıyor, deniz
suyu hafi f hafif kıyıya vurarak
çıpıl çıpıl ses çıkarıyor.

Çıpıldatmak çıpıldatmak, çıpıl çıpıl
ses çıkartmak,

Çıpıldav çıpıldama.

Çıpın (malk.) kiriş, çatı kirişi.

Çır 1. Refah, bolluk, gelir. ~/
bolğan adam: geliri olan adam;
2. Çorbanın üste çıkan yağı,
curuf. *Şorpanı ~ın aliğiz:*
çorbanın yağını alınız.

Çırahtan ocağın bir duvarına
yapılan raf olup bunun üzerine
mum yerleştirilir. Mum ocağı
aydınlatırken, isi de bacadan
çıkartır; çıra konulan yer, mum
konulan yer.

Çırac çıra, mum. *Narat ~:* çam çırası, *~ conjurçha:* çıra yongası; *~ candırmak:* kandil yakmak, ışık yakmak, *~ carıkda işleydi:* mum ışığında çalışıyor, *cav ~:* mum, *pategen ~:* gaz lambası, gaz kandili, *közü ~barğan (d):* gözü sabit bir noktaya dalan, *kün körmegen kün körse kündüz ~ candırır (d):* görmemiş görürse gündüz mum yakar.

Çıraclık çıralık kütük.

Çıray yüz hatı, yüz çizgisi, yüz görünüşü, güzellik. *Bet ~ı kalaydı:* yüz hatları nasıl, *bet ~ından tanıdım:* yüz görünüşünden tanıdım, *anı ariv ~ı bardı:* onun güzel yüz çizgileri var.

Çıraylı yakışıklı, alımlı, güzel, hoş. *~ tişiriv:* güzel kadın, *~ caş:* yakışıklı delikanlı.

Çıraylılık yakışıklılık, güzellik, alımlılık.

Çıraysız yüz hatları güzel olmayan, yakışıklı olmayan.

Çıraysızlık alımsızlık, yüz görünümü güzel olmamışlık, çirkinlik.

Çırça kâse, fincan. *Tobuk ~:* diz kapağı kemiği, patella (mec.).

Çırçappa pasaklı, çapaçul.

Çırçır yalancı. *~ Açakku:* yalancı Açakku.

Çırdı saçak, evin saçağı.

Çırh *pırh-çırh ete atla arbazğa kirdile:* pırh-çırh ederek atlar avluya girdiler.

Çırıldamak çırçır etmek, çırçır sesi çıkarmak, cızırdamak. *Et cırıldap bişedi:* et cızırdatarak pişiyor,

otda cırıldoğan nedi: ateşte çırçır eden nedir.

Çırıldatıv cızırdatma, çırçır ettirme.

Çırıldatmak cızırdatmak, çırçır sesi çıkarmak; yalan söylemek, atmak, savurmak, üfürmek.

Calğavuçda çırıldatıp et bişiredi:

tavada cızırdatıp et pişiyor;

Soslan kaçan da çırıldatıp

söleşirge öçdü: Soslan her

zaman üfürerek konuşmayı

sever, *ol kuru da çırıldatadı:* o

her zan yalan söyler.

Çırıldav cızırdama, çırçır etme.

Çırk 1. Çıt. *Kalam ~ dep sındı:*

kalem çıt diye kırıldı; 2. Çıt diye

kapanan düğme, geçmeli

düğme.

Çırkık kesi, kesit.

Çırkım bücür, gelişmemiş, ufak

tefek. *~ sabiy:* gelişmemiş

çocuk, *ol bek ~dı:* o çok bücür.

Çırkımlık gelişmemişlik, bücürlük, az gelişmişlik.

Çırkıv bk. *çırkıv*.

Çırlama bir yemek ismi.

Çırlı koyu, yağlı; hali vakti yerinde,

varlıklı, zengin. *~ şorpa:* yağlı

çorba; *~ adam:* varlıklı adam.

Çırmalğan 1. Dolanan, dolanmış,

sarılan, sarmalanan, sarılmış. *~*

kağıt: dolanmış kâğıt, *~ kumaç*

top: rule kumaç topu, *~ hans:*

sarmalanan ot. 2. Ters giden,

ters gitmiş, engelle karşılaşan,

karışmış. *Alanı işleri ~na uşaydı:*

onların işleri ters gitmişe

benziyor, *alanı colovçulukları ~*

bolur ansı kelirge kerek edile:

onların yolculukları ters gitmiş

olmalı, yoksa gelmeleri gerekirdi.

Çirmalıv dolanma, sarılma; ters gitme, terslikle karşılaşma.

Çirmalmak 1. Sarılmak, dolanmak, sarmalanmak, dürülmek, bürünmek. *Cuvurğanna çirmalıp catadı:* yorgana bürünüp yatıyor, *sabiçik anasını butlarına çirmaladı:* çocuk annesinin bacaklarına sarılıyor, *kiyiz çirmalıp turadı:* keçe dürülüp duruyor. 2. Ters gitmek, engel çıkmak, karışmak. *İşimiz bek çirmalğandı:* işimiz çok karıştı, *malçılığımız çirmalırga tebregendi:* hayvancılığımız ters gitmeye başladı.

Çirmamak sarmak, dolamak, dürmek, sarmalamak. *Azıknı kağıtğa çirmap Sal:* azığı kâğıda sarıp koy, *halını cenil çirmağız:* ipliği çabuk sarınız, *küyüznü çirmap kabırğağa süyedim:* kilimi dürüp duvara dayadım.

Çirmav sarma, dolama, dürmü; terslik, aksilik, ters gitme.

Çirmavlu ters, karışık, aksiliklerle dolu, istenmiyen, nahoş.

Çirmavluluk terslik, aksilik, karışıklık, nahoşluk.

Çirmavsuz engelsiz, yolunda, düzgün. *İşimiz busağatlık çirmavsuz baradı:* işimiz şimdilik yolunda gidiyor.

Çirmavsuzluk engelsizlik, düzgünlük.

Çirmavuk sarılıcı, dolanıcı. *~ hans:* sarılıcı ot, sarmaşık.

Çirmılın (malk.) bk. **çimiltir**.

Çırpa tüylü, kıllı, uzun tüylü, çakıldak saçlı, sık tüylü. *~ bork:* uzun tüylü deriden yapılmış serpuş, tüylü bork, *~ baş:* saçları

karma karışık olan, uzun çakıldak saçlı, *~ kırkma:* kırpık tüylü, kırpık saçlı.

Çırpı çırpı, çalı, fundalık. *~ terek:* bodur ağaç, çalı, *~ğa kirsej közüre sak bol (as.):* çalılığa girersen gözüne dikkat et.

Çırsız yavan, yağsız. *~ aşarık:* yağsız yiyecek.

Çırt asla, hiçbir zaman, hiç. *~ unamadı:* hiç kabul etmedi, *~ işlerim kelmeydi:* hiç çalışmak istemiyorum, *ol künle ~ kelmezça ozdula:* o günler asla gelmeyecek şekilde geçtiler.

Çırtıda, çırtıdanda bk. *çirt*. Bunlar *çirt* sözcüğünün mübalağalı formlarıdır.

Çırsıldamak cıslamak, tıslamak, tıstis ses çıkarmak, cızırdamak. *Çiy otunla çırsılday çırsılday canadıla:* yağ odunlar cıslaya cıslaya yanıyorlar.

Çırsıdatıv cıslatma, cızlatma, tıslatma.

Çırsıdatmak cıslatmak, tıslatmak, cızırdatmak.

Çırsıdav tıslama, cıslama, cızırdama.

Çıyirtiv çıgneme, ayaklarının altına alma.

Çıyirtmak çıgnemek, ayak altına almak, basmak (az kullanılır).

Çibi eli uzun, hırsız, edepsiz, dolandırıcı, kapkaççı. *Anı kolu ~di:* onun eli uzun, *ol ~lik etmese tıncılık tapmaydı:* o dolandırıcılık yapmazsa rahat etmez.

Çibiji bk. *şibiji*.

Çibilik hırsızlık, dolandırıcılık, edepsizlik.

Çibin sinek. *Bal ~*: bal arısı, *kara ~*: karasinek, *sokur ~*: büvelek, otların yeşerdiği zaman sıcak kanlı hayvanlara musallat olan kan emici bir sinek türü, *sarı ~*: eşek arısı, yaban arısı, *lokura ~*: at sineği, iviz, *~ av*: sinekleri avlamak için örümcek tarafından kurulan ağ, örümcek ağı, *~ urğan*: sinek sokması, *avzuna ~ kozlaydı* (d): ağzına sinek cücülüyor, ağzına sinek yumurtluyor (avanak, ağzı açak), *~i köp bal eter, adamı köp mal eter* (as.): arısı çok bal yapar, adamı çok mal yapar.

Çibinlemek kızmak, sinirlenmek, hoşlaşmamak; sinekleri kovmaya çalışmak (hayvanlar için). *Soslan boşuna çibinleyse*: Soslan boşuna sinirleniyorsun, *ne çibinlesen de etmey amalın çokdu*: ne kadar hoşlanmasan da yapmadan başka çaren yok, *iynekle çibinleydile*: inekler sinekleri kovmaya çalışıyorlar.

Çibinlev kızma, sinirlenme, kabullenmeme, sinek kovma.

Çibinlik cibinlik, sineklerden korumak için yatak üzerine kurulan ince ağ.

Çiçek çiçek. *~le açılğandıla*: çiçekler açmış, *aña ~ ciberdim*: ona çiçek gönderdim.

Çiçekleniv çiçek açma, çiçeklenme.

Çiçeklenmek çiçek açmak, çiçeklenmek.

Çigat su bendi, bütet.

Çiginci (malk.) ortadirek, dayanak, mesnet. *Egeçten tuvğan kelse orta ~ kımıldar* (d): bacı oğlu gelirse orta direk sallanır

(kızkardeş çocuğu gelince yer yerinden oynar).

Çille 1. İpek. *Sav ~*: tam ipek, tabii ipek, *~ cavluk*: ipek başörtüsü; 2. Zahmet veren mevsim. *Kış ~*: kışın soğuk kırk günü (zemheri), *cay ~*: yazın bunaltıcı kırk günü (Türkiye türkçesinde karşılığı yok), *gitçe ~*: erbain, zemheri (kırk gün sürer), *ullu ~*: hamsin (elli gün sürer), *~ üç ayın başın köredi* (d): çille üç ayın başını idrak ediyor (ocak-şubat-mart).

Çilleayak nazik bacaklı, narin bacaklı (leylek, turna, balıkcıl gibi kuşlar için kullanılır).

Çillekurt ipek böceği.

Çimdemek çimdik atmak, çimdiklemek. *Çimdep terimi üzese*: çimdikleyip derimi koparıyorsun, *suvuk cel betimi çimdeydi*: soğuk rüzgâr yüzümü çimdikliyor, *çimdep canımı açtıdın*: çimdikleyerek canımı yaktın, *söz bıla çimdegeni bek süyese*: lafla çimdiklemeyi çok seviyorsun.

Çimdev çimdikleme, çimdik atma.

Çimdimek bk. *çimdemek*.

Çimdiv bk. *çimdev*.

Çip-çiy çipçiy, çok çiy, tamamen çiy.

Çirçappa (çirçappa) ayakkabısı yırtık, mec. yalınayak, çulsuz, gariban, pasaklı (kadınlar için kullanılır).

Çirçik tomurcuk, kabarcık, boncuk. *Terekle ~ etgendile*: ağaçlar tomurcuk yapmışlar, *~ ~ ter basdı*: boncuk boncuk ter bastı, *küygen cerine suv ~le tolğandı*:

yanan yerine su kabarcıkları dolmuş.
Çirçikleniv tomurcuklanma, kabarcıklanma.
Çirçiklenmek tomurcuklanmak, kabarcıklanmak.
Çirigen çürümüş, çürüyen. ~ *ağaç*; çürümüş ağaç, ~ *kap*: çürümüş kabak (hastalıklı insanlar için kullanılır), ~ *iyis*: çürük kokusu.
Çirik 1. Çürük, çürümüş, kokuşmuş, küf, küflenmiş, eskimiş. ~ *tiş*: çürük diş, ~ *otunla*: çürük odunlar, ~ *kögetle*: çürük meyveler, *gırcın* ~ *bet alğandı*: ekme küf görünümü almış; 2. Gübreli yer, hümüslü yer (hayvanların yaz aylarında geceledikleri kuytu yerlerde biriken terslerin fermante olmasıyla çürük gübreye doymuş hümüslü bir toprak husule gelir, baharda buralarda gür bir ot yeşermesi olur, böyle yerlere de **çirik** adı verilir.
Çirimek çürümek, kokuşmak, tehammür etmek. *Terek içinden çirigendi*: ağaç içinden çürümüş, *çabakla çirip tebreğendile, cavum çalınğan biçenni çirite başlağandı*: yağış biçilmiş otu çürütmeye başladı.
Çirimpis bozuk, dağınık, fena. ~ *bolmak*: bozulmak, dağılmak, kötüye gitmek, *işni artı* ~ *bolmasın*: işin sonu kötüye gitmesin.
Çiritiv çürütme, kokuşturma.
Çiritmek çürütmek, kokuşturmak.
Çiriv çürüme, kokuşma, tehammür etme.

Çirkimek çekinmek, ürkmek, uzaklaşmak, soğumak.
Adamladan çirkip aylanadı: insanlardan uzaklaşıp geziyor.
Çirkitmek uzaklaştırmak, soğutmak, ürkütme, korkutmak. *Sabiyleni kesinden çirkitme*: çocukları kendinden soğutma, *teñlerin kesinden çirkitgendi*: akranlarını kendinden uzaklaştırmış, *haripri çirkittiñ*: garibi korkuttun.
Çirkiv çekinme, uzaklaşma, soğuma.
Çirkiv korkutma, ürkütme, uzaklaştırma, soğutma.
Çirko (malk.) bk. *curka*.
Çiy çiy, pişmemiş, olmamış, olgunlaşmayan. *Çiy* ~: çiy süt, ~ *teri*: tabaklanmamış deri, ~ *otun*: yaş odun, ~ *alma*: pişmemiş elma, ~ *teli*: zızzır deli, ~ *sil*: zır deli, ~ *teli kesin mahtar*, ~ *sil teli katının mahtar* (as.): zızzır deli kendini över, zır deli karısını över (ahmak kendini över, ahmağimsı karısını över).
Çiybel ağır, hantal, tembel, beli pekişmemiş.
Çiybıdır iri göbekli, geniş karınlı, şişko.
Çiykındır ~ *ayran*: iyi mayalanmamış ayran.
Çiyley çiy olarak, pişmeden, olgunlaşmadan, pişirmeden. ~ *aşadı da koydu*: çiy çiy yiyiverdi, pişirmeden yiyiverdi.
Çiyli-bişli yarı pişmiş, yarı olgunlaşmış. *Kertmele* ~ ~ *bolğandıla*: armutlar yarı olgunlaşmış, *gakkını* ~ ~ *etip*

aşāğan igi tūldū: yumurtayı yarı pişmiş (rafadan) yemek iyi değil.

Çiylik çiylik, olmamışlık, olgunlaşmamışlık, hamlık.

Çiypis hamur gibi, miyminti. ~ *adam: miyminti herif.*

Çiysil iyi pişmemiş, yarı pişmiş, yarı olgun, çiyimsi; nemli, ıslak. *Buday saban alkın ~di, cetmegendi: buğday tarlası henüz iyi pişmemiş, olgunlaşmamış, tūnene çalınan biçen ~ körünedi: dün biçilen ot ıslak görünüyor.*

Çiysilli erişmemiş halde, olgunlaşmamış durumda; ıslak durumda, nemli halde.

Çiysillik ıslaklık, nemlilik.

Çoça domuz yavrusu, yavru domuz.

Çoçumak tepmek, tepinmek, çifte atmak, tekmelemek; aşırı reaksiyon göstermek, aşırı tepki göstermek. *Emlik atnı çoçuruna ne söz: hergele atın tepmesine ne denirki, iynekle çibinleden bek çoçudula: inekler sineklerden çok tepindiler, rahatsız oldular; sözlerime bek çoçudu: sözlerime çok tepki gösterdi, çoçuğannı koysaŋ igi bolur: aşırı tepkiyi bırakırsan iyi olur,*

Çoçutmak teptirmek, çifte attırmak, tekmeletmek.

Çoçutuv teptirme, çifte attırma.

Çoçuv tepme, tepki gösterme, çifte atma.

Çoçuvuk tepiği, tekmece, çifte atıcı, huysuz.

Çoh püskül.

Çohbaş püsküllü baş.

Çokal (malk.) hıyarcık.

Çokay (malk.) 1. Kâkül, at kâkülü; 2. Kupbe. *Altın ~: altın kupbe.*

Çokun ~ *etmek: düşe kalka gitmek, yalpalayarak yürümek, topallamak, ~ ~ etip baradı: topallaya topallaya gidiyor.*

Çokunlamak aksamak, yalpalamak, düşe kalka gitmek.

Çokunlav aksama, yalpalama, düşe kalka gitme.

Çokurak 1. Deniz kabuğu; 2. Temiz, berrak, billur gibi. *İysağın Kobannı ~ suvundan içge edim: ah Kuban'ın berrak suyundan bir içseydim.*

Çokuray fıçı kapağı, varil kapağı.

Çola sathî, yüzeyel; özensiz, ihmalci, baştansavma, faydasız.

~ *iş: özen gösterilmeyen iş, ~ adam: faydasız adam, işe yaramayan adam, ~ bilim: yüzeyel bilim.*

Çolak çolak. *Anı orj kolu ~dı: onun sağ eli çolak.*

Çolaklık çolaklık.

Çolalık sathilik, basitlik, özensizlik, ihmalcilik.

Çollak mekik. *Tikgen meşinanı ~ı: dikiş makinası mekiği, çepken ağaçnı ~ı: dokuma tezgâhının mekiği, ~çüyke: mekiğe ip gönderen makara.*

Çolpan çoban yıldızı, sabah yıldızı. ~ *taŋa tıyınçlı (d): çolpan şafak vaktine uygun, ~ çıkmay taŋ atmaz: çolpan çıkmadan tan yeri ağarmaz.*

Çolpu kepçe, iri kepçe.

Çolpuçuk küçük kepçe.

Çomaça kalın demir çubuk, boyunduruğun üst ve alt ağaçları

arasına konulan demir çubuk.
Boyunshani ~sı: boyunduruk demiri.

Çomart cömert, eli açık. ~ *adam:* cömert insan, ~ *bergenin aytmaz* (d): cömert verdiğini söylemez, *aşatırğa ~ adam:* yedirmeye cömert adam.

Çomartlanıv cömertlik gösterme.
Çomartlanmak cömertlenmek, cömertlik göstermek.

Çomartlık cömertlik, eli açıklık.

Çompayıv kurulup oturma, kazık gibi dikilme, yuvarlanma.

Çompaymak kurulup oturmak, kazık gibi dikilip durmak, yuvarlanmak. *Nezatha çompayıv turasa alayda:* niye kurulup oturuyorsun orada, *Soslan kabırğanı allında çompayadı:* Soslan duvarın önünde kazık gibi dikiliyor, *Tavkan ayağı tayıp cerge çompaydı:* Tavkan ayağı kayarak yere yuvarlandı (bu ifade biraz argodur, normalde kullanılmaz).

Çompayıv yuvarlama, yıkma.

Çompaytmak yuvarlamak, yere düşürmek, yıkma.

Çomurtha kuyruk sokumu, kuyruk sokumu kemiği, koksigis.

Çonçayıv keyifle oturma.

Çonçayma koyun kuyruğu şekli (burada kuyruk iri ve yuvarlak olup kuyruğun ucu yukarı doğru yükselip tekrar aşağı dönmüş durumdadır). ~ *kuyruk koy:* iri kuyruklu koyun.

Çonçaymak oturmak, keyifle oturmak, kaygısızca oturmak.

Çonkayıv yuvarlanma, düşme, cartayı çekme.

Çonkaymak (argo) yuvarlanmak, düşmek, takla atmak, cartayı çekmek, taşlı köye gitmek.

Çonkul *iynekni ~ ~ savadı:* ineği şopur şopur sağıyor.

Çoppa mecusilik zamanında perestiş edilen bir ilahın adı.

Çorbat (malk.) bk. *şorbat*.

Çort 1. Ufkî, makta, enine, çapraz. ~ *kesmek:* makta kesmek, ~ *barğan col:* çapraz giden yol, ~ *barmak:* enine gitmek. 2. Aksi, inat, uyumsuz. ~ *akıl:* aksi fikirli, ~ *una baradı:* aksi tarafa gidiyor, ~ *adam:* uyumsuz adam, inat adam.

Çortakıl ters fikirli, aksi görüşlü.

Çortburun güdük burunlu.

Çortlamak fırlamak, uçmak, defetmek, düşmek, yuvarlanmak. *Çortlap cerge tüşdü:* yuvarlanıp yere düştü, *alaydan çortlarıkça:* oradan uçacaksın, *börküm başımdan çorlap ketdi:* borküm başımdan fırlayıp gitti.

Çortlatıv fırlatma, düşürme, uçurma.

Çortlatmak fırlatmak, düşürmek, atmak, uçurmak, yuvarlamak. *Urup kökge çortlatırma:* vurup havaya uçururum, *sabiyni arbadan çortlatasa:* çocuğu arabadan yuvarlıyorsun, *kolundan çortlatırğa caravlu körünedi:* elinden düşürecekmiş gibi görünüyor.

Çortlav fırlama, uçma, düşme, yuvarlanma.

Çortuna tersine, aksine, inadına; enine, çapraz, ufkî.

Çot durum, vaziyet, iş, görev. ~
kalaydı: durum nasıl, ~*uğuz igi bolur:* işiniz iyidir (aslı rusça olan bu kelimenin rusçada başka anlamları da vardır).

Çoyun döküm, dökümden yapılmış oval kazan. ~ *eritgen cer:* dökümhane, ~*dan etilgen:* dökümden imal edilmiş, *kulaklı ~:* kulplu dökme kazan.

Çoyunçuk dökme kazancık, küçük dökme kazan.

Çögelemek çömmek, çömelip oturmak, çömelmek. *Çögelep iş işleydi:* çömelerek iş yapıyor.

Çögeletiv çömelme, çömdürme.

Çögeletmek çömelmek, çömdürmek, çömelterek oturmak.

Çögelev çömelme, çömelip oturma.

Çögeltiv bk. *çögelev.*

Çögeltmek bk. *çögeletmek.*

Çögüç çekiç. *Koluğa ~ al:* eline çekiç al.

Çögüv oturma, ilişme, çökme, alçalma, inme.

Çökgen çökmüş, çöken, ilişen, alçalmış, inmiş.

Çökmek oturmak, ilişmek, çökmek, göçmek, alçalmak, inmek.
Bılayda bir kesek çögeyik: burada biraz oturalım, *şindik çokdu kübürge çok de kal:* iskemle yok, sandığa ilişiver, *barıgız cerge çögügüz:* hepiniz yere çökünüz, *kolumu köpgeni çökgendi:* elimin şişi indi, *biçen tiş çökgeninde boyu kışhardı:* ot yığını çökünce(oturunca) boyu kısaldı, *üsübüzge buku çökdü:* üstümüze toz çöktü, *bav üslerine*

çökgendi: ahır üzerlerine göçmüş, *çerekni suvu çökgendi:* ırmağın suyu alçalmış.

Çömeliv takla atma, yuvarlanma.

Çömelmek takla atmak, başı üzerine atlamak, yuvarlanmak. *Baş töbenine ~:* başı üzerine dikilmek, *çömelip tüşmek:* yuvarlanıp inmek, *çömelip oynaydı:* takla atıp oynuyor.

Çömelteyak takla. ~ *aylanmak:* takla atmak, başı üzeri dönmek, ~ *aylandırmak:* takla attırmak, ~ *aylanğan alay tınç tıldü:* takla atma o kadar kolay değil.

Çömüç tas, kâse. ~ *ayrannı toğudum:* kâse dolusu ayranı diktim, ~ *ge suv toltur:* tasa su doldur.

Çöp 1. Çöp, ot sapı, kuru ot lifi. *Arbazında ~ü de kalmağandı:* avlusunda çöpü bile kalmamış, ~ *nü költürsenj tübünden söz çığar (as.):* çöpü kaldırırsan altından dedikodu çıkar, ~ *den tayğan köpden tayar (d):* çöpten kayan çok şeyden kayar, ~ *nü terek etmek (d):* çöpü ağaç yapmak, habbeyi kuppe yapmak.

Çöplemek gagalayıp yemek (kanatlılar için), çitlemek(ayçiçeği ve kabak gibi bitkilerin çekirdeklerini dişle kırıp içini yemek, kabuğunu atmak), toplamak, tek tek toplamak. *Çöplev çöplegen:* ayçiçeği çekirdeği yeme, *tavukla çaçılğan budaynı çöpleyle:* tavuklar saçılan buğdayı gagalayıp yiyorlar, *çöplemegen köplemez (as.):* tek tek toplamayan zengin olmaz; 2. Yutmak, yutup

bitirmek. *Uruş köp çaşnı çöplegen edi: savaş çok genci yutmuştu, bõrũ koylanı çõplep baradı: kurt koyunları yutup bitiriyor.*

Çõplev gagalayıp yeme, çitleme; yutma.

Çõp-salam çõp-saman, çok zayıf, çõp gibi. ~ ~ *bolğandı: çõp gibi olmuş.*

Çõrçek 1. Çevik, hareketli, tetik, atak, atik. ~ *çaş: çevik genç, çaşlıkdağı ~men endi kaydadı: gençlikteki hareketli ben şimdi nerede?* 2. Afacan, yaramaz. ~ *sabiy: afacan çocuk.*

Çõrçekleniv yaramazlaşma, afacanlaşma.

Çõrçeklenmek yaramazlaşmak, afacanlaşmak.

Çõrçeklik çeviklik, ataklık; afacanlık, yaramazlık.

Çõrgeliv sarılma, dolanma.

Çõrgelmek sarılmak, dolanmak. *Cuvurğanña çõrgelip catadı: yorgana sarılıp yatıyor, çarhğa çõrgelgen halı: makaraya sarılmış iplik.*

Çõrgem yumak, tomar. *Kağıt ~: kâğıt tomarı, halı ~: iplik yumağı.*

Çõrgemek sarmak, dolamak. *Halını çarhlağa çõrgegiz: ipliğı makaralara dolayınız, cıcmnı çõrgep kabırğağa as: sicimi (urganı) dolayıp duvara as, sabiyini bushulğa ~: çocuğı beze sarmak.*

Çõrgev sarma, dolama.

Çõrtlevük fındık. ~ *terekle: fındık ağıaçları, ~ cav: fındık yağı, ~ kabuk: fındık kabuğı.*

Çuba korse, sıkı bağlanmış geniş kemer. ~ *bav: bekâret kemeri, ~dan çıkmağın kız: bakire kız.*

Çubar benekli, alacalı, gri-beyaz. ~ *tavuk: alacalı tavuk, ~ kiyim: alacalı elbise.*

Çubarlık alacalılık, beneklilik.

Çubur kısa, güdük. ~ *ton: kısa kürk, ~ burunlu: güdük burunlu, ~çepken: kısa entarili, ~ etek: mini etek.*

Çuburluk kısalık, güdüklük.

Çuçhulamak karıştırmak, kurcalamak. *Hurcunuğu igi çuçhula: cebini iyi karıştır.*

Çuçhulav karıştırma, kurcalama.

Çuçhumak kurcalamak, karıştırmak, yoklamak, aramak. *Hurcunun çuçhuydu: cebini kurcalıyor, cerni ~: yeri karıştırmak; hapar ~: haber aramak, çuçhup söyleştirmek: kurcalayıp konuşturmak.*

Çuçhur çavlan, çağlayan, şelale.

Çuçhuv kurcalama, arama, karıştırma, yoklama.

Çudukçu

Çuf *uf-çuf: of-õf, puf-çuf* şeklinde ünlem ifadesi.

Çuğoj, ~ bolmak: şaşkın durumu dışmek, hayrete dışmek; ~ ~ *bolmak: küme küme olmak, küme küme toplaşmak, cıkıda atla ~ ~ boladıla, kün buzulurğa tebregendi (d): yılkıda atlar küme küme toplaşıyorlar, hava bozmaya başladı.*

Çuh deh, çuk, hadi şeklinde ünlem ifadesi. ~ ~ *etdirip iynek savadı: çuk çuk ettirerek inek sağıyor, ~ dep atha minmegen, bit dep iynek savmağın (d): deh diye*

ata binmeyen, çuk diye inek sağmayan.

Çuku gevrek. ~ *basda*: gevrek darı lapası, gevrek pasta.

Çukuk hıçkırık. ~ *etmek*: hıçkırık tutmak, hıçkırığı tutmak. *Ol ~ etedi*: onu hıçkırık tutmuş.

Çulğam tomar, paket, yumak. *Eki ~ kağıt*: iki tomar kâğıt, *bir ~ cav*: bir yumak yağ.

Çulğamak 1. sarmak, dolamak, dürmek. *Kağıtha çulğap ber*: kâğıda sarıp ver, *halını çulğap kıppala etigiz*: ipliği sararak yumaklar yapınız 2. Sermek, yapıştırmak. *Teyri sen amannı urup cerge çulğarma*: vallahiy sen pis herifi vurup yere yapıştırırım, *urdu da cerge çulğadı*: vurdu da yere serdi.

Çulğanıv 1. Sarğılma, dürülme, dolanma, sarmalanma. 2. Serilme, yapıştırılma, uzatılma.

Çulğanmak 1. Sarılmak, dolanmak, sarmalanmak, dürülme. *Cıcim atnı ayaklarına çulğanıandı*: ip atın ayaklarına dolanmış, *sabiy butlarına çulğanıandı*: çocuk bacaklarıma sarılmış, *cuvurğanğa çulğanıp catadı*: yorgana bürünüp yatıyor; 2. Serilmek, uzanmak. *Cerge çulğanıp catadı*: yere serilip yatıyor, yere uzanıp yatıyor.

Çulğasıv sarışma, bürünüşme.

Çulğasmak sarma yarışı yapmak, sarışmak, bürünüşmek.

Çulğav sarma, bürüme, dolama; serme, uzatma.

Çulmak ~ *cün*: bir kırpımlık yün, bir kırpımda elde edilen yün.

Çum kızılçık. ~ *terek*: kızılçık ağacı.

Çunak kısa kulaklı. ~ *eçki*: kısa kulaklı keçi.

Çunkul çekilmiş, kurumuş. ~ *emçek*: çekilmiş meme, kurumuş meme (hastalık dolayısıyla nedbeleşerek fonksiyon dışı kalan ve süt geçirmeyen meme için kullanılır).

Çuñur çukur. ~ *cer*: çukur yer, ~ *kazmak*: çukur kazmak, ~ *ğa tüşese*: çukura düşüyorsun, *köz ~*: göz çukuru.

Çuñurçuk küçük çukur, çukurcuk.

Çuñurlu-duppurlu çukurlu-tümsekli, engebeli.

Çuñurluk çukurluk.

Çuppa *uppa-çuppa etmek*: öpüp yalamak.

Çupuldamak (suda) çırpınmak, çapul çupul etmek. *Sabiy batmazğa dep çupuldaydı*: çocuk batmamak için çırpınıyor, *caş adam suvnu içinde çupuldap cüzerge küreşedi*: genç adam suyun içinde çapıl-çupul ederek yüzmeye çalışıyor.

Çupuldav çırpınma, batmamaya çalışma, (suda)çapul çupul ses çıkarma.

Çuruk ayakkabı. *Çuruklarımı kiyeyim*: ayakkabılarımı giyeyim, ~ *kep*: ayakkabı kalıbı, ~ *cav*: ayakkabı yağı, *başlı ~*: bot, uzun konçlu ayakkabı.

Çurukçu ayakkabıcı.

Çurum vesiyle, sebep, mazeret. *Barırğa bir ~ tabayık*: gitmek için bir vesiyle bulalım, ~ *izlerge küreşedi*: sebep aramaya çalışıyor, ~ *salıp turma da kel*: mazeret ileri sürüp durma da

gel, *endi va nezat ~urj bardı:*
şimdi de ne mazeretin var.
Çurumçu mazeretçi, savsaklayıcı,
kırtasiyeci, sürüncemeci.
Çurumlamak sebep bulmak,
vesiyle bulmak, mazeret
uydurmak, mazeret ileri sürmek.
Çurumlav sebep bulma, mazeret
ileri sürme.
Çurumlu mazeretli, maruzatlı.
Çurumluluk mazeretlilik.
Çurumsuz sebepsiz, mazeretsiz.
Çurumsuzluk mazeretsizlik,
sebepsizlik.
Çuvak yumuşak, mülayim. ~ *kün:*
mülayim gün, ~ *adam:* mülayim
adam, ~ *boluv:* yumuşak olma,
mülayimleşme, *kün ~ bolsa da*
Miñitavnu boranı tohtamaz: hava
mülayim olsa da Miñitav'un
fırtınası kesilmez.
Çuvaklık yumuşaklık, mülayimlik.
Çuvana yükselme, yücelme,
yüksek, yüce. *Bek ~ğa*
çığardığız: çok yükselttiniz, ~*ğa*
çığarığā boşha küreşese:
yükseltmek için boşuna
uğraşıyorsun.
Çuvaş Çuvaş ulusundan olan,
Çuvaş Türkü.
Çuvaşça çuvaş dili, çuvaşça.
Çuvaşlı Çuvaş.
Çuvu *atı-çuvu:* adı-sanı, ismi-cismi.
Atı ~ sağınılmaydı: adı sanı
geçmiyor.
Çuvut yahudi.
Çuvutça yahudice, ibranice.
Çuvutlu yahudi.
Çüçürmek aksırmak, hapşırmak.
Grip bolup çüçküredi: grip olup
hapşıyor, *purç iyisden bek*

çüçküreme: karabiber
kokusundan çok aksırıyorum.
Çüçürtmek aksırtmak,
hapşırtmak.
Çüçürtüv aksırtma, hapşırtma.
Çüçürüv aksırma, hapşıрма.
Çügündür (çüyündür) şeker
pancarı, pancar. ~ *baçha:*
pancar bahçesi, ~ *hıçın:* pancar
yaprağından yapılan börek, ~
çapırak: pancar yaprağı.
Çüy çivi, mih. ~ *urmak:* çivi
vurmak, çivi çakmak, *temir ~:*
demir çivi, *ağaç ~:* ağaç çivisi.
Çüyke masura, dikiş makinesinin
mekişine yerleştirilen makara.
Çüylemek çivilemek, mihlamak.
Çüyleniv çivilenme, mihlanma.
Çüylenmek çivilenmek,
mihlanmak.
Çüylev çivileme, mihlama.
Çüyre ters, aksi, yanlış,
hatalı, uyumsuz. ~ *iş:* ters iş,
hatalı iş, ~ *atlamak:* ters hareket
etmek, ~ *adam:* aksi adam,
uyumsuz adam, *könçekni ~*
aylandır: pantolonu ters çevir, ~
söleşmek: ters konuşmak.
Çüyrelilik terslik, aksilik, yanlışlık,
uyumsuzluk.
Çüyresine tersine, aksine, ters
taraf, inadına. *Ol ~ barğannı bek*
süyedi: o ters tarafa gitmeyi çok
sever.
Çüyürmek tersine çevirmek,
burkmak, bükme, çevirmek,
kıvırmak. *Buçakların örge ~:*
paçalarını yukarı kıvırmak,
ayağımı çüyürgenme: ayağımı
burktum, *artıñı çüyür:* arkanı
dön, arkanı çevir.

Çüyürülmek çevrilmek, kıvrılmak, burkulmak.
Çüyürülöv çevrilme, kıvrılma, burkulma.
Çüyüröv çevirme, burkma, kıvrırma.
Çüyüt (malk.) bk. *çuvut*.

D

Da 1. de, dahi. *Arı ~ beri ~*: öteye de beriye de, *barından ~*: hepsinden de, *keçe ~ kün ~ işleydi*: gece de gündüz de çalışıyor. 2. ya!, peki, evet. *Men saña aytdım ~!*: ben sana söyledim ya!, *~ ne eteyim?:* peki ne yapayım?, *~, alay ese*: peki öyleyse, *~, ayt!*: evet söyle!, *~ sen aythan bolsun*: evet senin dediğin olsun. 3. değil mi?. *Tanbıla kelirse ~?:* yarın gelirsin değil mi?. 4. bile. *Ol bir söz ~ aytmadı*: o bir söz bile söylemedi, *ne suvuk ~ bolsun*: ne kadar soğuk bile olsa, *Miñi Tavnu karları caz ~ erimeydi*: Elbruz'un karları yazın bile erimiyor. 5. acaba?. *Artha kalıb keterbiz ~?:* sona kalıverirmiyiz acaba?, *kelib kalır ~?:* geliverir mi acaba?, *ol kelgenmidi ~?:* o geldi mi acaba?.
Dağan dayanak, destek, ağırlık merkezi. *~ salmak*: destek koymak, *bir birine ~ bolmak*: bir birine destek olmak.
Dağanlık desteklik, payandalık. *~ tomurav*: payandalık tomruk.
Dağıda yine, tekrar, yine de. *~ bir*: yine bir, *~ anı kibik*: yine onun gibi, *~ anı mahtaysa*: yine de onu övüyorsun, *~ köre barırbız*: tekrar görmeye gideriz, *~ ne boladı, ne kaladı*: yine de ne olur, ne kalır.

Dağistan Dağistan. *~ tille*:

Dağistan dilleri.

Dağistançı Dağistanlı.

Daj *~~ dattiy dattiy ~~*: (yeni yürümeye başlayan çocuğu yürümeye alıştırırken, iki kolundan tutarak yukarıdaki ifade müzikal şekilde söylenerek neşeli bir hava içerisinde çocuğun yürümesine yardım edilir.)

Dam tad, lezzet, zevk, hoşnutluk.

Bütev ~ı mindadı: bütün zevki bundadır, *~ı bıla aşamak*: tadı ile yemek.

Damır rezil, rüsva. *~ğa kalmak*: rezil olmak, *başın ~ğa koymak*: kendini rezil etmek, *elge ~ etmek*: aleme rezil etmek.

Damırlık rezalet, ayıp, utanç.

Etgenigiz ~dan başha bir zat tüldü: yaptığınız rezaletten başka birşey değil.

Damlı lezzetli, tatlı. *~ hansla*: lezzetli otlar, *~ aşarık*: lezzetli yiyecek.

Damsız tatsız, nahış, huzursuz, sabırsız, hafif. *~ aşarık*: tatsız yiyecek, *~ adam*: sabırsız adam, *~ cuku*: huzursuz uyku.

Damsızlık sabırsızlık, huzursuzluk, hafiflik, tatsızlık. *Damsız ~ın koyarmı?:* sabırsız sabırsızlığını bırakır mı?, *anda aytıb anlatılmazça bir ~ bardı*: onda ifade edilemeyecek derecede bir sabırsızlık var.

Dağ dan, tak. *~ deb urmak*: dan diye vurmak, *~ deb tiymek*: tak diye dokunmak, *eşikni ~ deb etdi*: kapıyı dan diye vurdu.

Dağıl *~ tüz*: ova, düzlük, geniş düzlük.

Daraca derece, mertebe, önem, ehemmiyet, seviye , fayda. *Anı ne ~sı bardı?: onun ne önemi var?, andan saña ~ bolmaz: ondan sana fayda gelmez, miyik ~: yüksek mertebe, bilim ~sı kalaydı?: ilmi derecesi nasıl?, ahır ~ğa cetmek: son mertebeye erişmek.*

Daracalı seviyeli, dereceli. *~ iş: seviyeli iş, miyik ~: yüksek mertebeli.*

Daracalılık seviyelilik, önemlilik.

Daracasız ölçüsüz, hesapsız. *Ol ~ işleydi: o ölçüsüz çalışıyor.*

Darcana (bot.) çavdar. *~ buday: çavdarlı buğday, ~ un: çavdar unu.*

Dardağan hengâme, keşmekeş, karmakarışık, karışıklık. *Bolğanni ~ etdigiz: herşeyi karmakarışık ettiniz, ~dan aldirmek: keşmekeşe sebep olmak.*

Dargın Dargı (Dağıstan'da bir kabilenin adı).

Dargınça dargıca, Dargı dili.

Darı ilaç, derman.

Darikan cömert, eli açık. (eskimiş kelime, artık kullanılmıyor)

Dariy ipek. *~ cabiv: ipek örtü, ~ cavluk: ipek başörtüsü, ~ça: ipek gibi.*

Darman derman, ilaç. *~ içmek: ilaç içmek, suvsun ~: şurup, ~ kağıt: reçete, can ~: hayat verici ilaç, ~ caprak: derman yaprağı, ~ caprak bolğa edim, Aliy caralarına çağarğa: derman yaprağı olsaydım, Ali yaralarına sürmeye (beyit).*

Darmançı otlardan ilaç yapan kimse, eczacı.

Darman-darı derman-deva, ilaç. *Karnaşına ~ izley ketgendi: kardeşine ilaç aramaya gitti.*

Dav talep, istek, iddia, dava, tartışma, kavga, çekişme, hak talebi, hak isteme. *~ğa kirmek: tartışmaya girmek, ~uñmu bardı?: talebin mi var?, saña bizni ~ubuz cokdu: bizim sana (karşı) bir isteğimiz yok, men keterikme, bir ~un barmıdı?: ben gideceğim, bir hak talebin var mı?, ~ kağıt: dava dilekçesi.*

Davçu davacı, iddiacı, talip. *~ bolmak: davacı olmak, ~nu canında söleşmek: davacının lehinde konuşmak, ~ğa karşı söleşmek: davacının aleyhinde konuşmak.*

Davlamak talep etmek, istemek, hak iddia etmek, hak istemek. *Izına ~: geri istemek, aşarık ~: yiyecek talep etmek, davlab turmak: isteyip durmak, davlab almak: hak iddia edip almak, karnaşından cer davlaydı: kardeşinden yer talep ediyor.*

Davlanmak dava edilmek, hak talep edilmek, istenmek. *Davlanıb alınğan mal: hak talep edilerek alınan mal, ~ açha: (hak olarak) talep edilen para, davlanğan hapçük: talep edilen eşya.*

Davlaş münakaşa, kavga, çekişme. *Ne ~dı bu?: ne münakaşası bu?, munu ne ~ı bardı?: bunun münakaşa edilecek nesi var?*

Davlaşiv kavga etme, sürtüşme, dalaşma, çekişme.

Davlaşmak münakaşa etmek, çekişmek, kavga etmek, sürtüşmek. *Alanı davlaşğan tavuşları keledi: onların münakaşa sesleri geliyor, davlaşib tebrerge*

- hazır*: kavga etmeye hazır duruyorsun.
- Davlav** talep etme, isteme, hak iddia etme.
- Davle** (mitolojide) Tanrı.
- Davlet** devlet, saadet, selamet, mut. *~li çaşav*: mutlu yaşayış, *~ bol!*: devletli ol!, saadetli ol!
- Davlu** münazalı, münakaşalı, çekişmeli, davalı. *~ cer*: davalı arazi, *~ iş*: münakaşalı iş, *~ bolmak*: münazalı olmak, davalı olmak.
- Davluk** davalık, münazalık, münakaşalık, çekişmelik.
- Davsuz** sürtüşmesiz, münazasız, davasız, çekişmesiz. *~davursuz*: çekişmesiz-gürültüsüz, *~kayğısız*: münakaşasız-kaygısız.
- Davur** gürültü, niza. *Nedi bu ~?:* nedir bu gürültü?, *~dan aldırma*: gürültüye boğmak, *~çığarmak*: gürültü çıkarmak, *~etmek*: gürültü etmek, *~etib turma!*: gürültü yapıp durma!, *arabız ~bolğandı*: aramızda niza var, *kereksiz ~*: gereksiz niza.
- Davurbaz** davul. *~kakmak*: davul çalmak.
- Davurbazçı** davulcu.
- Davurçu** gürültücü.
- Davurlandırmak** gürültü çıkarmak.
- Davurlu** gürültülü. *~üyde kazan kaynamaz*: gürültülü evde kazan kaynamaz (a.s.).
- Davursamak** gürültü etmek. *Davursama!*: gürültü etme!
- Davursav** gürültü etme.
- Davursuz** gürültüsüz.
- Day** *~--~!*: vay vay vay!, peh peh peh! (hayret ve şaşkınlık ifade eden bir ünlem).
- Dayım** (a uzatılarak) daima, her zaman. *Men ~ hazırma*: ben her zaman hazırım.
- Daymaz** hayasız, arsız, perdesi yırtık.
- Daymazlık** hayasızlık, arsızlık.
- Deb** diye, diyerek, deyip. *~ aytdı*: diye söyledi, *miña avruydu ~ boş aytadıla*: buna hastadır diye boşuna söylüyorlar, *alaydı ~ mi turasa?:* öyle mi deyip duruyorsun?, *Soslan ~ bir konak kelgendi*: Soslan diye bir misafir geldi, *oh ~ cuvundum*: oh diyerek yıkandım, *meni için ~ kesinji kıynama*: benim için diye kendini zora sokma.
- Deber** (malk.) otorite. *Anı ~i ulludu*: onun otoritesi büyük.
- Deberli** otoriteli.
- Defter** defter.
- Degenley** deyince, denildiği gibi, der demez, dendiği gibi. *Tur ~ turub kal*: kalk deyince kalkiver, *tavnu mahta da tüzünü al ~*: dağ öv de ovayı al denildiği gibi.
- Degin** diyeydin, demeli. *Bar coluğa ~!*: git yoluna diyeydin!, *tohta seni ~!*: dur bakalım demeli!.
- Demek** demek. *Ho ~*: evet demek, *oğay ~*: hayır demek, *bar ~*: git demek.
- Demeklik** demeklik, söylemeklik.
- Demeñili** sağlam, güçlü. *~ adam*: sağlam adam, *~ begim almak*: sağlam karar almak, güvenilir söz almak, *~ köpür*: sağlam köprü.
- Demleşiv** çekişme, dövüşme.
- Demleşmek** çekişmek, kavga etmek, dövüşmek. *Ala birbirleri bıla kuru da demleşib turadıla*: onlar

birbirleri ile her zaman kavga edip duruyorlar.

Deppan tepe, tepelik, tümsek, kabarıklık. *Uçkulan başı deppandı:* Uçkulan'ın yukarısı tepeliktir.

Deri kadar. *Arı ~:* o zamana kadar, oraya kadar, *busağatha ~ kaydasa?:* bu zamana kadar neredesin?, *taña ~ cürüdük:* sabaha kadar yürüdük.

Deriçi bk. deri.

Derin bk. deri.

Ders ders. *~ beriv:* ders verme, *~ge bariv:* derse gitme.

Dert dert, intikam, kin. *~ almak:* intikam almak, *~ cetdirmek:* intikam almak, *~ tutmak:* kin tutmak.

Dertçi kinci, intikamcı.

Dertlendirmek kinlendirmek, hırslandırmak, öfkelenmek.

Dertleniv hırslaniv, kinlenme, öfkelenme.

Dertlenmek hırslanmak, kinlenmek, öfkelenmek.

Dertli kinli, öfkeli, kızgın.

Desetina hektar, on dönüm. (ruscadan çok eskiden geçmiş; ruscası desiyatina.)

Dev dev. *~ cürek:* dev yürekli, *~ küç:* dev güçlü, *~ sanla:* dev uzuvlar.

Devür devir. *~ açha:* devir akçesi.

Deydi diyor.

Deydile diyorlar. *Konakla kelgendile ~:* misafirler gelmiş diyorlar.

Dıb 1. tıp. *~ ~ deb akmak:* tıp tıp diye damlamak. 2. çıt, tık. *~ deme!:* tık deme!, *~ deçi bir!:* çıt de bakalım!, *~ etdirmezge:* çıt çıkarmamaya.

Dıbbız *~ından oturmak:* kış üstü oturmak, şapa oturmak (mec.).

Dıbidılan (malk.) yavru (buzağı, kuzu gibi).

Dıbildamak kıpırdamak, dır dır etmek (mec.). *Kereksizge dıbildab turadı:* gereksiz yere dır dır edip duruyor, *dıbildab turma!:* dır dır edip durma!.

Dıbildav kıpırdama, sallanma, dır dır etme (mec.).

Dıbirdağan seyirtten, hızlı yürüyen, koşar adım giden, patırtı gürültü, ayak sesi. *Ol kartı ~ın köremise?:* o ihtiyarın seyirtişini görüyor musun?, *~ tavuş:* patırtı sesi, *eşik allında bir ~ eşitildi:* kapı önünde bir ayak sesi işitildi.

Dıbirdamak seyirtmek, hızlı hızlı yürümek, ayak sesi çıkarmak, ayaklarını yere vurmak, patırtı çıkarmak. *Haman dıbirdab cetdi:* hemen seyirtip yetişti, *Kambot dıbirdab baradı:* Kambot hızlı hızlı yürüyerek gidiyor.

Dıbirdativ koşturma, ayak sesi çıkarma, tepindirme.

Dıbirdatmak koşturmak, tepindirmek. *Ol atın dıbirdatıb ketdi:* o atını koşturup gitti, *ayakları dıbirdatıb cürüme!:* ayaklarını yere vurarak yürüme!, *oğarıdağılanı ayak dıbirdathanları eşitiledi:* yukarıdakilerin ayak sesleri duyuluyor.

Dıbirdav hızlı hızlı yürüme, tepinme.

Dıbird-dıbird tıkıtık-tıkıtık. *~ deb çabmak:* tıkıtık-tıkıtık diye koşmak.

Dıbirdıv her yere giden, tıpır-tıpır dolaşan.

Dıbırtlamak dörtnala gitmek, zıplatıp gitmek, koşarak gitmek, seyirtmek, koşmak. *Hayda dibırtla!:* haydi zıplayıp git!, *özenni örge bir atlı dibırtlab baradı:* vadi boyunca yukarı doğru bir atlı dörtnala gidiyor.

Dıbırtlav seyirtme, koşma, dörtnala gitme.

Dıday tüh!. ~ ~: tüh tüh!, ~ ~, *alay bolubmu kaldı?:* tüh tüh, öyle mi oluverdi?.

Dıdı-dıdı vah-vah!. ~, *ölge edim andan ese!:* vah-vah, ölseydim keşke!

Dıgalas arzu, istek, çaba, gayret, kıvrınma, sıkıntı, dert. *Keter ~ğa tüşgendi:* gitme arzusuna kapılmış, *kan ~ etmek:* kıvir kıvir kıvrınmak, *körür ~ bıla kelgenim:* görme arzusu ile gelmişim, *can ~ğa tüşgendi:* can derdine düşmüş.

Dıgalaslı istekli, sıkıntılı, dertli. ~ *adam:* sıkıntılı adam, ~ *çaşav:* sıkıntılı yaşam.

Dıgalaslık sıkıntılık, çaresizlik. ~*dan izleme:* çaresizlikten arıyorum.

Dıgıraymak (malk.) bk. tınkaymak.

Dıgı gıdık. ~ *etmek:* gıdıklamak, ~ *bolmak:* gıdıklanmak, ~ *boluvçu:* gıdıklama, *cüregim ~ etedi:* kalbim bir hoş oluyor.

Dıgıl (malk.) bk. dıgı.

Dıgılen böğürtlen.

Dıgınel (malk.) bk. dıgılen.

Dıgırdağan tıkırdayan, tıkırtı. *Çardakda bir ~ bardı:* tavanda bir tıkırtı var.

Dıgırdak şıkırdak (kuzuları ürkütmek için kullanılan, madeni bir kutunun içine taşçıklar koyarak yapılan alet).

Dıgırdamak tıkırdamak, tıkırtı yapmak. *Örge degile taña deri dıgırdadıla:* yukarıdakiler sabaha kadar tıkırdadılar, *dıgırdab turma!:* tıkırdayıp durma!.

Dıgırdav tıkırdama.

Dıgırdavuk tıkırdayıcı, tıkırtı çıkarıcı, gürültücü.

Dıgıza bk. digıza.

Dıkırdamak bk. dıgırdamak.

Dıkı az, kâfi olmayan, yetersiz, dar. ~ *cürügen zat:* az bulunan şey, *aşarık ~ tıldü:* yiyecek yetersiz değil, *har ne ~ bolğandı:* herşey azalmış, ~ *kiyim:* dar elbise, *börk maña ~ keledi:* bere bana dar geliyor.

Dıkkılamak azlamak. *Unubuz dıkkılağandı:* unumuz azalmış.

Dıkkılav azalma.

Dıkkılı az, cüz'î.

Dıkkılı-mıkkılı zar-zor. *Mal aşıbız ~ cetdi:* hayvan yemimiz zar-zor yetti.

Dıkkı-mıkkı az-buz, zar-zor.

Dılk lık. ~ *deb cutmak:* lık diye yutmak.

Dılkıldamak çalkalanmak, bingıldamak. *Böçkedeki suv dılkıldaydı:* varildeki su çalkalanıyor.

Dım ~ *cabıv:* pike örtü.

Dımmıl ~ *çeçek:* su çiçeği.

Dımmıy bk. dımmız.

Dımmız şişman, obez, gebeş, yağ tulumu. ~ *katın:* gebeş karı, ~*ına semirib barasa:* yağ tulumu gibi semirip duruyorsun.

Dıgırdamak tıngırdamak, tıkırdamak, şangırtı etmek, şıngırdamak, zayıf düşmek, halsiz kalmak (mec.), tıngır tungur ölmek

- (mec.), dır dır etmek (mec.).
Töjeregen böçkeleni dınırdağan tavuşları bılayğa keledi: yuvarlanan fiçuların tıngırdayan sesleri buraya geliyor, *dıjırdab turma da, işiğe kara:* dır dır edip durma da, işine bak, *ol asırı kartdan dıjırdab boşağandı:* o aşırı yaşlılıktan tıngırdayıp bitmiş (takattan düşmüş).
- Dıjırdav** tıngırdama, zayıf düşme (mec.), dır dır etme (mec.).
- Dırbıj** eğri bacaklı, çarpık (eski kelime).
- Dırık** çarık. *~larımı baylayma:* çarıklarımı bağıyorum, *~ bav:* çarık bağcığı, *~lık teri:* çarıklık deri.
- Dırıldamak** vır vır ses çıkarmak, dır dır etmek, gevezelik etmek.
Meşinala ertdenli beri dırıldaydıla: makineler sabahtan beri vır vır ses çıkarıyor, *sen aman, dırıldab başımı avrutduñ!:* pis herif, dır dır edip başımı ağrıttın.
- Dırıldav** dır dır etme.
- Dırıldavuk** geveze, çalçene.
- Dırın** biçilmiş ot, biçilmiş sap. *~ cıyiv:* biçilmiş otu toplama, *~ etmek:* yere sermek, *dunyanı ~ etib ketgendile:* herşeyi yere serip gitmişler, *~ meşina:* ot toplama makinesi.
- Dırınçı** biçilen otları toplayan işçi.
- Dibidik** yakı. *Teri ~:* deri yakısı, *~ saliv:* yakı koyma.
- Dibildirik** (malk.) kelebek.
- Didiv** bk. didiv.
- Didin** (malk.) eşek arısı, yaban arısı.
- Didiv** köpek (çocuk dilinde). *~ kabarkdı:* köpek ısırarak.
- Digil-migil** ıvır-zıvır, önemsiz, ufak-tefek iş. *~ etmek:* ıvır-zıvırla uğraşmak, *~ ete turadı:* ufak-tefek işlerle meşgul oluyor.
- Digiza** bakıcı, dadı, bakıcı kadın.
- Dik-Dik oyun** bıçağı çeşitli biçimlerde fırlatarak yere saplama oyunu. [önce el ile bıçak bir dik-dik, eki dik-dik, üç dik-dik diye yere saplanır. Sonra sapın ucundan tutulup ters takla attırarak yere saplanır. Peşinden bıçağın burnundan tutarak gösterişli bir biçimde yine yere saplanır.
- Dikkiç** işlenmiş deriyi incecik dilerek elde edilen "deri ipliği" [bununla deriden yapılan elbise, ayakkabı, at koşumları, vs. gibi şeyler dikilir].
- Dikkiçlik** dikkiç çıkartılacak deri, deri ipliği çıkartılacak işlenmiş deri.
- Din** din. *İslam ~:* islam dini, *musliman ~:* müslüman dini, *~ ahli:* din mensubu, *~ kazavat:* din gazası, gazve, cihad, *~ tutuv:* din tutma, *tuthan ~im ursun:* inandığım din çarpsın (yemin), *tüz aytmasañ ~inçden burulğun!:* doğru demezsen dininden dön!, *~ buyrukla:* dinin emirleri, *tuthan ~im hakına!:* tuttuğum (inandığım) din hakkı için (yemin).
- Dinçi** dinci, dindar.
- Dinçilik** dincilik, dindarlık.
- Dinsiz** dinsiz.
- Dinsizlik** dinsizlik.
- Dıñiz** şiş, şişkin, kabarık. *Köbüb ~ bolğandı:* şişip davul gibi olmuş, *~ karın:* şiş karınlı, *bolğanı ~ bolğandı:* her tarafı şişmiş, *~ bolmak:* şişmek, kabarmak.
- Divan** 1. sedir, divan, kanep. 2. divan, meclis.

Dob şıp, tıp. ~ *deb tüşdü*: şıp diye damladı, ~ *deb eşikden tüşdü*: tıp diye kapıdan içeri daldı.

Dobar 1. tosun, gürbüz, şişko, tombul. ~ *caşçık*: gürbüz oğlan. 2. erkek ismi.

Dohtur doktor, hekim.

Dohturluk tababet, hekimlik, doktorluk.

Dolay tulumla yağ elde edilirken söylenen tekerlemede geçen, anlamı bilinmeyen bir kelime. *Oy ~~~ dol gibit, bolay eseñ bol gibit*: ey dolay-dolay dol tulum, olacaksan ol tulum.

Dolayçı dolay tekerlemesini söyleyerek tulumu çalkalayan kimse.

Dommak (malk.) bronz. ~ *ömür*: bronz çağı.

Dommak tombul.

Dommay dombay, manda, bizon. ~ *buğa*: erkek manda, ~ *ayran*: manda yoğurdu.

Donkuldamak çalkalanmak, şar şar etmek, şır şır etmek, şarıldamak. *Ayrannı ayakğa şonkuldatıñ tolturdu*: ayranı çanağa şar şar ettirerek doldurdu.

Donkuldav çalkalama, şar şar etme, şır şır etme, şarıldama.

Donkuldavuk boşboğaz (mec.), palavracı (mec.).

Dop-dop hantal, yavaş. ~ *ete turadı*: hantal hantal kıpırdayıp duruyor, ~ *katın*: hantal kadın.

Doppak tompak, tombul, külçe. ~ *altın*: külçe altın, ~ *sabiy*: tombul çocuk.

Doppas bk. dibbiz.

Dorba torba, dağarcık.

Dorbasin (malk.) sapan. ~ *bıla taş atmak*: sapanla taş fırlatmak.

Dorbun mağara, kovuk. *Kaya ~*: kaya kovuğu.

Dorbunkul (malk.) sığırcık kuşu. ~ *nu cırlavu*: sığırcık kuşunun ötüşü.

Dordan kursak, gerdan, göğüs. *Taş ~*: taşlık (kuşlarda), ~ *ın turğuzub keledi*: gerdanını gererek geliyor.

Dorduk aksi, inat, huysuz.

Dorduklanıv kabarma, hava atma.

Dorduklanmak kabarmak, çalım sıyırmak, hava atmak. *Dorduklanıñ turma da calla bılaydan*: hava atıp durma da sıvış buradan.

Dorh açık artırma, mezat, müzayedede. ~ *ha kirmek*: açık artırmaya katılmak, ~ *da alınğan hapçükle*: müzayedede alınan eşyalar, ~ *etib satıv*: mezata çıkarıp satma.

Dorkun güçlü, kuvvetli, sağlam. ~ *sanla*: güçlü uzuvlar, ~ *adam*: kuvvetli adam.

Dos (malk.) dost, ahbap.

Dosluk (malk.) dostluk, ahbaplık.

Doyun (malk.) iyi, kıvamında, güzel. *Biçen ~ tüyüldü*: ot iyi (kıvamında) değil.

Dünele bk. **alam** kâinat, evren.

Döñdürmek hayal kırıklığına uğratmak. *Bıyılğı bitim bizni döñdürgendi*: bu yılki verim bizi hayal kırıklığına uğrattı, *Tavlan boluşurma degen edi, alay a bizni döñdürdü*: Tavlan bize yardımcı olacağını söylemişti, ama hayal kırıklığına uğrattı.

Döñdürtüv hayal kırıklığına uğratma, ümidini kırma.

Dönmek hayal kırıklığına uğramak, ümidi kırılmak. *Caşçıknı okurundan dönüb boşağanma*: oğlanın okumasından ümidi kestim.

Döjüv nevmid olma, hayal kırıklığına uğrama. *Bu işni artı ~ bolurğa caravludu*: bu işin sonu hayal kırıklığı olacağına benzer.

Dörden (malk.) bk. dordan.

Dubur pürtük, pütür, kabarcık. ~ ~ *bolmak*: pütürülenmek, pütür pütür olmak, *koluna ~ çıkğandı*: kolunda kabarcık çıkmış, *beti ~ ~ bolğandı*: yüzü pütür pütür olmuş.

Duburçuk pürtük, sivilce. *Betine ~la çıkğandı*: yüzüne sivilceler çıkmış.

Dudak (malk.) bk. duvadak.

Duğujan kanlı, kanlı düşman, kan davalı. *Toğuz ~ı bolğan toyğa kirib tepsey edi*: dokuz kanlı düşmanın olduğu düğüne gidip oynuyordu.

Duğum frenk üzümü. *Kara ~*: siyah frenk üzümü, *seni kara ~ közlerin*: senin siyah frenk üzümü gözlerin.

Duğuma (bot.) nane. *Ayü ~nı süymey edi, ~da anı teşigine bite edi*: ayı naneyi sevmiyordu, nane de onun ininde yeşeriyordu (halk deyimi).

Duğur şiş, kabarcık, pürtük, tırtık, pürüz.

Duğurlu tırtıklı, pürüzlü, somurtkan (mec.). ~ *kağa*: tırtıklı tahta, ~ *katın*: somurtkan kadın, *kese kesin* ~ *etib*: kendi kendine somurtup, ~ *etmek*: somurtkan yapmak.

Duh koku, esans. ~ *bürkmek*: esans serpmek, ~ *iyis*: esans kokusu, ~ *sapın*: kokulu sabun.

Duhovay (rus.) fırın, etöv.

Dukkul parça, dilim, lime, pare.

Kumaç ~: kumaş parçası.

Dukkullamak parça parça etmek, lime lime etmek, paralamak, parçalara ayırmak.

Dukkullav parçalama, parça parça etme.

Dukum bk. tukum.

Dukur bk. duğur.

Dukurlu-çuğurlu tümsekli-çukurlu. ~ *cer*: tümsekli-çukurlu yer.

Dukuş kambur, tümsek, hörgüç. *Eki ~lu tüye*: çift hörgüçlü deve.

Dukuşlu tümsekli, pürtüklü, düz olmayan, eğri. ~ *marılay*: pürtüklü alın.

Dum (malk.) bk. tum.

Dumada ~ *kama*: bir çeşit kama.

Dumafınca (malk.) yirmialtı.

Dumahşey (malk.) otuzbir.

Dumanavci (malk.) kırkaltı (çok eski sayı, artık kullanılmıyor).

Dumastaci (malk.) kırkbir.

Dumavdaci (malk.) otuzaltı.

Dumensey (malk.) onbir.

Dumertin (malk.) onaltı.

Dumoşpor (malk.) yirmibir.

Dump yok, kayıp. ~ *bolmak*: yokolmak, *kayrı ~ boldu?*: nereye kayboldu?, *közümden ~ bol!*: gözümün önünden kaybol!, *cel bulutları ~ etdi*: rüzgar bulutları yoketti.

Dun-dunya tüm dünya. ~ *bılayğa cıyılğandı*: bütün dünya buraya toplanmış.

Dunya dünya. *Bütev ~*: bütün dünya, *savlay ~*: bütün dünya, *birinci ~ uruş*: birinci dünya savaşı, *carık ~*: aydınlık dünya, ~ *ğā ayılğan*: dünyaca meşhur, ~ *alamatı*: dünya harikası, dünyanın

en iyisi, *~ bıla bir*: hatsiz hesapsız, pek çok, *~ amanın kuymak*: pek çok kötü şey söylemek, *~ başası*: dünya pahası, çok kıymetli, *~ başı*: dünyanın üstü, yeryüzü, *~nı başın túbüne etmek*: dünyanın üstünü altına getirmek, *~ carığın körmek*: dünya ışığını görmek, *~ közüvdü*: dünya karşılıklıdır, hayat karşılıklıdır, *~m karanı boldu*: dünyam karardı, *~ kurulğanlı beri*: dünya kurulalı beri, *~ mal*: dünya malı, *calğan ~*: yalan dünya, fani dünya, *ol ~*: öbür dünya, ahiret, *ol ~sı carık bolsun*: öbür dünyası aydınlık olsun, *~ birevge köb, ekevge az*: dünya bir kişiye çok, iki kişiye az (deyim), *~ körge ahıratnı körmez mi?*: dünyayı gören ahireti görmez mi? (mısra).

Duppa-duppuk çok kör, ileri derecede ucu küt bıçak.

Duppuk küt, keskin olmayan, kör. *~ bıçak*: kör bıçak, *~ bolmak*: körleşmek, keskinliğini kaybetmek, *~ bıçak kol keser*: küt bıçak el keser (a.s.), *~ müyüş*: küt köşe.

Duppuklanıv körlenme.

Duppuklanmak körlenme, keskinliğini kaybetmek.

Duppukluk körlük, kütlük, küntlük.

Duppur (aşınmış) tepe, sırt, tümsek. *~ğa çıkmak*: tepeye çıkmak.

Duppurlu tepelik, sırtlık, tümsekli. *~ cer*: sırtlık yer, *tavlu ~ cer*: dağlık tepelik yer, *~çunurlu*: tümsekli-çukurlu.

Duppuş 1. topalak, tombul, dolgun, yumuşak. *~ kolla*: tombul eller. 2. çukur, oyuk, hazne, vajina.

Durku etrafı çevrili yer, avlu. *Biçen*

~: otluk, ot toplanan yer, *mallanı ~ğa cıyığız*: hayvanları avluya toplayınız, *~ ~ ~, ~ içinde bir ögüz, ol ögüz bir bek semiz, bu urladı, bu soydu, bu bişirdi, bu aşadı, bu bardı da iyesine aytdı, anı tüyügüz, tüyügüz!*: avlu avlu avlu, avlu içinde bir öküz, o öküz pek semiz, bu aşırdı, bu yüzdü, bu pişirdi, bu yedi, bu gitti de sahibine söyledi, onu dövün, dövün! (tekerleme / bu beş çocuğu elin beş parmağı temsil eder).

Durkuçu avlucu, onun bunun avlusunda yiyecek ot arayan inek, vurguncu hayvan, kurnaz (mec.). *Haram ~*: hinoğlu hin, kurnaz tilki (mec.), *Abuklanı ~larından bezgenbiz*: Abukların vurguncu hayvanlarından bıktık.

Duru bk. dürü.

Durus dürüst, doğrucu, doğru. *~ aytmak*: doğru söylemek, *~ adam*: dürüst adam.

Durussunmak doğrusunmak, doğru görmek. *Men seni aythanı durussundum*: ben senin dediğini doğru gördüm.

Durussunuv doğru bulma, doğru görme.

Duşman düşman. *~nı ihtirmek*: düşmanı geriletmek, *~ asker*: düşman askeri, *~ğa kelsin allay kıyınlık!*: düşmana gelsin öylesi felâket!.

Duşmança düşman gibi.

Duşmanlık düşmanlık. *~ cürütmek*: düşmanlık yapmak, düşmanlık yürütmek.

Duv 1. Zıv, şıp, vız, ani. *~ deb ketdi*: zıv diye gitti, *~ deb uçdu*:

- viz diye uçu. 2. ~ *deb canmak*: tuh diye içi yanmak (mec.), birden parlayıp yanmak, *sernekni bılay tarthanlay, biçenle ~ deb candıla*: kibriti çakar çakmaz otlar birden parlayıp yandılar.
- Duva** dua, muska. ~ *etmek*: dua etmek, *kollanı ~ğa caymak*: elleri duaya açmak, *kemik ~*: kemik duası, *hıynı ~*: sihir, büyü, ~ *caziv*: muska yazma.
- Duvadak** toy kuşu.
- Davana** şeytan, iblis. (eski kelime)
- Duvaris** (malk.) altı (eski sayı).
- Duvdov** mayıs böceği.
- Duvu** (malk.) bir (eski sayı).
- Duvuldağan** viz viz eden, uğuldayan, vınlayan. ~ *tavuş*: vınlayan ses, *ol ~ nedi?*: o uğuldayan nedir?
- Duvuldamak** vınlamak, uğuldamak, uğultu yapmak, vızıldamak. *Meşinala duvuldab ozadıla*: makineler (motorlu araçlar) uğultu yaparak geçiyor, *kulaklarım duvuldaydıla*: kulaklarım uğultu yapıyor, *taña deri cel duvuldağanlay turdu*: tan yeri ağarana kadar rüzgar uğuldayıp durdu, *duvuldası bal çibin, konsa kara çibin*: vızıldayınca bal arısı, konunca kara sinek (deyim).
- Duvuldav** vınlama, uğuldama, uğultu yapma.
- Duvuldavuk** uğultucu, vızıltıcı, palavracı (mec.), atıcı (mec.). *Ol ~nu aythanına iynanma*: o palavracının dediğine inanma.
- Düdü** düdü (çocuk dilinde otomobil). ~ *keledi*: düdü geliyor.
- Düger** (malk.) oset, osetin. ~ *til*: oset dili, *dügerça*: osetçe.
- Dügerli** (malk.) oset, osetinli.
- Dükküç** kütük, ağaç kütüğü, örs. *Emen ~*: meşe kütüğü, ~ *kibik*: kütük gibi, *temir ~*: demir örs.
- Düldür** düldül, Hz. Ali' nin atı.
- Dün-dunya** bk.dun-dunya.
- Dünele** kâinat, cihan, evren, âlem. *Aythan sözün ~ge darıdı*: söylediğin söz âleme ilaştır.
- Dünyalık** dünya nimeti, menfaat, çıkar dünyası, dünyalık, alem. ~ *kayğıla*: dünyalık telaşları, ~ *da çaşavuşuz halıgız, ahıratğa bir faydasız malıgız*: çıkar dünyasında hayatınız haliniz, ahirete bir faydasız malınız (beyit/Muhammed El Verakî), *men ~da sav bolub, seni karar gerekli etmem*: ben bu alemde sağ oldukça, seni bakıma muhtaç etmem.
- Dün** dan, küt. ~ *deb urmak*: dan diye vurmak, ~ *degen tavuş*: dan diye ses, kütürtü.
- Dünürdemek** gümbürdemek, gürlemek, gürültü yapmak, tepinmek. *Topla dünürdeb başladıla*: toplar gürlemeye başladı, *dünürdeb turma!*: tepinip durma!, *savlay özen dünürdeydi*: bütün vadi gümbürdüyor.
- Dünürdev** gümbürdeme, gürleme, tepinme.
- Dünürdevük** gümbürtücü, gürleyici, tepinici, gürültücü.
- Dürgen** kaba, saygısız, küstah, küstahca, saygısızca, yılışık. ~ *cuvab*: kaba cevap, ~ *söleşmek*: saygısızca konuşmak, ~ *kımıldamak*: yılışık yılışık hareket etmek.
- Dürgenlik** kabalık, küstahlık, yılışıklık.

Dürü tırpanla ot biçerken sol tarafta toplanan ot dizisi, biçilmiş ot dizisi. ~ *çıkmaq*: boydan boya bir dizilik ot biçmek.

Dürüldemek gürültü çıkarmak, düdüt etmek. *Meşinala dürüldeb ozadıla*: motorlu araçlar düdüt diye geçiyor.

Dürüldev gürültü çıkarma, düdüt etme.

E

Eb-ebi yol, yordam, yol-yordam, usul, racon, yöntem, münasip, uygun şekil. **Ebi bıla**: yoluyla, yordamıyla, usulüyle, münasip şekilde, uygun biçimde, gerektiği şekilde; **ebin bilgen**: usulünü bilen, yöntemini bilen, münasip şeklini bilen; **eb bilgen adam**: yol-yordam bilen adam, *ol endi işni ebine tüzeltgendi*: o artık işin yöntemini kavramış, *ebin bilmegen*: yolunu-yordamını bilmeyen.

Ebli kafası çalışan, soruna çözüm bulan, uzelli, mahir, becerikli. ~ *adam*: uzelli adam, becerikli adam.

Ebililik uzellilik, beceriklilik, işbilirlik, maharet.

Ebsiz beceriksiz, eli yakışmayan, hünersiz.

Ebsizlik beceriksizlik, hünersizlik.

Ebze dağ gürcülerine karaçaylar tarafından verilen isim, Swan. ~ *ni tav tıymaz*: swanlıyı dağ durdurmaz (d).

Ebzeça swanca, Swan dili.

Ebzele Swan halkına mensup, Swan.

Ecigi-üstünü ayrıntısı, teferruatı, her yönü. ~ ~ *bıla hapar aytdı*: ayrıntılarıyla haber verdi. ~ *ne ~ne*

deri aytdı: en ince ayrıntısına kadar söyledi.

Ecik hece.

Eciklemek hecelelemek. *Burun zamanda Kurannı eciklep ürene edile*: eskiden Kur'anı heceleyerek öğrenirlerdi, *ertde zamanda Abdiyekni al cüzün eciklep ürene edile*: eskiden Kur'an'ın son dört cüzünün ilkinini heceleyerek öğrenirlerdi.

Ecikle heceleme.

Eçki keçi. *Kaşha ~*: alını serpmeli bir geyik türü, *koynu Allah caratdı, ~ coldan koşuldu*: koyunu Allah yarattı, keçi yoldan katıldı (d).

Eçkiağaç karaağaç (bot).

Eçkiçi keçi çobanı.

Eçkiemçek uzun memeli, keçi memeli.

E-E-E bir nida ifadesi. *E-E-E endi neçik boldur*: eee, şimdi halin nice?

Efendilik hocalık, imamlık.

Egeç kızkardeş, bacı. *Tamada ~*: büyük kızkardeş, abla, *tuvğan ~*: öz bacı, ~ *den tuvğan*: yeğen, kızkardeşin çocuğu, *atamı ~inden tuvğan*: babamın kızkardeşinin çocuğu.

Egeç-karnaş bacı kardeş.

Egeçlik bacılık, kızkardeşlik. *Ol maña ~ etdi*: o bana bacılık yaptı.

Egelmek→eğevlenmek.

Egemek→eğevlemek.

Eger av köpeği, tazi. ~ *lerin alıp uvğa çıkdı*: av köpeklerini alıp ava çıktı.

Eget vassal, uşak, hizmetkâr. *Köt ~*: kış yalayıcı, yaltak.

Egev eğe, eye, törpü. *Kurç ~*: çelik eğe.

Egevlemek eğelemek, törpülemek.

Temirni kıyırın egevele: demirin kenarını eğele.

Egeveniv eğlenme, törpülenme.

Egevenmek eğlenmek, törpülenmek.

Egelev eğeleme, törpüleme.

Egiz ikiz. *Uşaş ~le:* benzer ikizler, aynı yumurta ikizleri, *~ karnaş:* ikiz birader.

Egizlik ikizlik, bir batından doğmuşluk.

Ehe! Bir nida ifadesi, hey!

Ehe-hey bir nida ifadesi, ehehey!

Ejiv (ejüv) tempo tutma, vokal, şarkı okunurken vokalistlerin birlikte belirli bir makam ile yorumcuya refakat etmeleri görevi. *~ etmek:* tempo tutmak, *men cırlayım siz ~ etigiz:* ben şarkı okuyayım, siz de tempo tutunuz.

Ejivçü tempo tutucu, vokalist.

Eke→**eken**.

Ekeksimek erkeklenmek, kabadayılık taslamak, efelenmek.

Eken acaba, kim bilir. *Ala bugün kelliğimizde ~:* onlar bugün gelecekler mi acaba? *Kalay bolur ~:* nasıl olacak kim bilir?

Ekev iki kişi, iki insan, ikişer. *~ ~ içkeri alıgız:* ikişer ikişer içeri alınız, *~ birevge cav:* iki kişi bir kişiye hasım, iki kişi bir kişiden baskın (as).

Ekeven→**ekav** iki kişi, iki adam. *~ bolub küreşebiz:* iki kişi olarak mücadele ediyoruz, *~ bir bolsa töpbedeğin endirir, ceteven ayrı bolsa aradağın aldırır:* iki kişi bir olursa tepedekini indirir, yedi kişi ayrı olursa aradakini aldırır (as).

Ekev-üçev ikişer üçşer.

Eki iki. *~ atlam arlakğa:* iki adım öteye, *eki nöger:* iki arkadaş, *~ ara:* iki (şeyin) arası, *~ aradağı:* iki şeyin arasındaki, *~si da aşhi:* ikisi de iyi, *~ aylanıp:* iki kez, *~ zat:* iki şey, *bir-eki colda:* bir iki defa, *→den birge:* çok yakın, *~den birge cuvuk:* çok yakın akraba, *altını ~ge böl:* altıyı ikiye böl *~ ayak:* iki ayak, *~ ayak kişen:* iki ayağa vurulan köstek. *~ at tabanlaşsa arada eşek ölür:* iki at tepişirse arada eşek ölür (as), *~ kuş tüyüşse sadakçığa tük tüşer:* iki kuş döğüşürse okçuya tüy düşer (as), *~ maka bir kölge sıyınmaz:* iki kurbağa bir göle sığmaz (as).

Ekilemek ikilemek, iki kere yapmak, bir işi ikinci kez yapmak. *Koyla ekilendilemi:* koyunlar ikinci kez sağıldılar mı?

Ekileniv tereddüde düşme, şüphelenme.

Ekilenmek tereddüde düşmek, şüpheyeye düşmek, şüphelenmek.

Ekilev ikileme, ikinci kez yapma.

Ekili bolmak→ekilenmek.

Ekili çift; şüpheli, mütereddid. *Közlerim ~ köredi:* gözlerim çift görüyor; *~ bolmak:* şüpheyeye düşmek, şüphelenmek, şüphe etmek. *~ bolup turma:* tereddüd edip durma.

Ekinçi ikinci. *~ kün:* ikinci gü, *~ adam:* ikinci adam.

Ekindi ikinci vakti, ikinci. *~ namaz:* ikinci namazı, *~de el taşlama:* ikinci vakti köyü terketme, ikinci vakti yola çıkma (as).

Ekindilikde ikinci vaktinde, ikindide.

EI (malk)→*Eli*.

EI köy, il, memleket; halk, cemaat, el. ~ *caşav*: köy hayatı, ~ *mülk*: köyün ortak malı, ortak mülk, ~ *koruvçu*: köy korucusu, *tav ~e*: dağ köyleri, ~ *bağası*: ülke değerinde, *kişi ~*: yabancı memleket; ~*ni avzuna tüşme*: halkın ağzına düşme, *üyüñ bıla uruşhandan ese ~iñ bıla uruş*: evinle kavgalı olmaksansa cemaatinle kavgalı ol, ~ *avzu erkek atha tay tabdırır*: elin ağzı erkek ata tay doğurtur, ~ *tıpvıvı tirmen aylandırır*: halkın nefesi değirmen döndürür.

Elber bilmece. *Sabiyle ~ aytışıp oynaydıla*: çocuklar bilmece söyleşerek oynuyorlar.

Elbergen comak bilmece.

Elça el gibi, alem gibi. *Sen da ~ işle da hayırlan*: sen de alem gibi çalış da yararlan.

Elçi→**Elli**² köylü, çiftçi, köyde oturan.

Elçik küçük köy, ufak köy.

Elçilik çiftçilik, köylülük.

Elek elek. *Kıl ~*: kıl elek, *buday ~*: buğday eleği, *temir ~*: tel elek, *tarı ~*: darı eleği.

Elekbaş hafızası zayıf, unutkan, dalgın, elek kafalı.

Elemek elemek, elekten geçirmek. *Un eleydi*: un eliyor, *buday eley turadıla*: buğday elemekteler. *Zınthı unnu elep kışhırın ayırıñız*: yulaf ununu elekten geçirerek kepeğini ayırınız.

Elemen lider, sahip, efendi. *El catar ~ catmaz*: halk yatar sahip yatmaz [bilmece: keçiler ile boynuzları].

Elev eleme, elkten geçirme.

Elevül büyük elek, kalbur.

Elgençek→ilgençek.

Elgençeklik→ilgençeklik.

Elgendirmek→ilgendirmek.

Elgenmek→ilgenmek.

Elhuvur (malk)→**Ahuyul**.

Eli¹ bir uzunluk ölçüsü, el parmakları bitişik vaziyette iken, açık başparmak ile işaret parmağı arasında 90° lik bir açı teşkil edilir, bu durumdaki elin küçük parmak tarafındaki kenarından başparmağın ucuna kadar olan kesafeye "eli" denir, bu ölçü takriben karışın 2/3'ü kadardır, Türkiye türkçesinde "açık el" kelimesiyle karşılanabilir. *Tört ~ kumaç*: dört eli (açık el) uzunluğunda kumaş.

Elip elif, Arab Alfabesi'nin ilk harfi. ~ *demegen adam*: elif demeyen adam, ümmi adam.

Eliple alfabe, arabça alfabe. *Kuran okur için ~ni ürenirge kerekdi*: Kur'an okumayı öğrenmek için arabça alfabeyi öğrenmek lazım, *Karaçay ~*: karaçayca alfabe.

Eliplemek hecelelemek, heceleyerek okumak.

Eliplev heceleme, heceleyerek okuma.

Eliya¹ paganlık döneminde Karaçay-Malkarlıların yağmur tanrısı. ~ *ursun seni*: Eliya çarpsın seni, tanrı çarpsın seni (beddua), ~ *kazan*: gök gürültüsü [inanışa göre, gök gürültüsü, tanrı Eliya'nın

¹ Karaçay-Malkar-Orus Sözlük'te "eli" *parmak* olarak terceme edilmiştir. Bir başka sözlükte de "karış" karşılığı verilmiştir ki her ikisi de yanlıştır

dev kazanının yuvarlanmasıyla çıkarttığı sestir].

Eliya² şimşek, yıldırım². *Keçeni ~ carıladı:* geceyi şimşek aydınlatıyor.

Elkırğan kayalarda yetişen dikenli bir çalı.

Elli¹ elli. *~ cıllık:* elli yıllık, *~ künnü sakladık:* elli gün bekledik, *~nçi:* ellinci, *~şer:* elişer.

Elli² köylü, köyde oturan kimse. *~le:* köylüler, *işçile-~:* işçiler-köylüler.

Elme (malk) bir kavak ağacı türü.

Elpek (malk) bol, çok, aşırı.

Elpeklik bolluk, çokluk, zenginlik.

Elsiz topluma uymayan, tuhaf, acayıp. *~ kılık:* tuhaf özellik, acayıp karakter.

Eltir körpe kuzu derisi, yenidoğan kuzu derisi. *~ ton:* körpe kuzu derisinden yapılan kürk, *~ börk:* körpe kuzu derisinden yapılan kalpak (börk).

Eltiv götürme.

Eltmek götürmek. *Alğan kulluğunu alğa elt:* aldığı görevi ileriye götür, *hapçükleni üyge eltebiz:* eşyaları eve götürüyoruz, *birgeme elteyim:* beraberimde götüreyim, *eltip bir carı salğandı:* götürüp bir yere koymuş, *eltgenni koy:* götürmeyi bırak. *İşi bolmağan itleni suvğa eltir:* işi olmayan, köpekleri sulamaya götürürmüş (as).

² Her ne kadar "eliya" kelimesi yıldırım anlamına geliyorsa da genellikle "yıldırım" anlamına "şıbıla" kelimesi kullanılır, "kök çaşnağan" ifadesi de "eliya" nın sinonimidir.

Em...em da hem...hem de. *Em kartla em da çaşla:* hem yaşlılar hem de gençler.

Em¹ en. *~ alğa:* en önce, *~ bay:* en zengin, *~ carık:* en aydın, *~ igi:* en iyi, *~ karıvlu:* en güçlü.

Em² ve, hem. *Caşla ~ kızla:* delikanlılar ve kızlar, *erkişile ~ tişiruvla:* kadınlar hem erkekler.

Emçek meme. *~ içmek:* meme emmek, *~ içirmek:* emzirmek, meme emzirmek, *~ saldırmak:* emzirmek, *~ tartdırmak:* meme vermek, *~de sabiy:* memede çocuk, *~ ana:* süt anne, *~ caş:* süt oğul, *~ ulan:* süt evlat, süt anaya emzirtilen oğlan, eskiden atalığa verilen erkek çocuk için de kullanılırdı, *~ egeç:* süt kızkardeş, *~ kız:* süt kız, *~ karnaş:* süt kardeş, süt emildeş.

Emçekdegi memede, memedeki. *~ sabiy:* memedeki çocuk.

Emda hem de, aynı zamanda. *Soslan ~ Tavkan kelirge kuraladıla:* Soslan hem de Tavkan gelmeye hazırlanıyorlar, *kızını arıvluğu ~ adamlığı aytilip turadı:* kızın güzelliği, aynı zamanda insanıyeti dillerde söylenip duruyor.

Emdiriv emzirme, meme verme.

Emdirmek emzirmek, meme vermek.

Emegen dev, efsanevi bir varlık. *~leni uruşu:* devlerin savaşı, *adam aşığan ~:* insan yiyen dev (d), *~ katın:* dev anası. *El aşığan ~:* halkı yiyerek geçinen dev [bilmece: **su değirmeni**, halkın hububatını yiyerek geçinen anlamında].

E-mek i-mek. *Edim, edin, edi, edik, edigiz, edile:* idim, idin, idi, idik , idiniz, idiler.

Emen meşe. ~ *terek:* meşe ağacı, ~ *çörtlevük:* meşe fındığı, meşe palamudu, ~ *çeget:* meşe ormanı.

Emgek dert, bela. *Başım ~dedi:* başım dertde.

Emildeş → süt karnaş, emçek karnaş.

Emilik acemi, ham, ehlileşmeyen. ~ *at:* binilmeyen koşulmayan at, ~ *tay:* binilmeye öğretilmemiş tay, ~ *uvanık:* yabani tosun (ehlileşmemiş).

Emilikçi at terbiyecisi, atı binmeye öğreten kimse.

Emiliv emilme.

Emilmek emilmek.

Emina veba, veba hastalığı. ~ *hıpbil:* veba kabarcığı, *tavuk ~:* tavuk vebası, ~ *dan kırılğanla:* vebadan kırılanlar, vebadan ölenler. *Üyüğe ~:* evine veba girsin (beddua).

Emiv emme.

Emizik memede, meme emen, körpe; emzik. ~ *buzovla:* meme emen bızağılar, ~ *kozu:* memede kuzu, körpe kuzu; *sabiy ~:* çocuk emziği, ~ *eme turğan sabiy:* emzik emmekte olan çocuk.

Emiziv emiştirme, emdirme, emzirme.

Emizivçü süt emziren, süt anası.

Emizmek emiştirmek, emdirmek, emzirmek. *Kozuları emizdire turadıla:* kuzuları emiştiriyorlar.

Emmek emmek, meme almak. *Sabiyçik anasını emçeğin emedi:* çocuk annesinin memesini emiyor, *ala bizni kanıbizni emip çaşaydıla:*

onlar bizim kanımızı emerek yaşıyorlar, *balın emip balavuzun atğan:* balını emip peteğini atan (d).

En¹ en, işaret. *Har üynü ençi ~i bardı:* her evin özel eni (kulak işareti) vardır. *Bizni ~ibizni belgilen üçün malnı eki kulağını allın kertebiz:* biz enimizi belirlemek için hayvanın iki kulağının ön tarafında kertik açıyoruz, ~ *salmak:* en koymak, enemek; ~ *siz malğa iye köp:* eni olmayan hayvana sahip çok (d).

En² en, boyun tersi. *Otovnu ~i bıla boyu tenđi:* odanın eni ile boyu eşit, *sabannı ~i:* tarlanın eni.

En³ görünüş, tip, sülale, soy. *Caşnı ~i kala edi:* oğlanın tipi nasıldı? [az kullanılır, argomsu bir ifadedir].

Ençi özel, hususi, şahsi, kişiye has, kendine özgü. ~ *mülk:* özel mülk, ~ *meşina:* özel araba, ~ *mülkçü:* özel mülkiyetçi, ~ *salam cibereme:* hususi selam yolluyorum, ~ *iş:* özel iş, ~ *erkinlik:* şahsi özgürlük, kişiye has özgürlük.

Ençilemek özellemek, kendine ayırmak, kendine özgü hale getirmek.

Ençiletiv özelleştirme, özel hale getirme.

Ençiletmek özelleştirmek, özel hale getirmek.

Ençilev özelleme, kendine ayırma, kendine özgü hale getirme.

Ençilevçü özelleleyici, özel hale getirici, özgün. ~ *karakter:* özgün karakter.

Ençilik özellik, hususiyet, kendine özgülük.

Endi artık, şimdi, bundan böyle, bundan sonra; şimdiki. ~ *keteyik*: artık gidelim, ~ *bolur boldu*: artık olacak oldu, ~ *ne eteyik*: şimdi ne yapalım, ~ *ürendim*: şimdi öğrendim, ~ *alay ete turma*: bundan böyle öyle şeyler yapma, ~ *men aytğan coldan barırsız*: bundan sonra benim dediğim yoldan gidersiniz; ~ *zamanda*: şimdiki zamanda.

Endi va şimdi de, şimdi ise. ~ *ne boldu*: şimdi de ne oldu, ~ *iş ızına aylanğandı*: şimdi ise iş tersine dönmüş, ~ *esimi cıyğanma*: şimdi ise kendimi toparladım.

Endiça şimdiki gibi, bu devirde olduğu gibi.

Endide, endilede şimdiki zamanda, şimdiki zamanlarda, şimdide, şimdilerde, bugünlerde. ~ *ızıbızğa kaytırıkbız*: şimdi de geri döneceğiz, ~ *de allay zat cürümeydi*: şimdilerde öyle şey olmuyor, ~ *de bir adet çıkğandı*: bugünlerde bir adet çıkmış.

Endiden şimdiden, bundan, bugünden. ~ *başlap*: şimdiden başlayarak, ~ *sora*: şimdiden itibaren, ~ *sora alay eterik tülme*: bundan sonra öyle yapmayacağım.

Endige şimdiye, bu zamana, bu vakte. ~ *deri*: şimdiye kadar, bu vakte kadar, ~ *deri kelirge kerek edi*: şimdiye kadar gelmesi lazımdı, ~ *deri kaydasa*: bu vakte kadar nerdesin, ~ *deri boşalırğa tıyıncılı edi*: bu zamana kadar bitmesi uygundu.

Endigi şimdiki, yeni, zamane. ~ *çaşla*: şimdiki gençler, ~ *le*:

şimdikiler, ~ *çaşav*: yeni yaşam, ~ *sabiyle*: zamane çocukları.

Endigili bu zamanki, bunca zamandır, şimdiki. ~ *corukla bile*: bu zamnki yöntemler ile, ~ *kaydasa*: bunca zamandır nerdesin?

Endilege şimdilere, bu vakitlere. ~ *deri*: şimdilere kadar, bu vakitlere kadar, ~ *deri kalaylada aylanıp turdu*: bu vakitlere kadar nerelerde dolanıp durdun?

Endirevük ~ *ay*: Ocak ayı, *ala ~ nı 14'nde kellikdile*: onlar Ocak ayının 14'ünde gelecekler.

Endiriv indirme, boşaltma.

Endirmek indirmek, boşaltmak.

Arbanı cügün cerge endireyik: arabanın yükünü yere indirelim, *arbanı cügün endireyik*: arabanın yükünü boşaltalım, *tavdan endirmek*: dağdan indirmek, *colovçulanı meşinadan endir*: yolcuları makinadan indir.

Enemek enemek, en koymak.

Kozulanı kulakların eneydile: kuzuların kulaklarını eniyorlar.

Enev eneme, en koyma.

Eniklemek taklit etmek,

benzetmek. *Ol eniklerge ustadı*: o taklit etmeye ustadır, *kimni enikleyse*: kimi taklit ediyorsun, *eniklep söleşedi*: taklit ederek konuşuyor.

Eniklev taklit etme, benzetme.

Eniklevçü taklitçi, mukallit. ~ *adam*: mukallit adam.

Eniş iniş, meyil. *Colnu ~in örüsün igi bileme*: yolun inişini yokuşunu iyi biliyorum, ~ *sürem*: aşağısı, aşağı yanı, ~ *süreminde*: aşağısında, aşağı tarafında,

aşağısına doğru, *duppurnu ~ süreminde köget terekle bardı:* tepenin aşağısında meyve ağaçları var, *colnu ~ süreminde car bardı:* yolun aşağı tarafında yar var, *malla tavnu ~ süreminde otlaydıla:* hayvanlar dağın aşağı tarafında otuyorlar.

Enişge aşağı, aşağıya, yere; alt kademe. *~ tüş:* aşağı in, *~ kara:* aşağıya bak, *tik ~:* dik aşağı, tepe aşağı, *~ iyilmek:* aşağıya eğilmek, yere eğilmek, *örge ~ baradıla:* yukarıya aşağıya yürüyorlar; *~den kelgen tilek:* alt kademededen gelen rica, *~ni katı tutarğa kerekdi:* alt kademeyi sıkı tutmak gerekir.

Enişgede aşağıda, yerde; alt kademede.

Enişgelemek aşağı inmek; aşağılamak. *Adamla enişgelep keledile:* insanlar aşağı inip geliyorlar; *ol kuru da enişgelep turadı:* o her vakit aşağılayıp duruyor.

Enişgelev aşağı inme; aşağılama.

Enişlik iniş meyili, inişlik derecesi. *Colnu ~ine karamay barsağ çirmalırsa:* yolun meyilini hesap etmeden gidersen yolculuğun iyi gitmez.

Eniv inme. *Arbadan ~:* arabadan inme, *uçakdan ~:* uçaktan inme.

Enlemek enlemek, enine gitmek.

Enlev enleme, enine doğru gitme.

Enli enli, eni geniş. *~ kumaç:* eni geniş kumaş, *~ cer:* eni geniş yer.

Enmek inmek. *Tavdan enip keledile:* dağdan inip geliyorlar, *enğen bıla minğenden erikdim:* inip binmekten usandım, *kaphak başından energe tebireğendile:*

yokuşun başından inmeye başladılar.

Entda yine, tekrar, bir daha. *~ bir et:* bir daha yap, *~ kellikdi:* yine gelecek, *~ tübeşeyik:* tekrar buluşalım.

Entdasında yine, tekrar. *~ bolluğu oldu:* yine olacağı o, *anı ~n da hayır cuğarık tıldü:* onun tekrarından da hayır gelmez.

Enj→Em.

Enişge→Enişge.

Er koca, er, eş, yiğit, erkek.

Satanayını ~i savdu: Satenay'ın kocası sağ, *~ge barmak:* kocaya gitmek, evlenmek, *~ge bermek:* ere vermek, kocaya vermek; *~i unamaydı:* eşi istemiyor, *~inden ayrılmak:* kocasından ayrılmak, *~de:* kocada, *anı bir kızı üyde bir kızı ~dedi:* onun bir kızı evde bir kızı da kocada; *~ coldaşı bolğan tavkelli bolur:* yiğit yoldaşı olan (kimse) güvenli olur (as), *ol ~ adamdı:* o yiğit adamdır, *erinğen ~ bolmaz, ~ bolsa da köp barmaz:* tembel yiğit olmaz, olsa da çok gitmez (as).

Erdenlik sabahlık, erkenlik.

Ereceb Recep, Recep ayı. *~ ayda üç kün oraza tutarıkma:* Recep ayında üç gün oruç tutacağım.

Erek yabancı, yalnız, çekingen, uzak duran, toplumdan kaçan. *~ çaşav:* yabancı hayat, *~ adam:* yabancı adam, *ol ~ çaşaydı:* o toplumdan ayrı yaşıyor.

Ereket rekât. *Erden namazını sünneti da parızı da ekişer ~di:* sabah namazının sünneti de farzı da ikişer rekâttir, *nerça ~di:* kaç rekâttir?

Ereklilik yabanlık, toplumdan uzaklık, yalnızlık.

Eresey Rusya.

Ereseyli Rus, Rushalkına mensup.

Erigiv usanma, bıkmak, bezme.

Erigivlü usanç verici, bıktırıcı, usandırıcı. ~ *uşak*: usanç verici sohbet.

Erigivsüz usanmadan, bıkmadan. *Tavkan* ~ *işleydi*: Tavkan usanmadan çalışıyor.

Erik¹ bir meyve, erik. ~ *baçha*: erik bahçesi, ~ *terekle*: erik ağaçları, ~ *terekle çakğandıla*: erik ağaçları tomurcuklanmışlar, *kara* ~: siyah erik, *kök* ~: yeşil erik.

Erik² tabaklama maddesi, sepi maddesi. ~ *aşamak*: sepilme, sepilme maddesini emmek, ~ *aşağan teri*: sepilmiş deri, tabaklanmış deri, *iynek terilege* ~ *aşatama*: inek derilerini tabaklıyorum, inek derilerini sepilmeye bırakıyorum, ~ *ge saliv*: sepilmeye bırakma, tabaklanmaya bırakma.

Erikdiriv usandırma, bıktırma, bezdirme.

Erikdirivçü → **Erigüvlü**.

Erikdirmek usandırmak, bıktırmak, bezdirmek.

Eriklemek tabaklamak, sepilemek.

Eriklev tabaklama, sepilme.

Erikmek usanmak, bıkmak, bezmek. *Barıp kelgenden erikgenme*: gidip gelmekten usandım, *bir bek erikgen edim*: çok usanmıştım, *canımdan erikgenme*: canımdan bezdim, *işlegenden erikgen*: işten usanan.

Erimek erimek. *Kar eriydi*: kar eriyor, *temirni eritip sıvaphağa*

kuyadıla: demiri eritip kalıba döküyorlar; *anı halin körgenimde cüregim eridi*: onu görünce kalbim eridi, *avruğan erip tavusulup baradı*: hasta eriyip tükenip gidiyor.

Erin dudak. *Tüb* ~: alt dudak, *baş* ~: üst dudak, *ernimi kapdım*: dudakımı ısırđım, ~ *kapmak*: dudak ısırđmak, pişman olmak (mec.), *kayanı* ~: kayanın yamacı ile tepesinin birleştđi yer.

Erin-burun dudak-burun. ~ ~ *çüyürmek*: dudak burun bükme, ~ ~ *bıla*: ima ile, işaret ile, ağız burnu ile, *ayakni erni-burnu bıla bir süt keltirdi*: çabağın ağızına kadar doldurulmuş bir büt getirdi.

Erinçek tembel, üşengeç. ~ *adam*: tembel adam, ~ *i tutmak*: tembelliği tutmak, ~ *ge ot saldırsañ urunjanuñı otha kuyar*: tembele ateş yaktırsan her şeyini ateşe koyar (as), ~ *ni tambılası kurumaz*: tembelin yarını tükenmez, ~ *ni erni kurğak*: tembelin dudakları kuru (d).

Erinçeklik tembellik, üşengeçlik. ~ *etdim*: üşengeçlik ettim, ~ *ni koy da barır ceriñe bar*: tembelliği bırak da gideceğın yere git.

Eriniv üşenme.

Erinli dudaklı. ~ *tavuşla*: dudak sesleri, ~ *kısıkla*: dudaktan söylenen sessiz harfler.

Erinmek üşenmek. *Barırğa erineme*: gitmeye üşeniyorum, *erinip turadı*: üşenip duruyor, *erinme da bar*: üşenme de git.

Erirey paganlık dönemindeki rençberlik tanrısı; tarla işine çıkılırken tören düzenlenir ve

Erirey'e övgüler yağdıran şarkılar söylenirdi.

Eriş gayretli, ihtiraslı, kıskanç. ~ *adam*: gayretli adam, *anı* ~ *bolğanın bilebiz*: onun ihtiraslı olduğunu biliyoruz, ~ *sabiy*: kıskanç çocuk.

Erişiv müsabaka, iddalaşma, yarışma, gayret etme, kıskançlık duyma, kıskanma.

Erişmek iddalaşmak, yarışmak, gayret etmek, kıskançlık duymak, kıskanmak. *Bir birleri bila eriş çabışadıla*: bir birleriyle iddalaşarak yarışıyorlar, *tenleri bila erişip işleydi*: emsalleriyle yarışarak çalışıyor, *erişip küreşedi*: gayret edip uğraşıyor, *Tavkan Soslanja erişedi*: Tavkan Soslana kıskançlık duyuyor, *erişip anı ızından ceter karıvıñ çokdu*: kıskanarak onun peşinden yetişecek durumun yok.

Eritiv eritme.

Eritivçü eritici.

Eritme ergitme, herhangi bir metali ısıtıp eritme eylemi. ~ *ni corukları*: ergitme işinin yöntemleri.

Eritmek eritmek.

Eriv erime.

Erivçü eriyici.

Er-katın erkek-kadın, karı-koca (türkçede kadın önce söylenir). *Soslan bila Satanay ~ ~ bolup çaşağanlı talay cıl boldu*: Soslan ile Satanay karı-koca olalı birkaç yıl oldu.

Erke şımarık, sevilmeye alışık, nazlı, kendini naza çeken. ~ *sabiy*: şımarık çocuk, ~ *kız*: nazlı kız, *ammanı ~si*: büyükannenin şımarığı (sorumsuz adam, derin

düşünmeyen adam anlamına-deyim), ~ *ürennen erge caramaz*: şımartılarak büyüyen kız gelinliğe yaramaz (as).

Erkeç idiş edilmiş teke, erkek.

Erkeçlik erkeçlik, erkek edilecek teke, idiş edilecek teke. ~ *tekeleni ayırığız*: erkek yapılacak (idiş edilecek) tekeleri ayırınız.

Erkek erkek; mert, yiğit. ~ *at*: erkek at, ~ *i tişisi barı*: erkeği dişisi hepsi, ~ *mal*: erkek hayvan; ~ *adam*: mert adam (bu anlamda nadiren kullanılır).

Erkekça erkekçe, mertçe.

Erkeklik erkeklik; mertlik, yiğitlik.

Erkeklik-tişilik erkeklik dişilik, erillik dişilik.

Erkeksiv erkeklenme, kabadayılık, efelenme.

Erkelemek şımartmak, naz yapmak, nazlanmak.

Erkeletiv sevme, şımartma, sevgisini gösterme.

Erkeletivçü (çocuk) seven adam, (çocuklara) sevgisini göstermekten zevk alan insan.

Erkeletmek sevmek, şımartmak, nazlandırmak, sevgisini göstermek. *Sabiy erkeletirge bek süyeme*: çocuk sevmeyi çok seviyorum, *atası çaşçığın erkeletedi*: babası oğulcuğunu seviyor, *kartata tuvdukçuğın erkeletedi*: büyük baba toruncuğunu şımartıyor, *anası kızın erkeletirge üretgendi*: annesi kızını nazetmeye öğretmiş.

Erkelev şımartma, naz yapma, nazlanma.

Erkelevçü şımarık, sevilmeye alışık, nazlı.

Erkelik şımarıklık, nazlılık, sevimliye alışmışlık.
Erkin hür, özgür, azat, (başına) buyruk; rahat, bol, geniş. ~ *halk*: özgür halk, ~ *kıral*: hür devlet, *başına* ~: başına buyruk, ~ *oyum*: özgür düşünce, ~ *etmek*: azat etmek; *kim da kesi üyünde* ~*di*: her kes kendi evinde rahattır, *kölegin kerj bolğandı*: gömleğin geniş olmuş, *könçegim bek kerdi*: pantolonum çok bol, *aşariğibiz* ~*di*: yiyeceğimiz boldur, ~ *cerde çaşaybiz*: geniş yerde yaşıyoruz.
Erkinlik özgürlük, hürriyet, serbestlik, azatlık, (başına) buyruklu, bağımsızlık, istiklal; rahatlık, yetki, izin, müsaade. ~ *üçün küreş*: bağımsızlık için mücadele, *bayrak ~ni işanıdı*: bayrak azatlığın sembolüdür, *halknı ~i üçün uruşup öldüle*: halkın özgürlüğü için savaşarak öldüler, *Kafkas Halkla baş ~ alırğa tıyınçlıdıla*: Kafkas Halkları azatlık almaya müstehaktırlar, *söleşiv* ~: konuşma hürriyeti, *oyum* ~: düşünce özgürlüğü, *işlev* ~: çalışma özgürlüğü, *saylav* ~: seçme özgürlüğü, ~ *almak*: istiklalini kazanmak, ~*in bermek*: azatlığını vermek, ~*koruvlamak*: bağımsızlığını korumak; *içkeri kirirge ~ alğanmısa*: içeri girmeye müsaade aldın mı? *İşlegen cerde tütün içerge ~ çokdu*: işyerinde sigara kullanmak için izin yoktur, *kuruluşnu atına söleşirge ~iç barmıdı*: kuruluş adına konuşmaya yetkin var mı? *Anı ~in köremise*: onun rahatlığını görüyor musun?

Erkinliksiz bağımsız olmayan, özgürlüğü olmayan, hürriyetsiz, esir, esaret altında, mahpus; izinsiz, müsaade almadan. ~ *halk*: bağımsız olmayan halk, ~ *adam*: özgürlüğü olmayan adam, ~ *çaşav*: esaret altında yaşam; *kıraldan ~ işleydi*: devletten müsaade almadan yaşıyor, *tamadadan ~ berip ketgendi*: amirden izinsiz çekip gitmiş.
Erkiruv (erkek-ıruv) erkişi, erkek.
Erkiruv-tişiruv erkek-kadın.
Erkişi erkek, erkişi; mert adam, cesur adam. *Üynü ~si*: evin erkeği, *cavumu da üyünde ~si bolmasın*: düşmanımın dahi evi erkeksiz olmasın, ~*ge tişiruvğa karağan çokdu*: erkeğe kadına bakan yok, ~ *kiyimle*: erkek elbiseleri, ~*ni cılamuğu taşnı eritir*: erkeğin gözyaşı taşı eritir; ~*ça söleş*: erkekçe konuş, mertçe konuş, ~ *bolğanın körgüzdü*: cesur adam olduğunu gösterdi.
Erkişiça erkekçe, mertçe, yiğitçe.
Erkişilik erkeklik, erlik, erkişilik yiğitlik, cesaret, mertlik. ~ *alkın ölmegendi*: erkeklik henüz ölmedi, *anı ~i kaçan da belgilidi*: onun mertliği bilinen bin şey.
Erlay hemen, çabuk, derhal, çabucak, tezelden, süratle, hemencecik. ~ *kuralıp keterge kerekbiz*: hemen hazırlanıp gitmek zorundayız, ~ *keligiz*: çabuk geliniz, ~ *cetdile*: çabucak yetiştiler, ~ *boluşdula*: süratle yardım ettiler.
Erlay oğuna hemencecik, tezelden, çabucak.

Erlay-burlay çabuk-mabuk, hızlı-mızlı, derhal-merhal. ~ ~ *kalay süyşen alay et*: çabuk-mabuk nasıl istersen öyle yap, *seni ~ ~ıña karamayma*: senin derhal-merhaline baktığım yok.

Erlayın→**Erlay oğuna**.

Erlayına→**Erlay oğuna**.

Erleça yiğitler gibi, erkekiler gibi, kahramanlar gibi.

Erlen (malk) sincap.

Erleniv erlenme, kocaya gitme, ere gitme.

Erlenmek ere gitmek, kocaya gitmek.

Erlı erkekli, kocalı, sahipli, evli. ~ *katın*: sahipli kadın, ~ *bolğani cüzügünden belgilidi*: kocalı olduğu yüzüğünden belli.

Erlık→**erkeklik**.

Erlık-tişilik erkeklik dişilik, erillik-dişilik.

Ermen Ermeni. ~ *katın*: ermeni kadını, ~ *til*: ermenice, Ermeni dili.

Ermença ermenice.

Ermenli Ermeni, Ermeni halkına mensup.

Ersiz kocasız, eşsiz. ~ *tişiruv*: kocasız kadın, dul kadın, ~ *katın, cügensiz at*: kocasız kadın, gemsiz at (d).

Erşi çirkin; kötü, iğrenç, çirkin; şiddetli. ~ *betli*: çirkin yüzlü, ~ *adam*: çirkin adam, *etgeniñ ~ körünedi*: yaptığın çirkin görünüyor, ~ *karamak*: kötü bakmak, ~ *körmek*: çirkin görmek, *közge ~ zat*: göze çirkin şey; *betin ~ etmek*: yüzünü ekşitme, ~ *merşi*: çirkin mirkin, ~ *bıla*: kötü yolla, ~ *bolmak*: çirkin olmak, kötü olmak, *birev bıla ~ bolmak*:

birisiyle arası bozulmak, *Soslan bıla Tavkan ~ bolup turadıla*: Soslan ile Tavkan'ın arası bozulmuş durumda, *etgen zatıñ bek ~di*: yaptığın şey çok iğrençtir; *bek ~ suvuk bardı*: çok şiddetli soğuk var, ~ *kıçırık etedi*: şiddetle bağıırıyor.

Erşiçik sevimli çirkin, sempatik çirkin.

Erşilemek kötülemek, zemmetmek.

Erşileniv çirkinleşme, kötüleşme; yüzünü ekşitme, surat asma.

Erşilenmek çirkinleşmek, kötüleşmek; yüzünü ekşitme, surat asmak.

Erşilev kötüleme, zemmetme.

Erşilik çirkinlik; kötülük; iğrençlik.

Erşukku çirkin. [*erşukku* kelimesi '*çirkiri*' kelimesinin ifade ettiği çirkinlikten daha hafif çirkinliği anlatmak için kullanılır].

Ertde erken, vaktiyle, eskiden, evvelce, evvel zaman. ~ *oğuna*: erkenden, önceden, *bıyl kış ~ keldi*: bu sene kış erken geldi, ~ *keç*: erken-geç, er-geç, ~ *keç da kelmey kalma*: er-geç de olsa gelmemelik etme, *kallay bir ~ kelsenı allay bir tab bolur*: ne kadar erken gelirsen o kadar iyi olur, ~ *zamanda*: evvel zamanda, vaktiyle, ~ *lede*: çok eskiden, evvel zaman içinde, ~ *ertde bir hannı ariv bir kıızı bolğandı*: evvel zaman içinde bir hanın güzel bir kıızı varmış (masal ifadesi), ~ *kobsarı col alırsa*, ~ *üylensenı töl alırsa*: erken kalkan yol alır, erken evlenen döl alır (as), *kögetle ~ bişgendile*: meyveler erken olgunlaşmışlar, ~ *alay ayta edile*:

- eskiden öyle derlerdi, ~ *ozğan zaman*: geçmiş zamanın hikâyesi (gr), ~ *kopğannı erkek atı tay tabar*: erken kalkanın erkek atı taylarmış (as).
- Ertdeden** önceden, evvelden, eskiden. ~ *cer saylağan edik*: önceden yer seçmiştik, ~ *hapar berirge kerek ediñ*: evvelden haber vermeliydin, ~ *kalıp ketgen zatla*: eskiden kalan şeyler.
- Ertdegi** eski, evvelki, önceki. ~ *hapar*: eski hikâye, ~ *adetle*: eski adetler, ~ *le alay ayta edile*: eskiler öyle derlerdi, *bizden ~le*: bizden öncekiler.
- Ertdegili** ~ *beri*: sabahtan beri, ~ *beri seni saklaybız*: sabahtan beri seni bekliyoruz, ~ *beri canşaydı*: sabahtan beri gevezelik ediyor.
- Ertdelede** evvel zaman içinde, çok eskiden.
- Ertdeleden** çok eskiden, eski zamandan. ~ *beri*: çok eskiden beri, ~ *kelgen adetle*: çok eskiden gelen adetler.
- Ertdelemek** erken kalkmak, enkenlemek.
- Ertdelev** erken kalkma, erkenleme.
- Ertdeli** eski, kadim.
- Ertdelik** eskilik, kadimlik.
- Ertdebıla** sabahleyin. *Tünene ~ keldik*: dün sabahleyin geldi, ~ *ğa deri işledik*: sabaha kadar çalıştık, ~ *ertde*: sabahleyin erkenden.
- Ertdebılasında** ertesinde, ertesi gün, ertesi sabah. *Ol künnü ~ketdile*: o günün ertesinde gittiler.
- Ertiden** sabah. ~ *sayın*: her sabah, ~ *namaz*: sabah namazı, ~ *aşhı bolsun*: hayırlı sabahlar, yahşi sabahlar, ~ *den inirge deri cürüdük*: sabahtan akşama kadar yürüdük.
- Ertidenbıla**→**Ertdebıla**.
- Ertdeende** sabahta, sabah vaktinde.
- Ertdeendeği** sabahki, sabahkisi.
- Ertdeinde** sabahında, ertesinde.
- Ertidenli beri**→**ertdegili beri**. sabahtan beri.
- Ertidenlikde** sabah vakti.
- Ertidenñi** sabah, sabahki. ~ *suvuk*: sabahki soğuk, sabah soğuğu. ~ *onov inirge caramaz*: sabahki karar akşama yaramaz (as).
- Ertidenñide** sabah vaktinde, sabahleyin.
- Ertiderek** erkence, biraz erken. ~ *kelirge küreş*: erkence gelmeye çalış.
- Es** akıl, us, dimağ, hatır, bellek; şuur; dikkat; elde. *Birge çaşağan közüvübüz ~inidemidi*: birlikte yaşadığımız günler hatırında mı? ~ *ime tüşdü*: hatırıma geldi, ~ *inide bolsun*: aklında olsun, hatırında olsun, ~ *imden ketgendi da kalğandı*: aklımdan çıkıvermiş, ~ *imde kalğanna köre*: hatırımda kaldığına göre, ~ *burmak*: dikkatini yoğunlaştırmak, dikkat etmek, ~ *bölmek*: ilgilenmek, önem vermek, *carlını ~i cetmeydi*: garibin akli yetmiyor; ~ *taşlamak*: şuurunu kaybetmek, bayılmak, ~ *cıymak*: şuurunu toplamak, ayılmak, ~ *i ketmek*: bayılmak; ~ *alçaşmak*: delirmek, aklını kaybetmek; ~ *ketmek*: dikkatini yoğunlaştırmak, konsantre olmak; ~ *busda bolmağan zat*: akılda hatırda olmayan şey.

Ese ise. *Alay ~: öyleyse, bılay ese: böyleyse, bugününden ~ tambıla barğanıbiz tabdı: bugündense yarın gitmemiz münasıptır, kim ~ da bir aythan edi: her hangi birisi söylemişti, kalay ~ da: her nasılsa, kayrı ~ da bir cerge: nereyeşe bir yere, ne ~ da: ne olursa olsun, ne ise de, körgen ~ bilir: görmüşşe bilir, andan ~ munu sayla: ondansa bunu seç, anı oğay ~ı: onu bırakın, onu boşverin, carıla ~ı buzul: çatlıyorsan patla (d), allı kelgen ese ahırı da kelir: önu gelmişşe sonu da gelir.*

Eseb hesap, tahmin, sonuç. *~de bolmağan iş: hesapta olmayan iş, meni ~ime köre: benim tahminime göre, erişivnü esebin etgen kıyıandı: müsabakanın sonucunu bilmek zordur, ~i bolmağan mal: sayısız mal, hesapsız mal, ~ etmek: hesap etmek, tahmin etmek, anı ~ge almazğa kerekdi: onu kale almamak gerekir.*

Eseblemek hesaplamak, dökümünü çıkarmak, tahminetmek, kale almak. *İşçileden koşulğanla bıla korağanlanı eseblegiz: işçilerden gelenlerle gidenlerin dökümünü çıkarınız, esebley bilmeserj bolluğu oldu: hesabını yapmasını bilmezsen olacağı odur.*

Eseblev hesaplama, dökümünü çıkarma, kale alma.

Esebli hesaplı, hesabını bilen.

Esebsiz sayısız, hasapsız, mebzul; düşüncesiz. *~ aça: hasapsız para, sayısız para, mebzul miktarda para.*

Esebsizlik hasapsızlık, düşüncesizlik.

Esen esen, sağlıklı, sıhhatli, salim.

Sav ~ kalağız: sağ salim kalınız, sağ esen kalınız, sav ~ körüşeyik: sağ salim görüşelim, ~ haparın aldık: sağlıklı haberini aldık.

Esenlik sağlık, sıhhat, selamet, esenlik.

Eseplilik hesaplılık, işbirlik; düşüncelilik

Esgeriliv hatırlanma.

Esgerilmek hatırlanmak.

Esgeriv hatırlama, aklına getirme; dikkat etme, düşünme.

Esgermek (eskermek)

hatırlamak, aklına getirmek; dikkat etmek, düşünmek. *Allındağın esgermeymise: önündekini farketmiyor musun? Esgerirge küreş: hatırlamaya çalış, anı esgermey turama: onu hatırıma getirmemişim; esgerip söleş: dikkatli konuş, dikkat ederek konuş, söznü allın artın esgermey söleşedi: lafın önünü sonunu düşünmeden konuşuyor.*

Esgertiv hatırlatma, aklına getirme.

Esgertivçü hatırlatıcı, hatıra getirici; düşündürücü, dikkat çekici.

Esgertme anıt, eser. *Burundan kalğan taş ~le: eskiden kalan taş anıtlar, kultur ~le: kültür eserleri.*

Esgertmek hatırlatmak, aklına getirtmek. *Anı hatasın esgertirge kerekdi: onun kabahatini hatırlatmak gerekir, sora sora esgertdim: sora sora aklına getirttim.*

Esirgen esrik, sarhoş. *~ esindegin aytır: esrik aklındakini söylemiş (as).*

Esirgenlik esriklik, şımarıklık, taşkınlık. *Kolu açha körgeninde ~ ete tebiregendi:* eli para görünce şımarıklık yapmaya başladı.

Esirik esrik, azgın, şımarık, sarhoş. *~ adam:* sarhoş adam, *~ ösgen arpa:* azgın büyüyen arpa.

Esirmek sarhoş olmak, taşkınlık yapmak, azgınlaşmak, kırıp dökmek. *Esirip arı bıla avnaydı:* sarhoş olup sağa sola yalpa vuruyor, *esirip bolğanni kırıp cıradı:* sarhoş olup her şeyi kırıp döküyor; *esirgenine tüberik:* azgınlığının cezasını çekesice (beddua).

Esirtmek sarhoş etmek, şımartmak. *Araki esirtedi, boza esirtmeydi:* rakı sarhoş ediyor, boza sarhoş etmiyor. *Baylık bir kavumlanı esirtedi:* zenginlik bazılarını şımartıyor.

Eski¹ eski, kadim, tecrübeli; bozuk, yıpranmış. *~ adetle:* eski adetler, *~ coruk:* eski yöntem, *~ çurukla:* eski ayakkabılar, *~ şahar:* eski şehir, *~ bolmak:* eskimek, bozulmak, *~ zamanda:* eski zamanda; *gırcın ~ bolğandı:* ekmek bozulmuş, *meşina ~ bolğandı:* makine eskimiş, makine yıpranmış.

Eski² kirli çamaşır; iç çamaşır. *~ cuvmak:* çamaşır yıkamak; *~ tikmek:* iç çamaşır dikmek, *~ camamak:* iç çamaşır yamamak, *~ kuşnu uyası kuru kalmaz:* tecrübeli kuşun yuvası kuru kalmaz (as).

Eskiçi eskici, eski şeyleri alıp satan kimse.

Eskiriv eskime, yıpranma, bozulma.

Eskirmek eskimek, yıpranmak, bozulmak. *Kiyimlerim eskirgendile:* elbiselerim eskimişler, *meşinala eskirgendile:* makinalar yıpranmışlar, makinalar eskimişler, *col azıgıbiz eskire tebiregendi:* yol azığımız bozulmaya başlamış.

Eslemek farketmek, farkına varmak, dikkat etmek, sakınmak. *Esleb bar:* dikkat ederek git, *kelgenni kim bolğanın eslediğimi:* gelenin kim olduğunu farkettiler mi? *Kesinji eslep cürü:* kendini sakınarak yürü, *anı eslegenleyime tohtadım:* onu farkedince durdum, *eslemey baradı:* farketmeden gidiyor.

Esletmey farketirmeden, çaktırmadan, görünmeden. *~ kelirge küreş:* farketirmeden gelmeye çalış.

Eslev farketme, dikkat etme, sakınma.

Esli akıllı, zeki, dikkatli. *~ adam:* akıllı adam, *bir da ~ sabiydi:* çok zeki çocuk.

Eslilik akıllılık, zekilik.

Esнемek esnemek.

Esnev esneme.

Essiz akılsız, kafasız, dikkatsiz.

Essizlik akılsızlık, kafasızlık, dikkatsizlik.

Eşek merkep, eşek. *kabır ~:* sırtlan, leş yiyen bir yırtıcı (zoo), *~ cer:* eşek semeri, *~ kulaklı:* koca kulaklı, *~ kıçırğan:* eşek anırması, *~den tuvğan ~:* eşek oğlu eşek (kötü söz), *~ gummos:* habis tümör, kanser, *~ cuva:* yenmeyen bir mantar türü (bot), *~ gıluv:* sığa, *~ bilgen arba col:* eşeğin bildiği araba yolu (d), *~ buzğa*

tirelgença: eşek buzla karşılaşmış gibi (d), ~ *çığılğança*: eşekden düşmüş gibi (d), ~ *çığanak*: devedikeni (bot), ~ *cüksüz kalmaz*: eşek yüksüz kalmaz (d),

Eşekça eşek gibi, ahmakça, dangalakça.

Eşekçi eşek güdücü, eşek bakıcısı.

Eşeklik eşeklik, ahmaklık, dangalaklık.

Eşik kapı. *Kabak ~*: avlu kapısı, *arbaz ~*: avlu kapısı, *oram ~*: sokak kapısı, *otov ~*: oda kapısı, *bav ~*: ahır kapısı, ~ *allı*: kapı önü, avlu,dışarı, *sabiyle ~ allında oynaydıla*: çocuklar dışarıda oynuyorlar, ~ *artı*: kipi arkası, ~ *kaña*: kapı tahtası, ~ *kanat*: kapı kanadı, ~ *leni kılıçlağgız*: kapıları sürmeleyiniz, ~ *bosağa*: kapı eşiği, *bir eşiği miñteşegi*: bir kapısı, bin deliği (bulmaca: örgü kafes, ~ *i cabıllık*: kapısı kapanasica ! (beddua), ~ *i kururuk*: kapısı kuruyasica (beddua), *eşiği tartıllık*→eşiği cabıllık.

Eşikçik küçük kapı, kapıcık.

Eşikli kapılı, yabancı, dışarılı. ~ *adamlı*: yabancı insanlar, ~ *çıçhan üylü çıçhannı eşikge kıstay edi*: yabancı fare evdeki fareyi dışarıya kovuyormuş (as: dağdaki bağdakini kovar).

Eşiliv örülme.

Eşilmek örülmek. ~ *çaç*: örülü saç, *çiy çibıkla bıla çeten eşebiz*: yaş çubuklarla sepet örüyoruz.

Eşim saç örgüsü.

Eşimdi→**Eşim**.

Eşitdiriv duyurma, işittirme.

Eşitdirmek duyurmak, işittirmek.

Kodu kıçırıp eşitdirmek: tellal bağırtarak duyurmak.

Eşitgen duyan, işiten. ~

eşitmegenne aytsın: duyan duymayana söylesin.

Eşitiliv işitilme, duyulma.

Eşitilmek işitilmek, duyulmak.

Eşitilgen zat tıldü: duyulmuş şey değil, *tauşla eşitiledi*: sesler duyuluyor.

Eşitir-eşitmez duyar duymaz, işitir işitmez.

Eşitiv duyma, işitme.

Eşitmegen duymayan, işitmeyen.

Eşitmek işitmek, duymak. *Kulakları eşitmeydi*: kulakları duymuyor, *eşitmedim deme*: duymadım deme.

Eşiv örme.

Eşme¹ örgü, çit, hevenk, deste. ~ *çaç*: örgülü saç, *sohan ~*: deste soğan, soğan hevengi.

Eşme² kızıl hastalığı, skarlatin. ~ *avruv*: kızıl hastalığı, *sabiyye ~ avruv tiygendi*: çocuğa kızıl hastalığı bulaşmış.

Eşmek örmek. *Çaç ~*: saç örmek, *çalman ~*: çit örmek, *çeten eşe turabız*: sepet örmekteyiz.

Eşta artık; yok canım, yok yahu, ne gezer, hayır sanmam;, öyle mi; galiba; muhakkak. *Ol endi barlık bolmaz, ~!* O gitmeyecektir, artık! *Bügün keterikmise?* ~ ~, *kaydan keteyik* : Bugün gidecek misin? Yok canım, nasıl gidelim? *Alan üy allıkmısa?* -*Eşta eşta, bizde üy alır açha kayda?*: Hey, ev alacak mısın? Ne gezer, bizde ev alacak para nerde? *Soslan kellik bolmaz, eşta*: Soslan gelmeyecektir, artık,

ala siznikilemidi? ~, biznikile bilyda bolmazla: onlar sizinkiler mi? Hayır sanmam, bizimkiler burada değildir, Hasan askerden kelgendi. Eşta? Hasan askerden gelmiş. Öyle mi? Alanı ataları ölgendi. ~ ~! Yok yahu! , ~, endi kelgenle biznikiledile: galiba, şimdi gelenler bizimkiler.

Et et. ~ *aşağan canıvarla: etobur hayvanlar, ~ cuvuk: sıhri akraba, kak ~: salamura et, kurutulmuş et, cön ~: diyafram kası, ~ kozlağan: yara iyileşirken yumuşak dokuların kabarak belirgin hale gelmesi, aşırı regenerasyon dokusunun oluşması, et etdirse da cav etdirmez: etlendirse de yağlandırmaz (d).*

Et-cen hısım akraba.

Etdiriv yaptıрма, ettirme.

Etdirmek etdirmek, yaptırmak. *Ho etdirginçi küreşdi: evet dedirtene kadar uğraştı, sabiyge umut etdirme: çocuğu ümitlendirme, aman tatuv etdirgendi: nahoş tat verdirmiş, koy ant etdirme: bırak, yemin ettirme.*

Etek etek; nihayet, son, uç. *Eki etegin başına kaplamak: eteğini başına geçirmek (d); cerni ~inde: dünyanın sonunda, alanı üyleri cerni ~indedi: dünyanın öbür ucundadır.*

Etek-ceñ etek-yen. *~i-ceñi ariv tigilgendi: eteği yeni güzel dikilmiş.*

Etik kapalı, örtülü. ~ *eşik: kapalı kapı.*

Etilgen yapılan, edilen, yapılmış. *Kol bıla etilgen surat: elle yapılmış resim.*

Etiliv yapma, etme.

Etilivcü örtülen, kapanan. ~ *bıçak: kapanan bıçak, kesi ~ eşik: kendiliğinden örtülen kapı.*

Etilmezlik yapılamıyacak. ~ *iş: yapılamıyacak iş.*

Etim¹ iş yapma, çalışma, beceri. *Tişiruvnu ~i kalaydı: kadının becerisi nasıl, ~ine kara: çalışmasına bak.*

Etim² fiil (gr), kip. *Köçüvçü ~: geçişli fiil, köçmevçü ~: geçişsiz fiil, hapaşlavçu ~: haber kipi, buyrukçu ~: emir kipi, belgisiz ~: faili belli olmayan fiil.*

Etimli becerikli, çalışkan, hamarat.

Etimsıfat sıfat fiil.

Etimsözlev bağfiil (gr).

Etiv yapma, etme.

Etivçü yapıcı, edici.

Etli etli, semiz.

Etilik etlilik, semizlik.

Etmek yapmak, etmek. *Ne eterinji alğadan sağış et: ne yapacağını önceden düşün, başıbnı suğarğa üy etebiz: başımızı sokmak için ev yapıyoruz, barmağım irin etgendi: parmağım iltihap yapmış, alçılık et: öncülük yap, ot etebiz: ateş yakıyoruz, kayğı eteme: kayğı duyuyorum, endişe ediyorum, söz ~: dedikodu etmek, ayıp etmegiz: afvedersiniz, ayıplamayınız, bir birine ~: bir birine düşman etmek, canından etmek: bıktırmak, bezdirmek, kele kete canımdan etdile: gele gide bıktırdılar, etalmaz işini başlama, başlasañ da taşlama: yapamayacağın işe başlama, başlamışsan bırakma (as).*

Etsiz etsiz, eti olmayan; zayıf, et tutmayan.

Etsizlik etsizlik; zayıflık.

Evül (malk) aksi, inat, dikkafa.

Ey! Bir nida ifadesi, ey, hey. ~ *camağat*: ey ahali, ~ *alayda ne söleşesiz*: hey, orada ne konuşuyorsunuz?

Eyra bir sevinç nidası, oh, yaşasın. ~ *atam ızına kaytadı*: yaşasın, babam geri dönüyor!

Ezdirmek ezdirmek.

Ezdirüv ezdirme.

Ezeme yiyinti, yenecek nesne. *O süzeme süzeme, süzemedede ezeme*: o-o-o kepçe kepçe, kepçede yenecek nesne (bulmaca: kepçe ile kepçe içinde balık).

Ezev zıt, hasım, üstüne gidici. *Aman orşuzğa ~ bolur*: kötü adam garibanın üstüne gitmeye alışkıdır (as), *ol maña ~ bolup turadı*: o bana hasım olup duruyor, *bir birigizge ~ bolmağız*: bir birinize hasım olmayınız.

Ezevlük zıtlık, hasımlık, üzerine gitmekten hoşlanmaklık.

Ezilmek ezilmek. *Tüpde kalıp ezildile*: altta kalıp ezildiler, *başı ezilgen cılança*: başı ezilmiş yılan gibi (d), *cüregi ezilmek*: yüreği yanmak, yüreği üzüntü duymak, *aña cüregim bek ezildi*: ona kalbim çok yandı, ona yüreğim çok üzüntü duydu.

Ezilüv Ezilme.

Ezirmek ezilmek, ufalanmak, çatlakmak. *Gardoşla kaynay kaynay eziredile*: patatesler kaynaya kaynaya parçalandılar, *eziregen almala*: ezilmiş elmalar.

Ezirev ezilme, ufalanma, parçalanma.

Eziv ezme.

Ezivcü ezici, çiğneyici.

Ezmek ezmek. *Cılanı başın ezdi*: yılanın başını ezdi, *çörtlevükleni kelide ezdim*: fındıkları havanda ezdim, *sarsmak ~*: sarımsak ezmek.

F

Fahmu zekâ, feraset; istidat, yetenek.

Fahmulu zeki, ferasetli; istidatlı, yetenekli. ~ *adam*: zeki adam, ~ *cazivçu*: yetenekli yazar.

Fahmululuk zekilik, feraset; istidatlılık, kabiliyetlilik.

Fahmusuz zekâsız, anlayışı kıt, feraseti olmayan; istidatsız, kabiliyetsiz.

Fahmusuzluk ferasetsizlik, anlayışsızlık; kabiliyetsizlik.

Fakır fakir, yoksul; garip, zavallı. ~ *nı kölü takır*: fakirin gönlü yufka (d).

Fal fal.

Falçı falcı.

Fana fena, kötü, berbat.

Fanalık fenalık, kötülük.

Farız (parız) farz, Allah'ın emri, borç.

Fasad fesad, karıştırıcı.

Fasık fasık.

Fatar ev, konut, daire.

Fatarçı sakin, oturan, (kira ile) ikamet eden.

Fatarlı dairesel. *Tört ~ üy*: dört dairesel ev.

Fatava→**Patava**.

Fategen→**Pateken**.

Fatıva→**Patava**.

Fatiha fatiha, ~ *suvra*: Fatiha Suresi.
Fayda fayda, yarar, faide. ~*si bolmağan küreş*: faydası olmayan mücadele.
Faydaçı faydacı, yarar sağlayan.
Faydalanmak faydalanmak, yararlanmak (pek kullanılmaz).
Faydalanuv faydalanma, yararlanma.
Faydalı faydalı, yararlı.
Faydasız faydasız, yararsız.
Fayğambar peygamber, bk.→ Payğambar.
Fayton fayton.
Feyruz (fayruz) firuze.
Fırğavun firavun, sahtekâr, çok fena (adam).
Fırğavunluk firavunluk, sahtekârlık, çok fenalık.
Fikir→Pikir.
Fitil fitil, gaz lambalarında gazı çekerek yanmayı sağlayan pamuk ipliğinden yapılmış şerit. *Lampa* ~: lamba fitili.
Fitir fitre. ~ *sadaka*: fitre sadakası.
Fitna fitne, fesat, ortalığı karıştırma.
Fitnaçı fitneye sebebiyet veren, arabozucu, karıştırıcı.
Fitnaçılık fitnecilik, arabozuculuk, karıştırıcılık.
Fitnalık fitnelik, karıştırıcılık.
Fuk Nart efsanelerinde adı geçen bir kahramanın adı.

G

Gabara bk. gabray.
Gabaş terlik, arkası basık ayakkabı.
Gabdeş yemlik, yalak.
Gabray ceket.
Gabu kepek. *Başım* ~ *bolğandı*: başım kepek olmuş.

Gabulanıv kepeklenme.
Gabulanmak kepeklenmek.
Gabuşur pul, ihtiyoz. ~ *bolmak*: pullanmak, pul pul dökülmek.
Gabuşurlanıv pullanma.
Gabuşurlanmak pul pul dökülmek.
Gacay bk.gaci.
Gaci kancık, dişi köpek.
Gacileniv kancıklanma, cilvenleme.
Gacilenmek kancıklanmak, döneklenmek, cilvenlemek.
Gacilik kancıklık, döneklik.
Gadura kevgir, kepçe şeklinde iri süzgeç.
Gagarak kozalak. *Narat* ~: çam kozalağı.
Gagay asabi, hoppa, sivri, eserli. ~ *baş*: sivri kafa, eserli kafa.
Gagu (malk.) yemiş. *Tatlı* ~*la*: lezzetli yemişler.
Gağaray bk. gagarak.
Gâhinik ~ *hans*: genç ot, yeni yeşeren ot.
Gakkı yumurta. *Çaykalğan* ~: cilk yumurta, ~ *tabmak*: yumurtlamak, ~ *buzmak*: yumurta kırmak, ~ *cağiv*: yumurta yakısı.
Gakkıbaş yumurta kafalı, kafası küçük olan.
Galav (malk.) bk. kalaç.
Gam (malk.) sıkı, sım sıkı. *Eşikni* ~ *etigiz*: kapıyı sım sıkı kapayın.
Gamayıv tıksırma, bıkma, aşırı derecede doyma.
Gamaymak tıksırmak, aşırı derecede doymak, bıkmak. *Etden gamayganma*: etten bıktım, *sütbaşidan gamayğınçı aşadık*: kaymaktan tıksırıncaya kadar yedik.
Gamaytiv aşırı derecede doyurma, tıksındırma.

Gamaytmak aşırı derecede doyurmak, tiksındırmak, tiksırtmak, tiksırıcaya kadar yedirmek. *Gamaythıncı aşatdıla:* tiksırıcaya kadar yedirdiler, *et barıbzını da gamaythandı:* et hepimizi de aşırı derecede doyurdu.

Gamhot bk. hamhot.

Gamij cılız, zayıf, çelimsiz. *Ol ~ni biridi:* o cılızın biri, *ke, sen ~!:* hadi sen de çelimsiz!

Gamijeniv kendini zayıf gösterme, kendine acındırma.

Gamijenmek kendini zayıf göstermek, (kendine) acındırmak. *Gamijlene turma da coluğa bar!:* kendine acındırıp durma da yoluna git!

Gamijlik cılızlık, çelimsizlik.

Gammeş manda. ~ *buğa:* erkek manda, ~ *iynek:* dişi manda.

Gamos ağızlık, tasma.

Gammoy (rus.) konvoy, muhafız. ~ *asker:* muhafız asker, ~ *bıla elmek:* muhafaza altında götürmek.

Gammoylandıriv gücendirme, incitme, kırma. *Kesin ~:* kubarma, şişme, kendini yüksek görme.

Gammoylandırmak incitmek, gücendirmek, kırmak. *Sabiyni nek gammoylandırğansa?:* çocuğu niye kırdın?, *kesi kesin gammoylandırıb turadı:* kendi kendine somurtup duruyor.

Gammoylaniv gücenme, kırılma, alınma. *Kereksiz ~:* lüzumsuz alınma.

Gammoylanmak gücenmek, kalbi kırılmak, incinmek, kırılmak, alınmak. *Men barmağanımda gammoylanıb ketgendi:* ben

gitmeyince gücenip gitmiş, *birbirine ~:* birbirine kırılmak.

Gammoyluk muhafızlık, refakat. ~ *etmek:* muhafızlık yapmak, refakat etmek.

Gamoj şibidik, terlik. *Kiyiz ~la:* keçe şibidikler.

Gampik eğri, yamuk. *Ol kaçan da ~ine baradı:* o her zaman yamuğuna (tersine) gider.

Gampiklik eğrilik, yamukluk.

Ganay bir kimsenin kendisinden küçük kardeşini veya yakın akrabasını sevmek için kullandığı sevgi ve şefkat ifade eden bir kelime, canım, canım-ciyerim.

Gapına ot yığını, tınaz, çeç, zahire yığını, namlı. ~ *etmek:* ot yığmak, tınaz yapmak, sap yığmak, *bir ~ biçen:* bir namlı ot.

Gapınalamak namlı yapmak, tınaz yapmak.

Gapınalav namlı yapma, tınaz yapma.

Gara 1. narzan, maden suyu kaynağı. ~ *suv:* maden suyu, *Muhu ~ suvla süzülüb ağadı ak tamağından:* Muhu'nun maden suları süzülüp akıyor ak damağından (halk türküsü). 2. *zuv ~!, duv ~!:* (hemen gitmeye, hemen atılmaya hazır anlamına gelen, kelime anlamı olmayan bir ünlem.)

Gardoş patates, kompül. ~ *baçha:* patates bahçesi.

Gardoşçu patatesçi.

Gatça (malk.) bk. gatçay.

Gatçalık (malk.) bk. gatçaylık.

Gatçay yosma, yelteck.

Gatçaylaniv yelteklenme, cilvelenme, işvelenme.

Gatçaylanmak yelteklenmek, cilvelenmek, işvelenmek.

Gatçaylık yelteklik, yosmalık.

Gâvur gâvur. ~ *kaç*: haç, istavroz, *ay ~kan içgenle!*: ey kâfir kanı içiciler!, ~ *bolgun, tüz aytmasañ*: doğrusunu söylemezsen gâvur ol!, ~ *dan tuvğan ~!*: gâvur oğlu gâvur!, *kalay aman ~sa sen!*: sen çok kötü bir gâvursun! (sen çok kötü birisin!).

Gâvurluk gâvurluk, kâfirlik. ~ *un koyarmı?*: gâvurluğunu bırakır mı?.

Gaya ~ *avuz (gayavuz)*: şom ağız, boş boğaz, artık söz söylemeye hazır ağız, ağız (mec.), ~ *ñı tıy!*: ağızını tut!, *sen ~vuz!*: sen boş boğaz!.

Gayavuz bir nevi balina.

Gazgaz şık, fiyakalı. ~ *etmek*: fiyaka yapmak.

Gazna hazine.

Gebdeş bk. gabdeş.

Geben yığın, öbek, ot yığını. *Salam ~*: sap yığını, *ögüz ~*: bir öküzün taşıyacağı büyüklükte ot yığını, *antav ~*: ipe sarılmış ot öbeği, ~ *kalamak*: öbek öbek ot yağmak, ~ *kuş*: anka kuşu.

Gebenek 1. kepenek, çoban giysisi. 2. (malk.) bk. göbelek.

Gebha mühür, damga.

Geboh ineklerde ishal ve ateşle seyreden bulaşıcı hastalık. ~ *tiygendi*: geboh hastalığı bulaşmış.

Gedeş (malk.) kümes.

Gelev (bot.) tabii ot, kır otu. ~ *körseñ cer sorma, kelbet körseñ er sorma*: ot yeşilliği görürsen toprağı sorma, alımlı adam görürsen yiğit mi diye sorma (a.s.).

Gella (malk.) koca karı, yaşlı kadın.

Kart ~: acuze kadın, koca karı.

Gemhot (malk.) bk. hamhot.

Gemmeş bk. gammeş.

Genca ~ *tay*: cins tay.

Genesisir (malk.) bk. genezir.

Genezir pespaye, çirkef, rezil, bayağı, iğrenç.

Genezirleniv iğrençleşme, bayağılaşma.

Genezirlenmek rezilleşmek, bayağılaşmak, iğrençleşmek.

Genezirlilik adilik, bayağılık.

Gerge ~ *çıpçık*: çayır kuşu, toygar.

Gerhana simli kumaş. ~ *cavluk*: simli kumaştan başörtüsü.

Geroh (malk.) bk. göröh.

Geten keten. *Ak ~*: pariska, ~ *baş çurukla*: keten ayakkabılar.

Gevüz kıştır kıştır olmuş. ~ *kotur*: kıştır kıştır yara.

Geyürge (malk.) bk. gürge.

Gıbi örümcek. *Kavdan ~*: bozkır örümceği, *kan ~*: tarantula, kan emen örümcek, *ağaç ~*: ağaç örümceği, *uv ~*: zehirli örümcek, ~ *av*: örümcek ağı.

Gıbidış (malk.) bk. gebdeş.

Gıbir sokulgan olmayan, kimseye yaklaşmayan, yabani, ürkek. ~ *hali*: yabani hal, soğuk karakter, ~ *bolmak*: sokulgan olmamak, yabani durmak.

Gıbirilaniv yabanileşme, ürkekleşme, soğuk durma.

Gıbirilanmak yabanilenmek, sokulmamak, uzak durmak.

Gıbirlik soğukluk, yabanilik.

Gıbışı piç, gayrimeşru çocuk. ~ *sabiy*: piç çocuk.

Gıbışılık piçlik.

Gıbt tulum, karın. *Bişlak* ~: peynir tulumu, ~ *bişlak*: tulum peyniri, *cav* ~: yağ tulumu, ~ *cav*: karın yağı, ~*ın turguzub keledi*: göbeğini sarkıtarak geliyor, ~ *kobuz*: gayda, tulumlu çalgı.

Gıbtlı göbekli, karınlı.

Gıca dişsiz. ~ *avuz*: dişleri olmayan ağız.

Gıcı (malk.) kramp, kasılma, çekilme, gerilme. ~ *bolmak*: kramp girmek, kasılmak.

Gıcır yerden bitme, bodur, kısa. ~ *terekçikle*: bodur ağaçcıklar.

Gıday boynuzsuz. ~ *eçki*: boynuzsuz keçi, ~ *eçki suvğa karasa kesin ulak sunar*: boynuzsuz keçi suya bakınca kendini oğlak sanırmış (a.s.).

Gıdır kazınmış, ot bitmemiş, verimsiz, kısa kesilmiş. ~ *cerle*: ot bitmeyen yerler, verimsiz topraklar, *başın* ~ *etmek*: saçlarını kazıtmak.

Gıga (malk.) bk. gıkka.

Gıh kaka, pis, tu kaka!. ~, *tiyme!*: kaka, dokunma!, ~*ıñı ceyme!*: bok yeme!, ~*ı kelmek*: kakası gelmek, *sabiy* ~*ın etdi*: çocuk kakasını yaptı.

Gıj bir nida. *Arbanı çarhları* ~ ~ *ete baradı*: arabanın tekerlekleri gıj gıj ede ede gidiyor.

Gıkka bebek.

Gıkkaçık bebecik.

Gıkkalanıv nazlanma, çocuklaşma.

Gıkkalanmak bebeclenmek, nazlanmak.

Gıl kâr, kazanç, fayda, yarar. ~ *tüşürmek*: kazanmak, kâr sağlamak, ~ *çığarmak*: faydalanmak, yararlanmak, ~

üzmek: menfaat koparmak, kâr koparmak.

Gıla ~ - *mıla*: özenmeden, rasgele, eğri büğrü. *Başlığın* ~ - *mıla baylab keledi*: başlığını özenmeden bağlayıp geliyor, ~ - *mıla cürüy keledi*: eğri büğrü yürüyerek geliyor.

Gılanç zigzag, dönemeçli, virajlı. ~ *col*: virajlı yol, *suv* ~ *aylanıb baradı*: su (dere) zigzag çizerek akıyor.

Gılav halka. ~ *şeker*: halka şeker.

Gılca kavis şeklinde, hilal şeklinde, eğri. ~ *müyüz ögüz*: kavisli boynuzları olan öküz.

Gıldırıvay (malk.) bk. gıldıvay.

Gıldıvça (malk.) salıncak. ~*da uçmak*: salıncakta uçmak.

Gıldıvlamak (malk.) sallanmak, (salıncakta) sallanmak, çalkalanmak. *Kanğa köpür gıldıvlaydı*: tahta köprü sallanıyor.

Gılın bk. gıltın. ~ *kuş*: baykuş.

Gılv sıpa, eşek yavrusu. *Eşek* ~ *tabhandı*: eşek sıpa doğurmuş, ~ *çıçan*: su faresi.

Gılla hafif meşrep, kendine özgü uçuk halleri olan.

Gıllı faydalı, kârlı, kazançlı. ~ *iş*: kârlı iş, *ol alay* ~ *tüldü*: o, o kadar yararlı değil.

Gıllıv (malk.) ritim, ahenk.

Nazmunu ~*u*: manzumenin ritmi.

Gılmay değnek, sopa, âsa.

Gıltın şaşı, şehla.

Gıltinköz şaşı gözlü, şehla gözlü.

Gıltınlık şaşılık, şehlalik.

Gımih kısa, kısa kesilmiş, dipten biçilmiş. ~ *cünlü koy*: kısa yünlü koyun, ~ *sakal*: kısa kesilmiş sakal, ~ *kırmak*: dipten kırmak,

biçenni ~ çalırğa kerekdi: otu dipten biçmek gerek.
Gımıhlamak kısa kesmek, dipten kırmak.
Gımıhlatmak kısa kestirmek.
Çaçlarını nek gımıhlathansa?: saçlarını niye kısa kestirdin?.
Gımıhlav kısa kesme.
Gımıhlık kısa kesilmişlik, kısalık derecesi.
Gıntdı kapris, marifet, içten pazarlık. *Anı ~larını artımı bollukdu: onun kaprislerinin sonu gelmez.*
Gıntdıçı bk. gıntdılı.
Gıntdılı marifetli, şakacı, kaprisli, tuhaf. *~ kadın: kaprisli kadın, ol bir da ~dı: o pek marifetlidir.*
Gıntdılık kaprislilik, tuhaflık, şakacılık, marifetlilik.
Gıp (pekiştirme eki) *~ - gırın: op oyuk, ~ - gırtçı: dip diri, kap katı.*
Gıpi kevgir, süzgeç.
Gıpi ayran: kefir, süttten yapılan ve ayrına benzeyen şifalı bir içecek (Karaçay-Malkarlılara özgü).
Gırança (malk.) başörtüsü, şal.
Gırayt (malk.) kazkafalı.
Gırcın ekmek. *~ tegene: hamur teknesi, ~ tuvrağan: ekmek dilme, ~ umur: ekmek kırıntısı, ~ çançılğan ayran: ekmek doğranmış ayran, ~ kaşa: ekmek tahtası.*
Gırcınlık ekmeklik.
Gırgır geveze, çenesi düşük, gevezelik. *~ sözünü koy!: geveze, sesini kes!, ~ etmek: gevezelik etmek, ~nı koy!: gevezeliği bırak!.*
Gırhı sert, kaba, kubat, saygısız, nezaketsiz. *~ adam: kaba adam, ~ cuvab: sert cevap, ~ söz: kubat söz, ~ caşur: sert yağmur.*

Gırhılanıv kubatlaşma, saygısızlaşma, sertleşme, kabalaşma.
Gırhılanmak kabalaşmak, kubatlaşmak.
Gırhılık kabalık, sertlik, saygısızlık.
Gırıldamak gevezelik etmek, çok konuşmak, çene çalmak, zevzeklik etmek. *Köb gırıldama!: çok çene çalma!, tohtavsuz ~: durmadan gevezelik etmek, gırıldab turma!: zevzeklik edip durma!.*
Gırıldav zevzeklenme, gevezelik etme, çene çalma.
Gırıldavuk zevzek, geveze, çenebaz, boşboğaz.
Gırın kof, oyuk, içi boş, kovuk. *~ kab: içi oyuk kabak, suv ~: su kabağı, ağaçnı ~: ağacın kovuğu, ~ terek: kof ağaç.*
Gırmık bükülmüş ottan yapılan sicim. *~ tartmak: (ot yığınının rüzgar tarafından uçurulmaması için ottan yapılan ipin her iki ucuna ağırlık bağlanarak ot kümesinin üzerinden geçirilerek uçları sarkıtılır ki, sözü geçen fiil bu işlemi yapmak anlamına gelir), otun üzerine ottan yapılmış ip çekmek.*
Gırmıkçı ottan ip yapan usta.
Gırmır hırgür. *~ bolmak: hırgür olmak.*
Gırnav geçimsiz, huysuz, vahşi, yabani. *~ adam: huysuz adam, ~ kiştik: yabani kedi, sokak kedisi.*
Gırnavluk huysuzluk, vahşilik, geçimsizlik, yabanilik.
Gırt 1. topak, parça, kesek. *Tuz ~la: çekilmemiş tuz, ~ şeker: küp şeker.* 2. (şiddetli şekilde hayır demek veya ters reaksiyon göstermek için kullanılan bir

- ünlem), nah!, yok be!, öyle mi!. ~ *saña!:* nah sana!, ~ *deriger!:* yok canım!.
- Gırtçı** diri, adeleli, topak, elastik, yumak, yumru, parça. ~ *sanlı caş:* uzuvları adeleli delikanlı, ~ *caş:* kuvvetli genç, *cav ~:* yağ topağı, *pirinç bek ~ bişgendi:* pirinç çok diri pişmiş.
- Gırtçıl** diri halde, diri-diri, erimemiş, yumuşamamış, yumuşamadan. ~ *aşamak:* diri-diri yemek.
- Gırtı** topak, pürtük, yumak, yumru, düğüm. ~-~ *bolmak:* pürtük-pürtük olmak, düğüm-düğüm olmak.
- Gırtgınlık** kalça. ~ *ım avruydu:* kalçam ağrıyor.
- Gırtgınlık** (malk.) bk. gırtgınlık.
- Gıstı** 1. demet, bağlam. *Buday ~:* buğday demeti. 2. bk. kıstı.
- Gıtı** (malk.) baraka, gecekondu. *Ala ~da caşaydıla:* onlar barakada yaşıyor, *carlı ~sı bayğa kala körünür:* fakirin barakası zengine saray görünür (deyim).
- Gıyı** kütle, iri parça. *Buz ~:* buz kütlesi, ~ *buzlu:* iri buzlu, kalın buzlu.
- Gız-gız** *suvukdan ~ ete:* soğuktan titreyerek.
- Gızih** buzlanmış, buz tutmuş. *Colla ~ bolğandıla:* yollar buz tutmuş.
- Gızıldamak** üşümek, titremek. *Suvukdan ~:* soğuktan titremek.
- Gızıldav** titreme.
- Gızman** kılı kırk yaran, mızız, müşkülpesent; hasis, cimri, açgözlü.
- Gızmanlık** mızızlık, müşkülpesentlik.
- Gızmarlanmak** kılı kırk yarmak, mızızlık yapmak; cimrilenmek, açgözlülük etmek, hasislik etmek.
- Gıznav** bk. gızman.
- Gıznavlık** bk. gızmanlık.
- Gilâv** dere, çukur, yarık, çatlak. ~ *kaya:* çatlak kaya, yarılmış kaya.
- Gimadah** (malk.) kör, küt. ~ *cülgüç:* küt çakı, ~ *kıptı:* kör makas.
- Gimigiv** kıvrılma, uyuşma, ölme, geberme, zıbarma.
- Gimikmek** uyuşup kalmak, kıvrılmak, tükenmek, ölmek, gebermek. *Kart gimigirge cetgendi:* ihtiyarın ölmesine az kalmış, *suvukdan gimigib turadı:* soğukatan uyuşup duruyor.
- Gin** (bot.) dere otu.
- Ginasuv** cıva. ~ *adam:* ele avuca sığmayan adam.
- Ginci** 1. oyuncak bebek, kukla. 2. göz merceği.
- Gındavur** basma. ~ *cavluk:* basma baş örtüsü.
- Girah** (malk.) cılız.
- Girej** dik kafa, ayak direyen, inatçı.
- Girejiv** donarak ölme, donma.
- Girejmek** donmak, kasılmak, kaskatı kesilmek, donarak ölmek. *Tabılğanında suvuktan girejib tura edi:* bulunduğu soğuktan donarak ölmüş vaziyette idi.
- Girtçi** (malk.) bk. gırtçı.
- Gitçe** küçük. *Bek ~:* çok küçük, ~ *sabiyça:* küçük çocuk gibi, ~ *zamanında:* küçükken, ~ *rek:* küçükce, *çuruklarım ayaklarıma ~ boladı:* ayakkabıları ayaklarıma küçük geliyor, ~ *tilçik:* küçük dil, ~ *barmak da asıvdu:* küçük parmak dahi faydadır (a.s.), ~ *ciltin ulla*

elni candırır: küçük kıvılcım büyük köyü yakar (a.s.).
Gitçeleğen küçülten.
Gitçelendirmek küçültmek.
Gitçelenme küçülme.
Gitçelenmek küçülmek, çocuklaşmak.
Gitçeley küçüklükte, küçükken.
Gitçelik küçüklük, çocukluk.
Godur dayanıklı, mukavim. ~ *eşek:* dayanıklı eşek.
Goguş tavuk.
Goj 1. *içi* ~ *barmak:* sürgün olmak, ishal olmak. 2. ~ *maka:* toprak kurbağası, yer kurbağası.
Gokka süs, motif, nakış, renkli, süslü. ~ *hans:* süs bitkisi, çiçek, ~ *közle:* renkli gözler, *cılamasañ sanna* ~ *la allıkma:* ağlamazsan sana süslü şeyler alacağım, *sarja uşatıb* ~ *hansları, basmay cürüyme sırtlada:* sana benzeterek çiçekleri, basmadan yürüyorum kırlarda (sırtlarda), ~ *körgeñ kölge asıv:* süslü (şeyler) görmek gönüle fayda (a.s.).
Gokkaköz renkli gözlü, güzel gözlü.
Golca iri, kocaman, kalın.
Golçu yamuk, biçimsiz, eğri büğrü. ~ *inyek:* yamuk inek, ~ *suna cürüy keledi:* yamuğuna yürüyerek geliyor.
Golçuluk yamukluk, eğrilik.
Golpu buruşuk, örselenmiş, beceriksiz, yanpiri, deforme, sakar. *Çepkenni cağası* ~ *bolğandı:* cepkenin yakası deforme olmuş, *Soslan* ~ *suna bara keledi:* Soslan yampiri yampiri geliyor, ~ *adam:* sakar adam.
Golpulanıv buruşma, deforme olma.

Golpulanmak buruşmak, deforme olmak. *Kiyimlerim cañurdan golpulannandı:* elbiselerim yağmurdan buruşmuş.
Golpuluk buruşukluk, yanpirilik, sakarlık.
Golunkıldı (zool.) ardıç kuşu.
Golya (goliya) *sıfatına* ~!: kalıbına yazık!, tuh sana!.
Gonda aptal, yontulmamış, kazık. *Kart* ~: koca bebek (çocuk gibi davranan yetişkin), *ol ~nı sözüne nek karaysa?:* o aptalın sözüne ne bakıyorsun?.
Gondalanıv kabalaşma, kazıklaşma.
Gondalanmak kabalaşmak, aptalca davranmak, terslik çıkarmak.
Gondalık kabalık, yontulmamışlık, aptallık.
Goppan iri, kocaman, şişko. ~ *ayak:* iri çanak, *ağaç* ~: büyük ağaç çanak, *may* ~: büyük yağ çanağı, ~ *tolu sütbaşı:* büyük çanak dolusu kaymak.
Goppanlanıv uyumsuzluk, terslik.
Goppanlanmak uyumsuzlaşmak, terslik çıkarmak, şişmek.
Goppanlık bk. goppanlanıv.
Gor sevinç, mut, neşe, keyif. ~ *bolmak:* keyiflenmek, sevinçle dolmak. *Birbirleri bıla caraşıb* ~ *bolub çaşaydıla:* birbirleriyle anlaşarak mutluluk içinde yaşıyorlar, *bayram bıla birgeley sabiyleri ata üyelerine cıyılıb* ~ *boladıla:* bayramla birlikte çocukları baba ocağına toplanarak sevinçle doluyorlar.
Goriy 1.sırık, uzun. ~ *ine:* uzamına, sırık gibi, *çaşçık* ~ *ine ösüb baradı:* çocuk sırık gibi uzayıp gidiyor.

Goriy 2 paganlık dönemine ait bir tanrı adı (rüzgâr tanrısı). Goriy, goriy, gooriy! Es rüzgâr es! (büyüklerin tinas savurması sırasında, rüzgârın esmesi için çocukların yakarmaları).

Goşa soylu kadın, prenses, biyke.

Gotman iri yarı, kaba saba, yontulmamış, kocaman, ağır.

Gottur aksi, hatır gönül saymayan, ters, kaba, sevimsiz. ~ *adam*: aksi adam, ~ *una söleşib turğan bolmasa cuk eterik töldü*: tersine konuşup durmaktan başka bir şey yapacağı yok.

Goyra sırık. ~ *kibik ösgense*: sırık gibi büyümüşsün.

Göbel ham, idmansız. ~ *at*: idmansız at, ~ *bolmak*: hamlaşmak, dayanıksız hale gelmek.

Göbelek kelebek. ~ *kar*: lapa lapa yağan kar.

Göbelekge kelebek. *Gokka hanslağa ~le konadıla*: çiçeklere kelebekler konuyor.

Göbellik hamlık, idmansızlık.

Göceb güreşçi, pehlivan.

Göceblenmek kuvvet gösterisi yapmak, kuvvetlenmek, güçlenmek. *Caşçık ösüb göceblenib baradı*: oğlancık büyüyüp güçlenip gidiyor.

Göceblilik pehlivanlık.

Göcebsiniv öfkelenme, küsme.

Göcebsinmek öfkelenmek, kızmak, küsmek, somurtmak, gücenmek. *Maņa işanmaydı deb ataņa göcebsinme da üsüñe tüşgenni tındır*: bana itimat etmiyor diye babana öfkelenme de üstüne düşeni yerine getir, *kesi kesine*

göcebsinñenni koysañ igi bolurmu edi?: kendi kendine küsmeyi bıraksan daha iyi olmaz mıydı?.

Göcef (malk.) bk. göceb.

Gödü adi, ahlaksız (genellikle yaşlı kadınlara söylenir). *Kart ~*: yaşlı kaltak.

Gödületiv fahişe haline getirme.

Gödületmek önüne gelen tarafından kullanılmak, fahişe haline getirmek.

Gögen güyüm.

Gölendir (bot.) maydonoz.

Gön deri, kösele, meşin, işlenmiş deri. ~ *çarıkla*: kösele ayakkabılar.

Göroh tabanca, pistol. ~ *bıla ırmak*: tabancayla vurmak.

Göş (malk.) samanlık, odunluk.

Gözen kiler, erzak odası. ~ *tolu aşarık*: kiler dolusu yiyecek.

Gözenek gözenek, çubuk, kamış, sicim gibi şeylerle örülerek yapılan nesne.

Gözet gece gözetimi. *Cılkı ~*: yılının gece gözetimi.

Gözetçi çoban, muhafız. *Cılkı ~*: geceleyin yılki güden çoban.

Gözür kumar, kumar oynama.

Gubu (malk.) bk. gıbyı.

Gubus (malk.) bk. gummos.

Gucuma 1. kurt sürüsü. 2. bit, böcek.

Guduçu hırsız.

Guduçuluk bk. guduluk.

Guduluk hırsızlık.

Guguk bk. Gılın kuş baykuş. ~ *kıçırğınçığa deri*: baykuş ötünceye kadar.

Guguruk horoz. ~ *kıçıradı*: horoz ötüyor, ~ *la kıçırğan zaman*: horozların öttüğü zaman, ~ *kıçırmasa da tañnı atarı kalmaz*:

- horoz ötmese de tan yeri ağarmadan kalmaz (a.s.).
- Gugurukku** bk. guguruk.
- Guguruklanıv** horozlanma, diklenme.
- Guguruklanmak** horozlanmak, diklenmek. *Ne zatha guguruklanasa?:* ne diye horozlanıyorsun?.
- Gujdar** baş, reis, rehber (genellikle hayvanlar için kullanılır). *~ kiyik: başgeyik, ~ acir:* at sürüsünü yöneten aygır.
- Gula** (malk.) et kafalı, alık, ahmak. *~ koy artıdan ürker:* alık koyun sonradan ürker (a.s.).
- Gulla** (malk.) tabut. *Ağaç ~:* ağaç tabut.
- Gulmak** topakcık, yumakcık, yumak yumak, pütürlü, yumrucuklu, topok topak. *~ bilamuk:* unu yumak yumak kalmış, iyi pişmemiş un çorbası. *~ ayran susap:* yoğurdu iyi karılmamış ayran.
- Gulmaklanıv** yumakcıklar haline gelme, topakcıklanma.
- Gulmaklanmak** yumak yumak olmak, yumakcıklar haline gelmek.
- Gulmaklı** topakcıklanmış.
- Guloç** baston.
- Gulos** kulp, kabza, kol, sap.
- Gumhot** (malk.) bk. hamhot.
- Gummos** ur, şişlik, siğil. *Eşek ~:* kötü huylu ur.
- Gumu** (malk.) 1. ambar, mahzen. 2. ekin tanesinden yapılan bir çeşit boza. *Zinhi ~:* yulaf bozası.
- Gumuh** (malk.) keskin olmayan, küt, kör. *~ bıçak:* kör bıçak.
- Gumuljuk** (malk.) bk. kumursha.
- Gunç** *~ bolmak:* kaybolmak, yok olmak, *~ etmek:* kaybetmek, yoketmek.
- Guppur** (malk.) bk. mukkur.
- Guppururak** kamburca, az kamburlaşmış.
- Guppurluk** (malk.) bk. mukkurluk.
- Guppuş** (malk.) kıvrık, büzük. *~ bolmak:* kıvrılmak, büzülme.
- Gura** baba hindi, kabarmış hindi. *~ kılığı tutsa:* baba hindi huyu tutsa.
- Gurgum** (bot.) beктаşi üzümü.
- Gurgun** (malk.) kertenkele.
- Gurjaba** (malk.) dantel, dantela. *~ çağa:* dantel yaka, *~ iyne:* dantel iğnesi.
- Gurmuk** nezaketsiz, kaba, saygısız. *~ kılık:* kaba ahlak, nezaketsizlik.
- Gurmukluk** nezaketsizlik, kabalık.
- Gurnos** 1. (malk.) kısa, güdük. *~ burun:* güdük burun. 2. (malk.) bk. gurnoş.
- Gurnoş** sümük.
- Gurnoşlu** sümüklü.
- Gurt** gurk. *~ tavuk:* gurk tavuk, *~ çığarmak:* yumurtadan civciv çıkarmak, *~ catmak:* gurk yatmak.
- Guruldamak** (malk.) bk. gürüldemek.
- Guruşha** (guruşka) serzeniş, darılma, gücenme, sitem. *Uvak ~la:* küçük serzenişler, *~ etmek:* serzenişte bulunmak, *~ etib aytdı:* gönül koyarak söyledi, *~ avaz bıla söleşdi:* kırıgın sesle konuştu.
- Guruşhacı** sitemci.
- Guruşha-guva** serzeniş-sitem. *~ bolmak:* bozuşmak, birbirini incitmek.
- Guruşhalamak** gücenmek, sitemde bulunmak, serzenişte bulunmak.

Guruşhalav serzenişte bulunma, gücenme.

Guruşhalı sitemli, serzenişli.

Guruşhalık sitemlik, serzenişlik. ~ *bolmak*: sitemlik olmak, sitemi haketmek.

Guruşhalık-guvalık sitemlik-serzenişlik, üzüntü vericilik.

Gutça (malk.) köpek, av köpeği.

Gutdur kötü, berbat, fena.

Guvuldağan uğuldayan, uğultu. *Celni ~ı eşitiledi*: rüzgarın uğultusu duyuluyor.

Guvuldamak uğuldamak. *Cel guvuldaydı*: rüzgar uğulduyor.

Guvuldav uğuldama, çınlama, uğultu yapma.

Guzaba acele, ivedi, çabuk. ~ *etmek*: acele etmek, ~ *söleşiv*: acele konuşma, çabuk konuşma.

Guzabaçı aceleci, telaşçı.

Guzabalamak acele etmek.

Guzabalatıv acele ettirme, çabuklaştırma.

Guzabalatmak acele ettirmek, çabuklaştırmak.

Guzabalavçu aceleci.

Guzabalı acil, acele, telaşlı. ~ *işim bardı*: acil işim var, ~ *kün*: telaşlı gün.

Guzabalık çabukluk, ivedilik.

Guzabalılık acelelik, çabukluk.

Güh havan. ~ *tüymek*: havanda dövmek.

Gül gül, çiçek. ~ *saptağay*: çiçek sapı, ~ *coppu*: çiçek demeti, ~ *satıvçu*: çiçekçi.

Gülhaniy lale.

Gülleniv çiçeklenme.

Güllenmek çiçeklenmek. *Sırtla güllene başlağandıla*: tepeler çiçeklenmeye başlamış.

Güllü çiçekli. ~ *kumaç*: çiçekli kumaş, ~ *tüz*: çiçekli düzlük.

Güllük çiçeklik.

Gülmendi cavluk ipek başörtüsü.

Günah günah. ~ *ı kurusun!*: günahı kurusun!, Allah günahını affetsin!, ~ *ğa sanamak*: günaha saymak, ~ *ha kiriv*: günaha girme, ~ *söz aytmak*: günah söz söylemek, *anı ~ın alasa*: onun günahını alıyorsun, ~ *kesini bolsun*: günahı kendine ait.

Günahlı günahkâr, suçlu. ~ *bolmak*: günahkâr olmak.

Günahlılık günahkârlık.

Gür ~ *deb canmak*: gürültü çıkararak yanmak, gürleyerek yanmak.

Gürbe zahire konulan devasa sandık, zahire depolanan sandık. ~ *mirzev kuymak*: sandığa zahire doldurmak.

Gürbeci demirci dükkkanı, demirci.

~ *tokmak*: demirci tokmağı, *Temirçi Cumarıkını ~si savlay Karaçayda belgili edi*: Demirci Cumarık'ın demirhanesi bütün Karaçay'da meşhurdu.

Gürcü Gürcü.

Gürcüça Gürcüce.

Gürcülü Gürcistanlı.

Gürenke eskiden kullanılan ve takriben yarım kiloya tekabül eden ağırlık ölçüsü.

Gürge ~ *kün*: Salı günü, *ala ~ kün kellikdile*: onlar Salı günü gelecekler.

Gürüldegen gürleyen.

Gürüldemek gürlemek, gürültü çıkarmak. *Kök gürüldeydi*: gök gürlüyor, *ot gürüldeb canadı*: ateş gürleyerek yanıyor, *Mirji Tavdan*

gürüldegen tavuşla eşitiledi: Elbruz Dağından gürlleme sesleri duyuluyor.

Gürüldetiv ses çıkartma, gürültü çıkartma.

Gürüldetmek gürültü çıkartmak, patırtı çıkartmak.

Gürüldev ses çıkarma, gürültü çıkarma, gürlleme.

Güttü yassılaştırmış şey, tablet, bazlama, çörek. *Kül ~:* külde pişmiş çörek, *~ bolmak:* yassılaştırmak, *aday ~:* ebemgömececi (bot.), *~ üsüne kalaç:* bela üstüne bela, püsküllü bela anlamına deyim, *tuzlu ~:* tuzlu çörek (şaman inancına göre yedi yolun birleştiği yerden bir miktar toprak alınır; aşırı derecede tuz katılarak hamur yoğurulur ve bu topraktan biraz katılır; hamur yassılaştırılarak bazlama şekline getirilmek suretiyle pişirilir. Bu tuzlu ekmeği yiyip uyuyan genç kız veya delikanlı rüyasında evleneceği kimseyi görürmüş).

Güyre (malk.) bk. gürbe.

Ğ

Ğaj-ğuj dağır-dugur, gay-guy (bir çeşit ağız gürültüsünü ifade eden anlamsız sözler).

Ğarb garb, batı, mağrib.

Ğij ğij (bir nida ifadesi). *~ degen tavuş:* ğij diyen ses.

Ğijıldamak ğajır ğujur etmek.

Sincırını ğijıladağanı bılaydan eşitiledi: zincirin ğajur ğujur etmesi buradan duyuluyor.

Ğijıldav şangur şungur etme.

Ğirıldamak gır gır sesi çıkarmak.

Meşina ğirıldab işleydi: makine gır gır diye çalışıyor.

Ğirıldatmak gır gır diye ses çıkartmak.

Ğirıldav gır gır sesi çıkarma.

Ğirmır hırgür, şamata. *Arabız ~dı:* aramız bozuk, aramızda hırgür mevcut, *~ bolmak:* nizalı olmak, *~ etmek:* hırgür etmek, *~ bolub turmak:* sürtüşüp durmak.

H

Ha¹ bir nida ifadesi. *Ha na ha:* ha ha ha.

Ha² hey. *~ saña aytama:* hey sana söylüyorum.

Habapçı kasap.

Habur-çubur kalan-bulan; kırık dökük, kıvr zıvır, ufak tefek. *Üynü ~ ~ ların iynekelege aşatabız:* evin kalan bulanlarını ineklere yediriyoruz, *~ ~ lanı cıyama:* ufak tefekleri topluyorum.

Hacı hacı, hacc görevini ifa eden kimse. *~ge barıv:* hacca gitme, *oy sen ~ bolğun:* ey sen hacı olasin (iyi temenni), *~hoca:* hacı-hoca, *~kap:* balkabağı.

Hacilik hacılık. *Anı ne ~i ne başı:* onun ne hacılığı ne de kendisi (beş para etmez), anlamına (d).

Haciret¹ Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göçü.

Haciret² hicret eden, muhacir, göçmen. *~ bolmak:* göçmen olmak, muhacir olmak.

Haciret³ muhacir, göçmen. [Karaçay-Malkar'da 1885 ve 1905'te Osmanlı Devleti'ne göçedenlere "**Haciretle**" =

muhacirler, demek adet haline gelmiştir], *Al ~le ketgen cıl altı cılında edi:* ilk muhacirlerin gittiği yıl altı yaşında idi, *~le ketgen cıl:* muhacirlerin gittiği sene, *Ekinçi ~leden üç cıl sora tuvğanma:* İkinci muhacirlerden üç yıl sonra doğmuşum (o zamanlar, bu göçler çok önemli hadiseler olarak kabul edildikleri için, göç yılları tarih belirlemek için kullanılmışlardır).

Haciretlik muhaceret, göçmenlik.
Haçipsı bir Abaza kabilesi, Haçipsı.
Haçipsılı Haçipsı abazalarına mensup.
Hadam yemek. *~ etmek:* yemek yemek (nadir kullanılır).
Hadavus nahoş, fena, berbat; hikâyeci, yaramaz herif, haylaz, hayta. (bu kötüleme sıfatı, kişinin yüzüne karşı da söylendiği için hafif ve mizahi bir kötülemeyi ifade eder. Karaçay-Malkar/Orus Sözlükte verilen rusça karşılıklar tamamen yanlıştır). *~ kün:* berbat gün, nahoş gün; *Kayda kaldın ~!* Nerde kaldın hikâyeci? *Ey ~ sana aytama:* ey hayta, sana söylüyorum! *~ bolluk!* Lanet olasıca! *Bilgeniñ ~lukdu:* bildiğin haytalık, *~ kayda ese da körünmeydi:* yaramaz herif kimbilir nerde, ortalıkta görünmüyor.

Hadek *hareket-* *~:* çeyiz-eşya, eşya ve çeyiz sandığı, gelinin beraberinde getirdiği ev eşyası ile çeyiz sandığında biriktirdiği her türlü malzeme, çeyiz varlığı, (gelinin çeyizini ifade etmek için bu iki kelime birlikte kullanılır: **hareket-hadek**). *Satanaynı hareket-hadeği bek alamat köre*

edim: Satenay'ın çeyizi-eşyası çok güzelmiş.

Hagi (malk) hububatı öğütmeden önce kurutmaya yarayan taş fırını.

Hagok süslü, şık, zarif. *~ tişiruv:* süslü kadın, *~ erkisi:* şık erkek.

Hagoklanıv süslenme, havalanma; gösteriş yapma, hava atma.

Hagoklanmak süslenmek, havalanmak, havalara girmek; gösteriş yapmak, hava atmak.

Hagokluk şıklık, zerafet, çalım; gösterişlilik, havalılık.

Hahay eyvah, imdat, yaygara, çağırma, çığlık, ünleme,. *O, ~ beri cetigiz!* Hey imdat, buraya yetişiniz! *Kıçırık-hahay:* bağırp çağırma, *kıçırıp ~ etedi:* bağırp çağırıyor, *bolğannı ~ğa buvdu:* her taraf çığlığa boğdu.

Hahayçı çığırktan, yaygaracı, bağırp çağırıcı.

Hahaylamak imdat istemek, çağırma, bağırmak, çığlık atmak, ünlemek. *İtleni hahayladı:* köpekleri çağırıldı.

Hahaylav imdat isteme, çağırma, çığlık atma.

Hahay-tuvay → kıçırık-hahay.

Hak hak, hisse, pay, ücret; gerçek, doğru, hak. *~ aşamağan adam:* hak yemeyen insan, *~ kesmek:* ücret biçmek, *ala ~ların artığı bila aldıla:* onlar haklarını fazlasıyla aldılar, *Seni ~ıña ne berdile:* senin hissene ne verdiler, *kesi ~ı aldım:* kendi payımı aldık; *calçını ~ı:* hizmetkârın ücreti, *calçını ~ın ber da canın al:* hizmetkârın (ırgatın) ücretini ver de canını al (as), *işçilege ~ töleyme:* işçilere ücretlerini ödüyorum; *~ duniya:*

- gerçek dünya, *hocanı sözlerini barı ~di:* hocanın sözlerinin hepsi doğru, *ölüm ~, meres halal:* ölüm gerçek, miras helal (d), *Soslan hauh duniyadan ~ duniyağa avuşdu:* Soslan geçici dünyadan gerçek dünyaya yer değiştirdi.
- Hakına** hakkı için. *Allah ~:* Allah için, *keçeni künnü carathan Allah ~:* geceyi gündüzü yaratan Allah hakkı için.
- Hakim** hakim, yargıç; hükmeden, hakim olan. *Allah ~di:* Allah her şeye hükmeder.
- Hakimlik** hakimlik, yargıçlık.
- Haksız** haksız, hakkı olmayan; ücretsiz, meccane. *Sen ~sa:* sen hasırsın; *ne eteyik, ~ işleybiz:* ne yapalım, ücretsiz çalışıyoruz.
- Haksızlık** haksızlık. *Ana ~ etese:* ona haksızlık ediyorsun.
- Hal** hal, vaziyet, durum. *~bız iyi tıldü:* halimiz iyi değil, *seni ariv ~da kördüm:* seni iyi durumda gördüm, *~ğa köre cürürükbüz:* vaziyete göre hara-eket edeceğiz, *avruğan ~ı bar edi:* hasta hali vardı, *anı ~ın bilemise:* onun halini biliyor musun?
- Halahosta** pejmürde, pasaklı, düzensiz, kabasaba. *~ adam:* pejmürde adam, darmadağınık, *Satanay kaçan da ~di:* Satenay her vakit darmadağınıktır, *~ katın:* pasaklı kadın.
- Halahostalık** pejmürdelik, dağınıklık, pasaklılık, düzensizlik.
- Halal** helal; iyi niyetli, candan, yardımsever. *~ aça:* helal para, *~ terj:* candan arkadaşı, *~ adam:* iyi niyetli adam, *~ cürekli:* iyi kalbli, *~ köllü:* gönlü açık, iyi kalbli, *haram ~ tanımağan:* haram helal bilmeyen, *aşağanıñ ~ bolsun:* yediğin helal olsun, *anı kanı ~di:* onun kanını akıtmak günah değildir (d), *suvnu içermi ediñ?* Su içer misin? *Oğay, saña halald:* hayır, sana helaldir (gelenek).
- Halallık** helallik, rıza; iyi kalblilik, samimiyet. *Bayramladada atan dan anañdan ~ ala tur:* bayramlarda ana ve babandan helallik almayı unutma, *kereksiz ~ iyi tıldü:* gereğinden fazla iyi kalblilik iyi sayılmaz.
- Halapıs** uyuşuk, bir işe yaramayan, miskin, uyuntu, üstü başı pis.
- Halat** yanlış, hata. *Kitapta köp ~ kördüm:* kitapta çok hata gördüm, *ol Kurannı ~ okuydu:* o Kur'an'ı yanlış okuyor, *~ım bar ese tüzelt:* yanlışım varsa düzelt, *~ tergev:* yanlış hesap.
- Halatlı** hatalı, yanlış olan, yanlışlı.
- Halatlık** → *hatalılık*.
- Halatlılık** hatalılık, yanlışlık.
- Halatsız** ~ *okuğan:* hatasız okuyan, *~ caziv:* yanlışsız yazı.
- Halatsızlık** hatasızlık, yanlışsızlık.
- Halbara** ahmak, budala, kazkafalı; bk. *halahosta*.
- Halcar** hayvan barınağı, tol, citle çevrilmiş geçici hayvan barınağı. *~ında üç toklu:* (geniş) hayvan barınağında (sadece) üç toklu (azlığı mizahi olarak ifade eden bir deyim).
- Halek** helak, mahv, perişan, felaket, mahvolmuş; feci, berbat, korkunç. *~ bolmak:* mahvolmak, perişan olmak, helak olmak, yorgun düşmek, *~ etmek:* mahvetmek,

yere sermek, perişan etmek, *boran bolğannı ~ etgendi*: fırtına her şeyi manvetti, *işni boşaysız deb, arıp ~ bolduk*: işi bitireceğiz, diye yorulup perişan olduk, *issiden ~ boldula*: sıcaktan perişan oldular, *koy sürüv sabannı teblep ~ etgendi*: koyun sürüsü tarlayı çiğneyerek mahvetmiş; *~ adam*: korkunç adam, *~ türsün*: berbat çehre, *~ sıfat*: feci görünüş, *~ colda cürüydü*: bersat yolda yürüyor.

Haleklemek helâketmek, mahvetmek, zarar vermek, perişanetmek.

Halekleniv helâkolma, mahvolma, perişanolma.

Haleklenmek helâkolmak, mahvolmak, zarara uğramak, perişanolmak.

Haleklev helâketme, mahvetme, zarar verme, perişanetme.

Haleklik kayıp, helâklik, felaket, facia, zarar; korkunçluk, berbatlık. *~ salmak*: zarar vermek, zarara sokmak, kayba sebep olmak, *~ bermek*: helak etmek, mahvetmek, *Allahım muslimanlağa kuvat ber / gâvurlağa ~ ber*: Allahım, müslimanlara güç ver / gâvurları helak et (dua), *suv cayılıp baçhalanı ~ etgendi*: su taşarak bahçeleri mahvetmiş.

Halger eski püskü, yıpranmış; paslı demir, paslı bıçak. *~ hansdan çıkğança*: otların arasından çıkan paslı demir gibi (d).

Halı iplik. *Çille ~*: ipek iplik, *mamuk ~*: pamuk iplik, *cün ~*: yün iplik, *çarh ~*: makara ipliği, *~ kıppa*: iplik yumağı, *iynege ~ suvurama*:

iğneye iplik geçiriyorum, *~ iyiredi*: iplik eğiriyor.

Hali huy, ahlak, karakter, yapı, kişilik; durum, vaziyet, hal. *Anı ~sin bilemise*: onun huyunu biliyor musun? *Tamadanı ~sin endi ürennenme*: üst yöneticinin yapısını artık öğrendim, *~si ariv adam*: ahlaki güzel adam, *igi ~si bolğanı belgilidi*: iyi karakteri olduğu belli, *~sin bilmegen atıña minme*: huyunu bilmediğin ata binme (d); *~ bilgen adam*: halden anlayan adam, *har kim da kesi ~ine köre işleydi*: her kes de kendi durumuna göre iş yapıyor, *~sine karayma da amanña uşamaydı*: durumuna bakıyorum da fena değil gibi.

Halisiz huysuz, geçimsiz. *~ adam bıla keçinngen kıyındı*: huysuz adamla geçinmek zor, *Soslan bir da ~di*: Soslan çok geçimsizdir.

Halisizlik huysuzluk, geçimsizlik. *Anı ~in kim da biledi*: onun geçimsizliğini her kes

biliyor.

Halivan (malk) → *Şorbat*.

Halk halk, toplum, ulus; ahali, kesim. *Karaçay-Malkar ~*: Karaçay-Malkar Ulusu, *~nı allına kalay çıkarıksa*: halkın önüne nasıl çıkacaksın, *~da cürügen adet ne ese ol*: toplumda geçerli olan adet ne ise o, *~nı allında cürügen adam*: toplumun önünde giden adam; *işlegen ~nı kerekli*: çalışan kesimin ihtiyaçları, *cıyılğan ~ğa ne aytırıksa*: toplanan ahaliye ne söyleyeceksin? *~ bıla körgen kıynlığın zavukluk*: halkınla birlikte

- çektığın sıkıntı mutluluktur (elle gelen düğün bayram-as), *~ni tilpıvu tirmen aylandırır*: halkın nefesi değirmen döndürür (as).
- Halmes** (tek başına anlamı yoktur ve mutlaka **hiyni** kelimesiyle birlikte kullanılır). *Hıynı ~*: büyü efsun. *Kızlarına hıynı ~ etilgenine iynanadıla*: kızlarına büyü efsun yapıldığına inanıyorlar.
- Halpama** bir nevi mısır ekmeği, iri somun. *~ni aşarsa*: somunu yersin (d), *alırsa ~ni*: yersin somunu (d) [mükâfat yerine dayak yersin, anlamında].
- Halsız** hali iyi olmayan, halsiz, bitkin. *Tavkan ~ körünedi*: Tavkan bitkin görünüyor.
- Halsızlık** halsizlik, bitkinlik, takatsizlik.
- Halta¹** baltanın küt tarafı. *Baltanı ~sı bıla ur da sındır*: baltanın küt tarafı ile vurarak kır.
- Halta²** akçe kesesi (eski kelime, kullanılmıyor).
- Haltas**→Halta¹.
- Haluva** helva. *Sahan ~*: tepsi helva, *hurbay = çakğan ~*: çirpılmış helva, tahin helvası.
- Ham** bir nida ifadesi. *~, Deb kabarma!* Hav, diye ısırırım seni! (çocuğu severken söylenir), *it ~, deb kabarıkdı*: köpek hav, diye ısıracak!
- Hamam** hamam.
- Hamamçı** hamamcı, hamam işleten.
- Haman** hep, hemen, her vakit, sürekli. *~ sen barıp turasa*: hep sen gidiyorsun, *~ ızıra kayt*: hemen geri dön, *~ küreşip turma*: sürekli uğraşp durma, *~ da seni aythanı bolup turmaydı*: her vakit de senin dediğin olmuyor.
- Hamayıl** Kur'an'ın son dört cüzü ile Yasin Suresinden oluşan kitap, hamail. Eskiden, bu kitabın çok küçük kıtada basılanını melte-kılıf geçirmek suretiyle muska gibi boyuna asarlardı. *Hurcun ~*: cep hamaili.
- Hambalâdduv** kuklacık, küçük kukla.
- Hameş** yoğurtun üstündeki yoğun tabaka, yoğurdun üzerindeki kaymak tabakası.
- Hamhot¹** ağız ve burun ile ağız çevresinden oluşan yüz bölümü [*genellikle hayvanlar için kullanılıyorsa da argo olarak insanlar için de kullanılır, türkçe kökenli olmayan bu kelimenin Tünkiye türkçesinde karşılığı olmadığı gibi rusça karşılığı da yoktur, almanca **schnauze** kelimesi **hamhot** kelimesinin tam karşılığıdır*]. *Har cerge ~urju suğup aylanma*: her şeye burnunu sokup durma, *tuvarla kuvukğa ~ urmadıla*: sığırlar samana ağız-burun sürmediler, *itni ~u kan cuğu bolğandı*: köpeğin ağız-burnu kana bulaşmış.
- Hamhot²** kerempe, çıkıntı, bir yükseltinin denize veya düzlüğe doğru çıkıntı yapan ucu (çoğ).
- Hamıt** hamut. *Atlağa ~ sala turama*: atlara hamut geçiriyorum, *~nu öşün bavun katı kısırğa unutma*: hamutun göğüs bağını sıkı bağlamayı unutma.
- Han** han, hükümdar. *Azamat Geriy ~ıbiz / ~ıbizğa kurman canıbiz*: Azamat Geriy hanımız / Hanımıza

kurban canımız (şarkı sözü), ~
konakla: han soylu konuklar, hanın
elçileri, *Elibizge* ~ *konakla keldile* /
Aman igi ala sorup bildile:
köyümüze Han'ın elçileri geldiler /
İyi kötü olup bitenleri öğrendiler
(**Açemez** isimli eski şarkıdan bir
beyt), ~ *bıçağın bileydi*, *Çıgırtavke*
kara kozuçuğumu kes, dep tileydi:
Han pıçağını biliyor, Kel-Tavke kara
kuzucuğumu kes, diye (ona)
yalvarıyor
(*Karakozuçuk* isimli masaldan),
~*ğa ulan tuvğandı*: Han'ın oğlu
olmuş (çok abartılan bir olayı
iğnelemek için söylenen bir deyim).
Hana ~ **oyun**: hana oyunu,
kırlarda gezip

dolaşanlar tarafından sevilerek
oyanan bir Karaçay oyunu. [*iki*
kişi veya üç kişi tarafından yere
küçük çukurcuklar kazılarak
oyanan bir oyun. Genellikle
karşılıklı iki sıra halinde altışar
çukur kazılır, çukurlardan beşine
dörder adet kurumuş koyun tersi
konulur, birer tanesi de boş
birakılır ve usulüne göre oynanır].

Hanlık hanlık, hanlıkla yönetilen
ülke.

Hans (bot) ot, çimen. *Sabannı*
~*ların arıtabız*: tarlanın otlarını
temizliyoruz, *bolğannı barın* ~
küçlegendi: her tarafı ot sarmış,
gokka ~: süs çiçeği, çiçek, *bolcar*
~: çim, *darman* ~: şifalı ot, *kara*
~: yüksük otu, *buvunlu* ~: at
kuyruğu, *mırdı* ~: sazlıkta yetişen
ot, bataklık otu, *guva* ~: bataklık
ve sazlık alanlarda yetişen,
yaprakları uzun borucuklar halinde

olan ve hayvanlar tarafından
yenilmeyen bir ot türü, *çöpbaş* ~:
iyecen, *çırmavuk* ~: çit sarmaşığı,
üçkül ~: yonca, *gâhinik* ~ kuru
toprağa şiddetli yağmurlar
yağdıktan birkaç gün sonra ortaya
çıkan ve ince çimenlerden oluşan
ot, *kavdan* ~: kurumuş ot, *gelev*
~: kır otu [verimli topraklarda
yetişen doğal bir ot çeşidi].

Hanslı otlı. ~ *cer*: otlı yer, ~
buday saban: otlı buğday tarlası.

Hant yemek. *Biyçe injirge hant ete*
turadı: hanım akşama yemek
yapıyor, ~ *bişiriv*: yemek pişirme,
~ *aşaybız*: yemek yiyoruz.

Hantus çorba. *Tüy* ~: ince
dövülmüş darı tanelerinden
yapılan çorba, *pirinç* ~: yayla
çorbası.

Hap bir nida ifadesi, hav (köpek
sesi). ~ *demek*: havlamak, *itle* ~
~ *dep üsüme atıldıla*: köpekler
havlayarak üzerime atıldılar.

Hapar haber, havadis; hikâye,
anlatı. ~ı *bolmak*: haberdar olmak,
~ı *bolurğa kerekdi*: haberdar
olması gerekir, ~ *aytmak*: hikâye
anlatmak, havadis anlatmak, ~ *ayt*
da tırılalık: hikâye anlat da
dinleyelim, ~ı *ullusu nedi*
desegiz: havadisın büyüğü nedir
derseniz, *anı* ~ *cokdu*: onun
haberi yok, *meni* ~ı *ım bardı*: benim
haberim var, ~*ğa bolup turmak*:
derin sohbeta dalmak, *elden bir* ~
barmıdı: köyden bir haber var mı?
Ketgelli beri ~ı *kelmey turadı*:
gittiğinden beri hiç haber gelmedi,
~ *bilmek*: haber edinmek, ~
sormak: haber sormak, *cuvukdan*
tenjen ~ *sordum*: akrabalarından

- dostlardan haber sordum, ~/
çıkğan edi: haberi yayılmıştı, *aman*
~: kötü haber.
- Haparçı¹** haberci, muhbir, haber veren; hikâyeci, hikâye anlatan. ~
hapar keltirdi: haberci haber getirdi, ~ *ötürük aytmay ese bolum alaydı:* haberci yalan söylemiyorsa, durum öyle; *el* ~: köyün hikâyecisi, anlatıcısı.
- Haparçı²** (gr) yüklem (fiil), *başçı bıla* ~: özne ile yüklem (fiil).
- Haparçılık** habercilik; hiâyecilik.
- Haparlamak** haber anlatmak, haber söylemek, haber vermek (pek kullanılmaz).
- Haparlı** haberli, malumatlı.
Bolumdan ~dıla: durumdan haberliler, *har zatdan ~ adam:* her şeyden malumatlı adam, ~ *bolmak:* haber almak.
- Haparlılık** haberlilik, malumatlılık.
- Haparsız** habersiz, malumatsız.
Duniyadan ~ çaşaydıla: dünyadan malumatları olmadan yaşıyorlar, ~ *kalmak:* haber alamadan kalmak, ~ *kaldık da ketdik:* haber alamadan kaldık.
- Haparsızlık** habersizlik, malumatsızlık.
- Hapar-teper** haber-havadis. ~ ~ *ne bardı eken?* Haber-havadis ne var acaba?
- Hapa-sapa** darma-dağınık, karışık-kuruşuk, nizamsız-intizamsız. ~ ~ *cer:* nizamsız-intizamsız yer.
- Hapçük¹** eşya. ~ *endirebiz:* eşya indiriyoruz, *kelinni ~ü bir da köpdü:* gelinin eşyası pek çok, ~ *leni cıyğız:* eşyaları toplayınız.
- Hapçük²** toz kırıntısı, toz, çöp.
Üynü için ~ basıp turadı: evin içini toz basmış, *közüne ~ tüşgendi da Aldavğa til aylandırtadı:* gözüne çöp kaçmış Aldav'a onu çıkarttırıyor [til aylandırğan = dil döndüren: eskiden gözüne çöp/toz parçacığı kaçan kimse, "dil döndüren" kadına gider, o da onun gözünde dilini döndürerek çöpü ya da toz kırıntısını dışarı çıkarırdı].
- Hapçüklü** eşyalı; tozlu. ~ *üy:* eşyalı ev, *döşeli ev;* ~ *oramla:* tozlu sokaklar.
- Hap-hup** hav-huv. ~ ~ *etmek:* hav-huv etmek, ~ ~ *demek:* hav-huv demek, *ol canından bir miyav, bu canından bir miyav keldile da ~ ~ etdile, sütnü içip ketdile:* o taraftan bir miyav, bu taraftan bir miyav geldiler, hav-huv ettiler, sütü içip gittiler (tekerlemeden bir parça).
- Happa** hap. ~ *hazır:* hap hazır, ~ *halek:* pep perişan, köp kötü.
- Har¹** her. ~ *kün barıp keleme:* her gün gidip geliyorum, ~ *kün sayın:* her gün, ~ *kelgeni sayın:* her gelişinde, ~ *biri:* her biri, ~ *zat:* her şey, ~ *cerde seni izleyme:* her yerde seni arıyorum, ~ *irjirde:* her akşamda, ~ *keçe sayın:* her gece vakti, ~ *kim:* her kes, ~ *türlü:* her çeşit, ~ *kar cavğanı sayın:* her kar yağışında, ~ *kimni da kesi kayğısı bardı:* her kesin kendi derdi vardır, ~ *kankıldağan tavuk kozlamaz:* her gıdaklayan tavuk yumurtlamaz (as), ~ *elni mal soyğanı başha:* her yörenin hayvan yüzmesi ayrı (d).
- Har²** dantel. ~ *etmek:* dantel örmek, ~ *etiv:* dantel örme, ~

iyne: dantel iğnesi, ~ *cabıv*: dantel örtü, ~ *halı*: dantel ipliği.

Haraket¹ çeyiz, eşya, mefruşat. ~
- **hadek**: eşya ve çeyiz sandığı, gelinin beraberinde getirdiği ev eşyası ile çeyiz sandığında biriktirdiği her türlü malzeme, çeyiz varlığı, *kelinni ~i kolaylı körünmeydi*: gelinin çeyiz varlığı pek fazla görünmüyor, *bk. hadek*.

Haraket² hareket. ~ *etmek*: hareket etmek (az kullanılır), ~ *de bereket*: harekette bereket (d).

Haram haram, murdar; hain, kötü niyetli, kötülük düşünen, mülevves, iğrenç, hilekâr. *Koynu ~ eterge tebiregendile*: koyunu murdar edecekler, *iynekni boynun tartsa ediş ~ bolmaz edi*: ineğin boynunu kesse idin murdar olmazdı, ~ *ölgen mal*: murdar ölen hayvan, ~ *ni halalını bilmegen*: haramı helalı bilmeyen, ~ *dan artha turmağan*: haramdan sakınmayan, *anı aşığanı ~dı*: onun yediği haramdır; ~ *adam*: kötülük düşünen adam, ~ *köllü*: kötü niyetli, *anı ~ adam bolğanı kaçan da belgili edi*: onun mülevves bir adam olduğu her zaman belliydi, ~ *cürekli*: kötü kalbli, mülevves. ~ *Karnaş bıla Halal Karnaş*: Kötü kalbli Kardeş ile İyi Kalbli Kardeş (bir masal adı), ~ *ten den açık cav aşhıdı*: kötü niyetli dosttan açık düşman yeğdir (as).

Haramaşar haramdan sakınmayan, haram yiyen.

Haramaşarlık haram yiyicilik.

Haramcürek mülevves, hain.

Haramkarın→**haramaşar**.

Haramlık hainlik, hile, murdarlık, mülevveslik, kötü niyetlilik. *Anı ~ın bilmeymise*: onun mülevvesliğini bilmiyor musun? *Anı har işi ~dı*: onun her yaptığı iş murdarlıktır, *Anı ~ etmey oynarğa madarı çokdu*: onun hile yapmadan oynaması mümkün değildir, ~ *etmek*: hile yapmak, *işde ~*: işte hile.

Haramlıkçı haramzade, haramla iştigal eden, hilekâr, kötü düşünceli.

Haramlıksız kötülük düşünmeyen, haramdan kaçınan, hilesiz, hilesiz-hurdasız. *Soslan kaçan da ~ işlegen adamdı*: Soslan her vakit hilesiz iş yapan insandır.

Harbız karpuz. ~ *urluk*: karpuz çekirdeği, ~ *baçha*: bostan, ~ *kabuklanı iynekelege ber*: karpuz kabuklarını ineklere ver.

Harbız-havun karpuz kavun. ~ - ~ *satıvçu*: karpuz kavun satan.

Hareket→**haraket**.

Hareketli çeyizli, eşyalı; hareketli.

Harf→**Harif**.

Harib garip, zavallı, miskin, çaresiz; rahmetli, merhum. ~ *bolmak*: garipleşmek, garip olmak, *ay men ~!* Ah, ben zavallı! *Ay ~ a, ne ete turasa*: vah garibim, nasılsın? *Bizden ~ kişi da bolmaz*: bizden garibi yoktur, ~ *ni körüp keleme*: zavallıyı ziyaret edip geliyorum, *kalay ~ ediş carlı*: nasıl da çaresizsin zavallı; *atam ~*: babam rahmetli, ~ *anam*: merhum annem, *Soslan ~ ölgenli cıl toldu*: Soslan rahmetli öleli bir yıl oldu.

Harib-cazık garip-zavallı, garip-miskin, kimsesiz-biçare. *Ala ~dile* -

~*dila*: onlar kimsesiz ve biçare durumdalar.

Hariblik gariplik, çaresizlik, kimsesizlik, zavallılık. ~*ge tüşgendi*: garipleşmiş, *hanğa da keledi* ~: Han'a da gelirmiş gariplik (as).

Harif harf. *Kalın ~le*: kalın sesli harfler, *ullu ~le*: büyük harfler, *gitçe ~le*: küçük harfler, ~*lege üreniv*: harfleri öğrenme.

Hars vurma, çırpma, tempo tutma [Buradaki tempo tutma eylemi, el ayalarını bir birine çırparak veya sert ve yassı tahtacıkları bir birine vurarak yapılan bir tempodur]. ~*kalak*: tempo tutma tahtacığı, ~*urmak*: tempo tutmak, *men kobuz soğayım*, *siz ~ uruğuz*: ben mızıka çalayım, siz tempo tutunuz, ~*kaña*: tempo tutma tahtası [kalınca ve düzgün bir tahta insanın göbek hizasına gelecek şekilde iki ucundan asılır ve tempocular ellerine birer tahtacık alarak asılı tahtaya aynı anda vurmak suretiyle tempo tutarlar], ~*Kafkaz muzıkanı ayrılmağan kesegidi*: hars, Kafkas müziğinin ayrılmaz bir parçasıdır, ~*uruğuz, çaşla!* Tempo tutun gençler! *İy marca ~!* Hey dost tempo!

Harsçı tempocu, tempo tutan.

Hasap (malk) kasaphane, kesimevi.

Haseb imkân, vaziyet; hesap. ~*i bolğan eter*: imkânı olan yapar, ~*ge köre cürürükse*: vaziyete göre hareket edeceksin; ~*ge almak*: hesaba katmak, *bk. hıysab*.

Haseblemek *bk. hıysaplamak*.

Hasebli *bk. hıysablı*.

Haseblilik *bk. hıysablılık*.

Hasebsiz *bk. hıysabsız*.

Hasiyat haysiyet, onur, şeref. ~*i bolmağanadamğa ne eter karıvun bardı?* Haysiyeti olmayan insana ne yapabilirsin? *Adam ~ın saklap camağatnı arasında süyelirge kerekdi*: insan onurunu koruyarak toplumun arasında yerini almalıdır.

Hasiyatlı haysiyetli, onurlu, şerefli. ~*adam*: onurlu adam, ~*tışiruv*: haysiyetli kadın, ~*camağat*: şerefli topluluk.

Hasiyatlılık haysiyetlilik, onurluluk.

Hasiyatsız haysiyetsiz, onursuz, onur kırıcı. *Bek ~ iş etgense*: onur kırıcı iş yapmışsın.

Hasiyatsızlık haysiyetsizlik, onursuzluk. *Anı ~ı alğa çıkmay kalır mı?* Onun haysiyetsizliği öne fırlamadan durur mu?

Haşgen aylak, çıplak, çulsuz, sefil, fukara. ~*çaşav*: sefil hayat.

Haşgenlik aylaklık, fukaralık, sefillik, çulsuzluk, miskinlik.

Hat hat, el yazısı. *Soslannı alamat ~ bardı*: Soslan'ın fevkalade güzel yazısı var, *har adamnı ~ı ayırdı*: hen insanın yazı şekli ayırdır.

Hata hata, kusur, suç, zarar, sıkıntı. *Kayğırılmaz ~ çokdu*: önemli değil, kusuru yok, *anı hayırından ~ köpdü*: onun faydasından zararı çok, *meni ~m çokdu*: benim suçum yok, ~*salmak*: zarar vermek, *endi meşınağa ~ salırğa tebiregendi*: artık makinaya zarar vermek üzere, ~*andadı*: suç ondadır, *Soslanları kalaydıla?* *Cokdu ~ları*: Soslanlar nasıl? Sıkıntıları yok..

Hataçı zararlı, zarar verici, kriminal.
~ *adamnı ~sı cuğar*: zarar verici adam zarar verir.

Hata-huta hata-kusur, zarar-ziyan.
~ - ~ *izlegenni koy*: hata-kusur aramayı bırak.

Hatakapçık (çocuklar için kullanılır) ortalık karıştırıcı, kırıp dökücü, zararlı, yerinde durmayan. ~ *sabiy*: ortalık karıştırıcı çocuk, *ol sabiyi ~lğin köremise*: o çocuğun kırıp dökücülüğünü görüyor musun?

Hatakapçıklık zararlılık, kırıp-dökücülük, karıştırıcılık.

Hatalı kusurlu, hatalı, zararlı, suçlu.
~ *bolmak*: kusurlu olmak, ~ *bolğan menme*: suçlu olan benim.

Hatalık bk. *hatalılık*.

Hatalılık kusurluluk, hatalılık, suçluluk, zararlılık.

Hatasız kusursuz, zararsız, hatasız, suçsuz; kedersiz, sıkıntısız, afiyette, sıhhatte. ~ *sabiyi kıcırama*: suçsuz çocuğu azarlama, ~ *bolğanı belgilidi*: kusursuz olduğu bellidir; *Allah ~ etsin*: Allah afiyette kılsın, ~ *bolğuz*: afiyette olunuz, *Tavkanladan hapar bilirge izley edim? ~dıla, busağatlık igidile*: Tavkanlar hakkında bilgi edinmek istiyordum? Afiyetler, şimdilik iyidirler.

Hatasızlık kusursuzluk, hatasızlık, suçsuzluk.

Hater hatır, yardım, destek. *Atarı ~in eteme ansı seni kıstarık edim*: babanın hatırını sayıyorum yoksa, seni kovacaktım, *Soslannı kaçan da ~in körgerley turabız*: Soslan'ın her zaman desteğini görmekteyiz, ~ *etmek*: hatır saymak, *kese osal*

adamdı, alay sabiyelerini ~in eteme: kendisi kötü adam, ama çocuklarının hatırını sayıyorum.

Haterçi hatırnaz, hatır sayan, yardımseven.

Haterçilik hatırnazlık, cömertlik, bonkörlük.

Haterli hatırlı, hatırnaz, bonkör, saygılı, yardımsever, cömert. ~ *adam*: yardımsever adam, *Tavkan ~ adamdı*: Tavkan hatırnaz adamdır.

Haterlilik hatırlılık, cömertlik, bonkörlük, yardımseverlik.

Hatersiz bencil, cimri, hatır saymayan, yardımsevmez. ~ *adamdan uzak turluksa*: cimri adamdan uzak duracaksın, ~ *ge ~ eterik tülse*: yardımsevmeze yardım etmeyeceksin, ~ *adamdan hayır cukmaz*: hatır saymayan adamdan hayır gelmez.

Hatersizlik hatırsızlık, cimrilik, yardımsevmezlik.

Hathu göbek, karın. ~ *nu taydırıma*: göbeğini yerinden oynatırım, ~ *ma tabanı bıla urdu*: karnıma tekme attı, ~ *m avruydu*: karnım ağrıyor.

Hatır (malk)→hater.

Hatlama→**Katlama**.

Hauh ödünç, ödünç kullanma.

Meşinarı eki künje hauhğa

beralımısa: arabayı iki günlüğüne

ödünç kullanmak için verebilir

misin? *Katı küregişi hauhğa ber*

dep kelgenme: bel küreğini ödünç

ver diye geldim, ~ *almak*: ödünç

almak, ~ *ğa alıp barama*: ödünç

alıp gidiyorum, ~ *atha minme*

ceril tüşerse: ödünç ata binme

çabuk inersin (as).

Hauhğa ödünçe, ödünç

kullanmaya.

Hauhluk ödünçlük. *Anı ne ~u*

bardı: onun ne ödünçlüğü olacak ki?

Hav (malk) evet, pekala.

Hava hava. ~ *bolum:* hava durumu,

ariv ~lı cer: havadar yer, ~

suvuğandı: hava soğudu, *Kafkaznı*

taza ~sı: Kafkasya'nın temiz

havası, ~ *arivda sanlağa urluk*

atayık: hava güzel iken tarlalara

tohum ekelim, ~ *col:* hava yolu.

Havasız havasız.

Havflu korkulu, tehlikeli.

Havle sorumsuz, kaytarıcı, iş

sorumluluğu olmayan, oyuna

eğlenceye düşkün, boşa gezen.

Çaş ~ bolup kalığa tebiregendi:

oğlan kaytarıcı olmaya başladı, ~

çaş: oyuna eğlenceye düşkün, ~

adam: sorumsuz adam.

Havlelik sorumsuzluk, oyuna

eğlenceye düşkünlük, kaytarıcılık,

boştagezerlik.

Havun kavun. ~ *kalav:* kavun

yiğini, *tatlı ~:* tatlı kavun.

Hay bir nida ifadesi. ~ ~ ~! Peh

peh! Vay canına! Vay anasına!

Aman aman aman! ~ ~ ~, *Allah*

saklasın! Aman aman aman, Allah

korusun! ~ ~ ~, *kalay da omak*

kiyinedi: vay canına, nasıl da süslü

giyiniyor, ~ ~ ~, *kalay katı adam*

edi! Vay anasına, nasıl da sert

adammış!

Hayda bir nida ifadesi: hadi, haydi.

~ *keteyik:* hadi gidelim, ~ *marca!*

Hadi can dostum! ~ *savkalığız:*

hadi sağlıcakla kalınız, ~ *kobuğuz:*

hadi kalkınız!

Haydalamak sıkıştırmak, sıkboğaz

etmek. *Haripni haydalatıp*

cunçutma: garibanı sıkıştırıp

bunaltma, *sabiyleni haydalap*

turma: çocukları sıkıştırıp durma.

Haydalav sıkıştırma, sıkboğaz

etme.

Hayır¹ hayır, fayda, yarar, menfaat;

gelir, kazanç. ~ *almak:*

yararlanmak, ~ *tapmak:* fayda

sağlamak, ~ *etmek:* hayırda

bulunmak, ~ *cukmak:* menfaati

dokunmak, ~ *bolmağan zatla bila*

küreşe: faydası olmayan şeylerle

uğraşıyorsun, *saklağandan ~*

cokdu: beklemekte fayda yok, ~

eterge izleme: hayırda bulunmayı

istiyorum, ~ *ın körüğüz:* hayrını

görünüz, *bizge ~ı cukmağan işni*

ne eteyik: bize menfaati

dokunmayacak işi ne yapalım? ~ *ı*

tiymek: faydası dokunmak, *andan*

ne ~ ne hata: ondan ne fayda ne

de zarar; *malçılıktan tarj kesek ~*

alabız: hayvancılıktan oldukça iyi

gelir sağlıyoruz, *sabançılık bila*

malçılıktan etgen hayırımız bizge

çetip ozadı: çiftçilik ile

hayvancılıktan sağladığımız gelir

bize yetip artıyor.

Hayır² pekâla, münasip, peki öyle

olsun. *Da ~:* pekâla, evet tamam,

anlaşıldı (genellikle 'da' kelimesiyle

birlikte kullanılır). *Tambıla da*

kelirge küreşirse ne? Da ~: Yarın

da gelmeye çalışırsın değil mi?

Evet tamam. *Bizge sen da*

koşulsañ tab bolur edi. Da ~: bize

sen de katılsaydın münasip olurdu.

Pekâla.

Hayırlandırma faydalandırma, yararlandırma; kazandırma, gelir sağlatma.

Hayırlandırmak faydalandırmak, yararlandırmak; kazandırmak, gelir elde ettirmek.

Hayırlaniv faydalanma, yararlanma, menfaat sağlama; gelir elde etme, kazanç sağlama.

Hayırlanmak faydalanmak, yararlanmak, menfaat sağlamak; gelir elde etmek, kazanç sağlamak.

Hayırlı hayırlı, yararlı, menfatli; gelirli, kazançlı. ~ *iş*: faydalı iş, ~ *adam*: yararı dokunan adam; ~ *köb*: geliri çok, ~ *iş*: kazançlı iş.

Hayırlık→*hayırlılık*.

Hayırlılık hayırlılık, yararlılık; kazançlılık.

Hayırsıniv yararsağlama, kazanç sağlama, gelir temin etme.

Hayırsınmak yarar sağlamak, kazanç sağlamak, gelir temin etmek.

Hayırsız hayrı dokunmayan, yararı dokunmayan; boş, işe yaramayan. ~! Hayrı dokunmayan! Faydası olmayan! ~ *iş*: hayrı dokunmayan iş; ~ *cerle*: boş duran araziler, ~ *mülk*: işe yaramayan mülk.

Hayırsızlık hayırsızlık, faydasızlık, yararsızlık.

Hayız ayhali, hayız, regl, menstruasyon.

Haynuh (malk)→**Hoynuh**.

Hayram→**Hayran**.

Hayran hayran, şaşmış, şaşakalmış. ~ *bolmak*: hayran kalmak, hayran olmak, şaşıp kalmak, ~ *etmek*: hayran bırakmak, şaşkına çevirmek, *anı etgenine* ~ *bolup*

turama: onun yaptığına şaşırıp duruyorum, *Munkir-Nekir karşı kelip sorğanda / Cuvap bilmey hayran bolup kalğanda* (beyt). Münkir Nekir karşı gelip soranda / Cevap bilemeyip şaşkın halde kalanda!

Hayranlatmak şaşırtmak, apıştırmak (pek kullanılmaz).

Hayranlık hayranlık, şaşkınlık.

Hayrat hayır işi, hayırlı iş, insanların yararlanmaları için yapılan yol, köprü, cami, çeşme gibi şeyler. *Atabız haribge hayrat etdirebiz*: rahmetli babamıza hayrat yaptırıyoruz.

Hayt ~ *deb*: ha deyince, neredeyse, iyice, oldukça, baya. ~ *dep ulla bolğandı*: iyice büyüdü, ~ *deb okuy tebiregendi*: ha deyince okumaya başladı, ~ *deb ecikleidi*: baya heceliyor.

Hayt-huyt ~ - ~ *deb*: hayt-huyt deyinceye dek, şaka şuka. ~ - ~ *deb işlerge ürendi*: şaka şuka çalışmasını öğdendi.

Hayvan hayvan. ~ *sürüv*: hayvan sürüsü, *çeget ~la*: orman hayvanları.

Hayvanlık hayvanlık, edepsizlik, münasebetsizlik. *Seni etgeniñ ~dı*: senen yaptığın edepsizliktir, senin yaptığın hayvanlıktır.

Hazır¹ hazır. *Keterge ~mısa*: gitmeye hazır mısın? ~ *bolup tur*: hazırda bekle, ~ *boluv*: hazırlanma, ~ *bolmak*: hazır olmak, ~ *etiv*: hazır etme, *dayım ~ma*: daima hazırım, ~ *aşha teren çolpu*: hazır aş derin kepçe (d).

Hazır² barutluk, kovan, klasik Kafkas erkek elbisesinin

göğüslerine dikilen bez kılıflara yerleştirilen barutluklar veya barut kovanlarından her birine verilen ad. [Barutluğun hazne kısmı genellikle ağacı oymak suretiyle yapılır ve bu oyuğa barut doldurulur, kapaklar ise kişinin maddi gücüne göre kemikten, gümüşten veya altından yapılırdı]. Akbaş ~la: kemik başlı barutluklar. kümüş ~la: gümüş başlı barutluklar, ~ orunla: barut konulan yuvalar (kovanlar), altın ~: altın başlı barutluklar. [Bunlara yanlışlıkla fişeklik deyenler de vardır, oysa hazırların içine fişek sığdırmak imkânsızdır, çünkü fişenk standardına uygun yapılmamışlardır].

Hazırlamak hazırlamak. Bk. Kuramak.

Hazırlanım hazırlanma.

Hazırlanmak hazırlanmak. Bk. kuralmak.

Hazırlav hazırlama.

Hazırlavçu hazırlayıcı, hazır hale getirici.

Hazırlık hazırlık. İşge ~: işe hazırlık, colğa ~: yola hazırlık.

Hazna 1. Hazine, define. ~da açha tarkayğandı: hazinede para azalmış, ~ izlegenle: define arayanlar. 2. fazla, pek, çok. ~ malı cokdu: fazla malı yok, ortalıkda ~ adam körünmeydi: ortalıkta pek adam görünmüyor, ~ kalmay kellikdi: çok kalmadan gelecek, **alay ~lı**: o kadar çok, o kadar fazla, **alay ~ bolmaz**: o kadar çok değildir, **alay ~lığa uşamaydı**: o kadar çoğa benzemiyor, **hazırğa ~ çıdamaz**: hazıra hazine dayanmaz (as).

Hey bir nida ifadesi, ey, hey. ~ *camağat!* Ey ahali!

Heyt bir nida ifadesi, hey!

Hı *hım, evet*, anlamına gelen bir nida. ~ *demek*: evet demek, ~ ~ *dep turma*: hım hım deyip durma, ~ *derge unamaydı*: evet demeyi kabul etmiyor, ~, *entda bir aytırımı aytayam*: evet, yine bir diyeceğimi diyeyim.

Hıbil hımbıl, gevşek, içi geçmiş, kof; aptal, bön; buruşuk. ~ *adam*: hımbıl adam, ~ *sanlarını kimıldat*: gevşek uzuvlarını hareket ettir; *kalay ~ edin carlı*: nasıl da bönmüşsün zavallı; ~ *bolmak*: buruşmak, *gardoşla ~ bolup baradıla*: patatesler buruşup gidiyorlar, ~ *almala*: buruşuk elmalar.

Hıbillik hımbıllık, gevşeklik; bönlük; buruşukluk.

Hıbirt post, deri. ~ *ton*: posttan yapılmış kürk, kaba kürk.

Hıbirton hırpani, pejmürde.

Hıçaman (hıçavman / hıçıvman). Karaçay-Malkar takviminde Nisan ayının son on günü, ~ *ay*: Mayıs ayı.

Hıçavban→**Hıçaman**.

Hıçın hamurun içine kıyılmış et, patates veya ıspanak, labada, pancar gibi bitkiler doldurularak yassıltılmak suretiyle yapılan özel Karaçay-Malkar yemeği. *Otda bişgen gardoş ~*: ateşte pişen patates hıçını, *cavda bişgen gardoş ~*: yağda pişen patates hıçını, *et ~*: et hıçını. [pide ve börek kelimeleri "hıçın" kelimesini karşılayamazlar].

Hıçıvun kötü, iğrenç, berbat, pis.

Hıdı çoban sopası, çoban değneği.
Hıdırma ilkel barınak, dermeçatma ev, tulluk, kulübe. ~ *üyçük*: kulübecik, ilkel evcik.

Hıkkı salyalı; mızımız. ~ *lerin ağıza söleşei*: salyalarını akıta akıta konuşuyor.

Hıkkiköz sulugöz.

Hıkkilik sulugözlük.

Hılcı mayalanıp dibe çökmeye başlamış, kesilmiş, fermante olmaya başlamış, mayalanmaya başlamış [Hılcı ifadesi. Özellikle, ayran, peynir suyu ve yoğurt suyu gibi süt ve sütlü sıvılar için kullanılır; buradaki bozulma henüz başlangıç halindedir ve aşırı ekşime söz konusu değildir. Mesela, hılcı süt ve hılcı ayran içilebilir, herhangi bir zehirlenmeye de sebep olmaz; aşırı ekşime söz konusu ise böyle bir sütün veya ayranın içilmesi sağlığa zararlıdır; nitekim kesilmiş süt süzülerek çökelek yapmakta kullanılır] . ~ *ayaran*: mayalanmaya yüz tutmuş ayran, *süt~di*: süt kesildi. *Hılcimek*: kesilmek, mayalanmaya başlamak.

Hılev¹ çürük, yıpranmış, güçsüz, sallanan, hurda. ~ *köpür*: çürük köprü, ~ *mekâm*: sallanan (çok eski) mekân, ~ *orunduk*: yıpranmış karyola, ~ *arba*: hurda araba.

Hılev² → **Homuh**.

Hılevlük çürüklük, hurdalık, yıpranmışlık.

Hılımlı (hılımlı) kötü, işe yaramayan, kalitesiz, çürük, pis, pasaklı, berbat. ~ *kerekle*: kalitesiz alet edavat, ~ *zatla*: işe

yaramayan şeyler, ~ *bolmak*: kötüleşmek, berbatlaşmak, *üynü* ~ *zatla bıla tolturğansa*: evi işe yaramayan eşyalarla doldurmuşsun, ~ *iş*: çürük iş, *üsü başı* ~ *adam*: üstü başı pis adam; ~ *la*: acayip şeyler, üzücü davranışlar, anlaşılmaz şeyler, *Soslan bir ~la etedi*: Soslan acayip şeyler yapıyor, *Tavkan caşı ölgenli bir ~la etedi*: üzüntü verici davranışlar sergiliyor, *ol bir ~la ete aylanadı*: üzücü şeyler yapmak üzere.

Hılımlılık kötülük, pislik, berbatlık, çrüklük, pasaklılık, kalitesizlik.

Hılıp yaramaz, şeytan (mec).

Hılıpçı → hılıp.

Hılıplık yaramazlık, şeytanlık. ~ *etmek*: şeytanlık yapmak, yaramazlık yapmak, *andan bir ~cukğan bolur*: ondan bir şeytanlık bulaşmıştır.

Hılı (malk) hercai, sefiş, maymun iştahlı, yaramazlık, şirretlik.

Hılık oyunda kullanılan özel çubuk, çelik-çomak. ~ *oyun*: çelik çomak oyunu, ~ *oynamak*: çelik çomak oynamak.

Hılıkke aşağılama, küçümseme, hafife alma ~ *etmek*: aşağılamak, ~ *etip söleşdi*: aşağılayarak konuştu, ~ *ge almak*: hafife almak, *Soslannı ~ge alıp söleşdi*: Soslan'ı hafife alarak konuştu, ~ *etip söleşme*: küçümseyerek konuşma, *cavuma da sen ~ etgin*: düşmanımı da sen aşağıla [burada, aşağılayan kişinin çok daha aşağılık olduğu zımnen anlatılmaktadır].

Hılıkkeçi aşağılayıcı, küçümseyici; alaya alıcı.

Hılıkkeçilik aşağılayıcılık; alaycılık.

Hılıkkelemek aşağılamak, küçümsemek, hafife almak.

Hılıkkelep söleşirge bir da öçdü: küçümseyerk konuşmaya alışıktır, *kesi ~likdi, alay a başhalanı hılıkke eterge küreşedi:* kendisi aşağılık, ama başkalarını aşağılamaya çalışıyor.

Hılıkkelik aşağılık, küçüksenmeye müstehak, aşağılanmaya lâayık; alay konusu olmak. *~ bolurğa tehiregenbiz:* aşağılanmaya layık olmaya başladık; *karağan elge ~ bolduk:* gören halka alay konusu olduk, *işi ~ bolurçadı:* işi alay konusu olacak gibi.

Hılpa kiyiz ~ → kiyiz börk.

Hımil çapak. *~ etmek:* çapaklanmak, *közleri ~ etgendi:* gözleri çapaklanmış.

Hımilköz çapakgözlü, gözleri çapak bağlamış insan.

Hımilleniv çapaklanma, çapak bağlama.

Hımillenmek çapaklanmak, çapak bağlamak.

Hımillik çapaklılık.

Hınç ~ - *hunç etmek:* karnından konuşarak memnuniyetsizliğini dile getirmek, araya söylenerek protestoda bulunmak.

Hınçı içten pazarlıklı, niyetini gizleyen. *~ adam:* içten pazarlıklı adam.

Hını sert, asık suratlı, sinirli, asabi. *~ adam:* sert adam, *~ etmek:* azarlamak, sert davranmak, *~ söz:* sert söz, *~ avaz:* sert ses, asabi ses, *~ karağan közle:* sert bakışlı

gözler, ~ kılık: asabi mizaçlı, *~ bolmak:* sert davranmak, *sabiyge ~ bolma:* çocuğa sert davranma, *~ cel uradı:* sert rüzgâr esiyor, *~dan ~ bolup barasa:* gittikçe sertleşiyorsun, *~ cuvap kaytarmak:* sert cevap vermek.

Hınıçı azarlayıcı, sertleyici, asabi.

Hını-hunu bk. hını, azar. *~ - ~ etmek:* azarlamak, *~ - ~ eterge bek süyese:* azarlamayı çok seviyorsun.

Hınılık sertlik, asık yüzlülük, sinirlilik, asabilik. *Endi ~nı bir koy:* artık sertliği bırak.

Hinkel boyun askısı, atellenmiş kolu boyuna asmak için kullanılan askı.

Hıntır-mıntır ufak-tefek, kırpıntı-döküntü, eski-püskü, kırık-dökük. *Üyde ~ ~ atına ne bar ese barın baguşha atdırdım:* evde eski püskü ne varsa hepsini çöpe attırdım.

Hıpiyar (malk) → *hıpiy-sıpiy.*

Hıpiyarlık muziplik, dalgacılık.

Hıpiy-sıpiy (malk) muzip, dalgacı. *~ - ~:* dalgacı oğlan.

Hıppa hılımlı çok kötü, çok berbat, çok çürük.

Hıppa hını çok sert, çok asabi, çok sinirli.

Hıppa hire çok gevşek, çok yumuşak.

Hıppa hırha sesi çok boğuk.

Hıppa hırttı çok pürüzlü, çok pütürlü.

Hıppırık balgam. *~ atmak:* balgam çıkarmak, *cötel etip ~ atadı:* öksürerek balgam atıyor.

Hıppil derideki su kabarcığı, deri altına su toplanması, vezikül. *Çeçek ~le:* çiçek kabarcıkları, *beti ~den tolğandı:* yüzü su

kabarcıklarıyla dolmuş, *terisin kün küydürüp bolğanın ~ etgendi:* derisini güneşte yandığı için her tarafını su kabarcıkları sarmış.

Hıppillenmek kabarcıklanma, veziküllenme.

Hıppillenmek kabarcıklanmak, kabarcık bağlamak.

Hır¹ vida. *~lanı begit:* vidaları sık, *~ ayırmak:* diş açmak, *~ burmak:* vida sıkma, *~ı tavusulğan:* dişleri aşınmış, *~ çüy:* vidalı çivi.

Hır² bir nida, hır! *~ ~ tavuş etedi:* hır hır sesi çıkarıyor, *~ ~ etip hırıldaydı:* hır hır ede ede hırılıyor.

Hire yumuşak, cıvık, gevşek; tembel, gevşek, dayanıksız, hanımevladı, nazenin. *Tılı bek ~di:* hamur çok yumuşak, *~ bolmak:* yumuşamak, *~ bişgen:* yumuşak pişen, *~ tişiruv:* tembel kadın, *~ adam:* gevşek adam.

Hirelik yumuşaklık, cıvıklık, gevşeklik; dayanıksızlık, gevşeklik, tembellik.

Hiremij nazenin, hanımevladı.

Hireyt (hırreyt) koyunları ayırırken söylenen bir nida ifadesi.

Hireyt, hırreyt bir nida ifadesi. Koyunları ayırmak veya bir yerden bir yere sürmek için kullanılır. *~! Dep, koylanı ayıradıla.* Hırreyt, diye koyunları ayırıyorlar.

Hirgen→**Hirigen.**

Hırha sesi kısık, boğuk sesli, hırıltılı konuşan. *~ avaz:* kısık ses, hırıltılı ses, *~ bolmak:* sesi kısılmak, hırıltılı konuşmak, *tamağı ~ bolmak:* boğazı kısılmak, *kıçıra kıçıra ~ boldum:* bağıra bağıra sesim kısıldı.

Hırhalık kısık seslilik, ses boğukluğu, boğuk seslilik.

Hırık (malk) mihver, eksen, dingil.

Hırıldoğan hırıldıyan, hırlayan.

Hırıldamak hırıldamak, hır hır ses çıkarmak, hırlamak. *Tamağı hırıldaydı:* boğazı hırılıyor, *hırıldap soluydu:* hırıldıyarak nefes alıyor, it hırıldap üsüne atıldı: *köpek hırılıyarak üstüne saldırdı.*

Hırıldaşv hırıldaşma.

Hırıldaşmak hırıldaşmak, hırlaşmak. *İtle hırıladaşadıla:* köpekler hırıladaşıyorlar.

Hırıldav hırıldama, hırlama, hır hır ses çıkarma.

Hirigen çelimsiz, nazık, zayıf, solgun.

Hirigenlik zayıflık, çelimsizlik, solgunluk.

Hiristiş seyrek dişli.

Hiristiyan hıristiyan.

Hiristiyança hıristiyan gibi, hıristiyanca.

Hiristiyanlık hıristiyanlık.

Hırlı¹ vidalı, helezonlu.

Hırlı² iyi, düzgün. *Alay ~ tıldü:* o kadar iyi değil, *ol alay ~ adam tıldü:* o sanıldığı kadar düzgün adam değil.

Hırsız dişsiz vida, dişsiz somun.

Hırşı bileği, bile. *~ taş:* bile taşı, *bıçaknı ~ bıla biledim:* pıçağı bileği ile biledim.

Hırşılamak bilemek. *Çalkını ~ bıla hırşılav turama:* tırpanı bileği ile biliyorum, *boşha hırşılav küreşme:* boşuna bileyip uğraşma.

Hırşılanıv bilenme; öfkelenme.

Hırşılanmak bilenmek; öfkelenmek. *Bilenngen çalkı:* bilenmiş tırpan, *orak meşinanı*

bıçakları bilene turadı: orak
makinasının bıçakları
bilenmektedir; *ne zatha*
hırşılanasa: niçin öfkeleniyorsun?

Hırşılav bileme.

Hırt bir nida ifadesi. *~ dep eşikni*
açdı: gıcirt diye kapıyı açtı.

Hırtlamak karıştırmak, bulamak,
yoğurmak; eleştirmek.

Hırtlav karıştırma, bulama;
eleştirme.

Hırt-mırt hır-gür, bozuk, kavgalı. *~*
- ~ etmek: hır-gür etmek, *araları*
~ - ~dı: araları bozuk, *~ - ~*
bolmak: kavgalı olmak, çatışmak.

Hırttı pütür, çopur. *Beti ~ - ~*
bolğandı: yüzü pütür pütür olmuş.

Hırtılanıv pürüzlenme,
pütürlenme.

Hırtılanmak pütürlenmek,
pürüzlenmek.

Hırtılı pütürlü, pürüzlü. *Kağanı beti*
~ bolğandı: tahtanın yüzü pürüzlü
(pütürlü) olmuş.

Hırtılı-mırtılı pütürlü-mütürlü.

Hıruv *maka ~:* durgun suda
yapışkan yosun tabakası içindeki
kurbağa yumurtaları, *üsüme maka*
~ çağıldı: üstüme kurbağa
yumurtaları olan yosunlar yapıştı,
çabak ~la: balık yumurtaları.

Hırza saç lülesi, saç tutamı.

Hısmıs → **hırt-mırt**.

Hıştı tulum tıpası; somun şeklinde
olan, somun yüzlü. *~ sabiy:*
somun yüzlü çocuk, *~ uvurtla:*
dolgun yanaklar.

Hıştıbet → **bappubet**.

Hıyanat hıyanet, hainlik, şerirlik. *~*
bolğan adam: şerirliği olan adam,
~ etmek: hıyanette bulunmak,

ihamet etmek, *amanatha ~:*

emanete hıyanet (d).

Hıyanatlı hıyanetli, hain, şirret.

Hıyanatsız hıyanetsiz, şersiz,
ihaneti olmayan.

Hıyanatsızlık hıyanetsizlik,
şersizlik.

Hıyar kabak, yemeklik uzun kabak.

Hıyla hile, gözboyama; hilekâr. *~*
ile: hile ile, *~ bila iş etgen:* hile ile
iş yapan, *~ etmek:* hile yapmak,
~ğa aytmak: gözboyamak için
söylemek, *~ bila horladı:* hile ile
yendi, *~ etmese tınçlık tapmaydı:*
hile yapmazsa huzur bulamıyor; *~*
adam: hilekâr adam, *~ közle:*
hilekâr gözler.

Hıyılalık hilekârlık, hilecilik.

Hıyla-fitna hile-fitne, hile-hurda.

Bilgeni ~ - ~dı: bildiği hile li
fitnedir.

Hıylalık hilekârlık, gözboyayıcılık. *~*
bilmegen tüz adam: hile bilmeyen
doğru insan, *~dan ozmağan:*
hilekârlıktan vazgeçmeyen, *anı*
~ğa etedi: onu gözboyamak için
yapıyor.

Hıylasız hilesiz, dürüst. *~ adam:*
hilesiz adam, *~ söleşgen:* dürüst
konuşan.

Hıylasızlık hilesizlik, dürüstlük.

Hıymıy hile-hurda, dalavere. *Sak*
bol, *~ etmesin:* dikkatli ol.

Dalavere yapmasın.

Hıymıyılık hilecilik-hurdacılık,
dalaverecilik.

Hıynı sihir, büyü, efsun. *~ duva*
cazdırğandı: büyü miskası
yazdırmış, *~ etmek:* büyü yapmak,
Satanayğa ~ etilgendi deydile:
Satenay'a büyü yapılmış diyorlar,
~sın teşmek: büyüünü çözmek, *~*

aşamak: büyü (bir şey) yemek,
~ *aşatıp kızını esin alğandıla*:
büyü (bir şey) yedirerek kızın
aklını başından almışlar.

Hıyınçı büyücü, efsuncu. *Topşay
nakırda bıla hocaları " ~ "*
selekege alıvçan edi: Topşay, şaka
ile hocaları "büyücü" diye alaya
alırdı.

Hıyınçılık büyücülük, efsunculuk.

Hıynı-halmeş sihir-efsun. *Etgenleri
~ - ~di*: yaptıkları sihir-efsundur.

Hıysap hesap. ~ *etmek*:
hesaplamak, hesabetmek, *men
etgen ~ğa köre*: benim yaptığım
hesaba göre, ~ *etip allıma saldı*:
hesaplayıp önüme koydu, ~*ın
bilgen adam*: hesabını bilen adam,
orta ~: ortalama hesap, ~
bermek: hesap vermek, ~
tutmadı: hesap tutmadı, ~*ğa
salmak*: hesaba katmak..

Hıysaplamak hesaplamak,
hesabetmek. *Hıysaplap aytdı*:
hesaplayıp söyledi, *hıysaplap bir
köreyik*: hesaplayıp bir bakalım,
hıysaplap boşarğa kerek edi:
hesaplayıp bitirmesi gerekirdi.

Hıysaplav hesaplama, hesabetme.

Hıysaplı hesaplı, uygun.

Hıysapsız hesapsız, çok,
sayılamayacak kadar çok. ~ *malı
bardı*: sayılamayacak kadar malı
var.

Hıysapsızlık hesapsızlık,
hesapbilmezlik.

Hızın torba. *Azık ~*: azık torbası,
tütün ~: tütün torbası, *arpa ~*:
arpa torbası, ~*ne salmak*: torbaya
koymak, torbaya doldurmak,
çörtlevükleni ~ne salğız: fındıkları
torbaya doldurunuz.

Hızev obur olmayan, az yemek
yiyen. ~ *adam*: az yemek yiyen
adam, *kalay ~se*: ne kadar az
yemek yiyiyorsun.

Hızevlük obur olmama hali,
oburluğun zıttı. [Türkiye
türkçesinde bunu karşılayan bir
kelime yok; **ıştatsızlık**
kelimesinde herhangi bir hastalık
bahiskonusudur, **hızevlük**
fizyolojik bir özelliktir, hastalık söz
konusu değildir].

Hi gülme sesi. *Hi hi hi dep küledile*:
hi hi hi diye gülüyorlar.

Hikmat hikmet, filozofi.

Hikmatlı hikmetli, düşündürücü. ~
sözle: düşündürücü sözler.

Hinapa ~ *etmek*: eğitirmek, başka
türü göstermek, tahrifetmek
(nadir kullanılır).

Hinkâl (hinkal) pişmiş et ve
haşlanmış hamur parçacıkları ile
hazırlanan spesiyal bir Kafkas
yemeği (en iyisini dağistanlılar
yaparlar).

Hir köpekler için kullanılan bir nida
ifadesi. *Hir!* Defol! Git! (Köpek
için).

Hirpin (malk)→**Hırşı**.

Ho evet, pekala. *Har nege da ~
degen adam*: her şeye evet diyen
adam, ~ *derge unamaydı*: evet
demeyi kabul etmiyor, ~, *sen
aythan bolsun*: pekala, senin
dediğin olsun, ~ *sağa!* Nerde! Yok
canım! *Kelirge muratı barmıdı?* ~
sağa! Gelmeye niyeti var mı?
Nerde? ~ *birda!* → ~ *sağa!*

Hobusta (malk)→**Kobusta**.

Hoca hoca, din adamı.

Hocalanıv hocalık taslama.

Hocalanmak hocalık taslamak.

Hoha şamatacı, velveleci, çığırkan.

Hohaylanıv kabarma, kendini şişirme, çalınlanma.

Hohaylanmak kabarmak, kendini şişirmek, çalimsatmak. *Erkek kırım tavukla hohaylanıp bir birlerin sınıydıla*: erkek hindiler kendilerini şişirerek bir birlerini sınıyorlar.

Hokum hüküm, karar.

Hokumat hükümet (eskiden çok kullanılırdı).

Hokumlu hükümlü, hüküm verilmiş.

Hokumluluk hükümlülük.

Hokumsuz hükümsüz, hükmü geçmeyen.

Hokumsuzluk hükümsüzlük.

Holamlı Holam yöresinde oturan kimse, holamlı.

Hompar taş gülle.

Hompu hantal, paytak; kaba, kullanışsız.

Hompuluk hantallık, paytaklık; kabalık, kullanışsızlık.

Hompuştı → Hompu → humpuştı.

Homuh gevşek, kararsız, beceriksiz, çekinik. *~ adam*: gevşek adam, *~ bolma*: karasız olma, *~ sabiy*: çekinik çocuk, *ay aman ~, küreş biraz*: ey sen beceriksiz, uğraş biraz!

Homuhlanıv gevşeklik etme, kararsızlık gösterme.

Homuhlanmak gevşeklik etmek, kararsızlık göstermek.

Homuhluk kararsızlık, gevşeklik, tereddütlülük, beceriksizlik. *~ etme*: gevşeklik etme!

Honça şakak. *~nı kaşıp tışına çıksaŋ / Çıgan katınŋa uşaysa!* Şakağını kaşıyıp dışarı çıktığında / çingene kadına benziyorsun!

(hiciv), *~ları ağarğandı*: şakakları ağarmış.

Honku (malk) → **Şuvra**.

Honpar (malk) mermi, fişek.

Honşu komşu. *~ üy*: komşu ev, *~ kıralla*: komşu devletler, *~ bolmak*: komşu olmak, *kabırğa ~*: bitişik komşu.

Honşu-tiyre komşu ve mahalle. *~ - ~ ne aytır*: komşular ve mahalle (halkı) ne der?

Honta kaçık, salak, ahmak. *Ol ~nı kaydan tabdın*: o salağı nerden buldun?

Hontabaş kazkafalı, kalinkafa, kafadan kontak.

Hontalanıv salaklaşma, ahmaklaşma.

Hontalanmak salaklaşmak, ahmaklaşmak.

Hontalık anmaklık, salaklık.

Hontay → honta

Hora (atlar için) soylu, iyi cins. *~ baytal*: cins kısarak, *~ acir*: soylu aygır.

Horata çürük, güvenilmez; ihmalkâr. [Pek kullanılmaz].

Horaz → **guguruk**.

Horlağan yenen, galip gelen; zafer kazanan.

Horlam yenme, galip gelme, galibiyet, zafer. *~ almak*: zafer kazanmak, *~ tecemek*: zafer dilemek, *bizni asker ~ aldı*: bizim asker zafer kazandı.

Horlamak yenmek, üstün gelmek, üstünlük sağlamak, galip gelmek. *Cav küçlü, biz karıvsuz horlayamadık*: düşman kuvvetli, biz zayıf yenemedik, *bizni göcebimiz oruslunu horladı*: bizim güreşçimiz Rus'a üstünlük sağladı,

ala horladıla: onlar galip geldiler, *sen horlanıksa:* sen yeneceksin.
Horlamlı muzaffer, galip. ~ *asker:* muzaffer asker.
Horlanıv yenilme, mağlûp olma, kaybetme.
Horlanmak yenilmek, mağlubolmak, kaybetmek. *Cıgışda men horlandım:* güreşte ben kaybettim, *bizni göceple alağa horlandıla:* bizim güreşçilerimiz onlara yenildiler, *erişivde sen horlandıv:* müsabakada sen mağlûboldun.
Horlaşıv yenişme, boğuşma.
Horlaşmak çekişmek, yenişmek, boğuşmak. *Horlaşıp turmağız:* boğuşup durmayınız, *ala horlaşadıla:* onlar çekişiyorlar, *kel, horlaşayık:* gel yenişelim.
Horlav yenme, galip gelme, üstünlük sağlama.
Horlavçu yenici, yenmeye alışık.
Hoş hoş; tuhaf. ~ *tışiruv:* hoş kadın, ~*keldi:* hoşgeldi, selamlaşma, ~*keldi sermek:* hoş geldin demek, ~*keldigiz:* hoşgeldiniz, ~*kördük:* hoşgördük; ~ *bolmak:* hoş olmak, tuhaf olmak, *içim ~ boladı:* içim hoş oluyor, içim bir tuhaf oluyor, *kölüm hoş boldu:* bk. içim ~ boladı, *cüregim bir ~ uradı:* kalbim tuhaf çarpıyor.
Hoşkeldi gelen misafirin elini sıkarak selamlama, hoşgeldin. *Soslanları konaklarına ~ge barabız:* Soslanların misafirlerine hoşgeldine gidiyoruz, ~ *bermek:* hoş geldin demek, el sıkıp selamlaşmak.
Hoşlanıv hoşlanma.

Hoşlanmak hoşlanmak, hoşlaşmak. *Men andan bir kesek hoşlanama:* ben ondan biraz hoşlanıyorum, *sen da hoşlannıksa:* sen de hoşlanacaksın.
Hoşluk hoşluk; tuhaflık. *Anı ~un köremise:* onun hoşluğunu görüyor musun? *İçimde bir ~ bardı:* içimde bir tuhaflık var.
Hota önlük. *Amma ~ bavun baylav tışına çıkdı:* nine önlük bağını bağlıya bağlıya dışarı çıktı, *burun zamanda kart tışiruvları ~ salğanı adet edi:* eskiden yaşlı kadınların önlük takması adetti, ~*nı Karaçay tışiruvla bek cürütgendile:* önlüğü Karaçay kadınları çok kullanmışlardır.
Hotalık bazardan ~ kumaçla alıp *kelgenme:* pazardan önlüklük kumaşlar alıp geldim.
Hov → **Ho.**
Hoy bir nida ifadesi, pey, hey. ~ ~ ~, *kalay bek ösgense!* Pey pey pey, nasıl da çok büyümüşsün!
Hoynuh topaç. ~ *oynamak:* topaç oynamak, ~ *aylandırmak:* topaç döndürmek, ~*ça aylanadı:* topaç gibi dönüyor.
Hubar soluk, solgun. ~ *betli sabiy:* soluk yüzlü çocuk.
Hubarlık solgunluk, solukluk.
Hubol (malk)→ mamuraç.
Hucu terkedilmiş, geride bırakılmış, ıssız, izi silinmiş, sahipsiz; (argo) kahrolası, felaket, berbat. ~ *kalmak:* sahipsiz kalmak, *Mali mülkü ~ kalğandı:* malı mülkü sahipsiz kaldı, ~ *kallık, boş kallık!* İssız ve boş kalasica! (beddua), *bu koñur iynek anı ~ edi:* bu kahverengi inek onun geride

biraktığı idi, *mekâmları ~ boldula da kaldıla*: evi barkı ıssız sahipsiz kaldı; *~ oynadık, ne?* Felaket oynadık değil mi? *Meni hora baytalım bir de ~ çabadı*: benim cins kısrığım felaket koşuyor, *~ cağur bir tohtamadı*: berbat yağmur bir durmadı, *bu ~ avruvdan kutulamadım*: bu kahrolası hastalıktan kurtulamadım.

Huculuk ! terkedilmiş, ıssız kalmış, izi silinmiş, boş kalmış; kahrolasica [*istisna olarak, bu kelime ...luk, ...lık, ...lik eklerinin kazandırdığı anlamla kullanılmaz, parantezden önce sıraladığımız anlamlarda kullanılır, karaçaycaı iyi bilmeyenler bu inceliği farkedemezler*]. *Bu üy Soslanı ~udu*: bu ev Soslan'ın ıssız kalmış (evi) dir, *anı ~una ne eterge bilmeyme*: onun terkedilmişini ne yapacağımı bilemiyorum, *köremise ol ~nu etgenin*: görüyor musun o kahrolasıcının yaptığını?

Hudur (malk) kirec harcı.

Hulbay (malk) köfte.

Hulgu hamuru yoğururken, kaba yapışmaması için altına üstüne serpil en un.

Hulguluk hamurun kaba yapışmaması için kullanılan azıcık un, serpimlik un.

Humallak (malk) → humelek.

Humcu bıslak çökelek, çökelek peynir.

Humelek şerbetçi otu.

Humha burundan konuşan, genizden konuşan. *~ söyleşmek*: burundan konuşmak, genizden konuşmak. *~ söyleşmek*: genizden

konuşmak, *~ adam*: genizden konuşan adam, *~ tavuş*: genizden gelen ses.

Humpu→Hompu.

Humpur→Humpur.

Humpuştu çullu, çuval gibi, biçimsiz, kaba-saba .

Huna duvar. *Taş ~*: taş duvar, *kırpıç ~*: kerpiç duvar, *~ işlemek*: duvar örmek, *~ oyulğan tavuş*: duvar göçmesi sesi, *~ oyulğança*: duvar göçmüş gibi (d), *~nı allında süyeledi*: duvarın önünde dikiliyor, *~nı tamalı*: duvarın temeli, *~ salmak*: duvar yapmak.

Hunaşik → Beştaş.

Huner hüner, marifet.

Hunerli hünerli, marifetli.

Hunerlik hünerlik, marifetlik. *~i bolğan adam*: hünerliği olan adam.

Hunerlilik marifetlilik, hünerlilik.

Hunersiz hunersiz, marifetsiz.

Hunker hünkâr, sultan. [Pek kullanılmaz].

Hunt bir ağırlık birimi, funt (410 g). [Yabancı kelime].

Hunta cunta. [Bir başka sözlükte "Burç adı" olarak verilmiş, rusça-türkçe sözlükte ise "cunta" karşılığı veriliyor, karaçayca bir kelime değil].

Hunu → **Hını-hunu**.

Hup bir nida ifadesi, löpürdetme sesi, hüüüp! *Şorpanı ~ dep urtlaydı*: çorbayı hüüüp diye yudumlıyor.

Huppegı peynir suyu, yoğurtsuyu. *Ayran ~ni içgen igidi*: yoğurt suyunu içmek iyidir, *~ bıslak*: çökelek peynir, *bıslaknı buzmay tutar üçün bıslak ~ge salırğa kerekdi*: peyniri bozmadan

saklamak için peynir suyuna koymak gerekir.

Huppejin (malk) kabarcık, su toplanması, vezikül.

Hur huri; sakin, sessiz; (bir nida ifadesi) hor, horul. ~ *kız*: huri kız: ~ *çebet*: sessiz orman; ~ ~ *deb cuklaydı*: horul horul uyuyor.

Hurbay bir börek çeşidi.

Hurcun cep; küçük kese. ~ *larımı çuğchup eki som tapdım*: ceplerimi kurcalıyarak iki som bulabildim, *can ~uma salayım*: yan cebime koyuyum, *paltonnu ~ları*: paltonun cepleri, *könçek ~umdadı*: pantolon cebimdedir, ~ *na salmak*: cebe koymak, ~ *unda akırap bardı*: cebinde akrep var (d), ~ *u kalın*: cebi kalın (d); *oka ~*: sim kese, *katapa ~*: kadife kese, *açha ~*: akçe kesesi, *nalmas cüzügüm kübürçekde oka ~ndadı*: elmas yüzüğün küçük sandıktaki sim kesenin içindedir.

Hurcunlu cepli.

Hurduk su değirmeni dingilinin aynası.

Hurhur ~ *tiyekle*: akordeon ve piyano gibi tuşlu enstrumanların bas tuşları. *Kobuznu ~larına katı bas*: mızıkanın bas tuşlarına sıkı bas.

Huriyat hürriyet, özgürlük. *Huriyatçıla*: özgürlükçüler, hürriyetçiler, ~ *bolmağan*: özgürlüğü olmayan.

Hurmet hürmet, saygı. *Kartnı ~ine koyama*: ihtiyarın hürmetine bırakıyorum, ~ *etmek*: hürmet etmek, saygı göstermek, *kartha ~ etgen*: yaşlıya saygı gösteren, ~ *etilgen adam*: saygın adam.

Hurmetlemek hürmetetmek, saygı göstermek (az kullanılır).

Hurmetli hürmetli, saygılı; saygıdeğer, hürmetli, saygın. ~ *caş*: saygılı genç, *ata-anağa ~ bol*: anaya babaya hürmetli ol; ~ *tamadala*: saygıdeğer büyükler, ~ *camağat!* Hürmetli cemaat, saygın topluluk.

Hurmetlilik hürmetlilik, saygıllık; saygınlık.

Hurmetsiz saygısız, hürmetsiz.

Hurmetsizlik saygısızlık, hürmetsizlik.

Hurta çopur, pütürlü. ~ *bet*: çopur yüzü, *çeçek ~*: çiçek bozuğu, *beti ~lı adam*: yüzü pütürlü adam.

Hurtak parça, küçücük, daracık; *bk. tilimdi*. ~ *cer*: küçücük arazi, *atabızdan bizge bir ~ cer tüşgendi*: babamızdan bize bir parça yer kaldı, ~ ~ *etgendile*: parça parça etmişler.

Huruldağan horlayan, horuldayan. ~ *olbir üyden eşitiledi*: horlamasıöbür evden duyuluyor.

Huruldav horlama, horuldama.

Husma suçıçeği. *Sabiyçikge ~ tiygendi*: çocuğa suçıçeği bulaşmış.

Hustos ~ çaphan: morluk, bere.

Huttur (malk) → **Guttur**. Bk. bittir.

Huvan (malk) kavun.

Huvur (malk) çukur, oyuk.

Huyu kuyu. ~ *suv*: kuyu suyu, ~ *dan suv tartamak*: kuyudan su çekmek, ~ *kazmak*: kuyu kazmak.

Huyun ince deri liflerini örmek suretiyle yapılan çarık bağcığı, deriden kesilerek yapılan çarık bağcığı. ~ *eşe turadı*: çarık bağcığı örüyor.

Huyunluk bağıcılık deri.
Huzum (malk) dar, kıt, sınırlı, az. ~
akıllı adam: dar kafalı adam, kıt
akıllı adam, ~ *bolmak*: daralmak,
kıtlaşmak, azalmak.
Huzumluk darlık, kıtlık, azlık,
mahdudiyet.
Huzun → huzum.

I

İçhindiriv bırakma, elden
kaçırma, çözme, kurtarma,
salıverme, salma; yellenme.
İçhindirmek bırakmak, elden
kaçırmak, çözmek, bağıni
çözmek, kurtarmak, kaçırarak,
salıvermek; yellenmek,
yellenivermek. *Kolumdan
içhindirip iydim*: elimden
bırakıverdim, *ayaklarımı içhindir*:
ayaklarımı çöz, *arbanı traktordan
içhindir*: arabayı traktörden çöz,
koldan ~: elden kaçırarak,
tutmak üyden içhindirdila: ceza
evinden salıverdiler; *kımılday
kelip içhindirip iydi*: kıpırdarken
yelleniverdi.
İçhınıv serbest kalma, bağı
çözülme, kendini bırakma,
kurtulma, kaçma.
İçhınmak bırakılmak, serbest
kalmak, kurtulmak, ipini
koparmak, kendini bırakmak.
*Tavkan tutmak üyden
içhınandı*: Tavkan ceza evinden
bırkılmış, *tuvarla içhınıp sabanğa
kirendile*: sığırlar serbest
kalarak tarlayı basmışlar, *acir
içhınıp ketgendi*: aygır ipini
koparıp gitmiş, *sabiyle köget
baçhağa içhindila*: çocuklar
meyve bahçesine kendilerini

bıraktılar, *kolumdan içhindil*:
elimden kaçtı, elimden kurtuldu,
romork traktordan içhindil:
römork traktörden kurtuldu.

Ifçık → **İpçık**.

Ih bir nida, inleme nidası.

Ihdırılıv itelenme, geri itilme,
geriye uzaklaştırılma, geri atılma.

Ihdırılmak itelenmek, geri
itilmek, geriye doğru
uzaklaştırılmak, geri atılmak.

Ihi bir nida ifadesi: aha, ha, işte!
~ *ala da keldile*: aha, onlar da
geldiler!

Ihtav öğütülecek hububatı
kurutmak için kullanılan fırın.

Ihtıriv itme, iteleme, geriye doğru
uzaklaştırma, geri atma.

Ihtırma mevsimlik geçici barınak.

Ihtırmak geri itmek, itelemek,
geriye doğru uzaklaştırmak, geri
atmak. *Cıyını arlakğa ihdirigiz*:
kalabalığı biraz geriye doğru
uzaklaştırınız, *koylanı ihtır*:
koyunları geriye doğru sür,
sabiyni ihtırıp turma: çocuğu geri
itip durma, *nögerin ihdirip kesi
alğa ötdü*: arkadaşını geri itip
öne geçti, *cıyılğanlanı ihdira
ihdira kereklerine orun tapdila*:
toplaşanları ittire ittire
cihazlarına yer açtılar, *cavnu
ihtırırğa küreşebiz*: düşmanı geri
atmaya çalışıyoruz.

Ihtıyar yetki, hak, irade
(kullanılmayan kelime).

Ihtüy zevzek, işe yaramaz,
münasebetsiz. *Ket sen ~!* Defol
münasebetsiz!

İlibir → **Lippir**.

İlibita → **Libita**.

İliğiv → **Iyliğiv**.

İlihtin¹ iriyarı, dev yapılı, devasa.
~ *adam*: dev yapılı adam,
üyügüz ne ~ edi: eviniz ne kadar
da büyükmüş, *kalay ~dı*: nasıl
da iriyarı.

İlihtin² kaldıraç. ~ *bıla*
költürmek: kaldıraçla kaldırmak.

İlık (malk) → **Iyılık**.

İlıkdırmak (malk) →

Iyılıkdırmak.

İlökkim (malk) ~ *biçen*: kurumuş
ot.

İlökkim → **Iyılıkmak**.

İlimpiş → ezilmiş, ezik.

İlishin karasabanla ilgili bir
ayrıntı.

İlişik (malk) ~ *çabak*: yayın
bayığı.

İlizmi (malk) güneş doğmadan
önce ve güneş battıktan sonra
görülen kızılık, tanyeri kızılığı,
akşam kızılığı.

İnçhamak → **İnçhamak**.

İnçhativ → **İnçhativ**.

İnçhatmak → **İnçhatmak**.

İnçhav → **İnçhav**.

İndir harman. ~ *ağaç*: başakları
dövmek için kullanılan tokmak ,
~ *taş*: yuvak taşı, ~ *başgan*:
tahıl saplarını çiğneme, ~ *orun*:
harman yeri, ~ *kaña*: döven
tahtası, ~ *kazık*: harmanın orta
yerine çakılan kazık (öküzler bi
ipli bi kaziğa bağlanırlar), ~ *elek*:
büyük kalbur, gözer.

İndirçi harmancı, harmanda
çalışan kimse.

İndiz → **Andız**.

Inna (malk) büyük anne, nine.

Innaka nincik, büyük annecik.

İnçhatmak inletmek,
sızlandırmak, çığirtmak,

bağirtmak. *Katı kısıp inçhattı*: çok
sıkarak bağirtti,

İnçhav inleme, sızlanma, çığırma.

İnçhamak inlemek, sızlanmak,

çığirtmak. ~ ~ *catadı*: inleye

inleye yatırıyor, *bılay inçha da*

tur: böyle sızlanıp dur! *Nek*

inçhaysa: niçin sızlanıyorsun,

inçhap turğanına karasañ tañ

avruğança körünedi: çığırıp

durduğuna bakılırsa oldukça

hasta olmalı, *avur cükñü sirtına*

saldırıp inçhay inçhay ktçden

örge kopdu: ağır yükü sırtına

vurdurup bağıra çığıra güçlüklü

ayağa kalktı.

İnçhativ inletme, sızlatma,
çığirtma, bağirtma.

İnçhavuk sızlanıcı, iniltici,
çığirtıcı.

İnirdamak (çocuklar için) sesler

çıkarmak, seslenerk şikâyette

bulunmak, huysuzlanmak,

ağlamaklı ses çıkarmak;

homurdanmak, eveleyip

gevelemek. *Sabiyçikni inirdağanı*

keledi: bebeğin ağlamaklı sesi

geliyor, *sabiyçik inirdaydı túbün*

cibitgen bolur: bebek sesler

çıkartıyor, altını ıslatmış olmalı,

sabiyini inirdağanına karap ne

aytırğa küreşgenin anılağan kıyın

tüldü: çocuğun çıkardığı seslere

bakarak ne söylemek istediğini

anlamak o kadar zor değil; *sen*

ne zatha inirdaysa: sen ne için

homurdanıyorsun, *inirdağanı*

koy da aytırıñı ayt: eveleyip

gevelemeyi bırak da diyeceğini

de.

İnirdav (Çocuk için) sesler

çıkarma, seslenerk şikâyette

bulunma, huysuzlanma;
homurdanma, eveleyip
geveleme.
İnırdavuk huysuzlanan, rahat
vermeyen; homurtucu, eveleyip
geveleyici.
İnırdık çözülmüş, fermante
olmuş, ekşimiş. ~ *ayrannı*
susabın süyüp içedi: ekşi
yoğurdun ayranını severek
içiyor, ~ *süt*: çözülmüş süt.
İpçık geçit, fazla yüksek olmayan
dağların arasındaki dağ geçidi,
dağ boğazı.
İrahın hastalıklı, marazlı,
hırpalanmış, takatten kesilmiş.
Avrup ~ bolup turama:
hastalanıp takatten kesilip
duruyorum, ~ *sabiy*: hastalıklı
çocuk, *tüyüp ~ etgendi*: dövüp
hırpalamış.
İrbın (malk) dağlık yer, dağlık
arazi. *Eresey bizni ~ıña tıyğandı*:
Rusya bizi dağlık araziye
sıkıştırmış.
İrcı an, sınır çizgisi, tarla bahçe
gibi arazi parçaları arasındaki
sınır çizgisi. ~ *tartmak*: sınır
çekmek.
İrğacık bahane, hile, kurnazlık.
İrğak kanca. *Keme ~*: çapa,
lenger, ~ *ğā takmak*: kancaya
asmak, *malnı ~ğā tağıp soyarğā*
tapdı: hayvanı kancaya asıp
soymak kolaydır.
İrğancık → **İrğacık**.
İrğaşık güreşte sağ ayağı rakibin
sol bacağına dolayarak rakibin
vücudunu sağ tarafa bükme
suretiyle onu yere yıkmak için
kullanılan bir oyun, iç çelme,
çangal. *Pelvan Tavkan erişlerin*

(*konkurentlerin*) ~ *bıla horlarğā*
öçdü: Penlivan Tavkan rakiplerini
iç çelme ile yenmeye alıştıktır.
İrğavun (malk) → **Korluk**.
İrğay çabak turna balığı.
İrhi sel, dere, küçük akarsu. *Elni*
tübünden ozğan ~nı üsüne
köpür salabız: köyün altından
geçen derenin üzerine köprü
kuruyoruz, ~ *aşağan*: sel
aşındıran, ~ *avuz*: sel yatağı,
katı cavumdan sora tavladan ~la
sarkdıla: sert yağıştan sonra
dağlardan seller aktı.
İrhim yara-bere, kan pıhtısıyla
müterafı yara-bere [burada
darbeye bağlı doku ezilmesi ve
kanama prosesi birlikte söz
konusudur, sadece *kan*
pıhtılaşması ise "*kan uyuğan*"
ifadesiyle karşlanır], *tüyüp*
bolğanın kan ~ etgendile:
döverek her tarafını yara-bere
içinde bırakmışlar.
İrhiv (malk) → **Hırv**.
İrhız hayvanın yumurtalığında
yeni oluşan yumurtalar, kızışma,
yumurtlamak için tavukların
kızışması. *Çubar tavuk ırhız*
bolup kozlar cer izleydi: kırçıl
tavuk yumurtlamaya kızışarak
yumurtlamak için yer arıyor,
tavuk ırhız: yumurtlama
döneminde kesilen tavuğun
içinden çıkan olgunlaşmamış sarı
renkli ilkil yumurtacıklar, *çabak*
~: balık yumurtaları, ~ *bolmak*:
yumurtlamak için kızışmak.
İrin (malk) yedek, ihtiyaç için
yedekte saklanan.
İris (batıl inarç ifadesi) uğursuz,
kötüye yorma, uğursuzluk

belirtisi, yapılması iyi karşılanmayan şey. *Colovçunu allına koyan çığan ~dı*: yolcunun önüne tavşan çıkması uğursuzluktur, *colovçunu allına tülkü çıksa ~ tüldü, aşhılıkdı*: yolcunun önüne tilki çıkması uğursuzluk değildir, iyiliktir, ~ *etmek*: uğursuzluk saymak, kötülük gelmesinden çekinmek, *ölgeni bolğan üyden çığıp avruğanı bolğan üyge kirirge ~ eteme*: ölü evinden çıkıp hastası olan eve gitmeyi uğursuluk sayıyorum, *tişiruvnu erini atın aythanı ~dı*: kadının kocasını ismiyle anması uğursuzluk getirir, *Bayırımkün eski cuvğan ırısı*: Cuma günü çamaşır yıkamak uğursuzluk getireceği için yasaktır.

İrisçi batıl inançlara bağlı, ırısa önem veren kimse.

İrismak uğursuz saymak, kötüye yormak, kötülük getirmesinden çekinmek. *Karnaşlarıma ırıslap ölgenni ızından cılamadım*: kardeşlerimin başına bir kötülük gelmesinden çekinerek ölünün arkasından ağlamadım, *barırğa ırıslap turadı*: uğursuzluk getirir diye gitmeye çekiniyor.

İrislav uğursuzluk sayma, kötüye yorumlama.

İrİslı uğursuz, kötü görülen, yapılması tehlikeli.

İriz iffet, namus, ırz.

İrizli iffetli, namuslu, ırz ehli. ~ *tişiruv*: iffetli kadın.

İrİzsız iffetsiz, namussuz, ırzsız. ~ *adam*: namussuz adam.

İrİzsızlık iffetsizlik, namussuzluk, ırzsızlık.

İrmah (malk) yorgun.

İrmahlanıv yorulma.

İrmahlanmak yorulmak.

İrnık kendiliğinden olan, kendiliğinden çıkan [tarlanın hasadı sırasında toprağa dökülen tanelerin veya yumruların toprağa gömülerek baharda ortaya çıkmalarıyla hasil olan yabancı bitki]; yabancı, vahşi. ~ *arpa*: kendiliğinden çıkan arpa, ~ *çöplev*: kendiliğinden çıkan ayçiçeği; ~ *kıştik*: yabancı kedi, ~ *at*: yabancı at.

İrnıklık yabanilik.

İrpis (malk) → **Uvuz**.

İslam İslam. ~ *Din*: İslam Dini, *Din ~ğa palah salıp kıynarlar*: Din-i İslam'a kötülük yapip üzerler (mısra).

İstavat hayvanların bulunduğu yer, hayvanların yaşadığı mahal. [Bu kelimeyi "ağıl, oba" kelimeleriyle karşılamak yanlıştır, hayvanların yaşadığı her yer istavattır]. *Sürüvçüle ~ha kaytdıla*: çobanlar hayvanların barındığı yere döndüler.

İstim yenidoğan beğın yedinci günün gecesinde *obur* isimli efsanevi varlık tarafından yalanmaması için sabaha kadar nöbet tutulması. ~ *saklağan*: yedinci gecede çocuğu oburdan korumak için nöbette bekleme.

İstimlamak iz takibetmek, iz sürmek (kullanılmayan bir kelime).

İşan (işan) emare, belirti, işaret, nişane; hedef, nişan. *Cürek*

avruvnu ~ları: kalb hastalığının belirtileri, *tarkayğannı ~ı körüle tebiredi:* tükenmenin emareleri görülmeye başladı, *işni boluruna ~dı:* işin olacağıın işaretidir, *ol igi ~dı:* o iyiye işaretir, *~ saliv:* işaret koyma, *umut ~la körüledi:* ümit emareleri görülüyor, *col, iz ~ barmıdı:* yol, iz nişanesi var mı? *Tavuş etip ~ berigiz:* seslenerek işaret veriniz; *~na almak:* nişan almak, *~na alıp cuğuturğa atdı:* nişan alıp dağ geçisine ateş etti.

Işanç teminat, güven, garanti.

Töleriğe ~ beremise: ödeyeceğine teminat veriyor musun? *Erişivde alçılık alırıña ~ cokdu:* müsabakada birincilik alacağına (dair) garanti yoktur.

Işandıriv güvendirme. Güven verme, inandırma.

Işandırmak güvendirmek, güven vermek, inandırmak. *Berlikme deb işandırmasa alırğa kellik tül edik:* vereceğim diye güvendirmeseydi, almaya gelmeyecektik, *boluşurğa ~:* yardım etmek için güven vermek, *tölerine ~:* ödeyeceğine (dair) teminat vermek, *barıbzını da işandırğan edi:* hepimizi inandırmıştı.

Işanıv güvenme, güven verme, inanma.

Işanıvçu güvenmeye hazır, çabuk inanan.

Işanıvlu → **Işanılı.**

Işanıvluluk → **Işanılılık.**

Işanıvsuz → **Işanıvsız.**

Işanıvsuzluk → **Işanıvsızlık.**

Işanlamak işaret koymak; nişanlamak, nişan almak. *Colnu işanladım:* yolu işaretledim, *eltillik hapçükleni işanlağız:* götürülecek eşyaları işaretleyiniz; *savutun işanlap börüğe atdı:* silahıyla nişan alıp kurda ateş etti.

Işanlav nişanlama, nişan alma.

Işanlı işaretli, damgalı.

Işanmak güvenmek, güven duymak, inanmak. *Borçun tölerine işanğan edim:* borcunu ödeyeceğine güvenmişim, *anı eterine işanama:* onun yapacağına inanıyorum, *işanıv içki sözümü aytdım:* güvenerek sırrımı söyledim, *haman işanıv kalma:* hemen güveniverme, *işanmay ne eterik edim:* güvenmeyip ne yapacaktım?

Işanılı mutemed, güvenilir.

Soslan ~ adamdı: Soslan güvenilir adamdır.

Işanılılık güvenilirlik, mutemetlik.

Işanıvsız güvenilmez, güvenilmeyen, mutemet olmayan.

Işanıvsızlık güvenilmezlik, itimatsızlık.

Işara¹ *küle ~:* gülüp gülümseyerek, gülerek gülümseyerek.

Işara² cemile, jest. *~ etmek:* jest yapmak, jestte bulunmak, *bizge ~ etip ençi avtomobilin ciberdi:* bize jestte bulunarak özel otomobilini gönderdi.

Işarğan gülümseyen, tebessümeden.

İşarıvçu gülümseyici, tebessümlü.
İşarıvsuz tebessümsüz, gülümsemesiz.
İşarmak gülümsemek, tebessümetmek. *Közleri işarıp turadı:* gözleri gülümseyip duruyor, *ışara ışara söleşdi:* gülümseye gülümseye konuştu, *külüp-ışarıp hapar aytıştıla:* gülerken gülümseyerek bir birlerine hikâyeye anlattılar, *künnü beti işardı, suvuksurağanıbiz ketdi:* güneşin yüzü gülümsedi, *üşümüşlüğümüz geçti, işarmay söleşgen adam:* tebessüm etmeden konuşan adam.
İşarmay-külmey gülümsemeden gülmeden. ~ - ~ *turadı:* gülümsemeden gülmeden duruyor.
İşarmış gülümseyip duran, pişmişkelle. *Ol ~dan ne hayır kellikdi:* o pişmişkelleden ne fayda gelecek?
İşhav (malk) → **İhtırma.**
İşheri (malk) yonga, kıymık.
İşik kuytu, korunaklı, sakın. ~ *cer:* kuytu yer, ~ *cer tabıp koş salayık:* sakın yer bulup kamp kuralım, ~ *özen:* kuytu vadi, *duppurnu ~ canına barayık:* tepenin kuytu tarafına gidelim.
İşiklik kuytuluk, sakınlık. *Tavda ~ cer tabhan kıyın tüldü:* dağda kuytuluk yer bulmak zor değil.
İşiksiz kuytusuz olmayan, sükûneti olmayan.
İşiksizlik sükûnetsezsizlik, korunaksızlık.
İşiliv sıvazlanma, ovulma, sürülme.

İşilmek sıvazlanmak, ovulmak, sürülme.
İşim (şım) meşin veya keçeden yapılan, baldırları saracak şekilde hazırlanan ve çizme konçlarına benzeyen bir bacak kıyafeti (işim, erkek kafkas kıyafetinin tamamlayıcı bir ayrıntısıdır). Baldırlık veya baldır tozluğu da denebilir.
İşimək sıvazlamak, ovmak, sürmek. *Pıçaknı avzun hırşığa işıyma:* bıçağın ağzını bile taşına sürüyorum, *kollarım bıla sırtın işıyma:* ellerimle sırtını sıvazlıyorum, *kazannı tübün igi işıp cuv:* kazanın dibini iyice ovarak yıka, *kollarıma balham işıyma:* ellerime merhem sürüyorum.
İşimlik (bir) sürümlük.
İşirgic uzun demir maşa (közleri karıştırmaya ve ateşe takviye odun ve kömür atmaya yarayan alet).
İşiriv sürme, önüne katma; takviye etme, besleme.
İşirmek (yavaş yavaş) sürmek, önüne katmak; beslemek (takviye anlamında), takviye etmek. *Sürüvçü koylanı işıra işıra istavatha keledi:* çoban koyunları yavaş yavaş sürerek hayvan barınağına doğru geliyor; *otnu tübün işirğanlay tur,* *cuklanmasın:* ateşin altını sürekli besle, sönmesin.
İşitiv ovdurma, sürdürme, sıvazlatma.
İşitmək ovdurmak, sürdürmek, sıvazlatmak.
İşiv sıvazlama, ovma, sürme.

Işnır (malk) geviş, gevme. ~
etmek: gevme, geviş getirmek.
İynekle ~ etedile: inekler geviş
getiriyorlar.

Iştı salya (çocuklar için)
Sabıyçikni ~ları ağadı:
bebeğin salyalari dökülüyor.

It-bit zar-zor, güç bela, büyük bir
zahmetle. ~ - ~ *dep suvnu arği*
canına ozdu: zar-zor ırmağın
karşısına geçti, ~ - ~ *dep atha*
mindî: güç bela ata bindi.

Iy → **İy**.

Iyih ~*kün*: Pazar günü. ~*den*
kalmay keligiz: Pazar gününü
geçirmeden geliniz, ~*çe deri*:
Pazar gününe kadar.

Iyık hafta, yedigün. *Altı ~ ozdu*:
altı hafta geçti, *eki ~dan*
kaytırkıdî: iki haftadan dönecek,
~ *sayın*: her hafta, ~ *bolcal*: bir
hafta mühlet, ~ *bolcal bıla*
işleydi: haftalık sürelerle
çalışıyor, ~*cal*: haftalık ücret,
haftalık.

Iyıklık haftalık, yedigünlük. ~ *cal*:
haftalık ücret.

Iyılığıp utanarak, utanıp. ~ *cerge*
kirdim: utanıp yere geçtim, ~
öldüm: utancımından öldüm.

Iyılığiv utanma.

Iyılığivluk utanç verici, yüz karası,
utandırıcı. ~ *iş*: utanç verici iş,
seni etgeniñ ~du: senin yaptığın
yüz karası.

Iyılık utanç, hicap, ayıp. *İt ~ı*
körmek: çok utanmak, yerin
dibine geçmek, *seni etgen*
işin den it ~ı kördüm: senin
yaptığın şeyden dolayı yerin
dibine geçtim, *ol maña ~ töldü*:

o bana utanç değil, *etgeniñ ~dı*:
yaptığın ayıptır.

Iyılıkdıriv utandırma, hicap
verme.

Iyılıkdırmak utandırmak, hicap
duyurmak. *Iyılıkdırıp öltürmek*:
utançtan öldürmek, yerin dibine
sokmak, *tapsız sözleriñ bıla*
ıyılıkdırıp öltürdün: uygunsuz
laflarınla yerin dibine soktun,
sizni ıyılıkdırırça cuk etmegenme:
sizi utandıracak bir şey
yapmadım.

Iyılıklık → **Iyılık**.

Iyılıkmak utanmak, hicap
duymak. *Karağanladan ıyılığama*:
görenlerden utanıyorum,
ıyılığandan oramğa çıkmay
turama: utancımından sokağa
çıkıyorum, *ıyılığıp öltürdün*:
utançtan öldürdün, ~ *kerek*
edin: utanman gerekirdi, *atam*
uruşhanında ıyılığıp cerge kirirça
boldum: babam azarlayınca
utancımından yere giricekmiş gibi
oldum.

Iyılıkmış mahçup, sıkılğan; içine
kapanık, ketum. ~ *adam*:
mahçup adam, ~ *sabiy*: içine
kapanık çocuk.

Iyılıkmışlık mahçubiyet,
sıkılğanlık; ketumluk, içine
kapanıklık.

Iyılıksıv utanç duyma, hicap
duyma.

Iyılıksıvmak utanç duymak, hicap
duymak. *Ala bıla söleşirge*
ıyılıksındım: onlarla konuşmaya
hicap duydum, *alağa barrırğa*
ıyılıksınıp barmay koydula: onlara
gitmeye utanç duydukları için
gitmediler.

Iylikesiz utanılacak şeyi olmayan, utançsız, ayıpsız.

Iynan → iynam.

Iyt-bıyt zar-zor, ramak, az. ~-~
dep kalmak: az kalmak, ramak kalmak, *cardan keterge* ~ - ~
dep kaldı: yardan yuvarlanmaya ramak kaldı, *teplennenden* ~ - ~
rep kutuldu: çığnenmekten zar zor kurtuldu.

Iz iz; işaret; boy; emare. *Ayak* ~: ayak izi, *kol* ~: el izi, ~ı *bıla barmak*: izini takip etmek, ~ından *barmak*: izinden gitmek, *çalkı* ~: tırpanla ot biçerken geride kalan ot biçme izi, tırpan izi, *arba* ~: araba izi, *çananı* ~ı: kızığın izi, ~dan *kel*: arkamdan gel ; ~ *salmak*: iz koymak, işaretlemek, ~ *salıp keleme*: işaret koyup geliyorum; *suvnu* ~ı *bıla barayık*: su boyunca gidelim, *suv* ~: suyun aktığı yatak; *bılayda inekleni cathanına bir* ~ *cokdu*: burada ineklerin yattığına dair bir emare yok.

Izçı izsürücü. ~ *it*: iz sürücü köpek, polis köpeği.

Izçılık izsürücülük.

Izğıl soy, kabile, boy; döl. *Bir* ~dan *keledile*: aynı soydan geliyorlar; *ala barı da bir itni* ~ıdıla: onların hepsi aynı köpeğin dölüsüdür (d).

Izına peşine, arkasına, ardına, geri. *Izına tüşmek*: peşine düşmek, ~ *karamay*: peşine bakmadan, ~ *alıp ketdi*: peşine takip gitti, ~ *karasa körlükdü*: arkasına baksa görecekti, ~ *karamay ketdi*: ardına bakmadan gitti, ~ *kaytarmak*: geri

çevirmek, karşılık vermek, ~ *kaytırıkdi*: geriye dönecek, ~ *ber*: geri ver, ~ *kaytarlıkma*: geri vereceğim, geri çevireceğim, *anı etgenin* ~ *kaytarlıkma*: onun yaptığının karşılığını vereceğim, *ketgen* ~ *kaytmaydı*: giden geri dönmüyor.

Izında peşinde, arkasında, izinde. *Anı* ~*bız*: onun izindeyiz, *Tavkanı* ~ *turlukbuz*: Tavkan'ın arkasında duracağız.

Izından peşinden, peşisıra, izinden, arkasından, ardından. ~ *cılarığı barmıdı*: arkasında ağlayacak kimsesi var mı? ~ *kellikdile*: peşinden gelecekler, ~ *karayma*: peşinden bakıyorum, *birevni* ~ *söleşgen ayıpdı*: birinin peşinden konuşmak ayıptır, *bir biri* ~ *cetdile*: bir birinin peşinden yetiştiler, *alanı* ~ *ketdile*: onların peşisıra gittiler.

Izi-tübü izi-sonu, izi emaresi. *Anı* ~ - ~ *tabılmaydı*: onun izi sonu bulunmuyor, onun izi emaresi bulunmuyor.

Izlamak takibetmek, izlemek, iz sürmek. *Izın ızlap barığız*: izini takip ederek gidiniz, *ızlağan*: iz süren, *ızlağan itni ızından barığız*: iz süren itin peşi sıra gidiniz.

Izlanmak takibedilmek, izlenmek. *Izlanğanıbizni eskeremise?* Takibedildiğimizin farkında mısın?

Izlanıv takibedilme, izlenme.

Izlav takibetme, izleme, iz sürme.

Izlavçu izsürücü, izleyici.

Izlavçuluk izsürücülük, izleyicilik.

İzlik çizgi, hat. ~ *tartmak*: hat çekmek, ~ *salmak*: çizgi çekmek.

Izsız çizgisiz, izsiz.

İ

İbilis iblis, şeytan. ~*ni kullukçusu*: İblisin hizmetkârı, "*~ni hak kölüne cetgenler-mısra*": İblis'i tam anlamıyla hoşnud edenler, ~*ça*: İblis gibi, ~*ge uşağan*: İblis'e benzeyen.

İç iç, içeri, dahil, dahilî. *Üynü ~i*: evin içi, ~ *canı*: iç tarafı, *şaharnı ~inde*: şehrin içinde, ~*in aldırğan*: kürtaj yaptıran, içini boşalttıran, ~*i ketgen*: çocuk düşüren, *düşük yapan, malnı ~i*: hayvanın sindirim organlarının tümü, ~*in aytıv*: içindekini söyleme, sırrını söyleme, *anı ~i tışça tıldü*: onun içi dışı gibi değil, *aşağanı ~ime sinmedi*: yediğin içime sinmedi, çok az yedin, ~*in tışına aylandırmak*: içini dışına çevirmek, *malnı ~i başı*: hayvanın iç organları ile başı ayağı, ~ *müyüş* (mat.): iç köşe, ~ *hurcun*: iç cep, ~*ine kirmek*: içine girmek, *colovçum kelmey kalad dep ~imde canım çokdu*: yolcum gelmeyiverecek diye içimde canım yok, ~*i tutsa*: canı isterse, *közleri ~ine taşayğandı*: gözleri içine kaymış, çökmüş, ~*de tışda da anı tanımağan çokdu*: içeride de dışarıda da onu tanımayan yok, ~ *avruvla*: iç hastalıkları, ~*den çıkğan cılan bolsa da belije bayla* (as): içinden çıkan yılan da olsa, al da beline bağla.

İçegi barsak. *Cavlu ~*: yağlı barsak, *iñiçge içegi*: ince barsak, *bazık ~*: kalın barsak, *sokur ~*: kör barsak, *tüz ~le*: ince barsaklar, ~*si tüyülgen*: barsağı düğümlenmiş, ~ *avruvla*: barsak hastalıkları, ~*si üzülgünçü işledi*: barsağı kopuncaya dek çalıştı.

İçgi samimi, içten, candan, sır. ~ *söz*: sır söz, *sağa ~ sözüümü aytayım*: sana sır sözüümü söyleyim, ~ *salam cibereme*: samimi selam gönderiyorum.

İçgisinmek güvenmek, samimiyet göstermek. *Sağa içgisinip aytama*: sana güvenerek söylüyorum, *mağa içgisinip söleşdi*: bana samiyet gösterip konuştu.

İçinde içinde, içerisinde.

İçindegi içindeki, içerisindeki.

İçinden içinden, içerisinde.

İçine içine, içerisine.

İçirgi kuzu yünü, güz yünü. ~ *castık*: güzyünü doldurulmuş yastık, ~ *cuvurğan*: güzyününden yapılmış yorgan.

İçiriv içirme, emdirme.

İçirmek içirmek, emdirmek, emzirmek. *Susap ~*: ayran içirmek, *halığa boyav ~*: ipliğe boya emdirmek, *emçek ~*: meme emzirmek, *kaşıklağa nikel ~*: kaşıklara nikel kaplamak.

İçiv içme, emme.

İçivçü içici, ayyaş. ~ *börkün arakiğa satar* (d): ayyaş şapkasını rakıya satar.

İçkeri içeri, içeriye, iç tarafa.

Konaknı ~ al: misafiri içeriye al, ~ *kirmek*: içeri girmek, *tışında*

- süyelme, kel ~:* dışarıda dikilme, gel içeri.
- İçki** içki, içilecek nesne, içecek. *~ ge kesin boşlağandı:* içkiye kendini kaptırmış, *~ içmek:* içki içmek, *~ beri, namıs keri (d):* içki beriye, iffet geriye.
- İçkiçi** bk. *içivçü.*
- İçkisiniv** güvenme, samimiyet gösterme. *Birevge ~:* başkasına güvenme.
- İçlendiriv** sunnî dölleme. *~ coruk bıla koyları tapraçan etip boşadıla:* sunni dölleme ile koyunları merinos yapıp bitirdiler.
- İçlendirmek** sunnî döllemek.
- İçli** içli. *~ tışlı:* içli dışlı, samimi.
- İçlik** dolgu maddesi, içe konulan. *Töşek ~:* döşek dolgusu, *castık ~:* yastık dolgusu, *cuvurğan ~:* yorganın içine konulan madde (yün, pamuk,vs.).
- İçmek** içmek, çekmek, emmek. *Suv ~:* su içmek, *ayran içerge öç adam:* ayran içmeye alışık adam, *içip boşamak:* içip bitirmek, *cün boyavnu içgendi:* yün boyayı emmiş (çekmiş), *anamdan içgenim burnumdan keldi:* anamdan emdiğim burnumdan geldi, *içip esirmek:* içip sarhoş olmak.
- İgi** iyi. *~ adam:* iyi adam, *~ alamat:* iyi mükemmel, *~ aman ese da menikidi:* iyi kötü ise de benimkidir, *artık da ~:* daha da iyi, *~ bolmak:* iyi olmak, *kelgeniç ~ boldu:* geldiğin iyi oldu, *avruğanı ~ bolğandı:* hastalığı iyi olmuş, *~ çasav:* iyi hayat, *~ aşlı bir soluyuk:* iyice bir dinlenelim, *~den aman tuvğan (d):* iyiden kötü doğmuş, *~ge buruv:* iyiye çevirme, *~ etmek:* iyi yapmak, iyileştirmek, *işini ~ eterge küreş:* işini iyi yapmaya çalış, *caramı ~ eterge küreşeme:* yarımı iyileştirmeye çalışıyorum, *~ col:* iyi yol, *~ ayak:* iyi ayak, uğurlu ayak, *~ ayak bıla kel (d):* uğurlu ayakla gel, *~ canım kibik (d):* tatlım, güzelim, canım gibi olanım, *~ colğa bar:* iyi yola git, hayırlı yolculuk, *~ kesek:* hayli zaman, oldukça büyük parça, *~ kesekden beri olturama:* hayli zamandır oturuyorum, *~ kesegin alğandı:* oldukça büyük parçasını almış, *~ sağın (sağan):* keşki, *~ sağın atam mında bolğa edi:* keşki babam burda olsa idi, *~ adam abınsa da çığılmaz (as.):* iyi insan sürçse de düşmez, *~ adamnı açıvu keter, künde gülmendi kepginçi, aman adamnı açıvu ketmez, başı cerge cetginçi (as):* İyi adamın öfkesi geçer, güneşte ipekli yazması kuruyana dek, kötü adamın öfkesi geçmez başı yere değene dek, *~ge aytsağ bilir, amanğa aytsağ külür (as.):* iyiye söylersen bilir, kötüye söylersen güler, *~ at colnu tüzetir, aman at kesin izletir (as.):* iyi at yolu düzeltir, kötü at kendini aratır, *~ni ölümü amandan (d):* iyinin ölümü zahmetli, *~ işge bolcal salma, aman işni bolcaldan alma:* iyi işe mühlet verme, kötü işi mühletten çıkarma, *~ni ~liği cuğar, amannı amanlığı cuğar:* iyinin iyiliği bulaşır, kötünün kötülüğü bulaşır, *~ katın iyneni*

iynek eter (as.): iyi kadın iğneyi inek eder.

İgilendiriv iyileştirme, ıslah etme.

İgilendirmek ıslah etmek, iyileştirmek. *Buday urluknu igilendirirge kerekdi*: buğday tohumunu ıslah etmek lazım.

İgileniv iyileşme, gelişme, tekâmül.

İgilenmek gelişmek, tekâmül etmek, iyi hale gelmek. *Halknı çaşav turmuşu igilenğendi*: halkın hayat standardı gelişti, iyileşti, *Soslannı karıvu igilenip baradı*: Soslan'ın gücü iyileşip gidiyor.

İgilik iyilik. *Maña etgenleriñ ~ bıla kaytsın*: bana yaptıkların iyilikle dönsün, *~ bilmegen adam*: İyilik bilmeyen adam, *Allah ~ bersin*: Allah iyilik versin, *~ etmek*: iyilik etmek, *oy üyge ~*: hey evinize iyilik olsun (selam şekli): *oy üyge igilik!* – *Oy kelgenñe de igilik!* Hey evinize iyilik! – Hey gelene de iyilik! (misafirle evsahibi arasında cereyan eden bu selamlaşma tarzı fevkalade güzel bir tarzdır), *amanña ~ etsen üyüñe sav barmazsa* (as.): kötüye iyilik yaparsan, evine sağ erişmezsin.

İgitda deyse / igitda harip pek tabii, elbette, gayet tabii. *Kellik ay Türkiyağa barlıkma. – İgitda deyse, seni anda cuvuklarıñ bardı*: Gelecek ay Türkiye'ye gideceğim. Pek tabii, orada senin akrabaların var.

İlabatda seksek oyununda kullanılan yassı taş, yassı taş.

İlaçın şahin, laçın, doğan. *~ alaşağa konmaz* (d): şahin alçağa konmaz, *~ kibik*: laçın gibi.

İleş cana yakın, candan. *~ adam*: cana yakın adam, *~ bolmak*: candan davranmak, cana yakın olmak, *sabiyleni ~ bolurğa üretigiz*: çocukları cana yakın olmayı öğretiniz.

İleşdiriv yakınlaştırma, ısındırma, alıştırmak, sevdirmek.

İleşdirmek alıştırmak, ısındırmak, (kendine) yaklaştırmak, kendine çekmek. *Tatlı tili bıla sabiyleni ileşdiredi*: tatlı dili ile çocukları kendine yaklaşıyor, *üyge ileşgen kozu*: eve alışmış kuzu, kütü kuzu, *men anı uzaymay kesime ileşdirirme*: ben onu çok geçmeden kendime ısındırırım.

İleşiv yaklaşma, alışma, sempati duyma, ısınma.

İleşlik cana yakınlık, içtenlik, sıcak kanlılık, sempatiklik. *~i bıla kimge da kesin süydürgendi*: sempatikliği ile herkese kendini sevdirmiş, *ol ~i bıla tanıladı*: o cana yakınlığı ile tanınıyor.

İleşmegenlik soğukluk, mesafelilik, asempatiklik.

İleşmek yaklaşmak, alışmak, ısınmak, sempati duymak. *Adamlağa ileşirge süygen i*: insanlara yakın olmayı seven, *birbirigizge ileşigiz*: birbirinize yakın olunuz, *kişige ileşirge izlemeydi*: kimseye yakın olmayı istemiyor, *birbirlerine ileşgença körünedile*: birbirlerine sempati duyuyormuş gibi görünüyorlar, *üyge ileşgen ulak*: eve alışmış oğlak, *adamlağa ileşgen at*: insanlara alışmış at.

İleşsiz bk. *ileşmegenlik*.

İlezik filiz. ~ *etmek*: filizlenmek, *gardoşla* ~ *etgendile*: patatesler filizlenmişler.

İlgek bk. *ilgik*.

İlgençek bk. *ilgenivçü*.

İlgendiriv irkiltme, korkutma, ürkütme.

İlgendirmek irkiltmek, korkutmak, ürkütme, ödünü koparmak. *Sabiyni ilgendirdi*: çocuğu korkuttun, *ilgendirip uyatmak*: irkiltip uyatmak, *kim ese da atları ilgendirdi*: kimse biri atları ürküttü, *ol adamni ilgendirirge bir öçdü*: o insanı irkiltmeyi çok sever.

İlgeniv irkilme, korkup geri çekilme, ürkme.

İlgenivçü ürkek, irkilici, aşırı korkan.

İlgenmek irkilmek, korkmak, korkup sıçramak, korkup geri çekilmek, ürkme. *Tavuşdan ilgenip uyandım*: sestem irkilip uyandım, *ilgenip artha turdu*: korkup geri çekildi, *allıma cılan çıkğanında ilgenip ızıma turdum*: önüme yılan çıkınca korkup geri çekildim.

İlgik ilik, düğme deliği. ~ *ayırmaq*: ilik açmak, *kiyimimi tüymesine ilgigine bir kara*: elbisemin düğmesini iliğini bir gözden geçir, ~ *ayırğan kıyındı*: ilik açmak zor.

İlgizlik huzursuz, ürkek, yerini yadırgamış, yabancılaşan, rahatsız. ~ *bolmaq*: huzursuz olmak, huzuru kaçmak, *sürüvden* ~ *bolup aylanadı*: sürüden yabancılaşarak dolaşıyor, *adamlardan* ~ *bolup aylanadı*: insanlardan rahatsız olup dolaşıyor, *caşni*

üyden ~ *etgendile*: çocuğu evden huzursuz etmişler, ~ *tavuk*: ürkmüş tavuk, ~ *adam*: huzursuz adam.

İlik / yilik kemik (iliği olan silindirik kemikler için kullanılır). *Aşık* ~: aşık kemiği, aşığın ekli olduğu uzun kemik, *orta* ~: kalça kemiği, *kışha* ~: pazu kemiği, *bazuk* ~: önkol kemiği.

İlindiriv İliştirme, geçirme, asma, takma; fitleme, taktırma.

İlindirmek 1. ilişirmek, geçirmek, asmak, takmak. *Irğakğa* ~: çengele geçirmek, çengele asmak, *çüyge* ~: çiviye asmak, *birbirine* ~: birbirine ilişirmek. 2. Takdırmak, sürtüştürmek, kışkırtmak, tebelleş etmek, fitlemek. *Sabiyleni birbirine ilindirgenni bek süyedi*: çocukları birbirleriyle takıştırmayı çok seviyor, *anı meşe ilindirip turadı*: onu bana fitleyip duruyor.

İlinmek 1. İlişmek, takılmak, asılmak. 2. Tebelleş olmak, takılmak, takışmak, musallat olmak, uğraşmak. *Etegi çüyge ilingendi*: eteği çiviye takılmış, *közüm kamağa ilindi*: gözüm kamaya ilişti, *ırğakğa ilinjen cerinde turadı*: çengele asıldığı yerde duruyor. 2. *Brevge* ~: başkasına tebelleş olmak, *birbirine* ~: birbirine musallat olmak, *bizge ilinip turadı*: bizimle takışıp duruyor.

İlinmek(is.) 1. Düğüm, ilmik. *Cipni uçuna* ~ *salğız*: sicimin ucuna düğüm yapınız, ~ *salınğan cerin belgilegiz*: ilmik konulan yerini işaretleyiniz. 2. Bahane, vesile,

pürüz. ~ *etip kelmezge izleydi*: bahane yapıp gelmek istemiyor, *boş ~le*: boş bahaneler. 3. Kanca, çengel. *At cerni ~ge ilindir*: at eyerini kancaya iştir. 4. Anormal, gayri tabii, yapay, zoraki. ~ *kayğıları koy*: yapmacık telaşları bırak, ~ *işle bıla küreşme*: zoraki işlerle uğraşma.

İlinmekçiğana pıtırak, yapışıcı diken.

İlipin ark, küçük sulama kanalı, su yolu. ~ *salmak*: ark almak, su kanalcığı açmak, ~ *kazsarj elinj bıla kerleş* (as.): su kanalı kazacak olursan köy halkıyla istişare et.

İlişan (malk.) bk. *işan*.

İlker (malk.) 1. Ülker yıldızı. 2. Gübre. *At ~*: at gübresi.

İllev (malk.) oyuncak.

İlmu bilim, ilim. *Tabiğat ~la*: tabii bilimler, ~ *aythanğa köre*: bilimin dediğine göre, ~ *kullukçu*: ilmî araştırma yapan, bilime hizmet eden, ~ *ğa tayanmağan*: bilime dayanmayan, ~ *ğa cavluk etgen*: bilime karşı çıkan, ~ *su bolğan*: bilimli, ilmi olan.

İlmu-izlem ilmî araştırma, ilim-araştırma.

İmam imam, dinî-siyasî lider. *Mejgitni ~*: mescidin imamı, ~ *Şıyih Şamil*: İmam Şeyh Şamil.

İmamlık imamlık, liderlik.

İmbaş omuz, omuzbaşı. ~ *larım kaltıradı* (d): omuzbaşlarım titredi, *sabiçikni ~ına mindirip baradı*: çocuğu omuzlarına bindirip gidiyor.

İmtindiriv şevklendirme, sürükleme, heyecan verme.

İmtindirmek şevklendirmek, cezbetmek, sürüklemek, heyecanlandırmak. *İşge ~*: işe şevklendirmek, *adamları imtindirip eltedi*: insanları sürükleyip götürüyor.

İmtiniv şevklenme, kendini verme, heyecanlanma.

İmtinmek şevklenmek, cezbeye kapılmak, heyecanlanmak, kendini vermek. *İşge ~*: işe kendini vermek, *ol imtinip okuydu*: o şevkle okuyor, *imtinip küreşmek*: canla başla uğraşmak, *ol söleşse bek imtineme*: o konuşursa çok heyecanlanıyorum.

İn in, yuva, oyuk, vahşi hayvan yuvası.

İnaral general.

İnaralık generallik. ~ *çın*: generallik rütbesi.

İnay dokunmuş kumaşı ıslatıp çığnerken kızlar tarafından koro halinde söylenen ve çok eskiden gelen bir tekerleme.

İnbaş bk. *imbaş*.

İnci inci. ~ *bürtükle*: inci taneleri.

İncil İncil.

İncilgenlik muhtaçlık, ihtiyaçlılık.

İnciliv sıkıntı, yoksulluk, bunalma, zorluk; incinme.

İncilmek sıkıntı çekmek, yoksulluk çekmek, bunalmak, zorluk çekmek; incinmek. *Ala incilip çaşaydıla*: onlar yoksulluk içinde yaşıyorlar, *incilmey çaşarğa madar nedi*: sıkıntı çekmeden yaşamaya çare nedir, *avrup ~*: hastalanıp sıkıntı çekmek, *bek incildim*: çok zorluk çektim, *ömürü incilgenley baradı*: ömrü

- zorluk içinde geçiyor; *cüregim bek incilgendi*: kalbim çok incindi.
- İnci-marcan** inci mercan.
- İncimek** bk. *incilmek*.
- İncir** incir, yemiş.
- İncitiv** acı verme, sıkıntı verme, zarar verme, incitme.
- İncitmek** acı vermek, sıkıntı vermek, zarar vermek, incitmek.
Ol honşusun bek incitdi: o komşusunu çok zarara soktu, *anı avur sözü cüregimi incitdi*: onun ağır sözü kalbime acı verdi, *birevni incitip turğannan aman ne bolur*: başkasına zarar verip durmaktan fena ne olur.
- İnciv** bk. *inciliv*.
- İncivlü** sıkıntılı, yoksulluk içinde, sıkıntı içinde, üzüntülü. *Alanı işleri bek ~ boldu*: onların işleri çok sıkıntılı oldu, *ala ~ çaşaydıla*: onlar yoksulluk içinde yaşıyorlar.
- İncivük** işi ters giden, talihsiz. *Anı bu ~ halına barıbiz kıynalabız*: onun bu talihsiz durumuna hepimiz üzülmüyoruz, *~ adam*: işi ters giden adam.
- İnçik** ayak bileği. *~ge deri balçıkğa batğandı*: topuğa kadar çamura batmış, *~lerim avruydu*: ayak bileklerim ağrıyor, *inçigi çıkğandı*: ayak bileği çıkmış.
- İnguş** İnguş boyuna mensup.
- İnguşça** inguşça, İnguş dili.
- İnguşlu** bk. *İnguş*.
- İnnet** niyet, amaç, maksat, düşünce, fikir. *Aman ~ cürütedi*: kötü niyet taşıyor, *igi ~ bıla kelgenbiz*: iyi niyetle geldik, *bir ~ bıla küreşebiz*: aynı amaçla uğraşıyoruz, *tüz ~ tutuv*: doğru fikir taşıma, *~in bilmeyme*: maksadını bilmiyorum, *~ etmek*: niyet etmek, *kati işlerge ~ etgenbiz*: sıkı çalışmaya niyet ettik.
- İnnetleniv** niyetlenme, amaç edinme, kafasına koyma.
- İnnetlenmek** niyetlenmek, kafasına koymak, *amaç* edinmek. *Malçı koşha barırğa innetlenenbiz*: hayvan çiftliğine gitmeye niyetlendik.
- İnnetli** niyetli, amaçlı, fikirli. *İgi ~ adam*: iyi niyetli insan, *tüz ~ bolğanı eslenedi*: doğru fikirli olduğu farkediliyor, *ters ~*: zıt fikirli, kötü niyetli.
- İnnetlilik** niyetlilik, fikirlilik, amaçlılık.
- İnsan** insan, adam.
- İnsanlık** insanlık, adamlık.
- İnşaallah** inşaallah.
- İniçge/inicge** inci, narin, nahif, kuru. *Çıbıkdan ~*: çubuktan ince, *~ bolmak*: incelmek, *~ avaz*: ince ses, *boynum kıldan ~di*: boynum kıldan incedir, *~ tişiriv*: ince kadın.
- İniçgeriv** incelme, zayıflama.
- İniçğermek** incelmek, zayıflamak. *Avrup iniçgergendi*: hastalanıp incelmış, *aşamay içmey iniçgerip barasa*: yemeyip içmeyip incelip gidiyorsun, *karayma da iniçgergense*: bakıyorum da incalmışsin.
- İnil** kızıl, al.
- İniliz** İngiliz.
- İnilizça** ingilizce, İngiliz dili.
- İnilizli** bk. *İniliz*.
- İnilik** allık, kızılık. *~ cakmak*: allık sürme.

İñir akşam. ~ *ala*: akşama doğru, ~ *ayaz*: akşam ayazı, ~ *aşlı bolsun*: hayırlı akşamlar, akşamınız yahşi olsun, ~ *ge deri*: akşama kadar, *ertden* ~: sabah-akşam, ~ *sayın*: her akşam, ~ *karanıda ne işleyse*: akşam karanlığında ne yapıyorsun, ~ *uşhuvur*: akşam yemeği.

İñirçek koyu yoğurt, süzme yoğurt.

İñirgi akşamki, akşamlık, akşama ait. ~ *culduz*: akşamın yıldızı, akşamki yıldız, ~ *de ne aylanasa*: akşamlıkda ne dolanıyorsun, ~ *onov ertdenge caramaz* (d): akşamki karar sabaha yaramaz, ~ *de el taşlama* (d): akşamlıkta evden ayrılma.

İñirli akşamdan. ~ *beri seni saklayma*: akşamdan beri seni bekliyorum.

İñirlikde akşam vaktinde, akşamlıkta.

İrağaç orak şeklinde, ağzı küt, şaplanmış deriyi yumuşatmak için kullanılan bir alet.

İrak Irak.

İran İran.

İrik (malk.) bk. *irk*.

İrin irin, cerahat. ~ *etmek*: irinlemek, cerahatlanmak, *barmağım* ~ *etgendi*: parmağım cerahatlanmış.

İrinlemek cerahatlanmak, irin toplamak. *Butumdağı caram irinlegendi*: bacağımdaki yaram cerahatlanmış.

İrinlev cerahatlanma, irin toplama.

İriyat lanet, beddua. ~ *bermek*: lanetlemek, beddua etmek, *Halk Stalinge* ~ *beredi*: Halk Stalin'e lanet ediyor, beddua ediyor.

İrk idiş edilmiş koç, öveç.

İrklük öveçliğe ayrılmış. ~ *ge ayırğan koçcharlarımız nença boldu*: öveçliğe ayırdığımız koçlarımız ne kadar oldu.

İslam İslam. ~ *Din*: İslam Dini, ~ *Dinşe köre*: İslam Dini'ne göre, ~ *Dinni şartları*: İslamın şartları.

İslamlık İslamiyet, Müslimanlık.

İssi sıcak, ısığ. *Kün bek* ~ *boldu*: hava çok sıcak oldu, ~ *bolmak*: sıcak olmak, ~ *suv*: sıcak su, ~ *kün*: sıcak gün.

İssilemek sıcaktan bunalmak, sıcaktan zor nefes almak. *Koyla issilegendile*: koyunlar sıcaktan bunaldılar, *issilep salkında olturabız*: sıcaktan bunalıp gölgede oturuyoruz.

İssilev sıcaktan bunalma.

İssilik sıcaklık, hararet, ısı. ~ *tözalmazça bolğandı*: sıcaklık dayanılmaz hal aldı, ~ *bolğanni küydüredi*: sıcaklık her şeyi yakıyor, kavuruyor, ~ *den ne eterge bilmeybiz*: sıcaklıktan ne yapacağımızı bilmiyoruz, *künnü* ~ *i kalaydı*: günün ısısı nasıl, *havanı* ~ *ligi nença daraca santigrad boldu*: havanın harareti kaç santigrad derece oldu.

İstem kıymet, değer, kıymet-i harbiye, önem. *Ana ne* ~ *berillikdi*: ona ne değer verilecek, *anı bir* ~ *ge da sanamaydıla*: ona hiç kıymet vermiyorlar, onun kıymet-i harbiyesi yok.

İsteme / istemey seri hareketlerle oynanan bir Kafkas halk oyunu. ~ *ge barmak*: istemey oynamak, *Soslan* ~ *ge bir da ustadı*: Soslan ~ oyununa çok usta.

İş 1. İş, çalışma. *Aşığış ~*: acele iş, *kara ~*: beden işi, *~ge usta adam*: işe usta adam, *~imden kalırğa izlemeyme*: işimden kalmak istemiyorum, *~ cokoluk*: işsizlik, *~ kerekle*: iş takımları, *~ kiyim*: iş elbisesi, *~ni kıziv zamanı*: işin kızıştığı zaman, *~ge aliv*: işe alma, *~ge saliv*: işe koyma, *~den çıkarıv*: işten çıkarma, *~ni cürütgen*: işi yöneten, *ilmu ~*: ilmî iş, bilim çalışması, *~ amanğa ketgendi*: iş sarpa sarmış, *iş kötüye gitmiş*, *~i başı bolmağan*: işi gücü olmayan, boşta gezer, *~ni başcısı*: işin yöneticisi, *~ni boklamak*: işi bulandırmak, *~den canlamak*: işten kırmak, işten kaçmak, *iş-kücü bolmağan*: işi gücü olmayan, *~ kolaylı tuldü*: iş tatminkâr değil, *~ni kolğa aldım*: işi ele aldım, *~ koyğan*: iş bırakma, *~injen kuvan*: işinden sevin, *kıyavlu ~*: sakat iş, eksik iş, *~ tavusmak*: iş bitirmek, *~ terençe ketgendi* (d): iş arap saçına dönmüş, *iş çatallaşmış*, *~ni ullusu aldadı*: işin büyüğü önümüzdedir, *billay ~ni kim körgendi*: böylesi işi kim görmüş, *~de artha, aşda alğa* (d): işte geriye, aşta ileriye, işte arkada, aşda önde, *~ni ahırın oylamay allın başlama* (as.): işin sonunu düşünmeden başını başlatma, *iş barnı aş bar* (as.): işi varın aş da vardır, *~ni başın çığanak bila eşsen*, *ahırı mamuk bolur* (as.): işin başını dikenle örersen, sonu pamuk gibi yumuşak olur, *~i coknu sıyı cok* (d): işi olmayanın saygınlığı

olmaz, *~den korkğanı nasıbı bolmaz* (as): işten korkanın yiyeceği olmaz. 2. Falan, filan. *Avruğan ~mi etedi oğese*: hasta filan mı yoksa, *köpden beri kelge ~ etmeydi*: çoktan beri geldiği filan yok, *anğa tübegen ~ etsen*, *saklağanıbizni ayt*: onunla karşılaştığın filan olursa, beklediğimizi söyle.

İşallah bk. *İnşaallah*.

İşçi işçi, amele. *~le bıla elçile*: işçiler ile köylüler (çiftçiler), *~ kozğaliv*: işçi hareketi, *kara ~*: beden işçisi, *~ kavum*: işçi kesimi, işçi zümresi, *~ sınıf*: işçi sınıfı, *saban çalırğa ~ni kuradım*: tarla biçmek için işçileri hazırladım, *köp ~da bir başçı* (d): çok işçiye bir başçı, *~leni künorta azığı*: işçilerin öğle yemeği.

İşek / şek 1. Şek, şüphe. *Anğa ~ cokdu*: ona şüphe yok, *~ etmek*: şüphe etmek, *cüregime ~ saldıj*: kalbime şüphe soktun. 2. İki yaşına basmış koyun, şişek. *~ koy*: şişek koyun, *~ koçar*: şişek koç, iki yaşında koç.

İşekli şübheli. *~ bolmak*: şübhelenmek, *~ bolup turama*: şübhelenip duruyorum.

İşeksiz şübhesiz, kesin, emin, muhakkak. *Bir ~ alaydı*: hiç şübhesiz öyledir, *bir ~*: hiç şübhesiz, *inirge ~ boşarma*: akşama kadar şübhesiz bitiririm, *kelirine ~ bolurğa kerekbiz*: geleceğine emin olmamız gerekir.

İşheri / işkheri (malk.) kıymık, yonga.

İşhildi / işkhildi (malk.) bk. *ışkildi*.

İşkildi mersin ağacı. *Kara ~*: yaban mersini, keçi yemişi, *kızıl ~*: kırmızı yaban mersini.

İşlegen iş yapan, çalışan, gayret eden. *~ adam*: çalışan adam, *~ne iş kayda da tabılır*: çalışana iş her yerde bulunur, *~ aç kalmaz* (as.): çalışan aç kalmaz, *~ balta tot tutmaz* (as.): çalışan palta paslanmaz, *~ koldan karağan köz usta* (d): çalışan elden bakan göz usta.

İşlemegen çalışmayan, tembel. *~ arımaz, arımağan carımaz* (as.): çalışmayan yorulmaz, yorulmayan bayınmaz, *~ işlemez* (d): işlemeyen dişlemez.

İşlemek yapmak, inşa etmek, tesis etmek, kurmak, işlemek, çalışmak, eğitmek. *Üy işlerikbiz*: ev inşa edeceğiz, *katı işlemesek işni bugün boşayallık tülüz*: sıkı çalışmazsak, işi bugün bitiremeyeceğiz, *anı başı işlemeydi*: onun kafası çalışmıyor, *birgeley ~*: beraber çalışmak, *sağat tüz işleydi*: saat doğru çalışıyor, *biçen ~*: ot biçmek, *sabiylege ariv hali aldırır üçün alanı işlerge kerekbiz*: çocuklara güzel ahlak kazandırmak için onları eğitmemiz gerekir.

İşlenmegen yapılmayan, eğitilmeyen. *~ col*: yapılmayan yol, *~ caş cügensiz at*, *~ kız tuzsuz hant* (d): eğitilmeyen genç dizginsiz at, eğitilmeyen kız tuz atılmayan yemek.

İşlenmek yapılmak, tesis edilmek, eğitilmek. *Mektap carı işlenendi*: mektep yeni yapılmış, *arbaz huna işlenip boşaldı*: avlu duvarı yapıp

bitirildi, *üy işlene turadı*: ev yapılmaktadır; *millet adepni alır üçün sabiyle işlenirge kerekdi*: millî terbiye almaları için çocukların eğitilmeleri gerekir.

İşlenen yapılan, kurulan, eğitilen. *Orta ömürde ~ eskertmele*: ortaçağda yapılan anıtlar, *üynü ~i tapsızdı*: evin yapımı uygun değil, *~ adamnı nesi da belgilidi*: eğitilmiş insanın her şeyi belli, *~ine köre*: yapılışına göre.

İşlev yapma, tesisetme, çalışma, görev, fonksiyon.

İşlevçü yapıcı, işleyici, iş tutucu, işçi, amele.

İşsizlik işsizlik.

İşsümez tembel, boşboydak, işten kaçan, işi sevmeyen.

İt it, köpek. *Gaci ~*: kancık köpek, *kalak ~*: sokak köpeği, *kuturğan ~*: kuduz köpek, *ızçı ~*: iz süren köpek, *~ orun*: köpek kulübesi, *~ adam*: köpek gibi adam, *anı kişi ~ge da sanamaydı*: onu kimse it yerine bile koymuyor, *~ bila kiştikça* (d): köpekle kedi gibi, *carlı Soslan ~ni bitni kulluğun etedi*: garip Soslan bir sürü aşğılık herife hizmet ediyor, *~ tili capırak*: sinir otu, *~ ürse eşikge atarıkma* (d): köpek üerse dışarı atacağım (çocuklar annelerine gereksiz bir konuda *onu ne yapacaksın* diye soru sorduklarında anneleri bu deyimle cevap verir, onlar da bir daha lüzumsuz soru sormazlar), *avzunda ~öledi* (d): ağzında ~ ölüyor (çirkin sözlerle küfreden kişi için kullanılır), *caşırtın kaphan ~* (d): gizli ısırın köpek, *ölgeni ~*

bolsun (d): ölüsü köpek olsun, *~ni avzundan süyekni alğança* (d): köpeğin ağzından kemiği almış gibi, *~ni başın silasañ kuyruğun kimıldatır* (as): itin sırtını sıvazlarsan kuyruğunu kıpırdatır, *~ bolmağan cerde tülkü ürür* (as): it olmayan yerde tilki ürür, *~ ~ge aytdı, ~ da kuyruğuna aytdı* (as): it ite söyledi, it de kuyruğuna söyledi, *~ni karğışı börüğe cetmez* (d): itin bedduası kurta erişmez, *iyne cuthan ~ça*(d): iğne yutmuş köpek gibi, *~ ürgenlikge tuban açılmaz* (as): it ürse de sis dağılmaz, *~den tuvğan ~* (d): itden doğmuş it, itoğlu it, *~ küçük*: köpek eniği, *işi bolmağan ~leni suvğa eltir* (as.): işi olmayan itleri sulamaya götürür.

İtalyan İtalyan, İtalyalı.

İtalyança İtalyanca, İtalyan dili.

İtalyanlı bk. *İtalyan*.

İtburun kuş burnu bitkisinin meyvesi.

İtleniv köpeklenme, riyakârlanma.

İtlenmek köpeklenmek, riyakârlanmak.

İtlik itlik, köpeklik. *Ol ~in koyarmı*: o itliğini bırakır mı?

İtuv ütü. *~ urğan*: ütöleme, *~ iz*: ütü izi.

İy bir nida ifadesi, ey, hey, ah. *~ beri bir kara*: hey beri baksana, *~ Allah neteyim*: ey Allahım ne yapayım, *~ kalay arıvdu*: hey nasıl da güzel, *~ saña aytama*: ey sana söylüyorum, *~ saña bir zat aytırıkma*: hey sana bir şey söyleyeceğim, *~ avruvuñu alayım*: hey hastalığın benim olsun,

hastalığını alayım, *~sağın*: ah keşki.

İya bir nida ifadesi : ya, öyle mi, vay, hey, vay be...der gibi.

İyasin Yasin. *~ okuğan*: Yasin okuma.

İye sahip, iye. *Cer ~si*: yer sahibi, *mal ~si*: mal sahibi, *~si bolmağan*: sahibi olmayan, *~siz kallık*: sahipsiz kalasica, *~ köp bolsa mal haram bolur* (as.): sahip çok olursa, hayvan murdar ölür, *bu üynü ~ kimdi*: bu evin bahibi kim?

İyegi eye kemiği, kaburga. *Biğın ~le*: göğüs kafesinin en altındaki üç çift kaburga, *sırt ~le*: sırt kaburgaları, *arıkdan ~leri sanaladı*: zayıflıktan kaburgaları sayılıyor, *artık ~le*: oumurgadan çıkıp da göğüs kemiğine birleşmeyen iki çift kısa kaburga, *nohana ~le*: ilk iki çift kaburga, *Hava anabız artık ~den caratılğandı dep aytıv bardı*: Havva anamızın artık kaburgadan yaratıldığına dair rivayet vardır, *~leri sınğan*: kaburgaları kırılmış.

İyelik sahiplik, iyelik. *~ calğavla*: iyelik ekleri, *~ boluş*: akuzativ, *i-hali*, *~ ete bilmegen*: sahiplik yapmasını bilmeyen.

İyer (malk.) eyer, at eyeri.

İyerlemek (malk.) eyerlemek, eyer vurmak.

İyesiz sahipsiz, iyesiz.

İyiliv 1.Eğilme, bükülme, eyişme. 2. Sevkedilme, gönderilme, salınma.

İyilmek 1.eğilmek, bükülmek, eyişmek. *Bir kesek enişge iyil*: biraz aşağıya eğil, *iyilirge unamağan*: eğilmeyi kabul

etmeyen, başeğmeyen, *iyilmegen baş*: eğilmeyen baş, *temir iyilgendi*: demir bükülmüş. 2. Sevkedilmek, gönderilmek, salınmak. *Hapçükle tren bıla iyilgendile*: eşyalar trenle sevkedildiler.

İyiriliv eyirilme, eyirilip iplik haline getirilme.

İyirilmek eyirilmek, iplik haline getirilmek. *Cün iyirilip halı bolurğa kerekdi*: yün eyirilip iplik olması lâzım, *iyirillik cün hazırmıdı*: eyirilecek yün hazır mı?

İyiriv eyirme, iplik haline getirme.

İyirmek 1.eyirmek, iplik haline getirmek. *Cün iyireme*: yün eyiriyorum, *cün iyirlik kim bardı*: yün eyirecek kim var, *iyirip boşadı*: eyirip bitirdi, *urçuk ~*: iğ ile eyirmek. 2. Savurmak, kavurmak, götürmek. *Cel iyiredi*: rüzgâr savuruyor, *suvuk iyiredi*: soğuk kavuruyor, *emina avruv adamları iyiredi*: veba hastalığı insanları götürüyor.

İyis koku. *Duh* (dukh) ~: esans kokusu, ~ *etmek*: kokmak, *et ~etgendi*: et kokmuş, *millik ~ almak*: leş kokusu almak, *anı ~i uzaymay çığar*: onun kokusu çok geçmeden çıkar.

İyisgemek koklamak. *Nezatnı iyisgeyse*: neyi kokluyorsun, *iyisgep karadı*: koklayıp muayene etti.

İyisgetiv koklatma.

İyisgev koklama.

İyisketmek koklatmak.

İyislenmek kokmak, kokuşmak. *Et iyislenjendi*: et kokmuş.

İyislev kokma, kokuşma.

İyisli kokulu. ~ *sapın*: kokulu sabun, ~ *kamjak*: kokulu böcek (mec. Olarak zemmetmek için de kullanılır).

İyiv gönderme, sevketme, düşürme, eğilme, bükülme.

İylemek yumuşatmak, kıvam aldirmek, yağurmak, pişirmek, tav vermek, (deriyi) işlemek; masaj yapmak, ovalamak. *Terini iyilep cumuşak eteme*: deriyi yağurarak yumuşatıyorum, *teri ilegen*: deriyi işleme, debbaklanmış deriyi yumuşatma, *sabiyni işde iylerge kerekdi*: çocuğu işte pişirmek lâzım, *tılı ~*: hamur yağurmak (hamur çiğnemek), *sırtımı bir iyleseje*: sırtıma bir masaj yapsana, *butumu iyeyme*: bacağımyı ovalıyorum, *terini igi iylemesej caramaydı*: deriyi ovlayıp yumuşatmazsan (kıvama getirmezsən) işe yaramıyor.

İylev yumuşatma, kıvama getirme, ovalama, yağurma, işleme, masaj yapma.

İyman iman. ~ı *bolğan adam*: imanı olan adam, ~ *çakırtıv*: kelime-i şahadet getirtme, ~ı *alay bolsun* (d): imanı öyle olsun, ~ı *hakına* (d): imanın hakkı için (yalvarma ifadesi), ~nı *altı farızı*: imanın altı farzı.

İyman-din iman-din. *Anı ~ı dini da açhadı*: onun imanı da dini de paradır.

İyman-Islam İman-İslam, genellikle otuziki farz veya kısa ilmihal anlamına kullanılır. ~ ~ *okuğanmıdı*: ilmihal okudu mu, *sabiylege ~ ~ bildirigiz*: çocuklara otuziki farzı öğretiniz.

İymanlı imanlı, inançlı. ~ *bol*: imanlı ol (şükran ifadesi), ~ *adam*: imanlı adam, mümin insan.

İyansız iyansız, inancı olmayan, tanrıtanımaz. *Ol uyatsız emda ~nı biridi*: o utanmaz ve iyansızın biridir, ~ *öllük*: iyansız ölesice!

İymek göndermek, sevk etmek, salmak, indirmek, düşürmek. *Mektup ~*: mektup göndermek, *savğa ~*: hediye göndermek, *ilipinni başçağa ~*: su kanalını bahçeye salmak, *terezeni cabıvun iyigiz*: pencerenin perdesini indiriniz, *küzgünü koldan ~*: aynayı elden düşürmek, *atıp ~*: atıvermek, *cutup ~*: yutuvermek .

İymençek sıkılgan, mahçup, çekinik, çekingen.

İymeniv sıkılma, mahçup olma, çekinme.

İymenmek (malk.) sıkılmak, mahçup olmak, çekinmek. *Kereksiz iymenip turğanıñı bir koy*: gereksiz sıkılganlığını artık bırak.

İynak sevme, okşama, sevgi gösterme, candan karşıla, sarılma. *Ala kuçak-iynek boldula*: onlar sarmaş dolaş oldular, ~ *sözle aytdı*: sevgi sözleri söyledi.

İynaklamak sarılmak, sevgi göstererek sarılmak, okşamak, bağrına basmak. *Konakların kuçaklap iynakladıla*: misafirlerini kucaklayıp bağrılarına bastılar, *ol sabıyleni iynaklarğa bek öçdü*: o çocukları sevmeye çok alıştı, *karnaşın bek iynaklap kuçakladı*: kardeşine içten sevgi göstererek kucakladı, *iynaklap söleşdi*: sevgi göstererek konuştu.

İynaklav sevgi gösterme, bağrına basma, candan karşılama.

İynam itimad, güven, inanç, inanma. *Aña ~ım çokdu*: ona güvenim yoktur, ~ *bolmağan adam*: inancı olmayan adam.

İynamlı güvenilir, mutemed, inançlı. ~ *hapar barmıdı*: güvenilir haber var mı, ~ *adamğa neñi da amanat et*: mutemed adama her şeyini emanet edebilirsin, ~ *adam*: inançlı adam.

İynamlılık güvenilirlik, mutemetlik, inançlılık.

İynandıriv inandırma, güvendirme.

İynandırmak inandırmak, güvendirmek. *Ol tüzlüğüne kimni da iynandırğandı*: o dürüstlüğüne herkesi inandırmış, *iynandırırça söleşdi*: inandıracak gibi konuştu.

İynanırça inanacak gibi. ~ *söleşedi*: inanacak gibi konuşuyor.

İynaniv inanma, güvenme.

İynanıvlu güvenli, itimatlı, inanılır.

İynanmak inanmak, güvenmek, ikimat etmek. *İynanmay esen koy*: inanmıyorsan bırak, *süysen iynan süysen iynanma*: ister inan ister inanma, *iynanırım kelmeydi*: inanasım gelmiyor, *iynanmağanlık etmek*: itimatsızlık etmek, güvensizlik göstermek, *Allahnı birliğine iynanğança iynan*: Allah'ın birliğine inandığın gibi inan, *kadarğa ~*: kadere inanmak, *sözge ~*: söze inanmak, *ölgenden sora tirilirine ~*: öldükten sonra dirileceğine inanmak.

İynanmav inanmama, güvenmeme.

İynar mani, horyat tarzı dörtlükler halinde söylenen bir manzume biçimi, kızlar ile erkekler arasında

tartışma şeklinde söylenir veya aşk manzumesi olarak da kullanılır. ~ *aytív*: mani söyleme, ~ *etmek*: mani düzmek, ~ *aytışmak*: mani söyleşmek.

İyne iğne, şiş. *Meşina* ~: makine iğnesi, *har* ~: dantel şişi, *çınday* ~: çorap şişi, ~ *teşik*: iğne deliği, ~ *bıla kör kazğan* (d): iğne ile çukur açma, ~ *cuthan itça* (d): iğne yutmuş köpek gibi (zayıflığı ifade için), ~ *ni teşiğinden ozarça* (d): iğnenin deliğinden geçecek derecede (aşırı zayıflığı ifade için), ~ *sinden tüymesine deri* (d): iğnesinden düğmesine kadar, ~ *ötgen cerden halı da öter* (as.): iğne geçen yerden iplik de geçer.

İynek inek. *Buvaz* ~: gebe inek, *kısır* ~: kısır inek, *savluk* ~: sağılan inek, *kozlağan* ~: doğuran inek, *buzovlu* ~: bızağılı inek, ~ *savğan*: inek sağma, ~ *savama*: inek sağıyorum, ~ *ayağı buzov öltürmez* (as.): ineğin ayağı bıza öldürmez, ~ *ni otlaganına karama da çelekni tolğanına kara* (as.): ineğin otlamasına değil, kovanın dolmasına bak.

İynekköz inekgözlü, aptal.

İyneklik inekliğe bırakılan dişi dana.

İysağın keşki, ah keşki, ne olurdu.

~ *Koban suvdan bir içeredi*: ah

keşki Kubanın suyundan bir

içseydim, ~ *karnaşım kelip bir*

kalğa edi: ah keşki kardeşim bir

geliverseydi, ~ *Atacurtum Kafkasnı*

bir körge edim: ne olurdu

Atayurdum Kafkas'ı bir görseydim.

İyt, iytda bir nida ifadesi, hey, hehey, düğünlerde erkeklerin çıkardıkları coşku çığılığı. ~ *marca*:

hey dost, ~ dep tepseydi: hehey diye oynuyor.

İzev (malk.) yardım. ~ *etmek*: yardım etmek.

İzin izin, müsaade, ihtiyaç (az kullanılır).

İzlem arama, araştırma, tetkik, inceleme. *İlmu* ~: ilmî araştırma, *kultur* ~: kültür araştırması, *tin* ~ *leribiz*: manevi ihtiyaçlarımız.

İzlemek aramak, istemek, arzulamak, araştırmak. *Meni kim izledi*: beni kim aradı, *tüzlüknü izleybiz*: doğruluğu arıyoruz, *çurum* ~: bahane aramak, *izlep tapmak*: arayıp bulmak, *hapar izley kelgendi*: olayı araştırmaya gelmiş, *başına madar* ~: kendine çare aramak, *bilirge izleydi*: bilmeyi arzu ediyor, *kesine büsürev izleydi*: kendisine teşekkür edilmesini arzu ediyor, *İzlegenin bosağa tübünde* (d): aradığın kapı dibinde.

İzlev arama, isteme, araştırma.

J

Jığar-juğur tangır-tungur, şakır-şukur.

Jığırdamak şıkırdamak, şakır-şukur etmek.

Jığırdatıv şıkırdatma.

Jığırdatmak şıkırdatmak.

Jığırdav şıkırdama.

K

Kab 1.Kabak. *haci* ~: balkabağı, ~ *urluk*: kabak çekirdeği; 2. Kap, kılıf, kabuk, deri, mahfaza. *Cılan* ~ *ından ciyirgenença* (d): yılanın kabağundan iğrenmesi gibi, *taş makanı* ~: kaplumbağanın kılıfı, ~

avuşduruv: kılıf değiştirme, deri atma, *başha ~ğa kirmek*: başka kılıfa girmek, *ağaç ~*: ağaç kılıf, *teri ~*: deri kılıf, *~ına sal*: kılıfına koy; 3. Had, hudut, kılık, şekil, suret. *Bir ~ğa sığınmağan*: ipe sapa gelmeyen, hiçbir şeye uyum sağlamayan, *anı ~ına bir cıyayım*: ona haddini bir bildireyim, *~ından çıkğan adam*: haddi aşan insan, *elibiz bir başha ~ğa kirgendi*: köyümüz bir başka şekil almış, *it ~ına kirlık* (d): köpek suretine giresice.

Kâba Kâ'be, Beytullah. *~ğa barğan men hapar aythan sen* (d): Kâ'beye eden giden ben, anlatan sen.

Kabak mezra, aynı sülaleden gelen insanların oluşturduğu lokalite (Kafkasya'da bu türlü lokaliteler birleşerek esas köyü oluştururlar), *Silpağarlanı ~*: Silpagğar sülalesi mensuplarının ikamet ettiği lokalite, *Malkar ~la*: Malkar mezarları, *oğarı ~*: yukarı mezra, *töben ~*: aşağı mezra; 2. *~ eşik*: avlu kapısı, kale kapısı, porda kapı; 3. Kapak, kanat (kapı ve pencere için). *Köz ~la*: göz kapakları, *tereze ~la*: pencerenin kanatları.

Kabakçı kabakta yaşayan kimse, mezralı, köylü. *Töben ~la keldile*: aşağı köylüler geldiler.

Kaban erkek domuz. *Ağaç ~*: yaban domuzu, *~ ız*: domuz izi, *~ tiş*: domuz dişi, *caralı ~ça* (d): yaralı domuz gibi.

Kabantiş dişleri dudaklarından taşan, domuz dişli. *~ adam*: dişleri domuzun dişlerine benzeyen adam.

Kabar yenecek, yenilecek, yiyecek. *~ zatığız barmıdı*: yiyecek şeyiniz var mı, *~ıbiz tavusuladı*: yiyeceğimiz tükeniyor, *~ı bolmağan üy*: yenecek şeyi olmayan ev.

Kabarık 1. Yiyecek, aş. *~ etiv*: yemek yapma, *hazır ~*: hazır yiyecek, *~ıbiz ceterikdi*: yiyeceğimiş yetiyecek; 2. Isıracak. *~ it karamından belgili*: ısıracak köpek bakışından beli, *~ tül dü dep işanma*: ısıracak değil diye güvenme, ısırmayacak diye güvenme

Kabartı Kabartay.

Kabartıça kabartayca.

Kabartıçı bk. *Kabartaylı*.

Kabartılı kabartaylı, Kabartay'da yaşayan.

Kabat kat. *~lı*: katlı, *eki ~lı üy*: iki katlı ev.

Kabbaş kabak kafalı, dazlak.

Kabdı yiyecek. *Kumursğala uyalarına ~ taşıydıla*: karıncalar yuvalarına yiyecek taşıyorlar.

Kabdıriv ısırtma, yedirme, kaptırma.

Kabdırma yedirme, ağzına lokma verme, ısırtma.

Kabdırmak yedirmek, ısırtmak, kaptırmak. *Konaklağa bir cuk kapdırayık*: misafirlere bir şeyler yedirelim, *issi ~* (d): sıcak yedirmek, haddini bildirmek, zorluğunu göstermek, canına okumak, *ol meni itine kabdırdı*: o beni köpeğine ısırttı, *açhasın nögerlerine kabdırğandı*: parasını arkadaşlarına kaptırmış, *kozunu börüğe kabtırğandı*: kuzuyu kurda kaptırmış.

Kabil kabul. *~ etiv*: kabul etme, onaylama, *etgen işibiz ~ kördü*:

yaptığımız iş kabul gördü,
yaptığımız iş beğenildi, *tilegimi ~
etdile*: isteğimi kabul ettiler, ~
bolsun muslimanları tilegi: kabul
olsun müslimanların dileği (folklor).

Kabıllık yenecek, ısırılacak,
yutulacak. *Ey ~ kaydasa*: ey
yutulacağı neredesin?

Kabın 1. Lokma, parça, bir ısırıklık.
Eki ~: iki lokma, *avzuma bir ~
salmay turama*: ağızma bir lokma
koymadan duruyorum, *an'a ariv ayt
da kabının kolundan al*: ona güzel
söyle de lokmasını elinden al (d),
~ıyı boşap koy: kalan yemeğini
bitir, *avzundan ~ın almak* (d):
ağızından lokmasını almak, *kabar ~ı
cokdu*: yiyecek lokması yok, *art ~*:
son lokma; 2. Ceza (etnografik
anlamda). *~ıya tüşüv*: cezalanma,
cezaya düşme, *Soslan adetde
bolmağan işni etip ~ıya tüşdü*:
Soslan adetde olmayan şeyi
yaparak ceza ödemeye mahkûm
oldu.

Kabındırır tutuşturma, yakma.

Kabındırırçu tutuşturucu, tutkuluk.

Kabındırmak tutuşturmak, yakmak,
öfkelenmek, kızdırmak. *Ot ~*:
ateş yakmak, *üllemi bir
kabındırırım*: pipomu bir
tutuşturayım, *sabiyle biçenni
kabındırıp kaçdıla*: çocuklar otu
tutuşturup kaçtılar, *Kaytuk tapsız
söleşdi da Soslanı kabındırdı*:
Kaytuk ters konuşarak Soslan'ı
öfkelenirdi.

Kabınır tutuşma, yanma, ataş
alma, parlama, öfkelenme.

Kabınmak tutuşmak, ateş almak,
yanmak; öfkelenmek, parlamak.
Çeget kabınlandı: orman

tutuşmuş, *kurğak biçenle kabınır
baradıla*: kuru otlar tutuşup gidiyor,
cerjil kabınğan adam: çabuk
parlayan adam, *ol kabınır kalırğa
öçdü*: o parlamaya hazırdır.

Kabır kabir, mezar. *~ kaşa*: mezar
tahtası, kubur tahtası, *~taş*: mezar
taşı, *~ga salıv*: mezara koyma, *~
kazıv*: mezar kazma, *atam ~ından
kobup kelse da berlik tülme* (d):
babam mezarından kalkıp gelse de
vermeyeceğim, *~ımı carma*:
mezarımı çatlatma, *~ı kıvrılık* (d):
mezarı çığlık atasıca, *~ını belgisi
sıntaş* (d): mezarın işareti
mezartaşı.

Kabırçak kabuk, sert tabaka,
vezikül, cild altında su toplamış
kesecik, yanık kabarcığı, kabarcık.

Kabırçaklanıv kabuk bağlama, su
toplama, vesiküllenme,
kabarcıklanma, kabarcık teşkil
etme.

Kabırçaklanmak kabuk bağlamak,
kabarcıklanmak, kabarcık teşkil
etmek, su keseciği teşkil etmek,
ince buz tutmak. *Suvukda suvnu
başı kabırçaklanğandı*: soğukta
suyun üstü ince buz tutmuş, *künnü
tübünde köp kalğanında sırt terisi
kabırçaklanğadı*: güneşin altında
çok kaldığı için sırt derisi
kabarcıklanmış (su toplamış),
carası kabırçaklanğandı: yarası su
toplamış.

Kabırğa 1. Kaburga, eye kemiği. *Anı
~sı sınğandı*: onun kaburgası
kırılmış, *~ süyek*: kaburga kemiği,
~m avruydu: kaburgam ağrıyor; 2.
Yan, yan duvar, duvar. *~ canı*: yan
tarafı, *~ honşu*: duvar komşusu,
bitişik komşu, üynü ~ları: evin yan

duvarları, ~ *sağat*: duvar saati, ~*ğa söleşgença* (d): duvara konuşuyormuş gibi, ~*nı da boladı kulağı* (d): duvarın bile kulağı vardır, ~ *uzunu kara katın* (bilm.): duvar boyu siyah kadın (**ocak**), ~*da kanlı küçük* (bilm.): duvarda kanlı enik (**tüfek**), 3. Yamaç, yan yüz. *Tavnu ~sı*: dağın yamacı, *duppurları ~ları kögerdile*: tepelerin yamaçları yeşerdiler, ~*da cayılğan koy sürüv*: yamaçta otlayan koyun sürüsü.

Kabışdırmak susturmak, sesini kesmek, ağzını kapatmak. *Bizni asker cavnu topları kabışdırğandı*: bizim asker düşmanın toplarını susturmuş, *avzuğa ursam kabışırsa*: ağzına vurursam sesini kesersin, *urup sen amannı avzun kabışdırırma*: vurdummu sen pis herifin ağzı kapanır, *anı kabışdırırğa kerekdi*: onu susturmak lâzım.

Kabışiv susma, dilini tutma, dili tutulma, lâl olma, sesi kesilme; yiyişme, kapışma.

Kabışmak susmak, dili tutulmak, sesi kesilmek. *Nek kabışğansa*: niçin susuyorsun, *kabışıp kallık*: dili tutulasıca, *kabışmağan esen söyleş*: dilin tutulmadıysa konuş; 2. Yiyişmek, yutuşmak, kapışmak. *Harbizlanı kabışıp boşadık*: karpuzları kapışıp bitirdik, *satıvcunu cukların kabışdıla*: satıcının nesnelere kapıştılar, *meni bile kabışırğa bazamısa*: benimle yiyişmek için var mısın?

Kabiv ısırma, yeme, yutma. ~*u kalaydı*: yemesi nasıl? ~*u igidi*: yutması iyidir.

Kabıvçu yiyici, rüşvetçi, yutucu, ısırcı. ~ *kullukçu*: yiyici memur, ~ *i t*: ısırcı köpek.

Kabij lagar. ~ *at*: lagar at, lagar beygir.

Kablam üste alınacak şey, örtünecek nesne, elbise, giysi.

Kablamak kaplamak, kılıf geçirmek; kapaklamak, yüzüstü getirmek; örtmek. *Altın bıla ~*: altınla kaplamak, *kazannı cerge kaplap salığız*: kazanı yere kapaklayarak koyunuz, *paltonumu üsüme kaplap keleyim*: paltomu üzerime örtüp geleyim, paltomu omuzlarıma atıp geleyim, *urup bavur töbeniden kaplarma*: vurup bağrının üstüne kapaklarım, vurup yere kapaklarım, *eki etegin başına kaplamak*(d): iki eteğini başına geçirmek, iki eteğini başına örtmek, haddini bildirmek.

Kablannan kılıf geçirilmiş, kaplanmış, kılıf geçirilen, kaplanan; yüzüstü yatan, yere yüzü gelecek şekilde uzanan. *Kalay bıla ~*: kalay ile kaplanan, *ağaç ~*: ağaç ile kaplanmış, ~ *ton*: kılıf geçirilmiş kürk, ~ *çağa*: kılıf geçirilmiş yaka; ~ *çelek*: ters çevrilmiş kova, *cerge ~*: yere kapaklanan, yere kapaklanmış.

Kablav şibidik, terlik, arkalıksız ayakkabı. ~*larım kaydadıla*: terliklerim nerede?

Kabmak yemek, yutmak, ısırma; harcamak, bitirmek; kaybetmek. *Kabıp üzme*: ısırp koparmak, *azıgıbizni birgeley kabdık*: azığımızı birlikte yedik, *bir cuk kabayık*: bir şey yiyelim, *butumdan it kabğandı*: bacağıma köpek ısırды, *ernin ~*: dudağını ısırma; *açhabızni kabıp*

boşadık: paramızı harcayıp bitirdik,
cülgüçümü kabdım: çakımı
kaybettim, *cer kabarık:* yer
yutasıca!

Kabuk kabuk, deri. *Ağaç ~:* ağaç
kabuğu, *sürme ~:* rende yongası,
~un almak: kabuğunu soymak,
derisini yüzmek, *gardoş ~:* patates
kabuğu, *~ atmak:* deri değiştirmek,
kabuk değiştirmek.

Kabuklanıv kabuklanma, kabuk
bağlama.

Kabuklanmak kabuk bağlamak,
kabuklanmak. *Cara kabuklana
tebregendi:* yara kabuk bağlamaya
başlamış.

Kabuklu kabuklu, derili.

Kacav zit, muhalif, karşıt, ters. *~
bolmak:* muhalif olmak, *bir
birigizge ~ bolmağız:* bir birinize zit
gitmeyiniz.

Kacavlanıv zıtlaşma, muhalifleşme.

Kacavlanmak zıtlaşmak,
muhalifleşmek.

Kacavluk muhaliflik, zıtlık, karşıtlık.
~ etmek: muhalefet etmek, karşı
çıkma, *~ etip turma:* muhalefet
edip turma, *anı ~u kayda kallıkdı:*
onun muhalifliği nerede kalacaktı!

Kacığıv bıkma, usanma, yılma,
yorulma.

Kacıkmağan bıkmayan,
usanmayan, yılmayan, yorulmayan.
İlmu izlemden ~ alim: ilmi
araştırmadan bıkmayan alim, *~
adam:* yılmayan adam, *~ hali:*
yılmaz karakter.

Kacıkmağan-talmağan bıkmayan
usanmayan, yılmayan yorulmayan;
bk. *Arımağan-talmağan.*

Kacıkmağ 1. Bıkmak, usanmak,
yorulmak, yılmak. *Erige kacığa*

bilmegen: usanmak yılmak
bilmeyen, *ayta ayta kacıkıdım:*
söyleye söyleye bıktım; 2. Karşı
çıkma, zıtlaşma, karşı durma,
hiddetlenme. *Birbirlerine
kacıkğandıla:* bir birleriyle
zıtlaşmışlar, *kacığıp turmağız:* karşı
çıkıp durmayınız, zıtlaşıp
durmayınız.

Kacıkmağ bıkmadan, usanmadan,
yılmadan, yorulmadan. *~ işlegiz:*
yılmadan çalışınız.

Kacıkmağza yılmamaya,
usanmamaya, bıkmamaya,
yorulmamaya. *İşlegenden ~
kerekdi:* çalışmaktan yılmamak
gerekir.

Kacı yapay, sentetik. *~ dariy:* yapay
ipek.

Kaç 1. Haç, istavroz. *~ salıv:* haç
çıkarma, *gâvur ~:* gâvur haçı,
istavroz; 2. Güz, sonbahar. *~dan
beri:* güzden beri, *~ğa deri:* güze
kadar, *~dan sora bişlak tapħa (d):*
güzden sonra peynir tezgâhı (iş
iştten geçmeyi ifade eder); 3. Onur,
şeref, itibar, saygı. *Tamadanı ~ın
körügüz:* büyüğe itibar ediniz,
büyüğe saygı gösteriniz, *~ı
bolmağan adam:* itibarı olmayan
adam.

Kaçan ne vakit, ne zaman. *~
keldir:* ne vakit geldin, *~ da
alaydı:* her vakit öyledir, *~ ese da
bir:* kim bilir ne vakit, vaktiyle, bir
zamanlar.

Kaçanğı ne zamanki? *~ haparı
aytasa:* ne zamanki haberi
söylüyorsun, *ol kaçanğını adamıdı:*
o ne zamanın adamıdır, o ne
zamanki adamdır.

Kaçançılı ne zamandan, ne vakitten. ~ *beri*: ne zamandan beri.

Kaççaç haşhaş. ~ *urluk*: haşhaş tohumu, ~ *bürtük*: haşhas tanesi.

Kaçhı güzki, güzünki, güzün olan şey, güze ait. ~ *suvuk*: güzki soğuk, ~ *kün*: güze ait güneş, ~ *kün koyan kuyrukçü* (d): güz mevsimine ait güneş tavşan kuyruğu gibi.

Kaçhın kaçkın, iltica, sığınma.

Kaçhınçı mülteci, sığınmacı, kaçkını.

Kaçhınçılık sığınmacılık, kaçkınılık, mültecilik.

Kaçıriv kaçırma. *Kız ~*: kız kaçırma.

Kaçırmak kaçırma. *Kiyikleni ürkütüp kaçırıldı*: geyikleri ürkütüp kaçırıldı, *Soslan, Tavkannı kızın kaçırğandı*: Soslan, Tavkan'ın kızını kaçırmış.

Kaçırtiv kaçırma.

Kaçırtmak kaçırma.

Kaçıv kaçma. *Üyden ~*: evden kaçm, *işden ~*: işten kaçma.

Kaçlık saygınlık, itibarlılık.

Kaçmak kaçmak. *Başın alıp kaçtı*: başını alıp gitti, *ol kayrı kaçğandı*: o nereye kaçmış? *Erge ~ kocaya kaçmak*, *başın alıp ~*: başını alıp gitmek, *adamlardan kaçıp aylanadı*: insanlardan kaçıp dolaşıyor, *kaçar kızını közü eşikde* (d): kaçacak kızın gözü kapıda, *sürgenden kaçma*, *kaçhannı sürme* (d): kovalayandan kaçma, kaçanı kovalama.

Kadaliv sarılma, yapışma, asılma, askıntı olma, tebelleş olma, üşüşme, azimle sarılma. *Birevge ~*: başkasına askıntı olma.

Kadalma bk. *Kadalmış*.

Kadalmak sarılmak, yapışmak, asılmak, tebelleş olmak, üşüşmek, azimle girişmek, hevesle sarılmak. *Atını boynuna katı kadaldı*: atın boynuna sıkı sarıldı, *kadalıp kalmak*: yapışıp kalmak, sarılı kalmak, *sabıyçık anasını eteğine kadalıp turadı*: çocuk annesinin eteğine yapışıp duruyor, *sabiy okurğa bek kadaldğandı*: çocuk okumaya çok hevesle sarılmış, *katı kadalıp işleydi*: büyük bir gayretle çalışıyor, *atımı alırğa dep kadaldğandı*: atımı almak için yapışmış, *sen anja nek kadaldğansa*: sen ona niçin sarıldın, sen ona niçin tebelleş oldun, *kadalıp hapar aytadı*: kendini vererek haber anlatıyor, *üsüme kadaldıla da kaldıla*: üstüme tebelleş oldular, *cel bolmasa urğuyla üsübüzge kadalıp kaladıla*: rüzgâr olmayınca sivrisinekler üstümüze üşüşüp kalıyorlar.

Kadalmış 1. Çengel, olta iğnesi, tığ. ~ *bıla kabdırma*: tığ ile ilmik; 2. Gayretli, çalışkan. ~ *sohta*: çalışkan öğrenci.

Kadama alınmaz, zaptedilmez, kavi, sağlam, güvenli, emniyetli. ~ *kala*: sağlam kale, ~ *cerle*: güvenli yerler, ~ *adam*: emniyetli insan, güvenilir insan, *iyname ~di*: inancı kavidir.

Kadamak kilitlemek, tutturmak, iğnelemek, sıkmak, sıkıştırmak, iliştmek. *Üynü eşigin igi kadağız*: evin kapısını sıkıca kilitleyiniz, *köküregine medalın kadap keledi*: göğsüne madalyasını iliştirerek geliyor.

Kadar 1. Kader, talih, yazgı. *~ı alay bolur edi:* kaderi öyleymiş, *~sız adam:* talihsiz adam, *Allah iyi ~ cazsın:* Allah iyi kader yazsın; 2. Kadar, ölçüde. *Adamnı ne kadar cılı kelse ol ~ sını mı boladı:* insanın ne kadar yaşamı olursa o kadar da tecrübesi olur (az kullanılır).

Kadarğı / kadarğılı (az kullanılır) eski, yaşlı, ihtiyar, koca, kocamış, gün görmüş. *~ adam:* kocamış adam, *kalay ~ adamdı:* nasıl da gün görmüş insan.

Kadarlık kadarlık. *Ol ne ~ işdi:* o ne kadarlık iş.

Kadav 1. Kilit, sürgü. *Eşikni ~un sal:* kapının sürgüsünü koy, *~ salmak:* sürgü koymak, kilitlemek, sürgülemek; 2. Sağlam, katı, muhkem, temel. *~ taş:* yerinden oynatılmayan taş, *Curtnu ~ taşları:* yurdun temel taşları, *Karaçaynı ~ taşı:* Karaçay'ın temel taşı, *Karaçaynı ~ taşın Karça salğandı:* Karaçay'ın temel taşını Karça koymuştur.

Kadavlamak kilitlemek, sürgülemek, pekiştirmek.

Kadavlanıv kilitleme, sürgülenme.

Kadavlanmak kilitlemek, sürgülenmek. *Kadavlanğan eşik:* sürgülenmiş kapı, *tişleri kadavlanğandı:* dişleri kenetlenmiş, ağız kilitlemiş.

Kadavlav kilitleme, sürgüleme.

Kadı kadı. *~ğa barıv:* kadıya gitme, *~ Muhammad Efendi:* Kadı Muhammed Efendi, *Karaçaynı ~sı Haçırlanı Cağafar Efendi:* Karaçay'ın Kadısı Haçırların Cafer Efendi.

Kadılık kadılık, şer'i hakimlik.

Kadır katır. *~ kılık:* katır huyu, *~ kılıklı:* katır huylu, *~ tay tabmaz (d):* katır taylamaz.

Kadırça katır gibi, katırca.

Kadırlanıv katırlanma, katırlık etme.

Kadırlanmak katırlık etmek, katırlanmak.

Kafkas / Kafkaz 1. Kafkas, Kafkasya. *~ tavla:* Kafkas dağları, *~ tille:* Kafkas dilleri, *~ aşarıkla:* Kafkas yemekleri, *~ adetle:* Kafkas adetleri, *~ oyunla:* Kafkas oyunları, *Atacurt ~:* Atayurdu Kafkasya; 2. Kafkas halkına mensup, kafkas, kafkaslı, kafkasyalı. *~ halk:* Kafkas halkı, *~ millet:* Kafkas milleti, *~ til:* Kafkas dili.

Kafkasça / Kafkazça kafkasca, Kafkas dili, Kafkas gibi, Kafkasa benzer.

Kafkasçı / Kafkazçı bk. *Kafkaslı.*

Kafkaslı / Kafkazlı kafkaslı, kafkasyalı, bk. *Kafkas 2.*

Kafu (malk.) mahpushâne, zindan.

Kağanak mükoza, sümüksü madde, kaygan madde; yeni doğan, körpe. *Buzovnu kağanağı kurumağandı:* buzağının üzerindeki kaygan madde kurumamış, *cağı kozlağan iynek buzovunu ~ın calaydı:* yeni yavrulayan inek buzağısının mükozasını (sümüksü maddesini) yalıyor; *~ sabiy:* yenidoğan çocuk, *~ kozu:* körpe kuzu.

Kağıbal oğul çıkarmış arı topluluğu, oğul arı topluluğu, erkek arı, süzme bal.

Kağım vuruş, darbe, fiske, çalım, vurum. *Bir ~:* bir vurum, bir fiske.

Kağın zılgıt, haşlama, azar.

Kağınlamak azarlamak, zılgıt atmak, paylamak (az kullanılır).

Kağınlap-soğunlap iterek kakarak, azarlayarak, haşlayarak. *İyneknî ~ ~ üyge keltirdi:* iterek kakarak ineği evi getirdi, *sabiyni ~ ~ adepli eterge madar cokdu:* itip kakarak çocuğu edepli yapmak mümkün değildir.

Kağınlav azarlama, zılgıt, paylama.

Kağın-soğun itip kakma, paylama, azarlama. *Kağın-soğun etip ketdi:* azarlayıp gitti, *bir birigizni kağın soğun etip turmağız:* bir birinizi itip kakıp durmayınız.

Kağışdırıv tokuşturma, vuruşturma, döğüşürme.

Kağışdırmak tokuşturmak, çarpıştırmak, vuruşturmak, döğüşürmek. *Arakı istakanlanı kağışdırıp tartdila:* rakı kadehlerini tokuşturup çektiler, *alanı kağışdırmağız:* onları döğüşürmeyiniz.

Kağışıv takışma, döğüşme, dalaşma, çatışma.

Kağışmak takışmak, çatışmak, vuruşmak, çarpışmak. *Endi va kimle bıla kağışdıñ:* şimdi de kimlerle çatıştın, *kağışmay uruşmay oynağız:* takışmadan kavga etmeden oynayınız.

Kağış-soğuş hır güür, çekişme-çatışma, kavga döğüş. *~ ~ nu koyuğuzda carlılığızğa karağız:* kavgayı döğüşü bırakınız da gereksinimlerinize çare arayınız.

Kağıt kâğıt, evrak, belge. *Defter ~:* defter kâğıdı, *çırmaçı ~:* paketleme kâğıdı, *kurutuvçu ~:* kurutma kâğıdı, *iş ~ la:* işle ilgili evraklar, *~ açha:* banknot, *salam ~:* mektup, hatır sorma kartı, *~ cazıv:* mektup yazma, *~ cürütüvçü:*

ulak, kurye, *col ~:* yolculuk belgesi, *sülüs, begitgen ~:* ilmuhaber, teyid kâğıdı, tastikli belge, *avruğan ~:* hastalık raporu, *borçbegim ~:* senet, bono, *anılattiv ~:* beyanname, bildiri, açıklama kâğıdı, *tuvğanını şağatlık ~:* doğum ilmuhaberi, *~ tüyrevüç:* kâğıt raptiyesi.

Kağıtçık not kâğıdı, kâğıt parçası, kâğıtçık, not. *Aña ~ cibergen edim:* ona not göndermiştim.

Kağıt-kalam kâğıt kalem. *Koluna ~ ~ almağandı:* eline kâğıt kalem almamış.

Kağıv kakma, vurma, silkeleme, çırpma, calma, tıklatma, çakma. *Kol ~:* el vurma, el çırpma, alkışlama, *bukusun ~:* tozunu silkeleme, azarlama.

Kah bir nida, kah. *~ kuñ:* kah kuh, öksürük sesi, *ol ~ kuñ ete baradı:* o kah kuh sesleri çıkararak gidiyor, o öksürerek gidiyor.

Kahava kahve.

Kahava kahve. *~ içeme:* kahve içiyorum.

Kah-kuñ koh-kuh, öksürüğü ifade eden nida, bk. *Kak-kak.*

Kahme kahpe, fahişe, orospu.

Kahmeleniv yaltaklanma, kırıtma, kahpelenme, orospulanma.

Kahmelenmek kahpelenmek, edepsizleşmek, yaltaklanmak. *Anı kahmelenenine karama:* onun yaltaklanmasına bakma.

Kahmelik kahpelik, fahişelik, kalleslik, yaltaklık. *~ etiv:* fahişelik etme, fuhuş yapma, *anı ~ i kalırmı:* onun kallesliği kalır mı, *ol ~ ni koymaz:* o yaltaklığı bırakmaz.

Kajımak (malk.) bk. *Kacıkmaq.*

Kajımay (malk.) bk. *Kacıkmay*.
Kak (Qaq) güneşte kurutulmuş et, kurutulmuş et. *Künnü túbünde saklay saklay ~ bolduk*: güneşin altında bekleye bekleye kurumuş ete döndük, ~ *etiv*: et kurutma, ~ *etni bek süyeme*: kurutulmuş eti çok seviyorum.

Kak kaçamak, mamalika (yağlı suya un ilave edilerek sert kıvamda pişirilen bir çeşit yemek; ayran, bal, kaymak, tereyağ... gibi katıklar ile yenir). ~ *ga sütbaşı koşup aşarğa süyeme*: kaçamağa kaymak ilave ederek yemeyi seviyorum, ~ *kalak*: kaçamak kürekçiği (kaçamak pişirilirken bununla karıştırılır).

Kakıra çardak, tente.

Kakırak çıplak arazi, bitki örtüsü olmayan arazi. ~ *cerle*: çıplak topraklar.

Kak-kak bir çeşit nida ifadesi, koh-koh. *Taşa deri ~ ~ etip çıkdı*: sabaha kadar koh-koh ederek çıktı.

Kakkıç vurguç, dokungaç, değirmen taşının döndüğünü sürekli haber veren tahta parçası), tak tak tahtası, darbedici, vurucu. *Ağaçnı haribi tirmençe ~ boladı* (as.): ağacın garibi değirmen taşına tak tak tahtası olurmuş.

Kakkış (bebek) ayağı. ~ *etmek*: ayaklarını bir birine vurmak, topuklarını bir birine vurmak. ~ ~ *etedi-~ tapsa ketedi- ~ların bu caşçık netedi* (tekerleme): ayaklarını çırıyor, ayak bulsa gidiyor, bu çocuk ayaklarını ne yapıyor (bebeği severken söylenir).

Kakkıy bk. *Kakkış*.

Kaklamak (Qaqlamak) kurutmak, güneşte kurutmak. *Künde ~*: güneşte kurutmak, *tütünde ~*: iste kurutmak, tütsüyle kurutmak, *et kaklaybız*: et kurutuyoruz (kaklamak bir konserve yöntemidir).

Kaklav kurutma, konserve yapma. *Et ~*: et kurutma.

Kaklık kurutulacak et için kesilen hayvan, kaklık madde. ~ *mal*: kurutulacak et için ayrılan hayvan.

Kakmak 1. Tıklatmak, çalmak, vurmak; kakmak. *Eşikni kağıp açılırın sakladım*: kapıyı tıklatıp açılmasını bekledim, *koşurav ~*: zil çalmak, *hars ~*: iki tahta parçasını bir birine vurarak ses çıkarmak (Kafkas oyunları oynanırken el çırpma yerine *hars* adı verilen iki tahta parçası bir birine vurularak çıkartılan sesle tempo tutulur ki buna *hars kakmak* adı verilir), *sabiyni başına kağa turmağız*: çocuğun kafasına vurmayınız, *taz ~*: leğen çalmak, leğen tıklatmak (mecusi inancına göre, güneş veya ay tutulduğu zaman Karaçaylılar leğenleri tokmaklarla çalarak tutulmanın açılmasını beklerlerdi); *çüy ~*: çivi çakmak, *bu çüynü kabırğağa bir kak*: bu çiviye duvara çakıver; 2. Silkelemek, çırpmak. *Çüyre aylandır da maşoknu unun kak*: ters çevirerek çuvalın ununu silkele, *bukusun ~*: tozunu silkelemek, hafifçe pataklamak, sözle azarlamak, *Soslan caşını bukusun kaktı*: Soslan oğlunu sözle azarladı, *tonumu karın kağayım*: kürkümün karını silkeleyim, *kanat ~*: kanat çırpmak, kanat sallamak,

- üy ~*: ev silkelemek, *kağıp-sokmak*: itip kakmak, dövüp silkeleke, *sabiyni kağıp-soğup turma*: çocuğu itip kakıp durma, *küyüzleni kağıp-soğup orununa saldı*: halıları dövüp silkeleyerek yerine yerleştirdik, *kağa tursañ taş da carıladı* (as.): vurmaya devam edersen taş bile yarılr, dokunup durursan taş bile çatlar.
- Kaksı** acı, tadı bozulmuş, ekşi. *Cav ~ tativ etgendi*: yağ acı tat almış.
- Kaksımak** acılamak, acılaşmak, ekşimek, tadı bozulmak. *Et kaksığandı*: et acımış, *etin tadı nahoş bir hal almış, kaksığan cav*: acılaşmış yağ.
- Kaksiv** acılaşma, tadı bozulma.
- Kala** kale, hisar. *Laylalası lalalası da lalası-Oyulmasın balaçıkını ~sı* (ninni): Laylalası lalası da lalası-Yıkılmasın yavrucağın kal'ası, *ak ~da sarı biyçe* (bilm.): Ak kalede sarı prenses (*yumurthanın sarısı*), *~ları nurnu tıymaz carıkdan-İncilmezler anda bir da tarlıkdan* (beyit): Kal'aları nuru durdurmaz aydınlıktan-İncilmezler orda hiçbir darlıktan.
- Kalaba / kalabalık** karışıklık, gaile, telaş. *Nedi bu ~*: nedir bu telaş!
- Kalacük** karasapan. *~ cayak*: karasapanın kulak demiri, *~ baraza*: karasapan izi.
- Kalaç** simit, halka. *Güttü üsüne ~*(d): somun üzerine simit, al başına püsküllü bela, bir bu eksikti. *Öksüznü ~ı ulla körünür* (as.): yetimin simidi büyük görünür.
- Kalak (Qalaq)** kürek. *~ tartiv*: kürek çekme, *kak ~*: kaçamak karıştırma kürekçiği, *hars ~*: müziğe tempo tutmak için yapılan özel kürekçik, *peç ~*: soba küreği, *~ tişle*: kesici dişler, yassı dişler, *basdañ bolmağan cerge ~ıñı urma* (as.): pastan olmayan yere kaşık çalma, işin olmayan yere burnunu sokma.
- Kalak** avare dolaşan, serseri gezen, boş gezen, gezip tozan. *~ it*: avare köpek, *~ sabiy*: boş gezen çocuk, başıboş çocuk, *~ iynek*: başka evlere, avlulara dadanan inek, başıboş dolaşan inek, *~ bolup aylanama*: gezip tozup dolaşıyorum.
- Kalaklı** kürekli. *~ keme*: kürekli gemi.
- Kalam** kalem. *~ kılıçdan küçlü* (as.): kalem kılıçtan keskin, *~ tilni tilmaçı* (as.): kalem dilin tercümanıdır, *korğaşın ~*: kurşun kalem.
- Kalamak** yığmak, üstüste koymak, toplamak. *Cel kumnu ışık cerge kalağandı*: rüzgâr kumu kuytu yere yığmış, *kumaç topları kaladık*: kumaş toplarını üstüste yığdık, *taşları bir canına kalağız*: taşları bir tarafa toplayınız.
- Kalam-kağıt** kalem kâğıt. *Koluğuzğa ~~ alığız*: elinize kalem kâğıt alınız.
- Kalamkaş** kalem kaşlı, keman kaşlı.
- Kalampir** bk. *Karampil*.
- Kalandıriv** yığma, doldurma.
- Kalandırmak** yığmak, üstüste koymak, doldurmak. *Biri biri üsüne kalandırğandıla*: bir biri üzerine yığmışlar, *Boran karnı col kıyırğa kalandırğandı*: fırtına karı yol kenarlarına yığmış, *Arbağa biçenni*

bek kalandırğansız: arabaya otu fazla yığılmışsınız.

Kalanıv yığılma, toplaşma, üstüste toplanma.

Kalanmak yığılmak, üstüste toplanmak, toplaşmak. *Kuşla bahağa kalanğandıla:* kuşlar bahçeye toplaşmışlar, *gardoyla kalanğandıla:* patatesler yığılmışlar, *hapçükle kalanğandıla:* eşyalar üstüste toplanmışlar.

Kalapela bk. *Kalivpela.*

Kalav yığın, öbek, yığma. *Biçen ~:* ot yığını, *taş ~:* taş yığını, *~ ~ töşekle-Munu bilmegen eşekle* (bilm.): Yığın yığın döşekler-Bunu bilmeyen eşekler (*kitaplar*).

Kalavur (malk.) bk. *Karavul.*

Kalay nasıl, ne. *~ süyserş alay et:* nasıl istersen öyle yap, *sen ~ körese:* sen nasıl görüyorsun, *~ arı barasa:* ne tarafa gidiyorsun.

Kalay-alay ne şekilde, ne biçim. *~~ bolsa da:* ne şekilde olursa olsun, *~~ deserş da:* ne biçim söylesen de.

Kalayçı kalaycı, kalay çeken usta.

Kalayda nerede, nerde. *Üygüz ~dı:* eviniz nerededir, *anı ~ kördün:* onu nerde gördün, *~ bolsa da tabarbız:* nerede olsa buluruz.

Kalaydan nerden, nereden. *~ aldın:* nerden aldın?

Kalayğa nereye. *~ saldın:* nereye koydun,

har ~ karasaş anı körese: nereye baksan

onu görüyorsun, *~ deri barlıkbız:* nereye kadar gideceğiz.

Kalayı neresi. *Ok ~na tiygendi:* kurşun neresine girmiş, *~ bolğanın*

bilemise: neresi olduğunu biliyor musun?

Kalayım-kalayın-kalayımız-kalayığınız-kalayları nerem-neren-neremiz-nereniz-nereleri.

Kalaytın hangi taraftan, hangi yoldan, ne taraftan. *Tavğa ~ barıladı:* dağa ne taraftan gidiliyor?

Kalca yığın, küme.

Kalcalav yığma, kümeleme.

Kalcamak yığmak, kümelemek.

Kaldırmak bırakmak, bıraktırmak, kurtarmak. *Kelir cılğa kaldırayık:* gelecek yıla bırakalım, *keçe ~:* geçeletmek, *keçe kaldırmay iymezle:* geceletmeden göndermezler, *kaldırmay okuğuz:* bırakmadan okuyunuz, *cuğun kaldırmay ayt:* hiçbir şeyini bırakmadan söyle, *tambılağa kaldırırğa küreş:* yarına bıraktırmaya çalış, *kıynlıktan ~:* felaketten kurtarmak, *ölümnden ~:* ölümden kurtarmak.

Kalğan kalan, artık, artan, başka, diğer, geri kalan. *Kalğan caşla kaydadıla:* diğer gençler nerede, *~ladan alğa:* kalanlardan önce, *unnu ~ı:* onun kalanı, *~ işge kar cavar* (as.): geri kalan işe kar yağar, *~ suvnu tögügüz:* artık suyu dökünüz.

Kalğan-bulğan kalan bulan, artık. *~~ ne bar ese baguşğa atığız:* kalan bulan ne varsa çöplüğe atınız, *aşarıkları ~~ın mallağa berigiz:* yemeklerin artıklarını hayvanlara dökünüz.

Kalım (kalın) kalım, başlık. *~ğa ne berdigiz:* başlık için ne verdiniz, *~, Karaçaynı burunğu adetidi:* kalım Karaçay'ın kadim adetidir, *~*

tathan, kızın sathan (d): başlık tadan, kızını satan.

Kalın kalın, koyu, sıkı, gür, sıkkesif, yoğun, kuvvetli, şişman. ~ *çaçlı kız*: gür saçlı kız, ~ *kağit*: kalın kâğıt, *hurcunu* ~: cebi kalın, ~ *adam*: şişman adam, ~ *kaşa*: kalın tahta, ~ *kar cavdu*: kalın kar yağdı, ~ *tüşmek*: sık düşmek, kalın düşmek, *urluk* ~ *tüşgendi*: tohum sık düşmüş, ~ *çaş*: kuvvetli genç.

Kalınlık kalınlık, koyuluk, sıklık, gürlük, şişmanlık. *Sütünü* ~ı *kalaydı*: sütün koyuluğu nasıl, *kaşanı* ~ın *ölçele*: tahtanın kalınlığını ölç.

Kaliv kalma. *Üyde* ~: evde kalma, *konak üyde* ~: otelde kalma, *kelip* ~: geliverme.

Kalivbala bk. *Kalivpela*.

Kalivpela Kalûbela, Kaalû-balâ. ~*dan beri*: Kalûbelâ'dan beri.

Kalkamak (kalkımak) süzülme, gökte uçmak, yüzeye çıkmak, üste çıkmak. *Şorpanı cavu kalkap turadı*: çorbanın yağı üstüne çıkıp duruyor, *öllük balık suvnu başına kalkadı* (d): ölecek balık suyun yüzeyine çıkarmış, *karılğaçla kökde kalkap uçadıla*: kırlangıçlar gökte süzülüp uçuyorlar.

Kalkan kalkan. ~*sız uruşhan bağatır*: kalkansız savaşan bahadır.

Kalkay boşa havlayan köpek, her geçene uzaktan üren korkük köpek, korka korka dolaşan köpek.

Kalkımak uyuklamak, kestirmek, uyumak. *Bir kesek kalkıyım*: biraz kestireyim, *sabiyyçik çarjı kalkığandı*: bebek yeni uyudu, *kalkıp kalmak*: uyuyup kalmak, uyuya kalmak, *olturğan cerinde*

kalkıydı: oturduğu yerde uyukluyor.

Kalkıv uyuma, uyuklama, kestirme.

Kalkıvsuz uykusuz. ~ *keçele*: uykusuz geceler.

Kallay nasıl, ne biçim, ne şekil, her çeşit, her nasılsa, ne. ~ *çepken aldır*: nasıl bir entari aldın, ~ *bir*: ne kadar, ~ *adamsa sen*: ne biçim adamsın sen, ~ *birij bar ese allay bir keltir*, ~ *bir işçi işleydi*: ne kadar işçi çalışıyor, *ol* ~ *adamdı*: o ne biçim adam, ~ *eteribizni bilmeybiz*: ne çeşit yapacağımızı bilmiyoruz, *kumaçnı* ~ın *da tabarıkça*: kumaşın her çeşidini bulacaksın, ~ *da bolsun çarjız bolsun*: nasıl olursa olsun, yeterli olsun, ~ *ese da bir çarjılıç iş etgendi*: her nasılsa yanlış bir iş yapmış, *sen* ~*la etese*: sen neler yapıyorsun, *biz* ~*lanı körgebiz*: biz neleri gördük.

Kallık kalacak, artacak. *Mında* ~*la kimlele*: burada kalacaklar kimler, *aşarığımız* ~*dı*: yiyeceğimiz artacak, *biz artha* ~*biz*: biz sona kalacağız.

Kalmak kalmak. *Anı orunu boş kaldı*: onun yeri boş kaldı, *üyde kallkma*: evde kalacağım, *keçe* ~: gece kalmak, *kalıp ketmek*: çok kalmak, çokça kalmak, *artha* ~: geri kalmak, geriye kalmak, *andan artha kalğan budu*: ondan arta kalan budur, *köp kalmay kellikdi*: çok kalmadan gelecek, *sav kalığız*: sağlıcakla kalınız, *tıbirda* ~: evde kalmak, *hucu* ~: sahipsiz kalmak, atılıp kalmak, *hucu* ~ *boş kallık* (kargış): sahipsiz kalasica, boş kalasica! *Başsız* ~: kocasız kalasica, *tul kallı*: dul kalasica,

iyisesiz kallık: sahipsiz kalasica, ne ölürme ne da kalırma: ya ölürüm ya da kalırım, artımda kallık: arkamda kalasica, at çaptı da ızı kaldı (d): at koştı izi kaldı, palahğa kaldık: belaya kaldık, başıbiz kıyınlıkğa kalğandı: başımız derde kaldı, kalırğa unamadı: kalmak istemedi, atadan kalğan mülk: babadan kalan mülk, bolup ~: oluvermek, cetip ~: yetiştirme, körmey ~: görmeden kalmak, seyirsiniş ~: şaşır kalmak, cuklap ~: uyuya kalmak, cuklanıp ~: sönüvermek, karap ~: baka kalmak, karmalıp kallık: kör olasıca!

Kalmazlık Kalmayacak, gidici, ölümcül, ölecek. ~ *kanından belgili* (d): gidici olan renginden beli, *konakla ~ların aytdıla: konuklar kalmayacaklarını söylediler.*

Kalmuk Kalmuk, Kalmuk halkına mensup.

Kalmukça kalmukca, Kalmuk dili.

Kalmuklu bk. *Kalmuk.*

Kalmukşay Kalmuk çayı (özel bir bitkinin yapraklarını kaynatarak, tuz, biber, süt, karabiber, şeker gibi maddeler ilave edilerek hazırlanan bir çeşit çay).

Kalpak kalpak. *Kiyiz ~: keçe kalpak, körpe ~: yenidoğmuş kuzu derisinden yapılan kalpak.*

Kalta cep (eski kelime).

Kaltak çalımlı, kibirli, kurumlu.

Kaltıramak titremek, ürpermek, sallanmak. *Suvukdan kaltıradık: soğuktan titredik, korkup kaltıradım: korkarak titredim, butlarım kaltıradıla: bacaklarım titrediler, içim kaltıradı: içim*

ürperdi, bezgek tuthança kaltıraydı: sıtma nöbeti tutmuş gibi titriyor, kolu kaltıraydı: eli titriyor, ağaç köpür kaltıraydı: tahta köprü sallanıyor, arka ciklerim kaltıradı (d): sırt eklemelerim titredi, sırtım ürperdi.

Kaltırav titreme, ürperme, sallanma.

Kaltıravuk titrek. *Soslannı sol kolu ~du: Soslan'ın sol eli titrektir, ~ avaz bila söleşdi: titrek sesle konuştu, ~ kollu: titrek eli.*

Kalyan boru, tüp. ~ *tartıv: boru çekme.*

Kalyar (malk) bk. *Kalyan.*

Kama 1.Kama. *Kümüş ~: gümüş kama, Dağıstan ~: Dağıstan kaması; 2. Kama, ucu sivri tahta çivi, yuvarlak milin ucundaki özel oyuğa yerleştirilen keskin kenarlı demir veya çelik parçası; 3. Savaş topunun aksamından bir parça.*

Kamamağan yılmayan, azimli, inatçı. ~ *adam: yılmayan insan.*

Kamamak 1. Kamaşmak. *Tişlerim kamaydı: dişlerim kamaşıyor, künden közlerim kamaydı: güneşten gözlerim kamaşıyor; 2. Körelmek, kütleşmek, körleşmek. Bıçaknı avzu kamağandı: pıçağın ağzı körelmiş, çalkım kamağandı: tırpanım körelmiş; 3. Bıkmak, usanmak, kanıksamak, yılmak. Malğa karağandan kamağanma: hayvana bakmaktan yıldı, adam kartaysa işden da kamaydı: insan yaşlanınca işten de kanıksıyor.*

Kâmar kemer. *Kümüş ~: gümüş kemer, kâmarımı kızama: kemerimi bağlıyorum.*

Kâmar-tüyme kemer kayışı üzerine iliştirilen kıymetli metal ve taşlardan oluşan süs takımı.

Kamav kamaşma; körelme, kütleşme; bıkma, kanıksama, yılma.

Kamçı kamçı, kırbaç. *Ayrı ~*: çatal meşinli kırbaç, *~ oynatmak*: kamçı sallamak, *~ sap*: kırbaç sapı, *ayağımı at kolumu ~ etip...*(d): ayağımı at elimi kırbaç yapıp, *~ tavuş*: kırbaç sesi, *~ tazir*: kırbaç cezası.

Kamçilemek kırbaçlamak.

Kamçilev kırbaçlama.

Kamğa bir çeşit ipekli dokuma.

Kamijak / kamjak böcek. *Müyüzlü ~*: boynuzlu böcek, *cıtıravuk ~*: ışık saçan böcek, gece böceği, *sarı ~*: bambul, tahıl böceği, *süyümçü ~*: uğur böceği, *ambar ~*: zahire böceği, *ambar böceği*, *kara ~*: kara böcek, *iyisli ~*: koku saçan kara böcek, *bok ~*: bok böceği.

Kamil / Qamil (malk.) ağaç kâse.

Kamiş kamiş. *~ körsej köl sorma* (as): kamiş görürsen gölü sorma, *~ külte*: kamiş bağlamı, *~ çaliv*: kamiş biçme.

Kammırsama cinsî ilişki, cinsî ilişkide bulunma.

Kammırsamak cinsî ilişkide bulunmak.

Kampalmak (malk.) bk. *Kampaymak*.

Kampayıv yıkılma, devrilme, cartayı çekme, sap gibi kalma, kapaklanma.

Kampaymak (argo) yıkılmak, yuvarlanmak, devrilmek, cartayı çekmek, çakılıp kalmak, sap gibi kalmak, kapaklanmak. *Arba*

kampayıp turadı: araba devrilip duruyor, *abınıp cerge kampaydım*: sürçerek yere kapaklandım, *avruğan kart kampayırğa caravlu körünedi*: yaşlı hasta cartayı çekecek gibi görünüyor, *patekenibiz bolmay kampayıp turabız*: gazımız olmadığı için sap gibi kaldık!

Kampayıv devirme, yere serme, yıkma, zor durumda bırakma.

Kampayıtmak (argo) devirmek, yere sermek, uzatmak, yıkmak, kötü duruma düşürmek. *Urup sen amannı kampayıtma*: sen pis herifi vurup yere sererim, *canız urğanlay kampayıtdı*: tek vuruşta devirdi, *inegibiz kısır kalıp bizni kampayıtğandı*: ineğimiz kısır kalarak bizi zor durumda bıraktı.

Kamsık afacan, yaramaz, şımarık, denk durmayan. *~ sabiy*: afacan çocuk, *~ ösgen sabiy*: şımarık büyüyen çocuk, *~ küçük*: hareketli enik, yaramaz enik.

Kamsıklanıv yaramazlık yapma, şımarma, afacanlaşma.

Kamsıklanmak yaramazlık yapmak, şıarmak, afacanlaşmak. *Kamsıklanma da tınç tur*: yaramazlık yapıp durma da sakın ol, yaramazlık etme.

Kamsıklık şımarıklık, afacanlık, yaramazlık. *Sabiyni ~ın aytıp aytalmazsa*: çocuğun afacanlığını sözle ifade edemezsin, *anı ~ı oza tebreğendi*: onun yaramazlığı haddi aşmaya başladı.

Kan kan, renk. *~ azlık*: anemi, kansızlık, *~ beriv*: kan verme, *~ tamır*: kan damarı, *~ borküv*: kan fişkırması, *kanı borkerik*: kanı

fişkirasıca, ~ *cürüv*: kılcal damar kanaması, peteşi, ~ *cuğu*: kan lekesi, ~ *içgen*: kan içen, ~ *ketip ölgün*: kanamadan ölen, ~ *kazavat*: kanlı mücadele, ~ *kusmak*: kan kusmak, ~ *ın kuymak*: kanını dökmek, ~ *tökmek*: kan dökmek, ~ *tüyümçek*: kan düğümçüğü, ~ *usta*: otacı, kan alarak tedavi yapan halk hekimi, ~ *ırhim*: ekimoz, morluk, *başına* ~ *çapmak*: kanı beynine vurmak, ~ *bağası*: kan pahası, *bet* ~: yüz rengi, görünüş, *bet* ~ *buzuldu*: yüzünün rengi değişti, ~ *cavmak*: felakete maruz kalmak, ~ *cavarık*: mahvolasıca, ~ *dıgalas etmek*: çırpınmak, can havliyle uğraşmak, can derdine düşmek, ecel teri dökmek, *boranda colubuznu tas etip* ~ *dıgalas etdik*: fırtınada yolumuzu kaybederek ecel teri döktük, ~ *ın içmek*: kanını içmek, ~ *kekirlik*: kan geçiresice (küfür), ~ *kellik*: kanı akasıca (küfür), *Soslannı kızına* ~ *ım kaynağandı*: Soslan'ın kızına kanım ısındı, ~ *kaytarmak*: öcalmak, ~ *ın cerde koymazbız*: kanını yerde bırakmayız, ~ *kusarik*: kan kusasıca, ~ *Salmak*: mahvetmek, perişan etmek, kan revan içinde bırakmak, *bet* ~ *ı tap tuldü*: yüz rengi pek hoş değil, ~ *talav*: iç kanamayla müterafık bir hastalık, ~ *toru*: at donu, kan dorusu, *anı* ~ *ı halaldı*: onun kanı helaldir, *onu öldürmek caizdir*, *burnundan* ~ *ı keldi*: burnundan kanı aktı, *cer* ~ *ı etmek*: döküp saçmak, telef etmek, *közlerine* ~ *çapmak*: gözlerine kan oturmak, *kara kanı*

kuyulluk: kara kanı akasıca, ~ *nı* ~ *bıla cuvma*, *amannı aman bıla kuvma* (as.): kanı kanla yıkama, kötülüğü kötülükle kovalama.

Kanamak kanamak, kan kaybetmek. *Carası kanaydı*: yarası kanıyor, *burnum kanadı*: burnum kanadı.

Kanat *guguruk* ~ *kağıp kıçırıldı*: horoz kanat çırparak ötdü, *anı boluşluğu bizge* ~ *saldı*: onun yardımı bize kanat oldu, ~ *kermek*: kanat germek, korumak, *çabak* ~: balık kanadı, yüzgeç.

Kanatıv kanatma.

Kanatlanıv kanatlanma.

Kanatlanmak kanatlanmak.

Karığaç balala kanatlandıla: kırlangıç yavruları kanatlandılar, *çaşçık keterge kanatlanğandı*: oğlancık gitmek için can atıyor.

Kanatlı kanatlı, kuş. *Üy* ~ *la*: evcil kanatlılar, evcil kuşlar, *suv* ~ *la*: su kuşları.

Kanatmak kanatmak, kan akıtmak.

Eşikge urup burnun kanatdı: kapıya çarparak burnunu kanattı, *konaklağa bir mal kanatğız*: misafirlere bir hayvan kanı akıtınız.

Kanav 1. Kanama, kan akma; 2.

Kadın kılıklı, kadınsı erkek. *Kız* ~: kız kılıklı erkek, ~ ~ *köteniğe bağır camav* (tekerleme): kadın kılıklı kadın kılıklı, kuyruğu yamalı (çocuklar kullanırlar).

Kanavlanıv kadın gibi hareket etme, kadınsı hareketler yapma.

Kanavlanmak kadınsı davranmak, kadın gibi hareket etmek.

Kanavluk kadınsılık, kadın kılıklılık.

Kanazir mağrur, kibirli.

Kanbuz (malk.) can sıkıcı, müz'ic. ~ *adam*: can sıkıcı adam.

Kancal saç, çinko saç, galvanize çinko saç. ~ *baş üyle*: saçla örtülmüş evler, ~ *tabak*: çinko tabak, ~ *urulğan kübür*: saçla kaplanmış sandık, ~ *savut*: çinko kap.

Kancığa eyer kulağı. ~ *bavla*: eyer kulaklarının bağları, *camçımı ~ğa katı kıstım*: yamçımı eyer kulağına sımsıkı bağladım, ~ *ndağı camçından ese kökdegi cavuñ cuvuk* (as.): eyer kulağındaki yamçıdan gökteki düşmanın daha yakın.

Kancilik iliği kanlı, (mec.): alçak, namussuz. *Ol ~ni biridi*: o alçağın biridir, *alğın umutlanı etme, kancilik*: eski ümitlere kapılma alçak! ~ *ge ne aytsañ faydasızdı*: namussuza ne söylersen para etmez.

Kançık kancık, dişi; istekli, arzulu, işveli. ~ *börü*: kancık kurt, dişi kurt, ~ *katın*: arzulu kadın.

Kandağay 1. Kan emici, tahta kurusu. ~ *darman*: tahta kurusu ilacı; 2. Kanlı canlı, çok güçlü. ~ *sanlarım tentiredi*: çok güçlü azalarım titredi. 3. İri yapılı bir geyik türü. ~ *buzovun teplegença* (d): geyiğin buzağısını çiğnemesi gibi, ~ *ızına otlagança* (d): geyiğin geriye doğru otlaması gibi, ~ *sanlarım tohtadı*: geyik uzuvlarım durdu.

Kandes (malk.) bk. *Kandis* □ *kandes*.

Kandırığıç kandırıcı, gözboyayıcı, ikna edici.

Kandıriv giderme, rahatlatma, aldatma, zihnini çalma, kandırma.

Kandırmak doyurmak, dindirmek, gidermek, yatıştırmak, rahatlatmak, *aldatmak*, ikna etmek, kandırmak, zihnini çalmak. *Susabın ~*: susuzluğunu gidermek, *avzuna kelgenni aytıp cüregin kandırdı*: ağzına geleni söyleyerek kalbini rahatlattı, *Soslan kızını kandırğandı*: Soslan kızı kandırmış, *ol da meni kandırırğa küreşedi*: o da benim zihnimi çelmeye çalışıyor, *anı ariv bıla kandırğandı*: onu güzellikle ikna etmiş, *Mal alıvçula Soslanı kandırıp malların uçuzğa alğandıla*: celepler Soslan'ı aldatarak mallarını ucuza almışlar, *sabiynimi kandırasa*: çocuğu mu kandırıyorsun? *Harbiz susabımı kandırdı*: karpuz susuzluğumu dindirdi.

Kandis lades kemiği, ~ *oyun*: lades tutuşma oyunu.

Kanığiv mübtela olma, musallat olma, kancayı takma, tebelleş olma.

Kanıkmaq yapışmak, tebelleş olmak, musallat olmak, sataşmak, kancayı takmak, müptela olmak. *Ol maña kanığıp turadı*: o bana musallat olup duruyor, *maña kanıkğandı da ne eterge bilmeyme*: bana tebelleş oldu, ne yapacağımı bilemiyorum, *çibinle kanıkğandıla*: sinekler musallat oldular, *içkige kanıkğandı da başın alalmaydı*: içkiye mübtela olduğundan başını alamıyor.

Kanıv dinme, rahatlama, yatışma, kanma, aldanma.

Kanıva / ganaba kanaviçe, nakış, işleme.

Kankayıv bk. *Kampayma*.

Kankaymak bk. *Kampaymak*.

Kankaytiv bk. *Kampaytiv*.

Kankaytmak bk. *Kampaytmak*.

Kankıldamak gıdıklamak, dırdır etmek, çan çan etmek. *Tavukla ilgizlik bolup kankıldaydıla*: tavuklar huzursuz olup gıdıklıyorlar, *ol kankıldap turğannı bek süyedi*: o çan çan edip durmayı çok sever, *seni kankıladağanıñdan başıma avruv kirdi*: senin dırdırından başıma ağrı girdi.

Kankıldav gıdıklama, dırdır etme, çan çan etme.

Kankıldavuk gıdaklayıcı, çan çan, dırdır edici.

Kankurak (malk.) bk. *Kakkıç*.

Kanlı kanlı, dertli, kinli, düşman, kan davalı. *Taza ~ at*: temiz kanlı at, *safkan at*, *az ~*: kanı eksik, anemik, *kızıl ~ tişiriv*: kırmızı yüzlü kadın, *~ cav*: kanlı düşman, *anı bıla ~ cav bolğanbız*: onunla kanlı düşman olduk, *~ ölet*: kanlı salgın, kanlı dizanteri, *~la*: kandavalılar, *biz ala bıla ~bız*: biz onlarla kandavalıyız, *anıçanı ceti ~m sinasin*: onun gibisini yedi kanlım sinasin, *~mı ~sı meni şohum* (d): düşmanımın düşmanı benim dostum.

Kanlılık kanlılık, kanlı düşmanlık, kandavalılık. *~ tutuv*: kandavası tutma, *kaçanña deri ~ cürütürüksüz*: ne vakte kadar kandavası yürüteceksiniz, *taza ~*: safkanlılık, *az ~*: kansızlık, anemik.

Kanmağanlık kanmamışlık, doymamışlık, dinmemişlik, doyumumsuzluk.

Kanmak dinmek, rahatlamak, yatışmak, aldanmak, kanmak. *Ayran susap içgenimde susabım kandı*: ayran içince susuzluğum dindi, *cüregim oh dep bir kandı*: kalbim oh diye rahatladı, *anı ariv sözüne kandı*: onun güzel sözüne aldandım, *sen arja kanmazğa kerek ediñ*: sen ona kanmamalıydın.

Kanmazlık dinmeyecek, kanmayacak, doymayacak, aldanmayacak. *~ susap boldum*: kanmayacak derecede susadım, *~ adam cokdu*: kanmayacak adam yoktur.

Kaşa tahta. *Narat ~*: çam tahtası, *sıylı ~*: kıymetli tahta, iyi cins tahta, *~ üy*: ahşap ev, *ölük ~*: ölü tahtası, tenesir, *kabır ~*: kubur tahtası, *kökürek ~*: göğüs tahtası, sternum, *eşik ~*: kapı kanadı, kapı tahtası.

Kaşınçı kanana kadar, kana kana. *~ suv içti*: kanana dek su içtim, *~ ayran içti*: kana kana ayran içti.

Kaşırsamak bk. *Kammırsamak*.

Kaşıç kuru, zayıf, kaşektik, damarları çıkmış. *~ adam*: kuru adam, *~ kart*: damarları belirmiş yaşlı insan.

Kaşkaz kuğu kuşu. *~la kölge kondula*: kuğular göle kondular.

Kaşımak bk. *Kansımak*.

Kaşıv bk. *Kansıv*.

Kansımak acı acı bağırarak, cıyıklamak, inlemek. *İt küçükle kansıydıla*: köpek enikleri cıyıklıyorlar, *itge urup kansıttı*: köpeğe vurup acı acı bağırıttı.

Kansiv cıyıklama, inleme, acı acı bağırma.

Kansız kansız, anemik. *Beti ~ körünedi*: yüzü anemik görünüyor, *~ kazavat bolmaz*: kansız savaş olmaz.

Kansızlık kansızlık, anemi.

Kanşav lâle. *~ capırak*: lâle yaprağı, *~ sohan*: lâle soğanı.

Kantariv devirme, boca etme, boşaltma; bağlama, çekme.

Kantarmak devirmek, boca etmek; çekmek, bağlamak. *Suv çelekni üsüme kantardı*: su kovasını üzerime boca etti, *terekni kantardıla*: ağacı devirdiler; *atları kantarıp turadıla*: atları bağlayıp duruyorlar.

Kantuluk ölü doğmuş, çürük, kısır; hilekâr, kurnaz. *İynek ~ kozlağandı*: inek ölü doğum yapmış, *~ gakkı*: ölü civci taşıyan yumurta, *~ buğa*: kısır boğa; *ay gâvur ~, nedi seni etgeniç*: ey kâfir hilekâr, nedir senin bu yaptığın! *Anı ~ bolğanın bilmeymise*: onun kurnaz olduğunu bilmiyor musun?

Kapak bk. *Kaphak*.

Kapçak dış kabuk, kapcık. *Buday ~*: buğday kapcığı, *buday başları tüyüp ~ların çığaradıla*: buğday başaklarını döverek kapcıklarını çıkarıyorlar.

Kapçık küçük tulum, küçükbaş hayvanların derilerinden elde edilen ve torba yerine kullanılan tulum. *Nartüñ ~*: mısır tulumcuğu, mısır torbası, *~ soyuv*: tulum yüzme, *~ın almak*: tulumunu çıkarmak, *söz ~*: geveze, çalçene.

Kapeteyna iki kız ile bir erkek tarafından icra edilen bir halk oyunu.

Kaphak yokuş, rampa. *Tik ~nı örledik*: dik yokuşu tırmandık, *~ örge ketdile*: yokuş yukarı gittiler, *~ başı*: tepe başı, yokuşun bittiği düzlüğün başlangıç yeri, *kartla ~ başına oturup lahor etedile*: yaşlılar yokuşun başına oturup sohbet ediyorlar, *~ tübü*: yokuşun başladığı yer, yokuşun dibi, *~ tübüne endik*: yokuşun dibine indik.

Kaphan 1. Isıran, yiyen. *Çaşırtın ~ it*: gizli ısırın köpek, *~ım tatdı*: yediğim dokundu, *börü ~ kozu*: kurt kapmış kuzu; 2. Kapan, fare kapanı. *~a tüşgen çıçhança (d)*: kapana düşmüş fare gibi, *~ salıv*: kapan kurma.

Kaphın çalıntı, kapılmış, çalınmış. *Sormağanña söleşme*, *~ malnı üleşme (as.)*: sormayana konuşma, çalıntı malı üleşme.

Kâpır kâfir, dinsiz. *~dan tuvğan ~*: kâfir oğlu kâfir, *~ kılık*: adilik, fena karakterlilik, kâfir kılıkılık.

Kap-kara sim siyah, kap kara.

Kaplan kaplan. *~ küçükle*: kaplan enikleri, *~ kaphanña tüşmez (d)*: kaplan kapana sıkışmaz, *~ sekirse buğov kerilirt (as.)*: kaplan sıçrarsa bukağı gerilir, *~ ton*: kaplan kürkü.

Kaplarlık üste alınacak, giyilecek. *Üsge ~ negiz bardı*: giyilecek neyiniz var, üste alınacak neyiniz var?

Kaplav kaplama, kılıf geçirme; kapaklama, yüzüstü getirme.

Kaplavuç kapak, kapatıcı, kapaklayıcı, yüzüstü getirici,

devirici. *Kazannı ~un sal*: kazanın kapağını koy, *kalacüknü ~u*: karasabanın toprağı deviren aksamı, pulluğun ağzı.

Kappa-kara sim siyah, kap kara.

Kaptal kaftan (etekleri diz kapaklarına kadar inen, kolsuz, yün dolgulu ve yorgan gibi dikilmiş bir kıyafet). *~ın kiyip arbazğa çıkdı*: kaftanını giyip avluya çıktı.

Kar / kâr kâr, kazanç (nadir kullanılır).

Kar kar. *~ cummak*: kar yumağı, kar topu, *taña deri kar cavdu*: şafağa kadar kar yağdı, *~ kürev*: kar küreme, *~da cürüp ızın tas etgen* (d): karda yürüyüp izini kaybeden, *~ça*: kar gibi, *cabalak ~*: lapa kar, *~ bolmay suvuk bolmaz*, *mal bolmay cuvuk bolmaz* (as.): kar olmadan soğuk olmaz, zenginlik olmadan hısım olmaz, *~ tübünden cankoz çığar* (d): karın dibinden kardelen çıkar.

Kara siyah, kara; pek çok [fazlalık bildiren bir edat gibi d kullanılır: *~silit*: çok yorgun, *~ palah*: çok bela] . *Tum ~*: sim siyah, *~ kaşlı ~ közlü*: kara kaşlı kara gözlü, *~ cer*: kara toprak, *~ boz* (don): siyah boz, *~ burul* (don): demir kır, *~ kolan* (don): alaca siyah, *~ koşur* (don): koyu kavve rengi, kestane rengi, *~ kuba* (don): kara doru, *~ şay*: siyah çay, *~ küç*: kara kuvvet, *~ iş*: beden işi, *~ işçi*: vasıfsız iççi, *~ kiymek*: siyahlara bürünmek, yas elbisesi giymek, *~ tutmak*: kin tutmak, *avuz ~ tutuv*: konuşmayı kesme, konuşmama, *~ dıgalas*: ağır mücadele, çaresiz uğraş, *~ cakmak*: kara çalmak,

iftira etmek, *~ kösev bolmak*: simsiyah kesilmek, kömür haline gelmek, perişan olmak, korkunç derecede yorgun düşmek, *atnı sürüp ~ kösev etgendi*: atı koşturarak çatlatacak hale getirmiş, *~ kün kellik* (kargış): kara günler gelesice, *~ kağit*: ölüm haberi, ölüm kâğıdı, *~ kazavat etip küreşmek*: canını dişine takarak uğraşmak, *~ kayın*: siyah kayın, *tavuk ~*: tavuk karası, *~ kanın kuymak*: siyah manını akıtmak, *~ kış*: kara kış, *~ nanık*: böğürtlen, *~ sağış*: derin düşünce, kara düşünce, *~ suv*: kaynak suyu (bu tür kaynak suyu yatağında kalır ve dışarı akmaz), *~ silit etmek*: kan ter içinde bırakmak, bitkin hale getirmek, *~ tırılav*: korusmadan başını eğip dinleme, *~ tırılavnu berip turadı*: kafasını eğip suçlu suçlu dinleyip duruyor, *~ halk*: kara budun, *~ çibin*: karasinek, *~ şinli*: esmer, karaşın, *~ işkildi*: yaban mersini, *~ emgek*: meşakkat, çile, cehennem azabı, *beti ~ bolluk*: yüzü kararasıca, kötü üne kalasıca, *ölüm ~ kaçmak*: ardına bakmadan kaçmak, can havliyle kaçmak, *~ küymek*: için için yanmak, yanıp tutuşmak, *tırnaknı ~sı çaklı bir*: tırnağın ucu kadar bir, *~ iynekni boğun basmağan* (d): kara ineğin tersini basmayan (hayatın sıkıntılarını tanımayan), *~ suvnu boklama, tayar tavnu coklama* (as.): su kaynağını bulandırma, kayacak dağı yoklama, *~ kıldı bolmak*: sırlıklam olmak, *terlep kölegim ~ kıldı boldu*: terleyerek gömleğim

sırlıklam oldu, ~ *keçge kaldık*: çok geç kaldık, çok geciktik, ~ *ter*: şıpır şıpır ter, ~ *terim bardı*: şıpır şıpır terim aktı, ~ *palah*: kara bela, ~ *çavka*: kara karga, ~ *tanımağan*: yazı bilmeyen, ümmî, ~ *tanıv*: okuma yazma bilme, ~ *talav tiyerik*: kötü hastalık bulaşıcısıca.

Kara bağana sahipsiz ölülerin ve ölen suçluların gömüldüğü yer (burası normal mezarlıktan ayrı bir yerdir).

köy mezarlığının bulunduğu yerden ayrı bir yerde ayrı olarak gömüldüğü yer.

Karaçay Karaçay yurdu, Karaçay boyuna mensup, Karaçay. ~ *elle*: Karaçay köyleri, ~ *tepseвле*: Karaçay oyunları, ~ *tartıv*: Karaçay havası, ~ *alğış* (folk.): Karaçaylılara has dilek/dua, ~ *çepken*: Karaçay millî kıyafeti, ~ *tukumla*: Karaçay sülaleleri, ~ *tavruhla*: Karaçay efsaneleri, *burunğu* ~ *adetle*: kadim Karaçay adetleri, *Ullu* ~: Karaçay'da bir bölgenin adı (yukarı Kuban havzasında Hurzuk, Uçkulan ve Karturt kasabalarından oluşur).

Karaçayca karaçayca, Karaçay-Türk şivesi.

Karaçayçı karaçaylı, Karaçaydan olan, Karaçaydan gelen.

Karaçaylı Karaçay halkına mensup, Karaçay yurdundan olan, Karaçay.

Karaçay-Malkar aynı kökten gelen iki Türk boyunun müşterek adı. ~ ~ *til*: Karaçay-Malkar dili, karaçay-malkarca.

Karadura esmer, koyu esmer, negroid.

Karagögen çakal eriği.

Karağaç kara ağaç.

Karakalpak kara kalpak, siyah kalpak.

Kara-kara kara kara. ~ ~ *sağış etedi*: kara kara düşünüyor.

Karakay terek iğne yapraklı ağaç, çam cinsi ağaç.

Karaköz karagözlü, siyah gözlü.

Kara-kura kara kuru. ~ ~ *adam*: kara kuru adam.

Karalamak 1.Karalamak, kara çalmak, zemmetmek, kötülemek. *Anı karalap söleşdi*: onu zemmederek konuştu, *bir birin karalağan aman halidi*: bir birine kara çalma kötü bir huydur, *anı munu karalağanı koy da kesin aşhı bol*: onu bunu kötülemeyi bırak da kendin iyi ol.

Karalav karalama, zemmetme, kötüleme, kara çalma.

Karaldı / karaltı karartı, karaltı, silüet. *Karap ~sın da köralmadık*: bakıp karaltısını bile göremedik, *tavnu betinde ~la körünedi*: dağın yamacında karaltılar görülüyor.

Karaldı bk. *karaçha*.

Karaldım siyahımtırak, siyaha çalan. ~ *boz*: siyaha çalan boz, demir kır, ~ *betli*: siyahımtırak renkli.

Karalğan 1.Kararan, kararmış, siyahlaşmış. 1. *Kök ~dı cavarğa caravludu*: gökyüzü kararmış yağacağa benziyor, ~ *cerin arıvlağız*: kararan yerini temizleyiniz, *suvda bir ~ körünedi*: suda kararan bir şey görülüyor; 2. Bakılan, bakılmış, ihtimam edilmiş. . ~ *mal karamından belgili*: bakılmış hayvan görünüşünden

belli olur, ~ *közge hapçük tüşer* (as.): sakındığın göze çöp batar.

Karaköllü kalbi kararmış, içindeki hasetliği yüzüne aksetmiş.

Karalık karalık, siyahlık. *Boyavnu ~ı kalaydı*: boyanın siyahlığı nasıl?

Karaliv 1. Kararma, siyahlaşma; 2. Bakılma, ihtimam gösterilme, gözetilme.

Karallık bakılacak, gözden geçirilecek, halledilecek. ~ *iş*: halledilecek iş, *meşinani ~ cerlerine karatığız*: makinanın bakılacak yerlerine baktırınız.

Karalmak 1. Kararmak, siyahlaşmak. *Beti künde karalğandı*: yüzü güneşte kararmış, *kök karalğandı*: gökyüzü kararmış, *tavlanı başı karalıp keledi*: dağların tepeleri kararmaya başladı, *cavar künça karalğandı* (d): yağacak gün gibi kararmış. 2. Bakılmak, ihtimam edilmek, gözden geçirilmek. *Avruğanña igi karalırğa kerekdi*: hastaya iyi ihtimam gösterilmesi gerekir, *sağatnı buzuğuna karaldımı*: saatin bozuk yerine bakıldı mı, *karalğan kartnı beti carık boladı*: ihtimam gösterilen ihtiyarın yüzü aydınlık olur.

Karam görünüş, görünüm, bakış, ufuk, görüş. *Tış ~ı hatasızdı*: dış görünüşü kusursuzdur, *sağışlı ~*: düşünceli görünüm, *karap ~ından toymazsa*: görünüşüne bakmaktan doyamazsın, *~ına köre*: görünüşüne göre, *tış ~ına köre aña kırk cıl bolğan bolur derikme*: dış görünümüne göre ona kırk yıl olmuş diyeceğim, *~ına karasañ igi adamğa uşaydı*: görünüşüne bakarsan iyi insana benziyor, *atlı*

colovçu ~dan taşaydı: atlı yolcu ufukta kayboldu, *dünyağa ~ı kalaydı*: dünyaya bakışı nasıl, dünya görüşü nasıl?

Karamak bakmak, seyretmek, ihtimam göstermek, bakım yapmak (bakmak). *Beri karaçı!* Beri baksana! *Karağanımda kele tura edi*: baktığımda gelmekte idi, *terezeden ~*: pencereden bakmak, *citi ~*: sert bakmak, dikkatli bakmak, *kıyık ~*: yan bakmak, kötü bakmak, *oğartın ~*: yukarıdan bakmak, *tögerekge ~*: etrafa bakmak, *suklanıp ~*: imrenerek bakmak, *ñını ~*: sert bakmak, kızgın bakmak, *sinap ~*: deneyip seyretmek, *karap karağınçı*: göz açıp kapayınca kadar, *karap karağınçı tas boldu*: göz açıp kapayınca kadar kayboldu, *karağandan toymazça bir arivluğu bardı*: bakmaktan doymayacak kadar bir güzelleği var, *birinci karağanda*: ilk bakışta, *karağanlay turmak*: sürekli bakmak, bakmaya devam etmek; *avruğanña ~*: hastaya bakmak, *hastayı muayene etmek*, *sabiyge ~*: çocuğa bakmak, *karnına ~*: karnını doyurmak, *sürüvge ~*: sürüye bakmak, sürüyü gözetlemek, *gıday eçki suvğa karay edi da alkın çaşma dey edi* (d): boynuzsuz keçi suya bakarmış da henüz gencim dermiş, *seyirge ~*: seyre bakmak, seyretmek, *allına ~*: önüne bakmak, *cerge ~*: yere bakmak, mahçup olmak, *üynü eşigi oramğa karaydı*: evin kapısı caddeye bakıyor, *aña karar cerim cokdu*: ona bakacak şeyim yok, onun yardımına ihtiyacım yok, *anı*

caşı töppesinden karaydı: oğlu tepesinden bakıyor, bılay karağanlayıma: şöyle bakınca, kart anasına igi karaydı: büyük annesine güzel bakıyor, arı beri karağız: öteye beriye bakınız.

Karamaşak siyahî, koyu esmer.

Karamay bakmadan, bakmaksızın, umursamadan, aldırmadan. *Artına ~ közden taşaydı: arkasına bakmadan gözden kayboldu, canırğa ~ colğa çıkdı: yağmura bakmaksızın yola çıktı, anı cılına ~ kereklişin berirge kerekdi: onun yaşına bakmadan müstehakını vermek gerekir.*

Karamdil (malk.) bk. *Karaldım.*

Karamlı güzel görünümlü, yakışıklı. *~ adam: yakışıklı adam, ~ tişiriv: güzel görünümlü kadın.*

Karampil (bot.) karamfil.

Karamsız gösterişsiz, sade, cezbedici olmayan.

Karan boş, verimsiz, gelişmemiş, kuru kalmış, bücür. *Sabanla bıyıl ~ kalğandıla: tarlalar bu sene verimsiz/boş kaldılar, canır bolmasa otlav cerle ~ kalıp ketedile: yağmur yağmayınca otlaklar boş/bücür kalıyorlar.*

Karanaş-egeç kardeş-bacı. ~~~ *bolayık: kardeş-bacı olalım.*

Karança korkuluk, bostan korkuluğu. *Baçağa ~ salıp kuşları kaçırrğa küreşedile: bahçeye bostan korkuluğu koyarak kuşları kaçırmaya çalışıyorlar, allımda oba ~ça nek süyelese (d): önümde bostan korkuluğu gibi niye dikiliyorsun, oba~: mezar taşı anlamına gelir: başımda mezartaşı*

gibi dikilip durma anlamında deyim.

Karantha karaltı, silüvet, gölge, hayalet. *Uzakdan ~sı körünedi: uzaktan karaltısı görünüyor, anı ~sında çaşaydıla: onun gölgesinde yaşıyorlar.*

Karañı karanlık; görgüsüz, cahil. *~ keçe: karanlık gece, injir ~: akşam karanlığı, carık duniyamı ~ı etdiñ: aydınlık dünyamı kanlık ettin; ~ çaşav: geri hayat, görgüsüz yaşam, ~ adam: cahil adam, görgüsüz adam, ~ el: vahşi köy, görgüsüz köy, ~ elge kirserñ közleriñi katı kıs (as.): görgüsüz (vahşi) köye gidersen gözlerini sımşıkı yum, aç ~: aç karnına, aşatırğa içirirge ~adam: yedirip içirmeye hasis adam, köz ~ etmek: çabuk karar vermek, riske girmek, köz ~ etip aldık: riske girerek aldık, közü ~ etmek: gözü kararmak, közlerim ~ etdile: gözlerim karardı.*

Karañılık karanlık,cehalet, vahşet, görgüsüzlük, cimrilik. *Bu ~da kayrı barasa: bu karanlıkta nereye gidiyorsun, ~dan aman zat çokdu: cehaletten kötü şey yok, Tavkannı ~ı kaçan da belgilidi: Tavkan'ın görgüsüzlüğü her zaman bellidir, anı ~ı betin uyaltır için kalmaydı: onun cimriliği her vakit yüzünü eğdirmekten geri kalmıyor.*

Karasavut gümüş üzerine işleme yapmak için kullanılan madde.

karasüyek kalın kemikli, iri kemikli.

Karaşavay Nart destanlarında bir kahramanın adı.

Karaşiv bakışma. *~nu koyuğuz: bakışmayı bırakınız.*

Karaşmak bakışmak. *Karaşıp turabız:* bakışıp duruyoruz, *nek karaşısız:* niçin bakışılıyorsunuz, *karaşıp kaldık:* bakışıp kaldık.
Karativ baktırma, muayene ettirme, kontrol ettirme.
Karatmak baktırmak, muayene ettirmek, kontrol ettirmek. *Sabiyin doktorğa karatadı:* çocuğunu doktora muayene ettiriyor, *terezeden ~:* pencereden baktırmak, *savluğunu karatırğa kerekse:* sağlığını kontrol ettirmen gerekir.
Karaton çocuksuz, kısır, zürriyetsiz. *~ kişi:* zürriyetsiz adam, *~ terek:* yemişsiz ağaç, *~ maldan toymaz (d):* zürriyetsiz adam zenginlikten doymaz.
Karatonluk kısırlık, zürriyetsizlik, fertilité.
Karatoru karadoru (donlu) at, kestane rengi at.
Karav bakma, ihtimam gösterme, bakımını yapma. *~ sokur:* bakar kör.
Karavaş hizmetçi kadın, kadın köle. *~ım kelliğdi de başımı otdan allığdi (d):* hizmetçim gelecek de beni ateşten çıkaracak (tembelliği ifade eden bir deyim).
Karavçu seyirci, bakıcı, gözetleyici. *Kalanı ~ teşigi:* kalenin gözetleme deliği, mazgal, *~la:* seyirciler, *hıysapha ~:* hesap işlerine bakan, muhasebeci.
Karavul nöbetçi, bekçi. *Baçha ~:* bahçe bekçisi, *~ saliv:* nöbetçi dikme, *~ bolmak:* gözetlemek, *~ avuşturun:* nöbetçi değiştirme, *oñ közüñ sol közüñe ~ bolurğa*

kerekdi (as.): sağ gözünün sol gözüne gözetçi olması gerekir.
Karavulçu bk. *karavul*.
Karavulluk nöbetçilik, bekçilik.
Karavuz siyaha çalan, esmer, siyahımsı. *~ betli adam:* esmer yüzlü adam, *~ kumaş:* siyaha çalan kumaş, *~ kök:* siyahımtırak mavi, siyaha çalan mavi, *~ mor:* koyu mor, siyaha çalan mor.
Karavuz siyaha çalan, siyahımsı. *~ betli kumaç:* siyaha çalan kumaş.
Karayak baldırı çıplak, daltaban, erkek köle.
Karay-karay baka baka, gözleye gözleye. *Allına ~ ~ bezdim:* yolunu gözleye gözleye usandım, *~ ~ közleri bardı:* siyah siyan gözleri var, *sağa ~ ~ közlerim sokur boldu:* sana baka baka gözlerim kör oldu.
Karç tedarik, harç. *Borç ~ etip aldık:* borç harç yaparak aldık.
Karça Karaçaylıların efsanevi soy ataları.
Karçlanmak niyetlenmek. *Keterge karçlanınma:* gitmeye niyetlendim.
Kareldi (malk.) bk. *karaçha*.
Karğa karga. *~ uya:* karga yuvası, *~ bala:* karga yavrusu, *teli ~ (d):* deli karga (beyinsiz, akılsız anlamında), *~kabar eti çokdu (d):* karga ısırarak eti yok (çok zayıf anlamında), *bılayda ~mı soyuladı (d):* burada karga mı yüzülüyor (gereksiz bir merakla bir yere üşüşenler için kullanılır), *men ölgenden sora kazık üsünde ~da kıçırmasın (d):* ben öldükten sonra kazığa konmuş karga ötmese de olur (ben öldükten sonra olmuş ya

da olmamış ne ifade eder ki), ~
balasına "çımmağım" dey ed(d):
karga yavrusuna "bembeyazım"
dermiş, ~ *başçı bolsa millikğa eltir*
(as.): karga öncü olursa leşe
götürürmüş, mihmandarı karga
olanın burnu boktan kurtulmazmış,
~*nı bir közü bokda bir közü*
okda(d): karganın bir gözü bokta,
bir gözü okta, ~ *kelse kar gelir (d):*
karga gelince kar gelirmiş, kargalar
uçuşunca kar yağarmış, ~
kankılday kaz bolmaz, amma
sınsılday kız bolmaz (as): karğa
vakvaklıyarak kaz olmaz, büyük
anne sızlayarak kız olmaz, ~*nikı*
terekde, bürünükü cerde (d):
karganınki ağaçta, kurdunki yerde
(karga avını kendiyer, kurdunki ise
müşterek).

Karğa-kuzğun karga kuzgun. *İçini*
~*la ~la aşasın* (kargış): içini
kargalar kuzgunlar yesin!

Karğalıv lanetlenme, karganma,
beddua alma.

Karğalmak karganmak,
lanetlenmek, beddua almak. *Ol*
carlı karğalmağan ese işi tüz
barmaydı: o garip beddua
almadıysa işi doğru gitmiyor,
karğalğan adam: lanetlenmiş
adam.

Karğamak kargamak, lanetlemek,
beddua etmek, ilenmek. *sabiyni*
karğay turma: çocuğa beddua edici
olma, *Maryam kızın kaçırğanlanı*
karğaydı: Meryem kızını kaçırana
beddua ediyor, *alay bek karğama:*
o kadar da çok lanetleme.

Karğav lanetleme, kargış, ilenme,
beddua. ~ *aytmak:* kargamak,
beddua etmek, bedduada

bulunmak, *bu üyge ~ cetmesin*
(alğıştan tizgin): bu hâneye
beddua erişmesin! ~ *cürügen üyde*
bereket bolmaz (as.): çok beddua
yapılan evde bereket olmaz, kargış
sözlerin çok kullanıldığı evde
bereket olmaz.

Karğışçı lânetleyici, bedduacı,
beddua edici. ~ *karğışdan ölür (d):*
bedduacı bedduadan ölür. ~
katır(d): bedduacı kadın.

Karğışlı beddua almış, karganmış.
~ *üy:* karganmış ev, uğursuz ev.

Karğışlık beddualık, kargışlık,
lânetlik. *Allı alğışlık artı ~ (d):* önü
alkışlık, sonu kargışlık, önü çok iyi
sonu çok kötü, ~ *bolluk (d):*
beddualık olasıca, bedduaya
çarpılasıca.

Karğış-söğüş beddua-zem, beddua
ve zemmetme, lanetleyip-
zemmetme. *ol ~ ~ etmegen zat*
cokdu: onun lanetleyip
zemmetmediği bir şey yok, *künün*
~ ~ *bıla ozduradı:* gününü beddua
ve zemmetme ile geçiriyor.

Karı eski bir uzunluk ölçüsü
(dirsekten parmak uçlarına kadar
olan mesafe birim alınarak yapılır).

Karık 1. Tahta, bahçenin ekim
yapılan birimlerinden her biri.
~*lağa sohan salama:* bahçe
tahtalarına soğan dikeyorum; 2.
Serseri, sürtük, orospu, fahişe.
Atasını malın ~lağa aşattı:
babasının malını fahişelere yedirdi.

Karık hafifmeşrep kadın (nadir
kullanılır).

Karıkulak iri kulaklı, kulakları yarım
karış büyüklüğünde olan.

Karılacak karı (küçük karış) ile
ölçmek, karışlamak. *Kumaçrı*

karıladım, dikkı bir kölek bollukdu:
kumaçı karışladım zar zor bir
gömlek olacak.

Karılav karılama, karışlama.

Karılğaç kırlangıç. ~ *uya:* kırlangıç
yuvası, ~*nı kuyruğu ayrı, cılanı tili*
ayrı (d): kırlangıcın kuyruğu çatal,
yılanın dili çatal.

Karılıv boğazında kalma, tıkanma,
lokması boğazında kalma.

Karılmak tıkanmak, lokması
boğazında kalmak, boğazına
tıkanmak. *Guzaba aşadım da*
karıldım: çabuk yedim de
boğazıma tıkanı, *toyup karılğınçı*
aşadı: doyup boğazına tıkanıncaya
kadar yedi, *sabiy karıldı sırtına*
ayazın bıla kak: çocuğun
boğazında kaldı sırtına el ayanla
hafifçe vur.

Karımak kâfi gelmek, yetişmek,
yetmek. *Ol işni eterge küçüm*
karımadı: o işi yapmaya gücüm
yetişmedi, *küçü karımağan adam:*
gücü yetmeyen adam, *küçü*
karımay tohtadı: gücü kâfi
gelmeyerek durdu.

Karımsız zayıf, cılız, çelimsiz. ~
sabiy: cılız çocuk.

Karımsızlık cılızlık, çelimsizlik,
zayıflık.

Karın karın, batın, işkembe, göbek,
iç. *Anasının ~ınında:* anasının
karnında, *bir ~dan çıkğanla:* bir
batından çıkanlar, ~ *cav:* göbek
yağı, *açdan ~ı içine kuruğandı:*
açlıktan karnı sırtına yapışmış, *aç*
~ğa: aç karnına, *koynu ~ı:*
koyunun işkembesi, ~ *bok:*
işkembe pisliği, *beş ~lı üydegi:* beş
karınlı ev, beş boğazlı aile, ~

etmek: karnı büyümek, göbek
bağlamak, gebeliği belirmeye
başlamak, ~ *asıramak:* karnını
geçindirmek, karnını beslemek,
kobuznu ~ı cırtılğandı:
armonikanın körüğü yırtılmış, *anı ~*
bardı: o gebe, ~ *burmak:* karnı
buruntu yapmak, karnı ağrımak
(mec), canı istemek, *anı ~ı bursa*
bu işni tındırır edı: onun canı
isteseydi bu işi görürdü, ~ *avruv:*
karın ağrısı, bahane (mec), *anı ~*
avruvun bileme: onun karın ağrısını
(bahanesini) biliyorum, ~ *calçı:*
boğaz tokluğuna çalışan kimse, ~
calğa işlemek: boğaz tokluğuna
çalışmak, ~ *ın tökmek:* içini
boşaltmak, deşarj olmak, *karnıyı*
tök da tınçay: içini dök de rahatla,
ol ~ etdirse da cav etdirmez (d): o
göbek yaptırsa da yağ yaptırmaz, o
yardım etse de hora geçirtmez
anlamına, ~ *ım burup kusarım*
keledi: karnım buruntu yapıyor,
kusacağı geliyor, ~ *ı amannı künü*
aman (as): karnı doymayanın her
günü berbat, açgözlünün günü gün
değil, *karnı amanğa kazan*
asdırma, kolu amanğa ot cakdırma
(as.): aç gözlüye yemek yaptıрма,
çolak elliye ateş yaktırma, *Karnıñ*
avrusa avzuñu tıy-Közün avrusa
koluñu tıy (as.): karnın ağrırsa
ağzını tut-Gözün ağrırsa elini tut,
karın karınğa da kuruldaydı (d):
karın karına karşı gurultu
yaparmış, ~ *kuru bolsa cürek uru*
bolur (d): karın boş olursa yürek
de çukur olur, mide boşsa yürek de
durgun olur anlamına, *karnıñ*
toyğunçu aşı da belin talğınzı işle
(d): karnın doyana kadar ye, belin

tutulana kadar çalış, *karnı tok kaygın çok* (d): karnın tok kaygın yok, tuzsuz aşım kaygısız başım, *aç karını tok bilmez-avruğunu sav bilmez* (as.): karnı aç olanı tok anlamaz, hasta olanı sağlıklı olan anlamaz.

Karındaş kardeş, aynı karından çıkan, birader.

Karındaşlık kardeşlik.

Karınlı karınlı, göbekli, işkembesi büyük. ~ *adam*: göbekli adam.

Karış karış. *Nençe ~dı*: kaç karıştır. *eki ~dı*: iki karıştır.

Karışiv kentlenme, sımsıkı yapışma, kaskatı kesilme.

Karışlamak karışlamak, karışla ölçmek.

Karışlav karışlama, karışla ölçme.

Karışmak kenetlenmek, kaskatı kesilmek, sımsıkı yapışmak. *Koyan avruvu tutğan adamnı tişleri karışip turadı*: sara nöbeti tutan hastanın dişleri kenetlenip duruyor, *suvukdan cayakları karışhandı*: soğuktan yanakları kenetlenmiş, *açı ayazda butlarım kollarım karışdıla*: şiddetli rüzgârda bacaklarım ellerim kaskatı kesildiler, *kolları anı beline karışip kalğandı*: elleri onun beline kenetlenivermiş, *sabıyçık kolçuğu bila anasını etegine karışip baradı*: çocuk eli ile annesinin eteğine yapışip gidiyor.

Kariv 1. Kuvvet, güç. *Olturur ~u cokdu*: oturacak gücü yok, ~ *almak*: güç almak, ~ *un ortağa salıp küreşdi*: gücünü ortaya koyup uğraştı, ~ *cetmezlik iş*: güç yetmeyecek iş, *kesi ~u bila*: kendi gücü ile, ~ *uña köre işle*: gücüne

göre çalış, *alanı ~ları igidi*: onların güçleri (maddi durumları) iyidir, *kol ~*: kol kuvveti, ~ *u belgili caş*: kuvveti belli olan genç; 2. Çare, yardım. ~ *tapmay kaldık*: yardım bulamadan kaldık, *muña bir ~ etigiz*: buna bir çare bulunuz.

Kariv-köten "boyun ölçüsü" , gücünün derecesi" anlamında bir deyim. *Karivun – kötenin bilmey küreşedi*: gücünün derecesini bilmeden uğraşiyor, *endi seni karivunu-kötenişi köreyik*: şimdi senin boyunun ölçüsünü görelim.

Karivlamak üzerine yıkmak, üstüne yüklemek. *İşni birbirigizge karivlamay etigiz*: işi bir birinizin üzerine yıkmadan yapınız.

Karivlaniv güçlenme, kuvvetlenme.

karivlanmak güçlenmek, kuvvetlenmek. *Caşçık karivlanıp tebregendi*: çocuk güçlenmeye başlamış, *künden künne karivlanıp baradı*: günden güne kuvvetlenip gidiyor.

Karivlaşiv kafa tutma, karşı gelme.

Karivlaşmak karşı gelmek, kafa tutmak. *Kesiğden küçlüge nek karivlaşa*: kendinden güçlüye niye kafa tutuyorsun?

Karivlav üzerine yıkma, üstüne yükleme.

Karivlavçu güç verici, güçlendirici. *etimni ~ forması*: fiilin güçlendirici formu, fiilin pekiştirici formu (gram.).

Karivlu kuvvetli, güçlü, zengin. ~ *caş*: kuvvetli genç, ~ *ğa küç karımaz* (d): kuvvetliye güç yetmez, ~ *bolmak*: kuvvetli olmak, ~ *dan ~lu bolup baradı*: gittikçe güçlenip gidiyor, *tili ~*: dili güçlü, ~

üydegi: gücü iyi aile, zengin aile, ~
göcep: kuvvetli pehlivan.
Karivsuz güçsüz, kuvvetsiz, zayıf.
Karivsuzlanıv güçten düşme,
kuvvetten düşme.
Karivsuzlanmak güçten düşmek,
kuvvetten düşmek.
Karivsuzluk güçsüzlük,
kuvvetsizlik.
Kark-kurk bir ünlem ifadesi, gark-
gurk.
Karkurtha cadı, masalarda kötü
kalbli yaşlı kadın.
Karlık nere, ne taraf. ~*ğa*: nereye,
ne tarafa ~*kın*: ne taraftan, ~*da*:
nerede. ~*ğa barlıkbız*: ne tarafa
gideceğiz? ~*ğa bara esen bar*:
nereye gidersen git.
Karlav uzunca bir sapa geçirilmiş
skalpel şeklinde kürekçik olup
bununla pulluk veya karasabanın
demirine yapışan toprak temizlenir.
Karlı karlı, kar yağmış. ~ *tavla*: karlı
dağlar, ~ *kışını cazı bitimli bolur*
(d): karlı kışın yazı verimli olur, ~
kün kayrı barasa: karlı gün nereye
gidiyorsun?
Karmak olta. ~ *bıla çabak tutama*:
olta ile balık tutuyorum, ~*çıbık*:
olta çubuğu, ~ *kıl*: olta ipi, ~*ğa*
tüşgen çabak: oltaya yakalanan
balık.
Karmalıv körelme, sönme, yok
olma, bocalayıp durma, apışıp
kalma.
Karmalmak sönmek, körelmek, yok
olmak, karışıp kalmak, apışıp
kalmak, bocalayıp durmak. *Ot*
karmalğıncı otun atığız: ateş
körelinceye kadar odun atınız, *cav*
çırak karmaldı: mum söndü,
Soslanni uşkogundan ok çıkğan

sayın cav askerden biri karmaladı:
Soslanın silahından ker çıkan
mermiyle düşman askerlerinden
biri yok oluyor, *karmalıp kallık*: kör
olasıca, geberesice, *kalay eterge*
bilmey karmalıp turadıla: ne
yapacaklarını bilemeden bocalayıp
duruyorlar, *işte karmalmazğa*
küreş: işte başarısız olmamaya
çalış.

Karmamak 1. Söndürmek,
köreltmek, yok etmek, öldürmek,
gebertmek, bocalatmak, şaşırtmak,
karıştırmak. *Otnu karmağız*: ateşi
söndürünüz, *cav çırakını karmamay*
catmağız: mumu söndürmeden
yatmayınız, *sabiyni athan taş*
tişirivnu közün karmadı: çocuğun
attığı taş kadının gözünü kör etti,
Deboş har athanı sayın birni
karmaydı: Deboş her atışta birini
öldürüyor, *Tavkan bolumsuzluğu*
bıla işni karmadı: Tavkan
beceriksizliğiyle işi karıştırdı, *ustaz*
kıyın soruvla bıla sohtalanı
karmağandı: hoca zor sorularla
öğrencileri şaşırtmış, *alayğa*
kelsem seni karmarma: oraya
gelirsem seni gebertirim; 2.
Aramak, karıştırmak, yoklamak,
kurcalamak. *Sokur adam tögereğin*
karmay baradı: kör adam çevresini
yoklayarak gidiyor, *Tavkan*
hurcunun karmap beş som tapdı:
Tavkan cebini karıştırarak beş lira
buldu, *polisle üyge kirip tögereğini*
karmaydıla: polisler eve girerek her
tarafı arıyorlar, *suvğa түşgen taş*
karmar (as.): suya düşen sarılmak
için taş ararar, suya düşen yılana
sarılır.

Karmav 1. Karıştırma, bocalatma, söndürme, öldürme, köretme, gebertme; 2. Kurcalama, yoklama, karıştırma, arama.

Karnaş kardeş, birader. *Tuvğan ~:* öz kardeş, *karnaşdan tuvğan:* kardeş çocuğu, yeğen, *ala eki ~dan tuvğandıla:* onlar iki kardeşin çocuklarıdır, *biz egeç bıla ~dan tuvğanbız:* biz kardeş ile bacı çocuklarıyız, *öge ~:* üvey kardeş, **emçek ~:** süt kardeş, *ana ~:* annenin kardeşi, *dayı, ata ~:* babanın kardeşi, *amca, atavul ~:* uzak akraba, *sen meni ~ bolasa:* sen benim kardeşim oluyorsun, *sen benim akrabamsın, ~ boluv:* kardeş olma, *ceti ~ğa ceti egeç:* yedi kardeşe yedi bacı, *ceti ~ ketsele da tizilip, kelsele da tizilip* (bilm.): yedi kardeş gitseler de dizilerek, gelseler de dizilerek yürürler (haftanın günleri), *~nı avzu söleşse da cüregi taza* (as.): kardeşin ağzı söylese de kalbi temiz, *~ ballı künde da kanlı künde da ~(as.):* kardeş, ballı günde de kanlı günde de kardeştir, *~ ~ğa aytırın da koymaz namısın da coymaz*(as.): kardeş kardeşe deyeceğini de bırakmaz, namusunu korumayı da bırakmaz, *~ aytırın da koymaz, eterin da koymaz*(as.): kardeş kardeşe söyleyeceğini de söyler, yapacağını da yapar.

Karnaş-egeşça kardeş-bacı gibi.

Karnaşlaça kardeşlerz gibi. *Ala ~ uşaydıla:* onlar kardeşler gibi benziyorlar.

Karnaşlık kardeşlik. *Maņa ~ et:* bana kardeşlik yap, *ol ~ın körgüzdü:* o kardeşliğini gösterdi.

Karözek (kar özek) bir nevi bitki.

Kars (malk.) bk. *hars*.

Karsız karsız. *~ kış:* karsız kış, *~ canjursuz künübüz çokdu:* karsız yağmursuz günümüz yok.

Karşçı rakip, muhalif, zıt, aykırı, karşı. *~ boluv:* muhalif olma, *cavğa ~:* düşmana karşı, *men aņa ~ma:* ben ona karşıyım, *atlıla bizge ~ keledile:* atlılar bize karşı geliyorlar, *~ sözle:* zıt sözler.

Karşçılanmak karşı koymak, muhalefet etmek, zıtlanmak.

Artıklıkğa karşıçılanırğa kerekdi: zulme karşı koymak gerekir, *ol nege da karşıçılanıp turadı:* o herşeye muhalefet edip duruyor, *men ol işge karşıçılanama:* ben o işe malif oluyorum.

Karşçılık muhalefet, zıtlık, karşılık.

~ etgen: muhalefet eden, *~ etip küreşmedi:* muhalefet edip uğraşmadı, *~ etmek:* karşı koymak, *emperyalizmge ~ eterikbiz:* emperyalizme karşı koyacağız, *~ etgenni da bir coruğu bardı:* muhalefet etmenin de bir yöntemi vardı.

Karşçısına tersine, zıddına, muhalifine. *Ol kaçan da ~ söleşirge öçdü:* o her zaman zıddına konuşmayı sever.

Karşı (malk.) bk. *karşçı*.

Kart yaşlı, ihtiyar, kocamış, kart. *~ adam:* yaşlı adam, *kelbetli ~:* heybetli ihtiyar, *ser ~:* bunak ihtiyar, *~ larıǵız ne etedile:* yaşlılarınız nasıl, *~ katın:* yaşlı kadın, *~ türsünlü:* ihtiyar görünümlü, *~ adamnı namısın etigiz:* yaşlı adama saygı gösteriniz, *~ ana:* büyük anne, *~*

ata: büyük baba, *~ caş*: evde kalmış erkek, evlenmeden yaşlı ilerlemiş erkek, *~ kız*: evde kalmış kız, *~nı aldaşın kartlıkğa caşamazsa* (d): ihtiyara yalan söylersen ihtiyarlık yaşına erişemezsin, *~ akılı bila küçlü* (d): ihtiyar akıyla güçlü, *~ bapas*: kart papaz, *~ alaşa davurbazdan korkmaz* (d): yaşlı at davul sesinden ürmez, *~nı burnun sürt da onovğa tut* (as.): yaşlının burnunu sil de ondan akıl al, *~ kuşnu uyası boş kalmaz* (as.): yaşlı kuşun yuvası boş kalmaz, *sabiy bila ~birdi* (d): çocukla ihtiyar bir birine benzer.

Karta kıvrım, kırma, pili. *çepkenni ~ları*: entarinin pilileri, *~lı töben can*: pilili eteklik, *mıyını ~ları*: beyninkıvrımları, *~~ bolğandğ*: kıvrım kıvrım olmuş.

Kartayiv yaşlanma, kartlaşma, ihtiyarlama, kocama.

Kartaymak yaşlanmak, kocamak, ihtiyarlamak, kartlaşmak. *Soslan kartayğandı*: Soslan yaşlanmış, *kartayıp baradı*: yaşlanıp gidiyor, *kartaymazdan madar nedi*: yaşlanmamak mümkün mü.

Kartçığa çaylak. *~ uya*: çaylak yuvası, *~ bala*: çaylak yavrusu.

Kartguna bilmiş, çok bilmiş. *~ sabiy*: çok bilmiş çocuk, *ol ~nı biridi*: o bilmişin biridir.

Kartı-caşı yaşlısı genci. *~ ~ kalmay keldile*: yaşlısı genci hepsi geldiler.

Kartık sırt ağırlarını gidermek için kullanılan cam kupa. *Sırtıma ~saldırdım*: sırtıma kupa (bardak) vurdurdum.

Kartkurhalanmak cadılanmak.

Kart-kurt yaşlı-düşkün. *Elde ~~la kalğandıla*: köyde yaşlılar ve düşkünler kalmış.

Kartlık Yaşlılık, ihtiyarlık, kocamışlık. *Meni ~ıma karamağız*: benim yaşlılığıma bakmayınız, *~ cetginçi tambılağızni begimge aliğiz*: ihtiyarlık gelinceye kadar yarınınızı güvenceye alınız, *ay sen ~ğa caşağın*: hey sen ihtiyarlığa yaşa (uzun yaşa), *~ğa darman cok*: yaşlılığa ilaç yok, *~ tiş*: ihtiyarlık dışı.

Kartof (malk.) bk. *gardoş*.

Karttakay bk. *kartguna*.

Karttamak lafebese, yaşından büyük laf eden, kart kart konuşan (bu türlü konuşan çocuklar için kullanılır). *~ sabiy*: lafebese çocuk, *~ ~ söleşip turma*: kart kart konuşup durma.

Kasamatlık anlaşmalık, sözleşmelik.

Kasap kasap. *~ üy*: kasaphâne, *~ mal*: kasaplık hayvan, *~ dariy*: çizgili ipek, *~ boyav*: sarı renkli boya.

Kasapçı kasap. *~ğa mal kayğı carlı eçkige can kayğı* (as): kasap mal derdinde zavallı keçi can derdinde.

Kasapçılık kasaplık.

Kasga kır çekirgesi

Kasgalta / Kashalta (zoo.) ev çekirgesi.

Kasmak kazan taşı, kömür. *~ kolla*: kömürlü eller, *kazan ~*: taşlaşmış kazan izi, katılmış kazan isi.

Kaspar *~ tay*: bir cins tay, *~ at*: bir cins at (çok eskiden kullanılan terimdir).

Kast kast, yemin, şart. *Alağa barmazğa ~ım bardı:* onlara gitmemek için yeminim var, ~ *etip söleşdi:* ant-şart yapıp konuştu.

Kastlı şartlı, yeminli, kastetmiş.

Kaş kaş. *Koş ~:* bitişik kaşlı, *caya ~lı:* hilal kaşlı, ~ *sılayma dep közün alma* (d): kaş yaparken göz çıkarma, ~*ların tüymek:* kaşlarını çatmak, *kara ~ adam:* kara kaşlı adam, *köz ~ etiv:* göz kaş işareti yapma.

Kaşanıv rahatsızlanma. Keyifsizlenme.

Kaşanmak rahatsızlanmak, keyifsizlenmek. *Sabiycik taşa deri kaşanıv çıktı:* çocuk sabaha kadar rahatsızlanıp çıktı.

Kaş-baş kaş baş. *Anı ~ın-~ın teşgendile:* onun kaşını başını yarmışlar, ~*~tüyüv:* kaşını başını çatma, kaşlarını çatma.

Kaşemer kaşmir, tiftik. ~ *çepken:* kaşmir entari, ~ *cavluk:* kaşmir başörtüsü.

Kaşha alnı açılmış, saçları dökülmüş, dazlak; atların alınlarındaki beyaz rozet, serpme.

Kaşharıv saçı dökülerek alnı açılma, dazlaklaşma.

Kaşharmak saçları dökülerek alnı açılmak, dazlaklaşmak.

Kaşık kaşık. ~ *bıla aşatıp sabı bıla kusturhan* (d): kaşıkla yedirip sapıyla kusturan, ~ *bıla cıy da çelek bıla çaç* (d): kaşık ile topla da kova ile dağıt. *Kelepen ~* (d): cüzzamlının kullandığı kaşık, iğrenç, tiksinti verici.

Kaşımak kaşımak. *Başın kaşır zamanı çokdu:* başını kaşıyacak zamanı yok, *sırtımı bir kaşı:* sırtımı

bir kaşısına, *eki kotur at da bir birlerin kaşıydıla* (d): iki uyuz at bile bir birbirlerini kaşırmış.

Kaşıv kaşıma.

Kaşlavuş rastık, kaş boyası. ~ *çağıp kesin ariv eterge küreşedi:* rastık sürerek güzelleşmeye çalışıyor.

Kaşpak sundurma, örtülü, siper, çardak.

Kaştoy asık yüzlü, somurtkan.

Kat 1. Kat. *Cerni ceti ~ı:* yerin yedi katı, *köknü segiz ~ı:* göğün sekiz katı, ~ ~ *tonlu, karış boylu* (bilm.): kat kat donlu, karış boylu (**lâhana**), *nença ~ kiyimî bardı:* kaç kat elbisen var, ~ *carım:* bütünün yarısı, yarım, *ol meni ~ carımım da bolalmaz:* o benim yarım bile olamaz, *birgeçe eki ~ iç kiyim elt:beraberinde* iki kat çamaşır götür. 2. Kat, yan, nezd. *Meni ~ımda çaşaydı:* benim yanımda yaşıyor, *kimni ~ına barasa:* kimin yanına gidiyorsun, *Allahnı ~ında igi betli bol:* Allah nezdinde alnın ak olsun.

Katağaç (bot.) katiğaç, karaağaç.

Katala kızgın, kudurmuş. ~ *tana:* kudurmuş dana, *katınnı kuturğanına ~ tuvar cetmez* (as): kadının çıldırmışına kudurmuş siğir erişemez, kadının çılgınının yanında kudurmuş siğir hafif kalır.

Katañı kuru, ince yapılı, zayıf. ~ *adam:* ince yapılı adam.

Katapa kadife. *Cibek ~:* ipek kadife, *tuma ~:* basma kadifi, ~ *çepken:* kadife entari, ~ *cavluk:* kadife atkı.

Katavuz katı sözlü, ağırşözlü.

Katğan katılaşan, sertleşen, kasılan, sertleşmiş, ölmüş (ölerek katılaşmış).

Katğan-kutğan katı kutu. ~ ~ *gırcınları aşarğa küreşdik*: katı kutu ekmekleri yemeye çalıştık.

Katı 1. Katı, sert, sıkı, ağır. *Nalmas kurçdan katıdı*: elmas çelikten serttir, ~ *hali*: sert mizaç, ~ *kısmak*: sıkı bağlamak, sıkı sıkılamak, ~ *cañur*: sıkı yağmur, *cel bek* ~ *uradı*: rüzgâr çok sert vuruyor, ~ *urunuv*: sıkı çalışma, sıkı maişet arama, *bek* ~ *işleydi*: çok sıkı çalışıyor, ~ *küreş*: sert mücadele, ~ *nizam*: sıkı nizam, *alay* ~ *nek bolduñ*: o kadar sert neye oldun, ~ *aytmak*: sıkı tembih etmek, sıkı söylemek, ~ *kızık harifle* (gr.): sert ünsüzler, sert sessiz harfler, *Soslan* ~ *avrıydu*: Soslan ağır hasta, *üyge kel dep* ~ *boldu*: eve gel diye ısrarlı oldu, *esin* ~ *iyip tıñladı*: dikkatini teksif ederek dinledi, *esinde* ~ *tutarğa kerekdi*: aklında sıkı tutması gerekir; 2. Katı, yanı, nezdi, yakını. *Üynü* ~: evin yanı, *eşikni* ~ *sürem sal*: kapının yanına doğru koy, *kölnü* ~ *sürem barıñız*: gölün yakınına doğru gidiniz, *kişini* ~ *na barmañız*: kimsenin yanına gitmeyiniz, *Soslanni* ~ *ında çaşaydı*: Soslan'ın nezdinde yaşıyor, *anama* ~ *na barama*: annemin yanına gidiyorum.

Katık 1. Mısır çöreği; 2. Katık, ek (yemek). ~ *sız gırcın*: katıksız ekmek, ~ *coknu erni kurğak* (d): katığı olmayanın dudağı kuru, ~ *gırcın tamaknı cırtar* (d): katıksız ekmek boğazı yırtar, bk. *tım*.

Katı-kutu katı-kutu. ~ ~ *ne tapdıķ ese da aşadık*: katı kutu ne bulduksa yedik.

Katılamak ısrar etmek, dayatmak, hızlandırmak. *"Bizge keligiz" dep katıladıla*: "Bize geliniz" diye ısrar ettiler, *işni katılarğa kerekbiz*: işi hızlandırmamız gerekir.

Katılav ısrar etme, sıkılama, hızlandırma.

Katılık katılık, sertlik, sıklık, şiddet, kıvam, yoğunluk; şiddet. *Tılını* ~ *kalaydı*: hamurun kıvamı nasıl, *celni* ~ *ın tergev*: rüzgârın şiddetini hesaba katma, ~ *nı koy*: sertliği bırak, *adamnı* ~ *ı betinden belgilidi*: adamın sertliği yüzünden belli, ~ *nı koysañ igi bolur*: sertliği bırakırsan iyi olur, ~ *bıla aşhılık kelişmeydi*: şiddet ile iyilik uyuşmaz.

Katılıv karışma, müdahale, dokunma; kasılma, kaskatı kesilme.

Katılmak dokunmak, karışmak, müdahale etmek; kasılmak, kaskatı kesilmek. *Sen alanı işlerine katılma*: sen onların işlerine karışma, *katıl da bir kör*: karış da bir gör, *aña kim katıladı*: ona kim karışırki, *köp katılsañ sabiy arsız bolur* (as.): çok müdahale edersen çocuk arsız olur, *aythan sözü cüregime katıldı*: söylediği söz kalbime dokundu, *terekleğe suvuk katılğandı*: ağaçlara soğuk dokunmuş; *külüp katıldı*: gülerek kasıldı, *koyan avruvu tutup bek katılğandı*: sara nöbeti tutarak kaskatı kesilmiş.

Katın kadın, karı, eş. ~ *almak*: karı almak, evlenmek, *a* ~: a kadın, *üydegili* ~: çocuklu kadın, *üylü* ~:

evli kadın, *tul* ~: dul kadın, *tos* ~: metres, *kozlaşan* ~: doğurmuş kadın, lohusa kadın, *kart* ~: koca karı, yaşlı kadın, ~ *alsañ koluña balta al* (as.): evlenirsen eline balta al, ~ *alırğa tebresen, katınsızni aythanına karama* (as.): evlenmeye karar verirsen, bekârın sözüne bakma, ~ı *amannı sakal tügü çıkğınçı ağarır* (as.): karısı fena olanın sakal tüyü çıkmadan ağarır, *katınnı sıyın eri költürür* (as.): kadının onurunu erkek taşır, ~ *tabıslı bolsa, er irishılı bolur* (as.): kadın doğurğan olursa, erkek bereketli olur, ~ *tutabilmegen ~ın ser eter*: karısını taşıyamayan insan karısını sersem eder, ~ *üsüne barğandan ese tıbirda kalğan aşhı* (as.): karı üstüne gitmektense evde kalmak yeğdir.

Katına yanına, nezdine, yakınına.
Katınça kadın gibi, karı gibi, kadınca.
Katında yakınında, nezdinde, yakınında.
Katın-kız kadın-kız.
Katın-kişi kadın-erkek.
Katınlı kadınlı, karısı olan, evli. ~ *üy*: karısı olan ev, ~ *erkişi*: evli erkek.
Katınlık kadınlık, karılık, eşlik. *Katınım maña ~etmedi*: karım bana eşlik etmedi, *men saña karamam, ~ğa almasañ* (folklorik ifade): ben senin yüzüne bakmam, eşliğe kabul etmezsen.
Katış 1. Birlikte, beraber, ile. *Meni ~*: benimle beraber, *koyla ~ eçkileni de eltigiz*: koyunlarla birlikte keçileri de götürünüz, *ala ~ sen da kel*: onlarla beraber sen de

gel, *bizni ~ kellikle hazır bolsunla*: bizim ile gelecekler hazır olsunlar; 2. Karma, karışık, katık, karışmış. *Arpa ~ buday*: arpa karışmış buğday, ~ı *bolmağın altın*: karışığı olmayan altın, katıksız altın, ~ *halk*: karışık halk, ~ *cıyın*: karışık toplum.

Katışhan karışmış, karışık, bir birine dolanan, karışan.

Katışiv karışma..

Katış-kura karma karışık, karma kurtarış, karman-çorman, baştansavma. ~ ~ *haparladan bezgenme*: karma karışık haberlerden bezdim, *baçhanı çağasın ~ ~ etip ketdile*: bahçenin çapasını baştansavma yapıp gittiler.

Katış-kutuş bk. *katış-kura*.

Katışlık karışıklık, katışıklık.

Katışma karışım, halita.

Katışmağın karışmayan, saf, katıksız, karışık olmayan.

Katışmak karışmak, karma karışık olmak, şaşkın hale gelmek; kenetlenmek. *Eki sürüv bir birine katışdı*: iki sürü bir birine karıştı, *kir işge katışma*: pis işe karışma, *başım katışıpdı*: kafam karışık, *akılı katışhandı*: akılı karma karışık olmuş, *kolları karışıp turadı*: elleri kenetlenip duruyor.

Katışmav karışmama.

Katışsız bk. *katışmağın*.

Katıştırv karıştıрма, kurcalama.

Katıştırmak karıştırmak, kurcalamak. *Hapçükleni katıştırv bir zat izleydi*: eşyaları karıştırmak bir şey arıyor, *esimi katıştırdın*: aklımı karıştırdın, *başımı katıştırdığız*: kafamı karıştırdınız,

başım katışpdı: kafam karma karışık, *bu işge meni katıştırmağız:* bu işe beni karıştırmayınız, *alayda neni katıştırırsa:* orada neyi kurcalıyorsun, *başımı katıştırğan sağışla köpdüle:* kafamı kurcalayan düşünceler çoktur.

Kativ katılma, sertleşme, yapışma, kasılma; ölme. ~ *tiyerik:* ölüm gelesice, geberesice.

Katlam tabaka, katman, kat, katlanmış, ~ ~ *terenşe enedile:* tabaka tabaka derine iniyorlar, *nença ~dı:* kaç tabakadan oluşuyor, kaç kattır.

Katlama kalın açılmış yufkaları yağlıyarak yapılan iri bir çörek. ~ *ni alırsa:* yağlı böreği alırsın (d), ~ *nımı saklaysa:* yağlı börek mi bekliyorsun? (d).

Katlamak çoğaltmak, katlamak, sarmak, bükmek. *İşle da ırışınjı katla:* çalış da servetini çoğalt, *halını katlaydı:* ipliği büküyor, ipliği sarıyor.

Katlanıv 1. Çoğalma, katlanma, artma, üstüste yığılma; 2. Katlanma, dayanma, tahammül etme.

Katlanmak 1. Çoğalmak, katlanmak, artmak, üstüste yığılmak, üstüste katlanmak. *Anı malı ekige katlanğandı:* onun malı ikiye katlanmış, *küyüzleni katlap bir carı salığız:* halıları katlayıp bir tarafa koyunuz, *bulutla katlanıp baradı:* bulutlar üstüste yığılmaya başladılar; 2. Dayanmak, tahammül etmek, katlanmak. *Biz katlanmağın ne kaldı:* bizim dayanmadığımız ne kaldı,

kıynılığına katlannıkız: zorluğuna dayanacağız.

Katlanğan artan, katlanan, katlanmış, bükülmüş, bükülü. ~ *küyüz:* katlanmış halı, *borçubuz künden künnşe ~ etedi:* borcumuz günden güne çoğalıyor, ~ *halı:* bükülmüş iplik, ~ *orunduk:* katlanan yatak, toplanan yatak, ~ *bulutla:* kat kat olmuş bulutlar.

Katlav katlama, çoğaltma, bükme, sarma.

Katlı katlı, misli. *Eki ~:* iki misli, *üç ~ üy:* üç katlı ev. *Teş açıvu teşe eki ~dı* (d): arkadaş acısı arkadaşına iki katıdır.

Katmak katılma, sertleşme, kasılmak, yapışmak; ölmek. *Balçık buzlap katğandı:* çamur donarak sertleşmiş, *kırpıçla katdılar:* kerpiçler katlaştı mı, *kiyiz alkin katmağandı:* keçe nenüz sertleşmemiş, *süyegi katğan çaş:* kemiği sertleşmiş genç, *katıp kalmak:* yapışıp kalmak, donup kalmak, *sabiyle tevizyonğa katdıla da kaldıla:* çocuklar televizyona yapışıp kaldılar, *közleri tuvrasındağığa katğandı da kalğandı:* gözleri karşısındakini yapışıp kalmış, *suvukdan sanlaribiz kapkatı katdıla:* soğuktan azalarımız kaskatı kesildiler, *tılı katıp baradı:* hamur katılmaş gidiyor, *çimento katğınçı sak boluğuz:* çimento sertleşene kadar dikkatli oluruz, *sir ~:* kaskatı kesilmek, *tobuklarım sir katğandıla:* dizlerim kaskatı kesildiler, *sir katark:* kaskatı kesilesice, *anı cüregi katğandı:* onun kalbi katlaşmış, *külüp*

katmak: gülerek katılmak, katıla katıla gülmek, gülerek kasılmak, *anı haparına külüp katadıla*: onun hikâyesine katıla katıla gülüyorlar, *sabiyyçik cılay cılay katdı*: bebek ağlaya ağlaya kasıldı, *anı terisi süyegine katıp turadı*: onun derisi kemiğine yapışıp duruyor; *avruğan sabiyyçik katğandır*: hasta çocuk ölmüş.

Kaval bir çeşit tüfek.

Kavdan kırlarda gelişen, uzun ve kuru ot, kurumuş ot, kuru, cılız, yanık. *Eçkileni ~ña kıstadık*: keçileri kuru ota saldı, *malla ~ña tıyılğandıla*: hayvanlar kuru ota kaldılar, *~ gene*: aç kene, kuru kene, *~ adam*: kuru adam, cılız adam.

Kavğa kavga, niza, çatışma. *~ başhartiv*: kavga çıkarma, *~nı başhartın sense*: kavgayı başlatan sensin, *çaşırtın ~*: gizli sürtüşme, gizli kavga, *~ etmek*: kavga etmek, *uvak ~la*: küçük nizalar, küçük sürtüşmeler.

Kavğacı kavgacı, kavga çıkarmaktan hoşlanan.

Kavğalamak kavga çıkarmak, sürtüşmek, kavga etmek.

Kavğalav kavga çıkarma, sürtüşme, kavga etme.

Kavğalavçu kavgacı, nizacı.

Kavğalı kavgalı, nizalı.

Kavğalılık husumet, zıtlık, kavgalılık.

Kavkalak (malk.) tembel, boşboydak, haylaz.

Kav-kuv darmadağın, şurada burada, şuraya buraya. *~~ bolup aylanadıla*: şurada burada dolaşıyorlar, *~~ etmek*:

darmadağın etmek, *caziv mektap tenleni ~~ etdi*: yazgı okul arkadaşlarını şuraya buraya dağıttı.

Kavra hasır ve duvar yastığı yapımında kullanılan bir saz bitkisi, halk arasında *berdi* adı da verilir, çöp parçası anlamına da gelir. *~la cıyıp küydürdük*: çöp parçalarını toplayıp yaktık.

Kavrabut çöpbacak, ince bacaklı.

Kavrak yün kumaş, çuha. *~ kıyım*: yün elbise, *~ cavluk*: yün atkı.

Kavşaltmak bk. *Kavşatmak*.

Kavşamak mahvolmak, perişan olmak, yokolmak.

Kavşatın perişan eden, yokeden, mahveden.

Kavşativ mahvetme, yoketme, perişan etme.

Kavşatmak gebertmek, yere sermek, mahvetmek, perişan etmek. *Urup kavşatırma sen amannı*: vurup gebertirim sen pis herifi, *cavnu kavşatıp keledile*: düşmanı perişan edip geliyorlar, *buz sabanlanı kavşatıandı*: dolu tarlaları mahvetmiş.

Kavşav mahvolma, yokolma, perişan olma.

Kavuf sakat, kusur, defo. *Kiyimni çağasında ~u bardı*: elbisenin yakasında kusuru var, *sabiyni közünde ~u bardı*: çocuğun gözünde sakatı var.

Kavufllu sakatlı, kusurlu, defolu.

Kavuflluk sakatlık, kusurluluk, defoluluk.

Kavukçuluk grupçuluk. Klikçilik, kabilecilik.

Kavum kavim, kabîle, topluluk, grup, zümre; bölüm, kısım. *Adamlanı bir ~u*: insanların bir

bölümü, *ala eki ~ğa ayrıldıla*: onlar iki gruba ayrıldılar, *ol kaysı ~dandı*: o hangi kavme mensup, *bir ~la*: bazı zümreler, bazı gruplar, bazıları, *almaları bir ~u çirigendi*: elmaların bir kısmı çürümüş, *Karaçayda dört ~ bolğandı*: Adurhayla, Budyanla, Navruzla, Tıramla: karaçay'da dört kabîle olmuş: Adurhaylar, Budyanlar, Navruzlar, Tıramlar. *Bir ~la aythanna köre*: bazılarının dediğine göre, *~u bıla*: tamamı, hepsi, topu birden, *~u bıla kelsinle*: topu birden gelsinler, *caş ~*: genç zümre, *biz ~dan kim bardı*: bizim topluluktan kim var, *kaysı ~dansa*: hangi kabiledensin, *caravsuz*: işe yaramayan topluluk.

Kavumlaşiv zümreleşme, gruplaşma.

Kavumlaşmak zümreleşmek, gruplaşmak. *Elni adamları kavmlaşa tebreğendi*: köyün insanları gruplaşmaya başlamış.

Kavursun kavrulmuş, kavruk, kupkuru olmuş, cavramış, kurumuş, yanık rengi almış. *Kün issiden ħansla ~ bet alğandıla*: güneşin sıcağından otlar yanık rengi almışlar, *~ buday*: cavramış buğday, kurumuş buğday.

Kavuz bal peteği. *~ bal*: petek balı.

Kaya kaya. *Kiriş ~*: masif kaya, sert kaya, çetin kaya, *çınğıl ~*: sarp kaya, yalçın kaya, *~ ran*: kaya kovuğu, mağara, *~dan karasa ay kibik-Eşikden karasa tay kibik* (bilm.): kayadan bakınca ay gibi-Kapıdan bakınca tay gibi (**geyik**), *arı canı ak ~, beri canı ak ~/Ortasında sarı maya* (bilm.): Öte

yanı ak kaya, beri yanı ak kaya/Ortasında sarı maya (**Yumurta**), *~ soħan*: yabanî soğan, *~ oyulğança* (d): kaya göçmesi gibi, *men tutħan ~ beri avadı* (d): benim tutduğum kaya üstüme göçüyor.

Kayaçı kayaya tırmanıcı, dağcı.

Kayalı kayalı, kayalık. *~ cer*: kayalık yer, kayalık arazi.

Kayarı hiç, her, her zaman. *~ caravsuz*: hiç işe yaramayan, *~ bolmağan*: hiç olmayan şey (nadir kullanılır), *~ ħaçgen*: her vakit düzenbaz nadir kullanılan bir kelimedir)

Kayda nerede, nerde, hadi, haydi.

Ol ~dı: o nerede, *~ caşaysız*: nerede yaşıyorsunuz, *~ ese da birde*: neredeyse bir yerde, *andan alamat ~ tabariksa*: ondan iyisini nerde bulacaksın, *~ bolsañ da seni tabarma*: nerde olursan ol seni bulurum, *~ bir okuçu*: hadi okusana, *~ġi aman da maña túbeydi*: her nerede olsa kötüler bana rastlıyor, nerede olursa olsun kötüler bana rastlıyor, *~ caramağannı sen söleşe*: nerede işe yaramayan şey varsa sen söylüyorsun.

Kaydağı her nerede, her neredeki, her yerdeki, her önüne gelen. *~ amannı sen tabasa*: her nerede kötü varsa onu sen buluyorsun, *~ da maña köten kayıradı*: her neredeki de bana kuyruk kıvırıyor, *her karşılaştığım bana kuyruk kıvırıyor*, *~ı aman da maña akıl üretdi*: her önüne gelen bana akıl veriyor.

Kaydam bilmem, bilmemki, kim bilir, sanmam, zannetmiyorum. *Soslan bugün ızına kaydırmı? Kaydam:* Soslan bugün döner mi? Zannetmiyorum, *büyük konakla kelirlemi deyse? Kaydam teyri:* Bugün misafirler gelecek mi dersin? Vallahi bilmemki, *~, ol kelge edi:* sanmamki o gelsin, *anañı avruvu igi bolurmu deyse? Kaydam!* Annenin hastalığı iyileşir mi dersin? Kimbilir!

Kaydan nereden, nereli, nerden. *~ kelese:* nerden geliyorsun? *~ ese da kelgendi:* nereden ise (bir yerden) gelmiş, *sen ~sa:* sen nerelisin? *~ çığıp kaldıñ:* nereden çıkıverdin? *~ tabayım:* nereden bulayım, *men ana ~ceterikme:* ben ona nasıl yetişeceğim? *Sen anı ~ taniysa:* sen onu nereden tanıyorsun?

Kaydırıv makine çektirme, dikiş geçirme. *Çepkenni eteğın ~:* entarinin eteğine dikiş çektirme.

Kaydırmak makina çektirmek, dikiş geçirmek, makinayla diktirmek. *Kölekni çağsın kaydırıma:* gömleğin yakasına makine çektiriyorum, *çepkenni tüp sancuhun kaydırırğa barama:* entarinin alt şeridini makinayla diktirmeye gidiyorum.

Kayğı kaygı, endişe, kargaşa, telaş, merak, gaile, gam, keder, hüzn, dert, felaket, mesele, iş. *Ullu ~:* büyük telaş, büyük gaile, *~ğa koymak:* telaşa vermek, telaşa düşürmek, *~ salmak:* telaş vermek, iş çıkarmak, *~larım bir kesek çaçıldı:* endişelerim biraz dağıldı, *~ etmek:* endişe etmek, kaygı

duymak, merak etmek, *~ etip turama:* endişe edip duruyorum, *başımı ~ bashandı:* kafamı gaile bastı, *cüregine ~ tüşgendi:* kalbine dert düşmüş, kalbi hüznle dolmuş, *üy ~la:* ev işleri, ev gailerleri, *anı ~sın körügüz:* onun meselesini hallediniz, *biçen ~ cürüydü:* ot (biçme) telaşı devam ediyor, *keter ~ğa kirdile:* gitme telaşına girdiler, *men da anı ~sına aylanama:* ben de onun telaşına dönüp duruyorum, *anı kayğısın tındırdım:* onun işini gördüm, *~ cürütüvünü koy:* gaile çıkarmayı bırak, *~ cürütgen adam:* gaile çıkaran adam, *başımız ullu ~ğa tüşgendi:* başımız büyük derde girdi, *bu ~dan kalay kutulğın:* bu dertten nasıl kurtulmalı, *~ çığarmak:* bela çıkarmak, mesele çıkarmak, *~ söz:* taziye, baş sağlığı dileme, *~ aş (kayğış):* ölü evne götürülen yemek (Kafkaslar taziyeeye giderken yemek götürürler, böylece ölü evi acılı gününde yemek pişirme işiyle uğraşmaz), *~sı bolmağın karasuvdan semirir (as.):* kaygısı olmayan kaynak suyundan bile semirir, *~sı çok kayın anasına kayğırır (as.):* kaygısı olmayan kaynanasına ihtimam eder, *~ çıkısa amandan çığar (as.):* gaile çıkarsa kötüden çıkar.

Kayğıcı telaşçı, velveleci, gürültücü, sorun çıkarıcı, problemlı. *~ğa kayğı tüber (as.):* telaşçı telaşla karşılaşır, *kesi ~nı malı da ~cı:* kendi sorunlunun malı da sorunlu.

Kayğılanıv kaygılanma, telaşlanma, endişelenme, tasalanma.

Kaygılanmak kaygılanmak, telaşlanmak, endişelenmek, tasalanmak, dert edinmek, meraklanmak. *Kaygılananları közlerinden belgilidi:* kaygılandığı gözlerinden belli, *sabiyge kaygılanama:* çocuğa merak ediyorum, *atasını katı avruğanına bek kaygılanadı:* babasının ağır hastalığına çok tasalanıyor.

Kaygılı meraklı, mütecessis, endişeli, kaygılı, tasalı, karışık, kargaşa. ~ *hapar:* üzüntülü haber, ~ *bolmak:* endişeli olmak, *cüregim ~di:* kalbim endişeli, *aşarık ~ boluğuz:* yemek telaşına başlayınız, *ol başı ~di:* o başının derdine düşmüş, ~ *adam:* mütecessis adam, meraklı adam, *bijağı ~ entda keldi:* malûm meraklı yine geldi, ~ *elge cuvuk barma, töbeli cerge saban salma* (as.): meraklı köye yakın varma, tümsekli yere tarla açma.

Kaygılılık derdine düşmüş. *Ol kesi ~di:* o kendi derdine düşmüş, *başı ~ bolğandı:* başının derdine düşmüş, *sabiyleri ~di:* çocuklarının derdine düşmüş.

Kaygıriv önemseme, kaygı duyma, kollama, gözetme, endişelenme, meraklanma, kederlenme, üzülmeye, tasalanma.

Kaygırmak önemsemek, ihtimam göstermek, gözetmek, kaygılanmak, kaygı duymak, endişelenmek, meraklanmak, telaşlanmak, kederlenmek, üzülmeye, hüznlenmek. *Bizge kaygırma:* bizi önemseme, bizim için tasalanma, *sabiyge kaygırıp turama:* çocuğa endişelenip

duruyorum, *kaygırma:* endişelenme, *anı nesina kaygırasa:* onun nesine kaygılanıyorsun, *caş tölüğe kaygırırğa kerekdi:* genç kuşağa önem vermek gerekir, *honşubuznu avruğanına biz da kaygırdık:* komşumuzun hastalanmasına biz de üzüldük, *carlığı öksüzge kaygırırğa kerekdi:* yoksulu yetimi gözetmek gerekir.

Kaygırmaz ziyarı yok, önemli değil, zararı yok, tasalanma, önemi yok, üzme kendini. *Terslik mendedi keçigiz-Kaygırmaz:* Kabahat bende bağışlayınız-Önemi yok.

Kaygısız sorunsuz, endişesiz, kaygısız, telaşsız, gamsız, tasasız. *Ol zatha ~biz:* o şey için kaygı duymuyoruz, ~ *caşaybiz:* sorunsuz yaşıyoruz, *Soslan ~ adamdi:* Soslan gamsız adamdır.

Kayık kayık. *Kazılıp işlenen kayık:* oyularak yapılmış kayık, ~ *kalak:* kayık küreği, ~ *da miner kemege, keme da miner ~ğa* (as.): kayık da biner gemiye, gemi de biner kayığa.

Kayın 1. (bot.) kayın (ağacı), . ~ *terek:* huş ağacı, *ak ~:* ak kayın, *kara ~:* kara kayın, ~ *çeget:* huş ormanı; 2. Kayın (kaim). ~ *ata:* kaynata, ~ *ana:* kaynana, ~ *kız:* baldız, görümce, ~ *canı:* kayın tarafı, *kayın:* kayın birader, *tört ~ım bardı:* dört kayın biraderim var.

Kayır sert, kızgın, dişli, kavgacı, cesur, korkusuz. ~ *it:* kızgın köpek, ~ *adam:* cesur adam, ~ *söleşgen tişiriv:* sert konuşan kadın.

Kayırlıv dikeme, kafa tutma, gerilme, sertelme, hırlama, kıvrılma.

Kayırlıvçu kafa tutucu, dikelici, muarız.

Kayırlılmak dikelmek, direnmek, kafa tutmak, gerilmek, kabarmak, hırlamak, sert davranmak. *İt kayırılıp allıbizğa süyeldi:* köpek hırlayarak önümüze dikildi, *köremise anı kesinden ullağa kayırılğanın:* görüyor musun onun kendinden büyüğe kafa tuttuğunu, *anı çağası kuru da kayırılıp turadı:* onun yakası her zaman (yukarı) kıvrılıp duruyor, *ururğa kayırıldı:* vurmak için gerildi.

Kayırv kıvrırma, dikme, kaldırma, dikeme, germe, kasma.

Kayıрма dikeli, kaykılı, kabarık, gösterişli, dikemiş. *Calkavnu dürüsü* ~ (d): tembelin ot dizisi gösterişli olur (*Dürü:* tırpanla biçilmiş ot dizisi).

Kayıрма dürü: tırpanla bir istikamette ot biçtikten sonra, ters istikamette ot biçerek ilk başlangıç noktasına dönmek suretiyle biçilen otların oluşturduğu ot dizisi.

Kayırmak kıvrırmak, kaldırmak, dikmek, kabarmak, germek, kasmak. *Acir calkasın kayırıp baytalları kuvalaydı:* aygır boynunu kıvrarak kısırakları kovalıyor, *it hırıldap tüklerin kayırdı:* köpek hırlayarak tüylerini dikti, *tonunu çağasın kayırıp keledi:* kürkünün yakasını (yukarı) kıvrarak geliyor, *buçakların örge kayırıp suvğa kirgendi:* paçalarını yukarı kıvrarak suya girmiş, *abdez alırğa dep cençlerin kayırdı:* abdest almak için

yenilerini yukarı kıvrırdı, *kesin kayırıp tepseydi:* kendini kasarak oynuyor, *kolun ururğa dep kayırdı:* kolunu vurmak için kaldırdı.

Kayırtmak diktirmek, kabartmak, kıvırtmak, hırlatmak. *Atrı calkasın kayırtıp keledi:* atın yelesini kıvırtıp geliyor, *itleni sabiylege kayırtmağız:* köpekleri çocuklara hırlatmayınız, *kölekni sögülgenin kayırtama:* gömleğin yakasını diktiriyorum.

Kayıttadan yeni baştan, yeniden. ~ *ayt:* yeniden söyle, ~ *arılat:* yeni baştan anlat.

Kayıtvçu dönücü, dönüşlü. ~ *etim* (gr.): dönüşlü fiil.

Kayıtmak / kaytmak dönmek.

Izına ~: geri dönmek, *kayıtp kelebiz:* dönüp geliyoruz, *kayıtp kele turğanlay:* dönüp gelirken, *aytdım ese kaytdım* (d): söyledikse geri döndüm, *kaythanı elli somdu:* geri dönene elli liradır, *somdan cıyırma apas kaytdı:* liradan yirmi kuruş döndü, *sizni körürge kaytğanma:* sizi görmek için yol uğrattım (döndüm), *öretinley barıp kaytdık:* ayak üstü gidip döndük, *ol İslam dinne kaythandı:* o İslam dinine dönmüş, *kayıtp kirir eşigini katı urup etme* (as.): geri dönüp gireceğin kapıyı sert vurup örtme, *kayıtp kaytıp okudum:* tekrar tekrar okudum.

Kayıtmazlık geri dönmeyecek, iade edilmeyecek. *İçigizde ~ barmıdı:* içinizde geri dönmeyecek var mı?

Kayıv dikme, makinayla geçme.

Tögeregin kayama: çevresine makine geçiyorum, ~ *salıv:* dikiş koyma.

Kayış kayış, belbağı. ~ *usta*: saraç, *sırtından* ~ *aldırır* (d): sırtından kayış aldırma, ~ *kerek*: kayış takımı.

Kayışçı kayış ustası.

Kaykalak kaykık, kasıntı, kurumlu, çalimli. ~ *adam*: kasıntı adam, *ol kaçan da* ~ *söleşirge öçdü*: o her zaman çalimli konuşmaya alıştıdır, *başın* ~ *tutup cürüydü*: kafasını kaykık tutarak yürüyor, *börkün* ~ *etip kiyedi*: şapkasını kaykık giyiyor.

Kaymak 1. Dikmek, iğneyle dikmek, makinayla üzerinden geçmek; 2. İhata etmek, çevrelemek; süzülme. *Çık da toyda bir kay*: çık da düğünde bir süzülerek oyna, *akğan suv elni kayıp sarkadı*: akarsu köyü çevreleyerek akıyor.

Kaymak bk. *Sütbaşı*.

Kaymışiv çalım satma, gösteriş yapma.

Kaymışmek (malk.) çalım satmak, gösteriş yapmak, kasılmak. *Anı kaymışgeni cürek caradı*: onun çalım satması asap bozuyor.

Kaynağan kaynamış, kaynayan, ekşimiş, ekşiyen. ~ *suv*: kaynamış su, ~ *süt*: kaynayan süt, ~ *ayran*: ekşimiş ayran.

Kaynamak kaynamak, kaynaşmak, ekşimek, tehammür etmek, köpürmek, coşmak, köpürmek, fokurdamak, sarmak, kaplamak. *Suv kaynaydı*: su kaynıyor, *şay kaynaymıdı*: çay kaynıyor mu, *et kazan kaynaydı*: et kazanı kaynıyor, *kayna kazan toğuz aynı, sakla konak on aynı* (as.): kayna kazan dokuz ay, bekle misafir on ay,

ayran kaynağandı: ayran ekşimiş, *anı sınğanı kaynağandı*: onun kırığı kaynamış, *teñiz kaynaydı*: deniz körürüyor, *meni cüregim şaşa kaynap turadı*: benim kalbim sana kaynaşıp duruyor, *içim kaynaydı*: içim yanıyor, içim fokurduyor, *sabanlada nartüh kaynaydı*: tarlalarda mısır kaynıyor, *kaynaysa sen, men neteyim ansı*: senin durumun çok iyi, ben ne yapayım, *tışında çibin kaynaydı*: dışarıda sinek kaynıyor.

Kaynar kaynamış. ~ *suv*: kaynamış su, *üsüme* ~ *suv tögülgença boldum* (d): üzerime kaynamış su dökülmüş gibi oldum.

Kaynav kaynama, fokurdama, köpürme, ekşime, fermante olma.

Kayrı nereye, niçin. ~ *sa*: neresesin, ~ *barasa*: nereye gidiyorsun, ~ *barsağ bar*: nereye gidersen git, ~ *aldarıkma seni*: niçin yalan söyleyim sana, neden yalan söyleyim sana, *kıbilağa* ~ *aylannıkma*: kibleye nereye döneceğim?

Kaysı hangisi, hangi, kim, her, her kim, her kes. ~ *canğa barasa*: hangi yöne gidiyorsun, *aladan* ~ *kelgendi*: onlardan hangisi gelmiş, ~ *bolsa da kayğırmaz*: hangisi olursa olursa olsun farketmez, ~ *sa*: kimsin, hangisisin, ~ *nı çaşsa*: kimin oğlusun, ~ *birin aytayım*: hangi birini söyleyim, ~ *da kesin mahtaydı*: her kes kendini övüyor, ~ *tülkü da kesi kuyruğun mahtaydı* (d): her tilki kendi kuyruğunu övüyor.

Kaytarğıç yansıtıcı, çeviric, reflektör.

Kaytarıv geri çevirme, döndürme, iade etme, tekrarlama.

Kaytarmak / kayıtmak geri çevirmek, döndürmek, iade etmek, tekrarlamak. *Alğanıñı zamanında kaytar:* aldığı vaktinde iade et, *ızına ~:* geri çevirmek, *geri vermek, borçun ~:* borcunu iade etmek, *cavnu ~:* düşmanı çevirmek, düşmanı geri atmak, *ariv aytıp kaytardı:* güzel sözlerle geri çevirdi, *cuvap ~:* cevap vermek, *dert ~:* öç almak, kendine yapılan kötülüğü aynen iade etmek, *artiğın kaytar:* fazlasını geri çevir, *kıyınımı kaytarmadı:* emeğimi geri çevirmedi, *işlep kaytarırma:* çalışarak iade ederim, *kaytarırğa kücü cetmeydi:* iade etmeye gücü yetmiyor, *kaytarırğa koldan kelmegen zat:* iadesi mümkün olmayan şey, *igilikni igilik bıla kaytar (as.):* iyiliği iyilikle geri çevir, *dersin kaytarıp kaytarıp okuydu:* dersini tekrar tekrar okuyor, dersini döndürüp döndürüp okuyor, *kaytarıp aytama:* tekrar söylüyorum, *Müsliman dinne ~:* İslam dinine çevirmek.

Kaytıv dönme, geri dönme.

Kaytmazdan / kayıtmazdan dönmeyecek şekilde, temelli, ebedî. *~ ketedi:* dönmeyecek şekilde gidiyor, *~ ketseñ artıña karamay ket (as.):* temelli gidiyorsan, arkana bakmadan git, *~ madarıñ nedi:* geri dönmekten başka bir imkânın var mı?

Kaz kaz. *~ kelse caz kelir (d):* kaz gelirse yaz gelir, *~nı suv cibitmez (d.):* kazı su ıslatmaz, *~ gakkı:* kaz yumurtası, *~ ~ basdırmak (d):* kaz

gibi yürütmek, tek tek bastırmak, *men seni ~ ~ basdırırma:* ben seni tek tek bastırırım.

Kaza azap, sıkıntı, ceza, bela. *~ salmak:* ceza koymak, *bu başıbizğä kara ~dı:* bu başımıza kara beladır, *bu ne ~dı:* bu ne beladır.

Kazah bk. Kazak.

Kazah til kazak dili.

Kazahça kazakça.

Kazahlı kazak halkına mensup, kazak.

Kazak 1. Kazak, kozak. *Türk tilli ~la:* Türk dilli kazaklar, *Slav kazakla:* Slav kozaklar; 2. Yalnız, tek. *~ börü:* yalnız gezen kurt, *~ adam:* yalnız yaşayan insan.

Kazan (ülke) Kazan, Tataristan, İtil.

Kazan kazan. *~ kara:* kazan karası, kazan isi, *~baş:* kazan kafalı, *~baş:* kazan kapağı, *~nı otha asıv:* kazanı ateşe koyma, kazanı ocağın çengeline asma, *başımda ~ kaynaydı:* başımda kazan kaynıyor, *uyalmağan betge ~ kara (d):* utanmaz yüze kazan karası, *~nı başı açık bolsa itge uyat kerek (as.):* kazanın başı açık kalırsa köpeğe utanma gerekir, başı açık kazanı görürse, köpeğin utanması gerekir, *~nı seni túbüñ karadı dey edi (as.):* kazan dibin kara, seninki benden kara.

Kazançı 1.bk. *Kazanlı;* 2. Kazan yapımcısı, kazan ustası. *~ aman bolsa ~ kaynamaz (as.):* kazançı kötü olursa, kazan kaynamaz.

Kazançık küçük kazan, kazancık.

Kazanıv çalışma, iş tutma.

Kazanlaşıv kümeleşerek yaşama, toplu halde yaşama, beraber yaşama.

Kazanlaşmak beraber olmak.
Kazanlaşıp çaşamak: beraber yaşamak, toplu halde yaşamak, *biz köbden beri kazanlaşıp çaşaybiz:* biz çoktan beri toplu halde yaşıyoruz, *kazanlaşmay adamnı adamlığın tanığan kıyındı:* birlikte yaşamadan kişinin karakterini tanımak mümkün değildir.

Kazanlı Kazan tatarı, kazanlı.

Kazanmak çalışmak, iş tutmak.
Soslannı çaşları kazanıp üyelerin bayındırdıla: Soslan'ın oğulları çalışarak evlerini zenginleştirdiler.

Kazar bk. *Kaza. Açhalığa bazar, açhasızğa kazar* (d): paralıya Pazar, parasıza zarar (ceza).

Kazavat gazavat, gaza, din savaşı, savaş, muharebe, mücadele. *Din ~ğa barabız:* mücahedeye gidiyoruz, din gazasına gidiyoruz, *dünya ~:* dünya mücadelesi, *küçlev ~:* işgal savaşı, *~ etmek:* savaşmak, mücadele etmek. *Açı ~:* şiddetli savaş, *kan ~:* kanlı savaş, *neçünge ~ etip küreşe:* niçin mücadele edip uğraşıyorsun, *Anam canım cılama-Sürt cılamuklarıñı-Din ~ğa barama-İzleme kabırımı* (kita): Canım annem ağlama-Sil gözyaşlarını-Din gazasına gidiyorum-Arama mezarımı, *~ betcan:* savaş siperi.

Kazavatçı muharip, savaşçı, mücahit.

Kazboyun kaz boyunlu.

Kazgıç oyma kalemi, çelik kalem, kazıyıcı kalem.

Kazık kazık. *Emen ~:* meşe kazığı, *buruv ~:* çit kazığı, *~ urmak:* kazık çakmak, *oba ~:* mezar taşı, mezar sütunu.

Kazılğan kazılmış, kazılan, kazılı. *~ topurak:* kazılmış toprak.

Kazıv kazma, eşeleme, oyma.

Kazma *~çıçhan:* lağım faresi.

Kazmak kazmak, eşelemek, oymak.

Cer ~: yer kazmak, *baçhanı kazama:* bahçeyi eşeliyorum, *uru kazabız:* çukur kazıyoruz, *kömür kazıp çığarğan işçile:* kömür kazıp çıkaran işçiler, *tavukla baguşnu kazadıla:* tavuklar çöplüğü eşeliyorlar.

Kaznaçey / gazneçey hazinedar, hazine işlerine bakan kimse (bu kelime karaçaycadan rusçaya da geçmiştir).

Kebek kepek, kabuk, soyuntu.

Buday ~: buğday kepeği, *zınthı ~:* yulaf kepeği; *ağaç ~:* ağaç kabuğu.

Kebin kefen. *~ge salıv:* kefene koyma, *~ biçiv:* kefen biçme, *cuvurğan ~:* yorganın iç kılıfı, *castık ~:* yastığın iç kılıfı.

Kebinlemek kefenlemek, kefene koymak, kılıf geçirmek, kılıflamak. *Ölükñü kebinlep boşadıla:* ölüyü kefenleyip bitirdiler, *kar çegetni kebinlegendi:* kar ormanı örtmüş, kar ormanı beyaza boyamış, *cuvurğannı kebinley turadıla:* yorgana kılıf geçiriyorlar.

Kebinlev kefenleme, kılıf geçirme.

Kebiv kuruma.

Keç 1. Geç. *~ bola tebregendi:* geç olmaya başladı, *~ kalmay keligiz:* geç kalmadan geliniz, *bıyıl caz ~ keldi:* bu sene bahar geç geldi, *~ge kalmak:* geç kalmak, *~ge deri:* geç vakte kadar, *~ anıladık:* geç anladık, *~ ete ketdile:* gecikerek gittiler, *~ge koyma:* geç

birakma; 2. Affet, bağışla, geç.
Allahım günahlarımı ~: Allahım günahlarımı bağışla, *meni geç*: beni bağışla.

Keçdirmek bağışlatmak, affettirmek.

Keçe gece. *Aycarık ~*: aydınlık gece, ayın aydınlattığı gece, *karanlı ~*: karanlık gece, *~ arasında*: gece yarısı, *~ aşlı bolsun*: iyi geceler, geceniz yahşi olsun, *~ çok kün çok işleydi*: gece gündüz demeden çalışıyor, gece yok gündüz yok çalışıyor, *~ sayın*: her gece, *~ kalırça kel*: gece kalacak gibi gel, *~ demey kün demey küreşedi*: gece demeden gündüz demeden uğraşiyor, *tünene ~*: dün gece, *bayrım ~*: perşembeyi cumaya bağlayan gece, *aşlı ~li bol*: yahşi geceli ol, iyi geceler, *~ künnü karnaşı* (d): gece gündüzün kardeşi.

Keçeden geceden. *~ kalğan*: geceden kalan, *~ kobup colğa çıkdık*: geceden kalkıp yola koyulduk, *~ kündüzge deri*: geceden gündüze kadar, *tünene ~ beri küreşebiz*: dün geceden beri uğraşyoruz.

Keçegi geceki, gece vakti, geceleyin, gece, geceye ait. *~ lampa*: gece lambası, *~ karavul*: geceki nöbetçi, gece nöbetçisi, *~ onov kündüzge caramaz* (as.): geceki karar gündüze yaramaz.

Keçegide gece vakti, geceleyin. *~ de kayrı barasa*: gece vakti nereye gidiyorsun, *~ ne aylanasa*: geceleyin ne dolaşıyorsun?

Keçelik gecelik, geceyle ilgili. *Bir ~ konaklık*: bir gecelik misafirlik, ~

uşhuvur: geceye ait yemek, akşam yemeği.

Keçginlik af, bağışlanma. *~ bermek*: affetmek, bağışlamak, *~ tileyme*: af diliyorum, *~ tilev*: af dileme.

Keçigiv gecikme, geç kalma.

Keçikgen geciken, gecikmiş, geç kalmış. *~ işden hayır kelmez*: geciken işden fayda gelmez.

Keçikmek gecikmek, geç kalmak. *İşge keçikdim*: işe geç kaldım, *keçigip barıv*: gecikerek gitme, *keçikmezge küreş*: geç kalmamaya çalış, *kün sayın bılay keçige turma*: her gün böyle gecikip durma.

Keçikmey gecikmeden, geç kalmadan. *~ keligiz*: gecikmeden geliniz, *köp ~ biz da cetdik*: çok gecikmeden biz de yetiştik.

Keçilmezlik bağışlanmayacak, affedilmeyecek. *~ hata*: affedilmeyecek suç.

Keçim geçim, hayat, yaşam. *~ igiz kalaydı*: yaşamınız nasıl, *bir birleri bıla ~ etalamıdıla*: bir birleriyle geçim yapıyorlar mı, *~ kayğığa tüşgenbiz da tögerekke karayalmaybız*: geçim kaygısına düştük de çevremize bakınamıyoruz.

Keçimli geçimli, uyumlu; bağışlayıcı, affedici. *~ tişiriv*: geçikli kadın, *~ adam*: uyumlu insan; *tamadala ~ boladıla*: büyükler affedici olurlar.

Keçimlik / keçimlilik geçimlilik, uyumluluk; affedicilik.

Keçindiriv geçindirme, iâşe etme, bakma.

Keçindirmegen huzur vermeyen, yaşamaya bırakmayan, rahat

birakmayan. ~ *honşula*: huzur vermeyen komşular, ~ *avruvla*: rahat yaşamaya bırakmayan hastalıklar, *biz carlıları tavda caşarğa koymağan* ~ *Orus kıraldı*: biz garipleri dağda yaşamaya bırakmayan, huzursuz eden Rusya devletidir.

Keçindirmek geçindirmek, iase etmek, geçimini sağlamak, bakmak. *Kesi başın keçindirse ceter*: kendi başını geçindirirse yeter, *ol tolu üydegini keçindirirge küreşedi*: o kalabalık aileyi geçindirmeye çalışıyor.

Keçinmek (f) 1. Geçinmek, oyalanmak; dayanmak, tahammül etmek. *Ne bila keçinesiz*: ne ile geçiniyorsunuz, *keçinip baradıla*: geçinip gidiyorlar, *ala igi keçinedile*: onlar iyi geçiniyorlar; *suvukğa çirt keçinmeyme*: soğuğa hiç dayanamıyorum, *üyde cukla bila küreşe keçineme*: evde bir şeylerle uğraşarak vakit geçiriyorum; 2. (i.) Maişet, geçim. *Anı ~i karıvsuzdu*: onun geçimi zayıf, ~ *izley şaharğa ketgendi*: maişet arayarak şehre gitti.

Keçiriv geçirme. *Uvakıt keçiriv*: vakit geçirme.

Keçirmek geçirmek. *Künümü sağış bila keçireme*: günümü düşünceyle geçiriyorum, *zamanıyı kalay keçirese*: vaktini nasıl geçiriyorsun?

Keçiv geçme, affetme, bağışlama.

Keçivlü bağışlayıcı, müsamahalı, bağışlanabilir. ~ *adam*: müsamahalı insan, ~ *cañılıç*: bağışlanabilir yanlış, gözardı edilebilir yanlış.

Keçivsüz sert, müsamahasız, bağışlanmaz, affedilmez.

Keçmek bağışlamak, affetmek.

Keçigiz dep tileydi: bağışlayınız diye yalvarıyor, *men anı keçerik tülme*: ben onu affetmeyeceğim, *Allah günahlarnın keçsin*: Allah günahlarını affetsin.

Keçmeklik özür, af, bağışlama, müsamaha. *Sizden ~ tileyme*: sizden af diliyorum, *anı tersligin ~ kıyındı*: onun suçunu affetmek zor.

Keçmezça affetmeyecek şekilde, bağışlamayacak tarzda, müsamaha etmeyecek kadar. *Ol marğa ~ bir ötürük söleşdi*: o bana affetmeyecek derecede yalan konuştu, *anı cüregin ~ kıynağansa*: onun kalbini bağışlamayacak şekilde üzmüşsün, *adam ~ terslik*: insan affetmeyecek derecede suç.

Keçtiriv bağışlatma, affettirme.

Kef 1. Keyif, sağlık, rahat. ~ *aliv*: keyif alma, doyum alma, *koyla ~ alğandıla*: koyunlar doyum aldılar, ~ *i igidi*: keyfi yerinde, rahatı iyi, *anı ~i kalaydı*: onun rahatı iyi mi, ~ *bergen hava*: sağlık veren hava, ~ *etmek*: keyiflenmek; 2. Mest, sarhoş, kafası yerinde (az kullanılır).

Kefleniv keyiflenme, mestolma, doyuma erme.

Keflenmek keyiflenmek, mest olmak, doyum almak. *Aşap içip keflennendile*: yiyip içip keyiflenmişler, *koyla kırdıktan toyup keflendile*: koyunlar otdan doyarak keyiflendiler.

Kefli keyifli, sağlıklı, rahat, doyumlu, neşeli. ~ *tişiriv*: sağlıklı

kadın, ~ *bolmak*: sağlıklı olmak, neşeli olmak, *bozani tartıp* ~ *körünedi*: bozayı çekerek mest olmuş bir hali var.

Kefsiz keyifsiz, sağlıksız, neşesiz, kırgın, rahatsız. *Biraz ~me*: biraz rahatsızım, ~ *körünedi*: neşesiz görünüyor.

Kegey çıkıntı, sivrilik, spina, parmaklık, parmak. ~ *omurav*: yanlarında çıkıntıları olan omur, bel omuru, *arba çarhını ~leri*: araba tekerinin parmakları, *bashıçını ~i*: merdivenin parmaklığı, *sençanı ~leri*: balkonun parmaklıkları.

Kekel kâkül, saç perçemi. ~ *koyuv*: kâkül bırakma, *çaş ~in taraydı*: delikanlı kâkülünü tarıyor, ~ *sarkğandı*: kâkülü dökülmüş.

Kekiriv kekirme.

Kekirmek geçirmek. *Adam katında kekirme*: insanın yanında geçirme, *kekirip turma*: geçirip durma.

Kel (kel) gelmek fiilinden emir, gel, hadi. ~ *keteyik*: hadi gidelim, ~ *oynayık*: gel oynayalım, ~ *aylanayık*: gel dolaşalım.

Kelam laf, kelam, söz.

Kelam söz, lâf. *Salam ~*: selam kelam

Kelbet heybet, alım, cazibe, gösteriş. ~ *arivdu*: görünüşü güzel, ~ *körseñ er sorma*, *gelev körseñ cer sorma* (as.): heybeti görünce er sorma, otu görünce yer sorma.

Kelbetli gösterişli, cazibeli, heybetli, alımlı. ~ *adam*: heybetli adam, ~ *tişiriv*: cazip kadın.

Kelçi gelsene. *Alğa ~*: öne gelsene, *berlak ~*: biraz bu tarafa gelsene.

Kelecek istikbal, gelecek. ~ *ni bilgen*: geleceği bilen, ~ *ge kıldan köpür tizilir*, *ketecekge temir sincir üzülür* (as.): geleceğe kıldan köprü kurulur, gideceğe demir zincir koparılır.

Keleçi elçi, aracı, temsilci, dünürücü, dünürlüğe giden kimse, kız istemeye giden kimse. ~ *iyemek*: elçi göndermek, kız istemeye aracı göndermek, *kıralını ~si*: devlet elçisi, *camağat keleçile*: halk mümessilleri, halk temsilcileri, ~ *ni koynu ötürükden tolu* (as): kız istemeye gidenin koynu yalandan dolu, ~ *ge ölüm çok* (d): elçiye zeval yok, ~ *igî bolsa çıçhan bıla kiştikni üyürsündürür* (as.): aracı iyi olursa kedi ile fareyi dost yapar.

Keleçilik elçilik, dünürçülük, aracılık, temsilcilik. ~ *ge barıv*: dünürçülüğe gitme, *arada ~ cürütöv*: arada aracılık tesis etme, arada elçilik tesis etme.

Keleçi-töreçi aracı-töreci. ~ *iyip küreşmegiz*: aracı töreci gönderip uğraşmayın.

Kelemen va'd, söz. *Anı ~i tohtamaydı*: onun va'di bitmez, *anı ~i ötürük boldu*: onun va'di yalan çıktı.

Kelepen insanı ürperten yaralarla seyreden bir cild hastalığı, cüzzam hastalığı, iğrenç (mec.). ~ *tiymek*: cüzzam bulaşmak, ~ *tiyerik*: cüzzama yakalanasıca! ~ *kılık*: iğrenç karakter, *duniya mal ~ avuznu cuvar* (as.): dünya malı cüzzamlıyı temiz gösterir, *nek ciyirgenese*, ~ *imi bardı*: niye iğreniyorsun, cüzzamı mı var? ~

kaşık (d): her pislige bulaşan, her pislige burnunu sokan.

Kelepenlenme iğrenleşme, rezilleşme.

Kelepenlenmek iğrenleşmek, rezilleşmek. *Ol entda kelepenlenip tebreğendi*: o yine iğrenleşmeye başladı

Keli havan. *Ağaç ~*: ağaç havan, *cez ~*: piriç havan, *~de sarsmak tüyüv*: havanda sarımsak döğme.

Kelin gelin. *Cañı ~*: yeni gelin, *~ alıv*: gelin alma, *~ keltiriv*: gelin getirme, *~ allına barıv*: gelin karşılamaya gitme, *Satanay ~ bolup kubuladı*: Satanay gelin olup süzülüyor, *~i igini ulanı da igi, ulanı igini ~i da igi* (as.): gelini iyinin oğlu da iyi, oğlu iyinin gelini de iyi, *~ni ayağından sürüvçünü tayağından* (d): gelinin ayağından çobanın deyneğinden (uğur bereket gelir anlamına).

Kelinçik sevimli gelin, yeni gelin, cici gelin.

Kelinlik gelinlik, gelin giysisi. *Satanay kayınlarına igi ~ etedi*: Satanay kayınlarına (kayın ailesine) iyi gelinlik yapıyor, *bu ~ni caratdıñmı*: bu gelinliği beğendin mi?

Kelir gelecek, istikbal. *~ zaman*: gelecek zaman, *~in koymaydı*: geleceğini bırakmıyor, gelmesini kesmiyor, bk. *kellik*.

Kelişgen uyan, denk gelen, uyumlu, uygun, münasip. *İgi ~ kiyim*: iyi uyan elbise, *~ sözle*: uyumlu sözler, *~ adam*: uyumlu insan.

Kelişiv uyma, uyuşma, anlaşma, mutabık kalma.

Kelişivlü uyumlu, uygun, mutabık, münasip. *~ iş*: münasip iş, *~ onov*: uygun karar, *~ adam*: uyumlu adam.

Kelişivsüz uyumsuz, uygun olmayan, denk gelmeyen, nahoş, münasip olmayan, uzlaşmaz, kabul edilemez.

Kelişmegen uymayan, uyumsuz, uygun gelmeyen, uyum sağlamayan, uzlaşmayan. *Cukga ~*: hiçbir şeye uymayan, *~ hali*: uyumsuz karakter.

Kelişmek uymak, anlaşmak, uyum sağlamak, denk gelmek, mutabık olmak. *İşge ~*: işe uyum sağlamak, *bu kiyim meñe kelişmedi*: bu elbise bana uymadı, *honşusu bıla kelişmeydi*: komşusuyla uyum sağlamıyor, *ala bir biri bıla kelişedile*: onlar bir birleriyle uyuyorlar, *bağasına kelişdile*: fiyatına anlaştılar, *tanbılağa kelişdik*: yarına mutabık kaldık.

Kelişmev uygun gelmeme, denk gelmeme, intibaksız, uyuşmama.

Keliv gelme, geliş. *Çabıp ~*: koşup gelme, *kışnı ~ü bek katı boldu*: kışın gelişi çok sert oldu.

Kellik gelecek, istikbal. *~ zaman*: gelecek zaman, *~ çaşav*: gelecek yaşam, *koldan ~*: elden gelecek.

Kelmek gelmek. *Üyge kel*: eve gel, *birgeme kel*: beraberimde gel, *katıma keligiz*: yanıma geliniz, *ala tışından kelgendile*: onlar dışarıdan gelmişler, *atadan-anadan kelgen*: babadan anadan gelen, *busağatda esime keldi*: şimdi aklıma geldi, *ol kellikdi dep saklaybız*: o gelecek diye bekliyoruz, *Azamat kellik töldü*: azamat gelmeyecek, *kelme*

koy: gelmeye bırak, *kele kete turadı:* gele gide duruyor, *kelip ketdi:* gelip gitti, *ana kartlık kelgendi:* ona ihtiyarlık gelmiş, *tüşüp ~:* inip gelmek, yaklaşip gelmek, *suvuk tüşüp keledi:* soğuk inmeye başladı, soğuk yaklaşip geliyor, *kulağıma kelgenine köre:* kulağıma geldiğine göre, *duñ iyis keldi:* esans kokusu geldi, *alkın cuvap kelmegendi:* henüz cevap gelmedi, *men bir aylanıp keleyim:* ben bir dolanıp geleyim, *kaytıp ~:* dönüp gelmek, *eltip ~:* götürüp gelmek, *ösüp kelgen tölü:* büyüyüp gelen kuşak, *ah ne kelsin:* ah ne yazık! *Kara künle kellik:* karanlık günler gelesice, *sav kel:* hoş geldin, *söleşe kelip tohtadı:* konuşurken durakladı, *okuy kelip cukladı:* okurken uyudu, *ala kel:* alıp gel, *gırcın alıp kel:* ekmek alıp gel.

Keltiriv getirme. *Kelin ~:* gelin getirme.

Keltirmek getirmek. *Çakırıp keltirmek:* çağırıp getirmek, *zaran ~:* zarar vermek, *cukusun ~:* uykusunu getirmek, *esine ~:* aklına getirmek, *keltirirge küreş:* getirmeye çalış, *keltirlik tülme:* getirmeyeceğim, *arbanı keltirigiz:* arabayı getiriniz, *tap keltirip aytdı:* uygun getirip söyledi.

Kem 1. Kötü, fena, kem. *Bek ~ iş etgense:* çok kötü iş yapmışsın, *işlegenleni em ~i sense:* çalışanların en fenası sensin, **amannı kemi:** zorun zoru, güç bela, bir bir müşkülât, *amannı ~i bıla tapdım:* bin bir müşkülâtla buldum, *amannı ~i bıla:* bin bir

zorlukla, büyük zorlukla, bin bir müşkülâtla ; 2. Az, asgari, aşağı. *~ etmek:* azaltmak, *~etiv:* azaltma, *sanın ~etiv:* sayısını azaltma, *artığı-kemi:* fazlası eksigi, *artığı ~i bolmay eki cıldı:* fazlası eksigi olmaksızın iki yıldır, *sen andan ~ tüyülse:* sen ondan aşağı değilsin, *~i bıla cüz somdu:* asgari olarak yüz liradır, *em ~inden eki ay saklarık biz:* en azından iki ay bekleyeceğiz.

Kemçilik kusur arayıcılık, eksik buluculuk.

Keme gemi, tekne. *Cük ~:* yük gemisi, *~le tohtavçu cer:* gemilerin durduğu yer, liman, *colovçu ~:* yolcu gemisi, *~ tavuş:* gemi sesi.

Kemeçi gemici.

Kemeyiv azalma, eksilme, zayıflama.

Kemeymek azalmak, eksilmek, zayıflamak. *Karivum kemeygendi:* gücüm azalmış, *böçkeni suvu biraz kemeygendi:* fıçının suyu biraz eksilmiş, *anı esi tarj kesek kemeygendi:* onun akli oldukça zayıflamış.

Kemirçek kıkırdak. *Kulak ~:* kulak kıkırdağı, *süyek ~:* kemik kıkırdağı, *burnumu ~leri avruydu:* burnumun kıkırdakları ağrıyor.

Kemiriv kemirme, didikleme, paralama.

Kemirmek kemirmek, didiklemek, paralamak. *Süyek kemirgenni bek süyeme:* kemik kemirmeyi çok seviyorum, *çaşçıktan hapar kelmegeni cüregimi kemirip baradı:* çocuktan haber gelmeyişi kalbimi paralıyor, *çıçhanla bişlak tulukları kemirgendile:* fareler peynir

tulumlarını kemirmişler, *avruv sanlarımı kemirip turadı*: hastalık azalarımı didikleyip duruyor.

Kemiz maraz, hastalık, sakatlık, sakat. *~i bolğan*: marazı olan, *~ tuvğan buzov*: sakat doğan bızağı, *sabiyni ne ese da bir ~i barçadı*: çocuğun her hangi bir hastalığı var gibi.

Kemizli marazlı, hastalıklı, buzuk, sakatlığı olan. *~ sabiy*: hastalıklı çocuk, *~ köget*: bozuk meyve, *~ malla*: sakatlığı olan hayvanlar.

Kemizlilik marazlılık, haztalıklılık, bozukluk.

Kemlemek azaltmak, eksiltmek, aşağılamak, tahkir etmek. *İşlegenleni sanın kemleydi*: çalışanların miktarını azaltıyorlar, *Soslan Azamatnı bek kemlep söleşdi*: Soslan Azamat'ı çok aşağılayarak konuştu.

Kemlev kötüleme, aşağılama, azaltma, eksiltme.

Kemlik fenalık, kötülük, sıkıntı, eksiklik, darlık, noksanlık. *İgilikge igilik har kişini işidi*, *~ge igilik er kişini işidi* (as.): iyiliğe iyilik her kişinin kârıdır, kötülüğe iyilik er kişinin kârıdır, *bu işde ~le bardı*: bu işte sıkıntılar var, *~leni koratırğa kerekdi*: eksiklikleri gidermek gerekir, *~lerin çertip söleşdi*: noksanlıklarını vurgulayarak konuştu, *~ sınağan adam*: sıkıntı çekmiş insan.

Kemli-kezli zar zor, güç bela, eksikli gedikli. *Açhabız ~~ cetdi*: paramız zar zor yetiştii.

Kemliksiz eksiksiz, hatasız, kusursuz, tam, yeterli. *~ mal*:

kusursuz mal, *~ iş*: hatasız iş, *işni ~ etiv*: işi tam yapma.

Kemsiniv küçümseme, hor görme, aşağılama.

Kemsinmek küçük görmek, küçümsemek, önemsememek. *Anı nek kemsinese*: onu niçin küçümsüyorsun, *Soslan Satanaynı kemsinip almadı*: Soslan Satanay'ı küçümseyerek evlenmedi.

Kemsiz fedakârca, gönülden, yürekten, candan, sınırsız, ölçsüz, cansiperâne. *Satanay atasını ölgenine bek ~ etdi*: Satanay babasının ölümüne ölçsüz derecede üzüldü, *~ süymek*: hudutsuz sevmek, *~ etmek*: derinden hissetmek, ölçsüz derecede sevgi göstermek, *alay ~ etip küreşmedi*: sanıldığı kadar candan ilgi göstermedi, *ala konaklanı bek ~ etip ıynakladıla*: onlar misafirleri fevkalâde candan karşıladılar, *sabiyle bek ~ kuvandıla*: çocuklar fevkalâde çok sevindiler, *~ kıyınlık*: dayanılmaz zorluk, ağır felâket, *~ taralmak*: ölçsüz derecede özlemek, *Atacurtumu ~ süyeme*: vatanımı ölçsüz derecede çok seviyorum.

Kendir (bot.) kendir. *Malçısına aman üybiyçeni amandan bolsun ölümü-Ölse da ~ bolsun kebini* (kargış): İşçisine kötü davranan hanımın feci olsun ölümü-Ölse de kendirden olsun kefeni.

Keñke 1. Kaskatı kesilme, donup kalma; 2. Kazıklı humma, tetanos.

Kenke tetanos, kazıklı humma.

Kennesiv istişare etme, danışma, müzakere, karar toplantısı. Oturum, celse.

Keñ geniş, enli, vâsi, bol. ~ *col*: geniş yol, ~ *ton*: bol kürk, ~ *etmek*: genişletmek, ~ *tüz*: geniş düzlük, geniş ova, ~ *turmak*: uzak durmak, *Aşlıdan ülgü alsınla-Amanladan* ~ *kalsınla* (dua): İyilerden örnek alsınlar-Kötülerden irak kalsınlar.

Keñbet geniş yüzlü, değirmi yüzlü.
Keñbuçhak bolpaça, geniş paçalı, hantal, tembel.

Keñde uzakta. *anı ~de kalğanı igidi*: onun uzakta kalması iyidir, ~ *turma da cuvukğa kel*: uzakta durma da yakına gel, ~ *çaşağan*: uzakta yaşayan.

Keñden uzaktan. ~ *körünge ni igidi*: uzaktan görünüşü iyi, ~ *aylandırıp söleşirge öçdü*: uzaktan dolandırarak konuşmayı sever, ~ *karasañ atasına uşaydı*: uzaktan bakarsan babasına benziyor.

Keñdiriv köl ~: ferahlama, rahatlama, oh çekme, zevkten dört köşe olma, kalbini rahatlatma, içini ferahlatma.

Keñdirmek genişletmek, rahatlatmat, ferahlatmak. *Köl* ~: kalbini rahatlatmat, zevkten dört köşe olmak, sevinmek, oh çekmek, ferahlamak, rahatlamak, *Soslan kanlısını tutulğanına ulla köl keñdirdi*: Soslan düşmanının yakalanmasına çok sevindi, *aytırma dep turğan sözlerimi aytıp bir köl keñdirdim*: söylemeyi tasarladığım sözleri söyleyerek kalbimi rahatlattım, *aşlı cılap köl keñdirdi*: iyice ağlayarak ferahladı (bu fiil genellikle **köl keñdirmek** şeklinde kullanılır).

Keñe geniş, uzak, uzağa, her tarafa. ~ *atmak*: uzağa atmak, ~ *cayılıv*: geniş yayılma, *hapar* ~ *cayılğandı*: haber her tarafa yayılmış.

Keñeriv genişleme, ferahlama, rahatlama, bolalma.

Keñermek genişlemek, ferahlamak, rahatlamak, bolalmak. *Çuruklarım keñerdile*: ayakkabılarım genişlediler, *koybavnu kennertmesek mal sıyinnik tüldü*: ağılı genişletmezsek hayvanlar sığmayacak, *elibiz keñerip baradı*: köyümüz genişleyip gidiyor, *soluğanımda tılpıvum keñerdi*: dinlenince nefesim rahatladı, *çaşçık igi bolğanında kölüz keñerdi*: çocuk iyileşince kalbimiz ferahladı.

Keñertiv genişletme, bolaltma, yaygın hale getirme.

Keñertmek genişletmek, bolaltmak, yaygın hale getirmek.

Colnu keñerte turadıla: yolu genişletiyorlar, *cıkkırını teşigin keñertme*: fıçının deliğini genişletiyorum, *kölekni çağasın keñertigiz*: gömleğin yakasını genişletin, *tınç çaşavnu keñertirge kerekbiz*: rahat yaşamı yaygın hale getirmemiz gerekir.

Keñeş istişare, müzakere, danışma, sohbet, yarenlik. *Alkın ~ni bardıradıla*: henüz müzakereyi sürdürüyorlar, ~ *etiv*: istişare etme, karar için toplanma, *ala ~ge cıyılğandıla*: onlar istişare için toplanmışlar, *el* ~: halkın istişare toplantısı.

Keñeşmek istişare etmek, müzakerede bulunmak, danışmak, karar için toplanmak. *Atam anam*

bıla bir keşeşeyim: annem babam ile bir danışayım, *keşeşmey begim etallık tülme:* istişare etmeden karar veremem, *keşeşip söleş:* istişare ederek konuş, *tamadalarımız cıyılıp keşeşedile:* büyüklerimiz toplanıp müzakere yapıyorlar.

Kejine genişliğine, enlemesine, enine, ardına kadar. *Eşikleni ~ açıp turmağız:* kapıları ardına kadar açıp durmayınız, *col sabannı ~e kesedi:* yol tarlayı enlemesine kesiyor, *cerni uzunı bıla ~ igi karağız:* arazinin uzamına ve enlemesine iyi bakınız.

Kejiv kölü ~: gönlü rahatlama, içi ferahlama.

Kejlik en, genişlik, vasilik. *Oramnı ~i ceterikdi:* sokağın genişliği yeterlidir, *baçanı uzunı bıla ~i tenđi:* bahçenin uzunluğu ile genişliği eşittir.

Kejmek genişlemek, rahatlamak, ferahlamak, kalbi ferahlamak, oh demek. *Cavnu bizge eter amanlığı kesine aylandı, bizni da kölübüz keğdi:* düşmanın bize yapmak istediği kötülük kendine döndü, bizim de içimiz rahatladı, *oh dep bir kölüm keğdi:* oh diye, kalbim ferahladı.

Kejtin uzaktan, dolanarak, dolaşarak. *~ aylanıp keldik:* uzaktan dolaşarak geldik, *~ keltirip söleşedi:* uzaktan dolandırarak konuşuyor, dallandırıp budaklandırarak konuşuyor, *ala ~ ozdula:* onlar uzaktan geçtiler, *~ barğan col:* dolaşarak giden yol.

Kep kalıp. *Kurç kuyuvçu ~:* ergimiş çeliğe şekil veren kalıp, çelik

dökülen kalıp, *~lege uruv:* kalıplara yerleştirme, *kirpiç ~:* kerpiç kalıbı, *börk ~:* takke kalıbı, şapka kalıbı, *çuruk ~le:* ayakkabı kalıpları, *bir ~den çıkğança:* bir kalıptan çıkmış gibi, *~ge salıv:* kalıba koyma, *~ine cıymak:* kalıbına koymak, haddini bildirmek, çıktığı yere sokmak.

Kepci kalıpcı, kalıba koyucu, kalıplayıcı.

Keptiriv kurutma. *Şibiji ~:* biber kurutma, *buday ~:* buğday kurutma.

Keptirmek kurutmak. *Biçen keptirebiz:* ot kurutuyoruz, *künde ~:* güneşte kurutmak, *otda ~:* ateşte kurutmak, *ol siydirden da eter keptirden da eter (d):* o hem ısetir hem de kurutur.

Kep-kerti gep gerçek, tamamen gerçek. *Aythanıñ ~~di:* dediğin gep gerçek.

Keplemek kalıba koymak, kalıplamak; tıknamak, tıka basa yemek (mec.). *Kiyiz börknü kepleydile:* keçe şapkayı kalıba koyuyorlar, *kozu etni aşırı kepledile:* kuzu etini adamakıllı tıkına tıkına yediler, kuzu etini tıka basa yediler.

Keplev kalıba koyma, kalıplama, tıknama, tıka basa yeme.

Kepmek kurumak. *Topurak kepti:* toprak kurudu, *biçen keptendi:* ot kurumuş.

Kerahat / kârahat mekruh, kerahat, kerih, iğrenç, tiksinti verici. *~ zat:* iğrenç şey, *~ uvakit kirdi:* kerahat vakti girdi, *namazım ~ boldu:* namazım mekruh oldu, namazım bozuldu.

Keramat keramet, ermişlik. *Azamat efendide ~ işanla bardı:* Azamat efendide keramet belirtileri var, *anı ~ımı bardı:* onun kerameti mi var?

Kerbaş boynuzları iki yana gerilmiş, boşnuzları iki yana uzamış. ~ *iynek:* hilal boynuzlu inek.

Kere kere, kez, defa. *Eki ~ bardım:* iki defa gittim, *nença ~ ayırıkma:* kaç kez söyleyeceğim, *birinçi ~:* ilk defa, *beş ~ beş:* beş kere beş.

Kerek 1. Alet, takım, el aleti. *Kol ~le:* el aletleri, *çurukçu ~:* kunduracı aletleri, *at ~le:* at takımları, eyer takımı, *uvçuluk ~le:* avcılık aletleri, *üy ~le:* ev aletleri, *çabak tutuvçu ~le:* balıkçı takımı, balık tutma aletleri; 2. İhtiyaç, gereksinim, lüzumlu şey, ihtiyaç. *Ne ~di:* ne lazım, neye ihtiyacın var, *kezik kesime ~di:* çakı kendime lâzım, ~ *~i bardı:* ne gereği var, ~ *bolmak:* lâzım olmak, gereksinmek, lüzum etmek, *anı aytırğa ~di:* onu söylemek gerek, ~ *in tapdıriv:* ihtiyacını karşılama, ihtiyacını temin, ~ *zatla:* lüzumlu şeyler, ~ *zamanda tabılmaz:* ihtiyaç duyulduğunda bulunmaz, ~ *in bermek:* haddini bildirmek, ağzının payını vermek, *Azamat Soslanı ~in berdi:* Azamat Soslan'ın ağzının payını verdi.

Kerekli ihtiyaç, lüzumlu şey, gerekli, lüzumlu, maruzat, muhtaç. *Meni köp ~m bardı:* benim çok ihtiyacım var, ~ *zatla:* lüzumlu şeyler, *halknı ~si:* halkın ihtiyacı, *em ~:* en lüzumlu, ~ *mi aytırğa kelgenme:* maruzatımı söylemeye geldim, ~ *si çaklı:* ihtiyacı kadar, ~ *bolmak:* gereksinmek, ihtiyacı

olmak, ~ *sine karmak:* ihtiyacına bakmak, ihtiyacını gidermeye çalışmak, *ol karar ~ bolğandı:* o bakıma muhtaç olmuş, *anı ~sin berdim:* onun ağzının payını verdim(mec.), onun ihtiyacını verdim, ~ *keşden tanılır (d):* ihtiyacı olan uzaktan anlaşılır, muhtaç uzaktan tanınır.

Kereksiz lüzumsuz, gereksiz, fuzûlî. ~ *zatla:* lüzumsuz şeyler, ~ *köten:* lüzumsuz böbürlenme, ~ *koşaklaniv:* lüzumsuz cilvelenme, sıkıcı nazlanma, ~ *nakırda:* lüzumsuz şaka, eşek şakası, ~ *guruşka:* lüzumsuz gücenme, gereksiz darılma, ~ *guruşkaçı büsürevsiz caraşır (as.):* gereksiz yere darılan kendisi barışır, ~ *cerde betsiz bolma, cetgen cerde kölsüz bolma (as.):* gerek olmayan yerde ortaya çıkma, gerek olan yerde de yüreksiz olma, ~ *uyalğan ülüşsüz kalır (as.):* lüzumsuz utangaç hissesiz kalır, *kereklişe kereksizge da söleşip turğan:* lüzumluya da lüzumsuzu da konuşup duran.

Kereksizge gereksiz yere, lüzumsuz yere, boş yere. ~ *aylanırğa bek süyedi:* lüzumsuz işlerin peşinden koşmayı çok seviyor, ~ *aylanğan:* lüzumsuz işler müdürü, ~ *ge açha çoyğan:* lüzumsuz yere para harcayan, ~ *kayğı etese:* boş yere kaygılanıyorsun.

Kerelegen çarpan.

Kerelemek çarpmak, çoğaltmak, tezyidetmek. *Üçnü üçge kerelesen toğuz bolur:* üçü üçe çarparsan dokuz olur, *malnı sanın kereleğe*

dep katı işleybiz: hayvanların sayısını çoğaltmak için sıkı çalışıyoruz, *kerelep çıkarıv:* çarparak bulma.

Kereleniv çarpılma, çoğalma, kerelenme.

Kerelenivçü (mat.) çarpılan. *Kerelevçü bıla ~:* çarpan ile çarpılan.

Kerelenmek çoğalmak, kerelenmek, çarpılmak. *Beş beşge kerelense cıyırma bıla beş bolur:* beş ile beş çarpılırsa yirmibeş olur, *malnı sanı kerelenip baradı:* hayvanların sayısı çoğalıp gidiyor.

Kerelenen çarpım, çarpılan.

Kerelev çarpma, çoğaltma. *~nü tablosu:* çarpım tablosu.

Kerelevçü çarpan. *~ nöger:* ortak çarpan.

Kergiç gerici, gergef, gergi, kalıp. *~ ge salıv:* gerici alete yerleştirme, *~de tikmek:* gergefte dikmek, *cuvurğan ~:* yorgan gergisi, yorgan gerici alet.

Keri geri, uzak, ırak. *Katımdan ~ tur:* yanımdan uzak dur, *~ urmak:* geri çevirmek, reddetmek, *~ kıstav:* gerisin geri kovma, uzaklara kovma, *bizden ~ çaşaydı:* bizden uzak yaşıyor, *~ ketme:* uzak gitme, *aradan ~ tarthan küç* (fiz.): merkezkaç kuvveti, *İgilikni beri etsin-Amanlıkni ~ etsin* (dua): iyiliği beri etsin kötülüğü geri etsin.

Keriliv gerilme, açılma, genişleme.

Kerilmek gerilmek, açılmak, genişlemek, bollaşmak. *Börküm kerilip ullu bolğandı:* borküm gerilerek bollaştı, *kerilip urmak:* gerilip vurmak, *kanatları kerilgendi:* kanatları gerilmiş,

kanatları açılmış, *eşik kenjine kerilip turadı:* kapı ardına kadar açılıp duruyor, *çuruklarım kerildile:* ayakkabılarım genişlediler.

Kerilmek-sozulmak genişlemek uzamak, gerilmek uzamak.

Keriv germe, açma, genişletme.

Kerivan kervan, deve dizisi. *~ kırğan culduz:* kervan kıran yıldızı.

Kerki çepin, enine ağızlı balta, kesere benziyen palta.

Kerkiç ağacı kertmek veya yontmak için kullanılan keskiye benzer alet (ağaçtan biblo, vs. yapan ustalar kullanır).

Kerkilgen kertilmiş, kertiklenmiş, kertilen.

Kerkiniv kerkinme.

Kerkinmek kerkinmek, ileri geri hareket etmek.

Kerkiv kertme, kertik açma.

Kerkme kertik. *Cıl sayın bir ~ salama:* her yıl bir kertik koyuyorum.

Kerkmek kertmek, kertik açmak, kertiklemek. *Ağaçni kerkip işan saldım:* ağacı kerterek işaret koydum.

Kerme germe, gergin, gerilmiş, kıyılmış. *~ kaşla:* kıyılmış kaşlar, gergin kaşlar.

Kermek germek, iki yana açmak, genişletmek, *burun teşiklerin kerdı:* burun deliklerini genişletti, *kaşların kerdı:* kaşlarını gerdi, *kepge salıp kerdim:* kalıba koyup genişlettim, *kenjine ~:* enlemesine uzatmak, ardına kadar açmak, *eşikni ~ açdı da ketdi:* kapıyı ardına kadar açtı da gitti.

Keroh (malk.) bk. *geroh.*

Kerpes saadet, mutluluk, bahtiyarlık, hoşnutluk.
Kerpesleniv mutlu olma, keyiflenme, gururlanma, kabarma, azametlenme.
Kerpeslenmek hoşnut olmak, keyiflenmek, gururlanmak, azametlenmek, kabarmak, büyükmek. *Kerpeslenip caşamak*: mutlu halde yaşamak, keyifli yaşamak, *gugurukku kerpeslenip kanat kağadı*: horoz kabarak kanat silkiyor, *tögeregine kerpeslenip karaydı*: çevresine gururlanarak bakıyor.
Kerpesli mağrur, çalimli, azametli.
Kertda gerçek, gerçekten; vah. ~ *alaymıdı*: gerçekten öyle mi, ~ *degenime*: gerçeği söylersem, gerçeği söylemek gerekirse, ~ *degenime sen ozdun da*: gerçeği söylersem sen haddini aştın, gerçeği söylemek gerekirse sen ileri gittin, ~ *harip*: vah zavallı, ~ *deyse*: gayet tabii, -*Istampulğa ertdenbıla barıp inirge kaydım*. - *Kertda deyse uçak bıla!* -İstanbul'a sabah gidip akşama döndüm. - Gayet tabii uçakla.
Kerti gerçek, hakikat, doğru, hakiki. ~*ge öpkeleme* (d): gerçeğe küsme, ~*mi aytasa*: gerçek mi söylüyorsun, *ol aythan ~di*: onun dediği gerçektir, ~ *zat*: gerçek şey, ~ *aytmak*: gerçeği söylemek, *sözüne ~ bolmak*: sözüne sadık olmak, sözünü tutmak, ~ *altın*: hakiki altın, ~ *cuvuk*: hakiki akraba, ~ *duniya*: öbür dünya, gerçek alem, ~ *kölün bılamı aytasa*: hakikaten kalpten mi söylüyorsun, ~ *aythanğa ayğak*

cok (d): gerçek söyleyene ispat gerekmez, ~ *teñ kıyınlıkda tanılır* (as.): gerçek arkadaş zorlukta belli olur, ~ *ciltırar, ötürük kaltırar* (as.): gerçek parlar, yalan titrer, ~*ni kirit tıymaz* (as.): gerçek kilide vurulamaz, ~ *sözge karıv çok* (d): gerçek söze güç yetmez.

Kertiçi gerçekçi, realist.

Kertiçilik gerçekçilik, realizm.

Kertilik doğruluk, gerçeklik,

hakikat. ~*den ayrılmamız*:

doğruluktan ayrılmayınız, ~*ni*

belgilerge kerekbiz: hakikati

belirlemek gerekir, ~*ni belgilegen*

şağatla: gerçeği ortaya çıkararak

şahitler, ~*ni tintiv*: gerçeği

araştırma.

Kertme armut. ~ *terek*: armut

ağacı, *çeget ~*: yaban armudu,

ahlat.

Kesamat anlaşma, sözleşme,

mukavele. *Arabızdağı ~ha köre*:

aramızdaki anlaşmaya göre, ~

etmek: anlaşma yapmak, sözleşme yapmak.

Kesamatlamak anlaşmaya

varmak, anlaşmak, sözleşmek,

belirlemek. *Bağasın kesamatlarğa*

kerekdi: fiyatını belirlemek gerekir,

malğa kalay karalırın kesamatladık:

hayvanlara nasıl bakılacağı

hususunda anlaştık.

Kesek parça, kesek, bölüm, azıcık,

mahdut miktarda. *Buday ~ibiz*

tavusuladı: mahdut miktardaki

buğdayımız tükeniyor, ~ *kesek*:

ekmek parçası, *bir ~*: bir az, bir

parça, bir nebze, *birinçi ~*: birinci

bölüm, *romannı üçünçü ~i*:

romanın üçüncü bölümü, ~*lege*

bölüv: parçalara ayırma, *korğaşın*

~ *kaydadı*: kurşun parçası nerede,
~ ~ *etmek*: parça parça etmek,
parçalara bölmek, ~ *zamanda*
boşadık: tazıcık sürede bitirdik, *bir*
~ *sabırlık sal*: birazcık sabret, *bir* ~
es cıydı: biraz şuurunu topladı, *tañ*
~: oldukça bir miktar, ~ *kesek*
malı bardı: oldukça bir miktar malı
var, *tañ* ~ *ni sakladıla*: oldukça bir
süre beklediler, *igi* ~: bir hayli,
oldukça, *igi* ~ *den beri saklaydıla*:
bir hayli zamandan beri bekliyorlar,
igi ~ *den beri*: bir hayli zamandan
beri.

Kesekçik azıcık, birazcık, pek
mahdut, çok sınırlı, edat (gr.). ~
kapdır: birazcık yedir, *budaynı* ~ *i*
kalğandı: buğdayın pek mahdut
miktarı kalmış, ~ *ber*: azıcık ver,
bir ~ *oltur*: birazcık otur, ~ *ni sakla*:
birazcık bekle; *soruvçu* ~ *le*: soru
edatları, *begitivçü* ~ *le*: pekiştirici
edatlar, *oğaylavçu* ~ *le*: olumsuzluk
edatları, *soruvçu* ~ *le*: soru edatları.

Kesekle nezle. ~ *tiymek*: nezle
bulaşmak, *Soslanğa* ~ *tiygendi*:
Soslan'a nezle bulaşmış.

Keseklemek parçalamak, keseklere
ayırmak. *Malnı soyup kesekledi*:
hayvanı yüzüp parçalara ayırdı.

Keseklev parçalama, parçalara
ayırma.

Keselekke (zoo.) kertenkele.
Cılanğa uv bergen ~: yılanı
zehirleyen kertenkele, yeşilistan
adı verilen kertenkele türü, *ebze*
~: semender, *suv* ~: su
semenderi.

Kesev (malk.) bk. *kösev*.

Kesgin etkili, tesirli, belirli, açık
seçik, vazih, düzgün. ~ *avaz bıla*
cırlaydı: dokunaklı sesle şarkı

okuyor, *anı* ~ *hatı bardı*: onun
düzgün yazısı var, ~ *söz*: etkili söz,
~ *aytmak*: açık seçik söylemek.

Kesginlemek netleştirmek, açık
hale getirmek, belirgin hale
getirmek. *Aytırığı kesginlep ayt*:
söyleyeceğini netleştirerek söyle,
haparibızın kesginlesekim da
añılar: hikâyemizi açık hale
getirirsek her kes anlar.

Kesginlev netleştirme, açık hale
getirme.

Kesi kendi, özü, kendisi, şahsı. ~ *ñ*
aythança et: kendi dediğin gibi
yap, ~ *allına*: kendi kendine, kendi
başına, ~ *ne bazğan*: kendine
güvenen, ~ ~ *ne*: kendi kendine, ~
~ *in asırarğa küreşedi*: kendi
kendini geçindirmeye çalışıyor, ~ *ñi*
boş cerge kıynama: kendini boş
yere zora sokma, *bu meni* ~ *mikidi*:
bu benim kendiminkidir, ~ *adamı*:
kendi adamı, yakını, ~ *ömürümde*
körmegenme: hayatım boyunca
görmedim, ömrümde görmedim, ~
kereklisine karamak: kendi
ihtiyacına bakmak, defî hacette
bulunmak (mec.), ~ *kıyını bıla*
caşaydı: kendi emeği ile geçiniyor,
anı ~ *me atağanma*: onu kendime
seçtim, onu kendime işaretledim,
~ *cañız aylanadı*: kendi başına
dolaşiyor, ~ ~ *mden uyalama*:
kendi kendimden utaniyorum, ~ *ñi*
nek turğuztğansa: kendini niye
şişirdin, yüzünü niye astın, ~ *n eriş*
buruş etmek: yüzünü asmak,
kendine soğuk bir çehre vermek,
ağzını yüzünü buruşturmak, ~
arbazında it da kayır boladı (as.):
kendi avlusunda köpek sert olur, ~
başın çegetde börü da asıraydı

(as.): kendi kendini ormandaki kurt bile geçindirir, *~ bilmey edi da elni ürete edi* (as.): kendisi bilmiyordu, halka öğretmeye kalkıyordu, *~ne duppuk balta elge citi balta* (as.): kendine küt palta, aleme keskin palta, *~ ciğilğan cılamaydı* (as.): kendi düşen ağlamaz, *~ne kerek bolsa tülkü, seje kerek bolsa kirpi:* kendine lâzım olunca tilki, sana lâzım olunca kirpi (a.), *~nden küçlüden aslan da korkadı* (as.): kendinden güçlü olandan aslan bile korkar, *~ kartnı esi kart* (d): kendi yaşlananın akli da yaşlanır, *~nden çıkmagan kir ~ne cabısmaz* (as.): kendinden çıkmayan kir kendine yapışmaz, *~m ettim hata kayrı barayım sata* (d): kendim düştüm hataya nereye gideyim satmaya, *~ ~n carathan ~n Allah caratmağan* (as.): kendi kendini beğenen kendini Allah beğenmeyen.

Kesiligiden kendiliğimden. *~ bilay aytama:* kendiliğimden böyle konuşuyorum.

Kesişiv kesişme, bir biri üzerinden geçme; kücadele etme.

Kesişmek kesişmek, bir birini kesmek, bir biri üzerinden geçmek, çaprazlamak. mücadele etmek. *arba col bila tren colnu kesişgen cerinde:* araba yolu ile tren yolunun kesiştiği yerde.

Keskiç keski, kesici alet; mania, bent. *Temir ~:* demir keski, *miyala ~:* cam kesici alet.

Kesmek kesmek, dilmek. *Boynun ~:* boynunu kesmek, *mal ~:* hayvan kesmek, *barmağımı kesdim:* parmağımı kestim, *çort ~:* makta kesmek, ufkî istikamette

kesmek, *bağa ~:* paha biçmek, *bolcal ~:* mühlet biçmek, vade belirlemek, *temirni tot kesgendi:* demiri pas bağlamış.

Keşemer bk. *kaşemer.*

Keşene anıt mezar, türbe. *Goşayah Biyçeni ~si:* Goşayah Prensesin anıt mezarı.

Ket 1. Git. *~ allımdan:* git önümden, *kayrı keterik esen ~:* nereye gideceksen git; 2. Hadi, yok be, hadi canım!

- *Ket, ket! Aldama!* → Hadi, hadi! Atma!

Ketemeni gideceğim demesi, gidiyorum demesi. *Anı ~ tohtamaydı:* onun gideceğim demesi bitmez.

Keten bk. *geten.*

Keteriv giderme, uzaklaştırma, silme.

Ketermek gidermek, silmek, uzaklaştırmak. *Könçekni kir tamğasın keter:* pantolonun lekesini sil, *aman iyisni keterirge küreşebiz:* fena kokuyu gidermeye uğraşyoruz, *em ahırında caşnı üyden keterdiñ:* en sonunda oğlanı evden uzaklaştırdın, *kemlikleni barın ketereyik:* kötülüklerin hepsini giderelim.

Ketgen giden geçen, geçmiş. *~ zaman:* geçen zaman, *~ suv kaytmaz* (as.): giden su geri dönmez.

Ketiv gitme, geçme, düşme.

Ketmek gitmek, geçmek, düşmek. *İşge ~:* işe gitmek, *ala Teberdige ketdile:* onlar Teberdi'ye gittiler, *arлак ket:* biraz öteye git, *ertden bila ketip injirge kaytırıkma:* sabah gidip akşama döneceğim, *kete*

turup alırğa unutmı: giderken almaya unutmı, *cukum ketgendi:* uykum gitti, *arığanım ketdi:* yorgunluğum gitti, *zamannı kalay ketgenin bilalmadık:* zamanın nasıl geçtiğini bilemedik, *saña tarala ketdi ömürüm:* sana arzu duyarak geçti ömrüm, *ocakda süt ketdi:* ocakta süt taşı, *kayadan ketip ölgendi:* kayadan düşerek ölmüş, *suvğa ~:* suda boğulmak, suya düşmek, suya gitmek, *ozup ~:* geçip gitmek, *köre ~:* görerek gitmek, *çaçılıp ketdi:* dağılıp gitti, dağılıp düştü.

Ketmezça gitmeyecek şekilde, silinmeyecek şekilde, çıkmayacak şekilde. *Tamğa ~ siğendi:* leke çıkmayacak şekilde sinmiş, *Allah ~ kıynlık bersin:* Allah ebedî bela versin!

Ketmezlik gitmeyecek, çıkmayacak, ebedî, silinmeyecek, çıkmayacak. *Esden ~ eskerivle:* akıldan çıkmayacak anılar, ~ *tamğa:* silinmeyecek leke, ~ *ayıp:* ebedî yüz karası, ~ *kıynlık:* ebedî zahmet, ~ *can:* çıkmayacak can.

Kez bel, belen, kesik, oyuk, kertik. *Tavnu ~i bıla ötdük:* dağın beleninden geçtik, *cağanı ~:* yakanın oyuğu, ~ *ayıriv:* oyuk açma, kertik yapma.

Keziv (malk.) bk. *közüv.*

Keziv bk. *közüv.*

Kezivli bk. *közüvlü.*

Kezlev (malk.) bk. *közlev.*

Kezlik kertik açmaya yarayan, oymaya yarayan. ~ *bıçak:* çaki pıçağı, çaki.

Kıcramak azarlamak, paylamak, tekdiretmek, bağırıp çağırmak.

Sabiyleni kıcırıp söleşe turma: çocukları azarlıyarak konuşmamalısın, *kıcırma da üretirge küreş:* azarlama da öğretmeye çalış, *Soslan sabiyni kıcırarğa bek öçdü:* Soslan çocuğu paylamayı adet edinmiş, *kıcırıp cüregin alasa:* bağırıp çağırarak ödünü patlatıyorsun.

Kıcırav azarlama, paylama, bağırıp çağırma.

Kıcıravçu azarlayıcı, paylayıcı, bağırıp çağırmayı seven.

Kıçhaç → **Kışhaç.**

Kıçırğan seslenen, sesleniş, bağırın, bağırma, ünleyen, ünleme; okuyan, okuma, , öten, ötme. *Anı ~ tavuşu bilayğa keledi:* onun bağırma sesi buraya geliyor, *sabiyni ~ın eşittigizmi:* çocuğun ünlemesini duydunuz mu; *azan ~ tavuş:* ezan okuma sesi, *kuş ~ tavuş:* kuş ötmesi sesi.

Kıçırık bağırıtı, ses, çığlık, ünleyiş, sesleniş. ~ *etmek:* bağırarak, çığlık atmak, *açı ~ etdi:* acı çığlık atdı, ~ *dan aldırma:* bağırıtıyla doldurmak, *bolğannı ~dan aldirdila:* her tarafı bağırıtıyla doldurdular, ~ *etip cılaydı:* çığlık atarak ağlıyor, *anı ~i cüregimi tertiretdi:* onun ünleyişi kalbimi titretti.

Kıçırıkçı bağırın, çığırın, cayırtıcı, ünleyici.

Kıçırık-hahay → **kıçırık-sıyıt.**

Kıçırık-sıyıt feryat-figan, bağırıp çağırma. *Üyünden ölüük çıkğança ~-~ etedile:* evinden ölü çıkmış gibi feryat-figan ediyorlar, ~ - ~ *bıla cuk eter karıvuğuz çokdu:*

bağırıp çağırma ile bir şey yapacak haliniz yok.

Kıçırım bir uzunluk ölçüsü, seslenim. [Bağırma sesinin çıkış noktasından en son duyulduğu mesafeye kadar olan uzunluk, bu takriben 1 km'dir], bk. *Çakırım*.

Kıçırıklık seslenimlik, bir seslenimlik mesafe. *Eki ~ col:* iki seslenimlik yol (2 km'lik yol).

Kıçırışmak bağırışmak, çağırışmak, bağırıp çağırışmak; ötüşmek.

Kıçırışuv bağırışma, çağırışma, bağırışıp çağırışma; ötüşme.

Kıçırır bağırma, seslenme, ünleme, çığlık atma, haykırma; okuma, ötme.

Kıçırırçu¹ bağırıcı, çığırkan, tellal, haykırıcı.

Kıçırırçu² → guguruk.

Kıçırmak bağırmaq, seslenmek, ünlemek, çığlık atmak, haykırmaq; okumak, ötmek. *Koduçu kıçıradı:* tellal sesleniyor, *Satanay kıçırıp cıladı:* Satenay çığlık atarak ağladı, *kıçırıp turma:* bağırıp durma, *tavuşuğuznu eşitdirirge izley esegiz taymazdan kıçırığız:* sesinizi duyurmak istiyorsanız durmadan haykırınız, *kodu ~:* tellal bağırmaq, bağıraraq ilan etmek, *bagaça kıçırma:* çakal gibi bağırma; *ertden azan kıçıradı:* sabah ezanı okunuyor, *azan ~:* ezan okumak, *gugurukla kıçıradıla:* horozlar ötüyorlar.

Kıçırmay bağırmadan, sesini yükseltmeden. *~ söleş:* bağırmadan konuş, *tamadalağa ~ söleşirge kerekse:* büyüklere sesini yükseltmeden konuşmalısın.

Kıdırır gezme, dolaşma, baştan sona kadar dolaşma; kazıma, dibinden kazıma.

Kıdırmak gezmek, dolaşmak, baştan sona kadar dolaşmak, her tarafını gezmek; kazımaq, dibinden kazımaq *Bolğannı kıdırıp keldigizmi:* her tarafı dolaşıp geldiniz mi? *Duniyanı kıdırsam aylanğandan toymam:* dünyayı baştan sona kadar dolaşsam gezmekten doymam; *cañı meşina sabannı tübün kıdırıp çaladı:* yeni makine tarlayı dibinden kazıyarak biçiyor, *meni çalkım hansnı kıdırıp çaladı:* benim tırpanım otu dibinden yalıyor biçiyor.

Kıh / gıh / giñ (çocuk dilinde) kaka. *Ol ~dı tiyme:* o kakadır dokunma, *~! Tu! Kaka!* Sabiyçik ~ etdi: çocuk altına yaptı, çocuk kasını yaptı, *sabiyni ~ın etdirip catdır:* çocuğun kakasını yaptırarak yatır, *~ım kelgendi:* kakam geldi.

Kıj bk. *gıj*.

Kıjğıldayan kaynaşan, kıpırdaşan.

Kıjğıldamak kaynaşmak, kıpırdaşmak, vıcık vıcık olmak, karışıp kaynaşmak. *Buday bürtükleni içinde kumurshala kıjğıldaydıla:* buğday tanelerinin arasında karıncalar kaynaşıyor, *kıjğıldap turmak:* karışıp kaynaşıp durmak, *malnı carasında kurtla kıjğıldaydıla:* hayvanın yarasında kurtlar kıpırdaşıyorlar.

Kıjğıldav kaynaşma, kıpırdaşma, vıcık vıcık olma.

Kıjğıl-mıjğıl kaynaşma, karışıp kaynaşma, vıcık vıcık. *Soslan uvak sabiyleri ~ ~ bola turadıla:* Soslan'ın küçük çocukları karışıp

- kaynaşp duruyorlar, ~ ~ etmek: kaynaşmak, *Koynu carasında kurtla* ~ ~ etedile: koyunun yarasındaki kurtlar kaynaşp duruyorlar, *malnı milğı* ~ ~ *kamijakdan tolğandı*: hayvanın leşi vıcık vıcık böcekle dolmuş.
- Kılçık** kılçık (balıklarda), bk. kılkı, bazı bitkilerde bulunan kıl gibi ince ve sert kısım. *Çabaknı ~ tamağıma cabışdı*: balığın kılçığı damağıma yapıştı, *buday ~*: buğday kılçığı, *kudoru ~*: fasülye kılçığı.
- Kılçıklanmak** kılçıklanmak, kılçık bağlamak. *Arpa başla kılçıklana tebiregendile*: arpa başakları kılçıklanmaya başlamışlar.
- Kılçıklanuv** kılçıklanma, kılçık tutma.
- Kılçıklı** kılçıklı. ~ *buday*: kılçıklı buğday, ~ *kudoru*: kılçıklı fasülye, ~ *çabakla*: kılçıklı balıklar.
- Kıldı** nemli, ıslak. *Suv ~*: sırlıklam, *cer busağatda ~dı*: yer şimdi ıslaktır, ~ *köpür*: killi toprakla sıvanmış köprü (Uçkulan Köprüsü gibi).
- Kıldılık** ıslaklık, nemlilik.
- Kıldirmek** kıldirmek. *Efendi künorta namaznı kıldirdi*: imam öğle namazını kıldirdi.
- Kılev** ciliz, siska, çelimsiz, zayıf. ~ *sabiy*: siska çocuk, ~ *at*: ciliz at.
- Kılevüz** → **Kılev** (az kullanılır).
- Kılıb** → **Kılıf** (nadir kullanılır).
- Kılıblı** yaramaz, afacan.
- Kılıç** 1. Kılıç, kılıç. ~ *cara*: kılıç yarası, *citi ~*: keskin kılıç, ~ *cara bitelir*, *avuz cara bitelmez*: kılıç yarası iyileşir, dil yarası iyileşmez (as), *can ~*: ebem kuşağı, alaimisema, gökkuşağı, *teyri ~*: ebemkuşağı, gökkuşağı 2. Sürgü, sürme kilit. *Eşikni artından ~ salırğa unutma*: kapıyı arkadan sürgülemeyi unutma.
- Kılıçağaç** avlu kapısını kapatmaya yarayan sırik şeklinde ağaç sürgü.
- Kılıf** yaramazlık, çapkınlık, haylazlık (kullanılmayan kelime).
- Kılık** kılık, vasıf, karakter, yaradılış, tabiat, huy, özellik. *Aman ~*: kötü huy, *ariv ~ bolğan adam*: iyi karakteri olan adam, *canuvar ~*: vahşi tabiat, *ariv ~ğa üretiv*: güzel huya öğretim, *sabiy ~*: çocuksu özellik, ~ *etmek*: huysuzlanmak, huysuzluk etmek, *anı allay ~* *cokdu*: onun öyle bir vasfı yoktur, *tülkü ~*: tilkilik, kurnazlık, *Soslannı ~* *alaydı*: Soslanın yaradılışı öyledir.
- Kılıklı** huylu, tabiatlı, hususiyetli, karakterli, vasıflı, yaradılışlı; huysuz. *İgi ~ adam*: iyi huylu adam, *kallay kılıklıdı*: nasıl yaradılışlı, *aman ~ kötü karakterli*; ~ *sabiy*: huysuz cocuk.
- Kılıklılık** huyluluk, vasıflılık, karakterlilik; huysuzluk. *Ariv ~*: güzel huyluluk, *aman ~*: kötü vasıllık; *anı ~ kaçan da üsündedi*: onun huysuzluğu her zaman üstündedir.
- Kılıksız** huysuz, aksi. ~ *sabiy*: huysuz çocuk, ~ *adamnı katına da barma*: aksi adamın yanına bile uğrama.
- Kılıksızlanmak** huysuzlanmak, aksilenmek, huysuzluk etmek.
- Kılıksızlanuv** huysuzlanma, huysuzluk etme, aksilenme.

Kılıksızlık huysuzluk, aksilik. *Sabiy* ~ *etedi*: çocuk huysuzluk ediyor, ~*ırnı belgili etdi*: aksiliğini belli ettin.

Kilisa / kilisa kilise, mâbet. *Çıvt* ~: havra, yahudi mâbedi, *hıristiyan* ~: hıristiyan kilisesi.

Kılki başak kılçığı. *Buday* ~: buğday başağı kılçığı, *ındırçığa* ~ *cabışır*: harmanda çalışana başak kılçığı yapışır (d).

Kılkıldamak kahkaha atmak, yüksek sesle gülmek; şır şır akmak, çalkalanmak. *Nek kılkıldaysız*: niçin kahkaha atıyorsunuz; *ırhı kılkıldap ağadı*: dere şır şır akıyor, *tulukdağı ayran kılkıldağanmıdı*: tulumdaki ayran çalkalandı mı?

Kılkıldav kahkaha atma, yüksek sesle gülme; şır şır akma, çalkalanma, şırıldama.

Kılıkyar (bot.) kuş kirazı.

Kılıkyar kılı yontacak kadar keskin, çok keskin, (mecazi anlamda) kılıç. ~ *kılıç*: çok keskin kılıç, *meni cülgüçüm ~dı*: benim çakım kılı yontacak kadar keskindir.

Kıllamak tüyleri kabartmak, tüylendirmek, tüyleri belirgin hale getirmek (nadiren kullanılır). *Camçını kıllap hazır etdik*: yamçının tüylerini kabartarak hazırladık.

Kıllandırmak→**Kıllamak**.

Kıllanıv tüylenme, kıllanma.

Kıllanmak tüylenmek, kıllanmak, tüyü çıkmak.

Kıllav tüylerini kabartma, tüylendirme.

Kıllavça (malk.) salıncak.

Kıllı sadece, tek başına. *Kesi* ~ *bolsa kayğırmaz edi*: sadece kendisi olsaydı önemi yoktu, *anı bergen* ~ *kalmay munu da bergendi*: sadece onu vermekle kalmamış, bunu da vermiş, *meni kesim* ~ *koymağız*: beni tek başıma bırakmayınız. [Bu kelimenin Türkiye türkçesinde tam karşılığı yoktur].

Kılmak kılmak, yerine getirmek. *Namaz* ~: namaz kılmak, *canazi namaz kıladıla*: cenaze namazı kılıyorlar.

Kılırıv kıldırma.

Kıltamak tiz sesli, cız cız sesli, ince sesli. *Ol* ~ *söleşse cüregime kiredi*: o cız cız sesli (adam) konuşunca içime fenalık geliyor.

Kıluv kılma, yerine getirme.

Kim bir nida ifadesi. ~ *deme!* Çıt deme, tık deme! *Kişini* ~ *etdirmedi*: kimseye çıt dedirtmedi.

Kımdırmak çaldırmak, aşirtmak, (argoda) içettirmek. *Cülgüçümü kımdırğanma*: çakımı çaldırdım.

Kımdıruv çaldırma, aşirtma.

Kımij (çocuk dilinde) çıplak.

Kımija çıplak, üryan, açık, soyunmuş. *Tüşümde kesimi* ~ *bolup kördüm*: rüyada kendimi üryan halde gördüm, *kıp~*: çırılçıplak, ~ *etmek*: soymak, çıplak hale getirmek, *kızılkımija*→bk **kıp~**, ~*ırnı cap*: açık yerini ört, ~*baş*: çıplak kafalı, *calan* ~: bk. **kıp~**.

Kımijalanmak soyunmak, çıplaklaşmak. *Kimijalap turadı*: soyunup duruyor, *kımijalanırğa kimden erkinlik alğansa*: soyunmak için kimden izin aldın?

Kimijalanuv soyunma, üryanlaşma.

Kimijalay üryan halde, soyunmuş halde, çıplak olarak.

Kimijalık çıplaklık, soyunmuşluk, üryanlık.

Kimijduv (çocuk dilinde) soyunmuş, anadan doğma.

Kimildamak kıpırdamak, hareket etmek, sallanmak. *Allıña kimilda:* öne (doğru) hareket et, çabuk yürü, *ceriñden kimildama:* yerinden kıpırdama, *ceñil kimilda:* çabuk hareket et, çabuk yürü, *kimildap turmak:* kıpırdayıp durmak, *tişim kimildaydı:* dişim sallanıyor, *kimildağan tavdan avar:* hareket eden dağdan aşar (as), *aytılgan iş bişer, kimildağan tiş tüşer:* konuşulan iş pişer, sallanan diş düşer (as).

Kimildav kıpırdama, hareketlenme, sallanma.

Kimildavçu → **Kimildavuk.**

Kimildavuk sürekli sallanan, oynak, kıpırdayıp duran, laşka.

Kimil-kimil kıpır kıpır. ~ ~ *etip turma:* kıpır kıpır etip durma.

Kimilmek çalınmak, aşırılmak (nadir kullanılır).

Kimiz kımız, kısarak sütünden yapılan içki. ~ *baytal:* kımız için sağım yapılan kısarak.

Kimilduv yerinde duramayan, kurtlu.

Kimp bir nida ifadesi. ~ *deme!* Gık deme! Gıkını çıkarma! ~ *etdirme!* Gıkını çıkarttırma, gık dedirtme.

Kimpaymak (malk.) → **Kampaymak.**

Kimsitmak gaspetmek, alıp götürmek, çalıp gitmek, zimmetine geçirmek. *Elni cerin kimsitğandı:* köyün arazisini zimmetine

geçirmiş, *uruçula Tavkannı koyların kimsitğandıla:* hırsızlar Tavkanın koyunlarını alıp götürmüşler.

Kimsituv gaspetme, alıp götürme, çalıp gitme, zimmetine geçirme.

Kimsiz sessiz, suskun, gıksız, suspus. ~ *bolmak:* gıkını çıkarmamak, gık dememek, *sabiyle ~ bolup turadıla:* çocuklar gık demeden duruyorlar, *ustaç içgeri kirgeninde ~ bolduk:* öğretmen içeri girince suspus olduk, ~ *etmek:* susturmak, *barbızni da ~ etdi:* hepimizi susturdu.

Kimsizlanmak suspus olmak, gıkını çıkarmamak, sesini kesmek.

Kimsizlanuv suspus olma, gıkını çıkarmama, sesini kesme.

Kimsizlik suskunluk, sessizlik, gıksızlık. *Bu ~ igige işan tıldü:* bu suskunluk hayıra alamet değil.

Kimtim 1. Telaş, vesvese, endişe, kemküm. ~ *bolmak:* endişe etmek, *alanı bir ~ları bardı:* onların bir telaşları var, ~ *etmek:* telaş etmek, *nedi bu ~:* nedir bu kemküm, *~ğa kerek çokdu:* vesveseye gerek yok. 2. İstek, arzu. *Saña bek ~ bolup turama:* sana çok arzu duymaktayım, ~ *etmek:* istemek, kıpırdaşmak, ima etmek. *Men ~ eteme, ol a betime da karamaydı:* ben onu istiyorum, o ise yüzüme bile bakmıyor, *aytırğa ~ etdi, alay a aytaladı:* söylemek istedi, ama söyleyemedi, *ala keterge dep ~ etedile:* onlar gitmek için kıpırdaşıyorlar, *cıyın ~ ete tebireğendi:* topluluk kıpırdaşmaya

- başladı, *biz anja ~ etip aytdık, ol a anılamadı*: biz ona ima edip söyledik, o ise anlamadı.
- Kımtımlamak** istemek, arzu etmek, ima etmek, kıpırdaşmak, hareketlenmek.
- Kımtımlav** isteme, ima etme, kıpırdaşma, hareketlenme.
- Kın** kabuğu soyulmamış mısır koçanı; kın, kılıf.
- Kın** kılıf, mahfaza, kın. *Kılıç ~*: kılıç kını, *kamamı ~ından çığardım*: kamamı mahfazasından çıkardım.
- Kına** kına. *~çaç*: kına saçlı, *~ salğan*: kına sürme.
- Kınk** gık, çit. *~ıñı çığarma*: gıkını çıkarma, *biyçesin~ etdirmey turadı*: hanımının gıkını çıkartmıyor.
- Kıñırboyun** boynu eğri.
- Kıñır** eğri, inhina, kavisli. *~boyun*: eğri kelle, *~ söz*: eğri söz, *~ sız*: eğri çizgi, *~ adam*: aksi adam, *~ kazıkğa ~ tokmak*: eğri kazıkğa eğri tokmak (d).
- Kıñırbel** beli çarpık.
- Kıñırına** eğrisine, aksine. *Tavkan kaçan da ~ barırğa süyedi*: Tavkan her zaman aksine gitmeyi sever.
- Kıñırlanma** eğrilme, eğilme, bel verme.
- Kıñırlanmak** eğrilmek, eğilmek, bel vermek.
- Kıñır-mıñır** eğribüğü, münhani, inhinalı. *~ ~ ete baradı*: eğrile büğüle gidiyor, *~ ~ colla*: eğribüğü yollar.
- Kıp-kımija (kıppa-kımija)** çırılçıplak, anadan doğma.
- Kıp-kızğaç** cip cimri, çok cimri.
- Kıp-kızıl** kıpkırmızı.
- Kıppa** yumak. *Halı ~*: iplik yumağı, *cün ~*: yün yumağı, *çille ~*: koza, ipek böceği yumağı, *çılamukları ~ ~ bara edi*: gözyaşları yumak yumak akıyordu.
- Kıppalamak** yumaklamak, yumak haline getirmek.
- Kıppalav** yumaklama, yumak haline getirme.
- Kıptı** makas. *Koy ~*: koyun kırpma makası, *kol ~*: el makası, *tırnak ~*: tırnak makası, *men koy, sen ~*: ben koyun, sen makas (benden alabildiğin kadar al, anlamına deyim). *~nı Cumarık işlese, kıyımni men da biçirme*: makası Cumarık (usta) yapmışsa, elbiseyi ben de biçirim (d).
- Kır** kır, az engebeli boş yer, bozkır (az kullanılır). *Tavnu ketip ~nı keldi*: hay sıra gitti, huy sıra geldi (d), *~da kalğança*: kırdan kalmış gibi (kuru arazide yiyeceksiz kalmış gibi, anlamına deyim).
- Kıral (kral)** devlet, ülke, memleket. *Tış ~la*: dış ülkeler, yabancı devletler, *~ kulluk*: devlet görevi, *~ kuruluş*: devlet kuruluşu, *bizni ~ımız bizge erkinlik berirge unamaydı*: bizim devletimiz bize özgürlük vermeyi kabul etmiyor, *Sen ~ıñı kuşu ediñ-Uça ediñ tavlada* (beyt): Sen ülkenin kuşu idin-Uçuyordun dağlarda, *~la arası*: uluslararası, milletlerarası, ülkelerarası, *ant ~ etmek*: yemin billah etmek, yemin şart etmek. *Ant ~ etip söleşdi*: yemin şart edip söyledi.
- Kıralçı** devletli, ülkeli, devletden, ülkeden, memleketten. *Ala barı da bir ~dila*: onların hepsi aynı

- ülkelidir, *ala kaysı ~ladıla?* Onlar hangi ülkedendirler?
- Kırallık** devletlik, devlet olma. ~ *bolğan milletle:* devleti olan milletler.
- Kırav** kırağı. ~ *tartmak:* kırağı yemek, kırağı dokunmak, ~ *tüşer zaman keldi:* kırağı düşme zamanı geldi, *anı çaçına ~ түşe tebregendi* (d): onun saçına kırağı düşmeye başlamış, onun saçı ağarmaya başlamış, ~ *kakğan çum igi boladı:* kırağı yemiş kızılık lezzetli olur, ~ *urğan gardoşla:* kırağı çalmış patatesler.
- Kırav** kırağı. ~ *tüşgendi:* kırağı düşmüş, *köget terekleni ~ urğandı:* meyve ağaçlarını kırağı vurmuş, ~ *urğan tekeçe kaltırıydı:* kırağı yekiş teke gibi titriyor (d).
- Kırdık** çim, çimen, yeşillik. ~ *urğan zaman:* çimenlerin yeşerdiği zaman, ~ *cırtıv:* çimen yolma, ~ *otlağan malla:* çimen otlayan hayvanlar, ~ *betli:* çimen renkli, ~ *bitdiriv:* çim yetiştirme, *tögeregibiz ~dı:* çevremiz yeşilliktir, ~ı *kururuk* (d)! Çimeni kuruyasica, kökü kesilesice!
- Kırdıklanıv** yeşillenme, çimenlenme.
- Kırdıklanmak** çimenlenmek, yeşermek. *Cer kırdıklandı:* toprak yeşerdi.
- Kırdırmak** kırıp geçirtmek, kırdırmak, imha ettirmek, (topunu) öldürtmek, yere serdirmek. *Terekleni kırdırdım:* ağaçları yere serdirdim, *Sovet Vlast kesi askerine kesi halkın kırdıra edi:* Sovyet Rejimi kendi askerine kendi halkını kırdırıyordu.
- Kırdıruv** kırdırma, yere serdirmeye, imha ettirme.
- Kırdış** çimen, ot; saç. *Caşıl ~:* yeşil çimen, ~ *cer:* çimenli arazi, ~ *ösmegen cer:* çimen bitmeyen yer, *tögerekni ~ küçlegendi:* çevreyi çimen sarmış, *üynü başında ~ kozlağandı:* evin çatısında çimen çıkmış; bu aman toprakda kaç bitmeydi: bu kötü toprakta ot bitmiyor.
- Kırdışlı** çimenli. ~ *cerle:* çimenli yerler.
- Kırğav** (malk.) ses, seda; fikir beyanı, oy.
- Kırğıç** kaşığı, kaşıcı alet.
- Kırğıy** mevzun, zarif, düzgün. ~ *sanla:* zarif kollar-bacaklar, ~ *sanlı:* mevzun vücudlu, ~ *sanlarıñı celle canurla tarayla:* zarif vücudunu yeller yağmurlar tarıyor (mısra).
- Kırğıyılık** zerafet, mevzunluk, düzgünlük, zariflik.
- Kırğıysan** mevzun vücudlu, zarif vücudlu.
- Kırğıysanlı** bk. *Kırğıysan.* ~ *sanlı toru atım:* zarif vücutlu doru atım.
- Kırğız** Kırgız.
- Kırğızlı** Kırgız halkına mensup, kırgız.
- Kırık** oyuk, oluk, yiv. *Kaya ~:* kaya oyuğu, *kamanı ~ı:* kamanın yivi, ~ *sürme:* oyuk açan rende.
- Kırıldamak**→**Gırıldamak.**
- Kırıldav**→**Gırıldav.**
- Kırılmak** kırılmak, yok olmak, mahvolmak, telefolmak, kayıp vermek, imha olunmak, (topluda) ölmek; kazınmak; itibarda

bulunmak, candan karşılamak, ağırlamak. *Ala suvukdan kırıla başlağandıla*: onlar soğuktan kırılmak üzereler, *caşlarıbiz Orus-German Uruşda köp kırılğandıla*: gençlerimiz Rus-Alman Savaşında çok kayıp verdiler. *Karaçaylıla Sürgünnü al cıllarında kırılıp tavusulurğa cetgen edile*: Karaçaylılar Sürgün'ün ilk yıllarında kırılıp yok olmaya yüz tutmuşlardı; *kazannı karası kırılıp arıvlanırğa kerekdi*: kazanın isi kazınarak temizlenmesi lazım, *kırılğan bıhıla*: (kabukları) kazınmış havuçlar; *konaklağa kemsiz kırıldık*: misafirlere ölçüsüz derecede itibar ettik.

Kırılıv ihtimam gösterme, itibar etme, yüceltme, aşırı ilgilenme.

Kırılıtmak ihtimam göstermek, itibar etmek, itibarda bulunmak, yüceltmek, (aşırı) ilgi göstermek, ağırlamak. *Ala ataların bek kırılıtdıla*: onlar babalarını çok yüceltiyorlar, *konakların bek kırılıtdıla*: misafirlerine çok itibarda bulundular, *ustazı bergen savğanı kırılıtp saklaydı*: hocasının verdiği armağanı ihtimamla saklıyor.

Kırılıv kırılma, yokolma, telefolla; itibar edilme, göklere çıkarılma, yüceltilme. Sürgünde halkı kalay ~un bir köрге edigiz: sürgünde halkın nasıl yok olduğunu bir görseydiniz; *Karaçayda Türkten kelgen konaklağa bek ulla ~ etdile*: Karaçay'da Türkiye'den gelen konuklara büyük itibar gösterildi.

Kırım Hind (Hindistan) anlamında kullanılan bir kelime (unutulmuş bir kelime).

Kırım Kırım, Karadeniz'in kuzeyinde bir ülke.

Kırım otluk kırım çakmağı, bir nevi kavlu çakmak.

Kırımıdı derinin tüyleri kısa kesilmiş içyüzü, süet, yüzü ince havlanmış deri. ~ *çurukla*: süet ayakkabılar.

Kırımuguruk kırım horozu, erkek hindi, baba hindi.

Kırımtavuk hind tavuğu, hindi. ~ *ça kesin köpdürüp turadı*: hindi gibi kendini şişirip duruyor.

Kırıp-cırıp: kırıp parçalama, kırıp geçirme, (ortalığı) bir birine katma.

Kırıp-cırmak kırıp parçalamak, kırıp dökmek, (ortalığı) bir birine katmak. *Bolğannı kırıp cıradı*: herşeyi kırıp döküyor, *bolğannı barın kırıp cırıp ulla zaran berdigiz*: olan her şeyi kırıp parçalıyarak büyük zarar verdiniz.

Kıriv iyne: ucu yassı ve sivri iğne.

Kıriv kırma, yoketme, imha etme, (tümünü) öldürme; kazıma, soyma, giderme.

Kırk kırk. ~ *künnü kara kıydi*: kırk gün yas tuttu, ~ *kişi bir canına, kıyık kişi bir canına*: kırk kişi bir tarafa, aksi kişi bir tarafa (as).

Kırkar 1. Kırkışar. *Açhanı işçilege ~ ~ çaçğız*: parayı işçilere kırkışar kırkışar dağıtınız. 2. Kırılacak, kırım yapılacak. ~ *koyun köp bolsun*: kırılacak koyunun çok olsun (folklorik dua), ~ *ay*: kırım ayı.

Kırkavlan kırk kişi, kırk adam.
Tuvrabızğa ~ bolup süyeldile:
karşımıza kırk kişi olarak dikildiler.

Kırkavuz ay Eylül ayı. *~da ullu cıyluv bollukdu:* Eylül ayında büyük toplantı olacak.

Kırkavuz kırk ağızlı (mec. Anlamda kullanılır).

Kırkayak (zoo.) kırkayak, çyan.

Kırkılğan kırılmış, kesilmiş, tıraş edilmiş; kırılmış. *~ cün:* kırılmış yün, *~ koyla:* kırılmış koyunlar; *~ butakla:* kırılmış dallar.

Kırkım (Kırkın) kırpma, yün kırpma. *Beşevlen bolup Kalmukğa ~ğa barlıkbız:* beş kişi olarak Kalmuk (bölgesine) yün kırpmaya gideceğiz. [Eskiden beri karaçaylı yün kırpma ustaları, kırpım mevsiminde çevre bölgeleri dolaşarak koyun-keçi kırpmak suretiyle geçimlerini sağlarlar ve bu işe de "Kırkım" derler].

Kırkınçı kırkınıcı.

Kırkınçik *~in bermek:* dövmek, hırpalamak, pataklamak.

Kırkıv kırpma, tıraş etme, kesme, biçme; kırma, parçalama.

Kırkıvçu kırpıcı, tıraş edici, berber; kırıcı, parçalayıcı. *İt ~:* köpek kırpıcısı, *koy kırkıvçu:* koyun kırpıcı.

Kırkma kırılmış, saçları kaba saba kesilmiş; kırılmış taze kamış demeti. *~ caşçık:* saçları kaba saba kesilmiş oğlan, *~ gıluv:* tüyleri kaba saba kırılmış sipa; *~ işlerge barabız:* taze kamış biçmeye gidiyoruz.

Kırkmak tıraşlamak, tıraşetmek, tıraş yapmak, kırpmak, kesmek; kırmak, parçalamak, tokatlamak.

Baş ~: kafa tıraşı yapmak, *koy ~:* koyun kırpmak, *terekni ijiçge butakların kırkabız:* ağacın ince dallarını kırıyoruz, *kırkıp koymak:* kırıvermek, *terezeni kırkdım da koydum:* percereyi kırıverdim, *tinç turmasaŋ celkeŋi kırkarma:* doğru durmazsan enseni tokatlarım.

Kırmak kırmak, öldürerek yoketmek, imha etmek, kırıp geçirmek, (tümünü) öldürmek, parçalamak; kazımak, kazıyarak temizlemek, soymak, gidermek. *Cavnu sanı köp, kırıp boşarğa madar cok:* düşmanın sayısı çok, tümünü öldürmek mümkün değil, *malların suvukdan kırıp boşadıla:* hayvanlarını soğukta öldürerek yokettiler, *çöplev terekleni barın kırğandıla:* ayçiçeği fidanlarının tamamını kırıp geçirmişler; *bihılani kıra turama:* havuçları kazıyarak temizlemekteyim, *gardoş kırğanni koy da kazanna kara:* patates soymayı bırak da kazana bak, *cüregimi totun kırdıŋ:* kalbimin pasını giderdin.

Kırpak ince buz tabakası. *~ etmek:* ince buz tabakası oluşturmak, ince buz tabakasıyla örtülmek. *Suvnu üsü ~ etgendi:* suyun üzeri ince buz tabakasıyla örtülmüş (burada bahis konusu olan buz çok gevşek ve bulanıktır, cam gibi berrak değildir, kar-buz karışımı ya da kırağı-buz karışımı bir oluşumdur).

Kırpaklanmak ince buz tabakası teşkil etmek, hafifçe buzlanmak.

Kırpaklanuv ince buz tabakası teşkil etme, hafifçe buzlanma.

Kırs (malk) hırs, açgözlülük, tamah.

Kırtçığa (malk)→**Kartçığa**.

Kırtçın pek, çok, gayet, şiddetli. ~ *suvuk edi keçe eşikte* (mısra): çok soğukdu gece dışarıda.

Kırtış (malk)→**Kırdış**.

Kısdırğış kışkaç, sıkıştırıcı, mengene; idareli, tutumlu, eli sıkı, bir şeyi iyi saklayan kimse, kirli çiki. ~*nı kayrı salğansız*: mengeneyi nereye koydunuz *Anı ~ bolğanın kim da bile di*: eli sıkı olduğunu her kes biliyor, *Soslan ~dı anda tabılır*: Soslan kirli çikidir, onda bulunur.

Kısdırık sıkıştırmaya yarayan nesne, destek, oynayan bir nesneyi sabitleştirmek için kullanılan ve ağaç, taş, plastik, demir, vs. den yapılan destek parçacığı; sıstırıcı şey, kama. *Tabcan kımıldaydı da arğa ~ salama*: koltuk sallandığı için ayağına destek yerleştiriyorum, *çalkını ~ı*: tırpanın sıkıştırıcı tahtacığı, *arbanı oğun ~ bıla begitseñ çığıp ketmez*: arabanın okunu kama ile sıkıştırırsan çabuk çıkmaz.

Kısdırılıv sıkışma, sıkıştırılma; yaklaşma, yaşma; saklanma, gizlenme.

Kısdırılmak sıkılmak, sıkıştırılmak, sıkışmak; (sessizce) yaklaşmak, (yavaşça) yaşmak; saklanmak. *Kısdırğış bıla kısdırılğandı*: mengene ile sıkılmış, *kolum eşikge kısdırıldı*: elim kapıya sıkıştı; *bizni taba kısdırılıp keledi*: bize doğru yaklaşıp geliyor; *sende bir carı kısdırılıp turğan açhaçık bolur*: sende bir tarafa saklanmış para vardır, *sabiyçik eşikni artına kısdırılıp turadı*: çocukcağız kapının arkasına saklanıp duruyor.

Kısdıriv sıkıştırma, yaştıırma, yaklaşırma; saklama, gizleme.

Kısdırivçu sıkıştırıcı, saklayıcı, cimri, hasis.

Kısdırmak sıkıştırmak; yaklaştırmak, yaştıırmak; saklamak, gizlemek. *İssi temirni kışaç bıla katı kısdırıp tut*: kızgın demiri maşa ile çok sıkıştırarak tut; *kolun huna teşikge kısdırğandı*: elini duvar deliğine sıkıştırmı; *gürbeni kabırğağa kısdırıp salığız*: sandığı duvara yaştıırıp yerleştiriniz; *bir kesek açhanı castık túbünde kısdırıp turama*: bir miktar parayı yastık altında saklayıp duruyorum.

Kışa kısa; kestirme; kesik; sık; çabuk; yakın, yakından; hemen, derhal; hızlı, süratli, seri. *Em ~*: en kısa, ~ *haparla*: kısa hikâyeler, ~ *söleş*: kısa konuş, ~ *bolmak*: kısalmak, *colovçluğu ~ boldu*: yolculuğu kıaldı; *endi ~dan barayık*: artık kestirmeden gidelim, *col bılaydan bek ~dı*: yol buradan çok kestirmedir; *avruğan ~ ~ cötel etedi*: hasta kesik kesik öksürüyor; *avtobusla bılaydan ~ ~ ötedile*: otobüsler buradan sık sık geçiyorlar; *ala ~ ~ tübeşedile*: onlar sık sık buluşuyorlar; *arı ~ bar*: oraya çabuk git; ~ *cuvuk*: yakın akraba, *men anı bek ~ tanıyma*: ben onu çok yakından tanıyorum; *ala ızlarına ~ kaytırğa kerekdile*: onlar hemen geriye dönmek zorundalar; ~ *tepsev*: süratli oyun, ~ ~ *aylanıp tepseydi*: çabuk çabuk dönerek oynuyor, *atlı oñ canına ~ buruldu*: atlı sağ tarafa süratle döndü, ~

tartıv: seri hava. ~ *yilik*: pazu kemiği, os humerus, ~*si bila*: kısacası, ~ *bila aytayım*: kısaca söyleyim.

Kışaç (kışaç) maşa, kıskaç. *Ot* ~: ateş maşası, *temirci* ~: demirci maşası.

Kışaça→**kışasıça**.

Kışadan kestirmeden, kısa yoldan, kısaca. ~ *barayık*: kestirmeden gidelim, *bilgenleriñi* ~ *ayt*: bildiklerini kısaca söyle.

Kışakıl (kışa akıl) akli kısa, sathi akıllı, akılsız, akılsızlığını bilmeyen adam.

Kışakuyruk güdük, kısa kuyruklu, dağkeçisi (avcı dilinde).

Kışalamak kısaltmak, azaltmak.

Colnu kışaladık: yolu kısalttık, *işni kışalağandıla*: işi azaltmışlar.

Kışalav kısaltma, azaltma.

Kışalık kısıklık, kifayetsizlik, yetersizlik. *Akılnı* ~*ına madar çok*: aklın kifayetsizliğine çare yok.

Kışanik→**aylanma** girdap, anafor, su çevrintisi.

Kışarmak kısalma, kısa hale gelmek. *Kün kışarğandı*: gün kısalmış.

Kışartmak kısaltmak. *Kesip* ~: kesip kısaltmak, *bolcalnı* ~: mühleti kısaltmak, *könçegimi buçakların kışartama*: pantolonumun paçalarını kısaltıyorum.

Kışartuv kısaltma.

Kışaruv kısalma. *Künnü* ~*u tarkaya tehireğendi*: günün kısalması azalmaya başlamış.

Kışası kısası, kısacası, kestirmesi, kestirmeden olanı. *Söznü* ~ *ol kellik tuldü*: kısacası o

gelmeyecek, *uzun söznü* ~: hasılı kelam, kısacası; ~ *bila barayık*: kestirmeden gidelim, **ahırı ~sı**: kısacası, açıkçası, *ahırı ~sı bara kele erikdim*: açıkçası gidip gelmekten usandım.

Kışasıça olduğu gibi, kısacası.

Kışatın kısıdan, kestirmeden, kısa yoldan.

Kısık sık, bitişik, yakın; sık; yumuk, kapalı. *Üyle* ~ *salınğandıla*: evler bitişik yapılmışlar, ~ *cazilğan cazuv*: sık yazılan yazı; *uvuçları* ~ *edi*: avuçları yumuk idi; *közleri* ~ *edi*: gözleri kapalı (yumuk) idi; ~*la*: sessiz harfler (gr), *atıluvçu* ~*la*: patlayıcı sessiz harfler, *burunçu* ~*la*: nazal sessiz harfler, genizden okunan sessiz harfler, *cumuşak* ~*la*: yumuşak sessiz harfler, *zanjırdavuk* ~*la*: çınlayıcı sessiz harfler, *sañırav* ~*la*: sağır sessiz harfler, *erinli-tişli* ~*la*: dudaklara dişlere çarparak telaffuz edilen sessiz harfler.

Kısıkköz yumuk gözlü, kırpık gözlü.

Kısıliv sokulma; usulce yaklaşma, sessizce yanaşma; örtülme, yumulma; bağlanma, sarılma.

Kısılma¹! Yaklaşma, sokulma!

Kısılma² barınak, sığınak. *Uruş çıkğınçı* ~*lanı hazır eterge kerekdi*: savaş çıkıncaya kadar sığınakları hazır etmek gerekir.

Kısılmak sokulmak, (usulce)

yaklaşmak, (sessizce) yanaşmak; sığınmak; örtülmek, yumulmak, kapanmak; bağlanmak, sarılmak. *Katıma kısıl*: yanıma sokul, *kısılıp keledi*: (usulce) yaklaşıp geliyor, *kabırğağa kısıldıla*: duvara yanaştılar, *kozuçuk anasını katına*

kısıllı turadı: küçük kuzu anasının yanına sokulup duruydu; *alarm berilgeninde kısılmağa kısıldık:* alarm verilince sığınağa sığındık; *kolları kısıllı turadı:* elleri yumulup duruyor, *cukudan sabiyçikni közleri kısıllı baradı:* uykudan küçük çocuğun gözleri kapanıp gidiyor; *gıbitlanı başları kısıldımı:* tulumların ağızları bağlandı mı, *kamış kültele katı kısıllığa kerekdi:* kamış bağlamları sıkı bağlanmak zorunda, *biçen arba cıçım bıla katı kısıllıandı:* ot arabası iple sıkıca bağlanmış.

Kısım deste, bağlam, buket; avuç, sıkım; tutam. *Bir kısım gokka hans:* bir buket çiçek, *tört ~ sohan:* dört bağlam soğan; *bir ~ tuz:* bir avuç tuz, *bir ~ şibiji:* bir tutam biber, *beş ~ buday:* beş sıkım buğday.

Kısır doğurgan olmayan, kısır; masif, , kesif, sıkı, tıkız. *~ koy:* kısır koyun, *bıyıl iynegibiz ~ kalğandı:* bu yıl ineğimiz kısır kaldı; *~ buz:* masif buz, *~ kaya:* masif kaya, *~ süyek:* tıkız (sert) kemik (kemik dokusu kesif olan kemik). *~ catsa et eter, savluk catsa süt eter:* kısır yatarsa et yapar, sağimal yatarsa süt yapar (as).

Kısırlık kısırlık; masiflik, tıkızlık, sıkılık.

Kısırsavluk ertesi sene bızalamayıp sağılmaya devam eden (inek): *~ iynek:* kısır kaldığı yıl da sağılmaya devam edilen inek.

Kısıv sıkma; bağlama; kırpma, yumma; yanaştırma, yaklaştırma.

Kıskınık telaş, endişe, velvele. *Nedi bu ~:* nedir bu telaş, *~ğa kırmek:* acele etmek, telaşa girmek, *seni ~ıñ tohtamaydı:* senin telaşın durmuyor, *atla ~ğa kirgendile:* atlar huzursuz olmuşlar, *cavğa ~ kirgendi:* düşman telaşa düşmüş.

Kıskınık telaş, endişe, velvele. *Nedi bu ~:* nedir bu telaş, *~ğa kırmek:* acele etmek, telaşa girmek, *seni ~ıñ tohtamaydı:* senin telaşın durmuyor, *atla ~ğa kirgendile:* atlar huzursuz olmuşlar, *cavğa ~ kirgendi:* düşman telaşa düşmüş.

Kıskınıklanıv telaşlanma, endişelenme, huzuru kaçma.

Kıskınıklanıv telaşlanma, endişelenme, huzuru kaçma.

Kıskınıklanmak telaşlanmak, huzursuzlanmak, endişelenmek. *Entda kıskınıklanıv başladı:* yine telaşlanmaya başladı, *kıskınıklanıvannı bir koy:* endişelenmeyi bırak.

Kıskınıklanmak telaşlanmak, huzursuzlanmak, endişelenmek. *Entda kıskınıklanıv başladı:* yine telaşlanmaya başladı, *kıskınıklanıvannı bir koy:* endişelenmeyi bırak.

Kıskınıklı telaşlı, endişeli, huzursuz, aceleci. *~ sabiy:* huzursuz çocuk.

Kıskınıklı telaşlı, endişeli, huzursuz, aceleci. *~ sabiy:* huzursuz çocuk.

Kısmak bağlamak; sıkılamak, sıkıştırmak; kapatmak; yaklaştırmak, bastırmak; korkmak, pısmak, çekinmek; kırpmak, yummak. *Cavluk ~:* başörtüsü bağlamak, *maşoklanı başların kısabız:* çuvalların ağızlarını bağlıyoruz, *katı ~:* sıkıca

bağlamak, *Soslannı katı kısıp cırlatdıla*: Soslanı çok sıkıştırarak şarkı okuttular, *hızenni başın katı kıs*: torbanın ağzını sıkıca bağla; *kışaç bıla katı kıs*: maşa ile iyice sık, *kamış külteleni katı kısıp baylağız*: kamış bağlamalarını sıkıştırarak bağlayınız, *çuruklarım ayaklarımı kısadı*: ayakkabılarım ayaklarımı sıkıyor; *suvnu sümegin kıs*: suyun musluğunu kapat, *samavarnı sümmegin kısırğa unutma*: semaverin musluğunu kapatmayı unutma; *sabiyin koynuna kısıdı*: çocuğunu göğsüne bastırdı, *meni kesine kısıdı*: beni kendine yaklaştırdı; *bizge kelirge kısıp turadı*: bize gelmeye çekinip duruyor, *artı ~*: kıcı titremek, korkmak, *artı kışandı da endi barmaydı*: korktuğu için artık gitmiyor, *Tavkan atasından bek kısadı*: Tavkan babasından çok çekiniyor, *koçarnı biri kısıp artha turdu*: koçun biri pısıp arkaya çekildi; *köz ~*: göz kırpmak, göz yummak, *közlerin katı kısıdı*: gözlerin sıkıca yumdu, *maña köz kısıp aña alay söleşdi*: bana göz kırpıp ona öyle konuştu.

Kısmak sıkıkmak; bağlamak; kırpmak, yummak, kapatmak; yaklaştırmak, yanaştırmak. *Çuruklarım ayaklarımı kısadı*: ayakkabılarım ayaklarımı sıkıyor; *cavluğunu kıs*: başörtürü bağla; *közlerin kısıp turadı*: gözlerini yumup duruyor; *çaşnı kesine kısırğa küreşedi*: genci kendine yaklaştıрмаşa çalışıyor.

Kısmar (gızmar) hasis, cimri, pinti. **Kısmarlık** hasislik, cimrilik, pintilik.

Kıstamak kovmak, salmak, defetmek. *İşden ~*: işten kovmak, *malları sürüvge ~*: hayvanları sürüye salmak, *kıstap cibermek*: kovup göndermek, *anı nek kıstadı*: onu niçin kovdun.

Kıstav¹ kovma, defetme, salma.

Kıstav² (malk) hızlı, süratli. *Suv ~ sarkadı*: su hızlı akıyor, *~ barmak*: hızlanmak, süratlanmek, *uça kazanğa salınsa toy ~ barır*: (ziyafetlik et) kazana konunca toy süratlenirmiş (as). Bk. *Uça*.

Kısteke→**Kızteke**

Kıstı çatlak, yarık, buruş-kırış, kıstır. *Huna bıla küreşe kollarım ~ ~ boldula*: duvarla uğraşa uğraşa ellerim kıstır kıstır çatladılar, *gardoşla suvda kaynap ~ ~ carıldıla*: patatesler suda kaynayarak yarık yarık çatladılar, *~ kolla*: buruşuk eller, kırışık eller.

Kıstılanıv çatlama, yarıлма.

Kıstılanmak çatlama, yarıлма, açılmak. *Sürüvçünü erni künnü tübünde kıstılanğandı*: çobanın dudakları güneşin altında çatlamışlar, *orak sapnı tuta kolları kıstılanğandı*: orak sapını tuta tuta elleri yarıılmış.

Kıstılık çatlaklık, yarıklık. *Kollarımı ~ına balham alğanma*: ellerimin çatlalığı için merhem aldım.

Kıstılık çatlaklık, yarıklık. *Kollarımı ~ına balham alğanma*: ellerimin çatlalığı için merhem aldım.

Kıstır bk. **Kıstı**. *Kollarım künden ~ ~ carılğandı*: ellerim güneşten çatlak çatlak yarıldı.

Kıstuvma (Kıztuvma)→**Kızteke (Kısteke)**.

Kış kış. ~ *tüşdü*: kış geldi, ~ *uzunu*: kış boyunca, ~ *çetip keledi*: kış erişmek üzere, ~ *nı kıyamatında*: kışta kıyamette, ~ *çıdamlı mal*: kışa dayanıklı hayvan, ~ *kün*: kış günü, ~ *çille*: karakış, (Ocak ayının üçüncü haftasından Şubat ayının sonuna kadar devam eden sert kış dönemi), ~ *közüvde*: kış sırasında. ~ *ı karlı, cazı barıl*: kışı karlı, yazı varlı (d), ~ *nı allı çuvaş bolsa, artı zıbir bolur*: kışın önü yumuşak geçerse, sonu sert olur (as), *bir künü cay, bir künü ~*: bir günü yaz, bir günü kış (d), *kış çana, caz arba*: kışın kızak, yazın araba (d), *kışnı közü kırav*: kışın gözü kırığı (d), ~ *kışlığın etmese, cay caylığın etmez*: kış kışlığını yapmazsa, yaz da yazlığını yapmaz (as).

Kışhı kışa ait, kış. ~ *künlede*: kış günlerinde, ~ *közüvde*: kış mevsiminde.

Kışhıda kış vaktinde, kışın. *Bu ~ kayrı tebiregensiz*: bu kış vakti nereye gidiyorsunuz.

Kışhılık → kışhı, kışlık, kış için.

Kışhır kepek. *Buday ~*: buğday kepeği.

Kışlak → **Kışlık** kışlık, kışlama yeri.

Kışlamak kışı geçirmek, kışlamak; kış yapmak, soğuk yapmak. *Hava kışlarğa caravlu körünedi*: hava soğuk yapacak gibi.

Kışlav kışı geçirme, kışlama; kış yapma, soğuk yapma.

Kışlık kışlık, kış geçirilen yer, kışlanılan mahal. *Malları ~ aşarıkların cıyğarıbız*: hayvanların kışlık yiyeceklerini tedarik ettik, ~ *üy*: kışlık ev, *tav ~la*: Karaçayda

şiddetli kış başlayana kadar hayvanların bakıldığı yerler;

Kıt yetersiz, az, kıt. *Ceribiz ~dı*: toprağımız yetersizdir, *aşarığımız ~dı*: yiyeceğimiz kıt.

Kıtalmak azalmak, kıtlaşmak; kesilmek. *Aşarığımız kıtaladı*: yiyeceğimiz azalıyor; *avrup aşdan suvdan kıtalğandı*: hastayarak yemekten sudan kesilmiş.

Kıtalu kıtlaşma, azalma; kesilme.

Kıtas düğme iliği, ilmek, ilmik (eski kelime).

Kıtay Çin. ~ *ı*: çinli, ~ *til*: çince, Çin dili, *ala~*: Çin basması, bir çeşit pamikli kumaş.

Kıtdırmak yendirmek, üttürmek.

Kıtılmak yenilmek, ütülme.

Kıtıluv yenilme, ütülme.

Kıtlanmak → kıtalmak.

Kıtlanuv → kıtaluv.

Kıtlık kıtlık, yokluk, darlık, sıkıntı. *Mektoplada kitap ~ bardı*: okullarda kitap sıkıntısı var, *cer ~ canıbizğa cetdi*: toprak darlığı canımıza yetti, *bıyıl cı ~ boluğa caravludu*: bu sene kıtlık olacağı benziyor.

Kıtmak yenmek, ütmek (az kullanılır).

Kıttay (malk) horoz.

Kıyama kıyamet, felaket, karışıklık, hengâme; musibet, felaket, zorluk. *Nedi bu kıyama*: nedir bu hengâme, *başıbısğa ~nı kobardıla*: başımıza kıyameti kopardılar, ~ *ğa deri*: kıyamete kadar; *kışnı ~sı allıbizdadı*: kışın felaketi önümüzdedir.

Kıyamet → **kıyama**.

Kıyamıt zor, güç, zorluk, güçlük, zahmet, meşakkat. *Munu ne ~ı*

bardı: bunun ne zahmeti var,
kıynınlıknı da kıyamıtnı da sınıadık:
musibeti de meşakkati de sınıadık.

Kıyav noksan, sakatlık, özür, leke,
kusur. *Söleşgeninde ~u bardı:*
konuşmasında özürü var, *kitapnı
betlerinde ~ları bardı:* kitabın
sahifelerinde noksanlıklar var, *~u
bolup bolmağanına igi kara:*
kusuru olup olmadığına iyi bak.

Kıyavlu noksan, kusurlu, özürlü,
lekeli, sakat. *~ mal:* sakat hayvan,
~ savutla: kusurlu kapkacaklar, *~
iş:* noksan iş, *~ adam:* özürlü
adam.

Kıyavluk→**kıyavlıluk**

Kıyavlıluk kusurluluk, özürlülük,
noksanlık, sakatlık.

Kıyavsuz kusursuz, özürsüz,
sakatsız, eksiksiz.

Kıyavsuzluk kusursuzluk,
sağlamlık, noksansızlık,
özürsüzlük.

Kıyırğan mecazlı, dolaylı,
diplomatça, eveleyip geveleyen,
sağa sola çeken. *Köremise anı ~
küyde söleşivün:* görüyor musun
onun diplomatça konuşmasını, *~nı
koy da aytırıñı ayt:* eveleyip
gevelemeyi bırak da diyeceğini de,
anı ~ sözlerinden bezgenbiz: onun
mecazlı sözlerinden bezdik.

Kıyırğıç mecazlı konuşan,
diplomatça konuşan, eveleyip
geveleyen. *~ adam:* diplomatça
konuşan adam, *içibizde bir
kıyırğıç da bolurğa tıyınçlıdı:*
içimizde mecazlı konuşan birinin
olması münasıptir.

Kıydıriv 1. Yontturma, açtırma. 2.
Sağa sola çekme, eveleyip

geveleme, mecazlandırma,
süsleyip püsleme.

Kıydırma tumturaklı, gösterişli,
cafcaflı. *Soslan ~ sözge bir da
ustadı:* Soslan cafcaflı lafa çok
ustadır, *ol ~ söleşirge bek süyedi:*
o tumturaklı konuşmayı çok
seviyor.

Kıydırmak 1. Yontturmak,
açtırmak. *Kalamımıkıydırayım:*
kalemimi açtırayım, *ağaçnı kıydırıp
hazır etigiz:* ağacı yontturup hazır
ediniz, *ağaçnı uçun kıydırıp
küreşedi:* ağacın ucunu yontturup
uğraşiyor. 2. Sağa sola çekmek,
eveleyip gevelemek, süsleyip
püslemek, mecazlandırmak. *Arı
beri kıydırmay söleş:* eveleyip
gevelemeden konuş, sağa sola
çekmeden konuş, *Satanay,
kıydırıp söleşirge öçdü:* Satanay
mecazlandırarak konuşmaya
alışıktır.

Kıyğıç kalemtraş, kurşun kalem
traşlamaya yarayan alet.

Kıyı (malk.) tezek kalıbı.

Kıyığına →**kıyıtiğına**.

Kıyık eğri, meyilli, çarpık; bk. *kıytık*.

Kıyıklanmak eğrilmek,
meyillenmek, çarpılmak. *Soslannı
burnu sınıp kıyıklanğandı:*
Soslan'ın burnu kırılarak çarpılmış.

Kıyıklanuv eğrilme, çarpılma.

Kıyıklık eğrilik, terslik, zıtlık,
çarpıklık; bk. *kıytıklık*.

Kıyılğan yontulmuş, tıraşlanmış;
hilal şeklinde, kavisli, hilal. *~
kalam:* tıraşlanmış kalem; *~ kaşlı
kız:* hilal kaşlı kız.

Kıyılmak yontulmak, açılmak,
tırışlanmak; kesilmek, oyulmak;
...bağı çözülmek, takatten

kesilmek; hilal şeklini almak, kavislenmek. *Kalam kıyılırğa keredi:* kalemin açılması gerekir, *ağaç tönjekni kabukları kıyılğandı:* ağaç tomruğunun kabukları yontulmuş; *kölekni çağası ariv kıyılğandı:* gömleğin yakası hilal biçiminde güzel oyulmuş; *sanlarım kıyıldı:* azalarım takatten kesildi, *tobuklarım kıyılıp cürüyalmay turama:* dizlerimin bağı çözülerek yürüyemeden duruyorum, *butlarım kıyıldı:* bacaklarımın bağı çözüldü.

Kıyılıv yontulma, tıraşlanma; kesilme, oyulma; takatten düşme.

Kıyın zor, güç, zahmetli, meşakkatli; emek, gayret; kazanç; ters, zıt, uyumsuz, geçimsiz; ağır. *~ iş:* zor iş, *~ kış:* zahmetli kış, *~ keçe:* zahmetli gece, *bek ~ bir işge başlağanbız:* çok güç bir işe başladık, *colnu ~ı boşaldı:* yolun meşakkatli (bölümü) bitti; *kol ~ım bila çaşayma:* el emeğimle yaşıyorum, *bu işni ~ı köb, hayırı azdı:* bu işin emeği çok, faydası azdır, *~ıma caradı:* emeğime değdi; *~ adam:* geçimsiz adam, *~ hali:* zıt karakter, *~ adam bila işlegen bek ~dı:* uyumsuz insanla çalışmak çok zordur; *halal ~;* helal kazanç, *haram ~:* haram kazanç; *Soslan ~ avruydu:* Soslan ağır hasta, *işni ~nı artdadı:* işin ağırı arkada; *~ıñ kirmegen cerden hak izleme:* emeğin geçmeyen yerden hak arama (d), *~ı bizde, kıyması sizde:* emeği bizde kazancı sizde (d), *kerti nöger ~ künde belgili boladı:* gerçek dost zor günde belli olur (as), *~ıñ it aşasın sırtıñı bit*

aşasın: emeğini it yesin, sırtını bit yesin (as).

Kıyincürek sıkıntılı, darcanlı, evhamlı, işkilli, müşkülpesent. *~ adam:* evhamlı adam.

Kıyınlaşiv zorlaşma, güçleşme, ağırlaşma.

Kıyınlaşmak zorlaşmak, güçleşmek, ağırlaşmak. *İşibiz kıyınlaşip baradı:* işimiz zorlaşıp gidiyor, *çaşav kıyınlaşhandı:* hayat zorlaştı.

Kıyınlı (kıyılı) zavallı, talihsiz, biçare, garip, çilekeş, kendine hayırı olmayan. *~ adam:* zavallı adam, *~ halk:* çilekeş halk, *~ atam:* talihsiz babam, *ay men ~:* ah ben biçare, ah biçare ben; *nasıplını balası bara bara baş bolur, ~nı balası künden künñe cay olur:* talihtinin evladı gide gide baş olur, zavallının evladı büyüdükçe çocuk olur (as), *~ğa cel da allından uradı:* zavallıya rüzgâr bile karşıdan eser (d), *~ ceti elni sağışın eter:* kendine hayırı olmayan (adam) yedi köyün derdini düşünür (as), *~nı künü karañı:* garibin gündüzü de karanlık (d), *~ tüyeye minse da it kabar:* talihsiz (adam) deveye binse de köpek ısırır (as), *~nı eki borçu birgeley kelir:* garibin iki borcu birlikte gelir (d).

Kıyınlık 1. Zorluk, güçlük, zahmet, meşakkat. *~ nedi desegiz:* zorluk nedir dersiniz, *Kış çilleni ~ı üsübüzge çökgendi:* karakışın meşakkati üzerimize çöktü, *işni ~ allıbizdadı:* işin zahmeti önümüzdedir, *tav colnu ~ın bilmeymisiz:* dağ yolunun zorluğunu bilmiyor musunuz, *~ı*

kesinedi: zahmeti kendinedir. 2. Dert, keder, acı, bela, felaket, musibet, afet, zorluk. *~da da zavuklukda da birge bolurğa keredi*: musibette de mutlulukda da birlikte olmak gerekir, *Halkımız sürgünde köp ~la sınağandı*: Halkımız sürgünde çok felaketlere maruz kaldı, *avur ~*: ağır felaket, *~ sınağan adam*: çile çeken adam, *cüregibizge ~ saldı*: kalbimize acı verdi, *bu ne ~dı*: bu ne acı, *başı ~dan kutulmadı*: başı beladan kurtulmadı, *~ da zavukluk da ayaklaşıp keledi*: musibet de mutluluk da ayaklaşıp gelirler (d), *~nı sınağan aşılıknı bağasın bilmez*: felaketi sinamayan mutluluğun kıymetini bilmez (as), *~ ocak bıla tüşer, iyneni közü bıla keter*: musibet bacayla iner, iğnenin gözüyle gider (d).

Kıyınılık zavallılık, gariplik, miskinlik. *~ cüregine kirgendi*: miskinlik kalbine işlemiş, *~ anı kadarı bolur edi*: gariplik onun kaderi imiş.

Kıyinsız sıkıntısız, zahmetsiz, zorluk çekmeden; emeksiz, çalışmadan. *~ bolmak*: sıkıntısız olmak, sıkıntı görmemek, *~ bol*: sıkıntı görme, *~ etip boşadık*: zahmetsiz yapıp bitirdik; *~ urunuv bolmaydı*: emeksiz kazanç olmaz, *~ aşarğa ürenğendi*: çalışmadan yemeye alışmış.

Kıyır kenar, kıyı, sahil, yaka; sapa, uç. *Tejizni ~ında çaşaybız*: deniz sahilinde yaşıyoruz, *suvnu ~ı*: suyun kenarı, *akğan suvnu ~ında*: akarsuyun kıyısında, *söznü ~ından*

buçhağından: sözün kenarından bucağından, *işni ~ından tutarğa kerekse*: işin kenarından tutman lazım; *bir ~ından kirip bir ~ından çıkdık*: bir ucundan girip bir ucundan çıktık, *~ cer*: sapa yer.

Kıyırdağı kenardaki, kıyıdaki; uçtaki. *~ üyle*: kenardaki evler, *ol ~ terekle*: o uçtaki ağaçlar.

Kıyırsız kenarsız, bucaksız, sınırsız, uçsuz; uçsuz. *Uçsuz ~ sabanla: uçsuz bucaksız tarlalar*.

Kıyirtin kenardan, kıyıdan, sahilden, boyunca. *Col ~ bar*: yolun kenar(ın)dan git, *suv ~ kelgen tabdı*: su boyunca gelmek kolaydır.

Kıyır tıraşlama, yontma, açma; (kavis şeklinde) kesme; kıyım, feda etme, gözden çıkarma.

Kıyırçu tıraşlayıcı, açıcı, yontucu. *Kalam ~*: kalem tıraş.

Kıyırma sucuk. *~ bişir da aşayık*: sucuk pişir de yiyelim.

Kıyırma tıraşlamak, açmak; (kavis biçiminde) kesmek, oymak; takatten kesmek; kıyım, feda etmek. *Kalam ~*: kalem açmak, *ağaçnı ijiçge kıyır con*: ağacı incecik tıraşlıyarak yort; *kölekni çağasın ariv kıyır*: gömleğin yakasını güzel oy; *cüregimi kıyır*: kalbimi takatten düşürdü; *anı berirge közüm kıyırmaydı*: onu vermeye gözüm kıyırıyor, *munu kıyır berallık tülme*: bunu gözden çıkartıp veremeyeceğim.

Kıyırma yontmak, tıraşlamak, açmak; kavis şeklinde kesmek; kıyım, çıkarmak, feda etmek;. *Ağaçları kabukların kıyır*: ağaçların kabuklarını yontuyoruz,

kalam ~: kalem açmak, kalem tıraşlamak; *Satanay tonnu çağasın kıyadi*: Satanay kürkün yakasını (kavis şeklinde) kesiyor; *berirge közüm kıymaydı*: vermeye gözüm kıymıyor, *kesi canına kıydı*: kendi canına kıydı, *közü ~*: gözden çıkarmak, *közü kıyıp berlik tüldü*: gözden çıkarıp veremeyecek.

Kıymalık sucukluk. *~ et*: sucukluk et.

Kıymat kıymet, değer, naz.

Kıymatlandırmak değer vermek, kıymetlendirmek, kıymete bindirmek, nazlandırmak. *Kesi kesin kıymatlandırıp turadı*: kendi kendini nazlandırıp duruyor, *Mamurhan sabiylerin bir bek kıymatlandıradı*: Mamurhan çocuklarını çok kıymete bindiriyor.

Kıymatlanmak kıymete binmek, naz etmek, nazlanmak.

Kıymatlı kıymetli, değerli, nazlı.

Kıynalmak zahmet çekmek, zahmete sokmak, zahmet etmek, zorluk çekmek, sıkıntı çekmek, zahmet çekmek; üzölmek, acı çekmek. *Cer azlıkdan kıynalıp çaşaybız*: yer azlığından sıkıntı çekerek yaşıyoruz, *kesişi kıynap küreşme*: kendini zahmete sokup uğraşma, *allay bir nek kıynalasa*: niçin o kadar zahmet etmişsin, *ne kıynalsam da ol işni eterikme*: ne kadar zorluk çeksem de o işi yapacağım, *çaşavda kıynalmağan zavukluknu bağasın bilmeydi*: hayatta zorluk çekmeyen mutluluğun değerini bilmez, *kıynalmay taphan aşdan, kıynalıp taphan taş aşhıdı*: zahmet çekmeden elde edilen aştan,

zahmet çekilerek elde edilen taş yeğdir (as); *arja bir bek kıynalğanma*: ona çok üzöldüm, *ölgençe bek kıynaldık*: ölene çok üzöldük, *canım kıynaladı*: ruhum acı çekiyor.

Kıynaluv zahmet çekme, zorluk görme, zahmet etmek, sıkıntı çekme; üzölme, acı çekme.

Kıynamak zahmet vermek, sıkıntıya sokmak; üzömek, üzöntü vermek, rahatsız etmek, zahmete sokmak.

Ol avur iş bila Tavkannı bek kıynaydı: o ağır iş ile Tavkana çok zahmet veriyor, *tögeregin kıynañandan ozmadı*: çevresine zahmet vermekten vazgeçmedi, *butumu avruğanı meni bek kıynaydı*: bacağımın ağrısı beni çok rahatsız ediyor; *birevni ~*: başkasını zahmete sokmak, *ol meni cüregimi bek kıynadı*: o benim yüreğime çok üzöntü verdi, *Tavkannı çırmalğanı meni bek kıynadı*: Tavkanın işinin rast gitmemesi beni çok üzdü.

Kıynav zahmet verme, sıkıntıya sokma; üzme, üzöntü verme, rahatsız etme, zahmete sokma.

Kıynavçu eziyet verici, üzöcü, müziç, sıkıntı verici.

Kıypalamak→**kıypamak**.

Kıypalmak kesilmek, biçilmek, doranmak.

Kıypamak kesmek, doğramak, kesip atmak. *Terekleni kuruğan butakların kıypaybız*: ağaçların kurumuş dallarını kesiyoruz, *etni kıypap kazanğa saldıla*: eti doğrayıp kazana koydular.

Kıypanma kesilme, biçilme, doğranma.

Kıypav kesme, doğrama, kesip atma.
Kıysaymak eğilmek, bükülmek.
Busak terekle bir canına kıysayğandıla: kavak ağaçları bir tarafa eğilmişler, *çöplev terek başın kötürelmey kıysayıp baradı:* ayçiçeği başını taşıyamayarak eğilmeye devam ediyor, *carlınu boynu kıysayğandı:* garibin boynu bükülmüş.
Kıysaymak eğmek, bükmek, çarpıtmak. *Katı cel caş terekleni kıysaytdı:* sert rüzgâr ağaç fidanlarını eğdi, *söznü kıysayıp söleşme:* lafı çarpıtıp söyleme.
Kıysaytuv eğme, bükme, çarpıtma.
Kıysayuv eğilme, bükülme.
Kıysığına eğrisine, çarpık biçimde, çarpığına, tersine. *~ söleşgeninji esgeremise:* tersine konuştuğunu farkediyor musun, *~ barıvuñu bir koy:* eğrisine gitmeyi lütfen bırak.
Kıysık eğri, çarpık, ters; bk. *kıytık*.
~ söz: eğri laf, *~ iş:* ters iş, *~ karamak:* eğri bakmak, *~ ~ cürüydü:* çarpık çarpık yürüyor.
Kıythı (malk.) tırmık. *~ tartmak:* tırmık çekmek.
Kıyığına eğrisine, tersine, çarpık biçimde: bk. *kıysığına*.
Kıytık eğri, çarpık, ters; bk. *kıysık* (zamanımızda daha ziyade **kıytık** kelimesi kullanılmaktadır).
Kıytikköz sehla gözlü, şaşı.
Kıytıklamak eğmek, bükmek, çarpıtmak.
Kıytıklanmak eğilmek, bükülmek, çarpılmak.
Kıytıklanuv eğilme, bükülme, çarpılma.

Kıytıklav eğme, bükme, çarpık hale getirme.
Kıytıklık eğrilik, terslik, çarpıklık.
Kıytık-mıytık eğri büğrü, çarpık çurpuk.
Kız kız, kerime, bakire. *Ariv ~:* güzel kız, *cetgen ~:* erişkin kız, *kız ~:* bakire kız, evlenmemiş kız, *~ zamanımda:* kızlığımda, evlenmeden önce, *~nöger:* bk. nöger, *~ babiy:* kız çocuğu, *karamaşak ~:* maça kızı, *kayın~:* görümce, baldız (her iki anlamda da kullanılır), *a ~!* Hey kız! Ey kız! *~ kerek:* çeyiz, *~ hapçük:* bk. çeyiz, *~nı miñ tiler bir alır:* kızı bin kişi ister bir kişi alır (as), *~nı ızından maka da sekiredi:* kızın peşinden kurbağa bile sıçrar (d).
Kızappa kızıdede. *O ~appa ~ appa da, cüz appa:* oy kızıdede kızıdede, kızıdede de yüz dede (bilmece: **mısır koçanı**).
Kızargan kızarmış, kızışmış; kızgın, kor haline gelmiş. *~ közle:* kızarmış gözler, *~ almala:* kızarmış elmalar, *~ ot:* kor haline gelmiş ateş, *~ temir:* kızgın demir.
Kızargınçı kızarıncaya kadar, kor haline gelene kadar. *Almala ~ tonamağız:* elmalar kızarıncaya kadar toplamayını, *temir ~ sakla:* demir kor haline gelene kadar bekle, *kün ~ colğa çığayık:* güneş ısıtana kadar yola çıkalım.
Kızarıv kızarma, kızışma; kızgın hale gelme, korlaşma.
Kızarıvçu kızıştırmacı, sürekli kızaran, sürekli yüzü kızaran.
Kızarmak kızarmak, kızışmak; ısınmak, kızgın hale gelmek, kor haline gelmek. *Almala*

kızırğandıla: elmalar kızarmışlar, *anı közleri kızarıp turadı*: onun gözleri kızarmış, *suvukdan beti kızırğandı*: soğuktan yüzü kızarmış, *col canında itburunla kızıradıla*: yolun çevresinde kuşburunlar kızarmışlar, *kızara bişe turluk*: kızara pişe durasica (beddua), *kün bathan canı kızıradı*: güneşin battığı taraf kızışmış, *bir karasañ kızara bir karasan ağara turadı*: bir bakarsan kızarmış bir bakarsan da ağarmış halde duruyor; *ocakda otunla kızırğandıla*: ocakta odunlar kor haline gelmişler.

Kızbay korkak, ötlek. ~ *adam*: korkak adam, ~ *alğa kerilir*: ötlek önce vurmak için el kaldırır (d), ~ *ğā dükküç börü körünür*: ötleğe kütük kurt görünür (d), ~ *it arbazında ürür*: korkak köpek avlusunda havlar(as), *cürek ~, kol batır*: kalb korkak, el cesur(d).

Kızbaylanıv korma, çekinme.

Kızbaylanmak korkmak, çekinmek. *Kereksizge kızbaylanma*: boşyere korkma, *kızbaylanma da alğa cürü*: çekinme de öne yürü.

Kızbaylık korkaklık, çekingenlik. ~ *etme da işni al*: korkaklık yapma da işi al.

Kızçık küçük kız, minik kız, kızcağız, "kız" kelimesinin sevgi ve şefkatle ifade şekli. *Anı eki ~ı bardı*: onun iki (tatlı) kızı var, *kele turğan ~ Soslanı kızıldı*: gelmekte olan kızcağız Soslanın kızıdır.

Kızğan kızgın, sıcak, ısınmış, kıvama gelmiş. ~ *ituv*: kızgın ütü, ~ *temir*: kızgın demir, ~ *iynek*: memeleri sütle dolmuş inek, ~

tavuk: yumurtlamak için kıvama gelmiş tavuk, ~ *kün*: kızgın gün.

Kızğanç cimri, hasis, elisiki. ~ *adam*: hasis adam, ~ *dan canı çığadı*: cimrilikten ölecek, ~ *kızğanç bermez, berse da közüne cuku kirmez*: cimri vermez, verse de gözüne uyku girmez (as), ~ *nı közün al da cerine acha sal*: cimrinin gözünü oy da yerine akçe koy (as), ~ *çomartha külür*: cimri cömert(in haline) güler (as).

Kızğançlanmak cimrilenmek, cimrileşmek.

Kızğançlanıv cimrilenme, cimrileşme.

Kızğançlık cimrilik, hasislik.

Kızğanmak tamahetmek, cimrilik etmek, gözü kıymamak, esirgemek; hasetlenmek, kıskanmak, çekememek. *Malıñı carlıdan kızğanma*: malını fakirden esirgeme, *ol cuknu da kızğanmaydı*: o hiç bir şeye tamah etmez, *kızğanıp turma da bir cukla ber*: cimrilik edip durma da bir şeyler ver, *aznı kızğansañ köpnü coyarsa*: aza tamah edersen, çoğu harcaysın (d), *açhasın coyarğa kızğanadı*: parasını harcamaya gözü kıymıyor, *kızğanıñ kızıl otha*: sakındığın kor ateşe düşer (d); *kişini da kızğanmayma*: kimseyi hasetlenmiyorum, *anı igi okuğanın kızğanadı*: onun iyi okumasını çekemiyor, *ol kişini da kızğanmaydı*: o kimseyi kıskanmıyor.

Kızığıv ilgi duyma, ilgilenme, kapılma, kanma.

Kızıkmak ilgi duymak, ilgilenmek; kapılmak, kanmak. *Tavkan tarih*

ilmulağa kızıkğança körünedi:

Tavkan tarihi bilimlere ilgi duyuyormuş gibi görünüyor, *malçılıkğa ~:* hayvancılığa ilgi duymak; *bu kıyın işge calına kızığıp kirgenme:* bu zor işe ücretine kapılarak girdim.

Kızıl kızıl, kırmızı. *Açı ~:* keskin kırmızı, *açı ~ ceñil oñar:* keskin kırmızı çabuk solar (as), *~ kanlı adam:* kırmızı yüzlü adam, *~ avruv:* kızıl hastalığı, *tışı tögerekti top kibik, içi kızıldı ot kibik:* dışı yuvarlaktır top gibi, içi kırmızıdır kor gibi (bulmaca: karpuz), *~ otha tüşüp canarık:* kor ateşe düşüp yanasıca, *~bet:* kırmızı çehreli, *~köten:* tembel (mec.), *karavuz ~:* koyu kırmızı.

Kızılbeğ karaçaylılarla komşu olarak yaşayan bir dağlı Abaza/Abazin kabilesi.

Kızıldım kırmızımtırak, *kızıla çalan.*

Kızillik kırmızılık, kızillik.

Kızılsıman kırmızımsı, kırmızı çehreli. *~ adam:* kırmızı çehreli adam.

Kızıluvurt kırmızı yanaklı, kırmızı avurtlu.

Kızınmak ilgilenmek, ilgi duymak; sıkı sarılmak, kendini vermek; kapılmak, aldanmak, vurulmak. *İşge ~:* işe sıkı sarılmak, *medisin ilmulağa kızınadı:* tıbbi bilimlere ilgi duyuyor; *koynu semizliğini kızıyıp aldım:* koyunu semizliğine kapılarak aldım, *kızını arıvluğuna kızındım:* kızın güzelliğine vuruldum.

Kızınuv ilgi duyma, ilgilenme; kapılma, vurulma, aldanma.

Kızıv acele, hızlı, çabuk, tez, kızgınlık hali, sıcak, kor, yoğun. *Bu işni ~ etigiz:* bu işi çabuk yapınız, *künle ~ ötedile:* günler çabuk geçiyor, *~u bıla kolğa alıgız:* sığağı sığağına ele alınız, *peçni ~u ketgingçi gırcannı salıgız:* fırının kızgınlığı geçene kadar ekmeği koyunuz, *otnu ~u:* ateşin koru, *kışını ~u:* kışın yoğun zamanı, *~ kün:* sıcak gün, *~ barğan suv:* hızlı akan su, *~ canğan ot ~ cuklanır:* hızlı yanan ateş hızlı söner (as).

Kızıv kızgın, çok sıcak, hararet; köz, kor; hiddet, şiddet, sıkı, hararetli; acele, çabuk, hızlı. *Kün ~da:* kızgın güneşin altında, *kün ~da işleybiz:* kızgın güneşin altında çalışıyoruz, *otnu ~una salıgız:* ateşin en sıcak yerine koyunuz, *otnu kızıvu:* ateşin en kızgın yeri, *~ otda küyerik:* kızgın ateşte yanasıca; *~ mıdih:* kor ateş, *otnu ~unda cılıtıgız:* ateşin közündeyiz; *kışını ~unda kayrı barasa:* kışın bu en şiddetli döneminde nereye gidiyorsun, *uruş ~u bıla baradı:* savaş (bütün) şiddetiyle sürüyor, *ışni em ~ közüvünde:* işin en sıkı döneminde; *~ ~ söleşedile:* hararetli hararetli konuşuyorlar; *ol ~ colğa tebiredi:* o acele yola çıktı; *~ barğan suv:* hızlı akan su, *~ cürüş bıla eki sağatlık col:* hızlı yürüyüşle iki saatlik yol, *~ bolmak:* acele etmek, *eşik ~ ~ kağıldı:* kapı hızlı hızlı çalındı, *~ etmek:* acele etmek, *~ etip küreşedile:* acele etmeye gayret ediyorlar.

Kızıvlamak hızlandırmak, çabuklaştırmak. *Cürüşnü bir kesek kızıvlandırayık*: yürüyüşü biraz hızlandıralım.

Kızıvlav hızlandırma, çabuklaştırma.

Kızıvluk sürat, hız, hareket.

Sağatda 90 km kızıvluk bıla bara edik: saatte 90 km hızla gidiyorduk. *Ekonomik ösümnü ~u igi barmaydı*: ekonomik büyümenin hızı iyi gitmiyor.

Kızıvuk kızmaya hazır, öfkeli, sinirli.

~ adam: öfkeli adam. *Koy ol ~nu*: bırak o sinirli (herif)i.

Kızlık kızlık, bakirelik, bekâret. *Ol*

kızlığından beri işlegenni bek süyedi: o kızlığından beri çalışmayı çok seviyor, *~ında mölek, katinlığında sarıvbek*: kızlığında melek, kadınlığında ejderha (d), *~ı cıltravuk, katinlığı kaltravuk*: kızlığında pırıl pırıl, kadınlığında tiril tiril (d), *kaçırılğan kızını doktor tintip ~ına zaran kelmegenin belgili etdi*: kaçırılan kızı doktor muayene edip kızlığına dokunulmadığını belirledi, *~ın saklay bildi*: bekâretini korumasını bildi.

Kızmak kızmak, kor haline gelmek, kızgın hale gelmek, çok ısınmak; ateş basmak, ateşi yükselmek; kızışmak, dalmak; . *Temir otda kızğandı*: demir ateşte kor haline gelmiş, *ituv kızğandı*: ütü kızgın hale gelmiş, *motor kızğandı*: motor çok ısınmış; *betim kızdı*: yüzüme ateş bastı, *sabiy kızıp turadı*: çocuğun ateşi yükselip duruyor, *kızğın cürek*: kızgın kalb; *sabiyile oynarğa kızğandıla*: çocuklar oyuna kızışmışlar, *ala*

sözge kızğandıla: onlar lafa dalmışlar, *sen bu kitapha igi kızğansa*: sen bu kitaba iyi dalmışsın; *kıza barsa taş da atıladı*: ısınmaya devam ederse taş bile patlar (d).

Kızmar (gızmar) cimri, hasis, pinti, tamahkâr; müşkülpesent, kılı kırk yaran, kendini düşünen.

Kızmarlanmak (gızmarlanmak) cimrilik etmek, pintileşmek, tamahetmek.

Kızmarlanuv cimrileşme, pintileşme, hasisleşme, açgözlü olma.

Kızmarlık hasislik, cimrilik, açgözlülük; müşkülpesentlik, bencillik.

Kızmış (az kullanılır) hararetli, arzulu, istekli. *~ bolmak*: istekli olmak, *~ bolup işleydile*: arzulu bir şekilde çalışıyorlar, *işge ~ bolğança körünedile*: işe arzuluymuş gibi görünüyorlar.

Kızteke kadınsı erkek, kız kılıklı erkek, kadın ruhlu erkek. *Nanıy ~ni biridi*: Nanıy kadın kılıklının biridir.

Kıbik gibi, benzer. *Kız ~ turadı*: kız gibi duruyor, *sabiy ~ etedi*: çocuk gibi yapıyor, *canım ~ köreme*: canım gibi görüyorum, *bügün ~ esimdedi*: bugün gibi hatırımda, *seni ~ zamanımda*: senin gibi zamanımda, *ol börk ~iñ a nedi*: o şapkaya benzer şeyin de ne? *Kim da anı ~di*: her kes de onun gibi, *amanña karağan da etgen ~di*: kötüye bakmak da yapmak gibidir.

Kiçi küçük, *~ karnaş*: küçük kardeş, *em ~biz oldu*: en küçüğümüz odur.

Kiçimek gidişmek, kaşınmak. *Başım kiçiydi:* başım kaşınıyor, *sırtı kiçiydi:* sırtı kaşınıyor, *burnum kiçip tebredi:* burnum gidişmeye başladı.

Kiçiv uyuz, gidişme, kaşınma. *Ana ~ tiygendi:* ona uyuz bulaşmış, ~ *darman:* uyuz ilacı, *eçkile ~ bolğandıla:* keçiler uyuz olmuşlar.

Kikirik (malk.) ibik, tarak.

Gugurukkunu ~i: horozun ibiği.

Kilo kilo. *Nença ~ gardoş alayım:* kaç kilo patates alayım.

Kim kim. *Ol ~di:* o kimdir, ~*ni:* kimin, ~*niki:* kiminki, ~ *bıla işleyse:* kiminle çalışıyorsun, ~ *da bolsun:* kim olursa olsun, ~ *ese da bir:* kim ise de bir, her hangi bir, ~*i alay ~ bılay:* kimi öyle kimi bölme, *bıllaynı ~ körgendi:* böylesini kim görmüş, ~ *oğay deydi:* kim hayır deyecek, ~*ni allı ~ni artı:* kimin önü kimin sonu, *har ~:* her kes, *har ~ni da kesine köre işi boladı:* her kesin kendine göre işi vardır, ~*ni tili-tişi orlu, ~ni kolu-işi orlu* (as.): kimin dili dişi üstün, kimin eli işi üstün.

Kindik göbek. ~ *bav:* göbek bağı, ~ *başı:* göbek başı, ~*ine deri suvğa kirgendi:* göbeğine kadar suya girmiş, *cerni ~i:* arzın merkezi, ~*i bıla siygen* (d): göbeği ile işeyen, ~ *çımıltır:* göbek fitiği.

Kir kir, pis. *Üy ~:* çöp, ev artığı, *üy ~ tögüvçü:* ev artıklarını dökücü, çöpçü, ~*zat:* pis şey, pis herif, ~ *innet:* pis niyet, kötü niyet, ~ *iş:* pis iş, ~ *bolmak:* kirlenmek, ~ *etmek:* kirletmek, ~*ge boyamak:* kire bulaştırmak, kirletmek.

Kirbet kir yüzlü, pis yüzlü.

Kire 1. Küme, yığın. *Buday ~:* çeş, buğday yığını, *gardoş ~:* patates yığını, *çügündür ~le:* pancar yığınları. 2. Kira, icar. *Üynü ~ hakğa beriv:* evi kiraya verme.

Kirev bk. **kire 1.** *Eki canı kara tirev-Ortasında sarı kirev* (bilm.): iki yanı kara direk-Ortasında sarı öbek (*tava ile ekmek*).

Kirgen giren, girmiş, dahil olan. *Kirgen ay:* giren ay, ~ *cerin kuruthan* (d): girdiği yeri kurutan, *kallay biri ~di:* ne kadarı girmiş, *içine ~di:* içine girmiş.

Kirgenlik girmelik. *Üyge ~:* eve girmelik (armağan), *üsge ~:* yüz görümlük (erkek tarafı akrabalarının yeni gelinle tanışırken ona verdikleri armağana **üsge kirgenlik** adı verilir).

Kirgiziv girdirme, sokma, dahil etme, (içeri) alma. *Kelinni üyge ~:* gelini eve alma (yeni gelini eve alma adedinin adı).

Kirgizmek → **kiyirmek** girdirmek, sokmak, dahil etmek. *İçkeri ~:* içeri sokmak, *üyge ~:* eve almak, *teberib ~:* iterek sokmak, *cerine ~:* yerine sokmak.

Kirhamhot pis suratlı.

Kiriş 1. Sağlam, sert, yekpare, masif. ~ *kayala:* masif kayalar, *sözünje ~bol:* sözüne sağlam ol, ~ *sanla:* sağlam azalar; 2. Çember, halka, kiriş. ~ *kazan:* demir çemberle sağlamlaştırılmış kazan, kirişli kazan, *oka börknü ~i:* simli börkün halkası (kurdelası).

Kirişiv girişme, teşebbüs etme, girişim.

Kirişmek girişmek, teşebbüs etmek. *Saban işge kirişdik:* tarla

- işine giriştik, *çıışivğa kirışgendile:* güreşe girişmişler.
- Kirit** kilit. ~ *salmak:* kilit vurmak, kilitlemek, ~*in açmak:* kilidini açmak, *eşikge ~ salama:* kapıyı kilitliyorum, kapıya kilit vuruyorum, *içinden ~ salıv:* içinden (arkasından) kilit koyma, *eşikni ~i:* kapının kilidi.
- Kiritlemek** kilitlemek, kilit vurmak. *Eşikleni katı kiritlegiz:* kapıları sıkı kilitleyiniz, *avzuju kiritle:* ağzına kilit vur.
- Kiritlev** kilitleme, kilit vurma.
- Kiritli** kilitli. ~ *eşik:* kilitli kapı, ~ *eşikni kalay açarıkma:* kilitli kapıyı nasıl açacağım.
- Kiriv** ¹ girme, dahil olma. *İçkeri ~:* içeri girme.
- Kiriv** ² (anat.) diş yuvası, diş loju. *Tişlerimi ~leri aşalğandı:* dişlerimin yuvaları aşınmış, *tişi bolmay kirivleri bila çaynarğa küreşedi:* dişleri olmadığı için diş yuvaları ile çğnemeye uğraşiyor.
- Kirileniv** kirlenme, pislenme.
- Kirlenmek** kirlenmek, pislenmek.
- Kirlengen** kirlenen, pislenen, kirli.
- Kirli** kirli, pis.
- Kirililik** kirlilik, pislik.
- Kirmek** 1. Girmek. *İçine ~:* içine girmek, *içkeri ~:* içeri girmek, *suvğa ~:* suya girmek, *orunğa ~:* yatağa girmek, *zor bila ~:* zorla girmek, *erkinlik alıp ~:* izin alıp girmek, *kirip çıkmak:* girip çıkmak, *kirip barmak:* girip gitmek, *cuk sormay kirip bardı:* bir şey sormadan girip gitti, *sağışha ~:* düşünceye dalmak, *uruşha ~:* savaşa girmek, *carlıni kirir ceri cokdu:* garibin girecek yeri yok,
- kire tost çığa tuşman* (d): girerken dost çıkarken düşman, *kirme koy:* girmeye bırak, *içkeri kirip aylanma:* içeri girip uğraşma; 2. Bir işin acele yapılmasını ifade için yardımcı fiil olarak kullanılır, çekimi çok sınırlıdır. *Kele kir:* çabuk gel, bir an önce gel, *bara kireyik:* bir an önce varalım, *ayta kirigiz:* çabuk söyleyiniz, *işini boşay kirsinle:* işi bir an önce bitirsinler.
- Kirpi** kirpi. ~ *kibik:* kirpi gibi, *meni ~ tonumu kiydirmegiz* (d): benim kirpi kürkümü giydirmeyiniz, ~ *balasına cumuşakçığım dey edi* (d): kirpi yavrusuna yumuşakçığım dermiş.
- Kirpiç / kırpiç** kerpiç, tuğla. ~ *üy:* kerpiç ev, *ak ~:* beyaz kerpiç.
- Kirpik** kirpik. ~ *kakmak:* göz yummak, göz kırpmak, ~ *kakmay taña çıkdım:* göz kırpmadan sabaha çıktım.
- Kirpildemek** koşuşmak, dört dönmek, tepinip durmak, tedirgin olmak. *Kirpildep turma:* koşuşup durma, tepinip durma, *kirpildep başladı:* dört dönmeye başladı, koşuşmaya başladı.
- Kirpildev** koşuşma, dört dönme, tepinip durma, tedirgin olma.
- Kirpileniv** hiddetlenme, kirpilenme, serleşme.
- Kirpilenmek** kirpilenmek, hiddetlenmek, sertleşmek.
- Kirsizlik** kirsizlik. *Billay ~ni kim körgendi:* böylesine kirsizliği kim görmüş?
- Kirşeleniv** Sataşma, sürtünme, tebelleş olma.
- Kirşelenmek** Sataşmak, sürtünmek, musallat olmak,

tebelleş olmak. *Maña köp kirşelenese, sabırlığıım tavusulsa anañ bergenni tökdürürme*: bana çok tebelleş oluyorsun, sabrım tükenirse ananın verdiği (anandan emdiği)ni) döktürürüm (burnundan getiririm).

Kirşemek *kesin ~*: sataşmak, horozlanmak, musallat olmak, tebelleş olmak, sürtünmek. *Kesiji mañe kirşep turma*: bana sürtünüp durma, *Tavkanña kesin kirşerge küreşedi*: Tavkan'a musallat olmaya çalışıyor, Tavkan'a tebelleş olmaya çalışıyor.

Kirşev sataşma, horozlanma, tebelleş olma, sürtünme.

Kirşi (malk.) çilenti, ciseleme. *~ cavun*: çilenti yağmur, çiseleyen yağmur.

Kirşilemek (malk.) çiselemek, çilenti yapmak. *Çañur kirşileydi*: yağmur çilenti yapıyor, yağmur çiseliyor.

Kirşilev çiseleme, çilenti yapma.

Kise kese. *Süt süzgen ~*: süt süzmeye yarayan kese, *cuvurtnu kise salıp süzebiz*: yoğurdu keseye koyup süzüyoruz.

Kisey tülbend, şile bezi. *~ cavluk*: tülbend başörtüsü, *~ çepken*: şilebezi entari.

Kisiv dokuma tezgâhıyla ilgili. *~ ağaç*: dokuma tahtası, *~ cip*: dokuma tezgâhi ipi, *~ tarak*: dokuma tarağı, *çepken sokğan ~*: kumaç dokuyan tezgâh, dokuma tezgâhi.

Kişen köstek, bağ. *~ saliv*: köstek vurma, *~ñe ürenñen at(d)*: kösteğe alışmış at, *~den ıçınmak*:

köstekten boşalmak, pırangadan kurtulmak.

Kişenlemek kösteklemek, köstek vurma. *Atñi kişenlediñmi?* Atı köstekledin mi? *Atlarığzñı kişenlerge kereksiz*: atlarınızı kösteklemeniz gerekir.

Kişenlev köstekleme, köstek vurma.

Kişenli köstekli, bağlı, pırangalı.

Kişi 1. Kişi, adam, erkek, insan, kimse. *Aksakal ~*: aksakallı adam, *mazallı ~*: iri insan, *kart ~*: yaşlı adam, *katınla bıla ~le*: kadınlar ile erkekler, *~ alaymı etedi*: insan öyle mi yapar? *köpnü körgeñ ~*: çok şey görmüş adam, *üyde ~barmıdı*: evde kimse var mı, *~ge aytma*: kimseye söyleme, *ol ~ge da tursunmaydı*: o kimseye müdara etmez, o herkesi küçümser, *anı ~ da san etmeydi*: onu kimse kale almaz, *nença kişisiz*: kaç kişisiniz, *~ge amanlık bilme*, *teñiñi artından külme* (as.): kimseye kötülük dileme, arkadaşının arkasından gülme, *~ kayğısı etekde*, *kese kayğısı cürekde* (as.): başkasının kaygısı eteğinde, kendi kaygısı yüreğinde; 2. Yabancı, ecnebi, başkası, başka. *~ adam*: yabancı adam, *~ mal*: yabancı hayvan, *~ cerle*: yabancı topraklar, *~ el*: başka köy, *~ kıyını bıla çaşağan*: başkasının emeği ile yaşayan adam, *~ elinde kiştik* (d): yabancı yerde kedi gibi.

Kişilik mertlik, yiğitlik. *~in*

körgüzdü: yiğitliğin gösterdi, *endi ~iñi köreyik*: şimdi yiğitliğini görelim.

Kişiv / kişuv (çocuk dilinde) kedi, pisi. *Kel ~~*: gel pisi pisi!

Kişmiş kuru üzüm, ~ *bürtük*: kuru üzüm tanesi.

Kişnemek kişnemek. *Atla birbirlerine kişnedile*: atlar birbirlerine kişneyorlar, *at kişnegen tavuş keledi*: at kişneme sesi geliyor.

Kışt pist! (Kedi için kullanılır).

Kıştik kedi. ~ *bala*: kedi yavrusu, ~ *makıradı*: kedi miyavlıyor, *caz ~*: yaban kedisi, ~ *çıçhan bıla oynağança* (d): kedi fareyle oynar gibi, *it bıla ~ça* (d): itle kedi gibi, ~ *bıla oynasañ tırnağanına töz* (as.): kediyle oynasırsan tırnağına dayan, ~ *ge oyun da çıçhanğa ölüm* (as.): kediye oyun, fareye ölüm, ~ *ibiz kozlağandı da orun tapmaybız* (as.): kedimiz yavruladı da ona yer bulamıyoruz (d), ~ *köz*: kedi gözlü.

Kitap kitap. ~ *tış*: kitap kabı, kitap kılıfı, ~ *tüken*: kitap dükkânı, ~ *üy*: kitabevi, ~ *basmalav*: kitap basma.

Kiydiriv giydirme.

Kiydirmek giydirmek. *Sabiçikni kiyimlerin kiydireme*: çocuğun elbiselerini giydiriyorum.

Kiyev (malk.) bk. *küyev / küyöv*.

Kiyik geyik. ~ *canıvarla*: geyikgiller, geyik cinsi hayvanlar, *çeget ~*: orman geyiği, ~ *tavğa, çabak suvğa* (d): geyik dağa, balık suya, *maral ~*: maral geyiği, ~ *müyüzle*: geyik boynuzları, ~ *sanla*: sağlıklı azalar, çevik azalar.

Kiyilgen giyilmiş, müstamel. ~ *kiyimle*: müstamel elbiseler, *ariv ~ palton*: güzel giyilmiş palto.

Kiyim giysi, elbise, giyim. *İş ~le*: iş elbiseleri, *iç ~*: iç elbisesi, iç

çamaşırı, *tış ~*: dış elbise, dışarıdan giyilen giysi, *kışlık ~*: kışlık elbise, ~ *ge usta eliñde bolsun – hantha usta üyüñde bolsun* (d): elbise dikmeye usta köyünde olsun, yemek pişirmeye usta evinde olsun.

Kiyiniv giyinme.

Kiyinmek giyinmek. *omak ~*: süslü giyinmek, *kim da ariv kiyinirge süyedi*: her kes de güzel giyinmeyi sever, *guzaba kiyinip keligiz*: çabucak giyinip geliniz.

Kiyiriv giyirme, (içeri) alma, dahil etme. *İçkeri kiyiriv*: içeri alma, *içine kiyiriv*: içine girdirme.

Kiyirmek girdirmek, sokmak, (içeri) almak, dahil etmek. *Anı üyge kiyirigiz*: onu eve sokunuz, *atnı tartıp bavğa kiyirdi*: atı çekip ahıra soktu, *barmağımı kiyirirça*: parmağımı girdirecek kadar, *konaklanı içkeri kiyirigiz*: misafirleri içeri alınız.

Kiyiv giyme, üzerine geçirme. *Kiyim ~*: elbise giyme.

Kiyiz keçe. ~ *börk*: keçe börk, keçe serpuş, *oyuvlu ~*: desenli keçe, ~ *kamçı*: keçe kırbaç (masalarda geçer), *üybaşında ala ~*(bilm.): dam üstünde ala keçe (*gök ve yıldızlar*).

Kiyemek giymek, üzerine geçirmek. *Üsüne ~*: üstüne giymek, *könçegimi kiyeme*: pantolonumu giyiyorum, *kiyip bir köreyim*: giyerek bir deneyim, *tonun kiyip tışına çıkdı*: kürkünü giyip dışarı çıktı, *kara ~*: matem elbisesi giymek, siyaha bürünmek.

Koba mezar duvarı. *Başım tiygen oba/Sırtım tiygen koba* (d):

başımın değdiği oba (mezar),
sırtımın değdiği koba (mezar
duvarı).
Koba-cata yata kalka, bk. *Cata-
koba*.
Koban akarsu, ırmak, Kuban
ırmağının özel adı. *Teberdi ~:*
Teberdi ırmağı, *~ suv:* akarsu, *~
başı:* Kuban'ın çığırı.
Kobarıv kaldırma, dikme, koparma.
Kobarmak kaldırmak, ayağa
kaldırmak, koparmak, dikmek.
Meni kobarığa unutma: beni
kaldırmayı unutma, *tartıp ~:* çekip
koparmak, *cipni tartıp kobardı:* ipi
çekip kopardı, *koylanı kobarığız:*
koyunları ayağa kaldırınız.
Kobu oyuk, yiv, çentik, geçme
oyuğu. *Kanğanı ~su:* tahtanın
geçme oyuğu, *tişni ~su:* dişin
çentiği, *~ salıv:* çentik açma, oyuk
açma.
Kobura barutluk, barut konulan
mahfaza.
Kobusta lahana, kelem. *~ capırak:*
lahana yaprağı.
Kobuv kalkma, dikilme, ayağa
kalkma.
Kobuvul kıpırdanma, ayaklanma,
isyan.
Kobuz saz, çalgı, müzik aleti,
mızık. *~ soğuv:* çalgı çalma, *kıl ~:*
telli saz, *tüz ~:* el mızıkası,
armonika, *ters ~:* akordeon, *erin
~:* ağız mızıkası, *gıbit ~:* tulumlu
çalgı aleti, *kakğan ~:* darbuka, t e
f, vurulan çalgı, *~ tavuş:* çalgı sesi,
~ kuvançnı çırağı (d): çalgı
sevincin çırası, çalgı sevincin
işareti.
Kobuzçu çalğıcı, saz çalan.

Koçnar koç, koyunun erkek olanı. *~
koşhan:* koç katımı, *~ğa turuv:*
koça gelme, *~ ayırğan zaman:* koç
ayırma zamanı, *~ koylağa
aylanadı:* koç koyunlara aşıyor, koç
koyunlara atlıyor.
Koçnarburun koçburunlu.
Koçnarçı koççu, koç çobanı.
Koçnarlık koçluk, koç olması için
ayrılan erkek kuzu.
Kodan hayvan barınağı, ağıl. *~ tolu
koy kırılsa, kotur ulak başçı* (d):
ağıl dolusu hayvan kırılacak olursa
uyuz oğlak bahane.
Kodu çağrı, seslenme, ünleme. *~
kıçırmaq:* seslenerek ilan etme,
tellal bağırtmak, *~ kıçırğan:*
seslenerek ilan, tellal seslenmesi,
~ğa cıyılıv: sesli çağrıya toplanma,
~ğa aşalmazça (mec. dey.):
durumu kurtaracak kadar, ayıp
savacak kadar.
Koduçu seslenici, tellal.
Kodulamak seslenerek ilan etmek,
sesli çağrıda bulunmak, sesli
duyuruda bulunmak, sesli
açıklamada bulunmak.
Kodulav sesli ilan, sesli ilan, sesli
duyuru, sesli tebligat.
Kodulu açık, belli, meydanda.
Carlını sözü ~: fakirin sözü açık,
telini sözü ~: delinin sözü
meydanda.
Kokay oğlan, uşak, çırak.
Kol 1. El. *Or~:* sağel, *sol~:* solem, *~
tirmen:* el değirmeni, *~ salmak:*
imza koymak, imzalamak, *~ tutuv:*
el sıkma, toka, *~ğa almak:* ele
almak, *~ğa cıyiv:* ele geçirme, *~da
asıralğan:* elde beslenen, *~una
bek:* eli sıkı, *~cazma:* elyazma, *~u
caraşhan:* eli yakışan, *~cavluk:*

mendil, ~ *cetdirmek*: el sürmek, namusunu kirletmek, ~ *u cetmek*: eli yetişmek, ~ *u cuka*: eli ince, elinde parası olmayan, ~ *dan kelmek*: elinden gelmek, ~ *umdan kelmeydi*: elimden gelmiyor, ~ *kerek*: el aleti, ~ *kötürmek*: el kaldırmak, vurmaya gerilmek, oy verme, ~ *kağiv*: el vurma, el çırpma, ~ *kıyın*: el emeği, ~ *silmek*: el silkelemek, ~ *taş*: el taşı, gülle, ~ *taş atıv*: gülle atma, el taşı atma, ~ *tuthanlık*: el sıkmalık, el sıkmalık armağanı, Türkiye türkçesinde el öpmelik denir, ~ *u çibi*: eli uzun, çalmaya alışık olan, ~ *etmek*: el sallamak, *canım ~umda bolsa iyerça boldum* (d): canım elimde olsaydı bırakacak gibi oldum, *bir ~u bir ~una işanmağan* (d): bir eli bir eline güvenmeyen, *canın ~una alğança* (d): canını eline almışçasına, çok acele, *birevnü ~una karağan*: başkasının eline bakan, başkasının bakımına muhtaç, ~ *u bazı birni ciğar, akılı bazı miñni ciğar* (as.): eli kalın biri yener, akılı kalın bini yener, ~ *uñda bolsa cuvuk köp* (d): elinde akçan olursa akrabaları çok, ~ *~nu cuvar, eki kol betni cuvar* (as.): el eli yıkar, iki el yüzü yıkar, ~ *u usta altın ayak bila suv içer* (as.): eli uz olan altın tas ile su içer, ~ *u ustani ~u ortak, sözge ustani sözü ortak* (as.): eli ustanın eli orta malı, söze ustanın sözü orta malı; 2. Dal, vadi, dere, boğaz. *Nızılı ~*: köknarlı vadi, *ullu ~*: büyük vadi, *kuru ~ğa kuş konmaz* (as.): kuru dala kuş konmaz, *Teberdi, Kobanni em ullu ~larından biridi*: Teberdi ırmağı,

Kuban ırmağının en büyük kollarından biridir.

Kolan ala, alacalı, karışık, kozmopolit. ~ *betli*: alacalı renkli, ~ *at*: alacalı at, ~ *el*: karışık memleket, kozmopolit yer.

Kolansıman alacaya çalan.

Kolay iyi, yeterli, yeğ, rahat, kolay. *Avruğanni halın ~ körmedim*: hastanın durumunu iyi görmedim, *iş ~ bolsun*: iş kolay gelsin, *aç kalğandan keç kalğan ~dı* (as.): aç kalmaktan geç kalmak yeğdir, *alanı bolumları ~ tülkü*: onların durumları iyi değil, *çaşav, körüngeñiça ~ tül edi*: yaşam, görüldüğü kadar rahat değildi.

Kolaylamak hafifletmek, iyileştirmek.

Kolaylanıv iyileşme, hafifleme.

Kolaylanmak iyileşmek, hafiflemek. *Endi işibiz kolaylanğandı*: artık işimiz hafifledi, *alanı bolumları kolaylanıp baradı*: onların durumları iyileşip gidiyor.

Kolaylav hafifletme, iyileştirme, kolaylaştırma.

Kolaylı iyi, rahat, rahat. ~ *colğa bar*: iyi yola git, yolun açık olsun, *orunum alay ~ tülkü*: yerim o kadar rahat değil.

Kolaylık bk. *Kolaylılık*.

Kolaylılık rahatlık, iyilik, hafiflemişlik. *Bu işni ~ı bardı dep bilmeyme*: bu işin rahatlığı var diye bilgim yok, *çaşavnu ~ı*: hayatın rahatlığı.

Kolaysız zayıf, kötü, şöyle böyle, kalitesiz, beceriksiz. ~ *iş*: kötü iş, *anı işi ~ körünedi*: onun işi zayıf görünüyor, ~ *çaşav*: fena yaşam, ~ *uvçu*: beceriksiz avcı, ~ *çığarma*:

zayıf eser, *bügün bek ~ma*: bugün çok fenayım.
Kol-bet el-yüz. *~~ cuvğan*: el-yüz yıkama.
Kolça el (çocuk dilinde). *~larıñ suvuk boldumu*: elciklerin üşüdü mü:
Kollamak ele geçirmek, kendine maletmek, gasp etmek, toplamak. *Birevnü malın küç bila kollağan*: başkasının malını güç kullanarak gasp eden, *küyüzlük halını kollap boşadıǵız mı*: halılık ipliği toplayıp bitirdiniz mi?
Kollanıv yararlanma, faydalanma.
Kollanmak yararlanmak, faydalanmak. *Adam ülüşüne tüşgen cerden kollanıǵa kerekdi*: insan hissesine düşen araziden yararlanmalıdır.
Kollav gasp etme, ele geçirme, toplama.
Kollu elli. *Bir ~ adam*: tek kollu adam.
Kolluk eldiven. *Teri ~*: deri eldiven, *sañtiyan ~*: meşin eldiven.
Kolsuz elsiz, eli kesik olan.
Koltuk koltuk, kıvrım, dolanbaç. *Kitabın ~una kısıp baradı*: kitabını koltuk altına yerleştirip gidiyor, *suvnu ~u*: suyun kıvrımı, *~ tayak*: koltuk değneği.
Koltuklamak koltuǵına girmek, koltuklamak.
Koltuklaşıv koltuklaşma, kolkola girme.
Koltuklaşmak kolkola girmek, koltuklaşmak.
Koltuklav koltuklama, koltuǵuna girme.
Kolu-ayaǵı eli ayaǵı.
Kolu-butu eli bacağı.

Kolukıldı (zoo.) kestane kargası.
Konak konuk, misafir. *~ǵa barıv*: misafirlige gitme, *~ üy*: otel, misafir odası, *suvǵa kirip buǵama / konak alıp çıǵama* 'bilm.): suya girip gizleniyorum / konuk alıp çıkıyorum (bilmece-**olta**), *~ǵa barsañ konakbay almaşdırma* (as.): misafirlige gidersen konakbayını dağıtirme, *~ bir kün kelse kut, eki kün kelse cut* (d): *konuk* bir gün gelirse uğur, iki gün gelirse obur, *~ bolsañ iynak bol* (as.): konuk olursan güler yüzlü ol, *~ kelse kut kelir, köp kelse cut kelir* (as.): misafir gelirse uğur gelir, çok gelirse aç gelir, *~ ~nı süymez* (d): konuk konuǵu sevmez.
Konakbay evsahibi, konuksahibi, konuk ağırlayan kimse.
Konakbaylık evsahipliği.
Konaklamak misafir olmak, konuk olmak.
Konaklav misafir olma, konuk olma.
Konaklık misafirlik, konukluk. *Soslan bila Silpaǵarlada ~da tanış bolǵan edim*: Soslan ile Silpaǵarlar nezdinde misafirlikte tanış olmuştum, *anı ~ǵa kelir ħaparı bardı*: onun konukluǵa geleceǵi haberini duyduk.
Konak-tüşün misafir filan. *~ ~ çağılǵandan sonra*: misafir filan dağıldıktan sonra, *~ ~ kelgen töresi bolsa ħapar ber*: misafir filan gelirse haber ver.
Konka ense, yele, boyun. *Anı ~sı bazıkdı*: onun ensesi kalındır.
Konkuldamak tırısa kalkmak. *At konkuldap baradı*: at tırısa kalkıp gidiyor.

Konkuldav tırısa kalkma.

Konmak konmak, oturmak, çökmek, konuşanmak. *Kuşla tereklege kondula:* kuşlar ağaçlara kondular, *atnı sırtına konup bara edi:* atın sırtına oturup gidiyordu, *Üsübüzge colnu bukusu konğandı:* üstümüze yolun tozu konmuş, *bılayı adam konarğa caravlu körünmeydi:* burası insanın konuşanmasına uygun görünmüyor.

Konjuç tünek, tavukların konması için iki kazık arasına uzatılmış çita .

Konşu (malk.) komşu.

Konşuluk komşuluk.

Konuş konaklama yeri, mokamp, duraklama yeri.

Konuv konma, oturma, konuşanma.

Kojuv kahverengi. ~ *iynek:* kahverengi inek.

Kojuvav çingirak, zil, çan. ~ *kağiv:* zil çalma, ~ *kağiladı:* zil çalıyor, ~ *tavuş:* çan sesi, zil sesi, *tüye ~:* deve çanı, *koy ~:* koyun çingirağı.

Kojuv-kara koyu kahverengi.

Kojurov (malk.) bk. *Kojuvav.*

Kopelenmek (malk.) gücenmek, darılmak, küsmek.

Kopmak kalkmak, dikilmek, kabarmak. *Ertden bila ertde kop:* sabah erkenden kalk, *örge kop:* ayağa kalk, *karşçı ~:* karşı dikilmek, karşı çıkmak, *kollarımı terisi kopdu:* ellerimin derisi kalktı, *kopğan suv:* kabaran su, sel.

Kor ~ *bolmak:* feda olmak, kurban olmak, ~ *bolayım balam saña:* kurban olayım yavrum sana, *ol saña kor bolsun:* o sana kurban olsun, *kurman bolup ~ bolup*

alğanma: kurban olarak, fedakârlıkta bulunarak aldım.

Kora avlu, hayvanları toplamak için yapılan basit ihatalı yer, çit, örtülüsü olmayan ağıl, tol. ~ *tolu koy korar bolsa, kotur ulak başçı bolur* (as.): ağıl dolusu koyun yok olacaksa, uyuz oğlak öncülük eder.

Koramak gitmek, yokolmak, sıvışmak, kaybolmak, eksilmek, defolmak. *Bılaydan korap ket:* buradan defolup git, *arlık kora:* biraz öteye git, *ol kayrı korağandı:* o nereye sıvıştı, *cıkkırnı başından tarj kesegi korağandı:* fıçının üzerinden oldukça bir miktarı eksilmiş, *günahladan töbese korarık:* günah yığınının yok olasıca, *anı bılaydan korağanı igidi:* onun buradan defolması iyidir, *kora!* Defol! Yokol!

Koranç zarar, ziyan, kayıp, fire.

Korançlı kayıplı, ziyanlı, fireli.

Koratıv yoketme, defetme, götürme, eksiltme, aşırma, tüketme, sarfetme.

Koratmak yoketmek, götürmek, sarfetmek, aşırma, eksiltmek, tüketmek, defetmek, uzaklaştırmak, alıp götürmek.

Korav gitme, kaybolma, sıvışma, yokolma, azalma.

Koraz (malk.) bk. *Horaz.*

Korğaşın 1. Kurşun madeni, kurşun, mermi. ~ *ok:* kurşun mermi; 2. Bk. *Korğazin.*

Korğazin gündönümü, gece ile günün eşitlenmesi. *Kün ~ne tüşgen zamanda:* gece ile günün eşitlendiği zaman, gündönümünde.

Korkak korkak. ~ *avanasından da korkadı:* korkak gölgesinden bile

korkar, ~ *it çaşırtın kabar* (as.): korkak köpek gizli ısırır, ~ *it üy allında ürür* (as.): korkak köpek evin önünde havlar, ~*ğa tav tebgença körünür* (as.): korkağa dağ debreniyormuş gibi görünür, ~*nı kuvalasañ batır bolur* korkağı kovalarsan cesur olur.

Korkaklık korkaklık. ~ *acaldan kaldırmaz* (as.): korkaklık ecelden kurtarmaz, *bılayda ~ğa cer çokdu:* burada korkaklığa yer yok.

Korkarlay korkacak şekilde, korkulacak. ~ *ne bardı:* korkulacak ne var? ~ *bir zat çokdu:* korkulacak bir şey yok.

Korkğan korkan, korkmuş. *Andan ~ eteme:* ondan korkuyorum, ~ *babuş artı bıla cüzer* (as.): korkan ördek kıçın kıçın yüzer, ~ *kuru kalır* (d): korkanın eli boş kalır, ~*nı közü eki körür* (as.): korkanın gözü çift görür.

Korkmak korkmak. *Cañur cavar dep korkama:* yağmur yağar diye korkuyorum, *korkup canı çığadı:* korkudan canı çıkıyor, *ol korkabilmeydi:* o korkmasını bilmiyor, *Allahdan kork:* Allah'tan kork! *Canıma korkama:* canıma korkuyorum, *korkğandan ne eterin bilmeydi:* korkudan ne yapacağını bilmiyor, *korkğanıña tübegin:* korktuğun şeyle karşılaş emi!

Korkmay korkmadan. ~ *ürkmey:* korkmadan ürkmeyen, ~ *bar:* korkmadan git, ~ *ayt:* korkmadan söyle.

Korkunç tehlike, korku, vahamet. ~ *haldadı:* tehlikeli durumdadır, *cüregime ~ berdiñ:* kalbime korku verdin.

Korkunçlu vahim, tehlikeli, korkunç. ~ *cılla:* korkunç yıllar, ~ *hal:* korkunç durum.

Korkundurmak soğuk vurdurmak, üşütmek, dondurmak (sadece gıdalar için kullanılır).

Korkunduruv soğutma, dondurma, üşütme.

Korkunmak üşüme, donmak. *Gardoşla korkunğandıla:* patatesler üşümüşler, patatesler donmuşlar.

Korkunuv üşüme, donma.

Korkuş korku, tehlike.

Korkutmak korkutmak. *Ol korkuturğa küreşedi:* o korkutmaya çalışıyor, *sabiyni korkutma:* çocuğu korkutma, *aman katın artı bıla korkutur* (as.): kötü kadın arkası ile korkuturmuş.

Korkutuv korkutma.

Korkuv korkma, korku. *Korkğan ~una tübedi* (d): korktuğu başına geldi, *cüregine ~ kirgendi:* kalbine korku girmiş.

Korkuvlu korkulu, korkulacak, tehlikeli. ~ *cerle:* tehlikeli yerler, ~ *hapar:* korkulu haber, ~ *zatla:* korkulacak şeyler.

Korkuvluk endişe verici, telaş verici, tehlikeli. ~ *işge barma:* endişe verici işe gitme, *tögerekge ~ bergendi:* çevreye tehlike saçtı, ~ *bermek:* tehlike saçmak, tehlikeli olmak.

Korkuvluluk tehlikelilik, endişe vericilik, vehamet. *Bolumnu ~u belgilidi:* durumun vehameti belli.

Korluk maya. *Tılı açıtñan ~:* hamur mayası, hamuru tehammür ettiren maya, *ayran ~:* yoğurt mayası.

Kor-sadaka kul-kurban. ~ ~ *bolayım:* kul-kurban olayım.

Koruğan koruyan, savunan, müdafî; engelleyen, engel olan, defeden.

Korulmak korunmak, savunulmak; engellenen, engel olunan. *İynek savğan közüvde buzov korulurğa kerekdi:* inek sağarken bızanın engellenmesi gerekir.

Koruluv korunma, savunulma; engellenme.

Korumak korumak, müdafa etmek, savunmak; engellemek, uzaklaştırmak, defetmek. *Ala atacurtların cavdan koruydula:* onlar vatanlarını düşmandan koruyorlar, *kesiñi korurğa küreş:* kendini korumaya çalış; *buzov ~:* inek sağarken bızayı biraz geride tutmak, bızayı engellemek, *çaşı buzov koruydu, anası iynek savadı:* oğlu buzağıyı uzaklaştırıyor, annesi inek sağıyor.

Koruv koruma, savunma; engelleme, uzaklaştırma, biraz geride tutma.

Koruvçu 1. Koruyucu, korucu, savunucu, müdafî; 2. Korucu, bekçi, bağmat. *El ~:* köy korucusu, *oram ~:* sokak bekçisi.

Koruvlağan bk. *Koruyan.*

Koruvlamak bk. *Korumak.*

Koruvlav bk. *Koruv.*

Koruvlavçu bk. *Koruvçu.*

Koruvsız savunmasız, korumasız.

Koş 1. Çiftlik, hayvan çiftliği, mandıra; kır barınağı, çoban kulübesi, bahçevan kulübesi. *Malçı ~:* hayvancılık yapılan çiftlik, çiftlikte çalışanların barındığı ev, (Karaçay-Malkar'da hayvan sürüleri köylerden uzakta yer alan otlaklarda güdülür ve beslenir,

sürü bakıcıları aylarca evlerine dönmezler ve hertürlü ihtiyaçlarını kendileri görürler, hayvan bakıcılarının barındığı barınaklar ile hayvanların toplandığı barınaklara topyekün **koş** adı verilir; *~ña igilik:* koşunuza iyilikler olsun! (Koşa gelen misafirin orada bulunanlara verdiği selam), *bal ~:* arı çiftliği, bal üretme çiftliği, *tuvar ~:* sığır çiftliği, *cılık ~:* at çiftliği, *koy ~:* koyun çiftliği, *~nöger:* çiftlik arkadaşı, çiftlikte ortaklaşa çalışan kişilerden her biri, *~salmak:* yerleşmek (mec.), koş inşa etmek, *~tamada:* koşun büyüğü, çiftliğin önderi, *katın ~:* çiftlik sahibinin ailesiyle birlikte kaldığı koş, *~da bara bara tüzeledi* (as.): çiftlik de gide gide düzeler, *~da çokğa ülüş çok* (as.): koşda bulunmayana hisse yok, çiftlikte bulunmayana azık da yok; 2. Çift, birleşik, bitişik. *~uvuç:* iki avuç, iki eli birleştirerek yapılan avuç, *bilek ~:* omuz eklemi, kol ile omuzun bitiştiği yer, *~kaş:* bitişik kaşlı, *~cegilgen atla:* çift koşulan atlar, *~ülüş:* iki hisse, çift hisse, *~~:* çift çift, ikişer ikişer; 3. Sürgün, (yan) filiz. *Nartühnü ~u:* mısırın yan filizi.

Koşak 1. Ek, ilave, katkı, karışık. *~iş:* ek iş, *~altın:* karışık altın, *~koşmak:* ek eklemek, ilave koymak, *~söz* (gr.): bir adı niteleyen ikinci adın konması, aposisyon, atfı beyan; 2. Naz, cilve. *Ol kızını bilgeni ~dı:* o kızın bildiği nazdır, *anasına ~etgen sabıyçık:* anasına naz eden çocuk, *anı ~ına bir kara:* onun cilvesine bir bak.

Koşaklanmak 1. Cilvelenmek, nazlanmak. *Erine koşaklanğan tişiriv*: kocasına cilvelenen kadın, *koşaklanıp turma*: nazlanıp durma; 2. Eklenmek, ilave edilmek. *Anı koşaklanğanı belgilidi*: onun eklendiği bellidir.

Koşaklı nazlı, cilveli, kırıtkan; ekli, ilaveli, karışık. *~ işiriv*: kırıtkan kadın, *~ kız*: cilveli kız, *~ sabiy*: nazlı çocuk, *~~ söleşe cürek cardı*: cilveli cilveli konuşarak sinir bozdu; *~ kümüş açha*: karışık gümüş para, *~ kumaç*: ekli kumaş.

Koşaklık eklik, ilavelik. *~ kumaç*: ilavelik kumaş.

Koşaksız sade, gösterişsiz; saf, eksiz, ilavesiz.

Koşba bk. *Koşmüyüz*. *~ iynek*: bitişik boynuzlu inek (burada boynuzlar hilal şeklinde olup uçları adeta birleşmiş gibidir).

Koşbaş çiftbaşlı. *~ kartal*: iki başlı kartal.

Koşhasalmaz işe yaramaz, toplumun kabul etmeyeceği insan, yaramaz adam.

Koşkulak bitişik kulaklı.

Koşmak katmak, eklemek, karıştırmak. *Üçge ekini koşsar beş bolur*: üçe ikiyi katarsan beş olur, *uşhuvurğa suv ~*: yemeğe su ilave etmek, *cavğa bal koşup aş*: yağa bal katarak ye, *söz ~*: söz katmak, *uçuna koşuğuz*: ucuna ekleyiniz, *koçhar ~*: koç katmak, *meni ol işge koşmağız*: beni o işe karıştırmayınız, *söz koşmay ho dedi*: söz katmadan evet dedi, *cuk koşmay boluşlusun ayt*: bir şey eklemeden olduğu gibi söyle, *iynekni sürüvge koşama*: ineği

sürüye katıyorum, *alanı kesibizge koşmayık*: onları kendimize katmayalım.

Koşmay koratmay eklemekten çıkartmadan, katmadan eksiltmeden, olduğu gibi. *Bilgeniñi ~ ayt*: bildiğini katmadan eksiltmeden söyle.

Koşmüyüz bitişik boynuzlu, boynuzları başından bitişik çıkan hayvan.

Koştış bitişik dişli, iki dişi üstüste çıkmış kimse.

Koşulmak katılmak, eklenmek, karışmak, birleşmek. *Üydegige entda bir sabiy koşuldu*: aileye bir çocuk daha katıldı, *aman işge koşulma*: kötü işe karışma, *Ullu Kam, Karaçay Kobanğa koşuladı*: Ullu Kam, Karaçay Kuban'ına birleşiyor, *cuk koşulmazca et*: bir şey karışmayacak şekilde yap, *eki suvnu koşulğan ceri*: iki suyun birleştiği yer, *Amerikanı Koşulğan Davletleri*: Amerika Birleşik Devletler, *Sözge koşulmak*: lafa karışmak, *koşulğan sanla* (mat.): birleşik sayılar, *koynu Allah caratdı, eçki coldan koşuldu`as*): koyunu Allah yarattı, keçi yoldan katıldı.

Koşuluv katılma, karışma, birleşme, eklenme.

Koşum ek, ilave, katkı, katım.

Koşumluk katkılık, katımlık, eklik, ilavelik. *Bir ~ tuz*: bir katımlık tuz.

Koşun testi, küp, kiremit, pişmiş toprak eşyalara verilen genel isim. *~na suv toltururğa unutma*: testiye su doldurmaya unutma, *~baş üy*: kiremitli ev, *ot ~*: çömlek, *ot ~ça oltur da tur* (d): çömlek gibi otur da dur.

Koşunbaş kiremitli, kiremit örtülü, kiremit damlı.

Koşunçu testici, pişmiş topraktan eşya yapan usta.

Koşuv katma, ekleme, karıştırma.

Koşuvçu ekleyici, birleştirici. ~ *baylam (gr.):* ekleyici bağlaç.

Kotak erkek tenasül uzvu, penis (argo).

Kotan bk. *Kodan*.

Kotariv boşaltma.

Kotarmak boşaltmak. *Arbanı biçenin kotaradı:* arabanın otunu boşaltıyor, *aşlık kotarabız:* hububat boşaltıyoruz, *gardoşlanı uruğa kotara turadıla:* patatesleri çukura (toprak kuyuya) boşaltmaktalar.

Kotur kirli yara, kabuklu yara, iltihaplanmış yara, uyuz sivilceleri, yamru yumru çıkıntı; sıraca. *Sabiyni beti ~ bolğandı:* çocuğun yüzünü kabuklu yaralar sarmış, *~nu kaşığan igi tuldü:* iltihaplı yarayı kaşımak iyi değildir; *~ koy:* uyuz koyun, *~ it:* uyuz köpek, *~ kayala:* yamrı-yumru kayalar, *~ koldan cuğar, palañ tilden cuğar (as):* uyuz elden bulaşır, bela ağızdan bulaşır.

Koy koyun. *Gula ~:* kusursuz koyun, seçme koyun, *tapraçan ~:* merinos koyunu, *~ sürüv:* koyun sürüsü, *~ bav:* koyun ağılı, *~ koş :* koyun çiftliği, *~ süt:* koyun sütü, *~ kırkıv:* koyun kırpma, *~ col:* samanyolu, galaksi, *~dan cuvaş (d):* koyundan daha yumuşak huylu, *~nu Allah caratdı, eçki coldan koşuldu (d):* koyunu Allah yarattı, keçi yolda katıldı, *koynu bir közü burçak kibik, bir közü mınçak kibik(as.):* koyunun bir gözü dolu

tanesi gibi, bir gözü boncuk tanesi gibi, *~ cüzden atlasa, kazan otdan tüşmez (as.):* koyun yüzü geçerse, kazan ateşten inmez, *~ kütgen baylıkğa, at kütgen subaylıkğa (as.):* koyun güden kazanç için, at güden gösteriş için, *~ kütserj ~ kibik manıra (d):* koyun yetiştiriyorsan koyun gibi mele, *~ kırkılğan cerde tük tüşer (as.):* koyun kırılan yere tüy saçılır, *~ siltavsuz ölmez (d):* koyun bahanesiz ölmez, *~u tasni kulağına ~ manırağan tavuş kele edi (as.):* koyunu kaybolanın kulağına koyun sesi gelirmiş, *bir ~ eki aylanıp soyulmaz (as.):* bir koyun iki kere yüzülmez (d).

Koyan tavşan. *~ soğunçak:* tavşan izi, *~ avruv:* sara hastalığı, epilepsi, *~ orun:* tavşan yuvası, *~lanı koñur cılı:* tavşanların elverişsiz yılı, *~ kemişge tülkü teşikge (d):* tavşan sazlığa, tilki deliğe, *~nı kaçhanın körgenimde şorpasından tünülgen edim (as.):* tavşanın kaçışını görünce çorbasından vazgeçtim.

Koyancürek tavşan yürekli, korkak.

Koyançak tavşan gibi sekerek yürüyen. *At ~ ete baradı:* at tavşan gibi sekeke gidiyor.

Koyanerin tavşan dudaklı, yarık dudaklı.

Koyankuyruk tavşan kuyruklu, güdük.

Koyçu koyuncu, koyun yetiştiricisi, çoban. *~ koş:* koyun ağılı, koyun çiftliği, *igi ~nu koyu egiz tabar (as.):* iyi koyun yetiştiricisinin koyunu ikiz doğurur.

Koyçuluk koyunculuk, koyun yetiştiriciliği.

Koymak bırakmak, terketmek, boşamak. *Soslan katının koyğandı:* Soslan karısını boşamış, *anı maña koysaň a!* Onu bana bıraksana! *Savutnu cerinde koy:* aleti yerinde bırak, *aytdırmay koymadıň:* söyletmeden bırakmadın, *bir keleş bardı da çakırğanın eltmey koymadı* (bilm.): bir elçi var ki çağırıldığını götürmeden bırakmıyor (**va'de, ölüm**), *aña da orun koyuğuz:* ona da yer bırakınız, *cuklarğa koymadıla:* uyumaya bırakmadılar, *ol bizni koyup ketdi:* o bizi bırakıp gitti, *katına koymadı:* yanına bırakmıyor, *tütünnü koysaň igi bolur:* sigarayı bırakırsan iyi olur, *aytıp ~:* söyleyivermek, *atıp ~:* atıvermek, *körmegença etip koydu:* görmemiş gibi yapıverdi, *ürengeň avruv koymaz* (d): alışılmış hastalık bırakmaz, huylu huyunu bırakmaz, *birin koyup birin aytayım:* birini bırakıp birini söyleyim, *canşağannı koy da işle:* çeneyi bırak da çalış.

Koyulmak bırakılmak, terkedilmek, boşanılmak, boşanmak. *Koyulğan katın:* boşanılmış kadın, terkedilmiş kadın, kocasından ayrılmış kadın, *iş koyulğanğa uşaydı:* iş bırakılmışa benziyor, *ol koyulluk tişiriv tül edi:* o boşanılacak kadın değildi.

Koyuluv bırakılma, terkedilme, boşanılma.

Koyun kucak, koyun, bağır. *Sabıynı ~uňa al:* çocuğu kucağına al, *~uňa sal:* kucağına koy, koynuna sakla, *~uma katı kısdım:* bağırma sıkıca bastım, *~dağı sabıy:* kucaktaki

çocuk, *~una ot tüşgença* (d): bağırma ateş düşmüşçesine, *keleşini ~u ötürükden tolu* (d): elçinin kucağı yalanla dolu.

Koyuv bırakma, boşama, terketme.

Koz ceviz, koz. *~ terek:* ceviz ağacı, *~ sındırğan:* ceviz kırma, *~ börk:* cevizlerle süslenmiş külah (Karaçay-Malkar düğünlerinde büyükçe bir külahın üzerine ipliklerle cevizler iliştilir, yüksekçe bir darağacı kurularak tepesine yerleştirilir. Uzun ve yağlanmış bir kayışın bir ucu darağacının çaprazlaştığı yere sıkıca bağlanır, alt ucu da yere sarkıtılır. Kendisine güvenen gençler bu kayışı tutarak kol gücüyle tepeye tırmanarak oraya yerleştirilen cevizli külahı alıp yere atmaya çılışır. Bunu başaran büyük ödül verilir. Eğlenceli ve heyecanlı bir çeşit spor müsabakasıdır). **Kozbörk** tabiriyle bu müsabakada kullanılan cevizli külah anlaşılır.

Kozay çocuk dilinde kuzu.

Kozğalıv hareketlenme, ayaklanma, debreşme, telaşlanma.

Kozğalmak hareketlenmek, harekete geçmek, ayağa kalkmak, kıpırdanmak, ayaklanmak, başkaldırmak, kıyam etmek, debreşmek. *Malla kozğaldıla:* hayvanlar hareketlendiler, *tenjiz kozğala tebredi:* deniz hareketlenmeye başladı, *cüregim kozğalıp turadı:* kalbim telaşlanıp duruyor, *Çeçenleni kozğalıvu ösgenden öse baradı:* Çeçenlerin kıyamı gittikçe büyüyor, *kozğal halkım kelgendi çağı:* ayağa kalk halkım gelmiştir zamanı, *aşhın*

avruvum kozğalğandı: mide rahatsızlığım debreşti.

Kozğamak hareketlendirmek, harekete geçirmek, kıpırdatmak, ayaklandırmak, kıyam ettirmek, başkaldırtmak, oynatmak, kurcalamak, debreştirmek, telaşlandırmak. *Halknı kozğadıla:* halkı ayaklandırıdılar, *balçibinleni kozğamağız:* balarını hareketlendirmeyiniz, *işçileni kozğa:* işçileri harekete geçir, *bolğanni barın kozğadıla:* her yeri kurcaladılar, *söznü kozğap turma:* lafi kurcalayıp durma, *suvuk cel avruvlarımı kozğadı:* soğuk adele ağrılarımı debreştirdi.

Kozğav harekete geçirme, ayağa kaldırma, isyan ettirme, kurcalama, telaşa verme, debreştirme.

Kozğavçu bk. *Kozğavuk.*

Kozğavuç bk. *Kozğavuk.*

Kozğavuk kışkırtıcı, tahrik edici, kurcalayıcı.

Kozğun alaylı, müstehzî. ~ *söz:* müstehzi söz.

Kozlağan doğurmuş, doğuran, çoğalan, yumurtlayan. ~ *katın:* doğurmuş kadın, ~ *tavuk:* yumurtlayan tavuk, ~ *açha:* çoğalan para.

Kozlamağan doğurmayan, üremeyen, çoğalmayan, kısır.

Kozlamak doğurmak, yavrulmak, çoğalmak, çıkmak, fişkırmak, yumurtlamak. *Soslanni katını kozlağandı:* Soslan'ın karısı doğurmuş, *iyneğibiz iyıkğa kozlarıkdı:* ineğimiz haftaya kadar doğuracak, *anı malı kozlağandan kozlap baradı:* onun malı çoğaldıkça çoğalıyor, *üynü başında*

kırdış kozlağandı: evin damında ot çıkmış, *kırdışla kozlağandıla:* otlar fişkırmış, *anı avzunda çibin kozlayd(d):* onun ağzına sinek yumurtluyor (iğrenç söz sarfedenlere söylenir), *tavukla kozladılami:* tavuklar yumurtladılar mı?

Kozlar doğuracak, miadında gebe, yumurtlayacak. ~ *iynek:* doğuracak inek, ~ *tavuk:* yumurtlayacak tavuk.

Kozlav doğurma, yumurtlama, çoğalma, faiz (para için). ~ *dan ölgen:* doğumdan ölen, doğum sırasında ölen, *anı ~u tohtağandı:* onun doğurması durmuş, doğumoan kesilmiş, *açhanı ~ğa beriv:* parayı faize verme.

Kozlavçu bk. *Kozlavlu.*

Kozlavçuluk doğurganlık, çoğalıcılık, produktivite.

Kozlavlu doğurucu, doğurgan, üreyici, çoğalan, çoğalıcı. ~ *lu malla:* doğurgan hayvanlar, ~ *hansla:* çoğalan otlar.

Kozlavsuz kısır, fertil, çoğalmayan, getirisi olmayan.

Kozlavuk bk. *Kozlavlu.*

Kozu kuzu. *Marka ~:* seçkin kuzu, iyi gelişmiş kuzu, *cümel ~:* mevsiminden önce doğan kuzu, çok erken doğan kuzu, *mızan ~:* geç doğan kuzu, mevsiminden sonra doğan kuzu, ~ *orun:* dölyatağı, rahim, ~ *kulak* (bot.): kuzu kulağı, bir çeşit bitki, ~ *gitçe koy arık / Kayda konakğa soyarık* (d): Kuzu küçük koyun zayıf / Nerde misafire kesecek? *Kozu alsan kozlav ber* (d.): kuzu alırsan

(kuzulayacak) koyun ver (az alırsan çok ver, anlamında).

Kozukay bk. *Kozay*.

Kozulğan alay edilen, eğlenilen.

Teli kozulğan tuldü, kozuthandı (d): deli, alay edilen değil, alay ettirendir.

Kozulmak eğlenilmek, dalga geçilmek, alaya alınmak, tahrik edilmek, kızdırılmak, kışkırtılmak.

Kozulğan teli: dalga geçilen deli, ol kıyınlı kaçan da kozula turadı: o zavallı her zaman alaya alınır.

Kozuluk kuzuluk çağı, kuzuluk, körpelik. *~unda toymağan koyluğunda toymaz* (as.): kuzuluğunda doymayan koyunluğunda da doymaz.

Kozuluv alaya alınma, eğlenilme, kızdırılma.

Kozumak; kızdırmak, tahrik etmek; alaya almak, alay etmek, eğlenmek, hafife almak. *İtni kozusan kabarğa bolur: iti kızdırırsan ısırabilir, sabiyle it küçükleni kozup keslerine üsdürelle: çocuklar enikleri tahrik ederek kendilerine saldırtıyorlar, ol adam kozurğa bir da öçdü: o insanla alay etmeyi çok sever, kertimi aytasa kozuğanmı etese: gerçek mi söylüyorsun, alay mı ediyorsun?*

Kozuv alay etme, eğlenme, kızdırma, tahrik etme.

Kozuvçu alaycı, dalga geçici, kızdırıcı, tahrik edici. *~ kozulur* (d): alay ediciyle alay edilir.

Köbelek korku, ürküntü, ürkme. *Cüregi ~ bolup turadı: kalbine korku girip duruyor, ~ bolmak:*

korku girmek, ürkmek, *cüregime ~ saldı: kalbime korku düşürdü.*

Köbeyiv çoğalma, üreme, fazlalaşma.

Köbeymek çoğalmak, üremek, fazlalaşmak. *Mal köbeyip baradı: hayvan çoğalıp gidiyor, anı malı bek köbeyedi: onun malı çok ürüyor.*

Köbü / Köbüsü çoğu, çoğusu, ekseriyeti, çoğunluğu. *Adamları ~: insanların çoğu, halkıbizni ~: halkımızın ekseriyeti.*

Köbüsüne çoğuna, ekserisine. *Alanı ~ iş tapğanma: onların çoğuna iş buldum.*

Köbüv şişme, kabarma, surat asma.

Köbüvçü şişici, şişirilici, kabarıcı, surat asıcı. *~ kayık: şişirilici kayık, ~ erkek kırımtavuk: kabarıcı erkek hindi, ~ tişiriv: surat asıcı kadın.*

Köçer eksen, dingil, mihver. *~ ağaç: kağınının iki tekerinin bağlandığı dingil.*

Köçgen göçen, hareket eden, hicret eden. *~ avruv: yer değiştiren hastalık, körgen körgenin eter, ~ arbasın ceger* (as.): gören gördüğünü yapar göç eden arabasını hazırlar.

Köçgünçü muhacir, göç eden, göçmen, göçebe. *~le aylanğan cerle: göçebelerin dolaştığı yerler, ala ~ bolup curtlarından üzöldüle: onlar göçmen olup yurtlarından koptular.*

Köçgünçülük muhacirlik, göçmenlik, göçebelik. *Ömürübüz ~de ozdu: hayatımız muhacirlikte geçti, ~de aylanğandan ozmadıla: göçmenlikte dolaşmaktan kurtulamadılar.*

Köçmek göçetmek, göçmek, hicret etmek, kaymak, geçmek, intikal etmek. *Tış kıraldan köçüp kelgen üydegi:* yabancı ülkeden hicret edip gelen aile, *Türkiyağa köp karaçaylıla köçgendile:* Türkiye'ye çok karaçaylılar göçetmişler, *bolcal biraz arlakğa köçgendi:* mühlet biraz öteye kaymış, *bir söznü koyup bir sözge köçdü:* bir lafi bırakıp bir lafa geçti, *adetleribiz tölüden tölüge köçgenley turadı:* adetlerimiz nesilden nesile intikal edip duruyor.

Köçmevçü (gr.) geçişsiz. ~ *etimle:* geçişsiz fiiller.

Köçürmek 1. Göçürmek, tehcir etmek, nakletmek. *Alanı tavladan tüzlege köçürgendile:* onları dağlardan ovalara tehcir etmişler; 2. Tercüme etmek, çevirmek, geçirmek. *Bir tilden bir tilge ~:* bir dilden bir dile çevirmek, *kitapnı fransızçadan köçürgenme:* kitabı fansızcadan tercüme ettim, *eski halk cırlanı cazıvğa köçüreme:* eski halk şarkılarını yazıya geçiriyorum.

Köçürüv 1. Göçürme, göç ettirme, tehcir etme; 2. Tercüme etme, çevirme, geçirme.

Köçürüvçü mütercim, çevirici, çeviren, geçiren, tercüman, kopya yapan. *İngilizçadan ~:* ingilizce mütercimi, *nart sözleni cazıvğa ~:* atasözlerini yazıya geçiren, ~ *kağıt:* kopya kâğıdı, *tübüne ~ kağıt sal:* altına kopya kâğıdı koy.

Köçüv göçetme, hicret etme, göçme, intikal, geçme.

Köçüv göçme, göçetme, intikel etme, geçme, hicret etme.

Köçüvçü göçmen, göçücü, intikal edici, geçici. ~ *avruvla:* bir yerden bir yere geçen hastalıklar (aynı organın bir yerinden bir yerine).

Kögala (kök-ala) çakır, ala renkli. ~ *közlü:* çakır gözlü, mavi ala gözlü.

Kögeriv göğermek, morarma, yeşermek.

Kögermek göğermek, morarmak, yeşermek, filizlenmek. *Caznı başında tögerek kögergendi:* baharın başında çevre yeşerdi, *köz tüpleri kögerip turadı:* göz altları morarıp duruyor, *sabanla kögergendile:* tarlalar yeşermişler, *gardoş başcha kögere tebreğendi:* patates bahçesi göğermeye başladı, *betin kögertip keledi:* yüzünü morartarak geliyor, *bıslak kögergendi:* peynir göğermiş, peynir küflenmiş.

Köget meyve. ~ *terekle:* meyve ağaçları, ~ *satğan tüken:* meyve satan dükkân, manav, ~ *çi:* meyveci, *cay ~le:* yaz meyveleri, ~ *suv:* meyve suyu.

Kögetçilik meyvecilik, meyve yetiştiriciliği.

Kögürçün güvercin. ~ *uya:* güvercin yuvası, ~ *betli:* güvercin renkli.

Kögüzmek bk. *körgüzmek.*

Kögüzüv bk. *körgüzüv.*

Köhtüy (malk.) kertenkele.

Kök 1. Gök, gök rengi, mavi. ~ *betli kumaç:* mavi renkli kumaş, ~ *közlü sabiy:* mavi gözlü çocuk, ~ *kögürçün:* gök güvercin; 2. Gök, gökyüzü, sema. *Başım ~ge cetgença boldu (d):* kafam göğre erişmiş gibi oldu, ~ *çaşnağan:* şimşek, ~ *küküregen:* gök

gürlemesi, ~ denmi tüşgendi:
gökten mi indi, ~ nü túbü
teşilgença cavadı (d): göğün dibi
delinmiş gibi yağıyor, *mahtap ~ge*
çığardı: överek gökyüzüne çıkardı,
~ miyikdi *minalmayma / Cer katıdı*
kıralmayma (d): Gök yüksek
yetişemiyorum, yer sert
gıremiyorum, ~ge *tükürseñ betiñe*
tüşer (as.): gökyüzüne tükürürsen
yüzüne düşer: 3. Yeşil, yeşillik,
çimen, yeşil çimen. *Malla ~ge*
ketgendile: hayvanlar yeşillığe
(otlağa) gittiler, *tögerek köm ~*
kögergendi: etraf yem yeşil
yeşermiş, ~ şay: yeşil çay.

Köken bitki gövdesi, bitkinin toprak
üzerindeki gövde kısmı, bitki fidanı.
Harbiz ~le harbız bıla tolğandıla:
karpuz gövdeleri karpuzla dolmuş,
narat ~le: çam fidanları, *çüyündür*
~le: pancar gövdeleri (**köken**
kelimesi Türkiye türkçesindeki gibi
kök anlamına gelmez, bilakis kök
ile yapraklar arasında kalan gövde
bölümünü ifade eder).

Köklemek teyellemek, kabaca
dikmek, iğne iplikle tutuşturmak.
Çepkenni etegin kökleyme:
entarinin eteğini teyelliyorum,
çeketni kebinin kökleydi: ceketin
astarını teyelliyor.

Köklev teyelleme, iğne iplikle
tutturma.

Köksül maviye çalan, mavimsi.

Köksüldüm mavimtırak, maviye
çalan.

Köksüldümürek mavimtırakça,
mavimsiye çalan.

Kökürek bağır, göğüs. ~ kaña:
göğüs tahtası, sternum, ~ine
kısmak: bağına basmak, ~ avruv:

göğüs ağrısı, ~in *turğuzmak*:
göğsünü kabartmak.

Kökürekli göğüslü, yürekli,
korkusuz. ~ caş: yürekli delikanlı,
~ adam: cesur adam, *keñ ~*: geniş
göğüslü.

Köl 1. Göl. *Hurla ~*: Hurla gölü,
üyübüz ~ çağadadı: evimiz göl
kıyısındadır, ~de *çabak tutuv*:
gölde balık avlama; 2. İç, ruh,
gönül, kalb, akıl, cesaret,
maneviyat. *Kerti ~ün bılamı*
aytasa: gerçek kalbinle mi
söylüyorsun, *ol karnaşına ~ berdi*:
o kardeşine cesaret verdi, ~üm
bulğandı: içim bulandı, ~ün *degin*
ayt: aklındakini söyle, ~üme *keldi*:
aklıma geldi, ~ az *boldu*: cesaretim
azaldı, *atasını ~ün aldı*: babasının
gönlünü aldı, ~ *aşamak*: iltimas
etmek, yan basmak, önem vermek,
ekgenin bek ~ aşap etedi:
yaptığını çok özen göstererek
yapıyor, *bizge ~aşağandı*: bize
iltimas etmiş, *aşarğa ~üm*
barmaydı: yemeyi içim kaldırmıyor,
~ün *basmak*: içi rahatlamak,
tatmin olmak, *endi ~ünü bas*: artık
için rahatlasın, ~ü *bulğanmak*:
midesi bulanmak, içi bulanmak,
~üm *cer bıla teñ boldu*: kalbim
dünya kadar oldu, dünyalar benim
oldu, ~üne *cetmek*: tatmin etmek,
memnun etmek, *igi işlep atasını*
~üne *cetdi*: iyi çalışarak babasını
memnun etti, *kişini ~üne cetallık*
tülse: kimseyi tatmin edemezsin,
~üne *cuk kelmesin*: kalbine bir şey
gelmesin, ~üne *kelmek*: kalbine
gelmek, aklına gelmek, ~üme
kelgenni aytayımını: kalbime geleni
söyleyim mi, ~ *keñdirmek*: oh

çekmek, içini rahatlatmak, *Stalin ölgeninde oh dep bir ~ kejdirdik*: Stalin ölünce oh diye içimizi bir rahatlattık, *endi ~ kejdır*: artık oh çek, *~ü külmek*: içinden gülmek, ayıplamak, *anı etgenine kölüm külgendi*: onun yaptığını ayıpladım, *~ü kalmak*: gönlü kalmak, üzülme, kırılmak, kalbi incinmek, *çakırılmağanıma ~üm kalğandı*: davet edilmediğime kırdım, *~ tapmak*: destek bulmak, cesaret bulmak, *arabin ol kimden ~ tabadı*: acaba o kimden cesaret buluyor, *~ü takır bolmak*: duygulanmak, içlenmek, hüzünlenmek, rikkate gelmek, *tişiriv cılağanında meni da ~üm takır boldu*: kadın ağlayınca benm de de kalbim sızladı, *bayramda bir cerge cıylırğa madar tapmağanıbizda ~übüz takır boldu*: bayramda bir araya toplanmaya imkân bulamayınca hüzünlendik, *~ü tartmak*: içi çekmek, canı istemek, *aşarğa ~üm tartmadı*: yemeye canım çekmedi, *~ü uşathança*: canının istediği şekilde, gönlünce, *ol ~ü uşathança etedi*: o gönlünce yapıyor, *~üne çapmak*: içine dokunmak, *açı şibiji ~üme çapdı*: acı biber içime dokundu, *~üne tiymek*: ağır gelmek, dokunmak, *halıva ~üme tiydi*: helva ağır geldi, *cavlu et ~üme tiydi*: yağlı et dokundu, *~ü çıkmak*: soğumak, sıtkı sıyrılmak, *andan ~üm çıkğandı*: ondan soğudum, *~ etmek*: cesaret vermek, maneviyat vermek, *~ü ulla bolmak*: gurur duymak, iftihar etmek, *karnaşımı alçılık alğanına ~üm ulla boldu*:

kardeşimin birincilik almasıyla gurur duydum, *cavnu kaytardım dep ~üñ ulla bolmasın*: düşmanı geri çevirdim diye mağrur olma. **Kölek** gömlek. *Çınday ~*: süveter, ince fanila, *tış ~*: dış gömlek, *iç ~*: iç gömleği, *keçegi ~*: picama, gecelik, gece giyilen gömlek, *calan ~*: yalın gömlek, don gömlek. **Kölekke** gölge. *Terek ~de olturadıla*: ağaç gölgesinde oturuyorlar, *kesi ~sinden ürkgen*: kendi gölgesinden ürken, çekingen, *birevnü ~sinde çaşağan*: başkasının gölgesinde yaşayan, başkasının himayesinde yaşayan, *üynü ~ canı*: evin gölge tarafı. **Kölekkelik** gölgelik. *İsside tübüne kirip bolur için ~ işleybiz*: sıcakta altına girip dinlenmek için gölgelik yapıyoruz. **Kölekklik** gömlekklik (kumaş). **Kölkaldı** *~ bolmak*: gönlü kalmak, kırılmak, gücenmek, *ol ~ bolup turadı*: o gücenip duruyor. **Kölkaldılamak** gücenmek, gönlü kalmak, kırılmak, hatırı kırılmak. *Çakırılmağanına kölkaldılap ulla guruska etdi*: davet edilmediği için hatırı kırılarak çok serzenişte bulundu. **Kölkaldılav** gücenme, gönlü kalma, hatırı kırılma. **Kölkaldılık** kırılmışlık, gücenmişlik, hatırı kırıklığı, güceniklik. **Köllendiriv** cesaretlendirme, yüreklendirme, teşvik etme. **Köllendirmek** cesaretlendirmek, yüreklendirmek, isteklendirmek. *Soslan çaşçıknı okurğa köllendirdi*: Soslan oğlanı okumaya cesaretlendirdi.

Kölleniv cesaretlenme, isteklenme, arzulu olma.

Köllenmek cesaretlenmek, isteklenmek, morallenmek. *İşlerge aşhı köllenjendi*: çalışmak için iyice isteklenmiş.

Köllü yürekli, ruhlı, canlı. *İgi ~ adam*: iyi kalbli adam, *açık ~ adam*: açık yürekli adam, *carık ~ adam*: cana yakın adam, açık gönüllü adam, cömert adam, *ullu ~ adam*: mağrur adam, kibirli adam, *haram ~ adam*: içten pazarlıklı adam, kötü ruhlı adam, *takır ~ adam*: yufka yürekli adam, hassas adam, hisli adam.

Köllülük ruhluluk, kalblilik, yüreklilik. *Katı ~*: katı yüreklilik, *ullu ~*: kibirlilik, *tınç ~*: rahat kalblilik, *sakin yüreklilik*.

Kölsündürmek bk. *köllendirmek*.

Kölsündürüv bk. *köllendiriv*.

Kölsünmek bk. *köllenmek*.

Kölsünüv bk. *kölleniv*.

Költürgen kaldıran, taşıyan, yük taşıyan, çeken.

Költürgenlik kaldırma, taşıma, çekme. *Eki sağatnı örge ~ hakımı izlerikme*: iki saat süreyle yukarı kaldırma ücretimi isteyeceğim.

Költürgenlikge kaldırmasına rağmen, taşımasına rağmen. *Soslan kuru da anı ~ ol büsürev etmeydi*: Soslan onu taşımasına rağmen o teşekkür bile etmiyor.

Költürgüç 1. Taşıyıcı, omuzlayıcı, vinç, kaldırıcı. *Bizni üynü ~ü tamada çaşıbızdı*: bizim evin yük taşıyıcısı büyük oğlumuzdur; 2. Destek, himaye, yardım. *Bizge Soslan ~ bolmasa ne eterik edik*: bize Soslan yardım etmeseydi ne

yapardık; 3. Kaldıraç (fiz.). *Ullu kayanı ~ bıla cerinden oynatdık*: iri kayaya kaldıraçla yerinden oynattık.

Költürmek kaldırmak, taşımak, çekmek. *Örge költür*: yukarı kaldır, *sözümü költürmeydi*: sözümü kaldırmıyor, *bir birbizni kıyınlığın költürürge kerekbiz*: bir birimizin zahmetini çekmemiz gerekir, *zorluknu ~*: felaketi çekmek, zorluğu kaldırmak.

Költürtme mesnet, dayanak, payanda. *Catmanı tübüne talay ~ salmasak oyullukdu*: sundurmanın altına birkaç dayanak koymazsak göçecek.

Költürtmek 1. Kaldırtmak, taşımak; 2. Abartmak, mübalağa etmek. *Satanay költürtüp söleşirge öçdü*: Satanay abartarak konuşmaya alıştı, *ol költürtüp hapar aytadı*: o mübalağa ederek anlatıyor.

Költürtüv 1. Kaldırtma, taşıma; 2. Abartma, mübalağa etme.

Költürüv kaldırma, taşıma, çekme.

Köme kızamık. *~ avruv*: kızamık hastalığı, *~ tiymek*: kızamık bulaşmak, *sabiylege ~ tiygendi*: çocuklara kızamık bulaşmış.

Kömevül bataklık, dipsiz çamur, girdap. *~ge tüşmek*: batağa saplanmak.

Köm-kök gömgök, mas mavi.

Kömmek gömmek. *otha kömüp bişirmek*: ateşe gömüp pişirmek, *kabırğa ~*: mezara gömmek.

Kömük köpük. *Sapın ~*: sabun köpüğü, *~ etdirip süt savadı*: köpürterek süt sağıyor, *avzun ~*

etderip söleşedi: ağzını köpürtüp konuşuyor.

Kömükleniv köpüklenme, köpürme.

Kömüklenmek köpürmek, köpüklenmek. *Gara suv kömüklenip çığadı:* kaynak suyu köpürerek çıkıyor, *atnı avzu kömüklennendi:* atın ağzı köpüklenmiş.

Kömüklü köpüklü, köpürmüş. ~ *ayran:* köpüklü ayran.

Kömüldevük çırpındıkça batılan bataklık, dipsiz bataklık. ~*nü üsü bila barmağız:* dipsiz bataklığın üstü ile gitmeyiniz, *iynek ~ge batğandı:* inek dipsiz bataklığa batmış.

Kömülmek gömülmek, batmak. *Cerge kömüllük:* toprağa gömülesice, *suvğa kömülüp ketdi:* suya gömülüp gitti, *batmakğa kömüldük:* batağa battık.

Kömülöv gömülme, batma.

Kömür kömür. *Mağadan ~:* maden kömürü, *emen ~:* meşe kömürü, *kül-kömür bolup işleydi:* kül kömür olarak çalışıyor.

Kömürleniv kömürleşme, kömür haline gelme.

Kömürlenmek kömürleşmek, kömür haline gelmek. *Emen otunla kömürlendile:* meşe odunları kömür haline geldiler.

Kömürsegen dibi tutan, kömür tadı alan, dibi tutmuş, altını tutmuş. ~ *süt:* kömür tadı alan süt, dibi tutmuş süt.

Kömürsemek kömürleşmek, dibini tutmak, yanmak. *Süt kömürsedi:* süt dibini tuttu, *uşhuvur kömürsey*

tebregendi, karağız: yemek dibini tutmaya başlamış, bakınız.

Kömürsetiv dibini tutturma, altını yakma.

Kömürsetmek dibini tutturmak, yakmak. *Sütnü tübün tutdursañ calın iyis etedi:* sütnün dibini tutturursan is kokusu verir, *uşhuvurnu kömürsetmey bişir:* yemegin altını yakmadan pişir.

Kömürsev dibini tutma, yanma, kömürleşme.

Kömüv gömme. *Cerge ~:* yere gömme.

Könçek 1.Şalvar, pantolon, don. *Tış ~:* dış donu, pantolon, *iç ~:* iç donu, ~*ni buçhağı:* pantolonun paçası, ~ *kiyeme:* pantolon giyiyorum; 2. Akın, saldırı, başkasının toprağına ganimet toplamak için yapılan saldırı. *Hojelinde kazavat başladı könçekten:* Hoj ilinde savaş başladı saldırı sebebiyle (anonim mısra).

Könçeklik pantolonluk, şalvarlık. ~ *kumaş:* pantolonluk kumaş.

Köndelen enine, çapraz, ters. *Orundukğa ~ cathandı:* karyolaya enine yatmış, ~ *adam:* ters adam, ~ *baş:* kafası enine büyümüş, kaz kafalı, ~ *sız:* enine çizgi, ~ *cañur:* çapraz yağmur, *coldan ~ ozduk:* yolu enine geçtik, *kañanı ~ salığız:* tahtayı enine koyunuz.

Könke bk. *kenke*.

Köjürsemek (malk.) bk. *kömürsemek*.

Köjürsev bk. *kömürsev*.

Köp çok, bol, fazla. ~ *zat:* çok şey, ~ *kere:* çok kere, *bek ~:* pek fazla, pek çok, ~ *kıynaldık:* çok zahmet çektik, ~*den beri kelmeydi:* çoktan

beri gelmiyor, *~ge sanaladı*: çoğa sayılıyor, fazla olarak değerlendiriliyor, *~ bolmay kettile*: biraz önce gittiler, onlar gideli çok olmadı, *koy ~ bolsun*: koyun çok olsun, *aşlık ~ bolsun*: mahsül çok olsun, *~ cat da bek çap* (as.): çok yat da çok koş, *~ çaşağan ~nü sınar* (as.): çok yaşayan çok şeyi sınar, *~ cıyın da bok cıyın* (d): çok kalabalık bok kalabalık, nerde çokluk orda bokluk, *~nü küçü köl kibik* (as.): Çokluk olanın gücü göl gibi büyük olur, *~nü nasıbı da ~*(as.): çok olanın kısmeti de çok olur, *~ söleşgen bok söleşir* (as.): çok konuşan bok konuşur, *~ge tözgen azğa da tözer* (as.): çoğa dayanan aza da dayanır, *~ çaynasar bal da tatıvsuz bolur* (as.): çok çiğnersen balın da tadı kaçar.

Köpçek poyra, poyra yatağı, eyer yastığı. *Arba çarhını ~i carılğandı*: araba tekerinin poyrası çatlamış.

Köpçülük çoğulculuk, pluralite. *Demokrasini tamalı köplük corukğa tireledi*: demokrasinin esası çoğulculuk ilkesine dayanır, *bizge ~ corukğa sıy bergen tamada kerekdi*: bize çoğulculuk ilkesine değer veren lider gerek.

Köpçümek (malk.) bk. *köpmek*.

Köpçüv (malk.) bk. *köbüv*.

Köpdürevüz kamışın içinde bulunan boru şeklindeki zar; çivit. *Kamışni ~ün çığarıp oynaydı*: kamışın zarını çıkararak oynuyor; *~ içirilgen cabıv*: çivite atılmış örtü.

Köpdürmek şişirmek. *Topnu köpdüredi*: topu şişiriyor, *kudorunu köp aşadım da aşınıımı köpdürdü*:

fasülyeyi çok yedim de midemi şişirdi, *başın taşğa urup köpdürgendi*: kafasını taşa vurarak şişirmiş.

Köpdüröv şişirme. *Kesin ~*: kendini şişirme.

Köpgen şişen, şişmiş, şişlik, yumru, ur, tümör. *Korkuvlu ~*: tehlikeli yumru, tehlikeli şişlik, *~ karın*: şişkin karın, *ayağımı ~i izına aylandı*: ayağımın şişliği iyeye döndü, *cayağında ~i bardı*: yanağında şişliği var.

Köpmek şişmek. *Cayağım köpgendi*: çenem şişti, *örge süyele inçiklerim köpgendile*: ayakta duru dura topuklarım şiştiler, *karnı tulukça köpgendi*: karnı tulum gibi şişmiş, *köbüp ürülmek*: şişip patlamak, her tarafı şişmek, *nek ese da beti köbüpdü*: neye bilinmez ama yüzü şişkin, neye bilmem ama suratı asık, *çaşçık anasına köbüp turadı*: çocuk anasına suratını asıp duruyor.

Köpmüyüş çokgen, çok kenarlı, çok köşeli. *~ baçha*: çok kenarlı bahçe. *~ arbaz*: çok köşeli avlu.

Köpür köprü. *Ağaç ~*: ağaç köprü, *temircol ~*: demiryolu köprüsü, *~ kulak*: köprü korkuluğu, parmaklık, *~nü becenı*: köprünün ayağı, köprünün direği, *Sıyrat ~*: Sırat köprüsü, *kıl ~*: kıl köprü→Sırat köprüsü, *~ işleğen öter, uru kazğan tüşer* (as.): köprü yapan geçer, çukur kazan düşer.

Kör 1. Çukur, mezar (mec.). *~ ge salmak*: çukura koymak, mezara koymak, *~ge kirlık*: mezara giresice, *adam körürün körmey ~ge kirmez* (as.): insan göreceğini

görmeden mezara girmez,
töründen ~ü cuvukdu (d):
üstünden altı yakındır,
gövdesinden kıcı daha yakın, *~degi*
törge kaytmaz (as.): alttaki üste
dönmez, makamını kaybeden geri
dönemez; 2. Bk. *sokur* (az
kullanılır).

Kördemçi önemli bir olayın
görgü şahidi, gözüyle gören.

Kördevük göztaşı, bakırsulfat.

Kördürmek gördürmek.

Kördürüv gördürme.

Köre 1. Göre, nazaran. *Aytılğanğa*
~: söylendiğine göre, *men*
bilgençe ~: benim bildiğime göre,
aña ~: ona nazaran, *karıvuna ~*:
gücüne göre; 2. Görmeye, görerek,
görüp. *Avruğanı ~ barmak*:
hastayı görmeye gitmek,
kelgenden arı anı ~ barayık:
geldikten kelli onu görerek/görüp
gidelim.

Köreme / köreyem 1. Meğer.

Sabiyle tışında ~: çocuklar
dışarıdaymış meğer, *konakla kelip*
tura ~: misafirler gelmişler meğer;
2. Mişli geçmiş zamanı ifade için
kullanılır. *Ol cuk bilmey ~*: o bir
şey bilmiyormuş, *ol kart bolğan ~*:
o ihtiyarlamış (karaçaycada *miş-li*
geçmiş zaman miş-miş-muş

ekleriyle yapılmaz, bunun yerine
köreyem/köreme kelimelerinden
yararlanılır: *alkın ertde köreyem*:
henüz erkenmiş, *aytğanıça tül*
köreme: dediği gibi değilmiş,
birgesine eltgen köreyem:
beraberinde götürmüş, *barırğa*
kerek köreyem: gitmek gerekmiş).

Körgen gören, görmüş. *Köpnü ~*
adam: çok görmüş adam, *köz ~ni*

kötlek ceğer (as.): gözüyle göreni
götüyle gören yenermiş, *~*
körgenin eter, köçgen arbasın
ceğer (as.): gören gördüğünü
yapar, göçen arasasını koşar, *~den*
bilgen aşrı (as.): görenden bilen
üstündür.

Körgünçlü açık, vizüel, görüntülü;
gösterişli, mümtaz, meşhur. *~*
okuv: vizüel öğretim, görüntülü
öğretim; *~ adam*: gösterişli adam,
meşhur adam.

Körgüzgen gösteren, göstermiş
olan. *ol ~ cerge karadık*: onun
gösterdiği yere baktık.

Körgüzmek göstermek.

Közlüklerim iyi körgüzmeydi:
gözlüklerim iyi göstermiyor, *bolcal*
~: mühlet vermek, süre
göstermek, *col ~*: yol göstermek,
şağat ~: şahit göstermek, *kesin*
caş körgüzedi: kendini genç
gösteriyor, *cigitlik ~*: yiğitlik
göstermek, *men saña körgüzürme*:
ben sana gösteririm.

Körgüzme göstermeden. *Etgenin*
kişige ~di: yaptığını kimseye
göstermiyor, *bizge ~ turadı*: bize
göstermeden duruyor.

Körgüztme sergi, şov, teşhir. *~*
etgen cer: teşhir yeri, şov yeri,
surat ~: resim sergisi.

Körgüztmek bk. *körgüzmek*.

Körgüztüv bk. *körgüzüv*.

Körgüzüv gösterme. *Adamlık ~*:
insanlık gösterme, *cük ~*: bir şey
gösterme.

Körgüzüvcü gösterici. *cer ~*: yer
gösterici, teşrifatçı, *col ~*:
mihmandar, yol gösterici.

Körmek görmek. görmek,
denemek. *Kim körgendi*: kim

görmüş, *alayda ne kördün*: orada ne gördün, *körgeley tanıdım*: görünce tanıdım, *közü bıla körgença*: gözüyle görmüşçesine, *karap körgeley*: görür görmez, *körlüğüm keledi*: göreceğim geliyor, *körlüğüm keledi*: göresim geliyor, *sıyın ~*: saygı göstermek, itibar etmek, *kartını sıyın körgeley adam*: yaşlıya hürmet gösteren insan, *adamça ~*: adam gibi görmek, insan yerine koymak, *seni kızımça köreme*: seni kızım gibi görüyorum, *tıyınçlı ~*: münasip görmek, *anı körlük bolmayma*: onu görmeye tahammülüm yok, onu görmeye dayanamıyorum, *kabıp görmek*: tadına bakmak, ısırpı denemek, *tenleşdirip ~*: kıyaslayarak bakmak, *tiyip ~*: dokunup denemek, dokunup bakmak, *etip kör*: yapıp dene, *alay aytıp körlükme*: öyle deyip deneyeceğim, *karıvuşu bir kör*: gücünü bir dene, *avruğanni ~*: hastayı görmek, *köre barmak*: görmeye gitmek, *oñlu ~*: üstün görmek, *açlık ~*: açlık denemek, açlık görmek, *artıklık ~*: zulüm görmek, gadre uğramak, *kıynlık ~*: felakete maruz kalmak, zorluk görmek, *körlüğümü körgeleme*: göreceğimi gördüm, *körür kıynlığım ol bolsun (d)*: göreceğim zorluk o olsun, göreceğim kötülük o olsun, *köremise sen anı etgenin*: görüyor musun sen onun yaptığını, *körse erkeley körmese töbeley (d)*: yüzüne karşı övücü, arkadan kötuleyici, *sen körgença turabız*: senin gördüğün gibi duruyoruz.

Körpe taze, körpe, körpe kuzu derisi. ~ *sabiy*: körpe çocuk, ~ *börk*: körpe kuzu derisinden yapılmış kalpak, ~ *ton*: kuzu derisinden yapılmış kürk.

Körpeyiv tazelenme, gürleşme, yenilenme, sıklaşma.

Körpeymek tazelenmek, yenilenmek, gürleşmek. *Terekleni körpeyirin izley esen koyanbaş etip buta*: ağaçların daha da gürleşmesini istiyorsan dalların hepsini kesmek suretiyle buda, *başını cülgüç bıla cülütseñ çaçların körpeyir*: başını ustura ile tıraş ettirirsen saçların gürleşir, *cañur igi cavğanında hansla körpeydile*: yağmur iyi yağınca otlar tazelendiler.

Körük körük. *ürbeci ~*: demirci körüğü, *kalayçı ~*: kalaycı körüğü.

Körüm görünüm, dış görünüm. ~ *ü hatasızdı*: görünüşü fena değil, ~ *üne karasañ ne aytıv bardı*: dış görünümüne bakarsan söylenecek bir şey yok.

Körümçülük yüzgörümlüğü. ~ *ne berdiñ*: yüzgörümlüğüne ne verdin?

Körümdü yüz görümlüğü, yeni geline yüz görümlüğü için verilen hediye.

Körümdük bk. *körümçülük*.

Körümdük bk. *körümdü*.

Körümdüklük bk. *körümdülük*.

Körümdülük yüzgörümlüğü armağanı. *Kelinçe ~ alırğa dep bazarğa barlıkma*: geline yüzgörümlük hediyesi almak için pazara gideceğim.

Körümlü gösterişli, alımlı, görünüşlü.

Köründü→**köründük** bk.

körümdü.

Körünmek görünmek, gözükmek, açığa çıkmak. *Közge ~:* göze görünmek, *doktorğa ~:* doktora görünmek, *köpden beri körünmeyse:* çoktan beri görünmüyorsun, *kart ~:* yaşlı görünmek, *ullu ~:* büyük görünmek, *ol kuru da körüne taşaya turadı:* o her zaman görünerek kaybolarak hareket eder, *maña ekili körünedi:* bana ikili görünüyor (her yeri aynı değil anlamında), *közge körünmey aylanadı:* göze görünmeden dolaşiyor, *körünmezça etdim:* iyice gizledim, görünmeyecek hale getirdim.

Körünmey görünmeden, saklıca, gizlice.

Körünüş görünüş. *Anı ~ü kalaydı:* onun görünüşü nasıl, *tış ~ü uşağıvludu:* dış görünüşü uygundur.

Körünüv görünme, gözükmek, açığa çıkma.

Körüşdürmek görüştürmek.

Körüşdürüv görüştürme.

Körüşmek görüşmek, karşılaşmak.

Sav körüşeyik: sağlıcakla görüşelim, *biz körüşmegenli cıl boldu:* biz görüşmeyeli yıl oldu, *bazarda bet betge körüşüp kaldık:* pazarda yüz yüze karşılaştık.

Körüşüv görüşme, karşılaşma.

Körüv görme, deneme, sinama.

Köse köse, tüysüz. *~ sakal:* seyrek sakallı.

Kösev 1. Karadoğu, buğdaya arız olan bir mantar hastalığı. *Budayıbız bıyıl bek ~lü boldu:* buğdayımız bu

sene çok karadoğulu oldu; 2.

Kızgın ateş, kor, morluk. *Kara ~:* kızgın kor, mosmor, *atları sürüp kara ~ etgendile:* atları koşturarak kızgın kor haline getirmişler, *tüyüp boğanın kara ~ etgendile:* döverek her tarafını mosmor etmişler, *otnu ~lerin külnü túbüne basdır:* ateşin korlarını küln altına göm.

Köt göt, kıç, arka. *Atını ~üne mindirdi:* atın arkasına bindirdi, *~ü betine biterik* (kızgınlık ifadesi): götü yüzüne bitesice! *Uşkoknu ~ ağacı:* silahın dipçığı.

Köten 1. Göt, göden, makat, anüs, popo. *Ullu ~:* koca göt, *~in burup ketdi:* poposunu çevirip gitti, arkasını dönüp gitti, *atını ~i cara bolğandı:* atın götü yara olmuş, *~ine cuvuk gummos bitgendi:* makatına yakın ur çıkmış; 2. Kibir, gurur, tafra, yüksekten bakma, böbürlenme. *~ etmek:* böbürlenmek, *~i kökde baradı* (d): götü havada geziyor, *~i kökge sıyınmaydı:* götü göğe sığmıyor, *~işi karıvun bil:* götünün gücünü bil, ne kadarlık gücün olduğunu bil, *~ kayrı barasa-carlıını eşigin cabarğa barama* (d): kibir nereye gidiyorsun-fakirin ocağını söndürmeye gidiyorum, *~işi kurusun:* kibirin batsın.

Kötenli kibirli, gururlu, havalı, yüksekten uçan, böbürlü. *~ kız:* havalı kız, böbürlü kız, *~ adam:* yüksekten bakan adam, kibirli adam, *~ bolma:* kibirli olma, *~ bolmak:* kibirli olmak, böbürlenmek.

Kötensimek kibirlenmek, küçümsemek, yüksekten bakmak,

hafif görmek, hafife almak. *Nek kötensiyse:* niye küçüksüyorsun, *kötensip söleşdi:* küçümseyerek konuştu, *biz körgüzgen kızını kötensidi:* bizim gösterdiğimiz kızı hafife aldı, *kötensigenni artı igi bolmaydı:* kibirlenenin sonu iyi olmaz.

Kötensiv kibirlenme, küçümseme, küçük görme, hafife alma.

Kötlek götlek, inatçı, iddiacı, ağzı yerine götüye konuşan (mec.). *Köz körgenni ~ ceşer* (d): gözüyle göreni götlek yenermiş.

Kötleş peşpeşe, arka arkaya, göt göte. *Atha ~ minip keledile:* ata göt göte binip geliyor, ata arka arkaya binip geliyorlar.

Kötürem kötürüm, yerinden kalkamayan, mefluç, yürüyemeyen, cılız, zayıf, güçsüz, takatsiz. *~ kart:* takatsiz ihtiyar, *~ toklu:* kötürüm toklu, *~ sanla:* mefluç âzâlar, *~ bolup catadı:* mefluç halde yatıyor, *~ bolmak:* kötürüm hale gelmek, mefluç hale gelmek, takatten düşmek.

Kötürgüç → **költürgüç** kaldırıcı, kaldıraç, caraska, vinç, payanda, destek. *~ salıv:* payanda koyma, *~lü adam:* arkalı adam, destekli adam, *gürbeleni ~ bıla költürüp kemege cükledile:* sandıkları vinç ile kaldırarak gemiye yüklediler.

Kötürtme 1. Ranza, seki. *Ağaç ~:* ağaç ranza; 2. aşırı itibar gösterme, olduğundan fazla gösterme, abartma.

Kötürüv kaldırma, taşıma.

Köz 1. Göz. *~nü ağı:* göz akı, *~ avruv:* göz hastalığı, *~ kabakla:* göz kapakları, *~ orun:* göz çukuru,

göz yuvası, *~leri aralğan:* gözleri dalgınlaşan, bir şeye dalgın bakan, *~nü açıp kapağınçı* (d): göz açıp kapayana kadar, *~lerin capmak:* gözlerini yummak, gözlerini kapamak, *köz capmay taşa çıkdım:* göz yummadan sabaha çıktım, *~leri cılamuktan toldu:* gözleri yaşla doldu, *bir ~ü sokurdu:* bir gözü kördür, *~ cetdirmek:* göz altında tutmak, göz gezdirmek, göz kulak olmak, *~ü cetmegen:* gözü iyi görmeyen, *~üm cetmeydi:* gözüm iyi görmüyor, *~leri karmalmak:* gözleri kör olmak, *~leriñ karmalsın:* gözlerin kör olsun, *~ge ilinmek:* göze ilişmek, dikkati çekmek, göze batmak, *~ tiymek:* nazar değmek, *kızğa ~ tiygendi:* kıza nazar değmiş, *~ bolmak:* göz olmak, nazar olmak, nazar değmek, *~ünü kıyırı bıla karmak:* göz ucuyla bakmak, çaktırmadan bakmak, *savutlağa ~ cetdire tur:* eşyalara bakarak ol, eşyalara göz kulak ol, *tuv maşalla ~ tiymesin:* tu maşaallah nazar değmesin, *~ü bıla körgença:* gözüyle görmüş gibi, *~ aldağan arıvluk:* gözü aldatan güzellik, göz kamaştıran güzellik, *~ kamağan arıvluk:* göz kamaştıran güzellik, *~ baylanğan zaman:* alaca karanlığın çöktüğü vakit, gözün seçemeyeceği derecede karanlığın çöktüğü zaman, *~nü gincisi:* göz bebeği, *~ümü cariği* (d): gözümün nuru, gözümün ışığı, *köznü cumup açınçı:* gözü yumup açana kadar, *~ünde ösmek:* gözünde büyümek, *~ünden körmek:* gözünden görmek, *atamı sağatın anı ~ünden*

körüp saklayma: babamın saatini onun gözünden görerek saklıyorum, *~ge körünmek*: göze görünmek, *~ünge körünge bolur*: gözüne görünmüştür, *~leri kamamak*: gözleri kamaşmak, *~ü karamak*: gözü bakmak, imrenmek, *başha ~ bıla karamak*: başka gözle bakmak, *~ü karañı etmek*: gözü kararmak, *~lerim karañı etdile*: gözlerim karardılar, *~üne cuk tüşmek*: gözüne bir şey kaçmak, *~ü kıymak*: gözü kıymak, *~üm kıymaydı*: gözüm kıymıyor, *cukudan ~leri kısılıp baradı*: uykudan gözleri kapanıp gidiyor, *~ümde oğum bolsa urur edim* (d): gözümde okum olsa vururdum, *~leri süzülmek*: gözleri süzülme, süzgün bakmak, *~baş*: göz kafa, *~ün başın sındırğandıla*: kafasını gözünü kırmışlar, *~üne başına cetdirmek* (d): azarlamak, hafifçe okşamak, *~den taşaymak*: gözden kaybolmak, *~den tas bolmak*: gözden kaybolmak, *~tuvra*: göz önü, *~den taşay*: gözümde kaybol, *~üne türtülğenni körmeydi* (d): gözüne batanı görmüyor, gözüne çarpanı farketmiyor, *~üne çöp bolup tüşse da uvarık töldü* (d): gözüne çöp olarak kaçsa da oğuşturmayacak, *~ün çıksın*: gözün çıksın, *~ü çırak barmak* (d): dalgın dalgın bir yere bakmak, elinde olmadan bakışlarını bir noktaya toplamak, *karağan ~ge ayıpdı* (d): gören göze ayıptır, *~ün avrusa kolunı tıy, karnıñ avrusa avzuñu tıy* (as.): gözün hastalanırsa elini tut, miden hastalanırsa ağızını tut, *~den*

ketgen kölden da ketedi (as.): gözden uzaklaşan gönülden de uzaklaşır, *~körgenni kötlek ceñer* (as.): gözüyle göreni arkasıyla gören yenermiş, *~üne karama da sözüne kara* (as.): gözüne bakma da sözüne bak, *~sokurdan korkma, kölü sokurdan kork* (as.): gözü körden korkma, gönlü körden kork, *~ünde teregi bolğan çöbü bolğanña sokur dey edi* (as.): gözünde mertegi olan çöpü olana kör dermiş, *~ü çıkğan kaşına bek* (d): gözü çıkan kaşına sıkı; 2. Göz, bölme. *Üyügüz nença ~dü*: eviniz kaç gözdür, *terezeni ~leri*: pencerenin delikleri, pencerenin gözleri, *bal tarakñı ~leri*: bal peteğinin gözleri.

Közbav gözbağ, illizyon, sihir; gösteriş, riya. *~tayakçık*: illizyon değnekçigi, *~etmek*: illizyon yapmak, *~etivçü*: sihirbaz, *~cılamukla*: riya gözyaşları, *~ışariv*: gösteriş gülümsemesi.

Közbavçu illizyonist, gözbağcı, sihirbaz.

Közkörgen (malk.) ufuk. *~den bulutla karadıla*: ufuktan bulutlar göründü, *kuşla ~de tas boldula*: kuşlar ufukta kayboldular.

Közkörmez gözü görmeyen, kör, âmâ.

Köz-kulak göz kulak. *Ana ~bol*: ona göz kulak ol.

Közlev kaynak, pınar. *~suv*: kaynak suyu, *~ge suv bermez* (d): pınar pınara su vermez.

Közlük gözlük.

Közüldürevük dürbün.

Közür iskambilde koz; avantaj, üstünlük. ~ *kart*: koz kart. ~ *andadı*: avantaj onda.

Közüv sıra, münavebe; rövanş, karşılık; esna, an. ~ ~ *etebiz*: sırayla yapıyoruz, *har ne da ~ü biladı*: her şey sırasıyla, ~ *ün cetdirmek*: karşılığını vermek, rövanşını almak, intikam almak, *sizge da ceter ~*: size de gelir sıra, *ol ~de*: o esnada, *bu ~de konakla keldile*: bu sırada misafirler geldiler, *çığışını közüvün kaytarayık*: güreşin rövanşını yapalım.

közüvlemek sıraya koymak, münavebeyle yapmak. *İşni közüvlep etigiz*: işi münavebeyle yapınız, *iş bıla soluvnu közüvlerge kerekdi*: çalışmayla dinlenmeyi sıraya koymak gerekir.

Közüvleşiv sıraya koyma, vardiye, münavebe, değişim.

Közüvleşmek sıraya koymak, münavebeyle yapmak, değişim yapmak. *Ala közüvleşip işleydile*: onlar münavebe yaparak çalışıyorlar.

Közüvlev sırayı koyma, münavebe, değişim.

Közüvlülük değişimlilik, münavebelik.

Közüvsüz vakitsiz, sırasız, sırası gelmeyen: münavebesiz, rövanşsız. ~ *zamanda keldile*: uygunsuz zamanda geldiler, *közüvsüz işlegen kıyındı*: münavebesiz çalışmak zordur, ~ *kuş da uçmaydı* (d): vakti gelmeden kuş bile uçmaz.

Közüvünde vaktinde, zamanında, sırası geldiğinde. *Har işni ~ eterge*

kerekdi: her işi vaktinde yapmak gerekir, *çalkını ~ çalkıçıla kellikdile*: orak mevsiminde orakçılar gelecek, ~ *saşa da berillikdi*: sırası gelince sana da verilecek.

Kuba saman rengi, ~ *ögüz*: saman sarısı öküz. *Çaşa bala çaşavundan toyayım-Kurmanıña ~ ögüzle soyayım* (ninni): Yaşa çocuk yaşamından doayım-Kurbanın için saman sarısı öküzler keseyim.

Kubas (tabaklanmış) deri. ~ *çarıkla*: tabaklanmış deriden yapılmış ayakkabılar, ~ *teri*: tabaklanmış deri.

Kubulçak utangaç, mahçup, sıkılgan.

Kubulmak utanmak, sıkılmak, utangaç durmak, mahçup durmak, yere bakmak, saygılı durmak, ezilip büzülmek. *Elçi çaş, eltamadanı allında kubulup süyeledi*: köylü genç, kuhtarın önünde saygıyla dikiliyor, *ol nek kubulup turadı*: o niçin ezilip büzülüyor, *kubulma da içkeri kel*: utanma da içeri gir, *kubulup turma da aytırıñı ayt*: sıkılıp durma da diyeceğini de.

Kubuluvçu bk. *Kubulçak*.

Kucur acayip, olağan dışı. *Ol ~ bir adamdı*: o acayip bir insandır, *ol bir ~la etedi*: o acayip bir şeyler yapıyor, ~ *akılıñı kesine sakla*: acayip fikrini kendine sakla, ~ *onov*: acayip karar, ~ *sıfat*: acayip görünüş, ~ *adam*: acayip adam.

Kuçak kucak, bağır. ~ *açmak*: kucak açmak, ~ *ına kısmak*: bağırına basmak, *eki ~ otun*: iki kucak odun, ~ *ğa olturuv*: kucağa oturma, *sabiyçikni ~ıña al*: bebeği kucağına al.

Kuçak-iynek sarmaş-dolaş. *Ala ~ ~ boldula*: onlar sarmaş dolaş oldular, *~ ~ bolmak*: sarmaş dolaş olmak.

Kuçaklamak kucaklamak, bağrına basmak. *Sabiyin ~*: çocuğunu kucaklamak, *tansıklap anasın kuçakladı*: özlemlerle annesini kucakladı.

Kuçaklaşiv kucaklaşma, birbirine sarılma.

Kuçaklaşmak kucaklaşmak, birbirine sarılmak. *Soslan bıla Tavlan kuçaklaşiv ayrıldıla*: Soslan ile Tavlan kucaklaşarak ayrıldılar.

Kuçaklav kucaklama, sarılma.

Kuçuv çaçiv-~ : darmadağın, darmadağınık, biri orda biri burda. *Ala ~ ~ boldula*: onlar darmadağın oldular, *kitapla ~ ~dula*: kitapların kimi orda kimi burda, kitaplar darmadağınıklar.

Kudas bk. *Kutas*.

Kuday Tanrı (paganlık döneminde kullanılan bir sözcük). Malkar'da *Kudayları* isimli bir sülale vardır. *Ura kirsej ~da öled(as)*: vurmaya devam edersen tanrı da ölür (paganlık döneminden kalan bir atasözü olup *en güçlü kişinin bile yenilebileceğini* ifade eder).

Kudenet (Kudent): Kafkas Nart efsanelerinde bir kahramanın adı.

Kudoru (bot.) Fasulye. *~ şorpa*: fasulye çorbası, *kök ~*: yeşil fasulye.

Kudret kudret, güç. *Allahını ~i*: Allah'ın kudreti. *~im cetmeydi*: gücüm yetmiyor.

Kudur (malk.) bk. *Bilamuk*.

Kuh bir nida. *Kah ~ etmek*: kah-kuh diye öksürmek, *Soslan kah ~ ete*

baradı: Soslan kah kuh ede ede gidiyor, Soslan öksüre öksüre gidiyor.

Kuka tatlı dilli, işveli, cilveli, nazlı, yaltak. *~közle*: işveli gözler, *~ tişiriv*: cilveli kadın, *~ sabiy*: nazlı çocuk, *~ sözlü adam*: tatlı sözlü insan, *~tilli*: tatlı dilli.

Kukalaniv nazlanma, cilvelenme, işvelenme, yaltaklanma.

Kukalanmak cilvelenmek, nazlanmak, yaltaklanmak. *Kimge kukalanadı*: kime işve yapıyor, *kukalanıyı koy*: cilvelenmeyi bırak, *kukalanıp turma*: yaltaklanıp durma, *sabiyçik anasına kukalanadı*: çocuk annesine naz ediyor, *kereksizge kukalanadı*: lüzumsuz yere nazlanıyor.

Kukalık nazlılık, cilvelilik, işvelilik, yaltaklık.

Kukuk (malk.) guguk kuşu.

Kukurt kükürt.

Kul kul, köle. *Başlı ~*: sahipli köle, hiç bir sosyal hakkı olmayan köle, *~ cegiv*: köle koşma, köle çalıştırma, *~ bolmak*: kul olmak, köle olmak, *~ çibin*: işçi arı, *ötürük ayta esem Allahğa ~ bolmayım*: yalan söylüyorsam Allah'a kul olmayım, *Allahını ~u esen boluş*: Allah'ın kulu isen yardım et.

Kula 1. Bir renk. *~ at*: kula donlu at, *ala-kula*: alacalı. *~ baytal*: kula kısarak; 2. Geniş, uçsuz bucaksız. *~ tüz*: uçsuz bucaksız ova, geniş düzlük, *atağa aşhı ulan tuvsa kula tüzde bav eter* (as.): babaya yahşi oğlan doğarsa ıssız ovada ahır yapar (mekâm yapar anlamına).

Kulaç kulaç. *~ saliv*: kulaçlama, *~ salıp kör*: kulaçlayarak dene.

Kulaçlamak kulaçlamak, kulaçla ölçmek.
Kulaçlav kulaçlama, kulaçla ölçme.
Kulak 1. Kulak. *~ı bek:* ağır işiten, *salpı ~:* sarkık kulaklı, *~ içi:* kulak çukuru, *~ artı:* kulağın arkası, *~ kemircek:* kulak kıkırdağı, *~ kıçırmaq:* kulağı çınlamak, *~ şuvuldağan:* kulağı hisıldayan, *~ı duvuldamak:* kulağı uğultu yapmak, *~ı sak:* hassas kulaklı, her şeyi duyan, *kıçırığıñ bıla kulaklarımı sasıtdıñ:* sesinle kulaklarımı patlattın, *~ından tartmaq:* kulağını çekmek, *~ına kelgenni sanadı:* kulağına geleni saydı (anlattı), *~ların turğuzmaq:* kulakların dikmek, dikkatle dinlemek, *sañırav ~:* sağır kulak, *sañırav ~ el buzar (d):* sağır kulaklı adam ortalığı karıştırır, *~ğa da almadı:* kulağa almadı, dinlemedi, *~ iymek:* kulak vermek, dikkatini celbetmek, *cılkı~ (bot.):* ispanağa benzeyen bir bitki, lâbada, *bir ~ından kirip bir ~ından çıkdı (d):* bir kulağından girdi, bir kulağından çıktı, *çınak ~lı:* güdük kulaklı; 2. Tabanı düz vâdi (bu türlü vâdide akarsu bulunmaz, **özen** adı verilen vâdide ise akarsu vardır), iki dağ veya tepe arasında yer alan düz arazi, vâdi, iki dağ arasında yer alan tabanı düz boğaz. *Mal koşubuz ~ içindedi:* hayvan çiftliğimiz vâdinin içindedir, *malla ~nı enişge ketdile:* hayvanlar vadi aşağı gittiler, *ullu ~:* büyük vâdi, *~ ayağı:* vâdinin sonu, vâdinin bittiği yer; 3. Korkuluk, parmaklık. *Köpür ~la:* köprü korkulukları, *orunduk ~la:*

karyolanın parmaklıkları, *arbanı kulakları:* arabanın kazıkları.
Kulakçı (malk.) -zool.- Kırkayak.
Kulaklı kulaklı, parmaklıklılı, korkuluklu.
Kulaklık kulaklık, kulağı soğuktan korumak için kullanılan koruyucu giysi.
Kulan tay, at yavrusu.
Kulda kesek, iri parça, çimenli kesek, çimli toprak keseği.
Kulde (malk.) hendek. *Tank tıyıvçu ~:* tankı engelleyen hendek.
Kulgu bk. *hulgu*.
Kulhuv İhlas suresi, Kulhüvallahü. *Üç Kulhuv bıla bir Alham okudum:* üç İhlas ile bir Elham okudum.
Kullamak köleleştirmek, kul yapmak, köle haline getirmek.
Kullanıv kul sahibi olma, köle edinme.
Kullanmak kul sahibi olmak, köle sahibi olmak.
Kullav köleleştirme (nadir kullanılır).
Kulluk 1. Kulluk, kölelik; 2. Hizmet, görev, vazife, iş, memuriyet. *Asker ~:* askerlik görevi, *avur ~:* ağır hizmet, *ilmu ~:* bilim hizmeti, *kıral ~:* devlet hizmeti, *üy ~:* ev işi, ev hizmeti, *~ etmek:* hizmet etmek, görev yapmak, *eşekni ~un etiv:* eşek gibi çalışma, *atağa anağa ~ etgen:* babaya anneye hizmet eden, *seni ~uñ nedi:* senin vazifen nedir?
Kullukçu hizmetçi, hizmetli, görevli, memur. *İşçile, elçile ~la:* işçiler, köylüler, memurlar, *kıral ~la:* devlet memurları, *üynü ~su men bolğanma:* evin hizmetkârı ben

oldum, ~ *izleme*: hizmetçi arıyorum.

Kullukçuluk hizmetçilik, hizmetkârlık, memuriyet, memurluk.

Kulsüymez kulun sevmediği, kölenin sevmediği, köleye verilmeyen (mec.). ~ *omurav*: eti çok lezzetli olan kuyruk sokumu kemiğinin ilk omuru, eskiden söğüş halinde pişirilen et, fertler arasında üleşinirken bu lezzetli parça kölelere verilmezmiş ve bu sebepten "*kölelerin yemeye hakkı olmayan omur*" anlamında kullanılmıştır.

Kum kum. ~ *bürtükle*: kum taneleri, ~ *cer*: kumlu arazi, ~ *kağit*: zımpara kâğıdı, ~ *bıla urmak*: kumla oğmak (bakır kapları kalaylamadan önce kumla oğmak anlamında kullanılır), ~ *tüz*: çöl, *colğa* ~ *kuyadıla*: yola kum döküyorlar.

Kuma (malk.) cins, soy, sülale. *Şaytan* ~: şeytan soyu, *malnı ~sı kalaydı*: hayvanın soyu nasıl, *kara* ~: siyah cins.

Kumaç kumaç, bez. *Dariy* ~: ipek kumaş, ~ *soğuv*: kumaş dokuma, ~ *tüken*: kumaş satan dükkân, ~ *fabrik*: bez fabrikası.

Kumalandıriv islah etme, iyileştirme (hayvanlar için kullanılır).

Kumalandırmak soyunu islah etmek, iyileştirmek.

Kumğan ibrik. *Cez* ~: pirinç ibrik, *bağır* ~: bakır ibrik, *baçña* ~: bahçe ibriği,

Kumuk kumuk halkına mensup, kumuk. ~ *til*: Kumuk dili, ~ *ça*:

kumukca, *Kazi* ~: Gazi kumuk, *Lâk, tav* ~: dağ kumuğu (Avar), ~ *koysa tav alır, suvuk koysa sav alır* (as.): Kumuk bırakırsa dağ alır, soğuk bırakırsa sağ alır.

Kumuklu Kumuk halkına mensup, Kumuk halkından olan.

Kumurşha karınca. ~ *töbe*: karınca yığını, karınca öbeği, ~ *col*: karınca yolu, ~ *uya*: karınca yuvası.

Kumurşhabel karınca belli, ince belli.

Kunacin düve, iki yaşını doldurmuş dişi dana. *Kız* ~: gebe kalmaya namzet düve, ~ *kozlağan iynek*: düve iken gebe kalıp doğuran inek.

Kunduz kunduz. ~ *teri*: kunduz derisi, ~ *cağa*: kunduz derisinden yaka, ~ *nu bağası terisi* (d): kunduzun değeri derisinde.

Kup-kurğak kup kuru, yapa yalnız. *Üynü içi* ~ ~ *bolğandı*: evin içi kupkuru olmuş, *cerle* ~ ~ *bolğandıla*: topraklar kup kuru olmuşlar, *mazallı üyde* ~ ~ *men çaşayma*: kocaman evde tek başına (yapa yalnız) ben yaşıyorum.

Kur gur, bir nida şekli. *Karnı* ~ ~ *etedi*: karnı gur gur ediyor.

Kura kara ~: kara kuru, *katış* ~: karışık kuruşuk, karamakarışık.

Kurağan hazırlayan, yapan, kuran, meydana koyan.

Kuralğan hazırlanan, yapılan, meydana getirilen, kurulan, kurulmuş; eklenmiş, ekli, terkip, mürekkep. *Aytımnı* ~ı (gr.): cümlelerin kuruluşu, ~ *çepken*: ekli elbise, *romannı* ~ı: romanın

kuramı, kurgusu, *suvnu ~ı*: suyun terkibi, *~ aytım*: mürekkep cümle.

Kuralık *katış ~*: karışıklık
kuruşukluk, karmakarışıklık.

Kuralıv hazırlanma, yapıma,
meydana getirilme; büzgülenme,
toplanma, takıştırılma.

Kuralmak hazırlanmak, yapılmak,
kurulmak, meydana getirilmek;
büzgülenmek, toplanmak,
takıştırılmak, büzülmek. *Colğa ~*:
yola hazırlanmak, *Kartcurt el orta
ömürde kuralğandı*: Kartcurt köyü
ortaçağda kurulmuş, *duniya
kuralğanlı beri*: dünya yaratılalı
beri, dünya kurulalı beri, *bu eki
kesekden kuralğandı*: bu iki
parçadan meydana getirilmiş,
oluşmuş, *kuralıp kaldık*:

hazırlanarak kaldık; *çepkenni
etekleri kuralırğa kerekdi*: elbisenin
eteklerinin büzgülenmesi gerekir,
meşinanı takıştırılması boşaldımı:
makinanın toplanması bitti mi?

Kuram büzgü, pli, parça; yapı,
strüktür, terkip, bileşim, birleşik,
mürekkep, tertip. *~ ħaparçı* (gr.):
birleşik yüklem, mürekkep yüklem,
suvnu ~ı: suyun terkibi, *söznü ~ı*:
sözün tertibi, *aytımını ~ı*: cümlelerin
yapısı.

Kuramak kurmak, tesis etmek,
hazırlamak, denkleştirmek,
teşkiiletmek, yetiştirmek; büzmek,
büzgü yapmak, eklemek, ulamak;
oluşturmak, meydana getirmek,
toplamak, edinmek. *Colğa ~*: yola
hazırlamak, *kese kesin kuraydı*:
kendi kendini hazırlıyor, *cüz somnu
kurarğa küreşdik*: yüz lirayı
denkleştirmeye çalıştık, *cıyın ~*:
toplantı hazırlamak, düğün

kalabalığını teşkil etmek, *mal ~*:
hayvan yetiştirmek, *tavuk ~*: tavuk
yetiştirmek, tavuk edinmek, *carlı
bolsağ eçki kura* (as.): fakir
olursan keçi yetiştir, *çepkenni
eteğın kurarıkma*: elbisenin eteğini
büzeceğim, *asker ~*: asker ordu
kurmak, asker yetiştirmek, *üydegi
kuramak*: aile yuvası kurmak, çoluk
çocuk sahibi olmak, aile
teşkiiletmek, *aytımını ~* (gr.):
cümleyi teşkiiletmek, cümle
tertipllemek, cümle kurmak,
çaçılğan meşinanı ~: dağılmış
makinayı toplamak, *cağı çaşav
kurarğa küreşbiz*: yeni bir hayat
kurmaya çalışıyoruz, *şatır ~*: çadır
kurmak, *canıdan ~*: yeniden tesis
etmek.

Kuramalı büzgülü, plili, terkipli,
bileşik, mürekkep, düzenli, tertipli.
Urluk atıvnu ~ etiv: tohum atmayı
düzenli yapma.

Kuran Kur'an. *~ çıgıv*: Kur'an
hatmetme, *~ okuv*: Kur'an okuma,
Kur'an hakına: Kur'an hakkı için
(yemin), *~ kitap ursun*: Kur'an
kitap çarpsın (yemin).

Kuranmak bk. *Kuralmak* (az
kullanılır).

Kuraşdırıv tertipleme, düzenleme,
hazırlama, tedarik etme, yapma,
kurma, oluşturma.

Kuraşdırmak tertiplemek,
düzenlemek, hazırlamak, hazır
hale getirmek, tedarik etmek,
yapmak, kurmak, teşkil etmek,
oluşturmak. *Soslan kitabını
kuraşdırıp boşadı*: Soslan kitabı
tertiplleyip bitirdi, *arbanı colğa
kuraybiz*: arabayı yola hazırlıyoruz,
eki künne deri açhanı kuraşdırıgız:

- iki güne kadar parayı tedarik ediniz, *aytım ~ (gr)*: cümle teşkil etmek, *koş ~*: kulübe yapmak, hayvan çiftliği kurmak.
- Kurav** kurma, tesis etme, yetiştirme, büzme, ekleme, oluşturma, toplama.
- Kuravçu** kurucu, yapıcı, hazırlayıcı, toplayıcı, montajcı, yetiştirici.
- Kurbay (hurbay)** küçük çörek, küçük pide.
- Kurç** çelik. *~ kama*: çelik kama, *~ kübe*: çelik zırh, *işley işley ~ kibik kathanı*: çalışa çalışa çelik gibi sertleşmiş.
- Kurçbel** çelik gibi sağlam, çok sağlam, çok güçlü, çok kuvvetli. *~ adam*: çok sağlam adam.
- Kurçlandıriv** pekiştirme, güçlendirme, sağlamaştırma.
- Kurçlandırmak** pekiştirmek, güçlendirmek, sağlamaştırmak. *Şohluknu kurçlandırayık*: dostluğu güçlendirelim.
- Kurçlaniv** pekişme, güçlenme, sağlamaşma.
- Kurçlanmak** pekişmek, güçlenmek, kuvvetli hale gelmek.
- Kurçluk** sağlamlık, güçlülük, pekişmişlik.
- Kurç-tacal** istekli ve ateşli, sağlam ve çalışkan. *Soslan işlerge ~-~di*: Soslan işe istekli ve ateşlidir.
- Kurdurmak** (az kullanılır) kurdurmak.
- Kurğak** kuru, kurak, susuz, kıraç. *~ biçen*: kuru ot, *~ otun*: kuru odun, *~ cötel*: kuru öksürüm, *~ cay*: susuz yaz, *~ köten (mec)*: kuru hava atma, çalım satma, *~ kollu*: eli boş, parasız, *~söleşiv*: boş lafetme, lafolsun diye konuşma, *~ sözden cuku aşhı(ns)*: boş laftan uyku iyidir, *~ cil*: kurak yıl, *~saban*: kıraç tarla, *~ cer*: kıraç arazi.
- Kurğaklık** kuruluk, kuraklık. *Çeget bolmasa ~ basar*: orman olmazsa kuraklık gelir.
- Kurğaksıgan** kuruyan, kurumuş, kurulaşmış, kuraklaşmış, kuraklaşan. *Soslan ~ ernin calay keledri*: Soslan kuruyan dudaklarını yalaya yalaya geliyor, *cerle kupkuru ~dila*: yerler kupkuru kurumuşlar.
- Kurğaksımak** kurumak, kurulaşmak, kuraklaşmak. *Avzum kurğaksıdı*: ağızım kurudu, *cañursuzlukdan cer kurğaksıp baradı*: yağmursuzluktan yer kuraklaşıp gidiyor.
- Kurğaksıtiv** kurutma, kurulaştırma, kuraklaştırma.
- Kurğaksıtmak** kurutmak, kurulaştırmak, kuraklaştırmak.
- Kurğaksıv** kuruma, kurulaşma, kuraklaşma.
- Kurkur** (hurhur) akordeonun bas düğmesi, bas butonları. *Ters kobuznu ~ları*: akordeonun basları.
- Kurmaç** çatlamış mısır, kavurga. *~ aşay uşak etedile*: çatlamış mısır yiye yiye sohbet ediyorlar.
- Kurmak** kurmak, inşa etmek, yapmak. *Şatır ~*: çadır kurmak, *köpür ~*: köprü inşa etmek, *sağatnı ~*: saati kurmak, *üy ~*: ev yapmak.
- Kurman** kurban. *~ bayram*: kurban bayramı, *~ kesiv*: kurban kesme, *~ mal*: kurban edilecek hayvan, *~ bolmak*: kurban olmak, *saña ~*

- bolayım*: sana kurban olayım, ~
kor bolmak: kendini feda etmek,
herşeyini ortaya sermek, canını
ortaya koymak. *Soslan kelse ~ kor
bolur edim*: Soslan gelseydi
herşeyimi ortaya sererdim.
- Kurmanlık** kurbanlık, kurban
edilecek hayvan. *Koçhar ~ ~*: koç
kurbanlık, *kelin kelgen ~*: gelin
gelirken kesilecek olan kurbanlık
hayvan, *sabiy bölegen ~*:
yenidoğan çocuğu beşiğe koyma
töreni sırasında kesilen kurbanlık.
- Kurman-sadaka** Kurban bayramı
münasebetiyle verilen sadaka.
- Kuroy** çarık pençesi.
- Kurşalamak** çevirmek, muhasara
etmek, kuşatmak. *Türk Asker
Viyana şaharnı 1683 cılda
turşalağandı*: Türk Ordusu Viyana
şehrini 1683 yılında kuşatmıştır,
*arbazni tögeregın terekle kurşalap
turadı*: avlunun çevresini ağaçlar
kuşatıp duruyor.
- Kurşalatıv** çevirtme, kuşattırma,
çembere aldırma.
- Kurşalatmak** çevirtmek,
kuşattırmak, muhasara ettirmek.
- Kurşalav** çevirme, kuşatma,
çembere alma.
- Kurşamak** bk. *Kurşalamak*.
- Kurşov** çember, halka, kuşatma.
Ağaç ~: ahşap çember, *temir ~*:
demir çember, *cıkkırını ~ları*:
fiçinin çemberleri, *~ğa almak*:
kuşatmaya almak, *şaharnı ~
alğandıla*: şehri kuşatma altına
almışlar, *~ salmak*: çember
koymak, *cıkkırğa ~ saladıla*: fiçiya
çember koyuyorlar.
- Kurşovlamak** çemberlemek,
çember içine almak. *Ağaç böçke
kurşovlanğandı*: ağaç fiç
çemberlenmiş.
- Kurşovlanıv** çemberlenme, çember
içine
alınma.
- Kurşovlanmak** çembere alınmak,
çemberlenmek.
- Kurşovlatıv** çemberletme, çember
yaptırma.
- Kurşovlatmak** çemberletmek,
çember yaptırmak, çember
geçirtmek, çember içine aldırma.
- Kurşovlav** çemberleme, çember
içine alma.
- Kurşovlu** çemberli, çember
geçirilmiş. *~ cıkkır*: çemberlenmiş
fiçi.
- Kurt** kurt, bir nevi parazit, larva.
Çabak ~: solucan (bk. suvalçan),
ağaç ~: ağaç kurdu, *cıltravuk ~*:
ateş böceği, *kan içgen ~*: sülük,
karın ~: barsak solucanı, *mılı ~*:
tespih böceği, *çille ~*: ipek
böceği, *~ aşığan*: kurt yeniği, *~
almala*: kurtlu elmalar, *bişlak ~*:
peynir kurdu, *~ bişlak*: kurtlanmış
peynir, *~ aşığı bolluk*: kurtlara
yem olasıca, *~nu başı telçe*: her
şeye burnunu sokan (d), *carağa ~
tüşgendi*: yaraya kurt düşmüş, *~
aşarık*: kurt yiyesice,
- Kurtayak** bıcılğan, bir nevi parazit
kurdun toynaklı hayvanların
tırnaklarında meydana getirdiği
yara. *~ koy*: bıcılğanlı koyun,
bıcılğan yarası olan koyun.
- Kurtbavur** kelebek hastalığı, geviş
getiren hayvanların karaciğerine
yerleşerek safra akımını tıkayan
bir parazit hastalığı.
- Kurtburun** bir nevi parazit hastalığı,
bir nevi sineğin hayvanın burnuna

girerek bıraktığı yumurtaların kurtçuk haline gelmesiyle ortaya çıkan hastalık. ~ *koy*: burnunu kurt düşmüş hasta koyun.

Kurtçuk larva, kurtçuk. Bk. *cücü*.

Kurtha acuze, yaşlı kadın, cadı. ~ *koy artdan ürker*: yaşlı koyun sonradan ürker (as), *oburdan içtin da ~ğa tutul*: efsuncu karıdan kurtul da cadı kariya tutul (as).

Kurt-kamjak kurt-böcek, tırtıl-böcek.

Kurt-kumurşa kurt-karınca. ~ ~ *kozğalır zaman*: kurt-karınca çıkacak zaman.

Kurtlanıv kurtlanma, kurt düşme.

Kurtlanmak kurtlanmak, kurt düşmek.

Kurtlu kurtlu. ~ *et*: kurtlanmış et, ~ *bişlak*: kurtlanmış bişlak, ~ *adam*: tıprıdayıp duran adam, sürekli kıprıdayıp duran adam.

Kurtluluk kurtlu olma hali, kurtluluk.

Kurtu (cartı-kurtu) yarım-yanlış, yarım-yamalak. *Cartı ~anıladım*: yarım yamalak anladım, ~ ~ *eterge küreşdim*: yarım yamalak yapmaya çalıştım.

Kuru boş, kuru, sade, sadece, yalnız, mahrum, her, her vakit. ~ *üyü*: boş ev, ~ *karın*: boş mide, boş karın, ~ *kollu*: eli boş, ~ *curt*: boş ev, boş yer, ~ *söz*: boş lakırdı, ~ *kaytiv*: boş dönme, ~ *otun*: kuru odun, ~ *gircin*: sade ekmek, katıksız ekmek, ~ *kesi*: sadece kendisi, ~ *ala kelgendile*: sadece onlar gelmişler, ~ *seni tanıyma*: yalnız seni tanıyorum, ~ *kalmak*: mahrum kalmak, ~ *da ol etedi*:

hep o yapıyor, ~ *da allıgızğa karaybız*: her vakit yolunuzu gözlüyoruz, *har ~*: her zaman, her vakit, ~ *kolğa kuş konmaz*: boş ele kuş konmaz (d), ~ *kaşık avuz cırtar*: boş kaşık ağız yırtar (d), ~ *sözge kuanma, kanav işge cubanma*: boş lâfa sevinme, kadın gibi iş yapmaya güvenme (as), ~ *tuluk süyelmez*: boş tulum dik durmaz (d).

Kuru da her zaman, her vakit. *Ol ~ alaydı*: o her vakit öyledir, ~ *kele turuğuz*: her zaman geliniz.

Kuruğan kuruyan, kurumuş, mahvolmuş, tükenmiş, yokolmuş. ~ *hansla*: kurumuş otlar, ~ *terek*: kurumuş ağaç, *üyü ~*: evi kuruyan, mahvolan, *tıbirı ~*: evi yokolmuş.

Kuruğunçu kuruyana dek, kuruyuncaya kadar. *Hans ~ğa deri*: otlar kuruyana kadar, *cer ~ urluk atayık*: toprak kuruyana dek tohum ekelim.

Kuruk sırk, düz ve uzun ağaç parçası. *Cılkıçı ~*: yıldı çobanının kullandığı uzun sopa, *biçen ~*: ot sırığı (uzunca bir sırığın bir ucu yere gömülür, ot desteleri bu sırığın sivri ucundan geçirilerek yerin üzerine yerleştirilir, bunun üzerine de diğer ot desteleri konularak rüzgârdan devrilmeyecek şekilde bir ot yığını elde edilmiş olur), ~ *bıla sekiriv*: sırkla atlama.

Kurulay = kurlay boş, birşeysiz, boşuna, boşu boşuna, sadece, kuru kuruya, karşılıksız, bedelsiz. ~ *kaldı*: birşeysiz kaldı, eli boş kaldı, ~ *aylanğan tirmença*: boşu

boşuna dönen değirmen gibi (d),
~ *kesi ketgendi*: sadece kendisi
gitmiş, ~ *berdi*: bedelsiz verdi,
meccane verdi.

Kuruldamak guruldamak,
viyaklamak, gurgur etmek. *Karnı
kurldaydı*: karnı gurluyor, *makala
kurldaydıla*: kurbağalar
viyaklıyorlar.

Kuruldaşım guruldaşma,
viyaklaşma.

Kuruldatım guruldatma, gurgur
ettirme, gurgur sesi çıkarma.
Kobuznu ~: akordeonu gurgur
ettirme. *Suvuk süt karnımı
kurldattı*: soğuk süt karnımı
guruldattı, *turnala köknü
kurldatıp baralla*: turnalar
semada gurgur sesi çıkarar
gidiyorlar.

Kuruldatmak guruldatmak, gurgur
ettirmek.

Kuruldav guruldama, viyaklama,
gurgur etme. *Kobuznu ~u*:
akardeonun gurgur etmesi.

Kuruldavçu bk. *kuruldavuk*, gurgur
sesi çıkarıcı. *Kobuznu ~ları*:
akordeonun bas düğmeleri,
gurgur sesi çıkarıcıları.

Kuruldavuk guruldayıcı, sürekli
guruldayan, viyaklayıcı. ~ *karın*:
guruldayıcı karın, ~ *makala*:
viyaklayıcı kurbağalar.

Kurulğanı kurulması, ayarlanması.
Sağatnı ~: saatin kurulması,
saatin ayarlanması.

Kurulmak kurulmak, ayar edilmek,
yapılmak. *Kabırğa sağat künsayın
kuruladı*: duvar saati her gün
kuruluyor, *kurulup işlegen
oyunçakla*: kurularak çalışan
oyuncaklar, *koş kurulurğa tap cer*:

çiftlik kulübesi yapmaya uygun
yer, *çıçhanlağa kaphan kurulup
turadı*: farelere kapan kurulmuş.

Kuruluk kuruluk, kuru olma hali,
boş olma hali, yokluk. ~ *nu tıbrı
kuruğa edi*: yokluğun ocağı
sönseydi, *kolu ~*: eli boşluk,
elinde avucunda bir şey olmama.
Kuruluş kuruluş, teşkilat, müessese,
yapı. *Mülk ~la*: hazine kuruluşları,
ullu ~: büyük müessese, ~ *taş*:
yapı taşı, *tilni grammatik ~u*: dilin
gamer yapısı.

Kuruluv kurulma, yapılma.

Kuruluvçu kurulucu, kurularak
fonksiyon
yapan, ayarlanıcı. ~ *oyunçak*:
kurularak çalışan oyuncak.

Kurum kurum. ~ *betli*: kurum
benizli, kurum renkli, ~ *cuğu*:
kurum bulaşmış, ~ *merekep*:
kurumdan yapılmış siyah
mürekkep, *ocak ~*: baca kurumu,
ullu şaharlada kökden ~ cavadı:
büyük şehirlerde gökten kurum
yağıyor.

Kurumak kurumak, kuru hale
gelmek, çekmek; kuruyup
tükenmek, yok olmak, yok olup
gitmek, çökmek. *Cerni mılısı
kururğa tebreğendi*: yerin nemi
kurumaya başladı, *eskile
kuruğandıla*: çamaşırlar kurudu,
suvu ~: suyu kurumak, suyu
çekmek, *terek kurup baradı*: ağaç
kuruyup gidiyor; *dünyadan ~*:
dünyadan yok olup gitmek, *üyü
~*: evi yok olup gitmek, *tıbrı ~*:
ocağı sönmek, *kurup kallık*:
kuruyup yok olasıca, kuruyup
tükenesice, *kurusun ol teli*:
yokolsun o üşütük, *kurup keterik*:

yok olup gidesice, *cayakları içine kuruğandıla*: yanakları içine çökmüş, *ciger kartı türtmürtü kurumaz*: çalışkan ihtiyarın meşguliyeti tükenmez (as).

Kurumtük kurm rengi, siyah tüylü, koyu esmer. ~ *mal*: kurum rengi hayvan, siyah tüylü hayvan.

Kururuk kuruyasica, yok olasıca, kuruyacak, kurumaya bırakılacak. *Ol ~ kayda kaldı?* O kuruyasica nerede kaldı? *Günahı ~*: günahları kuruyasica, *kurup keterik*: kuruyup gidesice, yokolup gidesice, ~ *kangala*: kurumaya bırakılacak tahtalar.

Kurusa kuruyunca, yokolsa. *Eskile kurasala cıyığız*: çamaşırları kuruyunca toplayınız, *üyü ~ künün körür*: evi mahvolunca gününü görür; **bir da kurusa da=bir da kurumasa**: hiç olmazsa. *Bir da kurusa da eki iynekni artha tıyığız*: hiç olmazsa iki ineği geri bırakın, *bir da kurumasa bir sabıyni katığızğa aliğiz*: hiç olmazsa bir çocuğu yanınıza alınız.

Kuruşmak kaskatı kesilmek, tutulmak, donmak, hareket edemeyecek hale gelmek, mefluç hale gelmek. *Kolu ~*: eli kaskatı hale gelmek, *boynu ~*: boynu tutulmak, *belim kuruşandı da kıynalıp cürüyme*: belim tutulduğu için zorlanarak yürüyorum, *suvuktan kuruşduk*: soğuktan donduk, *cılını kurğak ketgeni elçileni keçimlerin kuruşturup koydu*: yılın kurak gitmesi köylülerin yaşamlarını mefluç hale getirdi.

Kuruşturmak dondurmak, kaskatı hale getirmek, hareket edemeyecek hale getirmek, spastik hale getirmek, kazıklaştırmak. *Suvuk kollarımı kuruşturdu*: soğuk ellerimi dondurdu, *avruv butumu kuruşturhandı*: hastalık bacağıma kaskatı hale getirdi, *butları kuruşandı da bügelmeydi*: bacakları kazıklaştığı için bükemiyor, *urup kuruştururma seni*: vurup kaskatı hale getiririm seni, *cavsuzluk arbanı çarhın kuruşturhandı*: yağsızlık arabanın tekerini hareket edemeyecek hale getirmiş.

Kuruşturuv dondurma, kaskatı hale getirme, hareket edemeyecek hale getirme, spastik duruma getirme, kazıklaştırma.

Kuruşuv katılaşka, kaskatı kesilme, tutulma, hareket edemeyecek hale gelme.

Kurutmak kurutmak, suyunu çektirmek; yok etmek, mahvetmek. *Aşlık ~*: zahire kurutmak, *mırdını ~*: bataklığı kurutmak, *elçile çegetni kesip kuruthandıla*: köylüler ormanı kesip yok etmişler, *işsizlikni kalay kuruturukbuz*: işsizliği nasıl yok edeceğiz, *dünyadan kurutmak*: öldürmek, *carlını üyün kuruttula*: fakirin evini mahvettiler.

Kurutuv kurutma, suyunu çektirme, yoketme, mahvetme.

Kurutuvçu kurutucu. *Çaç ~*: saç kurutucu.

Kuruv kurma, yapma, inşa etme.

Kuruv kuruma, kuru hale gelme; yokolma, kuruyup tükenme, yokolup gitme.

Kusdurğuç kusturucu, mide bulandırıcı.

Kusdurmak kusturmak, istifra ettirmek. *Aşatğanın kusdurmak:* yedirdiğini kusturmak, *kaşıkını avzu bila aşatıp sabı bila kusduradı:* kaşığın ağzıyla yediyor, sapıyla kusturuyor (as).

Kusduruv kusturma, istifra ettirme.

Kusduruvçu kusturan, kusturucu, istifra

ettirici. *~ darman:* istifra ettiren ilaç.

Kusmak 1. Kusmak, istifra etmek, çıkarmak. *Aşağanın ~:* yediğini çıkarmak, *Soslan kölü bulğanıp kusadı:* Soslan midesi bulanıp kusuyor, *munu aşasañ kusarıksa:* bunu yersen kusacaksın, *anı betin körsem kusarım keledi:* onun yüzünü görürsem midem bulanıyor, *kusarğa tartışmak:* öğürmek, kusma nöbeti geçirmek, *ol kan kusarık entda keldi mi?* O kan kusasıca yine geldi mi? 2. Çıkarmak, fişkırmak. *Budayla baş kushandıla:* buğdaylar başak çıkarmışlar. 3. Paslanmak, oksitlenmek. *Bağır kazan kalaylanmağanı sebepli kabırğaları kushandı:* bakır kazan kalaylanmadığı için kenarları paslanmış.

Kusuv kuma, çıkarma, istifra etme.

Kuş kuş, kanatlı hayvan. *~ bala:* kuş yavrusu, *kara ~* (geben kuş): siğircik (ot yığınları üzerine konan kuş), *millikçi ~:* leş yiyen kuş, *çığırbaş ~*(çığır kuş): akbaba, *ak ~* beyaz kuş, tepeli doğan, *gılın~:*

baykuş, *~ uya:* kuş yuvası, *~ castık:* kuştüyü yastık, *~ tügünley:* kuştüyü gibi, *~ tügünley bolmak:* kuştüyü gibi darmadağın olmak (beddua), *~ da cetalğan cerine konadı:* kuş da erişebildiği yere konar (d).

caşkuş: yeni yetme genç (mec.), adult genç, henüz tam delikanlılık çağına gelmemiş genç, *~ ~la:* yeni yetmeler, yeni yetme gençler *~ - ~ cıyılıp uşak etedile:* yeni yetme gençler toplaşıp sohbet ediyorlar.

Kuşburun kuş burunlu, sivri burunlu.

Kuşhamiş muşmula. *~ bişdi, suvuk tüşdü:* muşmula pişti, soğuk düştü (d).

Kuşkonmaz kuş konmayan, kuş barınmayan; ıssız (mec.). *~ cerle:* ıssız yerler.

Kuşkuş bk. *kuşmuş.*

Kuşluk kuşluk vakti, kuşluk, güneş doğduktan öğleye kadar geçen zaman. *Kün ~ boladı:* güneş yükseliyor, *~ namaz:* kuşluk vakti kılınan namaz, *ertden namazını ~ğa koyma:* sabah namazını kuşluk vaktine bırakma.

Kuşmuş fısıltı, fısıldaşma, dedikodu, sessiz konuşma. *Ala nezatını ~ etedile:* onlar neyin dedikodusunu yapıyorlar, *~ etmek:* fısıldaşmak, *~ etedile:* fısıldaşıyorlar, *~ etgenni koyuğuz:* fısıldaşmayı bırakınız.

Kuşmuşçu dedikoducu, fısıldaşıcı.

Kuşmuşçuluk dedikoduculuk.

Kuşmuşlanıv fısıldaşma.

Kuşmuşlanmak fısıldaşmak.

Kuşun-kuvun tökmek özelliğini bozmak, Çarşamba çanağına çevirmek, havasını tafirasını indirmek.

Kut meymenet, alım, görünüm, cazibe, sempati; mutluluk, sevinç, neşe. *Betinde ~u çokdu:* yüzünde meymeneti yok, *beti-kutu:* yüzü görünümü, *beti-~ kalaydı:* yüzü görünümü nasıl, *beti-~ ketmek:* yüzü görünümü solmak, yüzü solmak; *konak kelse ~ kelir, köp kelse cut kelir:* misafir gelse mutluluk gelir, çok gelse açgözlü gelir (as.), *sabiyy üyge ~du:* çocuk eve neşe kaynağıdır.

Kutam bir avuç, azıcık, bir parça, hiç birşey, bir nebze. *~ğa da sanamayma:* hiç birşeye saymıyorum, *~ da tüldü:* bir avuz bile değil, azıcık bile değil.

Kutam demet, tutam, parça, grup. *Bir ~ çaçım akğandı: bir ~ zınthı sap:* bir demet yulaf sapı, bir tutam saçım döküldü, *sağa bir ~ın da bermem:* sana bir parçasını bile vermem, *sabiyle ~ ~ boldula:* çocuklar grup grup oldular.

Kutas gür, sık, kalın. *~ çaçlı tişiriv:* gür saçlı kadın, *Satanay ~ çaçın taraydı:* Satanay gür saçlarını tarıyor, *~ cal:* kalın yele.

Kuthan *kathan ~:* katı kutu. *Kathan ~ ne tabsala aşadıla:* katı kutu ne buldularsa yediler.

Kutharğan kurtaran, kurtarıcı.

Kutharğış kurtarıcı, halâskâr. *Kafkas halkla ~ların saklaydıla:* Kafkas halkları halâskârlarını bekliyorlar.

Kuthariv kurtarma, halas etme.

Kutharivçu bk. *kutharğış.*

Kutharmak kurtarmak, halâs etmek. *Ölümden ~:* ölümden kurtarmak, *kıynlıktan ~:* felaketten kurtarmak, *cesirlikden ~:* esarettten kurtarmak. *Otda küygenderen ~:* ateşte yanmaktan kurtarmak, *malın cavdan kutharalmadı:* malını düşmandan kurtaramadı.

Kutlu sevimli, mutlu, uğurlu. *~ adam:* mutlu insan, *kelgen kelin ~ bolsun:* gelen gelin uğurlu olsun.

Kutluluk mutluluk, uğurluluk.

Kutsuz sevimsiz, meymenetsiz, itici; uğursuz, şom, mutsuz. *~ çiray:* sevimsiz görünüm, *~ adam:* meymenetsiz adam; *~ tişiriv:* uğursuz kadın, *~ hali:* şom karakterli, *~ körünedi:* mutsuz görünüyor.

Kutsuzlaniv sevimsizleşme, itici hale gelme.

Kutsuzlanmak sevimsizleşmek, sevimsiz hale gelmek, itici hale gelmek; mutsuz olmak. *Kutsuzlanıp baradı:* gittikçe sevimsiz hale geliyor; *kutsuzlanıp turadı:* mutsuz olup duruyor, kederlenip duruyor.

Kutsuzlanğan sevimsizleşen, itici hale gelen; mutsuzlaşan, mükedder.

Kutsuzluk meymenetsizlik, iticilik; uğursuzluk, mutsuzluk.

Kuttu-kuburan tozu dumana katmak, çok koşmak. *~ ~ bolup ketdile:* tozu dumana katıp gittiler.

Kutu katı ~: katı kutu, katılmış kurumuş, kalan bulan. *Katı ~ gırcın:* katılmış kurumuş ekmek, *katı ~ aşaybız:* kalan bulan yiyiyoruz.

Kutuk süs kabağı, su kabağı, saplı kabak; çıplak, dazlak. *Tuznu ~ğa toltur:* tuzu saplı kabağa doldur, ~ *baçha:* süs kabağı bahçesi, *tuz ~:* tuz doldurulan saplı kabak; ~*baş:* çıplak kafalı, dazlak, *Soslannı başı ~ça bolğandı:* Soslan'ın kafası kabak gibi dazlaklaşmış.

Kutulmak kurtulmak, özgür olmak, serbest olmak; rahatlamak. *Borçdan ~:* borçtan kurtulmak, *kıynılıktan ~* zorluktan kurtulmak, *avruvdan ~:* hastalıktan kurtulmak, *kozlavdan ~:* doğumdan kurtulmak, *kaçıp ~:* kaçarak kurtulmak, *cesirlikden ~:* esaretten kurtulmak, *kulluğumu etip kutuldum:* hizmetimi yapıp rahata erdim, *malları satıp kutulğandıla:* hayvanları satıp rahatlamışlar, *sabiyleni üylendirip kutulğانبız:* çocukları evlendirerek rahatladık.

Kutuluv kurtulma, özgürleşme, rahatlama. *Cavdan ~:* düşmandan kurtulma, *borçdan ~:* borçdan kurtulma.

Kutun *katın ~ :* karı marı, kadın madın. *Katın ~, sabiy sübüy bariğiz keliğiz:* kadın madın, çoluk çocuk hepiniz geliniz.

Kuturğan kudurmuş, kuduran, kuduz; cinnet getiren; sinirlenen, azarlayan, bağırıp çağıran; şımaran, azan. ~ *it:* kuduz köpek, ~ *avruv:* kuduz hastalığı, *ol ~ itça tört canın talaydı:* o kuduz köpek gibi her tarafına saldırıyor, ~ *it iyesin tanımaz:* kuduz köpek sahibini tanımaz (as); *seni etgenişi ~ adamnı etgeninden başhası çokdu:* senin yaptığının

cinnet getiren adamın yaptığından farkı yok; *anı ~ tavuşu bılaydan eşitiledi:* onun bağırıp çağıran sesi buradan duyuluyor, *Soslannı bayğanında kuturğandı:* Soslan zenginleyince azgınlaştı

Kuturğanına tübemek azgınlığının cezasını görmek, azgınlığının cezasını çekmek. *Soslannı açha körgeninde Allah'ını da adamnı da tanımay edi, endi kuturğanına tübedi:* Soslan, eli para görünce Allahı da insanları da tanımıyordu, şimdi azgınlığının cezasını gördü.

Kuturğanlık azgınlık, şımarıklık. ~ *kayrı keterikdi:* azgınlık nereye gidecek, *anı kuturğanlığı barlıkdandı:* onun şımarıklığı varlıktan.

Kuturmak kudurmak, cinnet getirmek, sinirlenmek, azarlamak, bağırıp çağırmak; azmak, azgınlaşmak, şımarık. *Soslannı iti kuturup allına tübegenni talağandı:* Soslan'ın köpeği kudurarak önüne çıkanları ısırmış, *suv kuturup ağadı:* su kudurarak akıyor, *cel kuturğança uradı:* rüzgâr kudurmuş gibi esiyor *meni kuturta başlağansız:* bana cinnet getirtmek üzeresiniz; *munu eşitse ataş kuturlukdu:* bunu duyarsa baban sinirlenecek; *Sabiyni üsüne süyelip kuturadı:* çocuğun üzerine dikilip azarlıyor; *allına tübegenni barına da kutura edi:* önüne çıkan herkese bağırıp çağırıyordu; *ol baylıkdan kuturadı:* o zenginlikten kuduruyor, *ol toyğandan kuturadı:* o doygunluktan şımarıyor, .

Kuturuv kudurma, cinnet getirme, sinirlenme, azarlama, bağırıp çağırma; azma şımarma.

Kutuş katış ~: karma karışık, karman çorman. *Ala katış ~ bolup turadıla*: onlar karma karışık olup duruyorlar.

Kuv kav ~: darmadağın, *kav ~ boldula*: darmadağın oldular.

Kuv sessiz, boş, içi boş; ince, zayıf, cılız; verimsiz, kuru, kurak, tüy, kuştüyü; kav, fitil. ~ *şuv*: sessiz sedasız, sessiz soluksuz, ~ *şuv bolup olturabız*: sesimiz soluğumuz kesilip oturuyoruz, ~ *bolluk*: sesi soluğu kesilesice, ~ *etmek*: sessiz soluksuz hale getirmek, ~ *adam*: zayıf adam, ~ *sabiy*: çelimsiz çocuk, ~ *kiştik*: cılız kedi; ~ *terek*: kurumuş ağaç, ~ *cerle*: verimsiz topraklar; ~ *castik*: kuştüyü yastık; ~ *urju kabındır*: kavını tutuştur.

Kuva bk. *kula*.

Kuvalamak kovmak, atmak; kovalamak, peşinden koşmak, önüne katıp sürmek. *İşden ~*: işten kovmak, *elden ~*: toplumdaki kovmak, *sabiyçik anasını ızından kuvalap baradı*: çocuk annesinin peşinden koşup gidiyor, *ızından ~*: peşinden kovalamak, *malları ~*: hayvanları önüne katıp sürmek.

Kuvalaşiv birbirini kovalama.

Kuvalaşmak birbirini kovalamak.

Kuvalav kovma, atma; kovalama, sürme.

Kuvañç sevinç, kivañç, kutlama, mutluluk, memnuniyet. ~ *allı bolmak*: sevinçten uçmak, içi içine sığmamak, ~ *allı bolğanma*: içim içime sığmıyor, *caşları uruşdan*

sav kaytıp ~ allı boldula: oğulları savaştan sağ döndüğü sevinçten uçtular, ~ *hapar*: sevinç haberi, kivañç veren haber, ~ *ı bolğan*: sevinci olan, ~ *dan tolmak*: sevince garkolmak, *caşları üylenip kuvançtan tolğandıla*: oğulları evlendiği için sevince garkoldular, ~ *tıbrılı bolmak*: evleri sevinçle dolmak, *ataları sürgünden kaytıp ~ tıbrılı bolğandıla*: babaları sürgünden döndüğü için evleri sevinçle doldu, ~ *etmek*: sevinmek, sevinerek göklere uçmak, *ullu ~*: büyük sevinç, *kelin kelgen ~*: gelin alma sevinci, ~ *bıla buşuv ayaklaşıp cürüydüle*: sevinç ile üzüntü ayaklaşarak yürürler(d); ~ *ğa cıylıv*: kutlamak için toplanma; *kuru da kuvançğızğa keleyik*: her vakit mutluluğunuza gelelim, ~ *halda*: mutlu bir halde, ~ *bıla kayt*: mutlulukla geri dön, ~ *bıla körüşeyik*: mutluluk içerisinde görüşelim.

Kuvañçlı sevinçli, kivañçlı; mutlu. ~ *boluv*: sevinçli olma, *ala busağatda ~ bolup turadıla*: onlar şimdi sevinç içinde bulunuyorlar, ~ *ese da buşuvlu ese da bilmeyme*: sevinçliyse de üzüntülüyseniz de bilmiyorum; *kalığız ~*: mutlulukla kalınız, *burun ~ künleribiz bar edi*: eskiden mutlu günlerimiz vardı, *sabiyliğimi ~ künlerin unutalmayma*: çocukluğumun mutlu günlerini unutamıyorum.

Kuvañçsızlık mutsuzluk, hüznünlük.

Kuvandırır sevindirme, kıvandırma, sevinç verme, kıvanç verme.

Kuvandırmak sevindirmek, kıvandırmak, sevinç vermek, kıvanç vermek, memnun etmek. *Carlını ~:* fakiri sevindirmek, *Soslan kempekle berip sabiyleni kuvandırdı:* Soslan şekerler vererek çocukları sevindirdi, *igi hapar aytıp kuvandırdı:* iyi haber vererek kıvandırdı, *cüregin ~:* kalbine sevinç vermek, *üydegisin ~:* çocuklarını sevindirmek, *halknı ~:* halkı memnun etti.

Kuvaniv kıvanma, sevinme, sevinç duyma, kıvanç duyma; memnun olma. *Kemsiz ~:* harsız hesapsız sevinme, *bek ~:* çok sevinme, *cürekni ~u:* kalbin kıvanç duyması

Kuvanmak memnun olmak; sevinmek, kıvanmak, sevinç duymak, kıvanç duymak. *İşinden ~:* işinden memnun olmak, *sabiyinden ~:* çocuğundan memnun olmak, *katınından ~:* karısından memnun olmak; *eşitip ~:* eşitip sevinmek, *körüp ~:* görerek sevinmek, *asırı kuvanğandan ne eterin bilmeydi:* aşırı sevinçten ne yapacağını bilemiyor, *asırı kuvanğandan cunçudum:* aşırı sevinçten elim ayağım dolaştı, *bek kuvandım:* çok sevindim, *seni işlegeniğnden kuvanama:* senin çalışmandan kıvanç duyuyorum, *önküç kuvana barır da cılay kaytır:* ödünç sevinerek gider de ağılıyarak döner(as), *işni allı bıla kuvanma da artı bıla kuvan:* işin önü ile sevinme de sonu ile sevin (as), *toymağın kekirmez, kuvanmağın*

sekirmez: doymayan geçirmez, sevinmeyen zıplamaz(as).

Kuvansız sevinçsiz, mutsuz, hüznü.

Kuvat kuvvet, güç; alım, sempati. *İşley işley ~im tavusuldu:* çalışma çalışma kuvvetim kalmadı, *kol ~ı bıla işleydi:* el gücüyle çalışıyor; *kart bolsa da ~ı cerindedi:* yaşlansa da alımı yerinde.

Kuvatlı kuvvetli, güçlü; gösterişli, alımlı, sempatik, sevimli. *~ adam:* kuvvetli adam, *ol bek ~dı:* o çok güçlüdür; *~ üy:* gösterişli ev, *~ tişiriv:* alımlı kadın.

Kuvatlılık kuvvetlilik, güçlülük; alımlılık, gösterişlilik, sevimlilik.

Kuvatsız kuvvetsiz, güçsüz; gösterişsiz, sevimsiz.

Kuvatsızlık kuvvetsizlik, güçsüzlük; gösterişsizlik, sevimsizlik.

Kuvdurmak kovdurmak, kovalatmak, sürdürmek, attırmak. *İtge ~:* köpeğe kovalatmak, *işden ~:* işten attırmak, *ne zatha kuvdurup küreşe:* niçin kovalatmaya çalışıyorsun.

Kuvduruv kovdurma, kovalatma, sürdürme, attırma.

Kuvğun acil durum, acil durum bildiren haber, imdat çağrısı, imdat çığığı, tehlike çağrısı, alarm, SOS. *~ bermek:* acil durum ilan etmek, *hahay ~:* imdat, yetişin, SOS; *~ıa çapmak:* imdada koşmak, imdat çağrısına icabet etmek, *~ etiv:* imdat çağrısı yapma, *elçile ~ kelgen tabağa çaptıla:* köylüler imdat çığığı gelen tarafa koşular, *~ beriv:* alarm verme, *~ hapar:* imdat haberi, aciliyeti olan haber.

Kuvğunçu tehlike habercisi, imdat istemeye

gelen, alarm veren, tehlike haberini bildirmeye gelen kişi.

Kuvğunlamak (fiil halinde az kullanılır) acil durum bildirmek, imdat istemek, alarm vermek.

Kuvğunlav acil durum bildirme, imdat isteme, alarm verme, tehlike çağırısı yapma.

Kuvğunlu bk. *kuvğun*.

Kuvluk zayıflık, cılızlık, çelimsizlik; kuruluk, boşluk, ıssızlık. *Ol carlıda bir ~ bardı*: o garipte bir zayıflık var ki sormayın, *~u uzakdan karap belgilidi*: cılızlığı uzaktan bakarak da belli oluyor; *cerni ~u bizni cunçuthandı*: toprağın verimsizliği bizi şaşırtmış bulunuyor.

Kuvmak kovmak, kovalamak, peşinden gitmek, sürmek, uzaklaştırmak, atmak. *Üyden ~*: evden kovmak, *koşdan ~*: çiftlikten kovmak, *ızından ~*: peşinden kovalamak, *akırtın aşa, ızından kuvğanmı bardı*: yavaş ye, peşinden kovalayan mı var, *kuvup cetmek*: kovalayıp yetişmek, *kuvup kıstamak*: kovup göndermek, *mal ~*: hayvan sürmek, *kuvup ketmek*: sürüp gitmek, *kuvup cibermek*: sürüp göndermek, *ızından kim kuvadı*: peşinden kim kovalıyor, *işden kuvmak*: işten atmak, *mektapdan ~*: okuldan uzaklaştırmak. *Kuvup cetmez, cetse cibermez*: kovalayıp yetişemez, yetişse de bırakmaz (bilmece: **kapan**), *boynundan buvma, ızından kuvma*:

boynundan boğma, peşinden koğma (d).

Kuv-şuv sessiz sedasız, metrûk, ızsız ve sakin, sessiz soluksuz. *~ ~ oramla*: ızsız ve sakin sokaklar, *~ üyle*: metrûk evler, *neçün ~ ~suz*: niçin sessiz soluksuzsunuz?

Kuvşuvluk sessiz ve sakinlik, ızsız ve terkedilmişlik, sessiz ve sedasızlık.

Kuvuk 1. Mesane, idrar torbası. *~um avruydu*: mesanem ağrıyor, *koynu ~u teşilgendi*: koyunun idrar torbası delinmiş; 2. Saman. *Arpa ~*: arpa samanı, *~ bav*: samanlık, *~ arba*: saman taşıma arabası, *barlak ~*: karışık ot samanı.

Kuvum (az kullanılır) tasavvur, tahmin; fikir, niyet, sezgi. *~ etmek*: tasavvur etmek, tahmin etmek, *aman ~ etme*: kötü tahminde bulunma, *igi ~ eterge küreşeme*: iyi fikir yürütmeye çalışıyorum, *igi ~lu*: iyi niyetli.

Kuvurdak kuşbaşı doğranmış koyun kuyruğunu veya içyağını kavurarak eriyen yağı süzdükten sonra geride kalan gevrek posa, kavurdak. *~lı bilamuk*: kavurdaklı un çorbası.

Kuvurma kavurma, *iynek ~*: inek etinden yapılmış kavurma, *~lı kudoru şorpa*: kavurmalı kuru fasülye çorbası.

Kuvurmak kavurmak, kızartmak, pişirmek. *Et kuvurama*: et kavuruyorum, *kuvut kuvururğa küreşedi*: kavut yapmaya çalışıyor, *gardoş kuvururğa tebreyme*: patates kızartmaya başlıyorum, *allıj kurmaç kuvura, artıj indir*

- suvura*: önün mısır kavuruyor, arkan harman savuruyor (as), *kün kuvuradı*: güneş kavuruyor.
- Kuvurt** kuşku, telaş, endişe. ~ *bolmak*: telaşlanmak, ~*lu körünedi*: kuşkulu görünüyor.
- Kuvurtlamak** telaşlandırmak, endişelendirmek; kuşkulandırmak. *Soslan damsızlığı bila halkını kuvurtladı*: Soslan densizliğiyle halkı endişelendirdi, *kuvurtlap kayrı barasa*: telaşlı telaşlı nereye gidiyorsun; *anı aythanları meni kuvurtlağandı*: onun söyledikleri beni kuşkulandırmış bulunuyor.
- Kuvurtlanıv** telaşlanma, kuşkulama.
- Kuvurtlanmak** telaşlanmak, kuşkulamak.
- Kuvurtlav** endişelendirme, kuşkulandırma.
- Kuvurtlu** telaşlı, huzursuz, kuşkulu. ~ *bolup ketdi*: telaşlanarak gitti.
- Kuvurulmak** kavrulmak, yanmak. *Künnü tübünde kuvurulabız*: güneşin altında kavruluyoruz, *koçharnı kuyruğu kuvurulğanmıdı*: koçun kuyruğu kavruldu mu? *Etni kuvurulup bişirilgeni tatlı boladı*: etin kavrularak pişirilene lezzetli oluyor, *sabanla çañursuzlukdan kuvuruladıla*: tarlalar yağmursuzluktan kavruluyorlar, *gardoş kuvurulğan*: kızarmış patates.
- Kuvuruv** kavurma, kızartma.
- Kuvuş** oyuk, kovuk, çukur, girinti, köşe. *Terekni ~una kuş uya salğandı*: ağacın oyuğuna kuş yuva yapmış, *tışimi ~u ösüp baradı*: dişimin oyuğu gittikçe büyüyor, *otcağanı ~un sabiyle üleşalmaydıla*: ocağın yanındaki girintiyi çocuklar (oturmak için) paylaşamıyorlar, ~ *bolmak*: oyuklaşmak, oyuk olmak, *koz terekni tönneği ~ bolğandı*: ceviz ağacının gövdesi oyuklaşmış, *kayanı ~una kirip çañurnu tohtarın sakladım*: kayanın kovuğuna girerek yağmurun dinmesini bekledim, *içi ~du*: içi çukurdur, *içi ~ taş*: içi oyuk taş, *celke ~*: ense çukuru, ~ *cayak*: çökük yanaklı.
- Kuvuşhan 1** kovalaşan. *Kuvuşhanını koyuğuz*: kovalaşmayı bırakınız.
- Kuvuşhan 2** semer. *Eşekni ~ı*: eşeğin semeri, *eşekge ~ caraşhança*: eşeğe semerin yakışması gibi (d), *sen cüyüşhan men cüyüşhan, kayda kara eşekge ~*: sen efendi ben efendi, hani karamerkebe semer (d) ["sen patron ben patron işi kim yapacak" anlamına) kullanılır].
- Kuvuşmak** kovalaşmak, birbirini kovalamak. *Biribirin kuvuşup ketdile*: birbirlerini kovalayıp gittiler.
- Kuvuş-tüyüş** kavga niza, kavga döğüş. ~ ~ *bolmak*: kavga niza etmek, *Ala ~ ~ bolup küreşedile*: onlar kavga niza edip uğraşıyorlar.
- Kuvuşuv** kovalaşma, kovalamaca.
- Kuvut** kavrulmuş tahılın öğütülmesiyle elde edilen un, kavut. ~ *aşap çaşaybız*: kavut yiyerek geçiniyoruz, *buday ~*: buğday kavutu, *nartüh ~*: mısır kavutu, ~ *cummak*: kavut yumağı, *avzunnda ~ cummağınımı bardı*: ağzında kavut yumağı mı var (d), *katı aşlık cetğinci kara ~ aş bolur*:

ekin olgunlaşana kadar kara kavut (kara arpa kavutu) aş olur (as).

Kuvuv kovma, kovalama, peşinden gitme, sürme, uzaklaştırma, atma.

Kuvuvçu peşini takip edici, ızlayıcı, kovalayıcı.

Kuyğuç kürek, faraş, koyucu nesne.
Un ~:

un küreği.

Kuymak 1. Yağda pişmiş yumurta, omler.

Kuy-mak 2. Dökmek, boşaltmak.

İçkini töppesinden kuyad(d): içkiyi tepesinden aşağı boşaltıyor, *cel terek capırakları cerge kuydu:* yel ağaçların yapraklarını yere döktü, *üsüne suv kuy:* üstüne su dök, *maşokları aşlık üyge kuyuğuz:* çuvalları ambara boşaltınız, *colğa kum kuyadıla:* yola kum döküyorlar, *metal kuyğan üy:* dökümevi, dökümhâne, *bir gürbeden bir gürbeye kuyuğuz:* bir sandıktan bir sandığa boşaltınız, *bolğanni barın cerge kuydu:* her şeyi yere döktü.

Kuymak-1 dökmek, doldurmak, koymak. *Üsüne suv ~:* üstüne su dökmek, *böçkege ~ kuyadı:* fıçıya su dolduruyor, *kartnı koluna suv kuyadı:* ihtiyarın ellerine su döküyor, *kuyup tolturmak:* koyarak doldurmak, *maşokğa buday kuyabız:* çuvala buğday dolduruyoruz, *colğa zığır kuyadıla:* yola mıcır döküyorlar, *gürbege aşlık kuyabız:* sandığa zahire koyuyoruz, *çoyun ~:* döküm dökmek.

Kuymak-2 yağda pişirilmiş yumurta, sahanda yumurta. ~

aşaydıla: sahanda yumurta yemeği yiyorlar.

Kuymuç kuyruk ucu, kuyruk sokumu.

Kuyruk kuyruk, arka, kıç, popo. *Atrı*

~u: atın kuyruğu, *kozu ~:* kuzu kuyruğu, *~ cav:* kuyruk yağı, *~ uçu (üçü):* kuyruk ucu; zurnanın son deliği, ayak altında dolaşan kimse (mec.), *çonçayma kuyruk:* koyun cinsi hayvanlarda kuyruk ucu yukarı dönmüş kuyruk biçimi, *~un cerge salmak (d):* bir yerde rahat oturmak, *kuyruğu cer körmey işleydi:* kuyruğu yere değmeden çalışıyor, durmadan çalışıyor, *~ duppuş:* makatın iki tarafındaki tombul kısımlar, popo, *~ süyek:* kuyruk kemiği.

Kuyruksokumu kemiği, *~u bila koz sındırğan (d):* kıç ile ceviz kıran, oturduğu yerde palavra sıkan, *~ kayırmak:* kuyruğunu kıvrırmak (hayvanlar için), *~u sinğan it (d):* kuyruğu kırılmış köpek, haddi bildirilmiş kimse, fena durumda kalmış kinse için söylenir, *~un tüz tutmak (d):* kuyruğunu doğru tutmak, haddini bilmek, *kamçı ~ koy:* kırbaç kuyruklu koyun, merinos koyunu, *ullu ~:* koca göt, tembel, hantal, *~un kısmak (d):* kuyruğunu toplamak, sus pus olmak.

Kuyruklu kuyruklu. *~ culduz:* kuyruklu yıldız, *~ kağıt:* uçurtma.

Kuyu bk. *huyu*.

Kuyulğan dökülen, doldurulan, döküm. *Oramğa ~ suv:* sokağa dökülen su, *oramğa ~ aça:* sokağa atılan para, *~ altın:* döküm

- altın, *kurçdan* ~: çelik döküm, *temirden* ~: demir döküm.
- Kuyulma** ~ *suv*: yüksekten dökülen su, çağlayan, şelale.
- Kuyulmak** dökülmek, akmak, akın etmek. *Cılamukları kuyuldu*: gözyaşları döküldü, *başımдан kaynar suvla tögüldüle*: tepemden aşağı kaynar sular döküldü, *cañur kuyuldu*: yağmur şır şır yağdı, *adamlar kuyulup keledile*: insanlar akın akın geliyorlar, *Terek suv Hazarğa kuyuladı*: Terek Irmağı Hazar'a dökülüyor, *tavdan özenje kuyulduk*: dağlardan düzlüklere akın ettik.
- Kuyuluv** dökülme, akma, akın etme.
- Kuyum** dökme, döküm. *Bir ~ korluk*: bir döküm yoğurt mayası.
- Kuyumçu** kuyumcu, altın-gümüş işleyen kimse, altın-gümüş ticareti yapan kimse.
- Kuyumluk** dökümlük. *Bir ~*: bir dökümlük.
- Kuyuv** dökme, boşaltma.
- Kuyuv** dökme, doldurma, koyma.
- Kuyuvçu** dökücü, doldurucu. *Suv ~*: su doldurucu, *benzin ~*: benzin doldurucu.
- Kuzgun** kuzgun, iri yapılı bir karga türü. ~ *millikga oç* (as.): kuzgun leşe alışık, *karğala ~la teşsin karnıñ*(beddua): kargalar kuzgunlar deşsin karnını, ~*nuku ençi, bürünükü ortak* (as.): kuzgununki kendine ait, kurdunki müşterek (kuzgunun avı kendinin, kurdun avı müşterek).
- Kuzov** (eski kelime) tutumluluk, ekonomik vaziyet. *Üni ~u kolay körünmeydi*: onun maddi durumu iyi görünmüyor.
- Kuzovlu** ekonomik, tutumlu. ~ *adam*: tutumlu adam.
- Kübe** zırh. *Askerle ~lerin kiygendile*: askerler zırhlarını giymişler.
- Kübetüp** kadınların göğüslerini saklamak için kullandıkları kalın kumaştan yapılmış ve üzerine altın-gümüş süsler işlenmiş bir çeşit yelek, göğüslük (eskiden genç kızlar kullanırdı).
- Kübür** sandık, kasa. *Kerek ~*: çeyiz sandığı, *arba ~*: arabanın sandığı, arabanın kasası.
- Kübürçek** sandıkçık, küçük sandık.
- Küç** güç, kuvvet. *Kara ~*: kara kuvvet, *suvnu költürgen ~ü*: suyun kaldırma gücü, *eski ~üm kalmağandı*: eski gücüm kalmadı, ~ *aliv*: güç alma, ~*ün ayamay işledi*: gücünü sakınmadan çalıştı, ~ *cetmezlik*: güç yetismeyecek, ~*ü ketgen adam*: gücü kalmayan adam, ~*ge töre çok* (d): kuvvet kanun dinlemez.
- Küçden** güçlükle, zor, zorlukla, zahmetle. *Başımı ~ aldım*: başımı güçlükle kurtardım, ~*den ayazıdı*: zor kendine geldi.
- Küçden-butdan** zar zor, binbir müşkülâtle, güç-bela. ~*~ unatdık*: güç bela kabul ettirdik.
- Küçeniv** çabalama; gerilme, kasılma.
- Küçenmek** 1. Gayretetmek, çabalamak. *Ne küçense da boş küreşedi*: ne kadar çabalasa da boşuna uğraşıyor; 2. Gerilmek, kasılmak, ıkmak. *İynek kozlarğa*

küçenedi: inek yavrulamak için ikiniyor.

Küçeyiv güçlenme, güç toplama.

Küçeymek güç toplamak, güçlenmek. *Malla cazğı hansdan küçeyedile*: hayvanlar baharki otlarla güçlerini topluyorlar, *aşap küçeyirge küreş*: yemek yiyerek güçlenmeye çalış.

Küçlemek zaptetmek, işgal etmek, el koymak, kendine maletmek, kaplamak, sarmak, bürümek. *Orus kazakla cerleribizni küçlegendile*: Rus kazakları topraklarımızı kendilerine malettiler, *Orus kıral bütev Kafkasni küçlep turadı*: Rus devleti bütün Kafkasya'yı işgal altında tutuyor, *sabanlanı hans küçlegendi*: tarlaları ot sarmış, *örten çegetni küçledi*: yangın ormanı sardı, *cüregimi süymeklik küçlegendi*: kalbimi aşk kaplamıştır, *sağış başımı küçlep turadı*: düşünce kafamı işgal edip duruyor.

Küçlenmek 1. Kuvvetlenmek, güçlenmek. *Halkıbiz endi küçlenendi*: halkımız artık güçlendi; 2. El konulmak, zorla alınmak, bk. *küçlemek*. *Emperyalist kıralnı kolu bıla Curtubuz küçlenendi*: vatanımıza emperyalist devlet tarafından el konulmuştur.

Küçlev işgal etme, el koyma, kaplama, sarma, bürüme.

Küçlü 1. güçlü, kuvvetle, sağlam, sert, şiddetli. *~ caş*: kuvvetli genç, *~ cumduruk*: sert yumruk, *bek ~ suvuk tüşgendi*: çok sert bir soğuk hüküm sürüyor, *men senden ~me*: ben senden güçlüyüm, *~ cel uradı*:

sert rüzgâr esiyor, *~ ~ge coluksa buzov bolur* (as.): kuvvetli kuvvetli ile karşılaşınca bızağıya döner.; 2. Acı, ekşi. *~ ayran*: ekşi ayran, *şibiji bek ~ köre edim*: biber çok acı imiş, *~ darman*: acı ilaç.

Küçsünmek ağırsınmak, güçsünmek, yüksünmek. *Küçsünüp işleydi*: yüksünerek çalışıyor, *küçsünneni belgilidi*: yüksündüğü belli, ağırsındığı belli.

Küçsünüv güçsünme, yüksünme, ağırsınma.

Küçsüz kuvvetsiz, güçsüz, acısız, acı olmayan.

Küçsüzlük güçsüzlük, kuvvetsizlik.

Küçük enik. *İt ~*: köpek eniği, *karañi üyde kuturğan ~* (bilm.): karanlık evde kudurmuş enik (tüfek namlusundaki mermi).

Küf (malk.) ambarın zahire konulan bölmesi.

Küküregen kükreyen, gürleyen. *Kök ~*: gök gürlemesi, *kök ~ caşnağan da eter* (as.): gökde gürler, şimşek de şakar.

Küküremek gürlemek, kükremek. *Kök küküreydi*: gök gürliyor, *aslan küküreydi*: aslan küküyor, *kök kükürep çağur cavup başladı*: gök gürleyip yağmur yağıp başladı.

Kükürev gürleme, kükreme.

Kükürt kükürt.

Kül kül. *~ alıv*: kül alma, kül boşaltma, *~ge kömüv*: küle gömme, *~ün kökge suvurmak* (d): külünü havaya savurmak, *eki ayağını külge suğup turma* (d): iki ayağını küle gömüp durma.

Külayak kül kedisi, evden çıkmayan, himbil.

Külbet kül benizli, demir benizli, hırçın, edepsiz.

Küldürgen güldüren. ~ *hapar*: güldüren hikâye.

Küldürgüç güldürücü, güldüren, mizahçı, komiklik yapan.

Küldürmek güldürmek. *Adamları kesine küldürme*: insanları kendine güldürme, *kesin küldürürge küreşedi*: kendini güldürmeye çalışıyor, *ol harkesni da küldüredi*: o herkesi güldürür.

Küldürüv güldürme.

Küldürüvçü bk. *küldürgüç*.

Küle-oyunay güle oynaya, gülerak oynayarak. ~ ~ *ketdile*: güle oynaya gittiler.

Kül-kömür kül kömür. *Künnü túbünde işley ~ boldula*: güreşin altında çalışa çalışa kül kömür oldular, ~ ~ *bolluk!* Kül kömür olasıca!

Külkü neşe, gülüşme, kahkaha. *Nedi bu külkü*: nedir bu neşe, *sora bizge bir ~ kirdi*: sonra bize bir gülüşme krizi geldi, ~ *kabındı*: kahkaha alevlendi, ~ *bıla cılav ayaklaşıp keledile* (d): neşe ile acı peşpeşe gelirler.

Külkülü güldürücü, komedi, neşeli, şakrak. ~ *oyun*: güldürücü oyun, komedi, ~ *sözle*: gülünecek sözler, neşeli sözler, ~ *hapar*: neşeli haber.

Külkülük gülünecek, gülünç, maskara, maskaraca. ~ *hapar*: gülünecek hikâye, ~ *iş etese*: maskaraca iş yapıyorsun, *bizni halk allında ~ etdiñ*: bizi toplum önünde maskara etdin, ~ *bolduk*: gülünecek duruma düştük, ~ *etmek*: maskara etmek, gülünç

duruma düşürmek, ~ *surat*: gülünç resim.

Küllüm / künlüm güneşe karşı, güneye bakan, günebakan, güneşe doğru. ~ *taba ketdile*: güneye doğru gittiler, ~ *cer*: güneşe bakan yer, güneye bakan yer.

Külmek gülmek. *mıyık túbünden ~*: bıyık altından gülmek, *ħarħ etip külmek*: kahkahayla gülmek, *igi aşhı küldük*: iyice güldük, *anı etgenine adamnı kölü küllükdü*: onun yaptığına insanın içi gülecek.

Külte bağlam, demet. *Salam ~*: sap demeti, *kamış ~*: kamış bağlamı, *biçen ~*: ot demeti, ~ *kısıv*: demet bağlama, bağlam yapma.

Kültelemek bağlamlamak, demetlemek, demet yapmak, bağlam yapmak. *Çalınğan kamışleni külteleybiz*: biçilen kamışları bağlam yapıyoruz.

Kültelev bağlam yapma, demet yapma.

Kültpis (malk.)otlakçı, avantacı, asalak.

Kültüm morluk, ekimoz, darbe izi. ~ *salmak*: morartmak, *tüyüp bolğanına ~ salğandı*: döverek her yerini morartmış, *sırtı kara kültümden tolğandı*: sırtı siyah morluklarla dolmuş, ~ *tüşmek*: leke düşmek, morarmak, *betine ~ tüşgendi*: yüzünde morluk husule gelmiş, yüzü morarmış.

Külümsüregen gülümseyen, tebessüm eden.

Külümsüremek tebessüm etmek, gülümsemek. *Maña külümsürep söleşdi*: bana gülümseyerek konuştu, *külümsürep turadı*: gülümseyip duruyor.

Külümsürev gülümseme, tebessüm etme.

Külüb gülme. *~nü koy da işiye kara:* gülmeyi bırak da işine bak.

Kümüş gümüş. *Taza ~:* saf gümüş, *~suv içirilgen:* gümüşle kaplanmış, gümüş kaplı.

Kün güneş, gün. *Ertdeñji kün:* sabahki güneş, *~nü közü körüngeñley:* güneşin ilk ışıkları görününce, *~kaytiv:* gün dönümü, *cayğı ~kaytiv:* yaz gündönümü (21 Haziran), *kışhı ~kaytiv:* kış gündönümü (21 Aralık), *~kuşlukğa kelginçi:* güneş tam tepeye gelinceye kadar (karaçaycada kuşluk vakti *öğle* vaktine tekabül eder), *~carık:* güneş ışığı, *~tayakla:* güneş huzmeleri, *~tutuluv:* güneş tutulması, *~turuş:* güneşe karşı, güneş alan yer, *kün tiymek:* güneş doğmak, *~tiygenli sağat boldu:* güneş doğal bi saat oldu, *~batmak:* güneş batmak, *~batdı:* güneş battı, *sırtım ~de küygendi:* sırtım güneşte yandı, *~kızdırmak:* güneş kızdırmak, *~bek kızdıradı:* güneş çok kızdırıyor, güneş çok ısıtıyor, *~koşulmak:* gün uzamak, *~koşula tebredi:* gün uzamaya başladı, *~uzunğa aylandı:* gün uzadı, gün uzuna dördü, *~kışhardı:* gün kısaldı, *ıyıkñı ~leri:* haftanın günleri: *Başkün:* Pazartesi, *Gürge~:* Salı, *Baraz~:* Çarşamba, *Orta~:* Perşembe, *Bayrım ~:* Cuma, *Şabat~:* Cumartesi, *Iyih~:* Pazar, *entda bir ~ozdu:* yine bir gün geçti, *bir ~de etillik iş:* bir günde yapılacak iş, *kerek ~de tabılmaz:* gerektiği gün

bulunmaz, *seni cavuğa allay kün kelsin:* senin düşmanına öylesi gün gelsin, *ol ~oğuna:* hemen o gün, *talay ~den kellikdi:* birkaç günden gelecek, *kuvanç ~:* mutlu gün, sevinç günü, *cılav ~:* acı gün, ağlanacak gün, *~de künügüz bılay bolsun (d):* her gününüz böyle olsun, *bulut ~:* bulutlu gün, *~türlendi:* gün değişti, hava değişti, *çuvak ~:* yumuşak gün, *~arivda barırğa kerekbiz:* hava güzel iken gitmemiz lâzım, *~ariv:* güzel hava, *~aman:* kötü hava, *~amanda kayrı barasa:* kötü havada nereye gidiyorsun, *~körgeñ adam:* gün görmüş adam, *bizge ~tuvğandı:* bize güneş doğdu, bize talih kapısı açıldı, *~ne çıkmak:* güneşe çıkmak, *~aşirmek:* gün geçirmek, gün uğurlamak, *~sayın:* her gün, *~çıkğan:* doğu, güneşin doğduğu yön, *~bathan:* batı, güneşin battığı yön, *~nü birinde:* günün birinde, *endi ~bizdedi (d):* artık herşey bizim elimizde, *kelir ~üm çokdu:* gelecek vaktim yok, *oynar ~üm çokdu:* oynayacak vaktim yok, *~nü keç ettik:* günü geçirdik, vakti geçirdik, *~den igi bola baradı:* gün günden daha iyiye gidiyor, her gün daha iyiye gidiyor, *~den ~ne:* günden güne, gün geçtikçe, *~nü ~uzunu:* bütün gün, gün boyu, *~urmak:* güneş çarpmak, *~nü hakına:* günün hakkı için (paganlıktan kalma bir yemin şekli), *keçene hakına:* gecenin hakkı için (yemin), *allay kün:* öylesi gün, öylesi talih, *maña allay ~kayda:* bana öylesi talih nerede, *aman ~kellik:* kötü gün gelece,

kara ~ kellik: karanlık gün gelesice, *Baş~ bıla boş~(d)*: başgünle boşgün, hafta sekiz pazar dokuz, *Baş~ bıla boş~ sayın bılaydadı*: her Allah'ın günü burada, hafta sekiz pazar dokuz burada, *bir ~bir*: günün birinde, *bir ~ bir tübeşirbiz*: günün birinde karşılaşırız, *bir ~ kalıp bir ~*: gün aşırı, bir gün ara ile, *anı bir ~ü cay bir ~ü kış (d)*: onun bir günü yaz, bir günü kış, *körüse ~ünü*: gününü görürsün, *kallay ~lege kaldık*: nasıl günlere kaldık, *tuvğan¹ ~*: doğan güneş, *tuvğan ~nü hakına*: doğan güneşin hakkı için (yemin), *tuvğan ~*: doğum günü, *anasından tuvğan ~ünden beri erinçekdi*: anasından doğduğu günden beri tembeldir, *~nü da bardı kültümü (d)*: güneşin bile lekesi vardır, *~ körmegen*: görgüsüz, güneş görmeyen, *~ körmegen ~ körse kündüz çırak candırır (as.)*: güneş görmeyen güneş görürse gündüzün mum yakarmış, *kün kaytmay mal kaytmaz (d)*: gün dönmeden hayvan dönmez, gün dönmeden hayvanlar semirmez, *~ uzun ömür kışa (d)*: gün uzun ömür kısa.

Künbet güneşe bakan yüz, güneş alan taraf, *~ çalkı çaladıla*: güneş alan tarafta ot biçiyorlar.

Künderş kuma. *~leça uruşadıla*: kumalar gibi kavga ediyorlar.

Kündüş (bot.) Akdiken, barut ağacı. Latince **frangula angus**, almanca **Faulbeer baum**. Genelde dağlık bölge ormanlarında yetişen, 6-8 mm. büyüklüğünde eriğe benzer kırmızı-mor renkli meyveleri olan, alternatif tıpta ilaç olarak

kullanılan; akdiken ve barut ağacı diye de isimlenen, doğu kayını, adi gürgen ve sakallı kızılağaç gibi ağaçlarla birlikte anılan bir ağaç-çalı türü.

Kündüz gündüz, gündüz vakti. *~gü kün*: gündüzün, gündüz vakti, *~gü carık*: gündüzün aydınlığı, *~ işlep keçe catadı*: gündüz çalışıp gece yatıyor.

Künlü güneşli, güneşi bol.

Künlük günlük, güneşlik, şemsiye, gölgelik, yevmî. *~ cal*: yevmiye, gündelik, günlük ücret, *~ marda*: günlük miktar, günlük ölçü, *bir ~ bolluk*: aynı gün yok olasıca, *~nü tübünde olturadıla*: güneşliğin altında oturuyorlar, *~ünü alırğa unutma*: şemsiyeni almaya unutma.

Künlüm bk. *küllüm*.

Künorta öğle, gün ortası, öğle vakti.

Künortalık öğle azığı, öğle yemeği, öğlelik.

Küntiymez güneş vurmeyen, güneş yakmayan, beyaz tenli, nazik, nazenin. **Künturuş** güneş alan yer, güneş gören yer, güneşe karşı. *~ğa olturup uşak etedile*: güneşe karşı oturup sohbet ediyorlar.

Küpes ipek, ipekli. *~ cavluk*: ipek başörtüsü, *aravluk beravluk ortasında küpes cavluk (bilm.)*: öteye aşan beriye aşan, ortasına ipek başörtüsü düşen (yumurta ile sarısı).

Küpse tüccar, tacir. *~ üy*: ticarethâne, *~ katın*: ticaret le uğraşan kadın.

Küpselik tüccarlık, tacirlik.

Kürek kürek. *Ağaç ~:* ağaç küreği, *kül ~:* kül küreği.

Küremek küremek, küremek. *Kar küreydile:* karı küryorlar, *bav ~:* ahır küremek.

Küren 1. Hâle, daire, çember. ~ *tarthan:* çember çekilmiş, hâlelenmiş, ~ *tarthan ay:* hâlelenmiş ay; 2. Kahverengi, bıronz rengi. *Künnü túbünde ~ bet alğandı:* güneşin altında bronzlaşmış.

Küreş mücadele, uğraşma, gayret, güreş, savaş. *Erkinlik için ~:* bağımsızlık mücadelesi, ~ *de sınıkmak:* mücadelede pişmek, *çaşav ~:* hayat mücadelesi, ~ *de başorunnu aliv:* güreşte birincilik alma.

Küreşiv uğraşma, mücadele etme, çalışma, gayret etme, çabalama, savaşma, kavga etme.

Küreşivçü mücadeleci, gayret edici, çalışan, çabalayan.

Küreşmek uğraşmak, mücadele etmek, kavga etmek, savaşmak, güreşmek, çalışmak, gayret etmek. *artıklıkğa karşı küreşmek:* zulme karşı mücadele etmek, *başerkinlik için ~:* bağımsızlık için savaşmak, *bilim alırğa ~:* ilim öğrenmeye çalışmak, *tüzlük için ~:* hak için uğraşmak, adalet için mücadele etmek, *kolğa savut alıp küreşmey madar çokdu:* ele silah alıp savaşmadan başka çare kalmadı, *baş költürmey küreşedi:* kafasını kaldırmadan gayret ediyor, *ariv aytıp köp küreştik:* güzel sözle çok uğraştık, *nakırda eterge küreşedi:* şaka yapmaya çalışıyor, *boş zatla bıla küreşe:* boş şeylerle

uğraşıyorsun, *cerçilik bıla küreşeme:* çiftçilikle uğraşıyorum, *korkuturğa küreşedi:* korkutmaya çalışıyor, *kolğa alırğa küreşedi:* ele geçirmeye uğraşiyor, *bek katı küreşsele da birbirlerin cığalmadıla:* çok sıkı güreşmeler de bir birlerini yenemediler.

Kürev küreme, temizleme.

Kürke in, vahşi hayvan yuvası.

Ayünü ~sine cuvuk barma: ayının inine yakın gitme.

Kürme sicim veya urgan gibi kalın ipi düğümleme şekli, ~ *tüyümçek etseñ teşilmez:* kürme düğümü yaparsan çözülmez.

Kürt çığ, kar yığını. ~ *bashan:* çığ basması, ~ *ge bativ:* kara gömülme, ~ *üzülöv:* çığ kopması, çığın hareket etmesi, ~ *üzülür bolsa çıpçık ayağından (d):* çığ kopacak olursa serçe ayağı bahane.

Kürüç (bot.) dişbudak. ~ *terek:* dişbudak ağacı.

Küsemek (canı) çekmek, (içi) çekmek, arzu etmek, özlemek, aramak. *Sabiyleni küsedim:* çocukları özledim, *kertme aşağannı küseyme:* ahlata yemeyi canım çekti, *küsegeniñ tapsañ ne bar edi:* aradığını bulabilseydin ne olurdu, *küsegen tapmaz. izlegen tabar (as.):* özleyen değil arayan bulur, *küsegeniñ bosağa túbünde(d):* aradığın kapı dibinde, *oy sen meni küsegin:* ah sen bana hasret kalsaydın, *senimi küseyme:* sana hasret miyim, *anamı küsep turama:* annemi özleyip duruyorum.

Küsev isteme, özleme, hasret kalma, arzulama, isteme, canı çekme.

Küsüv bk. *kisiv*.

Kütey sâkin, durgun, yumuşakbaşlı, ağırbaşlı, zararsız, süzgün. ~ *adam*: sâkin adam, ~ *sabiy*: durgun çocuk.

Küteyiv zayıflama, süzgünleşme, halsizleşme.

Küteymek zayıflamak, halsizleşmek, süzgünleşmek. *Men körmegenli küteygense*: ben görmeyeli zayıflamışsın.

Kütmek gütmek. *Mal ~*: hayvan gütmek, *kütgen koyun miñ bolsun, savğan iynegin cüz bolsun* (alğış): güttüğün koyun bin olsun, sağmal ineğin yüz olsun.

Kütü ehlileşmiş, ele alışık, insanlardan kaçmayan (hayvan). ~ *kozu*: insanlara

alışık kuzu.

Kütüv gütmek. *Koy ~*: koyun gütmek.

Küv acıklı bir olayı anlatan şarkı, mersiye, hüznü şarkı, ağıt. *Orusbiylanı ~leri*: Orusbi Ailesinin Mersiyesi, ~ *aytiv*: mersiye okuma, ~ *etiv*: mersiye düzme, *Kobanıbiz midah ~le etedi-Tüzlük izlegen tutulup ketedi* (beyit): Kubanımız hüznü şarkılar söylüyor-Hak isteyen tutuklanıp götürülüyor.

Küvçü mersiye düzen ozan, mersiye okuyan kimse.

Küvsünmek hüznülenmek, kederlenmek, üzölmek. *Karaçaynı sürgün haparına küvsünmegen bolurmu*: Karçay'ın sürgün hikâyesine üzölmeyen olur mu?

Küvşeniv geviş getirme, çenesini oynatma.

Küvşenivçü geviş getiren, geviş getirici. ~ *canıvarla*: geviş getiren hayvanlar.

Küvşenmek geviş getirmek, çignemek, çenesini oynatmak. *İynekle kırdıktan toyup küvşenedile*: inekler otdan doyarak geviş getiriyorlar.

Küy (malk.) bk. *küv*.

Küydürmek yakmak, tutuşturmak. *Üyde kömür küydüredile*: evde kömür yakıyorlar, *şibiji içimi küydürdü*: biber içimi yaktı, *kün küydüredi*: güneş yakıyor, *suvuk betimi küydürdü*: soğuk yüzümü yaktı, *ol küydürürge caraydı*: o tutuşturmaya yarıyor.

Küydüröv yakma, tutuşturma.

Küydürövçü yakıcı, tutuşturucu.

Küye (zoo.) güve. ~ *aşağan*: güve yeniği, ~ *ot*: güve zehiri, güve ilacı.

Küyev damat, güveyi. *Tamada ~*: büyük damat, ~ *nöger*: sağdıç, damadın arkadaşı, ~ *nü orunu eşik artı* (d): damadın yeri kapı arkası, ~ *çakırğan*: damat okuma, damadı kayın evine davetleme, ~ *lemek*: damat olmak, güveyi olmak, *küyevlep barmak*: kayın ailesine damat olarak ilk kez gitmek.

Küygen yanık, yanmış, yanan. ~ *gircin*: yanık ekmek, ~ *iyis*: yanık kokusu, ~ *kırpıç*: yanmış tuğla, ~ *cürek*: yanan kalb, tutşan kalb, *cürekni ~i*: yüreğin yanması.

Küylü (malk.) acıklı, trajik.

Küymek yanmak, tutuşmak, göyünmek. *Birevnü otunda ~(d)*: başkasının ateşinde yanmak (başkasının acısını içinde hissetmek), *küyüp baradı*: tutuşup

gidiyor, *cüregi canıp küydü*: kalbi yanıp tutuştu, *issiden küyebiz*: sıcaktan yanıyoruz, *süymeklikden* ~: aşktan yanıp tutuşmak, *küyüp kül boldu*: yanıp kül oldu, *cürekden küydü*: yürekte üzüldü, yürekte yanıp tutuştu.

Küyrüç (malk.) dişbudak ağacı.

Küysünmek içini çekmek, derinden of çekmek. *Nek küysünüp turasa*: niye içini çekip duruyorsun?

Küysünüv¹ hüzünlenme, kederlenme.

Küysünüv² içini çekme, derinden of çekme.

Küyük (malk.) haset, kıskanç. ~ *adam*: haset adam.

Küyünç acı, yanma, ıstırap, elem.

Küyünmek göyünmek, acı çekmek, yanıp tutuşmak.

Küyünüv acı çekme, göyünme, yanıp tutuşma.

Küyüv yanma, tutuşma, göyünme.

Küyüv yanma, tutuşma.

Küyüz *katapa* ~: halı, *katı* ~: kilim. ~ *soğuv*: halı kilim dokuma, *sokğan katapa* ~: el dokuma halı, *meşina katapa* ~: fabrika dokuyan halı.

Küz güz, sonbahar. ~ *işle*: güz işleri, ~ *allı*: güz başlangıcı, ~ *artı*: güz sonu, ~ *ayla*: güz ayları.

Küzgü 1. Güzün, güz. güze ait. ~ *işle*: güz yapılan işler, ~ *kün*: güz güneşi, ~ *cağur*: güz yağmuru; 2. Ayna. ~ *ge karamak*: aynaya bakmak, ~ *kibik*: ayna gibi.

Küzlük güzlük. ~ *saban*: güzlük ekin, güzlük tarla, ~ *arpa*: güzlük arpa.

Laba çingirak, çinçin.

Lağanat bk. nalat.

Lağım araç, çare, tedbir, hile, hüner, tuzak, manivela, mancınık. *Ne ~ eteyik?*: nasıl tedbir alalım?, ~ *tabmak*: çare bulmak, *ayünü ~ bıla tutdula*: ayıyı tuzağa düşürerek yakaladılar, *kayanı ~ etib költürdüle*: kayayı mancınık yaparak kaldırdılar.

Lağımlamak vasıta tatbik etmek, çare bulmak, mancınık tatbik etmek, tuzak kurmak.

Lağımlav çare uygulama, çare bulma, mancınık tatbik etme, tuzak kurma.

Lahor sohbet, muhabbet. ~ *etmek*: sohbet etmek, ~ *nu terençe iygendile*: sohbeti derinleştirmişler.

Lak Dağıstanlı bir kabile.

Lakça Lakça, Lak dili.

Lakin lakin.

Laklı Lak kabilesinden olan.

Lam lam (arap alfabesinin bir harfi).

Lampa lamba. *Başsız* ~: başsız lamba, ~ *baş*: lamba şişesi.

Lapça düz, yassı. *Baltanı ~sı bıla urdu*: baltanın düz (yassı) tarafı ile vurdu.

Lapçasına düzlemesine. ~ *salıv*: düzlemesine koyma.

Latıra (malk.) ince boru, borucuk.

Latin Latin. ~ *cazıv*: Latin yazısı, ~ *til*: Latin dili.

Latinça Latince.

Latinleşdiriv latinleştirme. *Türk alfabetlerini ~*: Türk alfabelerini latinleştirme.

Latinleşdirmek latinleştirme.

Lavdan tafta (tekstil). ~ *çepken*: tafta elbise.

L

Lay-lay ninni söylerken tekrarlanan ses.

Layu-layu ninni söylerken söylenen söz. *Lay-la-lası, layuv-lası, la-la-sı, oyulmasın balacıknı kalası:* lay-la-lası, layuv-lası, la-la-sı, yıkılmasın yavrucağın kalesi (yuvası).

Lazim lazım, gerek, lüzum. *Teyri-~:* vallahiy-lazim, *ağa ne ~?:* ona ne gerek?, *anı çakırğan ne ~di?:* onu çağırmaya ne gerek vardı?.

Lezgiça Lezgice.

Lezgin Lezgi (Dağistan kabilesi).

Lezginka Lezgi oyunu.

Lıbir bk. lıppır.

Lıbita (bot.) kara pazı, kazayağı. *Sabannı ~ hans küçlegendi:* tarlayı kazayağı otu sarmış.

Lıhtın (ılıhtın) iri yarı, çam yarması, pehlivan, dev. *~ adam:* dev adam.

Lımpış (malk.) çürük, çürümüş.

Lıppır demet, demetlenmiş. *~ biçen:* demetlenmiş ot.

Lıshın sırık, kazık.

Libija (libiji) doğranmış et atılan koyu un çorbası. *Tavuk ~:* tavuk etiyle yapılan koyu un çorbası.

Liman liman.

Limon limon. *~ suv:* limon suyu.

Lisan nisan. *~ cañur:* nisan yağmuru.

Loban köstebek. *Sokur ~:* kör köstebek, *~ toprak:* köstebek tümseği.

Lohbay bk. lohpay.

Lohpar güçlü, kuvvetli. *Soslannı ~ sanları:* Soslan'ın güçlü uzuvları.

Lohpay tombul, toparlak, tombalak. *~ sabiy:* tombul çocuk.

Lokum lokum.

Lokura bir çeşit parazit kurt (ineklerin cilt altlarına yerleşir).

Başsız ~: başsız kurt (boyu kısa ve aksi adama denir).

Lukkur sırık, kazık.

Lüv-lüv sallantılı, çürük. *Köpür ~ etedi:* köprü sallanıyor.

Lüvüldemek sallanmak, kımıldamak, inip kalkmak. *Köpür lüvüldet turadı:* köprü sallanıp duruyor.

Lüvüldev sallanma, kımıldama, inip kalkma.

Lüvüldevük sallanıcı, çalkalanıcı, kımıldayıcı, inip kalkıcı.

M

Ma 1. İşte. *~ alaydı iş:* işte öyledir iş, *~ bu:* işte bu, *~! ~!:* işte! işte!, *~ bılayda:* işte burada, *~ kara!:* işte bak!. 2. Al!. *~ aşı!:* al ye!, *~ kiy!:* al giy!, *~! ~!:* al! al!, *~ degenni bilmesen, ber degenni bilmezse:* al demeyi bilmezsen, ver demeyi de bilmezsin (a.s.). 3. Aha!. *~ kaydan çıktı?:* aha, nerden çıktı?, *~ başbızğa kıynlık!:* aha, başımıza bela!.

Maca 1. Obur, doymak bilmeyen. *~ kibik aşaydı:* obur gibi yiyor. 2. Kanatlı çekirge (havada bulut teşkil edecek derecede çok çekirge sürüsü ekinlere girip konunca kısa zamanda mahsülü yiyip bitirir ve doymak bilmez). *~ kibik:* haşere çekirgeleri gibi doymak bilmeyen anlamında bir deyim. Zıplayarak hareket eden çekirge türüne "kaska" adı verilir. Bkz. Kaska.

Macal iyi, üstün, biraz iyi, daha iyi. *~ kiyimiñi kiy:* iyi elbiseni giy, *bu andan ~dı:* bu ondan iyi, *kün ~ğa aylandı:* gün iyiye döndü, *avruğan ~ boldu:* hasta biraz iyileşti,

Soslannı atı kalğanlanıkından ~dı:
Soslan'ın atı diğerlerinininkinden
üstündür (daha iyidir), *avruğan,*
tüneneden ~dı: hasta, dünden
daha iyi.

Macallık iyilik, üstünlük.

Macar Macar.

Macarça macarca.

Macarlı Macar halkına mensup.

Macarmak (malk.) bk. bacarmak.

Macobray tombul, toparlak,
tosuncuk.

Macülûn ahmak, bön, aptal.

Sabiyni ~ etib boşadıla: çocuğu
aptallaştırıp bitirdiler.

Macüsü bk. mecisuv.

Maça bk. maca.

Maçuka (malk.) bk. meçuka.

Madar çare, imkân, çözüm. *~ına*
köre: imkânına göre, *ne ~ bila da:*
her hal-ü kârda, her imkân
dahilinde, *~ eteyik:* çare bulalım,
ne ~nı da etigiz: her çareye
başvurunuz, *~ tabmak:* çözüm
bulmak, çare bulmak, *~ çokdu:*
imkân yok, *kelirge ~ım çokdu:*
gelmeye imkânım yoktur, *okumay*
~ım çokdu: okumamam imkânsız,
ne ~?: nedir çare?.

Madarçı çareci, buluşçu, her şeye
çare bulan.

Madarlamak çare bulmak, çözüm
bulmak, imkân sağlamak. *Bir cuk*
madarla: bir şeyler yap, bir çare
bul.

Madarlav çare bulma, imkân
sağlama.

Madarlavçu tedbirci, imkan
sağlayıcı, çözümleyici.

Madarlı imkânlı, çareli, hünerli.

Madarlılık imkânlılık, çarelilik,
hünerlilik.

Madarsız imkânsız, çaresiz. *~ğa*
tüşmek: çaresizliğe düşmek, *~*
bolmak: çaresiz olmak, elinden
birşey gelmemek, *~ börü ayakların*
çaynar: çaresiz kurt ayaklarını
çiğner (a.s.), *~,* *cañız malın soyar:*
imkânı olmayan, tek koyununu
yüzer (a.s.).

Madarsızlık imkânsızlık, çaresizlik,
hünersizlik.

Madigil fakir, fukara, çaresiz
(kimse).

Madul (malk.) ham, bakir,
işlenmemiş. *~ cerle:* bakir
topraklar.

Mağadan maden. *Temir ~:* demir
madeni.

Mağadançı madenci.

Mağana mana, anlam. *~sı az:*
anlamı az, *ullu ~ bermek:* büyük
anlam vermek, *söznü ~sı:* sözün
anlamı, *caşavnu ~sı:* hayatın
anlamı, *cırnı ~sı:* şarkının anlamı,
~sı bolmağan: anlamı olmayan,
muña bir ~ ber: buna bir anlam
ver.

Mağanalı manalı, anlamlı. *~*
söleşiv: anlamlı konuşma, *birça ~*
sözle: eş anlamlı sözler.

Mağanalılık anlamlılık. *Eki ~:* iki
anlamlılık.

Mağanasız anlamsız. *~ zat:*
anlamsız şey, *~ coyuv:* manasız
harcama, *~ söz,*

Mağanasızlık anlamsızlık. *İşni ~ı*
belgilidi: işin anlamsızlığı belli.

Mağrib mağrip, batı.

Mahkeme mahkeme, yargı. *Anı*
~ge berlikme: onu mahkemeye
verceğim.

Mahkemeçi mahkemede çalışan
memur, mübaşir.

Mahrab bk. mihrab.

Mahrum mahrum. *Ov degen ~ bolmaz*: of diyen mahrum olmaz (deyim), *ol neden da ~*: o herşeyden de mahrum.

Mahtalğan övülen. *~ iynek çelegin töger*: övülen inek (süt) kovasını döker (a.s.), *~ adam*: övülen adam, *ol ~nı bek süyedi*: o övülmeyi çok seviyor.

Mahtamak övmek, pohpohlamak, takdir etmek. *Atların mahtab tişleri tögüledi*: atlarını övmekten dişleri dökülüyor, *çaşın mahtab kökge cetdiredi*: oğlunu överek göğe çıkarıyor, *bir kesek ozdurub mahtadıñ*: biraz fazlaca övdün, *anı mahtar ceri çokdu*: onun övülecek yeri yok.

Mahtançak övünücü, övüngeç, kendi kendini öven. *~ kesi ete bilmez, etgenni süymez*: övüngeç yapmasını bilmez, yapanı da sevmez (a.s.), *~ erinçekge oyunçak*: övüngeç eringece (tembele) eğlence (a.s.), *~ adam*: övünücü adam.

Mahtanıv övünme.

Mahtanıvçu bk. mahtançak.

Mahtanmak övünmek. *Mahtanmay söleş*: övünmeden konuş.

Mahtanğan övünen, böbürlenen. *~ iynek çelegine çıkar*: böbürlenen inek (süt) kovasına sıçar (benim gibisi yok diye ortaya çıkan kimse mahçup olur, anlamına deyim), *~ kız toyda cuklar*: övünen kız düğünde uyuya kalır (a.s.).

Mahtav övünme, övünç, övgü, takdir. *Anğa ~nu berib turadı*: onu pohpohlayıp duruyor, *~ Allah'ğa mahsusdu*: övünme Allah'a

mahsustur, *~ izlemek*: övünmeyi istemek, *~ tabmak*: övgü kazanmak, *~ kağıt*: takdirname, *~ cır*: methiye, övücü şiir, *İymam Şamil bizni ~ubuzdu*: İmam Şamil bizim övücümüzdür, *~ bazarnı kamçisi*: övme, pazarın kırbacıdır (deyim), telini eşigin *~ cabar*: övgü delinin evini yıkar (akılsız adamı översen temelli delirir ve evini yıkar anlamına deyim) .

Mahtavlu övünçlü, övünç verici, övgülü. *~ iş*: övünçlü iş, *~ işlev*: övünç verici çalışma.

Mahtavluk övünülecek, medar-ı iftihar, takdire şayan, takdir edilecek, *~ adam*: takdire şayan adam, *ol ~ iş etgendi*: o övünülecek iş yapmış.

Maka kurbağa. *Suv ~*: su kurbağası, *cer ~*: kara kurbağası, *taş ~*: kaplumbağa, *~ hıriv*: yosun, *~nı candeti batmak*: kurbağanın cenneti bataklık (deyim), *~nı kölü kurusa da, hırivu kurumaz*: kurbağanın gölü kurusa da, yosunu kurumaz (a.s.), *eki ~ bir kölge sıyınmaz*: iki kurbağa bir göle sığmaz (a.s.), *~ avruv*: guatr, hipertiroid, kalkan bezinin büyümesi hastalığı.

Makaköz kurbağa gözlü.

Makam ses, melodi, makam. *Cırnı ~ı*: şarkının makamı, *cırnı ~ın buzmay cırla*: şarkının makamını bozmadan söyle, *anı ~ından tanıdım*: onu sesinden tanıdım, *Kur'annı ~ salıb okurğa üreniv*: Kur'anı makam ile okumaya öğrenme, *~ı çıkmaydı*: sesi çıkmıyor, *cırnı ~ın bilelmeyme*: şarkının makamını bilemiyorum.

Makamlı makamlı, sesli. *Ariv ~ adam*: güzel sesli adam.
Makı kuzu (çocuk dilinde).
Makıçık bk. makı.
Makırdamak melemek, böğürmek, miyavlamak (hayvanlar için seslenmek). *Kozula makırdaydıla*: kuzular meliyor.
Makırdav meleme, miyavlama.
Makırdavuk meleyici, miyavlayıcı. *~ kiştik*: miyavlayıcı kedi.
Makırvuk bk. makırdavuk.
Makırmak bk. makırdamak. *Koyla kozularına makırıp keledile*: koyunlar kuzularına meleyerek geliyorlar, *makırğan kiştik çıçhan tutmaz*: miyavlayan kedi fare tutmaz (a.s.).
Maktab bk. mektab.
Maktub bk. mektub.
Mal mal, hayvan (memeli evcil hayvanlar için kullanılır). *Ara ~*: ortak hayvan(lar), köyün müşterek hayvanları, *tuvar ~*: sığır cinsi hayvan, *uvak ayaklı ~*: küçükbaş hayvan, *arı ~ tergevsüzdü*: onun malının haddi hesabı yok, *~la suvukdan kırıladyla*: hayvanlar soğuktan kırılıyor, *~ nögerlik*: beraber hayvancılık etme (birden fazla ailenin hayvan yetiştirmek ve beslemek için birlik olmakarı), *~ bila hak beriv*: (çoban) hakkını hayvan vererek ödeme, *~ orun*: hayvan sığınağı, hayvan ahır, *~ aş*: hayvan yiyeceği, *~ gıby*: kene, *~ dohtur*: veteriner, baytar, *çalkıç* ~: orakçılara (ayrılan) hayvan (Karaçayda, gruplar halinde dağlardaki çayırıklar biçilerek kış için ot toplama işi çok önemlidir. Bu işin yapılması sırasında

orakçılardan iyi beslenmesi için yeterince küçükbaş hayvan bulundurulur ki, bunları keserek orakçılar yerler. Buna *çalkıç mal* adı verilir), *~nı aşsız tutsaŋ, tölüsüz kalırsa*: hayvanı aşsız bırakırsan, dölsüz kalırsın (deyim), *~ ölse süyegi kalır, adam ölse işi kalır*: hayvan ölürse kemiği kalır, insan ölürse işi kalır (a.s.), *~ köbnü kaygısı köb*: hayvanı çok olanın, derdi de çok olur (a.s.), *~ kütmegeŋ bayınmaz*: hayvan beslemeyen zengin olmaz (a.s.), *~ korar bolsa, iyesi başçı bolur*: hayvan telef olacak olursa, sahibi öncülük yapar (a.s.), *~nı malçığa bakdır, otnu otunçuğa cakdır*: hayvanı hayvancıya baktır, ateşi oduncuya yaktır (a.s.), *~nı mallığın sürüvçüge sor*: hayvanın evsafını çobana sor (a.s.), *~ siltavsuz ölmez*: hayvan sebepsiz ölmez (deyim), *~ toyğan cerine, adam tuvğan cerine*: hayvan doyduğu yere, insan doğduğu yere (a.s.), *~nı hakın bakğan bilir*: hayvanın kıymetini bakan bilir (a.s.).
Malçı hayvancı, hayvan bakıcısı. *~*, *~ bolsun ansı, mal mal bolmay kalmaz*: hayvancı, hayvancı olursa, hayvan kaliteli olmadan kalmaz (deyim).
Malçılık hayvancılık.
Malgar bk. Malkar.
Malğun mel'un, lanetlenmiş. *Ey gâvur ~!*: hey gâvur mel'un!, *ol ~nu biridi*: o mel'unun biri.
Malhiyar ahmak, budala.
Malhuyar bk. malhiyar.
Malik hekim, otacı (nadir kullanılır).

Malkar Malkar, Balkar.
Malkarça malkarca.
Malkarlı Malkar halkından olan.
Malköz mal canlısı, mal hırsı olan insan, maddeci.
Mallık mallık, kalite. *Kumaçnı ~ı igidi:* kumaşın kalitesi iyidir.
Mallı-mülklü mallı-mülklü.
Mal-mülk mal-mülk.
Malsız malsız, hayvansız.
Maltamak kesmek, devirmek, doğramak, budamak, yıkmak, kırmak. *Terekni butakların maltadıla:* ağacın budaklarını budadılar, *cavnu maltadık:* düşmanı kırdık.
Maltav kesme, devirme, yıkma, kırma, imha etme.
Maltay çocuk oyununda kullanılan bir tabir. *A-a ~, ça-ça ~, içi boltay, çık Totay:* (Totay oyundan çık).
Maltin yampiri, eğri, topal, aksak. *~ine bara keledi:* topallıyarak geliyor, *huna ~ işlenğendi:* duvar eğri yapılmış.
Mamır huzurlu, mutlu, esenlikli, sulh içinde, sükûnlu, rahat. *~ça çaşav:* huzurluca yaşama, *algışibiz kabil bolsun, dünyabız ~ bolsun:* dileğimiz kabul olsun, dünyamız huzurlu olsun.
Mamırlık huzurluluk, mutluluk, esenlik, sükûnet, rahatlık.
Mamıthı kiler, ambar, erzak evi. *Aşarıkları ~ğa cıyğız:* yiyecekleri kilere toplayın.
Mammat bilâ ücret yardım eden kimse, gönüllü yardımcı (Karaçayda komşulardan birinin kısa sürede bitirilmesi gereken işi olursa, diğer komşular onun yardımına koşarlar ve birlikte işi

tamamlarlar. İşte yardıma gelen kişilerden her birine bu ad verilir.). *~nı işi ekili:* gönüllü yardımcının işi ikili olur (yardımcılar fahri olarak çalıştıklarından, iş sahibi nezaketen tenkit hakkına sahip değildir. İş genellikle alel acele ve rastgele yapılır ve muhtemelen sağlam da olmaz. Deyimde bu durum ifade ediliyor.) (deyim).
Mammatçı gönüllü yardımcılardan yardım ettikleri kimse. *~da, mammatla da karay edile künge:* gönüllü yardımcılardan yardım ettikleri kimse de, gönüllü yardımcılar da bakıyorlardı güneşe (ne zaman akşam olacak diye).
Mammatlaşiv yardıma toplama, yardıma girişme.
Mammatlaşmak (birine) yardım için toplamak, (birinin) yardımına gelmek.
Mammatlık karşılık beklemeden bedenen yardım etme, bilâ ücret yardım etme.
Mamu kurt (çocuk dilinde). *Cılasağ ~ kabarıkdi:* ağlarsan kurt kapacak, *~ keledi:* kurt geliyor.
Mamuçar kurt köpeği.
Mamuk pamuk. *~ cuvurğan:* pamuk yorgan, *~ kumaç:* pamuk kumaş, *~ kolla:* pamuk eller, *coluğ ~dan!:* yolun pamuk gibi yumuşak (zahmetsiz) olsun (deyim).
Mamuklu pamuklu, pamukla beslenmiş, kapitone, miflonlu. *~ könçek:* pamukla beslenmiş pantolon, miflonlu pantolon, *~ kaptalıñı kiy:* kapitone kaftanını giy.
Mamur bk. mamır.
Mamuraç (mamuraş) ayı yavrusu.

Manaşlı *ne ~nı izleyse?:* hangi fenalığı arıyorsun?, ne bela arıyorsun? (anlamına deyim).

Mandalak (bot.) turpa benzeyen, ceviz büyüklüğünde, lezzetli bir bitki yumrusu (kırlarda yetişir). ~ *kazğan curka da tabar:* mandalak kazan yer elması da bulabilir (a.s.) (arayan mevlasını da bulur, belasını da, anlamına).

Mangal (mankal) mangal.

Manka mankafa, sakağı, sümük.

Mankaburun sümüklü, sümüklü burunlu,

burnu sümüklü.

Mankalık mankafalık, sakağılık, sümüklülük.

Mans kemer, bel kayışı. ~ *cetmeydi beline:* kemer yetişmiyor beline.

Mant (bot.) kel otu, dulavrat otu. ~ *baş:* kel kafalı.

Mantık güdük (burunlu).

Mantıkburun güdükburun.

Mağ (malk.) bk. mağılay.

Mağa bana. ~ *ber:* bana ver.

Mağı mağır, madeni para.

Mağılay alın. *Keğ ~:* geniş alın, ~ *süyek:* alın kemiği, *üynü ~ı:* evin ön cephesi, *~ına cazılğan zat:* alınına yazılmış şey, ~ *kıyını:* alın teri (alın emeği), ~ *ter:* alın teri.

Mağıramak melemek. *Koyla mağırab keledile:* koyunlar meleyerek geliyor.

Mağıramaz üç yaşında koç (melemez anlamına gelir; kuzuluktan çıkmış, erginleşmiş anlamına geliyor). *Ekinçi ~:* dört yaşında koç.

Mağıraşmak meleşmek.

Mağıraşuv meleşme.

Mağırav meleme.

Mağıravuk meleyen, meleyici.

Mağkuş (mahuş) uyku küpü, sabahları geç kalkan, uykucu, uyuya kalan. *Keğ, sen ~!:* hadi sen de, uykucu!, *aman ~ğa caraşır:* ayıp uykucuya yakıştırılır (a.s.), *~ça cuklab turma da ertde kob!:* uykucu gibi uyuyup durma da erken kalk!.

Maral maral, geyik, çatal boynuzlu geyik. ~ *buzov:* maral buzağısı, ~ *kozlağan cağur:* maralın doğurduğu yağmur, güneşli havada yağın yağmur, nisan yağmuru (anlamına), ~ *çöb başı:* maralların severek yedikleri, bir çeşit uzun otların başaklı uçları, ~ *nı balası ağaç arasında öser:* maralın yavrusu orman içinde büyür.

Maramak gözetlemek, nişan almak, fırsat kollamak, takip etmek, kollamak. *Kiyikni ~:* geyiğe nişan almak, *adamnı ızından ~:* adamın arkasından takip etmek, *tabın ~:* uygun durumu kollamak, *marab tutmak:* gözetleyip yakalamak, *kayrı barğanın mara:* nereye gittiğini takip etmek.

Maraşiv birbirini gözetleme, karşılıklı nişan alma, karşılıklı (fırsat) kollama.

Maraşmak birbirini gözetlemek, karşılıklı (fırsat) kollamak, karşılıklı nişan almak.

Marav gözetme, nişan alma, kollama.

Maravçu nişancı, gözetici, kollayıcı, fırsatçı. *Tob bila ~:* topla nişan alıcı, *ızından ~:* peşini takip edici, *~nu borkü maral teriden:* nişancının başlığı maral derisinden

- (deyim), ~ *kirmegen kulakda kiyik köb*: nişancının girmediği derede (boğazda) geyik çok (deyim).
- Maraz** hastalık, illet, maraz. *Sabiy ~ı bolğança körünedi*: çocuk hastaymış gibi görünüyor.
- Marazlanıv** hastalanma.
- Marazlanmak** hastalanmak, marazlanmak.
- Marazlı** hastalıklı, illetli.
- Marca** (kelime anlamı bilinmeyen, belirli yerlerde kullanılan bir kelime). *Olturuğuz ~!:* oturunuz lütfen!, *iy ~ boluş!:* hey sen, yardım et!, *~ çaşla!:* candan gençler!, haydi gençler!, *~ ma men mektabı boşamasam!:* oluyum bitirmezsem (anlamına, noktalı yere fena anlamlı herhangi bir kelime konularak tercüme edilebilir).
- Marcan** mercan.
- Marda** ölçü, miktar, doz, norm, hat, hudut. *Darmannı ~sı:* ilacın dozu, *~ salmak:* ölçü koymak, *~nı tolturuv:* normu tamamlama, *~sı bıla:* ölçüsü ile, *~dan artık:* normdan fazla, *~nı tışında:* sınırsız, ölçüsüz, *~dan ozuv:* sınırı geçme, ölçüyü aşma, *~sın biliv:* ölçüsünü bilme, *har zatnı bir ~sı bardı:* herşeyin bir ölçüsü var, *avuz ~sı ne ese anı ber:* ilk dediği ne ise onu ver (ağızından çıkan miktar ne ise onu ver).
- Mardalamak** miktar tayin etmek, norma bağlamak, sınır getirmek, narh koymak, kısıtlamak, tahdid etmek. *Söleşivni ~:* konuşmayı kısıtlamak, *darmannı ~:* ilacın dozunu tayin etmek, *aşnı-suvnu ~:* yiyeceği-içeceği sınırlamak (karneye bindirmek).
- Mardalav** sınırlama, kısıtlama, narh koyma, karneye bindirme, norma bağlama, dozunu tayin etme.
- Mardalı** ölçülü, sınırlı, normlu, tahditli, kısıtlı.
- Mardasız** sınırsız, ölçüsüz, tahditsiz, kısıtsız, hesapsız, fevkalade, sonsuz. *~ kuvanç:* sonsuz sevinç, *~ suvuk:* fevkalade soğuk, *~ süymeklik:* hudutsuz aşk, *karnaşımı ~ süyeme:* kardeşimi ölçüsüz (derecede) seviyorum.
- Mardasızlık** ölçsüzlük, sınırsızlık.
- Margal** (markal) Malkar.
- Margallı** (markalı) Malkarlı.
- Marhaba** merhaba.
- Marhamat** merhamet.
- Marhamatlı** merhametli.
- Marhamatsız** merhametsiz.
- Marka** körpe, süt kokan. *~ kozu:* süt kuzusu, *~ tay:* süt tayı, körpe tay, *~ buzov:* süt buzağısı.
- Markalık** tazelik, körpelik. *Kozunu ~ına karamay kesdi:* kuzunun körpeliğine bakmadan kesti.
- Markaz** merkez (nadir kullanılır).
- Marlamak** bk. maramak.
- Mart** mart (ay). *Bıtır ~da:* geçen yıl martda, *~ ketmey dert ketmez:* mart gitmeden dert gitmez (deyim), *~ suvu bıla, lisan kırdığı bıla:* mart suyuyla, nisan çimeniyle, *~ğa endi barmağım, cazğa çıkdı ulağım:* marta indi parmağım, yaza çıktı oğlağım (deyim).
- Masağat** talimat (az kullanılır).
- Masala** mesela (az kullanılır).
- Mashab** mezhep. *Karaçaylı musulmanla Abu Hanıfanı*

~ındandıla: Karaçaylı müslümanlar Ebu Hanife mezhebindedirler, *~ha sıyınmağan:* mezhebe sıgmayan, mezhebe aykırı davranan, *~ha cıymak:* haddini bildirmek (mec.).

Mashabsız mezhepsiz, hiçbir kurala uymayan (mec.), herşeyi mübah sayan (mec.).

Mashara maskara, rezil. *Erkek ~:* laubali, serbest, erkekleşmiş serbest kadın, *~ tişiriv:* maskara kadın.

Maske küçük ev köpeği, zağar.

Maslakat maslahat, iş, vazife (az kullanılır).

Maşak başak.

Maşalla 1. Maşallah. *~ cigit caşha!:* Maşallah yiğit delikanlıya!, *tuv ~!:* nazar değmesin!, *~, köz tiymesin!:* Maşallah, nazar değmesin!. 2. kadim Karaçayda kullanılan iki tekerlekli bir araba, kağrı.

Maşar (mahşar) mahşer. *~ kün:* mahşer günü.

Maşina (meşina) makine, otomobil. *Ayak ~:* ayak makinesi (dikiş makinesinin ayaklı olanı), *süt ~:* süt makinesi, *tikgen ~:* dikiş makinesi, *et tarthan ~:* et çeken makine, *~ küç:* makine gücü, *~cav:* makine yağı, *cük ~:* yük makinesi, kamyon, *çoyun ~:* dökme makine, lokomotif.

Maşka sakın at, iyi huylu at.

Maşok (rusça) çuval.

Maşrik maşrik, şark, doğu.

Maştak bodur, kısa.

Maştakay bk. maştak.

Maştıy dişi eşek.

Matal şekil, form, görünüş. *Törtgöl ~:* dörtgen şekil, *igi ~:* iyi görünüş,

tiş ~ı aman tüldü: dış görünüşü fena değil, *comak ~da cazılığandı:* masal şeklinde yazılmış.

Matallı şekilli, formlu, görünüşlü, şeklinde, görünüşünde, biçiminde. *Adam ~ bolğanlıkğa, adamlığı çokdu:* insan şekilli olmasına rağmen, insanlığı yok, *bir ~:* aynı görünüşlü, *kertme ~:* armut biçiminde, *ariv ~:* güzel görünüşlü, *toğay ~ arbaz:* çember şeklinde avlu, *cılağan ~ körünedi:* ağılıyormuş gibi görünüyor.

Matallılık şekillilik, biçimlilik, görünüşlülük. *Bir ~:* aynı biçimlilik, benzer görünüşlülük.

Matav çile, yumak. *Halı ~:* iplik çilesi, *cün ~:* yün yumağı.

Matuh uyusuk, kof, gevşek, tembel. *~ adam:* uyusuk adam, *ol, ~dan öledi:* o, tembellikten geberiyor.

Mav *sabiy ~-~ ete turadı:* çocuk mav-mav edip duruyor.

Mavlut (movlut) mevlid. *~ okuv:* mevlid okuma, *Karaçay ~:* Karaçayca mevlid.

May 1. mayıs (ayı). 2. yağ, tere yağ. *Sarı ~:* sarı yağ (tere yağı).

Maya maya (yeni doğan kuzunun ilk emdiği)

Maya maya (yeni doğan kuzunun ilk emdiği sütün, midesinde (ağzında) pıhtılaşmış şekli ki, bunu peynir mayası olarak kullanırlar). *Bışlak ~:* peynir mayası, tehammür etmiş ağız, *aricanı ak kaya, beri canı ak kaya, ortasında sarı ~:* öte yanı ak kaya, beri yanı ak kaya, ortasında sarı maya (bilmece/yumurta).

Maycürek yağlı, şişko, kalbi yağ bağlamış.

Maydal madalya. *Altın ~*: altın madalya.

Maydan meydan, alan.

Maykarın yağ karınlı, göbekli.

Maymöz kaput bezi.

Maymul maymun.

Maymullandırır maymunlaştırma.

Maymullandırmak

maymunlaştırmak.

Maymulluk maymunluk.

Mayna işte. *~ alayda*: işte orada, *~ biznikile keledile*: işte bizimkiler geliyorlar.

Maynama bk. mayna.

Mayrıışv bükülme, kıvrılma, buruşma.

Mayrıışmak eğrilmek, bükülmek, kıvrılmak, buruşmak. *Terekleni capırakları mayrıışhandıla*: ağaçların yaprakları buruşmuş, *irahın koy mayrıışb catadı*: hasta koyun kıvrılıp yatıyor.

Mazakku bk. mazallı.

Mazakoy bk. mazallı.

Mazallı iri yarı, devasa, dev gibi, kocaman, çam yarması, çok iri. *~ üy*: devasa ev, *~ adam*: iri yarı adam, *~ terek*: çok iri ağaç.

Mazankoy bk. mazallı.

Mazar kabir, mezar.

Mazlum mazlum, günahsız, zulme uğramış.

Mazmun mana, meal, mecaz, mündericat, içindekiler, içerik.

Mazut mazot.

Mecilis meclis.

Mecisuv mecusi, putperest. *~ adetle*: putperestlikten kalmış adetler, *~ din*: mecusi dini, *Karaçaylıları ~ zamanlarında üç ayaklı kiyikge tabınılığandı*: Karaçaylıların putperest

zamanlarında üç ayaklı geyiğe tapınılırmış.

Mecus bk. mecisuv.

Meçuka bir çeşit silah.

Medal madalya.

Medet medet, yardım. *Ay ~!*: ah medet!, *ay ~ Allah!*: ah Tanrım yardım!

Medirse bk. medrese.

Mehkeme bk. mahkeme.

Mejgediv *~ teke*: tekeye benzeyen maske (Karaçay orakçılarını eğlendiren *Aksakal* bu maskeyi başına geçirerek çeşitli oyunlar çıkarır) bk. *Aksakal*.

Mejgit mescid. *~ni katında çaşay edi da, namaz kılmay edi*: mescidin yanında oturur (deyim), namaz kılmaz, *~ ullu bolsa da afendi bilgenin okur*: mescid büyük de olsa imam bildiğini okur (deyim).

Mekâm mekân, ikametgâh, ev. *~ır takır bolsa, kölüñ da takır bolur*: mekânı dar olanın kalbi sıkıntılı olur (a.s.), *~ işlev*: ev-bark yapma.

Mektab mektep, okul.

Mektab mektep, okul.

Mektub mektup.

Melhum bol, bolluk, zengin, refahlı, bereket, mebzul. *Alanı çaşavları ~du*: onların hayatı refah içinde geçiyor, *~ çaşav*: refahlı hayat, *har ne da ~du*: herşey mebzul miktarda.

Melhumluk bolluk, refah, zenginlik.

Melte 1. yağdalanmış, yağdalı.

Kölekni çağası ~ bolğandı: gömleğin yakası yağdalanmış. 2. balmumu içirilmiş bez. *Duvañ melteletmey boynunğa takma*: muskanı balmumu içirilmiş beze sardırmadan boynuna takma.

Melüvan milyon.

Melüvançı milyoner.

Men ben. ~ *okuyma*: ben okuyorum, ~ *kesim*: ben kendim, ~ *tuthan kaya beri oyuladı*: benim tuttuğum kaya (üstüme) göçüyor (deyim), *ov* ~ *cazık!*: ah ben gariban!, ah zavallı ben!, ah garip başım!, *sen sor*, ~ *aytayım*: sen sor, ben söyleyim, *üy da bek*, ~ *da bek*: ev de emin, ben de emin (deyim), ~ *ölsem kazık üstünde karğa da kıçırmasın*: ben ölürsem kaziğe konmuş karga da gaklamasın (ben ölürsem kimse üzülmesin), ~ *içmezlik suvnu torğuz da boklasın*: benim içmeyeceğim suyu domuzda kirletsin (deyim), ~ *koy*, *sen kıpti*: ben koyun, sen makas (deyim).

Mençi benci, bencil.

Mençilik bencilik.

Mende bende. ~ *cokdu*: bende yok.

Menden benden.

Meni beni. ~ *sartın*: benim kanaatime göre, bana kalırsa, ~ *cılıtmağan kün meñe tiymesin*: beni ısıtmayan güneş bana doğmasın (deyim).

Meniça benim gibi.

Meniki benimki.

Menley bk. meniça. ~ *bolsun ceti kanlım!*: benim gibi olsun yedi kanlım!

Meñe bana. ~ *caramağan kazanda ne da kaynasın*: bana faydası olmayan kazanda ne kaynarsa kaynasın (deyim).

Mensiniv bencilenme, bencilik.

Merekeb mürekkep. ~ *orun*:

hokka, ~ *şışa*: mürekkep şişesi (hokka), ~ *kalam*: mürekkep kalemi, dolma kalem.

Mermer mermer. ~ *esgertme*: mermer abide, *ak* ~: beyaz mermer.

Mes bk. messi.

Meseney ~ *cegen*: bir hasır çeşidi.

Messi mes. *Abdez alib ~lerimi kiyeyim*: abdest alıp meslerimi giyeyim.

Mesul sorumlu, mes'ul (unutulmaya yüz tutmuş sözcüklerden).

Meşhut (moşhut) gübre, (hayvan) gübresi. *Sabanlağa ~ töğüv*: tarlalara gübre dökme, ~ *kalav*: gübre yığını, ~ *iyis*: gübre kokusu.

Meşina bk. maşına.

Meşna bk. maşına.

Metekte salyangoz. ~ *kabına kirgenley*: salyangozun kabuğuna çekilmesi gibi (deyim).

Mıçhı testere. *Caya* ~: yay saplı testere, *kol* ~: el testeresi, *temir* ~: demir testeresi, *tomurav* ~: tomruk testeresi, *tögerek* ~: yuvarlak testere, ~ *umur*: testere kuyruğu, ~ *tartıv*: testere çekme.

Mıçhıçı testereci.

Mıçhılamak testerelemek, testere ile kesmek.

Mıçhılav testereleme.

Mıçımak gecikmek, oyalanmak. *Nek mıçıdıñ?*: niçin geciktin?, *köb mıçırık tülme*: çok oyalanmıyacağım, *mıçıdık da kaldık*: oyalanıp kaldık.

Mıçımay gecikmeden, oyalanmadan, beklemeden, hemen, çabuk, acele. ~ *kel*:

gecikmeden gel, ~ *barırğa*
kerekbiz: gecikmeden gitmeye
mecburuz.
Mıçıv gecikme, oyalanma. *Kereksiz*
~*nu koy*: lüzumsuz oyalanmayı
bırak.
Mıçıvçu bk. mıçıvuk.
Mıçıvsuz gecikmesiz.
Mıçıvuk gecikici, oyalanıcı.
Mıdah üzgün, müteessir, üzüntülü,
hüzünlü. ~ *karam*: üzüntülü
görünüş, ~ *söleşiv*: üzgün
konuşma, ~ *adam*: üzüntülü adam,
~ *cır*: hüzünlü şarkı, ~ *küy*: hazin
mersiye, *anı sıfatı bek ~dı*: onun
yüzü çok üzgün, ~ *bolmak*:
üzüntülü olmak, hüzünlenmek,
üzülmek, *bek ~ bolğanma*: çok
üzüldüm, *anañı aythanın etmey*
bek ~ etgense: annenin dediğini
yapmıyarak çok üzümüştün, ~
etmek: üzmek, üzüntü vermek,
tavuşu ~ çığadı: sesi üzgün çıkıyor.
Mıdahlanıv hüzünlenme, üzülmek.
Mıdahlanmak hüzünlenmek,
üzülmek. *Ataları Sibirge aşırığanlı*
bek mıdahlanğandıla: babaları
Sibirya'ya gönderildiğinden beri
çok hüzünlendiler.
Mıdahlık teessüriyet, üzüntü,
üzüntülülük, hüzünlülük, hüzün,
teessür. *Soslan ölgenli elge ~*
çökgendi: Soslan öleli beri köye
hüzün çöktü, *cüregimi ~ bashandı*:
kalbimi hüzün bastı, ~ *ı betinden*
belgilidi: üzüntüsü yüzünden belli.
Mıdahsınıv hüzünlenme,
kedersinme.
Mıdahsınmak kendini üzüntülü
hissetmek, hüzünlenmek,
kedersinmek. *Çaşı askerge*
ketgenine mıdahsınıb turadı:

oğlunun askere gittiğine
hüzünlenip duruyor.
Mıdih köz, kor. *Otnu ~ı*
cuklanğandı: ateşin közü sönmüş
(geçmiş), *közleri ~ça canadıla*:
gözleri kor gibi yanıyor, *otnu ~ların*
külge kömügüz: ateşin közlerini
küle gömünüz, *otunla canıb ~*
boldula: odunlar yanarak kor
haline geldi.
Mıga (zool.)(malk.) bıldırcın.
Mıgıdav bk. mıgıdav.
Mıgılan bk. mıgılan.
Mıhız tediye, ödeme. ~ *etmek*:
ödemek, tediye etmek, *borçumu ~*
eterme: borcumu ödüyorum.
Mıhlandız miknatis. bk. **Mukladis**.
Mıjğıl-mıjğıl ufak-tefek, bakıma
muhtaç küçük(ler). ~ *la*: vaveyla
koparan bebekler, küçük çocuklar,
alanı ~ları köbdü: onların küçük
çocukları çoktur, ~ *dan tolğandıla*:
çoluk-çocuktan dolmuşlar, küçük
çocukları çoktur.
Mıkılda her zaman, mûtaad olarak,
genellikle (nadir kullanılır).
Mıkırav salak, aptal, alık, mecnun,
beyni bozuk. ~ *koy*: mecnun
koyun, ~ *adam*: salak adam, ~ *ğa*
söz anılathan kıyındı: aptala laf
anlatmak zordur.
Mıkıravlanmak salaklaşmak,
alıklaşmak, ahmaklaşmak.
Mıkıravluk aptallık, alıklık,
mecnunluk, salaklık.
Mıkıravlanıv salaklaşma, alıklaşma,
aptallaşma.
Mıkkıl (malk.) cılız, pörsük, gevşek.
Sanları ~ bolğandı: uzuvları
gevşedi, uzuvları pörsümüştü.

Milhim vasıf, özellik, karakter.

Aman ~: kötü karakter, *igi ~:* iyi özellik.

Milhir ahmak, akılsız, aptal.

Mılı ıslak, nemli, yaş, nemlenmiş. ~

tartmak: nemlenmek, nem çekmek, ~ *bolmak:* ıslanmak, nemlenmek, ~ *etmek:* ıslatmak, nemlendirmek, *bılayı ~di:* burası ıslak, ~ *biçen:* nemlenmiş ot, *narat ağaç ~ tartmaydı:* çam ağacı nem çekmez.

Mililaniv nemlenme, ıslaklaşma.

Mililanmak nemlenmek, ıslaklaşmak.

Mililik ıslaklık, yaşlık, nemlilik.

Mililik leş, ceset. *Koy ~:* koyun cesedi, *haram ~:* mundar ceset (leş), ~ *ın atmak:* kendini atmak, hücum etmek, *aşarıkğa ~ın atadı:* yemeğe hücum ediyor, *issiden buçalib ~ın kölge atdı:* sıcaktan bunalarak kendini göle attı, *işge ~ın athandı da közleri cuk körmeydi:* işe kendini kaptırdığı için gözleri birşey görmüyor, ~ *ın salmak:* kendini vermek, kendini kaptırmak, *okurğa ~ın salğandı:* okumaya kendini vermiş, ~ *iyis etgendi:* leş kokmuş, *kıştik ~nı koratığız:* kedi leşini kaldırım, ~ *iyis:* leş kokusu, *atnı ~ı:* atın leşi.

Millikçi leşçi, leş yiyen. ~ *kuş:* leş yiyen kuş.

Miltamak bk. maltamak.

Miltık tüfek, silah (eski kelime). ~ *ativ:* tüfek atma.

Minafik münafık.

Minça bunca, bu kadar. ~ *kere aytdım:* bunca defa söyledim, ~ *adamnı kalayda catdırlıkbız?:* bunca insanı nerede yatıracağız?,

~ *adam bir işni tındıralmadığız:* bu kadar insan bir işi halledemediniz.

Mınçak tespih, boncuk. *Kuvuk ~la:* kehribar boncuklar, *süyek ~la:* kemik tespihler, ~ *inci:* inci boncuk, ~ *tartmak:* tespih çekmek.

Mınçaklı boncuklu. ~ *koy:* boncuklu koyun.

Mınçalı şu kadarlı, bu kadarlı. ~ *deb buğanı nençalı bolğanın bilalmayma:* bu kadarlı diye boğanın kaçlı olduğunu bilemiyorum (hayvanlar için kullanılır).

Mınçalık şu kadarlık, bu kadarlık. ~ *ançalık deb cuk aytallık tülme:* bu kadarlık, o kadarlık diye bir şey söyleyemeyeceğim.

Mınçañçı bu kadarıncı, şu kadarıncı.

Mınçaşar buncaşar, bu kadarışar, şu kadarışar. *Berlik açhalarıbızni "mınçaşar" deb belgili eteyik:* vereceğimiz paraları "şu kadarışar" diye belirtelim, ~ *tölerge küçün igi cetgendi:* buncaşar ödemeye gücün iyi yetmiş.

Mınçav bu kadar, şu kadar. *Kellik adamları "~" deb sanın belgili etigiz:* gelecek adamların "şu kadar" diye sayısını belli ediniz.

Mınçavlan bu kadar, şu kadar. ~ *nı kaydan tabdıñ?:* bu kadarı (bu kadar insanı) nerden buldun? (bu kelime sadece insanların sayısını ifade etmek için kullanılır).

Mında 1. burda, burada. ~ *kişi cokdu:* burada kimse yok, ~ *mıdı?:* burda mıdır?, *bir ayağın anda, bir ayağın ~:* bir ayağın orada, bir ayağın burada. 2. bunda. ~ *allay akıl cokdu:* bunda öylesi akıl yok,

~ *biz murat etgen madar çokdu:* bunda bizim ümit ettiğimiz imkan yok, ~ *cokdu, sende bardı:* bunda yok, sende var.

Mındağı 1. burdaki, buradaki. ~ *mallanı sürügüz:* buradaki hayvanları götürünüz, ~ *kız:* buradaki kız, ~ *lanı alıb keleyik:* buradakileri alıp gelelim, ~ *meşina buzulğandı:* burdaki makine bozulmuş. 2. bundaki. ~ *n sen al:* bundakini sen al, ~ *cukğa cararık tıldü:* bundaki bir şeye yaramıyacak, ~ *açha ekigizge da ceterikdi:* bundaki para ikinize de yeter.

Mındağılı bk. andağılı.

Mından 1. bundan. ~ *ne hayır kellikdi?:* bundan ne hayır gelir?, ~ *tativlu aşarık aşamağanma:* bundan lezzetli yemek yemedim, ~ *ullu:* bundan büyük, ~ *ese men igi işleme:* bundansa ben iyi çalışıyorum, ~ *alda kelib ketgen edi:* bundan (bir süre) önce gelip gitmişti, ~ *arı:* bundan sonra, ~ *arı alay etme:* bundan sonra öyle yapma, ~ *arısı:* bundan sonrası, ~ *arısın men bilmeyme:* bundan sonrasını ben bilmiyorum, ~ *da:* bundan da, ~ *da palahı bardı:* bundan da beteri var, *ol ~ igidi:* o bundan iyi, ~ *sora:* bundan sonra, ~ *sorağı:* bundan sonraki, ~ *kalğanla ketsinle:* bundan sonrakiler gitsinler. 2. burdan, buradan, bizden, buralı. ~ *adamlı uşatmadıla:* buralı insanlar hoşlanmadılar, ~ *bolmağanla alğa çıksınla:* buralı olmayanlar öne çıksın, ~ *arı ozma:* buradan öteye geçme, *içigizde ~ kişi barmıdı?:*

aranızda buradan (bizden) kimse var mı?.

Mınkırav bk. mıñırav.

Mıña buna. ~ *bir karağız!:* buna bir bakın!, ~ *barlıkma:* buna gideceğim, ~ *esletme:* buna farketirme, ~ *adam kalay tözsün?:* buna insan nasıl dayansın?, ~ *ıynanığız:* buna inanınız, ~ *razıbız:* buna razıyız, ~ *karıvum cetmeydi:* buna gücüm yetmiyor, ~ *sadaka tıyınçlıdı:* buna sadaka uygundur.

Mıñayıv somurtma, surat asma, darılma, kafasını eğme.

Mıñayıvçu somurtkan, surat asıcı, darılıcı, havadan nem kapan.

Mıñaymak somurtmak, yüzünü ekşitmek, surat asmak, darılmak, kafasını eğmek. *Meñe nek mıñayğansa?:* bana niye somurtuyorsun?, *çaşcık savğasın caratmay mıñayıb turadı:* çocuk hediyesini beğenmediği için somurtup duruyor, *el buğa mıñayıb keledi:* köy boğası kafasını eğerek geliyor.

Mıñılan (bot.) ban otu, patlıcangillerden ilaç olarak kullanılan zehirli bir ot.

Mıñırav alık, aptal, salak. ~ *ğa ne anılatırıkça?:* aptala neyi anlatacaksın?, ~ *bolmak:* alıklaşmak, aptallaşmak, ~ *adam:* salak adam.

Mır can. ~ *ım tartmaydı:* canım istemiyor, canım çekmiyor, *bazarğa barırğa ~ım tartmaydı:* pazara gitmeye canım çekmiyor.

Mırdı bataklık, batak. ~ *cer:* batak yer, ~ *lanı kurutuv:* bataklıkları kurutma, ~ *hans:* bataklık bitkisi,

- bataklıkta yetişen ot, ~ *çipçık*: bataklık serçesi, su çulluğu.
- Mırhıh** bk. mırkık.
- Mırı** (malk.) çimenlik, küçük çayır alan. *Çeget içindegi ~lada biçen çalabız*: orman içindeki çayır alanlarda ot biçiyoruz.
- Mırışhı** bk. mırışkı.
- Mırışkı** sağlam, dayanıklı. ~ *ağaç*: sağlam ağaç.
- Mırtla** (astr.) bir takım yıldızının adı.
- Mırka** (malk.) arık, zayıf at. ~ *sına minib akırın akırın keledi*: zayıf atına binip yavaş yavaş geliyor.
- Mırkık** kelotu, dulavrat otu. ~ *ça da cabışma, kirpiça da çançılma*: kelotu gibi yapışma, kirpi gibi de batma (deyim).
- Mırs** ~ *bolmak*: kendini dev aynasında görmek, kendini beğenmek. (nadir kullanılır)
- Mırtzak** jandarma, polis.
- Mırthı** küçük çocuk, sabi. ~ *ların nençadı?*: küçük çocuğun kaç tane?, *üydegisi alkın ~dı*: çoluk çocuğu henüz küçük.
- Mırttı** *hırttı*-~: pürüz-mürüz.
- Mırttılı** *hırttıli*-~: pürüzlü-mürüzlü, pütürlü-mütürlü.
- Mırza** mirza, soylu.
- Mırzay** meyve pestili. *Çum ~*: kızılık pestili.
- Mırzı** (malk.) akağaç.
- Mısağat** fikir, düşünce. ~ *etmek*: fikretmek, düşünmek, *kiyik eçgini arıklığına ~ ete edi*: geyik keçinin zayıflığını düşünüyordu.
- Mıshal** miskal. *Anı nença ~ tarthanın bilebiz*: onun kaç miskal geldiğini biliyoruz (onun kaç gram olduğunu biliyoruz).
- Mısham** bön, budala, aptal. ~ *adam*: bön adam, ~ *etmek*: alçaltmak, aşağılamak, *ol Soslanı ~ etib söleşdi*: o Soslan'ı aşağılayarak konuştu.
- Mıshamlı** aşağılık, alçak.
- Mıshartmak** bk. mıshırtmak.
- Mıshıdav** bk. migıdav.
- Mıshıl** alay, istihza. ~ *etmek*: alay etmek, istihza etmek.
- Mıshıllamak** alay etmek, aşağılamak, tezlil etmek.
- Mıshıllav** alay etme, aşağılama.
- Mıshırma** gecekondü, kulübe. *Halkıbizni bir kavumu alkın ~da çaşaydı*: halkımızın bir kısmı henüz gecekonduda yaşıyor.
- Mıshırtıv** aşırma, çalma.
- Mıshırtıvuk** aşırıcı, yürütücü, hırsız.
- Mıshırtmak** aşırma, çalmak.
- Mıstı** ekşi. ~ *alma*: ekşi elma, *şorpağa ~ salırğa unutmağız*: çorbaya ekşi (malzeme) katmayı unutmayın, ~ *adam*: ekşi adam, ~ *suv*: soda, maden suyu, ~ *kulak*: kuzu kulağı (bot.).
- Mıstıllamak** ekşimek, acımak.
- Mıstılık** ekşilik.
- Mıstındav** ekşimiş, acımış. ~ *ayran*: ekşimiş ayran.
- Mıstırak** ekşimsi, ekşice.
- Mışt** ~ *etmek*: altetmek, yok etmek, yere sermek. *Bütev asker ~ boldu*: bütün ordu yok oldu, *tutuşuvğa izlegenleni barın ~ etdi*: güreşmek isteyenlerin hepsini altetti, *börü koylanı ~ etib ketgendi*: kurt koyunları yere serip gitmiş.
- Mıtçı** koyunun iyi halanamayan apıç arası, kuyruğunun iç yüzü ve yünü içinde ters, sidik ve terin karışmasıyla ortaya çıkan nahış

koku. ~ *iyis*: koyun teri kokusu, ~ *tativ*: koyunların ter, idrar ve tersinin karışmasıyla ortaya çıkan kokunun süt ve süt ürünlerine sinmesi sonucu oluşan nahoş tad, ~ *tativ etgen ayran*: mitçi kokusu sinmiş ayran (koyun sağılırken memeler ve çevresi iyice temizlenmezse, süt mitçi nemi ile temasa gelir ve kovaya damlar. Sütteki bu koku ve tadı gidermek mümkün değildir. Ayran veya peynir yapıldığında bu nahoş tat hemen hissedilir), *koylanı ~ iyisleri sürüvçüleri üslerine da sinedi*: koyunların mitçi kokuları çobanların üstlerine-başlarına da siner.

Mıtır (malk.) tembel, aylak. ~ *at izleginçi, cayav cerine cetdi*: tembel at arayınca kadar, yaya yerine ulaştı (deyim).

Mıtırılık tembellik, aylaklık.

Mıttazak bk. mırtazak.

Mıyala bk. miyala.

Mıyasıl mayasıl, vücudun çok terleyen ve iyi havalanmayan kısımlarında husule gelen müzmin yaralar.

Mıyı beyin. ~ *tamırla*: beyin damarları, ~ *sında kazan kaynaydı*: beyinde kazan kaynıyor (deyim), *issiden ~m kaynadı*: sıcaktan beynim pişti, *ol ~sızı biridi*: o beyinsizin biridir, *suvnu suvukluğu ~ma çabdı*: suyun soğukluğu beynime vurdu, *cavşay cavşay ~mı çağtın!*: gevezeleye gevezeleye beynimi allak bulak ettin, ~ *avruv*: beyin hastalığı, *başında ~sı bolmağan*: kafasında beyni olmayan.

Mıyık bıyık. ~ *ların burub olturadı*: bıyıklarını burarak oturuyor, ~ *tübünden külöv*: bıyık altından gülme, *ak ~lı adam*: ak bıyıklı adam, *men anı etalması ~larımı cülütürme*: ben onu yapamazsam bıyıklarımı kestiririm.

Mıyıklı bıyıklı. ~ *çabak*: bıyıklı balık (turna balığı), ~ *nı mıyıksız ozar*: bıyıklıyı bıyıksız geçer (genç yaşlıyı geçer)(deyim), *kara ~*: siyak bıyıklı.

Mıyılı beyinli, akıllı, kafası çalışan. *Teren ~ adam*: çok akıllı adam, kafası çok çalışan adam.

Mızağ geç doğan kuzu, kuzulama mevsiminden sonra doğan kuzu. ~ *kozulanı sürüvge koşmağız*: geç doğan kuzuları sürüye katmayın, ~ *lanı ayrı cerge cıyarğa kerekdi*: geç doğan kuzuları ayrı yere toplamak gerekir.

Midel (malk.) bk. çabır.

Migidav yalak, hayvanlara su verme oluğu.

Mihrab mihrap.

Mijege tedarik, yedek, (kışlık) tedarik. ~ *cıyğan çıçhança*: tedarik toplayan fare gibi (deyim).

Mijegeli tedarikli, yedekli.

Mijegen bk. mijegeli.

Mildev (malk.) bk. mindev.

Mildevlemek (malk.) bk. mindevlemek.

Millet millet, halk, ahali, milli. ~ *ni nedi?*: hangi millettensin?, *Karaçay halk Türk ~ni bir koludu*: Karaçay halkı Türk milletinin bir koludur, ~ *nek cıyılğandı?*: ahali niçin toplanmış?, ~ *polatika*: milli politika, *köb ~li kiral*: çok milletli

devlet, ~ *caşav*: milli hayat, ~ *literaturabız*: milli edebiyatımız.
Milletçi milliyetçi.
Milletçilik milliyetçilik.
Minafık münafık.
Minafıklık münafıklık.
Minara minare.
Minçak (malk.) bk. mınçak.
Mindeliv (kenarından kesilme), kesilip kısaltılma.
Mindelmek kesilerek kısaltılmak, kenarından kesilmek, kısaltılmak, kenarından alınmak. *Çepkenni etegi mindelirge kerekdi*: entarinin eteğinin kısaltılması lazım, *buçaklarını mindelgeni belgilidi*: paçalarının kesilerek kısaltıldığı bellidir.
Mindemek ... kesmek, (kenarından) kesmek, kesip kısaltmak. *Könçekni buçakların minde*: pantolonun paçalarını kesip kısalt, *terini kıyırından minde*: derinin kenarından (azıcık) kes.
Mindev kesik, kesilmiş kumaş parçası, kesik bez parçası, kesinti, kırpıntı, ek. *Ol ~ da bolmadı*: o ek bile olmadı, *buçaknı uçuna ~ sal*: paçanın ucuna kumaş parçası ekle, ~. ~ *etmek*: (kumaşı) parça parça kesip parçalamak, ~ *tenli bir zat*: kırpıntı kadar bir şey, *emegen buzga ~ da etalmadı*: dev anası buza güç yetiremedi (buzu kesemedi) (masaldan).
Mindevlemek (bezi) parça parça kesmek, (kumaşı) parçalara ayırmak.
Mindevlev (bezi) parçalara ayırma.
Mindiriv bindirme.

Mindirmek bindirmek. *Atha ~*: ata bindirmek, *arbağa ~*: arabaya bindirmek.
Miniv binme.
Minmek binmek. *Atha ~*: ata binmek, *konakla arbağa mine tebredile*: misafirler arabaya binmeye başladılar, *bir atım bardı da el da minedi, men da mineme arımaydı*: bir atım var ki bende biniyorum, herkes de biniyor, ama yorulmuyor (bilmece/köprü), *ayak üsüne ~*: ayakta durmak, ... *minib çapdırmak*: binip koşturmak, *minib ketmek*: binip gitmek.
Miñ bin. ~ *türlü*: bin çeşit, ~ *kıyırım col*: (takriben) bin kilometrelik yol, *bir umutdan ~ umut çığadı*: bir umuttan bin umut çıkar (a.s.), *savar iyneği cüz bolsun, kırkar koyu ~ bolsun*: sağmal ineği yüz olsun, kırkım koyunu bin olsun (folklor).
Miñiñi bininci.
Miñişer binişer.
Miñlik binlik.
Mirçi genç koç, öveç.
Mirzev bk. mürzev.
Misal misal, örnek.
Miskal bk. mışal.
Miskin miskin.
Miskinlik miskinlik.
Mişav hüzün, keder, düşünceli, kederli, hüznü. ~ *tışiriv*: kederli kadın, *Soslan ölgenli üydegisi ~ bolub turadı*: Soslan öldüğünden beri ailesi hüzünlenip duruyor, ~ *bolmak*: hüzünlenmek, kederlenmek, *ol ~ça körünedi*: o düşünceli gibi görünüyor.
Mişavlanıv hüzünlenme, düşünceye dalma.

Mişavlanmak hüzünlenmek, kederlenmek, düşünce almak.
Mişavluk teessüriyet, kederlilik, bedbinlik.
Mişegen (malk.) bk. mijegen.
Mişirti mezara konulmadan önce ölünün muhafaza edildiği mahzen. *~ge tüşgün!:* ölü mahzenine düş!
Miya (malk.) (bot.) malt.
Miyabaş (malk.) delibaş, cinnetli.
Miyadır ara bulucu, aracı.
Miyala cam. *~ kesgiç:* cam kesici (elmas), *~ istakan;* cam bardak, *kız degeniñ ~ savutha uşaydı, kolunđan tüşgenley sınar:* kız dediğın cam kaba benzer, elinden düşünce kırılır (deyim).
Miyalabaş üstü camla kaplı, camla örtülmüş.
Miyav miyav, kedi, kedi sesi.
Miyavçuk kedi yavrusu (çocuk dilinde).
Miyik yüksek, üstün, rütbeli. *~ cer:* yüksek yer, *~ tavla:* yüksek dağlar, *em ~:* en yüksek, *~adam:* üstün adam, rütbeli adam.
Miyikde yüksekte.
Miyikden yüksekten.
Miyikge yükseğe.
Miyiklik yükseklik.
Miyiktaban yüksek topukulu. *~ çurukla:* yüksek topuklu ayakkabılar.
Miyis (malk.) bk. mıyı.
Miz tiğ. *~ orun:* tiğ kını, *~ sözlü:* batıcı söz söyleyen, ağır sözlü.
Mizam düzen, nizam. *İşni ~ı:* işin düzeni, *~ğa salıv:* düzene sokma, *asker ~:* askeri nizam.
Mizamlı düzenli, nizamlı.
Mizayak tiğ ayaklı. *~ buv:* tiğ ayaklı (dağ) geyiği.

Mizburun tiğ burunlu, sivri burun.
Mizmüyüz sivri boynuzlu, tiğ boynuzlu.
Mol (malk.) bol, bereketli. *Aşlığığız ~ bolsun:* zahireniz bol olsun, *~ bolsun aızığımız:* aızığımız bereketli olsun (folklor).
Molla molla, hoca. *~nı aythanın et da, etgenin etme:* mollanın dediğini yap da yaptığını yapma(deyim).
Molluk (malk.) bolluk, bereketlilik.
Monday ahmak, budala, bön.
Moñ (malk.) tok.
Moñluk (malk.) tokluk.
Mor mor. *Açık (carık) ~:* açık mor, *karaldım ~:* koyu mor, (siyahımtrak mor).
Morsıman mora çalan, morumsu.
Mort 1. küf, küflü ekmek. *~ iyis:* küf kokusu, *~ bolmak:* küflenmek. 2. tırıs tırıs yürümeyi ifade eden bir ses ifadesi. *~ ~ ~ alaşa, kuyrukçuğu çort alaşa:* tırıs tırıs tırıs kısa boylu, kuyruğu güdük kısa boylu. (bilmece/*porsuk*).
Mortlanıv küflenme.
Mortlanmak küflenmek.
Mortluk küflük.
Möhel (malk.) somurtkan, asık yüzlü.
Mölek melek. *Anı ~ kibik bir kızı bardı:* onun melek gibi bir kızı var.
Möjürdemek (malk.) böğürmek, mırıldamak.
Möreze peyniri yağda çevirerek yapılan bir çeşit yemek. *~ bulğavdan toymaz:* möreze bulanmaktan doymaz (möreze bulandıkça -karıştırıldıkça- daha lezzetli olur, anlamına) (deyim).

Möz (dokuma) kumaş. *May ~:* kaput bezi, *aman katınnı hircununda gırcını bolur, iği katınnı kübüründe ~ü bolur:* kötü kadının cebinde ekmeği olur, iyi kadının sandığında bezi olur (a.s.).

Mubarek mübarek, makbul. *~ adam:* mübarek adam.

Mucuka bk. meçuka.

Mucura ucunda yer kazmaya yarayan kürekçiği olan değnek, kurt baltası, sopa, baston, asa.

Mudah bk. mıdah.

Mudahlanmak bk. mıdahlanmak.

Mudahlık bk. mıdahlık.

Mudahsınmak bk. mıdahsınmak.

Mugukuv koşma, seyirtme. *Izından ~:* arkasından seyirtme.

Mugulmak koşmak, seyirtmek.

Mugur dertli, kederli, mahzun, meyus, boynu bükük, bitab, bezgin, mazlum, gadre uğramış, çileli çilekeş. *~ adam:* mahzun adam, *~ bolmak:* meyus olmak, mahzun olmak, kederlenmek, *~ halk:* mahzun halk, bezgin topluluk, gadre uğramış halk.

Mugurayiv (malk.) hüzünlenme, meyuslaşma, mahzunlaşma.

Muguraymak (malk.) hüzünlenmek, meyus olmak, mahzunlaşmak.

Mugurcürek kalbi kırık, kırık kalpli, mahzun, bezgin.

Mugurkök bk. mugurcürek.

Mugurlanıv mahzunlaşma, meyus olma, hüzünlenme, boynu bükülme, bezginleşme.

Mugurlanmak mahzunlaşmak, meyus olmak, hüzünlenmek, boynu bükülmek, bezginleşmek. *Soslan ölgenli sabiyleri bek*

mugurlanğandıla: Soslan öleli beri çocukları çok mahzunlaşmışlar, *Karaçay Ereseyni koluna tüşgenli halkıbiz mugurlanıv çaşaydı:* Karaçay Rusya'nın eline geçeli beri halkımız boynu bükük yaşıyor.

Mugurlaşmak mahzunlaşmak, meyuslaşmak, hüzünleşmek.

Mugurluk mahzunluk, meyusluk, bezginlik, boynu büküklük, gadre uğramışlık, ezilmişlik. *~nu ne bolganın ürenirge izlegen, Karaçay-Malkar Halkını sürgünde ozğan çaşavların tintsin:* gadre uğramışlığın ne olduğunu (ne anlama geldiğini) öğrenmek isteyen, Karaçay- Malkar Halkı'nın sürgünde geçen hayatlarını incelesin.

Muguştuk bk. muştuk.

Mugut bk. mukut.

Muğazin bk. muvazin .

Muhacir muhacir, göçmen (Karaçay'dan Türkiye'ye hicret edenlere de genel olarak muhacir denilmektedir).

Muhacirlik muhaceret, göç.

Muhar obur, doymaz. *~ adam:* obur adam, *~ aşab kesilmez, teli külüb serilmez:* obur doyup gerinmez, deli gülüp serilmez (obur doymak bilmez, deli gülmeye başlarsa durmak bilmez) (a.s.), *~ ni toyğanı başı bağası:* obur kendi fiyatınca yemeden doymaz (oburun bir doyması kendi fiyatına bedeldir) (deyim), *~ğa aş saldırsan, urunğanıñı kazanna kuyar:* obura yemek yaptırırsan, herşeyini kazana doldurur (a.s.), *~nı esi aşarıkda:* oburun akli yemekte, *~nı karnı toysa da közü toymaz:*

oburun karnı doysa da gözü doymaz (a.s.).
Muharis bir çeşit ipek kumaş. ~ *cavluk*: ipek başörtüsü.
Muharlık oburluk, doymazlık.
Muharske (malk.) bayramlık başörtüsü. **Muhol** gevşek, atıl, ihmalkâr, kararsız, tepmez, ağır kanlı. ~ *adam*: kararsız adam, ~ *et da tur*: gevşek de dur, bekle de dur, ~ *etib turma da malları bazarğa sür*: kararsızlanıp durma da hayvanları pazara sür.
Muholçu ihmalkâr, kararsız, atıl, gevşek (adam).
Muholluk atalet, ağırlık, kararsızlık, gevşeklik, ihmalkârlık.
Muhur mühür. *Altının ~u*: altının mühürü (altının tuğrası), ~ *saliv*: mühür basma, ~ *hak*: mühür ücreti, *patçah ~*: padişah mühürü.
Muhurluk mühür kılıfı.
Mukal (malk.) (sarp) kaya.
Mukkur kambur, (hafif) kambur, beli bükük. *Anı sırtında ~u bardı*: onun sırtında (hafif) kamburu var, ~ *kart*: beli bükülmüş ihtiyar, ~ *etmek*: kamburlaştırmak, ~ *bolmak*: kamburlaşmak.
Mukkurluk kamburluk, beli bükülmüşlük.
Mukkuş gösterişsiz, silik, alımsız.
Mukladis mıknaş. ~ *bıla çuruk çüyleni cıyadı*: mıknaş ile nence çivilerini topluyor, *kıptını uçu ~lıdı*: makasın ucu mıknaşlıdır.
Muklasin (zool.) tenya, şerit. *Toya bilmeyse, içijde ~in çok ese!*: doymak bilmiyorsun içinde şeridin yoksa!, *avruğan ~ tögedi*: hasta tenya döküyor.

Mukul bk. mükül.
Mukur buzul kar, buzlanmış kar.
Mukut çürüyüp kokma, küf, yanık, toz, toz-duman, kan-ter içinde kalma. *Bolğannı ~ iyisden aldirğandı*: her tarafa yanık kokusu yaymış, *gardoşla ~ bolğandıla*: patatesler çürüyüp kokmuşlar, *çirigen bışlak gözenni ~ iyis etdirgendı*: kokmuş peynir kileri küf kokusuna boğmuş, *caş atnı ~ etib ketdi*: delikanlı atı toz duman ettirip gitti, *atlıla boğannı ~dan aldirıp ketdile*: atlılar her tarafı toz-duman edip gittiler, ~ *etmek*: kan ter içinde bırakmak, ~ *bolmak*: çok terlemek, kan ter içinde kalmak, *atnı ~ etdirip keldi*: atı kan ter içinde bırakarak geldi. ~ *iyisden aldirmak*: pis kokuya boğmak.
Mulcar bk. murcar.
Mulcumak bk. bulcumak.
Mulda ense, yele, ense kökü.
Muldah (malk.) toprağı alt üst etme, aktarma, sürme, (sonbaharda) toprağı sürme. ~ *sürüv*: sonbaharda tarlayı nadas etme (sürme).
Mulduşu (malk.) tarumar, harap, yakıp-yıkılmış, perişan. ~ *etmek*: tarumar etmek, darmadağan etmek.
Mulhar çer- çöp, yemek artığı, yem artığı, hayvan yemliğinden yenilmeyip arta kalan artık, yenilmeyen artık, çiğnenmiş ot, kes. *Tuvarla biçenni aşap ~ın koyğandıla*: Sığırlar otu yiyip çerini çöpünü bırakmışlar, *gâbdeşleni ~ın arıvlab arpa kuvuk salğız*: yemliklerin saman artıklarını temizleyerek arpa samanı koyunuz,

biçenni cerge salsağız, malla tebleb
~ *eterle*: otu yere koyarsanız,
hayvanlar çiğneyerek yenmeyen
artık haline getirirler (israf ederler).

Multamak bk. maltamak.

Mundan bk. mından.

Munkar münkir. ~ *bıla nakir*
mölekle: münkir ile nekir melekleri,
~ - *nakir saña kelib sorğanda,*
cuvab bilmey hayvan bolub
kalğanda, tar kabır canğan otdan
tolğanda: Münkir–Nekir sana gelip
soranda,- Cevap bilmeden şaşırıp
kalanda, - Dar kabirin yanan otdan
dolanda (dini manzumeden).

Munu bunu, bunun. ~ *köremise?*:
bunu görüyor musun?, ~ *anası*
kaydadı?: bunun annesi nerede?,
~ *bıla birgeley sen da bar*: bununla
beraber sen de git, ~ *iyesi kimdi?*:
bunun sahibi kimdir?, ~ *sebebli*:
bu sebepten, bu yüzden, ~ *ızından*
sen kel: bunun arkasından sen gel,
~ *tanımayma*: bunu tanımıyorum,
~ *üsünden*: bunun hakkında, ~
tışında: bundan başka, bunun
dışında, ~ *üçün*: bunun için.

Munuça bunun gibi.

Munuku bununki. ~ *anıkından*
arivdu: bununki onunkinden
güzelidir.

Mur ~~~ *etiv*: mır-mır etme.

Murat murat, gaye, ümit, niyet.

Meni ~ım igi malçı bolurğadı:
benim gayem iyi (bir) hayvancı
olmaktır, *bügün inirge atam*
kaytrık bolur deb ~ eteme: bugün
akşama babam dönecektir, diye
umut ediyorum, *işni üsünden*
söleşir ~ bıla kelgen edim: iş
hakkında konuşmak niyetiyle
gelmişim, *etgen ~ıı kör*:

arzuladığın şeyi gör, istediğin
murada kavuş, ~ *etmek*: niyet
etmek, ümit etmek, *endi ~ına*
cetdiñ mi?: şimdi muradına erdin
mi?, ~ *ına cetmezlik!*: muradına
ermiyesice!, ~ *eki künde*
kaytırğadı: niyetim iki gün sonra
dönmeektir, *igi ~larıña tübe!*: iyi
muratlarına kavuş!, *bıyıl köb aşlık*
çıyarıkbız deb ~ etebiz: buyıl çok
mahsül toplıyacağız diye ümit
ediyoruz.

Muratçı ümitçi. *Alırğa deb ~ bolub*
turabız: alacağız diye ümitçi olup
duruyoruz.

Muratlanıv niyetlenme, karar
verme, muradetme.

Muratlanmak niyetlenmek, karar
vermek, muradetmek. *Kafkasğa*
barırğa deb muratlanıb colğa
çıkğanzız: Kafkasya'ya gitmek için
muradedib yola çıktık, *caşrı*
üylendirirge muratlanğanbız: oğlanı
evlendirmeye niyetlendik, *birgeley*
işlerge muratlanğandıla: beraber
çalışmaya karar vermişler.

Muratlı niyetli, ümitli, muratlı,
gayeli. *Okur ~ma*: okuma
niyetindeyim (okumaya niyetliyim),
konakla keter ~dıla: misafirler
gitmeye niyetliler, *işni inirge boşar*
~ma: işi akşama (kadar) bitirmeye
niyetliyim.

Murcar (oturulacak) yer, köşe, sap-
saman, ot, yere yayılan ot.

Tamada ~: baş köşe, en rütbeli
şahsın oturacağı yer, *salam ~*:
yere yayılan sap-saman, *tübüne ~*
salığız: altına ot yerleştiriniz,
cumuşak ~ğa tayanıb cuklaydı:
yumuşak ota yaslanıp uyuyor, ~

töşek: ot yatağı, sap-saman doldurulmuş döşek.
Murdar mundar, murdar, haram, pis leş, iğrenç, katil, alçak, mendebur. ~ *adam*: iğrenç adam, ~ *Stalinni Karaçay-Malkarğa salğan kıyınlığı unutulduk tuldü*: katil Stalin'in Karaçay-Malkar'a reva gördüğü zulüm (felaket) unutulmayacak, ~ *öllük!*: mundar ölesice!, *börü kabğan iynek* ~ *bolub kalğınçı kesigiz*: kurtun ısırdığı inek mundar oluncaya kadar kesiniz, *mecus kesgen mal ~dı*: putperestin kestigi hayvan mundardır, ~*nı kılıcı hucu kalır*: katilin kılıcı atılıp kalır (a.s.).
Murdarlık mundarlık, pislik, iğrençlik, katillik, alçaklık.
Murdor (malk). Esas, temel, menşe, köken. ~ *salğan adam*: kurucu, bani, müessis. *Tilni murdorun bilirge kerekdi*: dilin menşesini bilmek gerekir.
Mur-mur mır- mır. ~ *adam*: mır-mır adam.
Mursa ısırgan (otu). *Anı sözü ~ça küydüredi*: onun sözü ısırgan otu gibi yakıyor.
Murtat mürted, islam dininden dönen.
Murtha ~ *ilik pazu*: pazu kemiği, ~ *iliklerinji aşa*: pazularını ye (deyim zamansız-zeminsiz aç olduğunu söyleyene denir).
Murthu kartopu.
Muru (malk.) bk. **umur**.
Muru-çuru (malk.) bk. umur-çumur.
Murukku oyalanma, eğlenme, duralama, duraklama, vakit geçirme. ~ *etmek*: oyalanmak,

vakit geçirmek, *köb ~ etdi*: çok oyalandı, ~ *etib turma da cejil kel*: eğlenip durma da çabuk gel, *anı ~su boşalır mı?*: onun duralaması biter mi?.
Murukkucu oyalanıcı, duraksayıcı, eylenici.
Murukkulamak oyalanmak.
Muruldamak mırıldamak, burnundan konuşmak. *Kesi kesine muruldaydı*: kendi kendine mırıldıyor.
Muruldav mırıldama.
Muruldavuk mırıldayıcı, mır mır konuşan.
Murza bk. mirza.
Musafir (nadir kullanılır) gezgin, yolcu, misafir (evde kullanılır). (Mekke ve Medine'ye misafir olan anlamına gelir.)
Musal pörsük, pörsümüş, buruşuk. *Çabakla ~ körünedile*: balıklar pörsük görünüyorlar, *almala ~ bolğandıla*: elmalar buruşmuşlar (pörsümüşler), ~ *boluv*: pörsüme, buruşma.
Mushal bk. mışal.
Musham bk. mışam.
Mushot dere otu. *Teli ~*: baldıran otu.
Musliman müslüman. *Cumlay ~*: bütün müslümanlar, ~ *din*: İslam dini.
Muslimança müslümanca, müslüman gibi.
Muslimanlık müslümanlık.
Mustuk kenar, kavis. *Üynü terezeleri ~ça etilgendi*: evin pencereleri kemer şeklinde yapılmış, ~ *eşikli üy*: kemer kapılı ev.
Musuk bk. mustuk.

Muşaş (malk.) bk. uşaş.

Muşaşlık (malk.) bk. uşaşlık.

Muş-muş muş-muş, muş-muş soluyan. ~ *toklu*: muş-muş toklu, *gap-gap*, ~, *eki canınan culduz*, *eki kara kunduz*: gap-gap, muş-muş, iki ışıldayan yıldız, iki kara kunduz (bilmece/ağız, burun, gözler).

Muştuk ağızlık, sigara ağızlığı.

Muştukul sürtük, her yere tıklan.

~ *iyisin çığarmak*: pataklamak, pataklayarak kovmak.

Muşldamak (güçlkle) solumak, burnundan solumak. *Kesekle tiygendi da muşuldab soluydu*: nezle olduğu için güçlkle soluyor.

Muşldav güçlkle soluma, burnundan soluma, burnundan hırıltı çıkararak soluma.

Muşldavuk muş-muş soluyan.

Muthuz soluk, solgun, sönük, donuk, mat, uçuk. ~ *betli boyav*: mat renkli boya, ~ *culduz*: solgun yıldız, ~ *miyala*: donuk cam (buzlu cam), ~ *surat*: soluk resim, ~ *bolmak*: solgunlaşmak, sönükleşmek, *lampa ~ canadı*: lamba solgun yanıyor, ~ *ak*: mat beyaz, ~ *kök*: donuk mavi, ~ *betli kumaç*: mat renkli kumaş, ~ *kün*: bulutlu gün, güneşsiz gün, ~ *karam*: sıkıntılı görünüş, donuk görünüş, ~ *çaşav*: sönük hayat, renksiz yaşam, monoton yaşam, ~ *cer*: sönük yer, verimsiz yer.

Muthuzlamak solmak, donmak, sönmek. *Kün muthuzladı*: güneş bulutlandı, güneş soldu.

Muthuzlanıv soluklaşma, sönükleşme, matlaşma, donuklaşma.

Muthuzlanmak soluklaşmak, sönükleşmek, matlaşmak. *Culduzla muthuzlana kelib cuklandıla*: yıldızlar (yavaş yavaş) solgunlaşarak söndüler, *kün muthuzlanıb baradı*: gün gittikçe bulutlanıyor, *çaşçık keltirgen savgamı oşatmay muthuzlanıandı*: çocuk, getirdiğim hediyeği beğenmiyerek donuklaştı.

Muthuzlav solma, donma, sönme, bulanma.

Muthuzluk solukluk, solgunluk, uçukluk, matlık, sönüklük.

Mutlah pinti, cimri (ender kullanılır). ~ *dan tuvğan ~!*: pintiden doğan pinti, pinti oğlu pinti!.

Mutuh bk. matuh.

Muval kırgın, ezik, yorgun, pörsük, takatsiz, bitkin, buruşuk. ~ *adam*: yorgun adam, *sanlarım ~ bolğandıla*: uzuvlarım (her yanım) takatsizleştiler, *gokka hansla ~ bolğandıla*: çiçekler buruşmuşlar, *Soslan avrub ~ bolub turadı*: Soslan hastalanarak bitkinleşip duruyor.

Muvallanıv bitkinleşme, gevşeme, pörsüme, buruşma.

Muvallanmak bitkinleşmek, gevşemek, takatsizleşmek, pörsümek, buruşmak. *Muvallanıv turma da kesinji katdır*: bitkinleşip durma da (gevşeyip durma da) kendini canlandır.

Muvallık bitkinlik, gevşeklik, pörsüklük buruşukluk.

Muvazin müezzin.

Muzika mızıka.

Müftiy müfdi, müftü.

Müftilik müftülük.

Müftüy bk. müftiy.

Mükül itiraf, ikrar, tövbe, nedamet.
~ *bolmak*: kabullenmek, itiraf etmek, *cañılışına* ~ *boldu*: yanlışını kabullendi, *hatasına* ~ *bolğandı*: hatasına pişman olmuş.

Müküllemek itirafa mecbur etmek, kabul ettirmek. *Avuzun* ~ *etmek*: ağız itirafı yaptırmak, ikrar ettirmek.

Mükülleiv kabullenme, nadim olma.

Müküllemek kabullenmek, itiraf etmek, nadim olmak, tövbe etmek.

Müküllev itiraf ettirme, ikrar ettirme.

Mülk mülk, mal. *Ençi* ~: özel mülk, *kral* ~: devlet mülkü, *kese kıyını bila* ~ *etiv*: kendi emeğiyle mülk edinme, *malım* ~ *üm eki kolumdu*: malım mülküm iki elimdir, ~ *iyesi*: mülk sahibi, *ara* ~: orta mal, ~ *cürütebilmegen*: mülk taşımamasını bilmeyen, ~ *ün tavusdu*: mülkünü tüketti.

Münürdemek (malk.) böğürmek.
Buğa münürdeydi: boğa böğürüyor.

Mürid mürid, tarikatte bir şeyhe bağlanmış kişi, gazavata katılan mücahid (Kafkasya'ya özgü).

Müridlik müridlik, bağlılık, şakirdlik.

Mürüd bk. mürid.

Mürzev zahire, tahıl, ekin. ~ *cıyiv*: zahire toplama, ~ *sürüv*: ekin ekme, ~ *gürbe*: tahıl sandığı.

Müsövük misvak.

Müyüş köşe. *Üynü* ~ *ü*: evin köşesi, *ol* ~ *den taşaydı*: o köşeden kayboldu, ~ *ge tıymak*: köşeye sıkıştırmak, *tört* ~: dörtköşe, kare, ~ *leni sanab aylanadı*: köşeleri

sayıp geziyor (boşgezen anlamına bir deyim).

Müyüşdegi köşedeki.

Müyüşlü köşeli. *Citi* ~ *üçmüyüş*: dik köşeli (kenarlı) üçgen.

Müyüz boynuz. *Koçhar* ~: koç boynuzu, ~ *sablı bıçak*: boynuz saplı bıçak, *kiyik* ~ *leça*: geyik boynuzları gibi.

Müyüzlü boynuzlu. ~ *hayvan*: boynuzlu hayvan.

N

Naças yaramaz, afacan, şeytan, necis. *Ay* ~ *a!*: hey yaramaz seni!, ~ *ha bir kara!*: şeytana bak sen!, *bütün da* ~ *nı biridi*: tam yaramazın biridir, *ket* ~ *!*: defol yaramaz!, ~ *sabiy*: afacan çocuk.

Naçaslık yaramazlık, şeytanlık.

Nafis nefis. ~ *in tıyabilgen adam*: nefesine hakim olabilen adam, *namısın* ~ *i horlağan*: namusunu nefsi yenen kişi, ~ *ij aythannı etme namısıñ aythannı et*: nefsinin dediğini yapma, aklının (şerefının) dediğini yap, *akıl bila* ~: akıl ile nefis.

Nahuş nahoş, hoş olmayan (pek kullanılmaz).

Nakırda şaka, muaşaka, lakırdı.

~ *ğa burmak*: şakaya çevirmek, ~ *etmek*: şaka yapmak, muaşaka yapmak, ~ *mı etese, kölüñ bila mı aytasa?*: şaka mı ediyorsun, samimi mi söylüyorsun?, *kızğa* ~ *etiv*: kıza şaka yapma, kızla muaşaka kabilinden şakalaşma (Kafkas töresinde bekâr erkeklerin bekâr kızlara; keza bekâr kızların bekâr erkeklere sevgi, aşk, güzellik hususunda şakacıktan

konuşmaları, ilan-ı aşk etmeleri (tıpkı gerçekmiş gibi) çok tabii görülen bir adettir. Böylece hoşça vakit geçirilir. Bütün bu şaka, sevgiler ve aşklarla ilgili konuşmalar herkesin gözü önünde cereyan eder. Karaçaycada bu türden muaşakaları ifade eden başka kelimeler de vardır: Samarkav gibi. Ama en çok kullanılanı *nakırda* dır.), *endi ~nı koyayık da işibizge karayık*: artık şakayı bırakalım da işimize bakalım, *uşağıvsuz ~*: yakışık almıyan şaka, *~ halda*: şaka halinde, şaka havasında, *~ kertini keleşisi*: şaka, gerçeğin habercisi (deyim).

Nakırdaçı şakacı.

Nakış nakış, işleme. *~ oyuvla*: nakış süsler.

Nakışlı nakışlı, işlemeli.

Nakut yakut. *~nalmas*: yakut- elmas, *~nalmas taşlı cüzük*: yakut elmas taşlı yüzük.

Nal nal. *~ uruv*: nal çakma, *atnı ~ları aşalğandıla*: atın nalları aşınmış.

Nalat lanet, kargış, beddua, ilenme, mel'un. *~ bermek*: beddua etmek, *~ bolsun saña!*: lanet olsun sana!, *ceti ataşa ~!*: yedi ceddine lanet!, *Allahnı ~ı sen amaşa bolsun!*: Allah'ın laneti sen kötü (adama) olsun!, *ol ~nı biridi*: o mel'unun biridir, *~çık*: mel'uncuk (çocuklara söylenir), *~ cav*: mel'un düşman, *~ caş*: mel'un (şeytan) çocuk, *ataşa ~!*: babana lanet!, *~ etmek*: lanetlemek, beddua etmek, *~nı cavduradı*: bedduayı yağdırıyor,

~nı barın kuyadı: bedduanın her çeşidini döktürüyor.

Nalatlanıv lanetlenme, karganma.

Nalatlanmak lanetlenmek, karganmak.

Nalatlık karganmış, lanetlenmiş, lanetlik.

Nalatulla(h) lanetullah.

Nalmas elmas, pirlanta. *Nakut-~*: yakut-elmas, *~ cüzük*: elmas yüzük.

Nalmaz bk. nalmas.

Naltek (malk.) süs, ziynet.

Namart namert, alçak (az kullanılır).

Namaz namaz. *Ertiden ~*: sabah namazı, *künorta ~*: öğle namazı, *ekindî ~*: ikindi namazı, *aşham ~*: akşam namazı, *catsı(cassı) ~*: yassı namazı, *ütür ~*: vitir namazı, *beş uvakit ~*: beş vakit namaz, *~ kerek*: namazda okunması gereken sureler, *bayram ~*: bayram namazı, *cuma ~*: cuma namazı, *canazı ~*: cenaze namazı, *tırapı ~*: teravih namazı, *suvab ~*: sevap namazı (nafile namaz), *~ğa cürüv*: namaza gitme, *~ kılıv*: namaz kılma, *orus ~*: hıristiyan ayini, *~ğa uyumak*: namaza uymak, imama uymak, *komunizmni kıyınliğı sebebli sabiyleribiz ~ kereklerin ürenalmadıla*: komunizmin zoru yüzünden çocuklarımız namaz surelerini (namazla ilgili bilgileri) öğrenemediler.

Namazçı namazını aksatmıyan, beş vakit namazını kılan.

Namazlık seccade, namazlık. *~nı cayçı*, *namaz kılıkma*: seccadeyi sersene, namaz kılacağı, *anı*

- kılğın namazın ne ~ı bardı!:* onun kıldığı namazın ne namazlığı var!.
- Namıs** namus, terbiye, edeb, şeref, haysiyet. *Alamat ~ı bolğın adam:* yüksek haysiyeti olan adam, *~nı corukları:* terbiyenin ilkeleri, *Karaçay ~:* Karaçay edebi, Karaçay terbiyesi, *~ıñı coyma:* şerefini harcama, edebini kaybetme, *~ıñı sakla:* edebini muhafaza et, namusunu koru, *~ etib:* edeb göstererek, saygı göstererek.
- Namıslamak** saymak, saygı göstermek.
- Namıslav** sayma, saygı gösterme.
- Namıslı** namuslu, terbiyeli, edebli, haysiyetli, onurlu. *~ tişiriv:* terbiyeli kadın, *~ adam:* haysiyetli adam.
- Namıssıv** edebsinme, haya etme, utanma.
- Namıssınmak** edebsinmek, haya etmek, utanmak. *Anı üsünden söleşirge namıssıvı koydum:* onun hakkında konuşmaya utanarak vazgeçtim.
- Namıssız** edebi olmayan, terbiyesiz, saygısız, haysiyetsiz, namussuz.
- Namrut** nemrut. *Dünya namıs ~nu otundan küçlü:* dünya şerefi nemrutun ateşinden güçlü (deyim).
- Namurut** bk. namrut.
- Nanı** hoş, cici, dost, can. *~m:* cicim, canım (özellikle yaşlılar, gençlere ve çocuklara hitab ederken kullanırlar), *~na!:* canın öyle mi istiyor!, ah keşke!, yok canım!, öyle mi!.
- Nanık** ahududu, ağaç çileği. *~ terek:* ahududu ağacı, *kara ~:* böğürtlen, *kızıl ~:* kırmızı yaban mersini.
- Napis** bk. nafis.
- Narat** çam, çam ağacı. *Kızıl ~:* porsuk ağacı, *~ çığınala:* çam iğneleri, iğne yapraklar, *~ çeget:* çam ormanı, *~ kaña:* çam tahtası.
- Naratlı** çamla örtülü, çamlık. *~ kulak:* çamlık vadi.
- Nardıv** pide, çörek. *~-katık:* pideli ekmek, pideli katık.
- Narışna** ulak, tatar, kurye.
- Narşa** bk. naşa.
- Narşab** nikel-demir karışımı metal. *~ ayıl:* nikel-demir toka, metal toka (kayışa takılan toka için), *~ cüzük:* metal yüzük.
- Narşan** çürük, güvenilmez. *~ adam:* güvenilmez adam, *~ köpür:* çürük köprü.
- Nart** Kafkas kavimlerinin kadim cetlerine verdikleri müşterek isim, nart kavmine mensup olan kişi. *~ niğış:* nartların sohbet ettikleri yer, *~ tavruhla:* nartların hayatlarını anlatan masallar, *~ söz:* ata sözü, *~ ömürden kalğın:* nartların yaşadığı çağdan kalan, çok eski, *~ söz kart bolmaz:* atasözü yaşlanmaz, *~ söz, söznü tamırı:* ata sözü, konuşmanın menşe'idir, *~ söz, tik bolsa da tüz:* ata sözü (nart sözü) dik olsa da doğrudur, *~ söz, tilni tiyegi:* ata sözü dilin dokungacı (tuşu), *~ bağatırta:* nart bahadırları.
- Nart-gurt** nart-gurt. *Burun, ~ deb birle çaşağandıla:* çok eskiden, nart-gurt adı verilen birileri yaşamış, *~, ~, anda munda bolğın beri çık, kızbaynı boynuna ur da cık:* (çocukları, cetleri gibi

yiğit olmaya özendiren, korkaklığı yeren bir deyim) nart-gurt, nart-gurt, orda burda olan ortaya çık, korkağın ensesine vurda yık.

Nartüh mısır. ~ *baçhanı çagasın etigiz*: mısır bahçesinin çapasını yapın, ~ *gırcın*: mısır ekmeği, ~ *kurmaç*: çatlamaş mısır, gavurga, ~ *sabak*: mısır koçanı, ~ *çaç*: mısır püskülü.

Nasib nasip, baht, talih, devlet, kismet. ~ *ım cönedi*: bahtım güldü, talihim açıldı, ~ *ı bolğan*: nasibi olan, ~ *ı bolmağan nasıbsız*: nasibi olmayan nasipsiz, ~ *ı kuruğan*: nasibi kurumuş, ~ *ın körmek*: nasibini görmek, ~ *ı ızına aylanğan*: talihi tersine dönmüş, *anı* ~ *ı tutdu*: onun talihi tuttu, ~ *ım alay bolur edi*: talihim öyleymiş, ~ *ülüşüm*: kismetime düşen hisse, ~ *ha atam keldi*: talihim varmış ki babam geldi, ~ *bolsa tanbıla keterikbiz*: nasib olursa yarın gideceğiz, *bir* ~ *ım bar ese iñirge karnaşım kelir*: tek talihim varsa akşama kardeşim gelir.

Nasıblı nasipli, talihli, bahtlı, kismetli. ~ *bolmak*: bahtlı olmak, bahtı iyi olmak, ~ *bol!*: bahtın iyi olsun!, ~ *adam*: talihli (kismetli) adam, ~ *nı ırışısı arba bıla keledi*: kismetlinin bereketi (zenginliği) araba ile gelir (a.s.), ~ *nı tirmeni allına aylanır*: kismetlinin değirmeni öne doğru döner (a.s.), ~ *nı balası bara bara baş bolur, nasıbsızını balası bara bara çaş bolur*: talihlinin evladı gide gide baş olur, talihsizin evladı gide gide çocuklaşır (a.s.).

Nasıblılık kismetlilik, talihlilik, bahtlılık.

Nasıbsız nasipsiz, kısmetsiz, talihsiz, bahtsız. ~ *adam*: kısmetsiz adam, ~ *tişiriv*: bahtsız kadın.

Nasıbsızlık nasipsizlik, bahtsızlık, talihsizlik, kısmetsizlik.

Naşa bk. ağırça.

Naşatıv nişadır.

Navruz Karaçayların cedit olduğu söylenen beş kişiden birinin adı (bugünkü Karaçay kabilesinde *Navruz* soyundan gelen bir çok sülale vardır, bu sözlüğü hazırlayan Yılmaz Nevruz da *Navruz* soyundan olan Silpagar sülalesine mensuptur).

Nayıb naib, vekil. *İymam Şamilni* ~ *ları*: İmam Şamil'in naibleri.

Naz (bot.) laden, ladin (ağacı). *Kızıl* ~: posuk ağacı.

Nazi (malk.) bk. nızı.

Nazigayak ince ayaklı.

Nazik ince, zayıf. ~ *adam*: zayıf adam, ~ *bel kız*: ince belli kız, ~ *avaz*: ince ses, *ol bek* ~ *di*: o çok zayıf.

Nazmu manzume, şiir, nazım.

Mahtav ~: övgü şiiri (methiye), *erkin* ~: serbest nazım, ~ *kurav*: şiir yazma, şiir yakıştırma.

Nazmuçu şair, şiir yazar. *Çaş* ~ *la*: genç şairler.

Ne ne, ya, hangi, en, her, ne kadar, her şey. ~ *kel*, ~ *ket*: ya gel, ya git, ~ *bügün*, ~ *tanbıla*: ya bugün, ya yarın, ~ *men*, ~ *sen*: ya ben, ya sen, *haribni* ~ *malı* ~ *da üyü bardı*: garibin ne malı ne de evi var, ~ *az da*: en azından, ~ *amandan* ~ *igiden anılaydı*: ne kötüden ne de iyiden anlıyor, ~ *!:* ne! (efendim!),

~ *bıla boluşayım?*: ne ile yardım edeyim?, ~ *boldu?*: ne oldu?, ~ *eteyim?*: ne yapayım?, ~ *alamat üydü!*: ne güzel ev!, ~ *başhası bardı?*: ne farkı var?, ~ *hapar?*: ne haber?, ~ *sıltav bıla da*: hangi bahane ile olsa da, ~ *zatnı da tabarıkma*: her şeyi bulabileceğim, ~ *dıgalas etsem da*: ne kadar çırpınsam da, ~ *azı da*: en azı bile, ~ *boladı*, ~ *kaladı*: ne olur, ne kalır (her ihtimale karşı), ~ *kelsin*, *bolluk boldu*: ne yapalım olacak oldu, ~ *madar bardı?*: ne çare var?, ~ *menme degen*: en kendine güvenen, ~ *va*: ya da, ~ *va sen anı eşitgenmise?*: yahut sen onu işittin mi?, ~ *ese da bir*: ne ise bir, herhangi bir, ~ *üçün*: niçin, *alay degen ~dı?*: o da ne demek?.

Neça nece, ne gibi, nice, nasıl.

Karamı ~dı?: görünüşü nasıldır?, *ol ~ söleşedi?*: o nece konuşuyor?.

Neçenje bk. neçünje.

Neçik nasıl, neler. ~ *bilmeyse?*: nasıl bilmiyorsun?, ~ *körmeyse?*: nasıl görmüyorsun?, *sen ~le etese?*: sen neler yapıyorsun?, *endi ~ se?*: şimdi nasılsın?, *men seni ~ süye esem*, *Allah meni alay süysün*: ben seni nasıl seviyorsam, Allah beni öyle sevsin.

Neçün niçin, niye, neden. ~ *külese?*: neden gülüyorsun?, ~ *bizni saklatdı?*: niye bizi beklettin?.

Neçünje ne zamana, ne vakte.

Seni ~ deri saklarıkbız?: seni ne vakte kadar bekleyeceğiz?.

Neft petrol.

Nege neye, niçin. ~ *cılaysa?*: neye ağlıyorsun?, ~ *sorasa?*: neye

soruyorsun?, *bu aña ~ kerekdi?*:

bu onun nesine gerek?.

Nek niye, niçin. *Bılay ~se?*: niçin böylesin?, ~ *sağışlı boldu?*: niçin düşünceli oldun?, ~ *desen?*: niye dersen?, ~ *ese da*: (sebebi) neyse, ~ *ese da kelmedi*: (hangi) sebeptense gelmedi, ~ *tıñılavnu salıb turasa?*: niçin dinleyip duruyorsun?.

Nekâh nikâh. ~ *etiv*: nikah kıyma.

Nekâhlı nikâhlı.

Nekâhsız nikâhsız.

Nele neler. *Sen ~ aytasa?*: sen neler söylüyorsun?, *arabça ~ ese da aytadı*: arapça birşeyler söylüyor, ~ *ni gırıldaysa?*: neler gevezeleniyorsun?, ~ *deyse?*: neler-neler söylüyorsun?, *har ~*: her şeyler, *ala har ~rin cıydıla*: onların herşeylerini topladı.

Nelikge ne demeye. ~ *aytasa?*: ne demeye söylüyorsun?, ne demek istiyorsun?, ~ *etese alay?*: ne demeye öyle yapıyorsun?.

Nellay nasıl. ~ *bir*: nasıl bir, ne kadar. ~ *adamdı?*: nasıl adam?, ~ *kumaçdı?*: nasıl kumaştır?, ~ *bir aldı?*: ne kadar aldın?, ~ *bir adam kelgendi?*: ne kadar adam geldi?, ~ *bir ese da*: ne kadar ise de, ~ *birine*: ne kadarına, ~ *bir süyşen da*: ne kadar sevsen de, ~ *sa?*: nasılsın?.

Nellayça nasıl gibi. *Avruğan ~ körünedi?*: hasta nasıl gibi görünüyor?.

Neme şey, filan. ~ *ge aytdı?* *mı?*: şeye söyledin mi?, ~ *ni tavruhullay*: şeyin hikâyesi gibi, filanın anlattığı gibi, ~ *kelsin*: şey gelsin (her hangi bir şahsın ismi akla gelmeyince o

andaki sıkıntıyı gidermek için çok kullanılan yarı anlamlı bir söz), *ol ~rekdi*: o biraz şey

Nemetiv şey yapma.

Nemetmek şey yapmak. *Nemetirge küreşedi*: şey yapmaya çalışıyor, *ol nemetib aylanadı*: o şey yapıp dolaşiyor, *arı-beri nemetme*: öteye-beriye şey yapma.

Nença kaç kere, ne kadar, kaç tane. *~şar*: kaçar tane, *~ kelsem da*: kaç kez gelsem de, *~ cil ozdu?*: kaç yıl geçti?, *anı ~sı bardı?*: onun kaç tanesi var?, *ol ~ğa karaydı?*: o kaç tanesine bakıyor?.

Nençancı kaçınıcı. *~nı alayım?*: kaçınıcıyı alayım?, *~nı caratdın?*: kaçınıcıyı beğendin?, *~ bolsa da kayğırmaz*: kaçınıcı olsa da fark etmez.

Nençav kaç kişi. *~ keldile?*: kaç kişi geldi?, *~suz?*: kaç kişisiniz?, *~uğuz mindadı?*: kaçınız burada?.

Nençavlan bk. nençav.

Nığış toplanma yeri, buluşma yeri (Karaçay köylerinde köyün yaşlıları herhangi bir kuytu yerde (ev değil) toplanarak her konuda sohbet ederler, görüş alış-verişinde bulunurlar, hatta köy yöneticilerine tavsiye kararlar alırlar; keza şakalaşırlar, türkü söylerler, menkıbeler anlatırlar. İşte yaşlıların sürekli bir araya geldikleri bu yere *nığış* denir.). *Kartla ~da olturadıla*: yaşlılar nığışta oturuyorlar.

Nihit geçit, boğaz (dağlarda, kayalarda).

Nızı (bot.) köknar. *~ çeget*: köknar ormanı.

Niğamat nimet. *Ol ~ğa nasıblıla ceterle*: o nimete talihliler erişirler.

Niyet niyet, fikir. *Ol ~ ni kaydan tabdı?*: o fikri nereden buldun?, *bir ~li*: aynı niyetli ,aynı fikirli, *~ etiv*: niyet etme.

Nizam nizam, düzen, kaide. *~ğa saliv*: düzene sokma, *~ı bila*: muntazam, düzenli, *oramda cürüvnü ~ı*: sokakta yürümenin kaidesi, *~nı buzmağız*: nizamı bozmayınız.

Nizamlılık nizamlılık, düzenlilik.

Nizamsızlık nizamsızlık, düzensizlik.

Noğana ilk üç kaburgadan oluşan kaburga kemikleri (Karaçay'da küçük baş hayvan belirli parçalara bölünerek söğüş halinde pişirilir ve sofrada bulunanların rütbesine göre taksimat yapılır. *Noğana* adı verilen ve ilk üç kaburga kemiğinden oluşan parça da bir hissedir ve protokolde ikinci sırada olan kişiye verilir).

Noğay Nogay halkından olan.

Noğayça nogayca.

Noğaylı bk. Noğay.

Noh sevdik, sevgili. *Bu seni ~uğmudu?*: bu senin sevdiğin mi?.

Nohda bk. nohta.

Nohluk sevdiklik.

Nohta 1. nokta (gram.). 2. yular.

Kadav ~: kenetli yular, kilitli yular, *~ bav*: yular sapı, mustuluk (mec.), *~ bavumu bersen, saña bir zat aytırıkma*: mustuluğumu verirsen, sana bir şey söyleyeceğim, *~ bavumu hazırla*: mükâfatımı hazırla, *~ bav beriv*: mükâfat verme, armağan verme, ~

bavluk: hediyelik, armağanlık (şey).

Nöger arkadaş, refik. *İnnet* ~: fikir arkadaşı, *iş* ~: iş arkadaşı, *koş* ~: koş arkadaşı (koş, hayvan çiftliği demektir), *kız* ~: kızın arkadaşı, kızın refakatçisi, kıza refakat eden (evlenen kıza, oğlan tarafına giderken kız tarafından refakat eden delikanlı), *katın kız* ~: yenge, geline refakat eden evli kadın, *kız kız* ~: geline refakat eden bakire kız arkadaş, *küyöv* ~: sağdıç, damadın arkadaşı, *söz* ~: laf arkadaşı, *sohta* ~le: talebe arkadaşlar (medrese talebeleri), ~ *boluv*: arkadaş olma, *sen ~leriñi da ala kel*: sen arkadaşlarını da getir.

Nögerleniv arkadaşlanma.

Nögerlenmek arkadaşlanmak.

Nögerlik arkadaşlık. *Ol bizge ~ etalmaz*: o bize arkadaşlık edemez, *çaşavda ~ bek kerekdi*: hayatta arkadaşlık çok lazımdır, *anı ~i igidi*: onun arkadaşlığı iyidir.

Nögersiz arkadaşsız.

Nöh (malk.) bk. noh.

Nör bk. nür.

Nurduv bk. nardıv.

Nür nur, ışık. ~ *canadı*: ışıklanıyor, nurlanıyor, *köz ~üm*: göz nurum, *betinde ~ü çokdu*: yüzünde nuru yok.

Nürleniv nurlanma.

Nürlenmek nurlanmak.

Nürlü nurlu, ışıklı. ~ *adam*: nurlu adam, ~

közle: ışıldayan gözler.

Nürsüz nursuz, ışıksız.

Nüzür nezir, adak. ~ *üm bardı*:

adağım var.

O

O 1. o. ~ *kün oğuna*: o gün hemen. 2. hey, a. ~ *Husey!*: hey Hüseyin!, ~ *hahay, beri çabıgız!*: hey-behey, bu tarafa koşun!, ~~, *alay bolub mu kaldı?*: a-a, öyle mi oluverdi?, ~~, *kalay aman boldu!*: a-a, ne kadar kötü oldu!.

Oba mezar, kabir. ~ *la*: mezarlar, mezarlık, *andan ese canım savlay ~ğa kirirge razıma*: ondansa, canım sağ iken mezara girmeye razıyım, ~ *mdan kurtmu çöblerikse?*: mezarımdan kurt mu toplayacaksın? (anne veya baba çocuğunun tembelliğine üzülürse, hazin bir sesle bu deyimini kullanarak üzüntüsünü ifade eder).

Ob-sob zart-zurt. ~ *ete turma!*: zart-zurt edip durma!.

Obur 1. kurnaz, şeytan. ~ *adam*: kurnaz adam. 2. büyücü, efsuncu, üfürükçü. ~ *katın*: büyücü kadın. 3. cadı, masal cadısı (Karaçay batıl inancına göre, kötü kalpli cadı kadın geceleyin kediye benzer bir hayvan kılığına girerek yeni doğan bebeklerin yedinci gününde bacadan inerek, herkes uyurken çocuğun yüzünü yalar, kanını emer; bundan sonra çocuk iflah etmez. Anadolu'da da buna a l b a s t ı tabiri kullanılır. Yine inanışa göre, *oburun* saldırısını önlemek için akraba ve komşuların genç kızları ile genç erkekleri yedinci gece bebeğin bulunduğu odaya toplanarak sabaha kadar nöbet tutarlar ki, buna *ıstım saklav* denir.). ~ *calağança*: cadı yalamış

- gibi, ~ *emgença*: cadı emmiş gibi, ~ *calağan*: (med.) derinin benek benek beyazlaşmasıyla müterafik bir hastalık, vitiligo hastalığı, ~ *ketdi, orun kaldı*: cadı gitti, yeri kaldı (birisi gider de yeri boş kalırsa, onun yerine geçmek isteyenler bulunur; bunu ifade etmek için kullanılan bir deyim).
- Oburlanmak** kurnazlık yapmak, akıl satmak, akıl vermek.
- Oburluk** kurnazlık, akıllılık. *Anda bir ~ bardı*: onda bir kurnazlık var ki sorma.
- Ocak** ocak, baca. ~ *arivlavçu*: baca temizleyici, ~ *dan tüşgen kurumça*: bacadan düşen kurum gibi, *suvuk tüşüb ocakla tütünley başlağandıla*: soğuk düşüp bacalar tütmeye başladı, ~ *allına oturub cılına tura edile*: ocağın önüne oturup ısınıyorlardı, ~ *ğa otun salığız*: ocağa odun koyunuz.
- Oğarğı** yukarıki, üstteki. ~ *la biyağınlay davur etedile*: üsttekiler yine gürültü ediyor, ~ *üyde çaşaydıla*: yukarıki evde yaşıyorlar.
- Oğarı** yukarı, üst. ~ *tiyre*: yukarı mahalle, ~ *can*: yukarı taraf, üst taraf, ~ *el*: yukarı köy, ~ *tabha*: üst raf.
- Oğartın** yukarıdan, üstten, yüksekten. ~ *barıb töbentin kaytdık*: yukarıdan gidip aşağıdan döndük, *ala ~ ozub ketdile*: onlar yukarıdan geçip gittiler, ~ *buyurulğanğa köre*: yukarıdan emredildiğine göre, ~ *karamak*: yüksekten bakmak.
- Oğay** hayır, değil, bırak. *Ne ho, ne ~ de!*: ya evet, ya da hayır de!, *kerti zatha ~ deme*: gerçek şeye hayır deme, ~ *deb koydu*: hayır deyip kestirdi, ~ *ım çokdu*: karşı değilim, hayır demem, *kim ~ dedi*: kim hayır desin, kimse hayır demez, *teyri ~!*: vallahi hayır!, ~ *canım, bilmeyme*: hayır hayatım, bilmiyorum, ~, *aytmay madarıñ çokdu*: hayır, söylememe şansın yok, *anı ~, munu da caratmayma*: onu değil, bunu bile beğenmiyorum, ~ *aytsın!*: bırak söylesin!, *söleşgen ~ körürüm da kelmeydi*: konuşmayı bırak, görmek bile istemiyorum, *sen ~ men da barlıkma*: seni bırak, ben de geleceğim.
- Oğaylamak** reddetmek.
- Oğaylav** reddetme.
- Oğaylavçu** reddedici, olumsuz (gram.), negatif. ~ *koşak*: olumsuzluk eki.
- Oğaysız** uyumlu, noksansız, uygun. ~ *adam*: uyumlu adam.
- Oğese** yoksa. *Soslannı üyleneninin eşitmeymi turasa ~?:* Soslan'ın evlendiğini duymadın mı yoksa?, *köknümü saylaysa, ~ kızılınımi?:* maviyi mi tercih ediyorsun, yoksa kırmızıyı mı?, *çaşçık kelmeymi kallıkdı ~?:* çocuk gelmeden mi kalacak yoksa?.
- Oğuna** hatta, dahi, bile, tek, iken, hemen. *Alay ~ bolsun*: tek öyle olsun, *barğan ~ et*: sen tek git, *alay ~ eteyik*: hatta öyle yapalım, *men ~ aytayım*: tek ben söyleyeyim, *sen ~ kel*: sen bile gel, *bılayda ~ aythan edi*: burada iken bile söylemişti, *osağat ~*: hemen derhal, *busağatdan ~ barlıkma*: hemen derhal gideceğim, *biz büğün ~ kaytırıkbız*: biz hemen

- bugün döneceğiz, *ol kün ~*: hemen o gün, *körgeley ~*: görür görmez, *aşağanlay ~*: yer yemez, *eşitgeley ~ bilgenedim*: duyar duymaz bilmiştim.
- Oğunak** bk. oğuna.
- Oğunakğa** bk. oğuna.
- Oğur** uğur, talih, baht. *~ bıla kel*: uğurunla gel, *~ tügü bar ese va*: uğur tüyü varsa ya, *ol bizge ~ keltirlikdi*: o bize talih getirecek.
- Oğuramak** hoşlanmak, benimsemek, tasvib etmek. *Biz etgen onovnu bek oğuramağança körünedi*: bizim verdiğimiz kararı tasvib etmemiş gibi görünüyor, *kesine buyurulğan işni çirt oğuramadı*: kendisine buyurulan işi hiç benimsemedi, *Soslan bek oğuramay söleşdi*: Soslan pek hoşlanmadan konuştu, *oğuramağan karav*: olumsuz bakış, *Tavkan oğuramağan köz bıla karaydı*: Tavkan olumsuz bakıyor.
- Oğurav** benimseme, tasvib etme, kabullenme, olumlu karşılama.
- Oğurlu** uğurlu, cana yakın, kademli, uyumlu, munis. *~ adam*: munis adam, *anamı ~ közlerin unutmayma*: anamın cana yakın gözlerini unutmuyorum, *~ mal*: uğurlu hayvan, *~ bolsun!*: hayırlı olsun!, uğurlu olsun!, *Allah ~ etsin!*: Allah uğurlu etsin!; *~ konak kelse, buvaz koyuñ egiz tabar*: uğurlu misafir gelse, gebe koyunun ikiz doğurur (a.s.).
- Oğursuz** uğursuz, zalim, hırçın, yırtıcı, sert. *~ adam*: sert adam, *~ bet*: hırçın surat, *~ kayın ana*: sert kaynana, *~ iynek*: hırçın inek, *~ konak kelse, koyuñ börü çabar*: uğursuz misafir gelirse, koyununa kurt saldırır (a.s.), *katınıñ ~ bolsa, arbaziña it takma*: karın zalim olursa, avluna köpek bağlama (a.s.).
- Oğursuzlanıv** hırçınlaşma, sertlenme.
- Oğursuzlanmak** hırçınlaşmak, sertlenmek.
- Oğursuzluk** uğursuzluk, hırçınlık, sertlik, yırtıcılık. *Anda bir ~ bardı!*: onda bir hırçınlık varki sorma!.
- Oh** oh, of, ah. *~ Allah!*: of Tanrım!, *~ deb çaşaydıla*: oh deyip yaşıyorlar, *endi ~ de!*: artık oh çek!.
- Oho** oho (ünlem).
- Ok** 1. ok, mermi, gülle. *Tob ~*: top mermisi, gülle, *~ tiymek*: okun isabet etmesi, *sadak ~*: yay oku, *~ cara*: kurşun yarası. 2. tohum, sperm. 3. iğne. *Bal çibinni ~u*: bal arısının iğnesi.
- Oka** sırma, yaldız, kıymetli metallerin lifi (altın lifi, gümüş lifi). *~ halı*: altın iplik, gümüş iplik, *~ çaliv*: sırma iplikle örülmüş bağ, *altın ~*: altın sırma, *kümüş ~*: gümüş sırma, *~ soğuv*: sırma iplikle dokuma, *~ börk*: simle işlenmiş başlık, sırma başlık, *~ kumaç*: simli kumaş, sırmalı kumaş, *~ tigiv*: sırma iplikle işleme yapma.
- Ok-tob** silah-cephane.
- Okuğan** okumuş, okuyan, bilgili. *~adam*: bilgili adam, *~nı beti carık, kölü bazık*: okumuşun yüzü aydınlık, gönlü kavi (deyim).
- Okumak** okumak, tahsil görmek. *Kitabı artına deri okudum*: kitabı sonuna kadar okudum, *içinden ~*:

sessiz okumak, *okuy-caza bilgen*: okuma-yazma bilen, *ecikleb ~*: heceleyerek okumak, *okub boşamak*: okuyup bitirmek, *üniversitetde ~*: üniversitede okumak, *okuğan, iyne bıla kör kazğançadı*: okumak (tahsil), iğne ile çukur kazmak gibidir (a.s.).

Okuna bk. oğuna.

Okuv okuma, tahsil, tedrisat. *Orta ~*: orta tahsil, *miyik ~*: yüksek tahsil, *~u bolğan adam*: tahsilli adam, *~ almak*: tahsil görmek, *~ bermek*: tedris etmek, öğretmek, tahsil vermek, *~ cıl*: öğrenim yılı, *~ kerekle*: tedrisat araç-gereçleri.

Okuv-bilim tahsil-ilim.

Okuv-cazma okuma-yazma. *Ana tilde ~*: ana dilde okuyup yazma.

Okuvçu okuyucu, öğrenci.

Okuvlu tahsilli, okumuş.

Okuvluluk okumuşluk, tahsillilik.

Okuvsuz okumamış, tahsilsiz.

Ol o (işaret sıfatı, şahıs zamiri). *~ kesi*: o kendisi, *~ aythan bolsun*: onun dediği olsun, *~ barın ozar*: o hepsini geçer, *~ da sen da keligiz*: o da sen de gelin, *~ adam*: o adam, *~ biri*: öbürü, *~ biyağı*: o deminki, *~ zaman*: o vakit, *~ canında*: o tarafında, *~ keçe*: o gece, *~ kün oğuna*: o gün hemen, *~ kimdi?*: o kim?, *~ aythanıñ*: o dediğin, *~ dünya*: öbür dünya, *~ deb bu deb*: o diye bu diye, şöyle böyle diyerek.

Oliy vali.

Oliylik valilik.

Ollahiy vallahi.

Ollahiy-billahiy vallahi-billahi.

Ollahiy-Kerim vallahi-Kerim.

Olsağat o saat, hemen, derhal, çabucak. *~ cetdi*: hemen yetişti, *~ keldi*: çabucak geldi, *~ oğuna*: hemen o anda, hemen derhal.

Olsağatçıkda bk. olsağatda.

Olsağatda o anda, o zaman, o vakit, o esnada. *~ soruvçular ceterler, ariv halda soruv-sual eterler*: o anda soru (melekleri) yetişirler, güzel halde sorgu-sual ederler (beyit).

Olsağatdan bk. olsağat.

Olsağatlay bk. olsağat.

Oltan oltan, tabanlık. *Çarık ~*: ayakkabı altlığı (tabanlığı), *anı ~ıma da sanamayma*: onu ayakkabılarımın altlarına bile saymıyorum (onu hiçe sayıyorum).

Olturğan oturan, bekleyen. *~ cerinde onov et da tur!*: oturduğun yerde emir verip duruyorsun!, *~ kız oka tiger*: (evde) bekleyen kız sırma işler (deyim), *~ın tolturğan*: oturduğu yeri batıran (deyim), *~ kız orunlu*: ağırbaşlı (oturaklı) kız kendine layık yeri bulur (deyim), *~nı it kabmaz*: oturanı köpek ısırmaz (deyim).

Olturmak oturmak, yerleşmek, ikamet etmek. *Tabcanğa ~*: koltuğa oturmak, *cerge ~*: yere oturmak, *berlakğa oltur*: beri tarafa otur, *oltur bir kesek, nek aşığasa*: otur biraz, niçin acele ediyorsun, *ertdenbılağa deri olturduk*: sabaha kadar oturduk, *olturub turmak*: oturup durmak, *bılayğa el ertde olturğandı*: buraya köy eskiden yerleşmiş, *üyde ~*: evde oturmak, *ol bizni tiyrede olturadı*: o bizim mahallede ikamet ediyor.

Olturuv ikamet etme, oturma, yerleşme.

Omak süslenmiş, gösterişli, cafcaflı, zarif, nazlı. ~ *adam*: gösterişli adam, ~ *kiyini*: şık giyinme, ~ *tişiriv*: süslü kadın, ~ *sözle*: gösterişli sözler, ~ *söleşgen adam*: cafcaflı konuşan adam, ~ *caş*: zarif genç, *asırı* ~: aşırı süslü, ~ *tartmak*: kurumsatmak, çalım satmak, *tögeregine* ~ *tarta baradı*: çevresine çalım satarak gidiyor, *uruşuvğa* ~ *tarta turadı*: çekişmeye niyet edip duruyor, *ol kesin* ~ *körgüztürge küreşedi*: o kendini zarif göstermeye çalışıyor, ~ *sabiyçik*: nazlı bebek.

Omaklamak süslemek, bezemek. *Bayramnı allı bıla boğannı omaklağandıla*: bayram öncesi her tarafı süslemişler, *tişiriv üsün-başın omaklab baradı*: kadın üstünü-başını süsleyerek gidiyor, *ol üyün bek omaklağandı*: o evini çok bezemiş.

Omaklanıv çalım lanma, nazlanma, cilvelenme, şaklabanlık etme.

Omaklanmak çalım lanmak, böbürlenmek, nazlanmak, şaklabanlık etmek, cilvelenmek. *Adamlanı allında omaklana turma*: insanların önünde çalım satıp durma, *omaklanma da aşa*: nazlanma da ye, *omaklanıv harkesni küldürürge küreşedi*: şaklabanlık ederek herkesi güldürmeye çalışıyor, *omaklanıv katın*: cilvelenen kadın, *kızçık anasına omaklanadı*: kız çocuğu anasına naz ediyor.

Omaklav süsleme, bezeme.

Omaklık şıklık, zariflik, süslülük, çalımlılık. *Anı ~ı cer caradı*: onun şıklığı yer yarıyor (deyim), *anı ~ı kayda kallık edi!*: onun çalımlılığı nerde kalacaktı!, ~ *bıla belgili tişiriv*: şıklığı ile ünlü kadın.

Omurav omur, zincir kemiği. *Bel* ~: bel omuru, *boyun* ~: boyun omuru, *kulsüymez* ~: kuyruk sokumunu meydana getiren omurların herbiri ("kölelerin sevmediği omur" anlamının verilmesi şundandır: eski Karaçay'da koyun parçalara ayrılarak toptan pişirilir ve aile fertlerine belli parçalar hisse olarak verilir; *kulsüymez omurav* hem lezzetli hem de eti az olduğundan kölelere verilmezmiş. Bunun için bu ad verilmiştir.), *kegey* ~: bel omuru (yanlarındaki çıkıntılardan dolayı bu isim verilmiştir), *şeşe* ~: sırt omuru, ~ *cilik*: omurilik, ~ *süyek*: omurga, ~ *la*: omurlar.

Omuravlu omurlu, omurgalı. ~ *canıvarla*: omurgalı hayvanlar.

Omuravsuz omurgasız. ~ *canıvarla*: omurgasız hayvanlar.

On on (sayı). ~ *bıla carım*: onbuçuk, ~ *dan biri*: onda bir, *cıyırma bıla* ~: yirmi ile on (otuz), ~ *dan artık*: ondan fazla, ~ *la bıla*: onlarca, ~ *başlı üydegi*: on başlı aile, ~ *kat*: on misli, ~ *kere*: on kere, ~ *barmak*: on parmak, ~ *bir*: onbir, ~ *eki*: oniki, ~ *üç*: onüç, ~ *tört*: ondört, ~ *beş*: onbeş, ~ *altı*: onaltı, ~ *ceti*: onyediyedi, ~ *segiz*: onsekiz, ~ *toğuz*: ondokuz.

Onavlan on kişi.

Onov müzakere, istişare, karar, tavsiye, akıl, öğüt. ~ *bıla boluşuv*:

akıl vererek yardım etme, öğütle yardım, *~keniş olmak*: istişarede bulunmak, müzakere etmek, fikir teatisinde bulunmak, *~sormak*: akıl danışmak, fikir almak, *oyumsuz ~*: düşünülmeden verilen karar, *~uñ nedi?*: kararın nedir?, *~uñu ayt*: fikrini söyle, *~begitmek*: karara varmak, mutabık kalmak, karar vermek, *~tındırmak*: kararlaştırmak, sonuca varmak, halletmek, *~etmek*: karar vermek, akıl vermek, müzakere etmek, *~da aylanmış adam*: yöneten adam, idareci, danışılan kimse, *~nu cürütgen adamla*: yönetici kadro, yöneten kişiler, *~nu süygen*: danışmayı seven, istişare etmekten hoşlanan, *~nu kolda tutmak*: yönetimi elde tutmak, karar verme yetkisini elde tutmak.

Onovçu danışman, müşavir, yönetici, idareci, akıl hocası. *Kıral ~la*: devlet yöneticileri, *~adam*: idareci adam, *el ~*: köy yöneticisi, *işigizni üsünden ~ğuz kimdi?*: işiniz hususunda danışmanınız kimdir?, *~køb bolsa, iş artha kalır*: akıl veren çok olursa, iş aksar (a.s.).

Onovçuluk danışmanlık, yöneticilik.

Onovlaşiv istişare etme, müzakere etme, görüşme, karara varma.

Onovlaşmak istişarede bulunmak, müzakere etmek, karara varmak, mutabakata varmak. *Tambila keterge deb onovlaşmışımız*: yarın gitmek için mutabakata vardık, *onovlaşib begitdik*: istişare ederek kesinleştirdik, görüşerek anlaştık, *cıyluvnu üsünden ~etiv*: toplantı

hakkında karara varma, *onovlaşib boşamak*: karar verip bitirmek.

Onovluk istişare edilecek, karar verilecek, akla muhtaç. *~işibiz bardı*: istişare edilecek işimiz var, *ol ~bolub turadı*: o akıl almaya muhtaç durumdadır.

Onovluk kararlılık.

Onovsuz kararsız, istişaresiz.

On 1. sağ. *~canı*: sağ tarafı, sağ yanı, *~canıña*: sağ yanına, *~kol*: sağ el, *~a aylanmak*: sağa dönmek, *~canıña aylan*: sağ tarafına dön, *~köz*: sağ göz, *~koluñ ceñillik etse, sol koluñ bila sabırlık sal*: sağ elin vurmaya kalkarsa, sol elinle engel ol (a.s.), *~koluñ bila bersen, sol koluñ bila alırsa*: sağ elinle verirsen, sol elinle alırsın (deyim). 2. güç, takat, mecal, derman, imkan, fayda, yarar, faydalı, yararlı, tesirli, kâr, kazanç. *Avruv anı ~un alğandı*: hastalık onu takatten düşürmüş, *sabiyleni uvaklığı analarına iş eterge ~bermedi*: çocukların küçüklüğü analarına iş yapma imkânı vermedi, *anı okurğa ~u bardı*: onun okumaya imkânı var, *~u bolğan*: imkânı olan, *~un tabsam keterikme*: imkânını bulursam gideceğim, *bu bizge ~iş bollukdu*: bu bize yararlı (bir) iş olacak, *men munu ~körüb saylağanma*: ben bunu faydalı görerek seçtim, *etgenim ~bolmadı*: yaptığım kâr sağlamadı, *bu iş bizge ~bermezge caravludu*: bu iş bize yarar sağlamıyacağına benzer.

Onan 1. solan, soluk. *~bet alğan*: soluk renk alan, soluklaşan. 2.

onan, işi iyi giden, ilerleyen, güçlenen. ~ *üydegi*: güçlenen aile, ~ *lağa nöger bolğun!*: talihi iyi olanlara arkadaş ol! (dua).

Oñanlık 1. solukluk. 2. onmuşluk, talihlilik, gelişmişlik.

Oñariv yükselme, zenginleşme.

Oñarmak yücelmek, zenginleşmek, yükselmek, güçlenmek.

Oñartmak yükseltmek, zenginleştirmek, güçlendirmek. *Teyri oñartsın!*: Tanrı zenginlik versin!, Tanrı yüceltsin!.

Oñayğan onan, gelişen, güçlenen, iyileşen, zenginleşen. ~ *iş*: gelişen iş, ~ *adam*: güçlenen adam, zenginleşen adam.

Oñayiv düzelme, iyileşme, onma, gelişme, zenginleşme.

Oñaymak gelişmek, güçlenmek, zenginleşmek, onmak. *İşibiz oñayıb baradı*: işimiz düzeliyor, işimiz gelişiyor, *sabiy oñayıb başlağandı*: çocuk gelişmeye başladı, *oñayırğa unamağan iş*: onmak istemeyen iş, gelişmek bilmeyen iş, *ala endi oñayğandıla*: onlar artık zenginleştiler.

Oñçu sağcı. ~ *parti*: sağcı parti.

Oñdurmak 1. soldurmak. 2. solgun hale getirmek, zayıf düşürmek. *Sabiyge avur iş etdirib oñdurğansa*: çocuğa ağır iş yaptırarak solgun hale getirmişsin.

Oñlamak üstesinden gelmek, hakkından gelmek, yenmek. *Men anı oñlarma*: ben onun hakkından gelirim, *anı avruv oñlağandı*: onu hastalık yiyip bitirmiş, *cavnu oñladık*: düşmanın hakkından geldik.

Oñlav hakkından gelme, haklama, yenme.

Oñlu üstün, âlâ, güçlü, faik. *Bu andan ~ tuldü*: bu ondan üstün değil, ~ *bolmak*: üstün olmak, ~ *adam*: üstün adam, ~ *cazivçu*: güçlü yazar, ~ *nu süygeni köb*: güçlü (adamın) seveni çok, *kesin ~ körmek*: kendini üstün görmek, ~ *bolsağ kim da tanıydı*: güçlü olursan herkes tanır (deyim), ~ *bıla küreşsen cazık eter, oñsuz bıla küreşsen sıyıñ keter*: güçlü ile uğraşırsan ezilirsin, güçsüz ile uğraşırsan küçülürsün (a.s.).

Oñluluk üstünlük, faikiyet.

Oñmağan onmayan, işi rast gitmeyen, gelişmeyen, ilerlemeyen. ~ *adam*: onmayan adam, ~ *lağa nöger boldur sen da*: onmayanlara arkadaş oldun sen de.

Oñmağanlık talihsizlik, işi ters gitmeklik, onmayanlık.

Oñmak 1. solmak, rengi atmak, zayıf düşmek, solgunlaşmak. *Kiyimni beti oñandı*: elbisenin rengi solmuş, *künde oñan*: güneşte solmuş, *sen bilay nek oñub kalğansa?*: sen niçin böyle solgunlaşmışsın?. 2. onmak, ilerlemek, gelişmek, işi iyi gitmek, fayda görmek. *Ol etgen işinden oñmadı*: o yaptığı işten fayda görmedi, *sen oñub kaldır da!*: senin başına devlet kuşu kondu!, *ala endi oña tebreğendile*: onlar artık ilerlemeye başladı, *aythanır bolmasın, başır oñmasın*: dediğin olmasın, işin onmasın (kargı), *oñmay kallık!*: onmuyasica!, işi rast gitmeyesice! (beddua), *oñmağanña hapar sorma*:

- onmayana haber sorma (a.s.),
Teyri oñdursun!: Tanrı işini rast getirsin!.
- Oñmav** onmama, ilerlememe, işi rast gitmeme.
- Oñmazlık** onmıyacak, gelişmiyecek, ilerlemiyecek. ~ *iş:* ilerlemiyecek iş, ~!/: oñmıyasıca!.
- Oñsunmağan** hoş görmeyen, hoşlanmayan.
- Oñsunmak** hoşlanmak, memnun olmak, hoşuna gitmek. *Asırı bek oñsunnañça körünedi:* aşırı derecede memnun olmuş gibi görünüyor, *ol alğan savğasına oñsunub işara edi:* o aldığı hediyeye memnun olarak tebessüm ediyordu, *oñsunmay karaydı:* hoşlanmadan bakıyor, *ol oñsunmağanın tanıtdı:* o hoşnut olmadığını belli etti.
- Oñsunuv** hoşlanma, hoşnut olma, memnun olma.
- Oñsuz** güçsüz, zayıf, takatsiz, çelimsiz, yoksul, biçare, kimsesiz. *Andan bu ~du:* ondan bu güçsüz, ~ *bolmak:* güçsüz olmak, *avruv anı ~ etgendi:* hastalık onu takatsiz bırakmış, ~*ğa cak cok:* güçsüze (zayıfa) itibar yok (a.s.), ~*nu çarhı akırın töñereydi:* fakirin çarkı yavaş döner (a.s.), ~*nu ülüşü tepsı túb:* fakirin hissesi sofraya artığı (deyim), *aman ~ğa öç bolur:* kötü adam kimsesize tebelleş olur.
- Oñsuzluk** güçsüzlük, zayıflık, fakirlik, kimsesizlik, gariplik.
- Oñuna** sağına, sağ tarafına, olumlu, müsbet. ~ *barmak:* sağına gitmek, sağ tarafına gitmek, sağa gitmek, *iş ~ baradı:* iş olumlu gidiyor.
- Oñuna-soluna** sağına-soluna.
- Oñuv** 1. solma, zayıf düşme, solgunlaşma. 2. onma, işi rast gitme, gelişme, zenginleşme.
- Op-sop** dangır-dungur, zart-zurt. *Ol ~ ete aylanadı:* o dangır-dungur edip dolaşılıyor.
- Opurak** (eski kelime) elbise. *Üy arıvu topurak, adam arıvu ~:* evi güzelleştiren toprak, insanı güzelleştiren elbise (a.s.).
- Orak** orak. ~ *orğan zaman:* orak biçme zamanı, ~ *ormak:* orakla biçmek, ~*nı zamanı:* orak zamanı, biçim zamanı.
- Orakçı** orakla biçen, orak sallayan, orakçı.
- Oraklamak** orak sallamak, orakla biçmek.
- Oraklav** orakla biçme.
- Oram** sokak. *Keñ ~:* geniş sokak, cadde, ~ *ayağı:* sokağın sonu, ~ *başı:* sokağın başı, *sabiyle ~ğa töğüldüle:* çocuklar sokağa döküldüler, ~*haparla:* sokak dedikoduları.
- Oramçı** sokağa düşmüş. ~*lağa sanav bolğan, eski tonña camav bolğan:* sokağa düşenlere ilave olan, eski kürke yama olan (deyim).
- Oramçık** küçük sokak. *Tar ~:* dar sokakçık.
- Oramtın** sokaktan. ~ *barayık:* sokaktan gidelim.
- Orayda** düşünlerde, mutlu günlerde genç erkeklerin toplu halde tuttıkları bir tempolu seslenişin içinde sık sık kullanılan sözcük. ~ *tartğan caşla:* orayda diye seslenen gençler, ~ *tavuş keledi:* orayda sesi geliyor, *oyra-oyra ~, o rivay rivay da ~!:* (bu sözcüklerin

- anlamı olmayıp tempolu şekilde seslenmede kullanılır.)
- Oraza** oruç. ~ *cabilğan kün*: orucun başladığı gün, ~ *açılğan kün*: orucun açıldığı (bittiği) gün, ~ *tutmak*: oruç tutmak, ~ *ay*: oruç ayı, ~ *bayram*: ramazan bayramı, ~ *avzum bıla aytama*: oruçlu ağzım ile söylüyorum.
- Orazlı** asil, necib, soylu. ~ *adam*: soylu adam.
- Orazlılık** asalet, soyluluk.
- Orça** kavgayı ayırma. ~ *ğa çabmak*: kavgacıları ayırmaya koşmak, ~ *etmek*: kavgayı durdurmak, kavg edenleri ayırmak.
- Orçalamak** kavgacıları ayırmak, kavgayı önlemek, araya girmek. *Beklan bıla Soslan birbirlerine millikların athanlarında orçalab ayırdım*: Beklan ile Soslan birbirlerine atılınca araya girerek ayırdım.
- Orçalav** araya girme, kavgacıları ayırma.
- Ormak** biçmek, tırpanlamak. *Buday ~*: buğday biçmek, *orak bıla ~*: orakla biçmek.
- Orman** ağaçlık, orman. (az kullanılır)
- Ornalğan** yerleşik, konmuş, oturmuş, yerleşmiş. ~ *halda çaşav*: yerleşik yaşama.
- Ornalıv** yerleşme, konma, kök salma, kökleşme.
- Ornalmak** kök salmak, kökleşmek, oturmak, konmak, yerleşmek. *Kabağında altın terek ornalsın!*: avlunda altın ağacı kök salsın! (dua), *bu el bılayda ertdeden beri*
- ornalıb turadı*: bu köy buraya eskiden beri yerleşip duruyor.
- Ornaşiv** bk. ornalıv.
- Ornaşmak** bk. ornalmak.
- Ornatıv** koyma, yerleştirme, oturtma, iskân etme.
- Ornatmak** koymak, yerleştirmek, oturtmak, iskân etmek. *Bağananı ornadırğa küreşedile*: direği yerleştirmeye çalışıyorlar, *köb terekle ~*: çok sayıda ağaç dikmek, *cañı coruknu ~*: yeni nizamı yerleştirmek, *üy ~*: ev yapmak.
- Ornuna** yerine, adına. *Anı ~ kim baradı?*: onun yerine kim gidiyor?, *Soslannı ~ men bersem bolmazmı?*: Soslan'ın adına ben versem olmaz mı?, *sav bol der ~ kıcırab ketdi*: sağol diyeceği yerde azarlayıp gitti, *birevnü ~ işlemek*: başkasının yerine çalışmak, *berir ~ alırğa izleydi*: vereceği yerde almak istiyor.
- Orta** orta, vasat, yarı, yarım, ara. *Aynı ~sı*: ayın ortası, *keçe ~*: gece yarısı, *elni ~ bıla ötdük*: köyün ortasından geçtik, *~biz amandı*: aramız kötü, *~dan beş cıl ötdü*: aradan beş yıl geçti, *~boylu*: orta boylu, *~tergev bıla*: ortalama hesaplama, *~mektab*: orta okul, *~kün*: perşembe, *~ğa salıv*: ortaya koyma.
- Ortadağı** ortadaki.
- Ortak** ortak, müşterek. ~ *ğa alıv*: ortağa alma, ortak alma, *sabanlanı ~ğa bergenme*: tarlaları ortak verdim, *~cerle*: müşterek araziler, *~atdan tay igi*: ortak attan tay iyi (a.s.), *~kiyim kiyme*, *~erni süyme*: ortak elbise giyme, ortak kocayı sevme (a.s.).

Ortakçı ortakçı, yarıcı.
Ortaklamak ortak almak, ortaklamak, ortak yapmak. *Ortaklap cer almak:* ortaklaşip yer almak.
Ortaklaşmak ortaklaşmak. *Ortaklaşa işleydile:* ortaklaşarak çalışıyorlar.
Ortaklav ortaklama, ortak alma.
Ortaklık ortaklık.
Ortalamak ortasına gelmek, yarılamak. *İşni ortalağanbız:* işi yarıladık.
Ortalav ortalama, yarılama.
Ortalık ara, müşterek, ortada, ortalık. *~da ne cürüydü?:* ortalıkta ne var?, *eki ~da armav boldula:* iki arada perişan oldular, *~ çaşav:* vasat hayat, sıradan hayat.
Ortançı ortancı, orta. *~ karnaş:* ortancı kardeş, *~ barmak:* orta parmak.
Ortasına ortasına, arasına, yarisına.
Ortasında ortasında, arasında, yarisında. *Kök bıla cerni ~:* gökle yerin arasında.
Orulmak biçilmek, tırpanlanmak, oraklanmak. *Orulğan buday:* biçilen buğday.
Oruluv biçilme, oraklanma.
Orun yer, mevki, yatak. *~ aliv:* yer alma, yerleşme, *~ beriv:* yer verme, *har zat ornuna caraşadı:* her şey yerine yakışır, *oltururğa ~ cokdu:* oturmaya yer yok, *ornundan kobarğa unamaydı:* yerinden kalkmak istemiyor, *~ koyuv:* yer verme, *birinci ~:* birinci mevki, *~ğa cativ:* yatağa yatma, *~ etiv:* yatak yapma, *açık ~:* münhal yer, açık yer, boş yer, *ol ~*

tolturdu: o yerini dolduruyor, *açha ~:* kasa, para konulacak yer, *cüzdan, kese, tuz ~:* tuzluk, *at ~:* ahır, *tavuk ~:* kümes, *koy ~:* ağıl, *buzov ~:* ineğin döl yatağı, *sabiy ~:* kadının rahmi, kadının döl yatağı, *tüşgen köget ornuna bitmez:* düşen meyve yerine konmaz (a.s.), *ornundan çıkğan kozunu börü aşar:* yerinden ayrılan kuzuyu kurt yer (a.s.). **Orunduk** karyola, yataklık. *~ art:* karyola arkılığı, *ağaç ~:* tahta karyola, *birevlen cathan ~:* bir kişilik karyola, *~ ayak:* karyola ayağı, *~ğa köre cabiv, kimıladağanğa köre tabiv:* yatağına göre örtüsü, çalışmasına göre kazancı.

Orunlaniv yerleşme.

Orunlanmak yerleşmek. *Bu el orunlanğanlı cüz cıl boladı:* bu köy yerleşeli yüz yıl oluyor, *talabala konak üyge orunlandıla:* talebeler misafirhaneye yerleştiler.

Orunlu yeri olan, mevkii olan, mevkili, makamlı, yerli yerinde, yataklı. *~ adam:* mevkili adam, *~ söz:* yerli yerinde söz, *eki ~ otov:* iki yataklı oda, *çetmiş ~ konak üy:* yetmiş yataklı otel.

Orunsuz yersiz, mevkisiz, gereksiz. *~ guruşka:* yersiz serzeniş, *~ söz:* yersiz söz.

Orus rus. *~ halk:* rus halkı, *~ caziv:* rus yazısı, *~ til:* rus dili, *~nu tuz arbası koyan tutar:* Rus'un tuz yüklü arabası, tavşan yakalar (rus sömürgeciliği başlayıp, Ruslar Kafkaslara iskân edilmeye başlanınca, rus hükümetinin onları nasıl himaye ettiğini göstermek için kullanılan ata sözü).

Orusça rusça.

Oruslu Rus, rus halkına mensup.

Oruv biçme, tırpanlama, hasat.

Oruzlama takvim (eski kelime).

Osağat hemen, derhal, o saat.

Soslan ~ oğuna cetdi: Soslan hemen o anda yetişti.

Osağatda o sırada, o esnada, o zaman. *~ oğuna belgili edi:* o zaman bile belli idi, *~ men gitçe edim:* o sırada ben küçüktüm, *~ körgele bolğandıla:* o esnada görenler olmuş.

Osağatdan hemen, derhal, o zamandan, o vakitten. *~ keldi:* derhal geldi, *~ beri saklayma:* o vakitten beri bekliyorum, *~ beri işsizme:* o zamandan beri işsizim.

Osağatlık hemen o sırada, hemen o esnada, o anda, o sırada. *~ sabır etgenim:* o esnada sabır göstermişim, *~ cuk aytmağanlıkğa unamağan edim:* hemen o sırada bir şey söylememekle beraber kabul etmemişim.

Osal kötü, fena, kalitesiz, yozlaşmış. *~ adam:* kötü adam, *~ bek ~:* çok fena, *~ anı üsü-başı ~dı:* onun üstü-başı fenadır, *~ malnı ağaçı ~ğa aylanğandı:* hayvanların yapıları (cinsleri) yozlaşmaya yüz tutmuş, *~ iş ~dan ~ğa baradı:* iş kötüde kötüye gidiyor, *~ bolmak:* kötüleşmek, fena olmak, *~ koyçunu kütgen koyu kotur bolur:* kötü çobanın güttüğü koyun uyuz olur (a.s.), *~ tenj avana kibikdi:* kötü arkadaş gölge gibidir (deyim), *~ şapa gircinnı külde unutur:* kötü aşçı ekmeği külde unutur (a.s.), *~ adam eteginden tutsa, kes da kaç:*

kötü adam eteğinden tutarsa, kes de kaç (a.s.).

Osallamak kötüleştirmek, fenalaştırmak, kalitesizleştirmek, yozlaştırmak, mahvetmek, berbat etmek. *Bilgisiz malçıla malnı osallatdıla:* bilgisiz hayvancılar hayvanları kalitesizleştirdiler.

Osallanıv kötüleşme, kalitesizleşme, yozlaşma.

Osallanmak kötüleşmek, kalitesizleşmek, yozlaşmak.

Osallav kötüleştirme, berbat etme, kalitesizleştirme.

Osallık kötülük, kalitesizlik.

Kumaçnı ~ı belgilidi: kumaşın kalitesizliği bellidir, *osal adamdan ~ kelir:* kötü adamdan kötülük gelir, *~ bıyılğı kozulanı ~ı meni sağış ettirdi:* bu yılki kuzuların kalitesizliği beni düşündürüyor.

Osetin (tegeyli) Oset, Osetin, osetin halkına mensup.

Osetinça osetçe, osetin dili.

Osetinli Osetli, oset halkından.

Osmaklamak ağız aramak, ağızdan kapmak. *Osmaklab söleşmek:* ağız arayarak konuşmak, *osmaklab bir kör, ne aytırkdi:* ağız arayarak bir bak, ne söyleyecek, *ol tashanı osmaklab ürendi:* o gizli (tertibi) ağız arayarak öğrendi.

Osmaklav ağız arama, ağızdan kapma, (ustalıkla) öğrenme.

Ospar kendini beğenmiş, mağrur, kibirli. *~ adam:* mağrur adam, *ol ~ ~ söleşedi:* o mağrur mağrur konuşuyor.

Osparlık mağrurluk, kendini beğenmişlik.

Ossalam-okelam vesselam-
elkelam.

Osuy vasi, vesayetine alan.

Osuyat vasiyet. ~ *etiv*: vasiyet
etme, ~ *kağit*: vasiyet senedi,
vasiyetname, ~ *acal keltirmez*:
vasiyet ecel getirmez.

Osuyluk vesayet, vasilik.

Ot 1. Ateş, od. *Şinkart* ~: alevle
yanan ateş, ~ *ağaç*: ocağı
karıştırmaya yarıyan ağaç (sırık), ~
başı: odanın ocağa yakın bölümü,
~ *ayağı*: odanın ocağa uzak
bölümü, ~ *cağa*: ocağın önü,
ateşin kıyısı (kenarı), ~ *carık*:
ateşten yayılan aydınlık, ~ *kötü*:
ocakta ateş yakılan bölüm, ~ *orun*:
ateş yakılan yer, ~ *almak*: ateş
almak (eskiden kibrit bulunmadığı
için ateşi olan evden biraz kor alınır
ve bununla ateş yakılırdı, bu
eyleme *ot alma* denir.), ~ *da*
cılınmak: ateşte ısınmak, ~
tamıziv: ateş yapma, *anı kolu* ~ *du*:
onun eli ateş (gibi), ~ *dan kölek*
kiymek: ateşten gömlek giymek,
eki ~ *nu arasında*: iki ateşin
arasında, ~ *töbesi bolluk!*: ateş
yiğini haline gelesice!, *cahanim*
~ *dan tolğun!*: cehennem ateşiyle
dol!, ~ *bolmağan cerden tütün*
çıkımaydı: ateş olmayan yerden
duman çıkmaz (a.s.), ~ *tamızsağ*
tütün çığar: ateş yakarsan duman
çıkır (deyim), ~ *dan çık da calınğa*
kir: ateşten çık da ise gir (deyim),
~ *suz calın bolmaz*: ateşsiz is olmaz
(deyim). 2. Ot, nebat (bu anlamda
nadir kullanılır). *Ak* ~: beyaz ot,
öpke ~: yaban karanfili, *kara* ~:
kara ot (yabani yulaf), *kızıl* ~: kızıl
kök (boya elde edilen bir bitki). 3.

Zehir, ağu. *Ölür* ~: öldürücü zehir,
~ *aşamak*: ağu yemek, ~ *berib*
öltürmek: zehir vererek öldürmek,
~ *u bolğan zatla*: zehirli şeyler, ~
aşağan itça: ağu yiyen it gibi.

Otcağa ocağın kenarı, ocak çevresi,
ocak önü. ~ *da oturub kolların*
cıltadı: ocak önünde oturup ellerini
ısıtıyor, *sabiyle* ~ *ğa basındıla*:
çocuklar ocak çevresine toplandılar
(üşüştüler).

Otlamak otlamak. *Malla otlarça*
hans çokdu: hayvanlar otlayacak
kadar ot yok, *kurmanlığım tavda*
otlağan kıyıkdi, meni çayım
tenlerinden miyıkdi: kurbanlığım
dağda otlayan geyiktir, benim
oğlum akranlarından üstündür
(ahmakça övünme).

Otlav otlama, otluk, otlanacak yer,
otlak. ~ *u bolğan cer*: otağı olan
yer, *bıyıl* ~ *igidi*: bu yıl otlak iyi.

Otlavlu otlaklı.

Otlu zehirli.

Otluk yakıt, mahrukat, yakacak. ~
taş: çakmak taşı, ~ *otun*: yakacak
odun.

Otov oda, yeni evlilerin kaldığı özel
oda, zifaf odası. ~ *kerek*: zifaf
odası eşyası, ~ *otdan toymaz*,
kelin hantdan toymaz: zifaf odası
ısıtmaktan doymaz, gelin
yiyecekten doymaz (a.s.).

Otun odun. ~ *carıv*: odun yarma,
çegetge ~ *keserge barıv*: ormana
odun kesmeye gitme, ~ *baylık*:
odun zenginliği, odun kapasitesi.

Otunçu oduncu. ~ *ölse otu-suvu*
kalır, maravçu ölse çakkıçı-kuvu
kalır: oduncu ölürse ateşi-suyu
kalır, avcı ölürse çakmağı-kavı kalır
(a.s.).

Otunluk odun olacak, odun için kullanılacak ağaç.

Otuz otuz. ~ *cıllık*: otuz yıllık, ~ *adam tirmen tarta, çarız adam bavğa ata*: otuz adam değirmen çevirir, yalnız adam ambara indirir (bilmece/dişler ve dil).

Otuzunçu otuzuncu.

Ov 1. aman, ah der gibi bir ünlem. ~ *carlı!*: ah garip!, ~ *mencarlı!*: ah ben garibim!. 2. kötü, beter. *Biri ~, biri kara şav!*: biri beter, öbürü bin beter!, ~ *bolluk!*: beter olasıca!.

Ov-şav of-pof, ah-uh, ~ *ete cıyğan malımı bir künde coydum*: ah-uh ederek topladığım malımı bir günde yitirdim, ~ *ete keddile*: ah-uh ede gittiler.

Oy 1. ey, hey, of, ah, hay. ~ *anam!*: of anne!, ~ *igisağan tav suvdan bir içeredim!*: ah keşke dağ suyundan bir içseydim!, ~ *kalay aman boldu*: ah nasıl da kötü oldu, ~ *Allah, ne eteyim?*: ey Tanrım, ne yapayım?, ~ *alan!*: hey arkadaş!, ~ *ertdenli beri kıcırama*, ~ *demeysel*: sabahtan beri sesleniyorum, ey demiyorsun, ~ *ana karnaşından it tilegen it bolsun, meni cavum da Biynögerley tub bolsun!*: hey dayısından it dilenen it olsun, benim düşmanım da Biynöger gibi yok olsun! (Biynöger Destanından), ~ *Allah razı bolsun!*: hay Allah razı olsun!, ~ *ağa talav tiysin!*: hay ona hastalık bulaşsın!, ~ *üyge igilik!*: hey eve iyilik (olsun)!, ~ *üyüne aşhılık kirlilik!*: hey evine yahşilik giresice!. 2. fikir, düşünce, rey, oy, mütâla. ~ *bıla çavavnu arasında baylam*: düşünce ile hayat arasında bağ, ~ *meni ~um başhadi*: benim

görüşüm (oyum) başkadır, *bizde da bardı bir ~*: bizim de var bir görüşümüz, *ne ~ğa keldigiz?*: hangi fikirde birleştiniz?, ~ *çetmegen cerde boy çetmez*: fikir yetişmeyen yere boy yetişmez (a.s.).

Oydara ~*sından tüşüb turmak*: bomboş yan gelip durmak, yan gelip yatmak (deyim).

Oydemez sessiz, sessiz sedasız, sesi çıkmayan.

Oydurmak yıktırmak. *Eski üynü oydurub çarızırğa izleyme*: eski evi yıktırıp yeniletmeyi istiyorum.

Oyduruv yıktırma.

Oylağan fikreden, düşünen. ~ *adam*: düşünen adam.

Oylamak tefekkür etmek, düşünmek. *Oylab söyleşmek*: düşünerek konuşmak, *oylamay aytmak*: düşünmeden söylemek, *oylab cuvab tabmak*: düşünerek cevap bulmak.

Oylanıv düşünülme, düşünülüp taşınılma, düşünceye dalma, kendini tefekküre verme.

Oylanmağan tefekkür etmeyen, düşünmeyen.

Oylanmak (kendini) tefekküre vermek, (kendini) düşünceye vermek, düşünölmek, düşünölüp taşınılmak. *Artıbiz kalay bollukdu deb oylanama*: sonumuz nasıl olacak diye tefekküre dalıyorum, *oylanmağan adam kertini tabalmaz*: kendini tefekküre vermeyen adam gerçeği bulamaz, *oylanğanı cüregi cumuşar*: tefekkür edenin yüreği yumuşar, *men bu işni üsünden bir kesek oylanğanma*: ben bu iş hakkında

biraz düşündüm, *allından oylanıb etilgen iş*: önceden düşünülüp taşınılarak yapılan iş, *oylanıb onovlaşırğa kerekdi*: düşünülerek taşınılarak karara varmak lazım.

Oylanmay düşünmeksizin.

Oylaşiv akıllanma, ibret alma, akıl yorma, kendine gelme.

Oylaşmak kendine gelmek, aklını başına toplamak, nadim olmak, akıllanmak, akıl yormak. *Endi sabiylikden ozğansa, bir kesek oylaş balam*: çocukluktan artık çıktın, biraz aklını başına topladım, *ol etgen hatalarına oylaşgança körünedi*: o yaptığı hatalardan pişman olmuş gibi görünüyor, *bir kesek oylaş!*: biraz aklını başına topladım!, *bu sözlege oylaşğiz eşitgenle, çarhlarına taza kulluk etgenle*: bu sözlere akıl yorunuz işitenler, nefislerine taze kulluk edenler (dini manzumeden).

Oylav düşünme, tefekkür.

Oymak yıkmak, çökertmek. *Hunanı oydu*: duvarı yıktılar, *eski üynü oyub, çarjıtırğa izleyme*: eski evi yıktırıp yeniletmek istiyorum, *caraşhan işlerin oydu*: yoluna giren işlerini yıktılar.

Oymak yüksük.

Oymat ~ ~: yer yer, mevzii, aralıklı, alacalı, *cajur ~ ~ cavadı*: yağmur mevzii yağıyor, *terezele ~ ~ buzlağandıla*: pencereler yer yer buz tutmuş, *buday saban ~ ~ zıgıt etgendi*: buğday tarlası alacalı yeşermiş. **Oynab** (*oyynamak* masterından) oynuyarak, şaka ederek, şakacıktan. *~ aytdım*: şakacıktan söyledim.

Oynağan oynayan. *~ sabiyleni köremise?*: oynayan çocukları görüyor musun?, *~ bilet*: müşterek bahis bileti, toto kuponu, piyango bileti.

Oynamak oynamak, şaka yapmak, eğlenmek, oyalanmak, oyun çıkartmak. *At üsünde ~*: at sırtında oyun çıkartmak, *buğunçak ~*: saklanbaç oynamak, *oynay-küle*: güle-oynaya, *aşık ~*: aşık oynamak, *birev bila ~*: başkasıyla oynamak, *erikginçi aşık oynadık*: usanincaya kadar aşık oynadık, *amma allında gıkka oynar*: dadi önünde bebek oynar (bilmece/yün eğirme işi), *ot bila oynama!*: ateşle oynama!, *oy nab söleşen da oylab söleş*: şaka konuşsan bile düşünerek konuş (a.s.).

Oynav oynama, şaka yapma, eğlenme, oyalanma. *~nu koy da ceñil kel!*: oyalanmayı bırak da çabuk gel!.

Oynavçu oyuncu, oynayıcı. *Cibde ~*: ipte oynayıcı (ip cambazı), *teatrdı ~*: tiyatro oyuncusu.

Oynavçuluk oyunculuk.

Oynavuk hareketli, kıpır kıpır, oynak. *~ közle*: hareketli gözler, fırıldak gözler.

Oyra düğünlerde çıkarılan bir ses, bir nara. "hehehey" der gibi, şarkılarda, manzumelerde de çok kullanılır. *~ kökge bashıç salğanma, kökte bulutlanı çaçarğa*: hehey, göğe merdiven dayadım, gökte bulutları dağıtmaya (beyit).

Oysuramak bayılmak, kendinden geçmek. *Oysurab kalmak*: bayılıvermek, *Soslan teli avruvğa tutulub oysurab catadı*: Soslan,

tifoya yakalanarak baygın yatıyor, *oysurab ciğılmak*: bayılarak yere düşmek, *at karnına urub caşçıkını oysurattı*: at karnına vurarak çocuğu bayılttı.

Oysurav bayılma, kendinden geçme, baygınlık.

Oysuravuk kendinden geçici, bayılıcı, çabuk bayılan.

Oysuz akılsız, zekâsız, düşüncesiz, ihtiyatsız, tedbirsiz. ~ *adam*: akılsız adam, ~ *cigitlik*: tedbirsiz yiğitlik, ~ *işge katışmazğa kerekdi*: düşüncesizce yapılan işe karışmamak lazım.

Oyulğan 1. yıkılan, yıkılmış, çökmüş. *Üynü sürtülgeni oyulğandı*: evin sıvası yıkılmış (dökülmüş), *huna oyulğandı*: duvar yıkılmış. 2. oyulmuş, oyulan. *Cağanı ~ı*: yakanın oyulması, *ceşni ~ı iyi tüşmegendi*: yenin oyulması iyi düşmemiş.

Oyulmak yıkılmak, göçmek. *Üy oyulub baradı*: ev yıkılıp gidiyor, *sürtülgen oyulub tüşdü*: sıva göçerek düştü, *car oyulğança*: yarın göçmesi gibi, *car oyuldu*, *tana ürkdü*, *kabırğasından kan bürkdü*: yar göçtü, dana ürktü, kaburgasından kan fıskırdı (bilmece/gök gürültüsü, rüzgar, yağmur), *başlağan işiñ oyulmasın*: başladığın işin yıkılmasın (ters gitmesin), *nek oyulğansa alay?*: niye yıkılmışsın öyle?, *oyulub kalırğa hazırdı*: yıkılıvermeye hazır, *oyulur car çıpçık ayağından*: yar göçecek olursa serçe ayağı sebep olur (a.s.).

Oyulmazlık yıkılmıyacak, sağlam. ~ *kala işlegendile*: yıkılmıyacak kale yaptılar.

Oyuluv yıkılma, göçme, çökme.

Oyum düşünce, fikir. *Seni ~uñ tüşdü*: senin düşüncen doğru, ~ *etmek*: düşünmek, ~ *etmey söleşgen*: düşünmeden konuşan, ~ *aytmak*: fikir söylemek, *meni ~uma köre*: benim düşünceme göre, *sağışdan ~ çığar*: düşünceden fikir çıkar, *bir ~da tohtaşiv*: bir fikirde birleşme, ~ *suz cürügen acalsız ölür*: düşüncesiz yürüyen ecelsiz ölür (a.s.).

Oyumlamak bk. oyumlanmak.

Oyumlanıv düşünme, düşünüp taşınma, derin derin düşünme, düşünüp karar verme.

Oyumlanmak düşünmek, düşünceye dalmak, derin derin düşünmek, düşünüp kararlaştırmak. *Ol oyumlanıb turadı*: o düşünceye dalıp duruyor, *sen anı üsünden bir kesek oyumlan*: sen onun hakkında biraz düşün, *alay eterge oyumlandık*: öyle yapmayı düşünüp kararlaştırdık.

Oyumlu düşünceli, düşünen. ~ *oyum aytır*: düşünen düşünce (fikir) söyler, ~ *oyum tabar*: düşünen fikir bulur, ~ *adam*: düşünceli adam, ~ *söleşiv*: düşünceli konuşma.

Oyumluluk düşüncelilik.

Oyumsuz düşüncesiz. ~ *adam*: düşüncesiz adam, ~ *cürügen*: düşüncesiz hareket eden, ~ *aylanğan ağaznı başı hunada kalır*: düşüncesizce yürüyen gelinciğin (bir hayvan) kafası duvarda kalır

(a.s.), ~ *atlağan acalsız ölür*: düşüncesiz adım atan ecelsiz ölür (a.s.).

Oyumsuzluk düşüncesizlik, ölçsüzlük.

Oyun oyun. *Aşık ~*: aşık oyunu, ~ *oynav*: oyun oynama, ~ *buzğan*: oyun bozan, ~ *ıa burmak*: oyuna (şakaya) çevirmek, ~ *körgüzmek*: oyun göstermek, ~ *etmek*: oyun etmek, *sabiy ~*: çocuk oyun, *top ~*: top oyunu.

Oyuncak oyuncak. *Birevge ~ bolmak*: başkasına oyuncak olmak, ~ *göroh*: oyuncak tabanca.

Oyuncu oyuncu.

Oyuv 1. işleme, desen. *Kiyizni ~u*: keçenin deseni, *cabıvnu ~un caratdın mı?*: perdenin işlemesini beğendin mi?, *culduz ~*: yıldız şeklinde desen, ~ *ları bolğan kumaç*: desenli kumaş, ~ *salıv*: işleme koyma, ~ *tigiv*: işleme yapma. 2. yıkma, çökertme.

Oyuvlamak şekil vermek, desenlemek, işleme işlemek.

Oyuvlav şekil verme, desenleme.

Oyuvlu işlemeli, desenli. ~ *ala kıtay*: desenli basma, ~ *tereze cabıv*: işlemeli pencere örtüsü.

Oyumsuz desensiz, işlemesiz.

Ozdurmak geçirmek, geçirtmek, yendirmek, ileri götürmek, haddi aşımak, dozunu kaçırmak, aşırıya kaçmak. *İşlevde kesin nögerlerine ozdurdı*: işte kendisini arkadaşlarına geçirtti, *erişivde kesinji ozdurdı*: müsabakada kendini geçirttin, *mallanı köpürden ozdurdık*: hayvanları köprüden geçirttik, *sen ozdurub iydiñ da!*: sen dozu kaçırdın ama!, *sen*

mardanı ozdurdı: sen ölçüyü kaçırdın.

Ozduruv geçirme, geçirtme, yendirme, aşırı gitme, ileri gitme, dozu kaçırmak, haddi aşma.

Zamannı ~: vakti geçirme, *aşarıknı ~*: yemeği aşırı kaçırmak.

Ozğan geçen, yenen. ~ *ömürleden kalğan*: geçen çağlardan kalan, *közüvü ~ iş*: vakti geçen iş, ~ *arivluk*: olağanı aşan güzellik, ~ *ömür*, *akğan suv*: geçen ömür, akan su (deyim), ~ *cañurğa camçı alıb çabhança*: geçen yağmura yamcıyı alıp koşuyormuş gibi (deyim), ~ *işge kar cavar*: geçen işe kar yağar (deyim).

Ozğun hafif, yırtık, hayasız, utanmaz, laubali, aşırı, süper. ~ *kılık*: laubali karakter, ~ *söleşgen*: laubali konuşan, ~ *tişiriv*: hafif kadın, ~ *atlağan kızını sıyı bolmaydı*: hafif davranan kızın saygınlığı olmuyor, ~ *akıl*: süper akıl, ~ *pahmu bıla ~ cigitlik adamnı başına kayğı*: süper zekâ ile süper yiğitlik insanın başına bela (a.s.).

Ozğunlanıv laubalileşme, hayasızlaşma.

Ozğunlanmak laubalileşmek, hafiflenmek, hayasızlaşmak.

Ozğunluk hafiflik, laubalilik, hayasızlık, yırtıklık.

Ozğur üstün, süper, faik. ~ *küç*: süper güç, *biri birinden ~*: biri birinden üstün, ~ *küçü bolğan adam*: süper kuvveti olan adam.

Ozğurluk üstünlük, faikiyet.

Ozmak geçmek. *Ozub ketmek*: geçip gitmek, *erişivde ~*: müsabakada geçmek, *alğa ~*: öne

geçmek, *canlab ~*: yanından geçmek, *katı bıla ~*: yanından geçmek, *üsü bıla ~*: üstünden geçmek, *ozub barmak*: geçmekte olmak, *ala bılaydan ozub baradıla*: onlar buradan geçmektedirler, *bolcal ozdu*: mühlet geçti, *ozma!:* ileri gitme!, haddi aşma!, *terj üleş da kişige ozmasın*: denk paylaşır da kimseye hak geçmesin, *sarja bu ozub bollukdu*: sana bu fazla bile olacak, *kesibizden ozarık mal aşıbız cokdu*: kendimizden artacak hayvan yemimiz yok, *sözge ~*: lafta geçmek.

Ozuv geçme, yenme. *İşde ~*: işte geçme, *mardadan ~*: haddi aşma, *erişivde ~*: müsabakada yenme.

Ö

Öç 1. bahis, iddia. *~ge kirmek*: bahse girmek. 2. meyilli, tutkun, düşkün, alışık. *Balğa ~*: bala tutkun, *kitab okurğa ~*: kitap okumaya düşkün, *tatlığa ~*: tatlıya düşkün, *ol orj canından catarğa ~dü*: o sağ yanına yatmaya alışıktır, *atabız köget alırğa ~dü*: babamız meyve almaya düşkündür, *~ bolmak*: alışık olmak, düşkün olmak. 3. kin, intikam, öç. *Kanlısından ~ aliv*: düşmanından öç alma, *~ kaytarmak*: öç almak, intikam almak.

Öçeşiv bahse girme, iddialaşma.

Öçeşivçü iddiacı.

Öçeşli nizalı, münaza'lı, tartışmalı.

Öçeşmek bahse girmek, iddialaşmak, bahse tutuşmak. *Ala eki göcebni üsünden öçeşedile*: onlar iki pehlivan hakkında bahse

giriyorlar, *caşla neni üsünden öçeşedile?*: gençler ne için iddialaşıyor?, *öçeşib horlamak*: bahse girip yenmek.

Öçeşsiz nizasız, tartışmasız.

Öçhere (malk.) öhçege.

Öçlük düşkünlük, tutkunluk, alışıklık.

Öçügüv üstüne gitme, diş bileme, tebelleş olma, kastetme.

Öçükmek üstüne gitmek, gazez bağlamak, üşüşmek, kastetmek, (birine) diş bilemek, (birine) tebelleş olmak. *Sen ol sabıyge nek öçükgense?*: sen o çocuğa niçin diş biliyorsun?.

Öçültmek (malk.) söndürmek.

Balavuz çıraknı öçültügüz: mumu söndürün.

Öçültüv söndürme.

Öçürmek (malk.) öçültmek.

Öge üvey. *~ ana*: üvey anne, *~ karnaş*: üvey kardeş, *~ egeç*: üvey baba, *~ni külü-kömürü da ~*: üveyin külü-kömürü de üvey (a.s.).

Ögelik üveylik.

Ögüz öküz. *~ arba*: öküz arabası, *al ~le*: öne koşulan öküz çifti, *saz ~*: ortaya koşulan öküz çifti, *çıbık ~*: arkaya koşulan öküz çifti, *~ça*: öküz gibi, *aksıl ~ boynun burmay suv içmez*: beyazımtırak öküz boynunu kayırmadan su içmez (bilmece/ibrik), *kök ~üm uçub ketdi*, *kızıl ~üm catıb kaldı*: mavi öküzüm uçup gitti, kırmızı öküzüm yata kaldı (bilmece/duman ile kor), *~ ağaç*: kiris, tomruk, *~ iyer zaman*: öküzleri salma zamanı, *~ öldü*, *ortaklık buzuldu*: öküz öldü ortaklık bozuldu (a.s.).

Öhçege (malk.) bile bile, kasten. ~ *aytmak*: kasten söylemek.
Öhtem mağrur, çalımlı, azâmetli, görkemli. ~ *bolmak*: mağrur olmak, ~ *Kafkas*: mağrur Kafkas, ~ ~ *atlamak*: çalımlı çalımlı yürümek, ~ *avaz*: azâmetli ses, ~ *tavla*: görkemli dağlar.
Öhtemleniv gururlanma, çalım satma, kubarma.
Öhtemlenmek gururlanmak, çalılmak, kabarmak, kubarmak. *Gugurukku öhtemlenib tavukları çakıradı*: horoz kabarak tavukları çağırıyor.
Öhtemli gururlu, görkemli, azâmetli. *Koban Suv ~ baradı*: Kuban Nehri azâmetli akıyor.
Öhtemlik gururluluk, mağrurluk, görkemlilik.
Öksüz öksüz, yetim. *Ata-anası bolmağan ~ sabiy*: hem anneden hem babadan öksüz çocuk, ~ *le saklağan katın*: yetimlerine bakan kadın, ~ *kalğan*: öksüz kalan.
Öksüzle doğuda görülen bir yıldız kümesi (Ülker yıldız kümesi). ~ *canı*: doğu, şark.
Öksüzleniv öksüzleşme, garipleşme.
Öksüzlenmek öksüzleşmek, garipleşmek.
Öksüzlük öksüzlük, yetimlik. *Allah kişiğe ~ sınıtmasın*: Allah kimseye yetimliği sınıtmasın.
Ökül vekil, avukat. ~ *bolmak*: vekil olmak, *ol meni ~ümdü*: o benim vekilimdir.
Öküllük vekillik, avukatlık. *Soslan Karaçayşaharda ~ etedi*: Soslan Karaçayşahar'da avukatlık yapıyor.

Ökünç acı, keder, dert, tasa, merak, heyecan, sıkıntı. *Ol da bizge ~dü*: o da bize tasa veriyor, *atabızını keç kalğanına ~ etebiz*: babamızın gecikmesine merak ediyoruz.
Ökünmek üzölmek, acımak, esef etmek, üzüntü duymak, nadim olmak, pişman olmak, sızlanmak, yakınmak. *Ölgençe ~*: ölene acımak, *etgenine ~*: yaptığına pişman olmak, *çaşavundan ~*: hayatından yakınmak.
Ökünüş bk. ökünç.
Ökünüşmek kederlenmek, gamlanmak, tasalanmak, pişman olmak, nadim olmak.
Ökünüşöv kederlenme, tasalanma, pişmanlık, nedamet.
Ökünöv üzölme, pişman olma, yakınma.
Ökürmek böğürmek. *İynekle buzovlarına ökürüb keledile*: inekler buzağılarına böğürerek geliyorlar, *buğanı ökürgen tavuşu keledi*: boğanın böğürtüsü geliyor.
Öküröv böğürme, böğürtü.
Ölçe ölçü, mikyas, birim, vezin, boyut. ~ *sin almak*: ölçüsünü almak, *avurluknu ~leri*: ağırlık ölçüleri, ~ *si bolmağan*: ölçüsüz, *nazmu ~le*: nazım vezinleri, *kupnu üç ~si bardı*: küpün üç boyutu var, *eki ~li*: iki boyutlu.
Ölçelemek ölçmek. *Avruğannı cılıvun ~*: hastanın ateşini ölçmek, *colnu uzunluğun ~*: yolun uzunluğunu ölçmek, *ölçeleb körmek*: ölçüp bakmak, *ölçeleb bermek*: ölçüp vermek, *arşın bıla ~*: arşınla ölçmek.
Ölçev ölçme.

Ölçelevcü ölçücü, ölçürücü.

Ölçelik ölçülük.

Ölçem ölçü, birim, pay. *Munu eki ~ et:* bunu iki pay yap, *çuruknu ~i:* iskarpinin ölçüsü (numarası).

Ölçemsiz ölçüsüz, sınırsız. ~ *kuvanç:* ölçüsüz kıvanç, sınırsız sevinme.

Ölçesiz ölçüsüz. ~ *aşav:* ölçüsüz yeme, ~ *san:* (mat.) mücerret sayı.

Ölçev bk. ölçe.

Ölçevsiz bk. ölçesiz.

Öldü-ketdi öldü-gitti.

Ölecek ölüm. ~ *ge iynanama, tirilgenge da iynanama:* ölüme inanıyorum, dirilmeye de inanıyorum.

Öle-kala öle-dirile. ~ *keldik:* öle-dirile geldik.

Ölemen hasis, cimri, açgöz, tamahkâr. ~ *adam:* hasis adam.

Ölet ölet, veba. *Ol örten tuldü, kanlı ~ di:* o yangın değil, kanlı (öldüren) vebadır (Karaçay'da veba salgınını anlatan tarihi manzumeden bir mısra).

Ölgen ölen, ölü. *Haram ~ mal:* haram ölen hayvan (kesilmeden ölen hayvan), ~ *den kalğan:* ölüden kalan, ölünün terekesi, *anı sözlerine ~i bolğan da külür edi:* onun sözlerine ölüsü olan bile gülerdi, ~ *kağıt:* ölüm tezkeresi, ~ *den sora:* ölümden sonra, ~ *til:* ölü dil (artık konuşulmayan dil), ~ *haparı:* ölüm haberi, ~ *kebinsiz kalmaz:* ölü kefensiz kalmaz (a.s.), ~ *ni sav unutturur:* ölüyü sağ unutturur (a.s.), ~ *eşek börüden korkmaz:* ölmüş eşek kurttan korkmaz (a.s.), ~ *aşhıdı:* ölmek

daha iyi (deyim), ~ *ne kaygı söz berirge barayık:* ölüye taziyede bulunmaya gidelim.

Öllük ölecek.

Ölmek ölmek. *Soslannı katını ölgendi:* Soslan'ın karısı ölmüş, *atam ölgenli on cıl boladı:* babam öleli on yıl oluyor, *cigitlik körgüzüb ~:* yiğitlik göstererek ölmek, *ölüb ölüb tirildi:* ölüp ölüp dirildi, *eti ~:* eti kangren olmak, *ölüb tuvğan sabiy:* ölü doğan çocuk, *suvukdan öleme:* soğuktan ölüyorum, *ölgünçenge deri:* ölünceye kadar, *öllük esen öl!:* öleceksen öl!, *ölüb ketginçi:* ölüp gidene kadar, *ölüb karamağan, savdan caramağan:* ölüp gitmeyen, kalıp iyileşmeyen (deyim), *atam ölmesin!:* babam ölmesin! (dua), *anı avzunda it öledi:* onun ağzında it ölüyor (o çok sert konuşuyor, o çok küfürlü konuşuyor, anlamına deyim), *carıla esen öl deb:* çatlıyorsan öl diye, *carılıb öllük!:* çatlayıp ölesice!, *ölmeseñ kart damı bolmazsa?:* ölmezsen yaşlanmaz mısın? (deyim), *öllük canını çağı çok:* ölecek canın yakını olmaz (öleceğe çare yok anlamında deyim), *ölmegen kul altın ayak bıla suv içer:* ölmeyen kul altın tas ile su içer (a.s.).

Ölmey ölmeden. *Uruşdan ~ ızına kaythandı:* savaştan ölmeden dönmüş, ~ *unarık tülme:* ölmeden kabul etmeyeceğim.

Ölmey-kalmay ölmeden-kalmadan. ~ *bir üyge cıyılğa edile:* ölmeden-kalmadan bir eve toplansalardı.

Ölmezlik ölmeyecek, ebedi, unutulmıyacak, lâyetmûd, daimi. ~ *atha kalğan*: adı unutulmıyacak olan, ~ *iş*: daimi iş, ~ *ge darman köb*: ölmeyeceğe ilaç çok, ~ *can cokdu, tavusulmazlık mal cokdu*: ölmeyecek can yok, tükenmeyecek mal yok (a.s.), ~ *bir işlegense*: unutulmıyacak bir iş yapmışsın.

Öltürmek öldürmek.

Öltüröv öldürme. *Urub* ~: vurarak öldürme, *buvub* ~: boğarak öldürme, *atıb* ~: (silah) atarak öldürme.

Öltüröv-ölöv öldürme-ölme.

Ölü ölü. ~ *cukusu etmek*: ölü gibi uyumak, *savdan* ~: tümünden ölü, *üyüñ* ~ *kirsin!*: evine ölü girsin! (beddua), ~ *göbelekle*: ateşe koşan kelebek, ölüme atılan kelebek, önünü görmeyen (mec.), ~ *milligin atıb keledi*: ölü cesedini atarak geliyor (can havliyle geliyor anlamına deyim), ~ *ñ bolsa cerge aşık, kızın bolsa erge aşık*: ölü olursa yere koymaya acele et, kızın olursa kocaya vermeye acele et (a.s.).

Ölük ölü, ceset. ~ *süyekle*: ölünün kemikleri, ~ *salınğan üy*: ölülerin konulduğu ev, morg, ~ *carıv*: ölüyü yarma, otopsi, ~ *iyis*: ölüm kokusu, ~ *cuvğan*: ölü yıkama.

Ölüm ölüm. *Açlık* ~: açlık ölümü, ~ *den eki eli kaldı*: ölümden iki eli kaldı (ölmesine ramak kaldı), ~ *sorub kelmez*: ölüm sorarak gelmez (deyim), ~ *kimge da töredi*: ölüm herkese töredir (adettir), ~ *kara küreşmek*: ölesiye mücadele etmek, ~ *barnı çaçar, coknu etegin açar*: ölüm zengini

dağdır, fakirin eteğini açar (deyim), ~ *kart-çaş ayırmaydı*: ölüm yaşlı-geç ayırmaz.

Ölüm-acal ölüm-ecel.

Ölümdük kefen. *Amma* ~*ün kübürüne salıb turadı*: nine kefenini sandığına koyup duruyor.

Ölümlü ölümlü, fani. ~ *dünya*: fani dünya, ~ *cıl*: ölümü (çok) yıl.

Ölümlük ölümlük, (sonunda) ölüm olan. ~ *kıynlıktan Allah saklasın*: ölümü olan felaketten Allah korusun.

Ölümsüz ölümsüz, ebedi.

Ölümsüzlük ölümsüzlük, ebedilik.

Ölür öldürücü, ölüm, ölecek(i). ~ *arıv*: ölüm hastalığı, ~ *cara*: öldürücü yara, ~ *ot*: öldürücü zehir, ~ *tük*: ölü tüyü, ~ *cılında*: öleceği sene.

Ölürça ölecek gibi. *İyne* ~ *körünedi*: inek ölecek gibi görünüyor.

Ölöv-kalıv ölüm-kalım.

Ölöv-öltüröv ölüm-öldürme.

Ömür 1. ömür, eski. *Boşha* ~ *iydik*: boşuna ömür harcadık, ~ *ümde körmegen zatım*: ömrümde görmediğim şey, ~ *de da unutmam*: ömrüm boyunca unutmam, ~ *den beri da alaydı*: eskiden beri öyledir, *Kafkazda* ~ *leden beri çaşağan halkla*: Kafkas'da eskiden beri yaşayan halklar, ~ *nöger*: hayat arkadaşı (eş), ~ *ü kışa bolluk!*: ömrü kısa olasıca!, ~ *ün uzak bolsun*: ömrün uzun olsun. 2. asır, çağ. *Bizni* ~: bizim asrımız, *cıyırmancı* ~: yirminci asır, *ozğan* ~: geçen asır, *orta* ~ *le*: ortaçağ, ~ *le uzağına*: asırlar boyunca.

Ömürlük ölümsüz, ebedi, sonsuz, ebediyet, ezeli, kadim, daimi. *~ge koramak*: ebediyete göçmek, *~ adetle*: kadim adetler, *~ kar*: daimi kar, *Minji Tavnu ~ karları*: Elbruz Dağı'nın daimi karları, *~den beri*: ezelden beri.

Ön (malk.) bk. avaz.

Önlü (malk.) sesli. *Carık ~ bulbul*: şakrak sesli bülbül.

Öñ derinin tüylü yüzü, süet deri, güderi. *~ çurukla*: güderi iskarpinler, *terini ~ün almak*: derinin tüylü yüzünü tıraşlamak, *terini ~ün tışına aylandırmak*: derinin güderi kısmını dışa çevirmek.

Öñe özge, başka, başkası. *Senden ~ anı bacarır edi*: senden başkası onu becerirdi.

Öñeç 1. (anat.) yemek borusu, özofagus. 2. koyun-keçi cinsi hayvan, öveç. *~ koçhar*: iki yaşını tamamlamış koç, *~ teke*: iki yaşını tamamlamış teke, *~ irk*: öveç koç (iğdiş edilmiş).

Öñelemek reddetmek, kabul etmemek, tepmek, vazgeçmek, soğumak. *Tünene kozlağan koy, kozusundan öñelegendi*: dün kuzulayan koyun kuzusunu kabul etmiyor, *Soslan meni bıla birge tenjizge barırğa deb tura edi, alay a öñeleğença körünedi*: Soslan benimle birlikte denize gidecekti, ama vazgeçmişe benziyor, *ala birbirlerinden öñeleb aylanadıla*: onlar birbirlerinden soğuyup geziyorlar.

Öñelev reddetme, vazgeçme, soğuma, tepme.

Öñelevçü tepici, vazgeçici.

Öñküç ödünç, borç. *~ almak*: ödünç almak, *~ bermek*: ödünç vermek, *~ açha*: ödünç para, *~nü tölerge kerekdi*: borcu ödemek lazım, *~ kuvana barır, cılay kelir*: ödünç sevinerek gider, ağlıyarak döner (a.s.).

Öñküçge ödünce, borca. *~ berlik açham çokdu*: borca verecek param yok.

Öpke (anat.) akciğer. *~ başla*: akciğer kistleri, *~ni kabuğu*: akciğer zarı, plevra, *~ avruv*: akciğer hastalığı, verem, *~ ot*: yaban karanfili, *~sine ötdürmek*: öfkelendirmek.

Öpke-bavur akciğer-karaciğer.

Öpkelegen küsen, darılan. *~ni ülüşü tatlı bolur*: küsenin hissesi lezzetli olur (birisi hissesine düşeni küserde almazsa, başkası afiyetle yer, anlamına deyim), *~ñe öpke hıçın*: küsene akciğer böreği (deyim), *~ ülüşsüz kalır*: küsen hissesiz kalır (a.s.), *~töñeregen bıla koluña cuk öterik tüyüldü*: küsmek-yuvarlanmakla eline birşey geçmiyecek.

Öpkelemek küsmek, darılmak. *Ol merje öpkelegendi*: o bana küsmüş.

Öpkelev küsme, darılma.

Öpkelevçü küsücü, küsmeye hazır.

Öpkelevük bk. öpkelevçü.

Öppe-ötürük yappa-yalan.

Ör yüksek, üst, yukarı. *Anı karıvu seninkinden ~dü*: onun gücü seninkinden yüksek.

Örçümek büyüme, gelişme, yetişme. *Örçüme kallık!*: büyümeden kalasıca!, gelişmeden kalasıca!.

Örçüv büyüme, gelişme, yetişme.
Öre dik, ayakta, kalkık. ~ *geben*: dik ot yığını, ~ *cağa*: dik yaka, ~ *tur*: dik dur, ayağa kalk, *avrusa da ~di*: hastalansa da ayakta, ~ *turuk*: kuru ot (biçilmemiş ve ayakta), *anı meni bıla ~ otu canmaydı*: onun benimle yıldızı barışmıyor (deyim).
Örebaş sivrikafa.
Öreça ayakta gibi. *Ol ~ körünedi*: o ayakta gibi görünüyor.
Öreçe ense, yeke.
Öre-gıla dik ve biçimsiz, yüksek ve biçimsiz. ~ *börk*: dik ve biçimsiz şapka.
Örekay (malk.) uzun, uzun boylu. ~ *caş*: uzun boylu delikanlı.
Örelemek ayağa kalkmak, ayakta dikilmek, dikilmek. *Nek örelegensiz?*: niye dikiliyorsunuz?.
Öreleniv ayaklanma, dikilme, ayakta durma.
Örelenmek ayaklanmak, dikilmek, ayakta durmak.
Öreleşiv kalkışma, dikilişme, (merakla) toplaşma.
Öreleşmek kalkışmak, dikilişmek, (merakla) toplaşmak.
Öreletiv ayaklandırma, ayağa kaldırma, tahrik etme.
Öreletmek ayaklandırmak, ayağa kaldırmak, kışkırtmak, tahrik etmek.
Örelev ayağa kalkma, dikilme.
Öresine olduğu gibi, tamamı, hepten. *Colnu üsü ~ taşdı*: yolun üzeri olduğu gibi taş, *aythanları ~ ötürükdü*: söyledikleri tamamen yalandır, ~ *aldavuk*: hepten yalan.
Öresinley bk. öresine.
Öresinleyine bk. öresine.

Öretin bk. öretinley.
Öretinley ayakta, ayaktan. ~ *aşadıla*: ayakta yediler, ~ *barıb keleyik*: ayaktan gidip gelelim, *bu kağıtnı ~ cazama*: bu mektubu ayakta yazıyorum, ~ *bağım*: ayakta tedavi, ~ *bağılğan üy*: ayakta tedavi edilen yer, dispanser.
Örge yukarı, yüksek, yukarıya. *Suvnu ~*: su (boyunca) yukarıya, ~ *den ~*: yüksekten yükseğe, yukarıdan yukarıya, ~ *tur*: yukarı (ayağa) kalk, *başırı ~ tut*: başını yukarı kaldır, *ceñlerin ~ etmek*: yenilerini yukarı sıvamak, kollarını sıvamak, *tik ~*: dik yukarı, ~ *kobarmak*: yukarı kaldırmak, ayağa kaldırmak, ~ *tin*: yukarıdan, *kesin ~ tutmak*: kendini yüksek görmek, *töppe tükleri ~ turmak*: saçlarının tepesi dikilmek, ~ *tükürseñ miyık, enişge tükürseñ sakal*: yukarı tükürsen bıyık, aşağı tükürsen sakal (deyim).
Örge-enişge yukarı-aşağı.
Örkeç hörgüç. *Eki ~li tüye*: iki hörgüçlü deve.
Örlemek tırmanmak, çıkmak. *Tavğa ~*: dağa tırmanmak, *üynü başına ~*: evin tepesine çıkmak, *çabıb öyledi*: koşarak tırmandı.
Örlev tırmanma, çıkma.
Örlük üstünlük, başarı. *İşde ~ alıv*: işte başarı kazanma, *anı ~ü belgilidi*: onun üstünlüğü bellidir.
Örme örülmüş, örme. ~ *kayış*: örme kemer, örme kayış.
Örten ateş, yangın, salgın. ~ *ni cuklativ*: yangını söndürme, *cüregime ~ salğandı seni tatlı sözlerin*: yüreğime ateş düşürdü

- senin tatlı sözlerin (mısra), *emina*
~: veba salgını.
- Örü** dik, yokuş, yukarı. ~ *sürem*:
dikine, yukarıya doğru, yokuş, ~
süremni baş enişgesi da boladı:
yokuşun inişi de olur, *col mundan*
arı ~ge baradı: yol bundan sonra
yokuşa gidiyor.
- Örüm** bk. örü.
- Örümlemek** bk. örlemek.
- Örümlev** bk. örleme.
- Örümlük** diklik, yokuşluk. *Colnu ~ü*
kalaydı?: yolun dikliği nasıl?.
- Örüş** dik, yokuş, yukarıya doğru. ~
sürem: yokuş, dikine, ~*den ozduk*:
yokuştan geçtik, ~ *cer*: dik yer,
tepe, yüksek yer, ~ *hans*: yüksek
mera otu, yayla otu.
- Ösdürmek** büyütme, ilerletmek,
geliştirmek, yükseltmek. *Sabiy ~:*
çocuk büyütme, *sakal ~:* sakal
uzatmak, *arbazni hunasin ~:*
avlunun duvarını yükseltmek.
- Ösdürüv** büyütme, geliştirme,
yükseltme.
- Ösmek** büyüme, ilerlemek,
yükselmek, gelişmek, yetişmek.
Sabiyle ösüb baradıla: çocuklar
büyüyüp gidiyorlar, *ösüb kelgen*
caş tölü: yetişip gelen genç nesil,
ol tavda ösgendi: o dağda
büyümüş, *kulturabız ösüb baradı*:
kültürümüz ilerleyip gidiyor, *ösgen*
hans taş teşer: büyüyen ot taş
deler (a.s.).
- Ösüm** büyüme, gelişme. *Budayni*
~ü igidi: buğdayın gelişmesi iyi.
- Ösümlü** gelişen, büyüyen, uzayan,
boyu poslu. ~ *sabiy*: gelişen
çocuk, ~ *adam*: boyu poslu adam.
- Ösümlük** çim, fidan, nebat. ~*le*
ornativ: fidan dikme,
- ağaçlandırma, ~ *ösdürüv*: çim
büyütme, fidan büyütme.
- Ösümsüz** gelişmemiş, kısa, kısa
boyulu.
- Ösüv** büyüme, ilerleme, yükselme,
yetişme.
- Öşün** göğüs. ~ *kayış*: göğüs kayışı
(atın koşum aksamından), *atni ~ü*:
atın göğsü, *tişiriv ~:* kadın göğsü,
anı ~üne medal takdıla: onun
göğsüne madalya taktılar, *birevge*
~ *burmak*: birisine göğsünü
dönmek, ~ *salmak*: göğsünü
dayamak, göğüslemek, kuvvetini
denemek, ~ *uruş etmek*: göğüs
göğüse dövüşmek, ~ *urmak*:
göğsünü dayamak, göğsüyle
vurmak, göğsüyle çarpmak, *ol atını*
~ü bila urub adamni cerge cıkdı: o
atının göğsüyle vurarak (çarparak)
adamı yere yıktı.
- Öşünlemek** yüklenmek, sıkıştırmak,
tazyik etmek. *Meşe öşünleme*:
bana tazyik etme, *alğa ~:* ileri
fırlamak, göğsünü ileri çıkarmak.
- Öşünlev** yükleme, tazyik etme,
sıkıştırma.
- Öşünlü** göğüslü, göğsü belirgin
olan.
- Öşünlük** göğüslük. *Kümüş ~:*
gümüş göğüslük.
- Öt** 1. öd, safra kesesi. ~ *orun*: safra
kesesi yatağı, ~ *avruv*: safra kesesi
hastalığı. 2. cesaret, yiğitlik,
yüreklilik, cesurluk. ~*lü caş*:
cesaretli genç, ~*ü bolğan adam*:
yürekli adam, ~*ü köküreğinde*
bolğan: yiğitliği göğsünde olan.
- Ötdürgen** geçiren, geçiren.
- Ötdürmegen** geçirmeyen, yalıtkan.
- Ötdürmek** geçirmek,
dokundurmak. *Sokurnu coldan ~:*

âmâyı yoldan geçirmek, *suvdan ~:* sudan geçirmek, *cılıvnu ötdürgen:* ısıyı geçiren, *cüregine ~:* kalbine dokundurmak, *sözün ötdürüb söleşdi:* lafını dokundurarak söyledi.

Ötdürüb geçirme, dokundurma. gelmiş (düşmüş).

Ötgermek (malk.) bk. ötdürmek.

Ötgür cesur, yiğit, yürekli. *~ tavlu caş:* yiğit dağlı genci, *~ sözle:* cesur sözler.

Ötgürleniv cesaret gösterme, yiğitlik gösterme, kabarma.

Ötgürlenmek cesurluk göstermek, yiğitlik göstermek, kabarmak.

Ötgürlük yiğitlik, cesurluk, kahramanlık. *Soslannı ~ü bütev kiralğa cayılğandı:* Soslan'ın yiğitliği bütün ülkeye yayılmış, *uruşda ~ körgüztgen:* savaşta kahramanlık gösteren.

Ötlü ödlü, cesur, yiğit.

Ötlülük ödlülük, cesurluk, yiğitlik.

Ötmek 1. geçmek, dokunmak. *Ok kaşadan ötdü:* kurşun tahtadan geçti, *cuk ötmegen:* hiç birşey geçmeyen, *cilla ötedile:* yıllar geçiyor, *adam ötalmazlık batmak:* insan geçemiycek çamur, *çabı ~:* koşarak geçmek, *köpürden ~:* köprüden geçmek, *çırab ~:* sıçrayıp geçmek, *burnu ~:* burnuna dokunmak, *anı sözleri aman ötgen edi:* onun sözleri çok dokunmuştu, *aşa söz ötmeydi:* ona söz geçmiyor, *aythanım caprakdan ötmeydi:* sözüm ka'le alınmıyor. 2. ekmek, somun. *Ak ~:* firancalı ekmek, *tögerek ~:* yuvarlak somun, *bazar ~:* çarşı ekmeği.

Ötmekçi ekmekçi.

Ötsüz korkak, ödsüz.

Ötsüzlük korkaklık, ödsüzlük.

Ötürük yalan. *~ aytma:* yalan söyleme, *aythanı ~ge uşaydı:* söylediğin yalana benziyor, *~ü çıkdı:* yalanı ortaya çıktı, *~ hapar:* yalan haber, *~ töbe:* yalan yığını, *~den tolusa:* yalanla dolusun, *~nü kuyruğu bir tutum:* yalanın kuyruğu bir tutam (a.s.).

Ötürükçü yalancı. *~ antçı bolur:* yalancı yeminci olur (deyim), *~ge bağınma:* yalancıya güvenme, *~ bet tabmaz:* yalancının yüzü olmaz (a.s.), *~ tilden tilkav til igidi:* yalancı dilden kekeme dil yeğdir (a.s.).

Ötürükçülük yalancılık.

Ötüb geçme, dokunma. *Suvdan ~:* sudan geçme, *cüregine ~:* kalbine dokunma.

Öz 1. tok. *~ tutmak:* tok tutmak, *~ tuthan aşarık:* tok tutan yiyecek. 2. kendi. *~üm:* kendim, *~üm aythança etdim:* kendi dediğim gibi yaptım, *~ halkımız:* kendi halkımız, bizden olanlar.

Özden özden gelen, özden, hür insan. *~ tukum:* özden sülale, *~le bıla kulla birbirleri bıla caraşırğa kerekdile:* özdenlerle kullar (köleler) birbirleriyle anlaşmalıdırlar, *~me degen bıla ~ bolunmaz:* özdenim demekle özden olunmaz.

Özdença özdençe, özden gibi. *~ cürü:* özden gibi hareket et, *~ söleş:* özden gibi konuş, *~ caşav:* özden gibi yaşama.

Özdenlik özdenlik, nezaket, teklifte bulunma. *Üyge kel deb ~ etdi:* eve buyur diye teklifte bulundu, ~-

kulluk ayırırnu çok eterge kerekdi:
özdenlik-kulluk ayırımını yok etmek
lazım.

Özek öz, esas, ana, temel, menşe,
kaynak, medülla (med.), mihver,
damar. *Ağaçnu özeği:* ağacın özü,
ağacın mihver kısmı, *işni özeği:* işin
esası, *altın çıkğan ~:* altın çıkan
damar, *tukumnu özeği:* sülalenin
temeli, *zeytun bürtükleni ~lerin*
arivlab mınçak etedile: zeytin
çekirdeklerinin mihverlerini
temizleyerek tespih yapıyorlar.

Özelemek benimsemek, kendine
maletmek. *Cuknu ~:* birşeyi
benimsemek, *işni özeleb eterge*
kerekdi: işi benimseyerek yapmak
lazım.

Özelev benimseme, kendine
maletme.

Özen vadi, boğaz. *Tav ~le:* dağ
vadileri, *Teberdi ~:* Teberdi vadisi,
Karaçay ~le: Karaçay Vadileri,
teren ~: derin vadi, *~tin:* vadi
üzerinden, *~ bavur:* vadinin kalbi,
vadinin canı, vadinin can alıcı yeri,
üç ~de aytılib turğan adam: üç
vadide tanınan adam (Karaçay'da,
Yukarı Kuban, Duvut ve Teberdi
ırmaklarının aktığı vadilere üç özen
adı verilir. Kadim Karaçay'da
buraları yoğun yerleşim mıntıkları
olmuşlardır.), *üç ~ni halkı cıyıldı:*
üç vadinin halkı toplandı, *~ suvdan*
kol suv başha: ana sudan yan su
başkadır (ana vadide akan su
başka, yan vadilerden akıp ana
suya katılan sular başka anlamına
bir deyim).

Özenji vadiye ait, vadideki. *~*
tuban: vadi sisi, *~ kışlıkla:* vadideki
kışlıklar.

Özenji üzengi. *~ kayış:* üzengi kayışı
(eyerin parçası).

Özev bk. ezev.

Özge başka, gayrı, ama, fakat. *Anı*
kördüm, ~ kişi körmedim: onu
gördüm, başka kimseyi görmedim,
~ aytırın barmıdı?: başka diyeceğin
var mı?, *senden ~:* senden gayrı,
~ va: ama, buna rağmen.

Özgeça başka türlü.

Özgeriv değişme, trampa,
değişikliğe uğrama.

Özgermek değişmek, değişikliğe
uğramak. *Elibiz özgergendi:*
köyümüz değişikliğe uğramış,
özgere turuvçu hava: değişici
hava.

Özür vezir. *Hannı ~ü:* hanın veziri.

Özürlük vezirlik, vezaret.

P

P karaçaycada bir ünsüz harf.

Pahmu yetenek, kabiliyet, feraset,
fehm. *Sanağat ~:* sanat yeteneği,
mızıka ~: müzik kabiliyeti, *~su*
bolğan adam: kabiliyeti olan
adam.

Pahmulu kabiliyetli, yetenekli,
ferasetli. *~ cazıvçu:* yetenekli
yazar, *ullu ~ şayir:* büyük
yeteneği olan şair, *~ adak:*
ferasetli adam.

Pahmululuk kabiliyetlilik,
yeteneklilik, ferasetlilik.

Pahmusuz kabiliyetsiz, yeteneksiz,
ferasetsiz, kalın kafalı. *~ adam:*
kalın kafalı adam, *~ cazıvçu:*
kabiliyetsiz yazar.

Pahmusuzluk kabiliyetsizlik,
yeteneksizlik, kalın kafalılık,
ferasetsizlik.

Pakır fakir. ~ *adam*: fakir insan, ~ *üydegi*: fakir aile, ~ *bolmak*: fakir olmak, *sürgün kıyınlık bıla* ~ *bolduk*: sürgün felaketiyle fakir olduk.

Pakırlık fakirlik. ~ *koymaydı*: fakirlik (yakamızı) bırakmıyor, *arja* ~ *cetgendi*: ona fakirlik erişti, o fakirliğe maruz kaldı.

Palah bela, felâket, kötü durum, fenalık. *İşibiz ~dı*: işimiz felâket, *başbızğa* ~ *kelgendi*: başımıza felâket geldi, *bir* ~ *eterge* *tebregense*: bir fenalık yapmak üzere sin, *bu* ~ *nedi*: bu kötü durum ne, *başım ~ğa kaldı*: başım belaya kaldı, ~*ğa koymak*: felâkete düşürmek, *bizni ~ğa koydula*: bizi felâkete düşürdüler, *kara* ~: kara bela, büyük felaket.

Palahçı belalı, fenalıkçı, kötülükçü.

Palahlamak fenalaştırmak, kötü duruma sokmak. *Sen işni palahladıñ*: sen işi kötüleştirdin.

Palahlatıv altüst etme, fenalaştırma.

Palahlatmak fena duruma düşürmek, içinden çıkılmaz hale getirtmek, altüst etmek. *Bolğarnı barı palahlatdıñ*: herşeyi altüst ettin, herşeyi içinden çıkılmaz hale getirdin.

Palahlav kötüleştirme, fena duruma getirme.

Palahlı belalı, felaketli, karışık. ~ *adam*: belalı adam, ~ *iş*: karışık iş.

Palahlık bela, felaket. ~ *salmak*: bela vermek, felakete düşürmek. *Allah musli manlağa kuvat ber, gâvulağa* ~ *ber*: Allahım,

müslimanlara kuvvet ver, gâvurlara felâket ver.

Palapan iri yarı, tombul. ~ *tavuk*: iri tavuk, etlik tavuk, ~ *tişiriv*: cüsseli kadın.

Palton palto. *Kalın* ~: kalın palto, *kışha* ~: kısa palto, ~ *cavluk*: kalın baş atkısı, yünlü büyük başörtüsü.

Papah şapka, kep, bir çeşit serpuş.

Para-çara paramparça.

Parahat / barahat (malk.) sakin, telaşsız, yumuşak huylu, rahat, halim.

Parahatlanıv sakinleşme, rahatlama.

Parahatlanmak sakinleşmek, durgunlaşmak, sükûnete ermek.

Parahatlı sükûnetli, rahat, sakin.

Paralamak yırtmak, parçalamak, paralamak.

Paralav yırtma, parçalama, paralama.

Parız farz. ~ *namaz*: farz namaz, *namaznı ~ları*: namazın farzları, *32* ~: otuziki farz, *anı etgen maña* ~ *boldu*: onu yapmak bana farz oldu.

Pariy kurt köpeği. *Basğan (Baksan)* ~: Baksan yöresinde yetişen dünyaca ünlü Kafkas çoban köpeği.

Partabak tabaka, tütün tabakası.

Kümüş ~: gümüş tabaka.

Pasık fasık. *Ol barıp tohtağan ~nı biridi*: o tam bir fasıktır.

Pasıklanıv fasıklaşma.

Pasıklanmak fasıklaşmak.

Pasıklık fasıklık.

Paşman pişman, nâdim.

Paşmanlık nedamet, pişmanlık.

Paşot ateş, kibrit.

Patar konak, apartaman dairesi.

Patava fetva. *inyandırğan ~:* inandırıcı fetva, *bir dep bir ~ tabılmadı:* hiçbir fetva bulunamadı, *seni etgeniñ çirt bir ~ğa kelışmeydi:* senin yaptığın hiçbir fetvaya uymuyor.

Patavaçı herşeye fetva veren, çok bilmiş.

Patavalı fetvalı.

Patavalılık fetvalılık.

Patavasız fetvasız, ölçüsüz, ilkesiz, pensipsiz.

Patavasızlık fetvasızlık, ölçüsüzlük, prensipsizlik.

Patçah padişah, hükümdar. *Türk ~:* Türk padişahı, *Orus ~:* Rus padişahı, *~la da analarından calan tuvadıla(d):* padişahlar da annelerinden çıplak doğarlar.

Patçahlık padişahlık, monarşi, hükümdarlık. *~ etiv:* padişahlık yapma, *~nı kününde:* padişahlık zamanında, *~ asker:* padişahlık ordusu.

Pateken /pategen gazyağı. *~ lampa:* gaz lambası, *~ibiz boşaldı:* gazyağımız bitti.

Payda fayda, yarar. *Bir ~sı bolmağan:* bir yararı dokunmayan, *~ körmek:* fayda görmek, *anden menñe ne ~:* ondan bana ne fayda, *~ tapmak:* fayda bulmak, *~sı köp:* yararı çok, *~sı az:* faydası az.

Paydalanıv faydalanma, yararlanma.

Paydalanmak faydalanmak, yararlanmak. *Cerden paydalanırğa küreşebiz:* yerden yararlanmaşa çalışıyoruz, *baçha*

bıla ~: bahçecilikle kazanç sağlamak.

Paydalı faydalı, yararlı, kazançlı. *~ mal:* yararlı mal, *~ iş:* kazançlı iş, *~ paydasız ese da bilmeyme:* faydalı faydasız ise de bilmiyorum, *kimge da ~:* herkese yararlı, *az ~:* az yararlı.

Paydasız faydasız, yararsız. *~iş:* faydasız iş, *~ mülk:* faydasız mülk.

Paydasızlık faydasızlık, yararsızlık.

Payğambar peygamber. *Allahı ~nı tanımağan:* Allah'ı peygamberi tanımayan.

Paylamak pay yapmak, bölmek, parçalara ayırmak. *Ötmekni paylap sal:* ekmeği parçalayarak koy, *açhanı paylap çaç:* parayı bölerek dağıt.

Paylav paylama, bölme, parçalama.

Payruz firuze. *~ taş:* firuze taş, *~ taşlı cüzük:* firuze taşlı yüzük.

Peç (r) soba, oda ısıtma fırını. *Orus ~:* Rus sobası, *çoyun ~:* döküm soba, *~ni tögeresine öreleşgendile:* sobanın çevresine dikilmişler.

Peçeneg peçenek. *~ leni başçıları:* peçeneklerin öncüleri.

Pelah bk. *palah.*

Pelivan pehlivan, göcep, güreşçi. *~ küç:* pehlivan gücü.

Pıh/bıh bir ünlem ifadesi, çocuk dilinde kesme. *Koluñu ~etese:* elini kesiyorsun, *tınç turmasañ kulağın ~ eterme:* rahat durmazsan kulağını keserim.

Pırğavun firavun, mel'un, alçak.

Pırh bir ünlem ifadesi. *~ dep küldü:* kıkır kıkır güldü, pırk diye

- gülüverdi, kendini tutamayıp güldü.
- Pırh-çırh** bir ünlem ifadesi. *Atla ilgizlik bolup ~ ~ etedile:* atlar tedirgin olup pırh-çırh sesi çıkarıyorlar.
- Pırıldamak** horlamak, hırlamak.
- Pırıldav** horlama, hırlama.
- Pırıldamak** şırıltı çıkarmak, şır şır akmak.
- Pırıldav** şırıltı çıkarma, şır şır akma.
- Pırs** bir ünlem ifadesi, pırs, tırs. ~ *dep atıldı:* pırs diye patladı.
- Pıs** bir ünlem ifadesi. *Kak çoyunda ~ ~ ete bişedi:* kaçamak tencerede cıs-pıs ede ede pişiyor. ~ ~ *etip çaşaydı:* keyfi yerinde, rahat yaşıyor.
- Pısıldamak** cıs pıs sesi çıkarmak, puflamak. *Çiy otun pısıldap canadı:* yaş odun cıs pıs sesi çıkararak yanıyor, *ol pısıldap cuklaydı:* o puflayarak uyuyor.
- Pısıldav** cıs pıs sesi çıkarma, puflama.
- Pışıldamak** fiskos etmek, fısıltıyla konuşmak.
- Pışıldeşmak** fısıldaşmak, fiskos etmek.
- Pışıldeşuv** fısıldaşma, fiskos etme.
- Pışıldav** fiskos, fısıltılı konuşma.
- Pışt / bışt** bir ünlem ifadesi.
- Pıttır** (malk.) berbat, fena. *Biri ~ biri guttur* (d): biri berbat, biri ondan da berbat.
- Pikir** fikir, görüş, düşünce. *Meni ~ ime köre:* benim fikrime göre, *seni ~ iñ nedi:* senin görüşün ne, *meni bir ~ im bardı:* benim bir fikrim var.
- Pikirli** fikirli, görüşlü.
- Pikirsiz** fikirsiz, görüşsüz, düşüncesiz. ~ *söleşiv:* düşüncesiz konuşma.
- Pikirsizlik** fikirsizlik, düşüncesizlik, görüşsüzlük.
- Pil** fil. ~ *süyek:* fildişi, fil kemiği, ~ *ge ürger maskeçe* (d): file havlayan zağar gibi.
- Pila-top** dolgu topla oynanan bir oyun.
- Pinar** fener, taverna. ~ *ğa ot salmak* : feneri yakmak.
- Pitil** fitil. *Lampa ~:* lamba fitili.
- Pitir** fitre. ~ *sadaka:* fitre sadakası, ~ *sadaka orazada beriledi:* fitre sadakası Ramazan'da verilir.
- Pitirlik** fitrelik. ~ *buday* : fitrelik buğday.
- Pitna** fitne. ~ *tiyiriv:* fitne kadın, *anı bilgeni ~ dr:* onun bildiği fitnedir.
- Pitnaç** fitneci, karıştırıcı.
- Pitnaçılık** fitnecilik, karıştırıcılık
- Pitnalık** fitnelik. ~ *etmek:* fitnelik yapmak, ~ *nı başı:* fitneliğin başı.
- Poh** bok kelimesinin hafifletilmiş şekli. ~ *adam:* bok herif, pis herif, *iş ~ bolğandı:* iş boka sarmış, *ala ~ siydik bolğandıla:* onlar bok sidik olmuşlar, onlar fena bozuşmuşlar, *köp söleşgen ~ söleşir* (as.): çok konuşan bok konuşur.
- Pohlamak** bk. *boklamak.*
- Pohlav** bk. *boklav.*
- Pu / puv** bir ünlem ifadesi. ~ *tıbrı kururuk:* ey ocağı sönesice, ~ *medet:* ey medet, ~ *hadavus:* ey yaramaz herif.
- Puf** bir ünlem ifadesi, pof, puf. ~ *dep candı:* pof diye harladı.
- Puk** aşık kemiğinin sırt tarafı, iç tarafına da **çık** denir. *Pukmu*

çıkma: kura çekme yöntemi, puk mu çık mı, aşık havaya fırlatılır hangi tarafı yukarı dönerse o tarafı isteyen kazanır.

Pulda (malk.) ense, yele.

Pulgu (malk.) bk. *hulgu*.

Pura (malk.) ot kırıntısı, çer-çöp, ağaç yeniği tozu; oyuk. *Terek ~:* ağaç oyuğu.

Pusu gevşek, pörsük, güçsüz.

Pusuluk gevşeklik, yumuşaklık, takatsizlik, güçsüzlük.

R

R bir ünsüz harf.

Racap recep, *~ ay:* recep ayı.

Rahat / irahat rahat, huzurlu, geniş, ferah, kaygısız. *~ adam:* kaygısız adam, *~ çaşav:* huzurlu hayat, *~ köllü:* kalbi geniş, gönlü rahat, *~ ~ söleşe edi:* sakin sakin konuşuyordu, rahat rahat konuşuyordu, *cüregim ~di:* kalbim rahat, *~ boluğuz:* huzurlu olunuz, sakin olunuz.

Rahatlanıv rahatlatma, sakinleme, ferahlama.

Rahatlanmak rahatlamak, sakinlemek, ferahlamak, rahata ermek. *Cüregim biraz rahatlandı:* kalbim biraz rahatladı.

Rahatlaşıv rahatlaşma, ferahlaşma.

Rahatlaşmak rahatlaşmak, sakinleşmek.

Rahatlı sakin, huzurlu, rahat. *~ çaşav:* huzurlu yaşam, *bek ~ cukladım:* çok sakin uyudum.

Rahatlık rahatlık, huzur, huzurluluk, sükûnet. *~ bermek:* rahatlık vermek, huzur vermek, *~nı buzdula:* huzuru bozduklar, *kışını ~in buzmağız:* kimsenin

huzurunu bozmayınız, *~ tapmak:* huzur bulmak, *~nı süygen:* rahatlığı seven.

Rahatsız rahatsız, huzursuz, keyifsiz. *~ adam:* huzursuz adam, *~ çaşav:* huzursuz yaşam, *çaşavubuz ~bola tebreğendi:* hayatımızın rahatı kaçmaya başladı, *~ etmek:* huzursuz etmek, rahatsız etmek.

Rahatsızlanıv rahatsızlanma, huzuru kaçma, rahatı kaçma.

Rahatsızlanmak rahatı kaçmak, huzursuz olmak, rahatsızlanmak.

Rahatsızlık rahatsızlık, huzursuzluk

Rahın / irahın hastalıklı, cılız, marazlı, illetli, takatsiz, sakat. *~ sabiy:* hastalıklı çocuk, *~ etmek:* sakat bırakmak, *~ bolğanı belgilidi:* hastalıklı olduğu belli.

Rahınlanıv / irahınlanıv sakat kalma, hastalıklı olma.

Rahınlanmak / irahınlanmak sakat kalmak, hastalıklı olmak.

Rahınlık / irahınlık sakatlık, hastalık. *~ kağıt:* sakatlık raporu.

Rais reis. *~ apendi:* reis efendi.

Ramazan oruç ayı, erkek ismi.

Ran kovuk. *Kaya ~:* kaya kovuğu.

Razı razi, memnun, rıza gösteren, muvafık, taraftar. *~ em karşçı:* muvafık ve muhalif, *men andan ~ma:* ben ondan razıyım, *~ cuvap:* olumlu cevap, *~ bolmak:* razi olmak, rıza göstermek, *ol kelirge razıdı:* o gelmeye taraftar, *sen aythanğa ~ma:* senin dediğine razıyım, *~ bolmağanın bildirdi:* memnun olmadığını gösterdi, *çaşavunğa ~bol:* yaşamına rıza göster, *atanı-ananı razi etiv:* anne-babanın rızasını alma, *~ bol:*

hakkını helal et, razilik ver, *Allah ~ bolsun*: Allah razı olsun, *Allah ~ bolluk boluşurğa çapdı*: Allah razı olasıca yardıma koştı.

Razıçı turuş (gr.) istek kipi.

Razılık rıza, muvafakat, onay. *~ın bildirdi*: rızasını gösterdi, *~ ber*: rıza göster, hakkını helal et, *ata-ananı ~ın alğan*: anne babanın rızasını alan, *~ bermek*: rıza göstermek, *kese ~ı bıla*: kendi rızası ile.

Razılıksız rızasız, onaysız, muvafakatsız.

Razılıksızlık rızasızlık, muvafakatsızlık.

Rezik filiz, genç sürgün.

Rezikleniv filizlenme, sürgün verme.

Reziklenmek filizlenmek, sürgün vermek.

Rezikli filizli, sürgünlü.

Rıshı /ırışhı zenginlik, varlık, bereket, mal-mülk, rızık, gelir, kazanç. *Anı ~sı alğa baradı*: onun malı-mülkü çoğalıyor, *~sı bolğan adam*: zenginliği olan olan adam, *~ğa bathan*: mala-mülke batmış, *~sı kesilgen*: rızık kesilmiş, fakirlikten kurtulamayan, *~ bürtük*: uğur tanesi, bereket çekirdeği, *kap da kör*, *~sı bar ese va(d)*: ye de tadınabak, belki bereket tanesi vardır, *~ı sav aşsa*: zenginliğini sağlıkla ye, *~ı hayırın kör*: malının-mülkünün hayırını gör, *~bız kalın bolsun*: bereketimiz çok olsun, *duniya ~ için canın beredi*: dünya malı için canını veriyor, *~dan çıkmak*: maldan-mülkten olmak, *~ kelir bolsa kıl köpürden tizilir*, *keter bolsa temir sincir*

üzülür (as.): zenginlik gelmeye yüz tutarsa kıl köprüden dizilerek geçer, gitmeye yüz tutarsa demir zincir kopar, *~sına köre çaş öser*, *kışlığına köre mal öser* (as.):

varlığına göre oğlan büyür, kışlığına göre hayvan büyür, *~ süt üsünde kömük kibikdi* (d): zenginlik süt üzerinde köpük gibidir, *~ tübünden kozlamaz*: zenginlik dibinden doğmaz.

Rıshılı /ırışılı varlıklı, zengin, bereketli, geliri, varidatlı, rızıklı.

Rıshılılık /ırışılılık zenginlik, bereketlilik, varlıklılık.

S

Sab sap, tutkuç, tutacak yer. *Ağaç ~lı bıçak*: ağaç saplı pıçak, *kürek ~:* kürek sapı, *baltası suvğa ketgen sabın ızından atar* (as.): paltası suya giden, sapını peşinden suya atarmış, *tas bolğan bıçaknı ~ı altın* (d): kaybolan bıçağın sapı altın (olur).

Sabañ / sabak koçan. *Nartüñ ~:* mısır koçanı.

Sabak mısır koçanı, koçan.

Sabalak tımbul, kabarık, şiş.

Sabalanıv kabarma, şişme.

Sabalanmak kabarmak, şişmek.

Sabalatıv kabartma, şişirme.

Sabalatmak kabartmak, şişirmek.

Castıklanı cünlerin sabalatama: yastıkların yünlerini kabartıyorum.

Saban tarla, ekin ekilen toprak parçası. *Arpa ~la*: arpa tarlaları, *küzlük ~:* güzlük tarla, *~ temir*: pulluk, *~ suğaruv*: tarla sulama, *orulğan ~:* biçilmiş tarla, *~ bolmağannı salamı bolmaz* (as.): tarlası olmayanın samanı olmaz.

Sabançı çiftçi, rençber. ~ *caum küser* (d): çiftçi yağmur gözetler.
Sabançılık çiftçilik, rençberlik. ~ *bıla küreşmek*: çiftçilikle uğraşmak.
Sabantoy eskiden ekime veya biçime çıkılırken yapılan şölen.
Sabır sabır, tehammül, dayanma; sakin, yavaş; durma, sakinleşme. *Kalay ~ etgin*: nasıl sabredeceksin, ~ *etmek*: sabretmek, ~ *eterge küreşiriks*: sabretmeye çalışacaksın, ~ *tübü sarı altın* (as.): sabrın sonu sarı altın, sabrın sonu selamet; ~ *kılık*: sakin karakter, ~ *adam*: sakin adam, ~ *avaz bıla söleşdi*: sakin sesle konuştu, ~ *cuvab etdi*: sakin karşılık verdi; ~ *bolmak*: durmak, beklemek, sakinleşmek, *cel ~ boldu*: rüzgâr sakinleşti, *bılayda bir kesekni ~ bol*: burada biraz dur, burada bira bekle.
Sabırçık birazcık sabır. ~ *bol*: birazcık sabret, birazcık bekle.
Sabırlanıv sabretme, sakinleşme.
Sabırlanmak sabretmek, sakinleşmek.
Sabırlı sabırlı, sakin, yavaş. ~ *adam*: sabırlı adam, ~ *ceter muratha, sabırsız kalır uyatha* (as.): sabırlı erişir murada, sabırsız düşer utanca.
Sabırlık sabırlılık, dayanıklılık, metanet, sakinlik. ~ *etmek*: dayanıklılık göstermek, metanet göstermek.
Sabırsız sabırsız, dayanıksız, metanetsiz.
Sabırsızlık sabırsızlık, metanetsizlik.
Sabiy çocuk, sabi. *Emçek içgen ~*: meme emen çocuk, *kız ~*: kız

çocuğu, *ulan ~*: oğlan çocuğu, erkek çocuk, ~ *ösdürgen*: çocuk büyütme, ~ *tapmak*: çocuk doğurmak, ~ *sübüy*: çocuk çoluk, ~ *kılık*: çocuk karakter, *kılıksız ~*: huysuz çocuk, ~ *den al haparnı*: çocuktan al haberi, ~ *ni cumuşha iy de kesin ızından bar* (as.): çocuğu hizmete gönder de kendin peşinden git, ~ *körgecin unutmaz* (d): çocuk gördüğünü unutmaz.
Sabiy-balık küçük büyük, çocuk-erişkin.
Sabiyça çocukça, çocuk gibi.
Sabiyçik küçük çocuk, bebek.
Sabiyley çocukken, küçükken, çocuk gibi, çocuk halde. *Soslannı al sabiyçigi ~ ölgen edi*: Soslan'ın ilk çocuğu çocukken ölmüştü, *ol entda ~ turadı*: o hala çocuk gibi duruyor.
Sabiyli çocuklu. *Köp ~ üydegi*: çok çocuklu aile, ~ *tişiriv*: çocuklu kadın.
Sabiylik çocukluk. *Ol endi ~ den çıkğandı*: o artık çocukluktan çıktı, ~ *den başlap çaşavunju haparnı ayt*: çocukluktan başlayarak hayat hikâyesi anlat, ~ *etedi*: çocukluk yapıyor.
Sabiysiz çocuksuz. ~ *üy*: çocuksuz ev, ~ *tişiriv kögetsiz terek* (d): çocuksuz kadın, meyvesiz ağaç.
Sabiysizlik çocuksuzluk.
Sadak ok. ~ *orun*: tirkeş, ~ *caya*: yay, ~ *kıl*: yay ipi, ~ *ativ*: ok atma, ~ *ok*: yayla fırlatılan ok, ~ *okça süzüledi*: sadak oku gibi süzülüyor, ~ *tartmak*: ok fırlatmak.
Sadaka sadaka. ~ *bermek*: sadaka vermek, ~ *cıymak*: sadaka toplamak, ~ *költürmek*: sadaka

vermek, perşembelik vermek, ~
tıynçlı: sadakaya muhtaç,
bergenlerin canıñı ~sı bolsun:
verdiklerin canının sadakası olsun,
~ñ kabil ~ bolsun: sadakan
makbul sadaka olsun.
Sadakaçı dilenci, sail, sadaka
toplayan. *~la aylanadıla*: dilenciler
dolaşıyorlar, *~nı canı kapçığında*
(d): dilencinin akli torbasında.
Sadakaçılık dilencilik.
Sadakçı okçu, ok atıcı.
Sadakçılık okçuluk.
Sadır bataklık, bataklık yer.
Sadra oyun satranç oyunu.
Sadraç oyma. *~ etivçü*: oymacı, *~*
eşik: oyma kapı.
Sadraçlık oymacılık, hakkâklık.
Saf saf, sıra, dizi. *~ ~ bolup namaz*
kıladıla: saf saf olup namaz
kılıyorlar, *~ha tizigiz*: sıraya
koyunuz, saf haline getiriniz, *~dan*
çıkmaq: saftan çıkmak.
Safar seferî, yolcu, *~ ay*: Sefer ayı.
Saflamak saf haline getirmek, safa
koymak.
Saflav saf haline getirme, safa
koyma.
Sagal partial, paçavra, lime lime ,
paralamak, parçalanmış. *~*
bolmak: paçavra haline gelmek,
~ ~ etmek: lime lime etmek, *~ ~*
bolmak: lime lime olmak, *börü*
aşağan koynu terisinden sagalı
kalğandı: kurt yemiş koyunun
derisinden partialı kalmış, *çepkenni*
etekleri ~ ~ bolğandı: entarinin
etekleri lime lime olmuş, *kumaçnı*
cırtıp ~ ~ etgendile: kumaşı yırtıp
paralamışlar.
Sagallamak paralamak, lime lime
yapmak, paçavra haline getirmek,

partallamak. *Börü koynu*
sagallağandı: kurt koyunu
paralamış.
Sagallav paralama, paçavra haline
getirme, lime lime yapma.
Sagüncü yük, ağırlık, bagaj.
Birevge ~ bolama dep korkama:
başkasına yük olacağım diye
korkuyorum, *üsünde ~ bek ulludu*:
üzerinde yükü çok ağır.
Sağak çene altı. *~ köpgeñ*: çene
altı şişen, *~ avruv*: çene altı
bezlerinin hastalığı, amigdalitis,
çene altı bezelerinin büyümesi.
Sağan / sağın keşki, ne olurdu. *Ah*
igi ~ atam bir kelge edi: ah keşki
babam bir gelseydi, *ah igi ~*
Koban'dan bir suv içer edi: ah ne
olurdu Kuban'dan bir su içseydi!
Sağat 1. Saat. *~ birde kel*: saat
birde gel, *~ carım*: yarım saat, *~*
bıla carım: birbuçuk saat, *~ nedi*:
saat kaç, *~ cal*: saat ücreti, *sav*
~nı seni sakladık: tam bir saat seni
bekledik, *~ bav*: saat kösteği,
buvun ~: kol saati, *kabırğa ~*:
duvar saati, *hurcun ~*: cep saati, *~*
alğa baradı: saat öne gidiyor, *~*
artha kaladı: saat geri kalıyor, *~*
usta: saat tamircisi, saatçi,
cüregim ~ça uradı: kalbim saat
gibi atıyor, 2. Zaman, vakit, iken,
sırada. *Gitçe ~ımda*: küçük
zamanımda, *biz tışında ~da*: biz
dışarıda iken, *ol ~da*: o sırada, *bu*
~/ bu ~dan: derhal, şimdi.
Sağatlık bir saatlik. *~ col*: bir
saatlik yol.
Sağayğan uyanmış, ayılmış, aklını
başına toplamış.

Sağayiv ayılma, kendine gelme, uyanma, uykusu kaçma, aklını başına toplama.

Sağaymak ayılmak, kendine gelmek, uyanmak, uykusu kaçmak, aklını başına toplamak. *Es taşlağan tişiriv sağaydı:* bayılan kadın ayıldı, *esi ketgen sabiy sağaya tebreğendi:* şuurunu kaybededen çocuk kendine gelmeye başladı, *ölü cukuşu etip turma da bir sağay:* ölü uykusuna yatıp durma da uyan, *tünene keçe sağaydım da cuklayalmadım:* dün gece uykum kaçtı da uyuyamadım, *endi sağaysaŋ igi bolur:* artık aklını başına toplarsan iyi olur.

Sağıniv anma, hatırlama.

Sağınmak anmak, hatırlamak.

Tünene seni sağındık: dün seni andık, *anı atın kişi sağınmaydı:* onun adını kimse anmıyor, *seni sağınmağan künübüz ozmaydı:* seni hatırlamadığımız gün geçmiyor.

Sağış düşünce, tefekkür, dalma, düşünceye dalma, aklını bir şeye takma. *~ğa ketiv:* düşünceye dalma, *esi ~ğa ketip turadı:* aklı dalıp duruyor, *~larım çaçıldı:* düşüncelerim dağıldı, *bu zatnı üsünden ~ eterge kerekbiz:* bu konuda düşünmemiz gerekir, *~ etmek:* düşünmek, aklına getirmek, *~ etip tapdım:* düşünerek buldum, *art ~ıŋ bumudu:* son düşüncen bu mu, *köp ~ etgenden sora:* çok düşündükten sonra, *başımı kara ~ bashandı:* kafamı kara düşünceler sarmış, *anı ~ı kayğısı da cokdu:* onun ne düşüncesi ne de kaygısı

var, *teren ~ğa kirip turadı:* derin düşünceye dalıp duruyor.

Sağışlaniv düşünme, dalma.

Sağışlanmak düşünmek, dalmak, düşünceye dalmak.

Sağışlı düşünceli, dalgın. *Soslan bek ~ körünedi:* Soslan çok düşünceli görünüyor, *~ etmek:* düşündürmek, *bu iş meni bek ~ etgendi:* bu iş beni çok düşündürüyor, *~ sağışın aytsa, sağışsızı başı avrur (d):* düşünceli düşüncesin söylerse, düşüncesizin başı ağrır.

Sağışlık düşünceye dalmışlık, düşüncelilik.

Sağışlılık düşüncelilik, dalgınlık.

Sağışsız düşüncesiz, kaygısız. *~ çaşav:* tefekkürsüz hayat, *~ adam:* kaygısız adam, *~ onov:* düşüncesiz karar.

Sağışsızlık düşüncesizlik, tasasızlık, kaygısızlık.

Sağız sakız, macun (ilaç anlamında).

Sahan sahan. *~ tabak:* yayvan ve geniş tabak, *~ halıva:* tepsi helva, tepsi dolusu helva.

Sahinik (malk.) karışık, intizamsız, darmadağınık, dağınık. *Koyla ürküp ~ boldula:* koyunlar ürkerek karmakarışık oldular.

Sahtiyen sahtiyen, işlenmiş parlak deri. *~ kollukla:* deri eldivenler, *~ çurukla:* meşin ayakkabılar.

Sajna /Şajna bir Rus uzunluk ölçüsü (2.13 m).

Sak uyanık, dikkatli, gözü açık, göz-kulak, tetikte. *~ adam:* uyanık adam, *~ kulak:* kulağı tetikte olan, *~ bolmak:* uyanık olmak, dikkatli olmak, göz kulak olmak, *sabiylege*

- ~ *bol*: çocuklara göz-kulak ol, *üyge*
 ~ *bol*: eve dikkat et, *kesiğe* ~ *bol*:
 kendine dikkat et, ~ *turmak*:
 tetikte durmak, uyanık kalmak, ~
üyüne sav barır (as.): dikkatli evine
 sağ gider, *töben canı cardı*, ~*bol*:
 alt tarafı uçurumdur, dikkatli ol.
- Sakal** sakal. *Anı ~ı ağarğandı*: onun
 sakalı ağarmış, ~ı *cetgen*: sakalı
 uzamış, ~ *cülüv*: sakal tıraşı, ~
iyiv: sakal bırakma, *ak~*: aksakallı.
- Sakallı** sakallı. *Boyavçunu boyavu*
sinşe atasını sakalın boyar:
 boyacının boyası sinerse
 babasının sakalını boyarmış, *gımıñ*
 ~: kısa sakallı.
- Sakalsız** sakalsız. *Sakallını ~ aldar*
 (as.): sakallıyı sakalsız aldatmış.
- Sakat** sakat. ~ *adam*: sakat adam,
 ~ *bolmak*: sakat olmak, ~ı *bolğan*:
 sakatı olan.
- Sakatlık** sakatlık.
- Sakav** bir çeşit at hastalığı, bu
 hastalıkta at üst solunum yolu
 enfeksiyonuna tutulduğu için
 sürekli öksürür, burun suları
 dökülür, hırıltılı nefes alır, at gripi
 de denir..
- Saklamak** beklemek; esirgemek,
 korumak, tutmak. *Meni sakla*: beni
 bekle, *men kelginçi saklap tur*: ben
 gelinceye kadar bekleyip dur,
saklay saklay kak bolduk (d):
 bekleye bekleye canımız çıktı,
senden cuvap saklaybız: senden
 cevap bekliyoruz; *Allah saklasın*:
 Allah korusun, *amanlıktan kesinji*
sakla: kötülükten kendini koru,
namısın saklağan: iffetini koruyan,
har kim savluğun saklarğa kerekdi:
 herkes sağlığını korumalıdır, *sır*
saklav: sır saklama; *açhanı*
- bankanı kasasında saklav*: parayı
 bankanın kasasında tutmak, *adet*
 ~: adet tutmak, *meni sırımı*
ölgünçü sakla: benim sırımı ölene
 kadar sakla.
- Saklatıv** bekletme, korutma,
 tutturma.
- Saklatmak** bekletmek, korutmak,
 tutturmak.
- Saklav** bekleme; koruma, tutma.
- Saklavçu** bekleyici, bekçi, korucu,
 koruyucu. *Oram ~*: sokak bekçisi,
çeget ~: orman korucusu.
- Saklavul** nöbetçi, koruma görevlisi.
 ~ *salmak*: nöbetçi koymak.
- Saklavulluk** nöbetçilik, koruma
 görevliliği.
- Saklık** uyanıklık, tetiklik, tetik
 kulaklılık, dikkatlilik. ~*ğa sokurdan*
üren (d): dikkatliliği körden öğren.
- Sal** 1. Ölü, cenaze, ceset. ~ *ağaç*:
 cenaze taşımak için kullanılan
 sedyeye benzer araç, tabut. ~
bolmak: ölmek, can vermek, ~
bolluk: canı çıkasınca, geberesice. 2.
 Uyuşuk, gevşek, takatsiz. *Nek ese*
da bugün bek ~ma: nedendir
 bilmem bugün çok gevşemiş.
- Salah** sela. *Salah tartmak*: sela
 vermek, ~ *tartıladı*: sela veriliyor,
 ~ *tartıladı, elde ölgen bardı*: sela
 veriliyor, köyde ölen var.
- Salam** 1. Selam. *Ençi ~*: mahsus
 selam, ~ *aytmak*: selam söylemek,
 ~ *almak*: selam almak, ~ *beriv*:
 selam verme, ~ *aleykum*: selamün
 aleyküm, *aleykum ~*: aleyküm
 selam, *barğızğa ~ cibereme*:
 hepinize selam gönderiyorum,
 [*Soslannı ~ı bardı*: Soslan'ın selamı
 var, *aleykum ~*, ~ı *uzak bolsun*
 (d): aleyküm selam, selamı uzun

müddet devam etsin, çok yıllar yaşasın], ~ *saña Atacurtum*: selam sana atayurdum; 2. Saman, sap. *Bolcar* ~: başaksız sapdan yapılan saman, toman samanı, *carak* ~: ince dövülmüş saman, yumuşak saman, ~*ğa ot salğança* (d): samanı ateşe vermiş gibi, ~ *külte*: sap demeti, *suv-salam bolmak* (d): eriyip tükenmek, çok zayıflamak, *Soslan avrup suv-salam boldu*: soslan hastalanarak çok zayıfladı. **Salamat** selamet, emniyet, emniyetlik. *Allah aytsa ~ bolursuz*: İnşallah selamettesiniz, ~*mısız*: emniyette misiniz, selamette misiniz, *endi ~ bolduk*: artık selamete erdik, ~ *bolmak*: emniyette olmak, selamete ermek. **Salamatlı** sâlim, emniyetli. **Salambaş** saz örtülü, saman kafalı. ~ *üy*: saz damlı ev, ~ *adam*: saman kafalı adam. **Salam-kelam** selam-kelam. **Salamlaşiv** selamlaşma. **Salamlaşmak** selamlaşmak. *Konakla bıla salamlaşdik*: misafirlerle selamlaştık, *salamlaşip ayrıldıla*: selamlaşarak ayrıldılar, *birbirleri bıla salamlaşdıla*: birbirleriyle selamlaştılar. **Salamtlık** sâlimlik, emniyetlilik, rahatlık. **Salaskür / salaşkür** iri yarı, çam yarması, dev gibi. ~ *çaş*: çam yarması gibi delikanlı. **Salavat** selavat. *Payğambarğa ~ salığız*: Peygamber'e selavat getiriniz. **Salçık** balçık, çamurlu yer. **Saldıriv** koydurma, taktırma. *At ~*: at koydurma, isim taktırma.

Saldırmak koydurmak, takdirmek. *Hapçükleni cerge saldırığız*: eşyaları yere koydurunuz, *işsizleni işge saldırığız*: işsizleri işe koydurunuz, *tiş* ~: diş takdirmek. **Salım** koyum. *Bir ~ biçen*: bir koyum ot. **Salıvıv** koyulma, yerleştirilme. **Salınmak** kırıntı, kırpıntı, parça. *ètegiğde ~ bardı*: eteğinde kırpıntı var. **Salınmak** koyulmak, yerleştirilmek. **Salışiv** dövüşme, kavga etme. **Salışmak** dövüşmek, kavga etmek. *Birbirleri bıla igi aşlı salışdıla*: birbirleriyle iyice kavga ettiler, *ala tayakla bıla salışdıla*: onlar sopalarla dövüştüler. **Salıv** koyma, yerleştirme. **Salkın** serin, serinlik, gölge, durgun. ~ *ayaz*: serin rüzgâr, serin ayaz, ~ *hava*: serin hava, *kün ~ boldu*: gün serinledi, *terek* ~: ağaç gölgesi, *tavdan ~ uradı*: dağdan serinlik geliyor, *üynü ~ına oturup lahor etedile*: evin gölgesine oturup sohbet ediyorlar, ~ *bolmak*: serinlemek, gölgelenmek, *kün ~ boldu*: gün serinledi, ~ *etmek*: gölgelemek, gölge yapmak, ~ *salamlaşiv*: soğuk selamlaşma (mec.), *bügün ~ körünese*: bugün durgun görünüyorsun. **Salkınlamak** gölgelemek, serinlemek, serinleşmek, küsmek. *Kün salkınladı*: güneş serinledi, *Soslan nek ese da salkınlap aylanadı*: Soslan nedense soğuk hareket ediyor. **Salkınlanıv** gölgelenme, serinlenme.

Salkınlanmak gölgelenmek, serinlenmek.

Salkınlav gölgeleme, serinleşme, küsme.

Salkınlı gölgeli. ~ *terekle*: gölgeli ağaçlar.

Salkınlık gölgelik, serinlik, soğukluk. *Terek ~ eterça ösmegendi*: ağaç gölgelik yapacak kadar büyümemiş, *kamiş ~*: kamiş gölgelik, *künnü ~ı kalaydı*: güneşin serinliği nasıl; *arada ~nı keterirge kerekdi*: aradaki soğukluğu gidermek lâzım.

Salmak koymak, yerleştirmek, yapmak, vermek. *Istolğa ~*: masaya koymak, *taphağa ~*: rafa koymak, *işge ~*: işe yerleştirmek, *kasığa ~*: kasaya yerleştirmek, *sabiyni beşikge sal*: çocuğu beşige koy, *hurcunuma saldim*: cebime koydum, *arlak sal*: biraz öteye koy, *içine sal*: içine yerleştir, *aşarık salıgız*: yemek koyunuz, *tavukğa gurt ~*: tavuğu gurka yatırmak, *atha kişen saldı*: ata köstek koydu, *mekâm salmak*: ev yapmak, *köpür ~*: köprü yapmak, *elge kayğı saldı*: halkı telaşa verdi, *canıbizğä kıynlık saldı*: canımıza eziyet verdi, *cüregime avruv saldı*, kalbime ağrı verdi, *tüz colğa ~*: doğru yola koymak, *baçhağa terek ~*: bahçeye ağaç dikmek, *gardoş ~*: patates ekmek, *urluk ~*: tohum ekmek, *belgi salayık*: işaret koyalım, *bolcal ~*: mühlet vermek, *zaran ~*: zarar vermek, *eşitge kirit sal*: kapiya kilit koy, *ot ~*: ateşe vermek, *emçek ~*: meme vermek, *tamğa ~*: damga koymak.

Salpı / salpu sarkık, sölpük, pörsük.

Salpılanıv sarkma, sölpüme, pörsüme.

Salpılanmak sarkmak, sölpüme, pörsüme.

Salpılık sarkıklık, sölpüklük, pörsüklük.

Salta iri çekiç, balyoz.

Samarkav şaka, muaşaka. ~ *küyde söleşdi*: şaka şekilli konuştu, *söznü ~ ğa burdula*: lafı şakaya çevirdiler, ~ *etmek*: şaka yapmak, ~ *çu adam*: şakacı adam.

Samarkavçu şakacı, nüktedan.

Samarkavlaşıv şakalaşma.

Samarkavlaşmak şakalaşmak.

Samavar semaver.

Samır kısa, kesik, güdük; güdük kuyruklu köpek. ~ *it*: güdük kuyruklu it. [*Samır* dendiği zaman genellikle *köpek* akla gelir].

Samırlık kısalık, kesiklik, güdüklük.

Sampal sapan. ~ *bıla taş athan*: sapanla taş atma.

San 1. (mat.) sayı, miktar, rakam.

Kuram ~: birleşik sayı, *katiş ~*: karışık sayı, *eki tarñlı san*: rakamlı sayı, *soñtalanı ~ı*: talebelerin sayısı, *halknı ~ı*: halkın nüfusu, ~ *az*: sayısı az, ~ *köp*: sayısı çok, ~ *cetişmegen*: sayısı yetişmeyen, ~ *tolmağan*: sayısı kâfi gelmeyen, *birlik ~*: tekil, *köplük ~*: çoğul, ~ *bir*: arada bir, ara sıra, zaman zaman, bazen, ~ *biri*: tek tük, tek biri, pek azı, sadece bir tanesi, *kırkda ~da biri*: kırkta yılda biri; 2. Aza, uzuv, üye, organ, emstremite. ~ *larıñı kımıldat*: azalarını hareket ettir, *kesilgen malnı ~larına ayırıv*: kesilen hayvanı uzuvlarına ayırma,

~la: organla, ~ı ariv işlenen:
azası güzel yaratılmış, *korkup*
~larım *kaltıradi*: korkarak azalarım
titredi, ~ları *tutmaydı*: azaları
tutmuyor; 3. San etmek:
farketmek, dikkate almak,
önemsemek, ~na *almamak*:
dikkate almamak, önemsememek,
~ *eterge kerek ediy*: dikkate alman
gerekirdi, *meni ~ etmey koydu*:
beni dikkate almayıverdi, ~
etmegença etdi: farketmemiş gibi
davrandı.

Sanağat sanat, ustalık. *Uvak ~la*:
el zentları, küçük zentlar, ~
üreniv: sanat öğrenme, *estetik*
~la: güzel zentlar.

Sanağatçı zentkâr. *Uvak ~*:
zentkâr.

Sanağatçılık zentkârlık, *uvak ~*:
zentkârlık.

Sanaliv sayılma.

Sanalmak sayılmak, koyulmak. *Cilki*
sanalırğa kerekdi: yılının sayılması
lâzım, *ol adam cerine sanalmaydı*:
o insan yenine konmuyor, *cukğa*
da sanalmaydı: bir şeye sayılmıyor,
igi adamğa sanaladı: iyi insana
sayılıyor.

Sanam sayı, hesap. ~ı *bolmağan*:
sayısız, sayısı olmayan, hesapsız.

Sanamak saymak, koymak. *Sürüvnü*
başdan ayak sanadı: sürüyü baştan
sona saydı, *cañıdan saydı*: yeniden
sayıyor, *alanı sanap ber*: onları
sayarak ver, *sanap boşadıymı*:
sayıp bitirdin mi, *adamğa ~*: adam
yerine koymak, *cukğa da*
sanamadı: bir şeye de saymadı,
aylandır da sana: döndür döndür
say.

Sanamsız sayısız, hesapsız.

Sanav 1. Sayma, sayı. *Ol ~*
bilmeydi: o sayı bilmiyor, o rakam
tanımaz. 2. (gr.) Sayı, sayı sıfatı.
Bölüvçü sanavla: kesir sayılar,
kavumlavçu ~la: küme sayıları,
sançı ~: sıra sayısı, *ülüşçü ~*:
bölen sayılar.

Sanavçu sayıcı, *mal ~*: hayvan
sayıcı, çalkatura.

Sanavsuz sayısız. *Sansız- ~*: sayısı
belli olmayacak derecede çok,
sayılamayacak derecede, hadsiz-
hesapsız.

Sancoñ zih, kenar. ~ *salmaq*:
kenar çekmek, şerit çekmek.
Çepkenni etegine ~ salama:
entarinin eteğine şerit
yerleştiriyorum.

Sança Deli, aptal, ahmak.

Sançalanıv delilenme, aptallaşma,
ahmaklaşma.

Sançalanmak delilenmek,
aptallaşmak, ahmaklaşmak.

Sançalık delilik, ahmaklık, aptallık.

Sançasına delisine, delicesine,
eblehçesine, aptalcasına. ~ *söleşe*
turadı: aptalcasına konuşup
duruyor.

Sançı-sanav (mat.) asal sayı .

Sandal sandal, bir çeşit ayakkabı.

Cay aylada ~ kiyerge tapdı: yaz
aylarında sandal giymek uygundur.

Sandan ~ bir: *nadiren, kırk yılda*
bir.

Sandık sandık, kasa.

Sandırak sayıklama, saçmalama,
hezeyan etme. ~ *etmek*:
sayıklamak, *avruğan sabiy ~ etedi*:
hasta çocuk sayıklıyor, ~ *hapar*:
saçma hikâye, herze, ~ *söz*:
hezeyan, herzeleme, saçma söz

Sandıraklamak sayıklamak, saçmalamak, hezeyan etmek.

Sandıraklav sayıklama, saçmalama, hezeyan etme.

Sandırarak bk. *sandıraklamak*.

Sandırav bk. *sandıraklav*.

Sandıravuk saçma söz söyleyen, saçmalayıcı, hezeyancı.

Sanı-süyegi boyu posu.

Sankılçak kırkbayır.

Sanlamak ayırmak, bölmek, parçalamak. *Koynu soy da sanla:* koyunu yüz de parçalara ayır.

Sanlap arada sırada, ara sıra, zaman zaman, nadir olarak.

Sanlav ayırma, bölme, parçalama.

Sanlavçu bölücü, parçalayıcı.

Sanlı boylu poslu, fiziği düzgün, heybetli.

Sanlılık boylu posluluk, heybetlilik.

Sansıniv önemseme, farketme, kale alma.

Sansınmak önemsemek, farketmek, kale almak. *Anı sansınıp kişi da söleşmeydi:* onu kale alıp kimse konuşmuyor. *Meni sansınırğa kerek edi:* beni farketmesi gerekirdi.

Sansız 1. Azasız, uzumsuz, sayısız. *Soslan uruşdan ~ kaytdı:* Soslan savaştan uzumsuz döndü. 2. *Sansız etmek:* hiçe saymak, önemsememek.

Sansızlamak önemsememek, dikkate almamak, görmezden gelmek.

Sansızlav önemsememe, dikkate almama, görmezden gelme.

Sansızlık önemsemezlik, kale almamaklık, aldırıışsızlık.

Sansız-sanamsız sayması mümkün olmayan, çok sayıda, ölçüsüz sayıda.

Sansız-sanavsuz bk. *Sansız-sanamsız*.

Sant 1. Lakayt, aldırıışsız, kayıtsız, reaksiyonsuz. ~ *bolmak:* reaksiyon vermemek, kayıtsız kalmak, *kolum-ayağım ~ bolup kalğandı:* elim ayağım reaksiyon vermeyecek haledir. 2. Ahmak, aptal, saf. ~ *adam:* saf adam, aptal adam. 3. Nahoş, (tadı) hoş olmayan. *Gardoşla ~ tativ etgendile:* patatesler nahoş tad almışlar, patateslerin tadı bozulmuş. *Boza ~ tativ etedi:* boza nahoş bit tad almış.

Santalaniv delilenme, çocuklaşma, hoplayıp zıplama.

Santalanmak delice hareketlerde bulunmak, delilenmek, çocuklaşmak, hoplayıp zıplamak, eşek şakası yapmak. *Santalanıp turma da orunuğa oltur:* delilenip durma da yerine otur.

Saña sana. ~ *aytama:* sana söylüyorum, *mahtav ~ Allahım:* övgü sana Allahım, ~ *igilik, maña aşhılık* (d): sana sağlık, bana selamet, *ho ~:* keşki öyle olsa, nerede öylesi.

Sağırav sağır, kulağı duymayan. ~ *adam:* sağır adam, ~ *kulak:* sağır kulaklı, *kart bola ~ bola barama:* yaşlandıkça sağırlaşıyorum, ~ *tunakıla* (gr): sağır sessizler, nazal sessizler, ~ *kulak el buzar, carım molla din buzar* (as): sağır kulaklı ili bozar, yarım molla din bozar.

Saşıravluk sağırlık.

Saşımak çınlamak. *Kulağım sansıdı:* kulağım çınladı.

Saşıv çınlama.

Sapal supye, paça-taban lastiği.

Sapalamak dağıtmak, altüst etmek, altını üstüne getirmek.

Bolğannı barın sapalap ketgendile: her şeyi altüst edip gitmişler.

Sapalav dağıtma, karıştırma, altını üstüne getirme.

Sapikulak sarkık kulaklı. ~ *baytal:* sarkık kulaklı kısarak.

Sapın sabun. *Duñ ~:* kokulu sabun, ~ *kömük:* sabun köpüğü, ~ *tjirmek:* sabun sürmek.

Sapınçı sabuncu, sabun imalatçısı.

Sapınlık sabunluk.

Sapıran safran, sarı, sarılık. ~ *bolup catadı:* sarılık olup yatıyor, ~ *dan avruydu:* sarılığa yakalanmış.

Sapıranbet sarılıklı yüz, sarı yüzlü.

Saplamak sap takmak, saplamak. *Çögüçnü saplarğa küreşeme:* çekice sap takmaya çalışıyorum.

Saplanıv sap takılma, kulplanma; sançılma, saplanma.

Saplanmak sap takılmak, kulplanmak; saplanmak, sançılmak. *Cüregime avruv saplanıandı:* kalbime ağrı saplandı.

Saplav sap takma, kulp yapma, saplama.

Saplı kepçe gibi uzun saplı maşrapa. *Kancal ~:* saplı çinko maşrapa, *ağaç ~:* saplı ağaç maşrapa, ~ *bıla suvsap ber:* saplı maşrapa ile ayran ver.

Sappa-sak çok dikkatli, çok uyanık, pür dikkat.

Sappa-sarı sapsarı.

Sappa-sav sapsağlam.

Saptağay sap. *Bıçaknı ~ı:* pıçağın sapı.

Sarakalık sadakaya muhtaç, sadakalık madde.

Sarapan kolsuz kadın giysisi.

Saraş sahur, temcit. ~ *ha kobuv:* sahura kalkma.

Saraşlık sahurluk, temcitlik.

Sarayğanla (malk.) Yedikardeşler, Büyük Ayı yıldız kümesi.

Sarğalmak sararmak. *Kaç keldi, capırakla sarğaldıla:* güz geldi, yapraklar sarardılar, *anı beti sapsarı sarğaldı:* onun yüzü sapsarı sarardı, *avruvdan beti sarğalıp baradı:* hastalıktan yüzü sararıp gidiyor.

Sarğayıv sarı beniz alma, sarılaşıma.

Sarğaymak sarı beniz almak, sararmak, sarılaşımak. *Avruv betin sarğayğandı:* hastalık benzini sarartmış.

Sarğıl sarı. *Akdan ~ğa tartadı:* akdan sarıya çekiyor.

Sarğıldım sarıya çalan. ~ *betli:* sarıya çalan renkli.

Sarh sarık. *Ak ~:* beyaz sarık.

Sarı sarı. ~ *adam:* sarı adam, *gakkını ~sı:* yumurtanın sarısı, ~ *şinli:* sarışın, ~ *çaçlı:* sarı saçlı, ~ *altın:* sarı altın, ~ *cav:* sarı yağ, tereyağ, ~ *çibin:* eşek arısı, ~ *boyav:* sarı boya, *açı ~:* koyu sarı.

Sarıbaş sarı saçlı, sarı başlı.

Sarıcilik iliği sarı, güçlü kuvvetli, gürbüz, sağlam bünyeli. ~ *çaş:* sağlam bünyeli genç, ~ *sabiy:* gürbüz çocuk, ~ *baytal:* güçlü kuvvetli kısarak.

Sarıça arı kuşunun bir türü, sarıasma.

Sarıcaç sarı saçlı.
Sarılık sarılık, sarı renklilik.
Sarımsak (malk.) bk. *sarsmak*.
Sarın ağlama, ağıt. ~ *salmak*: ağıt yakmak, ~ *etmek*: ağıt yapmak.
Sarıncı ağıtçı, yasçı.
Sarınlamak ağıt yapıp ağlamak, hıçkırma hıçkırma ağlamak.
Sarınlav ağıt yapıp ağlama, hıçkırma hıçkırma ağlama.
Sarınlık yas tutacak, ağıt yapacak. *Sarınlık bolğanbız*: ağıt yapacak hale geldik.
Sarıv ağız suyu, istek, arzu. ~ *um kesedi*: midem kaynıyor, ağız sularım geliyor, *sarja ~um kaynaydı*: seni arzu ediyorum, seni istiyorum.
Sarıvbek timsah.
Sarkıtıv akıtma, çıkarma, indirme.
Sarkıtmak akıtmak, çıkarmak, indirmek. *Cavnu cuvup suvun sarkıtama*: yağı yıkayarak suyunu akıtıyorum, *eskileni sıgıp suvların sarkıt*: çamaşırları sıkarak sularını akıt, *cıcmıni enişge sarkıt*: ipi aşağı indir.
Sarkıv akma, şişme, inme, geçme.
Sarkmak akmak, şişmek, inmek, geçmek, geçip gitmek. *Teberdi suv Kobanğa tuvra sarkadı*: Teberdi suyu Kuban'a doğru akıyor, *tobuğum sarkıp kıynap turadı*: dizim şişerek ağrı verip duruyor, dizim şişerek zahmet veriyor, *Tav elçile tüz ellege sakğanların bardıradıla*: dağ köylüleri ova yerleşimlerine inmeye devam ediyorlar, *cılla sarkıp baradıla*: yıllar geçip gidiyorlar.
Sarnamak ağlamak, ağıt yakmak, hıçkırarak ağlamak; sızlanmak,

şikâyet etmek. *Atasını artından sarnap cıla edi*: babasının arkasından hıçkırarak ağlıyordu, *sabiyni nek sarnatasız*: çocuğu niçin ağlatıyorsunuz, *sarnap cılamağız*: ağıt yakıp ağlamayınız; *boşha sarnap küreşme*: boşuna sızlanıp durma, *kereksizge sarnaysa*: lüzumsuz şeye sızlanıyorsun, *sarnap turğanni bir koy*: şikâyet edip durmaktan vazgeç.

Sarnav ağlama, hıçkırarak ağlama; sızlama, şikâyetle bulunma.
Sarsmak sarmısak. ~ *tış*: diş sarmısak, ~ *tüp*: sarmısak yumrusu, ~ *tuz*: tuzlu sarmısak, ~ *aşamağan iyis etmeydi* (d): sarmısak yemeyen kokmaz.

Sartın göre. *Meni ~*: bana göre, *meni ~ ol iş sen aythança tuldü*: bana göre o iş senin dediğin gibi değil.

Sasımak çınlamak. *Kulağım sasıdı*: kulağım çınladı.

Sasıtıv çınlatma, (kulağı) delme, (kulağı) patlatma.

Sasıtmak çınlatmak, patlatmak (kulak için), delmek (kulak için), . *Davurun bıla kulağımı sasıtdıñ*: gürültünle kulağımı patlattın, *seni kıçırığın kulağımı sasıtdı*: senin bağırışın kulağımı deliyor, *tavuşum kayalanı sasıtdı*: sesim kayaları çınlattı.

Sasıv çınlama.

Saskı (malk.) at sineği.

Satır sıra, dizi, satır.

Satıv satma, alış veriş. ~ *ğa barama*: alışverişe gidiyorum.

Sativ-aliv alışveriş. *~ ~ etilgen cer:* alışveriş yapılan yer.

Sativçu satıcı.

Sativçuluk satıcılık, ticaret, çerçilik. *Soslan ~ bıla küreşedi:* Soslan çerçilikle uğraşiyor.

Satlık satılık. *~ üy:* satılık ev, *~ mal:* satılık hayvan, *~ adam:* satılık adam, hain adam.

Satmak satmak. *Açhağa ~:* parayla satmak, *bağa ~:* pahalı satmak, *satıp aliv:* satın alma, *mal satarğa barama:* hayvan satmaya gidiyorum, *cerlerin satıp boşağan edi:* topraklarını satıp bitirmişti.

Satü sürtük kadın, kaltak karı, orospu.

Sav 1. Tam, bütün, tüm, tekmil, doğru. *~ aynı tohtamazdan işledi:* bütün bir ay durmadan çalıştı, *~ gırcını aşadı:* bütün ekmeği yedi, *~ duniyağa belgili adam:* tüm dünyaca tanınmış adam, *~ ceti cıl sakladım:* tam yedi yıl bekledim, *~ halk cıylsa:* tekmil halk toplansa, *~ sözü bolmağan:* doğru sözü olmayan; 2. Sağ, hayatta, canlı, sağlam, sıhhatli, sağlıcakla. *~ bitgen adam:* sağlam yapılı adam, *canım ~dan seni koymam:* canım sağ oldukça seni bırakmam, *elde canı ~ adam kalmağandı:* köyde canı içinde (sağ) adam kalmamış, *atañ-anañ savmudu:* baban annen sağımı, *atam ~ zamanda:* babam sağ iken, babam hayatta iken, *~ bolmak:* sağ olmak, iyileşmek, *avruğan sav bolğandı:* hasta iyileşti, *irahın at ~ bolup baradı:* hasta at iyileşip gidiyor, *oy sen ~ çaşa:* oy sen sağlıklı yaşa, *~ etmek:* iyileştirmek, *doktor*

avruğanı ~ etdi: doktor hastayı iyileştirdi, *~ bolmazlık:* iyileşmeyecek, *~ bolmazlık avruv:* iyileşmeyen hastalık, *~ bol:* sağol, *~ bolsun boluşdu:* sağolsun yardım etti, *kiyimiñi ~ cırt:* elbiseni sağlıcakla eskit, *~ kel:* hoşgeldin, *~ körüşeyik:* sağlıcakla görüşelim, *~ ceri çokdu:* sağlam yeri yok, *~ kalğan:* hayatta kalan, *~ kallık:* sağ kalasica, sağlıklı yaşayasica, *meşinağızni ~ tutuğuz:* arabanızı güle güle kullanınız, *ölgenni ~ unutturur* (d): ölüyü sağ unutturur, *avruğanı orununda ~ ölür:* (d): hastanın yatağında sağlam ölür, *canı ~ğa bir madar tabıladı:* hayatta olana bir çare bulunur.

Savbitgenlik sağlam yapıllık.

Savda ticaret, alışveriş (nadir kullanılır).

Savdaçı satıcı, işportacı.

Savdaçılık satıcılık, işportacılık.

Savdan hepten, tamamını, hepsini, toptan. *Açhamı ~ berdim:* paramı hepten verdim, *kitapları ~ aldık:* kitapların hepsini aldık, *sürüvün ~ satadı:* sürüsünün tamamını satıyor, *~ sativ:* toptan ticaret, toptan alışveriş.

Savdurmak sağdırmak. *İyneñ savduruv:* inek sağdırma.

Savduruv sağdırma.

Savdüger tüccar, tacir. *Burun zamanda Karaçayğa Ermen savdügerle kelip sativ etip turğandıla:* eski zamanlarda Karaçay'a Ermeni tüccarlar gelerek alışveriş yapıp durmuşlar.

Savdügerçi ticaretle uğraşan, satış yapan kimse, tüccar.

Savdügerçilik tüccarlık, satıcılık. ~
etgen: ticaret yapan, satıcılık
yapan.

Savdügerlik tüccarlık, ticaret,
tacirlik. ~ *kağıt:* ticaret
ruhsatnamesi, ~ *işle bıla küreşiv:*
ticaretle işgal, ticaret işiyle
uğraşma.

Sav-esen sağ-esen. ~ ~ *körüseyik:*
sağ-esen görüşelim, ~ ~
kutuldu: sağ-esen kurtuldular.

Savğa hediye, armağan; mükâfat,
ödül. ~ *ğa berilgendi:* hediye olarak
verildi, *caşçıkğa ~ğa sağat*
alğanma: oğlana armağan olarak
saat aldım, ~ *bermek:* hediye
vermek, *sabiylege ~la alayık:*
çocuklara hediyeler alalım; ~ *ğa*
tıyınçlı adam: ödüle layık adam,
birinçilik ~: birincilik ödülü, ~
kağıt: takdirnâme, *açha ~:* para
ödül.

Savğalamak ödüllendirmek,
mükâfatlandırmak, hediye vermek.

Savğalanıv ödüllendirilme,
mükâfatlandırılma.

Savğalanmak ödüllenmek,
mükâfatlanmak. *Ol medal bıla*
savğalanıvandı: o madalya ile
ödüllendirildi .

Savğalanıvan ödüllendirilen,
mükâfatlandırılan.

Savğalav ödüllendirme,
mükâfatlandırma.

Savğalı armağanlı, ödüllü,
mükâfatlı.

Savğalık ödüle lâayık, armağan
edilecek nesne.

Savkaldı vedalaşma. ~ *aytmak:*
vedalaşmak, veda etmek, *atama-*
anama ~ aytıp keleyim: babam ve

anneme veda edip geleyim, *kol bıla*
~ *etiv:* elle tokalaşarak veda etme.

Savkaldılık vedalaşma sırasında
verilen armağan, yol hediyesi. ~
ne berdiğ: yol hediyesi ne verdin?

Savkarın obur, çok yemek yiyen,
pisboğaz.

Savkarınlık oburluk, pisboğazlık.

Savlay 1. Toptan, hepsini, hepten,
tamamını, tamamen, kâmilen,
tümünü, tümünden. ~ *almak:* toptan
almak, hepsini almak, ~ *barıbiz:*
toptan hepimiz, *kitapları ~ berip*
ıydim: kitapların tamamını verip
gönderdim, *aşarıkını ~ cuthandı:*
yemeğin hepsini indirmiş, ~ *satıv:*
toptan alışveriş, ~ *el:* tüm köy,
köyün tamamı, ~ *üydegibi bıla*
birgeley: tüm ailesiyle birlikte; 2.

Sağ olarak, sağ oldukça, canlı
olarak. *Canım ~ sağa cuk*
etdirmem: canım sağ oldukça sana
birşey yaptırmam, *canı ~:* canlı
olarak, *canı ~ cerge kirsin:* canlı
olarak mezara girsin, *canı ~ üyüne*
eltdile: canlı olarak evine
götürdüler.

Savluk I sağılacak, sağılmal. ~
ıynek: sağılmal inek, sağılacak inek.

Savluk II sağlık. *Men ~da sağa*
zorluk kelmez: ben sağ oldukça
sana zorluk erişmez, ~ *ıy kalaydı:*
sağlığın nasıl, ~ *ğa carağan hava:*
sağlığa iyi gelen hava, ~ *saklav:*
sağlığı koruma, *Allah süyek ~*
bersin: Allah beden sağlığı versin,
~ *dan ıllu baylık cokdu:* sağlıktan
büyük zenginlik yoktur.

Savluk-esenlik sağlık-esenlik. ~ ~
kalaydı: sağlık-esenlik nasıl? *Allah*
~ ~ *barsin:* Allah sağlık-esenlik
versin.

Savluklu sağlıklı, sağlam, sıhhatli.

~ *adam*: sağlıklı adam, ~ *hava*: sağlığa uygun hava.

Savluk-salamatlık sağlık-selametlik, sağlık-esenlik.

Savluksuz sağlığı iyi olmayan, sağlıksız. ~ *körümedi*: sağlıksız görünüyor.

Savmak sağlamak. *Ala iynek savadıla*: onlar inek sağıyorlar, *koylanı savup boşadık*: koyunları sağıp bitirdik, *iynegibizden çeklek süt savup alabız*: ineğimizden dolu kova süt sağarak alıyoruz, *ol kaçan da birevni savup çaşaydı*: o her zaman başkalarını sağarak yaşıyor, *savup içseñ miñ künñe, soyup aşasañ bir künñe (as.)*: sağıp içersen bin gün, kesip yersen bir gün.

Savru hayvanın beli ile kuyruğu arasındaki bölüm, sağrı. ~ *sun silasañ emlik da cuvaşıydı (d)*: sağrısın sıvazlarsan hergele atda yumuşar.

Sav-salamat sağ-selamet, sağ-sâlim. ~ *üyüme keldim*: sağ-salim evime geldim.

Savsuz bk. *savluksuz*.

Savsuzlanıv hastalanma, sağlığını kaybetme.

Savsuzlanmak hastalanmak, sağlığını kaybetmek.

Savsuzlu sağlıksız, hastalıklı.

Savsuzluk sağlıksızlık, hastalıklılık.

Sav-şav sağ-ölü, sağ veya ölü. ~ *ese da bilmeybiz*: sağ veya ölü ise de bilmiyoruz.

Savulğan sağılan, sağımal. ~ *iynek*: sağılan inek.

Savulmak sağılmak. *İynekle savulduları*: inekler sağıldı mı,

koyla savulğandıla: koyunlar sağıldılar.

Savuluv sağılma.

Savum sağma, sağım.

Savumçu sağıcı, ücretle sağıcılık yapan kimse.

Savumçuluk sağıcılık, sağımcılık.

Savut kapkacak, eşya, kap, malzeme, alet, edavat; silah. *Ağaç ~*: ağaç kapkacak, *kümüş ~la*: gümüş takımlar, gümüş kapkacaklar, ~ *cuvmak*: bulaşık yıkamak, kapkacak yıkamak, *aşarıkları ~lağa kuyuğuz*: yiyecekleri kaplara koyunuz; *keçlik ~*: kesici-delici silah, soğuk silah, ~ *cürütöv*: silah taşıma, *atılğan ~*: ateşli silah.

Savutlandırıv silahlandırma.

Savutlandırmak silahlandırmak.

Savutlanmak silahlanmak, techizedilmek.

Savutlanğan silahlanan, techizedilen. *Bilim bıla ~*: ilimle techizedilen, *savut bıla ~*: silahla techiz edilen.

Savutlu silahlı, mücehhez. ~ *asker*: mücehhez asker.

Savutlu-sabalı kaplı-kacaklı, aletli-edavatlı, müsellağ, silahlı-cephaneli.

Savutlu-sadaklı silahlı-kurşunlu, tüfekli-oklu, silahlı-cephaneli.

Savut-saba kapkacak, donanım, techizat.

Savut-sadak silah-mühimmat, silah-cephane.

Savutsuz silahsız.

Savutsuzlandırıv silahsızlandırma.

Savutsuzlandırmak silahsızlandırmak.

Savutsuzlanıv silah bırakma, silahsızlanma.

Savutsuzlanmak silah bırakmak, silansızlanmak.

Savutsuzlanınan silahsızlanan.

Savutsuzluk silahsızlık.

Savutsuz-sadaksız silahsız-cephanesiz.

Savuv sağma.

Savuvçu bk. *savumçu*.

Savuvçuluk bk. *savumçuluk*.

Say 1. Siğ, derin olmayan, sathî, yayvan. ~ *köl*: siğ göl, *teñizni kıyı* *bir da ~dı*: denizin kenarı çok siğdir, ~ *tabak*: yayvan tabak, ~ *başlı adam*: sathî düşünen adam, 2. Parça, dilim. *Urup başını eki ~ eterme*: vurup kafanı ikiye ayırırım, *eki ~ bolluk*: iki parça olasıca, ~ ~ *et*: dilim dilim et.

Sayak boş, sefil, sefil. ~ *adam*: sefil adam, ~ *aylanınan*: sefil gezen, boş gezen, ~ *çaşav*: sefil hayat, rezil hayat, ~ *aylanınan tayak tabar* (as.): boş dolaşan dayak yer.

Sayakıl akılı kıt, siğ akıllı, zayıf akıllı, sathî akıllı. ~ *adam*: akılı kıt adam.

Sayakıllık kıt akıllılık, akıl eksikliği, siğ akıllılık.

Sayaklanıv sefil dolaşma, boş gezme.

Sayaklanmak sefil dolaşmak, boş gezmek.

Sayaklık sefillik, boşgezerlik, rezillik. ~ *ğa kesin bergen*: sefilliğe yakasını kaptıran.

Sayav 1.(malk.) ağaç biz, 2. Uz. ~ *kollu*: uz elli.

Sayın her, kere, kez, defa; ...inde. *Ança ~*: her defa, *kün ~*: her gün, *cıl ~*: her yıl, *ıyık ~*: her hafta, *ay*

~: her ay, *kelgeni ~*: her gelişinde, *ketgeni ~*: her gidişinde.

Saylağan seçen, tercih eden.

Saylam demet, çile, kangal, bağlam.

Saylama seçme, seçilmiş, seçkin, en iyi, zütte. ~ *çığarmala*: seçme eserler, *cıkını em ~ acirin berdik*: yılkinin en seçkin aygırını verdim, *Bayramuklanı Halimatnı ~ saylama nazmaları*: Halimat Sayramuk'un seçme manzumeleri.

Saylamak seçmek, intihabetmek, sarıp çile haline getirmek.. *İgisin sayla*: iyisini seç, *almalanı saylap al*: elmaları seçerek al, *saylap alınınan zatdan kata kelmez*: seçilerek alınan şeyden zarar gelmez, *Soslannı tamadalıkğa sayladık*: Soslan'ı liderliğe seçtik, *Soslannı canıdan sayladık*: Soslan'ı yeniden seçtik, *Saylap küreşme*: seçmeye çalışma, *aşarık saylağan adam*: yemek seçen adam, *kelinlik kızını saylarğa küreşebiz*: gelinlik kızı seçmeye çalışıyoruz, *em macalın saylap kiyim alğanma*: en iyisini seçerek elbise aldım, *çille halını saylaybız*: ibrişim ipliğini sarıp çile yapıyoruz.

Saylanıv seçilme, intihabedilme.

Saylanma seçilme, intihabedilme.

Saylanmak seçilmek, intihabedilmek; çile haline getirilmek. *Saylavda Soslan saylanınandı*: seçimde Soslan seçilmiş, *allık zatlarbız saylanıp turadı*: alaçak şeylerimiz seçilmiş durumdadır, *halını saylanınanı boşaldımı*: ipliğin çile haline getirilmesi bitti mi.

Saylanğan seçilen, seçilmiş.

Parlamentoğa ~: meclise seçilen,
~ *çaşla:* seçilmiş gençler.

Saylav seçim, seçme, intihabetme.

~ *madar beriv:* seçme imkânı
verme, ~ *ğa kiriv:* seçime girme, ~
senidi, kalay süysey alay et: seçim
senin, nasıl istersen öyle yap.

Saylavçu seçici, seçmen.

Saylavçuluk seçicilik.

Saylavlu seçimli.

Saylık sığlık, sathîlik. *Suvnu kıyır ~i*
kalaydı: suyun kıyı sığlığı nasıl,
cüzüp ~ğa çıkdım: yüzerek sığlığa
çıkım.

Sayrı çibık ince ve yaş ağaç dalı,
yaş çubuk (kırbaç gibi kullanılır).

Saz 1. Testi toprağı, kil, solgun sarı
renk, solgun. ~ *toprak:* killi toprak,
testi yapımında kullanılan toprak,
~ *bet:* soluk benizli, ~ *lamak:* killi
toprakla badana yapmak, ~ *üynü tiş*
kabırğaların sazlay turabız: evin dış
duvarlarını killi toprakla badana
yapıyoruz, 2. Çalgı, saz.

Sazbet soluk yüzlü. ~ *tişiriv:* soluk
benizli kadın.

Sazbetlik solukluk, solgun yüzlülük.

Sazçı badanaçı, sıvacı.

Sazlamak / Sızlamak çizgi
çekmek, karasabanla çizgi çekmek.

Sazlav / Sızlav çizgi çekme

Sazlı kil topraklı.

Sazlık sarılık, solgunluk.

Sebelegen serpinti yapan,
çiseleyen. ~ *cañur:* çiseleyen
yağmur.

Sebelemek çiselemek, serpinti
yapmak. *Cañur sebeleydi:* yağmur
çiseliyor.

Sebelev çiseleme, serpinti yapma.

Sebeb 1. sebep, etki, fail. *ol ~den:* o
yüzden, *ne ~den:* hangi sebepten,
~ *i belgili:* sebebi belli, *anı ~li:* o
yüzden, *anı ~i bila kutulduk:* onun
etkisiyle kurtulduk, *kaysı ~den*
kelmediñ: hangi sebepten
gelmedin, ~ *bolmak:* sebep olmak;
2. Teselli, avunç. *Canıma ~*
bolurğa izleydi: ruhuma teselli
vermeye çalışıyor, *cüregime bir ~*
izleyme: kalbime bir teselli
arıyorum, *anı bila kesime ~*
tabama: onunla kendime avunç
buluyorum.

Sebepli sebepli, yüzünden,
etkisiyle. *Anı ~li kelalmadım:* onun
yüzünden gelemedim, o sebepten
gelemedim, *cavum ~ keç colğa*
çıkıdık: yağmur sebepli geç yola
çıkıdık.

Sebeplik sebep, çare. *Bir ~*
tabılmasa halıbiz amandı: bir sebep
bulunmazsa halimiz kötü, bir çare
bulunmazsa halimiz duman.

Sebepsiz sebepsiz. ~ *kayğıriv:*
sebepsiz telaş, sebepsiz duyarlılık,
~ *buşuv:* sebepsiz üzüntü.

Sebiv serpmeye, ekme, dökme.

Sediremek sökülme,
azalmak. *Çınday sediregendi:* çorap
sökülmüş, *malnı sanı sediregendi:*
hayvanların sayısı azalmış.

Sediretiv çözme, sökme; savurma,
israfetme.

Sediretmek çözmek, sökmek,
açmak; israfetmek, savurmak. *Eski*
çındaylanı sedretip halıların kıppa
eteme: eski çorapları sökerek
ipliklerini yumak yapıyorum; *Soslan*
atadan kalğan baylığın sedretir
kayğılıdı: Soslan babasından kalan
mülkünü savurmakla meşgul.

Sedirev çözüme, sökülme; azalma.

Segiz sekiz. ~ *iynek asırma da semiz iynek asıra* (d): sekiz inek besleme de semiz inek besle, ~ *eçkige seksan teke* (d): sekiz keçiye seksen teke.

Segizevlen sekiz kişi.

Segizinçi sekizinci.

Segizişer sekizişer.

Sejde secde. *Anı başı ~den kopmaydı*: onun başı secdeden kalkmıyor.

Sekirim sıçrayış. ~ *etiv*: sıçrayış yapma.

Sekiriv atlama, aşma, sıçrama, zıplama.

Sekirmek sıçramak, zıplamak, atlamak, aşmak. *Kabırğadan enişge sekirdi*: duvardan aşağı atladı, *kayadan ~*: kayadan atlamak, *örge ~*: yukarı sıçramak, *sekire sekire baradı*: zıplaya zıplaya gidiyor, *sekirip ötmek*: atlayıp geçmek, *sekirip tüşmek*: sıçrayıp inmek, *atha sekirip mindi*: ata sıçrayıp bindi, *sekirip atdan tüşdü*: sıçrayıp atdan indi, *üsüne ~*: üstüne atlamak, *türmeden sekirip ketgendi*: hapishaneden kaçıp gitmiş, *buğa sekirir orununa iynek sekire edi* (d): boğa aşacak yerde inek aşıyordu.

Sekirtme seki, engel.

Seksan seksen. ~ *cılında*: seksen yaşında.

Seksancılık seksenlik, sekseninci yaş günü.

Seksanınçi sekseninci.

Sel (malk.) bk. *söl*.

Seleke alay, istihza, gırgır. ~ *ge almak*: alaya almak, ~ *etmek*: alay etmek, ~ *halda*: istihza eder halde,

nögerin ~ge alıp söleşedi:

arkadaşını alaya alıp konuşuyor.

Selekeçi alaycı, istihza edici.

Selekeçilik alaycılık, istihzacılık.

Selekelegen alaya alan, istihza eden. ~ *söz*: alaya alan söz.

Selekelemek istihza etmek, gırgır geçmek, alay etmek.

Selekelev alay etme, gırgır geçme.

Selekelik alaylık, istihza edilecek, alay edilecek. ~ *bolmak*: alay edilecek duruma düşmek, alay mevzuu olmak.

Selpi çibin : işçi arı, balyapan arı.

Selte-melte gırgır-şamata.

Çaşavuğuz ~ ~di: hayatınız gırgır şamata.

Semiriv semirme, şişmanlama.

Semirmek semirmek, şişmanlamak, yağlanmak. *Koyla tarj*

semirgendile: koyunlar oldukça

semirmişler, *semirip barasa*, *köp*

aşama: şişmanlayıp gidiyorsun, çok yeme, *semirmezge küreş*:

şişmanlamamaya çalış.

Semirtgiç semirtici, besleyici;

gübre. *Azotlu ~*: azotlu gübre,

topuraknı ~ bila semirtirge

kerekdi: toprağı gübre ile beslemek gerekir.

Semiz acar, semiz, şişman, yağlı. ~

et: yağlı et, ~ *aşarık*: yağlı yiyecek,

~ *bolmak*: şişmanlamak, *ol ~den*

öledi: o şişmanlıktan ölmek üzere,

~ *mal*: semiz hayvan, ~ *adam*:

şişman adam, ~ *sabiçik*: tombul

çocuk, ~ ~ *söleşiv*: kendini

beğenmiş bir edayla konuşma.

Semizkarın yağlı göbekli, göbeğı yağlı.

Semizkuyruk kuyruğı yağlı, kocagöt.

Semizlik semizlik, şişkoluk, şişmanlık. *~ adamğa carsıv, malğa asıv* (d): semizlik insana zarar, hayvana yarar.

Sen sen. *Men ~i süyeme*: ben seni seviyorum, *~ aythannı arıladım*: senin dediğini anladım, *sen kayda çaşaysa*: ~ nerede yaşıyorsun, *~den Allah bıla tileyme*: senden Allah için diliyorum, *~den hayır cokdu*: senden hayır yok, *~ aythan bolsun*: senin dediğin olsun, *~ aythanlay*: senin dediğin gibi, *~ bilmegen ne bardı*: sen bilmedik ne var, *~den özge*: senden başkası, *~siz ne eterikbiz*: sensiz ne yapacağız, *~i bıla üylenirge izleyme*: seninle evlenmek istiyorum, *~ley bolsun ceti kanlım* (d): senin durumuna düşsün yedi kanlım, *Allah ~i sıylasın* (d): Allah seni yüceltsin, *~i cavuñ anı körsün* (d): senin düşmanın onun durumunu görsün, *~ patçahnı emçek ulanımisa* (d): sen padişahın süt oğlu musun, *~i sıyıñ töppemdedi* (d): senin şerefın başımın üstündedir, *ket, ~ aman*: defol, sen pis herif, *oy ~i oğese*: ah sen yok musun, *tohta ~i*: dur seni! *~ biy men bay, atnı suvğa kim eltsin* (d): sen soylu ben zengin, atı sulamaya kim götürsün, *~i borkünjü tübünde ~den cigit cokdu* (d): senin şapkanın altında senden yiğit yok, *~ tuthan tavuknu men ertde culkğanma* (d): senin tuttuğun tavuğu ben çok eskiden yolmuştum, *~ tülkü esen men da kuyruğuma* (d): sen tilki isen ben de kuyruğuyum, *~ ullu, men mazallı, uvak cumuşlanı kim*

eterikdi (d): sen büyük, ben iri, küçük işleri kim yapacak, *üy de ~i, çaşav da ~i kalay süyseñ alay et* (d): ev de senin, hayat da senin, nasıl istersen öyle yap.

Sença balkon. *~ğa çığıp olturayık*: balkona çıkıp oturalım.

Senek diren. *ayrı ~*: annat, *temir ~*: demir diren, *~ avuz*: direnle bir defada kaldırılabilir ot destesi.

Seniki seninki. *Bu ~midi*: bu seninki mi.

Senkildengen sallanan. *~ orunduk*: sallanan karyola, *~ köpür*: sallanan köprü.

Senkildemek sallanmak, çarpmak. *Şindigim senkildedı*: iskemlem sallandı, *asırı uçunñandan cüregim senkildeydi*: aşırı heyecandan kalbim çarpıyor.

Senkildev sallanma, çarpma, çarpıntı.

Senkildevük sallanıp duran, oynak, hareketli, sallantılı, çarpıntılı. *~ orunduk*: sallanıp duran karyola, *cüregim ~ bolğandı*: kalbim çarpıntılı hale geldi.

Senilçek salıncak. *~de uçuv*: salıncakda sallanma.

Senirçke ocak çekirgesi.

Sepkil ben. *Betinde ~leri bardı*: yüzünde benleri var, *~bet*: yüzü benli, *kara ~*: siyah ben.

Sepkilli benli.

Sepmek serpmek, dökmek, ekmek. *Colğa kum sebebız*: yola kum serpiyoruz, *üsüne şeker sep*: üstüne şeker serp, üstüne şeker ek, *carağa tuz sepgeñça* (d): yaraya tuz ekmiş gibi, *sabanña urluk ~*: tarlaya tohum serpmek, tarlaya tohum ekmek, *üsüne suv*

~: üstüne su serpmek, *duñ* ~: esans serpmek.
Sep-semiz çok semiz, şip-şişko.
Sep-ser bup-bunak, çok bunamış.
Sep-seyir çok ilginç, alâmet şey.
Ser bunak, bunamış. ~ *bolmak*: bunamak, *atabız ~ boldu da kaldı*: babamız bunayıverdi, *başımı ~etdiñ*: kafamı bunattın.
Sergoppa dalginkafa, dikkatsiz, dalgın.
Sergoppalık dikkatsizlik, dalgınlık.
Serigiv unutkan hale gelme, belleği zayıflama.
Serilmek unutkan hale gelmek, hafızası zayıflamak. *Soslan kartdan serikgendi*: Soslan yaşlılıktan unutkan hale gelmiş.
Seriliv yorulma, tükenme, kanma, doyma.
Serilmek bitkin düşmek, yorulmak, halsiz düşmek, kanmak, doymak. *cılay cılay serildi*: ağlaya ağlaya bitkin düştü, *serile serile cıladı*: doya doya ağladı, *teli külüp serilmez* (d): deli gülmekten doymaz, *serilginçi kobuz sokdu*: yoruluncaya kadar kopuz çaldı.
Serivün hafif, yavaş, mutedil, ılımlı, ölçülü. ~ *otda bişgendi*: hafif ateşte pişti, *cel ~ boldu*: rüzgâr hafifledi, *iş ~ baradı*: iş yavaş gidiyor, *uruş ~legendi* savaş yavaşlamış, ~ *adam*: ılımlı insan, ~ *hava*: mutedil hava.
Serivünlemek yavaşlamak, hafiflemek, mutedil hale gelmek. *İş serivünledi*: iş yavaşladı.
Serivünlev hafifleme, yavaşlama.
Serivünlük yavaşlık, mutedillik, sükûnet. *Canıma ~ keldi*: ruhuma sükûnet geldi.

Serleniv hafızası zayıflama, bunama.
Serlenmek dalgın olmak, dikkatsiz olmak, hafızası zayıflamak, bunamak.
Serlik bunaklık, unutkanlık. *Kartlık cetse ~ da cetedi*: yaşlılık gelince unutkanlık da geliyor.
Sermemek kapmak, kapıp almak, çekmek, atılmak, vurmak, çekip almak, sallamak. *Kolundan sermep aldı*: elinden kapıp aldı, *sermep kaçtı*: kapıp kaçtı, *sermep kuçakladı*: atılıp kucakladı, *sermep çaçını başın cırdı*: çekip saçını başını yoldu, *ururğa sermedi*: vurmak için salladı, *ururğa ayağı bıla sermedi*: vurmak için ayağı savurdu, *kolu bıla sermedi*: eliyle vurdu.
Sermeş kavga, döğüş, savaş.
Sermeşiv çekişme, vuruşma, kapişma.
Sermeşmek çekişmek, vuruşmak, kapişmak.
Sernek kibrit. ~ *çöp*: kibrit çöpü, ~ *tüp*: kibrit kutusu, ~ *candırğan*: kibrit yakma.
Serukku bön, alık, ağzı açık, aptal.
Serukkuluk alıklık, ağzı açıklık, bönlük, saflık, aptallık.
Seskek uyanık olma hali, uyanıklık, kuşkululuk.
Seskekleniv kulak kabartma, tetikte durma, endişe içinde olma, telaşlanma, kuşkulama, ürküntüye kapılma.
Seskeklenmek kulak kabartmak, kuşkulamak, tetikte olmak, endişe içinde olmak, ürküntüye kapılmak, kuşkuya düşmek, telaşlanmak. *Atla seskeklenip tögerekge karaydıla*:

atlar telaşlanarak çevreye bakıyorlar, *seskeklenip turma da coluğa bar*: kuşkulanıp durma da yoluna git, *atla canlıdan korkup seskeklenip turadıla*: atlar kurt sürüsünden korkup tetikte duruyorlar, *cer tebrenğenden korkup seskeklenip turabız*: debremden korkup endişe içindeyiz, *tavukla seskeklenğendile*: tavuklar ürküntüye kapılmışlar.

Seskeklil telaşlı, kulağı tetikte, kuşkulu, uyanık, ürkmüş, endişe içinde. *~ bolmak*: telaşlanmak, kuşkulanmak, uyanık olmak, kulak kabartmak, *~ sezer* (d): kuşkulu anlar, uyanık olan farkedir.

Seskeklilik uyanıklık, kuşkululuk, telaşlılık, ürkeklik, endişelilik.

Seskeniv (malk.) bk. *seskekleniv*.

Seskenmek (malk.) bk.

seskeklenmek.

Seyir ilginç, şaşılacak şey, hayret verici, hayret edilecek, olağanüstü, şahâne, görülecek şey; tuhaf, garip. *Seyirden öleme*: hayretten ölüyorum, *anı ne ~i bardı*: onun nesi ilginç, onun hayret edilecek nesi var, *bek ~*: çok ilginç, *~ tavla*: şahâne dağlar, *~ adam*: ilginç adam, *~ hapor*: enteresan haber, *~ bolmak*: hayrette kalmak, hayret etmek, şaşmak, *~anı kelgeni ~ tuldü*: onun gelmesi şaşılacak şey değil, *çaşav kalay ~di*: hayat ne kadar ilginç, *ol bir ~ cırlaydı*: o şahâne şarkı okuyor, *sabiy atasına ~ uşaydı*: çocuk babasına şaşılacak derecede benziyor, *~ etmek*: şaşmak, hayret etmek, *anı arivluğuna ~ eterse*: onun

güzelliğine şaşarsın; *~ adam*: tuhaf adam, *~iş etğense*: acayip iş yapmışsın, *sen bek ~se*: sen çok tuhafsın, *~ge karmak*: tamaşa etmek, seyretmek, ilgiyle seyretmek. *Bir kesekni seyirge kara*: bir süre seyret.

Seyirleniv şaşma, hayret etme.

Seyirlenmek şaşmak, hayret etmek.

Seyirli hayret verici, enteresan, dikkat çekici.

Seyirlik hayret verici, ilgi çekici, fevkalâde, olağanüstü, şahâne, muhteşem. *~ avaz*: muhteşem ses, *~ çaşav*: şahâne hayat, *~ sabiy*: olağanüstü çocuk, *ol bir alamat bir ~di*: o hem olağanüstü hem de muhteşem, *tavla bir ~dile*: dağlar çok ihtişamlıdır, *~ kitap*: ilgi çekici kitap, *ol ~ bir iş bolğandı*: o hayret uyandırıcı bir olay olmuş.

Seyirlilik bk. *seyirlik*.

Seyirsindiriv hayrete düşürme, şaşırtma.

Seyirsindirmek hayret uyandırmak, hayran sırakmak, hayrete düşürmek, şaşırtmak. *Anı etgeni barıbzını seyirsindirgendı*: onun yaptığı hepimizi hayrete düşürdü, sabiyi kesi canız kelgeni bizni seyirsindirip turadı: çocuğun kendi başına gelmesi hepimizi şaşırtıp duruyor.

Seyirsiniv hayret etme, şaşıрма.

Seyirsinmek hayret etmek, hayrete düşmek, afallamak, şaşırmak. *Bu işge seyirsinip kaldık*: bu hadiseye şaşırp kaldık, *adam seyirsinirça etğendi*: insan hayrete düşecek şekilde yapmış, *anı arivluğuna seyirsinmezge amal coku*: onun

- güzelliğine hayret etmemek mümkün değil, *tavlağa seyirsinip karayma*: dağlara hayret ederek bakıyorum, *seyirsinip kaldım*: hayrete düşüp kaldım, *anı etgenine seyinsinğenme*: onun yaptığına hayret ettim.
- Seyir-tamaşa** görülecek şey, şayan-ı hayret derecede muhteşem, mucize kabilinden, mucizevi şey.
- Seyirtop** tuhaf insan. *Ol ~nu biridi*: o tuhaf bir insandır.
- Sezdüriv** sezdürme, hisas ettirme, hissettirme, fakettirme.
- Sezdirmek** sezdürmek, ima etmek, hisas ettirmek, hissettirmek, farketmek. *Sezdirmey katına bardım*: farketirmeden yanına vardım, *cuk sezdirmezge küreşedi*: bir şey sezdirmemeye çalışıyor, *cürek kayğımı sezdirdim*: kalb endişemi hisas ettirdim, *etgen işini tersliğin kesine sezdürirge kerekdi*: yaptığı işin yanlışlığını kendisine hissettirmek lâzım, *tashabızını sezdirmeyik*: planımızı sezdirmeyelim, *seskekle kesin ceñil sezdürir*: telaşlı olan kendini çabuk fakettirir.
- Sezdirmey** sezdürmeden, hissettirmeden, farketirmeden.
- Sezgi** his, duygu, ruh hali.
- Sezgiç** sezici, hissedici.
- Sezim** sezgi, duyum, his, duygu, sezış. *Cürek ~*: kalb sezgisi, *tabsız ~le*: hoş olmayan hisler, *kuvanç ~*: mutluluk hissi, *anı ~i çokdu*: onun sezgisi yok, *~ organla*: duyu organları, *~ etmek*: sezmek, hissetmek, algılamak.
- Sezimça** (gr) ünlem, nida.
- Sezimli** sezgili, hassas, duygulu, hisli. *~ cürek*: hassas kalb, *~ adam*: duygulu insan.
- Sezimlilik** duygululuk, hislilik, hassasiyet.
- Sezimsiz** duygusuz, kaba, hissiz, sezgisiz.
- Sezimsizlik** duygusuzluk, hissizlik, sezgisizlik.
- Seziv** sezme, hissetme, algılama, farketme.
- Sezivcü** sezici, hissedici, algılayıcı.
- Sezmek** sezmek, hissetmek, farketmek, algılamak. *Açlıkni seze tebregenbiz*: açlığı hissetmeye başladık, *kelirge talpığanın sezdim*: gelmeyi arzuladığını farkettim, *ne bolurun sezemise*: ne olacağını hissediyor musun, *birevni için kaydan sezgin*: başkasının içinden geçeni nasıl hissedeceksin, *anı muratın betinden sezdim*: onun muradını yüzünden sezdim.
- Sıbapha (Sıvapha)** kalıp. *Bir ~dan çikhança*: aynı kalıptan çıkmış gibi, *~dan çığarmak*: kalıptan geçirmek.
- Sıbaphalamak** kalıptan geçirmek, düzeltmek. *Söznü ~*: lafı düzeltmek, dili düzeltmek.
- Sıbaphalav** kalıptan geçirme, düzeltme, düzen verme.
- Sıbirthı** kırbaç, kamçı. *~ sap*: kamçı sapı, *~ bıla cetdirmek*: kırbaçla vurmak.
- Sıbirthılamak** kırbaçlamak. *Sırtın ~*: sırtını kırbaçlamak.
- Sıbirthılav** kırbaçlama.
- Sıbizği** kaval, flüt; namlu. *Baldırğan ~*: ney, kamıştan yapılan flüt, *~ sokmak*: kaval çalmak, *~ tavuş*: flüt sesi; *eki ~lı uşkok*: çifte namlulu tüfek, *tavuşsuz ~*: sessiz

kaval (deyim), hiç bir şeye karışmayan kişi..
Sıbzıgıcı kaval çalan kimse.
Sıdı elli, arkaik bir sayı.
Sıdırılıv tırmalanma, soyulma, kazınma, sıyırılma.
Sıdırılmak tırmalanmak, kazınmak, soyulmak, sıyırılmak. *Terisi sıdırıldı:* derisi soyuldu, *betiñ nek sıdırılğandı:* yüzün niçin tırmalanmış, *kiyimleri sıdırılğandı:* elbiseleri soyulmuş.
Sıdırıv soyma, tırmalama, kazıma, sıyırma.
Sıdırmak sıyırmak, soymak, tırmalamak, kazımak. *Taşha urup çınaçığımyı sıdırdım:* taşa çarparak dirseğimi sıyırdım, *tırnağı bıla sıdırğandı:* tırnağı ile tırmalamış, *sıdırıp aldım:* kazıyıp aldım.
Sıfat 1. Görünüş, sıfat. *~ı arıvdu:* görünüşü güzel, *seni ol ~ıñ nedi:* senin o görünüşün nedir, *~ıñ nalat(d):* kalıbına yazık, sıfatına lanet olsun! *~ına köre adamlığı (d):* sıfatına göre insanlığı. 2. Sıfat. *Calğan ~la:* izafilik sıfatları, *tüz ~la:* niteleme sıfatları.
Sıfat-çıray fizik, dış görünüş, görünüş.
Sıfatlamak tavsifetmek, sıfatlamak, tasviretmek. *Romanda ~:* romanda tasvir yapmak.
Sıfatlav tasviretme, tavsifetme, sıfatlama.
Sıfatlı sevimli, güzel, sıfatlı, görünüşlü. *Arıv ~ adam:* güzel sıfatlı insan, *adam ~ canıvar:* insan görünüşlü canavar, *~ kız:* sevimli kız, güzel kız.
Sıfatlı-çıraylı sevimli-güzel, sevimli ve güzel.

Sıfatsız çirkin, görünüşü bozum, sevimsiz.
Sıfatsızlık sevimsizlik, çirkinlik.
Sıgın tezek. *~ iyis:* tezek kokusu, *~ ot:* tezek ateşi, *~ tütün:* tezek dumanı.
Sıgınlık tezeklik, tezek yapılacak madde.
Sıgınv ıkınma, sıkınma, germe.
Sıgınmak ıkınmak, sıkınmak, adelerini germek. *sıgıñp turma da kesinji boşla:* ıkınıp durma da kendini gevşet.
Sıgıv sıkma, suyunu çıkarma.
Sıharla / ısharla *~ palton:* çuha palto, *cün ~:* kastorin, yün ve kunduz tüyü karışımı kumaş.
Sıhat / ıshat ıskat. Ölü için dağıtılan giyecek şeklinde sadaka.
Sıkma sıkma, sıkılmış, ezilmiş. *~ köget suv:* sıkılmış meyve suyu.
Sıkmak sıkmak, suyunu çıkarmak. *Limonnu suvun ~:* limonun suyunu çıkarmak, *bıslak ~:* peynirin suyunu sıkmak, *eskileni sıgıp caymak:* çamaşırları sıkıp sermek.
Sılamak sıvazlamak, okşamak, masaj yapmak, ovmak, ovuşturmak. *Çaşıkını başın sılaydı:* oğlancığın başını okşuyor, *atnı sırtın sılap küreşedi:* atın sırtını sıvazlayıp uğraşılıyor, *sırtımı bir kesek sıla:* sırtımı biraz oğuştur, *sılap sav etmek:* masaj yapıp iyileştirmek, *üynü sılap-sıypap turadı:* evi silip süpürüp duruyor, *çaçların sıladı:* saçlarını okşuyor.
Sılamıla silme, düzleme. *Arpanı miltan bıla sılamıla etip ber:* arpayı yarım şiniği silme yapıp ver (miltan→yarım şiniğe tekabül eden zahire ölçüsü).

Sılamlamak silme yapmak, silme doldurmak, düzlemek, (zahire ölçerken şinik doldurulduktan sonra, doğruk olan kısmın düzgün bir tahta ile silinerek seviyenin şiniğin ağızıyla aynı hizaya getirilmesi eylemi). *Soslan şinikni avzun sılamlap bir buday berdi:* Soslan şiniğin ağızını silme yapıp buğday verdi, *ayakni sılamlap bir un kuyuğuz:* çanağı silme doldurarak bir un koyunuz.

Sıamlav silme yapma, silme doldurma, düzleme.

Sılav sıvazlama, okşama, masaj yapma, ovuşturma.

Sılavçu masör.

Sılcıramak sıyrılmak, sokulmak, dalmak, yakayı sıyırmak, kurtulmak. *Aradan sılcırap içkeri kirdi:* aradan sıyrılarak içeri girdi, *işden sılcırarğa küreşedi:* işten kurtulmaya çalışıyor.

Sılcırav sıyrıılma, dalma, sokulma, kurtulma, yakayı sıyıрма.

Sıldırmak bk. *sılırmak*.

Sılıhır ahmak, bön, aptal, mecnun, sersem, alık. *~ adam:* ahmak adam, *~ koy:* mecnun koyun, deli koyun, *başı ~ bolmak:* kafası sersemlemek, *~ sabiy:* sersem çocuk, *başımı ~ etdile:* kafamı sersem ettiler, *~ bolmak:* sersemlemek, aptallaşmak, alıklaşmak.

Sılıhırbaş sersem kafalı, etkafa, beyinsiz.

Sılıhırbaşlık etkafalık, beyinsizlik, sersemlik.

Sılıhırlanıv bönleşme, alıklaşma, sersemleşme.

Sılıhırlanmak aptallaşmak, alıklaşmak, sersemleşmek.

Köremise anı, kesi kesine sılıhırlanıv turğanın: görüyor musun onun kendi kendine aptallaşıp durduğunu!

Sılıhırlık bönlük, aptallık, alıklık, sersemlik.

Sılık kendini bilmez, ukalâ, boş kafalı, dangalak. *Ol ~nı biridi:* o dangalağın biridir, *~ zat:* kendini bilmez herif.

Sılıklanıv dangalaklaşma, kafasızlaşma, hiçleşme.

Sılıklanmak dangalaklaşmak, kafasızlaşmak, budalalaşmak. *Ol kaçan da sılıklaşandan ozarık tıldü:* o hiç bir zaman salaklaşmaktan vazgeçmeyecek.

Sılımak doğramak, biçmek. *Sılıp atmak:* doğrayıp atmak.

Sılıt bitkin, yorgun. *~ bolmak:* yorgun düşmek, *~ etmek yormak,* *bitkin hale getirmek,* *~ bolğunçu* bazarda aylandık: bitkin düşene kadar pazarda dolaştık.

Sılıtlık bitkinlik, yorgunluk, halsizlik.

Sılıv doğrama, biçmeb

Sıltav bahane, özür, sebep, vesile.

Amalsız sıltav: geçersiz özür, çaresiz bahane, *baş ~un nedi:* esas bahanen nedir, *~ izlemek:* bahane aramak, *~un açık etmek:* özürün beyan etmek, *işlemezge ~ taphandı:* çalışmamak için bahane bulmuş, *ne ~ bıla kelmedin:* hangi sebeple gelmedin, *anı ~u bardı:* onun özürü var, *osurak kötge arpa ~ (d):* osurgan göte arpa (ekmeği) bahane, *bu ~ bıla:* bu vesile ile.

Sıltavçu bahaneci, bahane uydurucu, temaruz edici.

Sıltavlu özürlü, bahaneli.

Sıltavluluk özürlülük, bahanelilik.

Sıltavsuz bahanesiz, özürsüz, sebepsiz. ~ *acal bolmaz* (d): bahanesiz ölüm olmaz.

Sımaç sünepe, uyuşuk.

Sımarlama gözetme, inceleyerek bakma; süsleme, bezeme.

Sımarlamak 1. Gözetlemek, tarassut etmek, inceleyerek bakmak. *Tört canın sımarlap karaydı*: dört yanını tarassut ederek bakıyor, 2. (malk.) bezemek, süslemek, donamak.

Sımpayıv dikilme, durma. *Bu ~ kaçanğa deri barlıkdı*: bu dikilme ne zamana kadar sürecek.

Sımpaymak dikilmek, durmak. *Sımpayıp kalmak*: apışıp kalmak, donakalmak, *sımpayıp turmak*: dikilip durmak, kaskatı durmak, put kesilmek. *Alayda nek sımpayıp turasız*: orada niçin dikilip duruyorsunuz, *üyde kişi tapmağanıkda sımpaydıkdı da kaldık*: evde kimseyi bulamayınca apışıp kaldık. (genellikle argomsu bir ifadedir).

Sın 1. Sin, mezar. ~ *taş*: mezar taşı, ~ *bolmak*: taş kesilmek, kaskatı kesilmek, ~ *bolluk*: mezar taşı olasıca, ~ *cazıvçu*: mezar taşı yazıcısı; 2. Görünüş, fizik. ~ *ariv*: görünüşü güzel, ~ *ına karasañ ne aytıv bardı*: fiziğine bakarsan diyecek bir şey yok.

Sınağan sinayan, deneyen, görüp geçiren, tecrübe eden, görmüş, denemiş, sinamış. *Köpnü ~*: çok şey sinamış, çok şey görüp geçirmiş, ~ *zatiñ*: denediğin şey, ~ *dan sora*: denedikten sonra.

Sınam sinam, deneme, tecrübe, deneyim. *Alçı ~*: ilk tecrübe, *çaşav ~*: hayat tecrübesi, ~ *ı az adam*: tecrübesi az adam, *seni ~ıñdan hayırlanayık*: senin tecrübenden yararlanalım, ~ *ı bolmak*: tecrübesi olmak.

Sınamak sinamak, denemek, tecrübe etmek, görüp geçirmek, dikkat etmek. *Sınağğa küreşebiz*: denemeye çalışıyoruz, *sınap bir köreyik*: sinayarak bir görelim, *kıyınlık sinamak*: felâketi sinamak, *çaşavunda köpnü sinağandı*: hayatında çok şey görüp geçirmiş, *anı adamlıñın sınap ürendik*: onun insanlığını sinayıp öğrendik, *sınap aytmak*: deneyerek söylemek, *sınap karasañ körlükse*: dikkat edip bakarsan göreceksin, *har tanığanıñ sinağanıñ tıldü* (d): her tanıdığın, sinadığın değildir, *sınar üçün kalmadıkdı*: denemekten hali kalmadıkdı.

Sınamlı tecrübeli, denemeli, sinamlı, deneyimli.

Sınamlılık tecrübelilik, sinamlılık, deneyimlilik.

Sınamsız tecrübesiz, deneyimsiz, sinamsız.

Sınamsızlık tecrübesizlik, deneyimsizlik, sinamsızlık.

Sınav sinama, deneme, tecrübe etme, dikkat etme.

Sıncır zencir, sıra. *Tıbir ~*: ocak zinciri, kazanı ocağa asmak için kullanılan zencir, *sağat ~*: saat zinciri, ~ *tavla*: sıradağlar, ~ *dan ıçhınñan itça* (d): zincirden kurtulmuş it gibi, ~ *salmak*: zincire vurmak, *terekle ~ kibik kögetden*

tolğandıla: ağaçlar zincir gibi meyveyle dolmuşlar.
Sınçı gözlemci, tarassutçu, meraklı, mütecessis.
Sınçık arıza, aksak, maraz.
Sınçıklama hafif topallama, aksama.
Sınçıklamak aksamak, hafifçe topallamak. *Sınçıklap cürüydü*: hafif aksıyarak yürüyor, *at sınçıklaydı*: at hafif topallıyor.
Sınçılık hafif topallık, aksaklık.
Sındırğan kıran parçalayan, kırmış, parçalamış.
Sındıriv kırma, parçalama.
Sındırmak kırmak, parçalamak.
Sınıf sınıf ~ *küreş*: sınıf mücadelesi, *işçi ~*: işçi sınıfı, *üçüncü ~da okuydu*: üçüncü sınıfta okuyor.
Sınığiv kırılma, çökme, çöküntüye uğrama, yaşama azmini kaybetme.
Sınık kırık, sınık. ~ *miyala*: kırık cam, ~ *kol*: kırık kol, ~ *şindik*: kırık iskemle, ~ *cürekle*: kırık kalbler, incinmiş kalbler.
Sınıkğan kırığın, kırılmış, çökmüş, tükenmiş, yaşama azmini kaybetmiş.
Sınıklık kırıklık, çöküntüye uğramışlık, manen çökmüslük.
Sınıkmak kırılmak, çökmek, manen çökmek, yaşama gücünü kaybetmek. *Soslan kıyınlık sınaş sınığıp boşağandı*: Soslan felaket çeke çeke yaşama gücünü kaybetmiş, *cüregim sınıkğandı*: kalbim kırıldı, *bek sınıkğanma*: çok çöktüm.
Sınıv kırılma, parçalanma.
Sınlı endamlı, alımlı, yakışıklı. ~ *caş*: yakışıklı delikanlı, ~ *kız*: endamlı kız.

Sınlılık yakışıklılık, gösterişlilik, endamlılık, alımlılık.
Sınmağan kırılmayan. ~ *miyala*: kırılmayan cam.
Sınmak kırılmak, parçalanmak. *Miyala savut sınğandı*: cam kap kırıldı, *sınarık zatlını ayrı salığız*: kırılacak şeyleri ayrı koyunuz, *başavrum bir kesek sındı*: başağrım biraz kırıldı, *caşnı ayağı sınğandı*: gencin ayağı kırılmış, *ol sebepten cüregim sınıpdı*: o yüzden kalbim kırıktır, *başı sınarık*: kafası kırılınca, *-Kolğa bardım kolum sındı-Buzğa bardım butum sındı* (tekerleme): kola gittim kolum kırıldı, buza gittim budum kırıldı.
Sınğan kırılan, kırılmış, incinmiş, incinen. ~ *miyala*: kırık cam, ~ *cürek*: kırık kalb, incinmiş kalb, ~ *gırcın cabışmaz* (as.): kırılan ekmek yapışmaz.
Sınğar sadece, münhasıran. ~ *biri*: sadece biri, ~ *bir adam*: sadece bir insan, *alayda ~ men bar edim*: orada sadece ben vardım, *munu eterik ~ sense*: bunu yapacak münhasıran sensin.
Sınsımak ağlamaklı olmak, şikâyetle bulunmak, dert yanmak, sızlanmak. *Sabiy nek sinsıydı*: çocuk niye sızlanıyor, *sınsıp küreşmek*: derdini anlatmaya çalışmak, *biyağınlay sinsıp tebredi*: her zamanki gibi şikâyete başladı, *sınsıp turmak*: sızlanıp durmak.
Sınsımak bk. *sınsımak*.
Sınsıv ağlamaklı konuşma, şikâyetle bulunma, sızlanma.
Sınsıvuk mızımız, şikâyetçi, sızlanıcı, dert yanıcı.

Sınsız biçimsiz, gösterişsiz, silik. ~
adam: silik adam, ~ *çepken*:
gösterişsiz elbise.

Sıntıl (malk.) zayıf, çelimsiz,
gevşek, cansız.

Sıpas bk. *büsürev-sıpas*.

Sıpas takdir, tahsin, minnet,
şükran. *Büsürev-sıpas*: takdir-
şükran, takdir-tahsin, *ağa bek ulla*
büsürev-sıpas etdik: ona çok
büyük takdir ve tahsin hisleri
duyduk, *büsürev-sıpasha tıyınçlı*
adam: takdir ve tahsine layık
adam.

Sıpdırğıç dolandırıcı, hilekâr, her
yere sokulan, anasının gözü. *Ol*
~*nı biridi*: o hilekârın biridir.

Sıpdırılıv sokulma, arasından
sıyrılıp geçme, sıvışma.

Sıpdırılmak sokulmak, arasından
geçmek, sıvışmak, kalabalığa
karışmak. *Anı sıptırılıp kelgenin*
köremise: onun aradan sıyrılıp
geldiğini görüyor musun, *sıptırılıp*
ketdi: sıvışıp gitti.

Sıpdırıv sokma, itme, ilerletme.

Sıpdırmak sokmak, geçirmek,
itmek.

Sıphan / suphan sübhan, ~*allah*:
Sübhanallah.

Sıpharıv süpürme, silme süpürme;
aşırma; yüzme, kabuğunu çıkarma.

Sıpharmak süpürmek, silip
süpürmek; içetmek, aşırarak,
kabuğunu soymak, derisini
soymak. *Üynü sıpharığız*: evi
süpürünüz, *azığbızını sıphardık*:
azığımızı silip süpürdük; *guduçula*
arbazda turğan koynu sıpharıp
ketgendile: hırsızlar avluda duran
koyunu aşırıp gitmişler, *ol malnı*

terisin bir sıphar: o hayvanın
derisini bir yüzüver.

Sıphırıv bk. **Sıpharıv**.

Sıphırmak bk. **Sıpharmak**.

Sıphırthıç süpürge. ~*nı kolğa al*:
süpürgeyi eline al.

Sıppa (koyun veya keçinin kaval
kemiğinden yapılan ve çocuğun
pipisi veya vulvası ile beşiğin
lazımlığı arasında bağlantıyı
sağlayan bir alet, bu sayede çocuk
işeyince altı ıslanmaz ve idrarı bu
kemik boru aracılığıyla lazımlığa
akar).

Sıp-sıydam pırıl pırıl, pap parlak.

Sır sır, gizli, saklı. ~*nı açmak*: sırrını
açmak, ~*nı aytmak*: gizlisini
söylemek, *adam ~nı har*
tübegenine aytmazğa kerekdi:
insan sırrını her karşılaştığı kimseye
söylememeli, ~ *saklağan adam*: sır
saklayan adam, *ata ~ı ulunda*, *ana*
~*ı kızında* (as.): baba sırrı oğlunda,
ana sırrı kızında.

Sıra bira. ~ *etivçü*: bira imalatçısı, ~
tartıvçu: bira içici.

Sıraf bk. *zıraf*.

Sırğa küpe. *Altın ~la*: altın küpeler,
~ *teşik*: küpe deliği, *kulaklarında*
sırğaları cıltıraydı: kulaklarında
küpeleri parlıyor.

Sırğalı küpeli. *Altın ~ kız*: altın
küpeli kız, ~ *kazan*: kulplu kazan.

Sırılğan ~ *cuvurğan*: dikilmiş
yorgan.

Sırınıv ilgi duyma, sürtünme,
yaklaşma.

Sırınmak ilgi duymak, yaklaşmak,
kendini sürtmek, sürtünmek. *Caş*
ariv kızğa sırınırğa küreşedi:
delikanlı güzel kıza yaklaşılmaya
çalışıyor, *ariv kızğa sırınmağız*

çaşla-it kabhança suvutur (iki mısra): güzel kıza sürtünmeyin gençler, köpek ısırması gibi soğutur.
Sırv (yorgan) dikme, uzun aralıklı dikme.

Sırıyna zurna. *Soslan ~sın soğadı:* Soslan zurnasını çalıyor.

Sırıynaçı zurnacı, zurna çalan.

Sırkıv yaramaz, huysuz, ele avuca sığmayan, afacan. ~ *sabiy:* afacan çocuk.

Sırkıvlanıv afacanlanma, huysuzlanma, yaramazlık yapma.

Sırkıvlanmak huysuzluk etmek, yaramazlık yapmak. *Sabiy nek sırkıvlanıp turadı:* çocuk niçin huysuzlanıp duruyor, *sırkıvlanma:* huysuzluk etme, *sabiyle kaçan da sırkıvlanınanlay turadı:* çocuklar her zaman yaramazlık yapıp duruyorlar.

Sırkıvluk yaramazlık, afacanlık, huysuzluk.

Sırlı saygın, soylu, ünlü. ~ *adam:* saygın adam, ~ *tukum:* soylu sülale.

Sırlılık saygınlık, soyluluk, tanınmışlık.

Sırma sırma, altın sırlanmış gümüş elyaf, saf. ~ *altın:* saf altın, ~ *kümüş:* altınla sırlanmış gümüş.

Sırmak sırmak, uzun aralıklı dikmek, (yorgan) dikmek. *Horasan alamat cuvurğan sıradı:* Horasan çok güzel yorgan dikeyor, *cuvurğanni sırip boşadık:* yorgani dikip bitirdik.

Sırpın (malk.) dama taşı, (dama) oyunu.

Sırt 1.Sırt. ~ *uzunundan catmak:* sırtüstü yatmak, ~ *bıla taşımak:* sırtı ile taşımak, ~ *burmak:*

arkasını dönmek, sırtını dönmek, ~*tına minmek:* sırtına binmek, ~*ına tük çıkğandı* (d): sırtı tüylenmiş, ~*ından tüşmek:* sırtından inmek, *kuyruğu ~ına bitgen* (d): kuyruğu sırtına bitişik.

2. Yüksekçe yer, plato, tepe, tepelik yer. *Koyla ~nı üsünde otlaydı:* koyunlar tepenin üzerinde otuyorlar, ~*ha bir çğayık:* tepeye bir çıkalım, ~*ha alğa çıkğan ~dan alğa avar* (as.): tepeye önce çıkan tepeyi önce aşar, ~*da buvdan, kolda koyan aşlı* (as.): tepedeki geyikten yamaçtaki tavşan yeğdir.

Sırtlık tepelik yer, yüksek yer.

Sıtçı-mıtçı ~ ~ *bolmak:* kararsız hale gelmek, afallamak, tereddüt etmek. ~ ~ *bolup turadı:* afallayıp duruyor.

Sıtılmak üzölmek, ağlamaklı olmak, kederlenmek. *Avruğan sabiyine sıtıladı:* hasta çocuğuna üzölüyor, *sıtılıp söleşdi:* kederlenip konuştu.

Sıtılmak üzölmek, kederlenmek, ağlamaklı olmak.

Sıtıv gözleri yaşarma, ağlamaklı olma; ezme, sıkıştırma.

Sıtmak 1.Hafifçe ağlamak, iki damla gözyaşı akıtmak, gözleri yaşarmak. *Tişiriv sıtıp hapar aytdı:* kadın gözleri dolarak haberi anlattı,

2. Sıkmak, ezmek, sıkıştırmak. *Kıştik çıçannı sıtadı:* kedi fareyi eziyor, *Soslan tutuşda karşıçısın sıtıp atdı:* Soslan müsabakada rakibini eziverdi.

Sıy şeref, onur, değer, saygınlık, hatır. *Bu mağa ulla ~dı:* bu bana büyük şeref, ~ *bermek:* değer vermek, ~ *bolmağan adam:*

saygınlığı olmayan adam, *~ın költürmek*: ululamak, yüceltmek, *Ol tamadanı sıyın kötürtüp söleşdi*: o lideri yücelterek konuştu, *kesiye ~mı izleyse*: kendine saygınlık mı arıyorsun, *~ım bıla keteyim*: onurumla gideyim, değerim düşmeden gideyim, *~lı bol*: hatırlı ol, *seni ~ıñ töpbemde bolsun* (d): hatırın başım üstüne.

Sıydam parlak, cilalı. *~ kağıt*: parlak kâğıt, *~ etiv*: parlatma, *~ bolmak*: parlamak, *kaşanı sıydam et*: tahtayı parlat, *kümüş tabakları cuvup sıydam etigiz*: gümüş tabakları yıkayıp parlatınız, *endi ~ boldu*: artık parladı, *~bet kız*: parlak yüzlü kız, *~ caş*: parlak genç.

Sıydamlamak parlatmak, pırl pırl yapmak, tesviye etmek, düzlemek, düzeltmek. *Meşinala colnu sıydamladıla*: makinalar yolu düzlediler. *Başıçları cuvup sıydamladık*: basamakları yıkayıp parlattık, *kullukçu üynü tübün arıvlap sıydamladı*: hizmetçi evin altını temizleyip parlattı, *sıydamlap koyuğuz*: parlatıp bırakınız, *hırtıların sıydamlatayık*: pürüzlerini düzeltelim.

Sıydamlanıv parlama, düzelme, düzlenme.

Sıydamlanmak parlamak, düzelmek, düzlenmek, pırl pırl olmak.

Sıydamlatmak bk. *sıydamlamak*.

Sıydamlav parlatma, tesviye etme, düzeltme, düzleme.

Sıydamlavçu perdahçı, parlaticı, cilacı.

Sıydamlık parlaklık, düzgünlük, pürüzsüzlük; sevimlilik, güzellik, çekicilik. *Kümüş kaşıkları ~ı kalaydı*: gümüş kaşıkların parlaklığı nasıl? *Kızını ~ına ne aytıv bardı*: kızın çekiciliğine ne diyecek var!

Sıyımlı sığımlı, hacımlı, istiaplı. *~ savut*: hacımlı kap.

Sıyımlılık hacımlılık, sığımlılık, istiap haddi. *Kemeni ~ı bek mazallıdı*: geminin istiap haddi çok büyük.

Sıyınıv sığma, istiabetme, alma; uyma, boyun eğme, itaat etme.

Sıyınmak sığmak, , girmek, istiabetmek; uymak, itaat etmek. *Köçkünçüle kemege sıyınmadıla*: göçmenler gemiye sığmadılar, *arbağa beş adam sıyındı*: arabaya beş adam sıyındı, *üyge küçden sıyındıla*: eve zor sığdılar; *corukğa ~*: prensibe uymak, *atağa-anağa ~*: babaya anaya itaat etmek, *Allahı buyruklarına sıyınmağan adam*: Allah'ın emirlerine uymayan adam, *Allahğa adamğa da sıyınmağan* (d): Allah'a da insana da boyun eğmeyen, *bir mashapğa sıyınmağan* (d): hiç bir kurala uymayan, hiç bir mezhebe mensup olmayan, *okuğanım başıma sıyınmaydı*: okuduğum kafama girmiyor.

Sıyınğısız hadsiz hesapsız , bol miktarda, mebzul miktarda. *Soslan ~ bay bolğandı*: Soslan hadsiz hesapsız derecede zengin olmuş, *bıyıl sabanladan ~ aşlık cıydık*: bu sene tarlalardan bol miktarda mahsül kaldırdık, *anı ~ malı bardı*: onun hadsiz hesapsız hayvanı var.

Sıyıriv geri alma. *Kanun bıla ~*: kanun ile geri alma.

Sıyırnak geri almak. *Bergen zatın sıyırıldı:* verdiği Şeyi geri aldı, *Çeçenlile kazavat etip curtların Orusdan sıyırıldı:* Çeçenler gazavat yaparak vatanlarını Rusya'dan geri aldılar, *kızını sıyırıp ketdile:* kızı geri alıp gittiler.

Sıyır-sırı ~ ~ *bolğın adam:* onuru sözü olan adam, haysiyeti güveni olan insan.

Sıyıt çğılık, ağlama, bağırip çağırma, bağırişma. ~ *etip cılamak:* çğılık kopararak ağlamak, *kıçırık ~ etmek:* bağırip çağırmaq, *nedi bu sıyıt:* nedir bu bağırişma, *ne kıçırık ne ~ eteyim (d):* nasıl ağlayıp hıçkırayım!

Sıyıtılmak hıçkırmaq, hıçkırarak ağlamak, bağıra bağıra ağlamak, hüngür hüngür ağlamak. *Tişirivla ölgenni ızından sıyıt etip cılaydıla:* kadınlar ölünnün arkasından hıçkırarak ağlıyorlar, *sabiyçık anasın izlep sıyıtlaydı:* çocuk annesini arayarak hüngür hüngür ağlıyor.

Sıyıtılv hıçkırma, hıçkırarak ağlama, hüngür hüngür ağlama.

Sıyıtılık ağlanacak halde. ~ *bolmak:* ağlanacak halde olmak, ağlanacak duruma düşmek, *kıyınlıkni artı kelmey ~ bolğınbiz:* zorluğın arkası kesilmediğı için ağlanacak duruma düşmüş bulunuyoruz.

Sıyılmak 1. Ululamak, yüceltmek. *Allahnı sıyılav tilek tileyme:* Allah'ı ululayarak dua ediyorum, *muslimanla Payğambarnı sıyılav söleşirge öçdüle:* müslimanlar Peygamber'ı yücelterek konuşmaya alıştırtılar, 2. Saymak, İtibar etmek, saygı göstermek, değer

vermek. *Atanı-ananı sıyılamağın adamnı ne adamlığı bardı:* babasını anasını saymayan adamın ne insanlığı vardır? *Kartlanı sıyılarağa kerekdi:* yaşlıları saymak gerekir, *başhalanı sıyılamağannı kişi da sıyılamağdı:* başkalarına itibar göstermeyene kimse itibar göstermez,. 3. Ziyafet vermek, ağırlamak, ikramda bulunmak, izaz-ikramda bulunmak. *Soslanları bugün el sıyılarkdıla:* Soslanlar bugün tüm cemaati ağırlayacaklar, *konak sıyılarağa bek süyeme:* misafir ağırlamasını çok seviyorum, *bizni mal kesip sıyılardıla:* bizi hayvan kesip ağırladılar, *men sizni bir sıyılavım:* ben size bir ziyafet çekeyim, *ol kuruda sıyılardı, sen a?* O her zaman ziyafet veriyor, ya sen?

Sıyılanıv ululanma, saygı görme, ağırlanma.

Sıyılanmak 1. Ululanmak, yeceltilmek. ~ *lık Allahğadı:* ululanmak Allah'a mahsustur, 2. Saygı görmek, itibar görmek, değer verilmek. ~ *adam:* saygı gören adam, *har adam da birça sıyılanmağdı:* her insan aynı ölçüde saygı görmez, *Soslan bugünne deri sıyılanıp kelgendi:* Soslan bugüne kadar itibar görerek gelmiştir, 3. Ağırlanmak, ikram görmek. *Soslanlarda alamat sıyılardı:* Soslanlarda çok iyi ağırlandık, *sıyılanırağa barabız:* ağırlanmaya gidiyoruz, ziyafete gidiyoruz.

Sıyılav ululama, sayma, itibar etme, ziyafet çekme, ağırlama.

Sıyılı kutsal, ulu, yüce; saygın, muhterem, itibarlı, onurlu, şerefli.

~ *Allah*: Ulu Tanrı, ~ *Payğambar*: yüce Peygamber; ~ *tamadabız*: muhterem büyüğümüz, ~ *kart*: itibarlı ihtiyar, ~ *tişiriv*: onurlu kadın, ~ *konak*: onurlu misafir, ~ *tukum*: saygın sülale, ~ *at atav*: saygın isim verme, ~ *kumaç*: değerli kumaş, ~ *kabır*: saygı duyulan mezar, ~ *aşarıkla*: kutsal olduğu sanılan yiyecekler,
Sıylılık kutsallık, yücelik, saygınlık, tanınmışlık, değerlilik.
Sıypalamak bk. *sıypamak*.
Sıypamak sıvazlamak, okşamak; süpürmek, silmek. *Sabiycikni başın sıypaydı*: çocuğun başını okşuyor, *tayçikni sırtın sıypa*: küçük tayın sırtını sıvazla; *üynü tübün sıyparğa unutma*, evin altını süpürmeyi unutma, *tabakni için sıypap koy*: tabağın içini siliver, *atın sılap-sıypap küreşedi*: atını silip sıvazlayıp uğraşiyor.
Sıypav sıvazlama, okşama; silme, süpürme.
Sıyrat sırat. ~ *köpür*: sırat köprüsü.
Sıyrı sivri, iğneli. ~ *çıbık*: iğneli dal.
Sıysız adi, haysiyetsiz, değersiz, aşağı, aşağılık, basit, bayağı, pis, iğrenç. ~ *adam*: haysiyetsiz adam, ~ *söz*: basit söz, ~ *bolmak*: değerini kaybetmek, fena duruma düşmek, ~ *körmek*: aşağı görmek, ~ *etmek*: aşağılamak, kötülemek, ~ *iş ete tebreğendile*: fena iş yapmaya başladılar, ~ *tukum*: adi sülale, ~ *çaşağandan ese sıyılı ölgen aşıdı* (as.): haysiyetsiz yaşamaktansa haysiyetli ölmek yeğdir.
Sıysızlamak zemmetmek, kötülemek, aşağılamak. *Soslan anı*

bek sıysızlap söleşdi: Soslan onu çok aşağılayarak konuştu, *bir birigizni sıysızlağannı koyuğuz*: bir birinizi zemmetmeyi bırakınız.
Sıysızlav aşağılama, zemmetme, kötüleme.
Sıysızlık aşağılık, değersizlik, basitlik, fenalık, iğrençlik.
Sız çizgi, hat. *Södegey sız*: meyilli çizgi, dolanbaçlı çizgi, ~ *salmak*: çizgi koymak, hat çekmek, *tik ~*: dik çizgi, ~ *nı eki canında*: çizginin iki tarafında, *ortağa bir sız salayık*: ortaya bir hat çekelim.
Sızçık küçük çizgi, tire. ~ *salmak*: tire koymak, işaret çizgisi koymak.
Sızğa hat. *Kartalı ~*: dalgalı hat, münhani, *tüz ~ salayık*: düz hat çekelim.
Sızğıç çizim aleti, çizgiç.
Sızğırğan ıslık calan, ıslık. ~ *tavuş*: ıslık sesi, *celni ~ tavuşu keledi*: rüzgârın ıslık sesi geliyor, *borannı ~ından sek korkama*: fırtınanın ıslığından çok korkuyorum. ~ *etmek*: ıslık çalmak, *kulaklarım ~ etedile*: kulaklarım ıslık çalıyorlar.
Sızğıriv ıslık çalma, ıslıklama. *Cılannı sızğırivun kördürmü*: yılanın ıslık çalmasını gördün mü?
Sızğırivçu (bot) çançıçeği, çadırçıçeği.
Sızğırivçu 1. Düdük, 2.İslıkçı, ıslık çalıcı.
Sızğırmak ıslık çalmak, ıslıklamak. *Cırnı sızğırıp cırlaydı*: şarkıyı ıslık çalarak söylüyor, *cıyılğan halk sızğırıp başladı*: toplanan halk ıslıklamaya başladı.
Sıziv çizgi çizme, nat çekme.
Sızlama sızıltı, sızlanma, sızı.

Sızlamak 1.Çizgi çekmek, çizmek, çizgi çizmek. *Kağıtnı sızlap küreşedi:* kâğıdı çizip uğraşiyor. 2. Sızlamak. *Bolğanım sızlaydı:* her tarafım sızlıyor.

Sızlav çizgi çizme, hat çekme; sızlama, sızı.

Sızlı çizgili, çizilmiş. ~ *kağıt:* çizgili kâğıt.

Sızlık hat, çizgi. *Colğa ~ tartılğandı:* yola çizgi çekilmiş.

Sızmak çizmek, hat çekmek, çizgi çekmek. *Tögerek ~:* daire çizmek, *tögeregin ~:* çevresini çizmek, *haritasın ~:* haritasın çizmek, *zıbir buştuk bıla cuvama dedim da kümüş tabaknı sızdım:* pütürlü bözle yıkayacağım dedim de gümüş tabağı çizdim, *sabiyle eşik karjanı sızğandıla:* çocuklar kapa tahtasını çizmişler.

Sibiriv süpürme, temizleme, bitirme.

Sibirivçü süpürücü, süpürme işini yapan kimse.

Sibirirmek süpürmek, temizlemek. *Üynü ~:* evi süpürmek, *sibirip boşadıla:* süpürüp bitirdiler, *cel barın sibirip ketdi:* rüzgâr hepsini süpürüp gitti, *muhar bolğannı barın sibirdi:* açgözlü herşeyi silip süpürdü.

Sibirtki / sibirikki süpürge. *Hans ~:* ot süpürge, *ındır ~:* harman süpürgesi, *~ça aylanadı:* süpürge gibi dönüyor, *eteklerin ~ etip aylanadı (d):* eteklerini süpürge yapıp dolanıyor.

Sibirtkilik süpürgelik, süpürge yapılacak madde.

Sildem atım, atış, fırlatış, fırlatım.

Sildemek atmak, fırlatmak, sallamak, tepmek, savurmak, palavra atmak, desteksiz atmak. *Börkün cerge sildedı:* şapkasını yere fırlattı, *koltaşnı igi sildedı:* gülleyi iyi attı, *tutup sildedı:* tutup attı, *at tabanı bıla sildedı:* at tabanı ile çifte attı, *Soslan igi sildeydi:* Soslan iyi savuruyor, *karmaknı suvğa sildedim:* oltayı suya fırlattım, *alan söznü bılayında igi sildedin:* arkadaş, lâfin burasında iyi palavra sıktın.

Sildev atma, fırlatma, sallama, tepme, palavra sıkma, desteksiz atma.

Silegey salya, şap hastalığı. *~i ağa söleşedi:* salyası akarak konuşuyor, *tuvarlağa ~tiygendi:* siğirlara şap hastalığı bulaşmış.

Silegeyli salyalı. *Oy kurumağın sen ~:* ey kurumayasın sen salyalı.

Silkiniv silkelenme, hareketlenme, ilerleme, sallanma.

Silkinmek silkelenmek, sallanmak, sıçramak, ilerlemek. *Silkine silkine cürüydü:* sallana sallana yürüyor, *alğa silkindi:* öne ilerledi, *işibiz biraz silkine tebreğendi:* işimiz biraz ilerlemeye başladı.

Silkiv silkeleme, sallama.

Silkmek sallamak, silkelemek. *Baş ~:* baş sallamak, *kol ~:* el silkelemek, *kolların silkip söleşirge öçdü:* ellerini sallayarak konuşmaya alışık, *tavuk kanatların silkip cibigenin keptirdi:* tavuk kanatlarını silkeleyerek ıslaklığını kuruttu, *Zıma bıla uruştuk, ol meni silkdi, men anı silkdim:* Zıma ile kavga ettik, o beni silkeledi, ben onu silkeledim.

Silti külsuyu, çamaşır yıkamakta kullanılan alkali bir mayı, ~*sapın*: alkali sabun.

Simsiremek sersemlemek, donakalmak, dikilip kalmak, şaşırarak. *Soslan eşik allında simsirep turadı*: Soslan kıpı önünde dikilip duruyor, *ol korkğandan simsirep kaldı*: o korkudan donakaldı, *hapar bizni sek simsiretti*: haber bizi çok şaşırttı, *ne eterge bilmey simsirep turabız*: ne yapacağımızı bilemeden sersemleyip duruyoruz.

Simsirev sersemleme, donakalma, şaşırma, dikilip durma.

Siğdiriv emdirme, sindirme, nüfuz ettirme.

Siğdirmek emdirmek, içine aldirmek, nüfuz ettirme, sindirmek. *Cibge cavnu igi aşhı siğdirigiz*: kayışa yağı adamakıllı emdiriniz, *ürenneniği igi siğdirip üren*: öğrendiğini iyice sindirerek öğren, *Orus adetleri bizge siğdirirge küreşedile*: Rus adetlerini bize sindirmeye çalışıyorlar.

Siğir kiriş, tendon, sinir. *Etni ~lerin arivlap otha sal*: etin kirişlerini (sert kısımlarını) temizleyerek ateşe koy, *tobuk ~leri üzülğendi*: diz kirişleri kopmuş, ~ *adam*: kuru adam.

Siğiriv hazmetme, sindirme, öğütme, özümleme.

Siğirmek hazmetmek, sindirmek, özümlemek, öğütmek. *Aythan sözün siğirmay turama*: söylediği sözü hazmedemeden duruyorum, *aşağanımı siğirmay turama*: yediğimi sindiremeden duruyorum, *aşhınım igi siğiredi*: midem iyi öğütüyor, *artıklıkni siğirgen bek*

kıyındı: hakareti hazmetmek çok zor, *etni siğirgeni tınçdı*: etin hazmı kolaydır, *aşağanıyı igi siğir*: yediğini iyi hazmet, *Orus adetleri siğirirge unamadık*: Rus adetlerini özümlemeyi kabul etmedik.

Siğiv sinme, emme, işleme, yayılma, geçme, dalma.

Siğmek sinmek, emmek, işlemek, yayılmak, geçmek, benimsenmek, dalmak. *Suv topurakğa siğendi*: su toprağa sinmiş, *buku tübüne siğendi*: toz altına geçmiş, *siğip başağan adet*: iyice benimsenen adet, *avruv teren siğendi*: hastalık iyice yayılmış, *suvuk ciliklerime deri siğendi*: soğuk iliklerime kadar işledi, *süymeklik avruv cüregime siğendi*: aşk hastalığı kalbime işlemiş, *uşakğa sinip turadıla*: sohbeta dalıp duruyorlar, *sağışğa siğip turama*: düşünceye dalıp duruyorum, *cıyını içine siğip tas boldu*: kalabalığın içine sinerek kayboldu.

Siği sorkun dalı, ıslak söğüt dalı, ıslak iğde çubuğu, ıslak çubuk. ~ *balaka*: çubuk falaka, çubuk kırbaç.

Sir sert, katı, kaskatı. ~ *bolmak*: kaskatı kesilmek, ~ *katmak*: sertleşmek, katlaşmak, heykel gibi olmak, *butum ~ katğandı*: bacağım kaskatı kesildi, *tınç turmasağ seni ~ kattırırma*: rahat durmazsan seni kaskatı yaparım, *tuvramda ~ katıp turma*: karşımda heykel gibi dikilip durma.

Sirelci ağır adam, hantal adam.

Sirecilik hantallık, ağırlık.

Sireliv dikilme, ayakta bekleme.

Sirelmek dikilmek, durmak, ayakta durmak. *Tışında bir kesekni*

sireldik: dışarıda bir süre dikildik,
bılayda sireldik da kaldık: burada dikilip kaldık, *sirelip turma da içgeri kir*: dikilip durma da içeri gir, *sirelme koy*: dikilmeye bırak, dikilsin dursun, *barı tışında sireledi*: hepsi dışarıda dikilip duruyor.
Sirke bit sirkesi, yavşak. *Sabiyni başı sirke bolğandı*: çocuğun başı sirkelenmiş.
Sirkebaş başı sirkeli, başı bitli.
Sirkeleniv sirkelenme, sirke bağlama.
Sirkelenmek sirke bağlamak, sirkelenmek.
Sirkesuv sirke, sirke asidi.
Sirkiv (malk.) bk. *sırkıv*.
Sirlemek sertleştirmek, katılaştırmak (ender kullanılır).
Sirlev sertleşme, katılaşma.
Sirlik sertlik, katılık.
Sirnek (malk.) bk. *sernek*.
Siyağat / siyahat seyahat, gezi.
Siyasat siyaset, politika.
Siyasatçı politikacı, siyasetçi.
Siydik sidik, bevl. *Ol ~in tıyalmaydı*: sidiğini tutamıyor, *~i kururuk*: sidiği kuruyasica, *at igi ~dendi*: at iyi cinstendir, *ziyna ~*: veledi zina, zina tohumu.
Siygek çişini tutamayan, çişini kaçıran.
Siymek siymek, işemek, su dökmek, teşaşür etmek. *Tübüne ~*: altına işemek, *kan ~*: kan işemek, *em siyedi em da kepdiredi* (d): hem ıslatıyor hem de kurutuyor, *küle küle түbüne siydi*: güle güle altına kaçırıldı.
Siyrat sırat. *~ köpür*: sırat köprüsü.
Siz siz. *~ge aytama*: size söylüyorum, *anam sizdemidi*:

annem sizde mi, *sizden tilegim oldu*: sizden ricam şudur, *~ni eligiz kaydadı*: sizin köyünüz nerede, *~niça adamlı kayda*: sizin gibi insanlar nerede, *~ kesigiz bile bolursuz*: siz kendiniz biliyorsunuzdur, *~ süygença bolsun*: sizin istediğiniz gibi olsun, *~ canında canı hapar barmıdı*: sizin tarafta yeni haber var mı, *~ni bizni koyuğuz*: sizi bizi bırakın.
Sizniki sizinki. *~ bizniki dep ayırmaydıla*: sizinki bizimki diye ayırım yapmıyorlar, *~ kaydadı*: sizinki nerededir?
Soğum kesim, toplu kesim, kışlık kurutulmuş et ihtiyacını karşılamak için yapılan toplu hayvan kesimi. *~ğa ayrılğan malla*: kışlık kesime ayrılan hayvanlar, *kaçda ~ kaklağan, başın katın sözden saklağan* (d): güzün toplu kesimle et kurutan, kadın sözünden kendini saklayan.
Soğumluk kesime ayrılmış hayvan.
Soğun kağın ~: itip kakma. *Carlını ~ ~ etdile*: garibi itip kaktılar.
Soğuş kavga, dövüş, vuruşma.
Soğuşmak saz çalma yarışı yapmak, dokuma yarışı yapmak; kavga etmek, vuruşmak. *Birbiribiz bıla soğuştuk*: bir birimizle kavga ettik.
Soğuşturmak dövüştürmek, vuruşturmak.
Soğuşturu dövüştürme, vuruşturma.
Soğuşuv saz çalışma, dokuşma, dövüşme, kavga etme.
Soğuv saz çalma, dokuma, vurma.
Soğuvçu saz çalıcı, dokumacı.

Sohan soğan. *Kök ~*: yeşil soğan, *tüp ~*: baş soğan, *~ iyis*: soğan kokusu, *~ kuvurğan*: soğan kavurma, *~ aşamağannı iyisi çıkmaz* (as.): soğan yemeyenin kokusu çıkmaz.

Sohan-sarsmak soğan sarmısak.

Sohta 1. Talebe, öğrenci. *Medirse ~la*: medrese talebeleri, *al mektapnı ~ları*: ilk okulun öğrencileri; 2. Bir çeşit bumber (mide, kırkbayır, kuşgözü ve kalın barsak içine baharatla zenginleştirilmiş karaciğer kıymasını doldurmak suretiyle yapılan bir Kafkas yemeği). *İçegi ~*: barsak bumberı, *aşhın ~*: mide bumberı, *sankılçak ~*: kırkbayır bumberı.

Sohta-cörme sakatatla yapılan bir grup yemeğin adı, *cörme* için bk. *cörme*.

Sohtalık 1. Talebelik, öğrencilik; 2. Sohta yapılacak malzeme.

Sokmak (ad): iz, kar patikası, dar patika. *Kar ~da taya taya baradı*: kar patikasında kaya kaya gidiyor, *~ colçuk*: daracık patika yol, *alçılanı ~ların ızlab barayık*: önde gidenlerin izlerini takip edip gidelim.

Sokmak 1. (saz) çalmak. *Kobuz ~*: mızıkça çalmak, *kilkobuz ~*: telli saz çalmak, *gıbit kobuz ~*: tulum kopuzu çalmak, *sıbizği ~*: kaval çalmak; 2. Dokumak. *Katapa küyüz ~*: halı dokumak, *çepken ~*: şayak kumaş dokumak. 3. Vurmak, dövmek. *Kamçi bila sokdu*: kırbaçla dövdü, *anı kulak artına sokdu*: onun kulak arkasına vurdu, *kağıp-sokmak*: vurup dövmek, itip

kakmak, *carlı sabiyini kağıp sokdula*: zavallı çocuğu itip kaktılar.

Sokur kör, âma. *Karav ~*: bakar kör, *~köz*: kör gözlü, *~ boldu da kaldı*: kör oluverdi, *~ içegi*: kör barsak, *~ sav da tanırça*: kör sağlam da tanıyacak gibi, *~ çibin*: kör sinek, büve, sığır sineği, *~ caşırğannı sav tapmaz* (d): körün sakladığını sağlam bulamaz, *~ğa kayda da karañı* (d): köre her yer karanlık, *~ süygen sav köz* (d): körün istediği sağlam göz, *~ tuthanın bek tutar* (d): kör tuttuğunu bırakmaz, *~elge kirsen közleriñi katı kıs* (as.): kör memlekete gidersen gözlerini yum, görgüsüz yere gidersen, sen de onlara uy.

Sokuranıv pişman olma, vageçme, cayma.

Sokuranmak pişman olmak, nadim olmak, caymak, vazgeçmek, fikrini değiştirmek. *Etgenime endi sokuranama*: yaptığıma şimdi pişmanım, *artdan sokurannıksa*: sonradan pişman olacaksın, *kiyim alırğa sokurandım*: elbise almaktan vazgeçtim, *sokuranıp barmay koyduk*: fikrimizi değiştirip gitmeyi verdik, *sokuranıp etmey koyarğa da bollukdu*: fikrini değiştirip yapmaya bilir de.

Sokuranğan pişman olan, vazgeçen, fikrini değiştiren.

Sokuranğanlık pişmanlık, caygınlık.

Sokurluk körlük, âmalık.

Sol sol. *~ canı*: sol taraf, *~ canına buruldu*: sol tarafa döndü, *Kobannı ~ çağasında*: Kuban'ın sol

- yakasında, *~ közüm sekiredi*: sol gözüm seçiriyor.
- Solağay** sol eli, solak, sol elini kullanan.
- Solakay** (malk.) bk. *solağay*.
- Solçu** solcu. *~ kavum*: solcu zümre.
- Solda** solda. *Menden ~*: benden solda, *solda süyelgen üy*: solda dikilen bina.
- Soldan** soldan. *~dan oña deri*: soldan sağa kadar.
- Solğa** sola, sol tarafa. *~ aylan*: sola dön, *oñdan ~ğa*: sağdan sola.
- Solğu** soldaki, solda duran. *~nu alayık*: soldakini alalım.
- Solpuç** bk. *solağay*.
- Soltan** sultan, hükümdar. *~nı sarayı*: sultanın sarayı, *~ caya*: sultanın yayı, ebemkuşağı, gökkuşağı.
- Soltanlık** sultanlık.
- Soltun** sol taraftan, sol yandan, soldan. *~ barığız*: soldan gidiniz, *~ ozayık*: sol taraftan geçelim.
- Soluğan** soluyan, nefes alan, soluma, nefes alma; dinlenen. *Caralını ~ı belgilimidi*: yaralının soluması belli oluyor mu, *~ı kalaydı*: nefes alması nasıl; *işçile bir kesekni ~ eterikdile*: işçiler bir süre dinlenecekler, *endi ~ıñ ceter*: artık dinlendiğin yeter.
- Solum** dokunulmamış, otlanmamış bakir ot. *Çeget talanı ~u*: Orman boşluğunun bâkir otu.
- Solumak** solumak, nefes almak; dinlenmek. *Avruğan küçden soluydu*: hasta zorlukla nefes alıyor, *teren teren soluydu*: derin derin nefes alıyor, *içine ~*: nefes almak, *tışına ~*: nefes vermek, *taza havanı ~*: temiz havayı teneffüs etmek, *kışha kışha ~*: kesik kesik solumak; *solumay işleydile*: dinlenmeden çalışıyorlar, *solurğa bir koyuğuz*: dinlenmeye bir bırakın, *ala solurğa kelgendile*: onlar dinlenmeye geldiler.
- Solumay** sulumadan, nefes almadan, solumaksızın; dinlenmeden, dinlenmeksizin. *Çırt ~ tıñılaydı*: hiç nefes almadan dinliyor; *işçile ~ işleydile*: işçiler dinlenmeden çalışıyorlar.
- Soluna** soluna, sol yanına, sol tarafına.
- Soluv** soluma, teneffüs etme, solunum, nefes alma; dinlenme. *~ kün*: dinlenme günü, *~ zaman*: dinlenme vakti; *içine ~*: nefes alma, *tışına ~*: nefes verme.
- Soluvçu** soluyucu, nefes alıcı. *~ organla*: teneffüs organları, nefes alıcı organlar.
- Soluvsuz** soluksuz, nefessiz; dursuz duraksız. *Bizni ~ etdile*: bizi nefessiz bıraktılar; *~ işLETEDİLE*: dursuz duraksız çalıştırıyorlar.
- Soluvsuzluk** nefessizlik, soluksuzluk.
- Som** ana para birimi. *Bağası nença ~du*: fiyatı kaç som, *~ carım*: yarım som, *~ bıla cartı*: birbuçuk som, *kümüş ~*: gümüş som, *kotur ~*: kör lira, kör kuruş, *kotur ~um çokdu*: kör kuruşum yok, *kara ~*: ¼ som, 25 kuruş, çeyrek som, *10 som bi tümen etedi*: 10 som bir tümen ediyor.
- Somluk** somluk, som tutarında. *5 ~ satıv etdim*: 5 som tutarında alışveriş yaptım, *~ladan bi tümen açha cıyıldı*: bir somluklardan bir tümen (10 lira) para toplandı.

Somlu-şaylı paralı. ~ ~ *boluv*: paralı olma.

Somsuz-şaysız parasız. ~ ~ *bolduk*: parasız kaldık.

Som-şay para, nakit, banknot.

Sonju son, plamenta; bk. *ötene*.

Sonjura sonra, müteakiben, bk. *sora*.

Sopalamak (malk.) sopalamak, sopa atmak, dayak atmak, vurmak.

Sopalav sopalama, dayak atma, vurma.

Soppa-sokur bk. *sop-sokur*.

Sop-sokur köp kör, tamamen kör.

Sopuldativ bk. *sopalav*.

Sopuldatmak bk. *sopalamak*.

Sora 1. Sonra, takiben, müteakiben.

Andan ~: ondan sonra, *tambıladan*

~: yarından sonra, *mından ~*:

bundan sonra, *endiden ~*:

şimdiden sonra, *nença künden ~*:

kaç günden sonra, *aşağandan ~*:

yemeği takiben; ; 2. Başka, gayri.

Senden ~ cılağan barmıdı: senden

gayri ağlayan var mı, *cuklağandan*

~ cuk bilmeydi: uyumaktan başka

bir şey bilmiyor; 3. Yine, tekrar. *Bir*

kesek tıñılap turdu da ~ sözge

başladı: bir süre sessiz durdu ve

tekrar söze başladı, *sağat çaklı*

soluduk ~ colğa tebredik: bir saat

kadar dinlendik ve yine yola

koyulduk; 4. Öyleyse. *~ sen*

ketmeyse: öyleyse sen

gitmiyorsun, *ol kelgendi ~*: o

gelmiş öyleyse, *~ men kalay*

eteyim: öyleyse ben ne yapayım,

igidi ~: iyi öyleyse; 5. Peki. *~ ol*

serje ne kerekdi: peki o senin

neyine gerek, *~ munu sen kalay*

bildiñ: peki bunu sen nasıl bildin, *~*

sen ol haparnı eşitmegenmi ediñ:

peki sen o hikâyeyi duymamış mıydın, *~ va*: ya sonra, peki sonra, *sen ketese*, *~ va neterbiz*: sen gidiyorsun, ya sonra, biz ne yaparız.

Sorğança soruyormuş gibi. *~ et da koy*: soruyormuş gibi yapiver.

Sorğuç soruçu, soran, soru. *~ belgi*: soru işareti.

Sormak sormak, danışmak. *Kesine*

sorayım: kendisine sorayım,

bağasın bir sor: fiyatını bir sor, *nek*

sorasa: niçin soruyorsun, *tıñlık-*

esenlik sorurğa kerekdi: hal hatır

sormak gerekir, *hapar ~*: haber

sormak, *aylandırıp ~*: tekrar

sormak, *osmaklap ~*: ustaca

sormak, kurnazca sormak, *onov ~*:

fikir sormak, akıl sormak; *atağa-*

anağa ~: babaya anaya danışmak,

sorup onov etmek: danışıp karar

vermek, *sorğan-orğan*: oran-soran,

sorğan-orğan çokdu: oran soran

yok, *sora bağan Mekkânı tabar*

(d): sora sora Bağdat bulunur,

sorğan ayıp tuldü, bilmegen ayıpdı

(as.): sormak ayıp değil, bilmemek

ayıp.

Sormay izin almadan; sormadan. *~*

kirdi: izin almadan girdi, *~ ketdi*:

izin almadan gitti; *~ bildi*:

sormadan bildi, *~ tanıdı*: sormadan

tanıdı.

Sormuş çok soru soran, meraklı

(daha ziyade meraklı çocuklar için

kullanılır).

Sortmak (malk.) bk. *sokmak (ad)*.

Soruğuv sakinleme, yatışma,

azalma; yorulma; can verme; isteği

kalmama, soğuma.

Sorukmağan Sakinlemeyen;
soğumayan; kanmayan;
yorulmayan.

Sorukmak 1. Sakinlemek,
soğumak, azalmak, düşmek,
yatışmak, yavaşlamak. *Sabiyni
issiligi bir kesek sorukdu:* çocuğun
ateşi biraz düştü, *çeget örten bir
kesek sorukğandı:* orman yangını
biraz yavaşladı; *Kobanni suvu
sorukğandı:* Kuban'ın suyu azalmış.
2. Yorulmak. *Tav başında aylana
aylana sorukdum:* dağın tepesinde
dolaşa dolaşa yoruldum; 3. Can
vermek, ölmek. *Çöpellövüm
takikağa sorukdu:* Çöpellövüm bir
dakikada can verdi; 4. İsteği
kalmamak, arzu duymamak,
isteksiz hale gelmek, iştihası
kesilmek. *Süymeklikden
sorukğanma:* aşktan soğuduk,
aşka arzu duymuyorum, *aşdan
sorukğanma:* yemekten kesildim,
yemeye iştiham yok.

Sorum sorğu, sual.

Soruşmak 1. Soruşmak. *bir
birlerine soruv soruşdula:* bir
birlerine soru soruştular; 2.
Soğumak, zayıflamak, hafiflemek,
yavaşlamak. *Şorpa biraz soruşsun:*
çorba biraz soğusun, *cel
soruşğunçu sakla:* rüzgâr
hafifleyene kadar bekle, *çeget
örten soruşdumu:* orman yangını
yavaşladı mı; 3. İlgisini kaybetmek.
*Soslan nek ese da işge soruşup
turadı:* Soslan nedir bilinmez, işe
karşı ilgisini kaybetmiş; 3.
Yatışmak, sakinleşmek, dinmek.
Avruğanni cöteli biraz soruşhandı:
hastanın öksürüğü biraz sakinleşti,

endi cüregim soruşhandı: artık
kalbim yatıştı.

Soruşuv 1. Soru soruşma. 2.
Soğuma, hafifleme, yavaşlama;
ilgisini kaybetme; yatışma,
sakinleşme, dinme.

Soruv soru, sual; sorumluluk;
sorma, danışma. *Hapar ~:* haber
sorma, *~ğa cuvab beriv:* soruya
cevap verme, *sağa bir ~um bardı:*
sana bir sorum var; *~ almak:*
sorumluluk almak; *halkğa ~:* halka
danışma, referandum, *atağa-anağa
~:* babaya anaya danışma.

Soruvçu sorucu, sorgulayıcı, sorğu
meleği, "Ol zamanda soruvçula
ceterle": o anda sorğu melekleri
yetiştirler, *~ kullukçu:* sorgulayıcı
memur; *~ almaş:* soru zamiri, *~
aytım:* soru cümlesi.

Soruvlamak soruşturmak,
sorgulamak, sorguya çekmek.
Kayda bolğanın soruvlap ürenigiz:
nerede olduğunu soruşturup
öğreniniz, *soruvlap aylanadıla:*
soruşturup dolaşıyorlar, *soruvlarğa
kerekdi:* soruşturmak lâzım;
tutulğanlanı soruvlay turadıla:
tutulanları sorguya çekiyorlar.

Soruvlav soruşturma; sorgulama.

Soruvlu mesuliyetli, sorumlu. *~ kim
ese aña bariğiz:* sorumlu kimse
ona gidiniz.

Soruvsuuz sorumsuz, mesuliyetsiz,
keyfi. *~ adamdan hayır cukmaz:*
sorumsuz adamdan hayır gelmez,
~ cürügenni endi bir koy: keyfi
hareket etmeyi artık bırak, *~
oruvsuuz:* sorgusuz sualsiz, *~
oruvsuuz kirip keledile:* sorgusuz
sualsiz içeri giriyorlar.

Soslan granit. *Soslan taş:* granit taşı.

Sotur yara kabuğu. ~ *cara:* kabuk bağlamış yara, ~ *bolmak:* kabuk bağlamak, *cara sotur bola başlağandı:* yara kabuk bağlamaya başladı.

Soturlanıv kabuk bağlama.

Soturlanmak kabuk bağlamak.

Soturlu kabuklu, kabuk bağlamış.

Soyarık kesimlik, yüzülücek, kesilecek. ~ *mal:* kesilecek hayvan.

Soylandırıv uzatma, serme, yatırma.

Soylandırmak uzatmak, yatırmak, boylu boyunca uzatmak, sermek.

Tıñ turmasaŋ urup cerge soylandırırma: rahat durmazsan vurup yere uzatırım, *avruğanni orunğa soylandırdıla:* hastayı yatağa uzattılar, *kesirji cerge soylandırma da kora:* kendini yere serdirme de defol.

Soylanıv uzanma, serilme, yatma, yere uzanma.

Soylanmak uzanmak, serilmek, boylu boyunca uzanmak, uzanıp yatmak. *Cerge soylanıp catadı:* yere uzanıp yatıyor, *bir kesekçik soylanıp keleyim:* birazcık uzanıp geleyim, *Orus ölükça soylanğan (d):* Rus cesedi gibi yere serilmiş, *arıp cerge soylandık:* yorulup yere serildik, *soylanıp turma da kop öрге:* yatıp durma da kalk ayağa.

Soymak 1.Yüzmek, derisini yüzme. *Koynu soyup boşadı:* koyunu yüzüp bitirdi, *soyulluk malla:* yüzülecek hayvanlar, kesilecek hayvanlar; 2. Eziyet etmek, kırıp geçirmek. *Bir birlerin soyadıla:* bir birlerin kırıp

geçiriyorlar; 3. Yolmak, tırmalamak, yırtmak. *Çaçın-betin soyadı:* saçını yüzünü yırtıyor, saçını başını yoluyor; *soyup kaplağança uşamak (d):* derisini yüzüp yüzüne kaplamış gibi benzemek, *soyup kaplağança atasına uşaydı:* derisini yüzüp yüzüne kaplamış gibi babasına benziyor.

Soyum (deri) yüzme, kesim. ~ *mal:* kışlık kurutulmuş et ihtiyacını karşılamak için güzün kesime ayrılan hayvanlar, ayrıca bk. *soğum.*

Soyumluk kesimlik, yüzmelik.

Soyuv yüzme, derisini yüzme.

Soz-cav barsak askısı, mezenterika.

Sozma esnek, elastik, çekilebilir, uzatılabilir; ağır, hantal. ~ *bişlak:* bir çeşit elastik peynir, lastik gibi uzatılabilen bir peynir çeşidi; ~ *tişiriv:* hantal kadın.

Sozmak uzatmak, geciktirmek, yavaşlatmak. *Uzununa kenjine da soz:* enine de boyuna da uzat, *söznü sozup turma:* lâfı uzatıp durma, *bolcalnı sozarğa küreşedi:* süreyi uzatmaya çalışıyor, *işçile işni sozğandıla:* işçiler işi yavaşlatmışlar, *kelirin sozğandı:* gelişini geciktirdi, *sabiyni tartasoza alıp ketdi:* çocuğu ite kaka alıp gitti, *tartıp-sozup küreşedi:* çekip çekiştirip uğraşiyor, itip kakmaya çalışıyor.

Sozmay uzatmadan, geciktirmeden.

Sozuk yapışkan, lüzûci, esnek; monoton, yeknasak, yavaş. ~ *möreze:* bir çeşit eritilmiş peynir; ~ *makam:* monoton makam, ~ *avaz:* sıkıcı ses, yavaş ses.

Sozukku fasülye sırığı gibi, sırık gibi. ~ *adam*: fasülye sırığı gibi adam.

Sozukluk monotonluk, yavaşlık, sıkıcılık, tekdüzelik.

Sozulğan uzatılmış, çekilmiş, uzayan, geciktirilen.

Sozulma yapışkan, lüzûci. ~ *tılı*: yapışkan hamur.

Sozulmak uzamak, çekilmek, esnemek, gevşemek, geride kalmak. *Arıktan boynu sozulğançadı*: zayıflıktan boynu uzamış gibi, *Cün çepken cuvulsa sozuladı*: yün entari yıkanırda uzar, *entda bolcal sozuldu*: yine mühlet uzadı, *işibiz sozulup baradı*: işimiz uzayıp gidiyor, *arık malla sürüvden artha sozuladıla*: zayıf hayvanlar sürüden geri kalıyorlar.

Sozuluv uzama, gevşeme, çekilme, geride kalma.

Sozuluvçu esnek, uzayabilen.

Sozuv uzatma, esnetme, çekme, erteleme.

Södegey 1. Eğri, meyilli, uzaktan. ~ *sız*: eğri çizgi, ~ *kesmek*: meyilli kesmek, ~ *aylanmak*: uzaktan dolanmak; 2. Gr. Dolaylı, ~ *söz*: dolaylı ifade, ~ *tolturuvçu*: dolaylı tümleç, ~ *boluşla*: indirekt haller, dolaylı haller.

Södegeyine eğrisine, yampirisine, eğri olarak, meyilli olarak. ~ *barmak*: eğrisine gitmek, yampiri gitmek, ~ *kesmek*: meyilli kesmek, eğri kesmek, ~ *söleşmek*: eğrisine konuşmak, aksine konuşmak.

Södegeylik eğrilik, meyillilik, aksilik.

Sögülmek 1. Sökülmek, 2. Zemmedilmek, kötülenmek.

Sögülöv 1. Sökülme, 2.

Zemmedilme, kötülenme.

Sögüm 1. Kınama, protesto; 2.

İftira, kara çalma, bühtan; 3.

Kusur, eksiklik.

Sögümlü 1. Kınamalı, protestolu; 2.

Ayıplı, kusurlu.

Sögümlülük ayıplılık, kusurluluk.

Sögümsüz ayıpsız, kusursuz.

Sögümsüzlük ayıpsızlık, kusursuzluk.

Sögüncü bk. *sagüncü*.

Sögünç bk. *sögüm*.

Sögünçlü bk. *sögümlü*.

Sögünçlük bk. *sögümlülük*.

Sögüş ayıp, leke, yüzkarası, zem.

Sögüşmek bir birini zemmetmek, bir birini kötölemek, bir birinin ayıbını saymak.

Sögüşöv zemmedişme, bir birini kötöleme.

Sögüv 1. Sökme, 2. Zemmetme, kusur bulma.

Sögüvlü kusurlu, ayıplı.

Sögüvlülük kusurluluk, ayıplılık.

Sökmek 1. Sökmek. *Tigilgenin*

sögedi: dikişini söküyor, *çındaynı*

halısın sögeme: çorabın ipliğini

söküyorum; 2. Kötölemek,

zemmetmek. *Soslannı artından*

sögüp söleşdi: Soslan'ı arkasından

zemmederek konuştu, *sögüp*

aytmak: kötöleyerek konuşmak,

anı cazğan kitabın bek sökdü:

onun yazdığı kitabı çok kötöledi.

Söl sâkin, dingin, zayıf, hafif. ~

boluv: sakinleşme, zayıflama,

hafifleme, *avruğanı bir kesek* ~

boldu: hastalığı biraz hafifledi, ~

etmek: hafifletmek, *darman*

avruvnu ~*etdi*: ilaç hastalığı

hafifletti, *otnu bir kesek* ~ *etigiz*:

ateşi biraz hafifletiniz, *suv-söl bolmak* (d): sel-sebil olmak.

Söleşdirgenlik yeni gelini konuşturmak için erkek evi büyüklerinin geline verdikleri armağan, konuşma armağanı.

Söleşiv konuşma, lâfetme, söz söyleme.

Söleşivçü konuşmacı, söz söyleyici.

Söleşmek konuşmak, söylemek, lâfetmek. *Söleşme*: konuşma! *açık ~*: açık konuşmak, *köp ~*: çok konuşmak, *kereksiz ~*: lüzumsuz konuşmak, *kuka ~*: cilveli konuşmak, yaltaklanmak, *omak ~*: süslü konuşmak, *ullu ~*: büyük konuşmak, *söleşip başlamak*: konuşmaya başlamak, *söleşe bilmek*: konuşmasını bilmek, *söleşirge süymegen*: konuşmasını sevmeyen, *çakırıp ~*: çağırıp konuşmak, *cıylıvda ~*: toplantıda konuşmak, *halknı allında ~*: topluluk önünde konuşmak, *söleşe bilmegen söğüş alır* (as.): konuşmasını bilmeyen ayıp alır, *söleşgen kümüş, tınılağan altın*: söz gümüş ise dinlemek altındır.

Söleşmezge konuşmamaya, konuşmamak. *Anı bıla ~ ant etgendi*: onunla konuşmamaya yemin etmiş, *~ kerekdi*: konuşmamak lâzım.

Söleyiv (malk.) bk. *sölleniv*.

Söleymek (malk.) bk. *söllenmek*.

Söllendiriv hafifletme, yavaşlatma, azaltma.

Söllendirmek hafifletmek, azaltmak, yavaşlatmak.

Sölleniv azalma, hafifleme, yavaşlama, tavsama.

Söllenmek azalmak, hafiflemek, yavaşlamak, tavsamak. *Cel bir kesek söllendi*: rüzgâr biraz hafifledi, *sağışlarım endi söllenendile*: düşüncelerim artık tavsadı, *ot söllendi*: ateş azaldı.

Söjdürmek dindirmek, teskin etmek, yatıştırmak, teselli vermek, gidermek. *Darman çançını söjdüdü*: ilaç sancıyı yatıştırdı, *cılap cüregibizni bir söjdüreyik*: ağlayıp kalbimizi teskin edelim.

Söjdürüv dindirme, teskinetme, yatıştırma, giderme.

Söjmek dinmek, teskin olmak, yatışmak.

Söjüv dinme, teskin olma, yatışma.

Söz söz, lâf, kelam, kelime. *Al ~*: önsöz, *kerti ~*: gerçek lâf, *~ baylık*: kelime zenginliği, *~ aytmak*: lâf söylemek, söz söylemek, *~ koşmak*: söz katmak, söz eklemek, *bir ~ün burmay ayt*: bir kelimesini değiştirmeden söyle, *eki ~ü biri birin tutmaydı*: iki lâfi bir birini tutmuyor, ... *dep ~ bardı*: ... diye söz vardır, *kuka ~*: yaltak söz, cilveli söz, kompliman, *kurğak ~*: kuru kelam, *omak ~*: gösterişli kelam, süslü kelam, *~ nöger*: söz arkadaşı, *~ge usta*: lâfa usta, *~ün avzundan almak*: lâfını ağzından almak, *~ başlatmak*: lâfa başlamak, *~ün boşamak*: lâfını bitirmek, *~ün burmak*: lâfını çevirmek, *kulağına ~ kirmeydi*: kulağına lâf girmiyor, *~ge kızışmak*: derin sohbete dalmak, *~nü artın keltir*: lâfın sonunu getir, *~ge tıymak*: lâfa tutmak, *~ bermek*: söz vermek, *~ün avzuna aşāğan*: lafını geveleyen, *bergen*

~ünü unutma: verdiği söz
unutma, *~üne tabılmak:* sözünün
eri olmak, sözüne sadık olmak, *boş*
~: boş laf, *~ürütme:* lâf
taşıma, *~ge kalmak:* ağıza
düşmek, *~nü aytdırır* (d): lâf lâfi
açar, *~çığarmak:* lâf çıkarmak,
dedikodu çıkarmak, *~etmek:*
arkasından konuşmak, dedikodu
etmek, *çııtırırçu söz:* umumî söz,
kiriş söz: giriş sözü, mukaddeme,
koş ~: birleşik kelime, *~kurav:*
kelime yapımı, söz yapımı, *~*
kuravçu koşakla: söz yapım ekleri,
~tutuş : terkip, tamlama, *~*
türlendirirçü koşakla: değişim
ekleri, *ıçkı ~:* samimi söz, *kayğı ~:*
taziye, başsağılığı, *uzun ~nü*
kıshası: uzun lâfın kıyası, *~cokdu:*
diyecek yok, *~üçün:* mesela,
sözgelimi, *~begitmek:* kesin söz
vermek, *~ü ötgen:* sözü geçen,
~ünü igilik bıla böleyim (d): lâfını
balla keseyim, *~salmamak:* itiraz
etmemek, *~salmay berdi:* itiraz
etmeden verdi, *~nü cerge*
tüşürmeyen adam: lâfi yere
düşürmeyen adam, *~kapçık:* lâf
ebesi, *boşboğaz, geveze, ~*
tavusmak: söz kesmek, *avzundan*
~çıkmağan: ağızından lâf
çıkmayan, *~tuthan:* lâf dinleyen,
~ü capırakdan ötmegen (d): lâfi
yapraktan geçmeyen, sözü
geçmeyen, *~üm Allahğa ulla*
barmasın (d): sözüm Allah'ın
gücüne gitmesin, *~ümü avzumdan*
aldı: lâfımı ağızımdan aldı, *~*
bilmegen at berip başın alır (as):
lâf söylemesini bilmeyen atını verip
canını kurtarır, *igi ~tas bolmaz*
(as.): iyi söz kaybolmaz, *~nü*

kuvğan balahğa coluğur (as.): sözü
takibeden belayla karşılaşır, *~nü*
süygen ~ tabası bolur (as.): sözü
seven söz tutsağı olur, *~üñ*
tohtağınçı avruvıñ tohtasın (d):
sözün duruncaya kadar hastalığın
dursun, *~nü çığarır, cumduruk*
köznü çığarır (as.): söz sözü çıkarır,
yumruk gözü çıkarır.

Sözçü lâf taşıyan, dedikoducu.

Sözçülük lâf taşıyıcılığı,
dedikoduculuk.

Sözden laftan, sözden; kısacası,
hasılı kelâm. *~kayğıdan sora cuk*
cürümeydi: laftan, kayğıdan başka
bir şey yok; *~aytırğa kerek ese:*
kısaca söylemek gerekirse.

Söz-kayğı dedikodu, dedikodu-
telaş.

Sözleme sözlük, söz hazinesi.

Sözlev zarf, adverb. *Zamançı ~:*
zaman zarfı, *orunçu ~:* yer zarfı,
halçı ~: hal zarfı, *mardağı ~:* sayı
zarfı, *sıltavçu ~:* sebep bildiren
zarf, *muratçı ~:* amaç bildiren zarf,
tamır ~le: basit zarflar, örnek
zarflar, *kuralğan ~le:* türemiş
zarflar, *~nü kuralıvu:* zarfın teşkili.

Sözlük sözlük, lûgat. *Arılathan ~:*
açıklamalı sözlük, *köçürgen ~:*
çeviri sözlüğü, *trminologiya ~:*
terminoloji sözlüğü, *etimologiya ~:*
etimoloji sözlüğü, *Karaçayça-*
Türkça ~: Karaçayca-Türkçe sözlük.

Sözsüz kesin, kuşkusuz, muhakkak;
durgun, sessiz, söz söylemeyen.
bügün işni ~ boşarıkbız: bugün işi
muhakkak bitireceğiz, *~halda:*
kesin şekilde; *ol bir avuzsuz bir ~*
tişirivdu: o ağız dili olmayan bir
kadın, *ol kaçan da ~ turğanni*

süyedi: o her zaman suskun durmayı sever.
Sözteper çenesi düşük, geveze, çenebaz.
Subay zarif, mevzun, yakışıklı, düzgün, ince, muntazam. ~ *adam:* zarif adam, ~ *sanla:* mevzun uzular, ~ *sanlı:* mevzun vücudlu, ~ *ösmek:* düzgün büyümek, ~ *sözlü:* diplomatik ifadeli, gösterişli konuşan, ~ *caş:* yakışıklı delikanlı.
Subayiv incelme, zayıflama.
Subaylık zerafet, yakışıklılık, incelik, kibarlık, gösteriş. ~ *ğa aytadı:* gösteriş için söylüyor.
Subaymak incelmek, zayıflamak. *Soslan avrup subayğandı:* Soslan hastalanarak incelmış.
Suğarğan sulayan. *Saban ~:* tarla sulayan.
Suğarılğan sulanan, sulanmış. ~ *arpala:* sulanan arpa tarlaları.
Suğarılv sulanma, su verilme.
Suğarılmağan sulanmayan, su verilmeyen. ~ *cerle:* sulanmayan yerler.
Suğarılmak sulanmak. *Baçha suğarılmasa biter mi:* bahçe sulanmazsa biter mi? *Sabannı suğarılmağanı belgilidi:* tarlanın sulanmadığı belli.
Suğarıv sulama. *Baçha ~:* bahçe sulama.
Suğarıvçu sulayıcı, su verici. *Suğarıvçu ilipin:* sulayıcı kanal.
Suğarmak sulamak. *Çüyündürleri iyi suğarırğa küreşigiz:* pancarları iyi sulamaya çalışınız, *suğarıp ösdürülgen bitimle:* sulanıp yetiştirilen mahsüller.
Suğulmak sokulmak, yaklaşmak, dalmak, gömülmek, koyulmak,

batırılmak. *Adamları içine suğulup ketdi:* insanların içine dalıp gitti, *arağa ol da suğuldu:* araya o da sokuldu, *suvğa suğuldu:* suya batırıldı, suya gömüldü, *köremise anı üyge suğulup barğanın:* görüyor musun onun eve sokup gittiğini, *bilayğa suğulup keledile:* buraya yaklaşıp geliyorlar.
Suğuluv sokulma, dalma, gömülme, girme, batırılma, yaklaşma.
Suğuv sokma, dahil etme, koyma, batırma, daldırma.
Suhu / suhu (malk.) şiddetli, sert, keskin, hızlı. ~ *cel:* şiddetli rüzgâr, *bek ~ aylanıp ketdi:* çok hızlı dolaşıp gitti.
Suklanç çekici, cazip, baştan çıkarıcı, arzu uyandırıcı; imrenilecek, gıpta edilecek.
Suklanıv imrenme, gıpta etme.
Suklanmak imrenmek, gıpta etmek. *Atası savğa bek suklanama:* babası sağ olana çok imreniyorum, *suklanırça bir adamlığı bardı:* gıpta edilecek bir insanlığı var, *suklanılır ceri çokdu:* imrenilecek tarafı yok, *anı arıvluğuna kim suklanmaz:* onun güzelliğine kim gıpta etmez, *kişige da suklanmayma:* kimseye gıpta etmiyorum, *suklanıp karaydı:* imrenerek bakıyor.
Sukmak sokmak, dahil etmek, koymak, batırmak, daldırmak. *İçine ~:* içine sokmak, *suğup teşmek:* sokup delmek, *suğup çığarmak:* sokup çıkarmak, *kölegimi tapmayma, kayrı sukğansa:* gömleğimi bulamıyorum, nereye koydun, *kolların hurcunlarına*

suğarğa öçdü: ellerini cebine sokmaya alıştıktır, *zor bıla sukdu:* zorla içeri aldı, *zorla soktu, suvğa* ~: suya batırmak, suya sokmak, *sabiyni suvğa suktu:* çocuğu suya daldırdı.

Sunuv (malk). sanma, zannetme.

Sunmak (malk.) sanmak, zannetmek, düşünmek. *İnjirge kaytırıkların sunama:* akşama döneceklerini sanıyorum.

Suppa- suvuk pek soğuk, sop soğuk.

Suppa-subay pek zarif, düm düzgün, yappa yakışıklı.

Sup-subay bk. *suppa-subay*.

Sup-suvuk bk. *suppa-suvuk*.

Supu sofu, dindar, dinine bağlı. ~ *adam:* dindar adam, ~ *çaş:* dindar genç.

Supulanıv sofulanma, sofuluk taslama.

Supulanmak sofulanmak, sofuluk taslamak.

Supuluk dindarlık, sofuluk, dinine bağlılık.

Surahay (zoo) zürafa. ~ *nı boynuça:* zürafanın boynu gibi.

Suramak (malk.) bk. *sormak*.

Surat resim, fotoğraf. *Adam* ~: insan resmi, *kabırğa* ~: duvar resmi, fresk, *surat salmak:* resim koymak, ~ *ça arıvluk:* resim gibi güzellik, ~ *etiv:* resim yapma, *anı sabiylik* ~: onun çocukluk resmi, ~ *tartıvçu:* fotoğrafçı, ~ *tartmak:* fotoğraf çekmek, ~ *ğa tüşüv:* fotoğraf çekirme, ~ *ğa karamak:* resme bakmak, ~ *salınğan gazete:* resimli gazete.

Suratçı ressam, fotoğrafçı. *Tanılgan* ~ *Rafael:* ünlü ressam Rafael; ~ *ğa*

surat tartdırırğa barama: fotoğrafçıya fotoğraf çekirtmeye gidiyorum.

Suratçılık ressamlık; fotoğrafçılık.

Suratlağan tasvir eden, şekillendiren, betimleyen, canlandırıcı.

Suratlamak tasvir etmek, belirlemek, anlatmak, betimlemek, resmetmek, resimlemek. *Tabiğatnı* ~: tabiatı tasvir etmek, *Körgerlerin alamat suratladı:* gördüklerini çok güzel tasvir etti, *romanda Karaçaylıları sürgün çaşavların tavuşluk derça arıv suratlağandı:* romanda Karaçaylıların sürgün hayatını mükemmel denecek bir şekilde anlatmış, *sağışların suratlarğa küreşgendi:* düşüncelerini ifade etmeye çalışmış, *körgerlerin suratlap aylanadı:* gördüklerini resmedip dolaşıyor.

Suratlap şekillendirerek, betimleyerek, tasvir ederek.

Suratlav tasviretme, betimleme, ifade etme, anlatma, resmetme.

Suratlı resimli. ~ *kitap:* resimli kitap.

Surav (malk.) bk. *soruv*

Surh (malk.) ~ *urğança:* yıldırım çarpmış gibi.

Susap bk. *suvşap*.

Sutukku / ustukku parça, kırıntı, çöp, çaput. *Cün* ~: yün kırıntısı, *bizni cer ~buzdan cuk da çıkmadı:* bizim parça yerimizden bir şey çıkmadı, *cel sürgen* ~ *ça:* yel uçuran paçavra gibi, rüzgârda uçuşan çöp gibi.

Suv su. *Gara* ~: kaynak suyu, menba suyu, maden suyu, *cañur*

~: yağmur suyu, *içgen* ~: içme suyu, *kara* ~: pınar, kaynak suyu, *cılı* ~: ılık su, *issi* ~: sıcak su, *boklanğan* ~: kirlenen su, *kaynağan* ~: kaynamış su, ~ *almak*: su getirmek, su almak, ~ *bashan saban*: su basmış tarla, ~ *bolmağan cer*: suyu olmayan yer, ~ *da cüzüvçü kanatlıla*: suda yüzen kuşlar, ~ *içmek*: su içmek, ~ *ğa kirgen*: suya giren, ~ *koşmak*: su katmak, ~ *tirmen*: su değirmeni, ~ *tübünde kalğan baçha*: suyun altında kalan bahçe, ~ *çelek*: su kovası, *çokurak* ~: berrak su, ~ *ötmegen*: su geçmeyen, *cetek* ~: ırmağın yan kolu, ~ *nu ayağı*: suyun nihayeti, ~ *nu başı*: suyun başı, ~ *sekirtme* (çuçhur) : şelale, çağlayan, *köget* ~: meyve suyu, *şaptal* ~: şeftali suyu, ~ *ağaç*: saka sırığı, ~ *dan atlağan*: sudan atlayan, ~ *anası*: su anası, suyun dibinde yaşayan su tanrıçası, ~ *ğa ketgen*: suya giden, suda kaybolan, suda boğulan, ~ *kuyamak*: su dökmek, *su doldurmak*, ~ *surat*: çok güzel, fevkalâde güzel, ~ *tal*: söğüt ağacı, ~ *çeçek*: su çiçeği, *avuz suvu kelmek*: ağız suyu gelmek, *avzuna* ~ *salmağandı*: ağızına su dahi koymamış, *başımı* ~ *ğa atarık etdile*: başımı suya atacak hale getirdiler, *burun* ~: burun suyu, *köz suv*: göz suyu, gözyaşı, *sarı* ~: yaradan sızan sarı renkli sıvı, ~ *bıla ot bıla öçeşme* (d): suyla, ateşle iddialaşma, ~ *içgen şavdanıña tükürme* (as.): suyunu içtiğin çağlayana tükürme, ~ *keter taş kalır* (as.): su gider kum kalır, ~ *ya*

giren kuru çıkmaz (d): suya giren kuru çıkmaz, ~ *ğa kirsen çıkdan ırıslama* (as.): suya girersen çığden sakınma, ~ *ğa tüşgen taş karmar*: suya düşen tutunmaya taş arar, ~ *çelekni түbü* ~ *da kalır* (as.): su kovasının dibi suda kalır.

Suvalçan solucan. *Cer* ~: toprak solucanı, *içegi* ~: barsak solucanı.

Suvalik zayıf, kuru, ince, lagar.

Suvap sevap. ~ *almak*: sevap kazanmak, ~ *iş*: sevap iş, *carlığa bergen* ~ *dı*: fakire vermek sevaptır, ~ *ornuna cuvap* (d): sevap yerine cevap.

Suvaplı sevaplı. *Atarj anarj* ~ *bolsun*: baban annen sevaplı olsun, ~ *bolmak*: sevap kazanmak. ~ *iş*: sevap iş.

Suvaplık bk. *suvap*, *suvaplılık*.

Suvaplılık sevaplılık, sevap almışlık.

Suvapsız sevapsız. ~ *adam*: sevapsız adam.

Suvapsızlık sevapsızlık.

Suvbaş kalın kafalı, et kafalı, akılsız.

Suvbaşlık kalın kafalılık, et kafalılık.

Suvburun sümüklü, burun suyu akan.

Suvcilik su ilikli, güçsüz, dayanıksız, zayıf, çelimsiz.

Suviçmez su içmez, su içmeyen.

Suvköz sulu gözlü, ağlamaya hazır.

Suvközlük sulu gözlülük.

Suvlanıv sulanma, nemlenme.

Suvlanmak sulanmak, nemlenmek.

Carası suvlanğandı: yarası sulanmış, *kiyimle çıkdan suvlanğandıla*: elbiseler çığden nemlenmişler, *baçhala taymazdan suvlanadıla*: bahçeler durmadan sulanıyorlar, *erik aşamağan teri*

suvlanırğa öçdü: şaplanmayan deri sulanmaya hazırdır.

Suvlay ıslakken, ıslak olduğu halde, kurumadan.

Suvlu sulu. ~ *cer:* sulu arazi, ~ *gardoş:* sulu patates, sulanan toprakta yetişen patates, ~ *harbız:* sulu karpuz, ~ *kögetle:* sulu meyveler.

Suvluk suluk, su doldurma kabı. *Asker ~:* matara.

Suvsamak susamak, hararet basmak, su istemek. *Tuzlu et aşap suvsaganma:* tuzlu et yediğim için susadım.

Suvra sure, Kur'an'ın surelerinden her biri.

Yasin ~: yasin suresi.

Suvsap susamış, hararet basmış; ayran, ince çalınmış ayran. ~ *bolmak:* hararet basmak, susamak, ~ *ın kesmek:* susuzluğunu gidermek; ~ *ıçmek:* ayran içmek, ~ *çakmak:* ayran yapmak, ayran çalmak.

Suvsaplık susuzluk, hararetilik.

Suvsar (zoo.)zerdeva, ağaç sansarı.

Suvsativ susatma, hararetlendirme.

Suvsatmak susatmak. *Tuzlu kak et bek suvsatdı:* tuzlu kuru et çok susattı.

Suvsav susama, hararetlenme.

Suvsamak bk. *suvsunmak*.

Suvsun mayi, sıvı, akışkan. ~ *aşarıkla:* sıvı yiyecekler, ~ *cavla:* sıvı yağlar, ~ *gaz:* mayileştirilmiş gaz.

Suvsundurmak sıvılaştırmak, sıvı haline getirmek.

Suvsunduruv sıvılaştırma, sıvı haline getirme.

Suvsunlu sıvı halde, mayi halinde. ~ *zatla:* sıvı maddeler.

Suvsunmak sıvılaştırmak, sıvı haline gelmek.

Suvsunuv sıvılaştırma, sıvı haline gelme.

Suvsuz susuz, kuruk. ~ *cerle:* kurak araziler, *baçhala ~ kaldıla:* bahçeler susuz kaldılar, *işçileni ~ koymağız:* işçileri susuz bırakmayın.

Suvsuzluk susuzluk, kuraklık.

Suvuğan soğumuş, soğuk, soğuyan. ~ *gardoşla:* soğumuş patatesler, ~ *şorpa:* soğuyan çorba.

Suvuk soğuk. ~ *kün:* soğuk gün, *kış ~:* kış soğuğu, ~ *bolmak:* üşümek, soğumak, ~ *dan ölgendi:* soğuktan ölmüş, ~ *dan kuruşmak:* soğuktan donmak, ~ *ğa tözmegen:* soğuğa dayanmayan, ~ *tüşdü:* soğuk geldi, ~ *suv:* soğuk su, ~ *cel:* soğuk yel, ~ *adam:* soğuk adam, ~ *cuvap:* soğuk cevap, ~ *karav:* soğuk bakış, ~ *suvğa kolun cetdirmeydi (d):* soğuk suya elini dokundurmuyor, ~ *ter:* soğuk ter, ~ *san sındırmaz, cılı can kaldırmaz (as.):* soğuk aza kırmaz, sıcak can kurtarmaz.

Suvukluk soğukluk. *Havanı ~:* havanın soğukluğu; *arağa ~ kirgendi:* araya soğukluk girmiş

Suvsuramak üşümek. *Ertdeñjide bek suvsuradım:* sabahleyin çok üşüdüm, *sırtım cuka edi, suvsuradım:* sırtım inceydi, üşüdüm.

Suvsurav üşüme.

Suvumak soğumak. *Uşhuvur suvuğandı:* yemek soğumuş, *kün*

suvup baradı: gün soğuyup gidiyor, *keçele suvudula:* geceler soğudular; *cüregim suvuğandı:* kalbim soğudu, *bir birbizden suvuduk:* bir birimizden soğuduk, *suvuğan temir sozulmaz* (as.): soğuyan demir uzamaz.

Suvurğuç savurucu, tınas savurmaya yarayan alet, yaba.

Suvurmak savurmak, geçirmek. *Mürzev ~:* ekin savurmak, *çöplev suvurabız:* ayçiçeği savuruyoruz; *iynege halı ~:* iğneye iplik geçirmek, *minçaklağa halı suvrama:* tespihlere iplik geçiriyorum.

Suvuruv savurma, geçirme.

Suvutmak soğutmak. *Şayını suvutup içeme:* çayı soğutup içiyorum, *adamları işden suvutmağız:* insanları işten soğutmayınız, *sabiyleni kesin den suvutma:* çocukları kendinden soğutma.

Suvutuv soğutma, ısını düşürme.

Suvuv soğuma, ısı düşme.

Sülesin (malk.) bk. *sülevsün.*

Sülevsün (zoo) vaşak. *~ iz:* vaşak izi, *~ tırnakça karışıp* (d): vaşak tırnağı gibi kenetlenmiş.

Sülpü bk. *sülpügür.*

Sülpüavuz kılıç ağız. *~ bıçak:* kılıç ağızlı pıçak.

Sülpügür kılıç, pala.

Sülpük bk. *sülpüavuz.*

Sümmek musluk, emzik. *Buz ~:* saçak buzu, *samavarnı ~i:* samavarın musluğu, *şaynekni ~i:* çaydanlığın çay dökülen gagası, *suv ~:* su musluğu.

Sündet / sünnet sünnet, sirkumsizyon. *Caşçıkni ~ kayğısı*

bardı: oğlanın sünnet telaşı var.

Tiyreni caşçıkların bıyıl ~

etdirlikbiz: mahallenin oğlancıklarını bu sene sünnet yaptıracağız.

Sündetli / sünnetli sünnetli, sünnet edilmiş.

Sünjü süngü. *~nü uçu:* süngünün ucu, *~ tayağ :* mızrak, *~ uruş:* süngü savaşı.

Süpü bk. *supu.*

Sürem taraf, ...e doğru, ...a doğru, cihet, yön. *Örü ~ barayık:* yukarı tarafa gidelim, *enişge ~:* aşağıya doğru, *kumaçni örge ~inden kes:* kumaşın yukarı tarafından kes.

Süremde tarafta, yönde, cihetinde, yönünde, tarafında. *Uçkulan ~:* Uçkulan yönünde.

Süren bk. *sürem.*

Sürkelemek sürüklemek, çekmek, sürükleyip götürmek. *Anı sürkelep keltirdile:* onu sürükleyip getirdiler, *kesişi sürkeletme:* kendini sürükletme.

Sürkelev sürükleme, çekme.

Sürkeliv sürünme, apılama, kıpırdama.

Sürkelmek kıpırdamak, sürünmek, apılamak. *Sabiyçik sürkele tebreğendi:* çocuk apılamaya başladı, *beçel adam sürkelip cürüydü:* kötürüm adam sürünerek yürüyor, *bir kesek arlak sürkel:* biraz öteye kıpırdama, *alğa sürkelirge küreşebiz:* öne kıpırdamaya çalışıyoruz, *sürkele barğan tavdan avar* (as.): sürünmeye devam eden dağdan aşar.

Sürkemek sürümek, sürüklemek, itmek, dürtmek, itelemek. *Arbanı sürkep keledile:* arabayı iteleyip

geliyorlar, *anı berlak sürke*: onu birazcık beriye sürükle, *nögerin alğa sürkedi*: arkadaşını öne itdi.
Sürkev sürüme, itme, iteleme, dürtme.

Sürme rende, planya. *Kıyğan ~*: yontucu rende, *kobu ~*: oyucu rende, *kırık ~*: oluk açıcı rende, *oyuv ~*: oyma yapan rende, *şıydamlğan ~*: parlatıcı rende, *tüzetivçü ~*: düzgünleştirici rende, *~ kabuk*: yonga, rende kıymığı.

Sürmek 1. Sürmek, kovalamak, kovmak, uzaklaştırmak, defetmek. *Arlak ~*: biraz öteye sürmek, *arı-beri sürdük*: öteye beriye uzaklaştırdık, *itni sürüvge ~*: köpeği sürüye kovalamak, *ızından ~*: arkasından kovalamak, *sürüp cetmek*: kovalayıp yetişmek, *anı sürüp eltdile*: onu sürerek götürdüler, *alanı bılaydan sürügüz*: onları buradan defediniz, *sürüp kayrı eltese*: sürerek nereye götürüyorsun; 2. Devam ettirmek, alışkanlık haline getirmek, alışmak. *Amanlıkni ~*: kötülüğü devam ettirmek, *arakını ~*: içkiyi sürdürmek, *haram ırışını ~*: haram mal edinmeyi sürdürmek, *amanğa ~*: kötüye alışmak, *igige ~*: iyiye alışmak; 3. Sürmek. *Saban ~*: tarla sürmek, *cerni çağıdan ~*: toprağı yeniden sürmek; 4. Yetiştirmek, üretmek. *Mürzev sürürge küreşebiz*: ekin yetiştirmeye çalışıyoruz, tahıl üretmeye çalışıyoruz, *bıyıl köp gardoş sürgenbiz*: bu sene çok patates yetiştirdik.

Sürmelemek rendelemek. *Ağaç ~*: ağaç rendelemek, *kaşalanı*

sürmelep hazır eteme: tahtaları rendeleyip hazır ediyorum.

Sürmelev rendeleme, parlatma.

Sürmelevçü rendeleyici, parlatıcı.

Sürtgüc sürücü, fırça. *Çuruklarımı sürtgüç bıla arıvladım*:

ayakkabılarımı fırça ile temizledik.

Üs ~: üs fırçası, *ayak ~*: ayak fırçası, ayakkabı fırçası.

Sürtmek sürmek, sıvamak, bulaştırmak; silmek, gidermek, kurulamak. *Üy ~*: ev sıvamak, *carağa balham ~*: yaraya merhem sürmek, *könçegime boyavnu sürtdün*: pantolonuma boyayı buluşturdun, *betine boyav ~*: yüzüne boya sürmek; *cancavluk bıla bet ~*: havlu ile yüz silmek, *cazivnu ~*: yazıyı silmek, *közlerinji himilin sürt*: gözlerinin çapağını sil, *üsümü bukusun sürteme*: üstümün tozunu siliyorum, *sabiyni cuvundurup üsün sürtdüm*: çocuğu yıkayarak üstünü kuruladım.

Sürtüv sürme, sıvama; kurulama, temizleme, silme, giderme.

Sürtüvçü sıvacı. *Üy sürtüvçü*: ev sıvacısı, badanacı, sıvacı.

Sürülgen sürülmüş, sürülen. *~ saban*: sürülmüş tarla, *~ cer*: sürülen yer.

Sürülmek sürülmek, kovalanmak.

Saban sürülür zaman boldu: tarla sürülme zamanı geldi, *cerle sürülgendile*: yerler sürüldüler.

ızından sürülgen kim edi: arkasından kovalanan kimdi?

Çerkesle 1864 cılda Türkiyağa sürülgendile: Çerkesler 1864 yılında Türkiye'ye sürülmüşler.

Sürülöv sürülme, kovalanma, cebren tehcir edilme. *Karaçaynı*

Sibirge ~ünü üsünden cazılğan kitap: Karçay'ın Sibirya'ya sürülmesi hakkında yazılan kitap.
Sürün *abın-sürün:* düşe kalka, *abın-sürün ete barabız:* düşe kalka gidiyoruz.
Sürünmek ilgi duymak, temas kurmak, kendini sürümek. *İgi kızlağa sürünügüz çaşla:* iyi kızlara ilgi duyunuz gençler, *igi adamla bıla sürünüp çaşarğa kerekdi:* iyi insanlarla ilişki kurarak yaşamak lazım. (Türkiye türkçesindeki *sürünmek* anlamında kullanılmaz).
Sürünüv ilgi duyma, ilişki kurma, sürtünme.
Sürüv 1. Sürme, kovalama, defetme; 2. Sürdürme, devam ettirme, alışma, alışkanlık kazanma; 3. (Tarla) sürme; 4. Yetiştirme, üretme; 5. Sürü. *Koy ~:* koyun sürüsü, *tuvar ~:* sığır sürüsü, *~den ayrılğan koynu börü aşar* (as.): sürüden ayrılan koyunu kurt kapar, *~den ayrılğan teke börüğe azık* (d): sürüden kopan teke kurda azık.
Sürüvçü çoban. *Koy ~:* koyun çobanı, *tuvar ~:* sığirtmaç, *~culduz:* Çoban yıldızı, Venüs, *~aşhı bolsa tekeden da süt alır* (as.): çoban yahşi olursa tekeden de süt sağar, *~köp bolsa koy haram bolur* (as.): çoban çok olursa koyun murdar ölür.
Sürüvçülük çobanlık. *~alay tınç iş tüldü:* çobanlık öyle kolay iş değil.
Süt süt. *~karnaş:* süt kardeş, *Kaynağan ~:* kaynamış süt, *iynek ~:* inek sütü, *~uyutmak:* sütü mayalayıp yoğurt yapmak, *~meşina:* süt makinası, *başı alınğan*

~: başı avlanmış süt, *~den etilgen aşarıkla:* süt mamulleri, sütlü gıdalar, *~korluk kuyuv:* süte maya koyma, *~den avzu küygen suvnu ürüp içe edi* (as.): sütden ağız yanan suyu üfleyerek içermiş.
Süt-ayran süt-ayran. *Aşarğa ~~ taba esen başha ne izleyse:* yemeye süt-ayran buluyorsan başka ne istiyorsun.
Sütbaş (malk.) bk. *sütbaşı*, **Sütbaşı** krema, kaymak. *İynek ~:* inek kaymağı, *koy ~:* koyun kaymağı.
Sütçü sütçü. *Sütübüznü kün sayın ~ge berebiz:* sütümüzü hergün sütçüye veriyoruz.
Sütleniv sütlenme, sütle dolma.
Sütlenmek sütlenmek, sütle dolmak, sütü çoğalmak. *Nartühle sütlennendile:* mısırlar sütlenmişler, *iynekleni celinleri sütlennendi:* ineklerin memeleri sütle dolmuş.
Sütlü sütlü. *~iynek:* sütlü inek, *~aşarık:* sütlü yiyecek.
Sütlülük sütlülük. *İynekni ~üne karap alırğa kerekdi:* ineği sütlülüğüne bakarak almak lâzım.
Sütsüz sütsüz, sütü az. *~iynek:* sütsüz inek, *sabiyni ~koymağız:* çocuğu sütsüz bırakmayınız.
Sütsüzlük sütsüzlük. *~nü sebebi bıla bıslak cıyalmadık:* sütsüzlük yüzünden peynir toplayamadık.
Süydüm bk. *süyüm*.
Süydümsüz bk. *süyümsüz*.
Süyek kemik, yapı. *Aşık ~:* aşık kemiği, *baş ~:* kafa kemiği, *bet ~:* yüz kemiği, *imbaş ~:* omuz kemiği, *kuyruk ~:* kıyruk sokumu kemiği, *tobuk ~:* diz kapağı kemiği,

patella, ~ *tarak*: kemik tarak, ~*ni ciliği*: kemik iliği, ~*ni kabuğu*: kemiğin zarı, periost; ~*i ariv adam*: yapısı güzel insan, vücudu güzel insan, ~*ni bitgeni*: kemik yapının işlenişi, vücudun yapısı, *subay* ~: zarif yapı, güzel vücut, ~ *cuthan itça* (d): kemik yutmuş köpek gibi, aç köpek gibi, ~*i katmağan sabiy*: kemiği sertleşmeyen çocuk, *burun* ~*i örge turğan* (d): burun kemiği çıkmış, çok zayıflamış, *itge* ~ *bila ursan kansımaz* (as.): köpeğe kemikle vurursan bağırılmaz, *terisi süyegine katıp* (d): derisi kemiğine yapışmış, kaşektik, çok zayıf.

Süyekli kemikli, boylu. ~ *çaş*: boylu-boslu delikanlı, *uzun* ~: uzun boylu, *orta* ~: orta boylu, *alaşa* ~: kısa boylu, ~ *çabak*: kemikli balık.

Süyek-sayak kemik-artık. *iyesiz it* ~ ~

izley aylanadı: sahipsiz köpek kemik-artık arayıp dolaşiyor.

Süyksiz kemiksiz, boysuz.

Süyeliv dikilme, ayakta durma.

Süyelmek dikilmek, ayakta durmak. *Allına* ~: önüne dikilmek, *üynü allına süyelip turadı*: evin önüne dikilip duruyor, *örge* ~: ayağa kalkmak, *katına* ~: yanına dikilmek, *tuvramda süyelip turma*: karşımda dikilip durma, *süyelip kalmak*: dikilip kalmak, ayakta kala kalmak, *eki sağatnı süyeldik*: iki saat dikildik, *örge süyelip söleşdi*: ayağa kalkıp konuştu.

Süyem süve, pencere ve kapının yan yapısı, çerçevesi, *eşikni* ~*i katı ağaçdan işlenjendi*: kapının süvesi sert ağaçtan yapılmış.

Süyemek dikmek, ayağa kaldırmak.

Süyerdin erkek ağaç sansarı.

Süyev ayağa kaldırma, dikme.

Süykemek dokunmak, değmek (az kullanılır).

Süymegen sevmeyen, hoşlanmayan, düşman. *Adam* ~ *adam*: insan sevmeyen insan, ~*i da süygeni da köp adam*: sevmeyeni de seveni de çok olan adam, ~ *köz*: düşman gözü, ~ *bal cav da aşamaydı* (d): hoşlanmayan bal da yağ da yemez, ~*in külgen kün*, *adamlığıın ketgen kün* (as.): düşmanın güldüğü gün, insanlığının yok olduğu gün, ~*ne sürtülme, sokur ögüzge türtülme* (as): sevmeyene sürünme, kör öküze dürtülme.

Süymegenley sevmeden, istemeden, hoşlanmadan. ~ *erge baradı*: istemeden kocaya gidiyor, ~ *işleydi*: istemeden çalışıyor.

Süymegenlik sevmemişlik, sevmeyenlik, istememişlik.

Süymek sevmek, arzu etmek, istemek. *Atanı-ananı* ~: babayı anayı sevmek, *işin* ~: işini sevmek, *kız* ~: kız sevmek, *sanağatnı* ~: sanatı sevmek, *okuğannı* ~: okumayı sevmek, *seni süyüp aytama*: seni severek söylüyorum, *işime süyüp barama*: işime severek gidiyorum, *biri birin süyüp çaşağanla*: bir birini severek yaşayanlar, *endi seni süymeyme*: artık seni sevmiyorum, *süysen süymesen da bolum alaydı*: sevsen sevmesen de durum öyle, *nellay bir süyese*: ne kadar seviyorsun, *süyüp aşadım*: severek yedim, *süysen iynan süysen iynanma*: ister inan ister inanma, *anı bilirge*

süyeme: onu bilmek istiyorum, *süygenigizça etigiz:* arzu ettiğiniz gibi yapınız, *sen süygença bolsun:* senin istediğin gibi olsun, *seni süygenni sen da süy (d):* seni seveni sen de sev, *biri birin süymegen birin Allah süymegen (as.):* biri birin sevmeyen, birin Allah sevmeyen, *kesi süyüp barğandı:* kendi isteyerek gitmiş, *süyüp aşamak:* severek yemek, *süyüp işleydi:* arzu ederek çalışıyor.

Süymeklik sevgi, aşk. ~ *cırla:* aşk türküleri, ~ *avruv:* aşk hastalığı, ~ *ni buruv tıymaz (d):* aşk engel tanımaz, ~ *cara sav bolmaz (d):* aşk yarası iyileşmez, ~ *ot suv bıla cuklanmaz (d):* aşk ateşi su ile sönmez.

Süyrelgen çekilen, sürüklenen. ~ *kız:* kaçırılmaya teşebbüs edilen veya kaçırılıp da geri alınan kız, *cerde ~in körebiz:* yerde sürüklendiğini görüyoruz.

Süyreliv çekilme, sürüklenme.

Süyrelmek çekilmek, sürüklenmek. *Kuruknu uçu cerde süyrelip baradı:* sığın ucu yerde sürüklenerek gidiyor.

Süyremek çekmek, sürüklemek. *Atını milligin süyrep eltdile:* atın leşini sürükleyip götürdüler, *süyrep baradıla:* sürükleyip gidiyorlar, *süyrep içkeri aldıla:* çekip içeri aldılar, *süyrep keltirmek:* sürükleyip getirmek, *süyrep çığarmak:* çekip çıkarmak, *kız ~:* kız kaçırmaya teşebbüs etmek.

Süyrev çekme, sürükleme.

Süyrü ~ *çbık:* yaş çubuk, vurunca acıtan çubuk.

Süysünmek zahiren memnun görünmek, seviyormuş gibi davranmak.

Süysünüv dışarıdan memnun görünme.

Süyüm alım, cazibe, sevim. ~ *ü bolğan:* sevimi olan, ~ *ü çok:* cazibesi yok, ~ *ü bolmağan:* alımı olmayan.

Süyümçü muştucu, müjdecî, müjde habercisi. ~ *keledi:* müjdecî geliyor, ~ *çığarayık:* müjde habercisi çıkaralım.

Süyümçülük müjde mükâfatı, müjde getirene verilen hediye. ~ *almak:* müjde armağanı almak, ~ *bermek:* müjdecîye mükâfat vermek, ~ *ümü ber:* müjdemin karşılığını ver.

Süyümlü sevimli, alımlı, çekici. ~ *közleri bardı:* sevimli gözleri var, ~ *kız:* çekici kız, ~ *çaş:* sevimli delikanlı, ~ *ışariv:* sevimli gülümseme.

Süyümlülük çekicilik, sevimlilik, alımlılık.

Süyümsüz sevimsiz, cazibesiz, çirkin. *Anı ~ capısı bardı:* onun sevimsiz hali var, ~ *adam:* sevimsiz adam.

Süyümsüzlük sevimsizlik, alımsızlık, çirkinlik.

Süyünç sevinç, kıvanç. *Duniya ~den toldu:* dünya sevinçle doldu, ~ *ornuna küyünç (d):* sevinç yerine göyünç, ~ *den öleme:* sevinçten ölüyorum.

Süyünçlü sevinçli, kıvançlı, mutlu. ~ *hapar:* sevinçli haber, ~ *közle:* sevinçli gözler.

Süyünçü (malk.) bk. *süyümçü.*

Süyünmek sevinmek, kıvanmak.
Kelgeniye bek süyündüm:
geldiğine çok sevindim, *süyünüp turabız:* sevinip duruyoruz, *burnu*
~: insan bazan burnunda pek de hoş olmayan bir duygu hisseder, hafif çekilme, yanma gibi. İşte bu hisse karaçaycada **burun süyünmek** tabir edilir. Bunu da iyiye yormak adettir: *burnum süyünedi igi hapar kellikdi (d):* burnum seviniyor, iyi haber gelecek.

Süyünüb sevinme, kıvanma, hoşnudolma.

Süyür *davur-* ~: gürültü zırlı, gürültü patırtı. *Davur-süyür etmegiz:* gürültü zırlı yapmayınız.

Süyüb sevme, isteme, arzu etme.

Süzgüç kevgir, süzgeç. *Şay* ~: çay süzgeçi, *ullu* ~: kevgir.

Süzme süzölmüş, süzme, suyu çıkartılmış. ~ *cuvurt:* süzme yoğurt, ~ *ayran:* süzme yoğurt [karaçaycada ayran=cuvurt=yoğurt'tur. Ayranın karşılığına "susap ayran" denir].

Süzme süzmek; dikkatle incelemek, iyice gözden geçirmek. *Süzüp almak:* süzerek almak, *sütnü süzüp ayran uyuturukma:* sütnü süzüp yoğurt çalacağım, *cuvurtnu süzüp süzme cuvurt etigiz:* yoğurdu süzerek süzme yoğurt yapınız; *cazğanların süzüp okudum:* yazdıklarını iyice gözden geçirdim, *igisin amanın süzüp ortağa salırğa kerekdi:* iyisini kötüsünü dikkatle inceleyip ortaya koymak lazım, *süzüp karamak:* dikkatle bakmak.

Süzük incelmış, süzgün hale gelmiş.
~ *cün:* ince lifli yün, yumuşak yün,
~ *çaç:* ince saç.

Süzükleniv incelme, aşınma.

Süzüklenmek incelmek, aşınmak.

Süzüklük incelmışlik, aşınmışlık.

Süzülgen süzölmüş; baygın hale gelmiş; dikkatle gözden geçirilmiş. ~ *közle:* baygın gözler.

Süzölme baygın, baygın bakma. ~ *közle:* baygın bakan gözler.

Süzölmek süzölmek, süzgeçten geçirilmek; süzölmek, yerde kayarcasına hareket etmek; incelmek, aşınmak; dikkatle gözden geçirilmek, dikkatle incelenmek. *Süt süzölmey turadı:* süt süzölmeden duruyor, *süzölgen sütnü suvuk cerge sal:* süzölmüş sütnü soğuk yere koy; *Satanay süzölüp tepseydi:* Satenay yerde kayıyormuş gibi oynuyor, *sabiçikni közleri süzölüp baradı:* çocuğun gözleri süzölüp gidiyor; *paltonumu içi süzölüp tebiregendi:* paltomun astarı aşınmaya başlamış, *könçegimi tobukları süzölüp cıtırırğa cetgendi:* pantolonumun dizleri incelenerek yırtılmaya başladı; *işlenjen savutları amanı igisi süzölüp ayırılğandı:* imal edilen eşyaların iyisi kötüsü iyice incelenerek bir birlerinden ayrıldı.

Süzölmek baygın bakmak.

Satanay közlerin süzölmüp karaydı: Satenay baygın baygın bakıyor.

Süzölmek baygın bakma.

Süzölme süzölme; yerde kayarcasına

hareket etme, süzülme; incelme, yıpranma; dikkatle incelenme.
Süzüv süzme; dikkatle inceleme, dikkatle gözden geçirme.

Ş

Sejdelemek secde etmek, secdeye varmak, yere kapanmak.

Sejdelev secde etme, secdeye varma, yere kapanma.

Şaban (şağaban) şaban. ~ ay: Şaban ayı.

Şabaş ~ *bolmak*: son bulmak, sona ermek, ~ *etmek*: sona erdirmek.

Şabat (~ kün) Cumartesi günü. ~ *künne deri bolcal berdi*: Cumartesi gününe kadar mühlet verdi.

Şağat şahit. *Calğan* ~: yalancı şahit, ~ *bolmak*: şahit olmak, *carız şağat, şağat bolmaz* (as): yalnız şahit, şahit olmaz.

Şağatlık şahadet, şahitlik. *Calğan* ~: yalancı şahitlik, ~ *ğa tartiv*: şahitliğe çağırma, *tuvğanına ~ kağıt*: doğum ilmuhaberi, doğum kâğıdı, ~ *etmek*: şahitlik etmek, şahadette bulunmak.

Şağirey tanıdık, bildik, dost, ahbap. *Ol meni ~imdi*: o benim ahbabımdır, ~ *etmek*: tanıştırmak, biliştirmek, ~ *bolmak*: ahbap olmak, dost olmak, *konakla bila ~ et*: misafirlerle tanıştır, *endi ~ bolğanbız*: artık dost olduk.

Şağireyleniv ahbap olma, tanışma, samimi ilişki kurma.

Şağireylenmek ahbap olmak, tanışmak, samimi ilişki kurmak.

Şağireyli eşli, dostlu, ahbaplı.

Şağireylik eşlik, dostluk, ahbaplık, bildiklik, samimiyet. *Soslan bila bek ~im çokdu*: Soslan ile pek samimiyetim yok.

Şağireysiz eşsiz, dostsuz, ahbapsız. ~ *adam*: ahbapsız adam.

Şah şah, hükümdar.

Şahar şehir, kent. *Ara~*: başkent, başşehir, *burunju ~ tüp*: eski şehir kalıntısı.

Şaharçı şehirli, şehirde oturan.

Şahmah (malk.) bk. **Şarhşarh**.

Şahmat satranç. ~ *oyun*: satranç oyunu.

Şajna 2 metreden oluşan bir uzunluk ölçüsü. Hafif ve düz ağaçlardan **A** harfi şeklinde bir alet yapılır, ağaçların birleştiği ucta elle tutulacak şekilde bir sap meydana getirilir ki bu saptan tutularak aletle tarla, bahçe gibi arazi parçalarının ölçümü yapılır. Bu aletin adı da **şajna**'dır.

Şaka mürekkep. ~ *orun*: mürekkep hokkası, ~ *calağan bila alim bolalmazsa*(d): mürekkep yalamakla alim olamazsın.

Şakı (malk.) bk. **Şaka**.

Şakiy-kalam divit ile ucu, kuştüyü kalem, mürekkep kalemi.

Şakula keten bezi, keten kumaş.

Şalbar şalvar, geniş don, geniş pantolon. *Teri ~lı adam*: deri şalvarlı adam.

Şaldir uzun bacaklı, zogudan. ~ *adam*: uzun bacaklı adam.

Şaldirine barmak yıkıla kalka yürümek, sürçe sürçe yürümek, yampirine gitmek.

Şaldiy bk. *Şaldir*.

Şalmuğur pasaklı, kirli, çapaçul.

Şalt ~ *boluğuz*: çabuk olunuz, acele ediniz, ~ *bolmak*: çabuk olmak, acele etmek.

Şam 1. Mukaddes, kutsal. ~ *Teberdi*: Kutsal Teberdi; 2. Has, öz. ~ *topurak*: öz toprak.

Şaman şaman.

Şameleji bir çeşit çizgili ipek kumaş.

Şamşak dağlarda yetişen şifalı bir ot.

Şamşi acımasız, katı yürekli, merhametsiz.

Şamşiye şemsiye.

Şap bir nida ifadesi, şap! *Kolu bila cayağına* ~ *dep urdu*: eliyle yanağına şap diye vurdu.

Şapa ahçıbaşı, aşçı, yemek yapan sorumlu kişi. *Çalkıçı cıyını ~sı kimdi?* Orakçıların aşçısı kimdir? ~ *barmağın calay toyar(d)*: aşçı parmağını yalaya yalaya doyar, ~ *köp bolsa, aş tatımsız bolur (aş.)*: aşçı çok olursa yemek lezzetsiz olur.

Şapağat şefaaf.

Şapağatçı şefaafatçı.

Şapalık ahçılık, aşçılık, yemek ustası.

Şapıl-şupul bir nida ifadesi, şapıl şupul, şapır şupur.

Şap-şup bir nida ifadesi, şap şup, şapır şupur. *Avzuğu ~ ~ ettirip aşama!* Ağzını şapır şupur ettirerek yeme!

Şaptal şeftali. ~ *terek*: şeftali ağacı.

Şarayıp eksiklik, kusur, defekt, sakatlık.

Şarayiplamak lekelemek, kusur bulmak, kötülemek.

Şarayıplav lekeleme, kusur bulma, kötüleme.

Şarayıplı lekeli, kusurlu, özürlü, defektli.

Şarayıplık (şarayıplılık)

kusurluluk, özürlülük, defektlilik.

Şarh bir nida ifadesi, şak, tak.

Eşikni ~ dep etdi: kapıyı şak diye kapadı, ~ *dep esime tüşdü*: tak diye hatırıma geldi.

Şarhşarh (malk.) haşhaş.

Şark doğu, gündoğusu, doğu yönü.

Şark-şurk bir nida ifadesi, şak şuk, tak tuk. ~ *tavuşla*: şak şuk sesleri.

Şart 1. Belirti, araz, hususiyet, özellik. *Cañı çaşavnu ~ları kalaydı*: yeni yaşamın özellikleri nasıl? 2. Şart, koşul.

Şartlamak şart koşmak.

Şartlav şart koşma.

Şaşhan şaşan, oynatan, kafayı yiyen, sapıtan, aklını oynatan, çıldıran, üşüten.

Şaşhın şaşkın, şaşırılmış, aklını oynatmış, kafayı yemiş, sapıtmış, çatlak, üşütük, çılgın.

Şaşhındırır delirtme, sapıttırma, oynattırma, şaşkına çevirme, kafayı yedirtme.

Şaşhındırmak delirtmek, sapıttırmak, oynattırmak, şaşkına çevirmek, kafayı yedirmek.

Şaşhınlı bk. *Şaşhın*.

Şaşhınlık şaşırılmışlık, şaşkınlık, çılgınlık, oynatmışlık, sapıtmışlık.

Şaşımak bk. *Şaşmak*.

Şaşıv şaşma, şaşırma, aklını oynatma, kafayı üşütmü, çıldırma, bunama, sapıtma, şaşkın hale gelme.

Şaşmağan şaşmayan, değişmeyen, tıpkısı. *Caşçık ~ atasıdı:* oğlancık tıpkısı babasıdır, *ol ~ anasıdı:* o tıpkı anası, *bu kıyınlıkni sınaş anı ~ı seyirdi:* bu felaketi sınaşıp da onun aklını oynatmaması şaşılacak bir şey.

Şaşmak aklını oynatmak, şaşmak, şaşırarak, delirmek, çıldırmak, bunamak, kaçırmak, oynatmak, sapıtmak, şaşkın hale gelmek. *Şaşıp mı aylanasa:* aklını oynatıp mı duruyorsun, *ol akıldan şaşhandı:* o aklını yitirmiş, *anı etgenine cıyılğan halk şaşıp kaldı:* toplanan halk onun yaptığına şaşırıp kaldı. *Açıvdan şaşarğa tebregenme:* üzüntüden kafayı oynatmaya başladım.

Şaşmay tıpkı, tıpatıp, tam, aynen. *Sabiçik ~ anasına uşaydı:* çocuk aynen annesine benziyor, *baytalrı tayı ~ atasına uşap turadı:* kısrağın tayı tıpkı babasına benzeyip duruyor.

Şat hoş, sevinçli, neşeli. *Çıpçıklanı ~ cırların tırıllybız:* kuşların neşeli şarkılarını dinliyoruz.

Şatal 1. Kiriş, çatı kirişi; 2. (malk.) Mesnet, dayanak, bir yükü kaldırmak için kullanılan destek.

Şatık 1. Gevrek, kırılğan; 2. Dolgun, tıkız, güçlü, kuvvetli. ~ *mal:* güçlü hayvan, tıkız hayvan, ~ *caş:* güçlü delikanlı; 3. (malk.) çınlayan, çın çın öten. ~ *avaz:* çınlayan ses.

Şatıklık sertlik, tıkızlık, güçlülük, sağlamlık.

Şatır çadır. *Tüzge ~ kurduk:* ovaya çadır kurduk.

Şatlık sevinçlilik, neşelilik, hoşluk.

Şav 1. Kötü, berbat. *Biri ov biri kara ~(d):* biri kötü, diğeri ondan da kötü; 2. Ölü, cansız, meyyid, yok olmuş. *Savmudu şavmudu bir karağız:* sağ mı ölü mü bir bakınız? *Oy sen ~ bolğun:* hey sen yok olasin!

Şavay tüccar, alım satım yapan kişi. **Şavdan** pınar, kaynak, memba. ~ *suv:* memba suyu.

Şaveşik bir ağaç ismi.

Şavgüt (malk.) kas, adele. *But ~le:* bacak kasları.

Şavluk kötülük, fenalık; ölmüşlük, mevtalık.

Şavlukh soylu bir at cinsi.

Şavrak bir renk, koyu gri, koyu külrengi.

Şavşaliv sakinleşme, yatışma, teskinolma, hafifleme, dirme, azalma.

Şavşalmak sakinleşmek, hafiflemek, yatışmak, teskinolmak, dinmek, azalmak. *Caşur şavşaldı:* yağmur hafifledi, *cüregini açıvu şavşalğandı:* kalbinin acısı dinmiştir, *havanı issiligi bir kesek şavşaldı:* havanın sıcaklığı biraz azaldı, *uruş şavşala tebregendi:* savaş sakinleşmeye başladı, *cüregimi urğanı şavşaldı:* kalbimin çarpıntısı dindi.

Şavşügüt (karaç.) bir ağaç ismi

Şavşügüt (malk.) kara kaya, siyah renkli kaya.

Şavval kameri aylardan birinin adı, Şevval.

Şay (çay) bk. çay. *Kalmuk ~:*

Kalmuk çayı (şifalı ot+süt+karabiber+kırmızı biber + tuz karışımının kaynatılmasıyla elde edilen şifalı bir içecek), *kara*

~: siyah çay, *kök* ~: yeşil çay, ~
şeker: çay şekeri, ~ *içiv*: çay içme,
~ *kaşık*: çay kaşığı.

Şayçı çaycı.

Şaycılık çaycılık.

Şaynekçik demlik, demleme için
kullanılan küçük çaydanlık.

Şaynek çaydanlık, çay yapılan kap.

Şaytan şeytan. *Kesinji ~na*
aldatma: kendini şeytana aldatma,
~ *kibik*: şeytan gibi, ~ *ça*:
şeytanca, şeytan gibi, ~ *arba*:
bisiklet, şeytan arabası, ~
karğagan (d): şeytanın beddua
ettiği, uğursuz, işi yaramayan. ~
karğagan iş: uğursuz iş, verimsiz
iş, ~ *suv* (d): şeytan suyu, içki, ~
kuş: hüdhüd, çavuş kuşu (bobbob
kuş da denir), ~ *çaliv*: bir çeşit
örgü (3' ten 9'a kadar iplik
halkalarının bir uçları bir yere
raptedilir veya bir kişi tarafından
sıkıca tutulur, örgüyü yapacak kişi
de diğer uçtaki halkaların her birini
bir parmağa geçirir ve bunları
sırayla bir birinin içinden geçirerek
örgü işini yapar, böylece ortaya
sanatkârâne örülmüş ipler,
uçkurlar, kordonlar... çıkar; buna
malgar tüyme de denir), ~ *oka*
soktu da otha atdı (d): şeytan
sırma sardı da ateşe attı (iş
yaramayan bir eylemi ifade için
kullanılır), ~ *elge cin molla* (d):
şeytan cemaata cin molla (yakıştır).

Şaytan-cek kötü arzu, nefis,
aldatıcı güç, iblis.

Şaytança şeytanca, şeytan gibi.

Şaytanlı 1. Asabi, çabuk kızan; 2.
Şeytanlı, şeytanla dost olan. ~
~ *na kesin aldatmaz*
(as.): şeytanlı kendini şeytana

aldatmaz.

Şaytanlık şeytanlık, göz boyayıcılık,
hilekârlık.

Şejde secde. ~ *ge bariv*: secdeye
varma, ~ *etiv*: secde etme.

Şekel şekil, görünüş, form (nadir
kullanılır).

Şeker şeker. ~ *un*: pul şeker, *girt*
~: kesme şeker, *şay* ~: çay şekeri,
~ *çügündür*: şeker pancarı, ~
orun: şekerlik, şeker konulan kap.

Şekerli şekerli.

Şekerlilik şekerlilik, şeker miktarı.

Şekirt (şakirt) şakirt, üstadın
önünde diz çökmüş talebe, üstada
bağlı kimse.

Şemşer şimşir. ~ *kaşık*: şimşir
kaşık.

Şentda (malk.) bk. *Şöndü*.

Şepşoka bir oyun ismi.

Şerbet şerbet.

Şeriğat (şeriyat) şeriat, İslam
hukuku.

Şeşa bk. *Şişa*.

Şeşi ~ *omurav*: sırt omuru.

Şeyit şehit.

Şeyitlik şehitlik, şahadet.

Şibila yıldırım. ~ *urmak*: yıldırım
çarpmak, ~ *tiymek*: yıldırım
çarpmak, ~ *tavuş*: yıldırım sesi,
yıldırım gürültüsü, çok şiddetli gök
gürültüsü, ~ *çırak*: yıldırım
düşerken görülen şiddetli ışık,
şimşek, ~ *kibik*: yıldırım gibi, ~ *ça*:
yıldırımcasına, yıldırım gibi, ~ *dan*
korkğan Allahnı eskerir (as.):
yıldırımdan korkan Allah'ı
hatırlarmış.

Şibilabet yıldırım suratlı.

Şibir bk. *Şibirt*.

Şibirdamak fısıldamak, kulağına
söylemek. *Şibirdağan tavuş*: fısıltı

sesi, *şıbirdap söyleşmek*:
fısıldayarak konuşmak, fısıltıyla
konuşmak, *ala şıbirdap söyleşedile*:
onlar fısıltıyla konuşuyorlar.
Şıbirdaşiv fısıldaşma.
Şıbirdaşmak fısıldaşmak.
Şıbirdav fısıldama.
Şıbirdsız bk. *Şıbirdsız*.
Şıbird (şıbirdı) ses, hışırtı, fısıltı. ~
tavuş: fısıltı sesi.
Şıbirdlamak ses çıkarmak, fısıltı
yapmak, hışırtı çıkarmak.
Şıbirdlav ses çıkarma, fısıltı yapma,
hışırtı çıkarma.
Şıbirdsız sessiz, gürültüsüz,
fısıltısız, hışırtısız, sakin, durgun.
Bü gün çeget ~dı: bugün orman
sessiz, ~ ~ *atlay keledile*: sessiz
sessiz yürüyerek geliyorlar.
Şıbirdsızlık sessizlik, sakinlik,
durgunluk, sükûnet.
Şıbirdton hırpani giyimli.
Şıhaytı köye yakın otlak, mera.
Şıhıldı (ışıldı) çalılık, fundalık.
Cayma ~: toprağa yayılmış çalılık.
Şıhır (malk.) bk. *Şıkirt*.
Şıhırdamak (malk.) bk.
Şıhırdamak.
Şıhırdav bk. *Şıbirdav*.
Şıhırtlamak (malk.) bk.
Şıkırtlamak.
Şıhırtlav (malk.) bk. *Şıkırtlav*.
Şıhırtsız bk. *Şıkırtsız*.
Şıholla (malk.) barsaklar.
Şıhuvur (uşhuvur) yemek, aş. *İnjir*
~: akşam yemeği, ~ *aşamak*: aş
yemek. *Atıj uşhuvur artında*
aytılsın (d): adın yemekten sonra
anılsın.
Şıhuvurçu (uşhuvurçu) yemekçi,
aşçı, yemek pişiren kimse.

Şıhuvurluk (uşhuvurluk) yemeklik,
aşlık.

Şıjik bir çocuk oyunu (üç-dört
arkadaş belli bir aralıklaoyun
alanında yer alır, bunların
herbirinin elinde ucu kürek gibi
keskinleştirilmiş birer sopa vardır,
oyunculardan biri küçük bir çıtayı
yanındaki arkadaşına doğru atar, o
da sopasıyla vurarak çıtayı oyun
alanının dışına atar, oyunculardan
ebe konumunda olan çıtayı almaya
koşar, bu esnada diğerleri onun
boşalttığı yerine koşarak
ellerindeki kürek-sopalarıyla
yuvasını kazarlar, ebe de çıtayı alıp
en yakınındaki arkadaşının
yuvasına koymaya çalışır, şayet
başardıysa ebelik ona geçer,
burada önemli olan çitanın sahipsiz
yuvaya konulmasıdır, zira sahibi
yuvasına dönen müsabıkın yuvası
koruma altındadır, böylece oyunun
bitiminde kimin yuvası en derin
şekilde kazılmışsa o oyuncu
çukurun içine ayaklarıyla girer,
arkadaşları toprağı doldurarak iyice
çığnerler, çukurdaki çocuk ise bir
silkinişti çukurdan çıkmak
zorundadır, aksi takdirde bu işlem
çıkıncaya kadar devam eder).
Şıkar-şukur bir nida ifadesi, şakır
şukur, şangır şungur, tıngır mingir.
Şıkındık bk. *Şındık*.
Şıkır bk. *Şıkirt*.
Şıkırdamak şingırdamak, şingirtı
çıkarmak, tıkırdamak.
Şıkırdativ tıkırdatma, tıkırtı
çıkarma, şingırdatma.
Şıkırdatmak tıkırdatmak, tıkırtı
çıkartmak, şingırdatmak.

Şıkırdav şingırdama, tıkırdama, tıkırtı çıkarma.
Şıkırna (ışkırna) küçük, kısa, güdük, bodur, minik. ~ *adam*: küçük adam, ~ *koçhar*: küçük koç, ~ *müyüz koçhar*: güdük boynuzlu koç, ~ *terek*: bodur ağaç.
Şıkırnalık (ışkırnalık) kısıklık, bodurluk, güdüklük.
Şıkırt çıtırtı, tıkırtı, şingırtı, tıngırtı. ~ *tavuşnu eşitemise*: tıkırtı sesini duyuyor musun:
Şıkırtısızlık tıngırtısızlık, tıkırtısızlık, şingırtısızlık.
Şıkırtsız tıkırtısız, tıngırtısız, şingırtısız.
Şıkıçuk ~ *etmek*: hıçkırığı tutmak.
Şıkok (uşkok) silah, tüfek. ~ *atmak*: silah atmak, ~ *atılğan tavuş*: silah patlaması sesi, ~ *ağaç*: dipçik, ~ *ok*: silah mermisi, ~ *tavuş*: silah sesi, ~ *nu kümüşün mahta* (as.): silahın gümüşünü övme de (hedefi) vuruşunu öv.
Şıkoklu (uşkoklu) silahlı, tüfekli.
Şılagota (malk.) kirli, pasaklı, çapaçul.
Şılap yere yakın, kısa, bodur, bücür. ~ *adam*: kısa boylu adam, ~ *terekle*: bodur ağaçlar.
Şılapakay bodur, kısa, yereyakın.
Şılapçık cüce, çok kısa boylu.
Şılaplık kısıklık, bodurluk, bücürlük.
Şılpı çilenti, çiselti, ahmakıslatan. ~ *cavum*: çilenti yağmur.
Şılpılamak çiselemek, çilenti yapmak. *Hava şılpılaydı*: hava çiseliyor.
Şılpılav çiseleme, çilenti yapma.
Şılpılı çilentili, çiseltili, çilenti halinde, çiseleme şeklede.

Şım bk. *Şum*.
Şımal (şimal) kuzey, şimal.
Şımdım bk. *Şındık*.
Şımpıllık perde, yatak örtüsü (nadir kullanılır).
Şın dik, dik durma, dikilme. *Atırı ~ turğuzalamısa*: atını şaha kaldırabiliyor musun, ~ *turmak*: şaha kalmak, arka ayakları üzerinde dikilmek. *Acirle ~ turup birbirlerine kayırladıla*: aygırlar şaha kalkarak birbirlerine karşı geliyorlar.
Şındık serilmiş, devrilmiş, yıkılmış, yığılmış. ~ *bolmak*: yere serilmek, yere yıkılmak, ~ *etmek*: yere sermek, yere yıkmak, ~ *bolup catadıla*: yere serilip yatıyorlar.
Şındım bk. *Şındık*.
Şınkart ateş, od, büyük ateş, şiddetli ateş. *Tavnu bavurunda ~ etip tögeregine cıyıldıla*: dağın bağrında ateş yakarak çevresine toplandılar, ~ *salmak*: ateş yakmak.
Şınkırdak (şıkırdak) madeni bir küre ile onun içine yerleştirilmiş bilyelerden oluşan bir oyuncak, sallandığı zaman şıkır şıkır ses çıkarır.
Şıntağı kalın iplik, kaba iplik (çuval, kıl torbası, pala, kilim gibi kalın ve sert tekstil maddelerini dikmek için kullanılan kaba ve sağlam iplik. *Amma ~ iyiredi*: nine kalın iplik eğiriyor.
Şıntağı bk. *Şıntağı*.
Şıp bir nida ifadesi, şıp, tık. ~ *dep ızıbızdan cetdile*: şıp diye peşimizden yetiştiriler.

Şıırdamak hııldamak, hııltı ıkarmak. *Capırakla şıırdıyıla:* yapraklar hııltı ıkarıyorlar.
Şıırdav hııltı ıkarma, hııldama.
Şııır-şııır bir nida ifadesi, şııır şııır, hııır hııır.
Şır bir nida ifadesi, şır, şırıl şırıl, şııır şııır, şur. ~ *dep burnundan kanı kuyuldu:* şırıl şırıl burnundan kan geldi, şır diye burnu kanadı, *teri ~ ~ dep baradı:* teri şııır şııır akıyor, *caıur ~ ~ dep kuyadı:* yağmur şııır şııır dökülüyor (yağıyor).
Şırhı (malk.) bk. *Hırşı.*
Şırhılamak bilemek, bile taşı sürmek.
Şırhılav bileme, bile taşı sürme.
Şırıldamak şarıldamak, şarıl şarıl ses ıkarmak. *Suv şırıldap ağıadı:* su şarıldayıp akıyor.
Şırıldav şarıldama, şarıltı sesi ıkarma.
Şırk bir nida ifadesi, şırk, şark, tık, tırk. ~ *dep esime tüştü:* tırk diye aklıma geldi.
Şırt bir nida ifadesi, şırt, ırt, hııırt. *Ayakları ~ ~ ete keledi:* ayakları ırt ırt ederek geliyor, ~ ~ *ete cürüydü:* ırt ırt ederek yürüyor, *allıma ~ dep ıkıdı:* önüme hııırt diye ıkıdı.
Şırtçappa bk. *Çırçappa.* Hırpanı, çulsuz, çapaçul.
Şııa (şııa) şııe. *Miyala ~ :* cam şııe, *duh ~:* esans şııesi, *merekep ~:* mürekkep şııesi.
Şııaçık şııecik, küçük şııe.
Şıtı salya, tükürük. *Sabiyni ~ları ağıadı:* çocuğun salyaları akıyor.
Şıyakı 1. Karışık, karman çorman;
 2. Harabe, virane, ören yer.

Şıyın şeyh, derin bilgili din alimi, ermiş, evliya.
Şıyınlık şeyhlik, ermişlik .
Şıbiji biber, sert (mec.). ~ *orun:* biberlik, *kızıl ~:* kırmızı biber, ~ *kapdırmak* (d): biber yedirmek, ağzına biber sürmek, zorlamak, ağır gelmek; ~ *katın:* sert kadın.
Şıbijiça biber gibi.
Şıkeyli (ışkeyli) -malk.- bk. *Şıkildi.*
Şıkil (ışkil) -malk.- lağım temizleme.
Şıkildi (ışkildi) ardıç ağacının yemişı. *Kara ~:* keçi yemişı, yaban mersini, *kızıl ~:* kırmızı yaban mersini.
Şımal (şımal) kuzey, şımal.
Şımir kir, pas, yağda, pasak, pis. ~ *kolla:* pis eller, *cağıası ~ bolğıandı:* yakası yağda olmuş, *üyü ~den ozulmaydı:* evi kirden geçilmiyor, ~ *zat:* pis herif, ~ *boyun:* yakası yağdalı, gömleğinin yakası kirlenmiş, ~ *bolmak:* .
Şımirlik pislik, pasaklık, kirlilik, yağdalık.
Şımirti bk. *Şımir.*
Şın şekil, form, görünüş. *Kara ~:* esmer görünüş, *ariv ~:* güzel görünüş.
Şındik oturak, tabure, iskemle. *Tayançak ~:* arkalıklı iskemle, *tebrenivçü ~:* sallanan iskemle, salıncak iskemle, *katı ~:* sert tabure.
Şınir (malk.) geviş getirme (nadir kullanılır).
Şınirlemek geviş getirmek.
Şınirlev geviş getirme.
Şınji (malk.) diken.
Şınli şekilli, görünüşlü. *Kara ~:* esmer görünüşlü, *sarı ~:* sarı

görünürlü, sarışın (sadece insan çehresini tarif için kullanılır).
Şintik (malk.) bk. *Şindik*.
Şiş (malk.). 1. ~ *turmak*: şaha kalkmak, şahlanmak; 2. Şiş, kebab şişi.
Şişa bk. *Şişa*.
Şişlemek (malk.) şişlemek, şişe koymak.
Şişlev şişleme.
Şişlik şaşlık, şişe geçirilerek pişirilen et yemeği.
Şo ah, keşki. *Şo anı bir körge edim*: ah onu bir görseydem, ~ *bir kelge edi*: keşki bir gelseydi.
Şobura boynuz, boynuzun iç özeği, boynuz medüllası. ~*ları* *sındırırma* (d): boynuzlarını kırarım (kafanı kırarım anlamına), *koçharnı bir ~sın sındırğandıla*: koçun bir boynuzunu kırmışlar.
Şoh dost, ahbap, barışık, tanıdık, bildik. ~ *bolmak*: dost olmak, barışmak, *can ~*: can dostu, samimi dost, *ala birbirleri bila bek ~dula*: onlar birbirleriyle çok dostturlar, ~*uñ artıñdan mahtar, cavuñ közüñden mahtar* (as.): dostun arkandan över, düşmanın yüzüne karşı över, ~ *bolurğa cıl kerek, cav bolurğa kün kerek* (as.): dost olmaya yıl lâzım, düşman olmaya gün lâzım, ~*uñ miñ ese da azdı, cavuñ bir ese da köpdü* (as.): dostun bin ise de azdır, düşmanın bir ise de çoktur.
Şohay bk. *Şoh*, **şoh** kelimesinin samimi söylenişi.
Şohaylanıv dostlanma, dost edinme, dost kazanma.
Şohaylanmak doslanmak, dost edinmek, dost kazanmak.

Şohaylık dostluk, ahbaplık,
Şohlanıv bk. *Şohaylanıv*.
Şohlanmak bk. *Şohaylanmak*.
Şohluk bk. *Şohaylık*. Barış, iyi geçinme. *Arabızda kuru da ~ cürüydü*: aramızda her zaman barış hüküm sürüyor, ~ *cürütmek*: dostluk yürütmek, barış halinde olmak, barış içinde yaşamak, ~*nu tüzlük begitir*(as.): dostluğu doğruluk pekiştirir.
Şolp bir nida ifadesi, şop! ~ *dep huyuğa tüşdü*: şop diye kuyuya düştü.
Şonkuldamak şor şor etmek, şor şor dökülmek, şır şır akmak. *Kobannı suvu şonkuldap ağadı*: Kuban'ın suyu şor şor edip akıyor.
Şonkuldatıv şor şor ettirme, şor şor akıtma.
Şonkuldatmak şor şor ettirmek, şor şor akıtmak, şor şor dökmek. *İyneknı sütün şonkuldatıp savadı*: ineğin sütünü şor şor ettirip sağıyor.
Şonkuldav şor etme, şor şor akma.
Şonkuldavuk şor şor edici, şır şır eden, şor şor ses çıkaran.
Şontay torba, husye torbası. *Buğa ~ları çaykala baradı*: boğa torbalarını sallaya sallaya gidiyor.
Şontuk kısa, güdük. ~ *burun adam*: güdük burunlu adam.
Şontukluk kısıklık, güdüklük.
Şop bir nida ifadesi, şop!
Şopulda şopul şupul ses çıkarma, şopul şupul etme.
Şopuldamak şopul şupul ses çıkarmak, şopul şupul etmek.
Şopuldatıv şopul şupul ettirme, şapıl şupul ses çıkarma. *Atla cayılğan suvnu şopuldatıp*

baradıla: atlar taşkın suyu şopul şopul ettirerek gidiyorlar.
Şopuldatmak şopul şopul ses çıkartmak, şopul şopul ettirmek.
Şopul-şopul bir nida ifadesi, şapıl şopul, şopul şopul.
Şorayiv acıkma.
Şoraymak (malk.) acıkmak.
Şorbat saçak, evin çatısının duvardan dışarıya sarkan kısmının alt tarafı; kamış, ahşap gibi çatılarda buralara kuşlar yuva yaparlar; ~ *çipçik*: ev serçesi, saçak serçesi.
Şorha (malk.) bk. *Şorka*.
Şorka (şorğa) 1. Şelale, çağlayan, çavlan. *Tav suvla ~la etip ağadıla*: dağ suları şelale meydana getirerek akıyorlar, *Kobanni ~ların körgenmise*: Kuban'ın şelalelerini gördün mü? 2. Sağnak, sel. ~ *cañur kuyadı*: sağnak yağmur atıştırıyor, *katı cañur bıla birgeley suv ~la kopdula*: sert yağmurla birlikte sel suları harekete geçtiler; 3. Huni. *Böşkege suvnu şorka salıp kuyuğuz*: suyu fıçıya huni yerleştirerek doldurunuz, ~*çık*: küçük huni.
Şork-şork şokur şokur, şarıl şarıl, suyun akışını anlatan bir ünlem ifadesi.
Şorkuldamak şarıldamak, şarıl şarıl akmak. *Tav Kobanni suvu şorkuldap ağadı*: dağlık Kuban'ın suyu şarıldayarak akıyor.
Şorkuldav şarıldama, şarıl şarıl akma.
Şorkuldavçu bk. *Şorkuldavuk*.
Şorkuldavuk şarıldayan, şarıldayıcı, şarıl şarıl akıcı.

Şorpa çorba. *Gardoş ~*: patates çorbası, *kobusta ~*: lahana çorbası, ~*baş*: çorbanın üste çıkan yağı, ~*başı calağan kiştikça* (d): çorbanın yağını yalayan kedi gibi.
Şortman sözlüklerde *dua töreni* olarak ifade edilen bu kelime zamanımızda unutulmuştur.
Şoş sakın, yavaş, yumuşak, mülayim, halim selim, sessiz, uslu. ~ *ayaz kağadı*: hafif rüzgâr esiyor, ~ *ıñir*: sakın akşam, ~ *kün*: mülayim gün, ~ *oram*: sessiz sokak, ~ *adam*: yumuşak huylu adam, sakın adam, ~ *bolmak*: hafiflemek, sakınlaşmak, yavaşlamak, yumuşamak, sessizleşmek: *cel ~ boldu*: rüzgâr hafifledi, *bazar ~ boldu*: Pazar sakınleşti, *sabiyni cılağanı ~ boldu*: çocuğun ağlaması yavaşladı, ~ *etmek*: yavaşlatmak, hafifletmek, sesini kısmak, sakınleştirmek.
Şoşayiv sakınleme, sakınleşme, yumuşama, kesilme, durulma, yavaşlama.
Şoşaymak sakınlemek, yumuşamak, kesilmek, yavaşlamak.
Şoşluk sükûnet, sessizlik, sakınlık.
Şoy öyle, ha evet. *Ol kelgen ~ edi*: ha evet, o gelmişti (daha önce cereyan eden bir olayı anlatırken az bir tereddüdü ifade etmek için kullanılır), *men anı bergen ~ edim da*: ha evet, ben onu vermiştim ya, *tas atıgızını tapħan şoy edigiz da*: ha evet, kayıp atınızı bulmuştunuz ya!?
Şöndü (malk.) şimdi.
Şöndüğü şimdiki.

Şugut ev, ikamet edilen yer, yaşanılan mekân, aile halkının yaşadığı yer. ~ *cılan*: ev yılanı, barınakların arasında yaşamaya alışık yılan.

Şukubasta darı unuyla yapılan kuru pasta.

Şukur şükür. *Allaḥna* ~: Allah'a şükür, ~ *etiv*: şükretme.

Şulpu bk. *Şilpi*.

Şulpulamak bk. *Şilpılamak*.

Şum sus, sükût, sessiz. ~ *bolmak*: susmak, sessiz olmak, *sabiyle ustaz kirgeninde* ~ *boldula*: çocuklar öğretmen girince seslerini kestiler, sustular, ~ *tutmak*: susmak, konuşmamak, sesini kısmak, ~ *tutarğamı kerekbiz*: susmaya mecbur muyuz?

Şumalak *şum* kelimesiyle kurulan bir tekerlemede kafiye oluşturmak için üretilen bir kelime, özel anlamı yok, *Karaçay-Malkar-Orus Sözlük* 'te *suskunluk*, *sükûnet* anlamı verilmişse de böyle bir anlamı yoktur. *Şum şum şumalak-Erinleri kumalak-Kim alğa söleşse-Anı tili kesilsin*: şuş şum şumalak-dudakları kumalak (bu da *kum* dan üretilen anlamsız bir kelime)-Kim önce konuşursa-onun dili kesilsin!

Şumluk suskunluk, sükûnet, sessizlik.

Şurgu (malk.) elem, üzüntü, keder, tasa, hüzn. ~ *bolmak*: hüznülenmek, üzüntü duymak, kederlenmek.

Şurgulanıv kederlenme, hüznülenme, tasalanma.

Şurgulanmak kederlenmek, hüznülenmek, tasalanmak.

Şurgulu kederli, hüznülü, elemli, tasalı.

Şurup şurup, meyve suyu ile yapılan içecek.

Şuv bir nida ifadesi, hış, huş, hışıl, huşul. *Terekle celde* ~ ~ *etedile*: ağaçlar rüzgârda hışıl huşul ses çıkarıyorlar, ~ *dep betibizge cel urdu*: huş diye yüzümüze rüzgâr çarptı.

Şuvra dik, dikey, dikine. ~ *turmak*: dikine durmak, *aşık* ~ *turdu*: aşık dik durdu.

Şuvuldamak 1. Hışıldamak, hışıl hışıl ses çıkarmak, uğuldamak. *Cel urup çegetni terekleri şuvuldaydıla*: rüzgârın esmesiyle ormanın ağaçları hışıldıyorlar, *kulaklarım şuvuldaydıla*: kulaklarım uğulduyorlar, *teriz şuvuldap cağağa uradı*: deniz hışıltı çıkararak kıyıya çarpıyor, *şuvuldağan tavuş keledi*: hışıldayan ses keliyor, *şuvuldap cetmek*: hışt diye yetişmek; 2. Fırlamak, uçarcasına gitmek, rüzgâr gibi gitmek. *Sabiçik arbadan şuvuldap ketdi*: çocuk arabadan fırlayıp gitti, *ala ızımızdan şuvuldap cetdile*: onlar peşimizden rüzgâr gibi yetiştiler.

Şuvuldatıv 1. Hışıldatma, uğuldatma, hışıltı çıkarma.

Şuvuldatmak 1. Hışıltı çıkartmak, hışıldatmak, uğuldatmak, uğultu çıkarmak; 2. Fırlatmak, fırlatıp atmak. *İtni ızından tayağın şuvuldatdı*: köpeğin arkasından sopasını fırlattı, *kolundağılını suvğa şuvuldatdı*: elindekileri suya fırlattı.

Şuvuldav 1. Hışıldama, uğuldama, hışiltı sesi çıkarma; 2. Fırlama, rüzgâr gibi gitme, uçarcasına gitme.

Şuvuldavçu bk. *Şuvuldavuk*.

Şuvuldavuk hışıldayıcı, uğuldayıcı, hışiltı sesi çıkaran.

Şuyöh (malk.) bk. *Şoñ*.

Şuyöhluk (malk.) bk. *Şoñluk*.

Şügüt (malk.) bk. *Şugut*.

T

Ta / tâ bir ünlem ifadesi, öküzlere delemek için kullanılan bir ünlem ifadesi. *Ta-ta-ta dep ögüzleni sürüp baradı*: ta ta ta, diye öküzlere önüne katıp götürüyor.

Tab 1. Nedbe, iz, sikatris. *Anı betinde cara ~ı bardı*: onun yüzünde yara izi var, *butuma ~ tüşgendi*: bacağımda nedbe oluştu; 2. Uygun, denk, denkçe, rahat, münasip, kolay; güzel iyi, hoş. ~ *şindik*: rahat iskemle, ~ *caraşan*: kolay uyan, ~ *olturuv*: rahat oturma, *bılay ~ bolurmu*: böylesi daha münasip olur mu, ~ *körserj*: uygun görürsen, ~ *sıltav*: uygun mazeret, ~ *tüşse kellikme*: uygun düşerse geleceğim, ~ *kiyim*: rahat elbise, ~ *cuvap*: uygun cevap; *busağatda ketip kalsak ~ bolluk edi*: şimdi gidiverseydik iyi olacaktı, ~ *tüşmedi*: güzel durmadı, *bügün anı ~ künü tüldü*: bugün onun iyi günü değil, *ne ~ boluv etdi*: ne kadar da güzel oldu, ~ *közüv*: iyi zaman, uygun zaman, ~ *cuvap*: güzel cevap; 3. Ustaca, mahirane, becerikli, yakışan. ~ *adam*: becerikli adam, *kolu ~ adam*: eli yakışan adam, ~ *işlemek*: ustalıkla

çalışmak, mahirane iş yapmak, ~ *etmek*: ustaca yapmak; 4. Belki, gerçi, hem de. ~ *alay ese da eslemedim*: gerçi öyle de olabilir, ama görmedim, *ol aldaydı, ~ urlağan da etedi*: o yalan söylüyor, hem de çalışıyor, ~ *busağat oğuna ketgen igi bolur*: belki de şimdi gitmek iyi olur.

Taba 1. Tava. ~ *hıçın*: tava dolusu börek, tava böreği, ~ *gırcın*: tava ekmeği, ~ *tuthuç*: tava tutucusu; 2. ...e doğru, ...a doğru. *Üyge ~*: eve doğru, *kıbila ~*: kibleye doğru, *tüzlükge ~*: doğruluğa doğru, *künçıkğan t ~*: doğruya doğru.

Tabada tarafında, yönünde, cihetinde. *Mektap ~*: okul yönünde, *tavla ~*: dağların olduğu tarafta, *Uçkulan ~*: Uçkulan cihetinde.

Tabadan tarafından, yönünden, cihetinden. *Uşkok tavuş Teberdi ~ keldi*: silah sesi Teberdi cihetinden geldi.

Tabağa bk. *taba*.

Tabak tabak. *Ağaç ~*: ağaç tabak, *sahan ~*: tepsi, *miyala ~*: cam tabak.

Tabalamak kabul etmemek, reddetmek, itiraz etmek; eğlenmek, aşağılamak, istihfaf etmek. *Satanaynı saña alayık degenikde bek tabaladı*: Satanay'ı sana alalım deyince şiddetle reddetti, *nek tabalaysa*: niçin itiraz ediyorsun; *anı tabalarğa hakın çokdu*: onu hafife almaya hakkın yok, *kesiñi tabalatma*: kendini istihfaf ettirme.

Tabalav itirazetme, reddetme; aşağılama, hafife alma.

Tabalavçu istihfaf edici, alaya alıcı.
Taban taban, topuk, ayak, tekme. ~
süyek: taban kemiği, *eşikge ~ı bıla*
urdu: kapıya tekme vurdu, *miyik ~*:
yüksek ökçeli, *miyik ~ çurukla*:
yüksek ökçeli ayakkabılar, ~
tirmek: ayakta durmak, ~ *tirep*
tebregendi: ayakta durmaya
başladı.
Tabança bk. *tapança*.
Tabanlamak tepmek, çifte
savurmak, tekme atmak,
tekmelemek. *ât bürünü tabanlap*
oñlaydı: at kurdu tekmeliyerek
haklıyor, *at tabanladı*: at çifte
savurdu.
Tabanlav tekmeleme,
tepme, tekme atma.
Tabası tarafı. *Kobannı ayak ~*:
Kuban'ın aşığı tarafı.
Tabatın bk. *tabadan*.
Tabbaş nedbe kafalı,
kafasında yara izleri
olan.
Tabı fırsat, olabilirlik, imkân,
mümkün, kolayı, rahatı, münasibi.
~ *tüşmek*: fırsat doğmak, ~ *tüşse*
kelirge bollukbuz: fırsat doğarsa
gelebiliriz, ~ *na tüzelmek*: kolayına
alışmak, *endi ~na tüzolgenme da*
kıynalmay eteme: artık kolayına
alıştığım için zorlanmadan
yapıyorum, ~ *bıla*: uygun olduğu
şekilde, münasibiyle, ~ *köre*:
kolayına geldiği gibi, mümkün
olduğu gibi, *işihi ~ köre et*: işini
kolayına geldiği gibi yap, ~ *bıla*
cürümek: mümkün olduğu şekilde
hareket etmek, *bilgen adamğa*
sorsan, ~ *n saña aytır*: bilen insana
sorarsan, kolayını sana söyler,
söznü arıvu saña, işni ~ kesine (d):

lâfın güzeli sana, işin münasibi
kendisine.

Tabıça uygun olduğu şekilde,
kolayına göre, kolayı gibi, münasibi
gibi: ~ *etigiz*: münasibi gibi yapınız,
~ *aytığız*: uygun görüldüğü gibi
söyleyiniz.

Tabılğan bulunan, ortaya çıkarılan,
keşfedilen. ~ *hapcük*: bulunan
eşya, *caşırılğan savutla ~dıla*:
saklanan silahlar ortaya çıkarıldı,
cañı ~ corukla: yeni keşfedilen
yöntemler.

Tabılv bulunma, ortaya çıkarılma,
ispatı vücut etme.

Tabılmak bulunmak, ortaya
çıkartılmak, keşfedilmek, hazır
olmak, ispatı vücut etmek. *Tas*
açha tabıldı: kayıp para bulundu,
Ullu Karaçayda kümüş mağadan
tabılğandı: Ullu Karaçay'da gümüş
madeni ortaya çıkarılmış, *madar*
tabılsa barrı edik: imkân bulunsaydı
giderdik, *tambıla bılayda tabıl*:
yarın burada hazır ol, *anı bilgen*
endigege deri tabılmağandı: onu
bilen (insan) şimdiye kadar ortaya
çıkamamış, *madar tabılmay turadı*:
imkân bulunmadan duruyor, *öpke*
avruvğa cañı darman tabılğan
haparı bardı: verem hastalığına
yeni ilaç keşfedildiği haberi var.

Tabım beceri, maharet, kavrayış. ~/
igi adam: kavrayışı iyi adam.

Tabınlv tapınma, tapma.

Tabılmak tapınmak, tapmak.
Putlağa tabıñnanla: putlara
tapınanlar.

Tabış buluş, keşif, idrak, kavrayış.

Tabışlv buluşma.

Cıyılıvda ~: toplantıda
buluşma.

Tabışlı buluşlu, hünerli, kavrayışlı, maharetli.

Tabışlılık buluşluluk, hünerlilik, mahirlik.

Tabışmak buluşmak. *Soslan bıla Tavkan Uçkulan bazarda tabışdıla:* Soslan ile Tavkan Uçkulan pazarında buluşular.

Tabığat tabiat, doğa. *~daça:* tabiattaki gibi, *~nı sınavçu:* tabiatı gözlemleyen, natüralist, *~ baylık:* doğa zenginliği, *~ ilmula:* tabii bilimler.

Tabığatçı tabiatçı, doğayla ilgilenen kimse.

Tabığatçılık tabiatçılık, doğacılık; tabiatçılık mesleği.

Tabkarın yemeğe düşkün, yemek canlısı, obur, midesine düşkün.

Tabkarınlık yemeğe düşkünlük, oburluk, pisboğazlık.

Tablık uygunluk, denklik, rahatlık. *Tapcannı ~ı kalaydı:* koltuğın rahatlığı nasıl, *bolumnu ~ına köre etigiz:* durumun uygunluğuna göre yapınız, *cuvapnı ~ cararğa caravludu:* cevabın uygunluğu faydalı olacak gibi, *~ eki canına da terj bolurğa kerekdi:* uygunluk iki tarafa da eşit olmalı.

Tabsız uygun olmayan, rahatsız, sıkıntılı, zor, yakışsız, yakışık almayan, kullanışsız. *~ orunduk:* kullanışsız karyola, *~ cerge olturdurj:* uygun olmayan yere oturdun, *~ cer:* uygun olmayan yer, *~ zaman:* kötü zaman, uygun olmayan zaman, *~ söz:* yakışık almayan söz, *kesinji ~ halğa tüşürme:* kendini sıkıntılı duruma düşürme, *işni tabı turğanlay ~ın*

nek etese: işin kolayı dururken zorunu niçin yapıyorsun?

Tabsızlık uygun olmayışlık, rahatsızlık, yakışsızlık, sıkıntılık.

Tabu hay hay, keşki, eyvallah, memnuniyetle. *~ da derme:* hay hay derim, *~ deserj da berlik töldü:* keşki (verse) desen de vermeyecek, *iysele ~ etip da kelirme:* gönderseler memnuniyetle gelirim, *anı berse ~ da et:* onu verirse eyvallah de.

Tabut tabut(pek kullanılmaz, daha ziyade *salağaç* kelimesi kullanılır).

Tac taç. *Patçahnı ~ı:* padişahın tacı, *patçahnı ~ı tahtı:* padişahın tacı tahtı.

Tacadan kâhin, gelecekte haber veren.

Tacal mukavim, dayanıklı, metin, yorulmaz, yılmaz, dev. *~ at:* yorulmayan at, *~ caş:* dayanıklı genç, *~ sanlı:* dev bünyeli, "*Kılıç urğandı cavğa ~ bileği*" (misra): Kılıç salladı düşmana yorulmaz bileği.

Tacal deccal, kötü, bozguncu, müfsid.

Tacallık yorulmazlık, sebatkârlık, yılmazlık, metanet, dev yapılılık.

Tacik Tacık ulusuna mensup.

Tacikçe tacikçe, Tacik dili.

Tacikli bk. *Tacik*.

Tacüvüt tecivit, Kur'an'ı doğru okuma yöntemlerini içeren kitap.

Tagı (malk.) 1.Basamak, çıkıntı; 2.Dere, çay.

Tağalanıv cıvıklaşma, kendini koyuverme; keyifsiz olma.

Tağalanmak 1.Cıvıklaşmak, kendini koyuvermek. *Tılı tağalandı:* hamur

- kendini bırakıverdi, hamur cıvıklaştı; 2. Keyifsiz olmak, keyfi kırılmak. *Bügünlü beri tağalanıpma:* bütün gün keyfim kırık, *sabıycık tüneneden beri tağalanıñça körünedi:* bebek dünden beri keyifsiz gibi görünüyor.
- Tağay** diş, dişli ayakkabı (kaymayı önleyecek şekilde yapılmış dişli ayakkabı), kı, kramponlu ayakkabı. *Tavğa ~larıñı kiyip bar:* dağa çivili ayakkabılarını giyerek git.
- Tağıv** bağlama, asma, takma, refakatine alma.
- Tağıvçu** bağlayıcı, asıcı, takıcı.
- Tahıran** (malk.) sahtiyan, maroken.
- Tahiya** bk. *takiya*.
- Tahsa** sır, giz. ~ *bermek:* sır vermek, ~ *bilmek:* sır öğrenmek, hafiyelik yapmak, sır toplamak, *anı ~sın bildile:* onun sırnı öğrendiler.
- Taht** bk. *tahta*.
- Tahta** 1. Taht, saltanat makamı. ~*ğa minmek:* tahta çıkmak, ~*dan tüşürmek:* tahttan indirmek; 2. Sıra, peyke. ~*ğa oturup bir kesek soluyuk:* peykeye oturup biraz nefes alalım; 3. Kolay sulama ve aralarda yürüyerek bakım yapabilmek için hazırlanan kare, dikdörtgen vs. şeklindeki bölümlerden her biri, karık. *Sohan ~:* soğan karığı, *kudoru ~la:* fasülye karıkları, fasülye sıraları.
- Tahtançak** dadanmış, alışık.
- Tahtanıv** dadanma, alışma.
- Tahtanmak** dadanmak, alışmak. *Sen amanña tahtanıñsa, artıñ hayır bolsun:* sen kötüye dadandın, sonun hayır olsun.
- Tak'üzük** (bot.) üvez ağacı. ~ *bişdi, kış tüşdü* (d): üvez bişti, kış düştü.
- Takal** *amal-takal:* kırma-sarma, çare-imbân, *amal – etip bir üy alırğa kerekbiz:* kırıp sarıp bir ev almamız gerek.
- Takalçı** amalçı ~: kırıp saran, çare-imbân bulucu, yapıp edici.
- Takğan** asma, asılmış, asan, takan. ~ *kirit:* asma kilit, *görohnu ~ tağadı:* tabancayı takan takıyor, *kırvat ~:* kravat takan.
- Takğıç** askı. *Kiyim ~:* elbise askısı.
- Takı** bk. *tagı*.
- Takıl** iyi, güzel, alâ, üstün; hallice, iyice. *Konakğa koylanı em ~ın kasıgiz:* misafire koyunların en iyisini kesiniz, *avruğan bir kesek ~ boldumu:* hasta biraz iyileşti mi, *bu andan takıldı:* bu ondan hallicedir, *kaysı ~dı:* hangisi iyi?
- Takılırak** iyice, güzelce, hallice. *Kaysı ~ese anı alğa alıgız:* hangisi iyice ise onu öne çıkarınız, *meniki senikiden ~dı:* benimki seninkiden hallice.
- Takıllamak** iyileştirmek, güzelleştirmek.
- Takıllav** iyileştirme, güzelleştirme.
- Takır** yufka, rikkatli, narin, hassas; zayıf, sıkışık, nâçar. *Kuvanıp kölüm takır boldu:* sevinerek kalbim rikkatlendi, *kölü ~ bolmak:* rikkate gelmek, ~ *köllü:* rikkatli, yufka yürekli, ~ *köllü adam:* yufka yürekli adam, rikkatli adam, *meni ~ cüregim aña kalay çıdasın:* benim yufka yüreğim ona nasıl dayansın? *Bılayları ~ cerledile:* buraları zayıf yerler, ~ *üydegi:* nâçar aile, ~ *çaşav:* sıkışık yaşam, *çaşavubuz bek ~dı:* hayatımız çok nâçar.

Takırlanıv rikkatlenme, nâçarlaşma.
Takırlanmak rikkatlenmek, nâçarlaşmak.
Takırlık rikkatlilik, hassaslık; nâçarlık, imkânsızlık.
Takiya miğfer, bask.
Takiyka dakika. *Eki ~ğa deri:* iki dakikaya kadar.
Takızük (bot) gülgillerden, muşmulaya benzer meyvesi olan bir ağaç türü, üvez ağacı.
Takki (malk.) sopa, değnek, baston.
Takmak (is.) ağırlık, külfet, refakatçi, arkadaşı. *Anı ~ı köpdü:* onun yükü çok, *çıçhan kirirge teşik tapmay edi de birgesine ~ tağa edi:* fare girecek delik bulamıyormuş da beraberinde refakatçi getiriyormuş. *Nedi bu ~ır:* nedir bu yanındaki (arkadaşın) ?
Takmak bağlamak, asmak, takmak, refakatine almak. *Atnı ilkiçge igi tak:* atı at bağlanan kazığa iyi bağla, *belibavumu takdım:* kemerimi bağladım; *suratnı kabırğağa tak:* resmi duvara as, *çoyunnu ocağa tak:* kazanı ocağa as, *anı örge tak:* onu yukarıya as; *görohumu takdım:* tabancamı taktım, *medalımı takdım:* madalyamı taktım; *sabiyni birgeşe tağıp kayrı barasa:* çocuğu beraberine katıp nereye gidiyorsun.
Tal (bot.): söğüt. ~ *terek:* söğüt ağacı, *suv ~:* salkım söğüt.
Tala orman açıklığı, polyana. *Malla çeget ~da otlaydıla:* hayvanlar orman açıklığında otluyorlar.
Talañ /talak şeriata göre boşama.

Talak 1.Talak. ~ *avruv:* şarbon hastalığı, Sibiryaya yarası, *çaphanımda ~ım turdu:* koşunca dalağım gerildi, *bezgek tutup ~ı ösgendi:* sıtmaya yakalanıp dalağı büyümüş; 2. Boşanma (arabçadan gelme,nadir kullanılır).
Talamak 1.Dalamak, saldırmak, işkence etmek, ezmek, tırmalamak, tırnaklamak. *İtle bir birlerin talarğa caravlu körünedile:* köpekler bir birlerini dalayacakmış gibi görünüyorlar, *it kiştikni taladı:* it kediyi daladı, *it küçükle boğanımı taladıla:* köpek enikleri her tarafı tırnakladılar; 2. Yiyip bitirmek, zayıf düşürmek, kemirmek, hırpalamak. *Kesinden onşuzlanı talarğa öçdü:* kendinden güçsüzleri ezmeye bayılıyor, *süymeklik avruv cüregimi talaydı:* aşk hastalığı kalbimi kemiriyor, *avruv bolğanımı talağandı:* hastalık her tarafımı yiyip bitirdi.
Talanıv dalanma, tırnaklanma, ezilme, işkence görme.
Talanmak dalanmak, tırnaklanmak, ezilmek, işkence edilmek.
Talanğan dalanmış, tırnaklanmış, ezilmiş, işkence görmüş. *Ay, ~, kartnı aldasañ kartlıkğa cetmezse* (d): ey, dalanasıca ihtiyara yalan söylersen ihtiyarlığa yaşamazsın.
Talaşıv dalaşma, boğuşma, tırnaklaşma, didinme.
Talaşmak dalaşmak, didişmek, boğuşmak, tırnaklaşmak, bir birini tırmalamak. *İtle talaşadıla:* itler dalaşıyor, *sabiyle oyunnu koyup talaşıp tebredile:* çocuklar oyunu bırakıp boğuşmaya başladılar, *igi*

caşav için talaşadı: iyi bir yaşam için didiniyor.

Talav 1. Dalama, tırmalama, işkence etme; 2. Tetanos hastalığı, kazıklı humma; öldürücü hastalık (genel anlamda). *Kara ~:* kara kabarcık, şarbon, *kan ~:* dizanteri, *kanlı sürgün*, *~ tiyerik:* ölümcül hastalığa yakalanasica!

Talavluk kötü hastalığa yakalanasica (ağır bir kargış ifadesi).

Talavul yağma, soygun. *~ etmek:* soygun yapmak, yağma etmek.

Talavulçu / talavurçu soyguncu, yağmacı, çapulcu.

Talavur (malk.) bk. *talavul*.

Talay bir kaç, bir hayli. *~ cıldan beri körmegenme:* bir kaç yıldan beri görmedim, *~ colda aytdım:* bir kaç sefer söyledim, *bir ~ adam içgeri kirdi:* bir hayli sayıda insan içeri girdi, *aradan ~ cıl ozdu:* aradan bir hayli yıl geçti, *~ zamannı allına karadık:* bir hayli zaman önünü bekledik, *~ bıla talaşma (d):* bir kaç kişi ile dalaşma.

Talçığiv yorulma, yorgun düşme, usanma.

Talçıkmaq yorulmak, yorgunluk çökmek, usanmak, bıkmak. *İsside talçıkdik:* sıcakta yorgunluk çöktü, sıcakta bitkinlik gelmek, *işlegen talçığadı:* çalışan yorulur, *kolum talçıktı:* elim yoruldu, *adam işlemey turup işlese ceñil talçığadı:* insan çalışmadan durup da çalışırsa çabuk yorgunluk geliyor, *cigit caşla talçıkmanın işlerge küreşigiz:* yiğit gençler usanmadan çalışmaya gayret ediniz.

Talğır ala, alacalı. *~ kiştik:* ala kedi, *talğır koy:* ala koyun.

Talğırlık alacalık, alalık.

Taliv yorulma, bıkmak, usanma.

Anda ariv-~cokdu: onda yorulma bıkmak yok.

Talk *~ etmek:* yoketmek, öldürmek, imha etmek, ortadan kaldırmak, mahvetmek. *~ bolmak:* mahvolmak, yokolmak, *sürgünde köp Karaçaylı ~ bolğandı:* sürgün sırasında çok Karaçaylı yokolmuştur, *kiştik çıçannı ~ etti:* kedi fareyi öldürdü, *~ bolluk:* yok olasıca.

Talkan (karaç.) posa, bira imalinde kullanılan hububat posası, patates posası.

Talkan / talkın telkin, cenaze defnedildikten sonra hoca tarafından mezar başında ölüye hitaben okunan telkin duası.

Talkı ovalama, yoğurma, yumuşatma.

Talkılamak ovalayıp yumuşatmak, yoğurmak, ezmek. *Terileni talkılaybız:* derileri yoğuruyoruz, derileri ovalayıp yumuşatıyoruz.

Talkılav bk. *tal kı*.

Talkın bk. *talkan*.

Tallahiy bir yemin ifadesi, tallahiy. *Ollahiy ~:* vallahi tallahi.

Tallık sepetçi söğütlüğü, sepetçi söğüdü çubukları yığını.

Talmak yorulmak, usanmak, bıkmak. *İyilip işley belim taldı:* eğilerek çalışmaktan belim yoruldu, *arımay-talmay küreşedi:* yorulmadan bıkmadan uğraşıyor, *arımağan-talmağan:* yorulmayan-bıkmayan, *aylana aylana butlarım taldıla:* dolaşa dolaşa bacaklarım

yorgun düştüler, *çepken sokğandan bir bek talğanma:* kumaş dokumaktan çok usandım.
Talmay yorulmadan, bıkmadan, usanmadan.
Talpımak arzu etmek, çok istemek, dilemek, canı gönülden istemek. *Karaçayğa barırğa bek talpıp turama:* Karçay'ı ziyaret etmeye çok arzu duyuyorum, *miyik okuv alırğa talpıydı:* yüksek tahsil görmeyi çok istiyor, *anı talpığanın bir körge ediñ:* onun canı gönülden istemesini bir görseydiniz, *talpığanı tav tıymaz (as.):* arzu edeni dağ engellemez.
Talpımay arzu duymadan, içinden gelmeyerek.
Talpıp isteyerek, arzu ederek, canı gönülden.
Talpıv istek, arzu, dilek, isteme, arzu etme, dileme.
Talpıvsuz arzusuz, isteksiz, canı istemeden.
Tamada baş, başçı, başbuğ, lider, baş sorumlu, büyük, öncü, önder. *El ~:* ilin önderi, ilin lideri, *koş ~:* çiftlik baş sorumlusu, *cıyın ~:* topluluğun başı, *toy ~:* düğün başçısı, *üynü ~sı:* evin büyüğü, evin babası, *~ murcar:* baş köşe, liderin okuracağı yer, *~ cıyın:* büyükler topluluğu, *~lanı keçeşi:* büyüklerin istişaresi, *kartlanı em ~sı:* yaşlıların en büyüğü, *~ sabiy:* büyük çocuk, *~ karnaş:* büyük kardeş, *~ egeç:* abla, büyük kızkardeş, *~ doktor:* baştabib, *~ bolğan tınç, tamadalık kıyın:* lider olmak kolay, liderlik zor, *millet ~:* millî önder, *asker ~:* asker başbuğu, komutan, *~ ülüş:* baş

hisse, *parti ~:* parti lideri, parti başkanı.

Tamadalık başçılık, önderlik, başbuğluk, liderlik, büyüklük, öncülük. *Soslannı ~lığı bıla işibizni tındırdık:* Soslan'ın öncülüğüyle işimizi bitirdik, *~ etmek:* başçılık yapmak, önderlik yapmak, liderlik yapmak, *~ ğa tıyınçlı:* liderliğe lâayık, *~ anamı kalğandı:* öncülük ona mı kaldı?

Tamak damak. *Ters ~:* ters damak, gırtlak, larinks, *~ arıvlamak:* damak tekizlemek, boğaz temizlemek, *~ğından ötmeydi:* boğazından geçmiyor, *~ tarı:* yutak, farinks, *hırha ~:* boğuk damak, *boğuk gırtlak, ~ım hırha boldu:* boğazım boğuklaştı, sesim boğuk, *cıları ~ğına tığıldı (d):* gözyaşı boğazına tıkanı.

Tamal esas, temel, ana. *Üynü ~:* evin temeli, *çaşavnu ~:* hayatın temeli, *~ coruk:* esas yöntem, *~ tema:* ana konu, *Muslimanlıkı beş ~ coruğu:* İslam'ın 5 temel prensibi.

Tamallı temelli, esaslı. *~ iş:* esaslı iş, *~ oyum:* esaslı düşünce.

Tamallılık temellilik, esaslılık.

Tamalsız esassız, temelsiz, dayanaksız.

Tamalsızlık esassızlık, temelsizlik, istinatsızlık.

Tamam 1. Çok, pek, en, gayet. *~ arıp tohtadım:* çok yorularak durdum, *~ tansık bolsam, suratına karayma:* çok özlersem, resmine bakıyorum, *~ barıp tohtağanın aldım:* en mükemmelini aldım, *~ igidi:* gayet iyidir; 2. Tam, eksiksiz.

~ *altı cılnı işledim*: tam altı yıl çalıştım, ~ *ol közüvde*: tam o sırada, *ol ~ da atasına uşaydı*: o tam babasına benziyor; 3. Tam, en, aynen, gerçekten, eksiksiz, katıksız. ~ *alaydı*: aynen öyle, *suvnu ~ teren ceri*: suyun en derin yeri, ~ *kerti hapar*: tam gerçek hikâye, ~ *seyirlik zat*: gerçekten şaşılacak şey, *ol ~ da asıvlu bir adamdı*: o hakikaten faydalı bir insan, ~ *tüzün aytayımını*: tam doğrusunu söyleyim mi? *İşni ~ı bıla boşadık*: işi eksiksiz bitirdik, ~ *kertini sen aytdıñ*: katıksız gerçeği sen söyledin, en doğruyu sen söyledin, ~ *bolmak*: tamamlanmak, bitmek, tükenmek, *açhabız ~ boldu*: paramız tükendi, *işibiz ~ boldu*: işimiz tamamlandı, ~ *etmek*: bitirmek, sona erdirmek.

Tamamlanmak tamamlanmak, bitmek, sona ermek. *Cıylıv tamamlandı*: toplantı bitti, *koluğuzdağı işigizni tamamlağız*: elinizdeki işinizi tamamlayınız.

Tamamlav tamamlama, bitirme, sona erdirme.

Tamamlavçu tamamlayıcı. ~ *boluş* (gr.): akuzatif, 'ı' hali.

Tamamlı esaslı, sağlam, dayanıklı; emin, güvenilir. *Kulluğubuznu ~ eterge kerekbiz*: görevimizi sağlam yapmamız gerekir; ~ *adam*: güvenilir adam, ~ *kuruluş*: güvenilir müessese.

Tamamlılık sağlamlık, dayanıklılık; eminlik, güvenilirlik.

Tamamsız güvenilmeyen, çürük.

Tamaşa 1. Hayranlık, şaşkınlık, büyüleyicilik. ~ *bolmak*: hayretler içinde kalmak, şaşkınlığa düşmek,

~ *etmek*: büyülemek, şaşkınlığa düşürmek, hayran bırakmak, *körgenni ~ eterçadı*: göreni şaşkınlığa düşürecek gibidir; 2. Çok ilginç, alâmet şey, görülmedik, şaşkınlık verici, büyüleyici. ~ *bir zat kördüm*: alâmet bir şey gördüm, *bu ~ğa bir karağız*: bu şaşkınlık veren manzaraya bakınız, ~ *kitap*: çok ilginç kitap.

Tamaşalanıv ilgi uyandırma, büyüleme, hayrete düşürme.

Tamaşalanmak ilgi uyandırmak, büyülemek, şaşkın bırakmak, hayrete düşürmek.

Tamaşalı ilginç, cezbedici, büyüleyen.

Tamaşalık görülmeye değer, hayranlık uyandıracak derecede, cezbedecek kadar, şaşırtacak derecede.

Tamaşalılık ilginçlik, büyüleyicilik, cezbedicilik.

Tamaşasızlık cazibesizlik, sıradanlık, ilgi uyandırmayışlık.

Tamaşaşız ilginç olmayan, cazip olmayan, cezbetmeyen.

Tamata bk. *tamada*.

Tambıla yarın; istikbal, gelecek. ~ *ızıbızğa kaytırıkbız*: yarın geriye döneceğiz, ~ *ğa deri tap*: yarına kadar bul, *bügün-~*: bugün yarın, *Çomalanı ~* (d): Çomaların yarını (bitmez); ~ *ñ sağışın eterge kerekse*: istikbalini düşünmek zorundasın, *bu işni ~kalay bollukdu*: bu işin geleceği nasıl olacak.

Tambıla-bürsükün yarın-öbürsügün. ~ *dey turabız*: yarın-öbürsügün diye bekliyoruz.

Tambılağı yarınki, istikbaldeki, gelecekteki.
Tambur tambur, bir çeşit telli saz.
Tamçı damla, habbe. *Cañur ~la tüşedile*: yağmur damlaları iniyor, *kan ~*: kan damlası, *suv ~la*: su damlaları.
Tamçılamak damlamak, damla damla düşmek. *Cañur tamçılap tebredi*: yağmur damla damla düşmeye başladı.
Tamçılav damlama, damla damla damla düşme.
Tamğa leke; damga, işaret, arma, amblem. *~ tüşürmek*: leke düşürmek, *könçegime boyav ~ tüşgendi*: pantolonuma boya lekesi düşmüş; *~ salmak*: damga koymak, damga vurmak, *tuvarlağa ~ salabız*: sığırlara damga vuruyoruz, *Sılpağar ~*: Silpağar sülalesinin arması, *ay ~*: ay işareti, *börü ~*: kurt amblemi.
Tamğalamak damga vurmak, damgalamak, damga koymak.
Tamğalav damgalama, damga vurma.
Tamğalı damgalı, işaretli, armalı, amblemli. *~ mal tab bolmaz* (d): damgalı hayvan kaybolmaz.
Tamır kök, köken, menşe, kaynak. *Terekni ~ı*: ağaçın kökü, *bilimni ~ları*: bilimin kaynakları, *~ kururuk*: kökü kuruyasınca, *~ terendedi*: kökü derindedir, *~ iymek*: kök salmak, *~ iye tebreğendi*: kök salmaya başladı, *~ın üzme*: kökünü koparmak, *~ı bıla korat*: köküyle birlikte kaldır, *söznü ~ı*: kelimenin orijini, *Karaçay-Malkar halknı ~*: Karaçay-Malkar halkının menşei, *~ına*

çetginçi: köküne erişinceye kadar; 2. Damar. *Kan ~*: kan damarı, *can ~*: can damarı, şahdamar, sinir, nerv, *tişni ~ tamırın öltürüv*: dışın sinirini kesme, denerve etme, *~ım tartındı*: kıramp girdi, ayağımı ~ı tartındı: *bacağıma kıramp girdi, cürek ~la*: kalb damarları, *köremise anı ~ını tartıp turğanın* (d): görüyor musun onun damarının çekip durduğunu, *~ aşağan eşekçe* (d): kök yiyen merkep gibi, *~dan toyğan eşekça* (d): kökten doyan eşek gibi, *~ına köre butağı* (d): köküne göre budağı, *~ taşnı teşer* (as.): kök taşı deler.

Tamırlanıv köklenme, damarlanma, menşe alma.

Tamırlanmak köklenmek, damarlanmak, menşelenmek. *adam kart bolsa kolları tamırlanğan etedi*: insan yaşlanınca elleri damarlanıyor.

Tamırlı köklü, damarlı, kökenli, orijinli, menşeli. *Teren ~*: derin köklü, *~ kaña*: damarlı tahta, *bir ~*: aynı orijinli, aynı kökenli, *~ kol*: damarlı el.

Tamışdırv emzirterek memeleri kaygan hale getirme.

Tamışdırmak emzirterek memeyi kaygan hale getirmek (ineği sağmadan önce, sağma işlemini yapacak kişi bızanın çenesinden tutarak her dört memeyi teker teker emzirtmek suretiyle memeleri kaygan hale getirir ve bızayı uzaklaştırarak sağmaya başlar, memelerin kaygan hale gelmesi sağma işlemini kolaylaştırır).

Tamışiv emerek memeyi kayganlaştırma.

Tamışmak 1. Emerek memeyi kaygan hale getirmek (hayvanlar için kullanılır); *tamışmağan tana* (d): annesinin memesini emerek kaygan hale getirmek istemeyen dana, kartlaşmış dana; 2. İstemek, arzu etmek (pratikte bu anlamda pek kullanılmaz).

Tamıv damlama. *Bışlaknı hupbegisini ~u eşiledi:* peynirin suyunun damlaması duyuluyor.

Tamıza (bot.) kolza.

Tamızık tutkuluk, sert odunu veya kömürü tutuşturmak için kullanılan kolay tutuşan madde, çıra.

Tamıziv damlatma, dökme, akıtma, koyma; ateş yakma, tutuşturma.

Tamızmak 1. Damlatmak, dökmek, akıtmak, koymak. *Közge darman ~:* göze ilaç damlatmak, *şayından beri tamız:* çayından buraya koy, *kollarıma suv tamız:* ellerime su dök, *içine ~:* içine akıtmak; 2. Ateş yakmak, tutuşturmak. *Ot ~:* ateşi tutuşturmak, *inir uşhuvurğa ot tamızama:* akşam yemeği için ateş yakıyorum.

Tamlıla karaçaylılar ile svanlara komşu olarak yaşayan bir Abaza topluluğu.

Tammak damlamak. *Cañur tamıp başladı:* yağmur damlamaya başladı, *közünden cılamukları tamadı:* gözünden yaş geliyor, *avzundan bal tamadı* (d): ağızdan bal damlıyor, *tama tama köl bolur, kona kona el bolur* (as.): damlaya damlaya göl olur, kona kona el olur, *tamğan tamçı taş teşer* (as.): damlayan damla taşı deler, *tamğan*

tenjizge tamar (d): damla da denize damlar, para parayı çeker.

Tammıy ~ *cip:* yük hayvanına vurulan yükü bağlamak için kullanılan ip.

Tamsil masal, uydurma, temsil.

Tamsilçi masal anlatan, masalcı.

Tana 1. Dana, kartlaşmış buzağı, altı ayı geçmiş buza. *Tişi ~:* dişi dana, *~lanı ayrı cıyığız:* danaları ayrı yere toplayınız; 2. Evlat, yavru. *~çığım:* yavrucuğum, *meni cumuşuma çabarmısa ~m:* benim işime yardıma koşar mısın evladım! *~çığım bar mağa bir sernek al da kel:* yavrucuğum, git bana bir kibrit al da gel.

Tanabaş danakafa, kocakafa, kafası çalışmayan (mec.). *Ol aythanı arjılark tuldü, ~nı biridi:* o dediğini anlamaz, danakafanın biridir.

Tanığan tanıyan. *Ol meni ~ımdı:* o benim tanıdığım, *kim da ~ bir adamdı:* her kesin tanıdığı bir insandır, *şaharda ~ıñ barmıdı:* şehirde tanıdığın var mı?

Tanığivlu tanıdık, bildik, aşna; göze çarpan, dikkat çeken. *~ adam:* bildik insan, *~ bet:* tanıdık çehre, aşna yüz; *~ mal:* göze çarpan hayvan, *~ mekâmla:* göze çarpan evler.

Tanığivsuz tanınmadık, dikkat çekmeyen, göze batmayan.

Tanıktunuk tanıdık-bildik. *Alayda ~~ körmediñmi:* orada tanıdık bildik görmedin mi?

Tanılgan tanılan, tanınmış, tanınan, ünlü, bilinen.

Tanlıv Farkedilme; tanınma, bilinme.

Tanıлмаğın tanınmayan, tanınmamış, bilinmeyen.

Tanılmak 1. Farkedilmek. *Colnu ara sızı tanılmaydı*: yolun ara çizgisi farkedilmiyor, *ekisini arasında başhalık tanıldı*: ikisi arasındaki fark farkediliyor; 2. Tanınmak, bilinmek, meşhurluk. *Soslan katı işlegeni bila tanıldı*: Soslan sıkı çalışmasıyla meşhur olmuştur, *anı hora at asırağanı bek köpden beri tanıldı*: onun hara at yetiştirdiği çoktan beri biliniyor, *igiligi bila cerji tanıldı*: iyiliğiyle çabuk tanındı.

Tanım tanım, tanıma.

Tanımağın tanımayan, bilmeyen. *Men ~ adam*: benim tanımadığım adam, *men ~ cerle*: benim tanımadığım yerler, *~ it aşagandan ese tanığan börü aşasın* (as.): tanımadak it yemektense tanıdık kurt yesin.

Tanımak 1. Tanımak, bilmek. *Adam ~*: adam tanımak, *cer-suv ~*: yer-su tanımak, *kara ~*: okuma yazma bilmek, *avazından ~*: sesinden tanımak, *otuz cıdan beri túbemegen nögerimi avazından tanıyaldım*: otuz yıldır karşılaşmadığım arkadaşımı sesinden tanıyabildim; 2. Farketmek. *Anı halisini türleñenin tanıdım*: onun karakterinin değiştiğini farkettim, *işekli bolğanın közlerinden tanıdım*: kuşku olduğunu gözlerinden farkettim; *sokur sav da tanırça* (d): kör de sağlam da tanıyacak gibi.

Tanımsınmak tanır gibi olmak, çıkarır gibi olmak. *Anı tanımsınğanma da kaydasin es etalmay turama*: onu hatırlar gibi

oldum, ama nereli olduğunu hatırlayamadım, *tanımsınıp betine karadım*: çıkarır gibi olarak yüzüne baktım.

Tanış tanış, tanıdık, bildik, dost. *~ cerle*: bildik yerler, *~ adam*: tanıdık adam, *anda ~larım köpdü*: orada tanıdıklarım çok, *men anı bila ~ tülme*: ben onunla bildik değilim, *ol meni igi ~ımdı*: o benim iyi dostumdur, *~ etmek*: tanıştırmak, *tanış-manış*: tanıdık manıdık.

Tanışdırıv tanıştırma, bir birine tanıtırma.

Tanışdırmak tanıştırmak, biliştirmek. *Tanışmay esegiz tanışdırayım*: tanışmıyorsanız tanıştırayım, *meni kişi bila tanıştırmadıñ*: beni kimse ile tanıştırmadın.

Tanışıv tanışma, bir birini tanıma.

Tanışıvluk tanışıklık, aşnalık.

Tanışlı tanıdık, bildik, aşna, tanıdığı olan.

Tanışlık tanışlık, tanışıklık, aşinalık. *Köpden beri ~ cürütebiz*: çoktan beri tanışıklık yürütüyoruz.

Tanışlılık bk. *tanışlılık*.

Tanışmak tanışmak, bilişmek, bir birini tanımak. *Biz köpden beri tanışabız*: biz çoktan beri tanışıyoruz, *tamada bila tanışmağınma*: şef ile tanışmadım, *kaçan tanışırıkız*: ne zaman tanışacağız?

Tanışsız tanıdık olmayan, tanışsız, tanınmadık. *Kızın ~ adamğa erge berdi*: kızını tanımadık adama kocaya verdi, *~ adamdan cuk izlegen kıyındı*: ~sız adamdan bir şey talebetmek zordur.

Tanışsızlık tanınmamışlık, tanıdık olmayanlık, tanınmadıklık.

Tanıv tanıma, bilme; farketme.

Tanıvçu tanıyıcı, bilici; farkedici.

Tankı bk. *taŋki*.

Tansık özlem, hasret. ~ *bolmak*: özlemek, hasret kalmak, *anama* ~ *bolğanma*: annemi özledim, ~ *salamımı ayt*: hasret selamımı söyle, ~ *almak*: hasret gidermek, *alkın* ~ *ıbnı almağanbız*: henüz hasretimizi gideremedik, *elime* ~ *boldum*: köyümü özledim, *curtuma* ~ *bolup çaşayma*: yurduma hasret kalarak yaşıyorum, ~ *etmek*: özletmek, *kesiŋe* ~ *etdiŋ*: kendini özlettin.

Tansıklamak özlemek, özlem çekmek, hasret olmak, hasret kalmak. *Eski çaşavubuznu kaçan da tansıklayma*: eski hayatımızı her zaman özlüyorum, *karnaşımı tansıklap turama*: kardeşimi özleyip duruyorum, *tansıklamay ne eteyim*: özlemeyim de ne yapayım.

Tansıklav özleme, hasret kalma, özlem duyma.

Taŋ 1. Tan yeri, şafak, seher vakti; sabah. ~ *ağarmak*: şafak sökmek, tan yeri ağarmak, ~ *ağarıp tebreğendi*: şafak sökmeye başladı, ~ *nı burnu karağanlay*: tan yeri ağarmaya başlar başlamaz, şafak sökmeye başlayınca, ~ *alası*: seherin alaca karanlığı, ~ *atmak*: şafak sökmek, seher vakti erişmek, ~ *athanlay colğa çığayık*: şafak sökünce yola çıkalım, ~ *karaldısı*: sabahın alaca karanlığı, ~ *nı süyümçüsü tav cumarık* (d): şafağın habercisi dağ keklığı, ~ *nı*

allı bıla Karaçayğa cetdik: şafak sökmeden önce Karaçay'a eriştik, ~ *athanlı*: tan yeri ağardığından beri, ~ *atar-atmaz*: şafak söker-sökmez; ~ *aşhı bolsun*: hayırlı sabahlar, sabahınız hayırlı olsun, *sav* ~ *ŋa çığığiz*: sağlıcakla sabaha erişiniz, ~ *a deri cuklamadık*: sabaha kadar uyumadık, *cuklamay* ~ *atdırdım*: uyumadan sabaha çıktım, *carık* ~ *a çığayık*: aydınlık sabaha erişelim; 2. Biraz, oldukça, bir hayli. *Tışında* ~ *kese kni süyeldik*: dışarıda bir hayli dikildik, *arı çaşçığı* ~ *ullu bolğandı*: onun oğlu oldukça büyümüş, *bıyl baçhadan* ~ *hayırlandık*: bu sene bahçeden bir hayli yararlandık, ~ *kese kni colubuz bardı*: biraz daha yolumuz var.

Taŋkı zar, gışa, perde. *Gakkını* ~ *si*: yumurtanın zarı, ~ *buz*: ince zar halinde buz.

Taŋlamak ayıklamak, ayırmak, seçmek. *Sürüvnü irahın malların taŋlağiz*: sürünün hastalıklı hayvanlarını ayıklayınız, *malnı macalın taŋladık*: hayvanların iyilerini seçtik.

Taŋlav ayıklama, seçme, ayırma.

Taŋsıv şaşma, hayret etme.

Taŋsınmak (malk.) şaşmak, hayret etmek, hayrete düşmek. *Taŋsınıp kaldım*: şaşırıp kaldım, hayrete düşüp kaldım.

Tapança tabanca, küçük piştov.

Tapçan koltuk. ~ *lağa olturup uşak etedile*: koltuklara oturup sohbet ediyorlar.

Tapdırıv buldurma; doğurtma.

Tapdırmak buldurmak; doğurtmak.

Tapha raf, tabla, tezgâh. *Baş* ~: üst raf, *kitap salınan* ~: kitap konulan raf, *savutları* ~*ğa sal*: kapları rafa koy, *bişlak* ~: peynir tablası, peynir tezgâhı, *kaçdan sora bişlak* ~ (d): güzden sonra peynir tezgâhı.

Taphan 1. Bulan. ~ *zatişi ortağa sal*: bulduğun şeyi ortaya koy; 2. Doğuran. ~ *ana*: doğuran ana, ~ *balam*: doğurduğum yavrum.

Taphır teras, taraça, dağların veya tepelerin yamaçlarında yer alan yol şeklindeki oluşumlara verilen isim. *Tav ~lada kiyikle cayıladı*: dağ teraslarında geyikler yayılıyor.

Tapka (malk.) bk. *tapha*.

Tapkır (malk) bk. *taphır*.

Taplamak dövmek, çekiçlemek. *Çalkını* ~: tırpanı çekiçlemek, *çalkılıla çalkıların taplap citi etedile*: tırpancılar tırpanlarını çekiçleyerek keskinleştiriyorlar.

Taplav dövme, çekiçle dövme, çekiçleme.

Taplavçu dövmeci, çekiçleyici.

Teplemek çiğnemek, ayak altına kalmak, ezmek. *Arbağa biçenni teplep cüklegiz*: arabaya otu çiğneyerek yükleyiniz, *col meşina colnu tepleydi*: yol makinası yolu çiğniyor, *cüzümnü teplep suvun çiğaradıla*: üzümü çiğneyip suyunu (şirasını) çıkarıyorlar, *malla sabannı tepledile*: hayvanlar tarlayı çiğnediler, *Orusya Kafkası teplep çaşaydı*: Rusya Kafkas'ı ezerek yaşamını sürdürüyor, *halknı sıyn tepleydile*: halkın onurunu çiğniyorlar, *bir birlerin teplep öltüre tebreğendile*: bir birlerini

çiğneyerek öldürmek üzereler, *sırtın tepleyme*: sırtını çiğniyorum.

Tapmak 1. Bulmak. *Madar* ~: imkân bulmak, *iş* ~: iş bulmak, *söz* ~: lâf bulmak, *sıltav* ~: bahane bulmak, *tınçlık* ~: huzur bulmak, *izlep* ~: arayıp bulmak, *avruv* ~: hastalanmak, *köl* ~: güç bulmak, manevi güç bulmak, *izlegen neni da tabadı*: arayan her şeyi bulur, *taphınçı izledim*: buluncaya kadar aradım; 2. Doğurmak. *Sabiy* ~: çocuk doğurmak, *kozu* ~: kuzu doğurmak, kuzulamak, *küçük* ~: enik doğurmak, eniklemek, *bala* ~: yavrulamak, yavru doğurmak, *gakkı* ~: yumurtlamak; 3. Keşfetmek, bulmak. *Çegetge canı col tapdım*: ormana yeni yol keşfettim, *kanserge darman* ~: kansere ilaç bulmak, *az benzin küydürürge madar* ~: az benzin yakmak için çare bulmak, *çaba barğan taba barır* (d): koşarak giden bularak gider, *taphan taban urur* (d): doğuran tekme vurur.

Tapmazlık bulunmayacak. *Başına ~nı ayağına taphansa* (d): başına bulamadığını ayağına buldun.

Tappa-taza ter temiz, pırlı pırlı.

Tapsaşar bulunca yiyen, otlakçı, parazit.

Tapsaşarlık otlakçılık, parazitlik, asalaklık.

Tapşek bk. *teşek*.

Tap-taza bk. *tappa-taza*.

Tar 1. Dar. ~ *kiyim*: dar elbise, ~ *bolmak*: dar olmak, ~ *üy*: dar ev, ~ *etmek*: dar yapmak, *könçekni asırı* ~ *etgense*: pantolonu çok dar yapmışsın, ~ *özen*: dar vadi, *keş karnında asırağan*, ~ *üyünde da*

asırar (as.): geniş karnında besleyen dar evinde de besler; 2. Zor, sıkıntı. *~ caşav*: zor hayat, *~buvun etmek* (d): iki ayağını bir pabuca sokmak, zor duruma düşürmek, zor durumda bırakmak, *caşçık kiyim al dep ~ buvun etgendi*: çocuk elbise al diye bizi zor durumda bıraktı, *kölü ~ bolmak*: içine sıkıntı girmek, *kölüm ~ bolğandı*: içime sıkıntı girdi, *~ğa tüşmek*: sıkıntıya düşmek; 3. Boğaz, dağ boğazı. *Tamak ~ı*: damak darlığı, boğaz, *avuşla tarla kardan tolğandı*: geçitler ve dağ boğazları kardan dolmuş.

Tarak tarak; dilim. *Baş~*: baş tarağı, *camçı ~*: yamçı tarağı, *cün ~*: yün tarağı, *çepken ~*: dokuma tarağı, kirit, *tarak tüp*: tarak artığı; *bal ~*: bal peteği dilimi, *harbiz ~*: karpuz dilimi; *guguruknu tarağı*: horozun ibiği, *~ ~ buruv*: tarak dişi gibi çit, *~~ tavla*: tarak dişi gibi dağlar.

Tarakbaş horoz (mec.).

Tarakçı tarak vuran, atıcı, tarayıcı, dokumayı taraklıyan.

Taraklamak tarak vurma, tarakla düzeltmek.

Taraklav tarak vurma, tarakla düzeltme.

Taraklı dişli, sivri çıkıntılı, ibikli.

Taraliv 1. Taranma; 2. Arzu duyma; 3. İleme, kendinden geçme; 4. Daralma.

Taralmak 1. Taranmak. *Çaçları artına taralğandı*: saçları arkaya taranmış; 2. Arzu duymak, içten istemek. *Saşa cüregim bek taralıpdı*: kalbim seni çok arzu ediyor, *okurğa taralğan sabiy*:

okumayı arzu eden çocuk; 3. İlemek, kendinden geçmek. *Soslan taralıp cırlaydı*: Soslan kendinden geçerek şarkı okuyor, *ol kobuznu taralıp soğadı*: o kopuzu kendinden geçerek çalıyor, *ölgenni ızından taralıp cılaydı*: ölenin arkasından inleyerek ağlıyor; 4. Taralmak, sıkıntıya düşmek. *Caşavubuz taralğandı*: yaşamımız sıkıntı içinde, *sabiyle köbeygeninde üybüz taralğandı*: çocuklar çoğalınca evimiz daraldı.

Taraltiv 1. Daraltma, sıkıntı verme; 2. Arzu duyurma, istetme; 3. İnletme.

Taraltmak 1. Daraltmak; sıkıntı vermek, sıkıntıya düşürmek. *Kiyimimi taraltırıkma*: elbisemi daraltacağım; *cüregim taralıp turadı*: kabim sıkıntı içinde, ; 2. Arzu duyurmak, istetmek. *Ol ariv kızğa cüregim bek taralıpdı*: o güzel kıza kalbim çok arzu duyuyor, *arivlağa taralğanlay ozdu ömürüm*: güzelleri arzu ederek geçti ömrüm, 3. İnletmek. *Kesin taraltıp cırlaydı*: kendini inleterek şarkı okuyor, *kobuznu taraltıp soğadı*: çalgıyı inleterek çalıyor.

Taramak 1. Taramak. *Çaçın ~*: saçını taramak, *cün ~*: tarakla yünü ditelemek, *kızçıkni çaçın taray turama*: kızcağızın saçını tarıyorum; 2. Sallamak, dalgalandırmak, savurmak. *Cel kemişleni taraydı*: yel kemişleri sallıyor, *boran karnı taraydı*: fırtına karı savuruyor; 3. Arzulamak, istemek. *Cüregim açdan taraydı*: canım yemek istiyor, açlıktan sallanıyorum, *cüregim taradı*:

acıktım, *cüregim seni taraydı:*
kalbim seni arzuluyor.
Tarav tarama; sallama, savurma;
arzulama.
Taravçu atıcı, tarayıcı, yün atıcısı.
Taravuz dar ağızlı, ağız dar. ~ *şişe:*
dar ağızlı şişe.
Tarbuven sıkışık durum, darboğaz,
güç durum. ~*na tıymak:* güç
duruma sokmak, ~*na tüşmek:*
sıkışık duruma düşmek, ~*na*
tüşürmek: sıkıştırmak, iki ayağını
bir pabuca sokturmak, *üy de arba*
da alabız dep ~na tüşgenbiz: ev de
araba da alacağız diye iki ayağımızı
bir pabuca soktuk, *ol bizni ~na*
tıyp turadı: o bizi güç duruma
sokup duruyor.
Tarh (mat.) çıkarma işlemi. *Törtten*
ekini ~ etser: dörtten ikiyi
çıkarırsan.
Tarh-turh bir nida ifadesi. ~
tavuşla keledi: tark-turk sesleri
geliyor.
Tarı darı. ~ *bürtük:* darı tohumu, ~
elek: darı eleği, ~ *kebeksiz bolmaz*
(as.): darı kepeksiz olmaz, *tavuk*
tüşü ~ bürtük (d): tavuğun rüyası
darı tanesi.
Tarığiv şikâyet etme, sızlanma, dert
yanma.
Tarığivçu şikâyetçi, sızlanıcı,
mızımız, hep kendi derdinden
konuşan.
Tarığivlu şikâyetimiz zahmetli,
üzüntü verici, sıkıntılı, acıklı.
Soslanni ~ çaşavu bardı: Soslan'ın
sıkıntılı bir hayatı var, ~ *cır aytadı:*
acıklı şarkı söylüyor, ağıt söylüyor,
~ *cır:* ağıt, mersiye.
Tarığivluk şikâyeti mucip, üzüntü
verici, acı verici.

Tarığivluluk bk. *tarığivluk.*
Tarığivsuz zahmetsiz, üzüntüsüz,
sıkıntısız, şikâyetsiz. *Ol ~ çaşaydı:*
o sıkıntısız yaşıyor.
Tarığivsuzluk zahmetsizlik,
şikâyetsizlik, üzüntüsüzlük.
Tarıkmak şikâyet etmek,
sızlanmak, dert yanmak. *Satanay*
erini katılığından tarığıp cıladı:
Satanay kocasının sertliğinden
sızlanarak ağladı, *tamadadan*
tarığıp turğanni koy da işini et:
amirinden şikâyet edip durma da
işini yap, *polisge ~:* polise
şikâyette bulunmak, *biyağı tarığıp*
tebredi: her zamanki yine dert
yanmaya başladı.
Tarılı ambarında darısı olan, darısı
olan. ~ *üynü tavuğu kozlavçu*
bolur (d): darısı bol olan evin
tavuğu çok yumurtlar.
Tarımak işlemek, imar etmek,
yararlı hale getirmek. *Cer ~:*
toprağı işlemek, *sabanni kereklişiça*
tarımasağ hans küçler de koyar:
tarlayı gerektiği şekilde imar
etmezsen ot bağlayı verir, "*Lay-lay*
a laybala lay tarısın-Anasını
kıyınların balaçığı kaytarsın"
(Ninniden bir beyit): Ninni ninni
yavrum ninni yarasın-Annesinin
emeklerini yavrucuğu boşa
çıkarmasın.
Tarıv işleme, imar etme, yararlı hale
getirme.
Tarıh tarih. *Mızı ulu İsmail Karaçay-*
Malkarnı ~in cazğandı: Mızı ulu
İsmail Karaçay-Malkar'ın tarihini
yazmıştır.
Tarıhçi tarihçi. ~ *Mızı ulu İsmail:*
tarihçi Mızı ulu İsmail.

Tarikat tarikat, yol. ~ *ahlula*: tarikat mensupları, ~ *tamada*: tarikat şeyhi.

Tarikatçı tarikata bağlı, tarikat ehli.

Tark bir ünlem ifadesi. ~ *dep uşkok atıldı*: tark diye silah atıldı.

Tarkayıv azalma, eksilme, tükenme, kuruma.

Tarkaymak azalmak, eksilmek, tükenmek, kurumak, durmak. *İnekni sütü tarkaya tebreğendi*: ineğin sütü azalmaya başlamış, *caz kelse suvubuz tarkayadı*: yaz gelince suyumuz azalıyor, *halkıbizni adam sanı tarkaymazğa kerekdi*: halkımızın nüfusunun eksilmemesi gerekir, *mirzevübüz tarkayıp baradı*: unumuz tükenmeye başladı, *Kobanni suvu tarkaymaz*: Kuban'ın suyu kurumaz, *adam kart bola tebrese küçü da tarkayadı*: insan yaşlanmaya başlarsa gücü de zayıflıyor.

Tarkaymazlık azalmayacak, eksilmeyecek, kesilmeyecek, kurumayacak. ~ *baylık*: eksilmeyecek zenginlik, ~ *tin küç*: azalmayacak manevi güç.

Tar-kör zar zor, sıkı mıkı.

Tark-turk bir nida ifadesi, tak-tuk. ~ *tavuşla kelidi*: tak tuk sesleri geliyor, *Soslan çurukların ~ tavuş ettire baradı*: Soslan ayakkabılarına tak tuk sesleri çıkarttırarak gidiyor.

Tarlav tarla, ekilip biçilen yer. *Buday ~*: buğday tarlası, *biçen ~*: otluk alan, çayırılık.

Tarlık 1. Darlık. *Cer ~*: yer darlığı, *üyübüz ~ etedi*: evimiz darlık yapıyor, *sol çuruğumu ~ ayağımı cara etdi*: sol ayakkabımın darlığı

ayağımı yara etti, *col ~ etedi*: yol darlık yapıyor, yol dar geliyor; 2. Sıkıntı, yetersizlik. ~ *içinde çaşaybız*: sıkıntı içinde yaşıyoruz, *mirzev ~*, *aşarık ~ barı belibizni bükğendi*: hububat yetersizliği, yiyecek yetersizliği belimizi büktü.

Tars bir nida ifadesi, tars, tırs.

Cüregim ~ dep carıldı (d): yereğim tırs diye yarıldı, ~ *dep atılsañ da kellik tülme*: tars diye patlasan da gelmeyeceğim.

Tartar (zoo.) çulluk. *Haram ~*: hilekâr çulluk, su çulluğu, ~ *tarğa kaçır* (d): çulluk dar yere kaçır.

Tartarık içecek, içki. ~ *zat barmıdı*: içecek şey var mı?

Tarthan çeken, asılan. ~ *ocak*: çeken baca, ~ *küç*: çeken güç, ~ *adam*: taşıyan adam.

Tarthı bağ, sıkma kayışı. *At cerni ~ sı*: eyerin sıkma kayışı.

Tarthıç alkolik, ispirotocu. *Soslan ~ bolup boşağandı*: Soslan alkolik olmuş.

Tartık çekik, eğri. ~ *köz*: çekik gözlü, ~ *avuz*: eğri ağızlı, ~ *erin*: çekik dudaklı, eğri dudaklı..

Tartıklık çekiklik. *Közünü ~ı bek belgilidi*: gözünün çekikliği çok belli.

Tartınç utanç, sıkılma, çekinme. *Etgen işiñ artıda ~ bolmasın*: yaptığın iş sonradan utanç olmasın.

Tartınçak utangaç, sıkılğan, çekingen, mahçup. ~ *adam*: çekingen adam, ~ *sabiy*: utangaç çocuk, ~ *ülüşsüz kalır* (d): çekingen ülüşsüz kalır.

Tartınçaklık utangaçlık, çekingenlik, sıkılğanlık, mahçubiyet.

Tartıv 1. Çekinme, sıklıma, utanma; 2. Kasılma, çekilme, kıramp girme.

Tartınmak 1.Çekinmek, sıklılmak, utanmak. *İçkeri kirirge tartınıp turadı:* içeri girmeye çekinip duruyor, *neçün alay tartınasa:* niçin öyle sıklılıyorsun, *adam kuru da tartınmazğa kerekdi:* insanın her zaman çekinmemesi gerekir, *kartlıdan tartındım:* yaşlılardan çekindim. 2. Çekmek, kasılmak, kıramp girmek. *Bazık butum tartındı:* uyluğum kasıldı, *butum tartınırğa öçdü:* bacağıma kıramp girmeye alıştı, *butum tartınsa canıma cetedı:* bacağıma kıramp girerse canım çok acıyor.

Tartış gergin. *Alanı araları ~dı:* onların araları gergindir.

Tartışv çekişme, içki içişme, çekme yarışı yapma, tartışma.

Tartışlık gerginlik. *~ cürütmegiz:* gerginlik çıkarmayınız.

Tartışmak 1.Çekişmek, çekme yarışı yapmak. *Eki kavum bolup cip tartışadıla:* iki grup olup halat çekişiyorlar; 2.İçki yarışı yapmak. *Olturup arakı tartışadıla:* oturup içki yarışı yapıyorlar; 3. Münakaşa etmek, tartışmak (az kullanılır). *Bir birleri bila kelişmey tartışadıla:* bir birleriyle anlaşamıyarak tartışıyorlar.

Tartıv I çekme, asılma, akşetme, sallama, çekme, içme.

Tartıv II hava, oyun havası. *Tüz ~:* düz hava, *kışha ~:* hareketli hava, *Tegey ~:* Oset havası, *Abaza ~:* Abaza havası, *tepsev ~:* oyun havası.

Tartıvçu 1.çekici, içici; 2. *~ almaş* (gr): iyelik zamiri.

Tartıvuk içkici, çekici, içici.

Tartıvukluk içkicilik, içicilik, çekicilik.

Tartma uçkur. *Könçegirji ~sın katı bayla:* şalvarının uçkurunu sıkı bağla.

Tartmak 1.Çekmek, asılmak. *Alğa ~:* öne çekmek, *artha ~:* arkaya çekmek, geri kalmak, *atnı adejge alıp ~:* atı yedeğe alıp çekmek, *tartıp buvdurmak:* çekip sıktırmak, *eşikni tarta bar:* kapıyı çek de git, *cabıvnu tart:* perdeyi çek, *tütünnü içine igi tartadı:* sigarayı içine iyice çekiyor, *belinden tut da tart:* belinden tut da asıl, *sabiyni kulağından tartdı:* çocuğun kulağından çekti, *minçak tartadı:* tespih çekiyor, *sadak ~:* ok çekmek, *tartıp tışına çığardı:* çekip dışarı çıkardı, *kalak ~:* kürek çekmek, *başın koy da ayağından tart:* başını bırak da ayağından asıl, *kese canına ~:* kendi tarafına çekmek, *budaynı miltanı 4 kilo tartadı:* buğdayın yarım şiniği 4 kilo çekiyor, *sız ~:* çizgi çekmek, *et ~:* et çekmek, *tirmen ~:* değirmende çekmek; 2. Sallamak, akşetmek. *Sıbirthı bila ~:* kamçıyla akşetmek, kamçı sallamak, *cayaklarına eki tartsam körürse:* yanaklarına iki (şaplak) akşedersen görürsün, *çalkı ~:* tırpan sallamak; 3. Çekmek. *Kozudan ese tokluğa tartadı:* kuzudan ziyade tokluya çekiyor, *anasından ese atasına bek tartadı:* anasındansa babasına daha çok çekiyor, *cüregim tartmaydı:* içim çekmiyor; 3.

Taşımak. *Üynü cügün ol tartadı:* evin yükünü o taşıyor; *cer kesine tartadı:* toprak kendine çekiyor, *tarthan da ögüz, tayak tiygen de öğüz* (d): çeken de öküz, sopa yiyen de öküz. 4. Çekmek, içmek. *Aşham sayın araki tartadı:* her akşam rakı içiyor.

Tartmış çekmiş, benzemiş.

Tart-soz çekme zorlama. *~ ~ ete keltirdile:* çekmeyle zorlamayla getirdiler.

Tas kayıp, yitik, kaybolmuş. *~ açha:* kayıp para, *~ etmek:* kaybetmek, yitirmek, yoketmek, *közlüğümü ~ etgenme:* gözlüğümü kaybettim, *~ bolmak:* kaybolmak, *Soslanni atı ~ bolğandı:* Soslan'ın atı kaybolmuş, *kayrı ~ bolduñ:* nereye kaybolduñ, *seni cer cüzünden ~ eterme:* seni yeryüzünden yok ederim, *anı uruşda ~ bolğan haparı kelgen edi:* onun savaşta kaybolduğu haberi gelmişti, *Allah kıyınıñı ~ etmesin:* Allah emeğini yok etmesin, *~ bolğan bıçakñı sabı altın* (d): kaybolan pıçağın sapı altın olurmuş.

Tasha (malk.) bk. *tahsa*.

Tashaçı (malk.) bk. *tahsaçı*

Tashaçı ispiyoncu, casus. *Orusyanı ~ları içibizde çaşaydıla:* Rusya'nın casusları içimizde yaşıyorlar, *anı işi ~dı:* onun görevi ispiyonculuktur.

Tashaçılık (malk.) bk. *tahsaçılık*.

Tashaçılık ispiyonculuk, casusluk.

Taşalamak (malk.) bk. *tahsalamak*.

Taşalamak sırn öğrenmek, sırn bilmek.

Taşalav (malk.) bk. *tahsalav*.

Taşalav sırn öğrenme, sırn bilme.

Taslık kaybolmuşluk, yitiklik.

Tasma boyun halkası, tasma. *~ cantav:* tasma kayışı.

Tasmalamak tasma vurmak, tasma koymak. *İtni boynuna sincir ~ salınğandı:* köpeğin boynuna zincir tasma vurulmuş.

Tasmalav tasma koyma, tasma vurma.

Tasmalı tasmalı, boynunda halkası olan.

Taş taş. *Soslan ~:* granit taşı, *kısır ~:* masif taş, sert taş, *cumuşak ~:* yumuşak taş, *suv ~:* kaldırım taşı, yolun su-çamur olmasını önleyen taş anlamına, *kol~:* gülle gibi atılan taş, el taşı, *buz~ bolmak:* buz gibi donmak, *ayaklarım buz~ boldula:* ayaklarım buz gibi dondular, *~ töşev:* taş döşeme, *~ üy:* kâgir ev, *ak~:* kuvars, *mermer ~:* mermer taşı, *baş ~:* mezar taşı, mezarın başına konulan taş, *tirmen ~:* değirmen taşı, *kabır ~:* mezar taşı, *sın~:* mezar taşı, *hırşı ~:* bile taşı, *çokurak ~:* deniz kabuğu, dere zeminindeki çakıllar arasında bulunan kabuk, *~ dordan:* taşlık (kuşlarda), *~ tük= ~ gabu:* taş yosunu, *~nı kışsa suvun çığarrı zamanıdı* (d): taşı sıkarsa suyunu çıkaracak zamanı, *~maka:* kaplumbağa, *~ atıv:* taş atma, *~ üsünde ~ koymazça:* taş üstünde taş bırakmamışçasına, *saña ~ cavsun:* sana taş yağsın, *~ha karav:* 40 tane taşçığı kullanarak fala bakma adeti, *taş falına bakma, ~ carırlay sözle:* taşı yaracak sözler, *~nı atabilmegen başına urur* (as.): taşı atmasını bilmeyen kendi kafasına vurur, *~ bıla*

urğannı aş bıla ur (as.): taşla vurani aşla vur, *~nı ~ha urğança söleşdi* (d): taşı taşla vururcasına konuştu, *~ha karağan*: taş falına bakan, *~ aythan kerti ese...* (d): taş falının dediği doğru ise... , *~ha karağan burunçu mecus adetledendi*: taş falına bakma, eski mecusi adetlerdendir.

Taşa gizli, saklı. *~rı kişige bildirme*: gizli (şeyini) kimseye bildirme, *~ cer*: gizli yer, kimsenin göremeyeceği yer, *~ğa bukmak*: gizli yere saklanmak, *~ eşik*: gizli kapı, *kanundan ~*: kanundan gizli, *~ sözüm bardı*: gizli sözüm var, *~ oy*: gizli oy, *~ çöp atıv*: gizli oy atma, *~ cürügen turu kozlar* (as.): gizli ilişkide bulunan açıkta doğurur.

Taşak husye, taşak.

Taşalık gizlilik, saklılık.

Taşalmak bk. *taşaymak*.

Taşatın gizli olarak, saklı olarak, gizli taraftan, saklı tarafından. *Keçe ~ kel*: gece gizli taraftan gel, gece gizli olarak gel, *~ hapar aytdı*: gizli olarak haber verdi.

Taşayiv kaybolma, gözden uzaklaşma, batma.

Taşaymak kaybolmak, gözden uzaklaşmak, görünmez hale gelmek, batmak. *Közden taşaydıla*: gözden uzaklaştılar, gözden kayboldular, *suvğa taşayıp getdi*: suda kaybalup gitti, suya battı, *kün tav artına taşaydı*: güneş dağ ardına kayboldu, *arıktan közleri içine taşayğandı*: zayıflıktan gözleri içine batmış.

Taşceymez bir ağaç ismi, taş yemez.

Taşcürek taş yürekli, katı kalbli. *~ adam*: katı yürekli adam, kalbi taşlaşmış adam.

Taşcüreklik kalbi taşlaşmışlık, taş yüreklilik.

Taşçı 1. Taş ustası. *~ğa sintaş etdiredi*: taşçıya mezartaşı yaptırıyor. 2. Taş falına bakan kimse, taş falcısı.

Taşçılık taş ustalığı, taş yontmacılığı.

Taşımak taşımak, çekmek, nakletmek. *Arba bıla ~*: araba ile taşımak, *sırtı bıla ~*: sırtı ile çekmek, *otun ~*: odun çekmek, *taşıp boşamak*: taşıyıp bitirmek.

Taşıv taşıma, çekme, nakletme.

Taşıvçu taşıyıcı, çekici, götürücü, nakledici.

Taşıvul çekme, taşıma, nakletme.

Taşkömür taş kömürü, maden kömürü.

Taşlamak atmak, fırlatmak, düşürmek, bırakmak, kaybetmek, terketmek. *Suv, ölgen çabakrı cağağa taşladı*: su ölü balığı kıyıya attı, *Cılan terisin taşlağandı*: yılan derisini atmış, *iyneğibiz bügeçe taşlağandı*: ineğimiz bu gece çürüklemiş, ineğimiz bu gece bızasını düşürmüş, *es ~*: şuurunu kaybetmek, bayılmak, *Soslan aklın taşlağandı*: Soslan aklını kaybetmiş, *atamı üyün, mülkün taşladım*: babamın evini mülkünü bıraktım, babamın evini mülkünü terkettim, *eki cıldan beri tütünnü taşlap turama*: iki yıldan beri sigarayı bırakıp duruyorum, *tük ~*: tüy atmak.

Taşlav atma, düşürme, bırakma, kaybetme.

Taşlı taşlı. ~ *cerle*: taşlı araziler.

Taşlılık taşlılık, taşlı oluş. *Sabannı ~ı bizni erikdirdi*: tarlanın taşlılığı bizi usandırdı.

Taşsınıv aksama, hafifçe topallama. *Atını ~u iyi bolmadı*: atın topallaması geçmedi.

Taşsınmak hafifçe topallamak, aksamak. *İyneke taşsınadı*: inek aksıyor.

Taştaban taş dabanlı, sağlam, dayanıklı. ~ *baytal*: sağlam kısarak, *ol ~nı biridi*: o dayanıklı birisidir.

Tâ-tâ deh deh.

Tatah dost, samimi, ahbap. *Biz bir da ~bız*:

biz çok iyi dostuz, ~ *bolmak*: dost olmak, ahbap olmak, ~ *etmek*: dost yapmak, ahbap yapmak.

Tatahlaşiv dostlaşma, ahbaplaşma.

Tatahlaşmak dostlaşmak, ahbaplaşmak.

Tatahlık dostluk, ahbaplık, samimiyet.

Tatar Tatar, Tatar halkına mensup, ~ *til*: Tatar dili.

Tatarça tatarca. ~ *bıla karaçayça bir birine uşaydı*: tatarca ile karaçayca bir birine benziyor.

Tatarlı Tatar, Tatar halkına mensup.

Tatdıriv tattırma, tadına baktırma.

Tatdırmak tattırmak, tadına baktırmak. *Caşırja bazar hantrı tatdırma, kızırjı el üyünde catdırma* (as): oğlunu pazar yemeğini tattırma, kızını el evinde yatırma.

Tathan tadan, tat alan. ~ *ırjı tökgün*: aldığı tat burnundan gelsin, *duniya tatıvnu ~*: dünyanın tadını tadan.

Tatım 1. Gıda değeri, besleme derecesi. *Bu uşhuvurnu ~ı azdı*: bu yemeğin gıda değeri azdır, *şekerni ~ı*: şekerin kalori değeri; 2. Yemek. *Ertden ~*: sabah yemeği, *künorta ~*: öğle yemeği.

Tatımak kâfi gelmek, yetmek, yetişmek, yeterli olmak. *Şorpanı tuzu tatığandı*: çorbanın tuzu kâfi gelmiş, *şayrı şekeri tatımağandı*: çayın şekeri yeterli değil, *üdegisi köp bolğanı sebepli urunğanı tatımaydı*: ailesi kalabalık olduğu için kazancı kâfi gelmiyor; 2. Dokunmak, tesir etmek, etkilemek. *Avruğanı tatıp üyden çığalmay tebregendi*: hastalığı etkilediği için evden çıkamamaya başladı, *atha köp minsem tatıydı*: ata çok binersem dokunuyor, *bek issi cüregime tatıydı*: çok sıcak kalbime dokunuyor, *içkeni tatığan bolurmu*: içtiği dokunmuş olmalı, *meşe suvuk tatığandı*: bana soğuk dokunmuş.

Tatımlı gıda değeri olan, gıdalı. ~ *aşarık*: gıda değeri olan yiyecek, *çüğündür, gırcın, gardoş d.b.* ~ *aşarıkladıla*: pancar, ekme, patates vs. gıda değeri olan yiyeceklerdir.

Tatımlılık gıdalılık. *Kudorunu ~ı kalaydı*: fasülyenin gıdalılığı nasıl?

Tatımsız gıdasız, gıda değeri zayıf, gıda değeri olmayan. *Hans aşarıkla ~dıla*: sebze yiyeceklerin gıda değeri zayıftır.

Tatımsızlık gıdasızlık, gıda değeri olmamışlık.

Tatıran (bot.) hardal. ~ *orun*: hardal konulan kap, hardallık.

Tatırça yetecek kadar, dokunacak gibi, etkileyecek şekilde. ~ *onov eteyik*: yeterli olacak şekilde karar verelim, *suvuk ~dı*: soğuk dokunacak gibi.

Tativ tatma, tadına bakma, tat. ~ *una bir karayım*: tadına bir bakayım, ~ *u igidi*: tadı iyi, ~ *u kuruğan tatıvsuz*: tadı kuruyasaca tatsız! *Duniyanı ~u kalmağandı*: dünyanın tadı kalmamış, *sant ~ etgendi*: nahoş bir tadı var.

Tativlu tadı iyi, tatlı, lezzetli, iyi, güzel. ~ *hant*: lezzetli yemek, ~ *iş*: iyi iş, *arabız bek ~du*: aramız çok iyidir.

Tativluluk tatlılık, lezzetlilik, iyilik, güzellik.

Tatıvsuz tatsız, lezzetsiz, nahoş, fena. *Uşhuvuruş bek ~du*: yemeğin çok lezzetsiz, *avruğanña bal da ~ keledi*: hastaya bal bile tatsız gelir, *arabız ~du*: aramız fena.

Tatıvsuzluk tatsızlık, lezzetsizlik. *Arada ~ çıkğandı*: arada tatsızlık çıkmış.

Tatlı tatlı, şekerli, lezzetli, güzel, hoş. ~ *cuku*: tatlı uyku, ~ *sağışla*: tatlı hayaller, ~ *aşarık*: tatlı gıda, ~ *şorpa*: lezzetli çorba, ~ *tüş*: güzel rüya, tatlı rüya, ~ *til*: tatlı dil, ~ *uşak*: hoş sohbet, *bir birimiz bila bek ~ çaşaybız*: bir birimizle çok tatlı yaşıyoruz, ~ *işarmak*: hoş gülümsemek, ~ *söz cılanı* *teşiginden çıkğırır* (as): tatlı söz yılanı deliğinden çıkarır, ~ *tilli kozu eki ananı emer* (as.): tatlı dilli kuzu iki ananın sütünü emer.

Tatlıvuz tatlı dilli. ~ *tışıriv*: tatlı dilli kadın.

Tatlıcı tatlı gıdaları seven, tatlıcı, tatlı imalatçısı.

Tatlıkarın tatlı gıdalara düşkün olan.

Tatlılanıv tatlı hale gelme, tatlılaşma.

Tatlılanmak tatlı hale gelmek, tatlılaşmak.

Tatlılık tatlılık, lezzetlilik, hoşluk, iyilik, güzellik.

Tatlıtamak ağızının tadına düşkün, tatlı gıdalara düşkün.

Tatmak tatmak, tadına bakmak .

Ne aş ne suv tatarğa unamaydı: ne suyun ne yemeğin tadına bakmak istemiyor, *tativun bir tat*: tadını bir tat.

Tav dağ. *Sıncır ~la*: sıra dağlar, ~ *arti*: dağın arkası, ~ *başla*: dağların tepeleri, ~ *calpakla*: dağ yaylaları, dağ yazlıkları, ~ *ce tekle*: dağların kolları, ~ *col*: dağ yolu, ~ *etekle*: dağ etekleri, ~ *elle*: dağ köyleri, ~ *özenle*: dağ vadileri, ~ *töppe*: dağ zirvesi; " *Bela bela, bela at-beli iniçge talğır at-~ğa minse talmaz at-~dan ketse ölmez at* (bilm.): bela bela, bela at-beli ince boz at-dağa çıksa yorulmaz at-dağdan düşse ölmez at [**karınca**]; *Tav kumuk*: avarlı, Avar halkına mensup, ~ *kumuklu*: avarlı, ~ *teke*: erkek dağ keçisi, ~ *til*: dağlıca, dağlı dili, karaçay-malkarca, ~ *çuvutlu*: dağ yahudisi; ~ *artında acir kişney edi da*, ~ *allında baytalla taşlay edile* (d): dağ ardında aygır kişneyince, dağ önündeki kısraklar taylarını düşürmüş, ~ *nu bereketi garasuv*

(d): dağın bereketi kaynak suyu, ~ *bıla tavlu-can bıla tönek* (d): dağ ile dağlı- can ile beden, ~*nu mahta da tüzünü al* (as.): dağı öv de ovayı seç, ~ *tavlunu tıbirı*: dağ dağlının evi, dağ dağlının ocağı.

Tava (malk.) bk. *taba*.

Tavat (malk.) dokuma tezgâhı.

Tavay ayı avcısı (unutulmuş bir kelime).

Tavça dağca, dağlı gibi, dağ diliyle.

Tavda turğan ~ çaşarğa kerekdi: dağda oturan dağlı gibi yaşamalı, ~ *söleşebileme*: dağca (malkarca) konuşmasını biliyorum.

Tavke masalarda geçen kel kafalı, kötü kalpli cadı. "*Han bıçağın bileydi- Han bıçağın bileydi- Çıgır ~ kara kozucuğumu- Kes dep tileydi*" : Han bıçağını biliyor-Han bıçağını biliyor-Çıgır Tavke kara kuzucuğumu- Kes diye Han'a yalvarıyor (masalda geçen bir ifade).

Tavkel 1. Cesur, gözüpek, yürekli; ~ *söz*: cesur söz, ~ *ulan*: yürekli oğlan, ~ *bir ölür, arsar miñ ölür* (as.): cesur bir ölür, korkak bin ölür, ~ *cuvap etdi*: cesur cevap verdi; 2. Azimli, kararlı, kesin, kat'i. ~ *etmek*: karar vermek, ~ *bolmak*: azimli olmak, kararlı olmak, *cüregim ~ etmeydi*: kalbim karar veremiyor, ~ *eserj turma da kel*: karar verdiysen, durma da gel, *barıbiz ~ bolduk*: hepimiz karar verdik, ~ *işin ceñil bitdirir* (as.): azimli olan işini tez bitirir, ~ *kuru kalmaz* (d): kararlı olan boş dönmez, ~ *tavdan avar* (d): azimli olan dağı aşar.

Tavkellemek cüret etmek, cesaret etmek; kesin karar vermek, azimli olmak.

Tavkellenme cüretlenme, cesaretlenme; kesin kararlı olma, azmetme.

Tavkellenmek cesaretlenmek, cüretlenmek; karar vermek, azmetmek, kesin kararlı olmak.

Tavkellev cüret etme, cesaret etme; azimli olma, kararlı olma.

Tavkelli yürekli, korkusuz; kararlı, azimli, kesin karar vermiş.

Tavkellik yüreklilik, cesurluk; azimlilik, kararlılık.

Tavkelsiz cesaretsiz, korkak; kararsız, müşkülpesent.

Tavkelsizlik cesaretsizlik, korkaklık; kararsızlık, müşkülpesentlik.

Tavlu dağlı, dağda yaşayan, malkarlılara ruslar tarafından verilen isim. ~ *cerle*: dağlık yerler, ~ *tişiriv*: dağlı kadın, ~*nu teğenesi tavda, gırcınlığı tüzde* (d): dağlının hamur teknesi dağda, ekmeçlik unu ovada (d).

Tavruh masal, eski hikâye, efsane. *Sabiy ~la*: çocuk masalları, *Nart ~la*: Nart efsaneleri, *Burunju Karaçay-Malkar tavruhla*: kadim Karaçay-Malkar masalları. ~*ğa kalmaz* (d): başı hikâyeye kalmak, hikâye şeklinde anlatılmak.

Tavruhçu masalçı, hikâye anlatıcı, masal anlatıcı.

Tavruhdaca masaldaki gibi. ~ *hapar aytdırj*: masaldaki gibi haber anlattın.

Tavruhlamak hikâye etmek, masal uydurmak, savurmak.

Tavruhlav hikâye etme, masal uydurma.

Tavruhluk masal şeklinde, hikâye şeklinde. ~ *bolmak*: hikâye edilecek şekilde dile düşmek, masal konusu olmak, hikâye konusu olmak.

Tavuk tavuk. *Gurt* ~: gurk tavuğu, *töppeli* ~: tepeli tavuk, *kozlağan tavuk*: yumurtlayan tavuk, *çubar* ~: kırçıl alacalı tavuk, *tüklayak* ~: paçalı tavuk, ~*orun*: kümes, ~ *tük*: tavuk tüyü, *ağaç kakğan* ~: ağaçkakan kuşu, *caz*~: yaban tavuğu, *toy*, *cumarık* ~: keklik, *kırım* ~: hindi, *gulü*, *Istanpul* ~: babahindi, *çın* ~: yaban horozu, *cünçe tüşgen* ~*ça* (d): yüne dolaşmış tavuk gibi, *tüklayak* ~*ça* (d): paçalı tavuk gibi, ~ *kıçırğınçı* (d): horoz ötünceye kadar, ~ *kıçırmasa da tañ atar* (as.): horoz ötmese de şafak söker, ~ *sürüvge guguruk kerek* (d): tavuk sürüsüne horoz gerek.

Tavukayak (bot.)tavuk ayaklı, bir bitki adı.

Tavukçu tavukçu, tavuk yetiştiricisi.

Tavukçuluk tavukçuluk, tavuk yetiştiriciliği.

Tavusmak bitirmek, tüketmek, sona erdirmek, sonlandırmak. *Ol miyik okuvnu tavusğandı*: o yüksek tahsili bitirdi, *atadan kalğın malın tavusdu*: babadan kalan malını tüketti.

Tavusulmak bitmek, tükenmek, sona ermek. *Açham tavusuldu*: param tükendi, *unubuz tavusulup baradı*: unumuz bitmek üzere, *küz işibiz tavusuldu*: güz işimiz sona erdi, *avruğan kart tavusulup baradı*: hasta ihtiyar tükenip

gidiyor, *iş tavusulmaz ömür tavusulur*: iş bitmez ömür biter.

Tavusuluv bitme, tükenme, sona erme.

Tavusum bitim, tükenim, sona erim.

Tavusuv bitirme, tüketme, sonlandırma.

Tavuş ses, gürültü. *Ayak* ~: ayak sesi, *guguruk* ~: horoz sesi, *sabiy* ~*la*: çocuk sesleri, *davurbaz* ~: davul sesi, *kobuz* ~: mızık sesi, *cel* ~: rüzgâr sesi, *çibin* ~: sinek sesi, *kaya kayıthan / zañırdağan* ~: kaya yankısı, kayalarda yankılanan ses, *soluğan* ~: nefes sesi, *suv* ~: su sesi, *tirmen* ~: değirmen sesi, *hars* ~: el çırpma sesi, alkış sesi, *uşkok* ~: tüfek sesi, *şibila* ~: yıldırım sesi, *şıbirdağan* ~: fısıltı sesi, ~ *tolkunla*: ses dalgaları, ~ *etmek*: seslenmek, ~ *etme*: ses çıkarma, gürültü etme, *açık* ~*la*: açık sesliler, ünlüler, *kısık / tunakı* ~*la*: ünsüzler, " ~ *etmey söleşgen, adamlığa akıl üretgen*" (bilm.): ses etmeden konuşan, insanlara akıl öğreten [*kitap*], *atılıvçu* ~: patlayıcı ses, *erinli* ~: dudak seslisi, *sıptırılıvçu* ~: sızıcı ses, ~ *eniklev*: ses taklidi, *bazık* ~: kalın ses, ~*undan tanıdım*: sesinden tanıdım, ~ *cayaçıkla*: ses telleri, *ol canından adam* ~ *keledi*: o taraftan insan sesleri geliyor, *motur tavuş bezdirdi*: motor gürültüsü bezdirdi, *kıçırık* ~: çığlık sesi, ~*uñu tıy*: sesini tut.

Tavuşlu sesli, ötümlü, gürültülü. *Nazik* ~ *adam*: ince sesli adam, *igi* ~ *kobuz*: iyi ötümlü (ses veren)

mızıka, *bek ~ meşina*: çok gürültülü makina.

Tavuşluk harika, mükemmel, ses getirecek şekilde, tanınmış, şöhretli. *~ bir iş bacarğansız*: mükemmel bir iş becermişsiniz, *Kafkasları ~ arıvluğun körgeçemisiz*: Kafkasların harika güzelliğini gördünüz mü? *~ cazıvçu*: meşhur yazar, *~ bir atı bardı*: şahane bir atı var.

Tavuşluluk selilik, ötümlülük, gürültülülük.

Tavuşsuz sessiz, gürültüsüz. *~ olturuğuz*: sessiz oturunuz, *~ işlegen meşina*: gürültüsüz çalışan makina.

Tavuşsuz-tüyüşsüz sessiz-sedasız, kavgasız-gürültüsüz. *~~ çaşaydıla*: kavgasız-gürültüsüz yaşıyorlar.

Tavuş-tüyüş kavga-gürültü, ses-seda. *~~ etmey oynağız*: kavga gürültü yapmadan oynayınız, *~~ çokdu*: ses-seda yok.

Tay tay, at yavrusu. *Cıllık ~*: bir yaşına basmış tay, *marka ~*: süt tay, *hora ~*: cins tay, hara tay, *~tay, kulan ~, tarpan ~*: efsanelerde ve destanlarda geçen cins atların taylarına verilen isimler, *~nı asırasa at bolur* (as.): taya bakarsan at olur, *~ asıramağan atha minmez* (as.): tay beslemeyen ata binmez.

Tayak sopa, deynek, dayak. *Guloç ~*: baston, *çum ~*: kızılık sopası, *emen ~*: meşe deyneği, *buzov kakğan ~*: inek sağma sırasında buzanın ön ayaklarına hafifçe vurarak onu memeden uzaklaştırmak için kullanılan yumuşak sopa, *temir ~*: demir

sopası, *seçe ~ kerekdi*: sana sopa lâzım, *ururğa ~ın költürdü*: vurmak için sopasını kaldırdı, *~ tiyirmek*: sopayı dokundurmak, *kün ~*: güneş ışını, huzme, *~ çağur*: sert yağmur, *~dan atlağısız* (d): yere uzatılmış sopanın üzerinden atlayamayacak derecede halsiz, bitkin, *~ túbünde ösgendi*: sopa altında büyümüş, *~ğı uzun meni türtedi, ayağı kir meçe sürtedi* (d): sopası uzun bana dürtüyor, ayağı pis bende siliyor.

Tayakçı oğul, erkek evlat (folklorik ifade). "Al taphanı ~ bolsun-Ekinçi taphanı tarakçı bolsun" : İlk doğurduğu oğlan olsun-İkinci doğurduğu kız olsun.

Tayakçık çomak, küçük değnek. *Davurbaz ~*: davul veya darbuka değneği.

Tayaklamak sopalamak, sopayla vurmak (nadir kullanılır).

Tayaklav sopalama, sopa vurma.

Tayaklı sopalı, değnekli. *Kolu ~*: eli sopalı.

Tayamak dayamak, yaslamak, dokundurmak. *Sirtın atasına tayağandı da künü igidi*: sırtını babasına dayadığı için durumu iyidir, *tayaknı kabırğağa taya*: sopayı duvara daya, *guloçun karnıma tayadı*: bostonunun ucunu karnıma dokundurdu, *başını meçe taya*: başını bana yasla.

Tayanç dayanak, istinat. *Anı çaşağan bizge ulla ~dı*: onun yaşaması bize büyük dayanaktır, *~bız oldu*: dayanağımız odur.

Tayançak arkalık, sırt dayama yeri, korkuluk, koltuk yastığı, koltuk değneği, dayanak, istinat.

Tapcannı ~ı: koltuğun arkalığı,
köpürnü ~ı: köprünün korkuluğu,
~ğa tayana olturadı: koltuk
yastığına yaslanarak oturuyor,
~larına tayana baradı: koltuk
değneklerine yaslanarak yürüyor,
atası ölgerinde ~ı kalmadı: babası
ölünce dayanağı kalmadı, *bir
birigizge ~ boluğuz:* bir birinize
dayanak olunuz.

Tayanıv yaslanma, dayanma,
uzanma.

Tayanmak yaslanmak, dayanmak,
tahammül etmek, uzanmak, uzanıp
yatmak. *Kabırğağa tayanıp turadı:*
duvara yaslanıp duruyor, *divanğa
bir kesek tayanayım:* divana biraz
uzanayım, *colovçula tavğa
tayandıla:* yolcular dağa
dayandılar, *sen tayanmağan
kıynlık kalmadı:* senin tahammül
etmediğin zorluk kalmadı, *halkğa
tayanmağan politika cürümez:*
halka dayanmayan politika
yürümez, *ilmuğa tayanıp açıklarğa
kerekdi:* bilime dayanarak
açıklamak gerekir.

Tayanıç ocağın yaslanma çıkıntısı,
yaslanıcı.

Tayav dayama, yaslama, destek,
payanda, direk. ~ *salmak:* destek
koymak.

Taydırıv kaydırma, oynatma,
uzaklaştırma, kaçıрма, indirme.

Taydırmak kaydırmak, oynatmak,
indermek, uzaklaştırmak, kaçırmak.
Kayanı cerinden taydırdıla: kayayı
yerinden oynattılar, *Soslannı
orunundan taydırdık:* Soslan'ı
yerinden kaydırdık, *urup hathuru
taydırırma:* vurup göbeğini
kaydırırım, *patçahnı tahtasından*

taydırdıla: padişahı tahtından
indirdiler, *anı elden taydırğandıla:*
onu köyden uzaklaştırmışlar,
sabiyden közünü taydırma:
çocuktan gözünü uzaklaştırma.

Tayğak kaygan, kayıcı. *Col buzlap
~ bolğandı:* yol tutarak kaygan
hale gelmiş.

Tayğak kaygan. ~ *col:* kaygan yol.
Tayğaklamak kayganlaşmak,
kaygan hale gelmek. *Kardan col
tayğaklağandı:* kardan yol
kayganlaştı.

Tayğaklanıv kayganlaşma, kaygan
hale gelme.

Tayğaklanmak bk.

Tayğaklamak.

Tayğaklav kayganlaşma, kaygan
hale gelme.

Tayğaklık kayganlık.

Tayğalak kaygan, kayak.

Tayğalamak kaymak, kayak
yapmak.

Tayğalav kayma, kayak yapma.

Tayğaç bk. *tayğak.*

Tayışıv kımıldama, hareket etme,
oynama, çıkma.

Tayışmak kımıldamak, oynamak,
çıkma, kaybolma. *Gürbe
cerinden tayışhandı:* sandık
yerinden oynamış, *ol tüz coldan
tayışhandı:* o doğru yoldan çıkmış,
anı akılı tayışhandı: onun akli
oynamış, *akılım tayışırğa az
kalğandı:* aklımı oynatmak
üzereyim, *akılı ~:* aklını oynatmak,
akli yerinden oynamak.

Tayıv kayma, patinaj, kayak,
oynama. *Akıldan ~:* aklını
oynatma, *dinden ~:* din
değiştirme, dininden dönme.

Taymağan sabit, oynamamış, tıpkı. *Cerinden ~ adam:* yerinden kıpırdamayan adam, *köremise anı,* ~ *atası:* görüyormusun onu tıpkı babası.

Taymak kaymak, yatmak, sapmak, kopmak, ayrılmak. *Buzdan tayıp çığıldım:* buzdan kayarak düştüm, *tayıp tüşmek:* kayarak düşmek, *boyunbavurı orj canına tayğandı:* boyunbağın sağ yana kaymış, *balçıkdan taya taya küçten keldim:* çamurdan kaya kaya zor geldim, *catmanı kabırğası bir canına taya tebreğendi:* sundurmanın duvarı bir yana yatmaya başlamış, *dinden tayğanla bardıla:* dinden kopanlar (ayrılanlar) var, *ol men aythandan taymaydı:* o benim dediğimden çıkmıyor, *aşhını tayğandı:* göbeği kaymış.

Taymay durmadan, aralıksız, sürekli. ~ *cañur cavup turadı:* aralıksız yağmur yağıp duruyor, *ol ~ işge barıp keledi:* o sürekli işe gidip geliyor.

Taymayın bk. *taymay.*

Taymaz kaymaz, kareket etmez, sürekli, daimî. ~ *orun kişiğe da berilmeydi:* daimi mevki kimseye de verilmemiştir.

Taymazdan durmaksızın, aralıksız, sürekli. ~ *işlev:* aralıksız çalışma, ~ *kelip ketip turadı:* sürekli gelip gidip duruyor.

Taymazlık kaymayacak, oynamayacak. *Cerinden ~ kimdi:* yerinden oynamayacak kim?

Taypa tayfa, kavim, cemaat.

Taypak (malk.) şapka

Taypan (malk.) bk. *tarpan.*

Taz leğen. *Bağır ~:* bakır leğen, *burun zamanda ay tutulsa ~ kakğan adet bolğandı:* eskiden, ay tutulunca leğen çalma adeti varmış. "*Karğamayma alğış aytama-Kıyınlık kelsin canıña-Bir ~nı alıp bir ~nı salsınla-Bavurıñdan akğan kızıl kanıña*" (iynar / mani): Kargamıyorum, dua ediyorum-Felaket gelsin canına-Bir leğeni koyup bir leğeni alsınlar-Bağırından akan kızıl kanına.

Taza temiz, kirsiz, pâk; güzel, şık; yeni, körpe; yumuşak, yufka, saf; tamamen, hâza. ~ *suv:* temiz su, ~ *hava:* temiz hava, ~ *oramlı:* kirsiz sokaklar; *ol karaçayçanı ~ söleşalmaydı:* o karaçaycayı güzel konuşamıyor, ~ *kiyingen adam:* şık giyinen adam, ~ *hapar:* yeni haber, ~ *cazilğan mektup:* yeni yazılan mektup; ~ *cürekli tişiriv:* yufka yürekli kadın, ~ *cürek adam:* saf kalbli insan, ~ *cüreklilik:* temiz kalblilik, ~ *karıvsuz adam:* hâza güçsüz adam, ~ *suvun kişi eşikge tökmeydi* (d): temiz suyunu kimse dışarı dökmez.

Tazalamak temizlemek, arıtmak, rafine etmek, temize çıkarmak. *Tepsini ariv sıypap tazala:* tepsiyi güzelce silip temizle, *arbaznı tazalağız:* avluyu temizleyiniz, ~ *lanıp etilgen tuz:* rafine edilip hazırlanan tuz, *Soslan kesin tazalağandı:* Soslan kendini temize çıkardı.

Tazalav temizleme, arıtma, rafine etme, temize çıkarma.

Tazalavçu temizleyici, arıtıcı.

Tazalık temizlik, pâklık, arınmışlık.

Tazgek gübre, hayvan tersi, necaset.

Tazir vergi. ~ *salmak*: vergi koymak, ~ *almak*: vergi toplamak, ~ *açha*: vergi parası.

Tazirlik vergiye tabi, vergi verme zorunluğu. ~ *bolduk*: vergi verme zorunluğuna tabi olduk, vergiye mecbur edildik.

Teberiv itme, iteleme, arkadan destek verme.

Tebermek itmek itelemek. *Arbanı aşçık alğa teberigiz*: arabayı azıcık öne itiniz, *öşünü bıla teberirge küreşedi*: göğsüyle itmeye çalışıyor, *teberip içine kirgizdile*: iteleyerk içeri soktular.

Tebiniv hareketlenme, kımıldama, kıpırdama, oynama, çırpınma, sarsılma, öfkelenme, ayaklanma.

Tebinmek hareketlenmek, kımıldanmak, oynamak, çırpınmak, sarsılmak, öfkelenmek, ayaklanmak. *Alğarak tebinigiz*: biraz öne hareketleniniz, *ceriñden tebinmey kalay turasa*: yerinden kıpırdamadan nasıl duruyorsun, *kaya cerinden tebinğendi*: kaya yerinden oynamış, *cüregi bek tebinedi*: kalbi çok çırpınıyor, *cer tebinedi*: yer sarsılıyor, *tebinğen zamanında katına barma*: öfkelenildiği zaman yanına varma, *halk tebinirge tebreğendi*: halk ayaklanmaya başladı, halk kıyam etmeye başladı.

Tebiv tepme, hareket etme, sallanma, sarsılma, kıpırdama, çarpma, artma, hiddetlenme.

Tebmek / tepmek hareket etmek, sallanmak, sarsılmak, kıpırdamak,

kımıldamak, tepmek, çarpmak, artmak, şiddetlenmek, kızmak, hiddetlenmek. *Arlak tep*: biraz öteye hareket et, *orunundan tepmeydi*: yerinden kıpırdamıyor, *uşkogum artına bek tebedi*: silahım geriye çok tepiyor, *tepmegen uşkok*: tepmeyen tüfek, *Soslan busağatda meñe tebiydi*: Soslan bu sıra bana kızgın, *anı nek tepgenin arılamağanma*: onun niçin kızdığını anlayamadım, *cüregim bek tebedi*: kalbim çok çarpıyor, *arıktan buvun tamırını athanı körüne turadı*: zayıflıktan bilek damarının atışı görünüp duruyor, *cel tebiy baradı*: rüzgâr gittikçe şiddetleniyor, *künnü issisi bek tepeğendi*: güneşin sıcaklığı çok arttı, *cer tebedi*: yer sallanıyor, yer sarsılıyor, *tepmez tepse aman teber* (as.): hareket etmeyen hareket ederse fena hareket eder, tepmeyen teperse fena teper.

Tebremek başlamak, çıkmak, hareket etmek, niyet etmek, yüz tutmak. *Colğa tebredik*: yola başladık, yola çıktık, *colğa kaçan tebreybiz*: yola ne zaman çıkıyorsunuz, *işlep tebredik*: çalışmaya başladık, *tebrer küñügüz belgilimidi*: hareket gününüz belli mi, *tebrer küñ*: hareket günü, *keme keterge tebreğendi*: gemi gitmek üzeredir, *tebregeñ ceri*: başladığı yer, *uruş tebedi*: savaş başladı, *aşay tebredile*: yemeye başladılar, *konakga tebrerikbiz*: misafiriğe hareket edeceğiz, *sen menden boşarğa tebreğense*: sen benden kurtulmaya niyet etmişsin, sen beni bitirmeyi kafana

koymuşsun, *endi ayta tebre*: artık söylemeye başla, *söleşe tebrese tohtay bilmeydi*: konuşmaya başlarsa durmasını bilmiyor, *ol kabından çığa tebreğendi*: o yoldan çıkmaya yüz tutmuş, *biyağınlay külüp tebre*: her zamanki gibi gülmeye başladı, *keçeni avurluğu boşala tebre*: gecenin ağırlığı tükenmeye yüz tuttu, *kaltırayma, avrurğa tebreğenme*: titriyorum, hastalanmaya başladım, *meni malsız-mülksüz eterge tebreğensiz*: beni malsız mülksüz bırakmaya niyet etmişsiniz.

Tebreniv sarsılma, sallanma, hareket etme, oynama, başlama.

Tebrenmek sarsılmak, sallanmak, hareket etmek, oynamak, başlanmak. *Cer tebre*: yer sallanıyor, *cer tebreñen*: zelzele, debrem, *ol cürüse üy tebre*: o yürüyünce ev sallanıyor, *sözge tarihni üsünden tebre*: söze tarihle ilgi olarak başlanıyor, *ceñil tebre*: çabuk hareket et, *erni tebrene edi*: dudakları kıpırdıyordu, "Debrenirdi dudakları" (Süleyman Çelebi).

Tebretiv sallama, hareket ettirme, sevk etme, yollama, başlatma.

Tebretmek sallamak, hareket ettirmek, sevk etmek, yollamak, başlatmak. *Beşik tebre*: beşik sallıyor, *işçileni işge tebre*: işçileri işe sevk et, *sabiyleni mektapha tebre*: çocukları okula başlatıyorum, *caş sürüvçünü guzaba koşa tebre*: genç çobanı hayvan çiftliğine acele yolla, *söznü tebreteyik*: sözü başlatalım, sabiyni

tebretip cuklatdı: *çocuğu sallayarak uyuttu*.

Tebrev başlama, hareket etme, çıkma, niyet etme.

Tecemek sunmak, ikram etmek, vermek, uygun görmek, teklif etmek, ileri sürmek. *Konakğa neni da macalın tecegen adetdi*: misafire her şeyin iyisini sunmak adettir, *bir birigizge teceğenni koyuğuz da aşağız*: bir birinize ikram etmeyi bırakınız da yiyiniz, *ol orunğa meni tecedile*: o mevkiye beni uygun gördüler, *tamadalıkğa Soslanı teceydile*: liderlik için Soslan'ı ileri sürüyorlar, *konakğa tecerge neñ bardı*: misafire ikram etmek için neyin var?

Teccev sunma, ikram etme, teklif etme, uygun görme.

Tecivüt tecivit. Kur'an'ı doğru okuma rehberi. *Semenleni Şoğayıpnı Karaçay til bıla cazılğan tecivütü bek almatdı*: Semenler'in Şuayib'in Karaçay diliyle yazdığı tecivit çok mükemmeldir.

Teftir defter. *~ge cazama*: deftere yazıyorum, *~ge kara*: deftere bak.

Tegaran ancak, henüz, sadece.

Alanı ~ aşırdım: onları ancak gönderdim, *anı ~ canı içindedi*: onun henüz canı içinde. *Soslannı ~ onceti koyu bardı*: Soslan'ın sadece onyedi koyunu var.

Tegene tekne, oluk. *Gircin ~*: ekmek teknesi, hamur teknesi, *suv ~*: su oluğu, yalak, *~si Çomalada, beğenesi Kobalada* (d): Hamur teknesi Çomalarda, mayası Kobalarda.

Tegenek diken, kıymık; çakal eriği çalısı.

Teğerey ~ *kübe*: sağlam zırh. "Kök *çepkeniñ* ~ *kübeden bek boldu*" (mısr.): Gök elbisen çelik zırhtan sağlam oldu.

Teğey Osetin, Oset halkına mensup. ~ *til*: Oset dili.

Teğeyça Osetçe, Oset dili.

Teğeyli bk. *Teğey*.

Tekbir / tepkir tekbir, Allah'ı ululama.

Teke teke, keçinin erkeği. *Tav* ~: dağ tekesi, yaban tekesi, ~ *müyüz*: teke boynuzu, " *Bir ~m bardı da töğerek burulup tepseydi*" (bilmece): bir tekem var ki döne döne oynuyor -**topaç-**, ~ *börk*: teke kafası şeklinde mask (Aksakal oyununda Aksakal'ı canlandıran adam başına teke başı şeklinde bir mask geçirir ki buna *Aksakal börk* de denir), *bushul* ~: çabuttan yapılan oyuncak teke, *Aliybek bıla* ~*ley* (d): Alibek ile tekenin hikâyesi gibi, *kart* ~ (d): kart teke, ~ *kalkıv* (d): teke uyuklaması, teke uykusu, şekerleme, ~ *sağınıv*: tekelerin kızgınlaşması (bu dönemde tekeler ön bacaklarının gövde ile birleştiği yere masturbasyon yaparak boşalırlar, keza idrarlarını da boşaltırlar, tiftik iyice ıslanır ve dayanılmaz bir koku ortaya çıkar).

Tekeköz tekegözlü, cam mavisi gözlü.

Tekelemek aşırma, yürütme, kendine maletme. *Birevnü zatın tekelerge uyalmağan adam*: başkasının eşyasını aşırma utanmayan adam.

Tekelemüyüz (zoo.) salyangoz.

Tekelev aşırma, yürütme, kendine maletme, zimmetine geçirme.

Tekelik tekeliğe seçilen erkek oğlak, tekelik, tekelik görevi.

Tekkil *akkıl-tekkil* : mütereddid, kararsız. *Akkıl* ~ *bolup turama*: tereddüde düşüp duruyorum.

Tekşeriv sayma, hasaplama.

Tekşermek saymak, hesaplamak(az kullanılır). *Kallay bir açha coyğanımı tekşereme*: ne kadar para harcadığımı hesaplıyorum, *saylavnu ahırın tekşeredile*: seçimin sonucunu hesaplıyorlar.

Telçe toynaklı hayvanların (özellikle at-sığır) derilerinden mahmuzlu başını geçirerek hayvanın kanını emerek yaşayan bir parazit kurtçuk olup bunun mahmuzlu başına *telçe* denir. *Kurtnu başı* ~: Kurdun başı mahmuzlu (deyim olarak da kullanılır).

Teli deli, mecnun. ~ *bolmak*: delirmek, *çiy* ~: zır deli, ~ *akıl*: delicesine bir fikir, deli akı, ~ *çaş*: deli oğlan, ~ *onov*: delice karar, ~ *oyum*: delicesine bir düşünce, ~ *ge sanamak*: deli yerine koymak, ~ ~ *söleşme*: deli deli konuşma, *ol* ~ *tüldü*, *oburdu*: o deli değil kurnaz, *kesin* ~ *meli eterge küreşedi*: kendini deli dolu yapmaya uğraşıyor, ~ *etmek*: deli etmek, delirtmek, *bıla meni* ~ *etip boşadıla*: bunlar beni tamamen delirttiler, ~ *avruv*: tifüs hastalığı, ~ *küçük* (zoo): tırtıl, ~ *ne söleşme*: manyakça konuşma, delice konuşma, ~ *batır*: deli cesur, ~ *den da çığar bir akıllı söz* (as.): deliden de bir akıllı söz çıkabilir, ~ *ge cuvuk az* (d): delinin akrabası az olur, ~ *kesi aytıp kesi külür* (as): deli

kendi söyler kendi güler, *~ni sorğanına akıllı cevap etalmaz* (as.): delinin sorusuna akıllı cevap bulamaz, *~ge töre çok* (d): deliye kanun işlemez, *~kopsa toy buzar* (d): deli kalkarsa toyu (düğünü) bozar, *~den tuvra hapar* (d): deliden doğru haber, *~külüp serilmez* (d): deli gülüp durulmaz.

Telileniv delilenme, delice davranma.

Telilenmek delilenmek, delice hareket etmek. *Biyağı telilenip başladı*: yine her zamanki gibi delilenmeye başladı, *telilenivünü bir koy*: delilenmeni bir bırak.

Telilik delilik, mecnunluk. *Seni etgeniñ ~di*: senin yaptığın deliliktir, *~inji kişiğe körgüzme*: deliliğini kimseye gösterme.

Telirek deli gibi, az deli, delice, biraz deli, delimsi. *Ol çaş biraz ~di*: o genç biraz deli gibi, *çaşından ese kızı ~di*: oğlundansa kızı delice.

Telisiman delice, delimsi. *~körünedi*: delimsi görünüyor.

Telisine delisine. *~baradı*: delisine gidiyor, *~söleşme*: delisine konuşma.

Telisiniv deli gibi görme, deli kabul etme.

Telisinmek deli gibi görmek, deli yerine koymak. *Anı telisinjenin belgili etdi*: onu deli gibi gördüğünü belli etti.

Teltek bk. *tentek*.

Temir demir. *Katı ~*: sert demir, *~col*: demir yolu, *~boyunsha*: demir boyunduruk, *~çbık*: tel, " *~töldü büklenmeydi-Avur töldü cüklenmeydi*" (bilm.): demir değil büklenmez, ağır değil yüklenmez -

yol-, *~betli*: demir rengi, *~bet*: demir yüzlü, *~bok*: curuf, *~buğa*: lokomotif, demir boğa, *~tayak*: demir sopa, demir kazık, *~issiley taplanadı* (as.): demir tavunda dövülür, *~çüy*: demir çivi, *~eşik*: demir kapı, *tot ~*: paslı demir.

Temirçi demirci, demir ustası. *~ni üyünde kışacı bolmaz* (d): demircinin evinde maşası olmaz, *~bıçaksız* (d): demircinin pıçağı olmaz.

Temirçilemek azarlamak, gözdağı vermek, korkutmak. *Sabiyni nek tamirçileyse*: çocuğu niçin azarlıyorsun, *temirçilep kimni korkutallıksa*: gözdağı vererek kimi korkutabileceksin?

Temirçilev azarlama, gözdağı verme, korkutma.

Temirçilik demircilik, demir ustalığı, demir üreticiliği.

Temirev temre, cilt mantarı.

Temirkazak demirkazık yıldızı, kutup yıldızı.

Temirkazık bk. *Temirkazak*.

Temirli demirli, zahire ölçüsü, 2 şiniğe tekabül ediyor.

Tender bk. *gırcın*.

Tenke bk. *kerke*.

Tentek şaşkın, karmakarışık, aptallaşmış; meyus, ezilmiş, horlanmış. *Sabiyleni kayğıları meni ~etgendi*: çocukların telaşı beni şaşkın hale getirdi; *Kafkasnı ~Halkları erkinlik küreşni bardıradıla*: Kafkas'ın ezilmiş halkları bağımsızlık mücadelesini sürdürüyorlar, *~bolmak*: aptallaşmak, şaşkın hale gelmek, *~etmek*: şaşkın hale getirmek, aptallaştırmak, *sabiyni başına ura*

ura ~ etdile: çocuğun kafasına vura vura aptallaştırdılar.
Tentekleniv şaşkın hale gelme, aptallaşma.
Tenteklenmek şaşkın hale gelmek, aptallaşmak.
Tenteklik şaşkınlık, aptallık; meyusluk, ezilmişlik.
Tenteriv gezme, dolaşma; dökme, boşaltma.
Tentermek 1. Gezmek, dolaşmak, gezip dolaşmak. *Cer-suv tenterip aylanadı:* yer-su gezerek dolaşmak, *anı em süygen zatı tenterip aylanıandı:* onun en çok sevdiği şey gezip dolaşmaktır; 2. Boşaltmak, dökmek. *Çelekni suvun tazğa tenter:* kovanın suyunu leğene boşalt, *kumğannı suvun kollarıma tenter:* ibriğin suyunu ellerime dök, *bıslak cıkkırını tenterigiz:* peynir fiçisini boşaltınız.
Tentiremek 1. Sallanmak, yalpalamak, sendelemek, titremek, başı dönmek, dengesi bozulmak. *Kart adam tentirey tentirey baradı:* yaşlı adam sendeleye sendeleye gidiyor, *sol kolu bek tentireydi:* sol eli çok titriyor, *seni cürügeniñden üy tentireydi:* senin yürüyüşünden ev sallanıyor, *örge kobhanımda başım tentiredi:* ayağa kalkınca başım döndü; 2. Sarsılmak, sıkıntıya düşmek, zahmet çekmek. *Köçkünçülük bıla bek tentiredik:* göçmenlikle çok zahmet çektik, *ataları avruğanında bek tentiredile:* babaları hastalanınca çok sıkıntıya düştüler, *açlık, calanñaçlık bıla bek tentiredik:* açlık ve sefalet ile çok sarsıldık.

Tentirev sallanma, titreme, sendeleme, dengesi bozulma, başı dönme.
Tentirevük titrek, dengesi bozuk.
Tent-ment bk. *türt-mürt*.
Teñ 1. Arkadaş, dost, yoldaş, akran, emsal, aynı yaşta olan, yaşıt, eş. *İçki ~im:* samimi arkadaşım, *can ~im:* can yoldaşım, *süygen ~im:* sevdiğim akranım, *halal ~im:* helal arkadaşım, *mektap teñle:* okul arkadaşları, *~çaşla:* akran gençler, *~ kızla:* akran kızlar, *ol meni atam bıla ~dı:* o benim babamla aynı yaşta, *~i bolğan ~ine karar, ~i bolmağan ceñine tarar (as.):* arkadaşı olan arkadaşına bakar, arkadaşı olmayan yeneine bakar, *~i köpnü cavu bolmaz, akılı köpnü davu bolmaz (as.):* dostu çok olanın düşmanı olmaz, akılı çok olanın nızası olmaz, *~ tutabilmegen ~inden ayrılır, katın tutabilmegen katınından ayrılır (as.):* dost tutmasını bilmeyen dostundan ayrılır, karı tutmasını bilmeyen karısından ayrılır; 2. Denk, aynı, eşit müsavi. *~ adet cürütebiz:* aynı adeti yaşıyoruz, *ala bir birlerine ~dile:* onlar bir birlerine eşittir, *kesiñe ~ni saylarğa kerekse:* kendine denk olanı seçmek zorundasın, *barıbizğa ~ ülüş etigiz:* hepimize eşit pay yapınız, *~ mağanalı sözle:* aynı anlamlı kelimeler, *~ müyüşlü:* paralelkenar, *~ bolmağan:* eşit olmayan, *ol seni ~iñ tuldü:* o senin dengin değil, *ekigizni da ~ köreme:* ikinizi de müsavi görüyorum, *~ etmek:* eşitlemek, eşit hale getirmek, *cer ülüşleni ~*

etip çaçarğa kerekbiz: toprak hisselerini eşitleyip dağıtmamız gerekir, *cer bıla ~ etmek* (d): yerle bir etmek, *eki ~ et*: iki eşit parçaya ayır, *erni-burnu bıla ~* (d): *ağzına burnuna kadar dolu*, ağız burun hizasında; 3. Birlikte, beraber, bir, aynı anda. *İşge ~ başladık*: işe beraber başladık, *askerden ~ kaytdık*: askerden birlikte döndük, *kelgeni bıla ketgeni ~ boldu*: gelmesiyle gitmesi bir oldu, *hantı bıla antın ~ aşağan* (d): yemeği ile yeminini birlikte yiyen; 4. Uygun, münasip. *Üsüme ~ kiyim tabalmadım*: üstüme uygun elbise bulamadım, *~ bolmak*: uygun olmak, uygun gelmek, oturmak, *çuruk ayağıma ~ kelmedi*: ayakkabı ayağıma oturmadı.

Tejden aynı anda, eşit olarak, hemzaman. *Çabışhanla ~ cetdile*: koşucular aynı anda eriştiler, *işibiz aşımız da ~ baradı*: işimiz de aşımız da eşit şekilde gidiyor.

Tejiş 1. Yaşıt, akran. *ala ~ dile*: onlar yaşıttır, *~leri bıla oynaydı*: akranı ile oynuyor; 2. Denk, eşit, müsavi, aynı anda. *Ekisini da boyları ~di*: ikisinin de boyları eşit, *cipni ~ kökürekledile*: ipi aynı anda göğüslediler; 3. Denklem. *Eki belgisizi bolğan ~*: iki bilinmeyenli denklem.

Tejişdiriv eşitleme, eşit hale getirme, denkleme.

Tejişdirmek eşitlemek, müsavi hale getirmek, denkleme. *Calların tejişdirdi*: ücretlerini eşitledi, *~ni tejişdir*: denklemini eşitle.

Tejişer eşit şekilde, müsavi olarak.

Şekerleni sabiylege ~ ber:

şekerleni çocuklara eşit olarak ver.

Tejişiv eşitlenme, eşit hale gelme, yan yana gelip ölçüşme.

Tejişlik eşitlik, denklik, müsavilik.

Tejişmek eşitlenmek, eşit hale gelmek; yan yana gelip ölçüşmek.

Kelçi bir boyubuznu tejişeyik:

gelsene bir, yan yana gelip boyumuzu bir ölçüşelim.

Tejiş deniz. *Kara~*: Karadeniz, *~ cağa*: deniz sahili, *~ katında*: deniz kıyısında, *~ni beri canında*: denizin bu tarafında, *~ge taş athança* (d): denize taş atmışçasına, *~ tobukdan* (d): deniz diz boyu, *~ közlevden suv tiley edi* (d): deniz pınardan su dilenirmiş, *~ tolkunla*: deniz dalgaları.

Tejişçi denizci, bahriyeli.

Tejişlemek eşitlemek; bölmek.

Sabiylege savğaların tejişlep berigiz:

çocuklara armağanlarını eşitleyerek

veriniz; *kırknı beşge tejişlesen segiz*

bolur: kırkı beşe bölersen sekiz

olur, *tejişlenmegen san*:

bölünmeyen sayı.

Tejişdiriv eşitleme, kıyaslama, karşılaştırma.

Tejişdirmek denkleştirmek,

eşitlemek, eşit parçalara ayırmak,

kıyaslamak, karşılaştırmak, yan

yana getirip ölçmek. *Hiysapnı*

tejişdirirge kereksiz: hesabı

denkleştirmeye mecbursunuz,

aşlıknı maşoklağa tejişdirip

kuyuğuz: zahireyi çuallara

eşitleyerek doldurunuz, *harbızın*

uçübüzge tejişdirip ber: karpuzu

üçümüze eşit dilimlere ayırarak

ver; *eki kumaçnı tejişdirip bir*

karasaña: iki kumaşı karşılaştırarak bir baksana, *teşleşdirilmezlik köp zat bardı*: kıyaslanmayacak çok nesne var, *sabiyle kabırğağa sırtların tayap boyların teşleşdiredile*: çocuklar sırtlarını duvara dayayarak boylarını kıyaslıyorlar.

Teşleşiv eşitlenme, denklenme, denkleşme, kıyaslanma.

Teşleşmek eşitlenmek, denkleşmek, kıyaslanmak.
Kullukçulanı calları endi teşleşdi: hizmetlilerin ücretleri artık eşitlendi, *ekisini teşleşirge madarları çokdu*: ikisinin kıyaslanmaya imkânları yok, *ala teşleşip turadıla*: onlar denkleşip duruyorlar.

Teşlev eşitleme; bölme.

Teşli kadar, yaşit. *Anı ~*: onun kadar, *anıkı ~*: onunki kadar, *ol meni ~di*: o benim kadardır, o benimle yaşittir, *meni ~ olda okuğandı*: benim kadar o da okumuştur, *cumduruk ~ sabiyge kalay teş bolasa*: yumruk kadar çocuğa nasıl eşit oluyorsun, *cüregim kök ~ boldu* (d): kalbim gök kadar oldu.

Teşlik arkadaşlık, dostluk; eşitlik, denklik; uygunluk. *~ni cerge tüşürmegen adam*: dostluğu yere düşürmeyen adam, *seni ~iç meçe küç beredi*: senin arkadaşlığın bana güç veriyor, *kesinden ullula bıla ~ eterge küreşedi*: kendinden büyüklerle arkadaşlık yapmaya çalışıyor; *keçe bıla künnü ~i cılda eki aylanıp körüledi*: gece ile gündüzün eşitliği yılda iki kere görülür, *camağat çaşavda ~*

bolmasa erkinlik kaydan bolsun: toplum hayatında eşitlik olmazsa özgürlük nasıl olsun; *kiyimni üsüme ~i kalaydı*: elbisenin üzerime uygunluğu nasıl, *~ni belgisi* (mat.): eşitlik işareti.

Teşsiniv denk görme, münasip görme.

Teşsinmek denk görmek, eşit görmek, uygun görmek. *Anı kesime teşsinmeyme*: onu kendime denk görmüyorum, *ala bir birlerin teşsinmegença körünedile*: onlar bir birlerini uygun görmemiş gibi görünüyorlar, *teşsinmegençe boysunma* (d): kendini denk görmeyene eyvallah etme.

Teşsizlik arkadaşsızlık, dostsuzluk, eşitsizlik.

Tepçildemek tepinmek, kıpırdamak, hareketlenmek, paytak paytak yürümek. *Uvak uvak tepçildeydi*: ufak ufak kıpırdıyor, *tepçildey turma da guzaba atla*: tepinip durmada çabuk adım at, *arı bıla beri tepçildep turadı*: öteye beriye hareketlenip duruyor, *tepçildese tay ozar tabanı kızsa at ozar* (as.): tepinince tay geçer, tabanı kızınca at geçer.

Tepgen atan, sallanan, sallantı, hareket eden, çarpınan, çarpıntı. *Cüregimi ~i kıynarça bolgandı*: kalbimin atışı (çarpıntısı) rahatsız edecek dereceye erişti, *anı ~i bir da akırındı*: onun hareketi çok yavaştır, *cerni ~inden bek korkdum*: yerin sallanmasından çok korktum.

Tepleniv çığnenme, ayak altına alınma, ezilme, tepilme

Teplenmek çiğnenmek, ayak altına alınmak, tepilmek, ezilmek.

Kırdıkları tepleneni aman boldu: otların çiğnenmesi kötü oldu, *Kafkas halkla Orusyanı ayak tübünde teplenip çaşaydıla:* Kafkas halkları Rusya'nın ayakları altında çiğnenerek yaşıyorlar, *hakları teplenen halkla:* hakları çiğnenmiş halklar, *col teplenendi:* yol çiğnenmiş, *maşokga teplenen un:* çuvala tepilmiş un, *tulukğa teplenen bişlak:* tulumla tepilmiş peynir, *teplenen cesir milletle:* ezilen esir milletler.

Teplev çiğneme, ezme, ayak altına alma.

Tepmey hareket etmeden, oynamadan, kıpırdamadan. *Cerinden ~ turadı:* yerinden kıpırdamadan duruyor, *kaya cerinden ~di:* kaya yerinden oynamıyor.

Teppan (malk.) bk. *deppan*.

Teppe-tenj dep denk, ep eşit, up uygun.

Tepsemek oynamak, dansetmek. *Cañızğa tepserge bek ustadı:* hareketli oyuna çok usta, *Lezginka'ya çok usta, cüregi tepseydi:* kalbi oynuyor, *Soslan Kafkas tepsevleni barın tepseydi:* Soslan Kafkas oyunlarının hepsini oynuyor, *tepserge küreşse da bacarmaydı:* oynamaya çalışsa da beceremiyor, *tepsirik bolsañ tepsige olturma* (d): oynayacak olan sofraya oturmaz.

Tepsev oynama, oyun. *Karaçay-Malkar halk ~le:* Karaçay-Malkar halk oyunları, *tüz ~:* düz oyun, *~ tartıvla:* oyun havaları, *anı ~ün kim*

da caratadı: onun oynamasını her kes beğeniyor.

Tepsevçü oyuncu, dansçı. *~ çaşla bıla kızla:* dansçı erkekler ile kızlar. *Cañızğa ~:*

hareketli oyunları oynayıcı.

Tepsevük oynamayı seven, dansa düşkün, oyuna meraklı.

Tepsi tepsi, sofrası. *Aşarık ~:* yemek tepsisi, *hantrı ~ge saladıla:* yemeği sofraya koyuyorlar, *konak ~:* misafir sofrası, *~ caraşdırıv:* sofrası hazırlama, *~ge kel:* sofraya buyur, *~ tüp:* sofrası artığı, *~ tüp tatlı* (d): sofrası artığı lezzetli.

Tepşek çay tabağı, fincan altı.

Tep-tenj bk. *teppe tenj*.

Ter ter. *Suvuk ~:* soğuk ter, *~ tamçıla:* ter damlaları, *burnundan ~i baradı:* burnundan teri akıyor, *~ barıp işleydi:* teri akarak çalışıyor, *mañılay ~:* alın teri, *boğanıma ~ urdu :* her tarafımı ter bastı, *~ kakmak:* ter vurmak, *~ tökmek:* ter dökmek, *~ bezle:* ter bezleri, *~ çaphan miyala:* terlemiş cam, *meni ayaklarıma ~ urmaydı:* benim ayaklarım terlemiyor.

Terek ağaç. *~ baçha:* ağaç bahçesi, *~ ösdürüv:* ağaç yetiştirme, *~ ornatıv:* ağaç dikme, *kertme ~:* armut ağacı, *busak ~:* kavak ağacı, *tal ~:* söğüt ağacı, *köget ~le:* meyve ağaçları, *karagögen ~:* çakal eriği ağacı, *naz ~:* ladin ağacı, *nızı ~:* köknar ağacı, *şaptal ~:* şeftali ağacı, *narat ~:* çam ağacı, *zıgıt ~:* yaprak dökmeyen ağaç, *emen ~:* meşe ağacı, *cañız ~:* yalnız ağaç, *mecûsilik döneminde dinî şölen yapılan kutsal ağaç, ~ni kögeti tübüne*

tüşedi (as.): ağacın meyvesi dibine düşer, *~ine köre kögeti* (d): ağacına göre meyvesi, *~ge teri takğança* (d): ağaca deri geçirmiş gibi.

Tereke miras, tereke (İslam hukukuyla ilgili kelime).

Teren derin. *~ne*: derine, *~ine*: derinine, *~inde*: derininde, *bek ~ne ketme* (d): çok derine gitme, fazla ileri gitme, *kölnü em ~ine bathandı*: gölün en derin yerine batmış, *teñizni ~inde çabak tuthan tınç töldü*: denizin derininde balık tutmak kolay değil, *cüregimi ~inde caşatama*: kalbimin derininde yaşıyorum, *~ suv*: derin su, *~ tabak*: derin tabak, *~ bilimi bolğan adam*: derin ilmi olan insan, *urluknu asırı ~ atmağız*: tohumu fazla derin ekmeyiniz, *boynu ~ oyulğan çepken*: yakası derin oyulmuş entari, *~ sağış*: derin düşünce, *~ne energe kerekdi*: derine inmek gerekiyor, *~ es iysek*: derin düşünürsek, *iş ~ne kete tebregendi*: iş derinleşmeye başladı, iş sarpa sarmaya başladı, *suvnu ~ine kirip cüzedi*: suyun derin yerine girip yüzüyor, *hazır aşğa ~ çolpu* (d): hazır yemeğe derin kepçe.

Terenletiv derinleştirme, ziyadeleştirme. *İlmunu ~*: bilimi derinleştirme.

Terenletmek derinleştirmek. *Okuvun terenletirge küreşedi*: tahsilini derinleştirmeye çalışıyor, *huyunu bek terenletgensiz*: kuyuyu çok derinletmişsiniz.,

Terenlik derinlik. *~i kalaydı*: derinliği nasıl.

Terentin derinden, derin olarak.

İşni ~ tut: işi derinden tut, işi sağlam tut.

Tereze pencere. *~den karamak*: pencereden bakmak, *~ ağaç*: pencere tahtası, çerçeve, *~ cabıv*: perde, pencere perdesi, *~ köz*: pencere gözü, *~ miyala*: pencere camı, *~ tüp*: pencere altı.

Terezeçi pencere ustası, pencereci.

Tergem (malk.): zan, tasavvur, tahmin, faraziye. *Meni ~ime köre*: benim faraziyeme göre.

Tergemek hesaplamak, bilançosunu çıkarmak, hesabetmek; yerine koymak, saymak. *Tükenni aylık satıvun tergey turama*: dükkânın aylık bilançosunu çıkartmaktayım, *burhu zatnı nesin tergerikse*: azıçık şeyin nesini hesaplayacaksın, *cıylğan açhanı tergep kağıtğa caz*: toplanan parayı sayarak kâğıda kaydet; *ölgenne tergep koydula*: ölü sayarak bıraktılar, *ala bizni adamğa tergemeydile*: onlar bizi adam yerine koymuyorlar, *anı nege tergeyse*: onu neye sayıyorsun, nenin yerine koyuyorsun.

Tergev hesaplama, bilanço, hesap; sayma, yerine koyma; ibret, ders; tefekkür, düşünce. *Cañıdan tergeyik*: yeniden hesaplayalım, *orta ~ bıla*: ortalama hesapla, *anı bizni adamğa ~ün körmegenme*: onun bizi adam yerine koyduğunu görmedim; *çaşavdan ~ alırğa kerekdi*: hayattan ders almak gerekir, "Neçün Allah köknü cerni caratdı-Tergev al dep bizni aña karatdı" (beyit): Niçin Allah göğü

yeri yarattı-İbret al diye bizi ona baktırdı; *meni ~üm seniki bıla kelışmeşdi*: benim düşüncem seninki ile uyuşmuyor.

Tergevçü muhasip, hesap edici, sayıcı, sayım memuru. ~ *meşina*: hesap makinası, ~ *ara*: hesap işleri merkezi.

Tergevlü önemli, değerli, değeri belli, fiyatı belli. ~ *mal*: fiyatı belli mal, ~ *iş*: değeri belli iş, ~ *lü zat ayavlu bolur* (as.): değerli şey korunaklı olur, ~ *zat ajımlı bolmaz* (as.): önemli şey ihmal edilmez.

Tergevsüz önemsiz, değersiz, sayılmamış, fiyat biçilmemiş. ~ *baylık*: hesapsız zenginlik, ~ *açha coyuv*: hasapsız para harcama, ~ *mal*: değersiz mal.

Tergevsüzlük hesapsızlık, değersizlik.

Teri deri, cild, zar, kılıf. *Koy teri*: koyun derisi, *çiy ~*: yaş deri, *ilennjen ~*: yumuşatılmış deri, ~ *sin kobarıv*: derisini koparma, derisini yüzme, ~ *avruvla*: cild hastalıkları, ~ *könçek*: deri pantolon, ~ *kollukla*: deri eldivenler, *et bıla ~ça*: etle deri gibi, *ol carlını ~sin soyadıla*: o garibin derisini yüzüyorlar, o zavallıya işkence ediyorlar, ~ *si süyegine cabışıpdı* (d): derisi kemiğine yapışık, *eti ~sine sıyınmağan* (d): eti derisine sığmayan, çok semiz.

Teriliv aldanma, kanma.

Terilmek kanmak, aldanmak. *Boş sözleğe terilme*: boş laflara aldanma, *kız caşnı sözlerine terilgendi*: kız oğlanın sözlerine kanmış, *duniya malğa terilme*: dünya malına aldanma, *baylığına*

da terilme: zenginliğine de aldanma.

Teriltiv aldatma, kandırma, aklını çelme.

Teriltmek aldatmak, kandırmak, aklını çelmek.

Terk 1.Çabuk, süratli, hızlı, acele, hemen. *Ol ızına ~ kayıtdı*: o geriye çabuk döndü, ~ *bol*: acele et, ~ *oğuna*: çabucak, hemencecik, ~ *oğuna cetdile*: çabucak yetiştiler, ~ *~ kelip ketedi*: çabuk çabuk gelip gidiyor; 2. Çok derin, uçurum. *Teren boldu ~ boldu*: derin oldu, uçurum oldu.

Terklendiriv çabuklaştırma, hızlandırma.

Terklendirmek çabuklaştırmak, hızlandırmak, süratlendirmek.

Terkleniv hızlanma, süratlenme, çabuklaşma.

Terklenmek hızlanmak, süratlenmek, çabuklaşmak.

Terklik çabukluk, süratlilik, tezlik, hızlılık.

Terk-teñiz derin deniz, engin deniz. *Tarığıvlarım ~ bıla teñiz boldu(d)*: şikâyetlerim uçurum gibi derin, deniz gibi geniş oldu.

Terlemek terlemek. *Bek terledim*: çok terledim, *terezele mıldan terlegendile*: pencereler rutubetten terlemişler, *boğanım terlegendi*: her tarafım terledi.

Terletgen terleten. ~ *issi*: terleten sıcak, ~ *darman*: terleten ilaç.

Terlev terleme. *Sırt ~*: sırt terlemesi, *kol ~*: el terlemesi.

Terlevçü terleyici. ~ *adam*: terleyici adam.

Termiliv can atma, çok arzulama, hasret olma; can çekişme, acı çekme.

Termilmek 1.Can atmak, çok istemek, çok arzu etmek, canı istemek, hasret kalmak. *Atam Kafkasnı körürge termile duniyadan avuşdu:* babam Kafkas'ı görmek için can atarak dünyasını değiştirdi, babam Kafkas'ı görmeye hasret kalarak vefat etti, *bizni suvğa termiltidle:* bizi suya hasret bıraktılar, *Kafkas halkla azatlıkğa termilip turadıla:* Kafkas halkları bağımsızlığa can atıp duruyorlar, *anı kelirine termileme:* onun gelmesini çok istiyorum; 2. Can çekişmek, kıvranmak, acı çekmek, ıstırap çekmek. *Soslan avruvdan bek termilip turadı:* Soslan hastalıktan çok acı çekiyor, *avruğan canavalğa kirip termiledi:* hasta agoniye girerek can çekişiyor, *termilgeni betinden belgiledi:* ıstırap çektiği yüzünden belli oluyor.

Termiltiv hasret bırakma; ıstırap verme, kıvrandırma.

Termiltmek hasret bırakmak, arzulatmak; acı çektirmek, ıstırap vermek, kıvrandırmak. *Bizni kesije termiltidin:* bizi kendine hasret bıraktın; *butlarımı avruğanı cürürge koymay termiltedi:* bacaklarımın ağrısı yürümeme engel olarak acı veriyor, *Allah köp termiltmesin:* Allah çok çektirmesin, *carlını termiltip turmağız:* garibe ıstırap verip durmayınız. *Biyağı karın avruvu termiltedi:* her zamanki karın ağrısı kıvrandırıyor.

Ters 1. Yanlış, hatalı. *~ carı ketmegiz:* yanlış yöne gitmeyiniz, *~ cuvap etdin:* yanlış cevap verdin, *sağat ~ baradı:* saat yanlış gidiyor, *~ akıl:* yanlış fikir, *~ açılacak:* yanlış anlamak, *etgeni tersdi:* yaptığın hatalı; 2. Kabahatli, kusurlu, suçlu, haksız. *Bu işde ~ bolğan sense:* bu işte haksız olan sensin, *kimni ~ bolğanın Allah bileli:* kimin suçlu olduğunu Allah biliyor, *etgeni ~ge sanayma:* yaptığını kusurlu buluyorum, *~ni tersligine colukma:* suçlunun suçuna bulaşma; 3. Ters, zıt, aleyhte. *Kumaçnı ~ beti:* kumaşın ters yüzü, *açhanı ~i:* paranın tersi, *ne aytsam tersin aytadı:* ne söylersem zıddını söylüyor; 4. Olağan dışı, mutad olmayan. *~ tamak:* gırtlak, larinks, nefes borusu, *buday bürtük ~ tamağıma ketdi:* buğday tanesi nefes boruma kaçtı, *~ kobuz:* mutad olmayan mızıkacı, akordeon, *~ san (mat.):* mutad dışı sayı.

Tersakıl aksi, muhalif, inatçı, zıppır. *~ adam:* aksi adam.

Tersakılık aksilik, inatçılık, muhaliflik, zıppırlık.

Tersayak bir bitki adı.

Tersboyun bk. *tersakıl*.

Terseyiv ters gitme, kötü gitme, kötüleşme.

Terseymek ters gitmek, fenalaşmak, kötü gitmek. *Soslannı işi terseygendi:* Soslan'ın işi ters gidiyor, *halıbiz terseygenden terseyip baradı:* durumumuz kötüden kötüye gidiyor, *coldan ~:* yoldan çıkmak, yolunu kaybetmek, *anı akılı terseygendi:* o aklını

oynatmış, onun akli oynamış,
alayda terseygen bir zat bardı:
orada ters giden bir şey var.

Tersi zıddı, tersi, aksi. *~in aytadı:*
aksini söylüyor.

Tersinden tersinden, aksi
tarafından, zıt tarafından, menfi
yönden. *Söznü ~ alırğa hazırđı:*
sözü menfi yönden algılamaya
hazırdır, *~ alma:* aksi tarafından
alma, *cukğa ~ karama:* bir şeye
tersinden bakma.

Tersine tersine, aksine, zıttına, ters
tarafına, menfi yöne, yanlış.
Aythanımı ~ anılama: dediğimi
yanlış anlama, *işibiz ~ aylanğandı:*
işimiz tersine döndü, *maşoknu ~
aylandır:* çuvalın ters tarafını çevir,
urup betinji ~ aylandırırma: vurup
yüzünü tersine çeviririm, *~
burmak:* tersine çevirmek, aksi
istikamete çevirmek, *sabiyni ~
üretmegiz:* çocuğu tersine
öğretmeyiniz.

Terskol eli yakışmayan, beceriksiz,
çolpa.

Terslemek suçlamak, itham etmek.
Sabiyni terslerge hakıgız çokdu:
çocuğu suçlamaya hakkınız yoktur,
*men seni terslemeyme, nek üsüje
alasa:* ben seni itham etmiyorum,
niçin üzerine alıyorsun (Türkiye
türkçesindeki *azarlamak* anlamında
kullanılmaz).

Terslev itham etme, suçlama,
kabahatli addetme.

Terslevçü suç isnat edici, itham
edici, suçlayan.

Terslik 1. Terslik, yanlışlık.
Tergevnü ~ine ajımsızma: hesabın
yanlışlığından eminim, *sözümde ~
bar ese tüzeteyim:* sözümde bir

hata varsa düzelteyim; 2. Suç,
kabahat. *~ kimdedi:* suç kimdedir,
*sabiyni ~in körmezden kelgen igi
töldü:* çocuğun hatasını görmezden
gelmek iyi değildir, *~ni birevge
atarğa küreşedi:* suçu başkasına
yüklemeye çalışıyor, *~ni boynuna
alğandı:* suçu üzerine almış, *~ni
cucarğa küreşedi:* suçu
temizlemeye çalışıyor, *~ni
körgüzgen zat:* delil, kanıt; 3.
Haksızlık, adaletsizlik, gadr. *~ge
kim da çıdamaydı:* haksızlığa her
kes de tahammül edemiyor, *aña
etalğan ~lerin ayamadıla:* ona
yapabildikleri haksızlığı yaptılar, *bu
~ge kalay ho degin:* bu
adaletsizliğe nasıl evet diyeceksin.

Tersliksiz bk. *terssizlik*.

Terssizlik suçsuzluk, kabahatsizlik.

Terstamğa yabancı, bilinmeyen,
ecnebi, görünüşü o çevreye
benzemeyen. *Kimdi bu ~:* bu
yabancı kimdir?

Terstorsuk müfsit, karıştırıcı,
fitneci; 2. Yersiz, anlamsız,
patavatsızca, abes. *~ söz:*
patavatsızca söz, *~ iş :* anlamsız
iş; 3. Dikbaşı, dikkafa, isyankâr. *Ol
~nu biridi:* o dikkafanın biridir.

Terzsiz suçsuz, kabahatsiz.

Tesuka 1. *~ etmek:* ağırdan almak,
ağır davranmak; 2. *~ etmek:*
endişelenmek, telaşlanmak,
huzursuz olmak. *Atlarımız ~
etedile:* atlarımız
huzursuzlanıyorlar.

Tesukalanıv telaşlanma,
endişelenme, huzuru kaçma.

Tesukalanmak telaşlanmak,
endişelenmek, huzuru kaçmak.

Teşgiç / teşgiç delici, zimba, delgi.

Kurç ~ bıla teş: çelik zimba ile del.

Teşik delik. ~ *salmaq:* delik açmak, delik koymak, ~ ~ *bolmak:* delik delik olmak, "Bir töbede ceti ~" (bilm.): Bir öbekte yedi delik [*kafa*], *tülkü ~:* tilkinin deliği, ~ *çelek:* delik kova, *burun ~:* burun deliği, *kaya ~:* kaya deliği, *bışlak ~ ~ bolğandı:* peynir delik delik olmuş, *cerni ~i bolsa kirirça boldum* (d): yerin deliği olsaydı girecektim, *kaysı ~ge kirgense:* hangi deliğe girdin, *koyan kamışge, tülkü ~ge* (d): tavşan kamışlığı, tilki deliğine.

Teşikbaş kafası delik, kafasında bir şey durmayan, beyinsiz, salak.

Teşiklemek delik açmak, deliklemek (pratikte kullanılmaz).

Teşikli delikli, delinmiş. ~ *taş:* delikli taş, ~ *temir:* delikli demir.

Teşiliv 1. Çözülme, kurtulma, salınma; 2. Delinme, oyulma.

Teşilmek 1. Çözülme, açılmak. *Tüyümçegi teşilgendi:* düğümü çözülmüş, *atnı kişeni teşilgen köreme:* atın kösteği açılmış galiba, *tüymeş teşilip turadı:* düşmen çözülmüş, *çaç eşmeş teşilgendi:* saç örgün çözülmüş; 2. Delinmek, oyulmak. *Beton kabırğanı teşilgeni bek kıyındı:* beton duvarın delinmesi çok zor, *billay taş tınç teşiledi:* böyle taş kolay oyuluyor, *böçkeni tübü teşilgendi:* varilin dibi delinmiş, *tamağın teşilgendi, kıçır kıçırğanın çaklı:* boğazın delinmiş, bağır bağırabildiğin kadar.

Teşiniv soyunma, üstünü çıkarma.

Teşinivçü cer soyunma yeri, vestiyer.

Teşinmek soyunmak, üstünü çıkarmak. *Orunğa kirirge dep teşine tura edim:* yatağa girmek için soyunmakta idim, *bu sağatdan teşineyim:* hemen soyunayım, *teşinip ceril orunğa kir:* soyunup çabuk yatağa gir, "Caz kiyinir kış teşinir" (bilm.): Yaz giyinir kış soyunur [*ağaç*].

Teşiv delme, delik açma; çözme, salma, bırakma.

Teşmek 1. Çıkarmak, soymak, çözmek. *Baylavun teş:* bağını çöz, *könçegimi teşeme:* pantolonumu çıkarıyorum, *sabiyni üsün teşigiz:* çocuğun üstünü soyunuz, *tüymesin teşedi:* düğmesini çözüyor, *sokur tüyümçekni teşerge küreşedi:* kör düğümü çözmeye çalışıyor; 2. Delmek, delik açmak, yarmak.

Buruv bıla ~: matkap ile delmek, *miz bıla ~:* biz ile delmek, *ok kanğanı teşgendi:* kurşun tahtayı delmiş, *teşip ötgendi:* delip geçmiş, *başın teşgendile:* kafasını yarmışlar, *çıçhan kapçıkını teşgendi:* fare tulumu delmiş.

Teyri tanrı, ilah. *Teyri dep aytama:* Tanrı diye söylüyorum, vallahi diye söylüyorum, ~ *eşik:* nur kapısı (ermiş kimselere Allah'ın kismet ettiğine inanılan aydınlanma hali, kişi o sırada neyi isterse olurmuş, putperestlik ile İslam bir birine karıştırılmıştır), ~ *eşik açıldı:* ilahi nur kapısı açıldı, nura gark oldu, ~ *carık:* ilahi nur, akşam kızılığı, tan kızılığı, *kün batıp ~ carık tüşgen edi:* güneş batmış ve akşam kızılığı çökmüştü, ~ *bilmeyme:* vallahi bilmiyorum, ~ *lâzim:* billahi lazim, ~ *adamı:* Tanrı aşkına, ~ *adamı*

seni urup başını sırdırırma: tanrı aşkına vurup senin kafanı kırarım, ~ *künün kördük* (d): Allah gününü gördük, ~ *kılıç*: ebem kuşağı, ~ *ursun*: Allah çarpsın, ~ *terişi alsın*, *börü tonuşu alsın* (tekerleme şeklinde buddua): Tanrı derini alsın, kurt kürkünü alsın, ~ *köp bersin*: Tanrı çok versin, " ~ *oñarsın-~calbarsın- oñ kolğa iysin- ~oñ colğa iysir'* (alğış isimli duadan mısralar): Tanrı onarsın-Tanrı yarlığasın-Tanrı sağa göndersin-Tanrı sağ yola göndersin.

Teyrilik ilahlık, tanrılık. *Teyrim*, ~*işe iynanama*: Tanrım, senin tanrılığına inanıyorum.

Tez çabuk, tez, hemen. ~ *bol*: çabuk ol, ~ *bar*: tez git (Türkiye türkçesindeki kadar sık kullanılmaz).

Tezgek (malk.) bk. *Tazgek*.

Tezinlemek acele etmek, çabuklaştırmak, hızlandırmak. *İşni bir kesek tezinletirge kerekbiz*: işi biraz çabuklaştırmamız gerekir.

Tezinlev çabuklaştırma, hızlandırma.

Tezinley çabucak, çabuk tarafından, hemencecik.

Tezlemek bk. *tezinlemek*.

Tezlik çabukluk, hızlılık, tezlik.

Tıbil ~ *basmak*: yün basmak, bir kılıf içine yün yerleştirmek, ~ *etmek*: yün taramak.

Tıbillamak yuvarlamak, devirmek. *Kiyiz ~*: keçe yuvarlamak, keçe yoğurmak.

Tıbillav yuvarlama, devirme.

Tıbillık kullanıma hazır yün, doldurmak için kullanılacak yün.

Tıbına organ, kalın ip, yün veya kıl ipliğiyle örülmüş kalın ip. *Appa bilgen ~*: (d): Appa'nın bildiği organ.

Tıbir 1. Ocak, ocakbaşı. ~ *taş*: ocağın kapıya yakın yan tarafına yerleştirilmiş geniş yassı taş (bunun üzerine sıcak kazan konulur, tezek veya ince odun kırılır), 2. Ocağın baş köşesi, ocağın iç duvara yakın bölümü, 3. Ev, yurt, oba. ~*da kalmak*: evde kalmak, *bir ayağı ~da bir ayağı kabırda* (d): bir ayağı evde, bir ayağı kabirde, ~*da kalğan*: evde kalmış, ~*ı kururuk*: evi kuruyasica, ocağı sönesice.

Tıbirli evli, ocaklı, yuvalı. *Kuvañ ~ bolmak*: sevinçten göklere uçmak, çok mutlu olmak, sevince boğulmak, *ataları uruşdan sav kaytıp kuvañ ~ bolup turadıla*: babaları savaştan sağ döndüğü için mutluluk içindeler.

Tıbırsız evsiz, barsız, ocaksız, yuvasız, yurtsuz.

Tıcin çürüme, kokuşma, fena koku. ~ *etmek*: kokuşmak, çürümeye yüz tutmak, bozulmak, ~ *iyis*: çürüme kokusu, *teri ~ etgendi*: deri çürümeye yüz tutmuş.

Tıgıla-suğula girip çıkıp, yanaşıp sokulup. ~ ~ *aylanadı*: yanaşıp sokulup geziyor, *nek ~ ~ aylanasız*: niçin girip çıkıp dolanıyorsunuz?

Tıgıliv sokulma, girme, dalma, saplanma; tıkanma, yutkunma.

Tıgılmak sokulmak, girmek, saplanmak; tıkanmak, yutkunmak. *Kayrı tıgılasa*: nereye sokuluyorsun, *cüregine kama tiyip turadı*: kalbine kama saplanıp

duruyor; *açıvdan tıgılıp söleşedi:* acıdan yutkunarak konuşuyor, *cıları tamağına tıgılığandı:* ağlaması boğazına tikanmış, *aşağanım tamağıma tıgıldı:* yediğim boğazıma tıkanı, *soluvum tıgıldı:* nefesim tıkanı.

Tıgırık daracık, iki bina arasında yer alan daracık geçit, aralık; çok küçük ev, baş sokacak kadar yer, kulübe. *Alağa eki kabırğanı arası ~dan ozulup barladı:* onlara iki duvar arasındaki aralıktan geçilerek gidiliyor, *~ oramçıkla:* dar sokakçıklar, *kaya ~:* kaya daracığı; *ala ~lada çaşaydıla:* onlar kulübelerde yaşıyorlar, *bizni ~ğa da keligiz:* bizim küçük evmize de teşrif ediniz, *başımı suğarık bir ~ım bardı:* başımı sokacak bir kulübem var.

Tıgıv sokma, geçirme, saplama, sokuşturma.

Tıhsımak dert yanmak, şikâyettede bulunmak, sızlanmak. *Tıhsıp hapar aytdı:* sızlanarak haber verdi, *ol kuru da tıhsığanlay turadı:* o her vakit şikâyet edip durur.

Tıhsıv şikâyettede bulunma, dert yanma, sızlanma.

Tıhsıvçu bk. *tıhsıvuk*.

Tıhsıvsuz şikâyersiz, şekvasız, sızlanmadan.

Tıhsıvuk şikâyetçi, sızlanıcı, dert yanıcı.

Tihten yaban sarmısağı.

Tık dolgun, dolu, tık, sıkı, gergin, tıknaz, sağlam yapılı. *~ boçha:* dolu bohça, dolu cüzdan, *~ maşok:* ağzına kadar dolmuş çuval, *~ tıklama:* ağzına kadar dolu, *üynü içi ~ tıklama adamdan toludu:* evin

içi ağzına kadar insanla dolu, *~ bolmak:* gergin olmak, dar gelmek; arzu etmek, *palton biraz ~ boldu:* palto biraz dar geldi, *ızına keterge bek ~ boldu:* geri dönmeyi çok arzu etti, geri dönmeye çok iştahlandı, *~ adam:* dolgun adam, tıknaz adam, *~ kiyinğendi:* sıkı giyinmiş, *çuruklarım ~ boladı:* ayakkabılarım dar geliyor.

Tıkal-tukul bir nida ifadesi, takıl-tukul. *Ağaçla ~ ~ dep avnadıla:* ağaçlar takıl-tukul ederek devrildiler.

Tıkboçha dolu bohça, dolu cüzdan.

Tıkır (malk.) akçaagaç.

Tıkırdamak tıkırdamak.

Üsübüzdegileni sabiyleri tıkırdap turadıla: üstümüzdekilerin çocukları tıkırdayıp duruyorlar, *sağatnı tıkırdığanı bılayğa deri keledi:* saatin tıkırtısı buraya kadar geliyor.

Tıkırdatıv tıkırdatma, tıkırtı sesi çıkartma.

Tıkırdatmak tıkırdatmak. *Cel tereze kabaklanı tıkırdatadı:* rüzgâr pencere kanatlarını tıkırdatıyor, *tıkırdatıp turmağız:* tıkırdatıp durmayınız.

Tıkırdav tıkırdama, tıkırtı sesi çıkarma.

Tıkır-mıkır bir ünlem ifadesi, tıkır mıkır.

Tıkır-tıkır bir ünlem ifadesi. Tıkır tıkır.

Tikkil (malk.) bk. *dıkkı*.

Tıklama tam dolu, tika basa, ağzına kadar dolu. *~ etmek:* ağzına kadar doldurmak, tika basa doldurmak, *~ bolmak:* tika basa dolmak.

Tıklamak iyice doldurmak, ağızına kadar doldurmak, tıka basa doldurmak.

Tıklav ağızına kadar doldurma, tıka basa doldurma.

Tıklık sıkılık, dolgunluk, tıknazlık, gerginlik.

Tıklamak sokmak, sokuşturmak, saplamak, sançmak. *Kamanı karnına tığıp iygendi:* kamayı karnına saplayivermiş, *kağıtların arı beri tığadı da sora izleydi:* kâğıtlarını şuraya buraya sokuşturuyor, sonra da arıyor, *kölegimi kayrı tığansız:* gömleğimi nereye soktunuz, *içine tık:* içine sok.

Tık-mık bir ünlem ifadesi, tık mık, tık tık. *Kimdi oğarıda ~ ~ ete turğan:* kimdir yukarıda tık tık edip duran?

Tıksırmak (malk.) bk. *tıhsırmak*.

Tık-tıklama ağızına kadar, tıka basa.

Tılapıs / tılapa hantal adam, ağır adam. *Soslan ~nı biridi:* Soslan hantalın biri.

Tılapıslık / tılapalık hantallık, ağırlık.

Tıldan mayi, eriyik. *Tıtır ~:* kireç kaymağı.

Tılı hamur. *Açığan ~:* mayalanmış hamur, *~ açithiç:* hamur mayası, *~ cazmak:* hamur açmak, *~ basmak:* hamur yoğurmak, *~ tegene:* hamur teknesi, *~ sapın:* arap sabunu, hamur kıvamında sabun, ham sabun.

Tilk bir ünlem ifadesi, lık. *~ dep cutdu:* lık diye yuttu.

Tilkam bk. *tilkem*.

Tılmaç / tilmaç mütercim, tercüman, dilmaç.

Tılmaçlık tercümanlık, dilmaçlık.

Tılپiv 1. Nefes, soluk. *~u tıyılmak:* nefesi kesilmek, *~ almak:* nefes almak, *~u çıkmak:* nefes alıp vermek, rahatlamak, *em ahırında ~u çıkdı:* en sonunda rahatladı, *arı ~u çıkmaydı:* onun sesi soluğu çıkmıyor, *kaphak ~umu tıydı:* yokuş nefesimi kesti, *~ işanı barmıdı:* soluk belirtisi var mı, nefes alıp veriyor mu? 2. Rüzgâr, yel. *Üsüme cılı ~ urdu:* üzerime ılık rüzgâr vurdu, *kıbiladan urğan cılı ~ karnı eritedi:* güneyden esen ılık rüzgâr karı eritiyor; 3. Nefes, ses. *~urju çığarma:* nefesini tut, sesini çıkarma, *meni için dep ~ çığarma:* benim için diye ses çıkarma, *~urju kızğanma:* nefesini esirgeme, sözünü sakınma; 3. Buhar. *~da cibitmek:* buharda ıslatmak, *~ bıla küydürmek:* buhar ile yakmak, *suvnu ~ğa buruv:* suyu buharlaştırma, suyu buhara döndürme.

Tılپivsuz nefessiz, soluksuz, sessiz sedasız.

Tım katık. *Gircin ~sız aşalmaydı:* ekmek katıksız yenmiyor, *türlü türlü ~la satılğan tüken:* çeşit çeşit katıkların satıldığı dükkân.

Tımpıldamak acele etmek, acele davranmak, çabuk davranmak.

Tımpıldav acele etme, çabuk davranma.

Tımsız katıksız. *~ azık:* katıksız azık.

Tımsızlık katıksızlık. *Kolubuz cukadı, ~ canıbizğa cetdi:* elde bir şey yok, katıksızlık canımıza yetti.

Tın genellikle çocuklar için kullanılan bir azarlama ifadesi. *~/ çıtını çıkarma, kes sesini, tık deme, ~nı ~nı bilmegen:* dur durak bilmeyen, sükûnet nedir bilmeyen.

Tınç 1. Kolay, zahmetsiz. *~ iş:* kolay iş, *~ ese etigiz:* zahmetsiz ise yapınız, *bu iş ~ bolmazğa caravludu:* bu iş kolay olmayacağına benzer, *anı ürengeñ bek ~dı:* onu öğrenmek çok kolay, *~ çaşav:* zahmetsiz yaşam, *~ etmek:* kolay yapmak; 2. Rahat, kolay. *~ col:* rahat yol, *~ çaşav:* rahat yaşam, *bek ~ keldik:* çok rahat geldik, *~ turuğuz:* rahat durunuz, *~ bolmak:* rahat olmak; 3. Uysal, yumuşak, yumuşak başlı, sakin, yavaş, halim selim. *~ adam:* yumuşak başlı adam, *ol kaçan da ~ adam edi:* o her vakit uyumlu bir insandı, *anı bederligi çokdu ~ adamdı:* onun yüzüzlüğü yok, halim selim insandır, *~ tepse cer teber (as.):* sakin adam hareketlenirse yer de hareketlenir, yumuşak huylu sinirlenirse yerde de deprem var demektir, *~nı tepgeni kıyın (d.):* yavaş adamın hareketi zor, *~ eşekge ekevlen miner (as.):* sakin eşeğe iki kişi biner.

Tınçalıv bk. *tınçayıv*.

Tınçalmak bk. *tınçaymak*.

Tınçay rahat, ehli keyf, tepmez, tembel. *~ adam:* ehli keyf adam, tembel adam.

Tınçayıv 1. Dinlenme, yatma, uzanma; 2. Rahatlama, haklama, hantallaşma.

Tınçayıvsuz dinlenmeden, durmadan. *Soslan ~ işleydi:* Soslan dinlenmeden çalışıyor.

Tınçaylık rahatlık, keyfine düşkünlük, tembellik, atalet. *Anı ~ı kayrı keterik edi:* onun keyfine düşkünlüğü nereye gidecekti, *~ etmek:* tembellik etmek.

Tınçaymak 1. Dinlenmek, istirahat etmek, yatmak, uzanmak. *Kırdaşda bir kesek tınçayayım:* çimenlerin üzerinde biraz uzanayım, *sağat çaklı tınçayıp colğa tebredik:* bir saat kadar dinlenip yola koyulduk, *bılayğa tınçayırğa kelgenme:* buraya dinlenmeye geldim, *bir kesekni tınçay:* birazcık istirahat et; 2. Rahat etmek, rahatlamak, sükûnet bulmak, hamlamak, hantallaşmak, gevşemek. *Sav haparın eşitgenimde cüregim tınçaydı:* sağ haberini duyunca kalbim rahatladı, *tınçayğan at:* hamlayan at, *atlarımız asırı bek tınçaydıla:* atlarımız gereğinden fazla gevşediler, atlarımız iyice hantallaştılar, *tınçayğan eşek kıl elekni költürmez (as.):* hantallaşan eşek kıl eleği kaldırmaz.

Tınçatmaz huzursuz, tezcanlı, telaşlı.

Tınç-esen huzurlu ve esen, rahat esen. *~~bolursuz:* huzurlu ve esensinizdir, *~~ kalığız:* sağ esen kalınız.

Tınçımak bozulmak, kokmak, kokuşmaya başlamak, çürümeye yüz tutmak. *Et tınçığandı:* et kokuşmuş, *çiy teri tınçığıp baradı:* çiy deri kokuşmaya başladı, *ala işni tınçıtıla:* onlar işi bozdular, *ayran tınçırğa tebreğendi:* yoğurt bozulmaya başladı.

Tınçıv kokuşma, bozulma, çürümeye yüz tutma.

Tınçköl rahat kalbli, vurdumduymaz, umursamaz, kayıtsız.

Tınçköllük rahat kalblilik, vurdumduymazlık, umursamazlık, kayıtsızlık.

Tınçlık rahatlık, huzur, kolaylık, sakinlik. *Cürek ~*: kalb rahatlığı, *bizge ~ çokdu*: bize rahatlık yok, *~ bermedile*: rahat bırakmadılar, rahatlık vermediler, *~ kalmadı*: huzur kalmadı, *~ buzuldu*: huzur bozuldu, *kim da başına ~ izleydi*: herkes kendine huzur arıyor, *~ tapmak*: huzur bulmak, *bılayda birda ~ tapmadık*: burada hiç rahat görmedik, burada hiç huzur bulamadık.

Tınçlık-esenlik huzur ve esenlik, rahatlık esenlik, hal hatır. *Allah ~ ~ bersin*: Allah huzur ve esenlik versin, *~ ~ sormak*: hal hatır sormak.

Tınçlıklı huzurlu, rahat. *Üyge ~ tülme*: evime huzurlu değilim, *cüregim ~ boldu*: kalbim rahatladı, *~ çaşav*: huzurlu hayat, *~ orun*: rahat mevki, rahat yer.

Tınçlık-rahatlık huzur ve rahatlık. *Allahım ~ ~ ber*: Tanrım huzur ve rahatlık ver.

Tınçlıksız huzursuz, endişeli, kaygılı. *~ adam*: huzursuz insan, *üyüne ~dı*: evine kaygılı, *cüregim ~dı*: kalbim rahat değil, *~ etdile*: huzursuz ettiler, *~ etmek*: huzursuz etmek, *orunum ~dı*: yerim huzursuzdur.

Tınçlıksızlık huzursuzluk, kaygıllık, endişelilik.

Tındırır yapma, yerine getirme, becerme; öldürme, bitirme, tüketme.

Tındırmak yapmak, yerine getirmek, becermek; öldürmek, bitirmek, tüketmek. *Ol cumuşun tındırğandı*: o görevini yerine getirdi, *işimi tındırıp kaytayım*: işimi yapıp döneyim, *borçumu bolcalına tındırdım*: borcumu gününde ödedim, *ataş aythanni tındırdıymı*: babanın dediğini yaptın mı, *ol bu işni tındıralmadı*: o bu işi beceremedi; *otunubuznu tındırdık*: odunumuzu tükettik

Tınıç secâvend, Kur'an'da vakf ve vaslları ifade eden işaretlerden her birinin karaçayca karşılığı, noktalama işareti de denebilir. *Kur'an okuğan zamanda ~lada tohtap soluv alırğa kerekdi*: Kur'an okurken secâvendlerde durarak nefes almak gerekir.

Tınılavuk 1. Susup duran, sessiz duran. *~ adam*: susup duran adam, *~ it çaşırtın kabar* (as.): sessiz duran köpek gizli ısırır; 2. (anat.) Yumuşak damak, damak. *~nu allı*: damağın önü, *~nu artı*: damağın arkası, *~nu cumuşağı*: damağın yumuşak bölümü, *~nu katısı*: damağın sert bölümü.

Tınım rahat, asûdelik, huzur, sükûnet. *~ı bolmağan adam*: huzuru olmayan adam, *~lı cer*: asûde yer, sükûnetli yer.

Tınımsız huzursuz, endişeli, kaygılı. *~ tişiriv*: kaygılı kadın.

Tınış bk. *tınıç*.

Tınıv ölme, bitme, tükenme, dinme, kesilme.

Tinkayiv ölme, can verme, cartayı çekme, geberme.

Tinkaymak (argo) ölmek, canı çıkmak, can vermek, cartayı çekmek, gebermek. *Soslan uzaymay tinkayğan edi:* Soslan çok geçmeden ölmüştü, *açdan tinkayırğa tebregenbiz:* açlıktan gebermek üzereyiz, *köküreginden ok tiyip tinkaydı:* göğsünden kurşun girerek can verdi.

Tinkaytiv öldürme, ifna etme. *Urup tinkaytırma:* vurup gebertirim.

Tinkaytmak öldürmek, ifna etmek.

Tinmak ölmek, bitmek, tükenmek, dinmek, kesilmek. *Alanı akkaları tinğandı:* onların dedeleri ölmüş, *anı karıvu alkın tinmağandı:* onun kuvveti henüz tükenmedi, *avruğan kart tınarğa caravludu:* hasta ihtiyar ölecek gibi, *gırcnılığımız tinğandı:* ekmeçlik unumuz tükendi, *tavuşla tındıla:* sesler kesildi, sesler dindi, *adam ayağı tinğandan sora:* adam ayağı kesildikten sonra, *nege tinçaymaysa tınmaysa:* niçin rahatlamıyorsun sakınlemiyorsun?

Tinmaz yerinde durmaz, huzursuz, zipçıktı, kurtlu, rahat durmayan.

Tinmazlık sonu gelmeyen, bitmeyen, ardı arkası kesilmeyecek tarzda, bitmeyecek şekilde. *~ iş:* bitmeyen iş, sonu gelmeyecek iş, *~ küreşle:* sonu gelmeyecek mücadeleler.

Tinğan ölen, can veren, cartayı çeken, bitip tükenmiş. *~ına karamay küreşedi:* bitip tükendiğine bakmadan uğraşıyor, *~ kart:* bitip tükenmiş ihtiyar, *anı*

~ haparı bardı: onun öldüğü haberi var.

Tıñı huzur, sükûnet. *Aña ~ çokdu:* ona huzur yok, *ol bizni ~bızni çok etdi:* o bizim huzurumuzu yoketti, *~ bermegen:* rahat bırakmayan, huzur vermeyen, *bılayda ~ tapmadık:* burada huzur bulamadık, *cüregim ~ tapmaydı:* kalbim sükûnet bulmuyor.

Tıñılamak dinlemek, önemsemek, bakmak, susmak, ses çıkarmamak. *Aytılğannı tıñılağız:* söyleneni dinleyiniz, *artına deri tıñıladım:* sonuna kadar dinledim, *çaşırtın ~:* gizlice dinlemek, *es bölüp ~:* dikkatle dinlemek, *ol meni tıñılamaydı:* o beni dinlemiyor, o beni önemsemiyor, *seni sözüñü tıñıladı:* o senin sözüne bakacak, *avruğanı öpketin ~:* hastanın akciğerini dinlemek, *tıñılap ürenirge kerekdi:* dinleyip öğrenmek gerekir; *biz da tıñıladık ala da tıñıladıla:* biz de sustuk onlar da sustular, *ne aytsam da tıñılap koyadı:* ne desem de ses çıkarmıyor, *sen alay tıñıla da tur:* sen öyle ses çıkarma da dur, *anı tıñılap turğanı cüregimi caradı:* onun susup durması sinirimi bozuyor, *sen tıñılağandan kork:* sen ses çıkarmayandan kork, *tıñılağan tıñı buzar (as.):* susan kimse huzur bozar, *tıñılağan tepse tıñı bilmez (as.):* sessiz duran bir tepse durmak bilmez.

Tıñılav dinleme, susma, ses çıkarmama, bakma, önemseme. *Kara ~nu iyip turadı:* hiç konuşmadan duruyor, derin sessizliğini sürdürüyor, hep

susuyor, *sözge* ~: söz dinleme, söylenene önem verme, söze bakma.

Tıgilavçu dinleyici. *Konferansnı ~ları*: konferansın dinleyicileri.

Tıgilavukçu damağa ait. ~ *kısıkla*: damak ünsüzleri, damaktan telaffuz edilen ünsüzler.

Tıgılı güvenli, emniyetli, huzurlu, itinalı, özenli. *Kulluğuru ~ ete tur*: görevini itinalı yapmayı alışkanlık haline getir, ~ *çaşav*: güvenli yaşam, ~ *cürek*: huzurlu kalb, *cüregim ~ tuldü*: kalbim güvenli değil, ~ *bolmak*: huzurlu olmak, güvenli olmak, ~ *etmek*: özenle yapmak, özen göstermek.

Tıgılılık güvenlilik, huzurluluk, özenlilik.

Tıgisiz huzursuz, telaşlı, kaygılı, güvensiz, özensiz, itinasız. ~ *çaşav*: güvensiz hayat, ~ *cuku*: huzursuz uyku, ~ *bolmak*: kaygılı olmak, huzursuz olmak, ~ *etmek*: huzursuz etmek, ~ *adam*: telaşlı adam, ~ *sabiy*: huzursuz çocuk.

Tıgisizlik huzursuzluk, güvensizlik, telaşlılık, itinasızlık.

Tıpal-tupul bir ünlem ifadesi, çapıl çupul.

Tıpar-tupur bir ünlem ifadesi, tapur tupur.

Tıpil (malk.) bk. *tıbil*.

Tıpir (malk.) bk. *tıbir*.

Tıpırdamak kıpırdamak, çırpınmak, çapalamak. *Tıpırdap turma*: kıpırdayıp durma, *buzovçuk tıpırdap turadı*: bızağıcık çapalayıp duruyor, *kesilgen koy tıpırdap turadı*: kesilen koyun çırpınıp duruyor.

Tıpırdav kıpırdama, çırpınma, çapalama.

Tıpir-tıpir bir ünlem ifadesi, kıpır kıpır, tıpir tıpir.

tıppa-tınc, tıp-tınc rappa rahat, koppa kolay.

Tır iş ~ boldu: iş durdu, iş tavsadı.

Tırapı teravih. ~ *namaz*: teravih namazı.

Tırham (malk.) tereddüt, şüphe. ~ *bolmak*: şübhelenmek, tereddüde düşmek.

Tırhık (malk.) bk. *tırkık*.

Tırıldamak tırtır sesi çıkarmak, dırıldamak, zırıldamak, gürültülü şekilde altını doldurmak. *Motur tırıldaydı*: motor dırdır ederek çalışıyor, *içi ötüp tırıldadı*: sürgün olduğu için sesli şekilde altına kaçırdı.

Tırıldav tırtır sesi çıkırma, zırıldama, sesli şekilde altını doldurma.

Tırk bir ünlem ifadesi, tırk, tık, tırak. ~ *dep eşik açıldı*: tırak diye kapı açıldı, *çögüçün bıla ~ete başıbizni çaçtıñ*: çekicikle tık tık ederek kafamızı patlattın.

Tırkık taş, kerpiç, tahta gibi malzeme kullanılarak yapılan sedir, genellikle oturma odasının bir duvarı boyunca yapılır, keza evin bahçeye bakan duvarının altına da yapılabilir, buraya umumiyetle yaşlılar oturarak dinlenirler ve sohbet ederler. ~*ğa oturayık*: sedire oturalım, ~*ğa oturup bir kesek soluv alayım*: sedire oturarak biraz soluklanayım.

Tırman (malk.) sitem, serzeniş. ~ *etmek*: sitem etmek, *Soslan bek ~ etip söleşdi*: Soslan pek serzenişte bulunarak konuştu.

Tırmaş özen, gayret, istek, çaba, çalışma. *~ı çokdu:* gayreti yok, *~ sabiy:* gayretli çocuk, *~ı bolmağan:* isteksiz, isteği olmayan.

Tırmaşiv gayretetme, çalışma, çaba gösterme, arzulama.

Tırmaşivçu gayret gösterici, çaba sarfedici, arzulu, gayretli.

Tırmaşlı gayretli, istekli, çalışan, özen gösteren, çabalı. *~ sabiy okur:* istekli çocuk okur.

Tırmaşmak gayretetmek, arzu etmek, çaba göstermek, istekli olmak. *Okurğa tırmaşıp turadı:* okumaya gayret edip duruyor, *işge ~ adam:* işe istekli olan adam, *üy işlerge tırmaşadı:* ev yapmaya çaba gösteriyor.

Tırmı çatlak, bozuşma. *~ tartmak:* bozuşmak, çatlamak. *Uruşurğa ~ tarta turadı:* kavga etmek için patlamaya hazır duruyor.

Tırnak tırnak, pençe. *~nı uçu tenli:* tırnağın ucu kadar, *~nı buzovu:* tırnağın altındaki yumuşak kısım, tırnak yatağı, *et bıla ~ça (d):* etle tırnak gibi, *artık ~:* artık tırnak, fazladan olan tırnak, *kuş ~:* kuş pençesi, *it ~:* köpek tırnağı, *aslan ~:* aslan pençesi, *~ kara:* tırnak kiri, tırnak altındaki siyah kir, *~nı karasına sanmam (d):* tırnağın kirine saymam.

Tırnaklamak tırnaklamak, tırmalamak. *Kıştik sabiyini betin tırnakladı:* kedi çocuğun yüzünü tırmaladı, *it butumu tırnakladı:* köpek bacağını tırmaladı, *tırnaklap örlerge küreşedi:* tırnaklayarak çıkmaya çalışıyor.

Tırnaklav tırnaklama, tırmalama.

Tırnaklı tırnaklı, pençeli. *Uzun ~:* uzun tırnaklı, *citi ~:* sivri tırnaklı.

Tırnalğan tırmalanmış, tırnak izi taşıyan.

Tırnamak tırmalamak, tırnak geçirmek, yolmak. *İt küçük kolumu tırnadı:* köpek eniği elimi tırmaladı, *bolğanı kiçiv can canın tırnaydı:* vücudu gidişerek her tarafını tırmalıyor, *kiçiv bolğandı da can canın tırnaydı:* uyuz olduğu için her yerini tırmalıyor, *betin tırnarık:* yüzünü yolasıca!

Tırnav 1. Tırmalama, tırnaklama, yolma; 2. Tırmık. *~ tartmak:* tırmık çekmek.

Tırnavlamak tırmıklamak, tırmık çekmek.

Tırnavlav tırmıklama, tırmık çekme.

Tırnavuç tırmık. *~ etmek:* tırmık yapmak.

Tırnavuk tırmıklayan, tırmıklayıcı, tırnaklayıcı.

Tırpıldamak çırpınmak, tırpırdamak, kıpırdamak. *Çabakla tırpıldaydıla:* balıklar çırpınıyorlar.

Tırpıldav çırpınma, tırpırdama.

Tırs bir ünlem ifadesi, tırs, cart, çirt, çat, pat. *~ dep atıldı:* pat diye patladı, *cüregim ~dep carıldı:* kalbim çat diye çatladı.

Tırtak sürgün, ishal.

Tırtaklamak sürgün olmak, ishal olmak, altına kaçırmak, altını doldurmak. *Korkup tırtakladıñ deyme:* korkup altını doldurdun değil mi?

Tırtaklav sürgün olma, altını doldurma.

Tırtır *~ oyun:* birdirbir oyunu.

Tırtırlamak bk. *tırtaklamak.*

Tırtırlav bk. *tırtırlama.*

Tıs bir ünlem ifadesi. *Lastik çarh ~ dep havasın iydi:* lastik teker tıs diye havasını kaçırdı.

Tııldamak tııldamak, tıs sesi çıkarmak.

Tııldav tııldama, tıs sesi çıkarma.

Tış 1. Kılıf, dış. *Castık ~:* yastık kılıfı, *töşek ~:* yatak kılıfı, *cuvurğan ~:* yorgan kılıfı, *topnu ~:* topun dışı, topun dış kısmı; 2. Kab, dışlık, kılıf. *Kitapnı ~:* kitabın kabı, *kök ~lı defter:* mavi kablı defter; 3. Dış, dış astar, dışyüz. *Tonnu ~:* kürkün dış astarı, kürkün dışyüzü, *tapcannı ~ı katapadı:* koltuğun dışyüzü kadifedir; 4. Dış, dışarı. *~ kiyim:* dış elbise, *üynü ~:* evin dışarı, *içi ~ da birdi:* içerisi de dışarı da bir, *~ eşik:* dış kapı, *kolnu ~:* elin dışı, elin dışyüzü, *~ canına kara:* dış tarafına bak, *~ karam:* dış görünüş, *~ duniya:* dış dünya, *~ satıv-alıv:* dış ticaret, *~ müyüş (mat.):* dış köşe; 5. Yabancı. *~ kiral:* yabancı devlet, *~ adam:* yabancı adam; *~ı cıltıravuk içi kaltıravuk (d):* içi dışı bir olmayan, *~ı haramnı içi da haram (d):* dışı kötünün içi de kötü.

Tışarı dışarı, dışarıya, sokağa. *~ çıkdıla:* dışarı çıktılar (az kullanılır).

Tışı dış, dışariki. *~ duniya:* dışariki dünya, dış dünya.

Tışına dışarı, dışarıya. *Tükleri ~ aylanğan ton:* tüyleri dışarıya çevrilmiş kürk, *ol kuvanğanın ~ bildirmeydi:* o sevincini dışarıya belli etmiyor, *~ çıkmay turadı:* dışarı çıkmadan duruyor, *elden ~ çıkdık:* köyden dışarı çıktık, *koylanı koybavdan ~ çığarığız:* koyunları ağıldan dışarı çıkarınız, *sırızını ~*

çığarmayık: sırrımızı dışarı çıkarmayalım, *~ mölek üyüne halek (d):* dışarıda uysal, evde felâket.

Tışında dışında, dışarisında, dışarıda. *Üynü ~:* evin dışında, *buruvnu ~:* çitin dışarisında, *mallanı ~ koymağız:* hayvanları dışarıda bırakmayınız.

Tışındağı dışındaki, dışarıdaki, dışarisındaki. *Elni ~:* köyün dışındaki, *~ kabuk:* dışarisındaki kabuk, *~ adamla:* dışarıdaki insanlar.

Tışından 1. Dışından, dışarisından. *~ karasağ:* dışarıdan baksan, *~ içi arıvdu:* dışından içi güzel, *~ kelgen adam:* dışarıdan gelen adam, yabancı; 2. Sesli, sözle, sözlü olarak. *~ oku da tıñılayım:* sesli oku da dinleyim, *~ aytmasağ da içiñden süyese:* sözle ifade etmesen de içinden seviyorsun.

Tışlamak kablamak, kılıflamak. *Kitaplanı tışlayma:* kitapları kablıyorum, *castıklanı tışlarğa küreşedile:* yastıkları kılıflamaya çalışıyorlar.

Tışlav kablama, kılıflama.

Tışlavçu cildçi. *Kitaplanı ~ğa elteme:* kitapları cildçiye götürüyorum.

Tışlı dışlı, dışyüzü astarlı, kılıflı, cildli, kablı. *~ ton:* dışyüzü astarlı kürk, *katapa ~ tapcanla:* kadife dışlı koltuklar, *~ kitap:* cildli kitap, kablı kitap, *~ it üylü itni kıstay edi (as.):* yabancı köpek evdeki köpeği kovarmış, dağıdaki bağıdakini kovarmış.

Tışlık astarlık, kılıflık, kablık.

Tırsız astarsız, yüz astarı olmayan, kılıfsız, kabsız.

Tıştın dış taraftan, dışarıdan.

Tıtır kireç. *Kurğak (iyilmegen)~: sönmemiş kireç, erigen(iyilgen) ~: sönmüş kireç, ~ taş: kireç taşı, ~ suv: kireçli su.*

Tıyak (malk.) bk. *tayak.*

Tıyalamak / tâ-tâlamak (öküzleri) dehlelemek.

Tıyalav dehleleme.

Tıyalmazça tutulamayacak kadar, zaptedilemeyecek şekilde, karşı konulamaz derecede. *Tuvğan elimi körürge ~ bir talpıvum bardı: doğduğum köyü görmek için karşı konulamaz derecede bir arzum var.*

Tıyalmazlay bk. *tıyalmazça.*

Tıyanıv (malk.) bk. *tayanıv.*

Tıyanmak (malk.) bk. *tayanmak.*

Tıyğı 1. İnsaf. vicdan. *~sı bolmağan adam: insafı olmayan adam; 2. bk. tıyğıç.*

Tıyğıç 1. Engel, mania, zorluk, güçlük. *Çirt ~ çokdu: hiç engel yok, sizge ~ bolğan nedi: size mani olan nedir, men bu işde bir ~ körmeyme: ben bu işte bir zorluk görmüyorum; allıbizğa ~ saldıla: önümüze engel koydular, ~ salmak: engel koymak, ~ bolmak: engel olmak, ~ belgile (gr.): noktalama işaretleri, ~ladan sekirip çabışıv: engelli koşu, engellerden atlayarak koşma.*

Tıyğıçlı engelli, manialı, zorluklu. *~ çabışıv: engelli koşu.*

Tıyğıçlık engel, mania, zorluk. *~ etmek: engel olmak, kar ~ etmese colğa çıkarıkbız: kar engel olmazsa yola çıkacağız.*

Tıyğıçlılık engellilik, manialılık.

Tıyğıcsız engelsiz, maniasız, sorunsuz. *İş ~ baradı: iş sorunsuz ilerliyor, çirt ~ colğa tebredik: hiç bir engel olmadan yola koyulduk.*

Tıyğıcsızlık engelsizlik, sorunsuzluk. *~ işibizni tınçaytdı: engelsizlik işimizi kolaylaştırdı.*

Tıyğılı 1. Vicdanlı, insafılı; 2. bk. *tıyğıçlı.*

Tıyğılı ölçülü, kendine hâkim. *~ adam: ölçülü insan.*

Tıyğılılık 1. İnsafılık, vicdanlılık. 2. bk. *tıyğıçlılık.*

Tıyğısız 1. İnsafsız, vicdansız; 2. bk. *tıyğıcsız.*

Tıyğısızlık 1. İnsafsızlık, vicdansızlık; bk. *tıyğıcsızlık.*

Tıyılğan durdurulan, engellenen, önü çevirilen, firenlenen, zaptedilen.

Tıyılğan tutulan, durdurulan, set çekilen engellenen. *~ suv: durdurulan su, allı ~: önüne set çekilmiş.*

Tıyılıv durdurulma, engellenme, tutulma, kesilme, set çekilme.

Tıyılmağan durdurulmayan, engellenmeyen, firenlenmeyen.

Tıyılmak durdurulmak, engellenmek, mani olunmak, tutulmak, kesilmek. *Guzaba cürüdüm da soluvum tıyıldı: hızlı yürüdüğüm için nefesim kesildi, suvnu allı tıyılıp turadı: suyun önüne engellenip duruyor, suyun önüne set çekilmiş, işibiz tıyılğandı: işimiz durdurulmuş, siydigi tıyılğandı: sidiği tutulmuş.*

Tıyılmazlık durdurulamıyacak, durdurulamaz, engellenemez. *Bu ~ bir işdi: bu engellenemeyecek bir olaydır, ~ cazıv: durdurulamıyacak*

yazgı, *duniyanı ~ cürüşü baradı:*
dünyanın durdurulamaz gidişi
devam ediyor.

Tıyım bk. *tıyğı*.

Tıyımlılık ölçülülük, nefsiye
kâkimiyet.

Tıyımsız ölçüsüz, kendine hâkim
olamayan.

Tıyımsızlık ölçsüzlük, kendine
hâkim olamayışlık.

Tıyın sincap derisi. ~ *ton:* sincap
kürkü.

Tıyınşlı / tıyınçlı uygun, münasip,
yakışır, lâıyk, müstahak, gerektiği
şekilde. ~ *lısı:* münasibi, ~ *sı alaydı:*
münasibi öyle, *keleçige ~ adam:*
elçi olmaya uygun adam, *savğanı*
~ *lısı oldu:* hediyenin münasip olanı
odur, *mahtalırğa ~ adam:*
övlmeye lâıyk adam, ~ *körsegiz*
işirde kelliğbiz: uygun görürseniz
akşamleyin geleceğiz, ~ *es bölgen*
bolmaz: gerektiği gibi önem
vermemiştir, *em ~ madar:* en
uygun çare, ~ *lısın aytığız:*
münasibini söyleyiniz, ~ *cuvap:*
uygun cevap, ~ *bolmağan:*
müstahak olmayan, ~ *bolmak:*
müstahak olmak, *ay keçege ~ di*
(d): ay geceye yakışır, *aytırğa ~ di:*
söylemeye müstahak, *tamadalıkğa*
Soslanni ~ köreme: liderliğe
Soslan'ı münasip görüyorum.

Tıyınşlılık / tıyınçlılık uygunluk,
münasiplilik, müstahaklık, lâıyıklık.

Tıyınşlışıca / tıyınçlışıca münasip
olduğu gibi, uygun olduğu gibi,
münasibiyle, uygun olduğu şekilde,
münasip biçimde. ~ *aytığız:*
münasip olduğu şekilde söyleyiniz,
~ *sıylarğa küreşdik:* münasip
biçimde ağırlamaya çalıştık.

Tıyınşsız / tıyınçsız uygun
olmayan, münasip olmayan,
yakışmayan.

Tıyiv tutma, engel olma, zaptetme,
çekme, firenleme, durdurma,
çevirme.

Tıyivçu engelleyici, mania, engel
çıkarıcı.

Tıymak tutmak, engel olmak,
çekmek, alıkoymak, firenlemek,
zaptetmek, durdurmak, çevirmek,
kesmek. *Anı küçden tıydık:* onu
güç bela zaptettik, *kanağanın*
tıyarğa küreşeme: kanamasını
durdurmaya çalışıyorum, *suvnu*
allın tıydık: suyun önünü kestik,
suyun önünü çevirdik, *kesişi tıy:*
kendini firenle, kendini tut, *artha*
~: geri çekmek, *birevni colun ~:*
birisinin yoluna engel olmak, *anı*
kişi da tıyalmaz: onu hiç kimse
tutamaz, *aşarık bergenin tıyğandı:*
yemek vermesini durdurmuş, *meni*
columdan tıyma: beni yolumdan
alıkoyma, *avuzun ~:* ağzını
tutmak, *kesimi küçden tıydım:*
kendimi zor tuttum, *soluvubuznu*
tıyıp sakladık: nefesimizi tutarak
bekledik, *amanlıktan ~:*
kötülükten alıkoymak, *koylanı beri*
tıyığız: koyunları bu tarafa
çeviriniz.

Tigelemek inmek. *Tavdan ~:*
dağdan inmek, *kaçan tigelirikse:*
ne zaman ineceksin, *kırımtavukla*
konuçdan tigelep tebredile: hindiler
tünekten inmeye başladılar.

Tigelev inme. *Tavdan tüzge ~:*
dağdan ovaya inme.

Tigenek diken, iğne. *Kirpini ~leri:*
kirpinin dikenleri.

Tigilgen dikilmiş, dikilen. ~ *kölek*: dikilmiş gömlek, ~ *i bolmağan*: dikişsiz, dikişi olmayan.

Tigiliv dikilme. *Tonnu ~ü bek kıyındı*: kürkün dikilmesi çok zordur.

Tigilmek dikilmek. *Kölekle tigile turadıla*: gömlekler dikilmekteler, *könçek tigilip boşaldımı*: pantolon dikilip bitti mi?

Tigiltiv yere serme, uzatma.

Tigiltmek yere sermek, uzatmak. *Urup sen amannı tigiltirme*: sen pis herifi vurduymu yere sererim.

Tigim ikram, hürmet, iltifat. ~ *iymek*: tigim sunmak [sofrada yemeğe başlarken birinin yemekten (genellikle söğüş etten) bir parça koparıp bir diğerine veya sofrada bulunanların hepsine ikramda bulunması ki bu o kişinin diğerlerine hürmetini ifade eder; aynı şekilde düşün yemeklerinde sevgililer de bir birlerine **tigim** gönderirler, bu bir adettir].

Tigimçi ikramda bulunan, iltifat eden.

Tigimdi bk. *tigim*.

Tigimlemek iltifatta bulunmak, ikram etmek.

Tigimlev iltifat etme, ikramda bulunma.

Tigimlik ikramlık nesne, ikram için takdim edilecek yiyecek parçası, lokma.

Tigiş dikiş. *Katı ~*: sağlam dikiş, *keş ~*: seyrek dikiş.

Tigiv dikme, dikiş dikme. *Ton ~*: kürk dikme.

Tigivçü dikiçi, diken, terzi.

Tigivsüz dikişsiz, dikişi olmayan. ~ *çındayla*: dikişsiz çoraplar.

Tik yokuş, bayır, dik. ~ *örge*: yokuş yukarı, ~ *enişge*: yokuş aşağı, ~ *ge örlep baradıla*: yokuşa tırmanıp gidiyorlar, ~ *col*: dik yol, yokuşlu yol, ~ *ge çıkmak*: bayıra çıkmak: 2. Dik, dikeme, sert, kaba, nahış. ~ *söz*: dik söz, *bek ~ söleşe*: çok sert konuşuyorsun, ~ *karav*: dik bakma, sert bakma, ~ *turmak*: dikelmek, dikl durmak, ayağa kalkmak, *uçunup töppe tüklerim ~ turdula*: heyecanlanarak tepemin tüyleri dikeldiler, *har ~ ni bir enivü da boladı* (as.): her yokuşun bir inişi vardır.

Tikgen diken, dikiş, dikmiş. ~ *iyne*: dikiş iğnesi, ~ *meşina*: dikiş makinası, ~ *oyuvla*: dikişle yapılan işlemler, dikerek yapılan nakışlar.

Tikgiç sıırım, ince dilinmiş deri ip. *Çabırlarımı ~ bıla katı tikgenme*: çarıklarımı sıırım ile sağlam diktim, *at kerekleni köbü ~ bıla tigiledi*: at malzemelerinin çoğu sıırım ile dikilirler.

Tikiral ancak, güçlkle, zarzor (pratikte pek kullanılmaz).

Tikirar tekrar, mükerrer, akıcı hale gelme, döne döne, defaatla, defalarca. *Men Kur'annı ~ etip okuğanma*: ben Kur'anı defalarca okudum. *Kur'annı okuy okuy ~ bolğanma*: Kur'an'ı okuya okuya akıcı (okuyacak) hale geldim.

Tikirarlamak tekrarlamak, defalarca pekiştirmek. *Dersiñi tikirarlap okusañ igi ürenirse*: dersini tekrarlıyarak çalışırsan iyi öğrenirsin.

Tikirarlav tekrarlama, defalarca yapma.

Tikkiçlik sırımlik. ~ *tana teri*:

sırımlik dana derisi.

Tiklik diklik, yokuşluk, bayırlık;
diklik, sertlik, kabalık, gerginlik.

Colnu ~gi kalaydı: yolun dikliğı
nasıl; *arağa kirgen ~ni*

cumuşatırğa keredi: araya giren
gerginliğı yumuşatmak lâzım.

Tikli-tüzlü dikli-düzlü, bayırlı-ovalı,
engebeli. ~ ~ *cerle*: engebeli
yerler.

Tikme nakış, işleme. *Oka ~*: simli
nakış, sırma işleme.

Tikmek dikmek, (dikiş) dikmek.

Kiyim ~: elbise dikmek, *çuruk ~*:

ayakkabı dikmek, *cırtılğanın ~*:

yırtığını dikmek, *sögülgenin ~*:

söküğünü dikmek, *eki kat ~*: iki

sıra dikmek, *tikgen kıyın sökgen*

tınç (d): dikmek zor, sökmek kolay.

Til 1. Dil. ~i *uzun*: dili uzun, *iynek*

~: inek dili, *cılan ~*: yılan dili, ~

aylandırmak: göze düşen çapağı dil

ile çıkarmak; ~ni *allı bıla ayılğan*

tavuşla: dilin ucuyla çıkarılan

sesler, ~ni *artı bıla çığarığan*

tavuşla: dilin arkasıyla çıkarılan

sesler, ~ni *açıkları*: açık sesliler,

~ni *kısıkları*: kısık sesliler, *ayta*

ayta ~ cavum kurudu (d): söyleye

söyleye dilim kurudu, *aytırğa tilim*

aylanmaydı: söylemeye dilim

dönmüyor, *esime tüşgenni aytırğa*

tilim tilmaçlık etmeydi: aklıma

geleni söylemem e dilim

tercümanlık yapmıyor, ~i *bıla*

calamak: dili ile yalamak, ~ine *cuk*

salmağandı: diline bir şey koymadı,

~iğ *kabışsın*: dilin tutulsun, ~iğ

büldürge bolsun: dilin lâl olsun,

kekeme ol, ~im *çaldı*: dilim çaldı,

~i *büldürge etdi*: dili dolaştı, ~iğ

tartılsın: dilin tutulsun, dilin

çekilsin, ~imi *uçundadı* (d): dilimin

ucundadır, ~i *aylanmağan*: dili

dönmeyen, ~iğ *hippil çıksın*:

diline sivilce çıksın, ~in *çığarmak*:

dilini çıkarmak; *açığıcı ~i*:

anahtarın dili; **2.** Dil, lisan. ~

ürenmek: lisan öğrenmek, *Avar ~*:

Avar dili, ~ *bilim*: dil bilim,

adabiyat ~: edebiyat dili, *uşaş ~le*:

benzer diller, ~ *baylık*: dil

zenginliğı, *cazıvu bolğan ~*: yazısı

olan lisan, *cazıvsuz ~*: yazısız dil,

bir biri ~in ağılamak: bir biri

lisanını anlamak, ~leri *bir adamlar*:

dil birliğı yapmış insanlar, bir dilli

olanlar, ~ *tutuv*: dil tutma (yeni

gelinin kayın evinin büyüklerine

konusmaması adeti), ~ *açdırıv*: dil

açtırma, konuşurma (yeni gelini

bir hediye vererek konuşurma

adeti), ~ *cürütmek*: söz taşımak,

koğuculuk, ~ *etivçü*: mizevir, söz

taşıyıcı; ~i *amannı künü aman* (d):

dili pis olanın yaşamı da pistir, ~

cüreknı tilmaçı (d): dil yüreğın

tercümanı, ~ *kılıçdan citi* (d): dil

kılıçtan keskindir, ~de *süyek*

bolmasa da süyek sındırır (as.):

dilin kemiğı olmasa da kemiğı kırar,

~i *uzunnu namısı kışa* (d): dili

uzunun edebi kısa.

Tilbarak muhbir, jurnalcı;

dedikoducu, koğucu.

Tilburğuç eskiden Kur'an

öğrenirken " *Vessemâ'i zâ-til burûci*

" suresine gelindiğı zaman, hoca

dili daha iyi dönsün diye bir

mendille öğrencinin dilini burardı,

ama bundan kurtulmanın da yolu

vardı: hocaya hediye getirmek.

Çoğu zaman öğrencinin annesi

yemek hazırlayıp çocuğu ile medreseye gönderir ve gelen yemeği hoca ile öğrencileri birlikte yiyerek bir bakıma hoş vakit geçirirlerdi. Talebeler çok olur da hediye gelen yiyecekler artarsa bunlar da yoksul ailelere dağıtılırdı.

Tilburđuç: dil bükücü, dil burucu.

Til buruv: dil bükme, dil burma.

Til burđuçluk: dil burulmasından kurtulmak için getirilen armağan.

Tilegen dileyen, isteyen, dua eden.

Tilek dilek, istek, dua, temenni, niyaz. ~ *kağıt:* dilek kâğıdı, dilekçe, ~ *im kabul oldu:* dileğim kabul oldu, ~ *tilemek:* dilekte bulunmak, niyaz etmek, *Allahdan ~im oldu:* Allah'tan duam odur, ~ *in tapmak:* dileğine kavuşmak, ~ *bermek:* rica etmek, ricada bulunmak, "*Tilese ~ tapmasın-İzlese bilek tapmasın*" (Alđış'tan iki mısra): Dilediği zaman dileğine ulaşmasın-Arzu ettiği zaman bileğine (maddi güç) kavuşmasın; *tilegime tap cuvap berildi:* isteğime olumlu cevap verildi, ~ *kuru kalmaz* (d): niyaz karşılıksız kalmaz.

Tilekçi ricacı, dilekçe sahibi, duacı.

Tilemek istemek, dilemek, arzulamak, talep etmek, rica etmek, yalvarmak. *Bek tiledim, alay bolmadı:* çok istedim, ama olmadı, *boluşluk ~:* yardım istemek, *keçmeklik ~:* af dilemek, *sizden tilerim oldu:* sizden ricam şudur, *tilep aytama ketme:* yalvararak söylüyorum gitme, *ne tiledim ese da unatılmadım:* ne kadar rica ettimse de kabul ettiremedim, *kız ~:* kız istemek, *kız tilerge barlıkbiz:* kız istemeye

gideceğiz, *tilep almak:* isteyerek almak, *Allah bıla tileyme:* Allah'ın adıyla yalvarıyorum, *tileyme, davur etmegiz:* rica ediyorum, gürültü yapmayınız.

Tilev isteme, dilek, rica, ricada bulunma, yalvarma, yakarma.

Tilevçü dilenci, isteyici, ricacı, duacı. ~ *nü bir beti kara, bermegenni eki beti kara* (as.): isteyenin bir yüzü kara, vermeyenin iki yüzü kara, ~ *nü canı kapçığında* (d): dilencinin akli fikri torbasında, ~ *toymaz zar oñmaz* (as.): dilenci doymaz haset onmaz.

Tilevük dilenmeye alışık, istemeyi seven, yüzüz.

Tilim bk. *tilkem*.

Tilimdi dilim, parça, dar, daracık. ~ *cerge neni sallıkısa:* daracık yere ne ekeceksin, ~ *ilenğen teri:* terbiye edilmiş deri parçası.

Tilimdilemek dilimlere ayırmak, parçalamak, dilmek.

Tilimdilev dilimlere ayırma, parçalama, dilme.

Tilimdilik ince dilinmiş, dar kesilmiş. ~ *sahtıyan:* ince dilinmiş meşin.

Tilimlemek bk. *tilkemlemek*.

Tilkav kekeme, konuşma özürlü, pepe, pepeme, dizartri. ~ *sabiy:* kekeme çocuk, *ol ~nu ne söleşgeni ağılaşınmaydı:* o kekemenin ne konuştuğu anlaşılmıyor.

Tilkavluk kekemelik, pepelik. ~ *nu bakdırđan bek kıyındı:* kekemeliği tedavi ettirmek çok zordur.

Tilkem dilim, parça. *Harbiz ~:* karpuz dilimi.

Tilkemlemek dilimlemek, dilimlere ayırmak, parçalamak, keserek

parçalara ayırmak. *Harbızını tilkemlerge küreşedi:* karpuzu dilimlere ayırmaya çalışıyor, *etni tapsa tilkemlep endiredi:* eti bulursa dilimlere ayırıp indiriyor, *otunları tilkemlep kalağız:* odunları parça parça kesip yığınız.

Tilkemlev dilimleme, parçalama, dilimlere ayırma.

Tilleniv dillenme, konuşmaya başlama.

Tillenmek dillenmek, konuşmaya başlamak. *Sabıyçık tillenip başlağandı:* çocuk dillenmeye başladı, *tillenreni keçikgendi:* konuşmaya başlaması gecikti.

Tilleşiv bir dilli olma, sözleşme, ağız birliği yapma.

Tilleşmek bir dilli olmak, ağız birliği yapmak, sözleşmek. *Ala alğadan tilleşip kelgendile:* onlar önceden ağız birliği yapıp gelmişler.

Tilli dilli, lisanlı. *Türk ~ halkla:* Türk dilli halklar, *başha ~ halk:* lisanı başka halk, *bir ~ bolmak:* ağız birliği yapmak; *eki ~ adam:* iki dilli adam, iki türlü konuşan adam, *uzun ~:* dili uzun.

Tillilik dillilik, lisanlılık. *Tatlı ~:* talı dillilik, *eki ~:* iki dillilik, kaypaklık.

Tilmaç bk. *tilmaç.*

Tilmek bk. *tilkemlemek.*

Tilpa bk. *tilkav.*

Tilsiz dilsiz, lisansız, konuşmasını bilmeyen. *~ sabiy:* konuşmaya başlamayan çocuk, *sağırav ~:* sağır dilsiz, *~ da kereklinin ağılatadı:* dilsiz bile ihtiyacını anlatır.

Tilsizlik dilsizlik, konuşamamak. *~ adamğa bek kıyındı:* konuşamamak insana çok zordur.

Tin 1. Maneviyat, ruh, can. *Arık kozuğa ~ kire tebreğendi:* zayıf kuzuya can girmeye başlamış, zayıf kuzu canlanmaya başlamış, *~ küç:* manevi güç, *bizge ~ küç kerekdi:* bize manevi güç lâzım, *~ duniya:* manevi dünya, *~i dini bolmağan adam:* maneviyatı dini olmayan adam; 2. Beden, vücut. *~ ata:* cet, soy atası, *~ibiz taldı:* bedenimiz yoruldu.

Tink gık. bir ünlem ifadesi. *~ deri kalmağandı:* gık diyecek hali kalmamış, *~ deme:* gık deme!

Tinkildi uğultu, hisırtı, gürültü. *~ etmek:* uğultu yapmak, hisırtı çıkarmak, gürültü etmek.

Tinlendiriv canlandırma, canlılık verme.

Tinlendirmek canlandırmak, güçlendirmek, canlılık vermek.

Tinleniv canlanma, hareketlenme, güçlenme.

Tinlenmek canlanmak, hareketlenmek, güçlenmek.

Tintiv arama, araştırma, inceleme, teftiş.

Tintivçü araştırmacı, tetkikçi, müfettiş, denetleyici.

Tintivül arama. *~ etmek:* arama yapmak, *polisle ~ eterge kelgendile:* polisler arama yapmaya gelmişler.

Tintmek araştırmak, aramak, tetkik etmek, incelemek; teftiş etmek. *Kalayın tintdim ese da tapmadım:* nereyi aradımsa da bulamadım, *boşha tintip küreşme:* araştırıp durma, *kol cazma kitapları tinterge küreşeme:* elyazma kitapları incelemeye çalışıyorum, *avruğanni*

avruvun tintebiz: hastanın hastalığını tetkik ediyoruz, *tintip küreşgen tabarıkdı:* araştırmaya gayret eden bulacaktır, *işni başdan ayak tinterge kelgendile:* işi baştan sona kadar teftişe gelmişler, *ortaklıkni kalay cürügenin cıl sayın tinterge kerekdi:* şirketin nasıl işlediğini her yıl teftiş etmek gerekir.

Tint-mint kaynaşma, gaile, teşevvüş. *Halk korkup ~ ~ boladı:* halk korkarak kaynaşıyor. ~ ~ *etmek:* kaynaşmak, teşevvüşe sebep olmak, gaile olmak.

Tin-tönçek beden, gövde.

Tippe-tik dim dik.

Tip-tik bk. *tippe-tik.*

Tireliv dokunma, değme, çatma, rastlama, karşılaşma, yaslanma.

Tirelemek dokunmak, değmek, çatmak, rastlamak, karşılaşmak, yaslanmak. *Mıçhı çüyge tireldi:* testere çiviye rastladı, *işni ahırı barıp alayğa tireledi:* işin sonu gidip oraya yaslanıyor, *tıyğışha ~:* engelle çatmak, engelle karşılaşmak, *kuruknu uçu suvnu tübüne tireldi:* sırığın ucu suyun dibine değdi, *tavğa tirelip tohtadık:* dağa yaslanarak durduk, dağla yüz yüze gelerek durduk.

Tiremek dokundurmak, değdirmek, dayamak, yapıştırmak, payanda koymak, destek koymak.

Orunduknu kabırğağa tirep salıgız: karyolayı duvara yaslıyarak yerleştiriniz, *kuruknu töben uçun cerge tirep küç alırğa kerekse:* sırığın alt ucunu yere dayamak suretiyle güç alman gerekir, *eki gürbeni kabırğaların bir birine*

tiregiz: iki sandığın yanlarını bir birine yapıştırınız, *başımı kayağa tiredim:* kafamı kayaya değdirdim; *tirev ~:* payanda koymak, *bağana ~:* kolon yerleştirmek, *catmanı arkavuna bağana tiresek oyulmaz:* sundurmanın kirişine sütun yerleştirirsek göçmez, *sırtıgızni bir birigizge tiregiz:* sırtınızı bir birinize yaslayınız.

Tirev destek, payanda, dayanak, dokundurma, değdirme. *Temir ~:* demir payanda, *bizni tirevübüz karıvsuzdu:* bizim dayanağımız zayıftır, *~ salıv:* payanda koyma.

Tirevlük payandalık, desteklik. ~ *ne bar ese keltir:* payandalık ne varsa getir.

Tirevsüz payandasız, desteksiz, dayanaksız. ~ *kalğanbız :* dayanaksız kaldık.

Tirgizmek (malk.) ateşi tutuşturmak, (ateş) yakmak. *Ot tirgizeme:* ateşi tutuşturuyorum, ateş yakıyorum.

Tiri diri, canlı, çevik. ~ *adam:* diri adam, ~ *sabiy:* çevik çocuk, ~ ~ *atlay keledi:* canlı canlı yürüyerek geliyor, *bir kesek ~ bol:* biraz canlı ol, *ölü ~ ese da bilmeyme:* ölü sağ ise de bilmiyorum, *~ge tirev cok (d):* diri olana destek gerekmez.

Tirik öre ~: kuru çalı, kuru ağaç.

Tirileniv canlı hale gelme, diri hale gelme. canlanma.

Tirilenmek canlı hale gelmek, canlanmak, hareketlenmek, çeviklenmek, diri hale gelmek.

Tirilik dirilik, canlılık, hareketlilik, çeviklik. *Birlikde ~ (d):* birlikte dirlik.

Tiriliv canlanma, dirilme, hareketlenme.
Tirilmek dirilmek, canlanmak, hareketlenmek, can girmek. *Ölüp ölüp tirildik:* ölüp ölüp dirildik, *ölgenden sora tirilligime iynanama:* öldükten sonra dirileceğime inanıyorum, *cañur igi cavğanında sabanla tirildile:* yağmur iyi yağınca tarlalar canlandılar.

Tirivün canlı, tetik. *~ caşçık:* tetik çocuk.

Tirke bk. *tünke*.

Tirlik ürün, mahsül. *Bıyl ~ibiz igidi:* bu sene masülümüz iyidir, *tirligibizni üyge cıydık:* ürünümüzü eve topladık.

Tirmen değirmen. *Kol ~:* el değirmeni, *suv ~:* su değirmeni, *cel ~:* yel değirmeni, *~ taş:* değirmen taşı, *~ne aşlık elteme:* değirmene zahire götürüyorum, *meni ~im igi tartadı (d):* benim değirmenim iyi çeker, *anı ~i el kaltaradı (d):* onun değirmeni ile bedel, onun değirmeni dünyaya bedel, *~ni tersine aylanğan zamanı (d):* değirmenin tersine döndüğü zaman, *ekisini ~i bir canına aylanadı (d):* ikisinin değirmeni aynı yöne dönüyor.

Tirmençi değirmenci. *Buday kesekni ~ge amanat etip keleme:* buğdayı değirmenciye emanat edip geliyorum, *~ tirmen taşını taşlaydı:* değirmenci değirmen taşını çekiçliyor.

Tirmençilik değirmencilik. *~ endi burunju işleden sanaladı:* değirmencilik artık eski işlerden sayılıyor.

Tirnek (malk.) özen, itina, istek, gayret.

Tiş 1. Diş. *Azav tiş:* köpek dişi, domuz dişi, fil dişi, saldırı dişi, *kalak ~le:* kesici dişler, *cayak ~le:* azı dişleri, *~ aylandırır:* çocuğun diş değiştirmesi, çocukluk dişinin düşmesi ve yeni diş çıkması hadisesi, *~ aldırmaq:* diş aldırmaq, *~ orun:* diş kökü, *~ et:* diş eti; *sarsmaq ~:* diş sarmısak, *mıçını ~leri:* testerenin dişleri, *~i batmazlığın anıladı:* diş geçiremeyeceğini anladı, *~i batmağan:* diş geçiremeyen, *~i bıla üzme:* dişi ile koparmak, *~ge ilinmegen:* dişe dokunmayan, *~ge ilinnik:* dişe dokunacak, *~ bilemek:* diş bilemek, diş sıkmak; 2. Şiş. *~ge sallık cuk çokdu:* şişe koyacak kadar bile (yiyecek) yok, *~ge çançmak:* şişe geçirmek, *~ da tişlik da küymezça (d):* şiş de kebab da yanmayacak şekilde, *tişlikni ~ge tizeme:* kebapı şişe diziyorum; 3. Dokurcun, dik, amud. *Biçen ~:* ot yığını, *~ kalamak:* dokurcun yığmak, *~ turmak:* dik durmak, amuda kalkmak.

Tişemek 1. Dişlerini sivirtmek, dişlerini keskin hale getirmek, çekiçleyerek inceltmek (değirmen taşını keskin ağızlı bir çekiçle dövmek suretiyle pütürleri keskin hale getirme, keza tırpan veya orak gibi kaba kesicilerin ağızlarını örs üzerinde çekiçle döverek keskinleştirme eylemini ifade eden bir fiildir). *Tirmen taşını tişeydile:* değirmen taşını sivirtiyorlar, *dügenni taşların tişep hazır eteme:* döğenin taşlarını döverek

- keskinleştiriyorum; 2. Fitlemek, kışkırtmak, saldırtmak. *İtmi adamnı üsüne tişeme*: köpeği insanın üstüne saldırtma, *sabiyni tişep turma*: çocuğu fitleyip durma, *adamları bir birine tişegenden ozmadır*: insanları bir birine kışkırtmaktan vazgeçmedin.
- Tişev** sivriltme, keskin hale getirme; kışkırtma, fitleme.
- Tişî** dişi. *~ buzov*: dişi bızağı, *~ tay*: dişi tay, *malnı erkeği ~si da birdi*: hayvanın erkeği dişisi de aynıdır, *~ aslança* (d): dişi aslan gibi.
- Tişî-başı** dişi başı. *Atnı caratğan eser tişine başına kararık tülse*: atı beğendi isen dişine başına bakmayacaksın, *~~ kalaydı*: dişi başı nasıl?
- Tişilik** dişilik. *Erligi ~i da belgili tuldü*: erkekliği dişiliği de belli değil.
- Tişiriv** kadın. *Karaçaylı ~*: karaçaylı kadın, *~ avruvla*: kadın hastalıkları, *~ hali*: kadınlık hali, *üynü ~u*: evin kadını, *~ kol*: kadın eli, *~nu namısı*: kadının iffeti, *beder ~*: hayasız kadın, *~nu çaçı uzun da akılı kışha* (as.): kadının saçı uzun akılı kısa, *~ üynü çiraydı* (d): kadın evin güzelliğidir.
- Tişirivça** kadınca, kadın gibi.
- Tişirivluk** kadınlık. *Anı ~uğuna ne aytiv bardı*: onun kadınlığına diyecek yok.
- Tişlemek** kızartmak, közlemek. *Et ~*: eti ateşte kızartmak, eti közlemek; 2. Gırlamak, dişlemek, dişleyle ısırarak. *Tişlep şay içerge süyedi*: gırlayarak çay içmesini seviyor, *tişlep bir kör*: ısırarak bir bak; 3. Canı çok istemek, ısrası gelmek. *Et aşarğa cüregim tişleydi*: canım et yemeyi çok istiyor, *şarja cüregim tişleydi*: seni ısrasım geliyor.
- Tişlev** çok isteme, ısrası gelme.
- Tişli** dişli, dişli alet, dişleri olan. *~ tomurav*: dişli merdane, *~ çekiş*: dişli çekiş, *motornu ~leri*: motorun dişlileri, *~ tavuş*: dişli sesi.
- Tişlik** şaşlik, şiş kebabı, şişe geçirilmiş et. *Etni cumuşak cerinden ~ etigiz*: etin yumuşak yerinden şiş kebabı yapınız, *~ aşarğa süyedi*: şaşlik yemeye bayılıyor.
- Tişlikçi** kebabçı.
- Tişliklik** şaşliklik, şiş kebablık. *~ etni ayırığız*: şaşliklik eti ayırınız.
- Tişmek** mayalanmış hamuru kabaca açıp yağda kızartarak pişirmek suretiyle yapılan bir nevi çörek.
- Tişsiz** dişsiz, dişi olmayan, dişi düşmüş. *~ avuz taşsız tirmen* (d):dişsiz ağız taşsız değirmen.
- Tişsizlik** dişsizlik. *~ canıma cetdi*: dişsizlik canıma tak dedi.
- Titim** ditim, yıpratma, ezme, atmak, kabartmak.
- Titimlemek** ditmek, yıpratmak, eskitmek, atmak, kabartmak.
- Titimlev** ditme, yıpratma, eskitme, atma.
- Titirmek** titremek. *Suvukdan ~*: soğuktan titremek, *bezgek tutup ~*: sıtma nöbeti gelerek titremek, *haparnı eşitgenimde sanlarım titiredi*: haberi duyunca azalarım titredi.
- Titirev** titreme. *~ü tuthandı*: titremesi tutmuş.
- Titiv** ditme, atma, kabartma, eskitme, yıpratma.

Titmek ditmek, liflerine ayırmak, atmak, kabartmak; ezmek, yıpratmak. *Cün ~:* yün ditmek, *kendir ~:* kendiri liflerine ayırmak, *töşekni cünün titebiz:* döşeğin yününü kabartıyoruz; *tobuklana tobuklana könceğini tobukların titip boşadı:* diz çöke çöke pantolonunun dizlerini yıprattı.

Tiyak (malk.) bk. *tayak*.

Tiyanç (malk.) bk. *tayanç*.

Tiyançak (malk.) bk. *tayançak*.

Tiyaniv (malk.) bt. *tayaniv*.

Tiyanıvçu (malk) bk. *tayanıvçu*.

Tiyanmak (malk.) bk. *tayanmak*.

Tiyek tuş, dokungaç, işaret çomağı, şef deynekçiği. *Kobuznu ~leri:* mızikanın tuşları, *piyanonu ~leri:* piyanonun tuşları.

Tiyersiz yakışsız, uygun olmayan, ağıza alınmayan. *~ sözle bıla söleşe turma:* ağıza alınmayan sözlerle bir daha konuşma.

Tiygiç işaret çomakçığı, göstergeç. *Çocuklar yeni okumayı öğrenirken satırı ve kelimeleri şaşırılmamak için süslü bir çomakçıktan yararlanırlar ki buna tiygiç adı verilir.*

Tiyiñşlilik (malk.) bt. *tiyiñşlilik*.

Tiyiriv dokundurma, banma, sürme.

Tiyirmek dokundurmak, banmak, sürmek. *Kol ~:* el dokundurmak, cinsî temas yapmak, *cukğa tiyirme:* bir şeye dokundurma; *gırcınnı sütbaşığa tiyirip aşaydı:* ekmeği kaymağa banarak yiyiyor, *kollarına balham tiyir:* ellerine merhem sür.

Tiyiş isabet, isabetlilik. *Oknu ~i igidi:* okun isabeti iyidir.

Tiyişdirmek dounudurmak, temas ettirmek.

Tiyişli (malk.) bk. *tiyiñşli*.

Tiyiv 1. Dokunma, değme, temasetme, saplanma, girme; 2, Yakalama, değme, geçme, bulaşma; 3. Doğma, çıkmak.

Tiyemek 1. Dokunmak, değmek, temasetmek, saplanmak. *Kolu bıla ~:* eli ile dokunmak, *tiyip körmek:* dokunup bakmak, *avzuma cuk tiymegendi:* ağızıma bir şey koymadım, *aña kişi tiymegendi:* ona kimse dokunmadı, *korğaşın ok köküregine tiygendi:* kurşun göğsüne saplanmış, *sabiyye kün tiygendi:* çocuğa güneş dokunmuş, *başım kökge tiydi* (d): başım göğde değdi, *aña kolum tiymegendi:* ona elim dokunmadı, *kollarıñız bir birine tiyerça tiziligiz:* kollarınız bir birine temas edecek şekilde diziliniz; 2. Yakalanmak, değmek, geçmek, bulaşmak, musab olmak. *Sabiylege köme tiygendi:* çocuklara kızamık geçmiş, *köz ~:* gözü dokunmak, nazarı değmek, *aña köz tiygendi deydile:* ona nazar değmiş diyorlar, *keseikle tiyip avruydu:* nezle bulaşarak hastalanmış, *iynekge silegey tiygendi:* ineğe salya hastalığı geçmiş, *sabiyyik buvala tiyip catadı:* çocuk boğmacaya yakalanarak yatıyor; 3. Doğmak, çıkmak. *Kün tiyedi:* güneş doğuyor, *ay tiygenley keligiz:* ay çıkınca geliniz.

Tiyre mahalle, semt, yakın çevre. *Bizni ~:* bizim semt, *Kartcurtda kaysı ~de çaşaysız:* Kartcurt'da hangi semtte yaşıyorsunuz, *~li kızla cıyılıp harh etedile:* mahalleli kızlar toplanıp eğleniyorlar, *Burun zamanda Karaçay-Malkarda har*

- tukumnu bir ~si bolğandı:* eskiden Karaça-Malkar'da her sülalenin bir semti olmuş.
- Tiyreçi** mahalleli, aynı semtli. ~ *çaşla:* aynı semtin gençleri.
- Tizgen** dizen, sıraya koyan, sıralayan. *Sözlüknü ~ bek kıyındı:* sözlüğü sıraya koymak çok zor.
- Tizgin** mısra, dize; sıra, dizi. *Nazmu oneki ~di:* manzume oniki mısradır; ~ ~ *üyle salınğandı:* sıra sıra evler yapılmış, ~ *tavla:* sıradağlar, ~ *bolmak:* sıra olmak, dizilmek.
- Tizginçi** ~ *sanav* (gr.): sıra sayısı.
- Tizginlemek** sıralamak, dizmek. *Arbalanı art artha tizginlegiz:* arabaları peşpeşe diziniz, malla tizginlep keledile.
- Tizginlev** dizme, sıralama, sıraya koyma.
- Tizginli** itinalı, muntazam, düzgün. *Ol kaçan da ~ işleydi:* o her zaman düzgün çalışır, ~ *cürüvcü adam:* itinalı hareket eden insan.
- Tizilgen** dizilmiş, dizilen, sıralanmış, sıraya konulmuş, sıralanan.
- Tizilme** bk. *tizim*.
- Tizim** sıra, saf. *Askerle ~ ~ bolğandıla:* askerler saf saf olmuşlar, *mektap sabiyleni ~leri:* okul çocuklarının sıraları, *camağat ~ bolup namaz kıladı:* cemaat saf halinde namaz kılıyor.
- Tiziv** dizme, sıralama, sıraya koyma. ~ *boluv:* sıralanma, *minçak ~:* tespih dizisi.
- Tizivlemek** dizi haline getirmek, sıraya koymak, dizmek. *Minçaklanı halığa tizivleyik:* tespihleri ipe dizelim.
- Tizivlev** dizme, sıraya koyma.
- Tizivlük** dizilik, destelik. *Munu ne ~ü kalğandı:* bunun ne diziliği kalmış?
- Tizivün** derli toplu, düzgün, mazbut, muntazam. ~ *adam:* mazbut adam, ~ *zat:* düzgün şey, ~ *işley bilgen:* muntazam çalışmasını bilen, *haparıñı ~ ayt:* hikâyeni doğru düzgün anlat.
- Tizme** hevenk, dizme; liste. *Şibiji ~le:* biber hevenkleri; *kitap ~le:* kitap listeleri, *alınñık zatlanı ~si:* alınacak şeylerin listesi.
- Tizmek** dizmek, sıralamak, sıraya koşmak. *Gurttavuk cüceklerin tizip keledi:* gürk tavuğu civcivlerini dizip geliyor, *taşlanı tizerge küreşedi:* taşları dizmeye çalışıyor, *haparın tizip aytdı:* hikâyesini sıraya koyarak anlattı, *üydegileni atların tizallıkmısa:* evdekilerin isimlerini sıralayabilecek misin, *halknı ızından tizerça çağı bolğan adam:* halkı peşinden dizecek kadar saygınlığı olan adam.
- Tob'asta (toba-astafirullah)** tevbe estağfirullah, hayret, hayret doğrusu, vay canına! ~, *sen eşitmegenmise:* hayret, sen duymadın mı?
- Tob'asto** bk. *tob'asda*.
- Toba** 1. Tevbe, istiğfar, pişmanlık, nedamet. ~ *ğa kaytmak:* tevbe etmek, ~ *etmek:* tevbe etmek, ~ *de:* tevbe de! *Soslan ara içmezge ~ğa kaytıp turadı:* Soslan rakı içmemek için tevbe edip duruyor, *oraza keçeledede ~ etip tilek tileybiz:* Ramazan gecelerinde tevbe edip

duada bulunuyoruz; 2. Yemin, şart, tevbe. *Tütün içmezge ~ etgenme:* tütün içmemeye yemin ettim, *uvğa barmazğa ~ etip turama:* ava gitmemek için şart ettim, *~ bolsun:* tevbeler olsun, yemin şart olsun, *bazarğa barmazğa ~ eterça bolduk:* pazara gitmemek için yemin edecek hale geldik.

Tobalak zevk, şamata, eğlence.

Toynu aşı ~: düşünün aş eğlence.

Tobalak-közbav animasyon gösterisi, sihirbaz gösterisi.

Tobastafirullah bk. *tob'asda*.

Toba-toba tevbe tevbe, hayret doğrusu. *~~ billaynı kim körgendi:* tevbe tevbe, böylesini kim görmüş! *~~, bu seyirrge bir karağiz:* hayret doğrusu, bu acayip şeye bir bakınız!

Tobluk keçeleşme, uyuşma. *~ bolmak:* uyuşmak, keçeleşmek, *butum ~ boldu:* bacağım uyuştı. *~ adam:* uyuşuk adam.

Tobuk diz. *~ süyek:* diz kapağı kemiği, patella, *suvnu terenliği ~ğa cetedi:* suyun derinliği dize kadardır, *~larım kuruşdu:* dizlerim tutuldu, *~larım kıyıldı:* diz bağlarım çözüldü, *~ların tüymek:* dizlerini dövmek, *~ urmak:* diz vurmak (düşünlerde erkeğin oyun alanına çıkarak kısa bir dönüş yaptıktan sonra kızlar safının önüne gelerek oynamak istediği kızın karşısında sağ dizini yere vurarak ve kollarını açarak aldığı pozisyonu ifade etmek için kullanılır), *içlerinden küysünle, ~ların tüysünle (d):* içlerinden yanıp tutuşsunlar, dizlerini dövsünler, *tenjiz ~dan (d):* deniz diz boyu, her şey

mükemmel, *~un oynatmak:* dizini oynatmak, *~ğa salmak:* dizine koymak, *~ğa salıp sildemek:* (güreşte) dizi ili kaldırıp yere vurmak, *~ tiremek:* ayak diremek, karşı durmak, *~ baş:* diz kapağı.

Tobuklanıv diz çökme, diz üstü oturma.

Tobuklanmak dizüstü oturmak, diz çökmek. *Namazdaça tobuklanıp olturdu:* namazdaki gibi dizlerinin üzerine oturdu, *tobuklarımı avruğanı tobuklanırğa koymaydı:* dizlerimin ağrısı dizüstü oturmama imkân vermiyor, *Soslan tobuklanıp olturadı:* Soslan diz çöküp oturuyor.

Tobukluk dis bandajı, diz sargısı, ata binenlerin dizlerine geçirdikleri deri dizlik.

Toğay halka, çember, çep çevre, yuvarlak; eğri, kavisli, virajlı; kemer şeklinde, kemerli. *~ sızmak:* çember çizmek, *~ matallı:* halka şeklinde, *~ aylanıp kaytdık:* çep çevre dolanıp döndük; *~ col:* virajlı yol, *toğay aylanğan çalman:* kavisli dolanan çit, *~ avuzlu bıçak:* kavisli ağız olan pıçak, " *~ arbazı tüz bolsun-Savar iynegi cüz bolsun*" (alğışdan mısralar): Eğri avlusu düz olsun-Sağım ineği yüz olsun; *~ kaşlı:* kemer kaşlı, *~ eşik:* kemerli kapı.

Toğaybaş kavis boynuzlu dağ keçisi (mec.).

Toğaymak doymak. *Koyla hansdan toğayıp catdıla:* koyunlar otdan doyarak yattılar, *koş nögerle injir azıkdan toğayıp cerge soylanğanbız:* çiftlik arkadaşları

- aşam yemeğinden doyarak yere uzandık.
- Toğaytın** dolanarak, kavis çizerek.
- Toğum** yudum. *Bir ~ ayran:* bir yudum ayran.
- Toğumak** yudumlamak, içmek, dikmek. *Ayaknı başı bıla toğudu:* çanağın ağız ile dikti, *suynu toğup boşadı:* suyu içip bitirdi, *ayrannı toğurğa küreş:* ayranı yudumlamaya çalış.
- Toğumluk** yudumluk. *Bir ~ suvubuz kalğandı:* bir yudumluk suyumuz kaldı.
- Toğuv** yudumlama, içme, dikme.
- Toğuz** dokuz. *~ cüz:* dokuzyüz, *~ colda kelgenme:* dokuz defa geldim, *~ kişi onovğa boldula da canız alaşanı aşız koydula* (d.): dokuz kişi tartışmaya daldılar da biricik atı yemsiz bıraktılar.
- Toğuzak** sekizden sonra gelen veya dokuzun bir küçüğü (genellikle ailede dokuzuncu çocuk olarak dünyaya gelen erkek çocuklara isim olarak kullanılır). *Toğuznu kişisi Toğuzak* (d): dokuzun küçüğü *Toğuzak, toğuzakğa toğuz ulan* (d): Toğuzak'a dokuz oğlan.
- Toğuzav** dokuz kişi.
- Toğuzavlan** bk. *toğuzav.*
- Toğuzbaş** dokuzbaşı. *~ emegen:* dokuz başlı dev.
- Toğuzlamak** dokuza bölmek, dokuz hisseye ayırmak, (eski Türklerde 9 rakamı kutsal olduğu için kullanıldığı muhakkak). *Malnı etin toğuzlağız:* hayvanın etini dokuz hisseye ayırınız.
- Toğuzlav** dokuza bölme, dokuz hisseye ayırma.
- Toğuzlu** dokuz yaşında. *~ cuğutur:* dokuz yaşındaki dağ koçu.
- Toğuzunçu** dokuzuncu.
- Toğuzuşar** dokuzuşar.
- Toh** bir nida ifadesi, tuh. *~ ~ ~, bek aman bolğandı:* tuh tuh tuh, çok kötü olmuş.
- Tohana** saray, köşk, konak. *Soslannı ~ sı:* Soslan'ın köşkü, *hannı tohanası:* hanın sarayı, han sarayı.
- Tohay** idiş edilmiş koç.
- Tohsan** doksan. *~ cıllık:* doksan yıllık, *~ı barğa dağıda toğuz kerek* (d): doksanı olana dokuz daha lazım.
- Tohsanıncı** doksanıncı.
- Tohsanışar** doksanışar.
- Tohtamağan** durmayan, durmamış. *Sapda ~ balta* (d): sapta durmayan palta, *bir işde ~ adam:* bir işte durmayan adam, *~ tınmağan* (d): durmayan tınmayan.
- Tohtamak** durmak, ara vermek; kesilmek, sükûnet bulmak. *Bılayda bir kesek tohtayık:* burada biraz duralım, *sağatım tohtağandı:* saatim durmuş, *iş tohtamasın:* iş durmasın, *tohtap turmak:* hareketsiz durmak, durup beklemek, *suv tohtap turadı:* su haretsiz duruyor, *alayda tohtap turuğuz:* orada durup bekleyiniz, orada hareket etmeden bekleyiniz, *cel tohtamaydı:* yel durmuyor, *davur tohtadı:* gürültü kesildi, *tavuş-tüyüş tohtap turadı:* gürültü patırtı sükûnet bulup duruyor, *tohtay bilmegen:* durmasını bilmeyen, *barıp tohtağan* (d): mükemmel, en iyi, en sonuna dayanan, *barıp tohtağan usta:* en

iyi usta, *dır bolup* ~: tüfeği çama dayamak, bitip tükenmek, *tirelip* ~: sonuna kadar gelip dayanmak, dayanıp durmak, *colubuz tenizge tirelip tohtadı*: yolumuz denize dayanıp durdu, *unamay* ~: hayır deyip kestirip atmak, *ne küreşsek da unamay tohtadı*: ne kadar uğraşsak da hayır deyip kestirip atdı, *kalay tohtağın*: nasıl durmalı, *Tohtamışlay tohtağın* (d): Tohtamış gibi dur, *tohtağan suv*: durgun su, *tohtağan suv çömüçden da korkar* (d): durgun su maşrapadan bile korkar.

Tohtamay durmadan, aralıksız.

Cañur ~ cavadı: yağmur aralıksız yağıyor, *bir cerde ~ keldik*: bir yerde durmadan geldik.

Tohtamazdan durmadan, durmaksızın, aralık vermeksizin. ~ *işleybiz*: durmaksızın çalışıyoruz, ~ *söleşedile*: aralık vermeksizin konuşuyorlar.

Tohtamazlık durmayacak. ~ *küreş*: durmayacak mücadele, ~ *başerkinlik küreş*: durmayacak bağımsızlık mücadelesi.

Tohtanı-tınnı duru durağı. ~ ~ *bilmegen sabiy*: duru durağı bilmeyen çocuk.

Tohtaşdırıv kararlaştırma, istikrar kazandırma, tespit etme.

Tohtaşdırmak karalaştırmak, yerleştirmek, sabit hale getirmek, teşkil etmek, tespit etmek, koymak. *Söznü alay tohtaşdırdık*: sözü öyle karalaştırdık, sözü öyle bağladık, *buğanı bağasın tohtaşdırırğa küreşebiz*: boğanın fiyatını tespit etmeye çalışıyoruz,

Tohtaşiv istikrar kazanma, anlaşma, belirlenme, basitleşme, yerleşme. *Bir sözde* ~: aynı sözde anlaşma.

Tohtaşmak istikrarlı hale gelmek, sabitleşmek, yerleşmek, belirlenmek. *Elçileni şaharğa köçüvleri tohtaşıp boşamağandı*: köylülerin şehire göçleri henüz istikrar kazanmadı, *satıv malları bağaları alkın tohtaşmağandı*: satılacak malların fiyatları henüz belirlenmedi.

Tohtav durma, ara verme, sakinleşme, sükûnet bulma.

Tohtavçu duragan, durulan, duran. ~ *suv*: duragan su, *avtobus ~ cer*: otobüs duran yer, otobüs durağı, *tohtavçu cer*: durulan yer, durak.

Tohtavsuz durmaksızın, durmadan, aralıksız. *Malnı sanı ~ ösüp baradı*: hayvanların sayısı durmadan artıp gidiyor, *kulaklarım ~ şuvuldap turadı*: kulaklarım aralıksız hışıldayıp duruyor.

Tohtavsuzdan aralık vermeksizin, durmaksızın, durmadan, bk. *tohtavsuz*.

Tohun ispit, cant. *Çarhnı ~u*: tekerleğin cantı, tekerleğin ispiti, ~ *temir*: çember, demir çember.

Tokal (malk.) 1. Boynuzsuz. ~ *ögüz*: boynuzsuz öküz; 2. Bodur, kısa. ~ *adam*: bodur adam; 3. Kaba saba, kubat. ~ *iş*: kaba saba iş; 4. Hamakat erbabı, öküz kafalı, et kafalı. ~ *adam*: et kafalı adam.

Tokalbet somunyüzlü, ahmak suratlı, kaba saba çehreli.

Tokalt engel, mania, set. ~ *ağaç*: mania ağacı, *allıma ~ salmağız*: önüme engel koymayınız.

Tokay küçük çocuklar veya evcil hayvan yavrularını severken kullanılan bir ünlem ifadesi. *~çığım ~ğim* (kuzuyu severken): kuzucuğum, kuzucuğum!

Tokbay tıknaz, kısa ve şişmanca. *~ adam*: tıknaz adam.

Tokbet tıknaz yüzlü, semiz yüzlü.

Toklu toklu, altı aylığı geçmiş kuzu. *Koçarlık ~*: koç olması için ayrılan toklu, *arık ~*: cılız toklu, *erkek ~*: erkek toklu.

Tokluk tokluk, aç olmamışlık. *Malını ~u kütgenne köredi*: sürünün tokluğu çobana göre, *~ caraşdırır açlık talaşdırır* (d): tokluk barıştırır, açlıkdalaştırır.

Toklukay toklucuk, sevimli toklu, toklucağız.

Toklutoymaz toklu doymayan. *~ künle* (d): Toklu doymayan günler (kışdan bahara geçerken otların yeşermediği ve geçen yıldan kalan otların da çürümeye yüz tuttuğu günler).

Tokmak tokmak, balyoz, topuz. *Ağaç ~*: ağaç tokmak, *~ tayak*: ucu topuz değnek, *orunduknu ~ları cezden etilgendi*: karyolanan topuzları pirinçten yapılmış, *ullu tokmak*: balyoz, *tokmakça*: top gibi, topuz gibi.

Tokmakbaş tokmak başlı, balyoz kafalı.

Tolğan dolan, dolmuş, dolgun. *~ay*: dolunay, *~ ayakğa artık suv sıyınmaz* (as.): dolmuş çanağa fazla su dolmaz.

Tolkun dalga. *Teniz ~la*: deniz dalgaları, *~ etdirmek*: dalgalandırmak, *tavuş ~la*: ses

dalgaları, *cel kölnü ~ etdiredi*: yel gölü dalgalandırıyor.

Tolkunlanıv dalgalanma. *Tenizni ~u*: denizin dalgalanması.

Tolkunlanmak dalgalanmak. *Teniz tolkunlanıp tebreğendi*: deniz dalgalanmaya başladı, *tenizni tolkunlanmanı tohtasa kemege minerikbiz*: denizin dalgalanması durulursa gemiye bineceğiz.

Tolkunlu dalgalı. *~ teniz*: dalgalı deniz.

Tolmağan dolmayan. *~ çelek*: dolmayan kova, *~ böçge*: dolmamış varil.

Tolmak 1. Dolmak. *Cikkır bıslak bıla tolğandı*: fiç peynirle dolmuş, *bek ~*: çok dolmak, *çelek bek oldu*: kova çok doldu, *tolup boşamak*: dolup bitmek, *sütten ~*: süttten dolmak, *sabanna hans tolğandı*: tarlaya ot dolmuş, *anı on cılı tolğandı*: o on yaşını doldurdu, *cüregim kuvançdan oldu*: kalbim sevinçle doldu; 2. Yerine gelmek, gerçekleşmek. *Muratım oldu*: arzum yerine geldi, *iş begimdeça tolurğa kerekdi*: iş sözleşmedeki gibi gerçekleşmek zorunda.

Tolmazlık dolmayacak, olmayacak, gerçekleşmeyecek. *Gürbeni ~ nesi bardı*: iri sandığın dolmayacak nesi var, *~ muratlağa innetlennjen igi tüldü*: olmayacak arzulara niyetlenmek iyi değil.

Tolpama püre, ezme. *gardoş ~*: patates püresi, *alma ~*: elma püresi.

Tolturğan dolduran. *Tavuk ~*: tavuk doldurma, *kozu ~*: kuzu doldurma, *böçgege suv ~*: varile

su dolduran, tulukğa bıslak ~: *tuluma peynir dolduran.*

Tolturmak 1. Doldurmak. *Beline deri ~:* beline kadar doldurmak, *köp tolturma:* çok doldurma, *ıstakannı tolturup ber:* bardağı doldurup ver; 2. Yapmak, yerine getirmek, sağlamak. *Amanatnı ~:* emaneti yerine getirmek, *begimni ~:* güvenceyi sağlamak, *işni ~:* işi yapmak.

Tolturuv doldurma; yapma, yerine getirme.

Tolturuvçu doldurucu; yapıcı, icra edici.

Tolturuvçu doldurucu; yerine getirici, yapıcı. *Suv tolturuvçu:* su doldurucu; *~ cıyın:* yapıcı topluluk, yerine getirici topluluk.

Tolu dolu, tam, doyurucu, tatmin eden, bolluk. *Arbaz ~ malı bardı:* avlu dolusu malı var, *~ böçge:* dolu varil, *~ üç saġatnı işledi:* tam üç saat çalıştı, *~ adam:* dolu adam, içerikli adam, *~ işçi:* yetişkin işçi, *~ hapar:* doyurucu haber, *üy adamdan ~du:* ev insanla dolu, *kıyınımı ~ aldım:* emeğimin karşılığını tam aldım, *~ üydegi:* kalabalık aile, *~ iynanmak:* tam inanmak, *~ cıl:* bolluk yıl.

Toluluk doluluk. *Üynü ~u bila boşluġun kim bileği:* evin doluluġu ile boşluġunu kim biliyor, *böçkeni ~u ceterikdi:* varilin doluluġu kâfidir.

Tolum bk. *toluv.*

Tolusu tam, eksiksiz. *~ bila:* tam olarak, *aythanın ~ bila aġıladıġını:* dediğini tam olarak anladın mı, *iş ~ bila etilirge kerekdi:* işin eksiksiz olarak yapılması gerekir.

Tolusuça bk. *tolusu bila.*

Toluv dolma; yerine gelme, gerçekleşme.

Tomalahan ufak tefek, tombul, eni boyu bir. *Tomalahançıġım çap da kel:* küçük yavrum koşda gel.

Tomalak / domalak bk. *töğerek.*

Tomalanıv düşe kalka yürüme, yuvarlanma.

Tomalanmak düşe kalka yürümek, yuvarlanmak. *Huray tomalanıv keledi:* Huray düşe kalka geliyor, *sabiyle tomalana da koba ösedile:* çocuklar düşe kalka büyürler.

Tomalıv şişme, kabarma, dışarı fırlama.

Tomalmak şişmek, dışarı fırlamak, kabarmak. *Terekni bulçukları tomalıv tebregendile:* ağacın tomurcukları kabarmaya başlamışlar, *Huray kuyruġun tomalta keledi:* Huray poposunu sallaya sallaya geliyor, *karnı tomalġandı:* karnı şişmiş.

Tompak yuvarlak, toparlak; bronz yuvarlaklardan esinlenerek **bronz** anlamında da kullanılır.

Tompayıv düşme, yıkılma, uzanma, serilme; ölme, cartayı çekme.

Tompaymak (argo) düşmek, yıkılmak, uzanmak, serilmek, ölmek (mec.). *Nek tompayıv turasız:* niçin serilip duruyorsunuz, *cerge tompayıv catadı:* yere uzanıp yatıyor, *orundukġa bir kesek tompayayım:* karyolaya biraz uzanayım, *Soslan tompayġandı:* Soslan ölmüş, Soslan cartayı çekmiş.

Tompuldatmak bk. *topuldatmak.*

Tompur şişko, şişman, tombul. *~ sabiy:* tombul çocuk.

Tompurbet tombul yüzlü. ~ *tışıriv*: tombul yüzlü kadın.

Tompurluk tombulluk, şişkoluk.

Tomurav kütük. *Ağaç tomuravla*: ağaç kütükleri, *butlarım köbüp tomuravlaça bolğandıla*: bacaklarım şişerek ağaç kütüğü gibi oldular.

Tomuravlanıv kütükleşme, odunlaşma.

Tomuravlanmak kütükleşmek, odunlaşmak. *Butlarım tomuravlanğandıla*: bacaklarım kütükleştiler.

Tomurmak doğramak. *Otun ~*: odun doğramak, *ek ~*: et doğramak.

Tomurov (malk.) bk. *tomurav*.

Tomuruv doğrama. *Et ~*: et doğrama.

Ton 1. Kürk. *Körpe ~*: kuzu kürkü, *tışlı ~*: astarlı kürk, *börü ~*: kurt kürkü, *kara~*: siyah kürk, çocuğu olmayan, zürriyetsiz (mec.), *amannı eki bitli ~u bolur, birin kesi kiyer birin da serje kiydirir (as.)*: kötü adamın iki bitli kürkü olur, birini kendi giyer birini de sana giydirir, *kirpi ~umu kiydirme (d)*: kirpi kürkümü giydirme! 2. Ton, bir ağırlık ölçüsü. *Cıyırma ~*: yirmi ton, *carım ~*: yarım ton.

Tonamak soymak, yağma etmek; bozmak, silkelemek, toplamak. *Guduçula Soslanı tükenin tonağandıla*: hırsızlar Soslan'ın evini soymuşlar, *cav asker elni tonağandı*: düşman askeri köyü yağma etmiş; *cüzüm bağhanı tonarıkbız*: üzüm bağını bozacağız, *köget terekleni tonaybız*: meyve ağaçlarını silkeliyoruz, *carlı Solannı*

üyün tonağandıla: gariban

Saslan'ın evini soymuşlar.

Tonav soyma, yağma etme; bozma, silkeleme.

Tonavçu soyguncu, yağmacı.

Tonavul soygun, yağma. *Ala ~ğa baradıla*: onlar soyguna gidiyorlar.

Tonkayıv yuvarlanma, tepetaklak gitme.

Tonkaymak yuvarlanıp düşmek, tepetaklak düşmek, boca etmek, cartayı çekmek (mec.). *Buzda cürüyme dedim da tonkaydım*: buzda yürüyeceğim dedim de tepe taklak düştüm, *Surhaynı tonkayğan haparı bardı*: Surhay'ın öldüğü söyleniyor.

Tonluk 1. Kürklük malzeme. ~ *kozu teri*: kürklük kuzu derisi; 2. Tonluk. *Beş ~ kamyon*: beş tonluk kamyon.

Tonov soygun, yağma. ~ *hapçükle*: soygun eşyaları, ~ *mal*: yağma mal.

Tonovçu bk. *tonavçu*.

Tonovlamak bk. *tonamak*.

Tonovul bk. *tonavul*.

Tonkalaç takla, takla atarak dönme, tepetaklak dönme. ~ *aylanma*: takla atıp dönmek, tepetaklak dönme, ~ *ciğilmek*: dönerek düşmek, yuvarlanıp düşmek.

Tonku hörküç. ~*lu*: hörküçlü, *eki ~lu tüye*: iki hörgüçlü deve.

Tonuz domuz. ~ *bala*: domuz yavrusu, ~ *cav*: domuz yağı, ~ *orun*: domuz yatağı, ~*ça*: domuz gibi, ~ *hamhot*: domuz suratlı, ~ *kıllıklı*: domuz ahlaklı, domuz karakterli, ~*nu ağı karası balmaz (as.)*: domuzun beyazı siyahı

olmaz, *~nu başın tepsige salsan töjerep tüşer* (as.): domuzun kafasını sofraya koyarsan yuvarlanıp yere düşer.

Topuzçu domuz yetiştirici.

Topuzçuluk domuz yetiştiriciliği.

Topuzluk domuzluk, pislik, ahlsızlık, rezillik.

Top 1.Top, yuvarlak nesne. *~ oyun:* top oyunu, *~ oynamak:* top oynamak, *kol ~:* el topu, *ayak ~:*

ayak topu, futbol, *kaçhan ~:* bk.

kaçhan top oyunu, *pila ~:* bk.

pila top, *~ çuñur ~:* beyzbolda top çukuru, *tışı tögerek ~ kibik, içi kızıl ot kibik:* dışı toparlak top gibi, içi kırmızı od gibi [bilmece-karpuz];

2.Top, paket, bütün. *Kumaç ~:*

kumaş topu, *sernek ~:* kibrit

paketi, *cün ~:* yün paketi, *~u bila satıv etgen:* toptan alışveriş yapan;

3. Top, gülle. *~ atılğança:* top

patlaması gibi, *tank buzğan ~:*

tanksavar topu; 4. Top (bir ünlem

ifadesi). *~ dep kabırğağa tiydi:* top

tiye duvara çarptı, *çuruklarına ~*

tup tavuş etdire keledi:

ayakkabılarına top-tup sesleri çıkartarak geliyor.

Topal topal, aksak. *~ bolmak:* topal

olmak, *atnı ayağı ~ boldu:* atın

ayağı topal oldu, *~ kişi:* topal

adam, *anı ~ bolğanın bilmey edim:*

onun topal olduğunu bilmiyordum.

Topalamak sopalamak, sopa atmak, dayak atmak, pataklamak.

Ol topalarğa tıynçlı bolğandı: o

dayak atmaya müstehak oldu,

sabiyni topalarık eserj ozdurmay

topala: çocuğu pataklayacaksan aşırı gitmeden patakla.

Topalav sopa atma, pataklama, dayak atma.

Topçu topçu, top oyuncusu; topçu (top birliği askeri).

Topçulatmak palavra sıkamak, üfürmek, işkembeden atmak.

Topçulav palavra sıkma, işkembeden atma.

Topçuluk top oyunculuğu, topçuluk; top askerliği.

Toplama takım; teknil, tam, komple. *Toplama kerekle:* takım

aletler, *gürbeci kerekleni*

toplamarı: demirci alet takımları;

Halimatnı çığarmalarını ~sı:

Halimat'ın eserlerinin tamamı,

Halimat'ın bütün eserleri, *Kaysınnı*

nazmularını ~sı: Kaysın'ın bütün şiirleri.

Toplamak top haline getirmek, paketlemek, bir araya getirmek (Türkiye türkçesindeki *toplamak* anlamında pek kullanılmaz).

Kumaçları toplap arbağa

cükleydile: kumaçları top haline getirerek arabaya yüklüyorlar.

Toplav top haline getirme, paket yapma.

Topluk kaba öğütölmüş arpa unu (bu un su ile karılarak katı hamur

haline getirildikten sonra top

şeklinde parçalara ayrılır ve bu

arpa unundan yapılan toplar

özellikle sürü köpeklerine yem

olarak verilir ki *topluk* kelimesi de buradan gelmektedir).

Toppan (malk.) toparlak, değirmi, tumbul.

Toppanbaş toparlak kafalı, kocakafalı.

Toppa-tolu dopdolu.

Toptop patküt, patpat gibi bir nida ifadesi. *~~ iyisin çığarmak:* pataklamak, patküt sesi çıkartarak fazla acıtmadan dövmek (genellikle çocuklar için kullanılır).

Top-top tap tap, tap tup, bin ünlem ifadesi. *~~ ete keledi:* tap tup ederek geliyor

Topuldatıv pataklama, toptup ettirerek dayak atma.

Topuldatmak pataklamak, toptup ettirerek dayak atmak. *Kamsıklık eterge kalğanında sabiyini aşlı topuldatıp keleme:* yaramazlık yapmakta inat edince çocuğu iyice pataklayıp geliyorum (*topuldatmak* fiiliyle ifade edilen dövme eyleminde bir hafiflik bahis konusudur, genellikle çocukların dövülmesinde kullanılır, hafifçe dövmeyi ifade eder).

Topul-tupul bir ünlem ifadesi, çapul çupul gibi.

Topurak toprak. *~ üy:* toprak ev, *~dan etilgen:* topraktan yapılmış, *tuzlu ~:* çorak toprak, *kara ~:* kara toprak, *seni ~ alsın* (kargış): seni yer alsın, *barıbiz da ~ bollukbuz:* hepimiz toprak olacağız, *~ iyis:* toprak kokusu.

Topurakbaş toprak başlı, çamurla sıvanmış. *~ üyle:* damları toprakla örtülmüş evler.

Topur-topur bir ünlem ifadesi, topup tupur. *Töppebizde bu ~ ~ etip turğanla kimledile:* tepemizde bu topur tupur edip duranlar kimler?

Torba torba, dağarcık.

Torğay (zoo.) torgay kuşu. *Çarız ~ cırlamaz* (d): yalnız torgay ötmez.

Torsuğuv huylanma, inat etme.

Torsuk huylu, inat. *~ at:* huylu at.

Torsukmak huylanmak, inat etmek, ayak diremek. *At torsup arbanı tartarğa unamaydı:* at huylanarak arabayı çekmek istemiyor, *torsukğan at:* huylu at.

Toru doru, at donu. *~ at:* doru at, *carık ~:* açık doru, *karavuz ~:* kara doru.

Torusıman doruya çalan, dorumsu.

Tos dost, metres. *~ tutmak:* metres tutmak, *~ katın:* metres, *~undan umut etdi da erinden kuru kaldı* (d): dostuna bel bağladı da kocasından mahrum kaldı.

Toskaythan samimi, dost, arasından su sızmayan. *Ala busağatda ~dıla:* onlar şimdi samimiler, şimdi onların arasından su sızıyor (eskiden araları limoni olup da birden samimi oluveren şahıslar için kullanılır).

Tosluk dostluk, metreslik. *Ala ~ cürütedile:* onlar dostluk yürütüyorlar, onlar metres hayatı yaşıyorlar (kadın ile erkek arasında kullanıldığı takdirde *metres* anlamına gelir), *eki el kuru da ~ cürütüp turğandı:* iki köy her zaman dostluk ilişkileri içinde oldular, *arabızda ~ karnaşlık üzülmesin:* aramızda dostluk kardeşlik kopmasın.

Tot pas, oksit. *~ bolmak:* paslanmak, oksitlenmek, *~ basmak:* pas tutmak, paslanmak, *~ tutmavçu:* paslanmaz, paslanmayan, *~ tutmavçu kurç:* paslanmayan çelik, *~un ketermek:* pasını gidermek, *~ etmek:* paslandırmak, *~un açmak:* pasını

açmak, parlatmak, *sanlarım ~ bolğandı* (mec): azalarım pas tuttu.

Totay eşinin adını saklayan erkek tarafından "**Hanım**" anlamına kullanılan bir kelime, kelimenin özünde sevgi ifadesi vardır.

Totcürek katı kalbli, kalbi pas tutmuş.

Totlanıv paslanma, pas tutma.

Totlanmak paslanmak, pas tutmak.

Totluk paslık, pas tutmuşluk; cehalet (mec.).

Totur Karaçay-Malkarlıların paganlık dönemlerindeki tanrılarında biri. *~nu al ayı*: Mart, *~nu ekinçi ayı*: Nisan, *Toturkul* kelimesi eskiden erkek ismi olarak kullanılmış, *Toturkulları* diye de bir sülale vardır, *Toturkul*: Toturun kulu anlamına gelir.

Toy düğün, toy, eğlence. *Üylenen* *~*: evlenme düğünü, *asker aşırğan* *~*: asker uğurlama düğünü, *ıstim* *~*: yeni doğan çocuğu yedinci gece *obur* adı verilen bir cadının yalayarak hasta yapacağına inanılır, bunu önlemek için yakın aile ve komşuların genç kızları ile gençleri lohusa odasında sabaha kadar nöbet tutarlar ki bu adete *ıstim*, o esnada yapılan eğlenceye de *ıstim toy* adı verilir, *konak ~*: misafiri eylendirmek için yapılan eğlence, *~ başçı*: düğünün düzeninden sorumlu kişi, *~nu kuturtmak*: oyunları coşkuyla oynamak, *~ etmek*: düğün yapmak, *~ğa barsaŋ toyup bar* (as.): düğüne gidersen karnını doyurarak git, *teli kopsa ~ buzar*: deli kalkarsa oyunu bozar.

Toyçu toycu, toylarda sık sık boy gösteren, düğünlerde güzel oynamasıyla dikkati çeken, toy-düğün dolaşmayı seven. *~ çaşha karama, koyçu çaşha kara* (as.): düğüncü toycu) delikanlıya bakma da koyuncu delikanlıya bak.

Toyçuk ufak eğlenti, minik düğün. *Konakğa ~ eteyik*: konuğa eğlenti yapalım.

Toyğan doyan, doymuş. *~ cerden tuvğan cet tatlı* (as.): doyulan yerden doğulan yer tatlı, *~ it iyesin tanımaz* (as.): doymuş köpek sahibini tanımaz, *anı endi karnı ~di*: onun artık karnı doymuy, *karnı ~ında kişini tanımay tebreğendi*: karnı doyunca kimseyi tanımamaya başladı.

Toyğanlık doymuşluk, kanıksamışlık. *~dan alay etedi*: doymuşluktan öyle yapıyor, *~ koyğa caraşadı* (d): doymuşluk koyuna yakışır.

Toyğun doygun, doymuş, bikkın, usanmış. *~ adam*: doymuş adam.

Toyğunçu doyuncaya kadar, doyana dek. *~ aşadı*: doyana dek yedi.

Toy-kuvañç düğün sevinci, evlenme düğünü sevinci.

Toymağan doymayan, doymamış. *Közü ~*: gözü doymayan. *~ kekirmez, kuanmağan sekirmez* (as.): doymayan geçirmez, sevinmeyen hoplamaz.

Toymak doymak, kanmak, doyuma erişmek. *Hıçından bek toydum*: börekten çok doydum, *entda toymadırmı*: halâ doymadın mı, *söleşğenden bir toy*: konuşmaktan bir doy, *carlı canımdan toyğanma*:

garip canımdan doydum, *ol toyup kuturadı*: o doyarak kuduruyor, *suvdan ~*: sudan kanmak, *maldan ~*: maldan doymak, *etden ~*: etden doymak, *çaşavdan ~*: yaşamdanda doymak.

Toy may doymadan. *Tepsiden ~ kopdum*: sofradan doymadan kalktım.

Toy-oyun toy-düğün, düğün-eğlence. *~ ~ bila tar atdırdık*: düğün-eğlence ile sabaha çıktık, *kuvanından ~ ~ etedile*: sevinçten toy-düğün yapıyorlar.

Toyum doyum. *~ u bolmağan*: doyum olmaya, doymayan, *topraknı suvdan ~ u igidi*: toprağın sudan doyum iyidir.

Toyumlu doyumlu, tok, doymuş. *~ adam*: doymuş adam.

Toyumsuz doyum sız, doymamış. *Anı bu ~ luğun anılağan kıyındı*: onun bu doyum sızlığını anlamak güçtür.

Toyumsuzluk doyum sızlık, doymamışlık.

Toyunmak doymak, doyuma erişmek. *Çaşavdan toyunğanı körmey turabız*: hayattan doymuş olanı görmeden duruyoruz, *toyunğan mal*: doymuş hayvan.

Toyunuv doyma, doyuma erişme.

Toyuv doyma, kanma, doyuma erme.

Toz ~ *kabuk*: akağaç kabuğu.

Tozmak eskimek, yıpranmak, aşınmak; bitkin düşmek, halsiz düşmek, canı burnuna gelmek. *Kiyimlerin tozğandıla*: elbiselerin eskimiş, *Sağatbavum tozup boşağandı*; saat kösteğim iyice yıpranmış; *toğuzbaşı uydegini*

asırarğa küreşe tozğanma: dokuz nüfuslu aileyi geçindireceğim diye canım burnuma geldi.

Tozurağan eskimiş, yıpranmış; yorgun, argın, bitkin; dağınık, perişan, hırpanî.

Tozuramak 1. Bk. *tozmak*; 2. Birbirine karışmak, perişan olmak, dağılmak. *Çaçları tozurağandı*: saçları bir birine karışmış, *tozurağan tonun mahtar, acaşhan colun mahtar* (as.): hırpanî kılıklı kürkünü över, yolunu şaşırana yolunu över.

Tozurav 1. Bk. *tozuv*; 2. Karışma, dağılma, perişanlık.

Tozuv eskime, yıpranma; bitkin hale gelme.

Töbe tümsek, tumulus, yığın, küme, dolu. *Kabır ~*: mezar tümseği, *topurak ~*: toprak yığını, *kumursha ~*: karınca kümesi, *taş ~*: taş yığını, *ot ~ si bolluk*: ateş yığını haline gelesice, *hataladan ~ se*: yanlışlarla dolusun, kusurlarla dolusun, *loban töbeçikle*: köstebek tümsekçikleri.

Töbelemek bir yere toplamak, kümelemek, tümsek yapmak.

Töbeleşiv toplama, kümeleşme, bir yere yığılma.

Töbeleşmek toplasmak, kümelenmek, bir yere yığılmak. *Alayğa nek töbeleşgendile*: oraya niçin kümelenmişler, *töbeleşip söleşedile*: toplayıp konuşuyorlar.

Töbelev bir yere toplama, kümeleme, tümsek yapma.

Töbeli tümsekli, kümeler halinde, engebeli. *~ den töbenji aşhı* (d) : engebeli yerden düzlük yer daha iyi.

Töben aşağı, alt, küçük. ~ *cayak*: alt çene, ~ *canı*: alt tarafı, *elni* ~ *canında*: köyün aşağı tarafında, ~ *canı bıla*: aşağı yanıyla, aşağı tarafıyla, ~ *canına*: alt tarafına, ~ *canından aşağı tarafından*, ~ *Teberdi*: Aşağı Teberdi, *anı kulluğu töbendi*: onun memuriyeti küçüktür, *ol meni ~imde işleydi*: o benim altımda (idaremde) çalışıyor, *baş ~*: yere bakan, başını eğen, ~ *den karamak*: aşağıdan bakmak, *baş ~ine karadı*: baş aşağı baktı, yere baktı, *anı kesinden ~mi körese*: onu kendinden aşağı mı görüyorsun, ~ *karap terk kaphan (d)*: yere bakıp çabuk ısırın, yere bakan yürek yakan.

Töbenlemek aşağılamak, alçaltmak, küçültmek.

Töbenlev aşağılama, alçaltma, küçültme.

Töbenlik aşağılık, düzlük.

Töbençe aşağıya, alta. *Betişi ~ bur*: yüzünü aşağıya çevir, *ala ~ge nek karaydıla*: onlar aşağıya niçin bakıyorlar?

Töbençi aşağıdaki, alttaki. ~ *el*: aşağıdaki köy, ~ *col*: aşağıdaki yol, ~ *cel*: aşağıdan gelen rüzgâr.

Töbensiv aşağı görme, küçük görme, hor görme.

Töbensinmek aşağı görmek, küçük görmek.

Töbentin alttan, aşağıdan, alt taraftan, aşağı taraftan.

Töberlak az aşağı, az alt. ~ *da süyeledi*: az aşağıda dikiliyor.

Töberlaktın az aşağıdan, az alttan.

Tögeregine çevresine civarına. ~ *aylanıp igi karağız*: çevresine dolanarak iyi bakınız, *ıstavatnı ~ine*

köz cetdirigiz: ağılin çevresine göz gezdiriniz, *anı ~ine nek basınğandıla*: onun çevresine niçin toplanmışlar, *töp ~ine tizgendile*: her tarafına dizmişler, çep çevresine sıralamışlar.

Tögerek 1. Yuvarlak, toparlak, daire şeklinde, çember. ~ *sızmak*: daire çizmek, ~ *aylanmak*: dönmek, dolaşmak, *başım ~ aylandı*: başım döndü, ~ *aylanğan*: kavisli, ~ *aylanğan col*: kavisli yol, virajlı yol, ~ *aylanğan baçhıç*: dönen merdiven, ~ *in sayla*: yuvarlak olanını seç ~ *aylandırmak*: çevirmek, döndürmek, dolaştırmak, *men bir ~ aylanıp keleyim*: ben bir dolaşıp geleyim, ~ *tepsi*: yuvarlak tepsi, ~ *cıkkır*: yuvarlak fıçı, ~ *matallı*: toparlak görünüşlü, ~ *ötmek*: yuvarlak somun; 2. Çevre, civar. *Elni ~i*: köyün çevresi, *busağatlık ~ şoşdu*: şimdilik çevre sakin, ~ *ibiz orusludan tolğandı*: çevremiz ruslarla doldu, ~ *ge bir karağız*: çevreye bir bakınız, *terekni ~indegi hanslanı cırtığız*: ağacın çevresindeki otları yolunuz, ~ *ibizni çeget küçlep turadı*: çevremizi orman sarmış durumdadır, *bu ~de aşlık ösmeydi*: bu civarda tahıl yetişmez, ~ *igizge es cetdire barığız*: çevrenize dikkat ederek gidiniz.

Tögerekde çevrede, civarda. *Ala da bu ~ caşaydıla*: onlar da bu civarda yaşıyorlar, ~ *kişi körünmeydi*: çevrede kimse görünmüyor.

Tögerekdegi civardaki, çevredeki. ~ *üyle*: çevredeki evler.

Tögerekden çevreden. civardan.

Bu ~den adamlar: bu civardan insanlar.

Tögerekge çevreye, civara. ~ *ne kayğı cürüdü:* civarda ne var ne yok, ~ *karmak:* çevreye bakmak, ~ *e igi karağız:* civara iyi bakınız.

Tögerekleniv toplanma, bir araya toplanma, çevreleşme.

Tögereklenmek toplanmak, çevreleşmek, bir araya toplanmak, daire teşkil etmek. *Busağatdan tögereklenigiz:* derhal bir araya toplanınız.

Tögereklik yuvarlaklık, toparlaklık.

Tögüdü bol, çok, bolluk, çokluk, ganimet, bereket. *Bıyıl mirzev degeniñ ~dü:* bu sene zahire dediğın ganimet, *bizde har ne da ~dü:* bizde her şey boldur.

Tögülmek dökülmek, saçılmak.

Buday cerge tögülgendi: buğday yere saçılmış, *sabiyle arbazğa tögüldüle:* çocuklar avluya döküldüler, *böçgeni suvu tögülp boşaldı:* varilin suyu dökülüp bitti, *betine kızılı bıla ağı tögülgendi (d):* yüzüne kırmızısı ve beyazı döküldü, *avzundan balı tögüledi (d):* ağzından balı dökülüyor, *üydegisi uvaklay tögülp kaldı:* çocukları henüz küçükken dökülüp kaldılar.

Tögülöv dökülme, saçılma, atılma.

Tögöv dökme, saçma, atma. *Çaçıp ~:* saçıp dökme.

Töh töh, tuh. ~ ~ *alay bolupmu kaldı:* tuh tuh öyle mi oluverdi?

Tökmek dökmek, boşaltmak, saçmak, atmak. *Suvnu cerge tögerikse:* suyu yere dökceksin, *töge çaça keledi:* dökerek saçarak geliyor, *çeleknı suvun tazğa tök:*

kovanın suyunu leğene boşalt,

budaynı tögerekge tökmezge

küreş: buğdayı çevreye

saçmamaya çalış, *baguşnu ~:* çöpü

atmak, çöpü boşaltmak, *terekle*

capıprakların tögedile: ağaçlar

yapraklarını döküyorlar, *cazğı kün*

carığın tögedi: bahar güneşi ışığını

saçıyor, *anañ bergenni tögerik (d):*

anasının verdiğini dökesice,

anasından emdiği burnundan

gelesice.

Tölemek ödemek, tediye etmek, tazmin etmek. *Artığı bıla töledim:*

fazlasıyla ödedim, *borçun ~:*

borcunu ödemek, *ay sayın*

borçumu töleyme: her ay borcumu

tediye ediyorum, *korağannı ~:*

kaybolanı tazmin etmek, *tölerge*

kolundan kelmeydi: ödemeye gücü

yetmiyor, *işlep tölerikme:* çalışıp

ödeyeceğim, *töle de kutul:* öde de

kurtul.

Tölenmezlik ödenmeyecek, eda edilmeyecek, tediye edilmeyecek.

Tölev ödeme, tediye, tazmin etme.

Tölevlük ödemeye mecbur,

ödemek zorunda. ~ *bolğanbız:*

ödemeye mecbur olduk, ~ *ge*

kalmak: ödeme zorunda kalmak.

Tölevsüz meccane, karşılıksız, ödemesiz, tediyesiz.

Töleyalmazça bk. *töleyalmazlık.*

Töleyalmazlık/töleyelmezlik

ödenemeyecek gibi, tazmin

edilemeyecek derecede, ödenmesi

güç, ödenemeyecek kadar.

Ömürde ~ bir borç etgendi: ömür

boyu ödeyemeyecek derecede bir

borç yapmış.

Tölleniv alışma; umitlenme, bel bağlama.

Töllenmek alışmak; bel bağlamak, ümitlenmek. *cañı işine töllenirge küreşedi*: yeni işine alışmaya çalışıyor, *aña töllenip turadı*: ona bel bağlayıp duruyor.

Tölü döl, kuşak, nesil, jenerasyon. *Caş ~*: genç kuşak, *kelgen ~*: gelecek nesil, *üçge aylanğan ~*: üç yaşına basan döl, *egiz egiz ~ tuvsun*: ikiz ikiz döl doğsun, *~ alıv*: döl alma, *~ başı*: döl başı, ilk döl.

Tölüleniv döl verme, nesli çoğaltma, döl sahibi olma.

Tölülenmek döl vermek, döl sahibi olmak, nesli çoğaltmak, döl almak.

Tömmek (malk.) bk. *töjek*.

Tönşümek kıpırdamak, hareketlenmek, çırpınmak.

Tönşüv kıpırdama, hareketlenme, çırpınma.

Töjek gövde, beden, küt, kötürüm. *Can bıla ~*: ruh ile beden, *kemeni ~i*: geminin gövdesi, *terekni ~i*: ağacın gövdesi, *~ boldu da kaldı*: kötürüm oluverdi.

Töjeklik kütlük, kötürümlük. *~den Allah bıla saklanayık*: kütlükten Allah'a sığınalım.

Töjerçek tekerlek, çark. *Tört ~li arba*: dört tekerlekli araba.

Töjerek tekerlek, çark. *Arbanı ~leri*: arabanın tekerlekleri.

Töjerelemek yuvarlanmak. *Töjerep tüşdü cerge*: yuvarlanıp düştü yere, *kayrı töjerep baradı*: nereye yuvarlanıp gidiyor, *kaçan da töjerege hazır turadı*: her zaman yuvarlanmaya hazır, *kırdıkda töjerep oynaydıla*: çimende yuvarlanarak oynuyorlar, *arлак ~*: biraz öteye yuvarlanmak, *~ barmak*: yuvarlanıp gitmek,

töjeregen taşha tük çıkmaz (as.): yuvarlanan taş yosun tutmaz, *orundukğa töjerep turadı*: yatağa yuvarlanıp duruyor.

Töjerev yuvarlanma. *~ü bıla kophanı teñ boldu*: yuvarlanması ile kalkması bir oldu.

Töjerevük yuvarlanıcı. *~ hans* (bot.): deve elması.

Töjertke tomruk, kütük. *~ üy*: tomruktan yapılmış ev (Karaçay-Malkarlıların kadim zandan beri yaptıkları geleneğe dayalı evlerine verilen isim).

Töjertme bk. *töjertme*.

Tönşümek bk. *tönşümek*.

Töppe tepe, zirve, dam, kafa. *~ süyek*: tepe kemiği, *~ kekel*: kafanın tepesinde bırakılan kâkül, *tavnu ~i*: dağın tepesi, *~sine deri*: tepesine kadar, *üynü ~sinde ne işleyse*: evin damında ne yapıyorsun, *~den karamak*: tepeden bakmak, *ol har kimge da töppeden karaydı*: o herkese tepeden bakıyor, *~ kökke cetgença boldu* (d): başım göğe erişmiş gibi oldu, *~si boşdu*: kafası boş, *~den kuymak*: tepesinden dökmek, *arakını ~sinden kuyadı*: rakıyı tepesinden döküyor, *~ tüklerim öрге turdu* (d): tepe tüylerim diken diken oldu, *seni sıyıñ ~mde bolsun*: senin hürmetin başımın üstünde olsun, *~sine suvuk tamçı tamğınçı bilmedi* (d): tepesine soğuk damla damlayana dek bilemedi.

Töppeli tepeli. *~ tavuk*: tepeli tavuk, *~ çıpçık*: serçegillerden yumuşak tüylü, tepeli bir kuş, *eki ~*: çift tepeli, çift kafalı (kafası

önden arkaya doğru uzamış ve kafanın orta yeri hafif çukur olan kafa şekli ki bu tip kafası olanlar zeki olurlarmış).

Töppe-tögerek yus yuvarlak.

Töp-tögerek bk. *töppe-tögerek*.

Tör baş köşe. *~ ge ötmek*: baş köşeye geçmek, *~ kartnikıdı*: baş köşe en yaşlıdır, *~ümden körüm cuvukdu* (d): baş köşemden mezar çukurum daha yakın, *bir ayağı ~de, bir ayağı körde* (d): bir ayağı baş köşede, bir ayağı çukurda, *~degi külse, eşikdegi ışarı* (as.): baştaki gülerse ayaktaki gülümser.

Töre 1. Mahkeme, yargı. *Hakımı alır için ~ge barlıkma*: hakkımı almak için mahkemeye baş vuracağım, *~ kesgen barmakdan kan çıkmaz* (as.): kanunun kestiği parmak kanamaz; 2. Töre. *Karaça-Malkar töre*: Karaçay-Malkar töresi, *bizni ~bizde cuvuk bıla üylenirge çokdu*: bizim töremizde akraba ile evlenmek yoktur; 3. Durum, imkân. *Karaçayşaharğa barğan ~η bolsa meni da elt*: Karaçayşahar'a gitme durumun olursa beni de götür, *Soslannı körgen ~η bolsa salam ayt*: Soslan'ı görme imkânın olursa selam söyle; 4. Mahsus, ilgili. *Meres üleşgen bizgemi ~di*: miras paylaşmak bize mi mahsustur, *ölüm kimge da ~di*: ölüm herkese aittir, ölüm herkesle ilgilidir.

Töreçi adalet dağıtan, yargıç, hâkim.

Töreçilik yargıçlık, hâkimlik.

Törelemek müzakere etmek, görüşmek; yargılamak. *İşni*

törelerge kerebiz: işi müzakere etmemiz lâzım; *tersligi bolğanni töreleydile*: suçu olanı yargırlarlar.

Törelev müzakere etme, görüşme; yargılama.

Tört dört, bir sayı. *~ cıyırma*: dört yirmi→seksen, *~ge ~nü salsañ segiz bolur*: dörde dört eklersen sekiz eder, *~ kere*: dört kere, *~ kat*: dört kat, dört misli, *~ karnaş*: dört kardeş, *~ can*: dört taraf, dört yan, *~ canına karay süyeledi*: dört bakınarak dikiliyor, *~ sanımı uvadıh etip işleyme*: dört azamı dövercesine çalışıyorum, *~ sanı savdu*: dört azası sağlam (elleri ayakları sağlam), *~ baş bir casdıkğa sıyınmaz* (as.): dört kafa bir yastığa sığmaz.

Törtçülük dört yıllık, dörtlü, dört yaşında.

Törtça iskambil terimi, papaz, rua.

Törttev dört kişi, dört şahıs. *~ ~: dörder dörder, ~ge birev netsin*: dört kişiye bir kişi ne yapsın.

Törtvlen bk. *törttev*.

Törtgül dörtgen, kare. *~ tereze*: kare şeklinde pencere.

Törtgüllemek dörtnallamak, dörtnala kalkmak.

Törtgületiv dörtnallatma, dörtnala kaldırma.

Törtgületmek dörtnallatmak, dörtnala kaldırmak. *Ol atın törtgületip baradı*: o atını dörtnala kaldırarak gidiyor.

Törtgüllev dörtnallama, dörtnala kalkma.

Törtlemek dörtlemek. *Sabiyleni törtlegenbiz*: çocukları dörtledik.

Törtlev dörtleme.

Törtlü dörtlü, dört yaşında. ~
cuğutur: dört yaşındaki dağ koçu,
~ *acir*: dört yaşına basmış aygır.
Törtme dört örmeli. ~ *kamçı*: dört
sırimlı kırbaç, dört sırimla örülerek
yapılan kırbaç.
Törtmüyüş dörtköşe, dört köşeli. ~
üy: dört köşeli ev.
Törtsandık eni boyu bir, tıknaz
bodur, toparlak.
Törtünçü dördüncü. ~ *tizgin*:
dördüncü mısra.
Törtünçüsü dördüncüsü.
Kelgenleni ~: gelenlerin
dördüncüsü.
Törtüşer dörder, dördüşer. ~ *cıl*
catdila: dörder yıl yattılar.
Töş 1. Örs. ~ *ağaç*: örs kütüğü,
çalkı ~: tırpan örsü, ~ *bıla çöğüç*:
örs ile çekiç, *gürbeci* ~: demirci
örsü; 2. Göğüs, meme, döş. *Atrı*
~ü: atın göğsü, ~ *kaña*: göğüs
tahtası, sternum, *tişirivnu* ~ü:
kadının göğsü, kadının memeleri;
3. Yokuş, tepe. *bara bara* ~ *ge*
tayandık: gide gide yakuşa
dayandık, *sabiyle* ~den *enişge*
endile: çocuklar tepeden aşağıya
indiler.
Töşek döşek, yatak. *Cabağı* ~:
yapağı döşeği, yün döşek, *kuş* ~:
kuş tüyü döşek, "*Kalav kalav* ~le,
munu bilmegen eşekle" (bilm.):
yığın yığın döşekler, bunu bilmeyen
eşekler [*kitaplar*], ~ge *tüşmek*:
yatağa düşmek.
Töşemek döşemek, yerleştirmek.
Colğa taş töşeydile: yola taş
düşüyorlar, *huyunu tögeresine katı*
taşla töşerge kerekdi: kuyunun
çevresine sert taşlar döşemek
gerekir, *urunu kıyırlarına kuvuk*

töşep budayını cıydık: zahire
çukurunun kenarlarına saman
dökerek (yerleştirerek) buğdayı
doldurduk, *üy töşeybiz*: ev
düşüyoruz, ev yerleştiriyoruz; 2.
Vurmak, basmak. *Açhanı töşeserj*
sen da alırsa: parayı basarsan sen
de alırsın, *tayaknı başına töşep*
ciberdi: sopayı kafasına vurdu,
kozu etni aşlı töşedi: kuzu etini
iyice vurdu.
Töşev döşemek, yerleştirmek;
vurmak, basmak.
Töşlemek çekiçlemek, örse çekiçle
vurmak. *Çalkını* ~: tırpanı
çekiçlemek.
Töşlev çekiçleme, örse çekiçle
vurma.
Töşlü göğüslü, göğsü kalın olan,
göğsü güçlü olan.
Tözmek dayanmak, sabretmek,
tahammül etmek. *Bir kesek*
tözerge küreş: biraz sabretmeye
çalış, *aña tözgenibiz ceterikdi*: ona
tahammül etmemiz yetişir, *köpge*
tözgen azğa da tözer (d): çoğa
tahammül eden aza da tahammül
eder, ~ge *bolmağan zat*:
dayanılmayacak şey, *küçden*
tözdüim: zor sabrettim, *kalay tözüp*
turasa: nasıl dayanıp duruyorsun,
işini avurluğuna tözelemise: işinin
ağırlığına dayanabiliyor musun,
butumu çançısına tözelmeyme:
bacağımın sancısına
dayanamıyorum, *atamı-anamı*
ayrılığına tözelmedim: babamın
annemin ayrılığına dayanamadım,
netsin harip tözüp turadı: ne
yapsın zavallı sabredip duruyor,
adam tözmezça bir iş bolğandı:
insan tahammül edemeyecek

şekilde bir hadise olmuş, *tözgen töş aşar* (d): sabreden göğüs eti yer, sabreden çorbayı içer.

Tözmezça tahammül edilemeyecek şekilde, dayanılmayacak gibi.

Tözmezlik bk. *tözmezça*.

Tözüm sabır, tahammül, dayanma gücü. *~ü kalmadı*: dayanma gücü kalmadı, *~ cetmeydi*: sabrı kâfi gelmiyor, *~ etmek*: sabretmek, dayanmak, *~ salmak*: dayanmak, tahammül etmek.

Tözümlü sabırlı. *~ tişiriv*: sabırlı kadın, *kalay da ~dü*: nasıl da sabırlıymış, *~ bolğanı belgilidi*: sabırlı olduğu belli oluyor.

Tözümsüz sabırsız, tahammülsüz, dayanıksız.

Tözümsüzlük dayanıksızlık, sabırsızlık, tahammülsüzlük.

Tözüv sabretme, dayanma, tahammül etme.

Tuba İslam inancına göre cennetde bir ağaç, tûba.

Tuban sis, duman. *Ertidenji ~*: sabahki sis, *özenlege kalın ~ tüşgendi*: vadilere kesif bir sis inmiş, *~ cavum*: sisli yağmur, *~ kün colğa çıkdıla*: sisli gün yola çıktılar, *özenni ~ basdı*: vadiyi sis kapladı, *~ da acaşğan*: siste kaybolan, "*~ tübünde corğa alaşa* (bilm.): sis altında rahvan at [kurt], *koyla cerni bukulatıp bolğanı ~dan aldirdıla*: koyunlar yeri tozutarak her tarafı dumana boğdular, *başın kara ~ bashandı* (d): kafasını karanlık bir sis kaplamış, kafası derin düşüncelere dalmış, *~ña kirgença*: sise girmiş gibi, *közüne ~ tüşgendi*: gözüne duman inmiş, *~da acaşmağan*

boranda acaşmaz (as.): siste kaybolmayan fırtınada kaybolmaz, *~nı tulukğa cıyalmazsa* (d): dumanı tuluma toplayamazsın, *tul ~*: toz duman, *ortalık tul ~dı*: ortalık toz duman.

Tubanlatıv tozutma, dumanlatma, duman içinde bırakma, sisletme, kafadan atma, işkembeden konuşma.

Tubanlatmak duman içinde bırakmak, tozutmak, dumanlatmak, sisletmek, işkembeden atmak (mec.). *Tütünnü tubanlatadı*: tütün dumanlatıyor, sigarayı tütürüyor, *atı bıla bolğanı tubanlatıp ketdi*: atıyla her tarafı duman içinde bırakarak gitti, *Soslan kaçan da tumanlathannı süyedi*: Soslan her vakit işkembeden atmaya sever.

Tubanlav duman içinde kalma, sisle örtülme, sis altında kalma.

Tubanlı sisli, dumanlı; müphem, karanlık. *~ kün*: sisli gün; *~ söz*: müphem söz.

Tuç alüminyum. *~ savutla*: alüminyum kapkacaklar, *~ kumğan*: alüminyum ibrik.

Tuğuç ilk doğan, ilk evlât, bk. *tünüç*. *~ ulan*: ilk doğan oğlan.

Tuhtüy bağ, uçkur. *~ tüygen*: uçkur bükme, bağ örmek.

Tuhum husye, yumurta (kullanılmayan kelime).

Tuk'üzgü (malk.) bk. *tak'üzük*.

Tukum sülale, soy, tür, cins. *~ ata*: soy babası, *cet, kaysı ~dansa*: hangi sülaledensin, *~ atıñ nedi*: soyadın ne, *~ at*: soy adı, *sıylı ~*: soylu sülale, *ata ~*: baba sülalesi, *~u bir*: aynı sülaleden, *bir ~lu*:

aynı soydan, *~lu mal*: soylu hayvan, cinsi belli hayvan, *Karaçay ~u koy*: Karaçay cinsi koyun, *Arap ~u at*: Arap cinsi at, *canıvarları ~ları*: hayvanların türleri, *bu kallay ~ budaydı*: bu hangi cins buğday, *ol ~ işle bıla küreşmeyme*: o tür işlerle uğraşmıyorum, *~ adam*: cins adam, *ol ~ adamnı biridi*: o cins adamın biri, *ol bir ~la söleşedi*: o bir acayip konuşuyor, *ne ~ canı bıla da*: her yönüyle, *ne ~ canı bıla da nasıplı bolurun izleme*: her yönüyle talihli olmasını istiyorum, *bir ~ bir zatla*: bazı şeyler, bir takım şeyler, *bir ~ bir zatla aytadı*: bir takım şeyler anlatıyor.

Tukum-cuvuk hısım akraba, soy sop. *Har adam kesi ~ ~'un bilirge kerekdi*: her insan kendi soy sopunu bilmelidir, her adam kendi hısım akrabasını tanımalıdır.

Tukumluk bk. *tukumluluk*.

Tukumluluk *bir ~*: aynı soydan gelmişlik, bir soydan olma hali.

Tukumsuz-cuvuksuz hısımı akrabası olmayan, soyu soppu olmayan.

Tukur yumru, şişlik, kabarcık, tepecik. *Beti ~ ~ bolğandı*: yüzü yumru yumru olmuş, yüzü kabarcıklarla dolmuş, *boynuma bir ~ çıkğandı*: boynumda bir yumru çıkmış, bk. **dukur**.

Tukuş tümsek, yumru, pürüz, kabarık, kabartı, çıkıntı, kambur; hörküç. *Kağanı ~ların ketereme*: tahtanın pürüzlerini gideriyorum, *kabırğanı sürtülgeni ~lu körünedi*: duvarın sıvası kabartılı görünüyor;

eki~ tüye: çift hörgüçlü deve, *tüye ~*: deve hörgücü.

Tukuşlu-mukuşlu yamrılı yumrulu, tümsekli mümsekli, kabartılı mabartılı.

Tukuş-mukuş yamrı yumru, eğri büğrü, kambur kumbur.

Tul dul, eşsiz, kocasız, karısız. *~ kalmak*: dul kalmak, *~ kişi*: dul erkek, *~ katın*: dul kadın.

Tulluk dulluk, eşsizlik. *~ nu da sınıdık*: dulluğu da yaşadık.

Tulpar yiğit, kuvvetli, aşırı güçlü olan, bahadır, kahraman. *~ caş*: yiğit genç, *~ adam*: kuvvetli adam, *~ tişiriv*: güçlü kadın, *~ at*: güçlü at, dayanıklı at, *~ Tatarkan*: kahraman Tatarkan, *sınalmay ~ tanılmaz*: sınanmadan yiğit tanınmaz, *ol ~bolup öldü*: o kahraman olarak öldü, *~dan tuvğan ~ bolur*: yiğitten doğan yiğit olur, *~ tözüm*: yiğit sabrı.

Tulparlık yiğitlik, güçlülük, kahramanlık, bahadırılık. *~ tavruhları tınılap ösgendi*: yiğitlik destanlarını dinleyerek büyüdü.

Tul-tuban toz duman, kalabalık, kaynaşma. *~ ~ etmek*: tozdan dumandan aldırarak, toz duman içinde bırakmak, *Atlıla bolğanni ~ ~ etdirip ketdile*: atlılar her tarafı toz duman içinde bırakarak gittiler, *~ ~ bolmak*: kaynaşmak, *kamişlikde urğuyla ~ ~ bolup adamları üslerine konadı*: sazlıktaki sivrisinekler kaynaşarak insanların üzerlerine konuyorlar.

Tulu bingıldak. *Sabiyçikni ~su alkın katmağandı*: çocuğun bingıldağı henüz sertleşmemiş.

Tuluk tulum, tulum şeklinde yüzülmüş deri. *Eçki* ~: keçi tulumu, ~ *çığarmak*: tulum halinde yüzüp çıkarmak, ~ *etmek*: tulum yapmak, *bışlak* ~: peynir tulumu, ~*ça*: tulum gibi, ~*un almak*: yüzmek, tulumunu çıkarmak, ~ *tavuş etdirmek*: tulum sesi çıkartmak, *betin* ~*ğa suğarça bolmak* (d): yüzünü tulum sokacak hale gelmek, çok utanmak, *betimi* ~*ğa suğarça etdi*: beni çok utandırdın, *un* ~: un tulumu, un konulan tulum, ~ *tübü tonkaysa toğuz gırcın çığar* (as.): tulumun dip kalıntısı boca edilirse dokuz ekme çıkar.

Tulukluk tulumluk. ~ *tana teri*: tulumluk dana derisi.

Tuma 1. Melez, karışık. *Kadır at bıla eşekni* ~*sıdı*: katır at ile eşeğin melezidir, 2. Kara, koyu. *Tügü* ~ *tana*: tüyü koyu dana, siyah tüylü dana.

Tumak boynuzsuz, boynuzu olmayan; kazkafalı, kalinkafa (mec.). ~ *koçğar*: boynuzsuz koç, ~ *koy*: boynuzsuz koyun (genellikle koyun cinsi hayvan için kullanılır); ~ *adam*: kalinkafa adam, *ol ~nı biridi*: o kazkafalının biridir.

Tumaklık kalinkafalılık, kazkafalılık, aptallık.

Tumalak bk. *tobalak*.

Tumalanıv düşme, yuvarlanma, ölme, can verme, yok olma, sönme.

Tumalanmak düşmek, yuvarlanmak, ölmek, yok olmak, sönmek, can vermek. *Tumalanıp cerge cayıldı*: yuvarlanıp yere

yayıldı, *kün körge kartlarıvız tumalanıp baradıla*: gün görmüş yaşlılarımız ölüp gidiyorlar, *sürgünnü zorluğu bıla köp adamıvız tumalandı*: sürgünün zoruyla çok insanımız can verdi, *eski adetleribiz tumalanıp baradıla*: eski adetlerimiz yok olup gidiyor.

Tuman (malk.) bk. *tuban*.

Tumanlamak duman içinde kalmak, sisle kaplanmak, sisle örtülmek. *Özen tubanlaydı*: vadi sisle örtülüyor.

Tum-kara simsiyah, kapkara. ~ *közle*: simsiyah gözler.

Tunakı soluk, mat, donuk, loş, alaca karanlık, bulanık, görgüsüz; kısık, ünsüz. ~ *carık*: loş aydınlık, ~ *üy*: loş ev, *kün* ~ *boldu*: alaca karanlık bastı, ~ *avaz*: kısık ses, ünsüz, ~ *cer*: loş yer, ~ *adam*: aydınlanmamış adam, karanlık adam, görgüsüz adam, ~ *tavuşla*: ünsüz harfler, ünsüzler, *zıjırdavuk* ~*la*: çınlayan ünsüzler, *sağırav* ~*la*: sağır ünsüzler, nazal ünsüzler, ~ *bolmak*: loş hale gelmek, bulanıklaşmak, donuklaşmak.

Tunakılanıv matlaşma, soluklaşma, loşlaşma.

Tunakılanmak loşlaşmak, karanlıklaşmak, matlaşmak, soluklaşmak. *Kün bulut cabıp tunakılandı*: güneş bulutla örtülerek matlaştı, *haparı eşitgeninde beti tunakılandı*: haberi duyunca yüzü soluklaştı.

Tunakılık loşluk, matlık, solukluk; karanlıkta kalmışlık, görgüsüzlük.

Tunçuğuv bunalma, nefessiz kalma, boğulma; çürümeye yüz tutma, kokuşma.

Tunçukmak 1. Bunalmak, nefesi kesilmek, boğulmak. *Oyulğanni túbünde kalıp tunçukğandı:* yıkımın altında kalarak nefesi kesilmiş, *tunçuğup ölgendi:* nefesi kesilerek ölmüş, *havasız cerde tunçukdum:* havasız yerde bunaldım; 2. Kâfi hava alamamaktan dolayı çürümeye başlamak, bozulmaya yüz tutmak, kokuşmaya başlamak. *Et tunçukğandı:* et bozulmaya yüz tutmuş, *cañı soyulğan terini çırmay salsañ tunçuğur da kalır:* yeni yüzülmüş deriyi dolayıp bir yere koyarsan kokuşmaya başlar, *cibivnü köp bolğanından hansla tunçuğup baradıla:* ıslaklığın fazlalığından otlar çürümeye başladılar.

Tunuğuv tıkanma, nefesi kesilme.

Tunuk donuk, müphem, belirsiz, loş, karanlık. ~ *tavuş:* boğuk ses, ~ *üy:* loş ev.

Tunukmak tıkanmak, nefesi kesilmek. *Burnu ~:* burnu tıkanmak, *guzaba cürüdüm da tunukdum:* hızlı yürüdüm de nefesim kesildi, *kesekle tiyip burnum tunukğandı:* nezleye yakalanarak burnum tılandı.

Tuñuç bk. *tünjüç.*

Tuñuç bk. *tünjüç.*

Tupas hantal, beceriksiz, biçimsiz. ~ *tişiriv:* hantal kadın, ~ *söz:* biçimsiz lâf.

Tuppuş (malk.) bk. *duppuş.*

Tup-turu apaçık, meydanda, dosdoğru.

Turañ (malk.) durak. ~ *da süyeledi:* durakta dikiliyor.

Turaklamak yavaş davranmak, ağır almak, duraklamak, çekilmek.

Nege turaklaysa: niçin yavaştan alıyorsun, *ol bir kesekni turakladı:* o biraz durakladı, *itni körüp turakladım:* köpeği görünce durakladım, *artha ~:* geriye çekilmek, *artha turaklarğa bilmegen adam:* geri çekilmesini bilmeyen adam, *bir canına turakla:* bir yana çekil.

Turaklav duraklama, ağırdan alma, çekilme.

Turç (malk.) bk. *çoyun.*

Turğuzmak kaldırmak, dikmek, şaha kaldırmak, kabartmak, belirgin hale getirmek; çekmek, dikmek. *Örge ~:* yukarı kaldırmak, *kolun örge turğuzdu:* elini yukarı kaldırdı, *atnı ayakların örge turğuzdu:* atın ayaklarını şaha kaldırdı, *guguruk köküregın turğuz keledi:* horoz göğsünü kabartarak geliyor; *alğa ~:* öne çekmek, öne dikmek, *anı artha turğuz:* onu geriye çek, onu geriye dik.

Turğuzuv kaldırma, dikme, kabartma; çekme, dikme.

Turma turp. *Kara ~:* kara turp, *kızıl ~:* kırmızı turp.

Turmak 1. Kalkmak, doğrulmak.

Ertdeñ bıla ertde turup colğa tebredik: sabah erkenden kalkıp yola koyulduk, *örge ~:* ayağa kalkmak, *sekirip ~:* fırlayıp kalkmak, *туруğuz, күн тийеди:* kalkınız güneş doğuyor; 2. Durmak, ikamet etmek, oturmak. *Kayda turasız:* nerede oturuyorsunuz, *Kartcurtda turabız:* Kartcurt'da ikamet ediyoruz, *bizni bıla tur:* bizimle otur, *ete ~:*

yapmakta olmak, *ne ete turasız*: ne yapmaktasınız, ne yapıyorsunuz, nasılsınız, *elde turabız*: köyde duruyoruz, köyde oturuyoruz, *adam tururça üy*: insan oturcak gibi ev, *kitap masanı üsünde turadı*: kitap masanın üzerinde duruyor, *esde ~*: akılda durmak, hafızada durmak, *alda ~*: önde durmak, *işley ~*: çalışmakta olmak, *boş ~*: boş durmak, *cubana ~*: oyalanmakta olmak, *ol ketip turadı*: o gidip duruyor, o gitmiş, *meni turğan cerim*: benim oturduğum yer, *bılay tur*: şöyle dur, *alay tur*: öyle dur, *bizde bir kesek tur*: bizde biraz dur, *kiyim üsünde igi turmadı*: elbise üzerinde iyi durmadı, *sözünde ~*: sözünde durmak, *nek arı tartıp turasa*: niçin öteye çekip duruyorsun; 3. Durmak, çekilmek, koymak. *Artha tur*: geri çekil, *alğa tur*: öne çekil, *berlak tur*: beride dur, *safda tur*: sırada dur, *bir canlap turduk*: bir tarafa çekilip durduk, *karşçı ~*: karşı durmak, karşı koymak, *tüz ~*: doğru durmak, *tınç ~*: sakın durmak, *bu baltada sap turmaydı*: bu paltada sap durmuyor; 4. Devam etmek, durmak. *Okuy ~*: okumaya devam etmek, *aşay ~*: yemeye devam etmek, *körünmey ~*: görünmeden durmak, *saklap ~*: bekleyip durmak, *umut etip ~*: ümit edip durmak, *aytılip ~*: söylenip duran, herkesin tanıdığı, ünlü, *bola turğan zat*: olmakta olan şey, *kele turğan adamlar*: gelmekte olan insanlar; *aşay turup*: yemek yerken, *kete turup*: giderken, *oltura turup*: otururken; 5.

Gelmek, durmak, yanaşmak. *Acirge ~*: aygıra yanaşmak, aygıra gelmek, *baytal acirge turadı*: kısarak aygıra geliyor, *buğağa ~*: boğaya gelmek, *inek buğağa turğandı*: inek boğaya gelmiş, *tekege ~*: tekeye gelmek; 6. Kalkmak, durmak. *Cata-koba turadı*: yata kalka duruyor, *cukdan artha turmaydı*: bir şeyden geri durmuyor, *tüklerim örge turdula*: tüylerim ayağa kalktılar, tüylerim diken diken oldu, *aytdırıp turma*: söyletip durma, *bilmey turama*: bilmeden duruyorum, *sırtından tüşüp turma da işle*: sırt üstü gelip durma da çalış, *turğan ceriñ macal ese da tuvğan ceriñ kaçan da unutulmaydı*: yaşadığın yer iyi de olsa doğduğun yer hiç bir zaman unutulmuyor.

Turmuş hayat, yaşayış. *Üy ~*: ev hali, ev hayatı, *~ bolum*: hayat durumu, yaşam tarzı, *~ cumuşla*: yaşamla ilgili görevler.

Turna turna. *Kökde barğan ~la*: gökte giden turnalar, *~ tavuş*: turna sesi.

Tursunmak tenezzül etmek, alçak gönüllülük göstermek, lütfetmek, lütufta bulunmak. *Ol maña tursunup söleşmeydi*: o bana tenezzül edip konuşmuyor, *örge kobarğa da tursunmay söleşdi*: ayağa kalkmaya bile tenezzül etmeden konuştu, *ol tursunup bizge keldi*: o lütfedip bize geldi.

Tursunuv tenezzül etme, lütufta bulunma.

Turu 1. Açık, aleni, ayan; açıkça, alenen. *~ aytmak*: açık söylemek, *~ söleşiv*: açık konuşma, *çaşırtın*

cürügen ~ kozlar (d): gizli ilişkide bulunan açığta doğurur; 2. Doğrudan, açıkça, samimi. *~ söz aytdı*: samimi söz söyledi, *~ söz açı tiyer* (as.): dobra söz acı gelir; 3. Hazır, amade. *Buğağa ~*: boğaya gelmeye hazır düve.

Turuk *öre ~*: kurumuş ağaç, kurumuş çalı.

Turum durum, vaziyet, yaşam, hal.

Busağatda ~ubuz igidi: şimdi vaziyetimiz iyidir, *honşusu camannı ~u aman* (as.): komşusu fena olanın yaşamı fena.

Turuş 1. (gr.) *buyrukçu ~*: emir kipi, *raziçı ~*: istek kipi, *tuvra ~*: haber kipi, *şart ~*: şart kipi; 2. Durum, hal, vaziyet, yer. *Caşav ~ubuz hatasızdı*: yaşam durumumuz ziyansızdır, *kün ~*: güneş alan yer, güneş altı, güneş gören yer, *kartla kün ~da olturup uşak etedile*: ihtiyarlar güneş altında oturup sohbet ediyorlar.

Turuv durma, oturma, yaşama, gelme, kalkma.

Tuşman düşman, hasım. *~ asker*: düşman askeri, *~nı ihtiriv*: düşmanı püskürtme, *kölü ~*: kalbi düşman, *~ karnaşla*: hasım kardeşler.

Tuşmanlık düşmanlık, husumet. *~ cürütmek*: husumet yürütmek, *~ etiv*: düşmanlık etme, *~nı koyuğuz*: husumeti bırakınız.

Tut 1. Tutmak mastarından emir, tut; 2. (bot.) Dut. *~ terek*: dut ağacı.

Tuthuç 1. Tutkuç, tutmaya yarayan alet, kulp, mandal. *Taba ~*: kızgın tavayı tutmaya yarayan ağaç saplı demirden yapılmış alet, *eşik ~*:

kapı mandalı; 2. Delil, kanıt, tutunulacak şey. *Aythanıñ kertilerge ~uñ barmıdı*: dediğini ispatlamaya kanıtın var mı? 3. Temel, esas, dayanak, istinat.

Tuthuçlu temelli, esaslı, dayanağı olan.

Tuthuçsuz esassız, temelsiz, mesnetsiz. *~ terslev*: mesnetsiz suçlama.

Tutmak (fil) tutmak, yakalamak, desteklemek, saklamak, bulundurmak. *Tut da költür*: tut da kaldır, *kolundan tut*: elinden tut, *tutarğa unamaydı*: tutmak istemiyor, *örge tutarğa küreş*: yukarı tutmaya çalış, yukarı kaldırmaya çalış, *kartnı koltuğundan tutup keltiredi*: ihtiyarı koltuğundan tutup getiriyor, *avruvu ~*: hastalığı tutmak, *bergen sözün tutmadı*: verdiği sözü tutmadı, *enişge ~*: aşağı tutmak, aşağı göstermek, aşağılamak, *başın enişge ~*: başını aşağıya tutmak, kafasını eğmek, *çabak ~*: balık tutmak, *cilkıdan at ~*: yıldıran at yakalamak, *ızından çabıp ~*: arkasından koşup yakalamak, *kaçınçı tutulğandı*: firarî yakalanmış, *cuvukluk tutmak*: akrabalığı gözetmek, akrabalığı desteklemek, *oraza ~*: oruç tutmak, *kiritde ~*: kilit altında bulundurmak, *kolda ~*: elde bulundurmak, *tutmakda ~*: *hapiste tutmak*, *esde ~*: akılda tutmak, hafızada saklamak, *baş ~*: başını geçindirmek, *baş tuthan adam*: kendini geçindiren adam, *işlerge adam ~*: çalıştırmaya adam tutmak, *teñ ~*: arkadaş tutmak,

arkadaş edinmek, *İslam dinni* ~: İslam dinine bağlı olmak, *savut* ~: silah tutmak, *it tuthandı*: köpek ısırılmış, *koyan avruvu tuthandı*: sarası tutmuş, *tutup körmek*: tutup denemek, *çardakda* ~: tavanda saklamak, *ırıştı tutmağan*: bereket tutmayan, bereketsiz.

Tutmak (isim) mahpus, tutuklu, mahkûm; ceza evi, mahpushane, tutsak evi. ~ *etmek*: tevkif etmek, ~*ğa salmak*: hapse koymak, ceza evine koymak, ~ *cer*: menfa, sürgün yeri.

Tutmakçı gardiyan.

Tutukluluk dayanıklılık.

Tutulmak tutulmak, yakalanmak. *Amanlıkçıla tutulğandıla*: suçlular tutulmuşlar, suçlular yakalanmışlar, *tili* ~: dili tutulmak, *bügeçe ay tutullukdu deydi*: bugece ay tutulacakmış diyorlar, *işçi üç künne tutulğandı*: işçi üç günlüğüne tutulmuş.

Tutuluv tutulma, yakalanma.

Tutum sağlamlık, dayanıklılık. *Bu kumaşını ~u kalaydı*: bu kumaşın sağlamlığı nasıl?

Tutulmuş sağlam, dayanıklı. ~ *kumaç*: dayanıklı kumaş.

Tutumsuz dayanıksız. ~ *savut*: dayanıksız malzeme, çürük eşya.

Tuturuk 1. İki metali birbirine kaynatmak için kullanılan kaynak maddesi, kaynak, lehim. ~ *eritme*: lehim eritme, *tuturuklav*: kaynak yapma, lehimleme, ~ *salmak*: lehim koymak, ~ *bıla tutduruv*: lehim ile tutturma; 2. Temel, nüve, esas, dayanak, destek. *Topurak çaşavnu ~udu*: toprak hayatın

temelidir, *kartla üyübüznü ~udula*: yaşlılarımız evimizin temelidir.

Tuturukçu lehimci, kaynakçı.

Tuturuklu lehimli, kaynaklı; esaslı, temelli, destekli.

Tuturukluk kaynaklık, lehimlik madde..

Tuturuksuz kaynaksız, lehimsiz; temelsiz, esassız, nüvesiz, çürük.

Tutuş 1. Güreş, mücadele. *Eki çaş ~ etedi*: iki genç güreş yapıyor, *buğa* ~: boğa güreşi; 2. Terkip, tamlama.

Tutuşçu güreşçi, pehlivan, göcep.

Tutuşlu tutarlı, güvenilir. ~ *adam*: güvenilir adam, ~ *söz*: tutarlı söz.

Tutuşmak güreşmek, boğuşmak, müsabaka yapmak, mücadele etmek. *Bügün göceple tutuşurukdula*: bugün güreşçiler güreşecekler, *buğala bir birleri bıla tutuşadıla*: boğalar bir birleriyle güreşiyorlar, boğalar bir birleriyle boğuşuyorlar.

Tutuşturmak tutuşturmak, güreştirmek, bir biriyle mücadele ettirmek.

Tutuşturuv mücadele ettirme, güreştirme.

Tutuşuv güreşme, boğuşma, müsabaka yapma.

Tutuşuvçu müsabık, güreşçi, güreş tutucu. ~ *buğanı müyüzü sınar* (as.): güreşçi boğanın boynuzu kırılır, ~*la keldile*: müsabıklar geldiler.

Tutuv tutma, yakalama.

Tutuvçu tutucu, yakalayıcı, zaptedici, alıcı. ~ *anten*: zaptedici (alıcı) anten.

Tuv! 1. Nida ifadesi, tuu! *Tuv dep tükürdü*: tuu, diye tükürdü. ~

nalat: tuh sana, tuh mel'un, ~
ciyirgenşli: tuu, rezil herif, ~
deginci: tuu, deyinceye kadar; 2.
Ham, sürülmemiş, bakir, el
değmemiş (az kullanılır). ~ *baytal*:
hergele kısarak, ~ *sanla*: ham
uzuvlar.

Tuvar Sığır, inek. ~ *mal*: sığır cinsi
hayvan, ~ *kütöv*: sığır gütmeye, ~
orun: sığır ahır, sığır sığınağı, ~
sürüv: sığır sürüsü, ~ *et*: sığır eti,
kara ~nı kirin bashan (d): kara
sığırın tersine basan, ~ *alsan tanıp*
al, tanımasan talğır al (as.): sığır
alırsan tanıyarak al, tanımasan
almasını al, ~ *kütgen koy da küter*
(d): sığır güden koyun da güder.

Tuvarça sığır gibi, sığırcasına.
Etgeniñ ~ bir işdi: yaptığın
sığırcasına bir iş.

Tuvarçı sığırtmaç, sığır çobanı; sığır
yetiştiricisi.

Tuvarçılık sığır yetiştiriciliği,
sığırtmaçlık.

Tuwardak terbiyesiz, görgüsüz,
yontulmamış. ~ *ösgen*: görgüsüz
büyümüş.

Tuvarıv bırakma, üzerine yıkma,
angarya etme, havale etme.

Tuvarmak bırakmak, havale etmek,
üstüne yıkma, üstüne yüklemek.
Koşda malları bolumsuz adamğa
tuvarırğa caramaz: çiftlikte
hayvanları beceriksiz adama
bırakmak doğru değil, *işni*
karnaşına tuvarıp şaharğa
ketgendi: işi kardeşinin üzerine
yükleyerek şehre gitmiş, *malları*
maña tuvardıla da koydula:
hayvanları benim üzerime
yıkıverdiler.

Tuvartıymaz tembel, avare,
haylaz, işe yaramayan.

Tuvay bağırma, çağırma, seslenme
(köpek için kullanılır). *Sürüvçü*
börünü körgeninde itlerine hahay
~ *etdi*: çoban kurdu görünce
köpeklerine bağırıp çağırıp haber
verdi.

Tuvaylamak bağırma, seslenmek,
çağırma (genellikle köpeklere
seslenmek için kullanılır). *İtleriñi*
tuvayla: köpeklerine seslen.

Tuvaylav bağırma, seslenme,
çağırma.

Tuvduk torun. *Nartları ~ları*:
Nartların torunları, *eki ~um bardı*:
iki torunum var, *biz tuvduklabız*:
biz kardeş çocuklarıyız, *kız ~*: kız
torun, *caş ~*: erkek torun.

Tuvğan doğan, doğmuş, çocuk,
hasıl olmuş. *carı ~*: yenidoğan,
nekâhsız ~: nikâhsız doğan, ~
kün: doğan güneş, ~ *curt*:
anayurt, özyurt, doğulan yurt, ~
ana: öz ana, ~ *karnaş*: öz kardeş,
~ *egeç*: öz kızkardeş, ~ *til*: ana
dili, öz dil, *egeçden ~*: bacıdan
doğmuş yeğen, kızkardeş çocuğu,
karnaşdan ~: biraderden doğmuş
yeğen, kardeş çocuğu, *eki*
karnaşdan ~la: iki kardeşin
çocukları, *egeç bıla karnaşdan ~la*:
bacı ile kardeşin çocukları, *ulandan*
~: oğuldan torun, oğulun çocuğu,
kızdan ~: kızdan torun, kızın
çocuğu, *anasından cigit ~*:
anasından yiğit doğmuş, *itden ~*:
köpek yavrusu, *eşekden ~*: eşek
oğlu, *eşekden tuvğan eşek*: eşek
oğlu eşek, ~ *kesi nasıbı bıla tuvadı*
(as): çocuk kendi kısmeti ile doğar,
doğan kendi kısmeti ile doğar, ~

eliği suvu çokurak (d): doğduğun yerin suyu berrak.

Tuvğanlı doğalı, doğduğundan beri, doğalı beri. *Caşçık ~ zavukdabız:* oğlan doğalı mutluluk içindeyiz.

Tuvma doğma. *Anadan ~:* anadan doğma, üryan, çıplak, *~ kımija:* çırıl çıplak, anadan doğduğu şekilde çıplak.

Tuvmağan doğmayan, ortaya çıkmayan, görünmeyen. *~ ayğa salam bergença* (d): doğmamış aya selam veriyormuş gibi, *~ sabiyge at atamaydila* (as.): doğmayan çocuğa isim koymazlar.

Tuvmak 1. Doğmak, dünyaya gelmek. *Bügeçe köp kozu tuvğandı:* bugece çok kuzu doğmuş, *meni atam Karaçayda tuvğandı:* benim babam Karaçay'da doğmuş, *men mında tuvğanma:* ben burada dünyaya geldim; 2. Doğmak, çıkmak, görünmek. *Kün tuvarğa az kaldı:* güneşin doğmasına az kaldı, *kün tuvğunçu keteyik:* güneş doğuncaya kadar gidelim, *ay tuva tebredi:* ay görünmeye başladı, *tolğan ay tuvdu:* dolunay göründü; 3. Doğmak, meydana gelmek, ortaya çıkmak. *Soslan Mart ayda tuvğandı:* Soslan Mart ayında doğdu.

Tuvra 1. Doğru, gerçek, açık, dobra. *~ söylemek:* açık konuşmak, *işni ~ bolumu:* işin gerçek durumu, *~ zat:* doğru şey, *~ sin ayt:* gerçeği söyle, *~ col:* doğru yol, *~ bar:* doğru git, *tüz ~ bar:* dos doğru git, *~ söz:* gerçek söz, *~ hapar:* doğru haber; 2. Tam. *Cılını ~ ortasında:* yılın tam ortasında, *~ elni katında:* tam

köyün yanında, *~ ol zamanda:* tam o esnada, *~ alay:* tam öyle, *~ iñirge deri:* tam akşama kadar; 3. Bakan, nazır. *Colğa ~:* yola nazır, *tenjizge ~:* denize bakan; 4. Karşı, doğru. *Bizni üyge ~:* bizim eve doğru, *~ mda olturadı:* karşımda oturuyor; 5. Doğrusu, gerçekten. *~ alay etallık bolmaz:* doğrusu öyle yapamıyacaktır, *~ anıçasın körmedim:* gerçekten onun gibisini görmedim.

Tuvrada açıkta, meydanda, karşısında. *~ tursunla:* meydanda dursunlar, *köz ~ da:* göz önünde, *bizni üyge ~:* bizim eve karşı, bizim evin karşısında, *artımdan söyleşme da ~ da söyleş:* arkamdan konuşma da açıkta konuş.

Tuvrağan doğrayan, kesen, parçalayan. *~ gırcın:* dilim ekmek, *gardoş ~:* patates doğrayan.

Tuvralamak doğrulamak, ortaya çıkarmak, kanıtlamak. *Ozğan işni kertisin kim tuvralarıkdı:* geçen olayın gerçeğini kim ortaya çıkaracak, *men anı tuvralarğa bollukma:* ben onu doğrulayabilirim.

Tuvralav doğrulama, kanıtlama, ortaya çıkarma.

Tuvralğan doğranmış, dilinmiş, kesilmiş, parçalanmış. *~ gırcın:* dilinmiş ekmek, *~ et:* doğranmış et.

Tuvralık doğruluk, gerçeklik, açıklık.

Tuvram doğram, dilim, parça. *Bir ~ et:* bir doğram et, *bir ~ gırcın:* bir dilim ekmek.

Tuvramak doğramak, dilmek. *Et ~:* et doğramak, *gardoş ~:* patates

- doğramak, *gircin* ~: ekmek dilmek, *kobustalanı tuvrup boşadım*: lahanaları doğrayıp bitirdim.
- Tuvrasına** karşısına, cephesine, önüne. *Üynü tüz ~ keldi*: evin tam karşısına geldi, *anı ~ süyelme*: onun önüne dikilme.
- Tuvrasında** karşısında, önünde, cephesinde. *Anı ~ kaltıradım*: onun karşısında titredim.
- Tuvratın** direkt, doğrudan, sapmadan, doğrudan doğruya; açıktan, göz önünde. *Burdurma da ~ ayt*: evirip çevirme de doğrudan söyle, *~ coldan ket*: direkt yoldan git; *~ barsaŋ igi bolur*: göz önünde gidersen iyi olur, *aytırıŋı ~ ayt*: diyeceğini açıktan de.
- Tuvrav** doğrama, kesme, dilme.
- Tuvunçlu** sevimli, sempatik, cana yakın. *~ sabiy*: sevimli çocuk, *~ adam*: cana yakın adam.
- Tuvurluk** düz, desensiz. *~ kiyiz*: desensiz keçe, *~ kumaç*: düz kumaş.
- Tuvuş kün** *~da olturadıla*: güneş altında oturuyorlar.
- Tuvuşlu** bk. *tuvunçlu*.
- Tuvuşluluk** bk. *tuvunçluluk*.
- Tuvuşsuz** silik görünümlü, gösterişsiz, alımsız. *~ adam*: silik görünümlü adam.
- Tuvuv** doğma, dünyaya gelme, ortaya çıkma.
- Tuvuv** doğmak, dünyaya gelmek, görünmek, ortaya çıkmak.
- Tuyak** toynak, memeli hayvanlarda ayak tırnağı. *~ iz*: toynak izi, *karda atlanı ~ ızları belgili boladı*: karda atların toynak izleri belli oluyor.
- Tuyaklı** toynaklı, tırnaklı. *Eki ~la*: çift toynaklılar, *bir ~la*: tek toynaklılar, *~ canıvarla*: toynaklı hayvanlar.
- Tuz** tuz. *hant* ~: yemek tuzu, *hırs (kaya)* ~: kaya tuzu, *girt* ~: çekilmemiş tuz, *~ orun*: tuz yatağı, *mallağa tuz atıŋız*: hayvanlara tuz veriniz, *~u cetmegen*: tuzsuz, tuzu kâfi gelmeyen, *~un ozdurmak* (d): ifrata kaçmak, hatdi aşmak, *~ tuluk*: tuz tulumu, *carağa ~ sepgença*: yaraya tuz serpmiş gibi, *~ calağan suv içedi* (d): tuz yalayan su içer.
- Tuzak** tuzak. *~ğa tüşmek*: tuzağa düşmek, *tuzak kuruv*: tuzak kurma, *~ aş*: tuzak yemi, *koyla ~ğa basınŋança* (d): koyunların tuzağa üşüşmesi gibi, *kurğan ~ına tüşdü*: kurduğu tuzağa düştü.
- Tuzdam** yemek, yiyecek, sofrâ (mec.). *~ıbizdan körügüz*: yemeğimizden (biraz) alınız, soframıza buyurunuz, *~nı kaçı ulludu*: sofranın saygınlığı büyüktür, sofranın değeri büyüktür, *~ıbizdan birge aşarbiz*: yemeğimizden birlikte yeriz.
- Tuz-gircin** tuz-ekmek. *~ aşap çaşaybiz*: tuz-ekmek yiyerek geçiniyoruz, *~ aş, tüzlük bıla çaşa* (d): tuz-ekmek ye de dürüst yaşa.
- Tuzlama** kurdeşen, allerjik cild reaksiyonu. *Caşçık aşāğan zatından ~ bolğanında tuzlu suv bıla cuvup igi etdik*: oğlancık yediği şeyden kurdeşen olunca tuzlu su ile yıkayarak iyileştirdik.
- Tuzlamak** tuzlamak, tuz katmak, tuz karıştırmak. *Agurcalanı tuzlap aşāŋız*: hıyarları tuzlayıp yiyiniz, *etni tuzlap kurutabız*: eti tuzlayıp

kurutuyoruz, *ol tuzlamay katdırğanni igi bileği* (d): o tuzlamadan kurutmasını iyi bilir.

Tuzlanğan tuzlanan, tuzlanmış. ~ *teri*: tuzlanmış deri, ~ *ut*: tuzlanmış et.

Tuzlav tuzlama, tuz karıştırma.

Tuzlu tuzlu, tuzu fazla. ~ *çabak*: tuzlu balık, ~ *suv*: tuzlu su, ~ *cer*: çorak arazi, *uşhuvurnu* ~ *etmegiz*: yemeği tuzlu yapmayınız, ~

güttü: yuvarlak tuzlu ekmek (eski bir adete göre, genç kızlar akşam bir araya gelerek evlenecekleri erkeği rüyalarında görebilmek için yedi yol ayırımından alınan biraz toprağı una karıştırarak çok tuzlu hamur yoğururlar ve yuvarlak bir ekmek yapıp pişirdikten sonra birer parça yiyerek su içmeden uyku vaktini beklerler ve yatarlardı, böylece rüyalarında görecekleri delikanlı ile evleneceklerine kani olurlardı).

Tuzluk 1. Tuzluk, tuz konulan mahfaza; 2. Konserve yoğurt (süzülmüş yoğurta yetecek miktarda tuz katılarak bir fıçıya doldurulur, üzerine erimiş içyağı dökülerek yağın bir parmak kalınlığında bir tabaka teşkil etmesi sağlanır. Bu durumda, tıpkı konserve kutusuna yerleştirilmiş gibi bir ortam sağlanmış olur. Hazırlanan tuzlu yoğurt yani konserve yoğurt Kasım ayına kadar bekletilir ve başındaki yağ plak kaldırılarak yenmeye başlanır. Bu şekilde yoğurt konservesi muhtemelen karaçay-malkarlılara mahsus bir yöntemdir ve sağım alın olmadığı soğuk aylarda yoğurt

ihtiyacını karşılar. Söğüç pişmiş eti tuzluğa batırarak yemek çok lezzetli olur).

Tuzluluk tuzluluk, tuz katılmışlık derecesi.

Tuzsunmak (malk.) bk. *asıvsamak*.

Tuzsuz tuzsuz. ~ *şorpa*: tuzsuz çorba, *hantrı* ~ *etgense*: yemeği tuzsuz yapmışın.

Tuzsuzluk tuzsuzluk, tuz yokluğu.. ~ *dan malğa tuz berelmey turabız*: tuz yokluğundan hayvanlara tuz veremedenden duruyoruz.

Tüb-baş alt üst, ev eşyası, çeyiz.

Satanay kızına ~ ~ *etedi*: Satanay kızına çeyiz hazırlıyor.

Tübelek 1. Tüm, tümnden, topyekün, toptan, tam, bütün. *Orus kiral Karaçay halkını 1943 cılda* ~ *Orta Aziyağa sürgendi*: Rus hükümeti Karaçay halkını 1943 yılında topyekün Orta Asya'ya sürmüştür, *elni erkişileri* ~ *işleydile*: köyün erkekleri toptan çalışıyorlar; 2. Ayrıntılı, teferruatlı. ~ *hapar*: ayrıntılı haber; 3. Kesin, kat'iyetle, kesin olarak, kesinlikle. ~ *berirge kerekdi*: kesinlikle vermesi gerekir.

Tübemek rastlamak, önüne çıkmak, kavuşmak, uğramak. *Tünene Soslanğa tübedim*: dün Soslan'a rastladım, *bazarda allıma tübep kaldı*: pazarda önüme çıkıverdi, *üyge tübep kaytayım*: eve uğrayıp döneyim, *ullu zorlukğa tübedik*: büyük güçlüğe uğradık, *muratıma tübedim*: muradım önüme çıktı, muradıma kavuştum, *har tübegeniñe berip barsañ*: her rastladığına vermeye kalkarsan, *ol şahağğa kelse maña tübemey kalmaydı*: o şehre gelirse bana

uğramadan gitmez, *tüber cerlerim bardı*: uğrayacak yerlerim var.

Tübeşiv karşılaşma, buluşma, rastlaşma.

Tübeşmek karşılaşmak, buluşmak, rastlaşmak. *Oramda tübeşdik*: sokakta karşılaştık, *Caharkalada tübeşeyik*: Caharkala'da buluşalım, *tükende tübeşip kaldık*: dükkânda rastlaşiverdik.

Tübev rastlama, önüne çıkma, kavuşma, uğrama.

Tübünde dibinde, altında. *Teñizni ~*: denizin dibinde, *üynü ~*: evin altında, *nızı terekleni ~*: olturduk: köknar ağaçlarının altında oturduk, *ayak ~ aylanma*: ayak altında dolaşma.

Tübündegi dibindeki, altındaki. *~ne igi kara*: alttakine iyi bak, *~le kimledile*: alttakiler kimlerdir, *çelekni ~*: kovanın altındaki.

Tübünden dibinden, altından. *Koltuk ~ tut*: koltuk altından tut, *~ kes*: dibinden kes.

Tübüne dibine, altına, sonuna. *Catmanı ~ kirdile*: sundurmanın altına girdiler, *~ castık sal*: altına yastık koy, *anı түbüñe bas*: onu altına al, *başından ~ deri*: başından sonuna kadar.

Tügel daha, henüz. *İşimi ~ boşamağanma*: işimi henüz bitirmedim, *adamlar ~ cıylmağandıla*: adamlar henüz toplanmadılar.

Tügelmek tükenmek, bitmek, son bulmak (az kullanılır).

Tügeniv bitme, tükenme, yorulma, eskime, yıpranma, yaşlanma.

Tügenivlü dayanıksız. *~ at*: dayanıksız at.

Tügenivsüz dayanıklı: *~ at*: dayanıklı at.

Tügenmek bitkin düşmek, tükenmek, halsiz düşmek, eskimek, yıpranmak, kocamak, yaşlanmak, çökmek. *Tonu tügenip boşağandı*: kürkü eskiyip bitmiş, *tügenñen kart*: çökmüş ihtiyar, *Soslan tügenip baradı*: Soslan yaşlanıp gidiyor, *tügenmez tacallık*: bitmeyen sebatkârlık, sınırsız metanet.

Tügenmezlik, bitmeyecek, tükenmeyecek, tükenmez. *~ küç*: tükenmez güç, *~ baylık*: bitmez tükenmez zenginlik.

Tügü-camı tüyü başı, altı üstü. *Atnı ~ ~ cıltrağandı*: atın tüyü başı parlamış.

Tük tüy, yün, kıl, ot, yosun. *Ak ~*: beyaz tüy, *çaşnı sakalina ~ urğandı*: gençin sakalina tüş çıkmış, gencin sakalı terlemiş, *başımda ~ kalmağandı*: başımda tüy kalmadı, *~ü ketger körpe*: tüyü tıraşlanmış kuzu derisi, *buzov ~*: bıza tüyü, *kozu ~*: kuzu yünü, güz yünü, *ölür ~ü çıkğan* (d): ölüm tüyü çıkmış, *kanat ~*: kanat tüyü, *tavuk ~*: tavuk tüyü, *~ arıtmak*: tüy atmak, *kuş ~ünley çaçıldı*: kuş tüyü gibi saçıldı, *~nü ~ge calğamak* (d): tüyü tüye ulamak, *gugurukgu ~lerin turğuzğandı*: horoz tüylerini kabartmış, *betinde çirt ~ü çokdu*: yüzünde hiç kılı yok, *~ kökürek*: göğsü kıllı, *ayta ayta tilime ~ bitdi* (d): söyleye söyleye dilime tüy bitti, *töppe ~lerim örge turdula*: tepe tüylerim ayağa kalktılar, *~ ~ bolmak*: tüy tüy olmak, paramparça olmak, *anı ~*

çaklı körmeyme: onu tüy kadar bile görmüyorum, *seni için canımı ~ge sanamazma*: senin için canımı tüy yerine bile koymam, *ağaçnı ~*: ağacın yosunu, *taşnı ~ü* : taşın yosunu, *bıyıl cerge ~ bitmedi*: bu sene yere ot bitmedi, bu yıl hiç ot çıkmadı, *biçenlikni ~ü kalaydı*: çayırın çimeni nasıl, çayırın çimen durumu nasıl, *~ da çığırçu cerine çığadı* (as): tüy de alışık olduğu yere çıkar.

Tükbaş tüylü kafa, saçlı kafa, kadın (mec.).

Tüken dükkân. *Aşarık-içerik ~*: yiyecek içecek satan dükkân, bakkal, *altın ~*: kuyumcu, *kumaç ~*: manifaturacı, *~ halıva*: pazar helvası.

Tükenci dükkâncı, dükkân işleten kimse.

Tükenciik büfe, küçük dükkân.

Tükenciilik dükkân işleticiliği, dükkâncılık.

Tükgüç bk. *dükküç*.

Tükkâhın (malk.) bk. *üğüç*.

Tükleniv tüylenme, tüy çıkarma.

Tüklenmek tüylenmek. *Cücekle carı tüklenedile*: civcivler yeni tüyleniyorlar.

Tüklü tüylü, kıllı. *~ çabırla*: tüylü ayakkabılar, *~ küyüz*: halı, tüylü kilim, *~ koy*: tüylü koyun, *cumuşak tüklü*: yumuşak tüylü.

Tüklülük tüylülük, kıllılık.

Tüksüz tüysüz, kılsız. *~ başlı*: tüysüz başlı, saçsız kafalı, *~ teri*: tüysüz deri.

Tüksüzlük tüysüzlük, kılsızlık.

Tükürmek 1. Tükürmek. *Hıppirik ~*: balgam tükürmek, *kan ~*: kan tükürmek, *cerge tükürme*: yere

tükürme, *betine tükürsen da kayğırmaydı*: yüzüne tükürsen bile aldırıyor; 2. Üfürmek, üfürüle tedavi etmek. *Satanay köz tiygençe tükürüp igi etedi*: Satanay nazar değeni üfürüle iyileştiriyor, *tüküre bilgen katın*: üfürüle tedavi etmesini bilen kadın.

Tükürük 1. Tükürük. *~ bezle*: tükürük bezleri, *~ bila cabıdırğança* (d): tükürükle yapıştırmış gibi, *biyçe ~*: yılanlık hastalığı, *~lerin çaçıp söleşgen*: tükürüklerini sıçratıp konuşan, *elni ~ü teniz bolur* (as.): halkın tükürüğü deniz olur, *~ baş carmaz, nalat köz çığarmaz* (as.): tükürük baş yarmaz, lanetlemek göz çıkarmaz; 2. Üfürük. *~ bila igi etiv*: üfürüle iyileştirme.

Tüküröv tükürme, üfürük yapma.

Tükürövçü / tükürükçü üfürükçü, tükürücü.

Tül değil. *Alay ~ bılay*: öyle değil böyle, *men ~ ol barğandı*: ben değil o gitti, *bu sağatta ~ artda*: şimdi değil sonra, *~müdü*: değil mi, *alay ~müdü*: öyle değil mi, *etgeniñ ayıp tül müdü*: yaptığın ayıp değil mi, *cukka cararık ~dü*: bir şeye yaramayacak, *keçke kallık ~me*: geç kalmayacağım, *seni mında koyarık ~düle*: seni burada bırakmayacaklar, *kelir küñü belgili ~dü*: geleceği gün belli değil, *igi ~ ese alma*: iyi değilse alma, *anı kayğılı ~me*: onunla ilgilenmiyorum, onun kaygısını taşımiyorum, *iş anda ~dü*: iş onda değil, sorun o değil, *tanırık ~dü*: tanımayacak, *inyannık ~me*: inanmayacağım, *barlık ~ edin*: gitmeyecektin, *kelgen ol ~ ese*

kayğırılmaz: gelen o değilse önemi yok.

Tülkü 1. Tilki. ~ *teşik*: tilki deliği, ~ *ız*: tilki izi, ~ *balala*: tilki yavruları, ~ *teşikge koyan kemişge* (d): tilki deliğe tavşan kemişliğe, ~ *ceti börünü aldar* (as.): tilki yedi kurdu aldatır, ~ *nü comağı tavuknu üsünden*: tilkinin masalı tavuk hakkında, ~ *nü terisi başına cav* (as.): tilkinin derisi başına düşman, ~ *nü bütev hıylası kuyruğunda* (d): tilkinin bütün hilesi kuyruğunda; 2. Kurnaz. ~ *adam*: kurnaz adam, *ol ~nü biridi*: o kurnazın biridir, ~ *ça ışaradı*: tilki gibi gülümsüyor, kurnazca gülümsüyor.

Tülkükuyruk (bot.) yaban darısı.

Tülküleniv kurnazlık etme; pohpohlama, dalkavukluk etme, yağ çekme.

Tülkülenmek kurnazlık etmek, kurnazca davranmak; pohpohlamak, dalkavukluk etmek, yağ çekmek. *Ol tülkülenğenni igi bileği*: o kurnazca davranmayı iyi biliyor; *anı tülkülenğenine karasañ bir kerekli si bolğanın añılarıksa*: onun yağ çekmesine bakarsan bir istekte bulunacağını anlarsın.

Tülkülük kurnazlık; yağcılık, tabasbus, riyakârlık, dalkavukluk.

Tümen bir para birimi, 10 Som, 1 Tümen=10 Som.

Tün 1. Gerçek, hakikat. *Tüş bıla ~*: rüya ile gerçek, *bılaynı ~ümde da tüşümde da körmegenme*: böylesini rüyada da gerçekte de görmedim; 2. Gece. *Künüm da ~üm da birdi*: gündüzüm de gecem de birdir, ~ *üñ bıla kününjü*

katıştırıp aylanma: gecenle gündüzünü karıştırıp dolaşma.

Tünene dün, dünkü, bir gün öncesi. ~ *ıñır ala keldik*: dün akşama doğru geldik, ~ *keçe*: dün gece, dünkü gece, ~ *den beri*: dünden beri, ~ *oğuna belgili edi*: dün bile belliydi.

Tünene-bürsükün dün evvelki gün, dün önceki gün.

Tüneneği dünkü, bir gün önceki. ~ *konakla ketdilemi*: dünkü konuklar gitti mi?

Tüneneğili bk. *tüneneli*.

Tüneneli ~ *beri*: dünden beri. ~ *beri saklayma*: dündenberi bekliyorum.

Tünke güç, kuvvet, enerji, beden gücü. ~ *mi tüyüp etgen ırışım çok boldu*: bedenimi döverek edindiğim servetim yok oldu, ~ *si tavusulğın katın*: gücü tükenmiş kadın, ~ *si tavusulğın kartla*: gücü tükenmiş ihtiyarlar, ~ *sin tavusğunçu işledi*: enerjisini tüketene kadar çalıştı.

Tünke bk. *tünke*.

Tünjüç ilk, öncü. ~ *ulan*: ilk oğul, ~ *kart*: ced, nesil.

Tünjülgen ümidini kesen, ümitsizliğe düşen, umudunu kaybeden. *Caşavdan ~*: hayattan umudunu kesen, *Satanay erini uruşdan sav kaytırından ~di*: Satanay kocasının savaştan sağ döneceğinden ümidini kesmiş, *Atacurtnu körürden ~me*: Atayurdumu görmekten umudumu kestim.

Tünjülmek umudunu kesmek, umudunu kaybetmek, ümitsizliğe düşmek. *Tıñ caşavdan tünjülgenme*: rahat yaşımdan

ümidimi kestim, *Soslan karnaşını sav kaytırından tünjölüp turadı:* Soslan kardeşinin sağ dönmesinden umudunu kaybedip duruyor.

Tünjölürça ümidi kesecek gibi, ümitsizliğe düşecek derecede, umudunu kaybedecek kadar. ~ *bir zaman ötgendi:* umudunu kaybedecek kadar bir zaman geçmiş, *iş ~dı:* iş ümidi kesecek gibi.

Tünjölöv umudunu kesme, ümitsizliğe düşme.

Tünjölüvlü ümitsizce, çaresizce, çözümsüz. ~ *bir hal bardı:* ümitsizce bir hal var, ~ *iş:* çözümsüz bir iş.

Tünjölüvsüz umudunu yitirmeyen, ümidini kesmemiş. *Soslan ~ körünedi:* Soslan umudunu kesmemiş gibi görünüyor.

Tüp dip, alt, daban. *Kemeni ~ü:* geminin altı, *bağananı ~ü:* sütunun dibi, *tavnu ~ü:* dağın altı, ~ *erin:* alt dudak, ~ *cayak:* alt çene, ~ *kanjala:* daban tahtaları, ~ *ü bila koratğandıla:* dibiyle götürmüşler, *ıstakan ~:* bardak altı, *üynü ~ün sibireme:* evin dabanını süpürüyorum, *çelek ~:* kovanın dibi, *köknü ~ü teşilgença cavadı (d):* göğün dibi delinmiş gibi yağmur yağıyor, ~ *canı:* alt tarafı, *üçmüyüşnü ~canı (mat.):* üçgenin alt kenarı, *terek ~:* ağacın altı, *ayaklarımı ~leri avruydu:* ayaklarımın altı ağrıyor, *birevnü etek ~ün calağan (d):* başkasının etek altını yalayan, *suv çelekni ~ü suvda kalır (as.):* su kovasının dibi suda kalır; 2. Miras, tereke. ~ge

kalmak: mirasa konmak, tevarüs etmek, *Soslan ulla ~ge kalğandı:* Soslan büyük mirasa konmuş, ~ *ün açmak:* altını açmak, açığa çıkarmak; 3. Sır, bir şeyin içyüzü. ~ *bermedi:* sır vermedi, ~ *bilirge küreşedi:* içyüzünü öğrenmeye çalışıyor, ~ *izlemek:* altını karıştırmak, malûmat aramak, ~ *ün tapmak:* açığa çıkarmak, örtüsünü açmak, mahiyetini öğrenmek, *işni ~ün tapdırmı:* meselenin sırrını çözdün mü, ~ *ün bek taballık tülse:* mahiyetini pek öğrenemeyeceksin; 4. Münkariz. ~ *bolmak:* münkariz olmak, yok olmak, *ol tolu üydegi ~ bolup ketdi:* o kalabalık aile yok olup gitti, *caşı bolmağan üy ~ bolur (as.):* oğlu olmayan aile münkariz olur; 5. Yumru, kök, öbek, baş. ~ *sohan:* baş soğan, ~ *kobusta:* öbek lâhana, *gardoşla ~ ete tebreğendile:* patatesler yumru yapmaya başladılar, *türtü ~ boyav:* sarıçalı kökü boyası, ~ *sarsmak:* baş sarmısak.

Tüpde dipte, altta. *Ayak ~:* ayak altında, ~ *bolsaŋ da ulla söleş (as.):* altta olsan da büyük konuş.

Tüpdegi alttaki, dipteki.

Tüpden alttan, dipten.

Tüpden-başdan alttan üstten.

Tüpge dibe, alta. *Anı ~ sal:* onu alta koy, ~ *ge tüşmek:* dibe düşmek, alta düşmek, ayak altına düşmek, ~ *urmak:* alta almak.

Tüpküç (malk.) bk. *dükküç.*

Tüplemek kalanından yararlanmak, artığını toplamak, dibini toplamak.

Tüpleniv artığını toplama, dibini toplama, kalanından yararlanma.

Tüplü-başlı altlı üstlü. *Soslanları bıla biz ~~ oturabız:* Soslanlar ile biz altlı üstlü oturuyoruz.

Tüplük altlık, alta konulan nesne, tabla.

Tüppe-tüz düm düz, dos doğru. ~~ *col:* düm düz yol, ~~ *aytadı:* dos doğru söylüyor.

Tüpsüz dipsiz, dibi olmayan, altsız. ~ *çelek:* dipsiz kova, ~ *köl:* dibi olmayan göl, çok derin göl, ~ *huyu:* dibi olmayan kuyu.

Tüpsüzlük dipsizlik, nihayetsizlik.

Tüp miras, tereke, geride kalan mal mülk (az kullanılır).

Türk Türk, Türk kavmine mensup olan. ~ *til:* Türk dili, ~ *tişiriv:* Türk kadını.

Türkça türkçe, Türk dili.

Türklü bk. *Türk*

Türkmen Türkmen. ~ *til:* Türkmen dili, *türkmença:* türkmence, ~ *tişiriv:* Türkmen kadını.

Türkmenli bk. *Türkmen*.

Türlendiriv değiştirme, başka şekil verme.

Türlendirmek değiştirmek, başka şekle sokmak. *Onovun türlendirdi:* kararını değiştirdi, *eşitgeniñça türlendirmey ayt:* duyduğun gibi değiştirmeden söyle, *üynü cuğun türlendirmegendile:* evin hiç bir şeyini değiştirmemişler.

Türleniv değişme, değişime uğrama, başkalaşma.

Türlenivçü değişken, değişici. ~ *cel:* değişken rüzgâr, ~ *hava:* değişken hava.

Türlenmegen değişmeyen, aynı, tıpatıp. ~ *atası:* tıpatıp babası, ~ *adetle:* değişmeyen adetler.

Türlenmek değişmek, değişikliğe uğramak, başkalaşmak. *Elibiz bek türlenğendi:* köyümüz çok değişmiş, *betini türlenğeninden añıladım:* yüzünün değişmesinden anladım, *kün türlenğendi:* hava değişti, *çaşav türlenip baradı:* hayat değişip duruyor.

Türlenmevçü değişmeyen, sabit, aynı kalan.

Türlenmezlik değişmeyecek. ~ *kerti tarih:* değişmeyecek gerçek tarih.

Türlenğen değişen, şekil değiştiren.

Türlü çeşit, türlü, değişik. ~ *betli kumaçla:* değişik renkli kumaşlar, *nença ~ terek bardı:* kaç çeşit ağaç var, ~ *bolmak:* değişmek, ~ *bolmay turadı:* değişmeden duruyor, *başha ~ söleşedi:* başka türlü konuşuyor, *başha ~:* başka türlü, *başha ~ etğendi:* başka türlü yapmış, *bir ~ bir adam:* bir çeşit bir insan, kendine has bir adam, *bir ~:* bir çeşit, aynı, tek tip, *bir ~ kiyimle:* aynı elbiseler, tek tip elbiseler, *köp ~:* çok türlü, çok çeşit, ~ *meşinala:* çok çeşitli makinalar, *köp ~ işle işledik:* çok çeşitli işler yaptık, *ne ~:* hangi çeşit, nasıl, *ne ~ işde da işlerikdi:* her çeşit işte de çalışacak, *har ~:* her türlü, her çeşit, *har ~ köget cetişedi:* her çeşit meyve yetiştiriyor, *mından eki ~ mağana çığadı:* bundan iki türlü anlam çıkıyor, *üç ~ boyavum bardı:* üç çeşit boyam var, ~ *zat:* değişik şey, acayip şey, ilginç şey, *ol ~ zatrı biridi:* o acayip herifin biridir, *sen kalay ~ zatsa:* sen çok acayip birisin, ~

iyis: acayip koku, *bir ~ iyis urdu burnuma:* acayip bir koku geldi burnuma.

Türlülük değişiklik, türlülük, farklılık. *Eki ~:* iki farklılık, *başha ~* : türlülük.

Türlüsü çeşidi, değişikliği, farklı şekli, şekli. *Munu nença ~ bardı:* bunun kaç çeşidi var, *anı eki ~ bardı:* onun iki farklı şekli var.

Türlü-türlü türlü türlü, başka başka, farklı farklı, çeşit çeşit. *~~ hansla:* çeşit çeşit otlar, *~~ üyle:* farklı farklı evler, *~~ adamlar:* başka başka insanlar.

Türmen (malk.) bk. *tirmen.*

Türpü törpü. *~ bila aşatırğa kerekdi:* törpü ile aşındırmak gerekir.

Türsün 1.Sıma, yüz, çehre, görünüş. *Bet ~:* yüz görünüşü, *bet ~ün esime tüşüralmayma:* yüz görünüşünü (sımasını) aklıma getiremiyorum, *bet ~ü atasına uşaydı:* yüz şekli babasına benziyor, *~ü kalaydı:* yüzü nasıl, *başha ~ne kirdi:* başka çehreye büründü, yüzü başka şekil aldı, *süygen kızımı ~ü esimden ketmeydi:* sevdiğim kızın sıması aklımdan gitmiyor, *sağışlı ~:* düşünceli çehre; 2. Renk. *Kumaçnı ~ün caratdı:* kumaşın rengini beğendik, *atımı ~ü torudu:* atımın rengi dorudur.

Türsünlü 1. Yüzlü, çehreli, suratlı, simalı. *Carık ~ adam:* aydın çehreli adam, *hını ~ adam:* sert yüzlü adam, *kara ~ adam:* esmer yüzlü adam; 2. Renkli. *Bir ~:* bir renkli, aynı renkli, *kumaçlanı ekisi da bir*

~düle: kumaşların ikisi de aynı renkli.

Türt patavatsız, kaba, sert. *~ adam:* kaba adam, *~ söz:* sert söz.

Türtçü kaba adam, sert sözlü, itici sözlü.

Türtlü bk. *Türklü.*

Türtmek itmek, dürtmek, itelemek, sokmak. *Türtüp alğa çığardı:* itip öne çıkardı, *carlını arı beri türtüp turmağız:* garibi öteye beriye iteleyip durmayınız, *içine türt:* içine itele, *kabırğamdan türtüdü:* kaburgamdan dürttü, *kayadan türtüdü:* kayadan itdi, *közüme barmağın türtüdü:* gözüme parmağın soktu, *türtüp turma:* iteleyip durma, *türtüp uyatdı:* dürtterek uyandırdı, *arlık türt:* biraz öteye dürt, *türtgenni türtmesen küçü çokğa sanar (as):* dürtene dürtmezsen güçsüz zanneder.

Türt-mürt ileri geri, kıpırdama, meşgul olacak şey, meşgale. *~~ ete turama:* ileri geri hareket edip duruyorum, bir şeylerle meşgul oluyorum, *~~ eter zat kerekdi:* meşgul olacak şey lâzım.

Türtsöz kaba söz, sert söz, kırıcı söz.

Türtü (bot.) sarıçalı. *~ çığanak:* sarıçalı diken.

Türtülmek itilmek, dürtülmek, itelenmek. *Gürbe biraz arlakğa türtülürge kerekdi:* sandığın biraz öteye itilmesi gerekir, *türtülmese cürümeydi:* itilmezse yürümüyor, *carlı türtüle türtüle aylanadı:* gariban itile kakıla dolaşılıyor; 2. Batmak, çatmak, rastgelmek. *Közge ~:* göze batmak, *közge türtülgen zat tüldü:* göze batan şey

değil, *anı cıgılıp turğanına türtülüp kaldım*: onun yuvarlanıp durduğuna rastlayıverdim, *colda alağa türtüldüm*: yolda onlara rastladım, *kaysı bolsa da biri kelip allıña türtüledi*: hangisi olursa olsun biri gelip önüne çatıyor.

Türtülöv itilme, dürtülme, itelenme; çatma, karşılaşma, rastlama, batma.

Türtüş itiş kakış, izdiham, karmaşa. *Nedi bu ~ bu kazavat*: nedir bu kargaşa bu uğraşma, *~nü koyuğuz*: itişip kakışmayı bırakınız.

Türtüşmek itişmek, itişmek kakışmak, dürtüşmek.

Türtüşöv itişme, itişip kakışma, dürtüşme.

Tüs şekil, tip, suret.

Tüslü şekilli, tipli, suretli, tavırlı. *Adam ~*: insan şekilli.

Tüş 1. Rüya, düş. *İgi ~*: tatlı rüya, *~de körgeñin aytadı*: rüyada gördüğünü söylüyor, *~ kitap*: rüya tabir kitabı, *~ümdeça*: rüyamda gibi, *~de tünümde*: rüyamda gerçek yaşamımda, *anı ~ü tünü da birdi*: onun rüyası da gerçek hayatı da birdir; 2. Öğle, öğle vakti. *Kün ~ge aylandı*: gün öğleyi geçti, *kün ~ge keldi*: gün öğleyi buldu, *~ge deri ömürün bolsa keçege deri azık cıy* (as.): öğleye kadar ömrün olsa bile geceye kadar azık topla.

Tüşe at. *Seni ~ge mindirime*: seni ata bindiririm.

Tüşgen düşmüş, düşen, inmiş, inen. *Cerge ~ alma*: yere düşen elma, *arbadan ~adam*: arabadan inen adam, *ot ~ üy*: ateş düşmüş ev, yangın çıkan ev; *~ altın tabılır ozğan zaman tabılmaz* (as.): düşen

(kaybolan) altın bulunur geçen zaman bulunmaz.

Tüşmek isabet etmek, düşmek, yuvakrlanmak, inmek, gelmek. *Anı avurluğu maña tüşedi*: onun yükü bana isabet ediyor, *bayram şabat künge tüşedi*: bayram cumartesi gününe isabet ediyor, *butuma kültüm tüşdü*: bacağı morardı, *kültüm ~*: morarmak, *sağatım cerge tüşdü*: saatim yere düştü, *üllesi avzundan tüşmeydi*: piposu ağzından düşmüyor, *sırtımdan bir tüş*: sırtımdan bir insene, *terezeden tüşdü*: pencereden yuvarlandı, pencereden damladı (d), *munu etgen saña tüşmeydi*: bunu yapmak sana düşmüyor, *esge ~*: hatıra gelmek, aklına gelmek, *esime tüşdü*: hatırıma geldi, *sınıp cerge tüşdü*: kırılıp yere düştü, *atdan tüşdü*: attan indi, *tavdan tüşüp keledile*: dağdan inip geliyorlar, *atdan sekirip tüşdü*: attan atlayıp indi, *hunanı başı bıla sekirip tüşdü*: duvarın üzerinden atlıyarak indi, *cerge kar tüşmey turadı*: yere kar düşmeden duruyor, *kış tüşdü*: kış düştü, kış geldi, *kabhanra ~*: kapana düşmek, *üslerine kıyınlık tüşgendi*: üzerlerine felâket çökmüş, *içime korkuv tüşdü*: içime korku düştü, *töşekge tüşgendi*: yatağa düşmüş, *halk cırla kağıtha tüşgendile*: halk tünküleri yazıya geçinilmişler, *kağıtha ~*: yazıya geçmek, *içine kayğı tüşgendi*: içine telaş düştü, *koluma alkın açha tüşmegendi*: nenüz elime para düşmedi, *tabı ~*: uygun gelmek, münasip düşmek, *tabı tüşse kelirme*: uygun düşerse

gelirim, *capırakla cerge tüşedile:* yapraklar yere düşüyorlar, *allıma tüşse da körallık bolmam:* önüme düşse de göremeyeceğim, *konakla avtobusdan tüşdüle:* misafirler otobüsten indiler.

Tüşümlü gelirli, kârlı, kazançlı. ~ *satıv-alıv:* kazançlı alışveriş, ~ *iş:* kârlı iş.

Tüşümsüz kârsız, kazançsız, geliri olmayan.

Tüşün *konak ~:* misafir filan. *Konak ~ kelse dep tutama:* misafir filan gelse diye saklıyorum.

Tüşünmek düşünmek, kanaatinde olmak, kavramak, anlamak. *Anı tüzlügün tüşeneme:* onun doğruluğuna kaniyim, *Allahı buyrukların tüşüneme:* Tanrı'nın emirlerini düşünüyorum, *anı endi tüşüngeçme:* onu henüz idrak ettim.

Tüşünüv düşünme, anlama, idraketme.

Tüşürmek düşürmek, indirmek, dökmek, azaltmak, aşağılamak. *Küzgünü kolumdan tüşürdüm:* aynayı elimden düşürdüm, *maşokları cerge tüşürügüz:* çuvalı yere indiriniz, *tamadarı sıyın tüşürmegiz:* büyüğün onurunu aşağılatmayınız, *başasın tüşürgendi:* değerini indirmiş, *karşçı partile hokümetni tüşürdüle:* muhalif partiler hükümeti indirdiler, *anı sırtından cükünü tüşürügüz:* onun sırtından yükü indiriniz, *esge ~:* aklına getirmek, *caşçık tiş tüşüredi:* çocuk diş döküyor, çocuk diş düşürüyor, *koluna cuk tüşürse tölerikdi:* eline bir şey geçerse ödeyecek, *cel borkün tüşürdü:*

rüzgâr şapkasını düşürdü, *açha ~:* para kazanmak, *cüregime ot tüşürgendi:* kalbime ateş düşürdü, *aytılğannı cerge tüşürmeydi (d):* söyleneni yere düşürmüyor.

Tüşürüv düşürme, indirme, azaltma.

Tüşüv inme, düşme, yuvarlanma, isabet etme.

Tütün duman. *Ocaklarından kalın ~ çığadı:* bacalarından kesif duman çıkıyor, *~den aldırıla:* dumana boğdular, *~den aldirmek:* dumana boğmak, *~ etmek:* tütme, *ocak ~ etedi:* ocak tütüyor, *~ iyis:* duman kokusu, *~ü kururuk:* dumanı kuruyasica, ocağı tütmeysice; 2. Tütün, sigara. *~ ösdürmek:* tütün yetiştirmek, *~ içmek:* sigara içmek, *~nü uvu sinğendi:* tütünün zehiri sinmiş, *~ iyis:* sigara kokusu, *~ hurcun:* tütün torbası.

Tütüncü tütün satıcısı, tütüncü, tütün yetiştiricisi.

Tütüncülük tütün ziraati.

Tütünlemek 1. Tütme, dumanı çıkmak, buhar çıkarmak, duman almak, dumanlamak. *Elni ocakları barı tütünleydi:* köyün bacalarının hepsi tütüyor, *köl tütünleydi:* göl buhar çıkarıyor, göl buharlaşıyor; 2. Öfkelenmek, sertelmek, sinirlenmek. *Atarjı başı tütünlegendi:* babanın kafası duman almış, *tütünlep üsüne çapdı:* öfkelenerek üzerine atıldı.

Tütünlev tütme, dumanlama, buharlaşma; öfkelenme, sinirlenme.

Tüy ufalanmış darı, ufalanmış bulgur. ~ *basta:* ufalanmış darı

kaçamağı, ~ *hantus*: ufalanmış darı çorbası.
Tüye deve. ~ *cün*: deve yünü, ~ *çığanak*: deve dikenini, ~ *kushança*: devenin kusması gibi, ~ *bala*: deve yavrusu.
Tüyeçi deveci, kervancı, deve bakıcısı.
Tüyeçilik kervancılık, deve üreticiliği.
Tüyek bk. 1. bk. *tiyek*. 2. *Uvak* ~: ufak tefek, *uvak* ~ *adam*: ufak tefek adam.
Tüygüç dövücü, havan eli, ezici. *Sarsmak* ~: sarmısak ezici, *mürzev* ~: tahıl dövücü, tahıl ezici.
Tüyme düğme. *Boyun* ~: boyun düğmesi, *çıkırt* ~: çıt çıt düğmesi, *paltonuğu tüymelerin teş*: paltonun düğmelerini çöz, ~*lerin teşmek*: düğmelerini çözmek, *kümüş* ~: gümüş düğme, ~*ni tüye etgen* (d): düğmeyi deve yapan.
Tüyme-ilgik düğme ilik.
Tüymek (malk.) bk. *tüyme*.
Tüymek 1. Dövmek. *Seni tüyerikme*: seni döveceğim, *sıbirthı bıla tüydü*: kamçı ile dövdü, *tüygenni koy da ariv ayt*: dövmeyi bırak da güzel söz söyle; 2. Dövmek, ezmek, ufalamak. *Temir* ~: demir dövmek, *nartüñ* ~: mısır dövmek, *aşlık* ~: ekin dövmek, *güñ* ~: havanda dövmek, *sarsmak* ~: sarmısak ezmek; 3. Düğüm yapmak, düğümlemek, bağlamak, bağlam yapmak, bağlayıp düğüm yapmak. *Kamış külteleni tüyerge küreşeme*: kamış bağlamalarını (destelerini) bağlayıp düğümlemeye çalışıyorum, *tüyümçek* ~: düğüm yapmak, *tüygen cavluk*: şal, ibrişim

ipliği düğümler halinde elle örerek yapılan saçaklı baş örtüsü, *bir birine tüyügüz*: bir birine bağlayınız.

Tüymelemek düğmelemek, düğmeyi iliğe geçirmek. *Kölegiñi tüymele*: gömleğini düğmele.

Tüymelev düğmeleme, düğmeyi iliğe geçirme.

Tüyremek iliştiirmek, takmak, batırmak, iğnelemek, tutturmak. *Medalın çağasına tüyregendi*: madalyasını yakasına iliştiirmiş, *iyneni iyne tüyrevçüğe tüyre da tas bolmasın*: iğneyi iğne tutturucuya iliştiir de kaybolmasın.

Tüyrev iliştiirme, tutturma, takma, iğneleme.

Tüyrevüç çengelli iğne, firkete.

Tüyül bk. *tül*.

Tüyülmek 1. Dövülmek. *Kimni tüyülgeni belgilimidi*: kimin dövüldüğü belli mi; 2. Dövülmek, ezilmek, ufalanmak. *Nartüñ kesek bugün tüyülüp boşalğandı*: az olan mısırmız bugün dövülüp bitirildi; 3. Düğümlenmek. *İçegileri tüyülgendi*: barsakları düğümlenmiş, *anı açıvu cüregime tüyülgendi*: onun acısı kalbime düğümlendi; 4. Dövülmek, çekiçlenmek. *Tüyülgen temir*: dövülen demir.

Tüyülöv Dövülme, ufalanma, düğümlenme, çekiçlenme.

Tüyümçek düğüm. *Sokur* ~: kör düğüm, ~ *bolmak*: düğüm olmak, düğümlenmek, ~*in teşmek*: düğümünü çözmek, ~ *etmek*: düğüm yapmak, ~ *etip bayla*: düğüm yaparak bağla.

Tüyümmek bk. *tüyünmek*.

Tüyünmek barsak düğümlemesi, ileus. *Soslan ~ bolup avruğan üyge cathandı*: Soslan barsak düğümlemesi geçirerek hastaneye yatmış.

Tüyüş döğüş, kavga, çatışma. *Cumduruk ~*: yumruk döğüşü, *koçar ~*: koç döğüşü, *~ açmak*: kavga başlatmak, *~ çığarmak*: kavga çıkarmak, *gugurukkula aşhı tüyüş etip arıdla*: horozlar iyice döğüş yaparak yoruldu.

Tüyüşdürmek döğüştürmek, kavga ettirmek.

Tüyüşdüröv döğüştürme, kavga ettirme.

Tüyüşmek döğüşmek, kavga etmek. *Ala aman tüyüşdüle*: onlar kötü kavga ettiler, *gugurukkula tüyüşedile*: horozlar döğüşüyorlar, *tüyüşürge süygen adam*: kavga yapmayı seven adam, *tüyüşürge çabıp turma*: kavga etmeye atılıp durma, *tüyüşmesegiz ne bollukdu*: döğüşmeseniz ne olur?

Tüyüşsüz döğüşsüz, kavgasız, çatışmasız, nizasız.

Tüyüş-urus kavga döğüş, kavga niza.

Tüyüşöv kavga etme, döğüşme.

Tüyüşövçü döğüşücü, kavgacı, nizacı.

Tüyüşövçülük kavgacılık, nizacılık.

Tüyüv dövme, ezme, ufalama, bağlama, bağlayıp düğümleme, düğümleme.

Tüz 1. Doğru, gerçek. *Bügün keterigigiz ~müdü*: bugün gideceğiniz doğru mu, *~ aytmak*: doğru söylemek, *~ akıl*: doğru akıllı, *~ at*: şahsın ilk ismi, *~ atı bila tukum atın üren*: adı ile

soyadını öğren, *~ bazman*: doğru terazi, *~ bolğan*: doğru olan, *~ bolmağan iş*: doğru olmayan iş, *~ bolum*: gerçek durum, *~ zat*: doğru şey, *~ sözlü adam*: doğru sözlü adam, *~ urğan maravçu*: doğru vuran nişancı, *~ hapar*: doğru haber, *aythanı tüzdü*: dediği doğru, *sağat ~ baradı*: saat doğru gidiyor, *~ kertisin bilemise*: tam doğrusunu biliyor musun, *~ colda baradı*: doğru yolda gidiyor, *~ siz*: doğru çizgi, *~ bolmak*: doğru olmak, *~ kişi*: yed-i emin, doğruluğundan herkesin emin olduğu kişi, *~ etmek*: doğru yapmak, *~ innet*: doğru niyet, düzgün niyet, *~ üleşiv*: doğru paylaşma; 2. Basit, sade. *~ asker*: sade asker, rütbesiz asker, *~ doktor*: düz doktor, ihtisası olmayan doktor, *~ işçi*: basit işçi, vasıfsız işçi, *~ tepsev*: sade oyun, basit oyun; 3. Tam. *~ allıma kelip tohtadı*: tam önüme gelip durdu, *~ katından ötdük*: tam yanından geçtik; 4. Kır bayır, kır. *Kaysı tüzge ketdiş*: hangi kıra bayıra gittin, *~ge ketmek*: kıra bayıra gitmek, kıra çıkmak, aklını oynatmak, *Soslan ~ge ketip tura köreme*: Soslan aklını oynatıp duruyormuş, *eçkileni ~ ge iygendi*: keçileri kaçırmış; 5. Düz, düzlük, düzgün. *~ kaşa*: düz tahta, *~ cerle*: düzlük yerler, *~ col*: düz yol, *~ işlenjen kabırğa*: düzgün yapılan duvar; *~nü azığı ~de kalmaz* (as.): doğrunun azığı kırdan bayırda kalmaz, *~nü azığı ~de kalsa da it aşamaz*: doğrunun azığı kırdan kalsa da it yemez (a.s.), *~ sözge*

tüzüvün cuvap (d): doğru söze doğru cevap, *~de buvdan ese üyde koyan aşhı* (as.): kırdaki geyikten evdeki tavşan yeğdir.
Tüzcürek doğru kalbli, iyi kalbli.
Tüzde düzlükte, kırdan bayırda, kırdan. *Caşçık ~ mal kütedi*: oğlan kırdan hayvan güdüyor, *~ kalğan malnı börü aşar* (d): kırdan bayırda kalan hayvanı kurt yer.
Tüzeliv düzelme, iyileşme, yoluna girme, alışma.
Tüzelmek 1.düzelme, iyileşme, iyi olmak, yoluna girmek, doğrulmak. *İşden belim tüzelmeydi*: işten belim doğrulmuyor, *avruğan tüzelip baradı*: hasta iyileşip gidiyor, *anı aman halisi entda tüzelmegendi*: onun kötü huyu yine düzelmemiş, *işbiz tüzele tebreğendi*: işimiz düzelmeye başladı, işimiz yoluna girmeye başladı, *kün tüzelmegendi*: hava düzemedi, *koş da bara bara tüzeledi* (as.): çiftlik zamanla düzeliyor, hayvan çiftliği gide gide yoluna girer; 2. Alışmak. *Endi işge tüzelgendi*: artık işe alışmış, *urlarğa tüzelgendi*: çalmaya alışmış, *kıştik gakkı aşarğa tüzelgendi*: kedi yumurta yemeye alışmış, *ebine ~*: kolayını öğrenmek, kolayına eli alışmak, *bizni koşa börü tüzelgendi*: bizim çiftliğe kurt alışmış.
Tüzelmezlik düzelmeyecek, doğrulmayacak, iyileşmeyecek.
Tüzetiv düzeltme, doğrultma, iyileştirme, yoluna koyma.
Tüzetivçü doğrultucu, düzeltici, iyileştirici.

Tüzetmek düzeltmek, iyileştirmek, yoluna koymak. *İşbizni tüzetdik*: işimizi yoluna koyduk, *cañılıçların tüzetdim*: yanlışlarını düzelttim, *üsünjü başıñı tüzelt*: üstünü başını düzelt, *caşavnu tüzetirge küreşebiz*: hayatı iyileştirmeye çalışıyoruz, *kırır temirni tüzet*: eğri demiri düzelt, *cağanı tüzet*: yakını düzelt, *kiyimni cıyıñın ituv bila tüzeteme*: elbisenin kırıışığını ütü ile düzeltiyorum, *col ~*: yol doğrultmak, *tüz colğa tüzet*: doğru yola koy, doğru yola doğrult.
Tüzlemek düzlemek, düzgün hale getirmek, temize çıkarmak, doğrulamak.
Tüzlev düzleme, düzgün hale getirme, temize çıkarma, doğrulama.
Tüzlük doğruluk, adalet, düzlük, düzgünlük. *~ izleybiz*: adalet arıyoruz, *~ için küreşedile*: doğruluk için uğraşıyorlar, *kün da ay da batar ~ batmaz* (as.): güneş de ay da batar doğruluk batmaz, *haparnı ~ün tintigiz*: haberin doğruluğunu araştırınız, *hıysapnı ~ü belgili boldu*: hesabın doğruluğu belli oldu, *innetni ~ü*: niyetin doğruluğu, *colnu ~ü kıynamazça uzundu*: yolun düzgünlüğü zahmet vermeyecek derecede uzun, *şağatnı ~ü*: şahidin doğruluğu, *~ü tuthandı*: doğruluğu tutmuş, *~ caksız kalmaz*: doğruluk takdir edilmeden kalmaz, *~ tas bolmaz* (d): doğruluk kaybolmaz, *~nü tuthan tüzelir* (d): doğruluktan yana olan doğrulur.

Tüzlükçü doğruluktan ayrılmayan, hakkı savunan, doğrulukçu, adaletli.

Tüzü doğrusu, düzü. ~ *kelallık tülme*: doğrusu gelemeyeceğim, ~ *ol aythançadı*: doğrusu onun dediği gibidir, *kumaçnı tersi* ~ *bar köreme*: kumaşın tersi düzü varmış, ~ *n aytmak*: doğrusunu söylemek, ~ *n aytırğa kerek ese sen hatalısa*: doğrusunu söylemek gerekirse sen suçlusun, ~ *ün aythan türtüp aytır* (d): doğruyu söyleyen sert söyler.

Tüzüça doğruca, olduğu gibi, düz bir şekilde, doğru bir şekilde. *Bolumnu* ~ *aytdım*: vaziyeti doğru biçimde anlattım.

Tüzümün bk. *tüzüvün*.

Tüzünley olduğu gibi, doğrusu, doğrudan, direkt olarak. *İşni boluşlusun* ~ *ayt*: olayın mahiyetini olduğu gibi söyle, *ana colnu* ~ *barıgız*: ana yolu direkt olarak gidiniz, *çaşçık* ~ *maña kelip kalsın*: çocuk doğrudan bana geliversin.

Tüzüvün açıkça, doğruca, aynen, olduğu şekilde. ~ *ayt*: açıkça söyle.

Tüzüvünley olduğu gibi, gerektiği gibi, açıkçası.

U

Uç uç, son, nihayet. *Cıcmnı* ~ *un bayla*: ipin ucunu bağla, ~ *undan tutayım*: ucundan tutayım, *tilimi* ~ *unda aylana turadı* (d): dilimin ucunda dolaşıyor, *bir* ~ *undan bir* ~ *una deri*: bir ucundan bir ucuna kadar.

Uça büyük şölen, büyük ziyafet (evlenme düğünlerinde, düğünün son gününde tertip edilen büyük

ziyafet ve eğlence), ziyafet için kesilmiş büyükbaş hayvan.

Uçhalak kaygan, buz tutmuş. *Colla* ~ *bolğandıla*: yollar kaygan hale gelmişler.

Uçhalamak kaymak. *Çanabız uçhalap baradı*: kızağımız kayarak gidiyor, *colla miyalaça uçhalak bolğanı sebepli meşinala uçhalap baradıla*: yollar cam gibi buz tuttuğu için arabalar kayarak gidiyorlar.

Uçhalav kayma. *Buzda* ~: buzda kayma.

Uçhalavuk kayıcı, kaymaya yatkın.

Uçhara hafif, az, ehemmiyetsiz, önemsiz, gevşek, zayıf, çelimsiz, basit. *Soslannı mal baylığı* ~ *körünedi*: Soslan'ın hayvan varlığı zayıf görünüyor, *ok butuna* ~ *tiygendi*: kurşun bacağına hafif dokunmuş, ~ *çaşav*: fakir yaşam, ~ *iş*: önemsiz iş, ~ *bilim*: zayıf ilim, *anı bilimi* ~ *di*: onun bilgisi zayıftır, *tuthan işin* ~ *etedi*: yaptığı işi gevşek yapıyor.

Uçharalamak zayıflatmak, gevşetmek, hafifletmek, azaltmak. *İşni uçharalağandıla*: işi hafifletmişler.

Uçharalav zayıflatma, gevşetme, hafifletme.

Uçharatın zayıftan, hafiften, gevşekçe.

Uçhodu (malk.) bk. *Uçhun*.

Uçhuç (malk.) uçak, tayyare, uçma cihazı.

Uçhum bk. *Uçhun*.

Uçhun göbelek serseri dolaşan kelebek, başıboş uçan kelebek.

Seni amaltın ~ ~ *bolğanma*: senin

yüzünden serseri dolaşan kelebeğe döndüm.

Uçhun ince kül, uçşan kül zerresi, (kâğıt, kuru yaprak, ince kuru ot gibi maddelerin yandıktan sonra bıraktıkları ince kül); solgun soluk, incelmış. *Capırakla küyüp ~ boldula*: yapraklar yanarak ince kül haline geldiler, *küygen kağıtnı ~ları tögerekge cayıldı*: yanan kâğıdın ince külleri etrafa yayıldı, *ocakdan ~ la çartlaydı*: ocaktan ince küller saçılıyor; *Soslannı beti ak ~ça bolğandı*: Soslan'ın yüzü solgun küle dönmüş, Soslan'ın yüzü soluklaşmış.

Uçmak uçmak, havalanmak. *Kuvançdan kanatlanıp uçadı*: sevinçten kanatlanarak uçuyor, *uçup cetmek*: uçarak yetişmek, hızla yetişmek, *kanatlıla uçup ketdile*: kuşlar uçup gittiler, *uç da ket, uç da ket, atam kele ese uç da ket*: uçta git, uçta git, babam dönüyorsa uçta git! (Çocuklar evlerinden uzakta olan bir yakınlarının dönüş yolunu beklerken, hanım böceğini ellerinin üzerine koyarlar ve bu ifadeyi kullanırlar, şayet hanım böceği uçup giderse gurbetteki yakınlarının yakında döneceğine inanırlar). *Senkilçekte ~*: salıncakta uçarcasına sallanmak, *uçtu küydü (küydü uçtu)*: yandı tutuştu, *cüregi kıynalıp küydü, uçtu*: kalbi üzülererek yandı tutuştu, *adamnı üsüne uça turma*: insanın üzerine atlama (hücum etme), *üsüme uçtu*: üzerime saldırdı, *toyda ~*: düğünde uçarcasına oynamak, düğünde süzülerek oynamak, *uçhan kanatlı*

tutulur, ayılğan söz tutulmaz (as.): uçan kuş tutulur, söylenen söz tutulmaz, *uçhan kuşdan tük alğan – Arığan ulandan cük alğan* (d): uçan kuştan tüy alan, yorgun oğlandan yük alan.

Uçsuz-kıyırsız ucu bucağı olmayan, uçsuz bucaksız, nâmütenâhi, nihayetsiz, uçsuz, sınırsız. ~ ~ *cer iyesi bolğandı*: uçsuz bucaksız yer sahibi oldu, ~ ~ *kökte baradı*: uçsuz bucaksız gökyüzünde gidiyor, ~ ~ *bir tenizge tübedile*: uçsuz bucaksız bir denizle karşılaştılar.

Uçuk uçuk, zayıf, ince, hafif. ~ *bürtük*: uçuk tane, ~ *arpa*: uçuk arpa, ~ *adam*: ince adam, zayıf adam, hafif adam.

Uçu-kıyırı ucu bucağı, nihayeti, sonu. ~ ~ *cokdu*: ucu bucağı yoktur.

Uçuklu uçuklu, döküntülü. ~ *buday*: uçuklu buğday, tok ve uçuk tanelerden oluşan buğday.

Uçunmak heyecanlanmak, iştiyak duymak, canlanmak, coşmak, coşkulu olmak, ruhen yücelmek, ulvileşmek, haz duygusuyla kendinden geçmek. *Atacurtha kaytır umut bıla uçunup turadı*: Atayurdu'na dönmek ümidiyle heyecanlanıp duruyor, *duva bıla zikir bıla cüregi uçanından uçunup baradı*: dua ile, zikir ile ruhu yüceldikçe yüceliyor, *okuvğa barama dep uçunup aylanadı*: okumaya gideceğim diye coşku içinde dolaşıyor, *anasın körürge bek uçunadı*: annesini görmek için çok iştiyak duyuyor.

Uçunğan heyecanlanan, coşan, esinen, ateşlenen, ruhu yücelenen, ulvileşen. *~dan başhan cerin körmeydi:* heyecandan bastığı yeri görmüyor.

Uçunuv heyecanlanma, iştihak duyma, coşma, ruhen yücelme, ulvileşme.

Uçurmak uçurmak, havalandırmak, havaya kaldırmak. *Kuş balalanı uçurabız:* kuş yavrularını uçuruyoruz, *sabiyçik balonun uçuradı:* çocuk balonunu uçuruyor.

Uçuruv uçurma, havalandırma, havaya kaldırma.

Uçuv uçma, kanatlanma, hücum etme.

Uçuz ucuz, değersiz. *~ satmak:* ucuzla satmak, *~ almak:* ucuzla almak, *~ mal:* değersiz mal, ucuz hayvan, *~ adam:* değersiz adam, *meni kesinden ~ğamı sanaysa:* beni kendinden daha mı değersiz görüyorsun, *~ bolmak:* ucuzlamak, değer kaybetmek, *~ körmek:* değersiz görmek, aşağı görmek, *~ etmek:* ucuzlatmak.

Uçuzlamak ucuzlamak, değer kaybetmek, aşağılamak. *Bazarda aşarkla uçuzlağandıla:* pazarda gıda maddeleri ucuzlamış, *busağatda malla uçuzlağandıla:* şu sırada hayvanlar ucuzladı, *anı bek uçuzlap söleşdi:* onu çok tahkir ederek konuştu, onu çok aşağılayarak konuştu.

Uçuzlativ ucuzlatma, değerini düşürme, aşağılama, tahkir etme.

Uçuzlatmak ucuzlatmak, değerini düşürmek, aşağılamak, tahkir etmek.

Uçuzlav ucuzlama, değer kaybetme, aşağılama.

Uçuzluk ucuzluk, onur kaybı, onursuzluk, değersizlik. *Bazarda ~ bardı:* pazarda ucuzluk var, *~una karap aldım:* ucuzluğuna bakarak aldım, *anı ~un bilmegen çokdu:* onun onursuzluğunu bilmeyen yok, *~ cetgen adam:* onurunu kaybeden adam, *~nu költürgen kıyındı:* onursuzluğu taşımak zordur.

Udulamak bk. *Udumak.*

Udumak tahrik etmek, kışkırtmak, teşvik etmek. *Sabiyni amanlıkğa udulama:* çocuğu kötülüğe teşvik etme, *itni udulama kabar:* köpeği tahrik etme ısırır.

Uduv tahrik etme, teşvik etme, kışkırtma.

Uduvçu tahrik edici, kışkırtıcı, teşvikçi.

Uf uf sesi, üfleme sesi, uf, öf. *~ demek:* üf demek, üflemek, *lampağa ~ de:* lambaya üf de, lambayı üfle, *otña ~ de:* ateşi üfle, *~ deserj avarçadı:* üflesen düşecek gibi, *~ bir aman iyis bardı:* öf kötü bir koku var.

Uf-çuf bir nida ifadesi, üf çüf, of pof. *Soslan ~ ~ ete kaphakni öyledi:* Soslan of pof ederek yokuşu tırmandı.

Ugulmak koşmak, atılmak, seyirtmek, dızılmak, kendini atmak. *Sabiyle başenişge ugulup ketdile:* çocuklar başaşağı seyirtip gittiler, *ızıbızdan ugulup cetdi:* peşimizden koşarak yetişti, *ızlarından ugulup barabız:* peşlerinden atılıp gidiyoruz.

Uguluv koşma, atılma, seyirtme, dızıkma, kendini atma.

Uğay (malk.) bk. *Oğay*.

Uğaylamak (malk.) bk. *Oğaylamak*.

Uğaylav (malk.) bk. *Oğaylav*.

Uñ 1. Bir nida ifadesi, oh, uf, of, öf, üf. ~ *dep solumay işleybiz*: öf diye nefes almadan çalışıyoruz, ~ *Allah neteyek*: oh Tanrım ne yapalım! 2. Çocuk dilinde ~ *etmek*: ninni söylemek, yatağa yatmak anlamına gelir. *Kel* ~ *eteyik balaçığım*: gel ninni söyleyelim yavrucuğum.

Ukka çocuk dilinde gezme, gezinti. ~ *barayık*: gezmeye gidelim, *ukkalağa barayık*: uzaklara gezintiye gidelim (çocukları gezdirmeden önce onları sevindirmek için söylenir).

Uku (malk.) baykuş.

Ul oğul, erkek çocuk, oğlan. *Anı eki* ~ *u bardı*: onun iki oğlu var. *Azret Aliy ~u Yılmaz*: Azret Ali oğlu yılmaz.

Ulak oğlak, keçi yavrusu. *Badak ~:* tek husyeli oğlak, *çınay ~:* geç doğmuş oğlak, döl zamanı geçtikten sonra doğan oğlak, *marka ~:* körpe oğlak, ~ *tavuş*: oğlak sesi, *kiyik ~:* geyik yavrusu, dağ keçisinin oğlağı.

Ulan oğul, erkek, erkek çocuk, bk. *Ul*. ~ *karnaşla*: erkek kardeşler, ~ *dan tuvğan*: oğuldan gelen torun, *aşñı ~:* yiğit genç, cesur genç, iyi genç, *analağa canız ~ tuvmasın* (alğıştan): analar tek oğul doğurmasın (çok erkek çocuk doğursun anlamına), *cıgılıp burnun urmasa ~ cigit bolmaz*(as.): düşüp burnunu vurmazsa oğlan yiğit olmaz.

Ulha bk. *Ulhu*.

Ulhu rüşvet. ~ *almak*: rüşvet almak, ~ *beriv*: rüşvet verme, *Orus kullukçula ~ almay iş etmeydile*: Rus memurlar rüşvet almadan iş yapmazlar.

Ulhuçu rüşvetçi, rüşvetle iş gören kimse.

Ulku (malk.) çalılık, fundalık.

Ullavuz büyük ağızlı, iri ağızlı.

Ullayak iri ayaklı.

Ullayğan büyümüş, kartlaşmış, kocamış. ~ *tişiriv*: kocamış kadın, *caşçık ~dı*: oğlan büyüdü.

Ullayıv büyüme, gelişme, yaşlanma, kocama.

Ullaymak büyüme, kocamak, kartlaşmak, yaşlanmak. *Sabiyle ullaya tebregendile*: çocuklar büyümeye başladılar, *ullayğandan ullaya barabız*: kocadıkça kocayıp gidiyoruz, büyüdükçe büyüyüp gidiyoruz, yaşlandıkça yaşlanıp gidiyoruz, *ullu aythannı etmegen ullaymaz* (as.): büyüğün dediğini yapmayan büyümez.

Ullu ulu, büyük, iri. ~ *kuvanç*: büyük sevinç, ~ *puşuv*: büyük acı, *bek ~:* çok iri, ~ *zat*: iri şey, ~ *Allah*: Ulu Tanrı, *em ~:* en büyük, *asırı ~:* aşırı büyük, *bir ~ zat*: kocaman bir şey, ~ *kıynlık*: büyük zahmet, büyük sıkıntı, büyük felaket, ~ *bolmak*: büyüme, büyük olmak, *endi ~ bolğandı*: artık büyüdü, *könçek ~ boladı*: pantolon büyük geliyor, ~ *bolsam*: büyürsem, ~ *gitçe ayırmay*: büyük küçük ayırmadan, ~ *karnaş*: büyük birader, ~ *lağa sıy bergen*: büyüklere saygı gösteren, ~ *sanlı adam*: iri kemikli adam, ~ *tönekli*

adam: iri bedenli adam, ~ *okuv*: derin tahsil, büyük tahsil, çok tahsil, ~ *seyir*: çok hayret verici, çok ilginç, ~ *ğa ketmek*: büyükmek, kendini büyük görmek, kibirlenmek, ~ *köllü*: kibirli, mütekebbir, *Ullu Karaçay*: Büyük Karaçay (karaçaylıların ilk Yukarı Kuban'da ilk yerleştikleri bölgenin genel adı), ~ *söleşmek*: büyük konuşmak, ~ *söleşme da ullu kap* (as.): büyük konuşmada büyük lokma yut, ~ *avruv bıla ~ suvdan başını sakla* (as.): bulaşıcı hastalık ile büyük sudan kendini koru, ~ *kazanda bişgen et çiy kalmaz*: büyük kazanda pişen et çığ kalmaz (a.s.), ~ *tuvar kelse gitçe tuvar örge kobar* (as.): büyük sığır gelince küçük sığır ayağa kalkar, ~ *aythannı etmegen ullaımaz* (as.): büyüğün dediğini tutmayan büyümez.

Ullubaş kocakafa, danakafa, iri kafalı.

Ullubet iri yüzlü, tombul yüzlü.

Ulluburun kocaburun, iri burunlu.

Ullukarın iri göbekli, koca karınlı, şişko.

Ullukuyruk kocağöt, iri popolu, iri kuyruklu, koca kuyruklu.

Ulluluk büyüklük, irilik, ululuk, cesamet. *Anı ~u meniçadı*: onun iriliği benim gibi, onun cüssesi benim gibi, *ol menje ~ etedi*: o bana büyüklük yapıyor, o bana ağabeğlik yapıyor.

Ulluözek mürver ağacı.

Ulov ulak, binit, binek. ~ *um atımdı*: bineğim atımdır, binitim atımdır, ~ *uğuz nedi*: binitiniz nedir? ~ *ubuz arbadı*: ulağımız arabadır.

Ulöku (malk) yabancı gül.

Ultıa (malk.) bk. *Ulıu*.

Ultıacı (malk.) bk. *Ulıuçu*.

Ulu oğlu. *Sılpağar ~*: Sılpağaroğlu, *Temircan ~*: Temircanoğlu, *adam ~*: insanoğlu.

Ulumak ulumak, uzun uzun havlamak. *İtle tavğa karap uluydula*: köpekler dağa bakıp uluyorlar, *seni itça uluturma*: seni köpek gibi uluturum, *börüleni uluğanın eşitemise*: kurtların ulumasını işitiyor musun?

Uluv uluma. *İt ~*: köpek uluması.

Umbaş (malk.) bk. *İmbaş*.

Umur parça, kırıntı, ufalanmış şey. *Gircin ~*: ekmek kırıntısı, *miçhi ~*: testere kırıntısı, *miyala ~la*: cam kırıntıları.

Umur-çumur paramparça, unufak. *Bolğannı barın ~ ~ etgendile*: herşeyi unufak etmişler, *savutlaribızni ~ ~ etip ketgendile*: eşyalarımızı paramparça edip gitmişler. ~ ~ *bolluk*: paramparça olasıca!

Umurlamak ufalamak, parçalamak.

Umurlav ufalama, kırıntı haline getirme, parçalama.

Umut umut, ümit, arzu. *Bolmazlık ~*: olmayacak ümit, *andan ~ barmıdı*: ondan ümit var mıdır, ~ *üzülgendi*: umut kesilmiş, *neni ~ etese*: neyi arzu ediyorsun, *meni da bardı bir ~um*: benim de var bir arzum, *açha ~ etip kelgendi*: para ümit ederek gelmiş, *kelir cıl kelirme dep ~ eteme*: gelecek sene gelirim diye ümit ediyorum, ~ *etmek*: ümit etmek, ~ *üzüv*: umut kesme, ~ *un duniyada, közlerin malda* (mısır.): ümidin dünyada,

- gözlerin malda, ~ *tav başında, acal imbaşığda* (d): umut dağın başında, ecel omuz başında.
- Umutçu** umutçu, ümit eden, uman.
- Umutçuluk** ümit edicilik, ümitçilik.
- Umutlanıv** ümitlenme, umutlanma.
- Umutlanmak** ümitlenmek, umutlanmak.
- Umutlu** ümitli, umutlu. *Eter dep ~ma*: yapar diye ümitliyim, ~ *bolmak*: ümitlenmek, ümit etmek, *ol ~ bolup turadı*: o ümitlenip duruyor.
- Umutluluk** umutluluk, ümitlilik.
- Umutsuz** ümitsiz, ümit kesilmiş, umutsuz.
- Umutsuzluk** umutsuzluk, ümitsizlik.
- Un** un. *Buday ~*: buğday unu, *nartükh ~*: mısır unu, ~ *maşok*: un çuvalı, ~ *cuğu boluv*: una bulaşma, ~ *elev*: un eleme.
- Unamak** kabuletme, olumlu karşılamak, kabullenmek. *Unarğa caravludu*: kabul edeceğe benziyor, *eterge unadımi*: yapmayı kabullendi mi, *At bavğa kirirge unumaydı*: at ahıra girmeyi istemiyor, *ol kelirge unarık tüldü*: o gelmeyi kabul etmeyecek, *alay etsem unarık mısa*: öyle yaparsam kabul edecek misin?
- Unamamak** kabul etmemek, reddetmek. *Eterge unamadı*: yapmayı reddetti, *unamay tohtadı*: kabul etmeyerek dayandı, *unamasañ aman bolur*: kabul etmezsen fena olur.
- Unamamav** kabul etmeme, reddetme.
- Unamavçu** herşeye hayır deyen, aksi, reddedici.
- Unav** kabuletme, kabullenme, olumlu karşılama.
- Unduruk** (malk.) bk. *Orunduk*.
- Unku** çürük, bozuk, çürümüş, bozulmuş, kurt yemiş. ~ *bolmak*: çürümek, bozulmak, *Un ~ bolğandı*: un bozulmuş, *almaları üsün bastırsañ ~ bolurla*: elmaların üzerlerini kapatırsan çürürler.
- Unkulamak** çürümek, bozulmak.
- Unğuv** ezilme, ruhen çöküntüye uğrama, bezgin hale gelme.
- Unukdurmak** ezmek, çökertmek, bezgin hale getirmek, moralini çökertmek.
- Unukduruv** ezme, çökertme, moralini bozma, belini bükme, canından bezdirme.
- Unukğan** ezilmiş, bıkkın, ruhen çökmüş, bezgin, beli bükük. *Kıynlıkdan ~*: felaketten beli bükülmüş, ~ *adam*: bezgin adam.
- Unukmak** ezilmek, bezgin hale gelmek, ruhen çökmek, içine kapanmak. *Orus kıral Kafkas halkları kuru da unukdurup turadı*: Rus devleti Kafkas halklarını her zaman bezgin hale getirip duruyor, *atası bolmağan sabiy unukmay netsin*: babası olmayan çocuk ruhen çökmeyip ne yapsın, *karaçaylıla bıla malkarlıla sürgünde unuğup çaşadıla*: karaçaylılar ile barmarlılar sürgün sırasında ezilerek yaşadılar.
- Unutmak** unutmak. *Cerñil oğuna unutdum*: çabucak unuttum, *eteriñi unutma*: yapacağını unutma, *unuturğa küreş*: unutmaya çalış, *gircin alırğa unutma*: ekmek almayı unutma, *unutup koyma*: unutu verme,

unutup koymak: unutu vermek, *berirge unutup koydum*: vermeyi unutu verdim, *cuknu bek unutama*: herşeyi çok unutuyorum, *unutup turabız*: unutup duruyoruz, unutmşuz, *adam bilgenin unutmazğa kerekdi*: kişi bildiğini unutmamalı, *ölsem da unutmam*: ölsem de unutmam, *unuturuk kunuturuk tıldü*: hiç unutmayacak, asla unutmayacak.

Unutuv unutmama. *Seni bu ~un nedı*: senin bu unutmama ne anlama geliyor?

Unutuvçu unutmama, unutmama. *Kart bola ~ bolup barama*: yaşlandıkça unutmama olmaya başladım, *bu ~luğunu bir koy*: bu unutmamalığını bir bırak!

Unutuvçuluk unutmama, unutmama.

Uppa öpücük, öpüş, öpme, buse. ~ *etmek*: öpücük almak, öpmek, *sabiyni cayakçıklarından ~ etdim*: çocuğun yanakçıklarından öpücük aldım, *maņa bir ~çık berserje*: bana bir öpücük versene.

Uppa-çuppa sarmaş dolaş olma hali, aşırı derecede öpüp yalama, aşırı sevme. *Busağatda birbirleri bıla ~ ~dıla*: şu sırada birbirleri ile sarmaş dolaşırlar, *sabiychıkların ~ ~ etip turadıla*: çocuklarını öpüp yalayıp duruyorlar, ~ ~ *bolmak*: sarmaş dolaş olmak, aşırı samimi olmak.

Uppa-uşaş bep benzer, çok benzer.

Uppa-uzak up uzak, çok uzak.

Urbun boğaz, dağ boğazı. ~*nu örge aylandıla*: boğaz boyunca yukarıya yöneldiler.

Urçuk iğ, iplik eğirme aleti. ~*baş*: iğın başı, iğın başına geçirilen kafa, ~ *iyirmek*: iğle iplik eğirmek, ~*ça aylanadı*: iğ gibi dönüyor, ~*u çıkmak*: iğden kafa çıkmak, boynu kopmak anlamına, *anı çığarğannı urçuğu çıksın* (d): onu icat edenin boynu kopsun.

Urduh helezon şeklinde bükülmüş (çubuk).

Urgu (malk.) kırıntı, kırpıntı, parça, kalıntı.

Urğan vuran, çarpan, darbeden. ~ *suv*: kıyıya çarpan su, ~ *suv say bolur* (as.): çarpan su siğ olur.

Urğuş karıştırıcı, vurucu, silkeleyici, bir şeyi karıştırmak veya vurarak silkelemek için yapılan alet. *Ayran ~*: yoğurdu karıştırıp ayran haline getirmek için kullanılan özel karıştırıcı alet, *halı ~*: halı tokatlama (silkeleme) aleti.

Urğuy sivrisinek. *Bezgek ~*: sıtma sineği, anofel cinsi sivrisinek, sıtma bulaştıran sivrisinek, ~*la kabıp köpdürgendile*: sivrisinekler ısırıp şişirmişler.

Urhoduk (malk.) kül. *Canıp ~ boldu*: yanıp kül oldu.

Uriya Gürcü.

Uriyaça gürcüce, Gürcü dili.

Uriyalı Gürcü halkına mensup.

Urlamak çalmak, hırsızlamak, aşırmaq. *Urlarğa öç adam*: çalmaya alışık adam, *ol Kasbotnu atların urlağandı*: o Kasbot'un atlarını çalmış, *urlap etgen mülkü çok boldu*: çalarak topladığı malı mülkü yok oldu, *ol kuru da urlap-tırnap çaşaydı*: o her vakit çalarak çırparak yaşıyor, *urlap-tırnamak*:

çalıp çırpamak, *urlağandan urlağan ħalal* (d): çalından çalma helal.
Urlaniv çalınma, hırsızlanma.
Urlanmak çalınmak, aşırılmak, hırsızlanmak.
Urlanğan çalıntı, çalınmış. ~ *mal*: çalıntı mal, ~ *at*: çalıntı at.
Urlav çalma, hırsızlama, yürütme, aşırma.
Urlavçu hırsız, çalıcı, aşırıcı.
Urlavuk bk. *Urlavçu*.
Urluk tohum, nüve, çekirdek. ~ *ativ*: tohum serpmek, tohum atma, ~ *saliv*: tohum yerleştirme, tohum ekme, ~ *gardoş*: tohum patates, *nartüñ* ~: mısır tohumu, *çöplev* ~: ayçiçeği çekirdeği, *alma* ~: elma çekirdeği, ~ *u igi mal*: tohumu iyi hayvan, *aman* ~: kötü tohum, *urluk tübü korluk* (d): tohumdan kalan maya (kel başa şimşir tarak) anlamında kullanılır.
Urlukluk tohumluk, tohum için ayrılmış taneler. ~ *gardoş*: tohumluk patates.
Urmak vurmak, çarpamak, süsmek. *Kol bila* ~: elle vurmak, *tayak bila* ~: sopayla vurmak, *başına* ~: kafasına vurmak, *bir urğanlay ciğildi*: tek vuruşta yıkıldı, *urup canıñı alırma*: vurup canını alırım, *urup cerge kaplarma*: vurup yere sererim, *kamçi bila urdu*: kirbaçla vurdu, *çüy* ~: çivi çakmak, *urup kiyirmek*: vurarak oturtmak, vurarak yerine geçirmek, *uşkok bila* ~: silahla vurmak, *iyis uradı*: koku vuruyor, koku geliyor, *ayazçık uradı*: hafif bir rüzgâr esiyor, *betime issi urdu*: yüzüme sıcaklık vurdu, *yüzüme sıcaklık çarptı*, *başına çal urğandı*: başıma ak

düştü, başım kırardı, *közlerine cılamuk urdu*: gözlerine yaş vurdu, gözlerine yaş geldi, *cüregim uradı*: kalbim vuruyor, kalbim çarpıyor, *kiyiz* ~: keçe kaplamak, *kancal* ~: çinko kaplamak, *iynek uradı*: inek vuruyor, inek süsüyor, *cılan urğandı*: yılan vurmuş, yılan sokmuş, *kolun balçibin urğandı*: elini balarısı sokmuş, *aşarıknı igi urduğuz*: yemeği iyi götürdünüz (argo), çok yemek yediniz, *cartı kozunu etin urdu*: yarım kuzuyu götürdü, *urğannı urmasağ korkakğa sanar* (as.): vurana vurmazsan seni korkak sanır.
Urtlam yudum, bir içimlik. *Bir ~ suv ber*: bir yudum su ver, ~ ~ *iç*: yudum yudum iç.
Urtlamak yudumlamak, içmek, çekmek. *Şorpadan bir eki kaşık urtla*: çorbadan bir iki kaşık yudumla, *şibijini ızından suv urtla*: biberin arkasından su iç, *urtlap bir kör*: yudumlayarak bir bak, *ol arakı urtlarğa öçdü*: o rakı çekmeye alıştıdır.
Urtlav yudumlama, içme, çekme.
Urtlavçu içici, ayyaş, kafa çekici; rüşvetçi (mec.), mideye indirici (mec.). *İñir sayın urtlay urtlay ~ bolup kalasa*: her akşam kafayı çeke çeke ayyaş olacaksın, *ol ~nu biridi*: o rüşvetçinin biridir.
Uru 1. Çukur. ~ *kazmak*: çukur kazmak, *gardoş* ~: patates çukuru, *aşlık uru*: tahıl depolanan çukur, *iynek ~ğa tüşgendi*: inek çukura düşmüş; 2. Çalma, hırsızlık, soygun. ~ *tüzelgen adam*: çalmaya alışık adam, *ol ~ğa cürümese tınçaymaydı*: o soyguna gitmezse

rahat etmiyor, *~su-börüsü*
bolmağan adam (d): çalması
çırpması olmayan adam.

Uruçu hırsız, çalıcı, çırpıcı. *~nu bir*
künü uru, bir күнү kuru: hırsızın
bir günü hırsızlıkla, diğer günü de
boş geçer, *~ bir kutulur, bir tutulur*
(as.): hırsız bir gün kurtulur, ikinci
gün tutulur, *~ keçe cuklamaz* (d):
hırsız gece uyumaz.

Uruçu hırsız, soyguncu, çalıcı çırpıcı.
~la tutulğandıla: soyguncular
yakalandı, *anı ~ bolğanın bilemise*:
onun hırsız olduğunu biliyor
musun?

Uruçuluk hırsızlık, çalıcılık,
çalıcılık.

Uruçuluk hırsızlık, soygunculuk.

Urulmak vurulmak, kurşunlanmak,
isabet almak.

Uruluv vurulma, kurşunlanma.

Urum ifade, görünüm, göze batan.

Al ~u igiça körünedi: ilk göze
batanı iyi gibi görünüyor, *söz*
~ndan men anılağanğa köre:
konuşmasından (ifadesinden)
anladığıma göre.

Urum rum, grek, rum kavmine
mensup. *~ til*: Rum dili, *urumça*:
rumca.

Urumlu bk. *Urum*.

Urunmak çalışmak, yapmak,
aramak, araştırmak, emek
sarfetmek, elde etmek, maişet
aramak. *Cerge ~*: topraktan
ekmeğini aramak, topraktan
mahsül elde etmek, *başına ~*:
kendisi için çalışmak, *urunup*
caşağan halk: emeğiyle yaşayan
halk, *elge ~*: başkasına çalışmak,
malğa urunurğa küreşebiz: hayvan
üretmeye çalışıyoruz, ekmeğimizi

hayvan yetiştirerek sağlamaya
çalışıyoruz, *urunmağan toymaz*
(as.): çalışmayan doymaz.

Urunğan çalışan, emek harcayan,
arayan, elde eden, üreten,
araştıran, gözetleyen, ürün, emek,
emekçi, kazanılan şey, emek
karşılığı elde edilen şey. *Kayda ~ın*
bilemise: nerede çalıştığını biliyor
musun, *anıçün cılda ~ımı coydum*:
onun için bir yıllık emeğimi
sarfettim, *~ adam*: araştıran
adam, *~la*: emekçiler, çalışanlar,
cükünü avuru ~ladadı: işin ağırı
çalışanlarda (emekçilerde),
birevünü ~ın aşağan ħaramdı:
başkasının emeğini yemek
haramdır, *~ tülkü* (d): (avını)
araştıran tilki.

Urunuv çalışma, emek sarfetme,
maişet temin etme, araştırma,
arama.

Uruş uruş, kavga, döğüş, mücadele,
savaş, harb, muharebe. *Uşkok ~*:
silahlı mücadele, *sünrju ~*: süngü
savaşı, *ullu ~*: büyük savaş, *~*
barğan cer: savaş meydanı, *~*
kerekle: savaş malzemeleri, silah
ve mühimmat, *~ cilla*: savaş yılları,
~ açmak: savaş açmak, *~ħa barıv*:
savaşa gitme, *~nu koyuğuz*:
kavgayı bırakınız, *~ sinağan adam*:
savaş görmüş adam, *~ bila şohluk*:
savaş ile barış, harb ve sulh, *~ħa*
barğan uşkogun unuttur (as.):
savaşa giden silahını unutturmuş.

Uruşmak kızmak, azarlamak,
vuruşmak, döğüşmek, kavga
etmek, mücadele etmek,
muharebe etmek, savaşmak,
harbetmek. *Sabiylege uruşup*
turma: çocukları azarlayıp durma,

keç kalsam atam uruşurukdu: geç kalırsam babam kızacak, Ala birbirleri bıla biraz uruşupdula: onlar birbirleriyle biraz kavgalılar, uruşmay tursağız ne bollukdu: kavga etmeden durursanız ne olur, uruşup başlamak: kavgaya başlamak, ala uruşup cav bolğandıla: onlar kavga ederek küsüsmüşler, cav bıla ~: düşmanla savaşmak, ururğa- uruşurğa ne kerek bardı: vurmaya vuruşmaya ne gerek var, uruşmay ayrılğan, uyalmay koşulur (as.): döğüşmeden ayrılan, utanmadan karşılaşır.

Uruş-tüyüş kavga döğüş. ~ ~nü *endi bir koyuğuz: kavgayı döğüşü artık bırakınız, ~ ~ izlemeyme: kavga döğüş istemiyorum.*

Uruşuv kızma, azarlama, vuruşma, döğüşme, döğüş, kavga, muharebe, savaş, harb, mücadele.

Uruşuvçu kızıcı, azarlayıcı, kavgacı. ~ *adam: azarlayıcı adam, anı ~ bolğanın kim da bilede: onun kavgacı olduğunu herkes biliyor.*

Uruv vurma, darbe indirme, süsme, çarpma.

Uruvçu vurucu, vurmaya yarayan nesne. ~ *buğa: süsücü boğa, ~ buğanı müyüzü sınar(as.): süsücü boğanın boynuzu kırılır.*

Us huy, huysuzluk, inat. ~ *u tutmak: usu tutmak, inadı tutmak, huysuzluğu tutmak, ~u tutħandı da aşarğa unamaydı: inadı tuttuğu için yemiyor, usu bolğan sabiy: huylu çocuk, huysuzluğu olan çocuk.*

Usap bk. *Susap.*

Uşariv dökme, sulama, yağmurlama. *Cer ~: yer sulama.*

Uşarmak (malk.) dökmek, sulamak, yağmurlamak.

Uslu huysuz, inatçı. ~ *adam: huysuz adam.*

Usluluk huysuzluk, inatçılık.

Usta usta, uz, mâhir, uzelli. *Kolu ~ adam: uzelli adam, eli yakışan adam, ağaç ~: dülger, marangoz, col ~: mihmandar, yol gösteren, ~ bolmak: usta olmak, söleşirge ~ adam: söze usta adam, işge ~: işte mâhir, aşarıkğa ~ bolğandı: yemek yapmaya usta olmuş, ~ başçılık: ustabaşı, ħuna ~: duvarcı, duvar ustası, ol nege da ~dı: o her şeye ustadır, suv ~: çok usta, uzman, pek mâhir, kobuzğa suv ~ bolğandı: çalgı çalmaya çok usta olmuş, ol inğiliz tilge suv ~dı: o İngilizceyi çok iyi biliyor, ~ etilgen iş: mâhirane yapılan iş, ustaca yapılan iş, ~ğa kıyın iş çok (d): ustaya zor iş yok.*

Ustalık ustalık, zenat, mâhirlik, uzellilik. ~ *aliv: ustalık alma, ustalık ünvanı alma, ~ın sıyıriv: ustalık yetkisini geri alma, ustalık diplomasını geri alma, ~ğa üretiv: ustalık öğretme, ~ı bolmağan: kalifiye olmayan, ~ı bolmağan işçi: kalifiye olmayan işçi, ~ı bolğan aç kalmaz (d): zenatı olan aç kalmaz, usta ölse da ~ kaladı (as.): usta ölse de ustalık kalır.*

Ustaz üstad, hoca, müderris, öğretmen, ustaz. ~ *la bıla soħtala: hocalarla talebeler, ~ğa sorayık: öğretmene soralım, ol tanılğan ~ladandı: o tanınmış üstadlardandır.*

Ustazlık hocalık, öğretmenlik, üstadlık, ustazlık.
Ustukku parça, demet, tutam. *Cün ~: yün parçası, çaç ~: saç tutamı, kumaç ~: kumaş parçası.*
Ustukkulamak parçalamak, küçük parçalara ayırmak, tutam tutam yapmak.
Ustukkulav parçalama, tutam tutam yapma.
Uşağan benzeyen, benzer, müşabih. *Birbirlerine ~ adamlar: birbirlerine benzeyen adamlar, maña ~ ceri bardı: bana benzer yanı var, billay ~ kim körgendi: böylesine benzeyeni kim görmüş, bek ~: çok benzeyen.*
Uşağanlık benzerlik, benzemişlik.
Uşağılı (malk.) bk. *Uşağıvlu.*
Uşağıvlu uygun, münasip, uyumlu, yakışır, yakışık olan. *~ tişiriv: uyumlu kadın, alay etsej ~ bolur: öyle yaparsan münasip olur, ~su alaydı: yakışık alanı öyledir, ~ sözle ayta bildi: münasip sözler söylemesini bildi, kesine ~ kiyim aldı: kendine uygun elbise aldı, kesine ~ğa tübedi: kendine münasip olana rastladı.*
Uşağıvluluk uygunluk, yakışıklık, münasiplilik.
Uşağıvluşuça münasibi gibi, uygun olduğu şekilde, yakıştığı gibi.
Uşağıvsuz uygun olmayan, münasip olmayan, yakışmayan, yakışsız, uygunsuz, münasebetsiz. *Körgençe ~du: gören göze yakışsız gelir, gören göze uygun değil, ~ adam: münasebetsiz adam, ~ söz: yakışmayan söz, ~ söleşme: uygunsuz konuşma.*

Uşağıvsuzluk uygunsuzluk, münasebetsizlik, yakışık almayacak şekilde.
Uşak sohbet, karşılıklı konuşma. *Ençi ~: özel konuşma, özel sohbet, eki sağatdan beri ~nı bardıradıla: iki saatten beri sohbe devam ediyorlar, ~nı koyuğuz da işlegiz: sohbeti bırakınız da çalışınız, ~ sozduk: sohbeti uzattık, ~ etmek: sohbet etmek, ala teren ~ğa ketgendile: onlar derin sohbe dalmışlar, ~ colnu kışartır (d): sohbet yolu kısaltır.*
Uşakçı sohbetçi, sohbet etmeyi seven.
Uşaklamak sohbet etmek, karşılıklı anlatmak.
Uşaklav sohbet, sohbet etme, karşılıklı anlatma.
Uşamağan benzemeyen, müşabih olmayan, yakışmayan, uygun olmayan. *~ iş: uygun olmayan iş, adam ~ söznü kalay aytadı: insan yakışmayan sözü nasıl söyler, cukğa ~ zat: birşeye benzemeyen şey, ~ cukmaz (d): benzemeyen bulaşmaz, bir birine ~ karnaşla: bir birlerine benzemeyen kardeşler.*
Uşamak benzemek, müşabih olmak, uymak. *Kızçık şaşmay anasına uşaydı: kız çocuğu tıpkı anasına benziyor, ala birbirlerine uşaydıla: onlar bir birlerine benziyorlar, bu nege uşaydı: bu neye benziyor, kişige da uşamaydı: kimseye benzemiyor, soyup kaplağança atasına uşaydı: yüzüp yüzüne yapıştırmış gibi babasına benziyor, uşay ese bir eki söz aytayım: uygunsuz bir iki söz*

- edeyim, *aythanı kertige uşaydı*: dediği gerçeğe benziyor.
- Uşaş** benzer, benzeyen, müşabih, uygun, münasip. ~ *adamlā*: benzer insanlar, *kesime ~nı tapdım*: kendime benzeyeni buldum, *bergeni ~ bolurmu*: vermesi münasip olur mu? ~ *~ña, süyek baguşña* (d): benzer benzere (uygun uyguna), kemik çöplüğe.
- Uşaşdırıv** benzetme, uydurma, yakıştırma.
- Uşaşdırmak** benzetmek, uydurmak, yakıştırmak.
- Uşaşlık** benzerlik, müşabehet, uygunluk.
- Uşalışıça** münasibi gibi, uygun olduğu gibi, yakıştığı gibi. ~ *etmek*: münasibi gibi yapmak.
- Uşatıv** benzetme, yerine koyma, uygun görme, hoşlanma, memnun olma.
- Uşatmağan** benzetmeyen, uygun görmeyen, iyi karşılamayan. *Anı etgenin çırtıda uşatmadım*: onun yaptığını hiç de iyi karşılamadım.
- Uşatmak** benzetmek, yerine koymak, uygun görmek, beğenmek, hoşlanmak. *İgi adamğa uşatdım*: iyi adama benzettim, *kesine uşatğandı*: kendine benzetmiş, *uşatıp tanıdım*: benzeterek tanıdım, ~ *etmek*: severek yapmak, uygun bularak yapmak, münasip görerek yapmak, *uşatıp etgeni belgilidi*: severek yaptığı belli, uygun bularak yaptığı belli, *uşathanırjı al*: beğendiğini al, uygun bulduğunu al, *uşatmağanırjı belgili etme*: hoşlanmadığını belli etme, *uşatmağança et*: hoşlanmamış gibi yap, memnun olmamış gibi davran, *anı sanja uşatıp bek süyeme*: onu sana benzeterek çok seviyorum.
- Uşatmav** bk. *Uşatmağan*.
- Uşav** benzeme, müşabih olma, uyma.
- Uşhuvur** bk. *Şihuvur*.
- Uşhuvurluk** yemeklik, pişirimlik.
- Uşkok** bk. *Şikok*.
- Utamak** (malk.) kazanmak, yarar sağlamak.
- Utdurmak** (malk.) kaybetmek, yenilmek, ütülme. *Utdurmağan kıtmaz* (d): üttürmeyen ütmez, kaybetmeyen kazanmaz.
- Utduruv** üttürme, ütülme, yenilme, kaybetme.
- Uturu** 1. (malk.) açık, aleni, âşikâr. *Halkğa ~*: halka açık, halkın gözü önünde, *etgen işim kimge da ~du*: yaptığım iş herkese âşikârdır; 2. Ötürü. Adapçada **u** sesini veren hareke, *eki üsdün, eki asıra, eki ~*: iki üstün, iki esre, iki ötürü.
- Uv** 1. Ağu, zehir. ~ *cılan* : zehirli yılan, *cılanğa ~ bergen keselekge*: yılanı zehirleyen kertenkele, ~ *bermek*: zehirlenmek, ağrı vermek, ~ *cetdirmek*: zehirlenmek, ~ *alğan*: zehir gideren, panzehir; 2. Av, avlanma. ~ *ğa barıv*: ava çıkma, avlanmaya gitme, ~ *ğa çığıv*: ava çıkma; 3. Uv, bir nida ifadesi. Oy, ah, hey. ~ *nalat bolluk*: hey lanet olasınca.
- Uvacin** gevşek kuzu postu, ince kuzu derisi.
- Uvadih** ezilme, morarma, hırpalanma, yara bere içinde kalma. ~ *etmek*: ezmek, yara bere içinde bırakmak, morartmak, hırpalamak, *Carlı Soslanrı tüyüp ~*

etgendile: Garip Soslan'ı döverek yara bere içinde bırakmışlar, ~ *bolmak*: yaralanmak, berelenmek, yara bere içinde kalmak, hırpalanmak.

Uvahtı 1. Vakit. *Künort ~ kelgendi*: öğle vakti geldi, *tüş ~da*: öğleyin, *keçegi ~da nedi bu etgenigiz*: gece vakti nedir bu yaptığınız; 2. Vade, ölüm, son, ahir. *~sı kışfa kellik*: vadesi çabuk erişesice, *kayrı ~ğa barasa*: hangi ölüme gidiyorsun, ~ *çetse koymaz*: vade yetişirse bırakmaz, *~sı kelgen bolur edi*: demekki vadesi gelmiş.

Uvahtılık geberecek, geberesice, ölesice. *Ol ~ kaydadı*: o geberesice nerededir?

Uvahtısız vakitsiz, vadesiz, vadesi gelmeden. ~ *tuvğan kozu*: vakitsiz doğan kuzu, vaktinden önce doğan kuzu, ~ *öllük*: vadesiz ölesice, ~ *avuşğan*: vadesiz ölen.

Uvak ufak, küçük. ~ *ayaklı*: küçükbaş hayvan, küçük ayaklı, ~ *açña*: bozuk para, ~ *dan ~ bolup baradı*: ufaktan ufak olup gidiyor, gittikçe ufalıyor, ~ *gırmırla*: ufak hırgürler, ~ *halkla*: küçük halklar, ~ *etmek*: küçültmek, *em ~*: en küçük, *otunları ~ uvak carıgız*: odunları küçük küçük doğrayınız, ~ *suvla koşula ketip çerek bolurla* (as): küçük sular birleşerek ırmak oluştururlar, ~ *ullu barı*: küçük büyük hepsi, ~ *sabiy*: küçük çocuk, ~ ~: yavaş yavaş, ~ ~ *adamları cıyıla başladıla*: yavaş yavaş insanlar toplanmaya başladılar, ~ *siltav*: küçük bahane.

Uvaklamak küçültmek, küçük parçalara ayırmak, ufalamak.

Uvaklaşiv küçülme, ufalma, ufaklaşma.

Uvaklaşmak ufaklaşmak, küçülmek, ufalmak. *Künbathanğa taba tavla uvaklaşadıla*: batıya doğru dağlar küçülüyorlar.

Uvaklav küçültme, ufalama, ufak parçalara bölme.

Uvaklık küçüklük, ufaklık.

Uvak-tüyek ufak tefek, öte beri. ~ *~ zatla*: ufak tefek şeyler, ~ ~ *satılğan tüken*: ufak tefek satılan dükkân, öte beri satılan dükkân.

Uvalğan kırılmış, kırılan, kırıntı, parça, ufalmış,. *Miyala ~*: cam kırıntıları, *gırcın ~*: ekmek kırıntısı, ~ *savutla*: kırılmış eşyalar.

Uvalıv kırılma, parçalanma.

Uvalmak kırılmak, parçalanmak.

Cel urğanında kavdan hınsıla uvaldıla: rüzgâr çarpınca kuru otlar kırıldılar, *butları kolları uvalğandı*: bacakları elleri kırılmış, *terekni butakları uvala tebreğendi*: ağacın dalları kırmaya başladı, *miyala savut cerge tüşüp uvaldı*: cam kapkacak yere düşerek kırıldı.

Uvanık iğdiş edilmiş, henüz tam olgun yaşa gelmemiş erkek sığır, iğdiş edilmiş ve üç yaşını doldurmamış erkek dana, genç öküz. *Üçlü ~*: üç yaşındaki genç öküz, *kart ögüz bila cegilgen ~ tartıvçu bolur* (as.): kart öküzle koşulan genç öküz iyi çekermiş.

Uvatıv kırma, parçalama, yoketme, öldürme, dövme, kötek atma, dayak atma.

Uvatmak kırmak, parçalamak, paramparça etmek, darbe vurmak, imha etmek, yoketmek, dövmek, kötekleme, dayak atmak. *Sabiyçik*

istakanni uvatdı: çocuk bardağı kırdı, taş atıp terezeni uvatmağız: taş atıp pencereyi kırmayınız, terekni butakların uvatħandıla: ağacın dallarını parçalamışlar, otun ~: odun kırmak, cavnu igi aşhı uvatdı: düşmana adamakıllı darbe vurduk, Çeçen askerle Orus askerleri uvatdıla: Çeçen askerleri Rus askerlerini imha ettiler, anı igi aşhı uvat: onu iyice patakla, onu adamakıllı döv, urup başıñı uvatırma: vurup kafanı kırarım, toynu ~: coşkulu şekilde düğün yapmak.

Uvbet meymenetsiz, soğukyüzlü, zehir saçan.

Uvçu avcı. ~ *it:* avcı köpeği, *ızğā usta ~:* iz izlemeye usta avcı, ~ *ħapar:* avcı hikâyesi.

Uvçuluk avcılık. ~ *etmek:* avcılık yapmak.

Uvlamak avlamak, zehirlemek, ağulamak. *Çegetde buv uvlarğā ketgendi:* ormanda geyik avlamaya gitti; *cılan koynu celininden uvlağandı:* yılan koyunu memesinden zehirlemiş, *darman bıla uvlağandı:* ilaçla zehirlemiş.

Uvlanıv avlanma, ava gitme; zehirlenme, ağulanma.

Uvlanmak avlanmak, ava gitmek; zehirlenmek, ağulanmak.

Uvlav avlama; zehirleme, ağulama.

Uvlavçu zehirleyici, zehirleyen, ağı veren, kıskırtıcı.

Uvlu zehirli, ağulu. ~ *ħans:* zehirli ot, ~ *cılan:* zehirli yılan.

Uvluluk zehirlilik. ~ *daraca:* zehirlilik derecesi.

Uvmak oğmak, oğuşturmak, ovalamak, masaj yapmak, ezmek,

yumuşatmak, mıncıklamak, yoğurmak; ufalamak. *Uvup cumuşatmak:* oğarak yumuşatmak, *gardoş ~:* patates ezmek, *teri ~:* deriyi yumuşatmak, *közlerin ~:* gözlerini oğmak, *sırtın ~:* sırtını ovalamak, *kolların ~:* ellerini oğuşturmak, *gırcın ~:* ekmeği ufalamak.

Uvuç avuç. ~ *lun tolturup bir suv içdi:* avuç dolusu su içti, *koş ~:* iki avuç, ~ *ğā cıyiv:* ele alma, avuca toplama, ~ *larıñı katı kıs:* avuçlarını sımsıkı sık

Uvuçlamak avuşlamak, avucuna almak.

Uvuçlav avuçlama, avucuna alma.

Uvulğan ufalanmış, parçalanmış, ezilmiş, yumuşatılmış, ovalanmış, ovulmuş. ~ *gırcın:* ufalanmış ekmek, ~ *gardoş:* ezilmiş patates, püre halindeki patates, ~ *teri:* ovalanmış deri, yumuşatılmış deri.

Uvurt yanak, avurt. *Kızıl ~ sabiy:* kırmızı yanaklı çocuk, *kızıl ~lu:* kırmızı yanaklı.

Uvuv oğma, oğuşturma, ovalama, masaj yapma, ezme, ufalama, yoğurma.

Uvuvçu ovalayıcı, masör, oğuşturucu.

Uvuz ağız, lohusa kadının ilk gelen sütü, yeni doğurmuş memeli hayvanın ilk gelen sütü.

Uya yuva, in, barınak. *Kuş ~:* kuş yuvası, *amanlıkçını ~sında tarğā cıyarğā kerekdi:* suçluyu ininde sıkıştırmak gerekir, ~ *salmak:* yuva yapmak, *karılğaçla ~ saladıla:* kırılgıçlar yuva yapıyorlar, ~ *da ne körse uçħan da anı eter (as.):* yuvada ne görürse uçan yavru da

onu yapar, *~sına cıydık*: yuvasına topladık, yuvasına soktuk.
Uyalçak utangaç, mahçup, yüzü tutmayan. *~ ülüşünden kuru kalır*: utangaç (adam) hissesini alamaz, mahçup insan hakkını alamaz.
Uyalçaklık utangaçlık, mahçupluk.
Uyalıv utanma, çekinme, mahçup olma.
Uyalmağan utanmayan, utanmaz, arlanmayan. *~ tişiriv*: utanmaz kadın, arlanmayan kadın, *~ betge kazan kara* (d): utanmayan surata kazan karası (utanmaz adamın yüzüne kazan karası çalsan ne farkedebilir, anlamına), *~dan uyal*: utanmayandan utan, *~ buyrulmağannı aşar* (ab.): utanmayan ikram edilmeyeni yer.
Uyalmak utanmak, çekinmek, mahçup olmak. *Etgeniñden uyalmaymısa*: yaptığınan utanmıyor musun, *uyalmaznı aythanına bir kara*: utanmazın dediğine bir bak, *asırı uyalğandan sırtıma ter urdu*: aşırı utanmaktan sırtıma ter vurdu, *ol uyalıp artda turadı*: o mahçup olarak arkada duruyor, *uyalabilmegen*: utanmaz, utanmasını bilmeyen, *uyala uyala içkeri kirdi*: çekine çekine içeri girdi, *saña betim uyalıp turadı*: sana karşı mahçubum, *uyalıp cerge kirlik boldum*: utançtan yere girecek gibi oldum, *sen uyalır zat cokdu*: sen çekinecek bir şey yok, *uyala-tartına turadı*: mahçup olarak çekinerek duruyor, *uyalır iş etmegenme*: utanacak iş yapmadım.
Uyalmay utanmadan, sıkılmadan, arlanmadan. *Bir da ~ cuvap etedi*:

bir de utanmadan karşılık veriyor, *anı ~ kalay aytdır*: onu utanmadan nasıl söyledin?

Uyalmay-tartınmay utanmadan çekinmeden, sıkılmadan çekinmeden. *~ ~ söleş*: sıkılmadan çekinmeden konuş.

Uyalmaz utanmaz, arlanmaz, hayasız, arsız. *~ uyalmaz*: arlanmayan arlanmaz, *alay ~ da kalay boldur*: o derece hayasız nasıl oldun, *ol ~nı biridi*: o arsızın biridir.

Uyaltıv mahçup etme, utandırma.

Uyaltmak utandırmak, mahçup etmek. *Tişirivnu uyaltdır*: kadını mahçup ettin, *urusup ~*: azarlayarak mahçup etmek, *ol adamnı uyaltırıkdi*: o insanı utandırır, *meni uyaltma*: beni utandırma.

Uyanıv uyanma, gözünü açma.

Uyanmak uyanmak, gözünü açmak. *Uyanıp tögeregime karadım*: uyanıp çevreme baktım, *sabiçik uyanıp turadı*: çocuk uyanıp duruyor, *kişi uyanmağandı*: kimse uyanmadı, *cukudan ~*: uykudan uyanmak.

Uyat haya, edep, utanma duygusu, ar, hicap. *Sende ~ haya cokmudu*: sende ar haya yok mu, *~ bolmağan*: hayası olmayan, utanma duygusu olmayan, *~ etip söleşmedim*: haya edip konuşmadım.

Uyat-hayat utanma-arlanma, ar-haya, utanma-haya. *~ ~ tanımağan*: ar-haya bilmeyen.

Uyatlı mahçup, utangaç. *Etgenime ~ boldum*: yaptığıma mahçup oldum, *~ adam*: mahçup adam,

sak bol bizni ~ etme: dikkat et, bizi mahcup etme.

Uyatlık memeli hayvanlarda dişi cinsin dış genital organı, vulva.

Uyatsız hayasız, yüzsüz, arsız, edepsiz.

Uyatsızlık hayasızlık, edepsizlik, yüzsüzlük, arsızlık.

Uyav uyanık, gözü açık, dikkatli, pürdikkat. *Ol cuklamağandı, ~du:* o uyumadı, uyanık.

Uyuşuv uyuşma, keçeleşme, karıncalanma.

Uyuk kalın mes, kışın giyilen ve keçe cinsi malzemeden yapılan bir çeşit ayakkabı, pabuç. *Eki ayağımı bir ~ğa sukduñ:* iki ayağımı bir pabuça soktun, *kiyiz ~:* keçe pabuçlar, *teri ~la:* deri kesler.

Uyukçu pabuç ustası, pabuççu.

Uyukdurmak uyuşturmak, keçeleştirmek, karıncalandırmak.

Uyukduruv uyuşturma, keçeleştirme, karıncalandırma.

Uyukmak uyuşmak, keçeleşmek, karıncalanmak. *Butum uyukdu:* bacağıma uyuştum, *kolum uyukdu:* elim keçeleşti.

Uyumak mayalanmak, pıhtılaşmak, uyuşmak. *Süt uyuğandı:* süt mayalanmış, *cañı uyuğan ayran aşarmısa:* yeni mayalanmış yoğurt yer misin, *kan uyudu:* kan pıhtılaştı, *tobuğum uyuğandı da ayağımı basalmayma:* dizim uyuştuğu için ayağımıbasamıyorum.

Uyuthuç maya, mayalandırma maddesi, pıhtılaştırıcı, uyuşturucu.

Uyutmak mayalamak, pıhtılaştırmak, uyuşturmak, keçeleştirmek. *Süt uyutur kayğısı*

bardı: süt mayalama telaşı var, *kannı uyutmağan darman:* kanı pıhtılaştırmayan ilaç.

Uyutuv mayalama, pıhtılaştırma, uyuşturma.

Uyuv mayalanma, pıhtılaşma, uyuşma.

Uzak uzak, irak, fazla, çok, uzun, boy. *Uzak şahar:* uzak şehir, *~ ketmek:* uzak gitmek, çok uzağa gitmek, *~ barmay:* çok gitmeden, yakında, *~ bolmay:* çok olmadığı, çok zaman geçmedi, daha yakında, *~ barmay ızına kaytırık bolur:* çok varmadan geri döneceği muhtemel, *~ colovçuluk:* uzak yolculuk, *~ carı:* uzak tarafa, çok uzağa, *col ~dan ~ bola baradı:* yol uzaktan uzak olup gidiyor, yol uzadıkça uzuyor, *~ caşav:* uzun hayat, uzun ömür, *~ zaman:* çok zaman, uzun süre, *~ ömür:* uzun ömür, *~ ömürlü bol:* uzun ömürlü ol, *salamı ~ bolsun:* selamı ebedi olsun, selamı sürekli olsun, selamı kesilmesin, *~ cuvuk:* uzaktan akraba, *miñ cıllanı ~ına deri:* bin yılların ötesine kadar, bin yıllar uzağı bir zamanda, *cıl ~ı:* yıl uzununu, yıl boyu, *kün ~ı:* gün boyu, *~ tavla:* irak dağlar.

Uzakda uzakta, ileride, irakta. *Ala ~ caşaydıla:* onlar uzakta yaşıyorlar, *~ körgeñ:* hipermetrop, uzağı gören, *bek ~:* çok uzakta, *~ biçenden cuvukda bolcar aşñı (as.):* uzakta ottan yakındaki yem artığı daha iyidir.

Uzakdağı uzaktaki, iraktaki, ilerideki. *~ cuvukdan cuvukdağı ñonşu igidi (as.):* uzaktaki akrabadan yakındaki komşu iyidir.

Uzakdan uzaktan, iraktan. ~
eşitilgen ħaparlağa köre: uzaktan
işitilen duyumlara göre, *anı ~*
tanıyma: onu uzaktan tanıyorum,
~ *arba bıla keltirgenden ese*
cuvukdan torba bıla keltirgen aşñı
(as.): uzaktan araba ile
getirmektense yakından torba ile
getirmek yeğdir

Uzakğa uzağa, ırağa, ileriye. ~
barırğa kuralabız: uzağa gitmeye
hazırlanıyoruz, ~ *barırça:* uzağa
gidecek şekilde, ~ *karağan kan*
tölemez (as.): ileriye bakan kan
ödemez.

Uzaklaşiv uzaklaşma, iraklaşma.

Uzaklaşmak uzaklaşmak,
iraklaşmak.

Uzaklık mesafe, uzaklık, iraklık.
Alayı bizge beş km. ~*dadı:* orası
bize beş km. uzaklıktadır, *arabızını*
~*ından kelip ketalmaybız:* aramızın
uzaklığından gelip gidemiyoruz.

Uzalıv uzanma, elatma, eluzatma.

Uzalmak uzanmak, elatmak,
eluzatmak. *Aşarıkğa uzala*
başlağız: yemeğe elatmaya
başlayınız, *uzalıp almak:* uzanıp
almak, elini uzatıp almak, *uzalıp*
cetmek: uzanıp erişmek, *işge ~:*
işe elatmak, işe başlamak.

Uzativ uzatma, verme.

Uzatmak uzatmak, vermek. *Kolun*
~: elini uzatmak, *munu alağa bir*
uzatığız: bunu onlara veriniz, *aça*
~: para vermek, *birevnü malına*
kol uzatırğa caramaydı: başkısının
malına eluzatmak fenadır.

Uzayğan gecikmiş, geciken,
daralmış, uzamış, uzayan,
sürüncemede kalmış. *Anı ~ı aman*
boldu: onun gecikmesi kötü oldu,

~ *zamanda nezat iş eterikse:*
daralmış vakitte ne yapacaksın, ~
işge kar cavar (d): uzayan işe kar
yağar.

Uzayıv gecikme, oyalanma,
sallanma, uzaklaşma,
savsaklanma.

Uzaymak gecikmek, uzamak,
uzaklaşmak, savsaklanmak,
sallanmak, oyalanmak. *Uzaymay*
üyden uzaydık: çok geçmeden
evden uzaklaştık, *ala közden*
uzaydıla: onlar gözden uzaklaştılar,
alanla uzayırğa tebrengenbiz:
dostlar gecikmeye başladık, *işibiz*
uzaydı: işimiz uzadı, *uzayıp*
barabız: uzaklaşıp gidiyoruz, *kün*
uzaya tebrengendi: gün uzamaya
başladı, *çille suvukla uzaydıla:*
zemheri soğukları uzadılar, *uzayırık*
esegiz ħapar berigiz:
uzayacaksınız haber veriniz.

Uzaymay bk. *Uzaymayın.*

Uzaymayın gecikmeden,
gecikmeksizin, çok geçmeden,
uzamadan, vakit geçirmeden,
oyalanmadan, sallanmadan. *Ala ~*
colğa tebresinle: onlar gecikmeden
yola çıksınlar, *men ~ kelirge*
küreşirikme: ben gecikmeksizin
gelmeye çalışacağım, *arı beri ~*
cerjil cet: sağa sola sallanmadan
çabuk yetiş, ~ *cıyılalık:* vakit
geçirmeden toplanalım, "Tav
başında aylana aylana sorukdum -
~ *aşñak kiyikge colukdum*" (folk.):
Dağın tepesinde dolana dolana
yoruldum – çok geçmeden aksak
geyiğe rastladım.

Uzaytiv geciktirme, oyalama,
sallama, uzatma, sürüncemede
bırakma.

Uzaytmak geciktirmek, oyalamak, sallamak, uzatmak, sürüncemede bırakmak.

Uzğa eldeğirmeni (çok ezki bir kelime).

Uzun uzun. ~ *boylu*: uzun boylu, ~ *könçek*: uzun pantolon, ~ *bolmak*: uzun gelmek, uzun olmak, *çaçı* ~: saçı uzun, ~ *etmek*: uzun yapmak, uzatmak, ~ ~ *uzama/ uzamada cazama/cazamada beş butak/beş butakda beş capırak* (bilm.): uzun uzun uzama/uzamada yazama (yazı yazan) /yazamada beş budak/ beş budakta beş yaprak (**kol, el, parmaklar, tırnaklar**), ~ *inçge*: uzun ince, ~ *bıla kışna*: uzun ile kısa, *keçele* ~ *künle kışnadı*: geceler uzun günler kısa, ~ *tişiriv*: uzun kadın, ~ *söznü kışnası*: uzun sözün kısası, *tili* ~: dili uzun.

Uzunayak uzun bacaklı.

Uzunburun uzunburunlu.

Uzunçaç uzun saçlı.

Uzunluğuna uzunluğuna, uzamına, boyuna.

Uzunluk uzunluk, boy, yükseklik.

Uzunu uzamınca, süresince, uzamı, uzunluk, boy, boyu, boyunca, uzunlu, uzaklığı. ~ *bıla keñi teñdi*: boyu ile eni denktir, *col* ~ *söleşdik*: yol boyu konuştuk, *colnu col* ~: yol boyunca, yol süresince, *keçeni* ~ *seni sakladık*: gece boyunca seni bekledik, *caynı cay* ~: yaz boyunca, ~ *bıla keñine baradı*: boyu ile enine hareket ediyor, *sırt* ~: sırtın uzamınca, sırtın boyunca, omurga boyunca.

Uzunuça uzunuyla, ayrıntılarıyla. ~ *añilat*: ayrıntılarıyla anlat.

Uzununa uzamına, boyuna.

Ü

Üç bir rakam, üç. ~ *aylanıp*: üç defa, ~ *colda*: üç sefer, ~ *kere*: üç kez, üç kere, ~ *beş adam*: üç beş kişi, ~ *ge altı bardı*: üçe altı var, ~ *kat*: üç kat, ~ *lü at*: üç yaşındaki at, *kumaçnı* ~ *kat bükle*: kumaşı üç kat katla, kumaşı üçe katlıya, ~ *ayaklı*: üç ayaklı, *dersden* ~ *aldım*: dersten üç aldım, ~ *den dağan taymaz*: üç destekli şey kaymaz (as).

Üçayak üç ayaklı, sacayak.

Üçdağan üçlü destek, üç ayaklı.

Üçgül üç köşeli, üçgen şeklinde.

Üçgülcaprak üç yapraklı, yonca (bot).

Üçgüllük üçköşelik, üçgenlik.

Üçlü üç yaşında. ~ *uvanık*: üç yaşında tosun.

Üçmüyüş üçgen (mat). *Tüz müyüşlü* ~: dik açılı üçgen, *eki canı teñ* ~: eşkenar üçgen.

Üçülmek sönmek. *Lampa üçüldü*: lamba söndü.

Üçültmek (malk) söndürmek. *Otnu üçültüp catıñız*: ateşi söndürüp yatınız.

Üçültüv söndürme.

Üçülüv sönme.

Üçün için; sebepten, dolayı, rağmen, göre. *Atacurtu* ~ *canın berdi*: Atayurdu için canını verdi, *azatlık* ~: bağımsızlık için, *başerkinlik* ~: bağımsızlık için, *baş boşluk* ~: bağımsızlık için, *meni* ~: benim için, *barıp kelir* ~: gidip gelmek için, *Allah* ~: Allah için; *alay bolğanı* ~: öyle olmasına rağmen, *anı* ~: o yüzden, o sebepten, *munu* ~: bu sebepten, *meni* ~ *başhası çokdu*: benim için farkı yok, benim için farketmez, *ne* ~:

niçin, ne sebepten, *ma anı ~*: işte o sebepten, *söz~*: laf olsun diye, mesela, örnek için.

Üçüncü üçüncü. *~ cıl*: üçüncü yıl. *~ sınıf*: üçüncü sınıf, *~ kere*: üçüncü defa.

Üçünge → **Üçün**.

Üçüşer üçer, üçüşer. *~ ~ süyeligiz*: üçer üçer dikiliniz,

Üçüşerli üçlü. *~ grupla*: üçlü gpurlar.

Üf bir nida, üf, of!

Üfkürmek (malk) → **ürmek**.

Üfküröv (malk) → **üröv**.

Üleşdiriv üleşirme, taksimetme, bölüştürme.

Üleşdirmek üleşirmek, bölüştürmek, taksim ettirmek. *Barına teñ üleşdir*: hepsine eşit üleştir, *otuznu törtge üleşdir*: otuzu dörde taksim et, *üleşdi da keslerine ber*: bölüştür de kendilerine ver.

Üleşnivçü bölünebilir. *~ san*: bölünebilir sayı.

Üleşinmegen bölünemiyen. *~ san*: bölünemiyen sayı.

Üleşiv üleşme, bölüşme, taksimetme, bölme.

Üleşmek üleşmek, taksim etmek, bölüşmek, bölmek. *Atalarından kalğan malnı üleşdile*: babalarından kalan malı bölüştüler, *barına üleş*: taksim et, *üleşirik mülkleri çokdu*: taksim edecek mülkleri yok, *sabannı ekige üleşdile*: tarlayı ikiye böldüler.

Ülgü örnek, misal, model, numune. *~ge almak*: örnek almak, *~ge alınnık adam*: örnek alanacak adam, *~ keltirmek*: misal getirmek, misal vermek, *~ keltirip anılatdı*: misal getirerek anlattı, *~ge sanalğan*: örnek alınan; *birgeñe bir ~ alıp kel*: beraberinde bir numune alıp getir, *~ kitap*: numune kitar, *ülgü surat*: numune resim, *~sün çığarmak*: modelini çıkarmak, *çepkenni ~sün çığarama*: entarinin modelini çıkarıyorum, *könçekni ~sün allıkma*: pantolonun modelini çıkaracağım, *~sün almak*: modelini çıkarmak.

Ülgülü modellenli, numuneli.

Ülgülük örnek alınacak, numune-i timsal; modellik. *~ adam*: örnek alınacak adam, *Tavkannı adamıñı kimge da ~dü*: Tavkan'ın insanıyeti her kes için nümune-i timsaldir.

Ülker bir yıldız adı, Ülker Yıldızı.

Ülkü (malk) çalı, funda.

Ülle pipo, lüle, lülesine tütün doldurularak tütürülen bir nevi tütün ağızlığı.

Ülüş ülüş, hisse, pay. *~ almak*: hisse almak, *~ etmek*: pay etmek, *~ bermek*: hisse vermek, *~lege ayırmak*: hisselerle bölmek, *süt ~*: süt hissesi, süt kardeşin annenin kendi çocuğunun emmesi gerekñ süttten aldıñı pay, *ol meni süt ~ümden içgendi*: o benim payım olan süttten içmiştir, o benim sütüme ortak olmuştur; *üy~*: Karaçay töresinde, evlenme düğünlerinde erkek tarafının kız tarafına gönderdiñi "cavda bişgen gardoş hıçın" ağırlıklı gıda armağanı ki bunun tamamını kız tarafı kendisi yemez, akraba ve komşulara da pay gönderir, *~den ülüş iymek*: üyülüştten (konu komşuya) pay göndermek.

Ülüşlemek hisselerle ayırmak, bölmek, bölüştürmek.

Ülüşlev hisselerle ayırma, bölme, bölüştürme, taksimetme.

Ülüşlü hisseli, paylı. *Eki ülüşlü*: iki nisseli, *~ bol!* Her şeyden payını al!

(d).

Ülüşsüz hissesi olmayan, paysız.

Ülüşsüzlük hissesizlik, paysızlık.

Üngüş İnguş. ~ *til*: İnguş dili.

Üngüşça inguşça.

Ürençek alışkanlık haline getirmiş, müptela. ~ *bolmak*: müptela olmak.

Ürençeklik iptila, alışkanlık.

Üreniv öğrenme; alışma.

Ürenmegen öğrenmeyen; alışmayan.

Ürenmegenlik öğrenmemişlik; alışmamışlık.

Ürenmek öğrenmek; alışmak. *Okurğa*

~: okumayı öğrenmek, *cazarğa* ~:

yazmayı öğrenmek, *til* ~: dil

öğrenmek, *karap* ~: bakarak

öğrenmek, *işlep* ~: çalışıp öğrenmek,

küreşip ~: uğraşıp öğrenmek, *ürenip*

boşamak: öğrenip bitirmek; *amanğa*

~: kötü şeye alışmak, *arakiğa* ~:

rakıya alışmak, *tütünge* ~: tütüne -

sigaraya alışmak.

Ürengen öğrenen; alışan. ~ *avruv*:

alışılmış hastalık (d), ~ *avruv koymaz*:

alışılmış hastalık bırakılmaz (müptela

olan kolay kolay iptilasını bırakmaz,

anlamına AS).

Ürengeniça öğrendiği gibi, alıştığı gibi.

Ürengenlik alışmışlık, alışkanlık.

Üretgen öğreten; alıştıran.

Üretiv öğretme, alıştıрма.

Üretivçü öğretici, hoca, eğitici.

Üretmek öğretmek; alıştırmak.

Üрге ~ *terek*: akçaağaç.

Ürkek ürkek. ~ *at*: ürkek at.

Ürkeklik ürkeklik, ürkmeyi alışkanlık haline getirmeklik.

Ürkmek ürkmek, çekinmek. *Avanğdan*

~: karaltıdan ürkmek, *atla ürküp bir*

cerge cıyıldıla: atlar ürkererek bir yere

toplandılar, *koyla ürküp cardan*

sekirgença: koyunların ürküp yardan

atlamaları gibi(d), *korkup-ürküpp*

caşaybız: korkarak çekinerek

yaşıyoruz, *korkmay-ürkmey caşarğa*

madar kayda? Korkmadan

çekinmeden yaşama imkânı nerede?

Ürkütmek ürkütme, çekinik hale getirmek. *Börü iynekleni ürküttü*: kurt

sığırları ürküttü, *Tavkan hınılığı bıla*

har kimni kesinden ürküttüp caşaydı:

Tavkan sertliği ile her kesi kendinden

çekindirerek yaşıyor, *kazları ürküttüp*

uçurdu: kazları ürküttüp uçurdu.

Ürkütöv ürkütmek, çekindirme.

Ürküv ürkmek, çekinme.

Ürmek 1. Ürmek, ulumak, havlamak.

Börüleni ürgeren tavuşları keledi:

kurtların uluma sesleri geliyor, *itle*

avanığa üredile: köpekler

karaltıya havluyorlar, *it küçükle aç*

bolup uluydula: köpek enikleri

acıyarak uluyorlar; *sen ürüp turma*:

sen havlayıp durma! (insan için

söylenir), *ürebilmegen it üyüne konak*

keltirir: havlamasını bilmeyen köpek

evine misafir getirir (as).

Ürmek² üflemek. *Ürüp otnu*

kabındırırğa küreşedi: üfleyerek ateşi

tutuşturmaya çalışıyor, *lampanı ürüp*

cuklatdı: lambayı üfleyip söndürdü,

bukunu ürüp ketergen kıyındı: tozu

üfleyerek gidermek zordur.

Ürsür *üsür* ~ *bolsun*: üstün başın

perişan olsun! *Üsü* ~ *bolluk*! Üstü başı

perişan olasıca! [Bu deyim dışında

pek kullanılmaz; Karaçay/Malkar –

Orus Sözlükte verilen "ihtiyatsız,

tedbirsiz, düşüncesiz, hafif gibi

anlamlar yanlışır].

Ürsürlük perişanlık, yırtık-pırtıklık.

Ürülmek atılmak, fırlamak, koşuşmak,

hücum etmek. *Barı da ürülüp kettile*:

hepsi koşuşup gittiler, *barı alğa*

ürüldü: hepsi öne fırladı, *aşarıklağa ürüldüle:* yiyeceklere hücum ettiler, *ala alğa ürüldüle:* onlar öne atıldılar, *içkeri ürüldüle:* içeriye hücum ettiler, içeriye doluştular.

Ürülöv atılma, fırlama, hücumetme.

Üröv¹ ürme, havlama, uluma.

Üröv² üfleme.

Üs üst, yukarı. *~ü:* üstü, üzeri, *~ünde:* üstünde, üzerinde, *~ünden:* üstünden, üzerinden, *üsü bıla:* üstü ile, üzeri ile, *~üme tüşgenni eteyim:* üzerime düşeni yapayım, *~üne cabıv cayadı:* üzerine örtü örtüyor, *~ümde bolğannı berdim:* üzerimde olanı verdim, *~üne başına karamaydı:* üstüne başına bakmıyor, *~üme kiyim tiktirlikme:* üstüme elbise diktireceğim, *~ümnden atalmay küreşeme:* üzerimden atamayıp uğraşıyorum, *~üne süyelip turama:* üzerine dikilip duruyorum, *kelinni ~üne kirgenlik:* geline yüz görümlüğü, *~ün basıp turadıla:* üstüne konup duruyorlar, üzerine yük olup duruyorlar.

Üs-baş üst baş. *Üsge-başha karağanı çokdu:* üste başa baktığı yok.

Üsdürmek saldırtmak, kışkırtmak, tahriketmek. *İtni üsdüredi:* köpeği saldırtıyor, *eki adamnı bir birine üsdürgen aman halı:* iki adamı bir birine kışkırtan kötü ahlak.

Üsdüröv Koparttırma, kestirme; ağırlaştırma, ihtilat çıkarma.

Üsdüröv saldırtma, tahriketme, kışkırtma.

Üsdürövçü saldırtıcı, tahrik edici, kışkırtıcı, fitneci, fitne.

Üşen çeyiz sandığı. *~çikni cibi kibik / Kurmanlıknı tügü kibik:* Küçük çeyiz sandığının ipi gibi / Kurbanlığın tüyü gibi (folklorik dua).

Üşen → Üşen.

Üşügen üşüyen.

Üşümek, donmak. *Gardoşla üşügendile:* patatesler donmuşlar, *köget terekle üşüy tebiregendile:* meyve ağaçları donmak üzereler.

Üşütmek dondurmak.

Üşütöv dondurma.

Üşöv donma.

Ütürgü törpü.

Üy ev, hâne, oda, aile. *Bu ~de kim caşaydı:* bu evde kim yaşıyor, *kel ~ge kireyik:* gel eve girelim, *kişi ~de caşaybız:* başkasının evinde yaşıyoruz, *tönertge ~:* tomruk ev, *kirpiç ~:* kerpiç ev, *ullu ~ü kayğısı da ullu (d):* büyük evin derdi de büyük, *~ baş:* evin başı, dam, *~ tübü:* evin altı, taban, *~ cumuş:* ev hizmeti, *~ orun:* ev arsası, ev yapılacak yer, *~ hayvanla:* evcil hayvanlar, *~nü bosağası:* kapının eşığı, evin girişi, *~ tutabilgen:* tutumlu, evi iyi idare eden, *~ iyesi:* ev sahibi, *aş~:* aş evi, yemek hazırlanan oda, ocağın bulunduğu oda, *otov~:* gelin odası, zıfaf odası, *konak ~:* misafir odası, otel, *~ çark:* terlik, *~ allı:* evin önü, *carlı ~:* fakir aile, *~ camavla:* ev eşyaları, *~ kerek:* ev eşyası, çehiz, *~ tamada:* hâne reisi, *bir ~nü içiça caşamak:* aynı evde gibi yaşamak, bir evin içindeki gibi yaşamak, *~bok:* süprüntü, *~ bolmak:* ev kurmak, yuva kurmak, *başüy:* üst kat, *tüb~:* alt kat, *~ge igilik:* eve iyilik, evinize iyilik olsun (bir selamlaşma şekli), *~ge cuvuk bol:* eve buyurun, *~üğe emina:* evine veba hastalığı girsin (bir kargış ifadesi), *~ü kururuk:* evi kuruyasica,

- ~ *saliv*: ev inşa etme, ~ *de aman tışına barsa, tışında aman ~ge kelir* (as.): evdeki kötü dışarıya gitse, dışarıdaki kötü eve gelir, ~ *iyesi kobuzçu bolsa, üydegisi tepsevçü bolur* (as.): aile reisi çalgıcı olursa, çocukları da oyuncu olur.
- Üyçük** küçük ev, kulübe.
- Üyde** evde, ailede, odada.
- Üydegi** aile fertlerinin tamamı, aile, çocuklar, evin içinde olanlar. *Beş başlı ~: beş nüfuslu aile, tolu ~: tam aile, baba-ana ve çocuklardan oluşan eksiksiz aile, kalabalık ve hali vakti yerinde aile, bir ~: aynı aile, ~*η barmıdı*: çocukların var mı, *anı ~si alkın uvakdı*: onun çocukları henüz ufaktır, *üy ~: çoluk çocuk, ol üy ~ iyesi bolğandı*: o çoluk çocuk sahibi olmuş, ~*ηden kuvan*: çocuklarından sevin, ~*me bir sorayım*: aileme bir danışayım.*
- Üydegileniv** evlenme, çoluk çocuğa karışma, çoluk çocuk sahibi olma.
- Üydegilenmek** evlenmek, çoluk-çocuk sahibi olmak. *Soslannı caşları ertde oğuna üydegilenen edile*: Soslan'ın oğulları erkenden evlenmişlerdi, *Satanaynı kızı üydegili bolup caşaydı*: Satenay'ın kızı çoluk çocuk sahibi olarak yaşıyor.
- Üydegili** evli barklı, evli, çoluk çocuğu olan.
- Üydegisiz** evli olmayan, çoluk-çocuksuz..
- Üyleniv** evlenmek, yuva kurma.
- Üylenmek** evlenmek, yuva kurmak. *Üylenmey turadı*: o evlenmeden duruyor, *Tavkannı kaçda üylendirlikdile*: Tavkan'ı güzün evlendirecekler.
- Üylü** evli, evlenmiş. *Soslan üylüdü*: Soslan evlenmiş, *Satanay alkın üylü tıldü*: Satanay henüz evli değil, ~ *uruğa it çapmaz*: evli hırsıza köpek saldırmaz (d).
- Üylüça** evli gibi, evlenmiş gibi. *Ol ~ körünedi*: o evli gibi görünüyor.
- Üylük** ev denecek. *Meni üyümü ne ~ü bardı?* Benim evimin ev denecek nesi var?
- Üylülük** evlilik. ~ *igi zatdı*: evlilik iyi şey.
- Üyremek** üremek, çoğalmak, gelişmek. *Üyreb köp bolmak*: üreyip çoğalmak, *ceñil üyregen hans*: çabuk gelişen çimen, *koynu üyregeni tınçdı*: koyunun üremesi kolaydır, *tılı üyrep, köbüp tegeneden ağa tebiregendı*: hamur çoğalıp şişerek teknedden taşmaya başladı.
- Üyrençek**→**Ürençek**.
- Üyrençeklik**→**Ürençeklik**.
- Üyrenmek**→**Ürenmek**.
- Üyrennen**→**Ürennen**.
- Üyrennenlik**→**Ürennenlik**.
- Üyretiv** üretme, çoğaltma, yetiştirme.
- Üyretivçü** üretici, yetiştirici.
- Üyretmek¹** çoğaltmak, üretmek, yetiştirmek. *Karaçaylıla uvak ayaklı mal üyretirge ustadıla*: karaçaylılar küçükbaş hayvan üretmeye uzmandırlar, *üyretirge küreşmek*: çoğaltmaya çalışmak.
- Üyrev** üreme, çoğalma, gelişme.
- Üysüz** evsiz, evi olmayan; evlenmeyen, bekâr.
- Üysüz-küysüz** evsiz-barksız.
- Üysüzlük** evsizlik.
- Üyügen** (tüyleri) yanmış. ~ *baş*: ateşe tutulup tüyleri ayıklanmış baş, ~ *cün*: yanık yün.
- Üyügüv**→**Uyuğuv**.

Üyükdürmek→uyukdurmak.

Üyükdüröv→Uyukduruv.

Üyükmek→Uyukmak.

Üyümek (ateşte tüyleri) yanmak.

Üyür aile, yerli, otoktan. *Bizni ~übüz bila sizni ~ügüz bir minibusnu tolturlukdu:* bizim ailemizle sizin aileniz bir minibüsü dolduracak, *Kafkazni ~ halklarınıu kulturu da tarihi da birdi:* Kafkasya'nın yerli halklarının kültürü de tarihi de birdir, *kumursha ~:* karınca ailesi, *balçibin ~:* balarısı ailesi.

Üyürsündürmek yakınlaştırmak, yerileştirmek, (eve) alıştırmak, ehilleştirmek, evcilleştirmek.

Üyürsündüröv yakınlaştırma, yerileştirme, (eve) alıştırma, ehilleştirme, evcilleştirme.

Üyürsünmek kendini yakın hissetmek, kendini yerli hissetmek; eve alışmak, evcilleşmek, insana alışmak, benimsemek. *Konak konakbay üyge üyürsünüp turadı:* misafir konakbay aileye kendini yakın hissediyor, *köpden beri Kafkazda çaşağanım için üyürsünüp çaşayma:* çoktan beri Kafkasya'da yaşadığım için kendimi yerli hissederek yaşıyorum, *cañı kelin kayın üyün üyürsünğendi:* yeni gelin kayın evini benimsemiş, *cañı çaşavğa üyürsünğendile:* yeni hayata alışmışlar, *eçkile üynü arbazın üyürsündüle:* keçiler evin avlusuna alıştılar, *mamuraşçıkni üyürsündürürge küreşedile:* ayı yavrusunu evcilleştirmeye çalışıyorlar.

Üyürsünüv (kendini yakın) hissetme, (kendini) yerli hissetme, benimseme, (eve) alışma, evcilleşme.

Üyütmek (ateşte tüylerini) yakmak.

Koynu başın ayağın üyütüp hazır etigiz: koyunun başını ve ayaklarını ateşe tutarak tüylerini ayıklayınız. *Burun zamanda kannı tohtatır için cünnü üyütüp kömürün kanağan carağa bashan adet bar edi:* eskiden kanamayı durdurmak için yünü yakıp kömürünü kanayan yaraya basma yöntemi vardı.

Üyütöv ateşe tutup tüylerini yakma.

Üzdürmek koparttırmak, kestirmek; ağırlaştırmak, komplikasyona sebep olma, ihtilat yaptırmak.

Üzgele (malk) yonga, kıymık, parça.

Üzgere hayvanları toplamak için parmaklıklarla çevrilmiş yer, (özellikle sağmal koyunların toplandığı bu parmaklıkları barınağın kapısının önüne sağımçılar oturur, bir çocuk veya yetişkin insan koyunları birer birer üzgerenin kapısından çıkarır, sağımçılar da kapıdan çıkan koyunları tutarak önlerindeki kovaya sağarlar. Bu türlü üzgereler çok basit olup sağım mevsimi geçince parmaklıklar toplanıp saklanır), at, sığır gibi büyük hayvanlar için çok daha sağlam üzgereler yapılır ki bu üzgereler genellikle yaylaklarda bulunur.

Üzgüç kesici, koparıcı. *Col ~:* yol kesen, yağmacı. *Üzgüçle alanı colların üzgendile:* yağmacılar onların yolunu kesmişler.

Üzgüçlük kesicilik, koparıcılık. *Col ~:* yol kesicilik, haramilik.

Üzmek koparmak, kesmek. *Tüymenji üzgense:* düğmeni koparmışsın, *tartıp ~:* çekip koparmak, *ol kelip ketgenni üzgendi:* o gelip gitmeyi kesmiş, *hanslanı üzmegiz:* otları koparmayınız,

aylığından dernekge açña üzügüz:

aylığından derneğe para kesiniz.

Üzmelt (malk.) bk. *Bilezik*.

Üzmey koparmadan, aralıksız, ara vermeden, kesintisiz. *Soslan altı cıldan beri ~ işleydi:* Soslan altı yıldan beri aralık vermeden çalışıyor, *ol ~ tartadı:* o kesintisiz (kafayı) çekiyor.

Üzmez (malk.) kum.

Üzük parça, kırıntı, bölüm; köken, soy, sülale. *Kitapdan bir ~ oku:* kitaptan bir bölüm oku, *sürgünde bizni tük tük ~ ~ çatıla:* sürgün sırasında bizi tüy tüy parça parça dağıttılar; *igi malnı ~ü:* iyi hayvanın soyu, *sizni ~ügüz kaysıdı:* sizin sülaleniz hangisidir, *aman ħansnı ~ü bek bolur* (as.): kötü otun kökeni sağlam olurmuş.

Üzülmek kopmak, koparılmak, kesilmek; ağırlaşmak, ihtilat yapmak, komplikasyon yapmak. *Cıım üzüldü:* ip koptu, *terekleni butakların üzmeğiz:* ağaçların dallarını koparmayınız, *baçhada kapla üzülgendile:* bahçede kabaklar koparılmışlar, *Soslannı avruvu üzülgendile:* Soslan'ın hastalığı ihtilat yapmış (koplikasyon yapmış), *Sabiycikni doktorğa eldiğiz avruvu üzülmesin:* çocuğu doktora götürünüz, hastalığı ağırlaşmasın.

Üzültmek kopartılmak, kestirilmek; ihtilat yaptırmak, ağırlaştırmak.

Üzültüv kopartılma, kestirilme; ağırlaştırılma, ihtilat ettirme.

Üzülöv kopma, kesilme; ihtilat etme, komplikasyon çıkma, ağırlaşma.

Üzüm, üzümdü bölüm, parça, fragman; bk. *Üzük*.

Üzümsüz kesintisiz, aralıksız; bk. *Üzmey*.

Üzüv koparma, kesme.

V

Va (ua) *de, da, dahi, ise* anlamına gelen bir bağlaç. *Men keldim sen va kelmediñ:* ben geldim sen ise gelmedin, *sen cukla ediñ, men va sağayıp tura edim:* sen uyuyordun, ben ise ayık idim, *alğıburun ol kirdi, ızından va kalğanla:* ilk önce o girdi, peşinden de diğerleri, *atam hov deydi, anam va unamaydı:* babam evet diyor, anam ise kabul etmiyor.

Vişna bk. **Baliy**. Vişne. ~ *terekle:* vişne ağaçları, ~ *baçña:* vişne bahçesi. (Karaçay-Malkar Türk lehçesinde **v** ile başlayan kelime yoktur).

Y

Ya Allah! Ey Allahım! *Ya meni Allahım:* Ey benim Allahım! *Ya Rabbi!* Ey Rabbim.

Ya Rabbin → Ey Rabbim!

Yakut Yakut halkına mensup, Yakut. ~ *til:* Yakut Dili.

Yakutlu → Yakut.

Yarabin → Arabin.

Yasın Yasin Suresi. ~ *okurğa barabız:* Yasin okumaya gidiyoruz.

Z

Zaba bataklık yerlerde öbek öbek koloniler halinde yetişen, hasırlık kamışa veya japon şemsiyesine benzeyen, yan yaprakları olmayan, boru şeklinde, kaideden uca doğru sivrileşen, hasır şapka, sepet gibi dayanıksız şeyler yapılan ve hayvanlar tarafından yenmeyen bir bitki (*Karaçay-Malkar-Orus*

- Sözlükte* tümsek, kabarık anlamına *koçka* kelimesiyle karşılık verilmişse de yanlıştır. ~ *börk*: zabadan yapılan güneşlik şapka, *uvçula ~lanı artlarına çasırib kuşlağa işan aladıla*: avcılar zaba öbeklerinin arkasına saklanarak kuşlara nişan alıyorlar.
- Zabalı** zabalı. ~ *cer*: zabalı arazi, zabası çok olan yer.
- Zabit** zarif, ince, narin. ~ *çurukla*: zarif iskarpinler, ~ *at cer*: zarif at eyeri.
- Zakış** bir ot ismi.
- Zakıy** zeki.
- Zalı** (malk.) yosun.
- Zalıklıdı** güherçile. ~ *aşağan ulakça*: güherçile yiyen oğlak gibi. (*zalıklıdı* yosunlu bitkisinde nitrat olup, eski devirlerde bundan barut elde edilirdi.)
- Zalim** zalim, sert, gaddar, dehşetli, şiddetli, korkunç. ~ *tişiriv*: sert kadın, *ol ~ aşaydı*: o korkunç yemek yiyor, ~ *adam*: gaddar adam.
- Zalimleniv** zalimleşme, gaddarlaşma, zulmetme.
- Zalimlenmek** zalimleşmek, gaddarlaşmak, sertleşmek, zulmetmek.
- Zalimlik** zalimlik, gaddarlık, zulüm. ~ *etmek*: zulmetmek, zalimlik etmek.
- Zalimtop** kavgacı, hırçın. ~ *tişiriv*: kavgacı kadın.
- Zaman** zaman, vakit. *Nença ~da?*: kaç zamanda?, ~ *nençadı?*: vakit nedir?, saat kaç?, ~ *cokluk*: vakit yokluğu, ~ *ından alğa*: vaktinden önce, *alkın ~ bardı*: henüz vakit var, ~ *in belgilemek*: vaktini belirlemek, *bir talay ~ boladı*: bir hayli zaman oluyor, ~ *tergev*: vakti hesaplama, *bizni ~ıbizda*: bizim zamanımızda, *busağat ~*: şimdiki zaman, *eski ~*: eski zaman, *künorta ~*: öğlen vakti, ~ *kelgendi*: vakit geldi, *ozğan ~*: geçmiş zaman, mazi, *kellik ~*: gelecek zaman, ~ *aşirmek*: vakit geçirmek, *buv silegey uçan ~*: dağ geçisi salyasının uçtuğu zaman, *tuvra ~dı*: tam zamanıdır.
- Zamancı** (gram.) zamanı bildiren. ~ *bolum*: zamanı bildiren durum.
- Zamanında** zamanında, vaktinde.
- Zamanlı** zamandır. *Ne ~ seni izleme!*: ne zamandır seni arıyorum!
- Zamanlılı** zamandır, zamandan beri. *Munça ~ seni saklaybiz*: bunca zamandır seni bekliyoruz.
- Zamansız** zamansız, vakitsiz. ~ *ölüm*: zamansız ölüm, ~ *kart bolmak*: vakitsiz yaşlanmak, ~ *zamanda*: zamansız zamanda, ~ *kelgen konak*: vakitsiz gelen misafir.
- Zamansızlık** zamansızlık, vakitsizlik.
- Zampıldamak** çene çalmak, gevezelik etmek.
- Zampıldav** gevezelik etme.
- Zampıldavuk** geveze, boşboğaz. ~ *nu koy!*: gevezeliği bırak!
- Zampik** eğri, eğri büğrü, bükük.
- Zanırdağan** tangırdayan, tıngırdayan, tıngırtı, çınlayan. ~ *tavuş*: tıngırdayan ses, *koşuravnu ~*: çingırağın tıngırtısı.
- Zanırdamak** tıngırdamak, tangırdamak, çınlamak. *Kulaklarım zanırdaydıla*: kulakların çınlıyor,

böçke zañırdab töñeredi: fıçı tıngırdayıp yuvarlandı.
Zañırdav tangırdama, çınlama.
Zañırdavuk tıngırdayıcı, tangırdayıcı, çınlayıcı. ~ *avaz:* çınlayıcı ses.
Zappa-zar kıp-kıskanç.
Zar çekemeyen, kıskanç, kıskançlık, haset, hasetlik. ~ *adam:* kıskanç adam, *asırı ~dan ölüb kaladı:* aşırı kıskançlıktan ölüverecek, *~nı teregi kögermez, kögerse da köget bermez:* kıskancın ağacı yeşermez, yeşerse de meyve vermez (a.s.).
Zaran zarar, ziyan. ~ *bermek:* zarar vermek, ~ *salmak:* zarar vermek, *bu savlukğa ~dı:* bu sağlığa zararlıdır, *hayırından ese ~ı köbdü:* hayırından çok zararı var, *aña cin ~ bolğandı:* ona cin çarpması olmuş.
Zaranlı zararlı, ziyanlı. ~ *canıvar:* zararlı canlı, ~ *hansla:* zararlı bitkiler, ~ *satıv:* zararlı alışveriş.
Zaranlılık zararsızlık, ziyansızlık.
Zaransız zararsız, ziyansız.
Zaravat felaket, musibet, bela, afet. ~ *cetmek:* felaket gelmek, *kazavat ~:* savaş felaketi.
Zaravatlık facia, felaket, acı, musibet. ~ *körmek:* felaket görmek, ~ *cetmek:* musibet yetişmek.
Zaravatsız acısız, felaketsiz, musibetsiz. ~ *çaşav:* acısız hayat.
Zarlanıv kıskanma, hasetlenme, çekememe.
Zarlanmak kıskanmak, hasetlenmek. *Artından zarlanıb karaydı:* arkasından hasetlenerek bakıyor, *men kişiğe zarlanmayma:* ben kimseyi kıskanmıyorum.

Zarlık hasetlik, çekemezlik, kıskançlık. ~*dan ne eterge bilmeydi:* kıskançlıktan ne yapacağını bilmiyor.
Zat şey, nesne. *Billay arıv ~nı kim körgendi?:* böylesi güzel şeyi kim görmüştür?, *bağalı ~:* pahalı şey, *asil ~:* asil şey, *biz allay ~lanı bilebiz...:* biz öyle şeyleri biliyoruz ki ..., *tıntilgen ~:* araştırılan şey, *katı ~:* katı nesne, *başha ~:* başka şey, *bir ~ kördüm:* bir şey gördüm, *bir ~ sorayım:* bir şey sorayım, *bir ~dan haparı çokdu:* bir şeyden haberi yok, *boş ~lanı söleşme:* boş şeyler konuşma, *ne ~nı üsünden?:* hangi şey hakkında?, *bilmegen ~:* bilmediği şey, *kölüne kelgen ~:* aklına gelen şey, kalbine gelen şey, *sen mara körgüzmegen ne ~ kaldı?:* senin bana göstermediğin ne kaldı?, *sınağan ~ım tıldü:* denediğim şey değil.
Zavallı zavallı.
Zavallılık zavallılık.
Zavuk mutlu, mesut, hoşnut, bahtiyar. ~ *etib çaşaydıla:* mutlu olup yaşıyorlar, ~ *körürge talpıybız:* mutlu görmeyi arzuluyoruz, *bugün bizni ~ künübüzdü:* bugün bizim mutlu günümüz.
Zavuklanıv zevk alma, zevklenme, mutlu olma, sevinme.
Zavuklanmak mutlu olmak, bahtiyar olmak, zevklenmek, sevinmek, zevk almak. *Cırğa tıñılab zavuklanadı:* şarkıyı dinleyerek zevkleniyor, *zavuklandırğan mızıka:* zevk veren mızıka.
Zavuklu bk. zavuk.

Zavukluk mutluluk, bahtiyarlık, hoşnutluk, memnunluk. *Ala ~da çaşaydıla:* onlar bahtiyarlık içinde yaşıyorlar, *anı ne ~u bardı?:* onun ne mutluluğu var?

Zavukluluk bk. zavukluk.

Zaya kayıp, ziyan, işe yaramaz, kullanılmaz, mahv. *Bişlak ~ bolğandı:* peynir kullanılmaz hale gelmiş, *bolğan ~dı:* herşey mahvolmuş.

Zayalamak işe yaramaz hale getirmek, mahvetmek, kullanılmaz hale getirmek.

Zayalav işe yaramaz hale getirme, mahvetme.

Zayalık zarar, ziyan, kullanılmaz durum, işe yaramaz hal.

Zayın yumurtlayacak tavuğu folluğa çekmek için konulan numune yumurta.

Zekât zekât. ~ *mal:* zekâta ayrılan hayvan.

Zekiy bk. zakiy.

Zıba sırik gibi, upuzun. ~ *adam:* sırik gibi adam.

Zıbir pütürlü, sert, pürüz, pürtüklü, iri öğütülmüş. ~ *sakal:* sert sakal, ~ *kolla:* pütürlü eller, ~ *un:* iri öğütülmüş un, *anı ~ı artdan körüllükdü:* onun pürüzü sonradan görülecek, *ol saña bir kesek ~ tiyerge bolur:* o sana biraz sert dokunabilir, ~ *kumaç:* pürtüklü kumaş.

Zıbirik barsakların bozulması, ishal.

Zıbiraniv pürtüklenme, pürüzlenme, pütürlenme.

Zıbiranmak pürtük pürtük olmak, pürtüklenmek, pütürlenmek. *Tirmenni tüzelt, un zıbiranib*

baradı: değirmeni ayarla, un pürtüklenmeye başladı.

Zıbirlik pürtüklülük, pürüzlülük, sertlik.

Zıgıt (zool.) tomurcuk, filiz, sürgün.

~ *etmek:* filizlenmek, tomurcuklanmak, ~ *iyne:* iğne yaprak, çam yaprağı, ~ *terek:* iğne yapraklı ağacı, *sabiy ~ça ösüb baradı:* çocuk filiz gibi büyüyüp gidiyor.

Zıgıtlaniv filizlenme.

Zıgıtlanmak filizlenmek, tomurcuklanmak. *Gardoş zıgıtlanğandı:* patates filizlenmiş.

Zığar-zuğur şangır şungur.

Kayadan taşla ~ deb kuyuldula: kayadan taşlar şangır şungur diye döküldüler.

Zığır çakıl, kum, iri kum. *Közüme ~*

kirgendi: gözüme kum girdi, ~ *taşiv:* kum çekme, çakıl çekme, *colğa ~ tögülğendi:* yola çakıl dökülmüş, ~ *ılı buday:* kumlu buğday, taşlı buğday.

Zığırdamak hışırdamak, gacırdamak.

Zığırdav hışırdama, gacırdama.

Zıka (bot.) hardal. *Cel kuruğan ~lanı uçuradı:* rüzgar kuru hardalları uçuruyor, ~ *urluk:* hardal tohumu.

Zıkı nazlı, hanım evladı, muhallebi çocuğu. ~ *sabiy:* muhallebi çocuğu, ~ *tişiriv:* nazlı kadın, ~ *ösgeñ sabiy:* nazlı büyüyen çocuk, ~ *bolmak:* nazlı olmak, hanım evladı olmak.

Zıkılaniv nazlanma.

Zıkılanmak nazlanmak, muhallebi olmak. *Sabiy kuru da zıkılanib*

tururğa ürenğendi: çocuk her zaman nazlanıp durmaya alışmış.

Zıkılatıv nazlandırma.

Zıkılatmak nazlandırmak, hanım evladı yapmak.

Zıkılık nazlılık, muhallebilik, muhallebi çocukluğu.

Zikkıl yırtık, yırtık-pırtık, kopuk. ~ *könçek:* yırtık pantolon, ~ *cuvurğan:* yırtık yorgan, *üsü-başı* ~ *bolğandı:* üstü başı yırtık-pırtık olmuş, ~ *teke:* soytarı, şaklaban.

Zikkıllamak yırtmak, koparmak, parçalamak. *Boğanın zikkıllab kelğendi:* herşeyini parçalayıp gelmiş, *çındayların zikkıllağandı:* çoraplarını parçalamış.

Zikkıllav yırtma, parçalama.

Zikkıllık yırtıklık, pejmürdelik, döküklük.

Zıldı 1. pörsük, gevşek. 2. (malk.) çim, çimen.

Zıldılanıv 1. pörsüme, gevşeme. 2. aptallaşma, ahmaklaşma.

Zıldılanmak 1. pörsümek, gevşemek. *Gardoşla zıldılananla:* patatesler pörsümüş. 2. ahmaklık etmek, aptallık etmek. *Ol kuru da zıldılanıb turadı:* o her zaman aptallık edip duruyor.

Zıldısına ahmaklığına, aptallığına, bölüğüne. ~ *söleşedi:* aptallığına konuşuyor.

Zımpığına tersine, aksine, zırvasına, serserisine.

Zımpık ters, aksi, zırva, serseri.

Zımpıklanıv aksileşme, zırvalaşma, serserileşme.

Zımpıklanmak aksilenmek, zırvalanmak, serserilenmek.

Zımpıldamak bk. zampıldamak.

Zımpıldav bk. zampıldav.

Zıntdıv bk. zımpık.

Zınthı (bot.) yulaf. ~ *carma:* yulaf yarması.

Zıñ tık. ~ *deb biteldi:* tık diye tıkandı, ~ *deb açıldı:* tık diye açıldı.

Zıñar-zuñur zangır-zungur.

Terezeni miyalası ~ *deb uvaldı:* pencerenin camı zangır-zungur diye ufalandı.

Zıñırdağan zangırdayan, zingırdayan, zırlı yapan. *Kulaklarım zıñırdadı:* kulaklarım zangırdadı.

Zıñırdama zırlı etme!.

Zıñırdamak zangırdamak, zingırdamak, zırlı etmek.

Zıñır-zıñır zingır-zingır. *Koylanı koñuravları* ~ *etedile:* koyunların çingirakları zingır-zingır ediyor.

Zır şır. ~ *deb cılamukları töğüldüle:* şır diye gözyaşları döküldü, *cañur* ~ *deb kuydu:* yağmur şır diye başladı.

Zıraf israf, boşuna, boşa, boş yere, beyhude, faydasız. ~ *etmek:* israf etmek, boşa harcamak, *kıyınım* ~ *boldu:* emeğim boşa gitti, *açhanı* ~ *coyuv:* parayı faydasız yere harcama, *zamannı* ~ *iyiv:* vakti boşa gönderme, *cuknu* ~ *etmevçü adam:* bir şeyi israf etmeyen adam.

Zıraflama israf etme, boşa gönderme.

Zıraflamak israf etmek, boşa göndermek.

Zıraflı israflı.

Zıraflık israf, israflık, zarar. ~ *salmak:* israflık vermek, zarar vermek.

Zırıldamak zır diye dökülmek, şıp şıp dökülmek. *Terim zırıldab*

baradı: terim şıp şıp dökülüp gidiyor.
Zirk ishal, sürgün (nadir kullanılır).
Zırma tüylü, kıllı. ~ *kökürek:* kıllı göğüs.
Zırnay bk. zurnay.
Zıtçılanmak 1. sıkılmak, mahçub olmak. *Zıtçılanıb ne eterge bilmey turadı:* mahcubiyetten ne yapacağını bilmeden duruyor. 2. koşmak, durmadan koşmak, zıplayıp durmak, koşuşturmak. *Sabiy kuru da zıtçılanıy turadı:* çocuk her zaman koşuşturup duruyor.
Zıtçıv koşuşan, zıplayan. ~ *asker:* yurdu gönüllü bekleyen milis asker (eski Karaçay'da uniformalı asker yoktu; *zıtçıv* askerler gönüllü olarak yurdu korurlardı), ~ *sabiy:* zıplayıp duran çocuk, *teli ~:* deli zıp zıp.
Zıyan zarar, tahribat, bozukluk, hasar. ~ *bolğan:* hasarı olan, ~ *bolmağan:* zararı olmayan.
Zıyanlı zararlı, ziyanlı, hasarlı.
Zıyanlık hasar, ziyan, zarar. *Toñuzla sabanlağa ~ salğandıla:* domuzlar tarlalara hasar vermiş.
Zıyansız hasarsız, zararsız.
Zıyarat bk. ziyaret.
Zıyna bk. ziyna.
Zibil sihirli, göstermeyen. ~ *börk:* sihirli şapka (göstermeyen şapka), ~ *adam:* görünmeyen adam.
Zibildin yabani, arsız. ~ *hansla:* yabani otlar.
Zikir zikir. ~ *aytıv:* zikir söyleme, ~ *etmek:* zikretmek, ~ *nazmula:* ilahiler.
Zindan zindan.

Zinj ~ *bolmak:* gözden kaybolmak, savuşmak.
Ziyan bk. ziyan.
Ziyarat ziyaret, ziyaretgâh, yatır. ~ *etmek:* ziyaret etmek, ~ *kabır:* yatır.
Ziyna zina. ~ *dan tuvğan:* zinadan hasil olan (piç), ~ *tişiriv:* zinacı kadın.
Ziynalık zinakârlık.
Zom-zom zır-zır. ~ *etmek:* zır-zır etmek, gevezelik etmek.
Zomzomluk zır-zırlık, gevezelik.
Zontuk edebsiz, kaba, hoyrat, nezaketsiz.
Zor zor, güç, cebir, baskı. ~ *bıla:* cebren, zorla, zor kullanarak, ~ *nu tübünde:* baskı altında, ~ *körgan:* baskı gören.
Zorçu zorba, zalim.
Zordan zorluktan, güçlükten, zorlukla, güçlkle, güç-bela. ~ *başımı aldım:* güç-bela kurtuldum, ~ *boşamak:* güçlkle bitirmek, ~ *arjılatmak:* zorlukla anlatmak.
Zorlamak icbar etmek, zorlamak, mecbur etmek, zor kullanmak. *Zorlab almak:* zor kullanarak almak, *berirge unamay ese zorlarğa kerek çokdu:* vermek istemiyorsa zorlamaya gerek yok.
Zorlanğan zorlanan. ~ *ayırma:* edilgen çatı (gram.).
Zorlav zorlama, zor kullanma, mecbur etme, zorluk.
Zorluk cebir, zorbalık, zulüm. *Karaçaylıla sürgünde köb ~lağa túbegendile:* Karaçaylılar sürgünde çok zorluklarla (zulümlerle) karşılaşmışlardır, *orus imperyalizmanı ~unu tübünde*

ezilgen halkla: rus emperyalizminin zulmü altında ezilen halklar.
Zugul uzun. ~ *bet:* uzun yüzlü, ~ *ötmek:* uzun ekmek.
Zugulbaş uzun kafalı.
Zugulluk uzunluk.
Zukkoçuk bk. zukkuçuk.
Zukku şaşı, şehla. *Kızını bir közü ~ köre edim:* kızın bir gözü şaşıymış meğer, ~ *köz:* şaşı göz, ~ *çibin sarja!:* şaşı sinek sana! (sen gereksiz yere zahmet çek, parsayı başkası toplasın, senin hissene de şaşı sinek düşsün manasına deyim), ~ *suna karamak:* şaşı bakmak.
Zukkuçuk hıçkırık, iç çekme. *Sabiy ~ etib cılaydı:* çocuk içini çekerek ağlıyor, *uşhuvurdan sora meni ~ tutdu:* yemekten sonra beni hıçkırık tuttu.
Zulhuçca zilhiççe (arabî ay adı).
Zulmu zulüm, zorbalık. ~ *sınamak:* zulüm çekmek, ~ *etmek:* zulmetmek, *kamunizmni ~su:* komünizmin zorbalığı, ~ *nu tübünde:* zulüm altında.
Zulmuçu zalim, zorba.
Zulmuçuluk zalimlik, zorbalık.

Zulmuluk zulümlük.
Zurnay zurna. ~ *soğuv:* zurna çalma, *anasını ~ın tartadı:* anasının zurnasını çekiyor, (çocuk için ağlıyor anlamına kullanılan deyim).
Zurnuk (malk.) turna. ~ *tiziv:* turna dizisi, *kökde barğan ~la, bara-kele turlukla:* gökte uçan turnalar, gele-gide durasicalar (beyit).
Zuvuldamak vızıldamak, uğuldamak, vız vız etmek. *Tüneneden beri kulaklarım zuvuldaydıla:* dünden beri kulaklarım uğulduyor, *zuvuldab ketmek:* vız vız edip gitmek, vızıldayıp kaybolmak, *zuvuldağan tavuş:* vızıldayan ses.
Zuvuldav vızıldama.
Zuykun ~ *nu itiça, ~nu gacisiça:* Zuykun'un iti gibi, Zuykun'un kancığı gibi (Çok eskiden Zuykun isimli şahsın köpeği çok dolaşır, orda burda gezer ve başka kişileri rahatsız edermiş. Çok dolaşan, gereksiz ziyaretlerle başkalarını rahatsız eden şahıslar için söylenen bir deyimdir).
